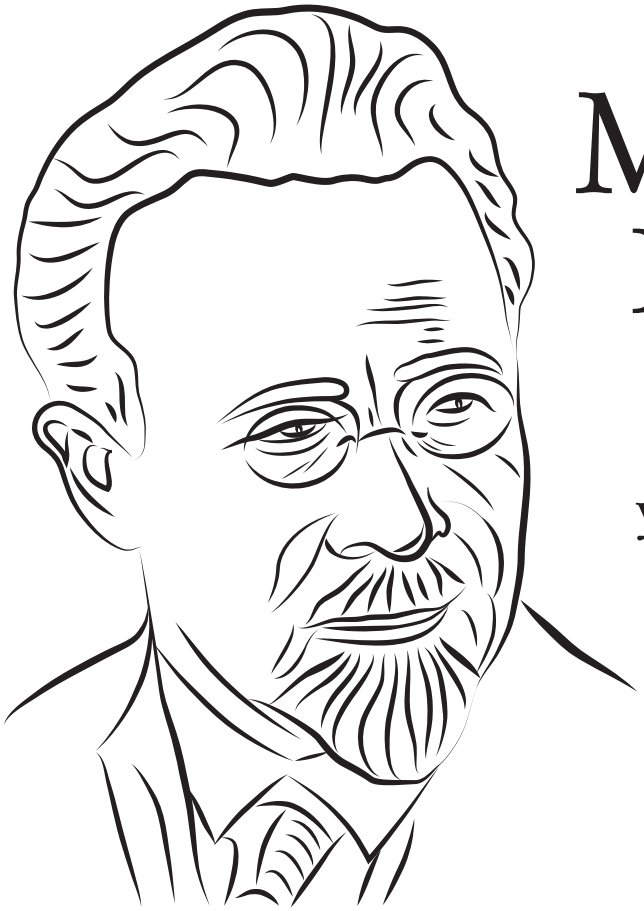
Посолство на Украйна в България

Емине Хакова Виталий Москаленко



Проф. Михайло Иванович Парашчук

украински скулптор
и виден
обществен
деец
(1878 - 1963)

Сборник документи, снимки и публикации

парадигма

Издаването на сборника се спонсорира от Милен Кирилов Бойчев – Изпълнителен директор на „ПРИСТА ОЙЛ“ ЕАД – София и Пламен Бобоков, почетен консул на Украйна в България и председател на Управителния съвет на „ПРИСТА ОЙЛ“ ЕАД.

В сборника са използвани документи само от български архиви и библиотеки: ЦДА, НА БАН, АМВР, ДА-СОФИЯ и НБКМ. По-голяма част от копията на документите и снимките, отпечатани в него са закупени със спонсорските пари на г-н Милен Бойчев „ПРИСТА ОЙЛ“ ЕАД – София. Използвани са и безплатни копия от Централния държавен архив – в изпълнение на волята на фондообразувателя; от личните архиви на Е. Хакова и В. Москаленко и интернет.

© Автори и съставители – Емине Хакова, Виталий Москаленко
© Графичен дизайн – Айлин Хакова
© Издателство „Парадигма“, 2016
ISBN 978-954-326-274-8

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДИСЛОВИЕ. НИКОЛАЙ БАЛТАЖИ, ПОСЛАНИК НА УКРАЙНА В Р. БЪЛГАРИЯ 1

ЛЕТОПИС НА ИЗМИНАЛАТА ЕПОХА. ВИТАЛИЙ МОСКАЛЕНКО..... 3

КАК СЪХРАНИХМЕ И ПРЕДСТАВИХМЕ КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО И ПАМЕТТА НА СКУЛПТОРА МИХАЙЛО ПАРАШЧУК. ЕМИНЕ ХАКОВА..... 7

Глава първа
БИОГРАФИЧНИ ДОКУМЕНТИ НА М. ПАРАШЧУК 9
1. Автобиографични документи 9
Документ № 001 9
2. Биографични документи 12
Документ № 002 12
Документ № 003 12
Документ № 004 13
Документ № 005 14
Документ № 006 14
Документ № 007 15
Документ № 008 17
Документ № 009 17
Документ № 010 18
Документ № 011 20
Документ № 012 21
Документ № 013 22
Документ № 014 23
Документ № 015 23
документ № 016 24
3. Статии и кореспонденции за М. Парашчук с биографичен характер 26
Документ № 017 26
Документ № 018 26
Документ № 019 28
Документ № 020 29
Документ № 021 30
Документ № 022 31
Документ № 023 32
Документ № 024 32
Документ № 025 33
Документ № 026 34
Документ № 027 34
Документ № 028 35
Документ № 029 36
Документ № 030 37
Документ № 031 40
Документ № 032 42
Документ № 033 47
Документ № 034 48

Глава втора
СЛУЖЕБНА ДЕЙНОСТ НА М. ПАРАШЧУК 53
1. М. Парашчук в лагера за военнопленници в Ращат 53
Документ № 035 53
Документ № 036 54
2. Дипломатическа дейност на М. Парашчук 55
- документи на М. Парашчук 55
Документ № 037 55

Документ № 038 56
Документ № 039 56
Документ № 040 57
Документ № 041 57
- документи и публикации в печата за българо-украинските дипломатически отношения до идването на М. Парашчук в България; Ол. Шулгин; Ив. Шишманов 59
Документ № 042 59
Документ № 043 60
Документ № 044 66
Документ № 045 66
Документ № 046 67
Документ № 047 67
Документ № 048 68
Документ № 049 70
Документ № 050 70
Документ № 051 71
Документ № 052 73
Документ № 053 75
Документ № 054 76
Документ № 055 76
Документ № 056 77
Документ № 057 77
Документ № 058 78
Документ № 059 79
Документ № 060 79
Документ № 061 80
Документ № 062 81
Документ № 063 81
Документ № 064 82
Документ № 065 83
Документ № 066 86
Документ № 067 87
Документ № 068 89
Документ № 069 90
Документ № 070 91
Документ № 071 92
Документ № 072 93
Документ № 073 93
Документ № 074 94
Документ № 075 94
Документ № 076 95
Документ № 077 96
Документ № 078 96
Документ № 079 97
Документ № 080 97
Документ № 081 98
Документ № 082 99
Документ № 083 99
Документ № 084 100
Документ № 085 102
Документ № 086 102
Документ № 087 102
Документ № 088 103
Документ № 089 103
Документ № 090 104
3. М. Парашчук – представител на Украинския Червен кръст и на Международния Червен кръст за Балканите и за Турция 104
Документ № 091 104

Документ № 092 105
Документ № 093 106
Документ № 094 107
Документ № 095 108
Документ № 096 108
Документ № 097 109
Документ № 098 109
Документ № 099 110
Документ № 100 111
Документ № 101 112
Документ № 102 113
Документ № 103 114
Документ № 104 115

4. Отзиви в българския периодичен печат за българо-съветските търговски и културни отношения през 30-те, 40-те год. на хх в. От личния архив на М. Парашчук 116

Документ № 105 116
Документ № 106 117
Документ № 107 118
Документ № 108 118
Документ № 109 119

Глава трета

ТВОРЧЕСКА ДЕЙНОСТ НА М. ПАРАШЧУК 121

1. Творческа биография, списък на произведенията на М. Парашчук, творчески планове, договори, писма и др 121

Документ № 110 121
Документ № 111 122
Документ № 112 122
Документ № 113 123
Документ № 114 123
Документ № 115 128
Документ № 116 129
Документ № 117 131
Документ № 118 132
Документ № 119 133
Документ № 120 134
Документ № 121 134
Документ № 122 135
Документ № 123 135
Документ № 124 136
Документ № 125 137
Документ № 126 138
Документ № 127 140
Документ № 128 141
Документ № 129 142
Документ № 130 145
Документ № 131 146
Документ № 132 148
Документ № 133 149
Документ № 134 149
Документ № 135 150
Документ № 136 150
Документ № 137 151
Документ № 138 152
Документ № 139 153
Документ № 140 154
Документ № 141 154

Документ № 142 155
Документ № 143 156
Документ № 144 158
Документ № 145 159
Документ № 146 160
Документ № 147 160
Документ № 148 162
Документ № 149 162
Документ № 150 163
Документ № 151 164
Документ № 152 167
Документ № 153 169
Документ № 154 169
Документ № 155 172

2. Документи за членството на М. Парашчук в творчески и професионални съюзи, изложения, писма по повод изключването му от СХБ (СБХ) 176

Документ № 156 176
Документ № 157 177
Документ № 158 177
Документ № 159 178
Документ № 160 179
Документ № 161 180
Документ № 162 181
Документ № 163 183
Документ № 164 184
Документ № 165 185
Документ № 166 189
Документ № 167 189
Документ № 168 190
Документ № 169 191
Документ № 170 192
Документ № 171 196
Документ № 172 199
Документ № 173 203
Документ № 174 203
Документ № 175 206
Документ № 176 207
Документ № 177 208
Документ № 178 209
Документ № 179 211

3. Отзиви за скулптора М. Парашчук и неговото творчество 211

Документ № 180 211
Документ № 181 212
Документ № 182 213
Документ № 183 214
Документ № 184 219
Документ № 185 221
Документ № 186 222
Документ № 187 224
Документ № 188 225
Документ № 189 229

Глава четвърта

ОБЩЕСТВЕНО-ПОЛИТИЧЕСКА ДЕЙНОСТ НА М. ПАРАШЧУК 233

1. Украински и украински казашки емигрантски организации и комитети в България 233

Документ № 190 233
Документ № 191 235

Документ № 192 236
Документ № 193 237
Документ № 194 238
Документ № 195 239
Документ № 196 239
Документ № 197 240
Документ № 198 241
Документ № 199 242
Документ № 200 245
Документ № 201 248
Документ № 202 249
Документ № 203 249
Документ № 204 252
Документ № 205 254
Документ № 206 255
Документ № 207 256
Документ № 208 257
Документ № 209 259
Документ № 210 260
Документ № 211 263
Документ № 212 264
Документ № 213 265
Документ № 214 265
Документ № 215 266
Документ № 216 268
Документ № 217 268
Документ № 218 269
Документ № 219 271
Документ № 220 272
Документ № 221 273
Документ № 222 274
Документ № 223 278
Документ № 224 282
Документ № 225 284
Документ № 226 286
Документ № 227 288
Документ № 228 288
Документ № 229 289
Документ № 230 290
Документ № 231 291
Документ № 232 291
Документ № 233 292
Документ № 234 293
Документ № 235 294
Документ № 236 294
Документ № 237 295
Документ № 238 296
Документ № 239 296
Документ № 240 297
Документ № 241 298
Документ № 242 298
Документ № 243 299
Документ № 244 299
Документ № 245 300
Документ № 246 301
Документ № 247 301
Документ № 248 302

Документ № 249 303
Документ № 250 304
Документ № 251 304
Документ № 252 305
Документ № 253 306
Документ № 254 306
Документ № 255 307
Документ № 256 308
Документ № 257 309
Документ № 258 310
Документ № 259 311
Документ № 260 312
Документ № 261 312
Документ № 262 313
Документ № 263 314
Документ № 264 314
Документ № 265 316
Документ № 266 318
Документ № 267 319
Документ № 268 320
Документ № 269 321
Документ № 270 321
Документ № 271 322
Документ № 272 322
Документ № 273 323
Документ № 274 323
Документ № 275 324
Документ № 276 324
Документ № 277 325
Документ № 278 326
Документ № 279 326
Документ № 280 327
Документ № 281 329
Документ № 282 330
Документ № 283 331
Документ № 284 332
Документ № 285 332
Документ № 286 333
Документ № 287 334
Документ № 288 334
Документ № 289 335
Документ № 290 335
Документ № 291 336
Документ № 292 336
Документ № 293 337
Документ № 294 338
Документ № 295 339
Документ № 296 339
Документ № 297 340
Документ № 298 341
Документ № 299 341
Документ № 300 343
Документ № 301 343
Документ № 302 344
Документ № 303 345
Документ № 304 346
Документ № 305 346

Документ № 306 347
Документ № 307 348
Документ № 308 348
Документ № 309 349
Документ № 310 349
Документ № 311 351
Документ № 312 354
Документ № 313 355
Документ № 314 355
2. Отзиви в българския и украинския емигрантски периодичен печат за М. Парашчук, за украинските и украинските казашки организации в България 356
Документ № 315 356
Документ № 316 356
Документ № 317 357
Документ № 318 357
Документ № 319 358
Документ № 320 358
Документ № 321 359
Документ № 322 360
Документ № 323 361
Документ № 324 366
Документ № 325 367
Документ № 326 368
Документ № 327 368
Документ № 328 369
Документ № 329 372
Документ № 330 372
Документ № 331 373
Документ № 332 375
Документ № 333 376
Документ № 334 376
Документ № 335 377
Документ № 336 378
Документ № 337 379
Документ № 338 380
Документ № 339 380
Документ № 340 381
Документ № 341 381
Документ № 342 382
Документ № 343 383
Документ № 344 384
Документ № 345 384
Документ № 346 384
Документ № 347 385
Документ № 348 389
Документ № 349 389
Документ № 350 389
Документ № 351 390
Документ № 352 390
Документ № 353 391
Документ № 354 392
Документ № 355 392
3. Украинско-българско дружество с председатели: а) Ив. Шишманов; б) М. Арнаудов 393
Документ № 356 393
Документ № 357 394
Документ № 358 395
Документ № 359 396

Документ № 360 ... 396
Документ № 361 ... 397
Документ № 362 ... 398
Документ № 363 ... 398
Документ № 364 ... 399
Документ № 365 ... 399
Документ № 366 ... 400
Документ № 367 ... 400
Документ № 368 ... 401
Документ № 369 ... 401
Документ № 370 ... 402
Документ № 371 ... 403
Документ № 372 ... 404
Документ № 373 ... 404
Документ № 374 ... 405
Документ № 375 ... 406
Документ № 376 ... 407

4. Отзиви в българския и украинския емигрантски периодичен печат за М. Парашчук, за Украинско-българското дружество и българо-украинските културни връзки ... 408

Документ № 377 ... 408
Документ № 378 ... 409
Документ № 379 ... 409
Документ № 380 ... 409
Документ № 381 ... 410
Документ № 382 ... 410
Документ № 383 ... 411
Документ № 384 ... 411
Документ № 385 ... 412
Документ № 386 ... 412
Документ № 387 ... 413
Документ № 388 ... 413
Документ № 389 ... 414
Документ № 390 ... 414
Документ № 391 ... 415
Документ № 392 ... 416
Документ № 393 ... 416
Документ № 394 ... 417
Документ № 395 ... 417
Документ № 396 ... 417
Документ № 397 ... 418
Документ № 398 ... 419

Глава пета

КОРЕСПОНДЕНЦИЯ НА М. ПАРАШЧУК ... 423

Документ № 399 ... 423
Документ № 400 ... 424
Документ № 401 ... 424
Документ № 402 ... 425
Документ № 403 ... 426
Документ № 404 ... 427
Документ № 405 ... 428
Документ № 406 ... 429
Документ № 407 ... 429
Документ № 408 ... 430
Документ № 409 ... 430
Документ № 410 ... 432

Глава шеста
ДОКУМЕНТИ И КОРЕСПОНДЕНЦИЯ НА ЦВЕТАНА ПЕКАРЕВА – ПАРАШЧУК 433
1. Документи на Цветана Пекарева – Парашчук 433
Документ № 411 433
Документ № 412 433
Документ № 413 434
Документ № 414 434
Документ № 415 435
Документ № 416 436
Документ № 417 436
Документ № 418 437
Документ № 419 437
Документ № 420 438
Документ № 421 438
Документ № 422 439
Документ № 423 439
Документ № 424 440
Документ № 425 441
Документ № 426 442
Документ № 427 443
2. Кореспонденция на Цветана Пекарева-Парашчук 444
Документ № 428 444
Документ № 429 445
Документ № 430 446
Документ № 431 448
Документ № 432 449
Документ № 433 450
Документ № 434 451
Документ № 435 452
Документ № 436 453
Документ № 437 453
Документ № 438 455
Документ № 439 456
Документ № 440 457
Документ № 441 458
Документ № 442 459
Документ № 443 460
Документ № 444 460
Документ № 445 462
Документ № 446 463
Документ № 447 464
Документ № 448 465
Документ № 449 466
Документ № 450 467
Документ № 451 468
Документ № 452 468
Документ № 453 469
Документ № 454 469
Документ № 455 470
Документ № 456 471
Документ № 457 472
Документ № 458 473
Документ № 459 473
Документ № 460 475
Документ № 461 476
Документ № 462 477
Документ № 463 478

Документ № 464 479
Документ № 465 481
Документ № 466 482
Документ № 467 484
Документ № 468 485
Документ № 469 487
Документ № 470 487
Документ № 471 488
Документ № 472 488
Документ № 473 489
Документ № 474 490
Документ № 475 491
Документ № 476 491
Документ № 477 493
Документ № 478 494
Документ № 479 495
Документ № 480 496
Документ № 481 497
Документ № 482 497
Документ № 483 498
Документ № 484 499
Документ № 485 500
Документ № 486 502
Документ № 487 503
Документ № 488 504
Документ № 489 504
Документ № 490 505
Документ № 491 506

3. Кореспонденция на Петко Атанасов с други лица, отнасяща се за сем. Парашчук 506

Документ № 492 506
Документ № 493 507
Документ № 494 508
Документ № 495 508
Документ № 496 509
Документ № 497 510
Документ № 498 511
Документ № 499 512
Документ № 500 513
Документ № 501 514
Документ № 502 514
Документ № 503 515
Документ № 504 516
Документ № 505 516
Документ № 506 517
Документ № 507 518

Глава седма

ДОКУМЕНТИ И ОТЗИВИ ЗА М. ПАРАШЧУК И АРХИВА МУ В БЪЛГАРСКИЯ И УКРАИНСКИЯ ПЕРИОДИЧЕН ПЕЧАТ, В ИНТЕРНЕТ И ДР., СЛЕД ПОСТЪПВАНЕТО МУ В ЦДА 521

Документ № 508 521
Документ № 509 522
Документ № 510 524
Документ № 511 525
Документ № 512 526
Документ № 513 526
Документ № 514 530
Документ № 515 531

Документ № 516 532
Документ № 517 533
Документ № 518 533
Документ № 519 534
Документ № 520 535
Документ № 521 536
Документ № 522 536
Документ № 523 537
Документ № 524 538
Документ № 525 538
Документ № 526 539
Документ № 527 541
Документ № 528 543
Документ № 529 544
Документ № 530 545
Документ № 531 547
Документ № 532 548
Документ № 533 549
Документ № 534 549
Документ № 535 550
Документ № 536 551
Документ № 537 554
Документ № 538 556
Документ № 539 557
Документ № 540 559
Документ № 541 561
Документ № 542 561
Документ № 543 562
Документ № 544 564
Документ № 545 564
Документ № 546 565
Документ № 547 566
Документ № 548 566
Документ № 549 568
Документ № 550 568
Документ № 551 569
Документ № 552 574
Документ № 553 575
Документ № 554 576
Документ № 555 576
Документ № 556 576
Документ № 557 578
Документ № 558 579
Документ № 559 580
Документ № 560 583
Документ № 561 595
Документ № 562 595

Глава осма
ДОКУМЕНТИ НА И ОТЗИВИ ЗА ДРУГИ ЛИЦА, ЕМИГРИРАЛИ ОТ УКРАЙНА В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 1918 - 20-ТЕ ГОД. НА XX В. 607
1. ЕВГЕНИЙ ПЕТРОВИЧ ВАШЧЕНКО /1887-1979/ 607
Документ № 563 607
Документ № 564 608
Документ № 565 609
2. Проф. СЕРГЕЙ ГРИГОРИЕВИЧ ВИЛИНСКИЙ /1876-1950/ 611
Документ № 566 611

Документ № 567 612
3. Проф. ВЛАДИМИР ПЕТРОВИЧ ВОРОБЬОВ /1876-1937/ 614
Документ № 568 614
Документ № 569 615
Документ № 570 616
Документ № 571 616
4. АННА МИТРОФАНОВНА ВОРОБЬОВА /1898 - 1985/ 617
Документ № 572 617
Документ № 573 618
Документ № 574 620
Документ № 575 621
5. Проф. ВАСИЛИЙ ВАСИЛИЕВИЧ ЗАВЬЯЛОВ /1873-1930/ 623
Документ № 576 623
Документ № 577 624
6. ЮРИЙ ПОРФИРОВИЧ ЗАХАРЧУК /1890-1944/ 625
Документ № 578 625
Документ № 579 625
Документ № 580 626
Документ № 581 627
Документ № 582 627
Документ № 583 628
Документ № 584 629
Документ № 585 629
Документ № 586 631
Документ № 587 632
7. Проф. ДМИТРИЙ ПАВЛОВИЧ КИШЕНСКИЙ /1858-1931/ 634
Документ № 588 634
Документ № 589 635
8. Инж. ИВАН ЯКОВЛЕВИЧ КОНДРАТЕНКО /1893-1982/ 636
Документ № 590 636
Документ № 591 638
Документ № 592 638
9. Проф. ДМИТРИЙ ДМИТРИЕВИЧ КРИЛОВ /1879-1945/ 644
Документ № 593 644
10. ВАДИМ ВАДИМОВИЧ ЛАЗАРКЕВИЧ /1895-1963/ 644
Документ № 594 644
Документ № 595 645
Документ № 596 646
Документ № 597 647
Документ № 598 648
Документ № 599 651
Документ № 600 653
11. МИХАИЛ МИРОНОВИЧ МАЛЕЦКИЙ /1900-1991/ 654
Документ № 601 654
Документ № 602 658
Документ № 603 658
Документ № 604 661
Документ № 605 661
12. Д-р МАРИЯ АЛЕКСАНДРОВНА МАНЬКОВСКА /1899 - / 663
Документ № 606 663
Документ № 607 664
13. Проф. АЛЕКСАНДР ФЬОДОРОВИЧ МАНЬКОВСКИЙ /1868-1946/ 664
Документ № 608 664
Документ № 609 665
Документ № 610 665
Документ № 611 666
14. Проф. АНАТОЛИЙ КОНСТАНТИНОВИЧ МЕДВЕДЕВ /1863-1921/ 666

Документ № 612 ... 666
Документ № 613 ... 667
15. Проф. ВЕНЕДИКТ АЛЕКСАНДРОВИЧ МЯКОТИН /1867-1937/ ... 668
Документ № 614 ... 668
Документ № 615 ... 669
16. ЯКОВ САМУИЛОВИЧ ПЕТРЕНКО /1890-1965/ ... 670
Документ № 616 ... 670
Документ № 617 ... 670
Документ № 618 ... 671
17. Проф. МИХАИЛ ГЕОРГИЕВИЧ ПОПРУЖЕНКО /1866-1944/ ... 671
Документ № 619 ... 671
Документ № 620 ... 672
Документ № 621 ... 673
Документ № 622 ... 674
Документ № 623 ... 674
Документ № 624 ... 675
18. ГЕОРГИЙ КОНСТАНТИНОВИЧ РАПОПОРТ /1893-1972/ ... 676
Документ № 625 ... 676
Документ № 626 ... 676
Документ № 627 ... 681
Документ № 628 ... 682
Документ № 629 ... 682
Документ № 630 ... 683
Документ № 631 ... 684
19. АЛЕКСАНДР ЛЕОНИДОВИЧ РАТИЕВ /1898-1981/ ... 685
Документ № 632 ... 685
Документ № 633 ... 686
Документ № 634 ... 686
Документ № 635 ... 688
Документ № 636 ... 689
Документ № 637 ... 690
20. Проф. ГЕОРГИЙ ЕРМОЛАЕВИЧ РЕЙН /1854-1942/ ... 692
Документ № 638 ... 692
Документ № 639 ... 693
Документ № 640 ... 693
Документ № 641 ... 694
21. НИКОЛАЙ ЕВГЕНИЕВИЧ РОСТОВЦЕВ / 1898-1988/ ... 695
Документ № 642 ... 695
Документ № 643 ... 696
Документ № 644 ... 697
Документ № 645 ... 699
Документ № 646 ... 700
Документ № 647 ... 702
Документ № 648 ... 705
Документ № 649 ... 706
Документ № 650 ... 707
Документ № 651 ... 711
22. Проф. АЛЕКСАНДР МИХАЙЛОВИЧ ЧЕРЕВКОВ /1863-1926/ ... 713
Документ № 652 ... 713
Документ № 653 ... 713
23. Проф. ИЛЯ ФЬОДОРОВИЧ ШАПШАЛ /1878-1949/ ... 716
Документ № 654 ... 716
24. ДМИТРИЙ /ДМИТРО/ ИЛИЧ ШЕЛУДКО /1892-1963/ ... 718
Документ № 655 ... 718
Документ № 656 ... 719
Документ № 657 ... 725
Документ № 658 ... 726

Документ № 659 727
Документ № 660 727
Документ № 661 728
Документ № 662 729
Документ № 663 730
25. Проф. АЛЕКСЕЙ ЕРАСТОВИЧ ЯНИШЕВСКИЙ /1873-1939/ 733
Документ № 664 733
Документ № 665 734
26. ЛЕОНИД ХОДКЕВИЧ 735
Документ № 666 735

СПИСЪК НА СКУЛПТУРНИТЕ ТВОРБИ НА ПРОФ. МИХАЙЛО ПАРАШЧУК 741

РЕЗЮМЕТА
на украински език 779
на руски език 779
s u m m a r y 780

БИБЛИОГРАФИЯ И ПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА И АРХИВНИ ФОНДОВЕ 781

ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ 785

ГЕОГРАФСКИ ПОКАЗАЛЕЦ 807

ИЛЮСТРАЦИИ 815

ПРЕДИСЛОВИЕ

Тази книга се появява в съдбоносен за Украйна момент, когато украинският народ ежедневно прави решителни крачки напред за осъществяването на многовековната си цел – да стане неотделима част от Европа като единствена възможност за запазването на своята държавност и самобитност.

Документалният сборник „Михайло Парашчук – украински скулптор и обществено-политически деец /1878-1963/" е съвместен продукт на плодовитата работа на г-жа Емине Хакова, дългогодишен архивист – старши експерт в Централния държавен архив на България и истинска приятелка на Украйна, която отдава повече от двадесет години за издирването, изучаването, обработката и публикуването на архива на видния украинец Михайло Парашчук и на к.ф.н. /д-р/ Виталий Анатолиевич Москаленко – дипломат, специалист-балканист, който активно се включва в тази важна работа. Не може да се отмине и Айлин Хакова, дъщерята на Емине, която професионално използва своите дизайнерски умения за оформянето на сборника.

Символична за нас се явява фигурата на Михайло Парашчук, който беше не само виден скулптор, произведенията на който украсяват главните сгради в българската столица и големите градове в страната, но и дипломат на Украйна. Както е известно след края на войната той е назначен за секретар в Посолството на Украинската Народна Република в гр. Ревел, Естония, а след това става съветник-посланик в посолството на УНР в Берлин. Дори след разпадането на УНР той продължава да се държи като гражданин на Украйна, провеждайки активна обществена дейност сред украинците в България, пропагандирайки украинската култура и изкуство като председател на украинските емигрантски организации „Украинска громада" по-късно „Украинска Рада" и Украинско културно-просветно дружество „Украинска общество (громада) в България", на украинското гимнастическо дружество „Сич". Той е съосновател на Украинско-българското дружество с председател проф. Иван Шишманов и на Украинско-българското дружество с председател проф. Михаил Арнаудов, на което става подпредседател. М. Парашчук участва в издаването на печатните органи на двете дружества съответно сп. „Украинско-български преглед" и сп. „Украино-български вести". Сътрудничи на украински вестници и списания в Европа, от които най-известното е „Тризуб", а така също и на български периодични издания с материали за живота на украинските емигранти в България, за историята на Украйна и българо-украинските връзки през вековете.

Живеейки в България М. Парашчук мечтае да се върне в своята родина Украйна. За съжаление тоталитарната съветска система е несправедлива към великия художник и не удовлетворява неговото желание. Той не успява да получи и българско гражданство, макар че е оставил незаличими следи в българската архитектура и само посмъртно е награден с орден „Кирил и Методий".

Накрая великият украинец намира своя покой на българска земя, но в нашите сърца той завинаги ще остане като истински гражданин на Украйна.

Николай Балтажи
Посланик на Украйна в Република България

ЛЕТОПИС НА ИЗМИНАЛАТА ЕПОХА....

Историята на украинско-българските исторически, политически, културни и научни взаимоотношения е достатъчно богата с различни събития, факти и разбира се с имена на видни личности, които в един или друг период определят същността на тези контакти.

Безценен принос в общославянската и украинската култура имат просветителите Кирил и Методий, киевският митрополит Григорий Цамблак (роден през 1364 т. във Велико Търново), професорът по славистика на Харковския университет и пръв председател на Българското литературно общество (днес БАН) Марин Дринов. От друга страна в историята на България, както справедливо отбелязва киевският учен Д. Степовик, има трима видни украинци – Ю. Венелин (Гуца), М. Драгоманов и М. Парашчук, които извършват революция в съзнанието, науката и културата на българската нация.

Предлаганият на вниманието на широката аудитория историци, филолози, студенти и на всеки, който се интересува в най-общ културологически аспект от украинско-българските взаимоотношения сборник от документи, представя живота, творчеството и многоплановата обществено-политическа дейност на Михайло Иванович Парашчук. Личност от европейски мащаб, всестранно образован, виден скулптор, усъвършенствал пластично изкуство в ателието на О. Роден, М. Парашчук притежава уникални човешки качества – изключителна толерантност и в същото време твърдост на духа, когато защитава своите демократични убеждения, идеалите на справедливостта и хуманизма. Той е прекарал почти половината от своя живот (1878-1963) в България, но никога не е забравил своята родина – Украйна, която обичал с цялото си сърце и мечтаел да я види щастлива и свободна. Това се потвърждава от неговата многостранна дейност в средите на украинската емиграция както в България, така и в Европа по това време.

Също така трепетно той се отнася и към своята втора родина България, създавайки уникални пространствено-художествени произведения, които в много отношения определят съвременния облик на София и други български градове.

Включените в сборника „Проф. Михайло Иванович Парашчук" материали обхващат достатъчно дълъг период (1917-2008)[1]. Голям интерес представляват малкоизвестните писма, бележки и статии от биографичен характер, които се отнасят за ранния период от живота и творчеството на художника от село Варваринци (Тернопилско), в Лвив, Краков, Варшава, Мюнхен и Париж. Тук са и материали, отразяващи времето прекарано в Талерхоф (1914), където Парашчук се грижел за затворниците украинци от Галиция, главно учители, селяни, студенти, осигурявайки им дрехи, храна, медикаменти. А така също през годините (1915-1918), доброволно прекарани в лагерите за повече от 20 хиляди пленници войници от царската армия в Ращат и Вецляр, където той води курсове по скулптура, керамика и по дърворезба. Сведенията за неговите роднини и близки, в това число и за първото семейство на М. Парашчук, за неговата краткосрочна дипломатическа дейност (1919) в качеството му на представител на Украинска Народна Република (УНР) в Талин (Естония), Вилнюс (Литва) и Рига (Латвия).[2]

В глава „Служебна дейност" на скулптора е отделено място за документи и публикации в печата, отнасящи се до дипломатическите отношения на УНР и Царство България до пристигането на М. Парашчук в София, когато първите дипломатически мисии в София и Киев се оглавяват от такива ярки личности като Ол. Шулгин – също така и пръв министър на външните работи в историята на Украйна и видният учен Ив. Шишманов. Тези документи са много важни от гледна точка на историческата обективност.

Не по-малко е интересен и корпусът от документи, в които се откроява ролята на М. Парашчук в качеството му на представител на Украинския Червен Кръст на Балканите и в Турция. В течение на 1920-1921 г. той посещава Турция, Румъния, Югославия Гърция...Представена е преписката с централния офис на Червения Кръст в Женева относно необходимостта от увеличаването

на опеката (грижата) от страна на правителствените кръгове на тези страни, над възрастните хора, инвалидите, вдовиците и децата.

Най-голямата по обем част от сборника представляват материалите разкриващи извънредно плодотворната творческа и обществено-политическа дейност на М. Парашчук в България. Както съвършено справедливо отбелязва известният български украинист П. Атанасов, художникът попада в страната в един от преломните моменти в българската архитектура и монументална скулптура, когато остро се поставя въпросът за творческата компетентност на твореца, а така също и въпросът за същността на сътрудничеството на архитекта от една страна и художника-монументалист от друга. Именно тогава външното оформление на държавните обществени и частни сгради изпълнявали преди всичко декоратори-занаятчии, в повечето случаи се използвали готови форми и обикновени шаблони. И тъй като в България именно от 20-те до 40-те години на миналия век, а това е времето на разцвета на творчеството на М. Парашчук, се създават най-добрите образци на „синтеза" на декоративното изкуство с архитектурата, затова „българите до голяма степен са задължени на украинеца, който за първи път в страната изготвя макета на монументални сгради и внедрява предварителното изработване на архитектурните и скулптурни елементи."[3] Достатъчно е да се каже, че под ръководството на М. Парашчук са построени, художествено оформени или реставрирани такива монументални сгради като Българската Народна Банка, Съдебната палата, Министерството на отбраната, Военната академия, Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий", сградата на Ректората на СУ „Климент Охридски", Българската академията на науките, Народният театър „Иван Вазов", Музикалният театър „Ст. Македонски", театрите „Трудов фронт", „Г. Димитров", кинотеатър „Македония", училище „Н. Й. Вапцаров", Партийтият дом, посолствата на Унгария, Югославия, Франция, мавзолеят на Г. Димитров – към 50 сгради в София и из страната. Не всички сгради са запазени, много от тях са променили своята функционална принадлежност, обаче благодарение именно на тях се оформил цялостният неповторим комплекс на централната част на българската столица, която е гордост за своите жители.

В сборника има снимки на релефа „Аспарух преминава Дунава", а така също две други 11-метрови композиционни барелефи, които украсяват Военната Академия в София – „Цар Симеон пред стените на Цариград", „Отбраната на Шипка" от българските опълченци, отразяващи най-важните направления в историята на страната. Същото може да се каже и за десетките бюстове, барелефи, паметници на видните държавни и културни дейци на България и Украйна и др. страни - повечето от тях изработени от натура.

По-голяма част от публикуваните в сборника документи се въвеждат за пръв път в научно обръщение, което допринася много за задълбочаването на нашето разбиране на станалите събития. По такъв начин става възможно да се открият отново от малкоизвестните или по-скоро замълчавани страници от украинската история, която е повлияна от българската история. Става въпрос за политическия и културния живот на украинската емиграция в България, в центъра на която се намира и която по същество се вдъхновява от М. Парашчук, особено след 1926 г. Това са многочислени документални свидетелства за живота на хиляди украинци, принудени да напуснат своята родина след хода на гражданската война, които били принудени да се устройват макар и в близка по култура , но все пак чужда страна със своите вътрешни проблеми и катаклизми. При това изпитвали върху себе си крайната нетърпимост и често агресията на руската емиграция, която не признава съществуването на украинската политическа нация.

В архива на М. Парашчук най-пълно е представена дейността на украинските общества и обединения, бита на емигрантите, празнуването на тържествените събития, просветителската им дейност. Нали тогава животът на украинската емиграция в България е бил доста наситен. Достатъчно е да се напомни поне за Украинска громада в България, в многостранната дейност на която ролята на М. Парашчук била определваща, или Украинско-българското дружество в София, което от 1926 година М. Парашчук оглавява заедно със зетя на М. Драгоманов, И. Шишманов, а така също конгреса на украинската емиграция, където маестро оглавил неговата Мала Рада (Малкия съвет) и в

която участвали представители на украинските емигрантски организации от София, Варна, Бургас, Пловдив, Сливен, които както показват записките той нееднократно посещавал.

Както отбелязва в един от своите доклади през 1935 г. в Прага общественият деец Г. Омелченко украинците в България представляват 90 % от цялата емиграция на бившата Русия. От документите ние можем да научим за многобройните контакти на украинците в България с подобни организации в Чехия, Франция, Румъния, Полша, Турция и др. Заслужават внимание оценките и анализа на ситуациите на произхождащите събития през 20-те, 30-те години на XX век в Украйна, които се отличават с обективност и поразителна достоверност.

Следва да се констатира, че творческият път на М. Парашчук, който неуморно отстоява принципите на истинския архитектурен стил от еклектизма и навлизането на ежедневния фалш, бори се против примитивизма и конюнктурата, отличава се с широк хуманистичен мироглед и този път съвсем не е бил обикновен и успешен, както това може да изглежда на пръв поглед, за което свидетелстват значителна част от документите, включени в сборника. Като човек и творец, действително от европейски мащаб, той до голяма степен изпреварва своето време, което не можеше да не предизвика завист, подозрения и като резултат, постоянни притеснения както от страна на по-малко успешни колеги от бранша, така и от подкрепящите властта. Творческите разногласия с художниците, моралният натиск, често задълбочават политическите обвинения и преследванията. Ако до 1944 г. М. Парашчук в представите на тогавашните български власти се смята за болшевишки агент, то в очите на комунистическите властелини той вече е привърженик на Петлюра и украински буржоазен националист. Такъв своеобразен когникативен дисонанс- когато си и свой и чужд – преследва художника в течение на цялото му пребиваване в България. Изключван два пъти от Съюза на художниците в България (СХБ, СБХ) през 1944 г. и 1955 г. – (от Другарския съд на 29.07.1955 г. и потвърдено от Президиума на СБХ на 31.01.1957 г.), без да има нормални средства за съществуване, М. Парашчук до края на своя живот продължава да твори не за мимолетна популярност, а така както се полага на истински Майстор.

В отделни глави на сборника е включена многобройна кореспонденция на скулптора, съдържаща поздравления по различни поводи; писма и документи от съпругата на художника, дъщеря на един от основателите на БЗНС, Юрдан Пекарев, Цветана, с която той намира лично щастие още през 1927 г. и която му е верен съратник и другар във всички негови инициативи. Тука следва да се отнесат отзивите за живота, творчеството и архива на проф. М. Парашчук, най-важните и съществените от които могат да се смятат думите на журналиста К. Друмев „Михайло Парашчук – едно украинско име, което ще остане завинаги в историята на българското изкуство....Четири десетилетия той бе един неуморен творец и труженик и направи за българската скулптура това, което колцина българи са направили."

Характерна особеност на предлаганото издание се явява главата, в която са включени документите за лицата, емигрирали от територията на Украйна след 1918 г. и провеждащи активна научна и обществено-политическа дейност в България през 20-те год. на XX век. Тези хора – художници, асистенти, учени, инженери, лекари, макар и да не са били участници в живота на украинската емиграция, с изключение на може би отчасти проф. М. Попруженко, така или иначе влизали в кръга на лицата, с които общувал М. Парашчук и са били свързани с Украйна или по силата на своя етнически произход или достатъчно дългото си пребиваване в Киев, Одеса, Харков и други украински градове преди емигрирането си. Някои рецензии на отпечатания през 2007 г. опис на личния архив на художника „Проф. Михайло Иванович Парашчук украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963)-научно-инвентарен опис на личния архив на проф. М. И. Парашчук ЦДА на Р. Б Ф. 1717К ". София, 2007. с.1-370", съставители Е. Хакова и В. Москаленко се изказва съмнение в целесъобразността на включването на подобни материали, нарушаващи концептуалната цялост. Обаче, преднамерено повтаряме „грешката", оставайки убедени в това, че всички тези хора принадлежат също и към украинското културологическо пространство, внасяйки свой принос в българо-украинското и в по-широк акспект на общославянското взаимнообогатяване. Иска ми се да изкажа

удовлетворение за това, че архивните документи, включени в сборника, дават възможност за нови, по-точни познания за изминалата епоха. В по-обширен обхват всичко това може да се нарече своеобразна енциклопедия на двустранните контакти, както и като уникален летопис на обществения, политическия и културен живот в България и Украйна, а така също и в широк европейски контекст.

Генерален консул на Украйна в Ростов на Дон
к. ф. н. /д-р/ Виталий Москаленко

Бележки

[1] Крайни дати на документите, публикациите и снимките, отпечатани в настоящия сборник /за бележките до 1916 г./.
[2] Тогавашна мисия на УНР била една за трите балтийски страни – Естония, Литва и Латвия.
[3] Атанасов, Петко "Видатний скульптор і друг Болгарії", статия с илюстрации, творби на скулптора, отпечатена в сп. "Нова думка", год. II, бр. 4,/1973. Вуковар. С. с. 76-81.

КАК СЪХРАНИХМЕ И ПРЕДСТАВИХМЕ КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО И ПАМЕТТА НА СКУЛПТОРА МИХАЙЛО ПАРАШЧУК

Документалният сборник, посветен на проф. Михайло Парашчук[1], който представяме на вниманието на нашите читатели се явява следващият от поредицата справочници за известния украински скулптор, които са изработени по личния му архив, съхраняван в ЦДА на България - ф. 1717К, оп. оп. 1, 2, 3 и 4 /последният вече частен архив Е. Хакова/. Той съдържа архивни документи, снимки и публикации на неговите творби и за него, богата кореспонденция, документи и материали за дейността на украинските емигрантски дружества и на Украинско-българското дружество в България, спомените на негови съвременници, колеги, близки родственици, запечатани на филмови ленти или в интернет. В сборника са използвани и документи и материали и от други архивни фондове и архивохранилища в София – НА БАН, АМВР, БИА, ДА-София, от личните архиви на Е. Хакова и В. Москаленко.

Сборникът се състои от предисловие от Николай Балтажи, посланик на Украйна в Република България, увод от В. Москаленко, озаглавен „Летопис на изминалата епоха...", предговор от Е. Хакова „Как съхранихме и представихме културното наследство и паметта на скулптора Михайло Парашчук". Следва същинската част на сборника, препис на документи и стари публикации – оригинал, копие или препис, с посочените искови данни на архивните документи и материали, които са групирани в осем глави. От първа до седма глава те се отнасят за М. Парашчук, като в седма глава са отпечатани документи и публикации за работата с архива на скулптора и неговото публикуване в различни каталози, описи, изложби, от честването на 120 –тата годишнина от рождението на скулптора, кореспонденция във връзка с местонахождението на някои негови творби и тяхното съхранение, от представянето им на изложби, изпращането им като дарение в Украйна и др. Последната, осма глава съдържа документи за 26 други лица - Евгений Петрович Вашченко, проф. Сергей Григориевич Вилинский, проф. Владимир Петрович Воробьов, Анна Митрофановна Воробьова, проф. Василий Василиевич Завьялов, Юрий Порфирович Захарчук, проф. Дмитрий Павлович Кишенский, инж. Иван Яковлевич Кондратенко, проф. Дмитрий Дмитриевич Крилов, Вадим Вадимович Лазаркевич, Михаил Миронович Малецкий, д-р Мария Александровна Маньковска, проф. Александр Фьодорович Маньковский, проф. Анатолий Константинович Медведев, проф. Венедикт Александрович Мякотин, Яков Самойлович Петренко, проф. Михаил Георгиевич Попруженко, Георгий Константинович Рапопорт, Александр Леонидович Ратиев, проф. Георгий Ермолаевич Рейн, Николай Евгениевич Ростовцев, проф. Александр Михайлович Черевков, проф. Иля Фьодорович Шапшал, Дмитрий /Дмитро/ Илич Шелудько, проф. Алексей Ерастович Янишевский, Леонид Ходкевич, които до идването си в България са живяли и работили в пределите на Украйна или са етнически украинци и имат лични фондове в централните архиви, служебни досиета, досиета в АМВР или в досиета на дружествата, в които са членували или за тях са запазени повече документи в други фондове в столичните архиви. Общият брой на документите в сборника е 666, като към някои от тях има и приложения. Публикувани са повече от 1240 листа /стр./ - цели и незначително количество части от документи, по оригинални искови данни, от които 334 документа или повече от 595 листа /стр./ от архива на скулптора М. Парашчук. Документите се публикуват на оригиналния език, без поправки, като се допълват съкратените в оригинала думи. Не се поправят и грешките в тях, независимо от какво естество са – езикови, правописни или фактологически, освен в случаите, когато се срещат букви, излязли от употреба. Коментарът към думи или изречения – бележките в края на всяка глава са направени по преценка от самите автори на документите и публикациите или от съставителите на сборника, в случаите: когато се посочва къде може да се намери публикация на или за съответната творба; когато съставителите могат да нанесат поправки, допълнения или публикуват нови сведения от по-убедителни източници за коментираната дума или изречение. Значителна част от бележките на Е. Хакова са свързани с историята на фондовете – комплектуване, научно-техниче-

ска обработка и представяне на архивите в изложби, каталози, описи, филми и др. и от разговорите ѝ с фондообразувателите и с всички, които са работили по популяризирането на тези архиви. След бележката са дадени инициалите на автора ѝ. Заглавията на документите представляват кратки анотации на български език, с посочване на мястото, датата, оригиналността, начина на изписване, езика на документа и пълните му оригинални искови данни. В сборника са поместени и приложения - разширен списък на творбите на М. Парашчук, с посочени искови данни на снимките, документите или научните издания, където са публикувани – снимка и или текст; резюме на сборника на украински, руски и английски език; библиография; именен и географски показалец, съдържание на сборника и 91 бр. снимки на творби и документи, придружени с текст и пълните им искови данни, от които 71 бр. от ф. 1717К.

Въпреки, че в сборника поместваме материали, които вече представляват архив, читателите сами ще се убедят, че изказаните от фондообразувателите, от авторите на сборника, от техни колеги пожелания и даже категорична воля се изпълняват във времето от тях самите, от техни наследници или от всички, които са пожелали да се запознаят и направят нещо за културното наследство и архива на фондообразувателите. Тук цитирам една мисъл на стария опитен реставратор на музейни ценности, художника Михаил Малецки „По време на съвместната ми работа с млади специалисти моят съвет към тях винаги е бил един: помнете, че всяка загубена прашинка от оригинала на експоната не могат да я заменят и най-големите скъпоценности и съкровища по света". Думите на реставратора се отнасят и за архивите. Въпреки, че е минало достатъчно много време, за да се пишат все по-точни и осмислени от авторите им публикации, за съжаление не винаги е така. Когато с В. Москаленко през 2000 г. публикувахме голяма част от поместените в сборника документи като анотации в документалния каталог „Украинска емиграция в България след Първата световна война"[2], а през 2007 г. и описите на изцяло обработения архив на М. Парашчук „Проф. Михайло Иванович Парашчук, украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963)" не бяхме сигурни, че ще се наложи много по-убедително „да дадем думата" на самите фондообразуватели и на най-близките им колеги, родственици, журналисти, учени и изкуствоведи, за съжаление на мнозина от тях посмъртно.

Авторите на сборника изказваме благодарност на спонсорите на изданието, на всички институции и специално на Украинското посолство в София, на семейство Пекареви, на Агенцията на Архивите и ЦДА, на длъжностни лица, колеги, фондообразуватели и техни близки и приятели, които през годините ни помогнаха да допълваме фондовете с нови материали, да ги представим възможно по-точно в различни издания и изложби, филми и др. През годините сами се убеждавахме, че нашият труд не е пропаднал и че е бил в помощ на творци, учени, дипломати, журналисти, архивисти за реализирането на някои от идеите, за които ще прочетете подробно в нашия сборник.

Емине Хакова

Бележки

[1] През 2013 г. на 16. 11. се навършиха 135 г. от рождението, а на 24. 12. - 50 г. от смъртта и 30 г. откакто в ЦДА е регистриран личния фонд на М. Парашчук – 1717К.

[2] Използваните в този каталог фондове вече са научно-технически обработени, с изключение на ф. 1710К- с частична техническа обработка – сведения от 24. 03. 2016 г.. /вж. бел. към Док №№ 477 и 666/, но не са изцяло копирани.

Глава първа

БИОГРАФИЧНИ ДОКУМЕНТИ НА М. ПАРАШЧУК

1. АВТОБИОГРАФИЧНИ ДОКУМЕНТИ

ДОКУМЕНТ № 001

Автобиография и автобиографични бележки на Михайло Парашчук.[1] София. 13.07.1959. Копие. Ръкопис. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 1, л. л. 3, 4, 5, 6, 7.

Родился 16 ноября 1878 г. в с. Варваринцы – Подолие, Западная Украина. Начальное образование получил в родном селе. С детства проявлял склонность к искусствам. Первыми моими учителями были польские скульпторы Вуйцик и Киндельский в Кракове. Впоследствии поступил в художественную школу, где учился у проф. Барабаша и работал в ателье известного скульптора Шопинского. Под его руководством участвовал в реставрация Вавеля – Зигмундовской капеллы. После окончания школы уехал в Вену, где работал в ателье проф. Венцеля. Из Вены поехал в Львов и работал в ателье скульптора Плышевского и проф. Попеля, под руководством которого взял участие в постройке памятника Адама Мицкевича – капитель и жертвенник[2]. Здесь был секретарем районной организации социал-демократической партии. В 1901 г. был приглашен в Варшаву заведовать художественными ателье Сабина Баранского. В 1904 г. послал на выставку первые свои 7 работ, каторые были приняты и выкуплены. В Варшаве я продолжал свою революционную работу, причем обширные помещения ателье /мансарды/ служили убежищем для подпольщиков и складами для оружия. В 1905 году сражался на баррикадах в Варшаве и после разгрома революции, раненный бежал в Львов, где остался до конца 1906 г. Это один из самых продуктивных периодов моего творчество – сделал бюсты с натуры Ив. Франко, Вас. Стефаника[3], Яцкива[4], Карманского[5], композитора Людкевича[6] и др., а также фигуральные композиции из народа[7], говорившие о его нерадостной жизни, находящиеся с тех пор во Львовском музее. В конце 1906 г. я уехал в Париж на специализацию в академии „Жулиен", у проф. Верле. На заключительном конкурсе получил золотую медаль. В то же время работал и в ателье Родена вместе с русским артистом Судьбининым и поляком Х. – протеже [Валеревского]. Из французов работали скульпторы Маниль и Бурдель, автор памятника Мицкевича в Париже. В 1908 г. уехал в Мюнхен, где работал в своем ателье и преподавал в институте изящных искусств. Немного позже сделал бюст польского писателя Пшибишевского[8], который на выставке привлек внимание культурной обществености и имя украинского скульптора стало известным в Германии. Сделал также бюсты известных ученых проф. доктора медицины Трумпа и архитекта барона Мецензефа.

После данной амнистии политическим эмигрантам 1905 г. я уехал в Киев с целью обосноваться работать там. Но когда в 1913 г. начали „ловить" амнистированных, пришлось бежать в Львов. Через некоторое время меня арестовали как русского шпиона и только благодаря заступничеству влиятельных личностей избежал расстрела и был выслан в лагерь Таллергоф - Штирия. Об этом лагере написал книгу один из заключенных, д-р Маковский. После освобождения вдвоем с доктором Маковским уехали в Вену, где нас мобилизовали в отдел цензуры, откуда вскоре нас освободили по заступничеству. Во время пребывания в Вене успел сделать бюсты писателя Черкасенко, поэта

О. Олеся и др. В 1915 г. меня пригласили в Раштат - Баден организовать и заведовать в украинском лагере военнопленных /около 20 тыс. человек/ художественными отделами и вместе с другими профессорами дали возможность военнопленным окончить свое специальное образование. Там я остался до 1918 г., когда проводили всех пленных на родину. В Раштате и Вецляре мною построены памятники на кладбище военнопленных.

В 1921 г. был послан как делегат Международного красного креста[9] для обследования положения военнопленных на Балканах.

В Болгарии я встретил теплый прием со стороны культурной общественности и по предложению некоторых архитекторов и общественников, знавших меня из Германии, я остался впоследствии работать в Софии. Вскоре по предложению покойного Г. Димитрова сделал бюст, единственный с натуры, Д. Благоева, основоположника компартии в Болгарии. Наряду с моим творчеством я не переставал заботиться о своих соотечественниках и при содействии болгарской общественности было основано культурно-просветительное дружество „Громада" и Украино-болгарской общество, что помогало мне устраивать их на работу и дать им возможность свободное время праводить в читальне, организовать хор и т. д.

В Болгарии я создал архитектурно-монументальную скульптуру и во всех городах есть отпечаток моего творчества /до меня вызвали специалистов из-за границы/. Сделал также ряд бюстов болгарских общественников, писателей и два раза реставрировал Народный театр. Ввел несколько нововведений в области монументального строительства: макеты, употребление исскуственного камня и мрамора, римо-венецианскую мозаику из осколков мрамора, каторые раньше выбрасывались, вечную штукатуру Teranova. Все это дало возможность создать новые специальности и работу для многих тысяч трудящихся, а для государства – огромные экономии...Но я остался нежеланным иностранцем. Болгарские архитекторы работали исключительно со мной, почти все работы получал на конкурсах и благодаря этому навлек на себя зависть и ненависть некоторых коллег, состоящих к сожалению в управлении Союза художников, которые не пропускали малейшей возможности проявить свое "внимание" ко мне – писали доносы, отнимали работы, не говоря уже о личном отношении ко мне. В 1945 г. меня исключили из рядов Союза как „белогвардейца", но я потребовал доказательств и Союз отменил решение. А когда болгарская общественость настойчиво заговорила о награждении меня лауреатом и присуждении звания народного художника за мои исключительные заслуги в материальной культуре Болгарии, чтобы помешать этой инициативе меня опять исключили из Союза художников /1957 г./. Исключая меня из рядов Союза, лишили меня возможности творить и жить, ибо работу можно получить только через Союз художников /3-е и 5-тое постановление Совета министров/. Тогда мне было 78 лет.

Где бы я ни был, я жил и творил всю свою долгую жизнь как украинец и таким хочу окончить свой жизненный путь. Поэтому прошу дать мне советское гражданство. 13. июля 1959 г.

Некоторые известные факты и даты

В один из своих приездов в Болгарию как представитель Международного Красного креста, по предложению Георгия Димитрова и В. Коларова, я сделал бюст покойного Д. Благоева /1922-1923/, который вскоре после этого скончался. Это единственный с натуры бюст создателя Болгарской компартии. Об этом донесли в полицию /члены Союза художников/, но несмотря на обыски, бюста не открыли и не уничтожили.

1926 г. За конкурсную работу Академии наук коллеги потребовали моей экстрадиции.

1945 г. Меня исключили из рядов Союза художников навсегда без права работать – как „русского эмигранта-белогвардейца и члена Украинской рады". Впоследствии сами аннулировали протокол как абсурдный.

По возвращению в Болгарию, Г. Димитров принял меня в парламенте в присуствии В. Червенкова, благодарил за то, что успел сохранить бюст-реликвию и попросил передать ЦК. Прощаясь со мною, Г. Димитров сказал В. Червенкову – „если у профессора будут какие- либо затруднения, то постараешься их улаживать".

До сих пор ЦК не уплатил за бюст и междувременно дали бюст Союзу художников для копировки и распространения.

Каждую работу я получал путем конкурса, но это меня не спасало от неприятностей, оскроблений и угроз.

1949-1953. вышли 3 и 5 Постановления Совета министров, дающие исключительные права Союзу художников. С тех пор и началась жестокая травля во имя только личных интересов. В те годы я работал и оканчивал Гос.[ударственную] Библиотеку, Ректорат, Музыкальный театр, но в таких условиях, что мое железное здоровье пошатнулось и я заболел увеличением легких и миокардом.

1955 г. несмотря на протесты Союза художников, Министерство культуры возложило мне реставацию скульптурной группы на фронтоне Народного театра, с которой до тех пор Союз не смог справиться, ибо школа старых венских мастеров им была незнакома, как и составные элементы материалов. За прекрасную реставрацию меня судил товарищеский суд при Союзе художников....за то, что без их согласия я реставрировал театр.

1957 г. 16 января я был вынужден обратиться к Союзу художников с просьбой отпустить мне заем для лечения и обеспечения тяжелых зимних месяцев. Через две недели – 31. I. Президиум Союза художников исключает меня во второй раз как члена Союза за нарушение союзной дисциплины /реставрация Народного театра, что было полтора года тому назад. Это лишило меня возможности творить, ибо работу можно получить только через Союз художников.

Наконец нашли удобный момент подвести личные счеты с 79-летним больным и без средств коллегой!

1958 г. В апреле я обратился с просьбой к органу ЦК БКП „Работническо дело” произвести анкету в связи с моим исключением и установить правду. Она велась в продолжении не менее десяти месяцев, собрали блестящий материал о моих заслугах, как и о нечеловеческих и бездушных отношениях ко мне со стороны Союза художников. Изготовленные две статьи были сняты с печати как „роняющие авторитет Союза художников”.

1958 г. 16 ноября в связи с восьмидесятилетним юбилеем и 60 лет творческой жизни Союз художников не разрешил празднование юбилея и снял с печати изготовленные статьи, мотивируясь, что М. Парашчук „случайный человек в искусстве и не имеет никаких заслуг”!

1959 г. 16 ноября. Первая декада Украинского искусства и культуры. По инициативе Министра Народного просвещения и культуры и культурной общественности было решено наградить меня орденом Кирилла и Мефодия I ст., народной пенсией за единственный с натуры бюст Д. Благоева и за исключительные заслуги в области материальной культуры страны званием Народного художника.

Союз художников и здесь сказал свое вето. Жестокая и немыслимая травля даже и в самой дикой стране!

К сожалению находятся лица, занимающие ответственные посты, которые толерируют это недостойное отношение.

P. S. 1952 г. во время денежной реформы, мои сбережения были [расс.]читаны 1 X 200 т. е. Союз худ.[ожников] донес в М[инистерст]во финансов что я подрядчик, а не художник....

2. БИОГРАФИЧНИ ДОКУМЕНТИ

ДОКУМЕНТ № 002

Свидетелство от Столична голяма община, издадено на Михайло Парашчук за семейно и материално положение. София. 24.11.1944. Бланка, оригинал. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 384, л. 6.

герб
Столична голяма община
I кметско представителство
№ 10235
24.XI.1944 г.
София

гербова марка и на Софийската община

Свидетелство

I Кметско Представителство с настоящито си удостоверява, че семейното и материалното положение на софийския жител Михаил Иванов Парашчук, род.[ен] 1878 г. във Варваринци, Полша е следното той е проф.[есор] скулптор, на частна практика с около 10 000 лв. месечен доход, съпруга Цветана на 48 г., домакиня, не притежава недвижими имоти в Столицата. Същият е роден на 16.XI.1878 г. от родители – Иван Парашчук и Анна Парашчук по баща Бачинска.

Настоящето ще послужи където стане нужда.

I Кметски представител, подпис
Деловодител, отчетник: подпис, печат

Добавката датата на раждането и родителите е от I Кмет[ско] представителство. Подпредседател: подпис и печат

ДОКУМЕНТ № 003

Молба[10] от Михайло Парашчук до министъра на правосъдието за българско гражданство. София. 28. 11.1944. Оригинал. Ръкопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 384, л. 10.

М 816/44 г.
гербова марка

До г. министъра на
Правосъдието
София

Молба
от
Михаил Иванов Парашчук
София, Булев[ард]. Дондуков 81

Господин Министре,

По народност съм украинец, роден на 16.XI.1878 год. в с. Варваринци в Полша. През 1921 год. се заселих в България и от тогава живея в нея, като изкарвам прехраната си със скултура. През

1922 г. се ожених за българка. Понеже обикнах страната – България, в която прекарах голяма част от живота си и осигурих прехраната си в нея, моля да бъда приет за български поданик. Тук приложено предлагам следните документи: 1. Свидетелство за съдимост; 2. Общинско; 3. свидетелство Удостоверение от споменатата община; 4. Удостоверение от народната милиция; 5. Удостоверение от Б.[ългарската] Н.[ародна] Банка.

Приемете господин министре израза на отличните ми към Вас почитания.

София, 28.XI.[19]44 г. М. Парашчук

ДОКУМЕНТ № 004

Удостоверение, издадено от Дирекцията на Народната милиция, Отдел „Административен" на Михайло Парашчук като полски гражданин. София. 16.01.1947. Оригинал. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 13, л. 1.

М.В.Р.
ДИРЕКЦИЯ НА НАР.[ОДНАТА] МИЛИЦИЯ
Отдел Административен
№ 22
16 януари 1947 г.
София

марка Фонд
Народна милиция

гербова марка
марка М-во на социалната политика
Обществено подпомагане

У Д О С Т О В Е Р Е Н И Е

Дирекция на народната милиция – Отделение Адресно, Паспортно и Контрола Чужденци, удостоверява с настоящето, че от направените справки по картотеката на чуждите поданици и гранично контролните листове за лицето МИХАИЛ ИВАНОВИЧ ПАРАСЧУК, роден през 1878 г. в[ъв] Варваринци се установи, че е регистриран на 14. VII. 1931 г. като полски поданик под досие № 14749. Граничен контролен лист за излизане от страната от 1928 г. до днес няма постъпил.

Настоящето се дава по повод писмена молба вх. № 824 от 14.01.1947 г., за да му послужи пред Полската легация.

НАЧАЛНИК ОТДЕЛ: подпис Ив. Д. Шишк[ов]
/Б. Димитров/

РЪКОВОДИТЕЛ БЮРО: подпис П. Спасов
/ Е. Атанасова/

Събрана такса 50 лв.
КВ. № 24539
БЮРО ЧУЖДЕНЦИ

ДОКУМЕНТ № 005

Бележка от неуточнено лице за Михайло Парашчук. София. [след 09.09.1944]. Чернова. Ръкопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 384, л. 1 Из досие на М. Парашчук.

Настоятелството на
Украйно-бълг[арското] д[ружест]-во
Р[айко]. Алексиев /Щурец/, Ст[илиян] Чилингиров, проф. М[ихаил] Арнаудов, д-р Ив.[ан] Пенаков
Заподозрян като агент на Г.П.У. и главен сътрудник на Вагнер Ханс - шпионин разведуира.
Преди 19-20 година – член на Украинския комитет на нар.[одните] комисари.

ДОКУМЕНТ № 006

Писмо от Полското посолство в София до Михайло Парашчук с покана да посети посолството и върне полския си паспорт, издаден на 15.05.1946 г., поради неговата невалидност. София. 28.03.1947. Оригинали. Машинопис. Пол. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 817, л. 4.

POSELSTWO POLSKIE W SOFII
ПОЛСКА ЛЕГАЦИЯ В СОФИЯ
LÉGATION DE POLONE A SOFIA

S o f i a, dnia 28 marca 1947.

Do
Pana Mihała PARASZCZUKA
w S o f i i
ul. Dondukow 81

Wydział Konsularny Poselstwa R. P. w Sofii komunikuje, iż na mocy obowiązujących obecnie przepisów nie przysługuje Panu obwwatelstwo polskie, wobec czego winien Pan zwrócić, w ciągu 10 dni od daty otrzymania niniejszego pisma pazport Nr P-4/1/46 wystawiony 15 maya 1946 przez tutejszy Urząd.

KIEROWNIK WYDZIAŁU KONSULARNEGO:
WLODZIMERZ UMIASTOWSKI
II Sekreterz Poselstwa R. P.

ДОКУМЕНТ № 007

Справка от заместник-началника на Отдел II при Държавна сигурност, майор М. Цанкарски за Михайло Парашчук.[11] София. 13.09.1954. Оригинал. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 384, л. л. 41, 42, 43, 44. Из досие на М. Парашчук.

Строго поверително!

С П Р А В К А
= = = = = = = =

ОТНОСНО: МИХАЙЛ ИВАНОВ ПАРАШЧУК

МИХАЙЛ ИВАНОВ ПАРАШЧУК е роден на 16.XI.1878 година в с. Варваринци, Полша, украинец, полски гражданин, женен за ЦВЕТАНА ПОЛИКАРПОВА[12], без деца, скулптор, живее на бул. „Дондуков" № 81 – София.

Произхожда от украйнско семейство. За родителите му не е известно нищо. ПАРАШЧУК идва в България през 1921 година и се настанява да живее в гр. София. Работил е като скулптор – частно, която професия упражнява и понастоящем в домът си. В София е бил председател на антисъветската организация „Украйнска грамада"[13]. В началото на немско-фашистката окупация у нас ПАРАШЧУК е бил арестуван от полицията като полски агент и не след дълго освободен. След този момент той започва непрекъснато да дружи с германците, да говори в тяхна полза и да напада Съветския съюз. Открито е казвал, че той ще бъде председател на Правителството на „Независима Украйна", създадена от германците. В надвечерието на разгрома на германците, той заявил, че ако в България дойдат руснаците, той ще избяга във Франция. При обезоръжаването на германците у нас, той укрил няколко германски войници в домът си и след това ги отпратил за „някъде". Непосредствено след 9.9.[19]44 год. той изчезнал от домът си, вероятно с цел да се укрие, но не след дълго се завръща и обяснява, че отсъствувал тъй като си правил операция. ПАРАШЧУК е бил доверено лице на бившия пълн.[омощен] министър на Полша в нас – ТАРНОВСКИ.

ПАРАШЧУК е напускал България на 16.IX.1932 година през Божурище и се завърнал на 5.X.1932 година през Лом и на 11.II.1934 година излязъл през Драгоман и се завърнал на 19.II.1934 година пак през Драгоман, но защо е излизал от страната не е известно и къде е ходил също не е известно.

След 9. XI. [1]944 година ПАРАШЧУК се очертава като упорит опозиционер, той и съпругата му не пожелали до скоро да станат членове на ЕОПО, не вземали никакво участие в провежданите мероприятия на О[течествения] Ф[ронт], като се мотивирали, че били чужди граждани. Ненавижда [не] само БКП, но и Съветския съюз. От писмените сведения на с[екретния] с[ътрудник] „Гогол" се вижда, че ПАРАШЧУК се е изказвал тенденциозно спрямо Съветския съюз.

Още от миналото ПАРАШЧУК е поддържал връзка с японската легация. В тях е живял японското аташе. Също понастоящем подържа връзки с ИТАЛИЯ, където има племеник – на бълдъза му син.

От показанията на арестуваните: Л. М. ВОЛКОВ, АЛЕКСАНДЪР А. БРАУНЕР, ДИМИТЪР М. ЗАРЖАЛОВ, А. Н. ЗАЛУГОВСКИ, А. К. НОЗДРАЧЕВ – РАЗУМЕВ МИХАИЛ ИВАНОВИЧ ПАРАШЧУК се изобличава като украйнски националист и агент на германското разузнаване. През 1915 година ПАРАШЧУК е служил в Украйнската националистическа армия на „Сичовите стрелци".

През 1918 година ПАРАШЧУК продължително време работил като секретар на посолството на гр. Ревел /Талин /– Естония от Украйнската централна рада.

През 1921 година в България е възглавявал Петлюровската организация „Украйнско народно-републиканско обединение".

През 1926 година ПАРАШЧУК е възглавявал „Украйнската националистическа организация „Сич” и същевременно е бил кореспондент на украйнското списание „Тризуб”, което се е издавало в Париж. Бил агент на бившото полско разузнаване. Свързан с полския посланик в България – [АДАМ] ТАРНОВСКИ.

През периода 1930-1934 година е служил на германското разузнаване, бил е на връзка у Ганс Вагнер, през периода на Втората световна война е бил агент на германския контраразузнавателен орган „Абвершеле” – София. Подозира се в принадлежност към японското разузнаване, тъй като е бил в близки отношения с бившия японски аташе в София. – УБМЕДО[14].

По материалите на инспекцията на СКК- България ПАРАШЧУК през 1945 година-1946 год. е бил свързан с англичаните.

През 1944 година след освобождаването на България от Съветската армия МИХАЙЛ ИВАНОВИЧ ПАРАШЧУК е бил арестуван от съветските органи, но в последствие освободен.

Арестувания Л. М. ВОЛОХОВ на разпита на 17. май 1945 година е дал показания, че от официалните сътрудници на Софийския разузнавателен пункт му е известен професор скулптор ПАРАШЧУК - 65 год. украйнец, бивш посланик на УНР в София в 1920 година, емигрирал в Полша, от където е дошел в България. В София бил агент-информатор, завербуван от началото на 1944 година от РУСТ.

Арестувания[т] АЛЕКСАНДЪР БРАУНЕР на разпита на 13 октомври 1945 година е дал следните показания за ПАРАШЧУК: МИХАЙЛ ИВАНОВИЧ ПАРАШЧУК, украйнец, на 60 години, професор-скулптор. В периода на 1930-1932 год. е бил свързан с агента на един от немските разузнаватели ВАГНЕР, а по-късно е бил представител на организацията „Украйнска народна република” в България и представител на украйнското списание „Тризуб”, което се издавало в центъра на УНР в Париж. През време на войната е служил като агент на германския разузнавателен орган, ръководен от Д-р ДЕЛИУС, който е живял в София.

Арестуваният ДИМИТЪР ЗАВДЖАЛОВ на проведения му разпит на 13.III.1945 година е дал следните показания:

ПАРАШЧУК – професор скулптор, украйнски белогвардеец, живущ в София, където е ръководил една от украйнските белоемигрантски организации. Преди войната е бил свързан с полското разузнаване и подържал връзка с полския посланик в България – [АДАМ] ТАРНОВСКИ. През време на войната е бил агент на японското разузнаване и се е намирал на връзка с УМЕДО.

Арестуваният ЗАЛУГОВСКИ на проведения му разпит на 6.II.1946 година е дал следните показания за Парашчук:

МИХАЙЛ ИВАНОВ ПАРАШЧУК, председател на „Грамада” е бил представител на УНР, свързан с полското посолство, в часност с консула – ТАРНОВСКИ, от когото е получавал супсидии за „Украинска громада”.

Съпругата на ПАРАШЧУК - ПОЛИКАРПОВА, дъщеря на известния в миналото народен представител – ПОЛИКАРПОВ[15]. Същата е на наблюдателно дело в италианското отделение в управление II-ро, затова че поддържа кореспондентски връзки с нейни близки в Италия.

Същата по време на II-та световна война е била агент на немското разузнаване и е ръководена от японеца – УМЕДО, който е бил пък на връзка при немското разузнаване – АБВЕРЩЕЛЕ. Понастоящем същата не работи никъде, помага в работата на мъжът си. От проучването е видно, че двамата са нервни и постоянно се карат със съкооператорите си. Домът им се посещава от много непознати лица.

Материалното им положение е добро. Парашчук от професията си изкарва много пари. Живеят в широк и удобен апартамент. Обмяната на парите ги заварила с 900 хиляди лева, поради което те са недоволни от обмяната.

За провежданата вражеска дейност от ПАРАШЧУК, той не е разпитван, нито е наказван до сега.

Предвид на това, че МИХАЙЛ ИВАНОВИЧ ПАРАШЧУК се явява като крупен агент в миналото на немското, полското и японското разузнавания и до сега той не е разобличаван като

такъв, то не е изключено, че може и в настоящия момент да работи за капиталистическите разузнавания.

Забележка: Справката е изготвена на основание полицейските материали и справка от II-ро управление на ДС.

13. IX. 1954 год.
С о ф и я

ИЗГОТВИЛ:
ЗАМ. НАЧАЛНИК ОТДЕЛ II-РИ ДС: подпис
/майор –М. Цанкарски/
13.9.54 г.

ДОКУМЕНТ № 008

Писмо /част/ от Наталия Семанюк до Петко Атанасов за възможността Михайло Парашчук да посети Украйна. Снятин. 16. 07. 1960. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1996, л. л. 132-133 /цялото писмо л. 132-134/.

.....

Теперь з"ясовую справу про скульптора Михайла Паращука. По всіх можливих нарадах у Києві на чолі з великим приятелем Михайла Івановича Василем Касіяном рішили таке: Жодного визову не можуть вислати Паращукам від ніякої організації. До цього нема ніякої підстави. Натомість радять закупити їм туристичну путівку і щоби приїхали вони обоє в Радянський Союз, на Україну, а тут на місці можна багато дечого зробити в користь нашого скульптора. Щоби матеріально їм помогти, Міністерство культури готово закупити для музеїв роботу скульптора бюст Драгоманова. До того потрібне зроботи фото б"юста, подати виміри скульптури і вислати на адресу: Міністерство культури УРСР, Київ, Свердлова 2, Управліннння музеїв, Яценкові Володимиру Федоровичу.

Василь Касіян заявив, що комісія закупна постарається зробити оцінку і вже при допомозі посольства і Українського товариства зв"язку за кордоном б"юст може бути доставлений в Радянський Союз, а гонорар коли приїдуть, зможуть відібрати. Це буде найкращий спосіб розв"язання цього питання.

Таку відповідь я негайно написала до Цветани Паращук. Вона зокрема ще раз звернулася до мене, щоби я ті документи, які вона мені своего часу прислала, за її підписом відіслала до Москви. Одначе я цього не зробила, бо це зовсім безпредметове, а їй відписала, що документи є поки що потрібні у Києві у безпечному місці разом з фотами, щоби її заспокоїти. Ця справа приїзду Паращуків, може принести для них, тут на місці богато користи. Якщо вони схочуть, зможуть тут залишитись. Для них склали б добрі умови.

ДОКУМЕНТ № 009

Писмо /част/ от Петко Атанасов до Наталия Семанюк за възможността за пътуване на Михайло Парашчук в Украйна и за публикуването на статията му за Парашчук в сп. „За синім океаном" в бр. 7-8 от 1961 г. София. След 16. 07. 1960. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1996, л. 258.

.....

Михайло Парашчук, сега за сега се държи, но няма никакво настроение, почти нищо не работи, само обикаля градината и гони чуждите кокошки и пилета. Напоследък почти всеки ден съм у тях, професорът ми помага в подготовката за изпита по немски. Относително идването им като

туристи в Украйна: съмнявам се да предприеме подобно пътуване, дори и да има средства, тъй като той в случая държи много на моралната страна, още повече на тази възраст. Това е много деликатен въпрос и Вие положително ще го разберете.

Бележката в кн. 2 на [сп.] „За синім океаном" не е моя; предполагам, че е написана от Юр[ий] Косач по материали, изпратени от Цветана Йордановна. Поискайте от Юр[ий] Косач да Ви изпрати №№ 7 и 8 от 1961 г., където са: статията ми за Михайло Иванович и миниатюрната публикация „Історія одного Кобзаря".

.....

ДОКУМЕНТ № 010

Молби от Михайло Парашчук до Президиума на Върховния съвет на СССР за получаване на съветско гражданство . София. 14. 04.; 28.09.1961. Препис. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 15, л. л. 1, 2, 3, 4.

В ПРЕЗИДИУМ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

П Р О Ш Е Н И Е
О получении советского гражданства
проф. Михайла Ивановича Паращука, София XI,
ул. „Венера", № 6

УВАЖАЕМЫЕ ТОВАРИЩИ,

В августе 1959 г. я и моя супруга подали прошение о получении нами советского гражданства. Только недавно узнал в Посольстве, что еще в июне 1960 г. получился отказ Президиума Верховного совета удовлетворить нашу просьбу – причина, как мне объяснили в Посольстве, что я давно живу в Болгарии и следовало бы мне принять болгарское гражданство. Предполагаю, что причина иная. В ноябре 1959 г. здесь была проведена первая декада Украинской культуры. По предложению Министра Народного просвещения я был приглашен взять участие в Деловом Президиуме. Бывший Посол СССР товарищ Приходов счел себя оскробленным, что рядом с ним сидел политэмигрант 1905 года /Варшавские баррикады/ и незаурядный художник, и заявил свой протест в надлежных институциях, что в Деловом Президиуме участвовал „непроверенный человек". С высоты своего поста он легко и безответственно заклеймил и оскорбил меня и этим дал возможность Союзу художников употребить право на вето и провалить инициативу и решение Министра Народного просвещения о привилегиях и присуждении мне звания народного художника. Возможно, что и мои бумаги были высланы в Москву с „соответствующими рекомендациями", ибо получение советское гражданства дает право на известную защиту. Я не был легионером или ратником /прогерманские организации/, не участвовал в антисоветских выставках, чего не могут о себе твердить некоторые коллеги из Президиума Союза художников. Это тем более странно, имея в виду доверие и уважение, с которым ко мне отнеслись административные органы при Советской армии здесь. Когда уезжал зав.[ведующий] службой подполковник [С.], нанес мне прощальный визит. Когда газета „Работническо дело", орган ЦК БКП по моей просьбе провела анкету в связи с моим исключением из рядов Союза художников, сотрудники газеты были в Посольстве [чтобы] проверить отношение ко мне. Там им сказали, что меня не в чем упрекнуть и что всегда могу получить советское гражданство. Когда виднейшие болгарские архитекторы подали петицию в Совет министров о моих заслугах и отношение ко мне со стороны Союза художников, тоже обратились в Посольство, ибо Союз художников распространял на мой счет нелепые слухи, получили тот же ответ. Вероятно, мои коллеги пошли на отчаянную провокацию, выдумывая самые нелепые и жестокие обвинения /которыми они окружили меня давно китайской стеной/, чтобы обеспечить себе содействие Посольства при

поддержке секретаря Иванова, личное отношение которого ко мне хорошо известно. Мои коллеги забывают, что для людей Искусства есть более достойный способ обезличить конкурента – это творческое соревнование. Они избегают его, ибо мой актив во всех областях скульптуры покрывает актив болгарских скульптуров. Эта основная причина их беспрецедентного жестокого отношения ко мне. Для некоторых коллег партийный билет – „папская индульгенция" – для прощения всех прегрешений. Травля эта продолжается годы и все таки я сумел дать этой стране так много, но мое железное здоровье пошатнулось. Несколько раз обращался с просьбой в ЦК БКП, в Совет министров и Министерство культуры об изъяснении моего вопроса, что привело бы к полной реабилитации и дало мне возможность работать и творить, несмотря на преклонный возраст, но получал ответы, что только Союз художников компетентен по вопросам искусства. В данном случае это противоречит указу Президиума Народного собрания о том, что прошения трудящихся ни в коем случае не должны рассматриваться лицами или институциями, против действий которых они поданы. Живу в полуразрушенном доме, в ненастную погоду дождь проникает всюду. Вот почему не нахожу для себя возможным принять болгарское гражданство, ибо есть нечто выше гражданства – человеческое достоинство. Свой длинный жизненный и творческий путь /мне 83 года/ я прошел без упреков и компромиссов и с полным сознанием этого просил и прошу о получении советского гражданства.

София, 14 апр. 1961 г.

С уважением:
/Мих. Паращук/

Приложение:[16]

1. Список моих работ в Болгарии
2. 2 петиции культурной общественности
3. Фотокопия биографичного очерка, опубликованного в № 15 журнала „Україна", 1961 г.
4. Копия прошения в Президиум Народного собрания, поданного представителями болгарской культурной общественности
5. Докладная записка ст. архитектора Министерства культуры
6. Письмо болгарского ученого, проф. Мих. Арнаудова Президенту Академии наук УССР.

Участвовал в революции 1905 года и сражался на Варшавских баррикадах. Группа, в которой я был, бросила бомбы в коляску губернатора Скалона.

Я первый лауреат Международного конкурса за бюст в Париже 1907 г. и тогда получил предложение занять кафедру в Америке, Китае или Японии.

В журнале „Наша культура", Варшава была статья о моем творчестве и общественной деятельности. 10. XI. 1961 г. польское радио передавало о моем значении в украинско-болгарской культуре.

В газетах Советской Украины были опубликованы статьи и читались лекции о моем творчестве и общественой деятельности.

В журнале „Україна", № 15 1961 г. помещен биографический очерк о[бо] мне сотрудника АН УССР.

В Академии наук УССР изготовленые материалы для монографии моего творчества и жизни.

Украинская энциклопедия попросила выслать ей недостающие материалы.

В журнале „За синім океаном" /орган прогрессивных украинцев в САЩ/ в 7-ой книжке с. г. посвещены 4 страницы моему творчеству и общественой деятельности.

Работал я в Париже, Мюнхене, Варшаве, Львове, Вене и в Киеве, где сохраняются мои работы, но нигде меня не считали нежеланным „чужденцом", как меня называют в СБХ.

Прошение подано 14 апреля 1961 г., но в Посольстве настаивали чтобы поставить новую дату, чтобы покрыть, наверно, бюрократизм.

П р е п и с

К прошению о гражданстве
Проф. Михайло Ив. Парашчука
/л. 4/

Как уроженец Западной Украины я был австрийским гражданином.

После присоединения Подолии к Польше, получил польское гражданство, в 1947 г. вернул паспорт в Польское посольство по их требованию.

Но Бюро для иностранцев при МВР /МВД/ продолжило считать меня и мою супругу польскими гражданами до 1953 г., когда в милиции нам сказали, что в виду того, что Советский союз и социалистические страны подписали конвенцию Элионоры Рузвельт при ООН, мы считаемся теперь лицами без гражданства.

Я не подавал прошения о получении советского гражданства, ибо моя жена, как иностранка, не могла его тогда получить. Впоследствии болгарская культурная общественность подняла вопрос о моих заслугах и привилегиях, и в Посольстве мне посоветовали выждать разрешения этого вопроса.

Некоторые обстоятельства помешали пока правильному разрешению вопроса и я решил не выжидать более и подал первое прошение со всеми необходимыми бумагами, анкетными листами и формулярами в августе 1959 г., но через год узнал, что нам отказано в получении советского гражданства.

В апреле 1961 г. я подал второе прошение о получении советского гражданства.

София. 28. IX. 1961 г. /Мих. Паращук/

ДОКУМЕНТ № 011

Писмо от Васил И. Касиян до Наталия Семанюк за предаване на молбата на Михайло Парашчук до Върховния съвет на СССР за съветско гражданство в Министерството на външните работи на УССР на Володимир Миколаевич Циба. Киев. 05.07.1961. Копие. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 16, л. 1.

Дорога Наталія Василівно,

Копію прохання М. Паращука до Верх.(овної) Ради СРСР про надання йому громадянства СРСР я передав у Міністерство закордонних справ УРСР тов. ВолодимируМиколайовичу Цибі.

Коли будуть йому потрібні деякі подробиці, то він знає Вашу адресу і тоді звернеться до Вас.

Бажаю Вам здоров”я, ще раз здоров”я і хорошого відпочинку літом.

Привіт усім нашим!

5.VII.61 В. І. Касіян

ДОКУМЕНТ № 012

Изложение от ст. архитект Стефан Миланов Илиев, служител в МПК до пълномощния министър и извънреден пратеник на СССР в България Николай Органов, копие до м-ра на просветата и културата за молбата на М. Парашчук за съветско гражданство. София. 15.04.1963. Копие.[17] Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 169, л. л. 4, 5.

ДО ПЪЛНОМОЩНИЯ МИНИСТЪР И ИЗВЪНРЕДЕН ПРАТЕНИК
НА СССР в БЪЛГАРИЯ ДР. НИКОЛАЙ ОРГАНОВ
Т у к

К о п и е: ДР. МИНИСТЪР НА ПРОСВЕТАТА И КУЛТУРАТА

УВАЖАЕМИ ДРУГАРЮ ПОСЛАНИК,

През 1958 г., като председател на Научно-техническото дружество при М-[инистерст]во[то] на просветата и културата, поех шефство на закрила на видния украински скулптор проф. Михаил Ив. Парашчук, дълги години творил в нашата страна художествена монументална скулптура.

Същият неправилно бе изключен от Съюза на художниците в България през 1957 г. и лишен от правото да работи. Като пълномощник на изготвената от най-видните български архитекти Петиция до българското правителство за зверското отношение на СХБ към него-един от най-заслужилите хора на изкуството бях задължен да се отнеса до Съветското посолство с молба да се провери достоверността на лансираните от СХБ слухове за „някакви политически петна на проф. Парашчук". Тогавашният консул др. Греков ме увери, че няма подобно нещо и че спокойно мога да действувам за уреждане на повдигнатия въпрос.

През 1959 г. при провеждане на Декадата на Украинската култура в България имах честта да разговарям с бившия Посланик Приходов, като си позволих да го помоля „не би ли могъл да съдействува за ускоряване получаването на съветско гражданство от проф. Парашчук, което би подпомогнало разрешаването на неговия безпрецедентен случай."

Другарят Посланик даде известни уверения, че ще съдействува в това направление, обаче след провеждането на тържеството по откриване на Декадата той протестира пред надлежните институции за участието на проф. Парашчук в деловия президиум на тържественото събрание, което даде възможност на СХБ да провали решението на ръководството на Министерството на просветата и културата да го награди за изключителните заслуги с[ъс] звание и пенсия, и поиска моето наказание.

Въз основа на заповед №... от ...Министъра на просветата и културата бях наказан. Тази заповед и до днес се намира в моето безупречно досие.

Позволявам си да се обърна към Вас с молба да бъде изяснен въпросът за моята вина и, ако е била проявена несправедливост, да бъде заличена.

По същия въпрос на времето помолих да бъда приет от др. Приходов, но ми беше отказано, а през миналата година разговарях с консула др. Бирюков.

15. IV. [19]63 г.

С уважение: подпис
(ст. архитект Ст. Миланов)

ДОКУМЕНТ № 013

Писмо от Петко Атанасов до Наталия Семанюк за смъртта и погребението на проф. Михайло Парашчук. София. 31.12.1963. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1996, л. л. 284, 284г.

Скъпа Наталия Василевна,

Вие вече знаете за голямото нещастие, което сполетя Цветана Йордановна и всички украински и български приятели и поклонници на Михайло Иванович. Смъртта му беше донякъде изненада за всички ни. Казвам - донякъде, защото това беше в същност логичен край, завършек на всичко онова, което той преживя през последните осем години. Вие много добре знаете причините, поради които този грамаден стар дъб се строполяса изведнъж, сякаш повален от мълния. А какви идеи, какви творчески планове имаше професорът! Хора /композиция, изпълнение на български танцов ансамбъл/, паметник на [Тарас] Шевченко, паметник на [Иван] Франко /в Лвов/, на Хр.[исто] Ботев /във Враца/, на Паисий Хилендарски /за него той беше подработил 3 варианта/, бюстове на Драгоманов /нов/, на Юр.[ий] Венелин, Бетховен, Паганини, на майка си, на бележитите украинци и мъченици Павло Грабовски, Мих.[аил] Павлик, Ал.[ексанр] Довженко /последния беше започнал късно тази есен/ и др.[18] И той положително щеше да осъществи поне половината от този план, ако имаше ателие, където да се уедини, ако имаше поне малко душевно спокойствие. Освен това, много му се искаше да види родната си Украйна, която беше принуден да напусне точно преди половин век. И той си отиде, без да я види, както не я видя на времето Михайло Петрович Драгоманов, отиде си упорит и непреклонен като великият [Тарас] Шевченко.

Утешителното е само това, че изживя малко радост през последните си дни. Михайло Иванович беше приет от завеждащ отдел култура и изкуство при ЦК на партията, който между другото изказал пожелание професорът да работи паметника на хан Аспарух, основателя на българската държава. Михайло Иванович беше изпратен /в началото на декември/ на почивка в бившия царски дворец с. Баня, Карловско. Настанен в някогашния кабинет на [цар] Борис III, заобиколен от грижите на почиващите и персонала, той щеше да прекара чудесно зимата. Но не му било съдено да се порадва на живота тъкмо когато работите му бяха почнали да се оправят.

Михайло Иванович до последния ден се чувствал добре, хранел се редовно и дори казвал, че е здрав и че иска да яде. Почувствал се неразположен на 23 декември надвечер. През нощта срещу 24 имал болки в кръста и стомаха, не уринирал. Сутринта на 24 декември, прегледал го гл. лекар на Балносанаториума /към 8,30/ и решил да го откара в Карлово /родния град на В. Левски/. Имал сили, подкрепян от лекаря и домакина на почивната станция, да иде до линейката. По пътя разговарял с лекаря и едва на слизане от линейката в Карлово му прилошало много и въпреки намесата на лекарите починал към 10.30 – 10,45 в поликлиниката в Карлово.

Причини за смъртта:

Рептура на аортата

Артеросклеротична аневризма

Стар инфаркт на миокарда

Нефросклероза

Остра анемия.

Тялото докарахме в София на 25 декември, 23 часа.

Погребението се извърши на 26 декември, 15, 45. Погребахме го до Драгоманов[19] и сега двамата Михайловци са един до друг. Скромни некролози – един от името на Комитета за култура и изкуство и С[ъюза] на Б[ългарските] Х[удожници] и втория – от Цветана Йордановна. Никакво съобщение във вестниците. На погребението присъстваха: Проф. Мих.[аил] Арнаудов, арх. Капитанов, арх. Ст.[ефан] Миланов, Ник.[олай] Труфешев, изкуствовед, Секул Крумов, скулптор, Вл.[адимир]

Пешев, представител на Комитета за култура и изкуство, Вас.[ил] Ганчев, представител на Съюза на българските художници, инж. Тод.[ор] Михов, Ник.[ола] Кацарски, адвокат, Петко Атанасов, близки, роднини, приятели и поклоници на Михайло Иванович, общо около 35-40 души. Бяха положени венци от името на Комитета за култура и изкуство и С[ъюза] на Б[ългарските] Х[удожници] и архитектурната секция при Научно-техническия съюз в България. Надгробно слово от името на Комитета за култура и изкуство и С[ъюза] на Б[ългарските] Х[удожници]произнесе художникът Вас.[ил] Ганчев.

София, 31 декември 1963 г.

ДОКУМЕНТ № 014

Писмо от Петко Атанасов до Иван Романченко за смъртта на Михайло Парашчук. София. 05.01.1964. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1991, л. 63.

Драги Иван Савич,

Изпращам Ви втория екземпляр от писмото до Н.[аталия] В.[асилевна] Семанюк, което съдържа подробности за смъртта и погребението на Михайло Иванович. В това писмо забравих да спомена, че погребахме професора с неговата любима украинска национална носия, която, ако се не лъжа, му създаде немалко неприятности във връзка с откриването на Декадата на украинската култура у нас през 1959 г. /професорът беше в деловия президиум на тържеството/.

Говорих със секретаря на редакцията, който ми каза, че било решено Вашата и на Д.[авид] Заславски статия за М.[ихайло] П.[етрович] Драгоманов да бъде публикувана. Работата била дадена за превод в издателство „Наука и изкуство". Кога, в коя книжка ще влезе – не ми каза.[20] Дано само не стане, както с Вашата монография за М.[ихайло] П.[етрович] Драгоманов. Какво стана с монографията, още ли не е излязла?

Обаждайте се!

София, 5. I. [19]64 [г.] Ваш /п./ П. Атанасов

ДОКУМЕНТ № 015

Писмо от Петко Атанасов до Роман Иваничук за последните дни и погребението на Михайло Парашчук. София. 12.01.1964. Копие. Машинопис. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1938, л. 65.

Дорогой Роман [Иваничук],

У меня к Вам просьба: будьте добры, зайдите в редакцию „Жовтня" к новому шефу и спросите решили ли они что-нибудь относительно моей публикации „Последние дни, смерть и похороны Мих. П. Драгоманова /Из дневника Людмилы Драгомановой/". Напомните им, что вот уже год как редакция обещала прислать мне окончательный ответ по этому вопросу[21], но и до сих пор я ничего не получил. Быть может они решили не печатать ее[22] и им неудобно возвращать мне рукопись – тогда возьмите на себя эту неблагодарную миссию и пришлите мне ее. Ведь в конце-концов я имею право располагать своей работой, а сейчас мои руки связаны и я не смею предложить другим, а быть нечестным, бессовестным автором, тем более публикации /а не статьи/ - я не намерен. Мог бы я обратиться с этой просьбой к Ивану С. Романченко, который в курсе дела, но не хочется – ведь он старше меня.

Существует вероятность побыть с Софией в вашем Львове, хотя бы проездом весной, приблизительно в конце апреля-начале мая или в 20-х числа мая. В связи с этим меня интересует, имеются ли в Львове в продаже пиш.[ущие] машинки и ручные швейные, каковы цены?

Умер старик Паращчук. Жалко его. Ушел он, не осуществив своих планов: памятник [Тарас] Шевченко, [Иван] Франко, бюсты [Юрию]Венелину, П.[авлу] Грабовскому, Павлику Михайло, Ал.[ександру] Довженко, ушел, не повидав своей родины после 50 лет разлуки с ней. Похоронили в украинской одежде рядом с Драгомановым. Вероятно после него у нас в будущем не будет больших украинцев – мы, болгары не заслуживаем этого. Вы спросите – почему? Тогда как Драгоманов воспитал целую плеяду выдающихся болгарских ученых, историков, литераторов, фольклористов и этнографов – Михайла Ивановича наши скульптуры пренебрегли и не пожелали поучиться у него – воспитанника Родена, который только в Болгарии украсил более пятидесяти монументальных и др. зданий /капители, рельефы, композиции и пр./. И еще что-то: когда умер Драгоманов /при режиме австрофила [Стефана] Стамболова/, - об этом сообщили /некрологи и статьи/, почти все софийские газеты и журналы. О смерти Михайла Ивановича Паращука не было ни слова. А он, между прочим, автор единственного с натуры бюста нашего дедушки Благоева.

Пришлите свои новые рассказы, вкл.[ючительно] и тот, каторый опубликован в № 11 „Вітчизни".

Сердечные приветы от моей Софии и меня всем Вам.

Кланяйтесь [Аркадий] Пастушенко, [Дмитро] Павлычко /вышли ли его рассказы?/.

Ваш П. Калушев

ДОКУМЕНТ № 016

Писмо от Иван Романченко до Цветана Парашчук за популярността на Михайло Парашчук, за желанието му да се открие музей на скулптора-художник Парашчук. Лвив. 22.10.1964. Оригинал. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 985, л. л. 5, 6.

22. X. [19]64 г.
Львів

Цветане Йордановне
П А Р А Щ У К

Дорогая Цветана Йордановна!

Получил Ваше хорошее, обстоятельное письмо. Оно меня порадовало и одновременно – огорчило. Ожидать от встречи с [Андрий] Нименко оптимистических результатов, конечно не приходится. Кто таков [Андрий] Нименко? Маленький человек, как и все мы. Он должен доложить, а уже дальше будут решаться дела. Отчаиванию тоже не следует придаваться. Это не значит, что нужно все пустить на самотек. Нет, нужно активно действовать! Ваше прекрасное письмо тому доказательство. Я из Вашего письма сделал некоторые купюры, кое-что опустил, а некоторые места подчеркнул, размножил и отправляю к миру сильным. Пусть читают крик честной, благородной души. Пусть наматывают на ус, если только он имеется.

Подвиг Вашего супруга, нашего великого художника никогда не будет стерт из пам"яти людей. Михаил Иванович [Паращук]оставил по себе такое наследие, которое никогда не будет забыто ни на Украине, ни тем более в Болгарии, ни в Польше. Вообще во всем славянском мире профессор Паращук занимает подобающее место, а еще больше займет. Слава - „задрыпанка", как правило, приходит всегда после смерти. Шевченко славы при жизни почти не зазнал. Но за то теперь слава

Шевченка гремит во всем мире. О нем теперь песни поют даже в тех странах, в коих при жизни поэта не знали о его существовании.

Наш долг – почитателей большого таланта – художника М. И. Паращука все делать, чтобы о нем знало все большое количество людей. Годовщины должны быть использованы для популяризации славы славного сына слов”янского народа. Пока я жив, я все буду делать, чтобы имя М. И. Парашчука звучало. А я этому научился, работая свыше 15 лет над изучением Драгоманова. Вот теперь по-немногу пожинаю плоды. Вот уже после больших трудов вышла книга о Драгоманове, где упоминается славное имя Паращука М. И. Эту книгу посылаю ВАМ в знак признательности перед ближайшим другом товарищем, спутником жизни проф. Парашчука.

Вы сообщаете, что послали для меня пакунок. Спасибо! Но разве я заслужил. И кроме того, я просил бы ВАС поберечь вещи Вашего покойного супруга, не раздавать их людям посторонним. Конечно, прошу прощения, за это замечание. Вы вправе поступать так, как Вы найдете возможным. Но вещи проф. Парашчука пригодятся прежде всего для будущего МУЗЕЯ СКУЛЬПТОРА-ХУДОЖНИКА М. И. ПАРАЩУКА. Как теперь скорбят наши музейники, что почти ничего не осталось из вещей быта Тараса Шевченка и других гениев человечества. Повторяю, что я не вправе вмешиваться в Ваши поступки, это исключительно Ваше дело, но на правах старшего я бы советовал не дарить вещей Михайла Ивановича. Кстати сказать, я Вашего весьма ценного подарка не получил. Очевидно еще получу. И если получу, я сохраню его, как реликвию великого художника и оставлю завещание передать в МУЗЕЙ Паращука. А таковой будет. В этом я не сомневаюсь.

Вы вправе сказать, а как же будеть с женой великого друга славянского народа, Цветаной Йорданової? Друзья, в первую очередь Ваш покорный слуга все будет делать, зависящее от него, чтобы инициативе давать дальнейший ход. Я уже Вам писал, что я бы небо прихилил к семье покойного Паращука. И если бы все от меня зависело, я бы многое сделал. Но посколько крылья у меня несколько обрезаны, то буду все делать, что от меня зависит, что позволят мои силы.

Теперь пару слов о моей внучке. Это, конечно, моя радость, мое счастье! Я никогда своих детей так не любил, как теперь люблю внучку Надийку. Ей четыре года скоро исполнится. Она еще воспринимает все в одних тонах, радуется жизнью и о выборе подарка не помышляет. Спасибо большое за само искреннее желание подарить малышке что-либо. Вы очень добрый и славный человек. Не случайно Вас полюбил милый и славный Михаил Иванович Паращук. Спасибо Вам что Вы живете!

Буду счастлив иметь портрет фотографический супруги М. И. Паращука.

Не откажите в любезности подтвердить получение моей книги.

Искренне уважающий Вас Ів.[ан] Романченко.

Львов -10, Циолковского 6/6 Романченко Ив.[ан] С.[авич]

3. СТАТИИ И КОРЕСПОНДЕНЦИИ ЗА М. ПАРАШЧУК С БИОГРАФИЧЕН ХАРАКТЕР

ДОКУМЕНТ № 017

Писмо от проф. Михаил Арнаудов до Петко Атанасов за Михайло Парашчук. Княжево. София. 23.08.1958. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1905, л. л. 1, 1г.

Любезни г. Атанасов,

Благодаря Ви сърдечно за изпратения брой на сп. „Славяни", в което е поместена статията Ви за проф. [Иван] Шишманов и Украйна[23]. Засегнатият от Вас въпрос е крайно интересен и проучването Ви изнася непознати данни по него. Като стар украинофил, аз изпитвам радост, че някои млади научни работници проявяват жив интерес към връзките между Украйна и България, в лицето на учени от голямо значение като [Михаил] Драгоманов и [Иван] Шишманов. Поздравявам Ви за труда Ви и желая да не остане тъй изолирано в книжовните Ви занимания.

Много доволен ще бъде от него и нашият общ приятел Михаил Парашчук, който в ново време прояви рядко усърдие за установяването на българо-украинските културни и приятелски отношения.

Стискам Ви сърдечно ръката!

С преданост М.[ихаил] Арнаудов

ДОКУМЕНТ № 018

Писмо от проф. Михаил Арнаудов до президента на Украинската академия на науките за живота, творчеството и обществено-политическата дейност на Михайло Парашчук, за плановете на УАН да издаде монография, посветена на скулптора. София. 27.08.1958. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 38, л. л. 8, 9, 10, 11.

Препис

До другаря Президент
на Украинската Академия на Науките
Киев

Многоуважаеми другарю Президент,

Узнах от моя отличен и дългогодишен приятел достойния и даровит син на Украйна Професор Михайло Ив. Паращук, че високоуважаемата Украинска Академия на Науките се интересува от неговата дейност и творчество за издаване неговата монография.

Позволявам си затова, като човек посветен в културния живот на отечеството си, в течение на последните четири десетилетия, да Ви дам някои кратки сведения.

В България Михайло Парашчук пристига за пръв път през 1921 г. като представител за Балканите на Международния Червен кръст, за да проучи и облекчи положението на пленниците.

В едно от следващите си посещения тук, по молба на някои от най-добрите български архитекти, които са имали случай да познаят от близо таланта и благородния характер на М. Парашчук,

когато са другарували в Мюнхен, той остава временно, а после завинаги в София, за да бъде полезен със своите способности и своето творчество на младата българска архитектура.

Натоварен от разни обществени организации и държавни институции с художественото оформяване на голям брой монументални сгради в столицата и в провинцията, той покрай специалната си работа не забравяше никога дълга си на патриот, загрижен за съдбата на своите сънародници в България.

С опита си като представител на Червен кръст и със застъпничеството си пред официални и културни среди в София, той съумя да облекчи значително тежката съдба на своите събратя украинци в България и да си спечели тяхната дълбока признателност.

За да действува по-сигурно и плодотворно, той взема инициативата за основаване на Украино-българското дружество в България, членове на което стават много от най-авторитетните и уважаваните представители на българската интелигенция.

Професор Иван Шишманов, учен с голямо влияние в културните български среди и зет на знаменития Михаил Драгоманов, който по негова покана прие да стане професор в Софийския университет, бива избран за пръв президент на това дружество.

Той ръководи до смъртта си в 1928 г. с вещина и с преданост към Украйна делата на дружеството, бидейки подпомаган на всяка стъпка от неуморимия Михаил Парашчук. Нека ми бъде позволено да забележа, че като ученик на незабравимия Шишманов и приемник на неговата катедра по Литературна история в Софийския университет, аз бях избран за заместник на рано починалия учен в дружеството, за да водя делата му доста години.

Видях да се сгрупират около дружеството множество български учени, писатели и художници, въодушевени от воля да служат на Украйно-българското сближение и взаимно опознаване.

Михаил Парашчук можа, благодарение на доверието, с което се ползуваше навред да осъществи и друг един свой проект: издаването на популярно-научен орган на дружеството, списанието „Украйно-български вести", в което сътрудничиха влиятелни наши хора на перото.

Национално-хуманният патос на Парашчук се предаваше на всички тези приятели на Украйна и нейния гений, така че в списанието можеха да се появят много статии върху бита, историята, литературата и другите културни прояви на украинския народ, като отделно излязоха в превод книги на украински писатели или брошури върху живота в Украйна.

Украйна ставаше така скъпа и драга на българския народ, който и без това помнеше добре великите заслуги на Юрий Венелин за възраждането на България, жертвите на хиляди украинци във войната от 1877 г. за освобождението на България от турско робство и грижите на Михаил Драгоманов за образованието на българската университетска младеж.

Организационният и педагогически талант на Михаил Паращук се прояви особено щастливо и при общуването му с българските дейци в областта на скулптурата и архитектурата, всред които той създаде цяла школа свои ученици, продължили най-добрите традиции на Изкуството, както ги прилагаше майсторът на пластиката, гостът украинец.

По идея на М. Парашчук /макар и с големи пречки/ бе издигнат паметник на Михаил Драгоманов, осветен тържествено на 30 октомври 1932 г., като самият паметник, така и барелиефа, който го краси, са дело на самия Парашчук, проявил и тук не само своето майсторство, но и своята широка щедрост.

Няма да се спирам на широката дейност на Парашчук като скулптор от голямо измерение, участвувал в изграждането на множество държавни постройки в България, но ще си позволя да изтъкна по-общо това, което лично съм познавал, а именно: че Парашчук изпъква като създател на архитектурната скулптура в България, на която са служили по-рано само някои поканени от Запад чужденци.

Той е изработил редица бюстове на видни български културни личности, както и паметника на големия наш писател Алеко Константинов.

Но въпреки всичките си старания да бъде полезен в различни направления, Парашчук се е натъквал в миналото на не малко противодействия било защото Украйно-българското дружество е било зле гледано от някои обществени фактори, които са го смятали болшевишка агентура, било защото успехът на Парашчук като скулптор е наранявал амбициите на по-слаби сили край него, неспособни да се наложат на компетентната критика. Всичко това е огорчавало душата на чувствителния и честния в помисли и дела украински художник и го е поставяло в твърде неизгодно положение.

Ред обективни условия допринасят да се влоши здравето на 80 годишния майстор и неговото материално положение, както и да го възпрепятстват, въпреки непрестанния прилив на творчески сили, да продължи своето дело.

София, 27 август 1958 г.

С дълбока почит и уважение
/подпис/
/М.[ихаил] Арнаудов/
Бивш редовен професор и ректор на Софийския университет
Бивш редовен член и Председател на
Историко-филологическия клон на Българската Академия
Бивш дългогодишен председател на
Съюза на българските писатели
Доктор по философия на Пражкия Университет
Почетен доктор на Хайделбергския Университет
Член кореспондент на Унгарската Академия Петьофи и др.

ДОКУМЕНТ № 019

Писмо от Петко Атанасов до Наталия Василевна Семанюк за посещението му при сем. Парашчук в навечерието на Новата 1959 година, за неговите спомени за съпруга и Марко Черемшина и др. София. 01. 01. 1959. Чернова. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1996, л. л. 65, 66, 67, 68, 69.

Скъпа Наталия Василевна,

Знаете ли как сме посрещнали Новата 1959 година? Най-обикновено, делнично.

Вчера надвечер посетих извънредно симпатичния скулптор Мих. Ив. Парашчук. Пихме по една чаша вино, поприказвахме си. Стана дума и за Марко Черемшина. Оказа се /М. И. П. има чудна памет, макар, че тук някои го наричат и [ум]/, че професорът е познавал лично Вашият съпруг. Така например, той си спомня как като ергенин през 1905-1906 г. срещнал М. Черемшина заедно с Лесь Мартович, Вас.[ил] Стефаник, гимназиален учител и писател Володимир Берчак и др. в Лвов на пазарния площад срещу аперитива на украинеца Карпински. Нали това е много мил спомен и за Вас?. Аз винаги предавам на професора най-интересното от Вашите тъй приятни писма; дадох му и Вашите спомени за М.[арко] Чер.[емшина] и той пожела да му изпратите тази книжка. Мих. Ив. Парашчук Ви моли освен това да му изпратите и текста на украинската песен „Верховино" /"Верховино, світко ти наша"/, той помни само първия куплет от нея. Нали не ще ни откажете?

Напуснах домът на професора и на извънредно интелигентната му съпруга /тя се казва Цветана и е дъщеря на известния деец на земеделското движение у нас Пекарев/ към 10, 30 и отидох да посрещна моето унгарче; тя е телеграфистка /телеписка/ и както винаги през големите празници, работи до късно. Поради ужасната мъгла, която и днес не се е дигнала, трябваше да вървим пеш до в къщи. Прибрахме се точно в 12 [часа], когато започнаха да гърмят топовете. Това беше посрещането. А пък и аз да си призная, не съм любител на шумните и големи компании.

Днес пак съм сам. Преди малко завърших превода на новелата „Бузьків вогонь” от Вашия талантлив земляк Роман Иваничук. Написах една малка бележка за автора и заедно с новелата смятам да я предложа на сп. „Пламък”.

Ако ходите скоро до Лвов, заинтересувайте се за този млад писател, а ако можете да разберете и адреса му, ще Ви бъда много признателен. Знаете ли, в неговите работи има нещо общо с творбите на М.[арко] Черемшина и те ми допадат.

Аз получих вестника с Вашата статия за връзките на Музея М. Черемшина с демократичните страни и Ви благодаря за ласкавите думи, посветени на мен. Вие наистина не сте обикновена музейна служителка щом поддържате такива широки творчески връзки с почитатели на украинската литература в чужбина. А това е похвално.

Получихте ли драмата „Змейова сватба” от Петко Ю. Тодоров? Той е много оригинален наш новелист, а и драматург. За съжаление и в миналото някои отхвърляха творчеството му. А колко близки са те с Олга Кобилянска. Като майстори-рисувачи на чудната българска и украинска природа. Между другото мога да Ви съобщя, че тази година се навършват 80 години от рождението на Петко Тодоров. Той, както и много други наши литератори, като Хр.[исто] Ботев, Зах.[ари] Стоянов, Хр.[исто] Смирненски, Ник.[ола] Вапцаров, почина доста млад; по сигурно така им е било съдено...

Вие как сте ? Какво ново има във Вашия чуден планински край? Време е вече да се срещнем с Вас, но да видим, дали Новата година ще ми донесе това щастие.

Поздравявам Ви най-сърдечно.

София, 1 януари 1959 [г.] П. Калушев

ДОКУМЕНТ № 020

Писмо от проф. Михаил Арнаудов до Петко Атанасов за Михайло Парашчук. Княжево, София. 16.02.1959. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1905, л. 4.

Драги ми г. Атанасов,

Получих на време сп. [„]Славяни [„] , с прекрасната Ви работа за нашия тъй нещастен и тъй достоен за обич и почит приятел Михайло Парашчук.

Направили сте нещо много похвално и много на време, за да доставите една рядка радост на този достоен син на Украйна и на неговата доблестна и предана съпруга, и двамата забравени от света, от суровия днешен свят, за да прекарват с най-оскъдни средства в духовно заточение.

Дано съдбата се смили най-сетне за тях, поне в лицето на украинците, които знаят да зачитат достойните си сънародници, ако не в очите на българите, за които няма заслуги и чест извън признанието на силните на деня!

Сърадвам Ви за щастливата идея да стоплите сърцата на двамата добри хора и добри българофили /уви, не всички българи са и българофили!/ и Ви пожелавам още студии върху културните украино-българските връзки!

Сърдечни поздрави от

М.[ихаил] Арнаудов

ДОКУМЕНТ № 021

Писмо от Цветана Парашчук до акад. Васил Илич Касиян за отказа на съветско гражданство на М. Парашчук, за провала на награждаването му с орден Кирил и Методий I степен и присъждане на званието народен художник на Първата декада на украинската култура в България, за отказа на Киев скулпторът да посети родината си, за културното наследство на М. Парашчук. София. 03.01.1965. Копие. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА, ф. 1717К, оп. 1, а. е. 901, л. л. 2, 3, 4.
ЦДА, ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1173, л. л. 4, 5, 6.

Акад. В.[асиль] И.[лич] Касияну

Уважаемый маестро,

Из письма А.[ндрий] Нименко узнала, что в Академии обсуждается вопрос о возможности приобрести некоторую часть наследия профессора Михайла Паращука с определенной целю „помочь" мне. Думаю, что в административных и общественных кругах Киева есть и другие возможности оказать должное уважение его памяти и многогранной деятельности скульптора и человека. Официальное проявление внимания дало бы свое отражение и здесь.

Принцип о „невмешательстве", равнодушие и некоторые предрассудки в процедуре вашей администрации дали возможность болгарским художникам довести травлю до конца. Не надо забывать, что Михайло Паращук украинский скульптор, что где бы он ни жил, во всех странах творил и славил свою Родину и что его исключительный актив есть актив украинского искусства и народа и что все это чем-то обязывает. И незачем ставить эту монолитную личность в узкую рамку мелочных предрассудков и бюрократизма.

Когда несколько лет тому назад я послала материалы в Киев, рассчитывала только на формальное проявление заинтересованности – это бы было достаточной барьерой для дальнейшей травли, но там решили затушевать вопрос. Да и вопрос о гражданстве сознательно тянется до сих пор.

В 1959 году была первая Декада украинской культуры, по решению Министра культуры Михайло Паращук бы приглашен участвовать в деловом президиуме. После доклада Министра о заслугах трех украинцев – Венелина, Драгоманова и Паращука – к болгарской культуре-должны были объявить о награждении Михайла Паращука орденом Кирилла и Мефодия I-ой степени, присудить ему звание Народного художника и Народную пенсию. Союз художников провокационным путем, через Советское посольство провалило это решение. Советский посол Приходов протестовал в ЦК, что рядом с ним сидел „непроверенный человек" – украинец в черной чумерке, и требовал наказания Министра. Жестокое оскробление, брошенное безответственно.

Тогда Михайло Парашчук получил второй инфаркт сердца /первый, когда его выбросили из Союза, без права работать/, а третий – за два месяца до смерти, когда узнал о процессе в Варшаве против представителей украинской культурной общественности. Все, что касалось Украины, его всегда глубоко волновало. Он не сделал и малейшего компромисса, чтобы избежать трагедии.

Приезд Нименко художники использовали как удобный случай проявления теплых чувств и гостеприимства – за бокалом вина легко перекинули мост через свежую могилу- надо же было сознать впечатление инцидента, а не трагедии.

Распоряжение ЦК насчет похорон Михайла Парашчука художники исполнили по своему – вместо машины с представителями Союза и Комитета по делам культуры послали за телом грузовик, и то в последний момент, чтобы избежать поклонения. В прессе не допустили и двух строк о смерти скульптора, как и статьи, посвященные его творчеству. Также поступили и теперь, ничем не отметив годовщину смерти.

К этим людям Нименко отнесся с доверием, чем унизил память своего соотечественника, он мог устраивать свои дела помимо всего – „волки меняют шерсть, но не и характер".

При денежной реформе в 1952 г. крупные сбережения Михайла Ивановича Паращука были подсчитаны 200:1. Союз заявил, что он „случайный человек в искусстве" и не может пользоваться привилегиями культурных деятелей. Через некоторое время пришлось покинуть прекрасную городскую квартиру и ателье и переехать жить на эту дачу /моя собственность/, без удобств и самое главное – без ателье. На меня легла тяжелая работа ежедневная, включая рубку дров – не совсем подходящее занятие для скрипачки, от чего пальцы потеряли свою эластичность и я навсегда лишилась возможности играть. Когда стало возможным, продала на бесценицу свое имущество, чтобы избежать жизнь пария. Хождение по мукам длилось десять лет.

Мы знали о Ваших и акад. Рыльского усилия формулировать приглашение для художника навестить Родину. Ваш неуспех его глубоко ранил и оскорбил.

Как бы оправдывали мои соотечественники и родственники проф. Драгоманова свою незаинтересованность могилою великого ученого и куда бы приезжали украинцы на поклонение, если бы сюда не приехал Михайло Паращук?

Вопрос о приобретении бюста Драгоманова и издания монографии все еще висящий.

Прошу Вас не занимать высшие инстанции вопросом о наследии – это компромисс за счет достоинства – они тоже несут ответственность за трагедию украинского скульптора.

В первые же месяцы после смерти моего супруга я поняла, что не могу рассчитывать на какое-либо внимание со стороны Киева, и обратилось в ЦК с просьбой определить посмертно народную пенсию, чтобы я как супруга получила половину ее размера. На это мне было трудно решиться, ибо этим подчеркивала незаинтересованность украинской администрации, но зато никому ничем не буду обязанной.

Разумеется, в письме не все возможно выяснить, чтобы стало понятным почему мне невозможно примириться со зверски жестокой травлей в продолжение десяти лет, и принять ее как случайный инцидент. Она стоила жизни прекрасного художника и человека. Тем менее могу принять снисходительно сочувственную опеку.

Пользуюсь случаем выразить Вам свое глубокое восхищение Вашим искусством, насыщенным жизненной правдой и изяществом рисунка, которым Вы владеете в совершенстве.

С наилучшими пожеланиями — подпис

София, 3 января 1965 г. — /Цветана Паращук/

ДОКУМЕНТ № 022

Писмо от Петко Атанасов до Наталия Семанюк за огорчението на Цветана Парашчук от отношението на българската и украинската културна общественост и институции към съпруга ѝ. София. 28.11.1965. Копие. Ръкопис.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1996, л. 320.

Многоуважаема Наталия Василевна,

Тук през октомври беше полският писател и преводач Ежи Енджеевич. Скоро трябва да излезе от печат негова книга за Т.[арас] Г. Шевченко.

Изпращам Ви една снимка, правена в парка пред Университета.

Знам, че очаквате отговор от Цветана Йордановна. Тя е много огорчена от това, че нито у нас, нито в Украйна отдават справедливото на покойния Михайло Иванович. Става дума за едно морално удовлетворение – присвояване звание и пр.[очие] като заслужил деец на изкуството. А тя в това отношение е непримирима, и всякакви други, според нея, половинчати постъпки за нея са неприемливи.

ДОКУМЕНТ № 023

Писмо от Петко Атанасов до редакцията на сп. „Жовтень”, Лвов за желанието на Цветана Парашчук да превърне в музей, дома в който е живял през последните си години Михайло Парашчук. София. 08.08.1967. Копие. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1991, л. 137.

Редакция журнала „Жовтень”
Л ь в о в

УВАЖАЕМЫЕ ТОВАРИЩИ,

В 1963 г. в Софии скончался известный украинский скульптор проф. Михайло Ив. Паращук. После его смерти супруга скульптора, Цветана Й. Паращук пожелала превратить дом, где жил последние несколько лет Михайло Иванович, в музей с тем, чтобы сохранить наследие этого крупного художника. Все ее попытки, однако, остались безуспешными. Теперь же положение еще больше осложняется, так как городские власти решили снести дом и на его месте построить жилое здание.

Мы сообщаем Вам это с надеждой, что соответствующие организации и учреждения в Львове отнесутся с тревогой к судьбе творческого наследия проф. Михайла Ив. Паращука. В таком случае они могли бы заинтересоваться этим вопросом, обратившись в адрес: София, ЦК БКП, Отдел „Наука и изкуство”, др. Венелин Коцев.

С уважением
/Петко К. Атанасов/

ДОКУМЕНТ № 024

Препис от решение № 290 на Политбюро на ЦК на БКП от 31.VII. 1967 г. до Георги Трайков, Минчо Минчев, Димитър Попов, Георги Петков, Крум Василев за посмъртното награждаване на М. Парашчук с орден „Кирил и Методий”, I степен, за увеличаване на наследствената пенсия на Цветана Парашчук и с препоръка към СГНС да преразгледа решението си за отчуждаване на дворното място на ул. „Венера”, 6, собственост на Цв. Парашчук. София. 31.07.1967. Машинопис.
ЦДА ф. 117, оп. 30, а. е. 894, л. 2.

ЦЕНТРАЛЕН КОМИТЕТ
БЪЛГАРСКА КОМУНИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ
№ 1064

София 31.VIII. 1967 г.

До
Др. др. Георги Трайков
Минчо Минчев
Димитър Попов
Георги Петков
Крум Василев

№
5205
31.VII. `67 г.

Препис от решение № 290 на
Политбюро на ЦК на БКП от 31.VII.1967 година.

Не възразява Михайло Парашчук да бъде награден посмъртно с орден „Кирил и Методий” – I степен за заслугите му към българската архитектурна скулптура.

Смята за целесъобразно пенсията на вдовицата на М. Парашчук – Цветана Парашчук да бъде увеличена от 60 на 80 лева.

Препоръчва на Изпълнителния комитет на Софийския градски народен съвет да преразгледа решението си за отчуждаване на дворното място и къщата на ул. „Венера", № 6, собственост на Цветана Парашчук, като къщата се остави на изживяване.

Вярно с оригинала: подпис
(Р. Енев)

ДОКУМЕНТ № 025

Постановление на Президиума на Н. С. на НРБ за посмъртното награждаване на Михайло Парашчук с орден „Кирил и Методий", I степен за заслугите му към българската архитектурна скулптура. София. 22.08.1967. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 117К, оп. 30, а. е. 894, л. 1.

Препис

НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
= =

ПРЕЗИДИУМ НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

УКАЗ
№ 614

Президиумът на Народното Събрание въз основа на чл. 35, точка 7 от Конституцията на Народна Република България и чл. 25 от Указа за ордените, медалите и почетните звания

ПОСТАНОВЯВА:

НАГРАЖДАВА посмъртно МИХАЙЛО ПАРАШЧУК с орден „Кирил и Методий" – I степен – за заслугите му към българската архитектурна скулптура.

София, 22 август 1967 г.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ПРЕЗИДИУМА НА
НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ: /п./ Г. Трайков
СЕКРЕТАР НА ПРЕЗИДИУМА НА
НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ: /п./ М. Минчев

Вярно с оригинала,
НАЧАЛНИК НА КАНЦЕЛАРИЯТА:
/С. Панов/

Сверил: подпис

ДОКУМЕНТ № 026

Писмо от Петко Атанасов до Микола Каган за цената на проектирания надгробен паметник на Михайло Парашчук. София. 25.03.1970. Копия. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1941, л. 26.

София, 25 марта 1970 г.

Вельмишановний п. [Микола] Каган !

Очень благодарен Вам за письма от 26 февраля и 15 марта с. г., за рекламный альбум „Баня Лука".

Скульптурные фигуры Владимира Загороднюка очень интересные, видно что это дело большого мастера. Где именно они установлены, сохранились ли они? Если Вы переписываетесь со скульптором, передайте ему мои сердечные приветы.

По вопросу о надгробном памятнике М. И. Паращуку я не говорил с его супругой, а пошел прямо на кладбище, а затем в мастерскую, где изготовляют такие памятники. Цены на памятники, подобные таковому проф. М. П. Драгоманову /без барельефа/, следующие:

Из мрамора – 600 левов /по официальному курсу = 300 дол./;
Из гранита - 750 " = 375 "

Мне, однако, известно, что Цветана Й. Парашчук желает, чтобы памятник представлял постамент, на который установить скульптурный портрет /вернее, автопортрет/ М. И. Парашчука. Автопортрет то у нее имеется, но его нужно отлить из бронзы, а на это нужны около 300 левов = 150 дол. Или всего с постаментом около 1 000 левов = 500 дол.

Очень рад, что вы получили „Жовтень". Несколько дней тому назад послал Вам 1 экз. варшавского Календаря.

Мне бы очень хотелось знать, когда именно Вы приедете в Софию. Напишите мне хотя бы неделю до приезда. А также где думаете остановиться.

Вам и Вашей семье желаем всего налиучшего. До побачення!

Уважающий Вас

ДОКУМЕНТ № 027

Писмо от Петко Атанасов до Микола Каган с описание на проектирания надгробен паметник на М. Парашчук. София. 28. 07. 1970. Копия. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1941, л. 31.

София, 26 июля 1970 [г.]

Многоуважаемый п. [Микола] Каган!

Во-первых, прошу извинения за столь запоздалый ответ, вернее за запоздалую посылку эскиза надгробного памятника М. И. Паращуку. Но это не зависело только от меня. К тому же г-жа Цветана сочла уместным заодно уладить вопрос и с могилой М. П. Драгоманова и в связи с этим архитектору необходимо было больше времени на изготовление плана. Но не в этом вся беда. Дело в том, что на осуществление оформления общей могилы М. И. Паращука и М. П. Драгоманова вместе с памятником М. И. Паращуку будет необходимо вдвое больше средств – по расчетам архитектора Петко Цветкова на это будут нужны около 2 000 левов, т. е. 1 000 дол.[ларов]. За мой ответ Вам

на Ваше первое письмо, в котором я сообщил Вам первую ориентировочную цену памятника, не посоветовавшись с г-жой Цветаной, я был упрекнут в поспешности и пр.[очее] и пр.[очее] Одним словом, получил порядочную взбучку. Быть можеть, она и права. Вот Вам и русский перевод текста спецификации к эскизу:

1. Бюст из бронзы /автопортрет/.
2. Пъедестал /монолитный полированный темный гранит/.
3. Цоколь /монолитный полированный гранит/.
4. Надгробная плита для ваз /полированный гранит/.
5. Бордюры /длина после установления точной строит.[ельной] линии/**.**
6. Надпись – старославян.[ские] буквы, углубленные и позолоченные.
7. Цветы.
8. Фундамент – бетон, всего около 4 куб. м.

Эскиз в 3-х экз.[емплярах]. Посылаю отдельно заказаной бандеролью. Прошу сообщить о получении.

Благодарю Вас за карточку из Пряшива. Я несколько лет тому назад получил от товарищей ж. „Дукля", но теперь меня забыли. Кроме того, желал бы иметь недавно изданные рассказы В.[олодимира] Винниченко. Будтье добры, напишите об этом в Пряшив, так как я не знаю адреса укр.[аинского] издательства. Предприняли ли Вы что-нибудь с связи с розыском рукописи Л. Украинки? Очень буду благодарен Вам.

Вам, Вашей семье шлем сердечные приветы.

Ваш

ДОКУМЕНТ № 028

Писмо от Петко Атанасов до Йосип Мускур за украинците в България и за Михайло Парашчук. София. 11.06. 1973. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1969, л. 6.

София, 11 июня 1973 г.

Уважаемый инж. Йосип Мускур,

Мне было очень приятно получить от Вас письмо. В конце осени 1971 г., возвращаясь из Варшавы, мы с женой два дня были в Будапеште. Можно только сожалеть о пропущенной возможности познакомиться с Вами.

Болгарские украинцы коренным образом различаются от украинцев в других странах народной демократии. Тогда как в Польше, Чехословакии, отчасти в Румынии и Югославии это главным образом коренные жители вышеуказанных стран, то основная масса украинцев в Болгарии состояла из военнопленных I мировой войны и эмигрантов гражданской войны. Согласно одной заметке, опубликованной в 1925 г. в Праге „Український вістник", м. май 1925, с. 30-31, в Болгарии в то время проживало около 1 000 украинцев. Из них, как сказано в заметке, только 200 считались „активно-свідомими". Украинцы в Болгарии состояли членами различных организаций, в том числе т. н. Украинской Громады. При „Громаде" был организован хор, существовала столовая. Украинская интеллигенция здесь работала совместно с болгарскими украинофилами, объединенными в Болгарско-украинское общество /оно было создано 1918 г./. С самого прихода украинцев в нашу страну в силу различных обстоятелств начался процес своеобразной добровольной „ассимиляции". Частыми были случаи принятия болгарских или русских фамилий /с окончаниями на –ов, -ев и пр.[очее]/. Поэтому в настоящее время некоторые потомки вопросных украинцев даже не знают о своем украинском происхождении. Теперь у нас вообще не существует украинской колонии. Последний видатний представитель украинцев в Болгарии /он никогда не был белогвардейцем/ - проф. Михайло Парашчук умер в 1963 г. Он

считался духовным главой Украинской Громады. Вот все, что пока могу сообщить Вам. Об украинцах в Болгарии можно писать много, но я сейчас занят другими делами и просто не в состоянии заняться этим вопросам. Что касается проф. Мих. Парашчука, то о нем я писал в ж. „Жовтень", в болгарском журнале „Лекционна пропаганда", в газете „Життя і слово" /Торонто/ и др. Быть может туда дальше буду писать о Дм. Шелудько – известный публицист и литературовед, каторый жил в Болгарии до своей смерти в 50-х годах.

Если будете приезжать в Софию, пишите.

Еще раз благодарю Вас за письмо.

С уважением

ДОКУМЕНТ № 029

Писмо от Петко Атанасов до Мирослав Трухан за затруднения при събирането на пари за издигане на надгробния паметник на Михайло Парашук. София. 14.09.1973. Копие. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 2015, л. 30.

София, 14 септември 1973 [г.]

Многоуважаемый Мирослав Трухан,

Получил Ваше письмо от 18 августа. Рад, что Вам понравилась статья о Мих. Ив.Паращуке. Два дня тому назад и мы с Цветаной Йордановной получили от Р.[омана][24] Мизя по одному экземпляру журнала. Цветана Йордановна тоже очень довольна. Да, туда дальше будем писать биографию Михайла Ивановича.

Собираю материал для статьи о М. П. Драгоманове, на тему „Драгоманов и Югославия". Многое еще нужно разыскать и уточнить, и поэтому не решаюсь писать. Когда буду готов, пошлю ее, вероятно, в „Нашу[25] думку". Хотя она будет более подходяща для исторического журнала или научного сборника, каторый задумал издавать Р.[оман] Миз. Но еще есть время решить и этот вопрос.

Относительно памятника на могиле М. И. Паращука. О сборе средств на это дело у нас не может быть и речи. Во первых, вряд ли найдутся пожертвователи, и во вторых, у нас это должно быть по-крайней мере общественным мероприятием. Предполагаю, что в Польше и др. совсем другие условия, и осуществление этой хорошей, прекрасной идеи возможно. Если действительно необходимая сумма будет собрана, ее, по всякой вероятности, нужно будет перевести в адрес Цв. Йордановны Паращук. Ее мы по этому вопросу не можем обходить, тем более, что она настаивает, чтобы сделать что-то общее на могилах М. П. Драгоманова и М. И. Паращука. У меня была по этому вопросу переписка с М.[икола] Каганом, каторому мы с Цветаной Йордановной послали и эскиз общего памятника еще в 1970 г. Но повидимому ничего из этого не получилось. Давно ответил Йос.[ипу] Мускуру. Предполагаю, что он получил мое письмо. Есть вероятность встретиться с ним, а также с Р. Миз, в середине октября. Как только с женой решимся на поездку, напишу Вам.

Уважающий Вас.

ДОКУМЕНТ № 030

Статия „Камъкът пее”от Дмитро Степовик[26] за Михайло Парашчук[27]. София. 1967. Копие. Превод П. Атанасов. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 45, л. л. 13, 14, 15, 16, 17, 18.

К А М Ъ К Ъ Т П Е Е

- - - - - - - - - - - - - - - -

Дмитро Степовик – историк-изкуствовед
при Академия на науките, Киев

По тесните улички на Старо място във Варшава тичаше млад мъж, преследван от конна полиция. На площад „Сигизмундова колона” той забеляза, че е попаднал в клопка. Преди малко една бомба бе разкъсала руския губернатор на Варшава – Скалон. Полицията сечеше безразборно, улиците на града се покриха с трупове. Сред тълпата беше един от участниците в атентата, двадесет и седем годишният скулптор Михайло Парашчук.

„На Маршалковска и Ерусалимските алеи стоеше моята група, която хвърли бомби в каляската на губернатора Скалон. След експлозията от каляската не остана и следа... Не може да се опише вълнението на народните маси, които бяха изпълнили улици и площади, когато след експлозията започна стрелба и сеч, викове и стенания на ранени... Ние се разпръснахме и аз попаднах на барикадите около църквата „Свети кръст” на площад Сигизмундова колона”. Тук започна жесток бой с войскови части и ние бяхме разгромени. Спасявайки се от преследване, стигнах една висока желязна ограда, бързо се изкачих на нея, но когато я прехвърлих, едно метално острие се впи под коляното ми и аз увиснах на оградата. Спасиха ме пазачите, които ме укриха. Те дълго ме лекуваха, тъй като се бе появила инфекция и имаше опасност да загубя крака си.” Така пише Михайло Иванович за тези събития преди много години.

В актива на младия мъж, облян в кръв през оня ден на 1905 г. имаше години на огромен творчески труд. Син на селянин от Тернополския край на 21-годишна възраст той възглавяваше в Лвов една от районните социал-демократически организации. Преместил се по-късно във Варшава, Парашчук става един от най-активните членове на нелегалната организация, която се бореше против царския гнет. Двадесет и седем години. Не всеки революционер на такава възраст притежаваше „служебно досие”, благодарение на което нямаше друг избор в Руската империя, освен затвора или емиграцията. Не всеки скулптор притежаваше на такава възраст творби, които да красят централните улици на големи градове. Парашчук притежаваше и едното и другото: Същата 1905 г. в Лвов, на проспекта „Легионите” беше открит паметник на Адам Мицкевич, съвместна работа на Антон Попел и Михайло Парашчук.

Триумф или поръжение? В един град изграждат монументални паметници, изваяни от скулптора, а в друг го преследват като престъпник. В живота на Парашчук имаше много такива „дисонанси”. Всъщност целият му живот се състоеше от две части: изкуство и борба. Самият факт, че някакво хлапе от с. Варваринци – Тернополския край беше съумяло така бързо да излезе на европейската арена, говори много. Преди всичко смелост. Един пример. Професор Станислав Вуйцек, взел за помощник този мълчалив селски резбар за украсата на новото кметство в Сонч, едва не получил заради него инфаркт. Ето защо: Кметът на града поръчал на Вуйцек да му изработи бюст и често идвал да позира. Вуйцек моделирал главата, а в съседната стая тихичко човъркал глината Парашчук. Настъпил денят на приемането на работата. Като минавала през залата на ателието, комисията случайно съгледала бюста на кмета и сметнала, че именно това е поръчаната работа. Докато членовете на комисията цъкали доволни, оказало се, че главата на кмета е изваяна не от майстора, а от ученика. Парашчук неволно поставил учителя си в неудобно положение. Ала Вуйцек му простил и дори препоръчал талантливия си ученик в Краковското училище. Там Михайло минава практика,

като участвува в реставрирането на знаменитата Зигмундова капела във Вавел. След известно време го изпращат да довърши образованието си във Виенската художествена академия, където учи в класа на проф. Венцел.

Антони Попел – преподавател по композиция в Лвовското политехническо училище – тъкмо се трудеше над проекта за паметник на Мицкевич, определен за центъра на града, когато в неговия клас дойде младият Парашчук. Старият и младият майстори започнаха да творят заедно. В резултат на това се получи блестящ паметник, който и днес краси старинния украински град. Парашчук напълно самостоятелно украси йонийската колона с бронзов капител и жертвеник, помагаше на Попел в пластиката и техническото изпълнение на фигурите на Мицкевич и Ангела. „Казашкият Торвалден" бива веднага поканен във Варшава да ръководи скулптурни ателиета. Полските майстори обикват искрено 25-годишния си шеф.

Тук Парашчук създава не само забележителни бюстове на украински и полски дейци (измежду тях – портрети на Шевченко[28], Франко, Лисенко, Людкевич, Яцкив, Семашко, Карницки, Павловска), укрива в ателието нелегални, оръжие, позиви, събира пари, облекло, приготовлява фалшиви документи за революционерите. Последва въстанието, атентатът срещу Скалон, боевете по барикадите. Излекувал ранения си крак, Михайло бяга от Варшава в Париж. В тази световна столица на изкуството жаждата за знания взема връх над всичко друго. Без да губи време, той се записва чрез конкурс в академията за живопис и скулптура „Жулиен" и бива приет направо в последния курс. Негов учител бил проф. Верле. При завършване на академията, за конкурсната работа – бюст на старец, Парашчук получава златен медал. (Той разнасял скъпия за него бюст из цяла Европа и накрая го донесъл Киев – днес съдбата на творбата е неизвестна). По това време Огюст Роден приел Парашчук в ателието си. Това било триумф. Само двама чужденци освен Парашчук работили преди това в ателието на големия френски скулптор. Американски, китайски и японски университети предлагат на Михайло професорска катедра. Ала той мечтае да се завърне в Украйна. А там свирепствува реакцията, наказват сурово всеки, който е участвувал в събитията 1905-1907 г. Междувременно, приел непостоянна работа в Мюнхенския институт за изобразително изкуство, Парашчук покрай преподаването създава редица скулптурни портрети, в това число на съпругата на украинския оперен певец Модест Менцински (мрамор), Богдан Лепки[29], Пшибишевски (двата от бронз). Щом малко се разпръснали облаците (през 1910 г. беше обявена амнистия), Парашчук оставя Мюнхенския институт и ателието и се преселва в Киев. Той има големи творчески планове: да работи за своя народ, да създаде ателие, да обучава сънародниците си. Но скоро отново надвисва заплаха от арест. Вълните на реакцията издигат гребените си с някаква маниакална методичност. Бягайки от преследването в Лвов, той бива заподозрян като руски шпионин (във въздуха се носи призракът на първата световна война) и само намесата на депутати от австрийския парламент спасява Парашчук от разстрел. Това не му донася свобода. Полицията го арестува повторно и го затваря в лагера Талерхоф, край Залцбург. Почти цялата война той прекарва по лагери. След такива бляскави успехи, като че ли бяха настъпили черни дни за славата на художника. Но Михайло не беше от тези, които се отчайват. Парашчук използва връзките си за подобряване на жизнените условия на военнопленниците, за набавяне на дрехи и храна. Пленниците го избират за лагерен отговорник. След известно време идва помилването. Задържането е обявено за недействително, скулпторът направо от лагера, заобиколен от бодлива тел, попада във виенските скулптурни ателиета. През време на престоя му в Талерхоф, в главата му съзряват планове. Той се вглежда в лицата на хората – страдалчески и весели, стари, набръчкани, измъчени, съсипани от живота или озарени от мъдрост. Тази кратка виенска пролет беше за него „Болдинска есен". Изпод отрудените му ръце излизат много портрети – на писателите Черкасенко, Олес и изведнъж Михайло Иванович решава.... да се завърне доброволно в лагера, зад решетките! Разбрал, че в градчето Ращат зад бодливата тел били затворени 23 000 украинци-военнопленници, между които доста студенти, музиканти, художници, народни учители, той отива в Ращат с група прогресивни интелигенти да организира в лагера художествено училище[30]. Това беше безпрецедентен опит. Никой не вярваше в успеха му. Ала скоро за чудото на „затворническата

академия" заговори цяла Европа. В класовете на училището се изработват керамика[31], скулптури, резбарски изделия[32], което бива излагано на световните панаири и изложби, по музеите.

Обществената и просветна дейност на скулптора привлече вниманието на световните организации. След подписването на Версайлския мирен договор, Международният червен кръст го изпраща на Балканите. Справил се блестящо с възложените му поръчения, той се готви да се пресели в Съветска Украйна, но горещите молби на негови приятели архитекти и скулптори да остане за известно време, за да предаде опита си в областта на монументалната скулптура, го принуждават да остане в България. Той дори не приема поканата да преподава в Художествената академия, надявайки се да се завърне в Украйна. Но поради семейни причини се налага да остане в България за цял живот. Тази страна му става втора родина. Тук той намира щастието си, като се оженва за дъщерята на основателя на Земеделския съюз в България Йордан Пекарев-Цветана.

„Професор Парашчук – пише известният български публицист Петко Атанасов, - създаде у нас цяла школа от свои последователи в изобразителното изкуство, като въведе много нови неща, а именно: предварителни макети на монументални сгради, предварителни изследвания на архитектурни и скулптурни елементи, използване и пр.

Професор Парашчук е автор и изпълнител на художественото оформление на такива монументални сгради в София, като Народната банка[33], Министерството на отбраната[34], Военната академия, Народната библиотека „Кирил и Методий"[35], Ректората на Софийския университет[36], Българската академия на науките, мавзолея на Георги Димитров[37], на редица театрални зали – общо близо четиридесет сгради[38]. В нашата[39] страна той създаде над 30 бюста, барелефи, паметници, между които единственият от натура бюст на основателя на марксическите кръжоци в България Димитър Благоев[40], както и на Пею Яворов[41], Цанко Церковски[42], Х.[енрих] Сенкевич[43], Стефан Караджа,[44] Т.[арас] Шевченко[45], Христо Ботев, Мих.[аил] Драгоманов[46]. На него принадлежи барелефът на паметника на българския писател Алеко Константинов[47] в гр. Пазарджик."

Списъкът на работите, изпълнени от майстора в България в продължение на 40 години, ще заеме много страници. И зад всяко название – месеци, години на борба, обикаляне на бюрократични инстанции (а те не липсвали в довоенна България), финансови затруднения, липса на елементарни условия за работа. Към подвизите на Парашчук трябва да отнесем направата на паметник на големия син на украинския и българския народи – Михайло Драгоманов. Там където бил кръстът, липсваше гробът. Парашчук успя да получи разрешение за да извърши разкопки и прехвърли тонове пръст, като археолог за да издири тленните останки. Внукът на Драгоманов, Димитър Шишманов, познал жилетката, която някога подарил на дядо си, и Парашчук не се съмнявал, че е попаднал на праха на приятеля на славяните. После Михайло Иванович се залавя да прави надгробен паметник, изработва профилен барелеф на Драгоманов от бронз[48] – един от шедьоврите на барелефната скулптура. През 1960 г., малко преди да почине, Парашчук направи бюст на Михаил Драгоманов, издири посмъртната му маска[49] и се залови да събира архива на публициста-революционер.

На него принадлежи проектът за паметник на жертвите от втората световна война.

Ние не можем да си представим историята на монументалната скулптура от XX в. най-малко на три народа – украинския, полския и българския – без името на Михайло Иванович Парашчук. Цели 85 години той преживя без компромиси и отстъпления от правдата, преодолявайки често неимоверни трудности. В неговия живот се преплиташе всичко, с което съдбата можеше да надари един гений: ателието на Роден и бодливата тел, боевете по барикадите и титаничния труд в ателиетата. Той предаваше тънкостите на пластиката на японци и американци в Парижката академия и по дочени панталони се ровеше в глината, заедно с пленниците в Ращат. Той извая от мрамор, бронз и камък най-добрите синове на различни народи и с това изпълни призванието си на интернационалист и демократ.

През зимата на 1963 година се отдаде случай да отпочине. Отдавна роднини и приятели го уговаряха да замине за двореца в с. Баня, Карловско. И той замина. Там художникът се пренасяше мислено в селото на своето детство Варваринци. Върху хартията се редяха не много равни редове:

„Когато бях на 12 години, мечтаех да стана артист, цигулар, художник – но децата са ненаситни в[ъв] фантазиите си. Аз не знаех що е игра, а през свободното време правех рамки от дърво за картини. Не помня как и къде в ръцете ми попадна списание „Златна Прага". Първото нещо, от което бяха възхитени очите ми, беше репродукцията на Рафаеловия „Парнас". Всичко беше забравено – седмици, месеци подред спях със списанието под възглавницата. Мисля, че тъкмо тогава се набеляза моето бъдеще."

Големите хора никога не успяват да сложат точка на земните си дела. Не успя да стори това и Михайло Парашчук. На 24 декември 1963 г. той ни остави. Родните изпълниха завещанието му и го погребаха до гроба на Драгоманов. Останаха обаче много неща и мисли, които живеят с името му. Българските приятели, и преди всичко, Цветана Парашчук извършват голяма работа за систематизирането на архива и подреждането на каталога[50] на безмерно голямата дейност на Парашчук. Камъните, издялани от неговата ръка, заживяват нов живот, поемат пътя към вечността.

М. И. Парашчук беше изпратен в двореца в с. Баня, Карловско от ЦК на БКП на почивка, преди да започне работата си върху паметниците на Аспарух, Д. Благоев и Христо Ботев. (бел. на прев.). Петко Атанасов украиновед

„Ранок", бр. 9, септември 1967, обществено-ролитическо и литературно-художествено списание на ЦКА на ЛКМС – Украйна.

ДОКУМЕНТ № 031

Статия „Втората родина на украинеца Парашчук" от Красимир Друмев за живота и творчеството на Михайло Парашчук.[51] София. 10. 1967. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 46, л. л.1, 2, 3.

Препис

Втората родина на украинеца Парашчук[52]

Михайло Парашчук – едно украинско име, което ще остане завинаги в историята на българското изкуство. Тези дни Президиумът на Народното събрание на НРБ удостои посмъртно големия творец с високия орден „Кирил и Методий" I степен.

Професор М. И. Парашчук е третият украинец, който след бележитите учени Юрий Венелин и проф. Михаил Драгоманов посвети живота си на България. Четири десетилетия той бе един неуморен творец и труженик и направи за българската скулптура това, което колцина българи са направили.

Животът на Парашчук е като живота на всеки голям творец – труден и красив път към върховете на изкуството. Роден е на 16 ноември 1878 г. в западноукраинското село Варваринци. Учи при видни скулптори във Варшава и Австро-Унгария, той взима активно участие и в революционното движение. Разпространява нелегално литература, а когато идва кървавата 1905 година, захвърля чука и длетото и се изправя редом с революционерите на варшавските барикади.

На следващата година Парашчук е в Париж. Тук завършва със златен медал известната художествена академия „Жулиен" и работи в ателието на великия Огюст Роден. По-късно се установява на работа в Мюнхен.

През 1921 година като делегат на Международния Червен кръст проф. Парашчук идва в България, за да проучи положението на военнопленниците на Балканите. Негови приятели го поканват да остане тук и Парашчук решава да изостави блестящата си кариера в Западна Европа и да посвети силите си на малка провинциална България.

Забележителен е приносът на украинския скулптор в развитието на българското изкуство и култура, намерил израз в украсата на обществени и частни сгради, паметници и скулптури. Негово

дело е скулптурното и художественото оформяване на Министерството на народната отбрана, на Българската народна банка, Народната библиотека „Кирил и Методий", Софийския университет, Мавзолея на Георги Димитров... Проф. Парашчук моделира и украсните елементи на много обществени сгради в провинцията.

В областта на художествената композиционна барелефика проф. Парашчук проявява майсторството си в трите документални[53], дълги по 11 метра барелефи, украсяващи тържествената зала на Военната академия в София. В тях са отразени важни исторически моменти: слизането на хан Аспарух, основателя на българската държава на българска земя, цар Симеон пред стените на Истанбул и отбраната от българските опълченци на връх Шипка по време на Руско-турската война /1877-1878/.[54]

На проф. Парашчук българската и украинската общественост дължат издигането на паметника на Михаил Драгоманов през 1932 година. Големият скулптор е автор на единствения от натура бюст на основателя на БКП Димитър Благоев, направен през 1922 г. по поръчка на Георги Димитров. Колко обаятелност, воля и интелект лъха от образа на Дядото!

Все от това време е барелефът на големия български писател – сатирик Алеко Константинов, направен за паметника му в гр. Пазарджик, както и бюстовете на други видни писатели и общественици. От всяка творба на Парашчук блика искреност и живот. Особена сила лъха от създадения по въображение релеф на гениалния български поет и революционер Христо Ботев. С неподражаемо майсторство скулпторът е предал мощта на непримиримия Ботевски дух, неговата революционна устремност и воля.

В България проф. Парашчук развива и активна обществена дейност. В годините на буржоазната власт много начинания на Украйна, българското дружество в София и цялата страна са били осъществени по негова инициатива.

Големият украински скулптор създаде цяла художествена школа в България. Едва след неговото идване в София може да се говори за прилагане на истински архитектурни стилове, изчистени от еклектика и грешки.

Проф. Парашчук бе дълбоко уважаван от българските културни среди, които виждаха в негово лице една голяма творческа личност. Ето думите на някои видни българси архитекти и скулптори:

Арх. С.[ава] Овчаров : „Проф. Парашчук не е скулптор, той е архитект скулптор. По-`добър от него няма в България и до днес".

Арх. [Димитър] Цолов, лауреат на Димитровска награда: „С идването си в България Парашчук сложи началото на истинската скулптурна украса у нас. Неговите големи стилови познания и богата култура помогнаха за развитието на архитектурната скулптура".

Арх. Константинов: „Парашчук е виртуоз в украсата на сградите".

През целия си живот украинецът Михайло Парашчук живя в изключителна скромност, отдаден на изкуство, което да служи на народа. И затова българите с гордост и обич го наричат свой съотечественик. Неговото голямо дело е един от онези многобройни мостове, които свързват за вечни времена България и Украйна.

Красимир Друмев

Изпратено през м. октомври 1967 г. за агенцията по печата „Новости" – СССР.

ДОКУМЕНТ № 032

Статия от Петко Атанасов „Бележит скулптор и приятел на България", отпечатана в сп. „Лекционна пропаганда"[55], год 1972, бр. 6, стр. 22-27. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 40, л. 41. /стр. стр. 22, 23, 24, 25, 26, 27/.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 200, л. л.1, 2.

Бележит скулптор и приятел на България

През 1922 година в една от стаите на Централния работнически дом на ул. „Кирил и Методий" се срещат двама мъже: Димитър Благоев и украинският скулптор Михайло Парашчук, който по поръчение на Централния комитет и лично на другаря Георги Димитров трябваше да направи скулптурен портрет на Дядото. Макар и болен, с кислороден апарат на гърдите, Димитър Благоев, който не обичал да позира, приел това, още повече, че скулпторът оставял модела си свободен – той можеше да пише, чете или говори, което не затруднявало Дядото и не го изморявало. Като се вглеждаше в страдалческото лице на Димитър Благоев, изминал тежкия път от ученическата скамейка в Загоричине до водач на българската работническа класа, скулпторът си спомняше моменти от своя изпълнен със себеотрицание живот...

...Тринадесетгодишният Михайло Парашчук напуска родното си село Варваринци в Подолие не заради насъщния, а за да се посвети на изкуството. Първите му учители – полският резбар Кинделски и фигуралистът Вуйцик оценяват високо неговия талант и го изпращат в Краков. Още като ученик в Краковското художествено училище, Михайло Парашчук участвува в реставрирането на „Зигмундовата капела" във Вавел, но любознателният младеж не може да стои на едно място и скоро го виждаме във Виена, където учи при професор Венцел, преподавател във Виенската художествена академия. През 1898 г. Михайло Парашчук се озовава в Лвов, главния град на Галиция. Тук 20-годишният художник, заедно с Антон Попел започва да работи паметник на Адам Мицкевич. След няколко години полски меценати поканват Парашчук във Варшава и той става ръководител на цяла група скулптори и художници в ателиетата на Сабин Баранski. Тук талантливият портретист започва самостоятелна работа и жъне големи успехи – един след друг се появяват бюстове на редица видни представители на полското изкуство и култура. Ала Михайло Парашчук не живее само с изкуството. Младият социалдемократ се включва дейно в революционното движение, участвува в революцията от 1905 г., сражава се на барикадите. Ранен, той успява да се спаси и се прехвърля в Австро-Унгария. В старинния Лвов той създава цяла галерия от образи на бележити украински дейци, майстори на художественото слово, композитори, между които тези на Ив.[ан] Франко, В.[асил] Стефаник, С.[танислав] Людкевич и др. Именно тогава Парашчук извайва и първите си фигурални композиции, посветени на хората от народа, в които някои изкуствоведи виждат нещо роденовско. Завършването на паметника на Адам Мицкевич – един от най-хубавите паметници на великия поет в Европа – дело на поляка Попел и украинеца Парашчук, както и участието на последния в художественото оформяване на някои монументални сгради в Лвов, бележат края на цял етап в живота и творчеството на украинския скулптор. Културната общественост на града е възхитена от неговия талант, а видни меценати го изпращат да следва през 1906 г. в Париж. Издържал приемния изпит в частната художествена академия „Жулиен", Михайло Парашчук учи при проф. Верле, а световно известният Огюст Роден го допуска в своето ателие. След като завършва със златен медал художествената академия, Михайло Парашчук се установява в Мюнхен, където преподава в Института за приложни изкуства и работи в собствено ателие. През това време той прави бюста на полския писател Ст.[анислав] Пшибишевски, личен приятел на скулптора. Скулпторните му портрети го прославят в цяла Германия. Пред Михайло Парашчук се откриват блестящи перспективи и кариера, но той не остава в Мюнхен. Надделява мъката по Украйна, желанието да отдаде всички свои сили и знания на своя народ. И младият професор напуска Германия и потегля за Украйна. Но и в Киев

скулпторът не се задържа дълго. Нарушило дадената амнистия, царското правителство започва да преследва отново участниците в революцията от 1905 г. и Михайло Парашчук бива принуден да се върне в Австро-Унгария. Започва Първата световна война. Мобилизиран, Михайло Парашчук работи в едно военно комендантство, а по-късно в Червения кръст. Във Виена той не прекъсва творческата си дейност и изработва бюстове на редица украински писатели. В резултат от поръжението на войските на царска Русия, Германия и Австрия пленяват голям брой войници и офицери, между които и десетки хиляди украинци. По инициатива на група украински просветни дейци, през 1915 г. в Германия се създават специални лагери за тези военнопленници. В един от тези лагери край г. Раштат бива поканен за преподавател и Михайло Парашчук. Така големият патриот за втори път поставя обществените интереси над личните, напуска Виена и отива доброволно всред войнишките маси за да възпитава в тях „любов към красотата", да ги запознае с украинското изкуство и да ги измъкне от мрака на невежеството и националната неосъзнатост. Пристигнал в Раштат, Парашчук организира ателиета и работилници по рисуване, резба и художествена керамика, където мнозина млади украинци са имали възможност да усвояват различни занаяти.

След завършването на Първата световна война и закриването на Раштатския лагер, Михайло Парашчук като представител на Международния червен кръст посещава Балканите. В края на лятото на 1921[56] година той пристига в България. В София украинският скулптор среща мнизина свои приятели от Мюнхен, в това число и арх. Тодор Горанов, художниците Александър Миленков и Константин Щъркелов, драматичния артист Сава Огнянов. В интимни срещи и разговори с тях те си спомнят за съвместния живот в Германия, за първото украйно-българско дружество, създадено в Мюнхен по инициатива на Михайло Парашчук, и решават да го задържат на всяка цена в България. Уверил се, че може да бъде полезен на българските архитекти, на българското изобразително изкуство, той се съгласява да остане временно, а след това – завинаги в нашата страна. Така България става втора родина на украинския скулптор. На социалдемократа Парашчук не са били чужди интересите и борбите на българския пролетариат, и затова той приема с удоволствие предложението да направи скулптурен портрет на Димитър Благоев...

... Бюстът на Дядото бил готов само за няколко сеанса. Но тъй като Димитър Благоев е бил познат и с пламенното си красноречие, Михайло Парашчук решава да увековечи за бъдните поколения и образа му като оратор. Така бил създаден и бюстът-композиция „Димитър Благоев-оратор". Веднага след направата на бюста „добри" и заинтересовани колеги на Михайло Парашчук бързат да донесат за това на полицията. Украинският скулптор присъствува и на погребението на Димитър Благоев. Това още повече озлобява столичната реакция и поставя началото на едно системно преследване на чужденеца Парашчук. Но упоритият украинец не се предава, а поклонниците на изкуството у нас оценяват вярно неговия талант, което му дава възможност да се наложи като един от най-големите наши портретисти. Неоспоримо доказателство за това са и бюстовете от натура на поета Цанко Церковски и Стилиян Чилингиров[57], на първия български дипломиран агроном Рад Дедев[58], на видния деец на земеделското движение Йордан Пекарев[59], на полските дипломати проф. Тадеуш Грабовски[60] и Вл.[адислав] Барановски[61] и др. С голяма любов и почит е моделирал скулпторът образа на Пею Яворов – бюст, поръчан от арменското дружество „Ереван", бюста на бележития македонски революционер Гоце Делчев[62], а създадената от него стилизирана глава-барелеф на Христо Ботев[63] е единствената и неповторима творба у нас от този род. На украинеца Парашчук българите дължат също така бюста на Стефан Караджа, барелефа на Алеко Константинов /паметника в Пазарджик/ и др. В София той извайва образите на такива видни представители на славянския свят като Тарас Шевченко и Хенрих Сенкевич. Тук той е търсен не само от българи и поляци, но и от италианци /Бенучи – дъщеря/[64] и дори японци /Риучио Умеда/[65].

Михайло Парашчук идва в нашата страна в началото на един преломен момент в историята на българската архитектура и архитектурна скулптура, когато у нас се поставя остро въпросът за творческата компетентност на художника, за осъществяването на сътрудничеството между архитекта и художника-монументалист. Докато по-рано украсата на държавни, обществени и частни

сгради е било дело главно на занаятчии-декоратори, които в повечето случаи прилагали в работата си готови форми, определени декоративни шаблони, в началото на 20-те години във връзка с разширяващото се строителство се променя и обликът на архитектурата, а самите архитекти привличат за оформяне на проектираните от тях здания истински творци – майстори на пластиката. И ако през периода 1922-1944 г. у нас са били създадени, както казват изкуствоведите, най-добрите образци на „синтез" на декоративното изкуство и архитектурата, това до голяма степен се дължи на украинеца Парашчук, който въвежда за пръв път в България изработване на макети за монументални сгради и предварителни проучвания на архитектурни и скулптурни елементи. Художникът Парашчук се налага с творческия си подход при художественото оформяне дори на такива незначителни по размери сгради като печатницата на Стайков, сега „Т. Димитров" /фигурата на Гутенберг[66] и пр./ на някои частни домове, като къщата-резиденция Хаджипетрови, дома на д-р Стамболиев, да не говорим за по-крупни обекти, между които Дома на правниците[67], Банка български кредит[68], Българската търговско-индустриална камара[69] в Бургас, унгарската и френската легации, редица театрални зали и др. Не на някой друг, а на Михайло Парашчук българските архитекти възлагат украсата на монументални сгради, които са предмет на нашата национална гордост: Народната банка, Съдебната палата, Министерството на отбраната, Военната академия и други. Едва ли има посетител, и то с най-елементарни познания за изкуството, който да не се възхищава от парадните врати на Съдебната палата с оригиналните орнаментирани рамки[70] – доказателство за богатата творческа фантазия на художника; от декоративните мотиви с лъвовете на „потъващите" врати и зодиакалния часовник в оперативната зала на Народната банка, от разкошния хол на втория етаж на тази сграда с колоните и капителите; от неповторимите релефи по сюжети от българската история във входното антре на Военната академия „Г. С. Раковски"[71], разположени над петте врати, единият от които – „Аспарух минава Дунава" – може да се смята за единствен паметник на основателя на българската държава; за направата на втория релеф – „Цар Симеон пред стените на Цариград" скулптурът е ходил специално в Истанбул; не по-малко ценен е третият релеф – „Отбраната на Шипка". Тук е и оригиналният плафон във вид на розета с 12 фигури на войни. За украсата на таванския фриз във фоайето за киносалона Михайло Парашчук е използувал украински мотив – препускащ на кон запорожки казак с копие. Някои здания в София, в художественото оформяване на които е участвувал скулпторът, са частично или изцяло разрушени през време на бомбардировките. Това е Българската академия на науките /парадната зала/[72], Алианс Франсез[73], Домът на славяните, театър „Роял"[74] /сега театър на Народната армия/ и др.

Големият майстор на пластиката участвува и в създаването на редица други паметници в нашата страна. Негово дело е полският герб на паметника на Владислав Варненчик край Варна, барелефът върху надгробния паметник ва Михаил Драгоманов, фигурата на гроба на Надежда Хаджикалчева[75], паметникът на падналите във войните евреи[76].

Михайло Парашчук никога не се е ограничавал в рамките на професионалните си интереси. Макар и гост на страната, подобно на бележития си предшественик Михаил Драгоманов, и тук той се проявява като последователен патриот и деен общественик. Скулпторът не е безразличен към гладуващото население в Съветска Украйна и възстановяването на разрушеното от войните народно стопанство в неговата родина. Затова още със стъпването си на българска земя, като представител на Червения кръст, той се среща с лидери на различни политически партии у нас, в това число и с В. Коларов, и съдействува за установяване на делови връзки между търговски организации в Украйна и български кооперации за организиране на взаимни доставки на стоки. Малцина знаят, че през тежките години на земеделското управление в България, Михайло Парашчук подпомага дейци на нашата комунистическа партия. В началото на 30-те години украинският скулптор се проявява и като радетел на българо-югославското сближаване. От българския му дневник научаваме, че чест гост на неговия дом е бил Милое Смилянич, съветник в югославското посолство в София. След подобряването на отношенията с нашата западна съседка, когато за български посланик в Югославия се назначава Димо Казасов, личен приятел на Михайло Парашчук, той пише в дневника си: „Сми-

лянич често идваше у дома, където черпеше кураж за реализирането на идеята за сближаване между българите и югославяните. При мене беше, така да се каже, кавачницата на първите опити за това сближаване. Казасов знаеше за това и също често идваше да беседва". Михайло Парашчук посреща с възторг възстановяването на дипломатическите отношения със Съветския съюз през 1934 година и отбелязва в дневника си пристигането в София на първия съветски посланик Ф.[ьодор] Разколников. По-късно той присъствува с Разколников на различни тържества, а когато узнава за трагичната смърт на видния съветски дипломат, упреква себе си, загдето не го е улеснил при отпътуването му от страната (тогава Михайло Парашчук е смятал такова съдействие от своя страна за безпредметно и че то може само да напакости на Разколников).

Неоценими са заслугите на видния скулптор като един от водачите на прогресивната украинска емиграция у нас. На него украинците в София и в някои по-големи наши градове (Варна, Русе, Сливен) дължат организирането на културно-просветните дружества „Громада", на украински библиотеки, читални, самодейни хорови и други колективи. Ратувайки за още по-тясно сближаване между българския и украинския народ, Михайло Парашчук заедно с д-р Иван Д. Шишманов и други български украинофили създава в София Украйно-българско дружество, в което членува елитът на прогресивната столична интелигенция. По негова инициатива и не без неговата щедра материална подкрепа дружеството урежда различни културни мероприятия (понякога съвместно с Младежкото славянско дружество), честувания на бележити украинци (Т. Шевченко, Мих. Драгоманов). Неуморимият Михайло Парашчук организира специално предаване по Радио София послучай 75 – годишнината от смъртта на Шевченко /1936/ прави постъпки пред общинските власти една от улиците в София да носи името на великия украински поет-революционер, издирва забравения гроб на Мих. Драгоманов, поставя тленните останки на бележития украинец-демократ в специален поцинкован сандък[77] с надеждата един ден същите да бъдат пренесени в Украйна. Михайло Парашчук полага много усилия за популяризиране на украинската литература у нас. По негова идея Украйно-българското дружество в София решава да издава и свой печатен орган – списание „Украйно-български вести", като за сътрудници на това списание се привличат проф. Мих. Арнаудов, Тодор Влайков, проф. Стилиян Чилингиров. В първа и единствена книжка на списанието, излязла през м. март 1935 г. намираме стихотворения на Т. Шевченко и Ал. Олес, статия за украинската литература, материали за Юр. Венелин и др. Сам Михайло Парашчук пише статия за Шевченко – художника във в. „Литературен глас", послучай 120 години от неговото раждане, проявява интерес към епистолярното наследство на Мих. Драгоманов и Т. Шевченко (писма на украинския поет до Микола Осипов, собственост на семейство Пилц в София), купува от Лидия Шишманова посмъртната маска на Мих. Драгоманов. От нашата столица той съдействува за издаването на съчиненията на Шевченко във Варшава (Повне видания творів Шевченка, 1938). Чрез Михайло Парашчук варшавското издателство получава от България някои по-добри образци от българските преводи на Шевченко и портретите на преводачите, както и статия за влиянието на украинския поет върху българската пред- и следосвобожденска литература от проф. Михаил Арнаудов, които са поместени в един от последните томове на това издание. Михайло Парашчук поддържа връзки с украински институти и музеи в Прага, Варшава, Берлин и Лвов. В своя дом скулпторът посреща видни представители на украинската наука, между които и известния украински славист проф. Иларион Свенцицки, свързва ги с наши учени и литератори.

Цялата тази многостранна дейност на Михайло Парашчук в служба на Украйна, за културното сближаване между българския и украинския народ не е допадала както на българската реакция в лицето на народняците-русофили така и на белогвардейската емиграция и украинците-ренегати. И едните и другите, които мразели всичко украинско, му инкриминирали сепаратизъм, наричали го „болшевишки агент", „член на Коминтерна" и пр.

Особено деликатно става положението на Михайло Парашчук след навлизането на войските на Германия в България. Той не участва в организираната от нашата реакция изложба против Съветския съюз, а със своя авторитет сред украинската емиграция става причина мнозина украинци

да не сътрудничат с германците. Така големият българофил и патриот Михайло Парашчук попада в черния списък на гестапо в София.

9 септември 1944 година Михайло Парашчук посреща с чиста съвест. Той излиза на улицата, разговаря със съветски войници – негови сънародници, може би синове или внуци на онези, които е обучавал на времето в Раштат. Завърналият се от СССР Георги Димитров вика скулптора при себе си, за да му предаде бюста на Дядото, съхраняван грижливо от Михайло Парашчук в продължение на повече от 20 години. След установяването на народната власт у нас Михайло Парашчук е търсен като незаменим помощник на изтъкнатите наши архитекти, които ценяха извънредно много неговите знания и опит. „Парашчук сложи истинското начало на архитектурната скулптура у нас" – казва арх. проф. Димитър Цолов. „Той беше пълен с ерудиция, творчески замах и с големи технически архитектурни познания" - пише арх. Иван Васильов. „В украсата на сградите по-добър от него няма" – казва народният художник Андрей Николов. А арх. Константинов, проектант на Софийския държавен университет, казва: „По-добър от Парашчук няма, той е виртуоз по украсата на сградите. Всички други бледнеят"[78]. Не случайно гости на България и туристи, като разглеждат забележителностите на столицата ни, се спират и разглеждат унесени фасадата на Народната библиотека „Кирил и Методий" с майсторски изработените капители и входни врати, модернизираните капители на пиластрите, които красят Партийния дом[79] от юг, север и изток. А какво да кажем за съвършените орнаментални картуши над входа на Ректората на Софийския университет, за капителите и вратите, за фино изработената скулптурна композиция откъм бул. „Руски"? Ами кръглите колони с уникалните пиластрови капители в Югославската легация?[80] Дело на украинеца Парашчук е и саркофагът на Георги Димитров, в моделирането на който той е вложил толкова финес, топлота и вещина.

Големият майстор на пластиката участвува в художественото оформяване на редица театрални зали, културни домове, читалища и училища в столицата и провинцията. Още с влизането в профсъюзния дом „Георги Димитров" в София, правят впечатление фоайетата в партера и на първия етаж, където всичко учудва със своята съразмерност и липса на каквато и да било претрупаност. За оригиналното творчество на художника говорят както шестте маски – сатири[81], поставени под таванските рамки като своеобразни подпори на същите, така и момченцето[82] с релефно вчесаната коса и свирка в ръце, подпряло десния балкон в кино-залата. Любителите на оперетата и ценителите на изящното изкуство има какво да видят и в залата на Музикалния театър „Стефан Македонски". Това са 14 маски под тавана и двете композиции над официалните ложи, представляващи младеж и девойка, които поддържат лавров венец[83], с отвор по средата на прожектора. Оригинално е моделиран плафонът в залата на кинотеатър „Македония" с изобразеното върху него българско хоро[84]. В български стил е изработена фигуралната композиция над сцената на театър „Трудов фронт" (сега Драматичен театър „София") - девойка с национална носия, момък с гъдулка и лък[85]. От обектите в провинцията привлича вниманието украсата на театралния салон и фоайетата на читалището[86] в Провадия – същинско бижу на пластическото декоративно изкуство, което би задоволило вкуса и на най-претенциозния ценител. Същото може да се каже и за фасадата, фоайетата и малката театрална зала на Дома на културата в Перник[87], за почивната станция в Сапарева баня[88], за Двореца на профсъюзите във Велинград[89] и дома на културата в Кърджали[90], където въпреки наложеното на нашите архитекти през 50-те години официално направление, Михайло Парашчук изпъква със своята творческа фантазия, където няма да намерите нито една готова форма, никакви шаблони на занаятчийското украшателство. Същото важи и за художественото оформяне на Моста на Дружбата Русе-Гюргево – двата портала на българския и на румънския бряг и орловите глави[91] по цялата дължина на моста са дело на златните ръце на украинеца Парашчук. Скулпторът не работеше само по поръчки. Доказателство за това е композицията „Плодородие"[92] – жена с момченце, символизираща плодородието на българската земя, която Михайло Парашчук изработи за промишлената изложба в Москва. А какви идеи, какви планове се раждаха в главата му! Бюстовете на Мих. Драгоманов, Ив. Франко, Юр. Венелин, Павло Грабовски, Мих. Павлик, Леся Украинка, Александър Довженко, Бетовен, Паганини и др. Той имаше голямо желание да участва в конкурса за паметници на Хр.

Ботев, във Враца и на В. Левски в Ловеч. Скулпторът беше подработил три варианта на паметник на Паисий Хилендарски и бе започнал да работи върху макет по единия от вариантите. Той имаше желание да участвува в конкурсите за паментик на Ив. Франко в Лвов и на Т. Шевченко в Москва. В творческите му планове влизаха и няколко композиции: „Българско хоро" (игра на танцов ансамбъл) и „Героите от Варшава". През лятото на 1959 година споделих със скулптора едно радостно за мен откритие: д-р Никола В. Михов ми беше показал няколко писма на проф. Иларион Свенцицки, като ми предложи да си направя и препис от тях. Това изведнъж оживи неразположения художник и той пожела да се види с нашия бележит учен. На срещата, състояла се на 23 юли в дома на д-р Михов, Михайло Парашчук предложи да му направи бюст. След продължително уговаряне д-р Н. Михов се съгласи да позира, но когато след два дни отидох да го предупредя, че скулпторът ще докара статив и глина, заварих го на легло. Не бил разположен и затова ме помоли да предам на Михайло Парашчук, че се отказва да позира, тъй като не искал да нарушава определения си дневен режим, а с това и психическото си състояние. „Две нощи не съм спал заради даденото обещание на Михайло Парашчук – каза ми той. – Готов съм да му заплатя евентуално разноските, които е направил". Това разочарова скулптора, но не го отчая... На 12 септември той започна да работи бюста на Мих. Драгоманов. Този бюст, моделиран вече в разклатено здраве, беше същинска мъка за ваятеля. Той беше и неговата „лебедова песен". С него скулпторът посрещна Декадата на украинската култура, за тържественото откриване, на която в столицата той беше поканен от българското правителство. През есента на 1963 г. скулпторът започна да работи бюста на Александър Довженко (по снимки, изпратени от неговата съпруга Юл.[ия] Солнцева), но лошото му здравословно състояние не му позволи да го довърши. Уединил се в малката мансарда на втория етаж, той реставрира релеф на конник, направи няколко репродукции от барелефа на Иван Рилски[93], моделиран в стила на старите икони.

Същата есен Михайло Парашчук беше изпратен на почивка в Баня – Карловско, за да може след това да започне работа върху паметника на основателя на българската държава – хан Аспарух. Тук, в родния град на великия Левски, когото скулпторът боготвореше заради неговите чисти, възвишени идеали, завърши на 24 декември 1963 година жизнения път на Михайло Парашчук. За големите заслуги към българската архитектурна скулптора, към нашето изобразително изкуство бележитият художник беше награден посмъртно с орден „Кирил и Методий" I степен. Тепърва български и украински изкуствоведи ще събират материали и ще пишат монографии за неговия живот и творчество. За величествената фигура на художник и революционер, чиято ръка умееше еднакво здраво да държи и длетото и оръжието. За един живот, отдаден изцяло в служба на Украйна и България, на славянската култура и изкуство.

Петко К. Атанасов

ДОКУМЕНТ № 033

Писмо от проф. д-р Симеон Русакиев до ректора на СУ „Кл. Охридски" с предложение до ректора на СУ за закупуване на бюста на М. Драгоманов, изработен от Михайло Парашчук. София. 12.04.1974. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1210, л. л.1, 2.

До Другаря Ректор
на Софийския държавен университет
„Климент Охридски"

Уважаеми Другарю Ректор,

Един от основателите на Софийския университет е видният украински учен проф. Михаил Драгоманов. Изгонен от своята родина за революционни убеждения, той е бил емигрант в Швейцария, където се е срещнал и запознал с големия български учен проф. Иван Шишманов. По покана на

проф. Шишманов проф. Мих. Драгоманов е пристигнал в София и е работил в Софийския университет като преподавател по всеобща история и фолклор от 1889 г. до края на живота си. През 1895 г. Проф. Драгоманов е един от строителите на Софийския университет, обучил е редица студенти, измежду които впоследствие израстват такива известни наши учени като акад. Юрдан Трифонов, акад. Йордан Иванов, Божан Ангелов, Анастас Иширков. У нас той е публикувал много ценни научни трудове, взел е участие в учредяването на Българската народна библиотека и на Университетската библиотека, а също така и в забележителната серия „Български народни умотворения", която съществува и до днес и от която са излезли около 60 огромни тома. Проф. Мих. Драгоманов през време на своето пребиваване в България е общувал с видни български социалисти като Димитър Благоев, Никола Габровски и др., сътрудничил е на демократичния печат и е играл голяма роля в нашия прогресивен обществен живот.

Проф. Михаил Драгоманов, когото наричат Херцен на Украйна, е погребан в Софийските гробища и гробът му представлява свято място за украинците, които пристигат на посещение в България.

В София дълги години е живял и работил големият украински скулптор Михаил Парашчук, който е автор на редица скулптурни паметници в нашата столица. Този знаменит ваятел е създал много бележити творения и между другото е главен участник в художественото оформяване на фасадата на Софийския университет. Една от последните творби на скулптора Михаил Парашчук е бюстът на проф. Мих.[аил] Драгоманов, който се съхранява от неговата съпруга Цветана Парашчук, живееща в София на ул. „Венера", № 6. Тя предлага този бюст да бъде откупен от Софийския университет и да бъде съхранен в неговия пантеон на учените.

Моля това предложение да бъде обсъдено от ръководството на Университета. За бюста тя желае да получи сумата 3 000 лв.

София, 12 април 1974 г.

С почит
/проф. д-р Симеон Русакиев/

ДОКУМЕНТ № 034

Сведения от Николай Ликовски, журналист за намиращите се ценни произведения на изкуството и архив на Михайло Парашчук в дома му на ул. "Венера" № 6 в София. София. 70-те год. на XX в. най-късно до 1982 г. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 26, л. 1.

В къщата, в която е живял Михайло Парашчук, която се намира на ул. „Венера", 6 има ценни произведения, които представляват интерес да се запазят, защото са свързани с началните крачки на нашата декоративно-монументална скулптура. Вътре се намират и две копия от единствения бюст на Д. Благоев, правен от натура по поръчение на Георги Димитров и Васил Коларов. Освен това там има ценни книги, порцеланови изделия, скулптурни фигури и др.

Вероятно там се намират и оригиналите на писма от кореспонденцията на Парашчук с наши видни творци – писатели, художници, скулптори.

След неговата смърт неговата съпруга Цветана Пекарева е изнесла голяма част от архива му в СССР – предимно в гр. Лвов и Тернопол – по устни данни около 6 сандъка [94].

В къщата все още има някакви сандъци, които не зная какво съдържат, но вероятно архиви.

Всички тези неща наследниците сега казват, че са завещани на тях и на техния син, който в е ГДР.

Николай Ликовски

Бележки

[1] Бележките към автобиографията са на Е. Х.

[2] Снимки и илюстровани картички на паметника ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 77; 79;199
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 14-15; сн. №№ 5, 6.

[3] Пак там с. 21, сн. №8.

[4] Пак там с. 22, сн. № 9.

[5] Пак там с. 24, сн. № 13.

[6] Пак там с. 24, сн. №14 .

[7] Пак там с. 34-35,37 сн. № № 18, 20, 23.
Снимки на творби на Михайло Парашчук, съхранявани в Лвивския държавен музей на украинското изкуство – из цикъла “Робство” - “Размисъл”, “Цигуларка”, “Девойката”, “Седяща мома”, “Украински селянин”; бюстове на драматурга Яцкив, композитора Людкевич, революционера Пачовский на поета Васил Стефаник. Лвив. 1905-1907. 8/12, 10/18, 13/18 см. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 103, а. е. 10л.

[8] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук - життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. с. 44, сн. № 24, 25.
Снимки на бюст на Станислав Пшибишевский, изработен от Михайло Парашчук. Мюнхен. 1909. 9/13, 12/18 см. ЦДА ф.1717К, оп. 1, а. е. 97, 4 л.

[9] Също и главен пълномощник на Украинския Червен кръст. ЦДА ф. 1717К, а. е. 1, л. л. 1, 1г., 2, 2г. ; ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 250, 4, 4г.

[10] След подаването на настоящата молба за българско гражданство М. Парашчук е проучаван щателно от органите на МВР. За дейността му в организациите на украинската емиграция в България преди 09.09.1944 г., за контактите му с чужденци, включително и с чужди дипломати е обвинен в шпионаж в полза на германското, полското, японското и на други капиталистически страни разузнавания, украински националист, /въпреки, че не е член на ОУН или ПРОВОД - вж. Док. № 200 и др. рапорти и доклади от агентите на МВР/, противник на СССР и на действията на народната власт в България, /напр. Док. № 007/. Сведенията за него от длъжностни лица и негови познати нерядко са тенденциозни, неточни или пресилени.
Молбата остава неудовлетворена, защото М. Парашчук е обявен за „неблагонадежден”. Проучването на Парашчук от органите на МВР продължава до 1956 г., през 1960 г. делото е прекратено. АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 384, л. л. 1-44 /1944-1952 г./; ф. 3, оп. 2, а. е. 605, л. л. 1-107 /1954-1960г./- досиета на М. Парашчук. Думите „украински националист” някои колеги от ЦДИА /ЦДА/ бяха написали и върху делото на личния архив на М. Парашчук въпреки, че на това място е редно да бъде написано украински скулптор и обществено-политически деец. Бел. Е. Х.

[11] Бележките към справката са на Е. Х.

[12] Пекарева

[13] „Украинска Громада”

[14] Риучио Умеда

[15] Юрдан Пекарев

[16] Изброените документи и писма се публикуват в настоящия сборник. Бел. Е. Х.

[17] Същата а. е. л. 1, 1г.-ръкопис на изложението. Бел. Е. Х.

[18] Героите на Варшава [композиция] Исус –Мария . Бел. П. А.

[19] Това беше желанието на Михайло Парашчук, изказано приживе. Бел. П. А.

[20] Вероятно става въпрос за статията - Романченко, Иван и Давид Заславски “Михайло Петрович Драгоманов”, статия, отделен отпечатък от сп. “Исторически преглед” бр. 5, 1965; посвещение на Петко Атанасов от Иван Романченко; П. Атанасов, преводач на статията. София. Печатно. За посвещението. Лвив. 28. 01.1966. Ръкопис. Укр. ез. ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 77. Бел. Е. Х.

[21] Письмо № 073 /5 січня 1963 р. Бел. П. А.

[22] Атанасов, Петко “Последние дни, смерть и погребение Михайла П. Драгоманова /Из дневника его супруги Людмилы Драгомановой/”, публикация на част от дневника, превод на украински език, публикуван в сп. “Жовтень”, год. 25, бр. 5,1964. София. Оригинал. Машинопис. Рус. ез. ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 171. Бел. Е. Х.

[23] Атанасов, Петко “Иван Д. Шишманов и Украйна”, статия с бележки на автора, отпечатана в сп. “Славяни”, год. XIV, кн. 3/05-06.1958, с. с. 26-30. София. Печатно. ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 357. Бел. Е. Х.

[24] Редактор на сп. “Нова думка”- „издание Союз Русинох и Українцох Горватскей, Вуковар /СФРЮ/” Бел. Е. Х.

[25] Същото списание – „Нова думка”. Бел. Е. Х.

[26] Всички бележки към статията са на Е. Х.

[27] Д. Степовик има и други статии за Михайло Парашчук, публикувани в българския и украинския печат, последното му най-пълно изследване е монографията „Скульптор Михайло Паращук. Життя і творчість” Едмонтон –Торонто - Киев, 1994, с.1-223 /227/. ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 7. В книгата са използвани документи от личния архив на скулптора. Авторът лично е познавал и кореспондирал със съпругата му Цветана и нейните близки сем. Пекареви. По време на научно-техническата обработка на оп.1 на личния фонд на скулптора в ЦДА през 80-те год. на XX в., той продължи да работи за монографията си и в същото време ми помогна за идентифицирането на някои творби на Парашчук и разчитането на някои от документите на украински език. В сборника поместваме статия на Д. Степовик от по-ранна дата – 1967 г., тя е публикувана на украински език: Степовик, Дмитро “Камін співає”, със снимка на “Автопортрет” от

М. Парашчук, отпечатана в сп. “Ранок”, грамадсько-політичний і літературно-художній журнал ЦК ЛКСМ України, год. XIV, бр. 9/173/09.1967. Киев. Печатно. Копие. Укр. ез. ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1177, л. 1-8.

[28] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 9, сн. № 3.

[29] Пак там стр. 57, сн. № 30, а така също и снимка на бюст на Богдан Лепкий /1915/ . ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 102, л. 6, 7.

[30] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 58-68.

[31] Пак там с. 63, 65, а така също и ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 222. Ф. 1717К, оп. 2, а. е. 297, 298, 299, 300, 301.

[32] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 62, с. № 35 а така също и ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 221, л. 1-5.

[33] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. с. 127-142, а така също и ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 64, 16л.
Труфешев, Николай „Монументалните изкуства и архитектура в България” , монография, София. 1968, с. с. 117-122 и приложенията в края на книгата.

[34] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 147 /само снимки №№ 127, 128/, с. 149 /снимка № 129, за сн. № 130 – герб не е за Министерството на отбраната, а за Народния театър – снимка на държавния герб, изработен от Михайло Парашчук и съобщение за монтирането му над централния вход на Народния театър в София, отпечатани във в. “Дневник” от 01.07. и 08.10.1936 г.; София. Печатно. ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 69, л. л. 1, 3, 4/; с.150.

[35] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 167-169; още за НБКМ-ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 44.

[36] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с.168-173, а така също и ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, /по подробно за детайлите в разширения списък на творбите, изработен от Е. Хакова, публикуван в настоящия сборник в края на глава III Творчество/; Труфешев, Николай „Монументалните изкуства и архитектура в България”, монография, София. 1968, с.111-113 и приложенията в края на книгата.

[37] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 165-166 , а така също и снимки на макети-проект на мавзолея на Георги Димитров и на пластичната украса на саркофага, изработени от Михайло Парашчук. София. 1950-1953. 3/9, 6/18, 13/17 см. др. 16 л. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 68, 16л.*;* Фактури за получени пари от М. Парашчук за извършени скулптурни работи в мавзолея на Г. Димитров. София. 10.11.1950-16.12.1953. Оригинал. Ръкопис. ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. л. 15, 26, 39, 41, 54, 57, 99.
Труфешев, Николай „Монументалните изкуства и архитектура в България”, монография, София. 1968, с. 158-159 и приложенията в края на книгата.

[38] Над 50 сгради в София и провинцията /вж. разширения списък на творбите на скулптора в края на сборника/.

[39] Грешка на преводача П. Атанасов, правилно в България.

[40] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 77-79, 81-сн. № 49.

[41] Пак там с. 82-83; с. 86 – сн. № 53. Така също и снимка на бюст на Пейо Кр. Яворов, изработен от Михайло Прашчук и програма за яворово утро, организирано от арменците в България, с отпечатан на корицата същия бюст. София. 1925. Печатно. 10/14, 15/21 см. Има и арм. ез. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 101, 3л.

[42] Няма снимка на творбата.

[43] Няма снимка на творбата

[44] Снимка на бюст на Стефан Караджа, изработен от Михайло Парашчук. София. Б. д. 9/14 см. 1л. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 91, л. 1.

[45] Няма снимка на творбата

[46] Снимка на бюст на проф. Михайло Драгоманов, изработен от Михайло Парашчук. София. 1959. 3/3,5 см. 1л. ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 82, 1л. Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 190 – сн. № 170.

[47] Пак там с. 101- сн. № 76 и с. 110-сн. № 93. Така също и пощенска картичка-паменикът на Алеко Константинов в Пазарджик и снимка на барелефа на паметника, изработени от Михайло Парашчук. Пазарджик. 1937. 9/13 см. 2л. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 92, 2л.

[48] Снимки на бюст и надгробен паметник с барелеф на проф. Михайло Драгоманов, изработени от Михайло Парашчук. София. 1932, 1959. 2/3, 9/13, 13/17 см., 9л. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 90, 9л. Емине Хакова Виталий Москаленко „Проф. Михайло Иванович Парашчук украински скулптор и обществено политически деец (1878-1963)-научно-инвентарен опис на личния архив на проф. М. И. Парашчук ЦДА на Р. Б Ф. 1717К ”, София 2007, стр. с илюстрациите сн. с кат № на анотацията 308, 2159. Степовик, Дмитро „Михайло Паращук- життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 105-111.

[49] Изработена от скулптора Борис Шатц - Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 187 сн. № 167.

[50] Личният архив и библиотеката на М. Парашчук бяха приети в ЦДА /тогава ЦДИА/ през 80-те год. на XX в. - ф. 1717К, оп. 1 /предимно документи/, оп. 2 – предимно печатни издания. Архивът нямаше опис или каталог – не беше обработен. Комплектуването на фонда продължи с публикации за скулптора и по неговия архив до 2006 г. – статии, каталози, филми, книги и др., които се намират в оп. 3 и оп. 4 на фонда.

[51] Всички бележки към статията са на Е. Х.

[52] Друмев, Красимир “Вторая родина украинца Паращука”, статия, изпратена за Агенства по печати “Новости” СССР. София. 10.1967. Копие. Машинопис. Рус. ез. Превод П. Атанасов ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1179, л. 1-3 /архив Хакова –многоекз./

[53] Монументални

[54] За съжаление по време на посещението ни със зам. председателя на ГУА при МС – В. Велчев във Военната академия, служебното лице, което ни развеждаше в академията не можа да намери и да ни покаже или разкаже нещо за споменатите барелефи. Снимки на барелефите ЦДА ф.1717К, оп.1, а. е. 65, 6л.
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 144-146.

[55] Всички необозначени бележки към статията са на Е. Х.

[56] През април 1921 г. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 2, л. 3.

[57] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с.101, сн. № 74.

[58] Снимки на бюст на Рад Дедев, изработен от Михайло Парашчук. София. 30-те години на ХХ в. 6/12, 8/12 см. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 88, 5л. Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с.103, сн. № 77.

[59] Пак там с. 103, сн. № 78. Снимка на бюст на Юрдан Пекарев, изработен от Михайло Парашчук. София. 30-те години на ХХ век. 9/12 см. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 96, 1л.

[60] Снимки на бюст на Тадеуш Грабовски, изработен от Михайло Парашчук. София. 1929. 9/13, 12/17 см. и др. 7л. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 87, 7л. също и ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 65, 1л. Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 98. сн. № 63.

[61] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”,Едмонтон – Торонто – Киев.1994. с.101, сн.№ 72.

[62] Пак там с. 82, с. 86, сн. № 52. Снимка на бюст на Гоце Делчев, изработен от Михайло Парашчук.София.1924. 9/14 см. ЦДА ф.1717К, оп.1, а.е. 89, 4л.

[63] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с.109, сн. № 92.

[64] Пак там. с. 98, сн. № 66.

[65] Пак там с. 149 сн. № 131, а така също и Снимка на бюст на Риучио Умеда, изработен от М. Парашчук през 1944. София. [1944]. ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 102, л.л. 1-3.

[66] Пак там с. 112, 113; сн. № 94. Снимка на скулптурна фигура на Й. Гутенберг, изработена от Михайло Парашчук, поставена на фасадата на печатница “Стайков” на ул. “Денкоглу”, София.1944. 12/17 см. 1л. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 104, 1л. Труфешев, Николай „Монументалните изкуства и архитектура в България”, монография, София. 1968, с. 108 и приложенията в края на книгата.

[67] Труфешев, Н. „Монументалните изкуства и архитектура в България”, С. 1968. , с. 137; снимка с текст с. 108 - сн. 97 и прилож.; с. 109.

[68] Не са намерени снимки с творбите на М. Парашчук .

[69] Снимка на Търговско-индустриалната палата в Бургас, скулптурната украса на която е изработена от Михайло Парашчук през периода 1928-1930 г. София. 19/28 см. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 63, 1л. Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с.121-122; сн. № 100. Снимки на макети на гербове за сградите на: Народното събрание, Народния театър, Търговско-индустриалната палата в Бургас; лъв с петолъчка /09.09.1944/, лъв с корона, изработени от Михайло Парашчук. София. 1928, 1936, 1944, 1953 и др. 6/7, 8/12, 11/16см. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 115, 6л.

[70] Снимка на орнаментираната рамка на парадната врата на Съдебната палата. София. /1928-1942/ ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 70, л. 41. Труфешев, Николай „Монументалните изкуства и архитектура в България”, монография, София. 1968, с. 129 сн. №№145, 150,151, 152 и приложенията в края на книгата. Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 123, 124-127.

[71] Пак там с. 142-150. също и ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е.-ца 65. Пак там с.143, сн. № 122. “Конник в бой с митично чудовище”- макет, изработен от М. Парашчук. София. 1938. ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 65.

[72] Не са намерени снимки.

[73] Също

[74] Също

[75] Снимки на проект за надгробен паметник със скулптурна фигура на Надежда Хаджикалчева, изработен от Михайло Парашчук. София. 30-те год. на ХХ в. 8/13 см. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 108, 4л. Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с.97-98- сн. № 67.

[76] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 89-93- сн. №№ 58, 59, 60, 61, 62. Снимки на паметника на евреите, загинали в Балканските и Първата световна войни за България /1912-1913;1915- 1918/ - паметникът изнесен от германците по време на Втората световна война. София.1930. 9/12, 12/18 см. 26л. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 82, 26л. ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 64, 1л. В личния архив на скулптора са запазени публикации за паметника с негови снимки – вж. Емине Хакова, Виталий Москаленко „Проф. Михайло Иванович Парашчук украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963)- научно- инвентарен опис на личния архив на проф. М. И. Парашчук ЦДА на Р. Б Ф. 1717К ”, София 2007, стр. 1-370.

[77] Снимка на Михайло Парашчук и работници - препогребване на костите на Михайло Драгоманов в Софийските гробища. Цели фиг. София. 11.08.1930. 9/13. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 835, 4л. Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 105-107- сн. №85.

[78] Тези изказвания на наши архитекти и художници са събрани и записани от арх. Стефан Миланов през 1961 г. /Бел. на П. А./

[79] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 168, сн. № 148 Труфешев, Николай „Монументалните изкуства и архитектура в България”, монография, София. 1968, с. 158-160 и приложенията в края на книгата.

[80] Пак там с. 158, 162- сн. № 141. Снимка на барелеф - пластична украса за сградата на Югославското посолство в София, изработена от Михайло Парашчук. София. 1947. 8/14 см. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 67, 3л.

[81] Не са намерени всички снимки на маските-глави на сатири. „Глава на сатир. Гипс. 25/22/14 см. Частно притежание” беше експонирана на изложбата „Михайло Парашчук – живот и творчество” – 1995 г. вж. каталога на изложбата – без снимка на творбата, анотация № 161 – вероятно тя е една от тези маски.

[82] Пак там с. 164, сн. № 144 Снимка на скулптурна фигура “Дете със свирка”, изработена от Михайло Парашчук. София. 1949. 8/12 см. 1л. ЦДА ф.1717К, оп. 1, а. е. 106, 1л.

[83] Снимки на макет - проект на скулптурна украса /младеж и девойка, които поддържат лавров венец/ за Музикалния театър “Стефан Македонски” в София, изработена от Михайло Парашчук. София. 1951. 6/9, 13/19 см. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 69, 7л.

[84] Не са намерени снимки на споменатите фигури от кинотеатър „Македония”, още за сградата вж. разширения списък в края на сборника.

[85] Също

[86] Също

[87] Снимки на фасадата и залата с колоните в Дома на културата в Перник - скулптурната украса – работа на Михайло Парашчук. София. 1954-1955. 9/14, 11/18 см. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 73, 4л. Същите снимки са публикувани в документалния каталог „Москаленко, Виталий и Емине Хакова „Украинска емиграция в България след Първата световна война”. София 2000, с 1-151 и „Емине Хакова Виталий Москаленко „Проф. Михайло Иванович Парашчук украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963)-научно-инвентарен опис на личния архив на проф. М. И. Парашчук ЦДА на Р. Б Ф. 1717К ”, София 2007, стр. 1-370. Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 168, 170- сн. № 149.

[88] Няма запазени снимки, още за сградата вж. разширения списък в края на сборника.

[89] Също

[90] Също

[91] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 174, 178, 180 - сн. № № 156, 159. Снимка на стилизирана орлова глава, изработена от Михайло Парашчук за Моста на дружбата Русе – Гюргево. София. 1954. 9/12 см. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 74, 1л. Фактури за получени пари от М. Парашчук за проучване и направа на скулптурна украса за обект 889 /вероятно за Моста на дружбата/- един модел капител един модел конзола и орлова глава. София 08.01-18.02.1954. Оригинали. Ръкопис. ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. л. 100, 101, 102. – вж. разширения списък в края на сборника. Статия в УИКИПЕДИЯ- интернет за Моста на дружбата /Дунав мост/.

[92] Снимка на скулптурна композиция “Жена и дете-плодородие”, вариант на скулптурата “Майчинство”/1910/, изработена от Михайло Парашчук. София. 1949. 12/18 см. 1 л. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 109, 1л. Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 163, 164- сн. 143.

[93] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість”, Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 156-159- сн. № 136.

[94] По време на комплектуването на фонда и на разговорите с Йорданка Пекарева, а така също и от запазените в архива на скулптора документи, писма и отзиви в печата, някои от които поместваме в настоящия сборник, не съм чула или прочела за такова твърдение. Г-н Ликовски беше взел с опис някои документи от г-жа Пекарева. За да си ги върне и добави към фонда, наложи се да се намесят ГУА при МС и лично зам. председателя на ГУА при МС - Величка Филипова. По това време фондът вече беше в ЦДИА. Още по темата в Глава VI и Глава VII на настоящия сборник. /Бел. Е. Х./

Глава втора

СЛУЖЕБНА ДЕЙНОСТ НА М. ПАРАШЧУК

1. М. ПАРАШЧУК В ЛАГЕРА ЗА ВОЕННОПЛЕННИЦИ В РАЩАТ

ДОКУМЕНТ № 035

Писмо от Централното ръководство на Съюза за освобождение на Украйна в Берлин до Михайло Парашчук с молба за оказване на съдействие за експониране в Берлин на изложби с разпродажба на художествени предмети, изработени от украинските военнопленници в Ращат и организиране на концерт с украински изпълнители. Берлин. 08.02.1917. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 230, л. 3.

ZENTRALSTELLE
BUNDES ZUR BEFREIUNG DER UKRAINE
FÜR DEUTSCHLAND

Berlin W . 66, den 8. лютого 1917
Leipzigerstr. 191. Fernsprecher
Zentrum 7112

Bürozeıt von 9-2 Uhr
Nachmıttag ” s – 7 ”

Високоповажаний Пан
Михайло Паращук
Ращат

Високоповажаний Пане!

У відповідь на Ваш лист з 30. м. м. подаємо до відома що 2. с. м. Централя віднесла ся до Ґенеральної Старшини Вашего табору в справі вистави виробів українських полонених в Берлїнї. Зміст того листа Вам, як припускаємо, відомий, а тому поясняємо лиш слїдуюче. Планує ся властиво одна вистава в якімсь більшім льокалю і в чисто купецькім дусї, як то була вистава Вецлярських виробів у Франкфуртї в лїтї минулого року. То мала би бути вистава на велику скалю з предметів на продаж. В звязку з концертом Східноевропейських товариств, до якого притягнено також Українців, мала би бути уряджена меньша вистава, в якій головну ролю будуть грати українські музичні інструменти, а вироби полонених були би властиво рамами і прикрасою до того. Річ з концертом єсть вже певна і ми потребуємо мати річи на кінець сего місяця. Велика вистава находить ся на разї в початковій стадії, бо ще не знати, де вона вів Рашатския лагер відбудеть ся, льокаль то річ найважнїйша.

В прочім подасть Вам інформації професор Турула, який невдовзї до Вас приїде.

З щирим привітом і
поважанєм Козловський

ДОКУМЕНТ № 036

Писмо от референт на „Головна Украинска Рада" вьв Фрайщат. Роман Домбчевский за изработване на проек за паметник на украинските военнопленници починали в лагера. Фрайщат. Оригинал. Ръкопис. [1918] Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 247, л. л. 1, 1г., 2, 2г.

Вп. Панові Паращукови

Вельми Шановний
Добродію!

Центральна організація нашого табору „Головна Українська Рада" веде з припорученння таборових організацій справу будови памятника померлим в нашому таборі товаришам-полоненим. Переговори, ведені в тій справі з командою що до місця фондів і тд. дали покищо такий вислїд, що треба нам негайно, як найскоріше подати від нас проект цього памятника, щоби приняти його і починати роботу. –

Ми звернулись вже до декого з наших артистів з проханням – подати нам проекти памятника. Звертаємось отже й до Вас, і просимо помогти нам в цій справі, виготовити та прислати й від себе проект такого памятника.

Цілий проект залежатиме від Вас -; дивлячись на Ваш проект для раштадського табору, не моглиб ми і для нас нічого крашого бажати. Але в нас діло мусит вийти значно скромнїйше.

Раз, що мабуть не будемо мати надто великих фондів, а далі – в нас тяжко буде виконати добру різьбарську роботу; бо нема – принаймні покищо різьбара. Можливо що і з матеріалом – камнем чи мармором було б трудно – то мусимо числитись і з цим...

За:
„Головну Украінську Раду" фрайштадського табору
Д-р Роман Домбчевський
Референт

2. ДИПЛОМАТИЧЕСКА ДЕЙНОСТ НА М. ПАРАШЧУК

– ДОКУМЕНТИ НА М. ПАРАШЧУК

ДОКУМЕНТ № 037

Свидетелство от Извънредната дипломатическа мисия на УНР в Румъния до цивилните и военни власти за оказване съдействие на Михайло Парашчук, пътуващ през София до Истанбул за пренасяне на дипломатичесата кореспонденция на мисията. Букурещ. 14. 07. 1921. Оригинал. Машинопис. Укр. и фр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 442, л. л. 1, 1г.

Mission Diplomatique
De L`Ukraine
Sektion Diplomatique
№ 2720

Bucarest, le Juillet 1921

П О С В І Д Ч Е Н Н Я.	C E R T I F I K A T
Надзвичайна Дипльоматична Місія Української Народньої Республіки в Румунії свідчить, що п. Михайло П А Р А Щ У К який їде до Софії і Царьгороду і везе з собою офеційне листування Місії. Місія прохає Цівільну і Військову Владу допомогати п. Паращуку в його подорожі. Голова Місії : С[ергій] Дельвіг ген. поручник Секретарь Місії Л.(Ліон) Геркмін Кръгъл печат на посолството	La Mission Diplomatique de l'Ukraine en Romanie certifie que M-eur Michel PARASTCHOUK se rend à Sofia et à Constantinopole et porte la correspondence officielle de cette Mission. La Mission prie les Autorités Civiles et Millitaires d'accorder à Mr. Parastchouk aide et assistance en cas de besoin. Chef de la Mission: ad interim S. Delvique General de division Sekrétaire: Léon Guergmin Кръгъл печат на мисията

А Д Р Е С А	Nos. Nos.	A D R E S S E S
До Посольства Української Народньої Республіки в Ц а р ь г о р о д і	721 633	A la Légation de L`Ukraine à Constantinopole.
-"-"-"-"-"-"-"-"-"-"-"-"-"-"-"-"-"-	684	" "
До Посольства Української Народньої Республіки в Софії	2717 2718 2719	" A la Légation de L`Ukraine à Sofia.
Секретарь Місії кръг. печ. на укр. дипл. мисия в Румъния подпис Л. Геркмін.	Z	Sekretaire de la Mission: Léon Guergmin Кръгъл печат на Дипломатическата и Военната Мисия на Украйна в Румъния
Зазначені в сьому листі пакети одержані Посольством У. Н. Р. в Царьгороді, через п. Професора М. Паращука, 4 –го Серпня 1921 року. кръгъл печат Секретарь Посольства. подпис В. Приходько		

ДОКУМЕНТ № 038

Писмо от украинската легация в София до легацията на Кралството на сърбите, хърватите и словенците за издаване на транзитна виза за М. Парашчук София. 26 09.1921. Оригинал. Ръкопис Фр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 10, л. 1.

№ 938
Annexe: 1.

Légacion de L'Ukraine en Bulgarie
Sophia le 26 Septembre 1921

A l'Honorable Légacion du Royaume
des S.C.S.

La Légation de l'Ukraine à Sophia a l'honneur de prier l'Honorable Légation de Royaume des S.C.S. de vouloir bien viser le passeport diplomatique (№126) de Monsieur Michel Parachtchouk, pour la traversée du Royaume de Serbie.

M-r Parachtchouk s'occupe à la Mission Diplomatique Ukrainienne en Estonie et se rend à Rewal par Yugo-Slave, Autriche et Polone pour urgentes affaires de service.

La Légation de l'Ukraine profile de cette occasion pour présenter à L'Honorable Légacion du Royaume des S.C.S. ses vifs compliments respectueux.

Gérant de la Légation:
Драгомирецкий
кръгъл печат на Украинската легация

ДОКУМЕНТ № 039

Писмо от ръководството на дружеството „Украинска громада в България " до Главната украинска емиграционна рада /съвет/ в Париж за избора на М. Парашчук за представител на организацията в Главния украински емиграционен съвет. София. 26. 12. 1931. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 331, л. 1.

Березня 31
ч. 26

Копіе

До Головної Ем.[іграційної] Ради м. Париж

Укр.[аїнська] Громада в Болгарії цим повідомляє, що 27 грудня 1931 р. загальними зборами одноголосно був обібраний представником до Головної Емграційної Ради п-на професора Михайла Ів. Паращука замісць бувшого п. [Бориса] Цибульського, який за шкідливу працю у Громаді виключений з членів органзації

За голову [Владимир]Маринчин
Секретар Гр.[игорий] Крупицький

ДОКУМЕНТ № 040

Покана[1] до М. Парашчук от Съюза на казаците националисти. София. След 03.1931. Оригинал. Печатно. И рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 261, л. л. 22, 23.

До Г-н
Представителю Правительства УНР
и члену Головной эмиграционной рады
пр. М. И. Парашчук

Союз Казаков Националистов в Болгарии

П Р И Г Л А Ш Е Н И Е

Честь имеет просить Вас почтить своим присутствием открытие очереднаго

ГОДОВОГО СЪЕЗДА

Который состоится 5-того мая с. г. в 11 часов утра в зале при церкви Св. Кирила и Методий

Правление

Казашко културно-просветно и благотворително братство
„СОЮЗ КАЗАКОВ НАЦИОНАЛИСТОВ”
в Болгарии

П О К А Н А

С настоящето Ви молим най-учтиво да почетете с присъствието си откриването на редовният ни
ГОДИШЕН КОНГРЕС
на 5 май н. г. в .....

НАСТОЯТЕЛСТВОТО

ДОКУМЕНТ № 041

Биографична справка от Григорий Омелченко за Михайло Парашчук. Б. м. след 1932. Копие. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1174, л. л. 5, 6, 7.

ПРОФЕСОР МИХАЙЛО ПАРАЩУК

Метода національної праці

В Болгарії, власне у Софиї, є два великих культурних осередків: 1/ Українське Культурне Об`єднання и 2/ Українська громада в Болгарії.

Душею Української Громади в Софії є проф. Михайло Парашчук.

Це є загартований українець, емігрант ще з 1905 року. Перше місце еміграціонного осідку його Париж, де працював разом з славнозвісними укр.: Антоновичем Дмитром, Вінниченком В., Юркевичем, братами Мазуренками, Онипкою (Член Державної думи зі Ставропольщини[2]). Богуном М., брат Бачинськими (Евгеном і Іваном), Жуком Андріем, Скоропись-Йолтуховським, Малінівським Мар`яном, Дорошенком Володимиром.

З перерахованих імен видко, що проф. М. Паращук є один зі стаї славних українських діячів, що на українську роботу віданно і часто одержуючи за це лише невдячність, витрачають свої сили

ось уже більше 30 років. Це ті, що одухотворялися „українською" мрією ще в ті часи, коли наша етнографічна маса спала непробудним сном, коли 99% нашого населення, та може й більшості з активних українських діячів і не снилося про велетенські форми реалізації української справи ще „за їх часів", а влесне в 1918 році. Ці діячі, а разом з ними і М. Паращук, любили свою мрію, далеку до зреалізування, любили її, як свій ідеал, що підносив іх над буденними дрібницями, в котрих топилося переважна більшисть нашої інтелігенції. Проф. М. Паращук за кордоном пробув до 1913 року. Потім нелегально мешкав у Київ до 1914 року.

Незадовго перед Великой Війною проф. Паращук переїхав до Австрії, до Відня. Коли вибухла війна, то австрійська влада обвинила проф. Паращука в тім, що він є „російський шпигун". Декілька місяців проф. Паращук був ув`язнений в „сумно" відомій, призначеній переважно для політичних в`язнів, страшній Талергофській в`язниці, в Штирії.

Вибухла революція, а разом з нею повстала Україна.

І проф. Паращук, що перед тим працював у „Союзі Визволення України" - посідає ось яку низку, одна за одною, визначних посад: у військовій українській місії в Берліні, потім в українській дипломатичній місії в Берліні, Ревелі, Відні, і навіть був призначений виконувати обов`язки посла в Ревель, які ніс до 1921 року.

З 1921 року проф. М. Паращук перебуває в Софії. З доручення влади Української Народньої Республіки проф. М. Паращук має студіювати стан української еміграції: в Югославії, Румунії, Греції, Турції і, конечно, в Болгарії. В Болгарії проф. М. Паращук жиє по дипломатичному українському пасові і до нього, як дипломатичного представника, болгарська влада ставилась аж до останніх місяців. Проф. М. Паращук з фаху скульптор. Фахову освіту проф. Паращук здобув у світового ім`я зірок першої величини: Кракова, Мюнхена, Парижу, Відня.

В академії мистецтв в Болгарії проф. М. Паращук був декілька років професором. Зараз проф. Паращук має власне ательє й жиє з приватної своєї мицтецької праці.

Проф. М. Паращук своєю фаховою працею подає всім нам приклад, більше того, м е т о д праці для піднесення українського імени взагалі й державних змагань українського народа до незалежности. Без прибільшення можна сказати, що нема болгарина, котрий би не знає у к р а ї н ц я Паращука, а хто його не знає, той сам собі видає погану посвідку в тому, що він багато дечого не знає в ділянці мистецтва власної батьківщини: проф. М. Паращук, будучи чужинцем, одержав конкурс на такі праці: 1/ Модель церкви „Святої Надії"[3], 2/ Судебної Палати (найбільший, декількох поверховий, будинок в Софії) 3/ Герб Академії Наук, 4/ Оздоблення університету, 5/ Пам`ятник павшим воїнам (бронза і граніт), 6/ Оздоба в Софії Народнього театру, 7/ В Бургасі оздоба Торговельної Палати, 8/ Варна – оздоблення почтового будинку. Проф. Паращук зробив бюсти: генерала Ніколаєва – болгарського війського „патріарха", головнокомандуючого генер. Жекова, проф. Арнаудова, бюст Пеева, першого багача в Софії і т. д. і т.д. Помимо цього бюсти українців: Головного Отамана А. Левицького, проф. Ол. Шульгина і т. д. і т.д.

Проф. М. Паращук брав участь у виставках у всіх столицях, де вчився – сьогодні він, конечно, бере участь в Софії у мистецьких виставках. І його оргінальні праці завше викликають признання найбільших критиків. Перераховані, одні з більших, конечно, одержані конкурси, перемога мистецтва Паращука над мистецтвом завше, декількох десятків конкурентів болгар для нас є найвищим показчиком глибини думки, що Паращук вкладає в свої образи, і рельєфної передачі цієї думки придуманими образами і мистецьким виконанням цих образів. Предмети національної пихи, предмети довготривалі доки існує „земня куля", болгари доручили виконати українцеві Паращукови.

Похиливши голову перед проф. Паращуком, що він своїм мистецтвом зумів в Болгарії так піднести наше національне ім"я, ми мусимо схилити голову і перед вродженою шляхетністю і здібністю болгарського народа, болгарських інтелектуалів, перед їх здібністю, цінити чисте мистецтво, здібність перемогти аперцепцію – „а хто творець цього твору" і в „залежности від цього", перш за все, надавати предметові мистецької вартости.

Зараз проф. Паращук робить барел"єфи національних болгарських проводирів-революціонерів: Раковського, Ботева, Левського (замовило міське самоврядування для оздоблення державних будинків). – За цею працею я і застав проф. Паращука. Посидів я у проф. Паращука лише 40 хвилин. За цей час у нього побувало 5 душ болгар, представників вищої, конечно, суспільної, верстви, включно до товариша міністра. Про обсяг знайомств проф. М. Паращука я міг сам переконатися при такій нагоді: двічи я з ним пройшов по місту (по 5-6 кварталів). За якихось 25-30 хвилин ми затримувалися не менше по 10 разів. І проф. М. Паращук знайомить мене: з університетським професором, секретарем університету, директором головного кооперативного союзу, товаришем міністра і т.д. і т.д.

А скілько, за ці максимум 30 хвилин, разів проф.М. Паращук скидав капелюха – до слова, не можна перерахувати. Зі змісту, а головне з характеру розмов проф. Паращука для мене було очевидно, що проф. Паращук лучить з цими особами, що він мене познайомив, не тимчасові, а міцні і тривалі, декілька річні, ділові зв"язки. Навіть одверті неприятелі проф. Паращука, конечно, українці, не отрицали, що проф. Паращук займих болгар має найбільше і належать вони до найвищого суспільства.

Проф.М. Паращук є почесний Голова Української Громади в Болгарії: - тут він є духовним керманичем Громади.

Більшу активну його діяльність викликає Українсько-Болгарське Т-во в Софії, де він є товаришем голови. Це Т-во нараховує до 100 членів, з українців туди входять до 20 душ, а решта – це болгари. З болгар, що є його членами,занотуємо: Головою Т-ва ректор університету проф. д-р Арнаудов (учень проф. Шишманова, зятя М. Драгоманова), членами: першорозрядний письменник Ст. Чилингиров (автор не менше 100 книжок, романів 1 до 2000 різних статтів), Т. Г. Влайков – першорядний письменник, - автор не менше сотні книжок. – Занотовую лише тих, з ким довелося особисто познайомитися. Всіх інших хочу характеризувати одним словом: це є сметанка болгарського інтелектуального миру. Думаю, проф. Паращук зі всієї української еміграції, на цілій земній кулі здобув найбільше признання чужинців і, як особа, своєю працею найбільше спричинився до піднесення українського імені.

Гр. Омельченко

- ДОКУМЕНТИ И ПУБЛИКАЦИИ В ПЕЧАТА ЗА БЪЛГАРО-УКРАИНСКИТЕ ДИПЛОМАТИЧЕСКИ ОТНОШЕНИЯ ДО ИДВАНЕТО НА М. ПАРАШЧУК В БЪЛГАРИЯ; ОЛ. ШУЛГИН; ИВ. ШИШМАНОВ

ДОКУМЕНТ № 042

Писмо от цар Фердинанд до Хетмана на Украйна Павло Скоропадски за акредитирането на проф. д-р Иван Шишманов за пълномощен министър на България в Украйна. София. След 23 03.1918. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 3К, оп. 1, а. е. 98, л. л. 81, 81 г.

ДРАГИЙ И ВЕЛИКИЙ ПРИЯТЕЛЮ,

Имайки дълбоко присърдце да закрепя тъй щастливо установените между България и Украйна приятелски връзки, Реших да назнача за Свой Извънреден Пратеник и Пълномощен Министър при ВАША СВЕТЛОСТ Господин Д-р Иван Ш и ш м а н о в, Професор при Софийския Университет, бивш Министър на Народното Просвещение, награден с Офицерски Кръст на Царския Орден „Св. Александър", с Големия Офицерски Кръст на Народния Орден за Гражданска Заслуга и пр. и пр.

Препоръчах му настоятелно да се старае с всички сили да заслужи уважението и доверието на ВАША СВЕТЛОСТ и понеже Ми са известни неговите отлични качества, усърдието му и

предаността му към Мен, убеден Съм, че той ще успее да стори това както и да изпълнява, за Мое най-голямо задоволство, толкова почетната задача, която му Възлагам. В това Си убеждение, Моля Ви, ЯСНОВЕЛМОЖНИЙ ПАНЕ, да приемете с благоволение Господин Шишманова и да дадете пълна вяра на всичко това, което той ще има честта да Ви предаде от Моя страна, особено когато ще изкаже на ВАША СВЕТЛОСТ Моите благопожелания за славата и щастието на Украйна както и чувствата на почит и неизменна дружба, с които Съм,

ДРАГИЙ И ВЕЛИКИЙ ПРИЯТЕЛЮ,
На ВАША СВЕТЛОСТ.
М. R. Добрия Приятел
(М. R.) ФЕРДИНАНД
/Приподписал/ А. МАЛИНОВ

ДОКУМЕНТ № 043

Интервю[4] на пълномощния министър[5] проф. д-р Иван Д. Шишманов за Украйна, отпечатано във в. „Камбана", бр. 3139, от 13.04.1918. Печатно.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1546, л. 1.

Пълномощният министър професор д-р Ив. Д. Шишманов за Украйна
(интервю)

Назначеният първи български пълномощен министър на Украйна, г. професор д-р Ив. Д. Шишманов, бе помолен от нашата редакция да ни удостои с един обстоен разговор върху Украйна. Ние държим да изкажем нашата благодарност и признателност на нашия учител и именит учен, загдето се отзова най-благосклонно на нашата молба, особено като знаем колко много е претрупан с работа, поради почетните места, които заема като професор, писател и учен общественик. Както се знае, г. проф. Шишманов е действителен член на българската и на украинската академия на науките в Лвов, дописен член на Загребската, Белградската и Атинската академии и на Етнографските общества в Прага и Будапеща, действителен член на Харковския университет, председател на Съюза на бълг.[арските] учени, писатели и художници и на бълг.[арския] Читалищен съюз.

Из животописните данни за нашия професор знаем, че г. проф. д-р Ив. Д. Шишманов е роден в 1862 година в Свищов. Получил е средно образование в родния си град и в[ъв] Виена, висше в Йена, Женева и Лайпциг, гдето положил докторат по философия, славистика и литературна история. На 1888 год. бил назначен нач.[алник] отделение в минист.[ерството] на просвещението, след това станал главен инспектор и професор в университета. От 1903 до 1907 бе министър на просветата. След две годишно пребиваване в Швейцария се завърна наново в университета.

Назначението на проф. Шишманов за представител на Б ъ л г а р и я, на нейния двор и на нейния народ пред правителството на украинската народна република, се посреща с всеобщо одобрение, тъй като са известни дълбоките връзки на нашия учен с украинската земя и с нейните най-добри синове.

Г-н м-р Шишманов ще замине за Украйна идната неделя. Ние го запитахме първен:

1. С какви чувства отивате на новия си пост?

Отивам с пълна вяра, че ще мога да използувам според силите си своето дългогодишно изучаване на Украйна, украинската култура и украинското движение, своите лични връзки, своите горещи симпатии към един народ, който в своето възраждане представя толкова поразителни аналогии

с нашия, - за да се създават по възможност трайни, неразривни политико-икономически и културни в р ъ з к и между България и Украйна.

2. Какво ще ни кажете въобще за новата държава и нейното историческо минало. Защо се нарича „Украйна”?

Трябва да забележа преди всичко, че създадената в Брест-Литовск Украйна не е нова държава, както мислят мнозина погрешно. *Също като България Украйна има едно бляскаво историческо и културно минало.* Няма освен да си спомните за *Киевското княжество* на Олега, Олга, Св. Владимира и на известния от нашата история, княз Светослав. Това славно княжество, създадено в IX век от същите славянски племена, потомците на които населяват и днес широката територия на Украйна (Поляни, Древляни, Северяни, Угличи, Тиверци, Дулеби) се наричаше отначало *„Русь”*. Името бе усвоено обаче по-късно и от московските князе, та украинците се принудиха да си потърсят друго национално название. *Обаче и името „Украйна” е много старо.* То се среща още в летописи от XII и XIII век, в универсалите на казашките войводи (хетмани) от XVII век, в манифеста на Петра Велики от 1709 г., в народните песни,- за означение предимно на източните погранични степни области (покрайнини) на някогашната Киевска държава (IX-XII век). Постепенно това име бе разширено и върху другите населени с украинци области и днес то е общоприето за означение не само на старата киевска *„Русь”*, а и на цялата украинска етнографска област. Името Малорусия (Малая Русь Малороссія) е чисто книжовно. Украинците днес решително го отхвърлят. Простият русин нарича украинеца „хохоль”, по перчема, който казаците оставяха едно време на бръснатите си глави. За простия украинец русинът е „кацап” или „москаль”, както и ние наричахме едно време русите –московци.

3. Какво пространство заема Украйна?

Етнографска Украйна образува една огромна сплотена област, която се простира от Карпатите до К а в к а з и от р. Припет до Черно море. Повърхността на тая широка територия достига според по-нови пресмятания около 740 000 квадр.[атни] килом.[етра] (според други 800-850 хиляди). От тях около 665 000 в бившата руска империя.

4. Колко е населението на Украйна?

Съвсем точни статистически данни за броя на украинското население още нямаме. Цифрите се колебаят между 35 и 46 милиона (за цялата етнографска Украйна). Според единствената руска пълна официална статистика от 1897 год. в Русия имало 29 милиона украинци; (В Галиция, Б у к о в и н а и Маджарско имало в това време до 5 милиона. Около милион са пръснати в северна и южна Америка: Бразилия, Аргентина, Съед.[иненитее] Щати и Канада. Малки украински колонии има в Босна, Славония, Ромъния, Добруджа). Като се вземе един определен коефициент за нарастването на населението, получава се за последните години една цифра от 46 милиона украинци (Л. Кордуба). Но ако бихме приели даже цифрата 35 милиона, която е низка, Украйна би заемала по броя на своето население днес шесто място между европейските държави и второ между славянските. Украйна има в всеки случай пет пъти повече жители от България в днешните и ш и р о к и граници. Най-чисто е украинското население в Полтавско (93 на сто), Черниговско (92 на сто), Харковско, Екатеринославско, Киевско, Херсонско, Подолско, Волинско и т. н.

5. Каква е разликата между украинци и руси?

За тогова, който не познава добре расовите особености, умствения и нравствения склад, т е м п е р а м е н т а, религиозните понятия, езика, носиите, домашния бит, народната поезия и музиката на двата народа, разликата е голяма, очебийна.

В *расово отношение* украинците според мнението на най-добрите *руски учени* антрополози, се отличават от русите с по-висок ръст (у[краинци] 1670, р[уснаци] 1657), с по-широк гръден кош (у[краинци] 55,04, р[уснаци]52,18), черепът им е по-валчест (черепен показалец 83,20 срещу 82, 30), имат по-големи крака и бедра, черновласите, чернооките и мургавите преобладават (60-77 на сто). Тия особености се дължат отчаст на смешение с чужди раси, особено с *турско-татарски*, и в туй отношение украинците стоят по-близо до българите. Русите имат напротив, в жилите се повече *финска* кръв, оттам и по-големия процент от дългочерепни и руси типове.

В *психологическо отношение* украинецът се отличава още по-рязко от русина и се приближава пак до българина. Той е по-голям индивидуалист (от там раздробеността на украинското семейство и украинските стопанства) по е деятелен, по-голям е реалист в живота, за това е по-равнодушен и към догматичните разпри. Той не познава голямото разнообразие от секти, каквито срещаме в Русия. Неговата умозрителна натура е склонна повече към скептицизъм и критика. Украинецът мъчно се решава, но упорито държи за своето. Украинското „упрямство" е знаменито. На това той дължи и ще дължи в бъдеще още повече своите големи национални успехи. От русина украинецът се отличава и с своя тънък хумор. Ненапразно Гогол е украинец.

6. Кои са особеностите на украинския език?

Украинският език, който се разделя на многобройни, по близки наречия (Полтавско, Черниговско, Полеско, Хуцулско, Бойковско, Лемковско и пр.) има, също като българския, зад себе си едно развитие от 1 000 години. Едно време украйнският език беше официалният език не само на Киевска и Казашка Украйна, но и на Литва. Тогава никому не идваше на ум да му оспорва всяка самостойность. Но след като още Петър Велики наруши Переславския договор (1654), според който Украйна влизаше само в *персонална уния* с Москва, с всичките права на автономна държава, царизмът почна систематически да унищожава Украинството. З тази цел бе повикана на помощ между друго и филологията, на която се възложи да докаже, че украинският език е собствено едно просто наречие от великоруския език, без право на самостойно съществуване.

Ала мнението на по-авторитетните слависти и етнографи като Шафарик, Миклошич, Лавровский, Потебня, Житецкій, Нийдерле, Шахмаг(т)ов, Корш, Фортунатов, Лапо-Данилевскій и пр.[очие] е, че украинският език е самостоятелен език, наравно с всички други славянски езици. Това е мнението и на Руската академия на науките, която в 1905 г., след революцията, бе натоварена от руското правителство, да се произнесе, какви цензурни облекчения би могло да се направят на украинската книжнина. Впрочем въпросът, дали украинският език е език или наречие е суетен. Какво значи наречие и що е език? В с е к и к н и ж о в е н език е, преди да стане т а к ъ в – наречие. В основата на старобългарския език лежи едно македонско наречие (вероятно в околността на Солун). Новобългарският, литературен език се е развил предимно от Средногорските наречия. Немския се основава – на саксонските. Руският език по отношение на предполагаемия общ славянски език е наречие; славянските езици са по отношение на предполагаемия праарийски език – наречия и т. н. Тъй че едно наречие, което, като украинското, е успяло да си създаде още от в р е м е т о н а Н е с т о р а Л е т о п и с е ц а една богата литература, което притежава една от най-прелестните народни поезии, което може да се похвали днес с една прекрасна художествена и научна книжнина (историческа, филологическа, етнографическа, икономическа, политическа и пр.[очие]), което има своя преса и служи за разговорен език на милиони, няма защо да се бои, че някои му отричат правото, да се нарича език. (Защото по същите съображения би могло и на холандския език да се отрече правото на самостойно съществуване. А какво да кажем за Норвежци, които говорят почти същият език като Шведите, все пак, по политико-икономически, социални и др.[уги] причини предпочетоха да образуват своя самостойна държава?).

Както и да е, факт е, че Украинският език съществува и че без подготовка не се разбира. Не го разбира и русинът. Толкова големи са неговите граматически и лексикални особености. В тая кратка

беседа естествено нямам възможност да Ви преведа примери. Но опитайте се само да прочетете някое стихотворение от най-великия украински национален поет, Шевченко и ще ми кажете какво сте разбрали.

7. Какво представлява Украинската литература, изкуство и наука?

Украинската литература, която се начева още в X век, не е никога прекъсвала, като българската, своето развитие. Тя може да се раздели на три периода: 1) от 988-1458. Най-знаменитите литературни паметници от тая епоха са Несторовият летопис, Песента на Игоря и Светославовият Изборник. В тая епоха староукраинската литература е под най прямо влияние на старобългарската; 2) от 1458-1798 Украйна е пад владичеството на Полша. От там и някои западни влияния в книжнината. В тоя период народната стихия прониква все по-силно в писаната реч. Правят се опити, да се преведе свещеното писание на прост език. Украинският език добива право на гражданство в официалните документи на казашките хетмани; 3) от 1798 - до днес. Тоя период се начева с знаменитото хумористично подражание на Вергилиевата Енеида от поета *Иван Котляревски* (1766-1833). Тая поема излязла в Полтава в 1798 год. има за Украйна в известно отношение значението на Паисиевата история. С нея се захваща *модерното* Украинско национално възраждане. Най-добрите поети от средата на тая епоха са гениалният Тарас *Шевченко* (1814-1861), най-великият певец на Украйна), *Шашкевич*, род.[ом] от Галиция, и *Федькович*, род.[ом] от Буковина. От по-новите украински поети и поетеси (те са многобройни) заслужава да се отбележат Иван Франко, поет, белетрист и учен, Леся Украинка, М.[ихайло] Коцюбинський, [Володимир] Винниченко (недавн.[ашен] Министър-председатель), О.[лександр] Олесь и др.[уги] Ако желаете да знаете повече, отнесете се към [Сергей] *Ефремов*, Історія Украінского Письменства.

Украйна притежава още от старо време и едно богато черковно и светско *изкуство,* иконопис, стенна живопис, резбарство, златарство и пр.[очие]. В туй отношение Украйна е талантлива ученичка на Византия и България. – Често украински художници бяха викани от полските крале дори в Краков. И днес украинските селяни в Карпатите (Галиция) се славят с своята резба и инкрустационно изкуство. Украйна притежава и м н о г о живописци – художници и скулптори. Шевченко беше и талантлив живописец.

Кой не познава прелестта на украинските *народни мелодии,* които талантливи компонисти (Лисенко и др.) използуваха и използуват за своите симфонични и оперни композиции. Украинските народни песни са несъмнено най-музикалните от всички славянски песни. Украинските певци и певици са знаменити.

Украинците могат да се похвалят и с *няколко първостепенни учени*, които се ползуват с добра репутация и вън от границите на отечеството си: [Микола] Костомаров, [Михайло] Драгоманов, Ж и т е ц к и, Р у д ч е н к о, В о л к о в, [Михайло] Грушевски (сегашният председател на Укр.[аинската] Ц е н т р а л н а Рада, автор на една 9-томна д о с е г а и с т о р и я н а Украйна) и пр.[очие]. В 1873 бе о с н о в а н о в Львов общество „имени Шевченка", което в 1906 бе преобразувано в Академия (Украінско Наукове Товариство). До сега Украинската Академия на науките е имала стотина томове записки, сборници и пр. Подобно научно общество бе основано и в Киев.

- До тук, господин министре, Вие говорихте за духовната култура на украинци. – Позволихме си да попитаме – не желаете ли да кажете нещо и за материалната култура на Украйна, която в тия моменти представя за нас не по-малък интерес?

Г-н проф. Шишманов отговори:

8. Кои са главните природни богатства на Украйна?

Украйна се наричаше до скоро ненапразно житница на Русия. Нейният знаменит чернозем се слави с своята нечувана плодовитост. Още в 1910 г. Украйна произвеждаше близу 40 % от цялата

реколта на Евр.[опейска] Русия. Производството и на житни растения възлизаше на 215 мил. квинтала. Украйна покриваше тогава почти целия износ на империята. Прочута е и украинската захарна култура. Производството на цвекло достига в 1910 г. 50 мил. квинтала. (82% от цялата реколта на тогавашната империя). Украйна се слави с[ъс] своя лен, коноп, плодове и зеленчуци. Има и много тютюн.

И скотовъдството в Украйна цъвти: около 30 мил.[иона] глави добитък преди сегашната война. Особено се слави в туй отношение Полтавска губерния.

Още по-големи са *земните богатства* на Украйна. Прочути са Донецките въглищни мини, които заемат едно пространство не по-малко от 24 000 квадр.[атни] килом.[етра]. В 1911 бяха изкопани само тук около 80 милиона тона (75 %) от цялото руско въглищно производство). Украинските рудници дават значинелни количества желязо (77 %), сребро (90 %), олово (81 %), мед (31 %), живак (100 %), манган (32 %).

Украйна снабдява почти цяла Русия с сол. Богати са и петролните извори в Галиция.

9. Какви са били в миналото и какви трябва да станат в бъдеще отношенията между България и Украйна?

Близките сношения на България с Украйна датуват още от X век. Първите си черковни книги украинците получиха от нас. Старобългарският език легна в основата на тогавашния им писмен език, също като на руския. Старата киевска литература е пълна с преписи и заемки от българските летописи, сборници, апокрифи и пр. Интересно е, че в украинската черква са се запазили и до днес старите наши напеви („болгарскія напевы"), които очакват още своето изследване от нашите музикални теоретици. Първата украинска черковна ерархия произхожда от Охрид. Много рано срещаме между имената на Киевските князе и български: Борис и др. След падането на Търново Евтимиевият дякон и ученик *Цамблак*, намери прибежище в Киев, гдето дълги години заемаше митрополитски пост. От XVI век насам се начева обратното влияние на Украйна върху България. В XVII век и з в е с т н и я т б ъ л г а р с к и деец Парчевич, бе изпратен от австрийския император в качеството на посланик при украинския хетман, Богдан Хмельницки. Парчевич несъмнено ще е използувал случая да изпроси помощта на силния хетман за освобождението на България.

На казашките хетмани се дължат и големите икономически привилегии, които бяха дадени в XVII и XVIII век на тъй наречените *Нежински гърци*, между които имаше и многобройни българи.

Кой не знае, какво дължи България на Юрия Венелина? Но колцина знаят, че Венелин бе украинец по народност (от Наги Тибава в подножието на Маджарските Карпати)?

Когато в 40-те години на миналия век бе основано в Киев едно тайно „Кирило Методиевско братство", в което най-живо участие взе поетът Шевченко, на българския народ бе дадено напълно самостойно място в мечтаната от младите идеалисти общославянска конфедерация.

Известни са големите симпатии на нашите поети от предосвободителната епоха (Л.[юбен] Каравелов, П.[етко] Р.[ачов] Славейков, [Райко] Жинзифов и др.) за украинските поети и писатели, [Тарас] Шевченко, Марко Вовчок, Квитка-Основаненко и др. Аз се опитах на друго място да обясня тия симпатии не само от сродството на душите, но и от сходството на с о ц и а л н и т е среди, от които н а ш и т е и у к р а и н с к и т е поети изникнаха. Едва ли има и днес две страни, които да представляват такива прилики в обществения си строй, като Украйна и България: тук и там липса на аристокрация, преобладание на земеделското (80 на сто) и дребногражданското население, от което, също като у нас, излезе цялата украинска интелигенция. От там и голямата демократичност, но и солидност на социалните отношения. Като говорим за влияние на Украйна върху България не трябва да се забравят големите заслуги за нашата култура на Драгоманов, най-последователният идеолог на украинството. Той бе няколко години професор на нашия университет и почина в София.

При такива интимни връзки в миналото, можем ли да се съмняваме в бъдещето?

Наистина Украйна е заета сега преди всичко с своето консолидиране. Тя ще обърне вероятно на първо място внимание на своята войска, главният залог и за политическата и самостойност. Тук тя ще има без друго успех, защото традициите на запорожките казаци, които представляваха още в XVII век най-съвършения образец на една демократична военна организация, още не са умрели в украинския народ.

Предстои на Украйна, да урегулира и своите економически и търговски отношения към съюзните държави. Паралелно с това ще върви несъмнено и уредбата на учебното дело в Украйна. Тук има доста да се работи, за да се навакса загубеното вследствие на насилствената русификаторска политика. Докато в XVII век, според свидетелствата на чужди пътешественици, почти всички казаци умеяли да четат и пишат, в XIX в е к н а у к р а и н ц и т е б е запретено да имат свои училища. Знаменита е в това отношение особено драконовската височайша заповед от 18 май, 1876, в която се предвиждаха ред сурови мероприятия: възбрана да се внасят в империята каквито и да било украински брошури и книги, възбрана да се печатат в самата Русия каквито и да било украински издания с изключение на исторически документи, възбрана на всякакви театрални представления и лекции на украински език и на украински тектове под музикални ноти. Беше време, когато се позволяваше в Русия да се пеят украински народни песни само с руски или...*френски* текст!!

Според официалната статистика от 1897 г. средният процент на грамотността в Русия е 23, 3 (в някои губернии 36,1), а в Украйна само 16,4 (в някои губернии 6,3). Още по-голяма е разликата между грамотността на руските и украинските новобранци (р[уснаци] 81 на сто, у[краинци] 55 на сто и даже 39 на сто). За щастие условията бяха и са значително по-благоприятни в Австрийска Украйна (Галиция). Тук отдавна имаме не само многобройни украински училища, но и няколко държавни и частни украински мъжки и девически гимназии, педагогически професионални училища, а на Лвовския университет се четат лекции и на украински език. Същото е и в съседна Буковина, така че днес украйнци имат един добре подготвен щаб от университетски професори.

Украинска Галиция е направила голям напредък и в общообразувателно отношение. Тук цъвтят с[ъс] стотици читалища, гимнастически дружества, театри, разни економически общества, кооперации и т. н., които си поставят между другото и културни цели. Същият кипеж се забелязва и в младата държава, гдето руската царска власт до скоро задушаваше и най-младата проява на културна автономия. Отвред никнат, също като в Галиция, най-разнообразни общообразувателни дружества (просвіти), економически организации, каквито впрочем имаме и по-рано и пр. Тъй че нова Украйна ще изпревари своя Пиемонт в много отношения.

10. Какво може да се направи за българските колонии в Украйна?

Пълната свобода, която Украйна гарантира на малцинствата, ми дава право да вярвам, че ще може да се направи много и за българските колонии в Украйна. Ние имаме там хиляди и хиляди наши добри българи, които биха могли да бъдат добри посредници между нас и украинци. Защо да ги губим? Тая многомилионна държава няма нужда, да обезличава един сравнително малък процент от своето население, за да увеличи своя брой. Страдала сама от гнета на най-безогледната обезличителна политика, Украйна ще бъде несъмнено толерантна към нашите български колонии, независимо от въпроса, кои от тях ще останат окончателно под нейна власт.

Аз оставам прочее с твърдото убеждение, че България и Украйна притежават всички условия за едно бъдащо близко приятелство. Нека засилим тъй щастливо съществующите между двата народа симпатии, като се пазим да не дадем и най-малкия повод за съмнение во нашите топли чувства.

ДОКУМЕНТ № 044

Циркулярно съобщение на Украинската телеграфна агенция за представянето на българския посланик проф. Иван Шишманов пред Хетмана на Украйна – Павло Скоропадски. Киев. 12.06.1918. Копие. Машинопис. Укр. ез.
НА БАН ф. 11К, оп. 5, а. е. 761, л. 49.

Това беше съобщено и напечатано
в[ъв] всички вестници[6]

Ц І Р К У Л Я Р УТА 570

КИІВ 12/6. Сьогодня болгарский посланник проф. Шішманов представ ся Гетьману вручив йому свої довірчиі грамоти при сему посланник звернувся Гетмана промовою, котрій висловив надію, досвід, довге пробування Україні допоможуть йому ласкавім співробитництві з місцевими діячами завести самі тісни дружні стосункі по між двома рідніми кревними народами. Відповідаючи болгарському посланникові Гетьман подякував визнання боку Болгаріі українського уряду висловивши упевнення на далі Україна Болгарія працюватимуть житимуть тісним співробитництві користь обох краевих народів.

ДОКУМЕНТ № 045

Шифрована телеграма от Българската царска легация в Киев – от проф. Иван Шишманов до МВРИ за искане на агреман за Александер Шулгин от украинския министър на външните работи. Киев. 17.06.1918. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп.14, а. е. 890, л. 1- Досие на проф. Ал. /Олександер/ Шулгин

МИНИСТЕРСТВО
на
ВЪНШНИТЕ РАБОТИ

ШИФРОВАНА ТЕЛЕГРАМА

От.....Царската Легация в Киев
За.....Министерството
Изпратена на 17 Юни 1918.....под изх. № 58
Получена на 19.....под вх. № 3233

Шулгин Много добре[7]

На № 1560

Понеже ще се даде на Славински един висок пост в централното правителство, Министъра на Външните Работи моли за агреман за друг добър украинец лично мен познат – Шулгин. Кандидата е около 33 годишен[8], ползува се с отлично име. Син е на един много известен украински деятелен университетски професор. Бил е сам доцент в Петербургския Университет по история, ученик на Кареева. Шулгин е първия Министър в Украйна. В негово време се водиха преговори за Брест-Литовския отделен мир.

Към България се отнася с голяма симпатия.

ШИШМАНОВ

ДОКУМЕНТ № 046

Писмо от проф. Иван Шишманов до сина му Димитър Шишманов с молба за оказване на помощ на новоназначения пълномощен министър на Украйна Ол. Шулгин за настаняването на семейството му в София. Киев. 12. 07. 1918. Оригинал. Ръкопис.
НА БАН ф. 11К, оп. 5, а. е. 230, л. л. 3, 3г., 4, 4 г.

Envoyé Extraordinaire
et Ministre Plénipotentiaire
de Sa Majesté le Roi des Bulgares

Kiew……12. VII. 1918

Драги Мицик,

Препоръчвам ти най-горещо пълномощния министър на Украйна Алекс.[андр] Яковлевич Шульгин, син на един от най-интимните приятели на деда ти. Шулгин е назначен тук не само като пръв украински министър на Външните Дела по време на Брест-литовския мир, но и като човек на науката, той е известен историк, ученик на Карвева[9], доцент на Санктпетербургския университет. Не се съмнявам, че ти ще направиш всичко да улесниш първите стъпки на нашите гости в София. Гледай добре да се настанят в хотел България. Иди от мое име при съдържателя Фридман и помоли го да им отреди хубави стаи. Също да се погрижиш да имат отделна маса в ресторанта, до като си намерят квартира. Помогни им в това отношение. Въобще недей ги оставя сами. Ти ще видиш скоро, че Шулгини заслужават нашите най-големи симпатии. Madame е Д-р на медицината специалистка по вътрешните детски болести. Тя не практикува, но в случай на нужда може да бъде полезна като консултантка. Запознай се с нея и препоръчай я на своите близки. Заслужават твоето внимание и другите членове на легацията. Жаль, че ти не се реши да дойдеш при мен в Киев, но аз нямам право да изнасилвам волята ти. Може би ти си прав, като искаш да запазиш мястото си на съдия.

Четох случайно, че Люба Милетич се е самоубила, каква ужасна съдба преследва горките Милетич. Ти знаеш, че с[ъс] стария много работи ни делят, но в случая не мога дълбоко да не го съжаля.

Изказах моите искрени съболезнования на Олга и Балабанова. Мама, слава богу вече е в Лемберг. Получих телеграма, че е пристигнала благополучно там. Надявам се чрез неделя ще бъде при мене.

В последните си писма мама пишеше, че много добре си я гледал, благодаря ти.

Целува те татко

Пиши. Давай писмата си на главн.[ия] секретар [Радева] или на укр.[аинския] пълномощен мин[истър] Шулгин.

ДОКУМЕНТ № 047

Писмо от Хетмана на Украйна Павло Скоропадски до Цар Фердинанд I за акредитирането на Александер Шулгин за извънреден пратеник и пълномощен министър на Украинската държава в България. Киев. 01.07.1918. Оригинал. Ръкопис Укр. ез.
ЦДА ф. 3К, оп. 1, а. е. 98, л. л. 82, 82 г.

ГЕТЬМАН УСІЄЇ УКРАЇНИ ЙОГО ВЕЛИЧНОСТІ КОРОЛЮ
БОЛГАРСЬКОМУ
ФЕРДИНАНДОВІ I
Ваша Королівська Величність

Після того як Україна ввійшла в круг суверенних держав і установлене мною Правительство було признане Правительством Вашої Королівської Величности, завданням моїм зробилося встановлення безпосередніх і трівких зносин дипльоматичних з Болгарським Королівством.

З цією метою рішив я надати бувшому Міністру Справ Закордонних України, Олександру Шульгину, ученому історикові, письменникові, скінчившому Петербургський Університет особливо почесне доручення бути надзвичайним посланником і Уповаженим Міністром-Представником Украньскої Держави при Ваший Величности.

Видатні здібности пана Олександра Шульгина і його непохитна відданність інтересом Держави Української суть для мене запорукою того, що він успішно виконає надане йому одповідальне доручення в справі скріплення приязних взаємин України з Болгарією і що він виявить себе достойним довірря Вашої Величности.

Відповідно цьому почуваюся до обовязку з найбільшою шанобою прохати Вашу Величність зволити милостиво прийняти пана Олександра Шульгина, яко посла Української Держави, обрадувати його найвищими Вашої Величности довіррям і приняти через нього вираз високої пошани, який я в імени Української Держави і її Правительства складаю Вашій Королівській Величності.

Київ 1-го Липня 1918 року. *Гетман Усієї України : Павло Скоропадський*

ДОКУМЕНТ № 048

Информация за тържествената церемония по връчването на акредитивните писма на Александер Шулгин, украински извънреден пратеник и пълномощен министър на Украинската държава на цар Фердинанд I, публикувано в „Държавен вестник", брой 204, от 12.09.1918 г. София. Печатно.

ЦДА ф. 3К, оп. 1, а. е. 98, л. л. 73, 73 г.

Известия от двора

В петък, на 6 септември, в 2 часа сл. пл., НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО ЦАРЯТ пристигна в София, идещ от странство и придружен от Негово Царско Височество Кирил Княз Преславски, Техни Царски Височества Княгините Евдокия и Надежда и част от свитата.

В събота, 7 –й с.[ъщия] м.[есец], в 6 часа сл.[ед] пладне, НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО ЦАРЯТ прие на тържествена ауденция, по установения за случая церемониал, Негово Превъзходителство г. Александър Шулгин, Украински Извънреден Пратеник и Пълномощен Министър в София, който връчи на ГОСПОДАРЯ акредитивните си писма. В дворцови каляски-гала и екскортирани от един взвод от Лейб-Гвардейския на НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО полк, г. Шулгин и персонала на легацията бидоха отведени в Двореца от Генерал-Адютанта Генерал-Лейтенант Марков, Секретаря на Тайния Кабинет г. Груев и Флигел-Адютанта подполковник Калфов. След кратко престояване в знаменната зала, Пълномощният Министър бе въведен при НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО, комуто връчи акредитивните си писма в присъствието на Министра на финансите г. А. Ляпчев, заместващ Министра на Външните работи.

По тоя случай г. Шулгин произнесе на украински следната реч:

„Ваше Величество,

Щастлив съм, че имам днес бележитата чест да се представя на Ваше Величество в качеството на пръв представител на Украинската държава и на Негова Светлост Ясновелможния Пан Хетман на цяла Украйна.

От най-далечни времена, когато нашите стари държави съществуваха, едната като първо българско царство, другата като Украинско киевско велико княжество, още от това време датират нашите сношения с[ъс] славния български народ. С помощта на български духовници в[ъв] времето на нашия велик княз св. Владимира, ние възприехме старата византийска култура.

От тогава се изминаха много векове; нашите народи познаха много славни часове; те понесоха много мъки и неволи. Нова ера се открива през последните сто години на народното съществуване на вашия и нашия народи. Националното възраждане на нашите народи започна почти едновременно, но политическите им пътища бяха различни.

1878 година биде часът на освобождението на българския народ и основаването на неговата държава. С помощта на руската армия, която броеше между войниците си синове на още подтиснатата Украйна, България започна своето съществуване като свободна държава.

От тогава се изминаха не много години, но 31-годишното царуване на Ваше Величество изпълни делото на обединението на българския народ.

И сега споменът за славата на Великия цар Симеон се изправя пред нас.

Колкото до нас, едвам сега ние започваме основанието на нашата държава. Възвишеният устрем на подтиснатия до сега народ създаде Украинската държава през тягостната война и през революцията. Сега ни остава да изминем трудния път, който българският народ измина в мъдрото царуване на Ваше Величество. Последните години от славната история на българския народ пробудиха дълбоки симпатии и удивление у украинския народ.

Също мога да потвърдя с пълно убеждение и искреност, че и Ясновелможният Пан Хетман, и Украинското правителство, и целият украински народ са обединени в горещото желание да завържат и поддържат най-приятелски и най-сърдечни връзки с Негово Величество Царя на българите и целия български народ.

Като предавам сега на Ваше Величество моите акредитивни писма от Ясновелможния Пан Хетмана, бил бих много щастлив да спечеля доверието на Ваше Величество, работейки за взаимното сближение на двата народа."

НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО ЦАРЯТ отговори на български:

„Господине Министре,

С особено задоволство приемам от ръцете Ви писмата, с които Негова Светлост Ясновелможния Пан Хетман на цяла Украйна Ви акредитира в качеството на първи украински извънреден пратеник и пълномощен министър при Моята особа.

По тоя случай, не мога да не си спомня за многобройните културни, политически и икономически връзки, които, от векове насам, са свързали тъй близките български и украински народи. Тия връзки са залог за бъдещите също тъй близки и сърдечни отношения между Украйна и България.

Българският народ винаги си спомня с истинска признателност за доблестните украински синове, паднали, през освободителната война, за свободата на България.

Особено съм трогнат от ласкавите думи, които изказвате за моя народ и за мене. Ведно с целия цивилизован свят, ние се възхищаваме на възвишения полет, с който украинския народ, посред най-тежки обстоятелства, създаде своята независима държава. Наистина, Вам предстои път пълен с трудности, по който път ние не особено леко минахме, но, благодарение вековната култура и патриотизма на Вашия народ, Аз съм убеден, че Украйна скоро ще закрепне и стане цветуща и могъща държава.

Аз съм много щастлив от уверенията, които Ми давате за желанието на Ясновелможния Пан Хетман, на украинското правителство и на целия украински народ да завържат и поддържат най-приятелски и сърдечни отношения с Мене и Моя народ. Това, впрочем, съвпада с Моето горещо желание и желанието на всички българи.

Като Ви уверявам в моята поддържка и съдействието на моето правителство в [ъв] всичко, насочено да Ви улеснява в изпълнението на възложената Ви тъй благородна мисия, поздравлявам Ви, Господине Министре, с добре дошъл между нас".

На края на тази церемония, Пълномощният Министър представи на ГОСПОДАРЯ и на Негово Царско Височество Престолонаследника персонала на легацията, състоящ се от Съветника г. Шулга, Секретаря г. Драгомирецки и Аташето г. Додул.

ДОКУМЕНТ № 049

Писмо от Посолство на Украинската държава до министъра на външните работи с молба за оказване на съдействие за набавяне на въглища и дърва за отопляване на помещението на посолството в София. София. 14.09.1918. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 3, а. е. 990, л. 1.

Мин. на Външните Работи
Тайна Архива Вх. № 5236
Получено на 16 Септември [19]18

Посольство
Української Держави
Септем. 14 дня 1918 року
№158
Софія

До Господин Министъра на Външните Работи

Имам чест да Ви помоля Господин Министре да ни не откажете в своето посредничество, аби дирекцията по Прехраната да се распореди, да ни отпущнат за съответната цена 60 тона Пернишки въглища и един вагон 30 м куб. дървено паливо за отопляване на помещението на Украинската Легация, което се намира на ул. Цар Крум №
I I (11), в къща на г.[осподин] Сарафов.
За пълномощен Министър: Ф.[едир] Шулга
Секретар В.[асиль] Драгомирецький

ДОКУМЕНТ № 050

Писмо от МВнРИ, Отделение Политическо до МВ, Бюро военнопленници за искането на Украинската легация за назначаване на българо-украинска комисия за уреждане на въпроса с военнопленниците. София. 13.09.1918. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп.1, а. е. 1486, л. л. 3, 3г.

Герб на Царство България
Министерство
на
Външните Работи
и на Изповеданията
отделение Политическо
№ 7675
13/IX 1938 г.

Вх. № 16/44/18

До Министерството на Войната
/Бюро за военнопленни/

Като се позовава на & 3 от член 9 на допълнителния българо-украйнски договор от 9 февруари т. г. тукашната Украинска Легация явява, че трябва да се назначи една специална комисия от 4 българи и 4 украйнци за да уреди въпроса за военнопленниците. Впредвид спешността на въпроса украйнските делегати били вече назначени; те са 1/ Пълномощния министър [Александр] Шулгин, 2/ Легационния Съветник [Федир] Шулга, 3/ Легационния Секретар [Васил] Драгомирецки, 4/ Ди-

пломатическия Чиновник [Петро] Сикора или военното аташе Генерал [Борис] Бобровски, ако се намира в София. Легацията моли да се назначат и българските делегати и да и се яви кога и къде ще се събере комисията за да се залови час по-скоро за работа.

Като явява горното Министерството на Външните Работи и на Изповеданията има чест да помоли онова на Войната да се занимае с въпроса и вземе решение по него, като за поправеното уведоми това Министерство.

ГЛАВЕН СЕКРЕТАР: Г. Радев
За УПРАВЛЯЮЩ ОТДЕЛЕНИЕТО,
ГЕНЕРАЛЕН КОНСУЛ: Ф. Гълъбов

ДОКУМЕНТ № 051

Писмо от украинския пълномощен министър Александер Шулгин до военния министър на България за положението на украинските военнопленници в България. София. 16.09.1918. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 3, а. е. 1486, л. л. 16, 16г., 17.

Препис
Писмо адресирано
до Г-н Външ. М-р от
г-н Шулгин
инспектир. на военнопленниците
генерал майор Митов
3/X [1]918 г.

София 16 Септември 1918 год.

Господин Министре,

Положението на украинските военнопленници е особено мъчно и въпреки присъствието на украинската легация в София от 1 ½ месец положението на казаните пленници не се е изменило в нищо, въпреки моите повторни молби до Министерството за да им даде едно какво да е подобрение.

Аз добре разбрах, че мъчното положение на пленниците може да се обясни частно с общото положение на нещата в България, но аз дължа да привлека вниманието върху условията на техния живот и главно върху фактите, които за нещастие отричат всичките международни конвенции. Ето защо, аз си позволявам да Ви изкажа няколко бележки.

1. Всичките пленници, с които аз приказвах се оплакват от това, че порциите, които получават за храна са много малки /нищо освен 500 гр. хляб и един път чорба с малко количество зарзават и без мазнина/. При това в продължение на големите летни горещини, в[ъв] време на работа те не са получавали вода и са страдали много от жажда.

2. Къщите, гдето те обитават, са твърде тесни и мръсни с много дървеници. Пленниците, които се намират в последно време в София се оплакват, че не могат да намерят място в бараките и били принудени да спат на открито. И понеже те нямат дрехи, много от тях се простудили.

3. Работата на пленниците е твърде ужасна и особено в мините. Аз обръщам специално вниманието върху това; както твърдят самите пленници, че администрацията на депото форсира на работа болните и даже тези, които имат треска. Не трябва да се премине мълком, че между украинските военнопленници се констатирало много случаи на заболявание.

4. Пленниците се оплакват също, че почти никога не са получавали медецинска помощ.

Обноските на надзирателите са биле всякога твърде строги и брутални. Навсякъде даже още днес пленниците са силно бити. Те са биле бити с пръчки до тогива, до като пръчките се счупят вър-

ху гърбовете на пленниците. Положението е особено лошо в депото „Бужурище". Всичките пленници го засвидетелствуват. В София също, преди пленниците да бъдат изпратени в Шумен, те са биле бити в всяко време и частно в карантинните бараки, гдето това е правено лично от подофицера Бончев, против когото ний получихме много тъжби. Въпросния подофицер не се задоволява да бие само той, но дава също заповед и на другите да бият. В последните дни, както казват пленниците Бончев е дал заповед да се гърми с пушка върху тези последните, ако не отиват бърже на работа. Пленниците декларират също, че в депото на княжевското шосе, пленникът Конов е бил убит.

6. Състоянието на дрехите на пленниците не е по-добро. Такива няма не само за солдатите, но и за офицерите. Те нямат ризи, панталони, боти, неговорейки за топли дрехи. Случваше се да видим наши пленници полу-голи. Ний разбираме, че това състояние на нещата е провинирано чрез липсата на стоки респективно в България и по причина на това ний дължим да вземем особено в разглеждание, молбите на нашите пленници, които ни разказват, че от началота на тяхното пленство взимали им са всякога техните боти, дрехи и други неща, като ги заместували с неща много по-прости.

Ний сме също учудени с явленията чрез последните дни: оплакват се, че нашите военнопленници, които пристигат в София, за да бъдат изпратени в Шумен или Варна, понякога са убирани техните дрехи и обувки и те са получавали други твърде лоши, това е случаят напр.[имер] с тези, които са изпратени в София от /La st. Iskar/ улица Искър, и които бяха добре облечени чрез спечелените от тяхната работа пари. Тези 58 человека са биле поставени под заповедта на подофицера Бончев, който е направил да се вземат техните дрехи и се заместят с други абсолютно не годни.

7. Положението на офицерите беше твърде печално. Чак до последните дни нашите офицери живееха в един апартамент твърде малък, мръсен, и пълен с дървеници. Твърде често не им се позволяваше да излизат през дена и може да се каже, че те бяха в ужасни условия като разбойниците в тъмницата и това, даже след ратифицирането на мира, когато те не трябваше повече да бъдат третирани като пленници. Не трябва да се изпуща из предвид още, че доста дълго време жилищата на офицерите бяха лишени от светлина, че те даже бяха зле хранени и че в отсъствие на български офицери, те се разправяха с прости солдати, които бяха брутални към тях и които се усмелиха един път да бият един офицер.

Аз мисля, че голямата част от фактите, казани по горе, трябва да бъдат взети в сериозно разглеждание и вярвам, че в общия интерес на България и Украйна, за целта на едно приятелско съглашение между двете държави би трябвало, че всичките цитирани случаи в настоящето, да бъдат анкетирани по един енергичен и рационален начин.

Имайки надежда, че положението на пленниците би могло да бъде подобрено изобщо и че ще се приложат за тях нареждания определени чрез международни конвенции за пленниците, аз моля най-настоятелно Господин Министре, да се назначи в най-скоро време комисията за предаването на пленниците и да се помогне да се изпратят най-бърже в отечеството им.

Подп. А. Шулгин

ДОКУМЕНТ № 052

Писмо от МВ - Военнопленническа инспекция до МВнРИ за положението на украинските военнопленници в България /по повод писмото на Александер Шулгин/. София. 05.10.1918. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 3, а. е. 1486, л. л. 13, 13г., 14, 14г., 15.

Бързо ТАЙНО

Герб на Царство България
МИНИСТЕРСТВО
на
В О Й Н А Т А
В О Е Н Н О-П Л Е Н Н А
ИНСПЕКЦИЯ
№ 72
5 Октомврий 1918 год.
СТ. СОФИЯ

До Министерството на Външните Работи и на Изповеданията

Т у к

Министерство на Външните Работи и Изповеданията
Вх. № 18390
Отд[еление].....политическо
Получено на 9 X [19]18

На № 2745 В отговор на писмото Ви от 28-й IX т.[ази] г.[одина] под насрещния №, съобщава се на Министерството на Външните Работи и Изповеданията следующето:

1. Военнопленните украинци не правят и немогат да правят изключение от другите такива, до като не бъдат предадени на техните представители за изпращането им в Украйна. Според това и те се третират, хранят, обличат и пр.[очие] както всички други пленници. Що се касае до храната специално, те получават същото, което получават и другите пленници, както и самите наши войници. Следователно това им оплакване е съвсем неоснователно. Ако имаше възможност да се увеличи храната, то това щеше да стане преди всичко за нашите войници, които неполучават повече нищо от онова, що получават военнопленниците.

Чудно се вижда оплакването, че не им се давало вода да пият, като чешмите са на открито и никому не се пречe да си вземе вода, колкото иска. Те, може би, претендират да им се назначи специална прислуга от наши войници, които да им прислужват!

2. Относително къщите в които живееха военнопленните, ако са мръсни, това се дължи на самите тях, благодарение на тяхното невежество и незаинтересованост спрямо тях самите. Никой не им е пречил, напротив ги задължаваха да държат чисто. Ако това те не спазват сами, никой не може да им помогне, нито прислуга ще им се даде, като на пленници. Че някои от пленниците са спали вън от бараките временно /1-2 вечера/ до отправлението им в Шумен, това става и с нашите войници в такива случаи. Че при спането вън от бараките някои се биле простудили изглежда фантастично при сегашните горещини, през дните, когато са спали вън от бараките по нямане място.

3. По т. 3. Няма какво да се отговори. Работата в мините на всякъде е тежка и в[ъв] всички воюващи държави се използват пленниците за тази работа, като не се прави изключение по нации. Че имало заболявания между пленниците може да се допуснат оплаквания, ако болестите не бяха проникнали най малко в царските дворци.

4. Заявленията на пленниците, че не били получавали медицинска помощ е нагла лъжа.

5. За това, че някои пленници са биле бити, те немогат да се оплакват, защото спрямо пленниците у нас се прилагат същите дисциплинарни наказания, които са узаконени за нашите войници. Понеже за през време на войната у нас е узаконено телесното наказание за войниците, на същото се подлагат и пленниците, които са го заслужили. Ако е имало случаи отделно да е нанасян побой от стражата на военнопленни, то против това са издавани най строги нареждания и виновните преследвани. Обаче ако в образцовите и с желязна дисциплина армии, каквато е германската, не е могло

да се премахне нанасянето на побой и то на войници, колко повече това може да се ограничи спрямо пленниците в[ъв] време на война, когато последните /особено руските в които влизат и украинците/ са най непослушните, мързеливи до невъзможност, симуланти на всяка крачка, лъжци безобразни и най вулгарни престъпни типове /пример, че руски военнопленни изклаха цяла фамилия в чифлика зад Горна-Баня/.

Военнопленните изобщо се държат в много случаи предизвикателно, а особено украйнските са станали нетърпими, от когато е сключен мирът, като считат, че те не са длъжни да работят, а забравят или не искат да разберат, че те си остават пленници, до денят, в който ще бъдат предадени на украйнските делегати при размяната на военнопленните. По въпроса за убития пленник на княжевското шосе назначено е дознание да се установят обстоятелствата, при които е бил убит, което неможе да е станало без причина.

6. По отношение на облеклото, изложеното в п.6 от писмото на легацията, истината е тази, че руските пленници, включително и украйнците, не веднъж получаваха дрехи чрез комитет, находящ се под председателството на госпожа Малинова, като са раздавани в нейно присъствие; обаче на следущия или на втория ден те ги продават на външни лица и чакат да им дадат други. Затова се взеха мерки и в Инструцията се дадоха нареждания за ограничение на това зло, обаче нищо не помага, когато самите пленници са непоправими – престъпни типове, всички един от друг заразени от тази болест. Държавата не може да облече достатъчно своята армия, а камо ли да снабдява пленниците, за да вършат търговия с вещите, които им се дават.

По въпроса, че биле отнемани дрехи здрави от пленниците и им давани скъсани е също нагла лъжа и клевета. Преди всичко руските военнопленни неможеха нигде да намерят такива дрехи да купят. Да продадат, каквито имат са правили; но да купят не. Ако отделни хора от тях случайно са купили обуща или нещо друго, незначи че това са биле всички 58 души. По това има представено дознание.

7. По този пункт неможе да се отговори друго, освен, че за военнопленните нигде не отреждат дворци, за каквито претендират украйнските пленници офицери. Дървеници има навсякъде. Никой не им е пречил да се заемат да ги чистят и унищожават, ако не лично, то с помощта на дадената им прислуга, от военнопленни руски войници. Специална команда за това неможеше да бъде определена. Това показва само, до колко те са навикнали да се грижат сами за себе и че те искат и в плен да си останат същите господари /барини/, каквито са биле някога в Русия.

Че е бил ударен един офицер от войника /стража/ това е станало, че този офицер е бил груб и е псувал и ругаял часовоя. Удара с приклада му е бил малко; трябвало е да употреби ножа или куршума. Оплакванията на руските офицери са биле нескончаеми, до като бяха в Орхание, като хвърляха обвинения постоянно върху Началника на депото, които обвинения бяха съчинени. Един руски офицер моряк, на забележката направена му от мен /Инспектор на депата/, в присъствие на други офицери пленници и Началника на депото, за това, че той се държи неприлично пред мен /Генерала/, получих отговор че той /руския морски офицер/ непризнавал други генерали освен руския генерал, за което бе изпратен за наказание в Кърджали, изолиран от другарите му. Същото се повтори и с началника на Областта – Генерал Ценов, пак в Орхание от друг руски офицер и трябваше с[ъс] строг и енергичен тон Генерал Ценов да застави този предизвикателен и нахален офицер, да вземе приличен стоеж пред него.

Най после в интереса на добрите отношения между Украйна и България, за които Господин Украйнския Министер се позовава, трябва Легацията да престане да безпокои Министерството с такива дребнави въпроси, като приема всички лъжи и клевети от страна на пленниците офицери и войници за неща верни и прави от тях капитал.

Претенциите на Легацията отиват до там, като че ли украйнците пленници трябва да бъдат настанени в господарски къщи, да ги поставят като господари, а не като пленници в страната и всички техни прищевки да се удовлетворяват. Легацията е отишла твърде далеко в намесата и в нашите вътрешни работи.

Действително най доброто средство, за прекращение на тези оскърбителни и нежелателни обращения от страна на Легацията към нас и обратно, е, по-скоро да се предадат украйнските пленници и отправят за Украйна.

На какво са способни руските офицери се вижда от приложеният тук препис от писмо на руски офицер, който организира и ръководи банда крадци в столицата.

Най после Военното Министерство няма нищо против, да се назначи една анкета, за да се изобличат клеветниците.

Прилагат се: Препис от едно писмо на руския военнопленен офицер – Алтъм Баев и препис от писмото на украинската легация до Господина Военний Министър от 16-ий Септемврий т.[ази] г.[одина]

И н с п е к т о р:

Генерал-Майор: подпис Митов

ДОКУМЕНТ № 053

Писмо от Мисията на Обществото на Руския червен кръст в Украйна до българския пославник в Киев с молба за съдействие за освобождаване на 10 000 руски военнопленници, намиращи се в България. Киев. 10.1918. Заверен препис. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 176К, оп. 3, а. е. 1486, л. 37.

Миссия
Российскаго
О-[бщест]-ва Краснаго Креста
на Украине
октября 1918 г
№ 1513
Адресъ для писемъ Киев
Бесарабка, Славянск.[ая] гостиница

Посланнику Болгарии при
Украйнской Державе

Миссия российскаго Общества Краснаго Креста на Украине имъет свъдения, что въ пръделахъ Болгарии находятся около 10 000 русских военноплънных, в большънстве инвалидов. Обращаясь к Вашъму човеколюбию, Миссия просить Васъ содъйствовать освобождению несчастных плънных, цълые годы томящихся вдали от родины.

Миссия увърена, что эта просьба не будеть оставлена Вами безъ внимания, и вопрос объ освобождении плънных, при Вашемъ гуманномъ содъйствіи, разръшится вполнъ удовлетворительно въ ближайшемъ будущем.

Предсъдатель Миссіи: /подпис/
/под./ И. О. Секретарь:
Върно
Първый секретарь: под. не се чете

Верно при Министерството на Външните работи и на Изповеданията

С Е К Р Е Т А Р Ь: подпис
кръгъл печат на мисията

ДОКУМЕНТ № 054

Писмо от Царската Българска Легация в Киев до МВнРИ с молба към министерството за изпълнение на молбата на Обществото на руския червен кръст в Украйна за освобождаване на 10 000 руски военнопленници, намиращи се в България. Киев. 30.10.1918. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 3, а. е. 1486, л. 35.

Герб на Царство България

Киев 30 октомври 1918 г.
Тв.[ърде] Бързо

Царска Българска Легация
№ 577

Министерство на Външните
Работи и Изповеданията
Вх. № 20116
Отд[еление].....п[олитическо]
Получено на 13.XI.1918

Приложение: 1

Царската Легация в Киев, като изпраща тук приложения препис от писмото на Руската Мисия на Червения Кръст на Украина № 1513, относително освобождаването от плен на 10 000 руски военнопленници, намиращи се в България, има чест да моли Министерството на Външните Работи и на Изповеданията да нареди да се уважи час по скоро тази молба.

За направеното Министерството се уведомява да яви незабавно.

Първи Секретар: подпис Т. Баламезов

ДОКУМЕНТ № 055

Писмо от Министерството на правосъдието, Отделение Углавно до МВнРИ - Отделение Политическо за разрешаване на Украинската легация да посети българските затвори, където има руски военнопленници. София. 05.11.1918. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 3, а. е. 1486, л. л. 34, 34г.

МИНИСТЕРСТВО
на
П Р А В О С Ъ Д И Е Т О
ОТДЕЛЕНИЕ УГЛАВНО
№ 3465
5 ноем. 1918
г. СОФИЯ

Мин. на Външните Работи и
Изповеданията
Вх. № 19882
Отд[еление]. .п[олитическо]
Получено на 7 XI 1918

До Министерството на
Външните Работи и на Изповеданията
/отделение политическо/

Приложение.....

На № 8758 Министерството на Правосъдието има чест да съобщи на Министерството на Външните Работи и на Изповеданията, че с окръжна телеграма е наредено да се представят сведения в кои затвори има задържани руски пленници, списъка на който, като се състави, ще се съобщи допълнително.

При това Министерството съобщава, че се разрешава на Украинската легация да посети ония затвори, в които има задържани руски пленници.

Лицата от легацията, натоварени с това, ще поискат от надлежните прокурори нужните разрешителни билети.

Началник на отделението: подп. не се чете; кръгъл печат на МП

ДОКУМЕНТ № 056

Писмо от МВ – Военнопленническа инспекция, Бюро за военнопленни до МВнРИ с молба да се предаде на Украинската легация да спре издаването на открити листове на руските пленници, което се смята за нередност по репатрирането им. София. 27.11.1918. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 3, а. е. 1515, л. 49.

Министерство на Външните Работи и Изповеданията
Вх. № 20 692
Отд[еление]……п[олитическо]
Получено на 29 XI 1918

МИНИСТЕРСТВО
на
В О Й Н А Т А

Военно-Пленничес[ка] Инспекция
Бюро за военно-пленни
№ 11267
27 Ноември 1918 год.
СТ. СОФИЯ

До Министерството на
Външните Работи [и Изповеданията]

Т У К

Канцеларията на Военно-пленните и Интернираните при Министерството на Войната, по заповед Господин Военния Министър, моли нареждането Ви, Господин Министре, да се съобщи в Украйнската легация, че за напред да спрат издаването на великоруските военно-пленни открити листове тъй като с това се внася една голяма нередовност по репатрирането им и се създават постоянно неприятности между представителите на съглашенската армия.

за Началник на Бюрото

кръгъл печат на м-вото ПОРУЧИК: подп. не се чете
С Е К Р Е Т А Р: подп. не се чете

ДОКУМЕНТ № 057

Окръжно на МВНРЗ, Отделение Административно-Полицейско до окръжните управители в Царство България във връзка с извозването на военнопленниците в родината им и за устройването на останалите в България. София. 27.12.1918. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 3, а. е. 1486, л. 52.

МИНИСТЕРСТВО
на
ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ И
НАРОДНОТО ЗДРАВЕ
Отделение Адм.[инистративно] – Полицейско
№ 9861
27. Декември 1918 год.
София

Препис

О к р ъ ж н а

До Г. Г. Окръжните
Управители в
Царството

На № 44531 на Дир.[екция] на С.Г.О. при М[инистерст]вото на В[ой]ната. В България се намират още 6 000 велико-руси и малоруси пленници, които са освободени от плен, но не са заминали още, и са лишени от пленническата им дажба.

Министерството на Външните Работи е направило постъпки пред Генерал КРЕТИЕН, да отпусне един параход, за да може по-скоро да ги превозват. Обаче българското общество и Българското Правителство не трябва да ги остават на произвола на съдбата. Лишени от подкрепата дори на своето отечество. Хуманен дълг е да бъдат подкрепени тия нищожни хора, оставени на произвола на съдбата.

Предвид на всичкото горно Министерството на Вътрешните Работи и Народното Здраве Ви предлага: 1/ веднага да съберете сведения, колко такива пленници има в поверените Ви окръзи, които да се изпратят в Министерството на Войната, Главното Интендантство, за да ги зачисли на храна при войсковите части.

1/ Помещения за нощуване да се определят от градските реквизиционни комисии;

2/ Болници да се наредят от военните такива или освободени вече от гражданите;

3/ Желающите пленници могат да се поканят на работа при резервните магазини, където да бъдат зачислени на храна, обща квартира и надницата 3-5 лева дневно. Ще работят по разтоварване и товарене на вагони прекарване добитък.

/п/ Главен Секретар: не се чете.

/п/ Началник на Отделението,

Вярно,
За Началник на Продовол.[олственото] Отделение
Подполковник подп. не се чете

ДОКУМЕНТ № 058

Писмо от Посолството на Украинската Държава до Министерството на Външните работи и изповеданията за изпращане на списък на руските военнопленници, на които е издало позволително за пътуване през Украйна. София. 27.12.1918. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 3, а. е. 1486, л. 50.

Министерство на Външните Работи
и Изповеданията
Вх. № 21 991
Отд[еление]……п[олитическо]
Получено на 31 XI 1918

Посольство
Української Держави
27/XII дня 1918 року
№3524
Софія

До
Министерството на Външни Работи
[и Изповеданията]

С настоящето Украинската Легация има чест да изпрати на Министерството на Външните работи списък[10] на руските пленници, на които тя е издала от 17 да 24 т.[ози] м.[есец] позволително за пътуване през Украйна.

Кръгъл печат на посолството.

ДОКУМЕНТ № 059

Писмо от Посолството на Украинската държава в България до министъра на външните работи и изповеданията с благодарност към коменданта на Варна и неговият помощник за добрия прием и оказаното съдействие на пленниците украинци и руснаци по време на престоя им в града. София. 04.01.1919. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 3, а. е. 1515, л. 65.

Посольство
Української Держави
4/ I дня 1919 року
№ 104
Софія

Министерство на Външните Работи и Изповеданията
Вх. № 142
Отд[еление]……п[олитическо]
Получено на 11. I. 1919

До Господин Министъра на Външните Работи и Изповеданията

Т У К

Украинската Легация смята за свой дълг да искаже благодарност на Варненския Комендант и на неговият помощник – поручик КАБЛЕШКОВ, за сърдечния прием и оказаното съдействие и грижливост на пленниците-Украинци и руси, през време на тяхното пребиваване в град ВАРНА.

Управлющият Легацията
Съветник: Ф.[едір] Шульга
За Секретар: Д.[митро] Шелудько

кръгъл печат на посолството

ДОКУМЕНТ № 060

Окръжно от МВ-Канцелария Бюро за военнопленници до началника на Дивизионна област в:... за заповед на министъра на войната за незабавно намиране на работа на руските пленници във Варна. София. 03.02.1919. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 3, а. е. 1515, л. 84.

МИНИСТЕРСТВО
на
В О Й Н А Т А
КАНЦЕЛАРИЯ
Бюро за Военно Пленни
№ 300
3 февруарий 1919 год.
СОФИЯ

О К Р Ъ Ж Н О

Препис

До Началника на...
Дивизионна Област
В .....

Министерството на Войната, по заповед на Господина Министра, Ви съобщава, Господин Генерал, че съгласно писмото от Министерството на Външните работи и на Исповеданията от 28. I. т.[ази] г.[одина] под № 523 и сведенията дадени от руската легация, голяма част от руските пленници в[ъв] Варна са отпътували вече с параходи за Русия. Две групи от тях, от около 600 человека, са отказали да заминат и този им отказ е бил уважен от Командующия 26-та Английска Дивизия в[ъв]

Варна. За нежелающите да заминат за Русия, Украйнската легация моли да бъдат събрани в команди и използувани на работа за Държавни и общински нужди, и по тоз начин сами да си искарват прехраната, а не да се отдават на просия и безчинства.

Распоредете незабавно заявилите да останат в България и находящи се в поверената Ви Дивизионна Област – руси да се предупредят незабавно за залавяне на частна или общинска работа за тяхна лична сметка, а тия които безделничат и просят да се съберат в команди и използуват на Държавна работа, като им се заплаща надница по 5 лева дневно и храна от Държавата или Фабриката.

Началник на Канцелария,
/подп./ Генерал-Майор: Тасев
Началник на Бюрото,
П о л к о в н и к: /подп./ Шопов
кръгъл печат на м-вото В яр н о,
При Бюрото за Военно Пленни,
С е к р е т а р: подп. не се чете

ДОКУМЕНТ № 061

Писмо от Посолството на Украинската държава до МВнРИ с молба за издаване на открит лист на секретаря Дмитрий Шелудко за пътуване до Видин и Лом за оказване на материална помощ на украинските военнопленници в тези градове. София. 09.09.1919. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 4, а. е. 870, л. 37.

Министерство на Външните Работи
и Изповеданията
Вх. № 9468
Отд[еление]……п[олитическо]
Получено на 11 X 1919

Посольство
Української Держави
октомври 9 дня 1919 року
№ 989
Софія

До Почитаемото Министерство на Външните
Работи и Изповеданията

Представителят на Украинския Червен Кръст в Белград съобщи на нашата Легация, че той е испратил в последното време от Белград няколко партии украински пленници за Украина през Румъния. По сведенията, които той притежава, поголяма част от тези пленници, пред вид на забранението от Румънските власти да заминат през Румъния, се намират в бедствено и безпомощно положение в гр. Видин и Лом.

Съобщавайки гореизложеното, нашият представител на Червения Кръст ни моли да командируваме в тези градове чиновник от нашата Легация за да им помогне материално и направи всичко възможно за заминаването на тези пленници през Румъния.

Легация има предвид да командирува в[ъв] Видин и Лом секретарът на Легацията г. Димитър Шелудько за което има честта да съобщи на Почитаемото Министерство на Външните Работи и Изповеданията и да помоли да му се издаде един открит лист за улеснение при уреждането на гореказаното.

Управляющ Легацията: [Васил] Драгомирецкий кръгъл печат на посолството
Секретар: П.[етро] Сикора

ДОКУМЕНТ № 062

Писмо от Царската българска легация във Виена до МВнРИ с молба за отговор на запитването на Легацията на Източно-Украинската Република във Виена за присъствие на Галицко-Украински войници в България и за тяхната съдба. Виена. 04.02.1921. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 4, а. е. 1804, л. 25.

Виена 4. 2. 1921 г.
Тв.[ърде] Бързо

Царска Българска Легация
№ 225

Министерство на Външните Работи и Изповеданията
Вх. № 2355
Отд[еление].....п[олитическо]
Получено на 12 II1921

Приложение: 1

До Министерството на Външните Работи и Изповеданията
С о ф и я

Г-н ..?
Да се искат сведения
От Военно и Вътрешно
М – ва
подп. не се чете

Царската Легация има чест да донесе на почитаемото Министерство, че Легацията на Източно-Украйнската Република в[ъв] Виена, с писмото си от 27. 1. т.[ази] г.[одина] под № 6, моли да й се съобщи има ли в България Галицко-Украйнски войници и каква е тяхната съдба.

II Секретар: Е. Ангелов

ДОКУМЕНТ № 063

Писмо от МВ Отдел Щаб на армията, Отделение I до МВнРИ с отрицателен отговор на запитването на Легацията на Източно -Украинската Република във Виена за наличието на Галицко-украински войници в България. София. 25.02.1921. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 4, а. е. 1804, л. 23.

Министерство на Външните Работи и Изповеданията
Вх. № 3324
Отд[еление]……п[олитическо]
Получено на 26 II 921

Герб на Царство България

МИНИСТЕРСТВО
на
В О Й Н А Т А
Отдел ЩАБ НА АРМИЯТА
Отделение I
№ 1149
26 Февруарий 1921 год.
СОФИЯ

До Министерството на Външните Работи и Изповеданията

Т У К

На № 2345 от 21.921. год.

Щаба на Армията известява в Министерството на Външните Работи и Изповеданията, че в Щаба на Армията няма никакви сведения за нахождането в България на Галицко-Украйнски войници.

По същия въпрос имаше запитване от Министерския съвет с писмо № 306 от 27. I. т. г. , но с отговор с № 608 от 2 того, че няма в България подобни войници.

Пом. Началник Щаба на Армията,
от Генералния Щаб,
КОВНИК: Манолов
Началник на отделението,
от Генералния Щаб,
ПОЛКОВНИК: подп. Не се чете

ДОКУМЕНТ № 064

Телеграма от министър-председателя Александър Стамболийски до комисаря на външните Работи – Москва с изказан протест по повод твърденията, че руските военнопленници в България са поставени в много лоши условия за живот и вербувани за борба против правителството в Русия. София. 06.04.1921. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 4, а. е. 1804, л. л. 3, 3г.

МИНИСТЕРСТВО
на
ВЪНШНИТЕ РАБОТИ

ОТКРИТА ТЕЛЕГРАМА

От.....А[лександър] Стамболийски, Министър – Председател и пр.[очие] и пр.[очие]
За.....Г-на Комисаря на Външните Работи - Москва
Изпратена на 6...ий Април 1921.....под изх. № 696
Получена на .....под вх. №

Получих телеграмата Ви от 29 Март. Преди всичко считам за дълг да протестирам за оскърбителните думи, които отправяте по адрес на българските власти, още повече че фактите, които цитирате за да характеризирате тяхното поведение спрямо руските пленници са неверни. Руските пленници в България са били гледани може би най-добре от всички други пленници взети през време на войната. Факта, че ние дадохме гостоприемство и на такива, които не бяха взети направо от нас в плен, е доказателство за това. Тия пленници дойдоха и минаха през България за да се върнат обратно за Русия. Българското правителство не употреби никакви насилия или средства за да ги изпрати при Генерал Врангел. Желающите от тях да заминат за Крим си заминаха, а другите, които не желаеха да отидат там, останаха да чакат удобния случай да се върнат по домовете си. Такъв случай, понеже ний не разполагаме с превозни средства не съществуваше до последно време. Ако Българското Правителство бе принудено да вземе спрямо някои от тия пленници известни дисциплинарни мерки, то се дължи на обстоятелството, че тия лица не зачитаха законите в страната и често правеха опити за действия насочени против държавния строй и законите на страната. Всяка държава-както правите и Вие - е длъжна за своя защита да вземе мерки, каквито законите предвиждат в такива случаи. Това е истината и всички други сведения, които сте черпили от тия пленници са преувеличени, изопачени или измислени. Също не е вярно, че в България се вербуват хора за борба против съществующия ред в Русия. Това е един въпрос, който интересува само руския народ. Това, което аз бих могъл да кажа в случая то е, че мнозина български граждани, които се намират в Русия, са изложени, както се научавам, без всякаква причина, често защото не са Ваши съмишленици, на преследвания; мнозина от тях са събрани в концентрационни лагери около Москва и другаде и не им [~~се позволява да се върнат в отечеството. Така щото, вместо да протестирате Вие за някак-~~

~~во преследване на руски пленници в България~~][11]. Аз моля да се преустанови и преследването на българските граждани в Русия и да се даде възможност на желающите от тях да се върнат в своето отечество България.

[Александър] Стамболийски.

ДОКУМЕНТ № 065

Писмо от Константин Люцканов Цанков до ген. Врангел за политическата обстановка в България и с препоръка за ненамеса на намиращите се в страната руски бежанци в политическия живот на България. Белград. 29.03.1922. Оригинал, превод от руски език.
ЦДА ф. 176К, оп. 4, а. е. 2740, л. л. 3, 4, 5, 6, 7.

Превод от руски
Белград, 29-III-1922 г.

До Негово Превъзходителство,
ГЕНЕРАЛ П. ВРАНГЕЛ
Тук

Ваше Превъзходителство,

Много видни руски деятели и мои лични познати и приятели бежанци в България и Югославия, ми се оплакват, че отношенията спрямо тях в България, които до сега бяха много добри се промениха. От друга страна някои български вестници предприеха против русите в България кампания и в народното събрание беха направени запитвания за руската армия, находяща се на българска територия, а така също пред вид ограниченията, които местните власти им правят, смятам за свой дълг, като бивш полковник от руския генерален щаб и искрен приятел на Русия, да обърна Вашето внимание на следующите обстоятелства, които ще Ви разяснят изключителните условия, които сега преживява България.

В политическо отношение, България требва да бъде разделена на три групи:

1/ Земледелческата партия, която сега е на власт

2/ Комунистите.

3/ Буржоазните и социалистическата партия.

Земледелческата партия съществува в България вече 20 години и се явява организация ПОЛИТИЧЕСКА, ЕКОНОМИЧЕСКА и КУЛТУРНА, която брои в своите редове 60% от целото население и около 80% от селското население на страната. Появяване на такава организация требва да се обясни с недоволството на селското население от града и интелегенцията, което недоволство особено силно се прояви след 1913 г., после втората балканска война, когато по големата част от българ. [арската] интелегенция, заедно с бившия цар Фердинанд, след като използваха нелоялността на бившите съюзници, въвлекоха страната в една авантюра, която разбира се, се свърши с катастрофа.

За характеристиката на тази политическа партия и обяснение недоволството на селското население от града, ще приведа следните факти:

От всичките политически лидери и партии на страната /изключая генерал Радко Димитриев/ пишущия настоящите редове и още някои/ единственно г-н Стамболийски, сегашния български президент, има гражданското мъжество на коронния съвет, който бившия цар Фердинанд събра в надвечерието на обявяването на Сърбия в 1915 г. война, открито да му каже в лицето, че ако той обяви тази война, неговата глава ще се търкаля по софийските улици, за което, наистина, той бе осъден на доживотен затвор.

Само земедел.[елската] партия открито агитира до и после мобилизацията против война с[ъс] Сърбия и ако тя беше макар и малко подържана от останалите политически партии, бившия цар Фердинанд фактически не би могъл да обяви и води войната.

За това земеделците в България с право считат останалите политически партии, едни повече, други по малко, като виновници за участието на България в последната европейска война в редовете на централния съюз и враговете на Русия и вторично преживената катастрофа.

След капитуляцията на България в 1918 г. земеделците като правителство, за удовлетворение и успокоение на възмутената обществена съвест бяха принудени да вземат ред радикални мерки, които беха неправилно изтълкувани и експлоатирани, както в самата страна, така и в странство.

Когато в края на 1919 г. и началото на 1920 г. българските комунисти обявиха обща стачка / железо-пътна, телеграфна, пощенска и др./ и с[ъс] сила искаха да вземат властта в ръцете си за да обявят в България съветска република, земеделците, които заедно с народняците и прогресистите съставляваха коалиционно правителство, по следния начин, само в неколко дена, потушиха въстанието. От селата, по заповед на централния комитет на земледел.[еделската] партия, в градовете беха извикани от селата техните съмишленици селени, които беха въоръжени и след ред стълкновения с комунистите, последните требваше да капитулират.

Земеделческата партия е селска партия, партия на собственици, чисто национална партия, която числи в своите редове 60-80 % от целото население. По своя състав и минало /нито един път не е участвувала в управлението на страната до 1918 г./ тя не разполага с достатъчно количество подготвени лица, нужни за многочислените длъжности при управлението на страната, по които причини тя бе принудена да се възползува от бившите държавни чиновници. Тези чиновници, които земеделците получиха в наследство от миналите режими, се явяват членове на другите политически партии, което, разбира се, често затруднява на правителството неговата работа.

Следователно земеделческата партия в България, която сега управлява страната, се явява селска партия на дребни и средни собственици, която, тъй да се каже, се явява като реакция на селото против града и интелегенцията за управлението им на страната в течение на 40 години, което я докара до сегашното и положение.

Комунистическата партия в България по своята численост е незначителна, което се обяснява с твърде малката промишленост на страната и малкото количество работници. България до последната война беше страна, гдето немаше много богати хора, немаше обаче и много бедни. Всеки можеше лесно да намери примечание за своя труд и по нататъшното му благосъстояние зависише исключително от неговият труд и прилежание. Последната война, както и неуспешния и край, измениха това положение – появиха се nouveau-riches[12], появиха се бежанци от областите, които се отнеха от България, които изгубиха своето имущество, а благодарение необходимостта България да плаща на победителите, финансовото и положение е много затруднително. По тези причини сега в България има известно число хора, живота на които е много мъчен и които искат да видят в комунистите своите избавители.

Разбира се българ.[арските] комунисти широко получават материялна помощ от московските болшевици и са добре организирани, с което те навсекъде се отличават.

Ако земедел.[ската] партия, отсвен своето чисто класово значение, се явява като реакция на селото против града, то българските комунисти се явяват като реакция на града, на едната му част против другата, която така или инак е отговорна за сегашното тежко положение на страната, за всичките напразно понесени жертви.

И тъй комунистите в страната, са незначителни, макар че добре организирани и разполагат при помощта на Москва с материални средства. При трезвия характер на българина и идеите на комунизма не могат да намерят приминение в страната. За сегашното земеделческо правителство в България комунистите са съвършено не опасни, което се потвърждава с потушаването на „болшевишката революция" в началото на 1920 г., за което се казва по горе.

Всичкото останало население се разпределя между останалите многото политически партии /народно-прогресивна, демократическа, радикална, либерална, народно-либерална, социалистическа/, които съставляват градски партии и които от освобождението на България и до 1918 г. изключително са управлявали страната. По вината на тези партии бившия цар Фердинанд, при една от най либералните конституции, каквато е българската, фактически абсолютически се разпореждаше със съдбините на страната. Управлявайки непрестанно страната, тези партии в очите на населението естествено се явяват отговорни за всичките нещастия, които постигнаха България за последните 10 години.

Сегашното вътрешно положение на България се характеризира с ожесточена борба на негласния блок на буржоазните партии срещу сегашното правителство на г-н Стамболийски, в която опозицията се ползува без оглед с всички средства. За съжаление се създаде положение при което полит.[ическите] партии, които са богати с интелигентни сили не помагат, а напротив затрудняват на земеделците управлението на страната, въпреки че последните не разполагат с[ъс] свой подготвен персонал за заместване на всичките държавни служби.

Руските бежанци в България, в това число и частите от бившата кримска армия, не се ориентират в сложните взаимоотношения на българ.[арските] полит.[ически] партии и не разбирайки истинския смисъл на ожесточената политическа борба, която там се води, при естественото отрицателно и даже враждебно отношение спрямо комунистите изобщо, а така също и българските, могат да бъдат въвлечени в тази вътрешна, домашна борба.

Участието на русите в политическата акция на КАППА в Германия за съжаление е установено. Има неопровержими данни за агитация на българ.[арската] опозиция, която наистина нема успех, в частите на бившата кримска армия, с цел да ги склонят на своя страна, в техната борба с правителството на г-н Стамболийски, даже ако тя вземе характер на въоръжен конфликт.

При тези условия възможността лицата от бившата руска армия да участвуват в борбата, която има за българите домашен характер, за съжаление не е изключена.

Позволявам си да искажа своето скромно мнение, че е необходимо да се приемат всички мерки за да се осуети възможността на русите, които се намират сега в България, да се намесят в чисто вътрешните работи на страната и в това отношение необходимо е, да се успокои общественото мнение на страната, а така също и българското правителство.

Моля настоящето ми съвършенно частно писмо да бъде изтълкувано изключително като желание да посветя Ваше Превъзходителство в някои детали на българския полит.[ически] живот, които ми са по известни, а така също като желание да окажа моята помощ на руските бежанци в България и находящите се там герои от руската армия, в редовете на които аз се сражавах в продължение на четири години и бех два пъти ранен, и моля да приемете, уверенията в отличното ми почитание.

Дълбоко уважающия и предания
/п./ К.[онстантин] А. Люцканов Цанков
За верността на превода
При Българ. [арска]Легация Белград, кръгъл печат на легацията
І-ви ЛЕГАЦ.[ИОНЕН] СЕКРЕТАР: ЛЮЦКАНОВ ЦАНКОВ

ДОКУМЕНТ № 066

Писмо от ген. Врангел до Константин Люцканов Цанков, в отговор на писмото на Люцканов до ген. Врангел за политическата ситуация в България и за ненамесата на частите на руската армия в политическия живот в страната. Сремски Карловци. 06.04.1922. Заверен превод от руски език.

ЦДА ф. 176К, оп. 4, а. е. 2740, л. л. 8, 9.

БЪЛГАРСКА ЛЕГАЦИЯ

№……..

Приложение…

ПРЕВОД ОТ РУСКИ

Белград……192..

6-и април 1922 год.
гр. Сремски Карловци

Уважаеми КОНСТАНТИН АЛЕКСАНДРОВИЧ

Аз получих Вашето частно писмо, с най дълбоко внимание го прочетох и Ви поднасям моите сърдечни и искрени благодарности за благородните побуждения, които Ви накараха да се обърнете към мене с обстоятелно изложение за съвременната политическа обстановка в България.

Смятам за необходимо да Ви заверя, че Руската Армия, която намери братски прием в България, е далека от всякакво желание да се меси в чисто вътрешните работи на страната, която и даде широко гостоприемство и подслон.

Ако в живота на Армията и имаше някои явления, които можаха да дадат повод неправилно да се тълкуват намеренията как на частите от Армията, така и на отговорните и началници, които стоят на чело, аз вече сам дал най решителни указания за да не се повтарят тия явления.

Руската Армия не се ланскнехти, не са кондотиери, тя не може да бъде привлечена да служи на тая или оная политическа партия, толкова повече на една чуждестранна политическа партия; Руската армия служи само на своето отечество и за освобождаването му от болшевишката тирания тя расходва всичките си сили.

Аз резко порицавам всичките опити да се въвлече Армията в политическата борба, която българската опозиция води срещу правителството и вервам, че Българското Правителство само ще се убеди в пълната лоялност по отношение на него на Руската Армия.

Заедно с това си позволявам да изразя надеждата, че настоящето ми писмо Вие съответно ще го използувате за да разсеете съмненията на Българското Правителство.

Моля Ви, уважаеми Господине, да приемете уверенията в искреното ми уважение и съвършена преданост.

/подписал/ П. Врангел

За верността на превода, при българската Легация в Белград Секретар: Люцканов-Цанков

Кръгъл печат на легацията

ДОКУМЕНТ № 067

Писмо от С. Дупаринов, управляващ българската царска легация в Прага до МВнРИ за изпращане на МВнРИ писмо[13] на Украинското съветско представителство в Прага и текста на амнистията на чиновете от Украинската бяла армия и цивилни емигранти. Прага. 19. 07.1922. Оригинал. Машинопис.

ЦДА ф. 176К, оп.4, а. е. 2740 л. 84, л. 93- текст на амнистията

N 641 Да се препратят в Министерството на
19. VI.1922 Вътрешните Работи за своевременно надлежно разпореждане

Министерство на Външните Работи и Изповеданията
Тайна архива Вх. № 1700
Отд[еление]……п[олитическо]
Получено на 25.VII.1922

До Министерството на Външните
Работи и Изповеданията
ст. София

Българската Легация в гр. Прага има чест да изпрати в Министерството на Външните Работи и Изповеданията писмо № 969 на Украйнското Съветско Представителство в гр. Прага заедно с приложения към него текст на амнистията на чиновете от Украйнската бела армия и цивилни емигранти.

УПРАВЛЯВАЩИЯ ЛЕГАЦИЯТА: С. Дупаринов. кръгъл печат на легацията

АМНЕСТІЯ
чинам білих армій і цивільним емігрантам

Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет Рад Робітничих, Селянських і Червоноармійських Депутатів 12 квітня 1922 року ухвалив п о с т а н о в у:

В процесі чотирьохрічної впертої горожанської війни трудящі маси України твердою рукою настановили Радянську Владу, безнастанно засвідуючи свою вірність встановленому державному ладові. Історична неминучість і непохитність Української Радянської Держави, покликаної до життя волею робітників і селян України, наочно довели навіть зовсім відсталим і малосвідомим масам українських громадян, викинутих у боротьбі за межі своєї батьківщини і дурених на протязі чотирьох років безліччю політичних пройдисвітів, що всі спроби останніх накинути українському трудящому народові чужу для ньово політичну владу – цілком марні. Природним наслідком чотирьохрічної історичної боротьби стався росклад і розвал в рядах як військової, так і цивільної української еміграції. Спекуляція й роспуста серед учорашніх ідеологів і ватажків контрреволюції, що для особистого збагачення роспродують майно українського народу, та останні злидні, нестерпучі муки морального зневаження й таборого увязнення, а також сурові кари на звичайних козаків – все це навіть сліпим роскрило очі на справжні й безчесні заміри з боку колишніх царських генералів і безлічи керовників крівавих авантюр проти Радянської Держави. Найчесніші з одурюваних визнали свої помилки, покаялися в своїх злочинствах проти робочого народу і, здавшися на ласку, дістали можливість брати активну участь у відбудові батьківщини. Вволюючи волю трудящих мас України, що не знають почуття пімсти до переможеного ворога, але мають природне співчуття до свїх одурених співгромадян, котрі нидіють на чужині в тяжких умовах повної одірваности й загальної до себя зневаги, Всеукраїнський Виконавчий Комітет Рад Робітничих, Селянських і Червоно-армійських Депутатів, 30 листопаду 1921 р. дарував усім без виїмку трудящим, котрі були по стороні ворогів Радянської України як звичайні козаки (солдати), повну персональну амнестію. Однак, командні верхи й керовники побитих білих армій, в меті лютої експлуатації й огидного

політичного крутійства, затаїли цей високий акт милосердя робітниче-селянської влади, перекрутили його зміст наклепами про репресії, що ніби чекають на тих, хто вертається додому, а понад усе це – знову почали мріяти про можливість нового використання амнестованих учасників армії для нових грабіжок і розбишацьких наїздів на змучену й виснажену горем Україну. Проте, роспочате діло повороту додому козаків колишніх білих армій, що покаялися в своїх помилках, та цілковите прощення їх з боку робітниче-селянського уряду, викликали широкі симпатії та почуття вдячности і спричинилися до стихійного пориву вертатися на батьківщину для участи в творчій роботі на зміцнення країни і на відбудову її господарчої й полтичної сили. Цей порив ширяться не лишень серед загнаних у закордонні табори козаків білих армій, але також і серед цивільної еміграції та тої частини старшин білих армій, що почасти випадком, почасти ж через політичну неосвіченість і малосвідомість, ступили на шлях боротьби проти Влади трудящих. Сьогодні, у свідомости сили й непохитної витревалости Української Радянської Держави, переконавшися щирого бажання на чужині сущих козаків, старшин і цивільних емігрантів повернутися на батьківщину для мирної праці, Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет Рад Робітничих, Селянських і Червоноармійських Депутатів в доповнення своєї постанови з дня 30 листопаду 1921 р. у х в а л ю є:

1. Дарувати повну персональну амнестію всім за кордоном сущим особам українського громадянства, що були в військових організаціях Скоропадського, Петлюри, Деникина, Врангеля й инших ворогів робітниче-селянської держави.

2. Дати їм можливість як найскоршого повороту на Україну на однакових умовах з воєнно – полоненими, що вертаються додому.

3. Доручити Народньому Комісаріатові Закордонних Справ негайно вжити заходів до найширшого оповіщення цього акту широким емігрантським масам за посредництвом урядів тих держав, де вони перебувають.

4. Доручити Народньому Комісаріатові Юстиції мати загальний догляд за виконанням і неухильним переведенням у життя цієї амнестії, а також виробити на протязі тижня, разом з Народнім Комісаріатом Закордонних і Внутрішних Справ, інструкцію для практичного виконання амнестії.

Проте, зважаючи на безперервні спроби злочинних виступів ватажків контрреволюц ійних армій і банд проти робітниче-селянської Республіки, Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет рівночасно у х в а л ю є:

1. Оголосити поза законом зазначених нижче непроще́них злочинців проти свободи українського трудящего народу запеклих ворогів робітників і селян України, а саме: Павла Скоропадського, Симона Петлюру, Юрка Тютюнника, Нестора Махна, Петра Врангеля, Кутєпова і Бориса Савинкова.

2. Всім колишнім генералом, усім командирам армій, усім членом самозванних урядів, утворених для захоплення влади на території України, членам центральних комітетів усіх анти-радянських партій і організацій та членам монархичних клюбів і організацій дозволити в`їзд на територію Української Соціалістичної Радянської Республіки на підставі індивідуальних прохань і лишень тоді, коли вони справді виявлять щире покаяння.

Голова Всеукраїнського Виконавчого Комітету
Г. Петровський
Секретарі: А. Іванов, Єрмощенко.
Члени президії: Угаров, Киркиш, Кузнецов, Скрипник, Затонський.
Поляков, Буздалин, Кон.

ДОКУМЕНТ № 068

Писмо от Спас Дупаринов до министър председателя Ал. Стамболийски за неговата среща и разговори с пълномощния представител на УСФСР, Михайло Левицки - за репатрирането на украинските емигранти, за възможностите за търговски отношения с България и откриване на официално Украинско Представителство в България. Прага. 25.07.1922. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 4, а. е. 2474, л. 1.

г. Апостолову
1. VIII 922 г.

Моля да ми се повърне
с отговора, който
трябва да се даде

Министерство на Външните Работи
и Изповеданията
Тайна архива Вх. № 11537
Получено на 31 VII 1922

N 660
25.VII 1922
Дупаринов
Приемете първите
два пункта и да се
пристъпи към осъществяването
им, а за търговски сношения за
сега не може да се третира.
31.VII 922 г.
подп. А. Стамбол.

До Господин
г. АЛ.[ЕКСАНДЪР] СТАМБОЛИЙСКИ, Министр
Председател и Министр на Външните
Работи и на Изповеданията
ст. С ОФИЯ

Господин Министр Председателю,

Днес пред обед ме посети пълномощният представител на Украйнската Съветска Федеративна Социалистическа Република г. Михайло Левитски. Помоли ме да се застъпя и донеса на почитаемото Правителство за следното:

1/ След като се разгласи на Украйнските емигранти, че Украйнското Правителство ги е напълно амнистирало, да се намери начин за по скорошното им репатриране.

2/ Да се съгласи Българското Правителство да допусне един или двама представители на Украйнския Червен Кръст в България при формално задължение, че с никаква политика не ще се занимават. Ако нашето Правителство намира, че би му било възможно, да изпрати също така свои представители на Червения Кръст в Украйна.

3/ Украйнското Правителство имало силното желание да завърже търговски сношения с България. Ако нашето Правителство намира, че би му било възможно, да позволи установяването в София на официално Украинско Представителство. Моли за по бърз отговор.

Приемете, г. Министр Председателю, уверение в отличното ми към Вас почитание:

С. Дупаринов.

ДОКУМЕНТ № 069

Писмо от Спас Дупаринов до министър председателя и министър на външните работи и изповеданията, Ал. Стамболийски за изработения от Дупаринов и от пълномощния представител на УССР в Прага, Михайло Левицки проект за съгласие между България и УССР за взаимно репатриране на украински и български военни и цивилни поданици. Прага. 25.08.1922. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 4, а. е. 2474, л. 3.

Поверително
г. Баламезов
Превода на проекта
в 3-4 екз. за Министъра
подп. не се чете
30.VIII. 922 г.

Министерство на Външните Работи
и Изповеданията
Вх. № 14253
Отд[еление]……п[олитическо]
Получено на 20 IX1922

Отношенията с украинското правителство
по въпроса да се установят
чрез размяна на ноти и допущаме
представители на Червения кръст
от двете страни. Посланиците не
могат да си служат с шифър по телеграфа
или радиотелеграфа.
21. IX. [1]922 г. подп. [Ал. Стамболийски]

До Господин
г. Ал.[ександър] Стамболийски, Министр
Председател и Министр на Външните
Работи и на Изповеданията
ст. С О Ф И Я

№ 739
25.VIII.1922

ГОСПОДИН МИНИСТР ПРЕДСЕДАТЕЛЮ,

В допълнение на рапорта ми под № 660 от 25. VII. т.[ази] г.[одина] имам чест да Ви донеса, че в две срещи с Михайло Левитски, Пълномощен Представител на Украйнската Социалистическа Съветска Република в Прага изработихме проекта за съгласие между Българското и Украйнското Правителства отнасящ се до взаимното репатриране на български и украйнски военни и цивилни поданици, както и за уреждане на службата по Червения Кръст между двете страни. Преди да бъде надлежно подписан, считам, че би било по-добре, ако Ви го представя на предварително удобрение. След като се произнесете върху редакцията му, моля по-скоро да ми се дадат потребните инструкции.

Прилагам препис от проекто-съглашението.

Приемете, Господин Министр Председателю, уверение в отличното ми към Вас почитание:
подпис: С.[пас] Дупаринов

ДОКУМЕНТ № 070

Споразумение – проект между България и УССР за взаимно репатриране на украински и български военни и цивилни поданици, изработено от С. Дупаринов и М. Левицки до МВнРИ – Отделение Политическо. Прага. 08.1922. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 176К, оп. 4, а. е. 2474, л. л. 4, 5.

МИНИСТЕРСТВОТО НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ И НА ИЗПОВЕДАНИЯТА
/Отделение Политическо/

Превод от френския текст доставен от Българската Легация в Прага
с рапорта й № 739 от Август 1922 г.

Споразумение между Българската Държава и
Социалистическата Съветска Украйнска Република.

Правителството на България представлявано от Българския Пълномощен Представител Г-н Спас Дупаринов и Правителството на Социалистическата Съветска Украинска Република представлявано от Пълномощния Представител на Социалистическата Съветска Украинска Република в Чехо-Словашко Михаил Левицки след като си съобщиха взаимно техните пълномощия, одобрени като достатъчни и съставени в надлежна форма, имайки за ръководство желанието да служат за делото на мира между България и Украйна както и да допринесат съгласно взаимната благосклонност /?/ за прогреса на двата народи и стремейки се да улеснят и да ускорят репатрирането от една страна гражданите на България останали в Украйна и от друга гражданите на Украйна паднали /?/ в България и като първа крачка за съседството на двата народи /??/ - сключиха следното споразумение:

I.

Репатрирането обгръща всички български и украйнски граждани без изключение желающи да се завърнат по домовете си.

II.

Договарящите се страни се задължават да репатрират всички военни ли граждански лица без разлика на чин, които се намират под техната власт като си послужат за целта с всички превозни средства които те имат на разположение. Това споразумение се счита за изпълнено при предаване на респективните репатрирани в станциите Одеса-Варна.

III.

Тези които желаят да се репатрират не требва да бъдат задържани поради произвеждани анкети или за присъди по политически или дисциплинарни грешки, които са извършени преди подписване на настоящия договор.

IV.

С цел да се запазят интересите или да се дадат гаранции едно представителство на Червения Кръст на двете договарящи се Държави в седалището на Централното Правителство е снабдено с право на екстериториалност заедно с правото за свободни сношения и без пречки с Централното Правителство на страните или по радиотелеграфа с шифр /?/.

За техническото и административното изпълнение и за помощ на Представителите на Червения Кръст изпълняващи дългът си се дава взаимното право да се изпращат в..... резиденции освен Представителя двама делегати от всека страна на Червения Кръст.

От страна на двете Правителства нема да се правят пречки за незабавно пристигане на представителствата на Червения Кръст на държавите им.

V.

Представителството на Червения Кръст има правото да заповеда издирвания на изгубени и умрели, да доставлява протоколи за случаи на смърт и сведения за местата на погребването и да се грижи за подържането на последните до колкото това е възможно.

VI.

Това споразумение влиза в сила от момента на подписването.

В уверение на това пълномощниците на двете страни подписаха настоящето споразумение в два екземпляра и сложиха печатите си.

Прага,..... Август 1922 г.

Забележка. Доставения от Легацията в Прага френски текст съдържа много грешки в цели думи и изрази – което го прави неясен.

ДОКУМЕНТ № 071

Писмо от МВнРИ до министъра на народното просвещение Пешев за решението на Министерството на просвещението на Украйна 11/24 май да се празнува като специален училищен празник в страната. София. 21.05.1918. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 177К, оп. 1, а. е. 522, л. 37.

герб на Царство България
МИНИСТЕРСТВО
на
ВЪНШНИТЕ РАБОТИ
и на
ИЗПОВЕДАНИЯТА

Т А Й Н А А Р Х И В А
№ 1366

София 21 Май 1918 г.

-

Бързо

До Господина П Е Ш Е В,
Министър на Народното Просвещение

Господине Министре,

Чест имам да Ви явя, че според едно телеграфическо донесение на Царския Пълномощен Министър в Киев, Украйнското Министерство на Просвещението установило от 19 того за винаги специален училищен празник в памет на нашите Равноапостоли Св. св. Кирил и Методий като избрало за тая цел нашата традиционна дата 11/24 Май.

Г. Шишманов мисли, че не би било зле, щото Вие, Господине Министре, да поздравите чрез него своя Украйнски коллега за великия сега общ наш училищен празник.

ЗА МИНИСТЪРА И ПО НЕГОВА ЗАПОВЕД,
ГЛАВЕН СЕКРЕТАР-СЪВЕТНИК : подпис не се чете

ДОКУМЕНТ № 072

Шифрована телеграма от МВнРИ - Българската Царска Легация в Киев до МНП за опитите на българския посланик Шишманов да намери подходяща личност в Украйна за режисьор на българския театър. Киев 21.09.1918. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 177К, оп.1, а. е. 522, л. л. 15, 16.

Министерство на Народното Просвещение
Получено на 24 IX1918
Вх. № 17129

МИНИСТЕРСТВО
на
ВЪНШНИТЕ РАБОТИ
[И НА ИЗПОВЕДАНИЯТА]

ШИФРОВАНА ТЕЛЕГРАМА

От.....[Царската] Легация в Киев
За.....Министерството
Изпратена на 21 септември 1918.....под изх. № 480
Получена на 23 ”.....”.....под вх. № 5408

За Министър К о с т у р к о в.

Поради липсата на правилна куриерска служба получих късно писмото, с което, признавайки моите скромни заслуги за българския театър, ме натоварвате да намеря режисьор за нашата трупа. Отнесох се веднага към министъра на просвещението и неговия помощник, който е един вид министър на художеството и завежда и украйнското театрално дело, заинтересовах за искането Ви и нашия сънародник пръв тенор на тукашната опера Райчев и двамата ми обещаха да положат всички старания да се намери подходящо лице. Трудността се състои само в това, че добрите артисти получават тук необикновено голям хонорар и не ще се решат да оставят поста си срещу по-скромно възнаграждение. Казах, стига кандидатурата да отговаря, министерството ще уреди въпроса за заплатата с[ъс] специален закон и щом получа по сериозно предложение ще Ви съобща телеграфически. Ползувам се от случая да Ви явя, че на 9 октомври нов стил се открива с голяма тържественост първия украински университет. Ще бъде добре българския Министър на Просвещението да поздрави своя украински колега и ректора на университета за тоя велик украински народен ден.

Шишманов

Дешифрирал: С.

ДОКУМЕНТ № 073

Телеграма от министъра на народното просвещение на България до ректора на Украинския университет послучай откриването на университета. София. 10. 1918. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 177К, оп. 1, а. е. 522, л. 7.

К и е в
До Господина Ректора на Украйнския университет

По случай откриването на първия Украйнски университет в гр. Киев считам за свой приятен дълг да Ви поздравя, Господине Ректоре, и да Ви изкажа мойте най-горещи благопожелания, щото новият университет да крепне и се развива и да пръска за вечни времена светлината на науката и просветата всред братския украински народ.

М И Н И С Т Р:

ДОКУМЕНТ № 074

Писмо от Петро Сикора до проф. Иван Шишманов с предложение за сътрудничество при издаването на сп. „Украинско-български преглед". София. 07.10.1919. Оригинал. Ръкопис.
НА БАН ф. 11К, оп. 3, а. е. 1361, л. л. 1, 1 г.

Редакция
УКРАИНСКО-БЪЛГАРСКИ ПРЕГЛЕД
София
улица 6 септември, 33

София, 7 октомврий 1919 год.

Многопочитаеми Господин Шишманов!

Тъй като група украинци и съчувственици на украинското дело в България взеха инициатива да почнат издаването на едно двуседмично списание, „Украинско-български преглед", осмеляваме се да Ви помолим да ни подкрепите с ценното си сътрудничество.

Вие бяхте значително време напоследък в Украйна и познавате тъй добре новата Украйна и при Вашите тъй известни и добри сили, ще украсите новото списание с ценни съобщения от многостранните Ви впечатления из страната.

Всичко, което Ви[е] бихте счели за достозабележително и от духовен интерес за български[те] четци и бихте ни доставили ние ще поместим с най-голяма готовност в[ъв] вестника, който ще бъде строго информационен и обективен.

Излишно е да споменуваме, че за всяко сътрудничество е предвиден съответствен и приличен хонорар.

С пълна надежда, че ще ни удостоите с ценното си съдействие.

Оставаме с пълно към Вас почитание

За редакцията Петър Сикора

ДОКУМЕНТ № 075

Писмо от Петро Сикора до проф. Иван Шишманов с молба за изпращане на архивни документи за Михайло Драгоманов за публикуване в документален сборник за него. Берлин. 22.12.1920. Оригинал. Ръкопис. Има и рус. ез.
НА БАН ф. 154К, оп. 1, а. е. 818, л. л. 1, 2.

Високопочитаеми Господин Професор,

Като знам Вашето благосклонно отношение ко всяко културно дело, вземам на себе смелостта да Ви обезпокоя с[ъс] следната просба.

Редакцията на украинското списание в[ъв] Виена „Воля" готви един сборник посветен на М. Драгоманов. В този сборник ще влезе всичко, което още не е излизало из печата и що се отнася към Драгоманов:

неиздадени още някои негови писма, фотографии, статии, ако ще се намерят, спомени на негови съвременници etc. etc.

За това много моля Ви, Господин Професор, (продължавам руски, защото за мен станало мъчно да пиша български), если найдете возможность и если имеются такие материалы у Вас или у других лиц, у которых Вы можете достать, не отказать дать их редакціи „Воля" для использованія.

Я пишу все это по просьбъ названной редакції и очень рад случаю высказать мое глубокое к Вам уваженіе.

Я с большой теплотой вспоминаю всегда о Болгаріи, о всех болгарах, с каторыми имел счастье встречаться и тем боле с тех, с которыми работал.

О нашем новом нещастьи Вы конечно знаете. Перспективы довольно туманны. Какія испытанія ждут нас на нашей жертвенной дороге? Ну что ж? Пусть. Все же жизнь за нас...

Примите, глубокоуважаемый Господин профессор, мои наилучшія пожеланія и новогодній приветъ.

В ожиданіи Вашего любезнаго содействія

Петр Сикора.

Адрес редакції «Воля»:
Wien YI, Linke Wienzeile 40/38

P.S. Я завтра, вероятно, уезжаю совсем из Германіи в Польшу. Где буду не знаю, а потому мой личній адрес для писем пока:

Berlin W.
Frobenstrasse 29. Herr Lubarsky для мене.
22/XII/20 г.
Берлинъ.

ДОКУМЕНТ № 076

Писмо от Юлиян Налисник, аташе в Украинското посолство в София до Димитър Шишманов за отрицателното отношение на българските власти и общественост към посолството, поради непризнаването на украинското правителство от България, за напускане на дипломатическата служба от Ол. Шулгин и отдаването му на научна работа. София. 14.11.1919. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
НА БАН ф. 11К, оп. 5, а. е. 200, л. л. 2, 3.

Вельмишановний Дмитро Іванович.

Вже кілка днів збіраюся написати Вам листа, однак завсігди воно якось так сходить і лист не написаний. Приходиться нам переживати може одні з найнеприємніщих хвилин в Болгаріі. Ваші братя славяне женуть нас „като кучета". Ви зпевностю читали славнозвісне оголошення Дірекціі Печаті, про це що Україна як держава не істнуе та найновіщі, про арешт нашого Посольства в Царгороді, та про непризнання болгарським Урядом нашого Посольства і відняття нам всіх прав виникаючих із характеру нашоі служби. Теперь прямо в тюрму, чого по правді сказавши ми й сподіваемося, як що не виідемо зовсім з Болгаріі. На щастя, це тільки русофільські круги роблять, які думають що дядько Денікін ім дещо поможе.

Жарт на бік, але цей факт ніяк не дасть ся вияснити і зрозуміти. Можна було це все зробить в дещо делікатнійшій формі. Ви питаетесь про наші справи. Зовсім сміло можна сказати, що сітуація наша в злиднях наших ніколи не була так гарна, як зараз. Таке вражіння я привіз зі собою з Відня. Те саме можна вносити із чужосторонньоі французькоі і англійскоі преси. О. Я. Шульгин кинув по ріжним особистим мотивам дипльоматичну службу і вддав ся виключно науці. Задумував він поселитися у Швейцаріі або деинде за кордоном. У нього вигляд зовсім бадьорий, а це може підтвердити мое тверження, що з нами не так дуже погано, як собі Болгаре думають.

О. Я. Шульгин покладае великі надіі на Вас. Між иншим сказав, що хоч одного друга завше будемо мати в Болгаріі, а це, казав, молодий Шишманов. Що у Вас доброго чувати. Напишіть коли дещо, як що не буде у Вас нічого иншого до роботи. На всякий случай ми ще два, три тижні побудемо в Софіі. Можливе що ми зовсім не виідемо. Це очевидно не від нас залежить. А поки привіт.

Налисник Юлиян

Софія, 14 листопаду 1919 р.

Вибачайте, що пишу на машинці, але у меня славний почерк, так що, боюсь , чи Ви би його розібрали.

Листи всі одержав. Сьогодні пишу. Всі ж у нас оден.

Стискаю руку Петро [Сикора]

ДОКУМЕНТ № 077

Писмо от редакцията на сп. „Украинско-български преглед" – инициативна група с покана за поклонение на гроба на М. Драгоманов, по повод 25 годишнината от смъртта му. София. 19.06.1920. Оригинал. Машинопис.
НА БАН ф. 11К, оп. 2, а. е. 585, л. 12.

Редакция
УКРАИНСКО-БЪЛГАРСКИ ПРЕГЛЕД
София
улица 6 септември, 33

София, 19 юни 1920 год.

Уважаеми Господине,

В неделя 20 юни, деня на 25 годишнината от смъртта на известния украински деятел и професор от Софийския университет М. П. Драгоманов, негови почитатели и пребиваващи в София украинци, изпълнени от желанието да почетат паметта на покойния ще се съберат в 11 часа на гробищата /протестантското отделение/ за полагане на венец на гроба.

Като Ви известяваме това, ние оставаме уверени, че не ще откажете да се присъедините към това честуване.

При входа на гробищата почитателите ще бъдат посрещани от особно лице.

За инициативната група: Налисник Ю[лиян]
[Балабанов]

ДОКУМЕНТ № 078

Писмо от Васил Драгомирецкий, управляващ Украинската легация в София до проф. Иван Шишманов с поздравления за 30 годишната му дейност на учен. София. 06.05.1920. Оригинал. Машинопис.
НА БАН ф. 11К, оп.3, а. е. 506, л. л. 8, 8г.

L É G A T I O N D` U K R A I N E
à Sofia
le 6 mai 1920
№ 1109

До Високоуважаемия Господин
Професор д-р Ив. Шишманов

По поръка на моето Правителство имам чест да Ви поднеса, Високоуважаеми Господин Професоре, дълбоко сърдечен поздрав по случай навършване днес на 30 години на ВАШАТА многополезна учена деятелност. Украина никога не ще забрави услугите, които и направихте в епохата на нейното възраждане.

Като изпълнявам това приятно за мене поръчение на моето Правителство, имам чест да Ви помоля, Господин Професоре, да присъедините към многобройните поздрави поднесени Вам в тоя скъп за Вас ден, също и моят най-почтен привет.

В. Драгомирецкий

ДОКУМЕНТ № 079

Писмо от Лидия Шишманова до сина и Димитър за обстановката в Киев. 30.08.1918. Оригинал. Ръкопис.
НА БАН ф. 11К, оп. 5, а. е. 232, л. л. 63, 63 г.

30 Aou. 1918

Драги Мика! Ако ти си вече в София – гледай да ни пишеш по-редовно. Помисли, че за 2 месеца аз имам само 2 писма от тебе. Това е много жалко. Немската поща прати на тате едно мое писмо което е пътувало 2 месеца! Вижда се, че през нея не си струва да се праща. Опитвай чрез Шулгина или Тошева да препращаш писмо на Лепински, украин.[ински] посол в[ъв] Виена. Тошев го познава, а Липински ми обеща каквото ще му дойде за мене, да ми го испровожда. Ние сме добре. Квартира нямаме и надежда все помалка и помалка, защото море от хора залива Украина от Московия. Всичко богато и ентелигентно бяга от прелести на болшевиш.[евишкия] режим. Квартири като преди 3 месеца се давали 18 х. р.[убли]. Сега се наемат за 60 х. р.[убли]. За една стая хората [са] готови да дават каквото искат. А обща[та] скъпотия расте и расте. Понеже лято[то] не е горещо даже студено то в Киев се търпи. Днес в Купетски беше вълшебно. Но мене ми се иска да отида в гора, в поле. Но няма как. У нас на Николаевска ужасен шум цял ден и цяла нощ и живота ни е малко чергарски: бивак, военен лагер: излеза ли на балкон, виждам как на друг балкон немски войници си перат гащи и друго. Излеза ли в коридор-виждам немска стража и наши ординарци и офицери които пълнят хотела. Аз нямам свое собствено кюше гдето да мога да бъда сигурна че неще ме изпъдят посетители на тате. Той преди обяд приема разнообразни и [понякогиш] неожидани хора.

Вчера обядвахме у Зоря с Лиля, Кривинюк и Михаел. Много ми беше приятно да видя Лиля. Колко е добра и разумна. Тя изгуби едно малко момиченце от менингит и много е кахърна. Те отиват на почивка в Зелений чай. Представи си, че Оксана не се върна от Швейцария и вече година и пол[овина] не знаят къде е – никакви известия. Лиля и Кривинюк те поздравляват най сърдечно. Зориния син се казва Мика. Той е Михаил Драгоманов, ще продължи славния род! Но сега това микроскопично дете – много миличко. Цял ден Нина има с тях работа не я оставят на мира. Вярвам, че ти ще ги обикнеш много когато ще ги видиш.

Моля те да се почистят поскоро обувките ми и да ми се изпроводят. Тук е неможливо скъпо. Прибра ли дървата от Багарови? Как прекара в Г. К ? Прати ли ми електрическо гладило? Целувам те мама.

ДОКУМЕНТ № 080

Писмо от проф. Иван Шишманов до сина му Димитър за преместването на българската легация от Киев в Одеса, за политическата обстановка в Украйна. Одеса. 24.02.1919. Оригинал. Ръкопис.
НА БАН ф. 11К, оп. 5, а. е. 230, л. л. 11, 11г, 12, 12 г.

Le ministre de Bulgarie Одеса, 24.II.1919.

Драги Мика,

Както ще узнаеш (вероятно още преди да прочетеш това писмо) от г. Драгомирецкий, аз съм с персонала на легацията в Одеса, където се преместих заедно с Турците, Поляците и Финландците – по решение на дипломатическото тяло и с одобрението на Украинската Директория, за да имам възможност, да влеза чрез френското военно командуване в сношение с[ъс] своето правителство. За жалост на своите многобройни телеграми и до тоя момент нямам никакъв отговор. [Изрично] радиотелеграфическите агенции в София или Одеса имат разпореждание да не предават телеграмите на Министерството. Защо, точно не знам, но подозирам.

Както ти е известно, аз получих още през януари congé limité с просба да се завърна в София, когато намеря възможност. Делата трябваше временно да предам на първия секретар. По едно фатално стечение на обстоятелствата обаче, тъкмо по това време бях дал 15 дневен отпуск Баламезову, тъй че заповедта не можа да се изпълни. Нямайки кому да оставя управлението на легацията, аз се видех принуден да остана в Киев, после в[ъв] Винница и най-сетне ето ме в Одеса, гдето все чакам още Баламезова или друг секретар. Надявам се, че скоро ще ми го изпратят, за да мога да замина от тук. Мама не рачи по никой начин да се върне в София. Та и где щеше да се поселим? Ето защо я изпратих по нейно изрично настоявание в Швейцария, гдето надявам се до сега трябва да е пристигнала. Бедната наша мамичка се измъчи в Киев. Отначало в хотела – с неудобствата после с тревогите на революцията. Киев не беше за нейните нерви. За мене - съвсем друго. Киевският период е несъмненно най-интересният в моя живот. Аз можах да наблюдавам пряко растежа на една млада нация, притежаваща огромни латентни сили. Стори ми се че, преживявам още веднъж процеса на нашето собствено държавно строителство, но с много по-голям мащаб и с много повече културни залози. Днес, повече от всеки друг път аз вярвам в бъдещето на Украйна. Какво ще бъде то, в какви форми ще се излее нейното държавно управление още е мъчно да се каже. Ще ли бъде това Самостійна Украина, или федерация с други държавни образувания или даже Съветска Украина все едно. Ukraina [..alà] da se. Тъкмо днес узнах, че Антантата чрез тук[ашното] френско военно командуване с Укр.[аинската] Директория (това е вече признание!) за съвместни действия против Съветска Русия – подробности ще ти разкаже г. Драгомирецкій.

Надявам се до скоро виждане в София. Целувам те горещо. Поздрави всички приятели.. бижу трябваше, уви да оставим в Киев, подарихме го на тъщата на Зоря. Тежко беше да се разделим с един дългогодишен верен другар, но нямаше друг изход.

Запази приложеното писмо на мамичка. Особен поздрав на Вазова. Занеси му го лично. Сърдеч[ен] поклон на Коцева. [Много]целувки на лелите.

ДОКУМЕНТ № 081

Шифрована телеграма от Иван Шишманов до министерството на външните работи и изповеданията за срещата на хетмана Скоропадски с германския император и за приноса на българския цар за нея. Киев. 19.09.1918. Чернова. Ръкопис.
НА БАН ф. 11К, оп. 2, а. е. 537, л. 38.

Исх. № 473 Шифрована телеграма Sofia
19 Септември 1918 Ministré Etranges

Срещата на Хетмана с Германския император е дала благоприятни резултати. Особено се цени в правителствените кръгове признаването пълната независимост на Украйна и обещанието на германското правителство да съдействува в[ъв] всяко отношение за укрепването на младата Украинска държава. Симптоматично е за големия авторитет на Негово Величество. В тукашното украинско общество, че пословично дълбоко убедено, какво необикновено ласкавият прием на Хетмана в Германия се дължи собствено на влиянието на нашия Цар, на Неговите разговори в Наухайм с Германския Император. На Негово Величество се приписва и инициативата за важната политическа среща между Хетмана и Кайзера.

Това заключение украинците вадят между друго и от факта, че на Хетмана за пръв път се дава в Германия официално титлата Светлост, което Господарят употреби в своето писмо.

~~Тъй като не може да се допусне, че не е било съобщено на Негово Величество за близкото посещение на Хетмана в Германия~~[14]

ДОКУМЕНТ № 082

Писмо от проф. Иван Шишманов до сина му Димитър за важната му мисия като пратеник в Киев. Киев. Началото на 1919 г. Оригинал. Ръкопис.
НА БАН ф. 11К, оп. 5, а. е. 232, л. л. 99, 99г.

Драги мой Мицик, мама всичко ти е описала, тъй че за мене няма какво да прибавя, освен най-горещи честитки за новата година. Бъди ми преди всичко здрав. Ние сме вече стари. Ну якосьть буде, а ако не буде.

Какво да ти кажа: Аз се усещам войник на един изложен и опасен пост: ще стоя, до когато дългът ми заповядва. Аз не правя кариера, а върша една важна мисия и мога да кажа, че ако Украйна съществува – България ще има в нея една вярна, искрена приятелка.

Тъкмо днес уредих въпроса за доставка на 200 вагона жито и за размяна на тютюн срещу захар. За жалост Украйна е принудена да води война с[ъс] Съветска Русия и бог знае как тая война ще се върши. Милички цунки от татка. Сърдечни благопожелания на всички приятели. татко.

ДОКУМЕНТ № 083

Писмо от Иван Шишманов до Лидия Шишманова за живота си във Винница. 07.02.1919. Оригинал. Ръкопис.
НА БАН ф. 11К, оп. 5, а. е. 762, л. л. 1, 1г., 2, 2г.

Le ministre de Bulgarie Винница, 7.II.1919.

Сладка моя женичке,

Както виждаш още съм в Винница, но где си ти, моя мила другарке.

Где ты...викам аз в простанството като Мавка. И само едно ме утешава, че пак най-добре направих да те изпратя с добри хора до Берлин и от там в Швейцария. Какво щеше да правиш, да бях те докарал в туй провинциално градче, препълнено 20 пъти повече от Киев, защото тук се евакуира целият правителствен апарат и всичко украинско. Едва с голяма мъка се намери за мене една мъничка стаичка в един хотел, който носи помпозното име Савой, вероятно защото в него всичко (Са) [вает?]. Особено бих желал да ти покажа юргана си: des lambeaux от нещо подобно на вата. За дървеници – не питай Колкото обичаш. В тоя исторически хотел[15] най-главният в сегашната столица на Украйна, - са събрани почти всички министерства с многолюдните им щабове.

До моята стая „мешкае" от една страна новоназначеният Мин.[истър] Председател Остапенко, от друга – Мин.[истърът] на изповеданията. Както виждаш добри съседи имам. Имал бих много да ти пиша, ако бих само знал, че писмото ми ще бъде в твоите сладки ръчички. Тъй не ми се иска да ми четат чужди хора мислите.

Това писмо ти пращам на авось чрез герм. [анския] посл.[аник] Майснер. Той ще се постарае да ти го предаде чрез Фон Фелзен. Тогава моля, ако има възможност по радио (Nayen) да съобщи на Винниченка в[ъв] Винница как си стигнала и заминала ли си? Винниченко ще ми прати телеграма в Одеса, за където след няколко деня мисля да замина. От Одеса ще гледам да отпътувам най-скоро за Варна и София. Да бих само знал где си, где ще се остановиш.

...Enfin, търпение. Знай, че се стремя с всички сили към тебе. И аз съм без тебе половин човек. Значи, до най-скоро свиждание, моя незабравима, захарна Лидка. Гледай, да не се стесняваш в нищо. Прегръщам те милиони, милиони пъти.

Поздрави Чумеруса ако са още с тебе в Берлин. Татко.

ДОКУМЕНТ № 084

Писмо от Иван Шишманов до Лидия Шишманова за преживяванията си във Винница и Одеса, за пристигането си в България и оттеглянето си в пенсия. София. 12.08.1919. Оригинал. Ръкопис.

НА БАН ф. 11К, оп. 5, а. е. 762, л. л. 35, 35г, 36, 36г., 37, 37г., 38, 38г., 39, 39г.

София. Петровден
(12. VII) 1919

Мила моя жениче,

Най-сетне мога да ти напиша няколко реда, без да се боя от Аргусовите очи на нашата и окупационната цензура. Това писмо заминава с нашата парижка делегация за мир. Надявам се, че ще стигне в ръцете ти. За да изчерпя всичките си впечатления от как се разделихме в оня ужасен зимен ден на Казанската гара /о, няма да го забравя и на оня свят !/ - би трябвало да препиша целия си дневник. Предпочитам един ден да ти го прочета сам. Толкова само знай, че пристигнах във Винница с останалите колеги от диплома - /л. 35/ /**В ляво по дължина на полето - Пращай ми писма и чрез легацията в Берн. Пиши ми откритки./**

тическия корпус en direkte – едва намерихме стаи в един посредствен хотел – преживяхме тук около неделя тревожни дни, вдървени от грозния студ- и когато видяхме, че Правителството на Винниченко и Петлюра не ще може се държи дълго в своя етап и ще се види принудено, да се оттегли към Галицийската граница, решихме дипломатите да заминем - част за Брест-Литовск, друга за Одеса, от гдето да се опитаме да влезем в сношение с[ъс] своите правителства.

В Одеса трябваше да чакам повече от месец за параход. Тук прекарах кошмарни /л. 35 г./ **/В ляво по дължина на полето - В първо време се разкайвах, че не те взех с[ъс] себе си, но сега съм доволен. Какво щеше да правиш в Одеса, гдето трябваше да работя и да спя само при 6 градуса „топлина". Ти поне си имала 9!!/**

дни при една нечувана скъпотия и опастност за живота. Вечер трябваше да се прибирам на 6 часа, защото по-късно улиците ставаха несигурни. Всяка нощ се отбелязваха по десетина убийства... Анархията в града беше стигнала своя върх.

Най сетне дойде параход и аз се реших – въпреки бурята – да замина за Варна. Морето беше силно развълнувано и грозно ревеше, но аз благославях съдбата, че напущам Одеса. След месец адски живот аз за пръв път се усетих по-спокоен и сигурен в своята каюта, макар и параходът да се люшкаше като черупка из морето. /л. 36/

В България заварих окупация и общо униние. Каква разлика до и след катастрофата. Представих се на Царя и на Мин.[истър] Председателя Теодоров. Направих своя доклад, предадох делата си, след което бях освободен от своето величие. Веднага подадох заявление, че желая да се пенсионирам. За щастие получих максималния размер – 600 лева месечно. С разните прибавки набират ми се повече от 800 лева, с които скромно прекарвам тук. Коцеви прибраха и мене у себе си – при Мика. За него /Мика/ мога да те успокоя напълно. /л. 36 г./

Той напечатал в наше отсъствие две големи нувели /"Депутат Стоянов"/ и „Хай-лайф". И двете му създават репутация на добър писател-реалист. От тях има доста добри доходи. Недавна нашият Vaga-Vaga получи и Вазовата литературна премия за досегаштиге си трудове. Тя е малка, но затова пък честта е голяма. Много млади колеги му завиждат. Мика, естествено е на седмото небе, толкова повече, че и от друга страна (на me comprenos naturelement е напълно блажен).

С мене Мика, се старае да бъде по възможност нежен и послушен /л. 37/

Да не бяха постоянните денонощни мисли за тебе аз можех да бъда спокоен тук и спокойно да очаквам момента, когато ще може да замина за Швейцария. За сега това е немислимо (както няколко пъти ти писах в моите [Briete, die nicht erreichten]). Едно, защото през Ромъния не разрешават, през Сърбия не може, а през Италия (по море) струва пътят не по-малко от 6-10 хил.[яди] лева. Но

и море не понасям, както знаеш. Но още по-безобразно е, че нашата валюта е мизерна. Нашият лев има стойността на някогашните [асигнати]. За 100 швейцарски лева искат 480 български! Моята едничка надежда е, /л. 37 г./

че след сключването на мира ще се отвори по-евтиният път през Ромъния и ще се поправи сегашният курс, като се почне износът на житата. Enfin, както и да е, ще знаеш, че едничката спънка за моето заминаване е в парите. Аз съм турил на страна за целта една малка сума, която при нормален курс би била достатъчна поне за година. – но проклетата низка валюта, тя разваля сметките ми.

Вчера получих писмото ти, в което ми описваш своето лекуване с Рентгеновите лъчи. Казваш, че са получени /л. 38/

значителни ([connderables]) резултати. Нека се надявам, че окончателно ще се освободиш от безобразния фибром. Отначало аз ти се сърдех, че си се решила, без да ме дочакаш, да се подложиш на такава [кура], но сега виждам, че добре си направила. Как се радвам на тебе, че ще можеш спокойно да прекараш две-три недели в [Unterco..len.] Поздрави М- lle Agathe. За тебе е може би добре да бъдеш няколко време съвсем самичка, без мене и Мика.

Важно е да знам с какви средства разполагаш, и до кога ще ти стигнат, за да мога да ти пратя (ако не успея до тогава сам да замина). Отговори ми в най-скоро време.

Новини от тук няма абракадабрантни. Приятелите са всички живи и здрави. Анината Ванче и Юлкината Нади се ожениха благополучно. Madame [Теодоров] продължава да /л. 38 г./ /**В полето в ляво по дължина – Пиши ми, где са твоите украинки? Желал бих да имам една листа на тиража, оставени у разни хора.**

се оплаква от всевъзможни болести.... Госпожа Ораховац сгоди своя Митя за една ?селова (помниш я може би от Чам-кория.). Таня е още в Берлин...

Нашият наемател Багаров внесе почтенно в аванс наема за идущата година – на 1. юли точно. Къщата държи много чисто. Поправил я, измазал я станала като нова. Не искам да мисля, че можеше да се получи тая година много по-голям наем с контракт за цели три години! – Enfin, писано било, още да се помъчим. Ти да ми оздравееш напълно: Всичко друго ще се понесе. Не ли ти е предсказано, че на стари години ще блаженствуваме? Кой ще е крив, че нито ти, нито аз не искаме още, да остареем. /л. 39/ /**В полето в ляво по дължина – Вилата взеха пани Дзвигови под наем. Въпросът с осигуровките и данъците е уреден, бъди спокойна**/

Нека се поправят работите в Киев и да продадем местата на бабушка, ще видиш как всичко ще се измени. Жал, че миналата година не намерихме купувачи... Тогава и Труш[16] и Рада[17] щяха нещичко да имат. А сега, кой знае как се мъчат!

Enfin, tout [s`arrangera]. Аз съм като винаги и тук оптимист.

И аз съм на мнението на Донцова[18] , че работите в Украйна ще се поправят. Дай боже, та да можем да си приберем нещата.

Утре заминава Шульга[19], украински cherge d`afaires тук за Одеса. Давам му едно писмо до Зоря[20] в Киев. Може би Донцов ще излезе прав. Пиша на Зоря да види какво е станало с нашите три сандъка у [Габинерсона]. Пращам много здраве на нашата другарка – Bijan, бедната. Аз имам надежда, все че ще се приберем. Ну дай твоята страдалческа ръчичка. Милион цунки. **Писал съм ти десетки писма и картички. Изглежда, че от тук не ги пускат.**

Още много, много цунки. /л. 39 г./

ДОКУМЕНТ № 085

Писмо от Петро Сикора до Иван Шишманов с предложение за сътрудничество в «Украинско Български Преглед». София. 18.10.1919. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
НА БАН ф. 11К, оп. 3, а. е. 1361, л. 3.

Високоповажний
Іван Дмитрович!

Спішу послати Вам на увагу наше «дітище» «Преглед».

Дуже, дуже буду вдячний, як Ви дасте мені Ваші цінні вказівки і критичні уваги, що до змісту, матеріялу etc. Може буде Ваша ласка дать що небудь для другого числа. Іван Дмитрович! До Вашого слова прислухаються навіть і Ваші вороги. Ми з радістю дамо місто в «Прегляді» для цього голосу.

Ще одно, будь ласка скажіть куди і до кого звернутися, щоб одержати адреси читалищъ в Болгарії яким я буду посилати «gratis»! З повагою П. Сікора.

ДОКУМЕНТ № 086

Писмо от Васил Драгомирецки до Иван Шишманов с покана за панихида за Тарас Шевченко. София. 10.03.1920. Оригинал. Ръкопис. Рус.ез.
НА БАН ф. 11К, оп.3, а. е. 506, л. 1.

Высокоуважаемый
Иванъ Дмитриевич.

Завтра въ 10 ч. утра служимъ тихую панихиду по Т. Г. Шевченко, а вечеромъ устраиваем скромную трапезу, на которой будутъ г-жа Будевска, г.Чилингиров и полк. (Г)ручихъ.

Позволяю себе от своего имени и от имени всехъ здешнихъ украинцевъ почтительнейше просить Васъ, Глубокоуважаемый Иван Дмитриевичъ, сделать нам честь почтить своим присутствием нашу братскую трапезу въ 8 ч. веч. по нов. времени (ул.Царь Крумъ № 11).

С истиннымъ уважениемъ
В. Драгомирецкий

10/III 920 г.

ДОКУМЕНТ № 087

Писмо от Васил Драгомирецки до Иван Шишманов за публикация на статия в «Украинско-Болгарски Преглед» по повод на издавания във Виена болшевишки лист «Нова Доба». София. 31.03.1920. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
НА БАН ф. 11К, оп. 3, а. е. 506, л. л. 3, 4.

Глубоко и Искренноуважаемый
г. Профессор

Позволяю себе обратиться к Вам съ исключительной покорнейшей просьбой, извиняясь впредь за причиненное беспокойство. В Вене появился украинскій большевицкій листок «Нова

Доба». По поводу его появленія г. Страшиміров написал для «Укр. Болг. Прегледа» статью. Быть может Вы, г. Профессор, найдете несколько свободных минут, прочтете ее и не откажете сказать мне совершенно конфиденціально Ваше высокое для меня мненіе насколько она удобна для напечатанія в «Прегледе». Статья очень интересная, хорошо написана, но стоит-ли «Новой Добы» уделять вниманіе и не опасно-ли пред болгарским обществом раскрывать наши распри и неустояшіеся еще взгляды. Еще раз очень и очень извиняюсь, думаю что Вы, всегда горячо радеющій об интересах близкой Вам украинской справы, не откажете мне въ этой почтительности моей просьбы.

Глубоко и искренноуважающій Вас В. Драгомирецкий.

ДОКУМЕНТ № 088

Писмо от Петро Сикора до Димитър Шишманов за политическа ситуация в Украйна. София. 11.03.1920. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
НА БАН ф. 11К, оп. 5, а. е. 188, л. 11. /цялото писмо л. л. 10, 10г., 11, 11г./

Любий Дмитре Івановичу!

.....Дома у нас два уряди. Один наш, другий український більшовицький. Проти більшовиків страшенні повстання і я думаю, що як вони не підуть на великі компроміси, то через три місяці їх виженуть. Ми на своє нещастя мусимо іти разом з поляками. А ляхи, ці віковічні кари наші, і зараз, коли все ж наче б ми стали іхніми союзниками, поводяться з нами як найгірше. Захвачують Поділля й Волинь, насаджують свою адміністрацію, інтерновують нашу інтелігенцію, закривають школи й церкви, катують люд. О, пси прокляті!

Да, „Доборолась Україна до самого краю”... Війна, пошесті, анархія...А культурний світ дивиться мовчки... Справді, коли хочеш жити, треба бути звірем. Коли тебе трівкнуть ти удар, коли вдарять – вбий.

Та нічого, перенесемо все і все ж візьмемо своє. За нами життя, його розвиток. Ах, скільки жертв принесла Україна за ці три роки!

Справді мабуть Дніпро з синього став червоним, а степи засіяні людськими кістяками...

ДОКУМЕНТ № 089

Из писмо от Димитър Шишманов до родителите му Лидия и Иван Шишманови за откриване на общежитието с театрална зала на украинците-военнопленници и за проект за паметник на М. Драгоманов. София. 28.04.1921. Оригинал. Ръкопис.
НА БАН ф. 11К, оп. 3, а. е. 1928, л. л. 22, 23г.(22, 22г, 23, 23 г. – цялото писмо)

Драги мои аз ви дължа едно голямо писмо./ л.22/

.....

7-о Преди 10-ина дни тукашните украинци-военнопленници откриха един свой Fsyl: една барака при гарата, която са разделили на две една страна обежитие от друга заличка за театрални прожекции. Пращам ви програмата на тържеството при откриването. Френският текст е куриозен. Цялата церемония беше трогателна. Имаше естествено изложен един портрет на дядо, около чийто гроб украинците искат да поставят нова ограда, тъй като старата е съвсем изчезнала. Говори ми Драгомирецки и за някакъв паметник. Аз му поръчах да пише на мама за това, за да не стане някоя глупост. Доколкото помня негде има някакви проекти за паметник на дяда, но де са те? /л.23г./

.....

ДОКУМЕНТ № 090

Из писмо от Димитър Шишманов да родителите му за честване на М. Драгоманов. София. 24.06.1921. Оригинал. Ръкопис.
НА БАН ф. 11К, оп. 3, а. е. 1928, л. л. 35, 35 г. ; 36, 36г.- цялото писмо

.....

На 20, един ден преди деня на дядовата смърт (8 юни е 20 юни по нов стил), по календаря на XIX век украинците устроиха малко тържество на гроба на дяда. (Гробът е хубаво разчистен украсен с леха и цветя, ограден с червен пармаклък. Поставен е нов дебел кръст, боядисан светло синьо с жълт надпис.) Всички украинци – войници, които живеят в общежитието им се явиха при гроба под строй и донесоха и възложиха грамаден венец от живи цветя, с националните ленти. Освен това поставиха и друг венец, оригинално направен от синчец и жълти полски цветя в вида на украинския герб: [нарисуван тризъбец]. Лисицата Драгомирецки каза няколко думи , един украинец прочете доста хубаво стихотворение за деда, сетне хор изпя „Вечная памят" и „Ще не вмерла Україна". А накрая аз на украински (с грехом по полам) от името на всички отсъствующи дедови близки, благодарих на дошлите украинци, като казах, че те като пеят „Ще не вмерла Україна" биха могли да мислят, че се касае не само за отечеството им, а и за идеала изобщо, който наистина "Ще не вмер, поки є таки люде, як Михайло Петрович. А такі люде є, рідко, но є, як і на Україні, так і на цьому світі взагалі і тому ще не вмре ні Україна, ні ідеал. Щіро вам дякую, панове", завърших доста смутен от смелостта си да приказвам на украински и стиснах ръката на повечето от присъствующите. И ги оставих на гроба , дето те продължиха да пеят някакъв свой химн. На връщане Драгомирецки ми съобщи, че той знае положително, че болшевиките прекръстили Киевския университет „Университет імені Драгоманова". Обеща ми и да ми прати и вестника отдето научил това, но до днес не съм го получил.

.....

3. М. ПАРАШЧУК - ПРЕДСТАВИТЕЛ НА УКРАИНСКИЯ ЧЕРВЕН КРЪСТ И НА МЕЖДУНАРОДНИЯ ЧЕРВЕН КРЪСТ ЗА БАЛКАНИТЕ И ЗА ТУРЦИЯ

ДОКУМЕНТ № 091

Сертификат, издаден от украинското дружество на Червения кръст на Володимир Кедровски и на съветника му Михайло Парашчук да представляват Украинския Червен Кръст в мисията им в България, Турция и Югославия. [Берлин]. 15. 04.1921. Чернова. Ръкопис. Фр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 250, л. 1.

Украинське Товариство
„Червоний Хрест"
Sociéte de la "Croix Rouge d`Ukraine"
avril le 15. 1921
№ 02151

Certifikat

Comité Général de la Coix Rouge d`Ukraine certificé par la, qui Monsieur Voldemar Khedrovsky, est délégue en qualité de Réprésentair Général de la Croix Rouge d`Ukraine, avec son Conseiller Mousieur Michel Parachtchouk, en mission spécial en Boulgari, Turquie en Yougoslavie.

Nous avons l`honneur de prier, préter l`aide et akorder pleine confiance a Monsieur Voldemar Kedrovsky et Mousieur Michel Parachtchouk, dans tousses les affaire qu`ils auronk faire au nom du Croix Rouge d`Ukraine.

Vece Président de la Comité Général "Crois Rouge d`Ukraine"

D. Loucachevytch

P. Sekrétaire: N. Zakhovitch

ДОКУМЕНТ № 092

Писмо от посолството на УНР в Турция до главното управление на УЧК за основаване на филиал на УЧК в Истанбул. Истанбул. 16.08.1921. Заверено копие. Машинопис. Укр. ез. ***ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 250, л. 2.***

ПОСОЛЬСТВО
УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ
В Туреччині
16 – го Серпня 1921 року
Ч. 462

Копіе

До Головної Управи Укр. Товариства
Червоного Хреста

Варшава, Лешно 28

13-го Серпня с. р. в присутности п. Професора М. Паращука відбулися Установчі Збори заснованого мною в Царьгороді, як Уповноваженним Українського Червоного Хреста на Туреччині , Відділ Українського Червоного Хреста.

Головою Відділу був вибраний п. Інжінер Сергій ВЕСЕЛОВСЬКИЙ, бувший Український Генеральний Консул в Петербурзі – людина з великими здібністями, енергією і значінням.

Рівночасно, приймаючи під увагу сучасне положення Посольства, а також ті всі трудноші які лежать передо мною, як офіційним Представником Уряду, я передав п. С. Веселовському свої уповноваження Представника Українського Червоного Хреста. На його імя слід теперь посилати повідомлення і кореспонденцію, а також вислати уповноваження від Головної Управи на український і французький мовах.

Про відкриття Відділу Українського Червоного Хреста в Царьгороді необхідно в негайному порядкові сповістити про це Міжнародній Червоний Хрест та Американські і Французькі Благодійні Установи з проханням допомоги новому Відділові в його праці

(П.)
Уповноважений Міністер,
Керуючий Посольством

Кръгъл печат
на легацията

З оригіналом згідно

Сергій Веселовський
В. Приходько

ДОКУМЕНТ № 093

Учредителен протокол на УЧК в Истанбул. 13.08.1921. Копие. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 249, л. л. 4, 4 г.

КОПІЯ

П Р О Т О К О Л

УСТАНОВЧИХ ЗБОРІВ ФІЛІЇ ТОВАРИСТВА
УКРАЇНСЬКОГО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА В ЦАРЬГОРОДІ
13-го Серпня 1921 р.

.....

На Зборах були присутніми: Уповноважений Українського Червоного Хреста в Туреччині, Уповноваженний Міністер п. І. Токаржевський-Карашевич, Уповноважений Українського Червоного Хреста на Балканах, п. Професор М. Паращук, Секретарь Посольства У. Н. Р. п. В. Приходько, п. Сергій Веселовський, п. Микита Мандрика, п. Олександер Адіасевич, п. Вадим Богомолець, та п. Леонтій Родцевич-Плотницький.

Збори було відчинено п. Професором М. Паращуком, якого було обрано Головою Зборів, а Секретарство доручено п. В. Приходько.

Відчиняючи діскусії в справі заснования в Царьгороді Філіі Товарівства Українського Червоного Хреста, п. Професор М. Паращук подав докладні інформації про необхідність заснования в Царьгороді такоі філіі, подібно тому, які вже відчинено в инших краінах.

При обговорюванню справи виявилося, що намічена філія Українського Червоного Хреста могла-би роспочати свою діяльність в Царьгороді при допомозі ріжних благодійних установ, які зараз не можуть дати окремоі допомоги українському громадянству завдяки відсутности Благодійноі Українськоі Організаціі, яка могла-б сконцетрувати всі благодійні справи і перебрати на себе справу опіки та допомоги українським громадянам в Туреччині.

Переходячи до розгляду справи технічного переведення організаці філіі Українського Червоного Хреста в Царьгороді Членами Зборів було поставлено запитання про участь Українського Червоного Хреста в Міжнародньому Червоному Хресті, про істнування філіі Українського Червоного Хреста в инших Державах, та про уповноваження від Головноі Управи Українського Червоного Хреста для заснування аналогічноі в Царьгороді

З поданих пояснень та листування виявилось, що в Швейцаріі при Міжнародньому Червоному Хресті мається Представник Українського Червоного Хреста, філіі останього закладено майже у всіх Державах на підставі надісланого Головною Управою Статуту, а доручення на заснования подібноі філіі в Туреччині маються у Уповноваженного Українського Червоного Хреста п. Токаржевського-Карашевича.

Після докладного обговорення справи, члени Зборів висловилися одноголосно про необхідність заснування в Царьгороді філіі Українського Червоного Хреста, шляхом утворення Ради ФіліїУкраінського Червоного Хреста, при чому, по згоді з иншими Уповноваженими У. Ч. Х., одному з членів Ради наддається право бути Уповноваженним Українського Червоного Хреста в Туреччині для керування справами філіі, для іі репрезентаціі та звязку з Головною Управою та иншим благодійними установами.

Після наради, та по згоді з присутніми на Зборах Уповноваженими Українського Червоного Хреста, одноголосно ухвалено. 1/ Заснувати в Царьгороді філію Українського Червоного Хреста для опіки, захисту та допомоги українським громадянам, перебуваючим на терріторіі Туреччині. 2/ Уповноваженним Українського Червоного Хреста в Туреччині, рахувати п. Сергія В е с е л о в с ь к о

г о, якому відповідні уповноваження, на час до одержання уповноваження від Головної Управи У. Ч. Х., мусять бути передані уповноваженим У. Ч. Х. п. Токаржевським-Карашевичем. 3/ Членами Ради Філіі У. Ч. Х. в Царьгороді, крім п. Веселовського, рахувати п. О. А д і а с е в и ч а, п. В. Б о г о м о л ь ц а, п. М. М а н д р и к у та п. Л. Р о д ц е в и ч а – П л о т н и ц ь к о г о з правом кооптації ними по мірі потреби нових членів по рішенню Членів Ради простою більшістю голосів. 4/ Про закладення Філіі Українського Червоного Хреста в Царьгороді повідомити Головну Управу, Представника У. Ч. Х. в Швейцаріі та инші Благодійні Організаціі. 5/ Для вироблення Статута Внутрішнього розпорядка та пляна діяльности Філіі У. Ч. Х. в Царьгороді призначити перші Збори Ради Філіі на 15. Серпеня с. р. в 7 г. веч. в помешканні Посольства У. Н. Р.

Г о л о в а З б о р і в. Проф. М. Паращук.

Уповноважений У.Ч. Х. в Туреччині Уповноважений Міністер Токаржевський – Карашевич
Члени Зборів: С. Веселовський, О. Адіасевич, М. Мандрика і Л. Родцевич-Плотницький.
Секретарь: п. В. Приходько

ДОКУМЕНТ № 094

Писмо от проф. Михайло Парашчук, главен упълномощен на Украинския червен кръст на Балканите и от името на Украинското общество (громада), Съюза на украинските писатели и журналисти и [Съюза] на украинските художници до министъра на [просвещението] на България със съболезнования по повод смъртта на Иван Вазов. София. 26.09.1921.Чернова. Ръкопис.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 250, 4, 4г.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 582, л. 2. копие машинопис

Господин Министре,

През топъл, хубав есенен ден, когато българския народ изнемогва в борба за своите права-над София се мерна духът на смъртта, като взе със себе си едного от най-добрите му синове Иван Вазов.

Чувствителната душа на поета не можа да изтърпи и той морен и измъчен от мъка за своята родина, напусна я, отиде за да приспи пламтящото от любов към нея безкрайно обичащо сърце, на вечно спокойствие. По силна от всичко на света смъртта скоси най-хубавото цвете, което българския народ можа да създаде през дълги векове и остави в сърцата на милиони дълбоки рани, болка и скръб.

Великият син на българския народ Иван Вазов отиде - но безсмъртния дух на поета остана и, като блестяща звезда ще го води към друмовете на по щастливо и по светло бъдеще.

Украинското общество изгуби в лицето на безсмъртния българин един от своите най големи приятели и преклонявайки глава пред величието на поета имам честта да Ви помоля Господин Министре, от име на „Съюза на украинските писатели и журналисти" и от страна на Украинските художници, които аз имам честта да представлявам, да приемете наши най искрени съболезнования и думи на дълбока скръб, по повод смъртта на Иван Вазов и да Ви уверя, че споменът за великия поет, ще се съхрани дълбоко в сърцето на Украинското общество.

Моля Господин Министре, да уверения в дълбокото ми уважение към Вас:

Главния Упълномощен на Украинският Червен Кръст на Балканите:
Проф. Михайло Паращук

26. IX. 1921
София
Palace Hotel Sofia
Splendid Hotel

ДОКУМЕНТ № 095

Протокол на организационно заседание на Украински Червен Кръст в България. София. 02.12.1921. Копие. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 257, л. 7.

Протокол №1 Організаційного Комітету Укр.Чер. ХР.
з дня 2 грудня 1921 р.

Ціль і завдання ЦК Чер. Хр. допомога голодуючим і хорому населеню і біженцям укр. походження.

На першім засіданню організаційнім Комітету Українського Червоного Хреста для допомоги голодуючому населенню України скликанім по ініціятиві проф. Мих. Паращука були присутні; п. п. проф. Михайло Попруженко, бувший Дипльомат представник України в Болгарії Федір Григ. Шульга, проф. Василь Завялов і уповноважений Укр.Черв. Хр. на балканах проф. Мих.Паращук, котрий поінформував присутніх про ціль і завдання Укр.Черв. Хр. і, що діяльність його притеперішнім положенню нв Україні потрібна більше, ніж коли небудь перед тим.

П. Паращук запитаний присутніми чи маются які засоби щоби розпочати роботу відповів, що засобів нема ніяких але, що болгарський уряд і народ в нашій роботі нас підтримають щоби таким чином допомогти голодному і хорому населеню Укр.

Всі присутні т. ч. проф. Мих. Попр. і пан Шульга висказалися в такому ж дусі як і передбесідник, а п. пр. Вас. Завялов сказав, що він хоч і не українець, в Комітеті теж буде приймати участь. На кінець вирішено звернутися до Міністерства Внутр. Справ з проханням цей Комітет затвердити і дати дозвіл на його діяльність в цілій Болгарії. Переведеня цієї справи взяв на себе М. Пращук.

ДОКУМЕНТ № 096

Писмо от Михайло Парашчук, председател на Комитета УЧК в България до Маврикий Гери /Хери/, представител на Международния Червен Кръст в България за основаването на комитета. София. 05.12.1921. Копие. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 250, л. 8.

Господину Гері
Представителю Международнаго Краснаго Креста в Болгаріи

На основаніи наших преговоров и вследствиіи Вашего пожеланія настоящим имею честь сообщить Вам следующее

В Болгаріи имеется Комитет Украинского Красного Креста.

Своей целю он ставит помощ голодающему населенію Украины, находящемуся к тому же без всяких элементарных медикаментов. Одновременно Комитет ставит также своей целю помощ украинской эмиграціи за границей.

В состав Комитета входят:

Проф. М. Паращук, проф. М.[ихаил] Попруженко, проф. В.[асиль] Завялов и бывший украинский дипломат.[ический] представитель в Болгаріи Ф[едир] Шульга.

Комитет не уклонился бы включить в свой состав представителя Укр.[аинского] Красного Креста непосредственно из Украины, однако под непременным условіем, что указанные представители должны будут вести исключительно деятельность согласно с заданіем Кр.[асного] Креста и ни в коем случае они не будут заниматся политической работой.

Прошу принять увереніе моего глубокого к Вам уваженіея.

Софія, 5. XII.1921 г. Проф. Мих. Паращук

ДОКУМЕНТ № 097

Писмо от Михайло Парашчук до министъра на вътрешните работи и народното здраве на България за основаване на Комитет на Украинския Червен Кръст в България. София. [12. 1921]. Чернова. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 257, л. 2.

До Пана Міністра внутрішних справ
Від Комітета Українського Червоного Хреста в Болгариі

Пане Міністре,

Дня 2 грудня ц. р. по ініціативі уповноваженого Українського Червоного Хреста на Балканах проф. Михайла Паращука, заснувався Комітет Укр.[аїньского] Черв.[оного] Хреста для допомоги голодному і хворому населеню України і українській еміграції.

Харчами, медикаментами, мед. інструм.[ентами] і т. п.

В Комітет входять слідуючі особи:

Проф. Мих. Попруженко, проф. Василь Завялов, бувший Діпломат.[ичний] представник в Болгариі Федір Шульга і уповноважений Українського Черв.[оного] Хреста на Балканах проф. Михайло Паращук.

Комітет має честь прохати Вас Пане Міністре його в поданім складі признати.

Підпис

ДОКУМЕНТ № 098

Писмо от Михайло Парашчук до министъра на вътрешните работи и народното здраве с молба за разрешаване на комитета да развие дейност в България. София. [12. 1921]. Чернова. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 257, л. л. 10, 10 г.

До Господина Министра на Вътрешните работи [и народното здраве]

Украинският Червен Кръст, чрез своя представител в Международния Червен Кръст в Женева, д-р Лукасевич, ме упълномощи да организирам в България отделение:

на основание това пълномощие аз образувах в София Комитет на Украинския Червен Кръст, в чийто състав освен мен влизат още: бившият управител на Украинската легация в София Ф. Г. Шулга и професорите на Софийския Университет: д-р В. В. Завялов и М. Г. Попруженко, за което съм съобщил на Международното дружество на Червения Кръст в Женева чрез представителя г. Гери.

Съобщавайки Ви, Господине Министре, за изложеното, имам чест да Ви помоля да разрешите на Комитета на Украйнския Червен Кръст да развие своята деятелност в България.

Комитетът си поставя за задача, както това бе съобщено и на Международното дружество в Женева, следното:

Да оказва помощ на Украинския народ, който се намира [в] бедствено положение и е лишен даже от най-необходимите лекарства и в същото време да се оказва помощ на Украинските бежанци.

При това представям копия на своето пълномощие.

ДОКУМЕНТ № 099

Протокол № 3 от заседанието на УЧК от 05.02.1922 г. София. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 250, л. л. 10, 10 г.

Протокол № 3 на заседанието на Украинския Червен Кръст в София
5 февруари 1922 година

Заседанието се състоя в помещението на Професор ПАРАЩУК в Сплендит Палас.

I. За Председател на Украинския Червен Кръст в София е избран Професор МИХАИЛ ПАРАЩУК, за секретар ФЕОДОР ШУЛГА, за Казначел Професор [МИХАИЛ] ПОПРУЖЕНКО.

II. Ислушан бе доклада на Професор ПАРАЩУК за организацията на Червения Кръст.

III. ПОСТАНОВИ СЕ:

1/ Главната работа да се насочи на оказване помощ на гладуващото население в Украйна с продоволствени продукти и медикаменти.

2/ Да се оказва до колкото е възможно, помощ на Украинската емиграция, при което тая помощ требва да носи главно производителен характер /организиране на работници също тъй и на интелегентния труд/; потребителната помощ требва да бъде сведена до минимум.

3/ Както помоща на Украйнското население, така и помоща на Украйнската емиграция требва да има абсолютно безполитичен характер.

4/ При изпълнение на посочените задачи на Украйнския Червен Кръст в България требва да се намира в най тесен допир с Българския Червен Кръст. Общият характер на деятелността на Украйнския Червен Кръст в България требва да съответствува на общия характер на деятелността на Българския Червен Кръст.

5/ Да се обърне внимание на Българския Червен Кръст, че международната помощ на гладуващото население в територията на бившата Руска Империя се изпраща главно на север, през Петроград-Москва, въпреки това, Украйна също страда от глад и епидемии. Само две държави България и Ромъния са съседни на Украйна. За това да се помоли Българския Червен Кръст да насочи своята помощ главно към населението на Украйна.

6/ Да се сношава чрез Българския Червен Кръст с Международния Червен Кръст.

7/ Окончателния финансов план да се разработи след обмена на мнения с Българския Червен Кръст, като начин да се намерят материални средства са отбелязани: а/ да се организира паричен сбор в София в Учрежденията; б/ да се организират общи парични сборове в София и провинцията; в/ да се организира сбор на продоволствени продукти в провинцията; г/ да се устроят вечеринки-лекции-представления; д/ след съответното изяснение на въпроса с Българския Червен Кръст да се обърне за финансова подържка към Българското Правителство, Международния Червен Кръст и Общините.

8/ Да се обърне към Българския Червен Кръст с ходатайство за почване на деятелността, да се издаде на Украйнския Червен Кръст в[ъв] вид на заем за определено време определена сума пари големината и срока на заема да се определи след като се изяснят възгледите на Българския Червен Кръст по този въпрос.

9/ Да се попълни тоя състав на Украйнския Червен Кръст до 9 души при което главно да се привлекат българските граждани.

10/ Копието на тоя протокол да се прати за сведение на Българския Червен Кръст и да помоли Българския Червен Кръст да уведоми Българското Правителство, Международния Червен Кръст за тоя протокол.

П Р Е Д С Е Д А Т Е Л:

С Е К Р Е Т А Р:

ДОКУМЕНТ № 100

Писмо[21] от Земеделска кооперативна банка-Синдикална централа до Михайло Парашчук за закупуване на хранителни стоки и др. за Украйна. София. 12.12.1922. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 254, л. 1.

ЗЕМЕДЕЛСКА КООПЕРАТИВНА БАНКА
СИНДИКАЛНА ЦЕНТРАЛА

Собствен дом ул. „Врапча" № 1
За телеграми: „СЪЮЗБАНК"
Телефон 2389

ОТДЕЛ:
КООПЕРАТИВЕН КОНСОРЦИУМ

София, 12 декември 1922 г.

До господина
Михаил Парашчук,
Тук

ул. „Регентска", № 36

П. Г.

В потвърждение устния ни разговор, чест имаме да Ви съобщим, че можем да Ви доставим големи количества зърнени храни, а именно:

1/ Зимница……..1 000 вагона в срок 2-3 месеца.
2/ Царевица……....1 500-2 000 " предаване март, април, май
3/ Боб…….……..100 " предаване срок един месец
4/ Просо……...……10 " предаване срок един месец
5/ Ръж……50 " предаване един месец

II. МЛЕЧНИ ПРОДУКТИ

1/ Сирене…….150 000 кгр.
2/ Кашкавал……..……20 000 "

III. КАРТОФИ

Картофи можем ва Ви продадем около 100 вагона без да поемем ангажимент за качеството им т. е. поради преждевременния силен студ, вагоните ще пътуват на Ваш риск.

Що се отнася до другите от Вас искани артикули, като: вълна, четина, орехи, кожи, масло, яйца, поради това, че те са в ограничено количество, по принцип сме съгласни да събираме за Ваша сметка.

Цените на всеки един артикул както и зърнените храни, ще се определи при всеки един конкретен случай. Днешните цени на зърнените храни са 7, 40 – 7,50 лв. кгр. фоб параход Варна-Бургас. Ечемик – 5 лева фоб Черно море; боб – 7,10 лв. фоб параход Варна; ръж – 5, 40 лв. фоб Черно море. Тия цени са без ангажимент.

С поздрав
ЗЕМЛЕДЕЛСКА КООПЕРАТИВНА БАНКА
КООПЕРАТИВЕН КОНСОРЦИУМ
подпис /не се чете/

ДОКУМЕНТ № 101

Писмо от Михайло Парашчук до неуточнено лице за дейността му в Украинския Червен Кръст в България. София. 06. 02. 1923. Ръкопис. Укр. език.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 257, л. л. 3, 3г., 4.

Щоби довго не розписуватися я дозволю собі зразу приступити до справи.

У Болгарію я приїхав в 1921 р. Як уповноважений Українського Червоного Хреста на балкани.

Першу – підготовчу роботу в цьому напрямку я почав з того, що почав знайомитися з місцевими обставинами і установами, котрі мені для цього діла так чи инакше були потрібні. Після того я виїхав у Константинополь, де я зорганізував товариство Укр. Черв. Хреста для допомоги тим українцям, котрі одмовившись од всяких Врангелів, не могли нігде і ніякого найти порятунку.

Після того я вернувся в Болгарію і тут принявся знова за намічену роботу з новими силами.

При цій роботі – як звичайно в таких випадках буває, я поткнувся на цілу низьку персон, котрі котрі (так – В. М.) постепенно одні за другим мені вдалося усунути і діставши згоду болгарського уряду на розпочаття роботи і згоду болгарського черв. Хр. На моральну і матеріальну піддержку – крім того – заручився піддержкою всіх політичних партій, котрі обіцяли мені свою допомогу. Згодилася на це й Женева.

Одне слово усе, що було потрібно для налагодження цілого апарата було зроблено і я радів, що накінець бажанні надії здійсняться, що я зможу в найближчому часі сотням тисяч голодним землякам на Україні надати шматок хліба, а хворим залічити рани.

Це була головна мета Укр. Чер. Хр. Для допомоги голодному населенню України, як це видно з проголошеного тут протоколу №3 від 5 лютого 1922 р.

– Здійснення цього важкого діла здобутого великою затратою часу і моїх власних матеріальних засобів помішав єдино Др. Іль(ко) Ів.(анович) Холодний, своїм листом № 491 від 8 квітня 1922 р. до Міжнародного Чер. Хр. В Женеві, т.(о) є.(сть) Др. Холодний допоміг як не треба краще нашим і цілі цієї великої справи ворогам зруйнувати велике діло, котрого вони самі зрозуміти не змогли.

Др. Холодний називаючи мене і Черв. Хр. самозванчим – звільнив мене таким чином від затрати моїх власних засобів, затрати часу і всіх звязаних з цією роботою неприятностей – а сотням і тисячам голодних і хорих нашим землякам на Україні відібрав шматок хліба.

При цій нагоді мушу сказати, що лист Др. Холодного зробив в тутешніх колах дуже наприятне враження. На моі особисті стосунки не мав апсолютно ніякого впливу і що я від дальшої роботи в цьому напрямі після пересланя мені листа Др.Холодного сам відмовився.

Щож торкається складу управи Укр.Чер. Хр. то я руководився виключно інтересами Укр.Чер. Хр. і вважав, що вхід М. Попруженка – проф.універ. в Софії, і ...Гр.Шульги, котрі користуються тут певною пошаною для цієї роботи буде дуже корисним.

З глибокою пошаною
Мих.Ів.Паращук

Прилога:

Одна копія Proces – verbal № 3 de la Croix-Rouge UKrainienne en Bulgarie le 5 fevrier 1922/

Про організацію і задачі Укр. Чер. Хр. в Болгарії, для допомоги голодуючуму населенню на території України і одну копію листа Др. Холодного, до Міжнародного Черв. Хр. в Женеві.

ДОКУМЕНТ № 102

Писмо от Михайло Парашчук до неуточнено лице [украинец, познат на скулптора от Мирната конференция между Русия - Украйна и Полша], София. 07.02.1923. Превод-Препис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 174, л. л. 1, 2, 3.
ЦДА ф. 1717К, оп.1 а. е. 580, л. л. 3, 4. – копие на украински език

П Р Е П И С
П Р Е В О Д
София, 7. 2. 1923

МНОГОУВАЖАЕМИ ГОСПОДИНЕ, ДРУГАРЮ!

На мирната конференция между Украйна-Русия и Полша имах случай да говоря с Вас за общото положение на Украйна, което двама ни като украинци, които обичат своя край и народ ни е интересувало и интересува.

Оттогава много неща се промениха, но аз смятам, че има въпроси, които и сега не са загубили нищо по своята актуалност.

Към такива въпроси, според мен, спадат икономическият, търговският, помощният и т. н. Между другото Вие казахте тогава, че на Вас, т. е. на съветското правителство е мъчно да гледа тези руини, които донесе със себе си световната война, после революцията, а по-нататък гражданската война.

Липсата на семена, добитък, машини и т. н. – всичко това представлява, може би, най-голямата пречка за възстановяването на културния и икономическия живот.

Имам широки връзки с граждански институции, с различни кооперации на някои държави, между другото и в България, и при желание всички тези връзки могат да бъдат много добре използвани за доброто на нашето население.

По молба на И. Тимошенко, представител на „Центросъюз" в Прага, ние установихме тук, т. е. подготвихме почвата за непосредствени отношения на българската кооперация с нашата „Вукоспилка" и рус[кия] „Центросъюз".

Българските кооперации са готови да започнат своите отношения още сега, но за голямо съжаление, от тези две кооперации, т. е. от „Вукоспилка" и „Центросъюз" няма представители, а ние тук нямаме необходимите пълномощия, за да доведем тази работа докрай. Ако смятате, че аз бих могъл да Ви бъда с нещо полезен, използвайки широките си връзки, с радост бих се заел – или да Ви помогна в доставянето на различни семена, селскостопански машини, добитък и т. н. за Украйна, за да помогна, за да може по такъв начин да Ви помогнем за възстановяването на разрушения икономически живот.

От Украйна тук могат да се внесат: морска и каменна сол, цимент, кожи, четина, вълна, нефт и т. н., да се експортира оттук в Украйна, както вече споменах: семе, хляб, добитък, селско-стопански машини и т. н. По такъв начин ще може да се установи не само стокообмен, а изобщо нормални отношения между двете държави, още повече, че печатът може да бъде на наше разположение – почвата за работа е добра.

Още един въпрос. В България аз пристигнах през 1921 г. като пълномощник на Украинския червен кръст на Балканите и оттогава /с малки прекъсвания, ходих до Турция, Гърция и т. н./ живея непрекъснато в България.

Тъй като Червеният кръст ще играе понастоящем голяма роля в обществения живот, ясно е, че и пречки в такива случаи има доста.

Ставаше дума да се намери възможност да се помогне на гладуващото и болно население на Украйна.

След като говорих за това с лидерите на различните политически партии /след като получих съгласието на българското правителство и Българския червен кръст за организиране на Украински

червен кръст/, аз се убедих, че в тази насока може да се направи извънредно много, ако организацията бъде построена върху трайни и солидни основи.

Разговарях, също така, с др. В.[асил] Коларов /секретар на III Интернационал/, който се усъмни малко в пожертвователността на буржоазните партии, ала от тази страна аз премахнах всички пречки.

И така, когато всички пречки бяха премахнати и организирането на Украинския червен кръст наближаваше своя край и предстоеше да започне дейността си – съвсем неочаквано се появи на сцената д-р Ил. Им. Холодни, представител на Украинския червен кръст на Централна Европа със заявлението си до Международния червен кръст, в което нарече мене и организацията на Украинския червен кръст за помощ на гладуващото население на Украйна самозвани.

Резултатът на тази негова интервенция беше такъв, че той навреди не на мен – защото аз се ползвах и се ползвам с влияние и уважение – а на украинското дело изобщо, което тук има такива добри изгледи за в бъдеще, което според мен, за нас, украинците, е необходимо.

Самите българи бяха много учудени, загдето украинец можа да се отнесе към такъв важен украински въпрос така.

Много хубава почва за работа остава и досега неизползвана за украинското дело само по наша вина.

Украинската колония и емиграция е доста голяма, но напълно неорганизирана.

Ако Ви интересуват някои други въпроси, мога с голяма радост да Ви услужа с всички възможни информации.

Много по-подробно ще Ви информира приносителят на това писмо Лука В. Белашов.

Оставам с дълбоко уважение,

/п/ Мих. Ив. Парашчук”

адрес: проф. Мих. Парашчук
София, Регентска 36

П П. Уважаеми другарю [Венелин] Коцев,

Преписът е направен от саморъчното копие на М. Парашчук и преведен от Петко Атанасов – украиновед. Намерено е в архива на моя съпруг.

/п./ Цветана Парашчук

Към писмото ми до Вас от 17.5.1967 г., във връзка с въпроса на съпруга ми, който е изпълнявал своя дълг и на гражданин-хуманист в най-тежките времена – зловещата 1923 г.

ДОКУМЕНТ № 103

Писмо от Англо-Руското общество за развитие на търговията на Черно море до Министерския съвет на България чрез министъра на финансите за внос износ на стоки между България и Крим. София. 28.09.1922. Копие. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 252, л. 1.

ENGLISH-RUSSIAN COMPANY
FOR THE DEVELOPMENT OF THE TRADE IN THE BLACK SEA

Sofia, Rakovski Streit 97 28 септември 1922
Тел. 7-39

Чрез Господина Министра на Финансите

До Почитаемия
Министерски съвет
13. ст. София

Молба
по нареждане на Крымвнешторга Райуправления
Крымсольтреста от представительство
Англо-Руско общество развития
торговля на Черно море
Господа Министри,

За да може отчасти да се даде по парче хлеб на бедствующи и гладуващия руски народ, Ви молиме да разрешите да внесем в пределите на Българското Царство 1 500 тона (хиляда и петстотин) кристална морска сол, с[ъс] заплащане на половината от изискуемото се мито, а така също да ни се позволи да я обменим в България с брашно или други стоки, които да изнесем за Крим без да плащаме чужда валута.

В замяна на това, като компенсация сме готови да Ви улесним във всяко отношение и допуснем вноса на български спирт за медицински нужди в Крим без мито и други такси.

Уверени, че молбата ни ще бъде удовлетворена, оставаме с най голямо към Вас
почитание
ENGLISH-RUSSIAN COMPANY
подписи не се четат

ДОКУМЕНТ № 104

Писмо[22] от Мисията на Украинския червен кръст в Западна Европа в Берлин до Руския червен кръст в София с молба за оказване на съдействие на Михайло Парашчук, упълномощен да организира медицинската помощ от България за Украйна. Берлин. 26.03.1923. Оригинал. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 259, л. л. 1, 1 г..

DELEGATION DES UKRAINISCHEN ROTEN KREUZES IN WEST-EUROPA

BÜRO: BERLIN – CHARLOTENBURG
FERNSPRECER: STEINPLATZ 115-37
КРОНПРИНЦЕНУФЕР 10, БЕРЛИН

DELEGATCION DE LA CROIX-ROUGE
UKRAINIENNE EN EUROPE
OCCIDENTALE
РОССКРЕСТА МІСІЯ УКРАЇНСЬКОГО
ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА
В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ
№ 289
26-III 1923 г.
М. Берлин

УПОЛНОМОЧЕННОМУ
тов. К О Р Е Ш К О В У
С О Ф И Я
Болгария

После переговоров с гр. Михайлом ПАРАЩУКОМ и обсуждения здесь вопроса о привлечении к нашей краснокрестской работе гр. ПАРАЩУКА я, как состоящий одновременно членом берлинского Центра Международной Медицинской Помощи Росии и Украине, уполномачиваю[23] гр. Паращука для организации этой медпомощи Украине и, если у Вас создан или создастся Болгарский Национальный Комитет Медпомощи СССР, то гр. ПАРАЩУК должен войти в него для

проведения работы в отношении привлечения к этой помощи тех организаций и лиц, кои пожелали – бы свою помощь направить на Украину. Конечно, эта работа не может носить характер односторонней помощи только одной Украине и т. к. в Комитет Международной Медпомощи СССР входят представители организации Нансена и Российского и Украинского Красных Крестов, то вся работа гр. Паращука должна проходить вообще для ??? и под Вашим как Представителя Росскреста руководством и наблюдением, и ни в каких принципиальных вопросах, если бы таковые случайно возникнули, гр. Парашчук не может выступать без Вашего ведома и Вашего на то согласия. Как представитель Украинского Красного Креста и как член Комитета Международной Медпомощи СССР я прошу Вас, Дорогой Товарищ, если Вы считаете возможно и полезною работу гр. Паращука в таком направлении и при таких условиях, оказать ему всемерное содействие.

Гр. Паращук ознакомит Вас с тою работою, каторую я за короткое сравнительно время имел счастье выполнить. В дальнейшем я буду списываться с Вами и ставить Вас в известность о дальнейшем ходе работы. При этом письме я пересылаю сообщение Болгарскому Красному Кресту их о назначении мною гр. Паращука с просьбою оказать ему содействие в его работе и если Вы согласны со всем вышеуказанным, то перешлите приложенное письмо Болгарскому Красному Кресту и мне немедленно сообщите. Прошу Вас также в таком случае потвердить мандат гр. Паращуку.

Кръгъл печат на мисията

Сердечный привет

М. Василиев.

4. ОТЗИВИ В БЪЛГАРСКИЯ ПЕРИОДИЧЕН ПЕЧАТ ЗА БЪЛГАРО-СЪВЕТСКИТЕ ТЪРГОВСКИ И КУЛТУРНИ ОТНОШЕНИЯ ПРЕЗ 30-ТЕ, 40-ТЕ ГОД. НА XX В. ОТ ЛИЧНИЯ АРХИВ НА М. ПАРАШЧУК

ДОКУМЕНТ № 105

Информация за вечерята на съветския посланик в България Разколников с членовете на управителния съвет на Българо-съветското дружество, публикувана във в. „Утро" от 15.06.1935. [24]София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 625, л. 44.

М-Р РАСКОЛНИКОВ ЗА БЪЛГАРО-СЪВЕТ.[СКИТЕ] ОТНОШЕНИЯ

Културните връзки между двете страни-посещенията на български културни дейци. – Търговските отношения. – Плащането на оборота. – Снощната вечеря в чест на новото Бъл.[гаро]-съветско дружество.

Съветският полпред в София г. Расколников даде снощи вечеря в Съветската легация на членовете на управителния съвет на българо-съветското дружество. Присъствуваха председателят на д-вото проф. Долапчиев, проф. Ас.[сен] Златаров, Ст. Д. Танев[25], д-р Желязков, д-р Попов, Лаз.[ар] Поповски и др. По време на вечерята

Г. РАСКОЛНИКОВ ПРОИЗНЕСЕ СЛЕДНАТА РЕЧ

- Щастлив съм да приема днес в нашата легация членовете на управ.[ителния] съвет на българо-съветското д[ружест]во. Аз горещо приветствувам заякчаването на културните и икономическите връзки между нашите страни и истинското ненарушимо приятелство с братския народ и народите на **Русия, Белорусия, Украйна и Армения,** които имам честта да представлявам във вашата страна.

В последно време моята страна има приятна възможност да укаже гостоприемство на редица български културни дейци. По покана на Московския камерен театър г. Н[икола] Балабанов посети нашата страна да присъствува на 20-годишния юбилей на театъра.

Организационният комитет по уреждане на международния събор в Москва покани на своето тържество видният български артист и режисьор Стойчев. Всесъюзното д[ружест]во за културни връзки с чужбина покани г-жа [Христина] Морфова и [Людмила] Прокопова, които с огромен успех дадоха концерти и запознаха публиката с музикалното искуство на България.

Сега организационния комитет по уреждане на петнадесетия международен конгрес на физиолозите, който ще се състои през м. август в Ленинград и Москва покани да участвува на конгреса един от ръководителите на съветско-българското д[ружест]во многоуважаемия проф. г. Ас.[ен] Златаров.

Това внимание към хората на българската литература, наука и изкуство показва, че нашата страна не забравя България и не на думи, а на дело подържа заякчаването на културните връзки между двете страни независимо от техните политически настроения.

Не по-малка задача е установяването на търговските връзки за жалост, най-изоставения сектор на нашите взаимни отношения. Не мисля, че в тази област трябва да започнем с[ъс] сключването на търговски договор. Необходимо е по-скоро споразумение върху принципа на нашата търговия и спогодба за плащанията на оборота.

Аз се надявам, че българското правителство ще се съгласи с изтъкнатия от нас принцип. Ние искаме да продаваме тук нашите стоки срещу български левове, като за целта получената сума се задължаваме да купим стоки от българското производство, с изключение на нашия нефт и вашите зърнени храни, артикули, които се продават само срещу чужда валута.

ОТГОВОР НА Г. ПРОФ. ДОЛАПЧИЕВ

На речта на м-р Расколников отговори председателя на съветско българското д[ружест]во г. проф. Долапчиев. Той благодари за честта, която прави министъра на дружеството, като указва своето гостоприемство за членовете му и изказва радостта си, че на чист български език пожелава толкова хубави работи, което показва, че той е познал българския народ така добре, както езика му и че делото за сближението има сигурни основи.

След него говори г. проф. Ас.[ен] Златаров, който изтъкна, че неговата мечта на младини е била да посети Русия. До днес обаче, той е нямал това щастие. Сега с поканата, която му се отправя ще бъде осъществена неговата мечта. Конгресът на който е поканен г. проф. Ас. Златаров ще бъде предшествуван от видния руски професор Павлов, а поканата е подписана от друг голям руски учен – проф. Теодоров.

Вечерята при много добро настроение продължи до полунощ.

ДОКУМЕНТ № 106

Информация за съветския проект за временна търговска спогодба с България, отпечатана във в. „Зора" от 27. 06.1935 г. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 629, л. 7.

Съветският проект за временна търговска спогодба
Разговор с г. Мегалински. – Какво иска да купи Русия от България

В разговор с търговския съветник при тукашната съветска легация г. Мегалински, последният има любезността да ни заяви по предстоящите съветско-български търговски преговори следното:

- Ние представихме на българското правителство нашия проект за временна търговска спогодба. Предлагаме всички сделки, с изключение за петролните продукти, да стават в левове. За ка-

квито суми, в левове, български търговци биха закупили, чрез мене, съветски стоки, за толкова ще купим и ние български продукти. Сделките се разбират сиф Одеса, защото ние нямаме търговско представителство в България.

Можем веднага да купим 5 000 тона български гьон, вълна, и тютюн, от каквито се нуждаем. При мене има постоянна изложба от образци на съветски артикули.

Ние можем да предложим на България наша каменна сол 30 на сто по-евтино от ромънската сол.

Сега чакаме контра-предложението на българското правителство. Имаме пълномощие веднага да подпишем в София търговска спогодба.

ДОКУМЕНТ № 107

Информация за посещението на български кооператори, завърнали се от Съветския съюз, публикувано във в. „Последна поща", от 14.12.1936. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп.2, а. е. 625, л. 67.

Бълг.[арски] кооператори се завърнаха от С.[ъветска] Русия
Впечатленията им. Ползата от посещението.

Снощи се завърна в София през Русе делегацията от български кооператори на брой 13 души, водени от г. д-р Палазов, председател на съюза на българските популярни банки.

Успяхме да разменим няколко думи с г. Палазов.

Той ни съобщи, че кооператорите са били посрещнати на самата румънско-българска граница от представител на Интурист, а официалното им посрещане е станало в Одеса от представители на център-съюза. Тук делегацията е простояла само 24 ч. и след това се е отправила за Москва.

Българските кооператори са били посрещнати в Москва много радушно. Дадена им е била пълна възможност да се запознаят с кооперативното дело в Съветска Русия. Навсякъде са били устройвани приеми. Имали са възможност на тия приеми да се срещнат с някои от живущите в Москва българи. С политически лица не са се срещали. Контактът е бил само с[ъс] стопанските среди.

Общото впечатлениее, че кооперативното дело в Съв.[етска] Русия е добило пълно развитие като е било поставено в услуга на режима.

Кооператорите са посетили още Ленинград, Киев и други по-важни центрове.

Запитан за ползата от това посещение, г. Палазов заяви, че делегатите са могли да си съставят едно ясно представление за нещата в Съветите, запознали се с разните стопански институти и възможностите за засилване на икономическите връзки между двете страни.

ДОКУМЕНТ № 108

Информация за засяването на украински ечемик в България, публикувана във в. „Празнични вести", от 30.03.1942 г. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 614. л. л. 30, 31.

ЗАСЯВАНЕ НА УКРАИНСКИ ЕЧЕМИК В БЪЛГАРИЯ

Миналогодишните опити са дали добри резултати

Миналата година при преминаването на германските войници през България се внесе украински ечемик, който бе разменен срещу царевица. У нас тоя ечемик бе раздаден на населението за семе. Резултатите от засяването му бяха отлични – получи се качествена и количествена реколта.

Ечемикът се указа напълно пригоден за нашите климатични условия, още повече, че реколтата е осигурена и тогава, когато засяването стане по-късно. Държавата взима мерки и тая година да се достави тоя вид ечемик, за да може да се подобри нашето ечемичено производство.

ДОКУМЕНТ № 109

Информация за пристигането в Русе на българи преселници от Таврия, отпечатана във в. „Зора" от 14.12.1943. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 663, л. л. 304, 306.

Днес в Русе пристигат 150 българи-преселници от Таврия
Настаняването им. След месец идват нови групи

Тази сутрин в гр. Русе пристигат 150 души преселници от Таврия, Украйна. На завръщащите се в родината българи ще бъде устроено сърдечно посрещане, на което ще присъствуват и много официални лица.

За да достигнат до Русе тия корави българи са изминали с помощта само на 40 коли и 123 коня, повече от 400 клм. Днес те ще бъдат настанени в едно от русенските училища, където ще останат няколко дни. След това ще бъдат настанени и оземлени.

Отделът за обществени грижи при М-вото на вътр.[ешните] работи е изпратило двамата свои висши чиновници г. г. Ганев и Константинов в Русе, за да организират окончателно настаняването на преселниците в страната. Пътуването и превозването на покъщнината при оземляването им в разните части на страната ще става по Б. Д. Ж. за сметка на М-вото на вътр.[ешните] работи. Б. Н. Б. ще замени всички налични парични средства в чужда валута, с която те разполагат, с български левове.

През м. януарий в страната ни ще пристигне и втора група от около 300 души преселници, които в тоя момент пътуват пешком през заснежените полета на Украйна. Разстоянието, което тия българи трябва да изминат, за да достигнат в България е около 800 клм.

Отделът за обществени грижи при М-вото на вътрешните работи взима своевременни мерки за настаняването и оземляването на тия българи. Направени са постъпки пред румънското м[инистерст]во на железниците да отпусне на разположение на приселниците при преминаването им през румънска територия един нарочен влак. Разноските по това пътуване на преселниците ще бъдат заплатени от държавата.

Бележки

[1] Хакова Емине, Виталий Москаленко „Проф. Михайло Иванович Парашчук – украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963). Научно-инвентарен опис на личния архив на проф. Михайло Парашчук ЦДА на РБ ф. 1717К". София. 2007. с. 352. Публикувано е факсимиле на поканата.

[2] В 1906 році автор цих рядків, перебуваючи на засланні в Ставрополі, виступив на 10 тис. мітінгові боронити Онипку, як Члена Державної думи, що підписав т. зв. Виборозьку відозву.

[3] Църквата "Св. Неделя" в София. Бел. Е. Х.

[4] Същото интервю е препубликувано от В. Москаленко в бюлетина на Посолството на Украйна в България „Україна", 1996 год. III, бр. 8, с. 4-5 - ЦДА ф. 1717К, оп.3, а. е. 54, л. л. 74 г.- 75.

[5] Проф. д-р Иван Шишманов, царски извънреден пратеник и пълномощен министър на България при правителството на Украинската държава (Украинската народна република) – посланик на България в Киев от 23.03.1918г. до 08.05.1919 г. /Свидетелство, издадено от МВнРИ и сведения за прослужено време на Шишманов като посланик на България в Украйна. София. 21.05.1919 г. ЦДА ф. 176К, оп.18, а. е. 1028, л. 7- служебно досие на проф. Иван Шишманов в МВнРИ/.

[6] Бележка на [проф. Ив. Шишманов].

[7] Бележка (резолюция) вероятно на секретар от МВРИ – с нечетлив подпис.

[8] „Шульгин Олександр Якович (1889-1960) – обществено-политически деец, историк, публицист..."с. 453 - „Малий словник історії України" - Редакционна колекия с отговорен редактор В. Смолій, акад. НАН на Украйна. Киев 1997. с. 1-463.

[9] Кареев

[10] В същата архивна еденица от лист 67 лице и гръб до лист 76 лице и гръб е оригиналът на споменатия списък, съставен от посолството.

[11] В оригинала текстът между скобите е зачертан.

[12] Новобогаташи – фр. ез.

[13] Текст на писмото ЦДА ф. 176К, оп. 4, а. е. 2740, л. л. 87, 88 – на фр. ез.

[14] Бележка на Ив. Шишманов в полето, впоследствие зачертана.

[15] През който са минали вече болшевишките.. Alors du peux d`imaginere /Бел. Ив. Шишманов/.

[16] Иван Труш, украински художник

[17] Ариадна Труш, дъщеря на Михайло Драгоманов (Ариадна или домашно Рада, дъщеря на М. Драгоманов, братовчедка на Леся Украинка, съпругата на изтъкнатия украински художник от Лвив Иван Труш)

[18] Дмитро Донцов, идеолог на украинските националисти

[19] Федир Шульга, съветник в посолството на Украинската държава в България.

[20] Свитозар Драгоманов

[21] Хакова, Емине, Виталий Москаленко „ Проф. Михайло Иванович Парашчук – украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963). Научно-инвентарен опис на личния архив на проф. Михайло Парашчук ЦДА на РБ ф. 1717К". София. 2007. с. 355 – публикувана снимка на писмото.

[22] Пак там с. 53-54. Пубикувано е факсимиле на писмото

[23] Сертификатът, издаден от Мисията на Украинския червен кръст в Западна Европа в Берлин, подписан от М. Василев на името на Михайло Парашчук с дата 26.03.1923 г., се съхранява в личния архив на Парашчук – ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 250, л. л. 19, 19г, 20.

[24] В. „Зора" от същата дата по същия повод помества подобна информация . ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 625, л. л. 42, 43.- изрезка от вестника.

[25] Главен редактор на в. „Утро"

Глава трета

ТВОРЧЕСКА ДЕЙНОСТ НА М. ПАРАШЧУК

1. ТВОРЧЕСКА БИОГРАФИЯ, СПИСЪК НА ПРОИЗВЕДЕНИЯТА НА М. ПАРАШЧУК, ТВОРЧЕСКИ ПЛАНОВЕ, ДОГОВОРИ, ПИСМА И ДР.

ДОКУМЕНТ № 110

Писмо от [П. Кашин[ски] до проф. Михайло Парашчук за бюстовете, изработени от М. Парашчук и оставени от него на съхранение във Виена. Виена. 16.06.1932. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 660, л. л. 1, 2.

Високоповажний Пане Професоре,

Ваш лист з дати 31/V ц.[ей] р.[оци] одержав. Ваші бюсти свого часу п.[ан] Кедровський передав був мені на перехування. Спочатку були вони разом з моїми книжками на приватному магазині, але року 1928 мусів їх передати спедиційній фірмі Ляйнкавер у Відні, де вони були змагазиновані. Передаючи пізнійше свої книжки п. Савулі сконстатував я, що де-які скрині з книжками як моїми так і п.[ана] Кедровського затратилися. Я старався вияснити цю справу і вимагав од дирекції спедиції покрити шкоду. Дирекція годилася заплатити по 2 шілінги за 1 пр.[имірник]. В порозумінні з п. Кедр. передав я цю справу адвокатові Др. Вальдманові. П. Кедр. прислав цьому адвокатові з свого боку повновласт. Ходило ще про те, щоб довідатись Вашу адресу і ввійти з Вами в порозуміння що до висилки відшкодування та Вашої участи в процесі. Ви ніби відчули, що я через Прагу стараюсь довідатися де Вам писати. З тих скринь, що був передав п. Кедр. пропало 5. Доперва по висилці скринь, що лишалися на магазині, до випадку вияснилося, що всі Ваші бюсти зникли з магазину Ляйнкавера. Тому прошу Вас подати мені чи Ви годитесь вести процес з спедицією і на яку суму оцінюєте шкоду. Потрібно також на окремому аркушеві виписати число скринь з Вашими бюстами, якими, і проти кожного з них подати вартість. Цей спис може бути поданий як у німецькій мові так і в укр. По одержанні від Вас одповіді (згоди) я пришлю Вам формуляр сурової повновласти на імя мого адвоката. Процес вестиме адвокат безплатно, але треба оплатити штемпелі на скаржі до суду. Рахуючи, що Ваша шкода на оцінку п.[ан] Кедр.[овський] виносит minimum 1 тис. долярів, на штемпелі треба буде 60 шілінгів. Але ліпше булоб, колиб Ви порозумілися впрост з адвокатом, але писати йому треба по німецькому, бо він читає по укр. тільки друковане. Та про це по одержанні від Вас одповіді.

Здоровлю Вас сердечно
Ваш (потпис)

Адреса Maner b /Wien
Kaisersteig 12

ДОКУМЕНТ № 111

Заключение на вещите лица за приемане на бронзовата отливка на бюста на Ст. М. Стайков, изработена от Михайло Парашчук. София. 02.12.1935. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 128, л. 1.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ВЕЩИТЕ ЛИЦА

Съгласно протоколното определение от 2.XII.1935 г. по гр. д. № 2069/35 година на Софийския Околийски Съд, ние вещите лица, в състав: Професорите АНДРЕЙ НИКОЛОВ, АТАНАС ДУДУЛОВ И КИРОВ и адвокатката на ответната страна ------- се събрахме в ателието на г. ПАРАСЧУК и констатирахме, че бронзовата изливка на бюста на покойния СТАЙКОВ е изпълнена безукоризнено, с всичките му подробности, според гипсовия модел.

Според мнението на представителите на ответната страна, патината „която се явява единствената причина за спора", била тъмна и би било желателно да се направи по светла.

Господин ПАРАСЧУК изяви готовност да изпълни горното желание и в последствие го изпълни.

На 12 април прегледахме още веднъж бюста и констатирахме, че както бронзовата отливка, така и патината, са изпълнени отлично.

ВЕЩИ ЛИЦА:

ДОКУМЕНТ № 112

Писмо от МОСПБ, Главна дирекция на обществените сгради, пътищата и благоустройството, Отделение „Архитектурно" до Михайло Парашчук с покана за довършване и монтиране на място герба на Народния театър. София. 25.08.1936. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 13, л. 1.

М.О.С.П.Б.
герб на Царство България
ГЛАВНА ДИРЕКЦИЯ
на
ОБЩЕСТВЕНИТЕ СГРАДИ, ПЪТИЩАТА
И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО
Отделение Архитектурно
№ 8339
С..... приложения

София, 25.VIII.1936 год.
Тук – Михаил Паращук
бул. Дондуков 69

Поканвате се незабавно да довършите герба на Народния театър и да го поставите на мястото.[1]

Съгласно подписания договор Вие бяхте длъжен да привършите работата на 15. юний н.[астоящата] г.[одина]

Архитект
Н-К на ОТДЕЛЕНИЕТО: подп. не се чете кръгъл печат на М.О.С.П.Б.

ДОКУМЕНТ № 113

Писмо от проф. Михайло Парашчук до Милосърдното дружество „Купат-Цедака и Бикур-Холим", копие до Дружеството на участвувалите във войните български евреи за свикване на комисията за приемане на готовия паметник, посветен на евреите загинали за България в Балканските и Първата световна война, изработен от Михайло Парашчук. София. 11.07.1938. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. 3.

Проф. М и х а и л П а р а с ч у к - скулптор

бул. Дондуков № 69 С О Ф И Я тел. 2-76-59

До Почит.[итаемото]
Милос.[ърдно] Д[ружест]во „Купат-Цедака и
Бикур-Холим"
Копие до Д[ружест]вото на
участвувалите в[ъв] войните български евреи

Т У К

П.[очитаеми] Г.[осподине]

С настоящето чест ми е да Ви съобщя, че възложената ми работа - Паметника с всичките му детайли са напълно готови и монтирани[2] на самото място.

Моля нареждането Ви за незабавно свикване на приемателната комисия по Паметника за окончателното приемане на цялата работа – и да ми се изплати остатъка от 10 300 лева.

гр. София, 11.7.1938 год. С почитание: п. М. Парашчук

ДОКУМЕНТ № 114

Бележки на неуточнено лице за историята[3] на болницата – паметник в чест на загиналите във войните български евреи, за конкурса за паметник, спечелен от М. Парашчук. София. Б. д. Чернова. Машинопис, ръкопис.
ЦДА ф. 1568К, оп. 1 а. е. 8874, л. л. 15, 16, 17, 18, 19.

Бележки по историята на Народна болница в памет на падналите за свободата на България евреи, бивша болница-паметник

Деветоюнският преврат и особено последвалите септеврийски събития имаха за резултат консолидирането на реакцията в нашата страна. При страха от народното възмездие за многобройните жертви, както и за целите на една лъжлива пропаганда целяща насочване на народното негодуване в задънена улица, буржуазията даде пълна възможност за разцъфтяването на разни ултрашовинистични и фашистки организации като „Родна защита", „Кубрат", Съюза на българските фашисти, Съюза на бълг.[арските] националисти /Кунчев/ и пр. В своята терористическа практика, тия фашистки организации, с явна подкрепа на двореца и реакционните правителства

погазваха всяка следа от демокрация и се отдаваха на активно преследване на комунисти и евреи. Последните биваха гонени независимо от класовата си и партийна принадлежност. Обвиняваха ги, че те са носители на „варварски болшевизъм", друг път, че те са крепители на мосонството и капитализма, а трети път направо, за това че принадлежели на малоценна и паразитна раса.

Това наложи, щото през 1924 год. група евреи запасни офицери и войници, между които о. з. полковници Таджер и Алкалай, д-р Самуил Мезаж, Ели Ешкенази-Алфандари и др. да се съберат на учредително заседание и поставят основите на дружеството на участвалите във войните евреи със специална задача – борба против антисемитизма. В изработения за целта устав се предвиди специално място за паметник увековечаващ паметта на многобройните граждани евреи паднали във войните 1912-1913 и 1915-18 г. Макар броя на евреите паднали по бойните полета да не е бил малък, реакцията систематически подценяваше умаловажаваше техния брой и обстоятелствата при които бяха паднали. В станалите разисквания се реши вместо обикновен паметник на камък да се изгради една болница-паметник. Идеята бе дадена от д-р С. Мезан, който се мотивира, че парите, които биха се хвърлили за изграждането на паметник не биха ползували никого, освен паметта на бойците, докато една болница-паметник би дала облекчение и на страдащите живи близки на падналите бойци, още повече, че под влиянието на развиващият се фашизъм, на лекарите евреи се отказваше достъпа в държавните болници за специализация и усъвършенствуване.

Идеята се възприе от учредителите на дружеството и се пристъпи към търсене на начини за осъществяването й. Скоро се разбра, че това може да стане най добре при съдействие на еврейското благотворително дружество „Купат Цедака и Бикур Холим", което от незапомнени времена е работило всред софийските евреи и разполагаше с доста недвижими имоти и приходи от благотворителност.

Независимо от решението на д[ружест]вото на евреите участвали във войните благотворителното д[ружест]во К.[упат] Ц.[едака] и Б.[икур] Х.[олим] още през 1920 год. съзнавайки нуждата от една еврейска болница бе взело решение за изграждането на такава и бе учредило нарочен „фонд болница". През 1924 год. след основаването на д[ружест]вото на бойците евреи се отпочнаха дълги преговори, които не дадоха резултат поради липсата на значителни средства от каквито се нуждаеше издигането на болницата-паметник.

Към края на 1930 год. Соф.[ийския] еврейски общински съвет, по повод на предложението на д-р Исак Израел от Пловдив да отпусне при известни условия една част от необходимите средства за изграждане на проектираната болница, покани управата на Б. [икур] Х.[олим] и К.[упат] Ц.[едака] и я занима с подробностите. Започнаха проучвания и преговори, съвместни заседания с общинския съвет и отделно с д-р Израел повече от 40 на брой, независимо от заседанията на отделните комисии.

Появиха се многобройни мъчнотии, повече от които следните:

1/ терена – където да се построи болницата

2/ отношенията с д-р Израел

3/ отношенията с войнишкото дружество

4/ въпроса за намиране средства за постройката

5/ след постройката на болницата – въпроса за издръжката на същата.

За терена. Съществуваха 4 възможности: да се построи зад разсадника в Конювица. Изостави се поради отдалечеността на мястото; на мястото на сиропиталището /срещу игрище Славия/ настоятелството на сиропиталището не се съгласи; на мястото на амбулаторията на д[ружест]вото / ул. Осогово/ - лекарите специалисти намерили, че мястото не било удобно; на мястото на еврейските безплатни трапезарии, на бул. Бъкстон. Д[ружест]вото на последните прие с готовност идеята при условие че К.[упат] Ц.[едака] и Б.[икур] Х.[олим] поемат върху себе си дължимите суми за мястото, една ипотека възлизаща на 120-130 000 лева и че в бюджета се предвиди годишна субсидия в полза на трапезариите.

От друга страна, преговорите с д-р Исак Израел доведоха до следното съгласие: Последният дава на дружеството К.[упат] Ц.[едака] и Б.[икур] Х.[олим] безлихвен заем от 2 500 000 лева платим след 15 години по 250 000 лв. годишно след обзавеждането и функционирането на болницата. Срещу

това д-р Израел става началник на хирургическото отделение при болницата, което следва да има 30 легла разпределени по 10 в I , II и III класа болните от II и III класа д-р Израел поема ангажимента да оперира безплатно. Болните от I класа ще заплащат хонорар за операцията на д-р Израел. В договора бяха поставени точки според които д-р Израел се обезпечаваше, че сградата не може да служи за други обществени цели, като училище и пр.

Преговорите с войнишкото дружество завършиха с това, че последното постави на разположение всичките си суми предвидени за фонд-паметник възлизащи на 500 000 лв. и се ангажира активно да съдействува със свой представител при постройката на болницата.

Въпреки това д-во К.[упат] Ц.[едака] и Б.[икур] Х.[олим] не се реши да отпочне строежа, без да подсигури и останалите 2 00 000 лв., колкото се смяташе че са още необходими след заема на д-р Израел и фонда на войнишкото д[ружест]во.

За да се даде общонароден еврейски характер на делото за изграждане на болницата паметник избран бе един 9 членен комитет /отпосле 15 член[ен] който се излъчи из средата на 2 секции: за пропаганда и финансова. Отпочна се пропаганда в голям размер в резултат на която се събраха до 31.III.1932 год. към 1 300 000 лв. в пари и около 800 000 лв. в материали.

На 8 май 1932 г. се положиха основите на болницата паметник. При подходящо тържество на югоисточния ъгъл в нарочно гнездо се постави грамота подписана от управата на дружеството и няколко златни и сребърни монети за спомен.

Еврейската община отпусна 550 000 лева и д[ружест]вото от своите собствени средстава 200 000 лв.

За строежа на болницата бе образувана строителна комисия в която влизаха представители на евр.[ейската] Община, на д[ружест]во К.[упат] Ц.[едака] и Б.[икур] Х.[олим] от войнишкото дружество, от евр. трапезарии, 1 лекар, 1 архитект, и 1 чл.[ен] от Контр.[олната] комисия на д[ружест]вото.

Изработването на плановете се възложи на архитектите Белковски и Данчев от София, а строежа на фирмата Рела и Неффе.

Паралелно с поставяне основите на болницата се уточниха и отношенията между разните организации които се заангажираха с реализирането на идеята за болница-паметник. На едно съвместно заседание на тия организации с евр.[ейския] Столич.[ен] Общински съвет се реши:

Зданието на болницата да принадлежи на Софийската еврейска община така също и целият инвентар /и бъщащият/ зданието и инвентаря общината отстъпва на д[ружест]во К.[упат] Ц.[едака] и Б.[икур] Х.[олим] до тогава докато същото преследва целите, посочени в устава, бюджета на болницата се изготвя и приема в съвместно заседание на общината и д[ружест]вото, общината има право на върховен контрол по отношение книжата и сметките, с отнемането на болницата от д[ружест]вото, общината поема едновременно и задълженията на последното по работите в болницата, подържането на зданието и инвентаря остават в тяжест на д[ружест]вото. Общината съдейства всякак за преуспяването на болницата и предвижда в своя бюджет редовна годишна субсидия.

Междувременно Министерството на финансите освободи от вносни мита железарските материали и материалите за парно отопление възлизащи на около 200 000 лева.

Междувременно секциите за финанси и пропаганда свършиха огромна работа. Събираха се масово парични средства и др.[уги] дарения. Така например: Д-р Л. Меворах от името на семейството си отстъпи на болницата един рентгенов апарат с всички необходими приспособления, наследниците на Давид Фахри внесоха 200 000 лв., наследниците на Рафаел Леви 51 000, Моис Конфино по поръка на майка си остави на разположение на комитета 60 болнични кревати с пружините, Райна и Авр.[ам] Мешулам паричен дар от 55 000, Д[ружест]во „Цедек веемет” – 100 000 лева, групата на евреите лекари от София 34 640 лв., фабриканта Жак Елияс /фабрика Фортуна/ подари всичкото необходимо бельо, Санто Семо като условие за замяна на собствения си апартамент за зданието на войнишкото дружество подари всички необходими хирургически инструменти и пр. по-малки

дарения парични в[ъв] вещи и материали. Въпреки всичко за довършване на болницата се оказаха необходими още 1 500 000 лева.

Финансовите затруднения ставаха все по-големи. Оставаше единствена възможност, да се сключи заем от Банка Геула, но банката поставяше като условие щото заема да бъде подкрепен с поръчителство на членове от управата на д[ружест]вото. Такива се намериха, а именно Самуел Панижел и Нисим Шимон. Последният подпомогнат от арх. Барухов бе най-дейният измежду съставляващите строителния комитет. Предвид финансовите затруднения той се противопоставяше на специалното и по последна дума на медицинската техника обзавеждане на операционната зала. Именно за да избегне упреците на своите колеги, и на лекарите и обществото, той се съгласи да поръчителствува с което можеха да се наберат средства за довършване на болницата.

За правилното функциониране на болницата от медицинско и административно гледище, потърсено бе съдействието на опитни специалисти като Професор Моллов, Д-р Каракашев /бивш управител на б/[олни]ца „Червен Кръст". Д-р Матев началник на Хирург.[ическо] Отделение при Климент.[инската] Б[олни]ца хирурга Д-р Карамихайлов, които съвместно с д-р Епелбаум и Ели Ешкенази изработиха устава, правилниците за болницата.

Оставаше да се изгради и паметника, който би дал образа на болницата. След дълги проучвания на представените от разни художници модели, комитета съставен от Борис Басанов, Алфред Демайо и Нисим Аладжем, се удобри проекта на скулптора Парасчук, а написването на паметните плочки, съдържащи имената на падналите бойци се възложи на инж. Шекерджийски.

На 19 Март 1934 г. болницата започна да функционира със своето Хирургическо отделение. Разкрити 20 легла, при 22 д.[уши] персонал от които 5 лекари, 3 сестри, 3 д.[уши] административен персонал и 11 помощен и служителски. До края на годината през отделението минаха 223 д.[уши] от които 40% лекувани безплатно. Общо изпълнени 3 430 лечебни дни, средно 14, 5 лв. д.[невно]. Издръжката на едно легло е струвало 160 лв. дневно.Управител на болницата е бил Д-р Епелбаум, заемащ същата служба безвъзмездно. Безплатно е работил също така и интерниста Д-р Пизанти.

През 1935 год. в хирургическото отделение за постъпили 165 д.[уши] а заедно със заварените от 1934 г. 15 д.[уши] всичко през отделението са минали 180 от тях починали 18. Изглежда, че високата смъртност подби авторитета на болницата и специално този на д-р Израел, напливът в Хирургическото отделение намаля значително. Това принуди управлението на д[ружест] вото да потърси начини за заздравяване на болницата. Предложи се откриването на Акушеро-Гинекологическо отделение. За целта бе необходим съответен ремонт в стаите на болницата и построяването на 4 стаи в таванският етаж предназначени за болничния персонал. Средства за този ремонт се намериха по следния начин: Женското д[ружест]во МАТЕРНИТАД даде 140 000 лв. евр.[ейският] младежки клуб 52 135 лв. При освещаване на надписите дарителите по стаите на болицата се събраха 150 000 лв. Взеха се взаимообразно и други 70 000 лв. от раз.[ни] евр.[ейски] д[ружества].

Родилното отделение се откри на 20 септември 1935 г.

През 1935 г. през болницата се минали през хирургическото отделение 180 болни, от които 78 лекувани безплатно с 3 848 леч.[ебни] дни, оперирани 129 д[уши]. През акушерското отделение от 22 септември до 31.XII са минали 31 родилки, постъпили 38 болни на които са направени 25 операции. При общо лечебни дни за целото отделение 799. Средна цена за един болен на ден 180, 30 лв. Болницата е била обслужвана от 29 д.[уши] при началник на Акуш.[еро] Гинеколог.[ическото] Отделение д-р Иванов.

Нуждите за новоразвилите се отделения покачват броя на персонала, съгласно бюджета за 1937 год. на 34 д.[уши] съставен както следва: 1 управител без заплата, 6 прислужнички по 3 за хирургическото и акушерското отделения, 1 перачка, 1 гладачка, 2 прислужнички в кухнята, 1 прислужник за амбулаторията по 3 сестри за 2-те отделения, един помощ.[ник] домакин, 4 лекари, готвач, огняр, портиер, 1 началник отделение на Хирургията на % 1 началник на акуш.[ерското] отделение на % 1 асистент и 5 ученички-сестри с малък хонорар. Бюджета за щатните служби /без

административните плащани отделно от д[ружест]вото/ възлизаше на 553 800 лв. годишно а заедно с останалите материални разноски на 1 246 200 лв. В приходната страна на бюджета се предвиждаха постъпления почти изцяло от приходи на болницата при само 90 000 от благотворителност.

Ръководството на болницата си оставаше в ръцете на д[ружест]вото, което от своя страна до 1937 год. бе поверило работите на особен Куратoриум, заменен впоследствие от тричленна комисия. Скоро обаче се установи, че болницата се налагала да има свое напълно самостоятелно управление, тъй като ежедневно разширяващата се дейност налагаше един постоянен надзор. В разбирателство със Соф.[ийската] Еврейска Община д[ружест]вото реши да отдели болницата като я обособи в отделно благотворително дружество наречено „БОЛНИЦА ПАМЕТНИК".

Новото дружество се учреди на 14 юний 1938 год. прие специален устав, избра първия управителен съвет състоящ се от 15 д.[уши] членове. Провъзгласени бяха за почетни членове на д[ружест]вото многозаслужилите полковник Аврам Таджер председател на войнишкото дружество и д-р Епелбаум и двамата взели живо участие по проектирането, изграждането и функционирането на болницата. Последния за особените му заслуги като нехоноруван управител на болницата в продължение на 4 години бе провъзгласен за почетен управител на болницата. По подаване оставка от мястото управител Д-р Епелбаум бе заменен на 6. XII.38 год. от д-р Морено Мешулам.

Устава на новото д[ружест]во се утвърди от Министерството на Вътр.[ешните] работи Народното здраве на 30.XI.1939 год. отдел за Общ.[ествени] Грижи с[ъс] заповед № 4 172.

Новото благотворително д-во БОЛНИЦА-ПАМЕТНИК е вербувало членове из еврейското население в Столицата, такива към 1940 год. е имало 264.

През 1939 год. болницата е имала 1 хирургическо отделение, акушеро-гинекологическо, един рентгенов и физиколечебен институт.

Санитарният персонал се е състоял от 1 управител – лекар, Хирург. Отделение от Началник – д-р Исак Израел, асистент д-р Р. Зонанов и 3 сестри. Началник на Акушеро-гинеколог.[ичното] отделение д-р Иван Иванов, асистент д-р Хаил Гершон, лекар по детски болести Д-р Епелбаум, 3 акушерки, 2 сестри и доброволен асистент д-р М. Кокашвели. Рентгеновия и физиколечебен ин.[ститут] се завеждаше от Д-р Д. Давидов.

Лекувани през годината в хирург.[ическото] отделение 335 д.[уши] направени операции 258, амбулаторни прегледи 2 072 и първа помощ дадена на 390 д.[уши].

Акушерогинеколог.[ическото] Отделение 356 родилки, 195 болни, 118 операции, консервативно лекуване 77, амбулаторни прегледи 106.

Реннгенологически прегледи 979.

Болницата разполагаше в хирургическото отделение с 2 операционни зали и 13 болнични стаи с общо 30 легла.

Родилно-гинекологичекото отделение с 1 операционна зала, една родилна зала, 11 болнични стаи с 30 легла.

Бюджетопроекта за 1940 год. при 39 д.[уши] персонал предвиждаше 1 900 000 лв. разходи от които за заплати 831 000 материални и др.[уги] разноски 908 000, извънредни разходи 161 000. В приходната страна 1 600 000 лв. се предвиждаха да постъпят редовно от болнични приходи, останалите 300 хиляди лева от дарения и супсидии и членски вноски.

ДОКУМЕНТ № 115

Писмо от Михайло Парашчук до Георги Димитров, министър председател на НРБ и председател на ЦК на БКП за предаване на бюста на Димитър Благоев на Георги Димитров и молба за уточняване на условията за отливането му от бронз или изработването му от мрамор. София. 05.12.1946. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 549, л. л. 1, 1г.

ПРОФЕСОР
МИХАИЛ ПАРАСЧУК
бул. Дондуков № 81
тел. № 2-76-59
София

ДО ГОСПОДИНА
ГЕОРГИ ДИМИТРОВ
нистър председател на България
и председател на Ц.[ентралния] К.[омитет] на
Б.[ългарската] Р.[аботническа]П.[артия] /к/[омунисти]
Т У К

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ДИМИТРОВ,

По Ваша инициатива – в края на 1922 г. бях натоварен и аз приех ангажимента да скулптурирам от натура бюста на маститя дядо Благоев.

Този ангажимент ми бе даден от тогавашното ръководство на Б.[ългарската] Р.[аботническа] С.[оциал] Д.[емократическа] П.[артия] /тесни социалисти/ респективно лично от Вас без да съм влагал или подозирал лични груби интереси и съображение извън честта, която ми направихте тогава с удостояването ми аз да бъда автора на тази изключителна историческа художествена творба.

Поради станалите събития от 9 юни 1923 г. нататък за щастие – аз не вручих изработения бюст на партията Ви, но съумях да го защитя от варварско унищожение.

Повтарям за щастие защото нека да не се забравя, че сега след смъртта на дядо Благоев нито „гения" би могъл да му направи бюста по добър от този, който аз имах честта тогава да сътворя.

Позволете ми уважаеми, Господин Димитров, с настоящето си да Ви изпратя оригинала на моята творба с което моя ангажимент към Вас и партията Ви завършва.

Щастлив съм обаче, че тази поръчка изпълнявам непосредствено пак чрез Вас макар че, изтекоха повече от две ужасни десетилетия в течение на които нито за миг аз не напуснах своя дълг към Вас и партията Ви да браня и съхраня тази светиня с цената на собствения си живот и... сега Ви я предавам.

Условията за отливането на въпросния бюст в бронз, изчукването му в мрамор и пр. Ви предявих с[ъс] заявление от 12.X.1946 г. връчено в Ц.[ентралния] К.[омитет] на Б.[ългарската] Р.[аботническа] П.[артия] /к/[омунисти].

В очакване понататъшните Ви разпореждания, моля приемете уверенията ми за неизменното ми към Вас дълбоко почитание.

София, 5 XII.1946 г.

ДОКУМЕНТ № 116

Изложение от Михайло Парашчук до секретаря на ЦК на БКП, Митко Григоров за изработения от него бюст на Димитър Благоев и за неговото заплащане. София. 03.05.1962. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 157, л. л. 1, 2, 3.

ДО ЦЕНТРАЛНИЯ КОМИТЕТ НА
БЪЛГАРСКАТА КОМУНИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ-
ДРУГАРЯ МИТКО ГРИГОРОВ

И З Л О Ж Е Н И Е

От проф. Михайло Парашчук, скулптор, София,
ул. Венера, № 6

ДРУГАРЮ СЕКРЕТАР,

Не бих си позволил да се обръщам отново към Вас и да Ви безпокоя, отнемайки при това от времето Ви, което ценя, ако не беше безкрайното ми огорчение, което ми поднесе Художествения съвет при С[ъюза]на Б[ългарските] Х[удожници], оценявайки бюста на Димитър Благоев – Дядото за 12 000 лв. ст[ар] к[урс].

Най-напред ще си позволя съвсем накратко да поясня какво представлява този бюст и как е създаден и съхраняван той – факти, известни на цялата наша общественост, с изключение вероятно само на „корифеите" от Художествения съвет при С[ъюза]на Б[ългарските] Х[удожници].

Преди всичко, това е единственият бюст от натура на Дядото, направен по личното настояване на др. Георги Димитров и одобрен от него. Дядото не обичаше да позира. Освен това той по това време беше вече сериозно болен и се движеше с поставен на гърдите му кислороден апарат за облекчаване на дишането. Обаче моят маниер на работа да оставям модела си свободен да пише, чете или говори не затрудняваше никак Дядото и не го изморяваше при позирането.

Работата извърших едва ли не при конспиративни условия. За нея знаеха освен другарите Г. Димитров и В. Коларов, малцина още, между които другарите [Карло] Луканов и Клинчаров. Отидох в клуба на ул. Кирил и Методи, където бе довеждан и Дядото, който както казах вече, беше доста изтощен.

Така през 1922 г. направих първия бюст на Дядото – т. н. „академичен бюст", представляващ пластична снимка на образа му. Но понеже Дядото беше познат и като блестящ оратор с пламенно красноречие, винаги запленяващо масите, под чието обаяние бях попаднал и аз, реших, че като художник аз съм длъжен да увековеча за бъдните поколения Дядото като оратор. Така създадох бюста-композиция „Димитър Благоев - оратор".

След 1923 г. и през цялото време на фашисткия режим аз лично съхранявах този бюст. Какво представлява това могат да оценят само хора, които са почувствували върху собствените си плещи цялата свирепост на смъкнатия на 9-ти септември режим, още повече, че мои „добри" и заинтересувани колеги побързаха да доложат на полицията за направения от мене бюст на основоположника на БКП.

Не дълго след завръщането си в България – през 1946 г. – др. Георги Димитров ме извика при себе си в Народното събрание и ме попита дали е запазен бюста на Дядото. След моя утвърдителен отговор той ме помоли да предам бюста в ЦК на Партията за откупуване, където и да остане да се съхранява като реликва. Разговорът се водеше в присъствието на др. В[ълко] Червенков.

Изпълнявах желанието на др. Георги Димитров и предадох бюста на Дядото в ЦК на Партията.

Дълги години не бе уреждана материалната страна на въпроса и едва миналата година по Ваше нареждане се обърнах за оценка на бюста към Художествения съвет при СБХ, откъдето след почти едногодишно протакане и немалко съвещания и заседания преди известно време ми бе съобщено, че бюстът по силата на 3-то и 5-то Постановления на Министерския съвет от 1948 г. се оценява на 12 000 лв. ст.[ар] к[урс].

Считам, че дадената оценка е не само една подигравка от страна на Художествения съвет при СБХ към мене – аз много добре зная отношението на повечето от членовете му към мене и съм свикнал с него, но и кощунството с паметта на човека, когото съм увековечил с единствения правен от натура бюст.

Не бих искал да говоря за художествените достойнства на бюста. Факт е, че той ги притежава, защото иначе не бих си обяснил защо се правят толкова копия от него – някои от тези, които са го оценявали – кои талантливи, кои бездарни – според възможностите на авторите им. Не бих искал да говоря за трудностите, които съм имал при работата си върху бюста и при съхраняването му в продължение на повече от двадесет години през време на фашистката диктатура. Тях, както казах, може да разбере само онзи, който не е бил галеното дете на режима и е изпитал прелестите му на гърба си. Но да се сравнява тази монументална творба-реликва и й се дава оценка, равна на „художествени" произведения – еднодневки, които се забравят веднага, след като авторите им приберат парите, е наистина подигравка не само с мене – това, повтарям, не ме засяга, защото аз съм свикнал с такова отношение към мене от страна на СБХ, но и с паметта на Дядото. А да говоря какво представлява той е излишно. Това, предполагам, знаят дори членовете на Художествения съвет при СБХ.

Що се касае за формалната страна на въпроса – позоваването на 3-то и 5-то Постановления на М.[инистерския] С.[ъвет] от 1948 г., считам, че и това е погрешно, защото аз съм работил този бюст дълги години преди създаването на тези нормативни актове, а и самото предаване на бюста е станало през 1946 г. по личното настояване на др. Георги Димитров – пак преди Министерските постановления. Така че начинът на оценяване, предвиден в тези нормативни актове, не би трябвало да се прилага по отношение на тази творба, създадена и приета дълго време преди постановяването им.

Освен това считам, че поради особения характер на творбата, която трябва да се оцени, поради нейната уникалност и за да бъда сигурен в обективността и правилността на оценката, това би трябвало да стане от ЦК на Партията, а не от хората, които поради чисто професионални и кариеристични подбуди виждат в мое лице, въпреки преклонната ми възраст, един опасен съперник и са готови на всичко само и само да ме злепоставят, наранят и огорчат, за което са дали вече предостатъчно доказателства. В края на краищата правото да се оцени по достойнство една художествена творба не е привилегия единствено на хората от Художествения съвет при СБХ.

Ето защо се обръщам отново лично към Вас, Другарю Секретар, и поставям пред Вас разрешаването на този така жизнен за мене и вълнуващ ме проблем. И Ви моля да имате предвид, че в случая се касае не до материален интерес, а за ПРАВДА и СПРАВЕДЛИВОСТ.

София, 3 май 1962 г.

С най-искрено Уважение:

подпис

/М. Парашчук/

ДОКУМЕНТ № 117

Изложение от Михайло Парашчук до Президиума на СБХ във връзка с изплащането на хонорара му за изработения от него бюст на Димитър Благоев. София. 20.07.1963. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 158, л. л. 1, 2.

ДО ПРЕЗИДИУМА НА С.[ЪЮЗА] НА Б.[ЪЛГАРСКИТЕ] Х.[УДОЖНИЦИ]
Т у к
Московска, 37

И З Л О Ж Е Н И Е

От проф. Михаил Парашчук, жив.[ущ] София,
ул. Венера № 6

ДРУГАРИ,

В касата на Съюза се намира една постъпила на мое име сума в размер на 1200 лв., представляваща внесения от ЦК на БКП хонорар за изработения от мене единствен от натура бюст на Димитър Благоев.

Когато поисках да ми бъде изплатен този хонорар, ми бе отговорено, че това не може да стане, понеже ми е отпусната ежемесечна помощ от страна на Съюза или, ако ми бъде изплатен хонорарът, ще трябва да се прекрати изплащането на помощта за 16 месеци, на какъвто размер помощ се равнява хонорарът. Всичко това било в съгласие с т. 5 от Постановление № 142 на МС от 1959 г., публикувано в „Известия", бр. 62/1959 г.

Считам за погрешно разбирането, че този хонорар представлява „доход" по смисъла на посочения нормативен акт, в какъвто случай или той не би следвало да се изплаща или помощта би трябвало да се прекрати временно, защото:

1. Бюстът е изработен през 1922 г.
2. Съхраняван от мене непрекъснато до 1946 г., когато по личното нареждане на др. Георги Димитров той бе предаден в ЦК на БКП за откупуване.
3. Оценката и заплащането на определения хонорар бяха забавени чак до 1961 г. <u>поради много добре известни на Съюза причини.</u>
4. Самата сума е постъпила в Съюза преди повече от две години и, ако аз не съм я изтеглил досега, съм имал лични свои съображения.
5. Този хонорар поради това не представлява „доход", какъвто има предвид въпросното Постановление: да получаваш хонорари за извършена работа по времето, когато получаваш и помощ от страна на Съюза, което естествено е недопустимо, а <u>една съвсем слаба материална компенсация за извършеното от мене преди 40 години, предадено преди почти 20 години и платено преди 2 години.</u>
6. Очевидно е, че в случая изплащането на този хонорар не може да представлява пречка за получаване на отпуснатата ми помощ, както и получаването на помощта не би трябвало да ме лишава от правото да получа хонорара. Това би могло да стане само ако аз бях реализирал този хонорар за работа, извършена по време на получаване на помощ от страна на Съюза или в най-лош за мене случай, ако хонорарът беше постъпил след като е определено да ми се отпусне помощ. Случаят, обаче, съвсем явно не е такъв.

Ето защо моля да разпоредите да ми бъде изплатен въпросния хонорар, без това да доведе до спиране на отпусната ми помощ. При разрешаване на този въпрос, моля да не забравяте, че не по своя вина – нямам желание отново да разисквам тази, колкото болезнена за мене, толкова недостой-

на за известни хора, тема, а фактите, отнасящи се до нея, са добре известни на всеки непредубеден, притежаващ елементарно чувство за справедливост член на Съюза, както и на нашата общественост – в продължение на последните седем години аз бях лишен от всякаква възможност да работя и получавам от работата си доход – право, което се гарантира на всеки в нашата страна, право, от което грубо и несправедливо аз бях лишен.

София, юли 20, 1963 С уважение

ДОКУМЕНТ № 118

Списък на скулптурните работи и цените им за Работническия театър /бивш „Ренесанс”/ от Михайло Парашчук. София. 24.07.1947. Чернова. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 130, л. 5.

СКУЛПТУРНИ РАБОТИ ЗА РАБОТНИЧЕСКИЯ ТЕАТЪР БИВШ
„РЕНЕСАНС”

I . СКУЛПТУРНИ РАБОТИ ПО ВЪТРЕШНОСТТА

1. Капители
   а/ партера 5 броя х 7 000...6500 ..35 000
   б/ балкон 5 броя х 6 500...6000 ..32 500
   в/ партер 2 бр. малки х....
2. Конзоли
   а/ партер 13 броя х 6 000...5000 ...78 000
   б/ балкон 6 броя х 3 000...3000 ...18 000
   0, 60 .....4 000...3 500....80 000
3. Фриз около куполата 20 л. м. х.....
   0, 40.....3 000
4. Релеф в главното фоайе
   мотив „Трудът” с размери
   176 х 4,32 ....1 бр. 300 000 .....20 000 .....300 000
5. Фреска с балконското фоайе с размери 4, 13х128
   /мотив „Труд в природата”
6. В салона
   от двете страни на сцената
   /портала/ музите на театралното изкуство
   2 броя релефи 2, 00 /3, 60 – 2 броя х.....150 000.....120 000....300 000
7. Странични ложи мотиви..... 2 броя х.....5 000.....4 000.....10 000
8. Скулптурна украса на балкона 20 л. м. х .....1 500.....1 200.....30 000
9. Рамки около сцената.....л. м. х..... 2 500

II. СКУЛПТУРНИ РАБОТИ ПО ФАСАДАТА

1. Релефа на фронтона 1 брой х .....180 000.....180 000
2. Лежащи фигури на фасадата
   откъм бул. Хр. Ботев.....2 бр. х 120...100 000.....24 000 (0)
3. Скулптура на труда..... 1 бр. х 220...100 000..... 22 000 (0)

София, 24 юли 1947 г. Скулптор:

ДОКУМЕНТ № 119

Писмо от ЦК на ОРПС в България до скулпторите Михайло Парашчук, Любен Димитров, Александър Занков, архитектите Петко Цветков, Карл Кандулков, Стоян Ламбрев и Киряк Атанасов за среща и уточняване на скулптурите и срока за тяхното изработване за бившия театър „Ренесанс". София. 26.07.1947. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. 4.

ОРПС ОБЩ РАБОТНИЧЕСКИ ПРОФЕСИОНАЛЕН СЪЮЗ
В Б Ъ Л Г А Р И Я

Телефон 2-62-12 **Ц Е Н Т Р А Л Е Н К О М И Т Е Т** ул Сердика 6

№ 7977 ТВ. БЪРЗО! София, 26.VII.1947 г.

До Г. Г. Скулпторите
Любен Димитров - Художеств.[ена] Академия
Михаил Парасчук – Бул. Дондуков 81
Александър Занков – ул. Тито 52
Копие: Г. Г. Архитектите
Петко Цвятков – ул. Калоян 3
Карл Кандулков – ул. Ц. Самуил 53
Стоян Ламбрев – ул. Сердика 6
Г. Завед. Домакин. Отдел при ЦК на ОРПС-
Киряк Атанасов

Т У К

Молим, явете се на 28 т. м. вторник, 10 ч. сутринта в Централния комитет на ОРПС, ул. Сердика № 6 в Домакинския отдел, ведно с изработените скици и макети на скулптурните работи по украсата на работническия театър – бивш „Ренесанс", за да бъдат прегледани от архитектите, уточнени и конкретно установят какви скулптури ще се работят и в какъв срок.

Предвид напредналия ход на строителните работи, налага се незабавното започване на скулптурите.

Ако не се явите на горната дата и час ще сметнем, че се отказвате да извършите възложената Ви работа.

кръгъл печат

ГЛ. СЕКРЕТАР: п. не се чете
АРХИТЕКТ: п. не се чете

ДОКУМЕНТ № 120

Писмо от Михайло Парашчук до Директора на Музея на съпротивата (на революционното движение), София със списък на изработените от скулптора скулптурни работи за музея. София. 18.08.1950. Копие. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. 12.

Вх. № 782
29. VIII.'50 год.

До Другаря Директор на Музея на съпротивата
Тук

Другари,

Представям Ви окончателната ставка относно възложената ми работа-направа скулптурната украса на Музея, съгласно договора както следва:

1. Балустри 61 бр. по 1 000 .....61 000 лв.
2. Корнизи 36 л. м." 1 400.....50 400 лв.
3. Конзоли 27 бр. " 2 200.....59 400 лв.
4. Рамки 10 бр. " 1 300.....13 000 лв.

Или всичко 183 800 лв.

Сто осемдесет и три хиляди и осемстотин лева, която сума след спадането на дадените ми аванси да ми бъде изплатена.

С поздрав
п. М. Парашчук

София 18.VIII.1950 г.
Мерките и броевете отговарят на действителността
п. Иван Пенков

ДОКУМЕНТ № 121

Протокол на комисия за преглед и оценка на изработените от Михайло Парашчук пластични детайли за Националния музей на революционното движение в София. София. 05.09.1950. Заверен препис. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. 11.

Д н е с, 5. IX. т. г. с[ъс] заповед № 30 от 5.IX. т.[ази] г.[одина] от Директора на Националния музей на революционното двгжение в България назначи комисия в състав: др. др. [другарите] В. Грънчаров, проф. И[ван] Пенков – представители на музея, Иван Мандов – представител на съюза на художниците, В. Трифунов – представител на ф.[инансово] счетоводен отдел на К[омитета] за Н[аука] И[зкуство] и К[ултура], с[ъс] задача да прегледа и оцени извършената работа от др.[угаря] М. Парашчук и като взе мнението на вещите лица намери, че същата е извършена художествено добре в определения срок и прецени:

6000 1. 12 бр. балустри по 1 000 лв. единия брой на обща стойнос.....12 000 лв.
300 2. 49 балустри малки по 500 лв. единия брой на обща стойност.....24 500 лв.
250 3. 20. 40 линейни м.[етра] цокъл по 250 лв. единия метър на обща стойност.....5 100 лв.
1300 4. 10 бр. гипсови рамки по 1 300 лв. едната на обща стойност.....13 000 лв.
800 5. 27 бр. конзоли по 2 000 лв. единия брой на обща стойност.....54 000 лв.
600 6. 36 линейни метра корнизи по 1 000 лв. единия метър на обща стойност.....36 000 лв.
или всичко на др. Парашчук ще трябва да му се заплати.....144 600 лв.
/сто четиридесет и четири хиляди и шестотин/ лв.

Комисията прие окончателно извършената работа от др. Парашчук

КОМИСИЯ: 1. п.
/В. Грънчаров/
2. п.
/проф. [Иван] Пенков/
3. п.
/Иван Мандов/
4. п.
/В. Трифунов/

Забележка:

Настоящия протокол не е удобряван от КНИК и в изпълнение на заповед № 7990 на др. м-р С. Гановски работата е преценена от натоварената по тази заповед комисия

Вярно с оригинала: п. В. Трифунов
п. В. Грънчаров

ДОКУМЕНТ № 122

Протокол на комисия с [председател] арх. Иван Воденичаров от МС за възлагане на Михайло Парашчук изработването на гипсовите модели за фестоните за каменните облицовки на мавзолея на Г. Димитров. София. 10.03.1951. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. 13.

П Р О Т О К О Л

Днес на 10 март 1951 год. в гр. София, подписаните арх. Иван Воденичаров – от Министерския съвет, арх. Георги Овчаров от Главпроект и Недялко Бъчваров – председател на III отдел при II управление ДС. се събрахме на местостроенето на мавзолея „Георги Димитров" и съгласно протокола от 6.III. т. г. на участващите организации в изграждането на мавзолея, възложи на скулптора МИХАИЛ ПАРАШЧУК да изработи гипсови модели за фестоните, които ще се изработят в каменните облицовки, както следва:

1. Модел от дъбови клонки, който ще струва 90 000 лв. и
2. Сърпа и чука за.....50 000 лв.

Срок на представените модели – 20 юни 1951 година

1. От Мин. съвет – арх. п. И. Воденичаров
2. От Главпроект – арх. п. Г. Овчаров
3. От 3-и отдел ДС: п. Н. Бъчваров

ДОКУМЕНТ № 123

Протокол на комисия с председател Райко Дамянов, подпредседател на МС за приемане на идейното оформление и художествено изработване на металните орнаменти за саркофага на Г. Димитров, по проект на Михайло Парашчук. София. 29.09.1953. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. 20.

София 15.XI.1953 год. Строго поверително

П Р О Т О К О Л

Комисия в състав: Председател Райко Дамянов – подпредседател на Министерския съвет и членове: Марин Грашнов – Министър на строежите, проф. Иван Фунев, арх. Георги Овчаров, началника на –I-во районно строй-обединение и Димитър Гръбчев, създадена по решение на П.[олит] Б.[юро] на Ц.[ентралния] К.[омитет] на Б[ългарската] К[омунистическа] П[артия] за приемане идейното оформление и художественото изработване на постоянните металически орнаменти за саркофага в Мавзолея „Г. Димитров", разглеждайки на 14.IX.1953 г. предложения от Михаил Иванов Парашчук модел,

Р Е Ш И:

Да се приеме предложеният гипсов модел на венец от дъбови листа, като върху него се направят следните изменения:

1. Ъглите на венеца от към краката да се свалят по-низко, като лентите които ги свързват [да] се дадат с отвори.
2. Страничните части на венеца по дължината на саркофага, за да не закриват тялото – да се дадат по-широки, вместо дадената в модела височина.
3. Към частта която е на страната зад главата – направена от лаврови листа, за да се избегне голотата, която ще се яви, ако се остави както е по модела, да се внесе допълнение от няколко лаврови листа.
4. Между дъбовите листа на венеца да се поставят и жълади.
5. Поправките на модела да се извършат в срок от два месеца от деня на преглеждането им от комисията.

София, 29.IX.1953 г. ПРЕДСЕДАТЕЛ:
/Р. Дамянов/
1. п.
/М. Грашнов/
2. п.
/Проф. Ив. Фунев/
ЧЛЕНОВЕ: 3. п.
/арх. Г. Очаров/
4. п.
/Полк. Гръбчев/
5. п.
/н-к I-во стр. обедин./

ДОКУМЕНТ № 124

Протокол на комисия от Комитета за наука, изкуство и култура за възлагане на Михайло Парашчук изработването на 14 бр. маски и 14 бр. фестони[4] за Държавния музикален театър в София. София. 16. 08.1951. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. 14.

П Р О Т О К О Л

Днес 16 август 1951 г. комисията назначена с[ъс] заповед № 2653 от 20 юни [1]951 година на Председателя на Комитета за наука, изкуство и култура, в състав: арх. Васил Златев и арх.

Илия Хаджийски от отдел Капитално строителство при КНИК, арх. Христо Балтаджиев – главен проектант от „Главпроект”, Димитър Сотиров – финансов представител от Държавния музикален театър и арх. Сава Стефанов – групов ръководител при Държавното строително обединение, която възложи работата на Михайл Парасчук – бул. „Дондуков” № 81 – София, за изработването на 14 бр. маски и 14 бр. фестони – за което има съставен и одобрен протокол на 5 юли [1]951 година, от Подпредседателя на Комитета за наука, изкуство и култура, се събра в ателието на скулптора Михаил Парасчук в присъствието на главния проектант – Арх. Георги Овчаров и след като прегледа изработените 14 бр. маски и 14 бр. фестони

Р Е Ш И:

одобряват се изработените от скулптора Михаил Парашчук 14 бр. маски, 14 бр. фестони, които могат да се монтират на определените им места на обект Държавен музикален театър.

1/ п.
/ Арх. В. Златев/
2/ п.
/арх. И Хаджийски/
КОМИСИЯ: 3/ п.
/арх. Хр. Балтаджиев/
4/ п.
/Д. Сотиров/
5/ п.
/Арх. С. Стефанов/

Главен проектант:.п.
/Арх. Г. Овчаров/

ДОКУМЕНТ № 125

Протокол на комисията на КНИК, за приемане на възложените за изработване на Михайло Парашчук две групи по две фигури от гипс за над министерските ложи в Държавния музикален театър, София. София. 17.10.1951. Заверено копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1 а. е. 130, л. 17.

КНИК
[Редактирал]
Н. Иванов
10.11.1954

ОДОБРЯВАМ
Подпредседател на Комитета за
наука, изкуство и култура
п. Ж. Натан

П Р О Т О К О Л

Днес 17 октомври [1]951 година, комисията, назначена с[ъс] заповед № 4436/31 август [1]951 година на Подпредседателя на Комитета за наука, изкуство и култура, в състав: арх. Васил Златев и арх. Илия Хаджийски – представители на Комитета, отдел „Капитално строителство”, арх. Христо Балтаджиев – представител на „Главпроект”, Димитър Сотиров – финансов представител на Държавния музикален театър и арх. Сава Стефанов – представител на Държавното строително обединение, която възложи работата на Михаил Парасчук – бул. „Дондуков” № 81 – София за изработването на гипсовите фигури /две групи по две фигури/ за над Министерските ложи в Държавния музикален театър – за което има одобрен протокол на 7.IX. т. г. от Подпредседателя на Комитета за наука, изкуство и култура се събра в ателието на скулптора Михаил Парашчук, в

присъствието на главния проектант арх. Георги Овчаров и след като прегледа изработените гипсови фигури,

Р Е Ш И:

Одобряват се изработените от скулптора Михаил Парасчук 2 групи по две фигури, които могат да се монтират на определените им места на обект Държавен музикален театър.

1/ п.....
/Арх. В. Златев/
2/ п.....
/Арх. И. Хаджийски/

КОМИСИЯ: 3/ п.....
/Арх. Х. Балтаджиев/
4/ п.....
/Д. Сотиров/
5/ п.....
/Арх. Сава Стефанов/

Главен проектант: п.....
/Арх. Г. Овчаров/

вярно печат на КНИК

ДОКУМЕНТ № 126

Писмо от Михайло Парашчук до председателя на КНИК с обяснения на причините за отлагане на представянето на неговия проект за фигурални композиции за фасадата на сградата на СУ „Кл. Охридски" в салона на Художествената академия. София. 31.01.1953. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 148, л. л. 1, 2, 3.

ПРЕПИС

До Председателя на Комитета за
Наука Изкуство и Култура

Копие: Отдел Капитално Строителство
Совболстрой – Ректората и
Комисията
ТУК

В отговор на писмото Ви № XV-313 от 23.I.1953 г. получено от мен на 30.I.1953 г. дължа да Ви съобщя следното:

Предложението Ви да представя изработения от мен проект в м.[ащаб] 1:5 за постройката на ректората в салона на Художествената академия не мога да изпълня по следните причини:

Композицията е моделирана върху недостатъчно устойчива дъска и не е армирана и може да бъде изнесена само във вертикално положение през тясната врата на завоя, което неминуемо би предизвикало свличане на глината.

Независимо от това принуден съм да се спра и на редица други факти, които ме навеждат на истинската причина за общото излагане на идейните проекти в академията за „сравнение от ко-

мисията" и от колегите за да могат да бъдат подпомогнати в тяхната работа, което досега въпреки указанията, корекциите и обясненията на комисията, базиращи се изключително само върху моята композиция, не е постигнато от тях до желаната степен. Нека ми бъде позволено да се върна назад, когато колектива в този му състав ми бе наложен – Вие знаете много добре как и при какви условия аз се съгласих да работя с колегите Фунев, Далчев и Димитров.

Аз имам други схващания за колективната работа и то специално за художниците. И когато чета изказванията по този въпрос на големи съветски специалисти и дарования като народния художник на СССР проф. Герасимов, Варламов и др. се убеждавам в правотата на моето становище относно колективната работа. Тя не може да бъде художествено продуктивна, ако членовете на колектива не си подхождат по знание, технически, стилно и в етично отношение не само в работата, но и във взаимните си отношения.

Още в самото начало в мое отсъствие, колегите са се опитали да убедят един от моите помощници да ми отвори вратата на ателието ми, за да видят моята идейна скица; неуспели в това, след известно време правят опит да насилят вратата /аз бях в момента в ателието си, но не реагирах/. И все пак те успяха да се промъкнат заедно с комисията и да видят моята работа. При всички преглеждания и всички съставени за случая протоколи, единодушно одобрената работа бе моята. Предложен бях за отговорник и ръководител на колектива-колегите заявиха, че не се нуждаят от такъв. Защо е тогава този стремеж и настойчивост да видят моята работа, или да им дам лично указания и упътвания?

Навярно Ви е известно последното ми посещение преди няколко дена, когато в присъствието на представителя на КНИК др. арх. Илия Хаджийски и работници бях осмиван от тях като „скулптор", който само листенца лепи по таваните и ред подобни изказвания и тъй като не успяха да ме предизвикат, колегата Фунев се приближи към мене, плю три пъти и се провикна „Ще помниш ти Ив. Фунев, който ще те изключи от Съюза и ще те постави на място". А Далчев каза: „остави този незнаен скулптор, когото никога не съм познавал и едва сега виждам колко струва".

Какво биха казали те, ако присъствуваха когато началника Владовски, стискайки „златните" ми ръце, ме поздравяваше с най-сполучливата композиция.

Когато си отидоха, запитах преседателя на КНИК, какво означават тези звучни заплювания, да не би да са някакви ориенталски ритуални заклинания от репертуара на мистер Сенко? Обаче той ми отговори, че тук това значи „оплюване".

Сте ли още на мнение, въпреки тъй силното Ви желание да ги подкрепите с всички във Вашите възможности средства, че подобен колектив може да бъде в полза на самата работа и изкуството?

Относно спазване на сроковете, дължа да Ви кажа, че вината е изключително във Вашата служба, тъй като се процедира без прецедент – осем преглеждания на Комисията, осем протокола. Първия не беше написан и едва по-късно внесен във втория, и Вие знаете защо! И въпреки идентичното им заключение, не се пристъпи към окончателното разрешение на въпроса, а се определят все нови преглеждания на Комисията.

Вероятно Ви е известно, че в началото на м. Септември 1952 г. аз бях готов с моята композиция и в състояние да дам исканите размери на камъните, така че нямаше да става въпрос за пропускане на сроковете.

Загубени са няколко месеца от строителния сезон, а предстоят може би още такива, и то само защото трябва да се подкрепят хора, които се смятат за големи скулптори, но както пролича от техните композиции, не са запознати с подобна работа и без необходимия опит, което се доказва и от констатацията на самата комисия.

София., 31.I.1953 г. С почит: п. М. Парашчук

ДОКУМЕНТ № 127

Докладна записка от арх. Илия Хаджийски от отдел „Капитално строителство" при КНИК до подпредседателя на КНИК за разногласията между Михайло Парашчук, Любомир Далчев, Иван Фунев и Любен Димитров за изработване скулптурната украса на сградата на Ректората. София. 03.02.1953. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 149, л. л. 1, 1г.

До др.[угаря]
ПОДПРЕДСЕДАТЕЛ НА КОМИТЕТА ЗА НАУКА,
ИЗКУСТВО И КУЛТУРА
Т У К

Д О К Л А Д Н А З А П И С К А

От арх. ИЛИЯ ХАДЖИЙСКИ – от отдел „Капитално страителство" при Комитета

ДРУГАРЮ ПОДПРЕДСЕДАТЕЛ,

Известен Ви е случая и може би отчасти с направата на фигуралните композиции за обект Ректората.

За целта бе образуван колектив от скулпторите М. Парашчук, Любомир Далчев, Иван Фунев и Любен Димитров.

В процеса на работата се оказа и констатира от комисията, назначена за етапни приемания на моделите, че за този особен вид работа в декоративно-монументалната скулптура са необходими редица предпоставки а именно: основно и лесно разбиране на стила на сградата, за която се прави композицията, голяма творческа и практическа квалификация.

Разбира се, членовете на комисията знаеха това и преди съставянето на колектива за горната работа. В продължение на времето от м.[месец] септември [1]952 година до днес същата направи максимални усилия и даде най-изчерпателни напътствия на колектива. Констатирано бе, че още в първите моменти на работа се очерта с неуспорими качества и приемливост модела работен от Михаил Парасчук, познаващ стилните особености на сградата на Ректората, които във всичките си разновидности бяха изработени от него, в продължение на няколко години.

Моделите на останалите трима скулптори не можаха да бъдът постигнати съразмерно, стилно и композиционно, съгласно изискванията и характера на сградата, въпреки ясно и достатъчно даваните указания на комисията и стремежа на скулпторите. Последните в много случаи стигнаха до там, че оказали се безсилни да се справят с указанията се задоволяваха с това последно, което межеха да дадат и протестираха, против изказаните указания от комисията, като казваха: „Има кой да ни приеме работата, ще се отнесем другаде". В такива случаи се редуваха едни и същи неудачности за моделите, залягали последователно в протоколите на комисията.

В този дълъг период от време комисията дойде до заключението и убеждение[то], че тон на творческата работа може да даде само проф. Михаил Парасчук, съгласно така представените модели. Това аз лично съм Ви предлагл, др. Подпредседател, както и на др. Председател, но при намесата на др. Владовски, в смисъл може би да се изчака подобрение на работата се изготвяше този въпрос. А комисията отдавна се чуди какво да прави вече и е в очакване да приеме това предложение.

Но има и друга страна на несъстоятелността на този колектив. Освен стиловото и творческо несработване, различните степени на творческо състояние, квалификация, разбиране и прилагане на стила са на лице и невъзможните лични отношения между Далчев, Фунев, Димитров от една страна и Парасчук от друга. В няколко протоколи комисията даде като препоръка за база на творческата работа да се вземе модела на М. Парашчук, който да ръководи колектива. Разбира се на това

останалите трима реагираха най-упорито, но криеха в себе си, докато Л. Димитров лично пред мен не скриваше злобата и завистта си като казваше: „Този ли мижутурка, той ли ще ни ръководи" и после „той да дойде между нас, ние ще го оправим". Обаче, най-печалният факт констатирах, когато един ден отидох при Фунев, Далчев и Димитров. Същите пожелаха, заедно да отидем при Парасчук. На излизане от Художествената академия, Фунев казваше за Парасчук: „Тази белогвардейщина ще я сложим на място. Да знае, че ще го изключим от нашия съюз."

Когато пристигнахме при Парасчук, той работеше. Горните трима колеги имаха озлобен вид и готови за пререкания, като Фунев каза: „Е... ето ние сме дошли, какво ще кажеш?" „Добре сте дошли", каза Парашчук. А Любен Димитров каза „Остави го, не се занимавай с този лепач на листенца по тавани", на което Далчев отговори: „Аз сега чувам за такова величие и т. н." И когато Парасчук отговори: „Въпрос на достойнство, че сте дошли", Фунев го заплю в лицето три пъти, на което Парасчук не показа ни най-малка реакция или не разбра.

На излизане се изговориха още редица ругатни и закани и си отидоха.

Смятам, др. Подпредседател, че при това положение колектив между тях не може да има. Имам предвид изказнатията и на съветските академици.....във в. „Съветско изкуство" от ..... за вътрешното устройство на такъв колектив и предлагам следното:

1. Да не губим ценно време, да не рискуваме да не извършим /Изчукване/ до края на годината четирите бр.[оя] композиции, като се има предвид сложния им характер и размери, тъй като камъка ще почне да се вади най-късно от 15.III.1953 г., а размерите на блоковете за това ще са необходими и да бъдат верни.
2. Да се даде възможност на проф. М. Парасчук да изработи още два модела /освен двата му готови, което ще стори най-много за 15 дни/, като подбере колектив скулптори, с които ще се сработи, при така приетото от нас негово творчество. Същият е изтъкнат и признат в тази област и е работил на повечето от нашите национални строежи.
3. Да бъде прието предложението в т. 2 за да се избегне компромиса, който бихме направили спрямо архитектурата на сградата, като бъдем принудени по необходимост да приемем „това последно", което могат да дадат останалите скулптори.

Приложение: 6 протокола, докладна записка и два бр. „Съветско изкуство"

София, 3.II.[1]953 година

ТЕХ[НИЧЕСКИ] РЪКОВОДИТЕЛ: подпис

/арх. Ил.[ия] Хаджийски/

ДОКУМЕНТ № 128

Протокол на комисията за приемане на гипсовата проба на централната част на сградата на „Ректората", изработена от Михайло Парашчук. София. 10.04.1953. Копие. Машинопис. ***ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 150, л. 1.***

П Р О Т О К О Л

Днес 10 април 1953 год. комисия в състав: арх. Д. Кожухаров и арх. Илия Хаджийски от К. Н. И. К., арх. Г. Овчаров и арх. Л. Константинов от Главпроект, арх. В. Пеев и арх. К. Калинов от С. Г. Н. С. Д. Т. Управление „Архитектура", арх. Босолов от „Совболстрой" се събраха на постройката „Ректорат" и след като прегледаха корекциите на гипсовата проба на централната част на сградата решиха:

1. Пръстена на капителa да се намали както е в стария капител и да мине и на
2. пиластъра.
3. Мотива над пръстена да е малко по голям и с[ъс] закръглени крайща.

4. Розетката на тавана под архитрава да се махне и да си останат 3 касети.
5. Да [се] убогатят двата триъгълника около архиволта с некаква пластика /розетка
6. или друго/.
7. Ключа да се разшири в горната част и волютите да излизат малко по навън и евентуално долната част да се прибере.
8. Дълбочината на втората рамка да се намали в съотношение с пиластъра зад колоната.
9. Комисията намира, че има разлика между съществуващето положение и чернежа в М[ащаб] 1:50, за което препоръчва разстоянието от долната част на балкона до горния край на рамката на вратата да не бъде по голяма от 2, 50 м.
10. Приетата част от макета да се демонтира и поправи съгласно препоръките за да се предаде в работа.
11. Фасадата се приема цялостно с изключение на час[т]та от пода на входовете до балкона включително.

К О М И С И Я:

1. :
/арх. Д. Кожухаров/
2. : п.
/арх. И. Хаджийски/
3.:
/арх. Г. Овчаров/
4.:
/арх. Л. Константинов/
5.:
/арх. Пеев/
6.:
/арх. К. Калинов/
7.: п.
/арх. Босолов/

ДОКУМЕНТ № 129

Изложение от Михайло Парашчук до Вълко Червенков, министър председател на НРБ относно изпълнението на фигуралните композиции за централната фасада на СУ „Кл. Охридски”, по идеи и проекти на Парашчук, за неговия принос и нововъведения в областта на българската архитектура и архитектурна скулптура. София. 14.08.1953. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 153, л. л. 2, 3, 4, 5.

До Негово Превъзходителство
Г-н ВЪЛКО ЧЕРВЕНКОВ
Министър Председател
Т у к

И З Л О Ж Е Н И Е

От Проф. Михаил Парашчук –
бул. Дондуков № 67

Уважаеми Г-н Министре,

В началото на м.[есец] Септември 1952 г. бях поканен от К[омитета] за Н[аука] [Изкуство] К[ултура] да направя идейни скици на фигуралните композиции за централната фасада на постройката „Ректорат” /където работя вече няколко години и чиято украса е изключително моя/.

Специално назначената от КНИК комисия, която контролира строежа, прегледа и единодушно одобри моите идейни скици и работата ми бе възложена. Междувременно колегите проф. Фунев, Далчев и Димитров се намесват лично и чрез С. Б. Х. и КНИК като указват, че тази работа трябва да бъде изпълнена колективно и т. н. Бях повикан от Съюза, където заявих, че нямам нищо против колективната работа, но да ми се позволи да си съставя колектив, като си подбера подходящи за работа колеги и то измежду най-младите и по-малко рутинираните, тъй като само такива биха възприели и се възползували от моите знания и опит. И по този начин аз наистина бих могъл да оставя след себе си заместници, тъй като нееднократно ми е подчертавано от първите архитекти в страната, че няма да имам заместници в декоративно-монументалната скулптура.

В Съюза ми заявиха, че само колектива указан от тях ще бъде съставен като прибавиха и заплаха за изключване и нещо друго.

Напразни бяха моите обяснения, базирайки се на примери и изказвания на големи съветски художници, за необходимите качества на един колектив, за да бъде творчеството му полезно за работата и самото изкуство. В случая амбицията и целта да бъда обезличен и изхвърлен от общата работа на ръководния елемент.

И така колектива формално ми бе наложен, колектив без ръководител и отговорник, тъй като колегите отказаха да приемат предложението на Подпредседателя на КНИК, щото аз да бъда отговорното лице и заявиха, че всеки ще работи за себе си, и това се прие. С течение на времето се оказа, че съм бил прав в схващанията си относно колективната работа, обаче се правеха всевъзможни компромиси за да се запази създаденото от Съюза и КНИК положение.

Осем месеца заседаваха и преглеждаха комисии, съставяха се протоколи, с които неизменно се утвърждаваше моята работа, но разрешението на въпроса се протакаше, стигна се до там, че председателя на КНИК прибавяше към постоянната комисия нови такива, съставени изключително от приятели или съидейници на колегите, и тези преглеждания напомняха по-скоро митинги, а не преглеждания на художествени творби. Правеха се изказвания засягащи моето лично достойнство /като това на ректора Кюлявков – „До кога ще търпим този старец и чужденец между нас?" тъй като достойнството на художника те не можаха да засегнат, това бе над техните възможности и разбирания. За жалост Съюза и КНИК са нещо като „лавочки" за известни личности, които се налагат по партийна линия или като „лауреати" и намират, че те не бива да бъдат изместени или засенчвани. И вместо да се вдъхновяват от доверието и надеждата, с които правителството ги награждава и отличава, да дадат максимум творчество, това само култивира тяхната завист и дребнавост. В едно от съвместните заседания на КНИК един от колегите ме апострофира, защо не съм дал кандидатурата си за катедра в Академията? Отговорих му, че на времето не приех подобно назначение поради същото отношение към мен, за което сега съжалявам, защото нямаше да има място за подобно „съревнование", тъй като моите студенти отдавна биха ни изместили.

В продължение на тридесет години почти същите хора си служеха със същите средства и тайни доноси за да ме прокудят от страната, но аз вървях по своя трънлив път, подкрепян и разчитайки само на своята дарба и опит, стремейки се към едно – да дам по-голям принос към културното изграждане на моето второ отечество. Но тези непрекъснати борби и тревоги подрониха жизнените ми сили. Като пояснение към гореизложените условия, в които бях и съм принуден да работя, нека ми бъде позволено да посоча някои факти:

1/ Преди година[5] ми бе възложена с конкурс направата на паметника за падналите във войната евреи. Колегата Фунев се яви в бюрото на комитета и заплаши евреите с побой ако ми възложат паметника. И все пак аз го направих, но впоследствие бе задигнат от германците.

2/ Когато чрез конкурс ми бе възложено и направих герба /картуш/ на академията на Науките, правиха се постъпки да бъда екстерниран...

3/ Преди две години ми се възложи украсата на читалищния салон кв. Захарни фабрики на стойност над шест милиона лева – намесиха се същите колеги за да се наложат със своя колекив, и аз отказах да работя, защото знаех какво ще ми струва всичко това.

4/ От приложения тук препис на едно от писмата ми до КНИК ще добиете ясна представа за атмосферата, в която довършвам работата си в Ректората.

5/ Бих желал да се спра върху последното преглеждане на комисията. За пръв път приех да обходя и видя работата на моите колеги /обратното става често/ и лично да се убедя как се процедира при разглежданията. Бях учуден от мълчанието на всички що се отнася до самата работа, мълчаливо се споглеждаха, и се чуваше само гласа на скулптора, чиято работа се преглеждаше, и на чието хвалебствено обяснение, отговора беше пак мълчалив като се изключи мнението на един от членовете на комисията, че работата е добра, но би могло да бъде малко поправена от Парасчук.

Не се стърпях и заявих, че не разбирам този особен начин на процедиране и че ще направя изложение. Премълчават се тъй очебийните недостатъци на композицията, съвсем не издържани и в стила на постройката, с което се нарушава хармонията на тази прекрасна в стил „Барок" сграда. Като имах предвид тъй свободните и подробни изказвания в моето ателие, за мен не беше трудно да намеря обяснението за това различно отношение.

Членовете на постоянната комисия в продължение на много месеци се убеждаваха, че на техните мотивирани протоколи не се обърна внимание и се взеха решения противни на изказаните в тях мнения, навярно схванаха, че не им остава нищо друго освен равнодушното отношение към предрешения вече въпрос.

Нека ми бъде позволено да кажа нещо за моя принос към културното изграждане на страната:

1/ Въведох изработването на макетите, които дават ясна представа за изгледа на бъдещата сграда, както тези на мавзолея на покойния Министър Председател Георги Димитров, Народната банка, Народната библиотека, Министерството на Народната отбрана и др.

2/ Въведох предварително проучване /проби/ на художествено архитектурното оформяне на фасадите, в резултат на което имаме редица художествено-монументални сгради като гореупоменатите.

3/ Въведох монументална скулптура като герба на Академията на Науките /най-хубавия в страната от този род/ и тези, които сега изработват за сградата на Ректората, в по-голям мащаб.

4/ Художествени украси като тази на двореца на Унгарската легация от изкуствен мрамор /не познат досега тук/ за жалост разрушена от бомбардировките.

5/ Въведох изработването на изкуствен мрамор, който се прилага там, където мястото не позволява употребата на естествен такъв или средствата не са достатъчни поради значително по-високите цени на естествения мрамор.

6/ Въведох така наречената Римско-Венецианска мозайка от отпадъците на красивия български мрамор, които по-рано се изхвърляха.

Всички тези мои нововъведения са днес необходимост в монументалното строителство, създадох нови занаяти и за хиляди хора препитание.

Но аз останах вечно преследвания и неудобния чужденец.

На 75 годишна възраст, с разклатено здраве /страдам от Емфизема Пулмонум – увеличение на дробовете, очите ми са застрашени вследствие на постоянно нервно напрежение/ продължавам да работя в крайно нехигиенични условия, тъй като нямам ателие, такова ми се дава при постройките и то е винаги влъжно и прашно.

Моите спестявания /единствената възможност и надежда да си построя ателие и жилище, за да мога поне последните си години да прекарам в творческа и спокойна атмосфера/ бяха преоценени 200:1 лв. като търговски влог, като на всички мои постъпки и възражения, че това е несправедливо по отноение на един художник, получих отрицателен отговор.

Искам да подчертая, че правя това изложение с единствената цел, да се намери начин за избягване на подобни прецедирания, както и налагане на известни личности, които се опират често на зле разбрани от самите тях превилегии, и с това парализират евентуалния макар и скромен творчески принос на другите, и увреждат интересите на страната.

Ръководех се в случая само от общия интерес, защото всички изложени от мен факти, които достатъчно говорят за борбата против мен, не са били в състояние да попречат да бъда търсен и ценен като художник.

София, 14 август 1953 г. С почит /Парашчук/

ДОКУМЕНТ № 130

Писмо от КНИК до Михайло Парашчук по повод направеното от него изложение до В. Червенков, министър председател на България за изпълнението на фигуралните композиции на фасадата на Ректората[6] и за отношението на негови колеги към него. София. 06.11.1953. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 153, л. л. 10, 11.

КОМИТЕТ ЗА НАУКА
ИЗКУСТВО И КУЛТУРА
№ XIII-3554
6. XI.1953 година
София

До
проф. МИХАИЛ ПАШЧУК
бул. „Дондуков" № 67
Т у к

Копие: СЕКРЕТАРИАТА НА
ДР. В.[ЪЛКО] ЧЕРВЕНКОВ
сектор „Лични писма"

На № II-36-VIII-64227 от 29. X. 53 год.

В отговор на подаденото от Вас изложение до др. Вълко Червенков, Ви съобщаваме следното:

Колективът, в който влизате Вие заедно с проф. Л.[юбомир] Далчев, проф. Ив.[ан] Фунев, и Л.[юбен] Димитров за изработване на моделите на фигуралните композиции на постройката на Ректората, е съставен по предложение на Съюза на художниците и Комитета на наука, изкуство и културата, който Ви възложи горната работа на 30.X.1952 година.

Колективът е изработил моделите съгласно договора сключен със „Совболстрой", като главен предприемач на обекта.

Вие държехте да дадете окончателно оформление на фасадите чрез фигуралните композиции и бяхте против включването на другите скулптори в случая. Обаче, Комитетът възприе колективния метод на работа, предвид спешното изработване на моделите.

Вярно е, че в началната дейност на колектива имаше разногласия на лична база, но с помощта на Комитета, впоследствие отношенията между членовете на колектива бяха подобрени и моделите изработени вместо на 15.IV.[19]53 г. съгласно договора, на 19.IX.1953 година с едно закъснение от 5 месеца.

Продължителните и чести посещения на представители на Комитета в скулптурните ателиета се правеха с цел да се проверява дали скулпторите вземат под внимание дадените им препоръки и да им се въздействува за по-скорошно привършване на работата, която те систематически забавяха и не изпълняваха в срок.

За приемането на моделите в М[ащаб]-1:5 действително Комитета състави една широка комисия, която да прегледа по-обстойно моделите, които предстояха да се увеличат в М [ащаб]- 1:1 и да даде някои препоръки.

На Комитета не е известно да са правени изказвания засягащи Вашето достойнство.

Моделите са вече готови за изчукване от камък, освен моделите на проф. Л. Далчев, който не се прие от комисията и се даде срок на последния да направи корекция на модела съгласно препоръките на комисията.

ОТГОВОРЕН СЕКРЕТАР:
/Г. Сапунджиев/

ДОКУМЕНТ № 131

Списък-приложение № 1 от Комисията на ДСУ-София с цените и сроковете за изработването на всички детайли за гипсови модели за фасадата и вътрешността на Двореца на културата в Перник; ръкописни бележки на М. Парашчук. София. 21.07.1954. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. л. 23, 23г.

СПИСЪК ПРИЛОЖЕНИЕ № 1

21.VII.954

200
4 800
1 600
800
200
600
800
700
9 700[7]

Съставен от комисията назначена със заповед № 81 от 1954 г. на др. Главен Директор на Д[ържавно]С[троително]У[правление] – София /п/.

Днес 20.IV.1954 г. комисията в състав: Председател инж. Благой Николов Гл.[авен] инженер на Д[ържавно]С[троително] У[правление]– София /п/ и членове:

1. Инж. Никола Ив. Франсъзов от Д[ържавно]С[троително] У[правление] – София
2. Александър Дубовик – гл.[авен] проектант от Главпроект
3. Арх. Стефан Миланов – инвеститор от М[инистерст]-во[то] на културата
4. Арх. Илия Хаджийски – от М[инистерство]-во[то] на културата
5. Борис Кадийски – скулптор от съюза на художниците в България
6. Михаил Михайлов – финансов орган от Д[ържавно] С[троително] У[правление].

След като се събра в пълния си състав, прегледа всички детайли за направа на гипсови модели за обект „Дворец на културата" – гр. Димитрово [Перник], за модели за фасадата, за вътрешността, композициите за оформяване на сцените, главния и малкия картуши, таблени релефи, розетки и др.[уги] определи цените както следва:

№ по по ред	Наименование на модела	Определена цена	Срок за завършване от датата на скл.[ючване] на дог.[овора] в дни
п. 1.	Гипсов модел на капител за кръгла колона мярка 1, 15/1, 45	7 500	10+20
п. 2.	Гипсов модел на капител за пиластри 1, 15/1, 45	5 000	35
п. 3.	....."....." 1, 15/0, 75	4 000	40
п. 4.	Гипсов модел за розетки над прозорци 30 см	200	15
п. 5.	Гипсов модел за подпрозоречни конзоли 80/38	1 000	20
п. 6	Гипсов модел главен корниз – конзола 60/38	800	10
п. 7.	Гипсов модел втория корниз конзола		

	65/35	700		1
п. 8.	Гипсов модел – конзола за балкон	1 800		40
п. 9.	Модел за орнаментиране ленти над рустиката			
	а/ при 1, 70 м. шир.[ина] и 0, 65 м. височина	1 600		45
	б/ ” 2 м. шир.[ина] и 0, 65 м. височина	1 600		45
	в/ ” 4,5 м. шир.[ина] и 0, 65 м. височина	2 000		45
п.10.	Капител за фоайета за партера за етаж 70/70	4 800		50
п.11.	Капител за пиластър за партера 70/70	4 000		50
к.12.	Конзола на преддверието 22/10	400		35
к.13.	Капител ъгловата част 70/70	4 000		60
к.14.	Капител за фоайетата за етажите 70/70	4 000		60
к.15.	Капител малката зала 70/70	4 000		65
к.16.	Капител пиластра за етажите 70/70	3 000		65
к.17.	Стахановската зала 65/70	4 000		65
к.18.	Изложбена зала 65/70	4 000		70
к.19.	Голяма зала:			
	а/ орнаментиран отвор на сцената 70/100	2 000		90
	б/ орнаментиране решетки 1, 40/1, 40 бройка	2 000		90
	в/ .....”..... ” розетки	25 см	300	90
	г/ миандър фриз от 10-15 см. ш. м.	300		90
	д/.....”..... рамка от 12-15 см. ширина	300		90
	е/ конзоли орнаментирани до 30 см	600		90
	ж/ ....”.....”.....	50 см	700	90
	з/.....”.....”.....	70 см	800	90
	и/.....”.....”.....	100 см	900	90
	к/ розет	200		90
	л/ капител	2 500		90
к. 20.	Стахановска изложена зала			
	а/ лентов орнамент шир.[ина] 1 м. линейни	2 000		75
	б/ фриз на прозорците ш.[ирина] 60 см.	1 000		80
к. 21.	Лентов орнамент ш. 18 см. в стах.[ановска] зала	250		80
к. 22.	Решетка над сцената за кв. м	2 000		80
к. 23.	За композицията Централен картуш с 2 фиг. мярка 2, 50/5 № 394 /по документация/	28 000		90
к. 24.	За декоративна емблема по док. № 133	4 000		100
к. 25.	За емблема на малката сцена, по документация № 154	2 500		100
к. 26.	3 бр. барелефи с мярка 1,10/1,20 по 5 500 лв. бр.	16 500		70
к. 27.	3 бр. барелефи с мярка 1,70/ 1,20 по 6 500 лв. бр.	19 500		60
к. 28.	За ресторанта			
	а/ розетка профил 50 см	500		45
	б/ ....”.....”.....100 см	800		45
	в/.....”.....”.....200 см	5 000		45
к. 29.	Капители без палмета 50/70	2 000		50
		153 050		

ЗАБЕЛЕЖКА: Етапното изплащане работата ще става чрез съюза на художниците в България.

1. подпис
/инж. Б.[лагой] Николов

КОМИСИЯ: 2. подпис
/инж. Н.[икола] Франсъзов/

3. подпис
/арх. Ал.[ександър] Дубовик/

4. подпис
/арх. С.[тефан] Миланов/[8]

5. подпис
/арх. Ил.[ия] Хаджийски/

6. подпис
/ Михаил Михайлов/

7. подпис
/Б.[орис] Кадийски/

Заверката за Миланов моя инж. Н. Франсъзов

ДОКУМЕНТ № 132

Протокол на комисия за приемане на възложените допълнителни скулптурни работи на Михайло Парашчук за Двореца на културата в Перник. София. 20.04.1954. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 130, л. 22.

П Р О Т О К О Л

За приемане на изготвените модели от проф. Парасчук съгласно договора и приложението към него от 20.IV.1954 г. между Д[ържавно] С[троително] У[правление] /п/ и скулптурите за обекта „Дворец на културата" – Димитрово [Перник] и допълнително възложените работи от инвеститора и проектанта.

Днес 17.X.1954 год. комисията в състав:

1. Арх. Ал.[ександър] Дубовик – проектант на обекта
2. Арх. Стефан Миланов – представител на Министерството на културата
3. Арх. Васил Ризов – представител на Д[ържавно] С[троително У[правление] прие до сега изготвените модели от проф. Парасчук както следва:

1. Орнаментирана лента над рустиката при 1,70 м. ш.[ирина]
2. и 0,65 м. височина.....1 600 лв.
3. Орнаментирана лента над рустиката 2,5 м. шир. и 0,85 м. височина.....1 600 лв.

Допълнително възложени, оценени и приети работи:

а/ Балюстра.....350 лв.
б/ Розетка голяма.....800 лв.
в/ Листов.....10 см.....300 лв.
г/ Въже.....6 см. дебело.....200 лв.
д/ Конзола размери мушелталк.....800 лв.
е/ Конзола малка .....".....700 лв.
ж/ Капител за пиластър на фоайетата.....4 000 лв.
з/ Завършек на стълбището.....3 000 лв.
и/ Ръкохватка..... 500 лв.
13 850 лв.

1/ Дубовик
КОМИСИЯ: 2/ арх. Миланов
3/ В. Ризов

Допълнително възложените и приети работи се явиха в процеса на работата. Описаните видове работа по т. т. „ж" „з" „и" се прибавиха в настоящия протокол с оглед да се избегне съставянето на друг протокол за тези гореупоменати и приети от нас работи.

Комисия: 1/ /п./ Дубовик
2/ /п./ арх. Миланов
3/ /п./

ДОКУМЕНТ № 133

Протокол на комисия за приемане на скулптурни работи на Михайло Парашчук за Двореца на културата в Перник. София. 04.10.1955. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. 28.

П Р О Т О К О Л

Днес, 4 октомври 1955 год. комисията в състав: арх. Ал.[ександър] Дубовик от страна на проектанта, арх. Стефан Миланов представител на инвеститора и инж. Алекси Ал. Джиков представител на строителната организация прегледахме извършените скулптурни работи от проф. Парасчук, а именно един часовник с орнаментировка за малката зала, също орнамент ъглов и орнамент – прав, възложено с писмо № 6694[9] от 23.7.1955 год. по договора от 26 април 1954 год. И ГИ ОДОБРИХМЕ. Моделите се работят от 1954 год.

Комисия:

арх. Ал. Дубовик	п.	п.
п.	арх. Ст. Миланов	инж. Ал. Джиков

ДОКУМЕНТ № 134

Протокол на комисия за приемане на скулптурни работи на Михайло Парашчук за Двореца на културата в Перник. София. 24.10.1955. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 130, л. 29.

П Р О Т О К О Л

Днес 24.X.1955 г. комисия в състав: арх. Александър Дубовик – проектант на Двореца на културата, арх. Ст. Миланов – представител на инвеститора, инж. Никола Франсъзов и Ал.[екси] Джиков представители на С[троително] У[правление] - София – провинция, се събрахме да установим еденичните цени, качеството и приемем изработените и доставени гипсови модели за Двореца на културата Димитрово [Перник] от скулптора Михаил Парашчук, както следва:

1. Капител за фоайе.....4 000 лв.
2. Пиластров капител за етаж.....3 000 лв.
3. Розетка голяма за таван..... 800 лв.
4. Въже за етажа..... 150 лв.
5. Конзола от мушелталк..... 700 лв.

6. ....."....."..... голяма..... 800 лв.
7. Балюст.....350 лв.
8. Завършек начало на стълбище с ръкохватка.....3 000 лв.
9. Орнамент миандър.....300 лв.
10. Орнамент миандър малката зала.....300 лв.

13 400 лв.

КОМИСИЯ: 1. / п./ арх. С. Миланов
2. /п./ Ал. Дубовик
3. /п./ Н. Франсъзов
4. /п./ Ал. Джиков

ДОКУМЕНТ № 135

Писмо от министерството на културата до Михайло Парашчук за уреждане на сметните отношения между него и ДСУ-София за изработената от скулптора пластична украса за Двореца на културата в Перник. София. 31.03.1956. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 130, л. 30.

Препис!

МИНИСТЕРСТВОТО НА КУЛТУРАТА
Кап.[итално] Строителство
№ - VI- 1201 от 31.III. [19]56 г.

ДО
ПРОФ. МИХАИЛ ПАРАШЧУК
ул. „Дондуков" 67
Т У К
Копие: Д.[ЪРЖАВНО] С[ТРОИТЕЛНО]
УПРАВЛЕНИЕ – „Алабин" 36
Т У К

Сметните отношения между Д.[ържавно] С.[троително] Управление - София и Вас относно изработката на скулптурни модели за обект „Дворец на културата" – Димитрово [Перник], следва да бъдат уредени помежду Ви.

Министерството на културата като инвеститор е заплатило всичко изработено от Вас по обекта на стр.[оителната] организация, без да е правило каквито и да било удръжки по неспазване на сроковете и некачествени модели.

СТАРШИ АРХИТЕКТ: печат Н-К ОТДЕЛ:
/п./ арх. Миланов /п./ инж.. Н. Хвърчилков

ДОКУМЕНТ № 136

Договор между Михайло Парашчук и Държавно Строително Обединение – градско I строителен район за изработването на скулптурни емблеми (един картуш и един релеф) за сградата на „Профиздат София." София. 17.08.1953. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. л. 19, 19г.

Д О Г О В О Р

Получена на 20.VIII. т. г. с уверение, че този договор важи за срок от два месеца от деня на получаването на настоящето.[10]

Днес, 17 август 1953 г. се сключи настоящия договор между – от една страна Държавно строително обединение – градско I строителен район, представлявано от Началника на района Костадин Панов и наричано за краткост „възлагател" и от друга страна др.[угаря] проф. Михаил Иванов Парашчук – скулптор от София, бул. „Дондуков" № 67 и наричан за краткост – „изпълнител" се сключи настоящия договор № за следното:

Съгласно протокола на съвещанието проведено на 25 юли 1953 год. относно изработването на скулптурните емблеми (един картуш и един релеф) за сградата на „Профиздат" – София, се взе решение, изработването на същите да се възложи на др. Михаил Иванов Парашчук.

1. Въз основа на този протокол ДСО – градско – I строителен район възлага на скулптора Михаил Парашчук и последния приема изработването на скулптурните емблеми (един картуш и един релеф) при цени за готова извършена и одобрена работа. 1. За картуша – 7 500 лв. 2. За релефа – 2 500 лв.

2. Скулптурните елементи ще бъдат изработени по скици и указания на проектанта на обекта. Същите ще бъдат изработени със собствени на Михаил Парашчук материали, включително монтажа им на определените места от скеле, изработено от Стройобединението.

3. Др.[угаря] проф. Михаил Ив. Парашчук ще следва за целта да направи едно проучване (модел) в мащаб 1,5, което ще се съгласува от представители на „Профиздат", проектантската организация и отдел Планов и Капитално строителство, след което ще е пристъпи към изпълнението на работата на място.

4. Преди да бъдат монтирани скулптурните елементи следва да бъдат прегледани и одобрени от същата комисия на инвеститора.

5. Изплащането ще стане след окончателното завършване изпълнената работа и приета от комисия в състав: представител на инвеститора, проектанта на обекта, представител на ДСО- градско I строителен район и изпълнителя.

6. Срокът за завършването на скулптурните елементи е 30.IX.1953 г. В случай на закъснение на изпълнителя Михаил Парашчук ще се удържа глоба в размер 1 % дневно от стойността на непредадената продукция.

ПРИЛОЖЕНИЕ: Протокол на съвещанието от 25 юли т.[ази] г.[одина] който е неразделна част от настоящия договор.

Д О Г О В О Р Я Щ И:

ВЪЗЛАГАТЕЛ: п. К. Панов ИЗПЪЛНИТЕЛ: п. М. Парашчук

ДОКУМЕНТ № 137

Договор между РСУ „Местни строежи", София и Михайло Парашчук за извършване на пълен ремонт на фигурите на фронтона над главния вход на Народния театър в София. София. 27.06.1955. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1752К, оп.1, а. е. 396[11], л. 3.

за изпълнителя

Д О Г О В О Р

Днес, 27.VI.1955 г. в София се сключи настоящия договор между Р[айонно] С[троително] У[правление] „Местни строежи" в София, представлявано от инж. Запрян Стефанов – началник Управлението и Митю Върб.[анов] Личев – главен счетоводител – наречен за краткост инвеститор, от една страна и от друга скулптора Проф. Михаил Иванов Парашчук от София, бул. Дондуков № 67, наречен за краткост изпълнител, както следва:

1. Инвеститорът възлага и изпълнителят приема да извърши пълен ремонт на фигурите на фронтона над главния вход на Народния театър „Кръстю Сарафов" – София, като открие и запълни всички пукнатини, почисти и бронзира всички фигури, които са били бронзирани /златни/ преди, въобще извърши всичко необходимо за ремонтиране на тези фигури и възстановяването им, съгласно пресметната документация, в добро състояние.
2. Ориентировъчна стойност на горепосочения ремонт е 16 000 лева /шестнадесет хиляди лева/. Ако при извършване на работата се укаже, че нужните поправки надминават описаната в пункт 1/ работа, по заявка на изпълнителя става наново уточняване на тази стойност, между инвеститора и изпълнителя.
3. След приемането от инвеститора на всяка завършена от изпълнителя работа, става плащането и, съответно на дадената оценка на същата.
4. Необходимите дефицитни материали ще се доставят от и за сметка на инвеститора, съгласно приложената спецификация.
5. Окончателното завършване на цялата работа трябва да стане до 31 август 1955 год.
6. Окончателното изплащане на цялата извършена работа трябва да стане в срок от 30 дни след завършването и, а етапното заплащане на отделните предавани работи трябва да става веднага след приемането им от инвеститора.
7. Цените на горните видове ремонти ще се определят съгласно временни норми, съставяни с Протоколи, приподписани от главния инвеститор.
8. Извършената работа ще се заплаща от инвеститора по ведомост.

ДОГОВАРЯЩИ:

кръгъл печат
на РСУ „Местни строежи"

1. Инвеститор: п. З. Стефанов
2. Изпълнител: п. М. Парашчук

ДОКУМЕНТ № 138

Протокол на комисията за приемане на поправката на скулптурните фигури на фронтона на Народния театър в София, извършена от М. Парашчук. София. 16.09.1955. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 1752К, оп.1, а. е. 396, л. 5.

Одобрявам: Директор: /п/ А. Темелков — Препис

П Р О Т О К О Л

Днес, 16 септември 1955 г. комисията, назначена със заповед № 594 от 15.IX.1955 г. на др.[угаря] директор на Народния театър в състав: инж.[енер] Ст.[оян] Стоянов – технич.[ески] директор, Г.[еорги] Каракашев, гл.[авен] художник, др.[угаря] Карапанов – технич.[ески] ръководител на строежа, инж.[енер] [Васил] Димов – преставител на отд.[ел] „Капитално строителство" при Министерството на културата, Димитър Остоич – скулптор от Управление Изкуство при Министерство на културата, Борис Павлов – скулптор при театъра и Кирил Паунов – скулптор при Народната опера се събра за да приеме качествено поправката на скулптурните фигури на фронтона на Народния театър „Кръстьо Сарафов".

Комисията прегледа на самото място поправките и установи, че реставрирането на скулптурните фигури е извършено добре.

Направената ръка от гипс да се мине с циментов разтвор. След боядисването и бронзирането на фигурите цялата композиция да се мине с водно стъкло.

Настоящия протокол се състави в четири еднообразни екземпляри.

/п/ Инж. Стоянов
/п/ Г. Каракашев
КОМИСИЯ: /п/ Карапанов
/п/ инж. Димов
/п/ Д. Остоич
/п/ Б. Павлов
/п/ К. Паунов

Верно, нач.[алник] канцелария
при Народния театър „Кр. Сарафов" подп. не се чете

кръгъл печат
на театъра

ДОКУМЕНТ № 139

Искова молба от Михайло Парашчук до Софийския народен съдия за 5 хил. лева – допълнително заплащане за допълнително извършените от него ремонтни работи на Народния театър. София. Преди 16.09.1955. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1752К, оп.1, а. е. 396, л. л. 16, 16 г.[12]

До другаря
СОФИЙСКИ НАРОДЕН СЪДИЯ

И С К О В А М О Л Б А
от

проф. МИХАИЛ ПАРАСЧУК от София
ул. Венера 6
против
Р[айонно] С[троително] У[правление] „МЕСТНИ СТРОЕЖИ"

Цена на иска 5 000 лв.

Другарю Съдия,

С договор от 27.VI.1955 год. ми бе възложено от ответника да ремонтирам фигурите на фронтона над главния вход на Народния театър, като в п. 2 от договора е предвидено, че ако при изпълнението се види, че работата е повече от първоначално предвиденото ще стане наново уточняване стойността на поправката, за което трябва да направя заявка.

Действително, указа се, че работата е много по-голяма от предвидената. Аз направих нужната заявка, до сега обаче, не ми е изплатена допълнителната работа.

Моля да ни призовете на съд и след като се уверите в истинността на изложеното да ми присъдите исковата сума заедно с лихви и разноски.

ДОКАЗАТЕЛСТВА: В съдебното заседание ще представя препис от договора от 27.VI.[1]955 г. и протокол от 16.IX.[1]955 г., че работата ми е приета.

В зависимост от становището на противната страна ще ангажирам и други доказателства.

С почит:

ДОКУМЕНТ № 140

Протокол на комисия за определяне хонорара на Михайло Парашчук за изпълнените от него ремонтни работи в Народния театър. София. 20. 10. 1955. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1752К, оп.1, а. е. 396, л. 2.

П Р О Т О К О Л

Днес 20 октомври 1955 г., комисията назначена със заповед № 625/8.X.1955 г. в състав: Георги Кара[ка]шев – гл.[авен] художник, инж.[енер] Ст.[оян] Стоянов – тех.[ически] директор, Петко Боневски – художник, завед.[еждащ] пост.[оянна] част, Борис Павлов – театрален работник, спец.[иалист] скулптор, Седеф Попов, нач.[алник] отдел, Борис Тодоров – счет.[оводител] ръководител, която комисия да оцени работата при реставрирането скулптурните фигури на фронтона на театъра.

Комисията намира, че определения ориентировачен размер от 16 000 /шестнадесет хиляди/ лева е значително по-голям за извършената реставрация.

Тъй като в хода на работата са се явили някои допълнителни поправки, то комисията реши да му се признае и изплати 16 000 /шестнадесет хиляди/ лева.

Комисия: 1. /п./ не се чете
2. /п./ не се чете
3. /п./ не се чете
4. /п./ не се чете
5. /п./ не се чете

Верно с оригинала: п. не се чете

ДОКУМЕНТ № 141

Писмо от Окръжния Народен Съвет, Районно строително предприятие „Местни строежи”, София до Вера Златарева за отхвърляне на иска на Михайло Парашчук за допълнително заплащане на извършените от него допълнителни ремонтни работи в Народния театър. София. 07.08.1956. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1752К, оп. 1, а. е. 396, л. 6.

ОКРЪЖЕН НАРОДЕН СЪВЕТ
Районно строително предприятие
„МЕСТНИ СТРОЕЖИ”
№
7.XIII.1956 г.
С О Ф И Я

До др. Д-р Вера Златарева, адвокат
Юридическа консултация № 10
ул. Позитано, 3, I ет., София

Приложен към настоящето изпращаме Ви препис от протокол с дата 20 октомври 1955 г. на назначената комисия за приемане извършената работа от доверителя Ви др. Паращчук в Народния театър, София.

Искането му е неоснователно и ние не сме в състояние да го удовлетворим.

С почит:

ГЛ. СЧЕТОВОДИТЕЛ: /п./ [Митю Личев]

НАЧ. УПРАВЛЕНИЕ: /п./ кр. печат [Запрян Стефанов]

ДОКУМЕНТ № 142

Защита от д-р В. Златарева и П. Венедиков, адвокати, пълномощници на проф. Михайло Парашчук по гражданско дело № 10291/57. София. Б. д. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1752К, оп. 1, а. е. 396, л. л. 8, 8г.

До
СОФИЙСКИ НАРОДЕН СЪД
/IV район 1-и участък/

З А Щ И Т А
От д-р В. Златарева и П. Венедиков, адвокати,
пълномощници на проф. Михаил Парасчук
по гр.[ажданско] д.[ело] № 10291/[19]57

Другарю Съдия,

I. От писмения договор с дата 27.VI.1955 г. се вижда, че между РСУ „Местни строежи" и нашия деловодител е сключен договор, с който последният се е задължил да ремонтира фигурите на фронтона над главния вход на Народния театър /т.1/.

В договора е определена ориентировъчна цена 16 000 лв. Понеже двете страни са предвиждали, че освен повредите, които се виждат при външен преглед, в течение на работата ще се открият нови повреди, те са посочили това изрично в т.[очка] 2-II изречение на договора. Заплащането на тези допълнителни работи, съгл.[асно] т.[очка] 2 на договора ще стане след уточняване на стойността по заявка на доверителя ни между „изпълнителя и инвеститора" т. е. между нашия доверител и ответното предприятие РСУ „Местни строежи".

Чл.[ен] 7 от договора предвижда определяне на цените на договорения по п.[ункт] 1 на договора ремонт и допълните работи по п.[ункт] 2 на договора да стане с[ъс] „съставени протоколи, приподписани от главния инвеститор" – съгласно временни норми.

II. Доверителят ми е изпълнил възложената му работа, която КАЧЕСТВЕНО е приета от комисия с протокол от 16.IX.1955 г.

III. В течение на работата са се указали много по-големи повреди, отколкото се е виждало при външен преглед. За тези повреди, съгл.[асно] п.[ункт] 2 на договора и видно от показанията на свидетеля Марин Ковачев и представените писмени д-[оказателст]ва доверителят ни своевременно е направил заявка, като е поискал комисия да отиде и констатира фактическата работа, която доверителят ни е трябвало да извърши.

Ответното предприятие НЕ Е ИЗПЪЛНИЛО задълженията си по договора. То не е направило нужното, за да се уточни стойността на допълнителната работа – съгл.[асно] чл.[ен] 2 от договора.

Ответното предприятие КОНСТАТИРА /в[и]ж. показанията на свидетелите: Георги Донев „допълнително се явиха по-големи пукнатини", Марин Ковачев: „истеца поиска да дойдат на място комисия да констатират, че работата е много повече. Ходих да търся лично ръководителя на ремонта"/, че са се явили значителни допълнителни повреди, които е трябвало да реставрира доверителя ми. Това е видно и от протокола от 20.X.1955 г., който протокол обаче, не е състав от предвидените в договора „инвеститор" или „главен инвеститор". Но и в този протокол е отбелязано, че „в хода на работата са се явили някои допълнителни поправки".

Следователно, по основание иска ни е доказан с признание и на ответната страна явилите се в хода на работата допълнителни поправки.

Безспорно е установено, че доверителя ни, в изпълнение на т.[очка] 2 на договора своевременно е поискал да се констатира тази допълнителна работа и по ВИНА на ответното предприятие не е извършена тази констатация и не е станало „оточняване на тази стойност между инвеститора и изпълнителя".

Съставеният протокол с дата 20.X.955 г. е протокол на произволно назначена комисия от Народния театър, каквато в договора няма предвидена и оценката на която не може да бъде задължителна за доверителя ни.

По размер искът ни е неоточнен, поради това, че съдът не уважи искането ни да бъде назначено вещо лице, което след като изслуша показанията на сведетелите и прегледа на място извършеното да даде тужната оценка. Но като се имат предвид показанията на свидетеля Марин Ковачев, който говори за 50% повече работа от уговореното явно е, че искът трябва да бъде уважен в пълния му размер, като ни се присъдят съдебни и деловодни разноски.

С почит: В. Златарева

Ковачев Местни строежи.

ДОКУМЕНТ № 143

Мотиви, решение на съда и свидетелски показания по делото за иска на Михайло Парашчук към РСУ „Местни строежи" да му се изплатят 5 000 лв. за извършени от него допълнителни ремонтни работи в Народния театър. София. 1957.Чернова. Ръкопис.
ЦДА ф. 1752К, оп. 1, а. е. 396, л. л. 14, 15, 15г.

Парасчук 10291/57 г. Мотиви и решение

Искът е за сумата 5 000 лв. Ищеца излага в исковата си молба, че по силата на сключен между него и ответната страна договор нему е било възложено ремонтиране на фигурите на фронтона над главния вход на Народния театър, че той е извършил възложената му работа, но въпреки направената от него заявка да му се заплати още 5 000 лв., ответниците и до сега не са му заплатили тази сума.

Ответната страна не признава иска, като възразява, че на ищеца и изплатено съгласно условията на договора и че искът е неоснователен.

Съда, като преценява събраните по делото доказателства – писмени и гласни, намира, че искът е неоснователен и недоказан и като такъв следва да се отхвърли и то по следните съображения:

Както е видно от съдържанието на приложеният като доказателство препис от договор с дата 27.VI.1955 г. е видно, че действително на ищеца е било възложен горният ремонт, като ищеца се задължава да извърши всичко необходимо за възстановяване на въпросните фигури и привеждането им в добро състояние. Съгласно т.[очка] 2 от договора ориентировачната стойност на горепосочения ремонт е била определена в размер на 16 000 лв. Като, ако при извършване на работата се укаже, че нужните поправки надминават описаните в т.[очка] 1 на договора работа по заявка на изпълнителя става наново оточняване на тази стойност между инвеститора и изпълнителя.

От показанията на разпитаните свидетели Донев, Стефанов, Иванов се установява, че след завършването ремонта последният е приет и е следвало да се оточни цената на извършените работи. За целта е била назначена комисия от специалисти. Последната след като е прегледала извършените работи е намерила, че определеният ориентировъчен размер от 16 000 лв. е бил значително по-голям от стойността на действително извършената реставрация, но поради това, че в процеса на работата са се явили и някои допълнителни поправки от пукнатини, за които говори в показанията си свидетеля Марин Ковачев, комисията е определила на ищеца да се заплати сумата 16 000 лв. която ищеца е получил. За целта е бил съставен протокол, препис от който се представя по делото. Както установяват свидетелите ищеца тогава не е проявил никакви възражения. А щом като това е така при наличността на горните условия залегнали в основите на договора сключен между ищеца и ответната страна и дадената оценка от комисията съставена от специалисти, не може да се приеме,

че едностранната претенция на ищеца за увеличение цената на извършената от него работа. Затова и искът като неоснователен и недоказан следва да се отхвърли и затова съда

РЕШИ:

Отхвърля искът предявен от проф. Михаил Иванов Парасчук от гр. София ул. „Венера" 6 против РСУ „Местни строежи" – София бул. „Сталин"13 за заплащане на сумата 5 000 лв. за извършен ремонт на фигурите над главния вход на Народния театър през 1955 г. като осъжда същия да заплати на ответното предприятие 40 лв. юрисконсултантско възнаграждение.

Препис от свидетелските показания по гр. д. № 10291/57 г.

Георги Донев: Бях технически ръководител в „Местни строежи". Ръководех ремонта на Народния театър през 1955 г. Михаил Парасчук работеше при нас, ремонтираше фигурите на главния вход на театъра. Той завърши ремонта. Имахме договор какво следва да се заплати на ищеца – ориентировъчно беше определена сумата 16 000 лв. Допълнително се явиха по-големи пукнатини и затова комисията реши да му се плати вместо 15 000 лв. цялата сума от 16 000 лв. Това което е уговорено е изплатено. Др. Парасчук искаше да му се плати след комисията и ми донесе един протокол, който аз заверих.

[Чов. отя.]: Представям протокол от 20.X. 55 г. на комисията, която прие работата.

Свидетеля: По този протокол стана плащането. Там стана, в него, окончателно оформление на сметката.

Запрян Стефанов: Бях началник управление в „Местни строежи" през 1955 г. Уговорихме с ищеца да извършим ремонта на фигурите на Народния театър и ориентировъчно определихме сумата 16 000 лв. за труда му. Истеца извърши работата. Неговата работа не беше приета от комисия. Плащането стана след приемането от инвеститора работата, одобрена и пр.[очие]. Истеца претендираше за повече от определената цена, но комисията заяви, че не е извършено нищо повече от предвиденото и извършената от истеца работа е оценена правилно. Истеца поставя въпроса, че работата се явява в повече от колкото е предвидено по п. 1 на договора, но комисията отиде на място и констатира, че няма нищо подобно.

Арх. Йордан Иванов: Работех в „Местни строежи". Беше възложено през 1955 г. на проф. Парасчук поправката на фигурите на Народния театър. Беше определена ориентировъчна цена 16 000 лв. за работата му. Представи се накрая протокол и какво трябва да се заплати на истеца. Изплатено и на истеца. Аз влязох в първата комисия и при нас истеца не е претендирал за допълнително възнаграждение. После Младенов вече се занимаваше с тази работа.

Марин Ковачев: Работих при поправката на фронтона на Народния театър, като помощник на истеца. Когато почнахме ремонта, нямаше така голяма повреда, а като стигнахме дясната страна падаха вече цели парчета от фигурите, тъй като бяха прогнили. Истеца не искаше да даде само външен вид на поправка, а искаше да се изчука всичко до здрав пласт, и така да се поправят фигурите. Истеца казваше, че било уговорено за една сума а се явяваля работа за много повече, около 50% от това, което е говорено. Истеца поиска да дойдат на място комисия и да констатират, че работата е много повече. Ходих да търся лично ръководителите на ремонта. Сега мога да посоча на място какво е поправяно. Излезлата допълнителна работа не можеше отначало да се забележи защото това бяха скрити повреди, които при едно чукване се откриваха.

Стоян Стоянов: Участвах в комисията и приехме работата на истеца. Съставихме протокола и го предадохме за изплащане съгласно договора. След окончателното завършване минахме в комисията. Пред нас никой не е правил възражение защото ние имахме договор с „Местни строежи". Преценка дали е поправяно повече от уговореното не мога да дам. Имаше специалисти които подписаха протокола.

ДОКУМЕНТ № 144

Защита от П. Венедиков и д-р В. Златарева, адвокати, пълномощници на М. Парашчук по гражданско дело за пълния ремонт на фронтона на Народния театър, гледано на 29.11.1958 г. до Софийския народен съд. София. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1752К, оп.1, а. е. 396, л. л. 10, 10г.

До
СОФИЙСКИЯ НАРОДЕН СЪД
/IV район – II участък/

З А Щ И Т А
от
П. Венедиков и Д-р В. Златарева
адвокати, пълномощници на проф.
Мих. Парасчук, истец по
гр. д. № 8222/58
гледано на 29.XI.958 г.

Другарю Съдия,

Молим да уважите иска на доверителя ни в пълния му размер като му присъдите съдебни и деловодни разноски, на следните основания:

I. Не се спори, че на доверителя ни с договор от 27.VI.955 г. е било възложено да извърши „пълен ремонт на фигурите на фронтона над главния вход на Народния театър"

Възложената му работа е била извършена в срок и много добре /вж. показанията на св.[идетеля] Димов в заседанието на 29.XI./ По това също не се спори.

II. Съгласно чл.[ен] 2 от Договора „ориентировачната стойност на горепосочения ремонт е 16 000 лв." и се определя в същата точка начина по който „ако при извършване на работата се укаже, че нужните поправки НАДМИНАВАТ /к. м./ описаната в п. 1 работа" – ще стане наново уточняване на заплащането на работата.

Следователно в самия договор се говори за НАДМИНАВАНЕ на количеството работа и увеличаване на заплащането.

В протокол от 20.XII.955 г. една комисия, каквато не се предвижда в договора, потвръждава „тъй като в хода на работата са се явили допълнителни поправки"

Явяването на допълнителните поправки се установи както от свидетяля М. Ковачев, който е работил заедно с доверителя ни, така и от св.[идетеля] Димов.

В същност въпросът, който следва да се реши е: каква е стойността на допълнителните поправки. Свидетеля М. Ковачев, който най-непосредствено е участвувал в работата, говори за поправки в 50% повече от възложената работа. Свидетеля Димов уточнява какво в повече се е явило: главата на коня, колелото на колесницата, бедрото на голямата фигура и пр.

Искането на доверителя ни още 5 000 лв. представлява оценка на работа почти 31% в повече от предвидената. При така събраните доказателства трябва да признаете че такава допълнителна работа е била извършена.

III. От безспорно събраните д-[оказателст]ва /свид.[идетелят] Димов/ се установява, че на доверителя ни е била възложена работата и поради това, че неговата оферта е била много по-ниска от другите /другите по показанията на същите свидетели са искали 40 000 лв. въпреки, че са били представени чрез Съюза на художниците/. Следователно констатацията на самозваната – непридвидена по договора комисия в Протокола от 20.X.955 г., че „определения ориентировачен размер е значително по-голям от извършената реставрация" – следва да се смята, че е оценка на хора

или крайно заинтересувани или непознаващи работата. Но този протокол тъй като е на непредвидена в Договора комисия – за доверителя ми е без задължителност.

Молим да приемете, че офертата ни, която е била повече от 1/ =2 от другите оферти се е указала най-изгодна за инвеститора. Явило се е допълнителна работа, за която и вещото лице установява, че е възможно да се яви и двамата разпитани свидетели Димов и Ковачев, които са следили непосредствено работата, установяват, че се е явила.

Доверителят ни е направил нужната заявка, но инвеститора не се е явил да уточни искането увеличение. С оглед на установения размер на работата в повече /около 50%/ и искането от доверителя ни увеличение на стойността на заплащането 30% -явно е че и тук доверителят ни иска по-малко от действително дължимото.

Молим да приемете иска ни доказан, да го уважите с всички законни последици.

С почит: Д-р В. Златарева

ДОКУМЕНТ № 145

Заключение от архитект Иван Бояджиев, вещо лице по гражданско дело № 8222/58 г. София. 27.11.1958. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1752К, оп. 1, а. е. 396, л. 9.

ДО ПОЧИТАЕМИЯ СОФ.[ИЙСКИ] НАРОДЕН СЪД

З А К Л Ю Ч Е Н И Е
от архитект Иван Бояджиев, вещо лице по гр. дело № 8222/58 г.

ДРУГАРЮ СЪДИЯ,

Съгласно възложената ми задача няколкократно разглеждах архитектурно-скулптурния мотив на фасадата на НАРОДНИЯ ТЕАТЪР.

Сега този мотив е в напълно възстановен и завършен вид.

Няма данни по делото в какво състояние е бил преди реставрирането, за което състояние по преценка на компетентна комисия е определено ориентировъчната цена 16 000 лв.

Също така няма данни какви непредвидени, скрити повреди са се явили в процеса на реставрирането, за което се претендира допълнително сумата от 5 000 лв.

При това положение експертизата НЯМА НА КАКВО ДА СЕ БАЗИРА.

За да може да се даде преценка относно претенцията на ищеца, необходимо е да се уточни: вида, размера на допълнително извършените работи или пък времето, което е било необходимо за това.

София, 27.11.1958 год. ВЕЩО ЛИЦЕ:

ДОКУМЕНТ № 146

Жалба от ОСУ „Местни строежи”, София, чрез Софийския народен съд, Благоевски район II уч. до Софийския окръжен съд, гражданска колегия за обжалване на решението по гражданско дело за заплащане на М. Парашчук 5 000 лв. за извършени допълнителни ремонтни работи в Народния театър. София. 20.01.1959. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1752К, оп.1, а. е. 396, л. 11 г.

ОКРЪЖЕН НАРОДЕН СЪВЕТ
ОКРЪЖНО СТРОИТЕЛНО
УПРАВЛЕНИЕ
МЕСТНИ СТРОЕЖИ
№ 224
20.01.1959 г.
С О Ф И Я
бул. Сталин № 13

ЧРЕЗ СОФИЙСКИ НАРОДЕН СЪД
БЛАГОЕВСКИ РАЙОН II
УЧ.[АСТЪК]
ДО СОФИЙСКИ ОКРЪЖЕН СЪД
ГРАЖДАНСКА КОЛЕГИЯ
Т У К

Ж А Л Б А

от О[КРЪЖНО] С[ТРОИТЕЛНО] У[ПРАВЛЕНИЕ] „Местни строежи”
София, бул. „Сталин” № 13

П Р О Т И В
Решението по гр. дело № 8222/58 год.
Обжалван размер 5 000 лв.

Другари съдии,

Не сме доволни от решението по горното гражданско дело, с което сме осъдени да заплатим на ищеца сумата 5 000 лв.

Молим Ви да отмените решението, да разгледате спора по същество и отхвърлите изцяло иска.

Решението на съда е необосновано и постановено при непълни доказателства.

Подробно основанията си ще развием в съдебното заседание.

Прилагаме препис от жалбата на противната страна

Приложение: препис от жалбата.

ГЛ. СЧЕТОВОДИТЕЛ: /п./ /Ал. Цветков/ НАЧАЛНИК УПРАВЛЕНИЕ: /п./ кр. печат /В. Маринов/

ДОКУМЕНТ № 147

Защита на д-р Вера Златарева, адвокат, повереник на проф. Михайло Парашчук по гражданско дело 2647/59 за оставане в сила на решението на народния съд за заплащане на извършените ремонтни работи в Народния театър от Михайло Парашчук. София. Преди 26.03.1959. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1752К, оп. 1, а. е. 396, л. л. 13, 13г.

До Почитаемия
СОФИЙСКИ ГРАДСКИ СЪД
/гражданска колегия – IV състав/

З А Щ И Т А
от
Д-р ВЕРА ЗЛАТАРЕВА, адвокат,
повереник на проф. МИХАИЛ ПАРАСЧУК
по гр. д. № 2647/59

насрочено за 26.III.1959 год.

Уважаеми Другари Съдии,

Моля да оставите без уважение подадената жалба като неоснователна и оставите в сила решението на народния съд, на следните основания:

1. Оплакването черешението е постановено при непълнид-[оказателст]ва е НЕОСНОВАТЕЛНО.

Съдът назначи, съгласно указанията на окр.[ъжния] съд-вещо лице Ив.[ан] Бояджиев, който даде заключение, че СЕГА не може да се установи КАКВО точно е извършено, нито кои са допълнителните работи, които е следвало да се извършат поради неконстатираните при сключване на договора съществуващи дефекти.

От разпитаните свидетели Ковачев и Димов се установи безспорно, че при очукване се явяват нови „подкокорушвания", които налагат да се извършат допълнителни работи. Съдът констатира в решението си това. Правилно съдът прие, че допълнителните работи поради това, че сега от вещо лице не могат да се установят, могат да се установят само от лицата, които непосредствено са участвали в работата: Ковачев и Димов и затова, постанови правилно решението си съобразно техните показания.

Ответната страна НИТО В ЕДНО от заседанията не посочи СЪЩЕСТВУВАНЕТО на някакво доказателство, което съдът не е събрал и което би могло да измени решението.

2. Оплакването за необоснованост на решението е също НЕОСНОВАТЕЛНО. Съдът правилно е преценил, че в самият договор т. 2 е предвидено, че могат да се явят при извършване на работата поправки, които надминават ориентировъчната стойност 16 000 лв. Съдът е преценил показанията на св.[идетеля] Ковачев, че доверителят ми, при явяването на такива нови поправки е направил нужните по договора заявки, но че ответната страна, която беше длъжна да се яви и уточни стойността им, не е сторила това и е нарушила тя договора.

Съдът правилно е преценил показанията на двамата свидетили Ковачев и Димов, които изясниха, че при чукане на едно место се констатират подкокорушвания на друго и се налагало нови и нови поправки.

Съдът правилно прецени и показанията на Димов, който установи, че офертата дадена от доверителя ми е била наполовина по-евтина и от най-евтината от другите оферти.

Никъде в договора не се свързва стойността на извършената поправка с времето, за което е трябвало да бъде извършена. Стойността зависи от естеството и качеството на работата. Разсъжденията в писмената защита в това направление, нямат абсолютно никаква стойност. Касае се за художествена работа и стойността и не се определя от времето, което ангажира.

Решението е съобразено с доказателствата по делото: договора, свидетелските показания и заключението на в.[ещите] л.[ица]. Моля да оставите без уважение оплакването за необоснованост на решението.

3. НОВОПРЕДСТАВЕНОТО доказателство не може да се отрази върху решението. В него липсва изявление на доверителя ми, че получавайки тази сума се отказва от претенцията си за заплащане на допълнително извършената работа.

На горните и основанията, които сами ще намерите при прегледа на делото моля да оставите без уважение жалбата и поставите в сила решението на народния съд.

С почит:

ДОКУМЕНТ № 148

Молба от Михайло Парашчук до Софийския градски съд за призоваване и допускане на свидетелите инж. Васил Димов и Марин Ковачев на гражданското дело 2647/59 г. София. Преди 07.09.1959. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1752К, оп. 1, а. е. 396, л. 11.

До почитаемия
СОФИЙСКИ ГРАДСКИ СЪД
/гражданска колегия/

М О Л Б А
от
проф. МИХАИЛ ПАРАШЧУК от София
ул. Венера № 6,
гр. д. 2647/59

насрочено за 7. IX. 959 год.

Другари Съдии,

Моля да ми бъдат допуснати и призовани свидетелите:

1. инж. ВАСИЛ ДИМОВ- жилищно управление „Св. София" № 8
2. МАРИН КОВАЧЕВ от София, ул. Венера 6.

Разноските за сведетелите съм внесъл с орд.[ер]

С почит:

ДОКУМЕНТ № 149

Защита от д-р Вера Златарева, адвокат повереник на Михайло Парашчук по гражданско дело № 2647/59 за ремонта на фигурите на фронтона на Народния театър. София. Б. д. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1752К, оп. 1, а. е. 396, л. л. 12, 12г.

До Почитаемия
СОФИЙСКИ ГРАДСКИ СЪД
Гражданска колегия

З А Щ И Т А
от
Д-р ВЕРА ЗЛАТАРЕВА, адвокат,
повереник на проф. МИХАИЛ ПАРАСЧУК
гр. д. № 2647/59

Уважаеми Другари Съдии,

Моля да уважите предявения от доверителя ми иск ИЗЦЯЛО с разноски за всички инстанции.

От писмения договор с дата 27.IV.1955 год. се вижда, че между доверителя ми и „Местни строежи" Р[айонно] С[троително] У[правление] е сключен договор, с който доверителя ми се задължава да направи ремонт на фигурите над главния вход на Народния театър.

п.[ункт] 2 от договора предвижда ориентировачна стойност на посочения ремонт 16 000 лв. От текста на този пункт се вижда, че „ориентировачността" на тази стойност открива възможност за доверителя ми да иска УВЕЛИЧАВАНЕ на заплащането, ако се яви допълнителна работа, но не и НАМАЛЯВАНЕ на заплащането.

Допълнителна работа се е явила. Двамата разпитани свидетели, които непосредствено са следили работата: инж. Димов и Ковачев говорят за допълнителни работи до 60% над предвиденото.

Тези двама свидетели установиха и местата, на които са се явили допълнителни работи /в[и]ж. показанията им при разпита пред нар.[одния] съд, които показания те подържат./

Доверителят ми своевременно е направил заявка за допълнителната работа инвеститорът е този, който не е изпълнил предвиденото в п.[ункт] 2 на договора свое задължение да стане ново уточняване на стойността на работата. /в[и]ж. показанията на Ковачев при първия му разпит/.

Съдът трябва да прецени каква е стойността на допълнително явилите се работи. Доверителят ми претендира за исковата сума. С оглед на установените допълнителни работи, каквито се признават даже от Протокол от 20. X. 955 год. – а се уточнява размера им от Ковачев – 60% - от инж.[енер] Димов – следва да уважите исковата сума, която представлява почти 30% от предварително уговорената ориентировъчна стойност на работата.

Протокол от 20.X.1955 г. фактически ИЗМЕНЯ ЕДНОСТРАННО договора без участие и без съгласие с моя доверител. Така: в договора е казана ориентировъчната стойност 16 000 лв. на горепосочения ремонт. Тази сума Комисията намира, че е „значително по-голям" за извършената реставрация. Този протокол на тази комисия, в който се изменя стойността на работата по договора, в който се изменя п.[ункт] 2 на договора не може да бъде задължителен за доверителя ми. А при това в п.[ункт]2 на договора, в който се предвижда УВЕЛИЧАВАНЕ на стойността поради допълнителни работи се иска НАНОВО „уточняване на тази стойност между инвеститора и изпълнителя".

Следователно комисията съставила протокола от 20.X.1955 г. не може да извърши предвиденото в п.[ункт] 2 на договора уточняване, тъй като такава комисия НЯМА предвидена в договора.

Но и тази своеобразна комисия констатира съществуването на допълнителни работи. А като приемете, че това е БЕЗСПОРНО УСТАНОВЕНО стойността на тази допълнителна работа ще определите какво от даденият % от св.[идетеля] Ковачев, така и от другите оферти за извършване на тази работа, най-ниските от които са на стойност 30-40 000 лв. И при уважаване на исковата цена, искането от доверителя ми остава далече под тези оферти /вж. показанията на инж.[енер] Димов/

Моля настоящата защита да се смята допълнение на другите намиращи се вече по делото.

Моля да приемете, че искът ни е доказан по основание и размер и да го уважите изцяло.

С почит:

ДОКУМЕНТ № 150

Писмо от Петко Атанасов до Владимир Гаврилович [Сокуренко] за надгробния паметник на Михаил Драгоманов, изработен от Михайло Парашчук. София. 24.07.1960. Копие. Машинопис. Рус. ез.

ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1920, л. 1.

Здравствуйте, дорогой Владимир Гаврилович [Сокуренко],

Ваше письмо от 15 с. г. вместе с фото памятника Драгоманову получил и благодарен Вам за сообщение о памятнике Ив. Франко и за поздравления. Спасибо Вам и за новое издание „Захара Бекут" Ив. Франка.

Оносительно надгробия Мих. П. Драгоманову: в свое время – начале 30-х годов /мне кажется, нужно говорить 40-х годов, так как это было в 1930-1931 г. г. / украинская емиграция в Болгарии, не без содействия болгар – друзей Украины, организовала подписку для построения памятника. Не знаю что было собрано, но по словам Михайла Ивановича Паращука основную часть расходов на постройку оплатил лично он. Он же разыскал заброшенную могилу, а это было связано с большими трудностями, так как первоначальное надгробие с крестом и заборчиком было перемещено кем-то в другое место, после чего организовал и вскрытие могилы. Это было сделано в присутствии внука Драгоманова – Димитрия Ив. Шишманова /Лидия, мать Дмитрия и дочь Михайла Петровича не пожелала быть там/. Тогда же тленные останки Михайла Петровича были положены в специальный, кажется, поцинкованный ящик и снова зарыты, после чего был воздигнут и памятник. Автор барельефа – Мих. Ив. Паращук. Михайло Иванович заснял все эти подробности, включительно и торжественное освещение памятника в 1932 г. и, если не ошибаюсь, послал фото недавно Ивану Саввичу Романченко. Вот что я знаю по этому вопросу.

У меня к Вам просьба, Владимир Гаврилович. Львов – город, где очень уважали и любили Мих. П. Драгоманова, а и сейчас любят и чтят его память. В Вашем городе, естествено, распространялись в большом количестве и его сочинения. Будьте добры, поинтересуйтесь, нельзя ли где-нибудь достать брошюрки Драгоманова о славянском вопросе, опубликованные до и после Русско-турецкой освободительной войны в России и Швейцарии? Они мне очень нужны! Интересуют меня и политические сочинения Драгоманова в пяти томах /кажется единственное посмертное издание, не помню год и место издания/.

Вам и Вашей любезной Алоизе Николаевне шлю самые сердечные приветы!

София, 24.7.1960 г. Ваш

ДОКУМЕНТ № 151

Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България[13]. София. 50-те, 60-те год. на XX в. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф.1717К , оп. 1, а. е. 61, л. л. 1, 2, 3, 7, 13.

С П И С Ъ К

на творбите на Михаил Ив. Парашчук, изработени в България

==========

I София

1. Народен театър „Кръстю Сарафов” /след пожара/ - арх. проф. Дюлфер
2. Реставрация на фигуралната група на фронтона на Народния театър, 1955 г.
3. Народна банка, арх. проф. Дим.[итър] Цолов и арх. Иван Васильов /модернизиран Ренесанс/
4. Народна библиотека, арх. проф. Дим.[итър] Цолов и арх. Иван Васильов /модернизиран Ренесанс/.
5. Министерство на Народната отбрана, арх. проф. Д.[имитър] Цолов /стил Ренесанс/
6. Военна академия, арх. Ал.[ександър] Дубовик /модерен Ренесанс/.
7. Мавзолей „Георги Димитров”, арх. Георги Овчаров
8. Музикален театър „Стефан Македонски”, арх. Г.[еорги] Овчаров
9. Ректората на Софийския държавен университет, арх. [Любен Константинов /стил френски барок/.
10. Театър „Георги Димитров”, арх. Петко Цветков, /модернизиран Ренесанс/.

11. Театър „Трудов фронт”, арх. [Борис] Шангов /украсата – български стил/
12. Партийния дом, арх. [Петър Златев] /капител фасада/
13. Унгарска легация, арх. Киш /стил Виенски барок, разрушена през бомбардировката/[14]
14. Френска легация, арх. проф. [Петър] Златев и арх. [Димитър] Коев /стил френски Барок/. Работена на място, първа от този род – „теранова”.
15. задраскано - не се чете
16. Печатница „Стайков”, арх. проф. Т.[одор] Горанов, арх.[Георги] Русев /капители и фигурата на Гутенберг/
17. Къща-резиденция Хаджи Петрови, арх. проф. [Тодор] Горанов, [арх. Георги] Русев / модернизиран Ренесанс/. На мястото на ВИТИЗ, разрушена през бомбардировките.
18. Българска Академия на Науките, арх. Сава Овчаров и Йордан Йорданов /стил Барок/. Картуш-емблема и парадната зала, разрушена от бомбардировките.
19. Югославска легация, арх. Газикалович /югославянин/.
20. Паметник на падналите във войните евреи, издигнат при Еврейската болница, от бронз / задигнат от германците/
21. Алианс Франсез, арх. проф. [Станчо] Белковски /преустроен след бомбардировките/.
22. Дом на правниците, арх. С.[ава] Овчаров и Йор.[дан] Йорданов.
23. БИАД-дом на техниците, арх. проф. [Тодор] Горанов и арх. [Борис] Русев /модерен Ренесанс/
24. Театър „Роял”, арх. А.[лександър] Дубовик /стил Ренесанс/.
25. Кино-театър „Македония”, арх. А.[лександър] Дубовик
26. Сграда на славяните /срещу „Славянска беседа”/, арх. [Георги] Овчаров и Йорд.[ан]Йорданов, разрушена от бомбардировките.
27. Зала на театър-кабаре на бул. „Сталин”, арх. [Борис] Капитанов
28. Дом на д-р Стамболиев /Романски стил/, арх. [Петър] Златев и арх. [Димитър] Коев.
29. Училище „Никола Вапцаров” /рамка на сцената/, арх. Ал.[ександър] Дубовик
30. Банка „Български кредит”, арх. [Борис] Капитанов. Композиция картуш и капители – мрамор.
31. [15]

II В ПРОВИНЦИЯТА.

1. Провадия. Театрален салон и фоайе при читалището, арх. Ал.[ександър] Дубовик
2. Димитрово. Дом на културата, арх. Ал.[ександър] Дубовик /фасада, фоайета и малка театрална зала/.
3. Кърджали. Дом на културата, Совболстрой.[арх. Ст. Газикалович]
4. Бургас. Бургас. Търговско-индустриална камара /изкуствен камък/, арх. Сава Овчаров и [арх.] Йордан Йорданов
5. Велинград. Дворец на профсъюзите, арх. Петко Цветков.
6. Сепарева баня. Почивна станция, арх. [] Квартирников.
7. Стара Загора. Гимназия, арх. [Борис] Капитанов
8. Варна. Гимназия, арх. [Борис] Капитанов
9. Варна. Пощенска палата, арх. [Ангел] Момов
10. Варна. Паметна плоча на Владислав Варненчик.
11. Русе. Моста на дружбата, инж. [П.] Андреев-СССР и арх. Г.[еорги] Овчаров.
12. Русе. Факултета, арх. Ив.[ан] Томов
13. Пазарджик. Паметник на Алеко Константинов /барелеф/.
14. Враца. Военен клуб, арх. проф. [Тодор] Горанов и арх. [Борис] Русев.
15. Хасково. Гимназия, арх. [Борис] Капитанов.

оригинален подпис: Парашчук

III БЮСТОВЕ

1. Димитър Благоев, единствен от натура
2. Пею Яворов /за арменците/. Поет
3. Стоян Омарчевски, от натура. Б.[ивш] министър на Просветата.
4. Цанко Церковски, от натура. Б.[ивш] министър и писател
5. Стилиян Чилингиров, от натура. Писател.
6. Проф. Михаил Арнаудов, от натура. Учен.
7. Ген. [Данаил] Николаев от натура.
8. Ген. [Никола] Жеков, от натура.
9. Рад Дедев, от натура /Първият учен агроном/.
10. Йордан Пекарев /родоначалник на БЗНС/, от натура.
11. Оник Ованесов, от натура.
12. [Владек], Зембжуски /син/ от натура.
13. Бенучи /дъщеря/, от натура.
14. [Хенрих] Сенкевич. Писател.
15. Тад.[еуш] Грабовски /пълномощен министър на Полша/, от натура
16. Вл[адислав] Барановски /пълномощен министър на Полша/, от натура.
17. Риучио Умеда /японец, журналист/, от натура
18. [Вадим] Шчербаковски, историк, от натура.
19. [Никола] Командарев /текстилна индустрия/, от натура.
20. [Велизар] Пеев /шоколадена индустрия/, от натура
21. [Ст. М.] Стайков, печатар, от натура.
22. Христо Ботев, стилизирана глава.
23. Стефан Караджа.
24. Тарас Шевченко /изчезнал/.
25. Михаил П. Драгоманов, учен, един от основателите на университета.
26. Паметник с фигура на гроба на Надежда х.[аджи] Калчева.
27. Паметник с релеф на гроба на проф. Мих. Драгоманов.
28. Фигура на железничар.
29. Жена и дете – плодородие.
30. Момче със свирка[16] и момиченце с цветя[17].
31. Автопортрет.

оригинален подпис: Парашчук

Ръкописни бележки на Цветана Парашчук – допълнение към списъка ./л. 7/

Нововъведения в материалната култура на страната:

1. Макети необходими в архитектурата
2. Съставни елементи и техническо изпълнение на:

Римо венецианска мозайка

Изкуствен гранит, мрамор, камък

до тогава материалите са внасяни готови от чужбина и специалисти изписвали отвън вечната мазилка „Teranowa”

Създал с това нови занаяти и огромни икономии в строителството.

От оригинала

оригинален подпис: Ц Парашчук

Други работи на проф. Парашчук

Оформя с архитектите Златев и Коев частния дом на д-р Стамболиев /ул. „Граф Игнатиев", срещу Търговската банка.

Със същите архитекти оформя и френската легация.

С архитектите [Иван] Васильов и [Димитър] Цолов оформя дома на Ал.[ександър] Чапрашиков на бул. „Евлоги Георгиев".

С проф. [Тодор] Горанов и арх. [Георги] Русев – къщата-резиденция на Хаджипетрови на мястото на ВИТИЗ /1928 г./

С арх. С.[ава] Овчаров и [арх.] Йордан Йорданов – сградата на славяните срещу хотел „Славянска беседа".

Със същите архитекти оформя Домът на правниците /на ул. „Жданов", до кино „Македония"/.

С арх. [Александър] Дубовик – салона на кино „Македония".

С арх. [Борис] Капитанов – гимназията в Ст. Загора и гимназия във Варна /капители/.

Оформя с арх. Ангел Момов – Пощата във Варна.

С арх. Квартирникова – Пощ[енската] станция в Сапарева баня.

С арх. Г[еорги] Овчаров – Мавзолея на Г. Димитров.

Оформя с арх. [Иван] Томов техникума за механизация на селското стопанство в гр. Русе / капители/.

Със сръбски архитект [Ст. Газикалович] – Югославската легация, а също Домът на културата в Кърджали

Оформя Унгарската легация с арх. Парак и [арх.] Киш.

Оформя залата на театър-кабаре на бул. „Сталин" с арх. [В/Б] Капитанов.

Създава бюстовете на проф. [Димитър] Михалчев – в Мюнхен, на проф. Мих.[аил] Арнаудов, ген. [Данаил] Николаев /1925-1926/, ген. [Никола] Жеков, на първия пълномощен министър на Полша в България Тадеуш Грабовски /1927 г./, а впоследствие и на [Владислав] Барановски.

Ръкописни бележки на Цветана Парашчук

Бюста на Лвовския митрополит

основател на музея в същия град Шептицки

Бюста на Риучио Умеда, японски журналист /един от най-хубавите/

ДОКУМЕНТ № 152

Списък, съставен от Дмитро Степовик на скулптурните творби на Михайло Парашчук, намиращи се в къщата на ул. „Венера", 6. София. Преди 1982. Копие. Машинопис. Укр. ез. ***ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 793, л. л. 100, 101.***

СПИСОК СКУЛЬПТУРНИХ ТВОРІВ МИХАЙЛА ПАРАЩУКА /1878-1963/,
ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ В БУДИНКУ ЙОГО ДРУЖИНИ ЦВІТАНИ ПАРАЩУК У СОФІЇ,
КВАРТАЛ „ГЕО МІЛЕВ", ВУЛ. ВЕНЕРИ, 6
/всі виконані в гіпсі/

Іоан Рильський, барельеф, 1946

Триптих „Амури" /3 окремих барельефи/, 1930-і роки.

Сатир сміється, барельєф для підставки, 1940-і роки

Автопортрет

Тадеуш Грабовський, вчений з Кракова, 1930-і рр.

Михайло Драгоманов, 1959.

Данаіл Ніколаев, генерал, рік невід.

Райко Даскалов, міністр внутр. справ кабінету Стамболійського, рік невідомий /30-і рр./
Хлопчик /син секретаря польского посольства у Софії, рік, невід., /30-і р.р./
Дівчинка /дочка директора Італійського комерційного банку в Софії, /20-30-і роки/,
Іордан Пекарев
Димитр Благоев /1923/
Рад Дедев /1935/
Невідомий /1936/
Олександр Шульгин /1933/
Невідомий укр. діяч /1935/
Оник Ованесов, фінансист вірменського походж. /1924/
Стиліян Чилінгіров /1936/
Гоце Делчев /1928/
Михаил Арнаудов /1937/
[Командарев] Командарев /промисловець/ /1924/
[Иван] Ганев, архітектор /1937/
Владислав Барановський, польський посол /1937/
Тодор Горанов, архітектор /1935/
? Пеев /промисловець /1925/
Невідомий болг. актор /1924/
Данаіл Крапчев, журналіст /1935/
? Гасенко, укр. діяч /30-і роки/
? проф. Старицький /1934/
Невідомий /1939/
Стайков, власник друкарні /1930-і р./
Дівчинка / рік/
Модель голови, що подалася вперед / рік/
Хлопчик / рік/
Барельєф – болг. лев
Барельєф для Драгалевського монастиря „леви”
Кілька десятків уламків і фрагментів орнаментальних прикрас для архітектури

МАСКИ

- Георгія Овчарова /1953/
- Іордана Пекарева /1953/
- хлопчика

Маска М. Драгоманова, знята 1895 р. російським архітектором єврейського походження Борисом Шатцом і викуплена М. І. Парашчуком у Лідії Шишманової

ДОКУМЕНТ № 153

Творчески план на Михайло Парашчук. София. Преди 1959. Фотокопие. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 62, л. 1.

I. ПЛАН

Хора
Конкуренти
Шевченко пам.[етник]
Ботев пам”ятник
Драгоманов
Франко
Венелін
Бюст Ботев
Бетовен
Паганіні
Герої Варшави
Мама
Ісус- Марія
Проти Війни

II. ПЛАН

1. Софія
2. Естетика
3. Конкурси
4. Корчма в селі В.
5. Рогатка

ДОКУМЕНТ № 154

Статия от Михайло Парашчук „Шевченко художник”, публикувана във в. „Литературен глас”, год. VI, бр. 238, 10.06.1934, с. 2. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 294.
ЦДА ф. 108К, оп. 2, а. е. 1571.

ШЕВЧЕНКО ХУДОЖНИК

„Село – като Великденско яйце”. Но „ужас в това хубаво село, по-черно от земята, хора на крепостна работа вървят и децата водят”.

Шевченко е роден на 9 март 1814 г. Баща му Григорий е роден в К е р е л и в к а, а майка му Б о й к а, в М о р и н ц е. И двете села принадлежаха на русифицирания немец Енгелгардт, а родителите на Ш е в ч е н к о, както самия той бяха крепостници у него. Шевченко остава сирак на 9 г о д.[ишна] в ъ з р а с т.

След смъртта на бащата, Шевченко отива на н а у к а при д я к о н Богорский, у когото и учеше и беше слуга. Богорски беше пияница и Шевченко не можа да научи много.

Т а р а с о т д е т с т в о обичаше д а р и с у в а. Той научава, че в съседното село има един дякон живописец. Той захвърля „науката” при Богарски и отива при новия у ч и т е л д я к о н.

Новият му учител беше не по-малък пияница от Богорски. Шевченко оставя и него и отива в село Тарасивка, защото научава, че там живее друг художник, п р о ч у т с ъ с с в о и т е картини на В е л и к о м у ч е н и к Н и к и т а, и И в а н В о й в о д а.

Той погледнал лявата р ъ к а на Т а р а с и решил, че Шевченко може да стане не само художник, но даже обущар или бъчвар.

Разочарован, н а в ъ р ш в а й к и 13 год.[ишна] в ъ з р а с т, Тарас се връща в село Кереливка и тук става общински п а с т и р. Своята роля Тарас изпълнявал много лошо. Захласнат в ч е т и в о и л и р и с у в а н е, той се отдавал на размисъл върху своята съдба – забравял е за своето стадо.

По-големият брат на Тарас виждал, че от него пастир не ще стане, решил да научи Тараса на занаят, но не сполучил.

Шевченко остава за още някое време на работа при кареловския поп Кошиц, но и тази служба не могла да го задържи – той оставя работата и отива в село Хлипнивка с намерение – да учи живопис. Художникът признава у Шевченка голям талант и се съгласява да го вземе на наука. Но последният трябвало да донесе разрешение от своя господар, от к о е т о д а с е в и ж д а, че Шевченко има права да учи.

Шевченко се връща в село Вилшани, при Енгелгардт – Дитренко, за да иска разрешение от последния.

Готвач Шевченко не можал да стане. Често напущал кухнята и се криел в храсталаците, гдето уреждал изложба на своите картини като ги закачал на дърветата. Той четял или рисувал. И така създавал за себе си отделен мир.

Управляващият на Енгелгардт позволява на Шевченко – да се учи живопис, защото от това ще да има голяма полза за самия него: ще има кой да му върши бояджийската работа.

Тогава имало обичай – помещици да изпращат своите по-способни крепостници да следват пение, музика, живопис и пр. за да могат после да р а з в е с е л я в а т с в о и т е г о с п о д а р и и да им правят портрети, да украсяват п о м е щ е н и я т а и м и пр. Енгелгарт не се съгласява и премества Шевченко от кухнята в къщи за лакей. Като лакей той трябвало да стои денонощно в антрето, да отваря на господаря си вратите, да му налива вода за пиене, да му пълни и подава лулата и пр. И тук Шевченко е недоволен. За това пък той често чете, рисува и не винаги е точен в изпълнение на възложените му задачи. Затова – небрежно изпълнение на своите задължения той бива често и жестоко наказван.

Шевченковият господар не стоял на едно място, той пътувал много често. За да спести разноските по пътуването, той изпращал своята челяд, в която влизал и Шевченко по етапен ред.

Най-накрая Енгелгарт се убеждава, че Шевченко не ще стане нито готвач, нито слуга и той решава да го даде при някой х у д о ж н и к.

Шевченко постъпва най-напред при художник във Виена, а когато в 1830 год. Енгелгардт се преместил в[ъв] Варшава, взел с[ъс] себе си Шевченко и го настанил при известния тогава художник портретист Ляил.

По това време полският народ, който страдал от непоносимия руски режим, решава да организира въстание против Р у с и я. Енгелгарт решава да н а п у с н е В а р ш а в а и заминава за Петербург, като взема със себе си и Ш е в ч е н к о. В Петербург Шевченко продължава науката си при живописеца Шифяев, който го използувал повече в бояджийска работа и само в редки случаи му позволявал да рисува. При този живописец Шевченко остава цели четири години, но за голяма художествена полза през това време, сериозно не може да се говори. През свободното си време Шевченко се отбивал в „Лятната градина", украсена с различни митологически богове и богини, покрай които не можал да минава равнодушно.

Той седял цели часове срещу тях, наслаждавайки се от тяхната красота и правел най-разнообразни скици и рисунки в своя албум.

Един ден, когато Шевченко рисувал статуите в парка, минал художникът Сошенко, който обърнал внимание на Шевченковите рисунки и се запознал с младия човек. Оказа се, че Сошенко е бил земляк на Шевченко, роден в Бугуслав в Украйна. Той се заинтересувал за съдбата на Шевченко, научава, че живее при много лоши условия и го поканва на гости.

От него ден за Шевченко започва нова ера. Сошенко му дава съвети, опътва го, доставя му четива, запознава го с цяла редица хора, както и с известния украински поет, Гребинка, със секретаря на художествената академия, Васил Григорович, с известния тогава художник Венецианов, а чрез тях и с поета Васил Чуковски и прочутия художник Карол Брюлов. Другаруването на Шевченко с такива културни и високообразовани хора било от съдбоносно значение. Тук Шевченко, надарен с необикновени дарования, се убеждава, че наистина представлява нещо от себе си. Той се убеждава

в своите художествени възможности и с това съзнание се отдава на упорит труд. Приятели на Шевченко започват да се безспокоят много за неговата свобода и търсят начина да му помогнат. При всичките му способности Шевченко, като „Крепак" няма право да постъпи в художествената академия.

По това време Карол Брюлов рисува портрет на Жуковски, устройва се лотария, която донася 2 500 руб.[ли], за която сума Енгелгардт се съгласява да освободи Шевченко. На 22 април 1838 год. Шевченко, вече 24 годишен получава тъй горещо желаната свобода.

Сега Шевченко постъпва в художествена академия и в кратко време с[ъс] своя необикновен талант излиза на преден план и става пръв ученик на проф. Брюлов.

Общото и художественото му образование вървят паралелно с влизането му в худож.[ествената] академия. Всичко върви много добре, колкото повече характера и мировозрението на Шевченко се установяват, толкоз повече той започва да мисли за Украйна, за този нещастен и заробен народ. Той живее с мисълта когато завърши своето образование – да отиде в Украйна – родната си хубава земя, да я нарисува и да я изложи, за да я видят всички и се убедят, че тя наистина е хубава. У Шевченко се заражда един план - да създаде „Малювнична Украйна" /"Живописна Украйна"/ и с тази цел заминава в 1843 год. през лятото за Украйна. Той посещава своите приятели: Тарновски, Гребинка и др. запознава се с княз Ройнинг С дъщерята на княза Варвара, Шевченко остава в приятелски връзки до края на живота си/. Сега Шевченко, покрай стихове, каквито не престава да пише, започва да превежда в изпълнение от по-рано замислени работи – „Живописна Украйна". Той рисува старинни замъци, църкви, пейзажи, хора и пр. Но през това време той наблюдава и вижда, че Украинският народ живее по-лошо от животно, лишен от всякакви права и човешки обноски, в крепосничество и без надежди за по-добри дни. При такова настроение Шевченко се връща в Петербург и се залавя усилено за работа-събира познания и наука.

В 1845 год. Шевченко свършва Художествената академия с отличие и пак заминава за Украйна, дето бива назначен при Киевския университет /Археологически институт/ като професор /царски указ за назначаването му не е бил получен/. От сега нататък Шевченко има пълна възможност да обикаля цяла Украйна, и да се запознае с нейните изкуства и минало.

Той започна да създава картини една след друга, повече на исторически сюжети: рисува монастири, църкви и сортира материали за „Живописна Украйна". /В 1846 год. Шевченко влиза в „Методиевото братство"/. Той създава известни картини като прием на чуждите дипломати от Хетман Хмелницки и др.

Цяла редица портрети, пейзажи и илюстрации. Той развива като художник все повече и повече, въпреки, че отдава много време и за поетическото си творчество.

През месец април 1847 г., когато Шевченко се връща от сватбата на своя приятел /големият поет Кулвш, който се готви за професор в университета и заминава за Италия, за да попълни своите знания/, бива задържан от полицията в Киев, изпращат го в затвора, а от там в Петербург. Обвинен в принадлежност на Кирило-Методиевото братство и за писане на стихотворения го изпращат на заточение в Оренбургска крепост и Орската пустиня.

Така завършва Шевченко своята художествена дейност в Украйна.

След ареста осъждат го на доживотно заточение, като прост войник в Оренбург в Кос-аролорската крепост и пр.

Помилван, Шевченко се връща на 27 март 1858 г. с много препятствия в Петербург, настанява се в Художествената академия. Тук той всецяло се отдава на офортното изкуство и постига такова майсторство, че получава най-високото отличие а к а д е м и к. През 1859 г. Шевченко пак заминава за Украйна и за да види как живеят хората, обикаля села и градове. При една такава обиколка, Шевченко отново бива арестуван и изпратен в Черкаския затвор. Генерал-губернаторът, Василчинов нарежда да го освободят и го съветва да замине за Петербург.

Шевченко остава известно време в Киев, за да уреди свои художествени въпроси. После заминава обратно за Петербург.

Големият художник, който така беззаветно обичаше своята нещастна родина, нейните исторически паметници, изкуството и; който с такъв възторг рисуваше украински пейзажи – нямаше право да работи и живее в Украйна. От Петербург той не можеше да има такова голямо влияние върху своите съотечественици, както в Украйна и за туй за властта бе по-удобно – да живее далеч от своята родина. Шевченко работи непрестанно, рисува, прави клишета за офорти, създава цяла редица великолепни картини, рисува един интересен буквар и др. произведения.

П а р а ш ч у к

ДОКУМЕНТ № 155

Статия от проф. Михайло Парашчук „България и Украйна в миналото и сега", публикувана във в. „Светоглас", год. II (1937), (май) бр. 1, стр. 5-6. София. Печатно.
Частен опис Е. Хакова (ЦДА ф. 1717К, оп. 4, а. е. 20, л. л. 1-4) /Копие от НБКМ – София/

Украйна заемаща над 500 000 клм. територия граничи с Белорусия-Русия, Полша, Ромъния, от към Черно море с България, Крим и кавказките народи.

Но, както ни учи историята в далечно минало двата украински и български народи съществували разделени от Дунава и това съседство улесни походите на княз Светослава през годините 969-972, комуто приписват желанието да създаде една величествена държава от двата народа, столицата на която той градял в Преславец.

Намерението на княз Светослава да завоюва българите с меч не успява и победи България с писаното слово, привързвайки Украйна духовно завинаги към себе си.

В тия далечни времена над Черно море цареше Византия със стария блясък на гръцката култура; тогава тук над Черно море, са дошли в съприкосновение с този мир нашите славянски прадеди...

По това време се явяват на българска земя двамата набожни братя, превеждайки своето писание на староболгарски език и по-нататък свързват своята дейност с украинската история. В 860 г. светите братя се отправят до Корсун, Херсонес, между Хазарите над Черноморския бряг, населяван и от славяните. През време на тази им мисия Константин се стараеше да научи от един киевчанин източнославянски език, или по днешна терминология украински език.

Делото на св. св. [светите] братя постепенно се разпространява на славянските страни, а най-вече на Руска Украйна, земя на нашите прадеди.

От голямо значение е било влиянието върху Киевската Руска Украйна на великия български цар Симеон, следите на което се виждат и сега.

Покръстването на Киевската Рус е станало при княз Владимир Велики, около 900 г. под влиянието на мисията на св. св. братя и според някои историци староукраинската църква, след пристигането на християнството, била подчинена на българския екзарх, и чак при царуването на Ярослава е била подчинена на патриаршията в Цариград. Тези факти свидетелстват най-добре колко голямо влияние било на старобългарската култура върху нашата страна, Украйна. Най-старият паметник на украинската литература /1056 г./ е препис от български оригинал Остронировото евангелие, пребогато украсено с великолепни миниатюри и инициали. В 1073 г. Дякон Иван преписва от български оригинал така наречения Светославовия сборник, съставен от разни извадки от съчиненията на духовни лица и само в места „Царю Симеону" написва името Святослав Ярославович княз Черниковски.

Сборникът е писан на пергаментова хартия, и много хубаво и богато илюстриран. Шестоднева, съставен от българския екзарх Иоан, се разпространява из цяла Украйна, както и превода на Иоана

Екзарха, избрани глави из „Богословието на Иоан Дамаскин”, а също така и разни „пролози”, „потерици” и пр.

При българското посредничество дойдоха в Украйна хрониките на Иоан Малага и Георги Ханартол, както и хубавата „троянска притча” „премудрий Алкир”, апологията на християнството „Варлаан и Поазаф”, известна под име „българска книга”, повести „Александрия” и др. Незаменима украинска апокрифна литература, заемаща една от първите места между всичките славянски народи, е съставена въз основа на донесен в Украйна материал от България, и за туй апокрифите в Украйна се наричаха „български басни”.

България упражни голямо влияние на украинската литература със светско съдържание, богослужебни книги, църковна литература и пр., а българските църковни мелодии се пеят в украинските църкви и сега. Благодарение на България, обогатена с обширна литература, Украйна можа да заеме заслугата и място между културни и цивилизовани народи.

Украинската литература от това време през последните няколко десетилетия е била подложена на научно изследване, в което взеха участие както украински, така и чужди учени /от всички народности/ в резултат на които дойдоха до заключение, че тая стара епоха на Киевската Рус принадлежи на прабандитите на украински народ и, че в науката по тоя въпрос не може вече да има никакво съмнение.

В 1393 г. България загубва своята независимост и с падането на Цариград в 1453 г. влиянието на юга върху Украйна отслабва и Украйна започва да търси връзки с Полша и Литва. Ала връзките с юга не прекъсват.

Голяма роля в живота на Украйна са играели митрополитите Шамблак /1418 г./ и Киприян /1376-1380 г./. Първият на Вселенския събор в Констанца излиза с позив към украинци за уния / Украйна тогава влизаше в състава на Литовската държава при царуването на Антовт/, а вторият е положил големи грижи за повдигане на училищното дело в Украйна след татарските нашествия, донасяйки със себе си голям брой ръкописи, убогатил по тоя начин извънредно много украинската черковна литература.

През тия далечни времена голяма роля е играла планината Атон. Служейки тогава за връзка между България и Украйна, от там се изпращали горещи позиви до украинския народ /Иван Вишински/, до владиците, до болярството и др. От там идеха насърчителни позиви за употреба на народен език и пр.

През време на Хетианството в Украйна имаме многочислена емиграция - занаятчии, търговци и пр., които се сдобивали с разни превилегии от хетиани, за да могат да живеят спокойно в украйнската земя.

В същите тези времена срещаме известна заинтересованост към съдбата на българите. Във връзка с плановете на Хетиана относно Ромъния, при Хетиан Хмелницки, пристига голям български патриот Парчевич, като австрийски пратеник, за да получи хетианско съгласие за освобождение на България, която помощ сигурно щеше да получи, ако за самата Украйна не бяха настанали тежки времена на културен и политически упадък, който траеше до появяването на нови веяния – правата на човека, възраждане на народите и пр.

Тук е мястото да разгледаме какво от двата братски народи украинският и българският дадоха един на друг по това време?

Влиянието на украйнците върху българите особено преди освобождението е било доста голямо. В тия сияйни за двата народа времена явява се в България украйнец от Карпатска Рус Юрий Венелин /1802-1823/ получил образованието си в Лвов, и застава на чело на българското възраждане.

Венелин не само реши да напише историята на българската граматика, но той първи обърна внимание на света на този забравен някога велик, храбър и благороден братски народ. Венелин възбужда интерес към българската история, етнография и въобще към България.

С Венелина се запознава одеският търговец, писател Априлов, на когото главната грижа в тия смутни времена беше да организира българското училищно дело.

В това време възродена украинската литература благодарение на бащата на украинската литература Иван Котляревски, и писана вече на украйски народен език в късо време е дала такива големи писатели като Квитка Основянска, гениалната Марка Вовчок, а над тях се въздигала като най-високата точка на своето развитие национален певец-поет, който извади украинския народ от летаргическа рамка Тарас Шевченко. Марка Вовчок и Квитка Основянска съ оставили незаличими следи върху Любен Каравелов, а пък Тарас Шевченко бе един от поетите, когато през време на робството българските поети най-много ценели.

Един от най-големите български учени-великолепен познавач на литературите въобще проф. Ив. Шишманов в своя прекрасен труд нагледно изнася колко голямо е било влиянието на Шевченко върху такива поети като Жинзифов, Любен Каравелов и Петко Славейков. На тези Шевченкови влияния попаднали и други поети, като например полският Богдан Залески и др. През време на пребиваването си в Украйна и Русия Райко Жинзифов се е запознал с творенията на Шевченко и започнал да ги превежда така, че в своята „Новобългарска сбирка" помества чак четиридесет и четири страници. Причините за това голямо влияние на младата украинска литература върху българските писатели трябва да се търсят в близостта и една нова съдба на двата народа, общата участ на двата народа – московската и турска и тя е създала взаимно разбирателство и дружба и един общ идеал за освобождение на Украйна и България в московското и турско робство.

Положението през 60-70 год. от миналия век е било такова, че украйнските и българските писатели, се взаимно попълваха и двете млади литератури намериха един общ идеал; родина, стремеж към свободата, демокрацията и пр. въпроси към които руската литература се отнасяше отрицателно, провеждайки един общ идеал всички славяни да се слеят в руската река или „Всички реки да се слеят в руското море", както пише Пушкин. Пред такава опасност лесно се намираха общи идеали, разбирателства, любов към родината, към своя народ.

Не по-малко влияние върху България е имал и Мих. Драгоманов професор от Киевския университет, после в Софийския. Той е историк, общественик и политически деец, който най-напред е съставил програмата за социално и национално освобождение на украйнския народ.

За своите национални убеждения той е бил прокуден от руския цар от Украйна и трябваше да замине за Швейцария, а от там в София и става любимец на своите студенти и приятели.

С това българското влияние върху Украйна не се изчерва...

В Киев се основава така наречоното Кирило-Методиевско братство, целта на което беше прокарване идеите за взаимно разбирателство, нац[ионална] свобода и равноправие между славянските народи и федерация.

Основатели и членове на това братство са били такива големи украинци като Шевченко, К о с т о м а р о в, К у н и н и др., които в п о с л е д с т в и е за тези си идеи бяха от руското правителство арестувани и жестоко наказвани, защото в Русия всякакво национално или политическо движение бе забранено и безмилостно са наказваше. Русия с право се наричаше – „тюрма на народите".

В борбата за национално освобождение България упражни необикновено голямо влияние върху Украйна, в които борби взеха участие и украинци и други народи, биейки се и умирайки рамо до рамо заедно с българските опълченци. Украйнци, бидейки сами в робство най-добре чувстваха и разбираха що е свободата, идваха с ентусиазъм срещу врага, умирали за свободата на България, защото под руският шинел туптеше поробено украйнско сърце, стремящо се към новия мир, към свободата, която му отнеха руските поробители.

В борбата за освобождение на България взеха участие украйнски войници и офицери, която послужи за тях като жив пример за по-нататъшната борба за освобождение на своята родина – Украйна. Няма нищо чудно в това, че борбите на българите за свободата бяха посрещнати с най-големия ентусиазъм всред украинското общество, и всред младежта особено. Впоследствие на това настроение е било направено превод на Вазовия роман „Под игото". И така след тежките преживявания – стигаме до първата революция 1905 г., която донесе известни облекчения за народите в Московската империя, и избухване на Световната война.

Веднага след избухването на тая война украинската емиграция от време на първата революция основава „Съюз за освобождение на Украйна".

Наближава момента на активната борба на поробените народи, който трябва да бъде използван в най-голям размер.

В самото начало Йосиф Пилсудски заминава със своите легиони на бойните полета поливайки пътя на свободата на своя народ с тяхната кръв.

С 10 деня по-късно заминават за фронта и украинските легиони, а след тях заминават за бойните полета финландските и грузинските легиони.

На 25 септември 1914 г. Съюзът за освобождението на Украйна публикува един манифест до българския народ, на който отговаря българският национален съюз с най-сърдечни симпатии и насърдчения. Делегатът от Съюза на освобождението на Украйна в България, Д-р Лев Хаикевич, в своите доклади до Съюза подчертава, че българското общество разбира стремежите на украинския народ и гледа с[ъс] симпатии на освобождението му от московското иго. Българският печат много сърдечно и постоянно популяризира украинския въпрос както столичния така и провинциален – като Пловдив, Варна, Русе и др.

Благодарение на тези български симпатии към Украйна, съюза на централните сили все повече се интересуваше от украинския въпрос и ръководните фактори на тия страни бяха вече достатъчно запознати с идеята за самостоятелна украинска държава, която бе официално утвърдена при подписването на Брест-литовския мир, след което и двете братски държави България и Украйна бяха си изпратили дипломатически представители. В Украйна дойде проф. Иван Шишманов в лицето на когото България ни изпрати не само голям български патриот и учен, но и един несравним приятел на Украйна.

Той бе посрещнат от украинските дейци и общество с възторг не само като дипломат, но и като брат, приятел на укр[айнския] народ, съветник и помощник в строежа на нашата, украинска млада държава. Този великан на духа, опитен държавник и общественик ни учеше, упътваше и показваше на примери как се строи новата държава.

Шишманов се ползваше в украинското общество с безгранично доверие и уважение и благодарение на тия си качества Шишманов нямаше нито един въпрос, който не е бил уреден от украинското правителство. Благодарение на това влияние на проф. Шишманова, той можа да уреди множество текущи въпроси на българските колонии в Украйна.

Българите, живущи в Украйна са абсолютно положителен елемент, който се занимава най-много с градинарство и земеделие и за нашите селяни те бяха винаги нагледно училище по земледелските култури.

Младата украинска република имаше от самото начало безброй въпроси, които не търпяха отлагане, но при все това украинското правителство намери време да уреди един от най-важните въпроси – въпрос за национална автономия.

Между други националности българите получиха пълна нац[ионална] и културна автономия, с надежда, че те ще послужат за тази нова връзка между двата братски народи. Българите имаха 70 свои училища, организации и пр.[очие] и материално бяха поставени много добре.

В България пък дойде като пълномощен министър на Украйна високо културен професор, министър на външните работи и общественик Александър Шулгин, който вървейки по стъпките на своя колега в Украйна проф. Шишманов, се стараеше да спечели доверието и симпатиите на българския народ, към себе си и младата украинска република, която той представляваше. През това време събитията се редуваха едни след други и злата участ отрежда на украинския народ нови страдания, ново иго.

На мястото на развалините на стария Московски интернационализъм възниква нов: червеният империализъм, който издига лозунга на световната революция, обявява война на най-близките си съседи на първо място Украйна, по-нататък Полша, Финландия, Кавказ, Туркестан и др.

И в тази разрушителна война в края на краищата излезе като победителка само Полша, и при нейното съдействие Финландия и Балтийските държави.

Жертва паднаха в тази неравна борба Украйна, Кавказ и др. И украйнското правителство заедно с нац[ионалната] армия бяха принудени да отстъпят на чуждата земя, в изгнание, гдето живеят и работят за националното дело и сега.

Тези борци, които се сражаваха за своите идеали не си скръстиха ръцете, те продължават да работят, да се борят и сега с надежда, че все ще дойде момента, когато те ще съумеят да бъдат полезни на своето отечество, което ще ги повика да си изпълнят своя патриотичен дълг.

Украинците знаят, че нищо на този свят не е вечно, и тяхната орис също така не може да бъде вечна. Закона на националната идея разгроми римската и турската империи, тоя закон събори австрийската империя и същият този закон ще разруши и Московския империализъм.

Сега украинската емиграция е разпръсната из цял свят, съсредоточена почислено в[ъв] Франция, Германия, Полша и Чехословашко.

Тук, в България в началото имаше доста числена укр[аинска] емиграция, която впоследствие се изсели и тук останаха сравнително немногочислена, която се радва на българското, искрено славянско гостоприемство.

България сама пострадала от войните, оскърбена, унижена и изнемогваща, която сама се нуждаеше от странична помощ, приюти нашата емиграция, даде и всичките права, изравнявайки я с местното население. За тоя прием и братските чувства, ние украинците дължим на България нашата безгранична благодарност. Тази благодарност няма да закъснее, защото ние горещо вярваме, че в недалечно бъдеще Украйна пак ще възкръсне, засилена, мощна – и тогава двата братски народи ще си подадат ръцете като съседи и ще заживеят по-щастлив живот и тогава ще си уредим и сметките.

Дай Боже тия радостни дни да настанат по-скоро!

2. ДОКУМЕНТИ ЗА ЧЛЕНСТВОТО НА М. ПАРАШЧУК В ТВОРЧЕСКИ И ПРОФЕСИОНАЛНИ СЪЮЗИ, ИЗЛОЖЕНИЯ, ПИСМА ПО ПОВОД ИЗКЛЮЧВАНЕТО МУ ОТ СХБ (СБХ)

ДОКУМЕНТ № 156

Сведения от Михайло Парашчук до председателя на дружество „Съвременно изкуство” за творческата му дейност. София. 04.10.1937. Чернова. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 2, л. 1.

До Г-на Председателя
На Д[ружество]во Съвременно изкуство
Тук

Сведения от Мих. Парашчук
скулптор
бул. Дондуков 69

Работя като скулптор близо 40 год. В 1904 г. за пръв път изложих няколко работи в салона на изящните изкуства [Zachęta szsuk pięknych] в[ъв] Варшава и от тогава непрекъснато излагам в Австрия, Германия, Франция, Украйна и пр.

Моите работи се намират навсякъде в поменатите страни у частни притежатели и в народните музеи в Лвов, Киев, Прага и пр.

Бях препод.[авател]-проф[есор] в Германия и Украйна-Киев.

Постоянно участвувам в „Общите худ.[ожествени] изложби" в София, съм украсявал Народния театър, Акад.[емия] на Науките, Държ.[авния] Университет, Търг.[овско] Инд.[устриалната] Камара в Бургас и пр.[очие].

С почит

София — Мих. Парашчук
4.X.1937 г. — скулптор

ДОКУМЕНТ № 157

Картотечен лист на дружество „Съвременно изкуство", попълнен от Михайло Парашчук, член на дружеството. София. 04.10.1937. Бланка. Чернова. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 2, л. 2.

№.....
Дата на съставянето

КАРТОТЕЧЕН ЛИСТ

За художника Г-н.....редовен член на дружество „Съвременно изкуство"- София

1.	Собствено име, бащино и прякор: *Михаил Ив. Парашчук*
2.	Дата и място на раждането: *16.XI.1878 г. Подолия-Украина*
3.	Постоянно местожителство: гр. *София* ул. *Дондуков 69* телеф. *№ 2 76 59*
4.	Общо образование: *средно*
5.	Специално образование, къде и кога е завършил? *Худ.[ожествена] академия Виена, Мюнхен – Париж*
6.	На каква служба е сега ?[18] --------
7.	Изпълнявал ли е до сега държавна служба, кога и каква? *Професор Дипломатически предст.[авител] на Украина и др.*
8.	Получава ли пенсия? ----
9.	От кога членува в „Съвременно изкуство" ? *1924 г.*
10.	Членувал ли е в други художествени дружества, от кога до кога? *Киев, Варшава, Лвов, Виена, Мюнхен, Париж.*
11.	Излагал е в частни и общи изложби, кога и къде: *Киев, Варшава, Лвов, Виена, Мюнхен, Париж*
12.	Притежава отличия: *От министерството на труда*
13.	Притежава ордени: ---
14.	Сегашен адрес: *Дондуков 69, ул. Гурко 46/II ет*.

ДОКУМЕНТ № 158

Съобщение от О. Ф. Комитета при СХБ за решението на конгреса на съюза от 10. 12.1944 г. за изключване на съюзни членове като „фашистки елементи", между които и проф. М. Парашчук. София. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 133, оп. 2, а. е. 14, л. 21.

Съюза на художниците в България в своя конгрес от 10.XII.944 год. изслуша доклада на О. Ф. комитета при Съюза и утвърди решението на последния за прочистването от фашистки елементи. Посоченият списък на изключените членове е следният: Иван П. Вълчанов, К.[онстантин] Щъркелов, Ал.[лександър] Добринов, Ал.[лександър] Божинов, Бочо Донев, Ст.[оян] Баджов, Никола

Танев, Кочо Гърнев, Борис Денев, Мих.[айло] Парасчук, Георги Атанасов, Ст.[оян] Василев, проф. Никола Кожухаров, се изключват за винаги от Съюза.

Проф. В.[асил] Захариев, проф. Никола Ганушев, Ари Калъчев, проф. Д.[имитър] Гюдженов се изключват за определено време.

Георги Богданов, Любен Димитров, Иван Манев се лишават от активно участие за една година.

Следните художници не членове на Съюза: Кирил Топалов, Георги Евтимов, Ст.[оян] Сърмабожов, К.[амен] Каменов, Лазар Йорданов, се лишават от правото да членуват в Съюза.

О. Ф. КОМИТЕТ ПРИ СЪЮЗА
НА ХУДОЖНИЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ

ДОКУМЕНТ № 159

Изложение от Михайло Парашчук до СХБ по повод изключването му от Съюза. 28.02.1945. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 162, л. л. 1, 2.

П Р Е П И С

До Почитаемия Съюз на художниците
в България

И З Л О Ж Е Н И Е

От Михаил Иванов Парашчук, скулптор, София
бул. Дондуков, 81.
- по повод изключването ми от Съюза на
художниците в България

Уважаеми КОЛЕГИ,

В пресата от 28 декември 1944 година беше дадено от страна на Съюза на художниците в България едно съобщение за изключени членове на Съюза, провинени във фашистка дейност. За голяма моя изненада и съжаление, в числото на изключените фигурираше и моето име.

Аз спокойно посрещнах публичното опозоряване на моето име, защото това мотивиране на моето изключване не почиваше на никакви факти и сигурно е резултат на недоразумение или на някакъв нечист донос.

Поради развитието на моите лични работи, аз можах едва напоследък да потърся едно по-близко разяснение на случая с моето изключване. Сега узнах, че мотивите за моето изключване са два: 1. бил съм руски емигрант-белогвардеец и 2 бил съм член на Украинската Рада, която била една чисто фашистка организация.

Тия два мотива са абсолютно неверни и съдържат произволни преценки.

Аз никога не съм бил белогвардеец и не съм воювал с болшевиките. Бил съм и съм понастоящем украински републиканец и в борба с проваления в Съветския съюз царски режим.

Да бъда украински републиканец и антигермански борец в никой случай не означава и не може да се изравнява с прозвището белогвардеец.

Длъжен съм да заявя, че аз съм напуснал Украйна през 1914 година, като борец против царския режим в Русия. Аз не познавам белогвардеец на руска почва от миналото, който да се е борил против тоя царски режим.

И второто обвинение на свой ред е куриозно и крайно несъстоятелно.

Украинска Рада означава първо, парламент в лицето на Централната Рада, на която никога не съм бил член, и второ - Върховно правителство[19], на което тоже никога не съм бил член. Освен това, Украинската Рада се породи през 1917 година, КОГАТО НЯМАШЕ И ПОМЕН ОТ ФАШИЗЪМ, и тя беше провалена от немците и от техния съюзник Скоропадски.

Ония, които ми са приписали горните необосновани на някакви факти обвинения, не познават историята на борбите в Украйна от миналото. През 1921 година аз дойдох в България. И тук не съм бил никога в никакви връзки с руските белогвардейци, които са мои политически врагове.

Женен съм за българка – дъщеря на един от основоватeлите на БЗНС – Юрдан Пекарев; дружил съм със земеделци и комунисти и съм изваял бюста на основоположника на работническото и социалистическо движение в България Димитър Благоев. В София всички белогвардейски организации през фашисткия режим бяха фаворизирани и насърчавани, а украинските културни просветни дружества, на които аз съм един от основателите, бяха разтурени през 1938 година, от тогавашната българска власт по изключително и единствено искане на белогвардейските руски организации в страната и се забрани съществуването им, при все това, като набелязан украински републиканец, аз бях многократно задържан, и разпитван и заплашван от администрацията, нещо, което би могло да се провери в досието на тогавашната дирекция на полицията.

Като изказвам огорченията си, Колего Председател, от нанесеното ми оскръбление с моето изключване завинаги, поради изложените по-горе крайно несъстоятелните мотиви, моля да разпоредите да се направите необходимата за случая анкета и възвърнете името ми на честен работник и служител на изкуството, като направите необходимото за анулиране на неоснователното и несправедливо мое изключване от Съюза.

София, 28 февруари 1945 година

С почит:
/ М. Парашчук/

ДОКУМЕНТ № 160

Доклад на комисията на СХБ до XV -то годишно събрание на съюза с предложение за възстановяване на членството на група художници между които и М. Парашчук. София. 26.12.1945. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 133, оп. 8, а. е. 94, л. 238.

Д О К Л АД

До XV Общо годишно събрание на Съюза на Художниците в България

Драги колеги,

В изпълнение на възложената ни от Вас задача да проучим подадените молби от изключените съюзни членове и докладваме основанието им да искат възстановяване на членството им, в заседанията ни от 24 и 25 т. м. намираме:

1. Иван Петров Вълчанов, изключен за винаги не е проявил от 9.IX. м. г. противонародна дейност и ни дава основание да вярваме в неговото приобщаване към съществуващия ред в страната.

2. Професор Никола Кожухаров, изключен завинаги. Ари Калъчев, изключен за три години. Михаил Парашчук, изключен за винаги. Николай Глински, изключен за винаги. Николай Ростовцев, изключен за винаги. Георги Атанасов, изключен за винаги. Стоян Василев, изключен за винаги са вземали дейно участие в повечето Отечествено фронтовски акции, професор Васил Захариев, изключен за три години, не е проявявил каквато и да е противонародна дейност и дава основание

да вярваме в неговото приобщаване към общо съюзното ни дяло. На основание на горното при известни случаи мотивирано с официални О. Ф. удостоверения от съответните комитети, комисията възлага и моли: Иван Петров Вълчанов, проф. Никола Кожухаров, проф. Васил Захариев, Ари Калъчев, Михаил Парашчук, Николай Глински, Николай Ростовцев, Георги Атанасов и Стоян Василев да бъдат отново приети в съюзните редове.

К О М И С И Я:

София, 26, XII.1945 г.

Подписи: Гюджженов — Ил.[ия] Петров
Манев — Ст.[оян] Венев
[Люб.] Димитров — Ст.[оян] Конаклиев
[Георги] Богданов

ДОКУМЕНТ № 161

Писмо от Михайло Парашчук до СХБ за явяването му пред Другарския съд при съюза и даване на обяснения във връзка възлагане реставрацията на фронтона на Народния театър от РСУ „Местни строежи" на М. Парашчук. София. 27.07.1955. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 133, оп. 9, а. е. 51, л. л. 248, 248г., 249.

До С.[ъюза] на Х.[удожниците] в Б.[ългария]
Тук

На 25.VII. бях поканен да се явя пред Другарския съд, за да дам обяснения в[ъв] връзка с обвинението на колегата Йоцов, че съм иззел възложената му работа – реставрация на фигуралната група на фронтона на Народния театър „Кръстю Сарафов".

Преди известно време управата на Р.[айонно] С.[троително] У[правление] ме покани да прегледам повредите на гореуказаната група и дам мнение относно начина за нейното възстановяване. След няколко дена ме извикаха и предложиха да дам оферта, тъй като след необходимите проучвания и събрани сведения, се спряли върху мен, да ми възложат ремонта на фигуралната група.

Междувременно научих, че колегата Йоцов, аспирира за същата работа предложих му да работим заедно, привидно той се съгласи, но при един от разговорите ни, настоя да оттегля офертата. В това съзрях желанието му да ме отстрани от работата.

Бих искал да добавя, че той се е явил в управата на Р.[айонно] С.[троително] У[правление] и е заявил, че аз не мога и няма да се справя с работата, тъй като нямам необходимите знания и т. н.

Предупредих управата на Р.[айонно] С.[троително] У[правление] да уведоми строителния съвет при С.[ъюза] на Х.[удожниците] в Б.[ългария], че се решили да ми възложат работата, което те направиха, на телефона се яви администрат.[ивния] секретар Йордан Николов, който категорически заяви, че „в никакъв случай не бива да се възлага на Парашчук, а само на Йоцов", мотивирайки своя протест с това, че съм бил „претрупан" с работа, което не отговаря на истината /благодарение на стопанския съвет и с негово съдействие, бе нарушен договора ми с [Държавно] С.[троително] У[правление] и останалата част от работата ми бе отнета и възложена на други скулптори.

Преди Другарския съд, бях повикан да дам обяснения в стопанския съвет, повикан бе също и представител на Р.С.У. Обяснения дадох до толкова, доколкото ми бе позволено да говоря, имах привилегията само да слушам изчерпателните обвинения и ултиматума да се откажа от работата, възложена ми чрез договор.

Нека добавя, че представителя на Р. С. У. увери стопанския съвет в това, че полагаемите 5 % за касата на С. Х. Б. ще бъдат удържани от хонорара ми. Колегата Йоцов твърди, че бил в договорни

отношения с Р. С. У. и че аз съм иззел работата и това не отговаря на истината, защо този въпрос не изясни с управата на Р. С. У.?

От Съюза не съм получил никога работа /причините ми са известни/ нима е престъпление тогава, че не отказвам да извърша работа, която ми се възлага от дадена институция, която прави това имайки пред вид същите знания и дълъг опит, и съобразявайки се с законите на страната.

Или стопанския съвет иска да подчертае, че единствената привилегия за моя тъй голям и качествен принос, е да остана без работа?

София 27 юли 1955 г. С почит:

М. Парашчук

ДОКУМЕНТ № 162

Протокол от заседание на Другарския съд при СХБ за изключването на Михайло Парашчук от съюза за „неспазване професионалната и колегиална етика и морал, и грубо нарушение на съюзния устав и 3-то и 5-то Министерско постановление". София. 29.07.1955. Оригинал. Машинопис.

ЦДА ф. 133, оп. 9, а. е. 51, л. л. 242, 243, 244.

П Р О Т О К О Л

Днес, 29.VII. 1955 г. Другарският съд в състав председател Кръстю Попов и членове Васка Баларева и Павел Вълков се събра въз основа писмото на секретариата на С[ъюза] на Х[удожниците] в Б[ългария] с № 877 от 21.VII.1955 год. по повод писмото на стопанския съвет относно неколегиалната постъпка на Михаил Парашчук по отношение на Светослав Йоцов.

Светослав Йоцов в устните си и писмени показания пред Другарския съд твърди, че работата по ремонта на Народния театър „Кръстьо Сарафов" му е възложена от Сонсъвет – „Местни строежи" с писмо № 2657 от 2.VI.1955 год. и от Стопанския съвет при СХБ с писмо № 859, от 3.VI.1955 год.

След възлагане на работата му от Стопанския съвет при СХБ, построяват скелета по негов план, преглежда повредата на релефа и дава писменни показания относно ремонта и цената на работата, която ще извърши. За горното се съставя договор с „Местни строежи" с указание, че ще бъде извикан да подпише договора. Повикването се забавя. През това време Парашчук се качва на скелята да оглежда ремонта. Виден от арх. Босолов на скелета и запитан какво иска, Парашчук отговорил: „Искам да офертирам по работата". На въпроса на арх. Босолов, че работата е дадена на Св.[етослав] Йоцов, Парашчук отговорил: „Щом е така аз няма да се намеся". След няколко дни Йоцов бива повикан в „Местни строежи" от арх. Иванов. Там се среща с Парашчук, който е бил подал вече своя оферта. Пред „Местни строежи" Парашчук е злепоставил съюза като е казал: „Няма да се съглася плащанията да станат през съюза, процентно вземане на съюза няма да дам. Стопанският съвет е едно дюкянче, което раздава работа на близки хора". Това злепоставяне на съюза го изнесъл Йоцов пред стопанския съвет в присъствието на арх. Иванов и Босолов.

Предложил на Парашчук да се включи при него на работа и да си оттегли офертата. Той се съгласил – само на думи. Стопанският съвет го е съветвал да се корегира. Той се съгласил на това при условие Йоцов да му даде обезщетение, за гдето ще се отстрани като конкурент, на което Йоцов не се съгласил.

С. Йоцов иска да му се даде възнаграждение за употребеното време от 3 седмици по постройката на скелета.

Архитект Босолов, който работи по настоящем в Нар.[едния] театър в своето писменно изложение твърди, че органите на „Местни строежи" се спряли на предложението на скулптора Йоцов,

като предварително искали съгласието на стопанския съвет при СХБ, както за работата, така и за размера на възнаграждението в случай на разногласие между Йоцов и „Местни строежи".

Потвръждава, че е видял на готовата скеля скулптора М. Парашчук, и го е предупредил, че работата е дадена от стопанския съвет на Йоцов, на което той декларирал, че няма да се меси на работата на Йоцов.

В стопанския съвет пред него, Йоцов и архитекта Иванов, Парашчук се изразил много драстично за посредничеството на СХБ – че това било дюкянче за раздаване на работа. Йоцов в Стоп.[анския] съвет се държал коректно. Парашчук не възразил пред Стопанския съвет на изказванията на Йоцов, на арх. Иванов и на неговото. Постъпката на Парашчук е грубо нарушение на професионалната етика и обида за СХБ.

В писмените си показания М. Парашчук твърди, че е повикан от „Местни строежи" да прегледа повредата на фронтона и след няколко дни същите му предложили да даде оферта, понеже се спряли на него да възложат работата.

Научил, че и колегата Йоцов асперирал за същата работа и му предложил да работят заедно. Той се съгласил. Но тъй като Йоцов му предложил да си оттегли офертата, се отказал от обща работа. Също твърди, че Йоцов заявил пред „Местни строежи", какво Парашчук няма да се справи с работата.

„Местни строежи" уведомил Стопанския съвет за решението си, на него да бъде възложена работата, но Стопанския съвет отхвърлил искането на „Местни строежи", като заявил, че ще възложи работата само на Йоцов, мотивирайки се с това, че Парашчук е претрупан с работа.

Когато е бил извикан от Стоп.[анския] съвет заедно с представител от „Местни строежи", не му е била дадена възможност да се изкаже, като ултимативно го задължили да се откаже от договора, който бил сключил с „Местни строежи".

Отрича твърдението на Светослав Йоцов, че той Светослав Йоцов е бил в договорни отношения с „Местни строежи".

Понеже от Стоп.[анския] съвет не бил получавал никаква работа, смята, че не е престъпление за гдето не се отказва да извърши работата дадена му от работодателя.

В устните си показания пред Другарския съд, той заяви, че се явил като кокурент на Йоцов по въпросната му работа и че е знаел, че работата предварително е дадена от Стоп.[анския] съвет на Светослав Йоцов.

От бележката на административния секретар на СХБ – Йордан Николов се вижда, че по искане на строителното обединение /"Местни строежи"/ Стопанският съвет е възложил на Свет.[ослав] Йоцов поправката на фронтона на Народния театър „Кръстьо Сарафов". В последствие се явява М. Парашчук заедно с архитект от Нар.[одния] театър пред Стоп.[анския] съвет, като заявяват, че ще възложат работата на М. Парашчук, понеже предлага по-ниска цена.

РСУ /„Местни строежи"/ с писмо № 2 657 от 2 юни 1955 г. до Стопанския съвет заявява, че ремонта на фронтона на Народния театър „Кръстьо Сарафов" иска да бъде възложен на Светослав Йоцов, който приема да го извърши.

Стопанския съвет при СХБ с писмо № 859 от 3 юни 1955 г. известява на „Местни строежи" и Светослав Йоцов, че възлага на скулптора Св. Йоцов поправката на фигурите на фронтона на Народния театър.

От всичко гореизложено, Другарският съд намира, че действително работата по поправката на фронтона на Народния театър е била възложена от Стопанския съвет на Св. Йоцов по искане на „Местни строежи", и последният има всички права да извърши самостоятелно възложената работа. В последствие се явява Михаил Парашчук в качеството си на конкурент да отнеме работата на Св. Йоцов, за което си е послужил с някои лица от „Местни строежи", въпреки, че му е било известно, че работата е вече възложена на Св. Йоцов и въпреки настояването на Стопанския съвет той продължава да работи.

М. Парасчук не се е съгласил с предложението на Св. Йоцов да изработят заедно поправката.

Същият е злепоставил Съюза и Стопанския съвет с клеветнически обвинения пред „Местни строежи". Въпреки обещанието дадено пред арх. Босолов, че няма да се меси в работата на Йоцов, той сключва договор без решението на СХБ с „Местни строежи".

В заключение Другарският съд определя постъпката на М. Парашчук като неспазване професионалната и колегиална етика и морал, и грубо нарушение на съюзния устав и 3-то и 5-то Министерско постановление, и изказва мнение на М. Парашчук да бъде наложено наказание-изключване от СХБ.

ЗАБЕЛЕЖКА: На Св. Йоцов следва да бъде заплатено хиляда /1 000/ лева за труда му по постройката на скелето.

Да се уведоми „Местни строежи", че съгласно Министерското постановление те нямат право да сключат договор без разрешението на СХБ и следователно и не могат да изплатят на М. Парашчук никакви суми.

ПРЕДСЕДАТЕЛ: подпис
/Кръстю Попов/
ЧЛЕНОВЕ: 1. подпис
/Василка Баларева/
2. подпис
/Павел Вълков/

ДОКУМЕНТ № 163

Писмо от Стефан Манов до министъра на културата Рубен Аврамов с молба за пълното реабилитиране на проф. М. Арнаудов и връщане на конфискуваното му имущество и за оказване на материална и морална помощ на проф. М. Парашчук. София. 30.01.1957. Копие. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 165, л. л. 1, 2.

Стефан Манов
Ген.[ерал] [Владимир] Заимов, 44
4-42-55

София, 30 януари 1957 г.

Уважаеми другарю МИНИСТРЕ,

Позволете ми в качеството си на стар общественик да привлека просветеното Ви внимание и да помоля съдействието Ви за една държавна и партийна грижа по повод на следните случаи.

1. На цялата културна общественост в нашата страна е известно името на професор МИХАИЛ АРНАУДОВ. Като съдия-докладчик на Първия върховен народен съд и по воля на този съд аз произнесох между другите и присъдата против професор Арнаудов. В съдебното заседание се установи, че на времето през1944 година и това преди 9-ти септември, се пръснал слух в с. Долна Баня, Ихтиманско, че в селото ще влезе наша партизанска антифашистка чета. В това село е бил настанен някакъв учителски курс, ръководен от професор Арнаудов. Всички се изплашили. Професорът заявил и успокоил смутените курсисти със следните думи: "Няма какво да се тревожите. Ще дойдат и ще ги посрещнем като наши братя!".

В онова време на подобни изявления беше необходим от чужди нам елементи един голям ПАТРИОТИЧЕН КУРАЖ. Тоя кураж характеризира и до днес моралния лик на професор Арнаудов. А при това известна е неговата служба на голям културен работник, който със своето блестящо перо извика на сцената на живота ни прекрасни сенки от възрожденското минало на нашия народ. Професор Арнаудов не е противник на народната власт. Той е един верен син на народа. Всичко това по-

служи, вероятно за важен партиен мотив да се облекчи положението на Арнаудов след кратък престой в затвора, независимо от многото години затвор, предвидени в присъдата.

Не е ли вече време професор Арнаудов да бъде напълно реабилитиран от народната власт и му се освободи конфискуваното имущество - вилата му и библиотеката му, тъй необходими в неговата вече твърде напреднала възраст!?

2. От дълги години живее у нас, като украински емигрант от царско време, УЧЕНИКЪТ НА ОГЮСТ РОДЕН, професор Михаил Парасчук, скулптор, познат по своята работа в средата на културните дейци. Майсторът Парасчук обаче изнемогва в нечувана мизерия и не е търсен за сериозна работа, защото е събрал върху себе си злобата на завистници и самоволието на властни функционери, които го изпращат пред съда да търси законната компенсация за положен труд. А човекът при това през 1905 година е стоял на барикадите във Варшава и е бил в апарата за разпространение на Лениновата “ИСКРА”! Навсякъде другаде досега той е бил надлежно зачитан. У нас, както казах, изнемогва. Стои без телефон, откъснат поради небрежност на пощенската администрация от света, болен и без всякакви средства!!!

Не е ли възможно от името на ръководеното от Вас Министерство на КУЛТУРАТА да се направи нещо за облекчаване на културния работник професор Михайло Парашчук, оценен на времето от самия учител Димитров, но сам лично днес Парашчук, загубен в своята велика скромност, не е способен да заговори за себе си!?

Изпълнявам един тежък, но приятен обществен дълг, като Ви привличам вниманието върху съдържанието на настоящето ми изложение.

С другарски поздрав:
/Ст. Манов/

До др. Рубен Аврамов,
Министър на културата

ДОКУМЕНТ № 164

Писмо от секретариата на СХБ до Михайло Парашчук за потвръждаване на решението на Другарския съд и за изключването му от съюза. София. 01.02.1957. Оригинал. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 162, л. 11
ЦДА ф. 133, оп. 9, а. е. 51, л. 234. - копие

СЪЮЗ НА ХУДОЖНИЦИТЕ
В БЪЛГАРИЯ
№ 179
1. II. [195]7
ул. „Московска” 37
Телефони: 8-42-75 и 8-44-80
София

До др.
МИХАИЛ ПАРАСЧУК

Тук

Президиумът на СХБ в заседанието си от 31 януари т. г. разгледа решението на Другарския съд, с което за неспазване на колегиалната и професионална етика, грубо нарушение на съюзния устав и 3-то и 5-то министерски постановления се изключвате от редовете на Съюза.

Президиумът потвръждава решението на Другарския съд, с което Ви се налага наказание – изключване от Съюза.

гл. СЕКРЕТАР: подпис
/Любен Петров/

ДОКУМЕНТ № 165

Изложение от Михайло Парашчук до заместник министър председателя и министър на Просветата и културата, копие до ЦК на БКП и РСУ „Местни строежи" за повторното му изключването от СХБ. София. 06.02.1957. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 163, л. л. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

До другаря [Рубен Аврамов]
Заместник [министър] председател
и министър на Просветата и културата
Копие: Ц[ентрален] К[омитет] на
Б[ългарската] К[омунистическа] П[артия]
и Р[айонно] С[троително] У[правление] -
„Местни строежи"

И З Л О Ж Е Н И Е
От професор Михайло Парашчук, скулптор,
София IX, ул. „Венера" № 6
По изключване от Съюза на художниците в България

Многоуважаеми другарю Заместник [министър] председател
и министър на просветата и културата,

С писмо № 179 от 1.II.1957 год. Президиумът на Съюза на художниците в България ми съобщи, че поради „неспазване на колегиална и професионална етика и грубо нарушаване на съюзния устав" и 3-то и 5-то постановления на Министерския съвет /написано министерски постановления/, Президиумът на Съюза бил потвърдил неизвестно за мен решение на другарския съд при Съюза за изключването ми от редовете на Съюза.

Решението против мене на другарския съд ми става известно само от цитираното съобщение до мене от страна на Президиума на Съюза и то ЕДНА ГОДИНА И ПОЛОВИНА СЛЕД заседанието на казаният другарски съд. По тоя начин, поради това, че въпросното решение на другарския съд не ми бе надлежно съобщено аз не съм могъл своевременно да го обжалвам. Това решение на другарския съд обаче противоречи на обществените и държавните интереси на страната, издадено е в нарушение тъкмо на етиката и на устава и засяга по един пряк начин авторитета на висши управленчески органи на държавната власт.

Понеже в разрез с демократическите принципи ми се отне възможността да обжалвам издаденото решение на другарския съд и на това, че е неизвестна датата на предстоящ конгрес на Съюза, пред когото да поискам удовлетворение и поради напредналата моя възраст /79 г./, аз се виждам принуден да се обърна към Вас и да Ви сезирам за постигналото ме злополучие, което нанася позор над цялата моя 60 годишна кариера на художник, известен не само в нашата страна и допринесъл в нея не малко за повдигане на нивото на моите колеги художници и на културното ниво на моето ВТОРО отечество – България. От друга страна, както казах, визираното постановление на Президиума на Съюза на художниците в България засяга авторитета и на самото оглавявано от Вас министерство на Просветата и културата, към което пряко се отнасят цитираните по-горе постановления на МС. Поради това позволете ми да се спра в това изложение до Вас на развитието на следните фактически данни по въпроса.

1. На 27.VI.1955 год. между мен и Р[айонно] С[троително] У[правление] – местни строежи в София, представлявано от инж. Запрян Стефанов – началник на Управлението и Митю Върбан[ов] Личев – главен счетоводител на същото, наречено за краткост в договора „Инвеститор", се сключи

договор. По сила на тоя договор на мен се възложи и аз приех да извърша пълен ремонт на фигурите над фронтона Народния театър „Кръстю Сарафов" в София. Извършената работа беше приета, включително и допълнителната работа по договора, която допълнителна работа още не ми е заплатена поради възникналите и неоправдани намесвания на трети лица, макар това незаплащане да е в разрез с разпоредбите на самия договор.

2. Преди да се възложи от Инвеститора за изпълнение възложената на мене задача, Инвеститорът обяви, че очаква оферта от страна на изпълнителите и се отнесе направо до Съюза на художниците, за да му бъдат препоръчани съответни колеги. Обяви се, следователно, свободно състезание. Подадени бяха както това впоследствие узнах 3-4 оферти. Между тия оферти, както впоследствие ми стана известно, беше не само моята оферта на сума 16 000 лева, но и офертата на колегата Светослав Йоцов на сума 48 000 лева т. е. т р и пъти по-висока от моята оферта. Преди да бъде възложена върху мен договорната работа, започнахме разговори със споменатия колега, в които аз му предложих да поемем съвместно изпълнение на задачата въз основа на моята оферта. По свои съображения казаният колега не се съгласи на моето напълно другарско и колегиално предложение. Договорът беше както казах, сключен между мен и Инвеститора по простата причина, че колегата Йоцов накрая предяви искане аз просто да оттегля своята оферта и да се откажа от всякакво участие в изпълнение на поставената от Местни строежи задача. Странното за мене в случая беше намесата и на самия Съюз на художниците, който подкрепваше несъстоятелните претенции на колегата Йоцов, макар това да беше в разрез с материалните и морални интереси на държавата и да не беше в някакъв особен интерес с изискванията на нашето изкуство.

3. Преди да бъде сключен договорът с мен и поради възникналите разпри с покровителствувания по неизвестни за мен съображения колега Йоцов, Президиумът на Съюза извика представител на Инвеститора, вероятно за да му изясни разумът на третото постановление на Министерския съвет. За представител на Инвеститора в Съюза се яви архитект Иванов. Той и понастоящем е на служба при Инвеститора. При повдигнатият и в мое присъствие спорен въпрос, арх. Иванов категорично заяви: НИЕ ЩЕ СКЛЮЧИМ ДОГОВОР С ДРУГАРЯ ПАРАШЧУК, ЗАЩОТО ИМАМЕ ДОВЕРИЕ В НЕГОВИТЕ СПОСОБНОСТИ! – Разбира се, тая декларация не беше направена от некомпетентен и чужд на изкуството човек. И договорът, както това се каза по-горе, беше сключен с мене.

4. Така избухналият конфликт произлезе не между мене и Съюза на художниците, а между последният и Инвеститора и беше отнесен от Съюза за разрешение от бившето Министерство на културата, отдел Капитално строителство. Позицията на Инвеститора тук беше одобрена, иначе договорът с мен не можеше да бъде сключен. За така достигналият изход на повдигнатия спор аз н я м а м никаква нито пряка, нито косвена отговорност, освен ако се приеме недопустимото, че и аз мога да нося отговорност за становището на Министерството на културата, което в случая като компетентна инстанция имаше право да тълкува разумът на визираното III постановление на Министерския съвет.

5. В разрез с гореизложеното развитие на въпроса и за моя изненада с надлежна покана аз бях извикан и се явих на 25.VII.1955 г. пред Другарския съд на художниците, комуто било възложено да разреши несъществуващия спор между мен и колегата Йоцов по повод на редовно възложената ми работа и това след одобрение на поведението на Инвеститора от страна на Министерството на културата. В заседанието на Другарския съд, разбира се, аз поддържах устно и писмено становището, което намира израз и в настоящото изложение до Вас. Решението на съда не се произнесе в мое присъствие. Както вече казах, то ми стана известно ЕДВА ЕДНА И ПОЛОВИНА ГОДИНА след заседанието на Другарския съд. То беше за мене една изненада, защото аз допущах, че неоснователните и нескромни претенции на колегата Йоцов са били оставени без последствие от Другарския съд, иначе на 21 ноември 1956 година като съюзен член аз не бих получил честта да бъда поздравен за именният си ден от Главния секретар на Съюза – уважаемият другар проф. Фунев, който между другото ми пожела телеграфно и НОВИ УСПЕХИ И ТОВА САМО ДВА МЕСЕЦА ПРЕДИ СЪОБЩЕНИЕТО НА СЪЮЗА ЗА МОЕТО ИЗКЛЮЧВАНЕ ОТ НЕГОВИТЕ РЕДОВЕ.

6. Излагайки Ви горното Другарю Заместник Председател и Министър на просветата и културата, аз си позволявам нескромността да Ви помоля да спрете своето внимание върху моя случай, толкова повече, защото Вие и лично знаете според преценката и на покойния Учител Димитров, че както в областта на изкуството, така и в тая на народните борби, аз не съм случаен човек в тая страна, в която като културен работник живея и работя повече от тридесет години и че тая страна / за мене/ след моето естествено отечество Украйна е станала второ Отечество. Това още в по-голяма степен ме принуждава да не се миря с извършената над мене неправда от страна на Съюза на художниците в България, на който Съюз и аз съм един от основателите, за да може и в тая обаст с Вашата твърда ръка да се прочистят неправдите в една културна среда. Това ми позволява да спра по-подробно вниманието Ви върху моята кариера на художник и гражданин, която заслужава едно по-достойно и справедливо третиране на това, на което съм подложен от страна на моите колеги, от които се уча, разбира се и те са научили от мене.

7. Роден съм в Подолието на Украйна през 1878 година. Завърших средното си образование в град Лвов, тогава в границите на някогашната Австро-Унгарска империя. От ранна възраст аз бях увлечен както от изкуството, на което вече 60 години служа, така и в революционните борби за свободата и независимостта на моята Родина, подтискана и разпокъсана от руските и австро-унгарските императори, но окончателно обединена и процъфтяваща в границите на великия Съюз на Съветските социалистически републики.

След завършване на гимназията аз продължих специалното си образование в Краков, Виена, Мюнхен и Париж. В тоя последен град след завършване на известната художествена академия Жулиен на обявен конкурс между двадесет души състезатели за изработен бюст аз получих ПЪРВА НАГРАДА. Благодарение на тоя отбелязан успех като негов ученик аз можах да вляза в ателието на световния и недостъпен за тая цел гигант на френската скулптура ОГЮСТ Р О Д Е Н.

След напущането ми на Париж, на постоянна работа аз се установих в своето ателие в Мюнхен. Тук попаднах в среда на българи, между които беше сега известния у нас архитект Иван Василев /Васильов/, автор на проекти на множество монументални сгради в страната ни, в някой от които, като сградата на Министерството на народната отбрана, в тая на Народната банка, на Народната библиотека „Васил Коларов" и др., познавайки ме добре, той ми възлагаше скулптурното художествено оформяне на тия сгради.

След пожарът в Народния театър „Кръстю Сарафов" и по избор на самия германски професор ДЮЛФЕР, ангажиран за възстановяване на театъра, на мене беше възложено цялата скулптурна работа на Народния театър „Кръстю Сарафов". Като скулптор участвувал съм в много строежи в София и в страната. Една от последните ми значителни работи са и повечето от скулптурните работи на грандиозното здание на Ректората в София.

Въведох за първи път в страната изработване на предварителни макети за монументални сгради, както и в предварителните проучвания на архитектурните и скулптурни елементи на самото място. Въведох употребата на изкуственият мрамор /щуко/, употребяван в Италия от 12 век насам при изработване на фрески; въведох също изкуствения камък, терановата мазилка /вечната мазилка/, римско-венецианските мозайки, за които се употребяват всички остатъци от мрамор при употребяването му за разни цели и пр.

8. Разбира се, че и преди да премина разните академии, изброени по-горе, аз работих в Лвов като 19-годишен младеж при изграждане на паметника на Мицкевич по проект на професор ПОПЕЛ, на който паметник изпълних капител и жертвеник. В град Краков при ръководсвото на архитект ОТЖИВОЛСКИ работих по възстановяване на Зигмундувата капела и при надлежно ръководство завеждах за цяла Полша скулптурното ателие на ШОПИНСКИ. Участвах със свои творби приети в скулптурни изложби и пр.

9. В революционното социалистическо движение съм започнал да участвувам тоже от ученическа скамейка. Пез 1897/1898 г. в Лвов аз стигнах до поста секретар на районна социал-демократическа организация. От Лвов преминах във Варшава. И тук наред с моята професионална работа,

аз взех участие в революционната дейност. Разпространявах Ленинската „Искра", „Пролетарий" и пр. революционна литература. През 1905 г. по време на революцията се бих на барикадите във Варшава, а след разгрома на Декемврийското въстание, тежко ранен, избягах в Лвов. След дадената амнистия на революционерите преминах в Киев, но въпреки нея бяха започнали арести на амнистирани другари затова избягах в Австро-Унгария. Тук по време на подготовката на Първата световна война през 1913 година бях арестуван като руски шпионин и осъден на разстрел, но поради интервенция на мецанати бях освободен от затвора. По цялото си тяло нося рани от войнишки нож при моите арестувания.

10. Като делегат на Международния Червен кръст през 1921 г. бях делегиран да разуча положението на руските пленници на Балканите. Тогава посетих България. Тук повторно се задомих за дъщеря на видния общественик пионер на земеделския народен съюз, покойник вече, Йордан ПЕКАРЕВ. По нареждане на ЦК на партията преди преврата на 9 юни 1923 година и от натура аз изработих приживе два бюста на дядо Благоев, които бюстове след преврата в течение на двадесет години аз грижливо укривах от фашистката власт. По преценка на нарочна комисия единият от тия бюстове вече е откупен от ЦК. След 9 септември покойният Димитров, който някога ми беше предал желанието на ЦК да изработя бюста на Дядо Благоев, запознавайки се със затрудненията ми в страната /през 1945 г. аз бях изключен от Съюза на художниците като бялогвардеец/ и в мое присъствие, както това може да си спомните, уважаеми Другарю Заместник председател и Министре, той Ви предаде нареждането на ЦК да ми бъде оказвано всякакво съдействие в моята работа на скулптор.

11. Сега аз отново съм изхвърлен от редовете на Съюза на художниците в България за извършени от мене МНИМИ нарушения на устава, на Постановление на Министерския съвет, както на колегиална и професионална етика, но нарушени фактически НЕ ОТ МЕНЕ, а от фаворизиран от страна на Съюза млад колега. Моето изключване от редовете на Съюза, за съжаление, дойде СЛЕД подаденото ми на 16 януари т. г. изложение до Съюза, поради поболяване и настъпили материални затруднения /систематично съм пренебрегван и не ми се възлага от страна на Съюза никаква работа/ да ми бъде отпуснат от Съюзната каса един известен заем. Това мое изложение, очевидно, е спомнило на Президиума на Съюза да потърси в архивата си потъналото в прах досие на другарския съд по повод на безогледното оплакване от страна на колегата Йоцов против мене, за да игнорира поисканото от мен другарско и хуманно отношение от страна на Съюза.

Аз съм чужд на каквито и да е нарушения на устава и на етика и на Правителствени разпоредби, които нарушения от името на Съюза ми се приписват неоснователно и това спрямо един културен работник, позволете ми това да кажа, не от обикновена, макар и скромна величина и подчертани заслуги пред човешката култура и пред страната ми, в която живея.

Моля Ви прочее, Другарю Заместник Председател и Министър на просветата и културата и въз основа на изнесените по-горе данни да направите потребното, за да се снеме от челото ми позора, който ми се нанася от една културна демократична организация, работеща под Вашия контрол.

София, 6. февруари 1957

С почит подпис
/М. Парашчук/

ДОКУМЕНТ № 166

Писмо от Михайло Парашчук до Вълко Червенков, заместник председател на МС и министър на просветата и културата с молба да вземе отношение по изпратеното му от скулптора изложение за изключването му от СБХ. София. 27.02.1957. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 163, л. 8.

Професор М. И. ПАРАШЧУК
София – XI клон
ул. Венера, № 6

София, 27 февруари 1957 година

Многоуважаеми другарю ЧЕРВЕНКОВ,

В качеството Ви на Зам.[естник] министър председател и министър на Народната просвета и култура, на 6 т.[ози] м.[есец] отправих до Вас изложение по повод изключването ми от Съюза на художниците.

Понеже зная Вашето лично отношение към моята скромност, то позволявам си да изразя желанието си и да Ви помоля да се заинтересувате от споменатото мое изложение и поискате да Ви се направи по него един по-подробен доклад по визирания мой въпрос, понеже не мога да допусна, че Вие ще може да намерите време и да се запознаете непосредствено с моето изложение, колкото и да е голямо в това отношение моето желание.

Убеден съм, че моето изложение ще Ви послужи да отправите и фиксирате своя поглед върху тая културна организация в средата на която, както това вече биде изнесено в пресата, се извършват много некултурни работи и една от последните е и скандалното отношение по моя личен и трагичен за мене, на моята дълга кариера и за моята напреднала възраст въпрос.

С най-голяма и другарска почит:
/Парашчук/

До др. Вълко Червенков, Зам.[естник]
Председател и Министър на просветата
и културата

ДОКУМЕНТ № 167

Писмо от проф. Михаил Арнаудов до съдията Стефан Манов с благодарност и поздравления за застъпничеството му пред МК за възстановяване на истината за заслугите на Михайло Парашчук за българската култура. София. 04.03.1957. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 163, л. 3.

До др. Ст.[ефан] Манов
Т у к

Др. Манов,

Узнах с голяма радост от Вашето достойно застъпничество за възстановяване на истината около заслугите на скулптора Михаил Парашчук и премахване неправдите, извършени спрямо него от зле заинтересувана страна.

Познавам от много години този високо талантлив син на братска Украйна, установил се в България като във второ свое отечество и приложил силите си за повдигане развитието на нашата художествена култура. С невероятно трудолюбие и с неизменна воля да бъде полезен на младата ни скулптура, той е работил десетилетия наред над важни задачи в нашата обществена и държавна ар-

хитектура, оставяйки значителни следи в оформянето на редица монументални сгради в столицата на България.

Човек с най-добро светско възпитание, хуманен във всичките си връзки, Парашчук е печелил приятели и почитатели в нашите културни среди. Стоейки настрана от разприте в организацията на своите колеги, той имаше нещастието да си навлече недоброжелателството и завистта на някои от тях, които искаха да се издигнат незаслужено, преследвайки безогледно користни цели. Така този благороден човек с мирен характер, наместо награда и закрила от организацията на скулпторите и признателност от онези, които му дължаха полезни уроци, беше обречен да боледува на старини и да живее в обидна нищета.

Не се съмнявам обаче, правдата и в неговия случай ще възтържествува накрай, ако върховните блюстители за нея в лицето на Министерството на народната просвета и култура се заемат с основно проучване на съдбата му.

Поздравявам Ви за усилието да спасите доброто име на незаслужено оклеветения и онеправдания културен труженик, комуто България дължи само благодарност за ревността му да подпомогне подйема на нашата самобитна скулптура.

София, 4 март 1957 г. /проф. М. Арнаудов/

ДОКУМЕНТ № 168

Писмо от МК до проф. Михайло Парашчук с отговор на изпратените от него до министерството изложения по повод изключването му от СХБ. София. 12.04.1957. Копие. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 163, л. 9.

МИНИСТЕРСТВО НА
КУЛТУРАТА
№ Ж – 510
12.IV.1957
София

ДО МИХАИЛ ПАРАСЧУК
ул. Венера № 6
София - IX

Във връзка с Вашите изложения до Министъра на просветата и културата от 6. II. и 27. II. т. г. съобщаваме следното:

Предложението на другарския съд за изключването Ви от Съюза на художниците е потвърдено след щателно проучване от Президиума на СХБ, в решението му от 31.I.1957 г.

Що се отнася до фактите следва да се отбележи, че с писмо № 2 657 от 2.III.1955 г. до СХБ, Р.[айонно] С[троително]. У.[правление] „Местни строежи" е поискало работата по реставрация фронтона на Народния театър да се възложи на Светослав Йоцов. С писмо № 859 от 3.VI.1955 г. по решение на Художествения съвет на СХБ работата се възлага на Светослав Йоцов, който е извършил редица подготвителни работи.

Като изхожда от обстоятелството, че Вие като член на Съюза сте преговаряли и сключили договор с Р.С.У. „Местни строежи", без това да Ви е възложено от СХБ и за работа, възложена вече от друг съюзен член и като свързва това с някои други Ваши прояви като съюзен член, Президиумът на СХБ е потвърдил предложението за изключването Ви.

Въпросът за уреждане на положението Ви като съюзен член може да се разглежда и разрешава само от Съюза на художниците в България.

Н-к У-ние изкуствата:
/Анг.[ел] Будев/

ДОКУМЕНТ № 169

Петиция на 14 български архитекти лично до Вълко Червенков, зам.[естник] председател на МС за приноса на проф. Михайло Парашчук за развитието на българското изкуство. София. 30.10.1958. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1154, л. л. 14, 15, 16.

МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ
Т У К
ДО ДР.[УГАРЯ] ЗАМ.[ЕСТНИК] ПРЕДСЕДАТЕЛ
ВЪЛКО ЧЕРВЕНКОВ /лично/

Група български архитекти, загрижени за участта на скулптора проф. Михайл Парашчук, който от 2 години е изключен от съюза на художниците в България и е оставен без средства за препитание да изживява последните си дни в пълна забрава, глад и мизерия ПИТАМЕ:

1. Какъв е приносът на проф. Парашчук за развитието на нашето изкуство, като се има предвид направените скулптурни работи на:

бюста на дядо Благоев /единствен в страната ни, направен от натура/, на барелиефа на видния, многоценен у нас и в Украйна учен проф. Драгоманов, на барелиефите на писателите Ал. Константинов, Ботев и др.?

Каква е преценката за горепосочените скулпторни работи – много добра, лоша или незадоволителна?

2. Какъв е приносът на проф. Парашчук за нашата страна в областта на архитектурно-скулпторната работа – малък, среден или много голям?

/като се има предвид участието му в изработването на повечето от архитектурно-скулпторни работи на следните по-важни наши обществени сгради: на Ректората – София, на Държавната библиотека „В. Коларов", на Военната академия, на Министерството на народната отбрана, на БН Банка - София, на Мавзолея „Г. Димитров" – София, на Двореца на културата – Димитрово, на Почивния дом – Сапарева баня, на Двореца на профсъюзите – Велинград, на Културния дом – Провадия, на Търговската палата – Бургас. На Домът на българските инженери и архитекти – София, на Културният дом – Кърджали, на гимназията в Ст. Загора и др./

3. Кой друг от българските скулптори има по-голям принос от приноса на Михайл Парашчук в областта на архитектурната скулптора?

Кой повече същев[ременно] по-качествени работи е създал от него в областта на архитектурно-скулпторната украса?

4. Кой от българските скулптори познава и предава по-добре архитектурните стилове и е по-добре запознат от начините на изпълнението на архитектурно-украсните елементи /стр. техника/?

5. Защо е изключен проф. Парашчук от редовете на Съюза на художниците в България и защо му е отнета завинаги възможността да твори в областта на монументалната арх.[итектурна] скулптура у нас?

6. Редно ли е, на съюза на художниците в България да се дава правото да налага кои скулптори ще работят дадена арх.[итектурна] скулпторна работа, а на арх.[итект] проектант, или инвеститора да е отнето правото да избира сам скулптора, който според него най-правилно би го разбрал и най-добре би предал онова, което се иска за верното, идейно и художествено оформление на сградата, за която сграда той /архитекта – проектант, респективно – инвеститора/ носи цялата отговорност – по изграждането и оформяването й?

И не трябва ли в този смисъл /както е на всякъде в чужбина/ да се ревизират законоположенията, даващи извънредни права на съюза на художниците – да се намесват и налагат в работата на арх.[итект]-проектанта или инвеститора за архитектурно-скулптурните работи, да се предостави на последните сами да разрешават своите въпроси.

И ако поради тази причина е изключен проф. Парашчук от Съюза на художниците /затова, че му е гласувано доверие и му е възложена работа без благоволението на съюза на художниците/ не бива ли това изключение да се анулира, тъй като противоречи на здравия разум?

7. Ако проф. Парашчук е допринесъл извънредно много в изграждането на нашата материална култура, ако той талантливо твори за нашата страна повече от 36 години, то къде е неговото място всред деятелите на изкуството у нас – всред първите или последни културни труженици?

8. Не следва ли народната власт да удостои проф. Парашчук с известно ЗВАНИЕ заради големите заслуги в областта на архитектурната скулптура и за приноса, който е направил изобщо за културата в България?

30.X.1958 г.

П О Д П И С А Л И:

1. проф. арх. Дим.[итър] Цолов.....подпис /п/.
/Инж.[енерно] - Стр.[оителен] институт/
2. арх. Йор.[дан] Йорданов.....п.
/БАН/
3. проф. арх. Т.[одор] Горанов .....п.
/Инж.[енерно] - Стр.[оителен] институт/
4. арх. Л.[юбен] Константинов .....п.
/Главпроект/
5. арх. А.[лександър] Дубовик .....п.
/Главпроект/
6. арх. Ст.[ефан] Миланов .....п.
/ М-во на просв. и културата/
7. проф. арх. Т.[одор] Златев.....п.
/Инж.[енерно] - Стр.[оителен] институт/
8. арх. С.[ава] Овчаров.....п.
/Главпроект/
9. арх. Б.[орис] Капитанов .....п.
/Главпроект/
10. арх. Б.[орис] Русев .....п.
/Главпроект/
11. арх. П.[етко] Цветков .....п.
/Здравпроект/
12. арх. Ив.[ан] Томов .....п.
/Главпроект/
13. арх. Ив.[ан] Василиов .....п.
/Софпроект/
14. арх. П. Андреев .....п.
/М-во на нар. здраве/

С молба горното да се прегледа проникновенно и отговори ясно на всеки от поставените от нас въпроси, във възможно най-кратък срок, поради това, че здравословното и материално положение на проф. Парашчук, който скоро ще навърши 80 год. е извънредно лошо, и рискуваме ако не му се помогне в скоро време да го изгубим.

Отговора молим изпратете на упълномощения от нас арх. Стефан Миланов Илиев – Капитално страителство при Министерството на просветата и културата.

Гореподписали петицията.

ДОКУМЕНТ № 170

Писмо от старши архитект Стефан Миланов, председател на Научно-техническото дружество при Министерството на Просветата и културата – Капитално строителство и пълномощник по петицията на 14 български архитекти и инженери до Президиума на НС в защита на проф. Михайло Парашчук. София. 08.05.1959. Копие с автограф. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 167, л. л. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

ДО ПРЕЗИДИУМА НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ
Т у к

Приложена изпращаме Ви петиция, подписана от 14 български архитекти /измежду тях блестят имената на едни от най-видните в нашата страна/, с молба да се прегледа и отговори на зададените въпроси.

За да прибегнем към горната петиция, причината се крие само в Съюза на художниците в България, който в лицето на миналата управа, както и в лицето на настоящата такава направи всичко възможно, за да бъде игнорирана, духовно и физически унищожена една личност, която има извънредно голям принос в изграждането на материалната култура в нашата страна.

Непризнаване на заслугите на известния и много ценен в чужбина и у нас виден украински скулптор, професор Михаил Парашчук от страна на СХБ, е един акт безпрецедентен в историята на нашата културна общественост - и на това позорно, неестествено инсценирано положение от страна на Съюза на художниците крайно време вече е да се сложи край.

Другарят Парашчук идва в България преди 36 години и започна да твори едно изкуство, което е овладял в различните културни центрове на Запад до завидно майсторство. Получил голямата награда - Златния медал на Академия „Жулиен" при завършване на художественото си образование в Париж, талантлив ученик на прочутия Роден, на професорите Верле, Барабаш, Попел, на забележителния Игнат Шопински и други светила на европейската скулптура, Парашчук работи редица години в големите културни центрове като Варшава, Лвов, Виена, Париж, Мюнхен, Краков, Киев и др., което му създава име на бележит скулптор. Измежду неповторимите образи са правените от натура бюстове на Ив. Франко, новелиста Стефаник, поета Кармански, композитора Людкевич, Пшибишевски, професорите Трумп и Мецензефи и други светила на европейската култура. Твори фигурални композиции, забележителни по своето изящество и пластичност и одухотвореност, работи умело по реставрацията на монументалните архитектурни сгради: дворци, общински домове, катедрали и пр., като усвоява до съвършенство архитектурно-скулпторната украса и реставраторските похвати. Също участвува в направата на забележителния паметник на Адам Мицкевич в Лвов.

Пристигнал през 1921 г. в България, изостанала в своята материална култура, професор Парашчук е приет с любов от българските архитекти и ценители на изкуството. Възлагат му се отговорни задачи по архитектурната скулптура. По това време – 1922 г. – другарите Георги Димитров и Васил Коларов по искане на Партията за увековечаване образа на Димитър Благоев му възлагат да изработи бюста на Дядото. Парашчук прави умело в малкото сеанси бюста на Дядото. Единият е буквално отражение на по това време извънредно състарения образ на Благоев, другият е умело композиране на Дядото като оратор – забележителна бюстова композиция. Първата се намира в депото на Националната галерия /по причини неизвестни/, а втората е безследно изчезнала от ЦК на БКП по вина на Съюза на художниците. За талатливо изработените бюстове проф. Парашчук получава специална благодарност на времето както от Дим. Благоев, така и от Георги Димитров. Впоследствие /1945 г./ др. Г. Димитров повторно благодари на Мих. Парашчук за това, че с риск на живота си при големи трудности той укрива и запазва двата бюста невредими по време на фашистките издевателства в България.

Обаче проф. Парашчук е посрещнат недружелюбно от българските скулптори, които виждат в неговото лице „опасния конкурент" и не веднъж са търсили възможност да го злепоставят, оклеветят, унизят и изключат от редовете на Съюза. /Това настръвление срещу проф. Парашчук се чувствува особено след 9.IX.1944 г., когато народната власт и българските архитекти му възлагат отговорни задачи по украсата на сгради от национален мащаб./.

Така, преди 9 септември 1944 г. Мих. Парашчук е оклеветен от членове на Съюза, че е агент на болшевиките, опасен комунист, член на Коминтерна и разкарван по полицията с цел да бъде затворен или екстерниран от пределите на страната; а след 9.IX. 1944 г. – че е член на „фашистката" Украинска Рада и белогвардеец.

Но истината е, че Мих. Парашчук още от младини е член на социал-демократическата партия и активен участник в революционните събития от 1905 г. За това говорят белезите от раните, получени на Варшавските барикади, за това говорят и делата му до днес – на него дължат с благодарност живота си стотици украинци, които той успява със своя авторитет да убеди да не се поддават на германската пропаганда през време на Втората световна война при вербуването на доброволческите корпуси срещу Съветския съюз. Разочаровани от това, че след навлизането на Съветската армия

в България независимо от техните доноси Мих. Парашчук остава невредим, Съюзната управа го изключва завинаги от Съюза на художниците през февруари 1945 г. Препис от решението на това монтирано изключване Ви изпращаме с настоящата петиция. След като Мих. Парашчук поисква доказателства от Съюзната управа за отправяните обвинения и заявява, че ще ги даде под съд, същата анулира решението и безмълвно възстановява членството му. Но независимо от това при всеки удобен случай той е бил оскърбяван, нараняван и унижаван от тях.

В началото на януари 1957 г. поради тежко заболяване и липса на средства Мих. Парашчук е принуден да се обърне към Съюзната управа с молба да му бъде отпуснат заем за лекуване и прекарване на зимните месеци. В отговор на молбата му президиумът на съюза съобщава, че го изключват от съюзните редове за неспазване на съюзната дисциплина и 3-то и 5-то Министерско постановления, като с това потвръждава решението на другарския съд от преди година и половина /юли 1955 г./. Те не се посвениха да изхвърлят на улицата болен колега на 78 годишна възраст – не е ли това доказателство за истинските причини за тяхното системно нечовешко отношение. Като повод за това изключване послужи обстоятелството, че без благоволението на Съюза Мих. Парашчук прие да направи възложената му от Министерството на културата /Капитално строителство/ реставрация на групата на фронтона на Народния театър „Кръстю Сарафов".

Но тук ние, българските архитекти протестираме, защото, ако горните постановления са валидни за проф. Парашчук, то същите трябва да бъдат валидни и за останалите художници и скулптори в България. А на нас ни е известно, че не един, а много от видните скулптори и художници оформяха и оформяват своите договори и оферти впоследствие пред СХБ, и ако трябва да се изключва поради тези причини, то едва ли би останал някой съюзен член незасегнат, и освен това изкуство не се създава по назначение, а по конкуренция. А на проф. Парашчук е възлагана работа почти винаги чрез конкурс или е бил предпочитан от архитектите поради своите знания и опит, на което се дължи и недоволството и омразата на някои негови колеги. Така че ние всячески искаме да се ревизират горните постановления, които не допринасят за развитието на едно истинско изкуство, а за прокарване на бездарни, лишени от живот композиции и творби и за насаждане и развитие на корупция всред управителното тяло на СХБ, която корупция застрашава да разяде Съюза отвътре /горното се доказа по набрания материал от „Работническо дело", който анкетира случая по изключването на Парашчук/.

Ние, българските архитекти настояваме за ревизиране на горните постановления и затова, че нигде по света няма архитектурно-скулптурна работа, която да се командва от скулптора, а не от архитекта, чиято замисъл трябва да се превоплати в материята, и с право той сам избира онзи скулптор или художник, който според него би дал чиста и прецизна работа, която да е в хармония и в дух на търсената от него концепция.

Съвсем неправилно е /ненормално/ по горните съображения изключването на проф. Парашчук от СХБ и лишаването му от възможност да твори тогава, когато той би дал най-много, най-ценното, най-зрялото от себе си за нашата страна, още повече, че възложената му на времето задача / реставрация на картуша на „Народния театър"/ беше от такова естество, че едва ли някой от останалите скулптори би се справил успешно с работата – никой не владее като него до такова съвършенство техниката по реставрацията и техниката по моделирането с изкуствен камък на място, независимо от способностите на Мих. Парашчук като скулптор-ваятел.

Поради тези причини ние питаме в петицията – редно ли е да бъде изключен завинаги от СХБ проф. Мих. Парашчук заради горното „провинение"?

Редно ли е Съюза на художниците в България да не признава таланта на Парашчук и неговите заслуги, когато същият е украсил толкоз много сгради от национален характер отвън и отвътре – интериьора, и че ако същите сгради се оголят, нищо не би останало от тях, от техния стил, от тяхното богатство?

Редно ли е Съюзът на художниците в България да не признава художествените заслуги на Мих. Парашчук като творец на художествени елементи и композиции, богати по своето съдържание

и изпълнение, като релефи, барелефи, фигурални композиции, бюстове, картуши и др., като например фигуралната композиция откъм бул. „Руски" на Ректората в София, орнаменталните композиции, капители, фризове и пр. по фасадите както на горната сграда, така и на Двореца на културата в Димитрово, библиотеката „Вас.[ил] Коларов" в София, Военната академия, Б[ългарска] Н[ародна] Б[анка] в София и др., фигуралната композиция под фронтона на Академията на науките, трите исторически релефни композиции от мрамор във Военната академия, първата от които „Исперих минава Дунава" може да се сметне като единствен паметник на основателя на българската държава; бюстовете на такива видни българи като Дим.[итър] Благоев, ген. [Данаил] Николаев – обединител / също единствен от натура/, П.[ейо] Яворов, Гоце Делчев, Ст.[ефан] Караджа; глава-бюста на Христо Ботев, Стилиян Чилингиров; барелефите на паметниците на Алеко Константинов в Пазарджик и на проф. Мих. П. Драгоманов в София и много други, изработени в нашата страна, независимо от тези изработени в чужбина, за които и днес Парашчук получава благодарствени писма и похвали от меценати на изкуството?

Защо миналото ръководство забрани изнасянето в печата на един напълно лоялен /към СХБ/ биографичен очерк по случай 80 – годишнината от рождението и 60 годишнината от творчеството му и с какво право?!

Защо миналата и настоящата управи на СХБ спря /забрани/ публикацията на събрания изобличителен материал от редакцията на в. „Работническо дело" по неправилното отношение и изключване на проф. Парашчук от съюза? И с какво право, когато днес е издигнат лозунга за смелата критика?!

И какъв е този парадокс /ако може да ни се отговори/ под острата критика и наказание да попадат отговорни партийни другари и другари от правителството, видни артисти, писатели – любимци на публиката, а да остават винаги незасегнати, неопетнени имената на някои магистрати от СХБ, които така или иначе са се провинили? Каквото и да става – те винаги са чисти, винаги невинни, па макар и да са фактическите морални и физически убийци на един талант, на един ценен живот, както е случая с проф. Парашчук!

И докога народната власт и правителството ще търпи безнаказано делата на някои самозабравили се другари от СХБ, които дърпат конците и направляват съюза така, както тем е угодно, навлезли са с жълтите си пипала в ЦК на партията и са подчинили печата под своето влияние, наложили са своето „вето"?! Докога ще стоят неразкулачени професорите [Иван] Фунев, [Любомир] Далчев, Ил.[ия] Петров, скулпторите Ник.[олай] Шмиргела, Мара Георгиева и &, които плетат лъжи, хули, интриги, свалят в калта неудобни и нежелани тем скулптори или художници, изключват от Съюза или възстановяват по своему другари, като дават право за някои приближени тем да плуват в доволство и разкош, а други да гинат по улиците от глад и мизерия? Или същите са „незаменими" и Партията и правителството трябва безконечно да ги гали !?

Нашата общественост с право е загрижена за това, което става в СХБ. Надяваше се, новата управа да въдвори някакъв ред и справедливост там, но остана разочарована. И до днес СХБ /новата управа/ не се е извинила пред проф. Парашчук за всичкото зло, което му е сторено, не е направила опит за възстановяването на неговите права като съюзен член и не е реабилитирала неговия престиж.

И до днес СХБ не е върнал незаконно отнетата, присвоена /за нас откраднатa/ работа на проф. Парашчук, а именно бюста на дядо Благоев – оратор, която е „заета" от ЦК на партията от Съюза и без да е платена още на Парашчук /от ЦК на БКП/ е предадена на някои скулптори за откопиране и лично обогатяване, докато в същото време Мих. Парашчук гладува и изнемогва.

Нима не ще се потърси отговорност от тези другари от СХБ и ЦК, които са извършили това кощунство: най-безогледно да раздават /продават/ бюста на Дядото, който бюст се пазеше от другаря Димитров приживе като зеницата на очите си, като скъпа реликвия?

Нима обикновените норми, закони в страната /па било то международни закони/ за авторското право не съществуват за СХБ и те всичко безнаказано могат да вършат в страната?

Трябва сурово да бъдат наказани всички провинили се другари от СХБ и покровители от ЦК и Министерството на културата по аферата създадена с бюста на дядо Благоев и по „аферата Парашчук"!

Наложително е да се възстанови всячески името и престижа на многозаслужилия културен деятел проф. Парашчук, което от своя страна ще доведе до повдигане авторитета и престижа на Съюза на художниците в България за радост и удовлетворение на цялата наша културна общественост!

Приложени изпращаме Ви:

1 бр. фото-копие от съобщението за първото изключване на Мих. Парашчук от СБХ през 1945 г.

1 бр. петиция, подписана от 14 български архитекти, на която молим да ни се отговори по всяка точка, тъй като според СХБ /миналата и настоящата управи/ проф. Парашчук „не е никакъв скулптор", той „не е създадел на бюста на дядо Благоев от натура", а е само – „един самозванец, предприемач и слуга на архитектите", което е една обида за нас, архитектите в България.

С почит: арх. С. Миланов
Пълномощник по петицията /Ст. арх. Ст. Миланов/
Председател на Научно-техническото дружество при
Министерството на Просветата и културата – Капитално строителство.

08.05.1959 г.

П. П. Без съмнение и тук, при Парламента ще се намерят другари, които ще се опитат да минират отговорите по петицията /както досега на всяка крачка помагачите на СХБ слагаха бариери по пътя за изваждането на истината със случая Парашчук на бял свят/, но надяваме се, че справедливостта накрая тук, в Парламента, най-висшестоящия орган в нашата страна, ще възтържествува, въпреки пречки и давления от страна на някои фактори, както и тенденции за омаловажаване на този безпрецедентен случай в най-новата история на нашето изкуство и култура.

08.05.1959 г. Пълномощник по петицията: п. арх. С. Миланов

ДОКУМЕНТ № 171

Писмо от Цветана Парашчук до ръководството на в. „Работническо дело", копия до ЦК на БКП - Атанас Стойков, до министерството на просветата – министър Иван Башев за заслугите на съпруга и за българското изкуство, за резултатите от анкетата на в. „Работническо дело" във връзка с изключването на М. Парашчук от СХБ, за заплащането на бюста на Д. Благоев. София. 19.04.1959. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 133, оп. 9, а. е. 51, л. л. 228, 229, 230, 231, 232.

До Ръководството на в[естни]-к
Работническо дело
К О П И Я: ЦК на БКП др. Атанас Стойков
М[инистерст]-во на Просветата др. пом.[ощник] М[инистъ]-р Иван Башев

Уважаеми другари,

Миналата година през м[есе]-ц април, в отдел „Кореспонденти" при Вашия вестник, оставих материали във връзка с изключването на моя съпруг от СХБ с молба да се проведе анкета и изясняват истинските мотиви за това изключване.

Отговор не се получи и до днес, ако не се смята за такъв статията във Вашия вестник от 24. III. т. г. „Да държим високо знамето на социалистическия реализъм в изобразителното изкуство", с която заставате на позицията на Съюзната управа и с това се солидаризирате с жестокото бездушно отношение към един културен работник, единствената вина на когото са неговите знания и творчески актив.

Анкетата[20] се проведе безукорно и обективно /за което дължа да изкажа своята признателност на др. др. Ламбов и Косена Панева/; събра се крайно положителен материал за творчеството и приноса на М. Парашчук към нашата материална култура в продължение на 36 г., но изглежда недостатъчен, за да покрие лансираните от страна на Съюзната управа слухове, един от друг потенденциозни и недоказани и се стигна дори и до „антикомунистическа дейност".

За мен, безпартийната, да бъдеш комунист означава смелост, доблест, човечност – но това бе опровергано от задкулисното процедиране от страна на Съюзната управа, както и от др. др. Любен Дюкмеджиев и Николай Шмиргела, които тъй леко и безотговорно съчиниха своите неистини, за да забият ножа в гърба на стар революционер, проливал кръвта си на Варшавските барикади /1905 г./, за свободата и правата на човека.

В продължение на десетки години на моя съпруг не му бяха спестени нито едно страдание или обида, както и последната – това без прецедент процедиране след анкетата, което ми напомня на аферата Драйфус.

На 21.II.1955 г. М. Парашчук бе изключен завинаги от Съюза като руски емигрант-белогвардеец и член на Украинската Рада, две диаметрално противоположни обвинения.

Когато настоя за доказателства и заплаши със съд, Съюзната управа анулира изключването, както и протокола, ако не се лъжа. Защо?

На 16. I.1957 г. поради тежко заболяване и липса на средства моят съпруг бе принуден да се обърне към Съюза с молба да му се отпусне заем, който би му помогнал да се лекува и прекара тежката зима. На 31.I. с. г. се получи отговор, че го изключват от Съюза, т. е. Управата на същия е намерила за удобен случая да разрови старите досиета и потвърди решението на Др.[угарския] съд отпреди година и половина – юли 1955 г., за това, че без тяхно съгласие /те имаха свое протоже/, но със съгласието на главния инвеститор на М[инистерст]-во на Културата, той реставрира скулптурната група на фронтона на Народния театър „Кръстю Сарафов".

Трябва да добавя, че след 9.IX.[1]944 г. същата скулптурна група е била веднъж реставрирана от представители на Съюза, но несполучливо и тя почнала отново да се руши, затова се търсеше специалист, запознат с работата на старите Виенски майстори, както и с материалите, използувани от тях, и именно поради това реставрацията бе възложена на М. Парашчук.

Нима не прозират истинските мотиви за неговите изключвания, за тяхната ненавист и жестокост?

За това, че винаги е бил предпочитан от архитектите поради знанията си и че на ред конкурси е бил пръв.

Нима да изключите един културен работник на 78 г. възраст и го лишите от възможността да работи и живее се нарича социалистическо отношение? Говоря за тези, които от самото начало се опълчиха срещу него и му оспорваха пътя. Мнозина в Съюза, особено младите, го ценят и уважават, но поради феодалните порядки там, не могат да заемат становище.

Защо, Уважаеми другари, елиминирате съществените елементи в отношенията на Съюзната управа и М. Парашчук, и ги покривате с техните обяснения за неспазване на съюзната дисциплина и 3[-то] [и] 5[-то] Министерски постановления?

Казват, че вземал най-големи работи и хонорари и че с привидната си бедност прикривал крупно състояние, и затова живее в полусрутена къща, в която през дъждовните дни влагата прониква навсякъде!

Безчовечна, жестока насмешка от страна на тези, които живеят в къщи-дворци, имат прекрасни ателиета и коли и освен постоянните хонорари, получават различни заплати.

По случай неговата 80 годишнина и 60 г. творческа дейност /16.XI.1958/ по нареждане на Съюза не се допуснаха статиите, както и тази във връзка с анкетата.

И когато елитът на нашата културна общественост изисква признаването на неговите заслуги и тъй голям принос, като му се отдаде необходимото зачитане, Съюзната управа мобилизира цялата си дребнавост и ненавист и при известна подкрепа наложи своето вето.

Личните им сметки с моя съпруг бяха най-сетне приключени.

В развитието на човешката култура всички епохи са давали своето ярко отражение върху творчеството във всички области на изкуството, особено в изобразителното и музиката, защото истинският творец е почти органично свързан с епохата, в която живее.

А днес в нашата изключителна по идейност и замах епоха се твори с постоянни дискусии за реализъм, натурализъм, формализъм, ревизионизъм и т. н., защото, уважаеми другари, липсва вдъхновение и проникновение, независимо от всички привилегии и възможности, които им се дават.

Между младите се набелязват талантливи художници и скулптори, и може би те ще бъдат достойните творци на нашата епоха.

Неотдавна посетих посмъртната изложба на Валентин Вълев-прекрасен, вдъхновен творец, в неговото лице България е загубила един от най-талантливите си скулптори.

Научих, че е идвал през 1945-1946 г. с намерение да остане тук и твори, но предполагам, че колегиалното отношение и прием са го принудили да се завърне в Москва, където и умира.

В пресата неговото творчество бе отбелязано от страна на Съюза като талантливо и идейно – те са щедри на посмъртни похвали.

Много се говори и пише, че тъй реорганизиран Съюзът е истински творчески; нима внозинството, което остана извън Съюза, пречеше на истинските творци да творят вдъхновено и идейно, и се нуждаят от толкова указания и обяснения за социалистически реализъм в тяхното творчество?

Такова не може да има дори при голяма дарба, ако липсва душа, чрез емоциите на която творецът гори и твори. Иначе как би могъл Шостакович да напише своята Ленинградска симфония, която разтърсва до гълбините на душата?

Как би могла Мухина без пламенно въхновение да извае своите „Работник и колхозница", добили световна известност и тъй често копирани?

В дадения случай стимула са привилегиите, наградите, прекрасните жилища и коли, затова тяхното творчество не завладява, то не е изживяно, проникновено, а обмислено, и затова постоянно го налагат чрез статии в печата, пълни с надути фрази без съдържание.

Истинското, голямото изкуство, се налага и разбира и от най-обикновения зрител, защото намира пътя към неговата душа!

И там, където публиката е критерият – театъра, концертите, литературата, прояви като в СХБ са невъзможни.

Ако художникът Вешин даде баталистиката в нашата живопис, Мърквичка даде жанровата живопис, скулпторът Парашчук създаде нашата архитектурна монументална скулптора и поколенията ще има от какво да се поучат.

Но чуждият им, макар и славянски произход дразни.

Аз не срещнах истината, пътя към нея бе подмолно миниран, но отношението към моя съпруг ще остави петно върху нашата административна общественост.

Спомних се прекрасната картина на Николай Ге /Третяковска галерия/ - Понтий Пилат охранен, самодоволен и неуязвим, полуобърнат към вратата, в рамката на която е застанал обругания и измъчен Христос, по лицето на който се стича кръвта от забития върху главата му търнов венец, го пита иронично - „что есть истина?"

Защо въпроса, повдигнат от мен за анкетиране, след анкетата бе разгледан при закрити врата, като се пренебрегна събирания в продължение на месеци материал и който доказваше изключителния принос и творческа дейност на М. Парашчук /макар че биваше винаги спъван и с това не му се позволи да разгърне всичките си възможности, защото във всяка област на скулптурата той би дал

същия принос/, а се приеха като факти слуховете и интригите, без да му се даде възможност да ги обори?

Защо досега не е бил призован да отговаря за своята антикомунистическа дейност, ако такава е имало, или искате да повярвам, че в случая е проявена известна хуманност към него?

Защо отминавате уверението на Съветската Легация /посолство/, че в неговото минало няма нищо за упрек, или намирате, че то не е добре осведомено?

Защо се позволява в дадения случай печатът да бъде в услуга предимно на СХБ за печатане на взаимните им възхвали и да няма място за два реда истина?

Защо в-к „Стършел" можа да порицае постъпката на най-обичаните от публиката народни и заслужили артисти, и с това да не накърни нито техния престиж, нито обичта на публиката?

Защо откритото писмо в печата на М[инистъ]-р Червенков по случай конгреса на писателите, в което критикуваше известни порядки, даде своите положителни резултати и не засенчи тяхната популярност?

Или в дадения случай има висши „политически съображения", които не са в обсега на моите разбирания като обикновена гражданка?

Дали поради същите причини се прикрива факта, че от ЦК е предаден бюста на Дим.[итър] Благоев – оратор, работа на моя съпруг от натура, на известни скулптори за копиране и разпространение?

Независимо от лични разговори и депозирани писма в ЦК материалната страна по заплащане на бюста не е уредена, как тогава той може да бъде користно използван от други скулптори?

При личните си срещи с др. Атанас Стойков и пом.[ощник] М[инистъ]-р Ив.[ан] Башев повдигнах този въпрос, но безрезултатно.

Вследствие тежките морални и физически усилия, в които е бил принуден моят съпруг да работи ред години, той заболя от увеличение на дробовете и миокардит – това обяснява моята намеса по уреждане на някои административни въпроси.

Борбата бе неравна и аз претърпях неуспех, но последната дума ще има бъдещето.

19. април 1959
София
кв. Гео Милев „Венера" 6.

С уважение подпис
/ Цветана Парашчук/

ДОКУМЕНТ № 172

Протокол на анкетната комисията при СХБ във връзка с петицията на 14 –те български архитекти до Президиума на Народното събрание по повод изключването на Михайло Парашчук от съюза. София. След 11.06.1959. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 133, оп. 9, а. е. 51, л. л. 213, 214, 215, 216, 217.

П Р О Т О К О Л

В периода от 6 до 11 юни 1959 година назначената анкетна комисия при Съюза на българските художници се занима с въпроса повдигнат от 14 души архитекти в петиция до Президиума на Народното събрание по повод изключването на Михаил Парасчук от редовете на същия съюз, станало по предложение на Другарския съд с протокол от 29.7.1955 година.

В тази петиция се иска да се коригира неговото изключване като неправилно. Истинските причини и за двете изключвания /първото през 1945 година/ се коренят според автора на петицията единствено и изключително в Съюза на българските художници, ръководствата на който и преди и след 9 септември 1944 година всячески търсят начин да елеминират и отстранят, да охулят опасният конкурент от тяхния кариеристичен път.

В петицията се изтъква, че Михаил Парасчук е членувал в социал-демократическата партия и е „активен участник в революционните събития от 1905 година". Че бил преследван и разкарван от полицията като оклеветен от членове на Съюза, че е „агент на болшевиките, опасен комунист, член на Коминтерна". В миналото останал невредим, след 9.IX.1944 година, съюзната управа го изключва /1945 година/, като белогвардеец и член на фашистката Украинска Рада. След като М. Парашчук заплашва съюзната управа, че ще я съди за недоказаност на това обвинение изключването се анулира и съюзът чака друг изгоден момент да го изхвърли из своите редове. Междувременно „при всеки удобен случай той е бил оскърбяван, нараняван и унижаван от тях".

След като съюзната управа се обвинява в корупция, авторът на петицията отхвърля правилността и на второто му изключване от Съюза, апелирайки към резервиране на трето и пето министерски постановления, които дават право на Художествения съвет за активно сътрудничество в подбора на изпълнителите и в качеството на изпълнението на отделните художествени задачи.

В петицията се отива още по-нататък. След редица дръзки и безотговорни хули, оронващи престижа и авторитета на отговорни хора от съюзното ръководство се пита „не следва ли народната власт да удостои проф. Парашчук с известно звание, заради големите заслуги и за приноса му за българската култура".

Същата петиция намира, че съюзът е „откраднал" бюста на Дядо Благоев от ЦК на БКП със цел да забогатяват отделни скулптори, като го открият и разпространяват.

Анкетната комисия се запозна основно със цялата разменена кореспонденция между Стройобединението /инвеститора на ремонта на фронтона на Народния театър/ и Художествения съвет на СБХ, протоколите и всички документи по възлагането на ремонта и наказанието на М. Парасчук, петицията, подписана от 14 души архитекти, писмото на автора на петицията, на съпругата на М. Парасчук, статията на К.[осена] Панева, писмото на арх. Босолов.

Между въпросите на първо място в нея се пита какъв е приносът на М. Парасчук за развитието на нашето изкуство, като се има предвид и няколко скулптурни релефи и бюста на Дядо Благоев.

Ако се касае до цялостния творчески лик на този скулптор ще трябва да се вземе преди всичко онази негова продукция, която е в областта на аритектурната украса, като: капители, конзоли, орнаменти, картюши или отделни декоративни човешки или животински фигури, растения и пр. М. Парасчук е познат у нас именно като изпълнител на такъв род скулптурна украса.

Общ характерен белег на почти всички негови изпълнения от този род е преди всичко взаимстването, което е правено от чужди образци. Това може да се докосне винаги при съпоставянето на изработеното от М. Парасчук и първоизточника. Ако тук-там се срещат оригинални негови, форми и решения, те са лишени както от композиционно единство и логика, така и от художествено изпълнение в онази мярка, която би била достатъчна за да се получи оригинално художествено произведение. Това се изтъква от всички специалисти скулптори, към които сме се обръщали за мнение, между които Любен Димитров, Мара Георгиева, Васил Ганчев, Петър Рамаданов и други. Затова „приносът на Михаил Парасчук към развитието на архитектурно-скулптурната украса в България очевидно е много оскъден да не кажем никакъв".

По всичко личи, че във въображението на автора на петицията България е страна без скулптори и без дори последователи на тази дейност на Парасчук.

Но още преди 1921 година /когато М. Парасчук идва в България от Германия/ у нас работят с успех няколко добри и изтъкнати скулптори. Един от тях е покойният проф. Марин Василев, който прави украсата на старото Военно министерство, „Юнион палас", Паметника на Левски в Левскиград[21] и др. Най-изтъкнатият монументалист между тази генерация скулптори работили десет и повече години преди идването на Парасчук, в областта на архитектурно-скулптурната украса е Кирил Шиваров. Негови са украсите на сградата на Чапрашиков на бул. „К[лимент] Готвалд", занаятчийската банка на „Цар Калоян", великолепния орел на ул. „Алабин" и [ул.] „Гр.[аф] Игнатиев" и редица други оригинални декоративни изпълнения.

Един от първите строители на декоративна скулптура в следосвобожденския ни период у нас е Рихард Харди, а покойният високоталантлив проф. Иван Лазаров изпълнява със завидно майстор-

ство редица творби, които са истинска гордост за София: Чиновническото дружество, Министерството на хранителната промишленост на ул. „В.[асил] Коларов”[22], една Темида в Кюстендил и др.

В тази поредица от високоталантливи творци на монументалната архитектурно-скулптурна украса е и проф. Любомир Далчев /Съдебната палата, Ректората и др./, Любен Димитров, по чийто идеен проект се изпълняват четирите картюши на фасадата на Ректората, кино „Република” /с Ал.[ександър] Занков/, читалище ”Раковски” – София, хотел „Балкан” – София, новото Министерство на народната отбрана, театър „Георги Димитров” – пл. „Възраждане” и първоначалния проект на украсата на саркофага на Мавзолея на Г. Димитров, който служи за основа на по-късната декорация, изпълнена от М. Парасчук.

Следват имената на Ал.[ександър] Занков, Пандо Киселинчев, Петър Рамаданов /работена през 1919 г. М[инистерст]-во на строежите, „Гранитоид” на ул. „Сердика” и др./ и редица още други, без младите сили, възпитаници на нашия Висш институт за изобразителни изкуства на които тепърва им предстои да продължат и развиват това изкуство, учейки се от техните по-възрастни другари и учители и черпейки от богатата съкровищница на българската декоративно-скулптурна традиция.

Всичко това казано до тук, далеч не изчерпва за честта на българското изобразително изкуство онова, макар и скромно по размери, но дълбоко и вдъхновено по изпълнение творчество, което петицията ни кара да сравним с оскъдната и незадоволителна продукция на Михаил Парасчук. За всеки зрител и гражданин е ясно, че тук, не може да става каквото и да е сравнение. От една страна имаме пълнокръвно и вдъхновено, оригинално творчество, а от друга страна взаимствуване и изпълнение, последното от които е най-нашумяло – ремонта на картюша на Народния театър „Кр. Сарафов” в София е такова изпълнение, за което всички специалисти го намират крайно неудачно, с погрешен подход към строителния материал и развалени оригинални форми.

Независимо от това творческо ниво на Михаил Парасчук, последният както в миналото, така и след 1944 година никога не е живял с тревогите и копненията на съюзните членове-художници. Никога не е посещавал събрания, никога не е работил с другите художници, а напротив, ползувал се е винаги с името „ортак” на някои активни архитекти. Така изграден като скулптор и гражданин, с частнокапиталистическите си маниери и такта на „конкуренцията” той просто заграбва работата на Светослав Йоцов, без последния да носи каквато и да е вина. Нещо повече: Съюзът за него е „дюкянче за раздаване на работа на приятели...” Иска възнаграждение от Йоцов, за да се откаже от конкуренцията. Действия напълно характерни за грабителския манталитет на частника.

Другарският съд на три пъти преразглежда мотивите и цялата обстановка на изключването му. Изчерпани са всички съмнения по правилността на решението, но неговите приятели не се задоволяват от голата истина за грубото нарушение на елементарния професионален морал. Те хулят Съюза, чернят името на организацията, издигат творчеството му до височина, която няма равна на себе си /...кой друг от българските скулптори има по-голям принос от този на Мих. Парасчук...” т. 3 от петицията/. Чувствувайки, че това няма да убеди никого, те прибягват до други неща: клеветят отговорни художници в Съюза, че са морални и физически убийци на един талант...”че те остават винаги чисти и невинни” ... Прибягват и до версията, че е бил участник на барикадите във Варшава 1905 г. Ако това се докаже, че е вярно, то трябва да се види на коя страна е бил, зер ако беше тъй, така ли скромно и тихо, от никого не чуто и неузнато ще остане това, повече от 50 години и нямаше ли да стане поне най-мъничкото, което можеше да се направи: да се снабди със съветско гражданство сега, когато огромното число на всички бивши руски и украински поданици приеха доброволно и с ентусиазъм съветско гражданство? /от проверката извършена в ликвидационната комисия – секретарят на консулския отдел при Съветското посолство др. Дуганова съобщава на 4.VI.[19]59 г., че неговото име не фигурира като съветски гражданин/.

Но, за съжаление истината е друга. Той идва в България като представител на Международния червен кръст, позната тогава фашистка организация, хвали се, че е член на Украинската Рада, движи се в дипломатическите среди /показания на Любен Димитров, Иван Антонов и други/. Най-близките му приятели са хора на миналото, нито един прогресивен. Не общува със съюза, страни от колегите си.

Твърдението, че бюстът на Дядо Благоев бил откраднат от ЦК на БКП от Съюза, със цел да забогатяват чрез него скулпторите е чиста измислица.

Никога, от съществуването на този партиен институт до днес не е констатирано изнасянето на бюст, и то не на кой да е, а на Дядо Благоев и не какъв да е, а моделиран по натура и то по искане на Партията чрез др. Димитов и др. Коларов, за които два пъти е получил благодарност /от Дядото и от Г. Димитров, а след 9 септември от Г. Димитров/ - такакъв бюст не може в никакъв случай да излезе от ЦК без за това да има поне едно разменено писмо и разрешение. Такова нещо няма в цялата архива на Централния комитет. Да се твърди това, значи да се хвърля съмнение върху административно-организационното състояние на този толкова важен и отговорен наш институт.

Съществува един бюст на Дядо Благоев в депото на Националната художествена галерия, без особена художествена стойност. Причината да стои в депото, където стоят множество творби на нашето изобразително изкуство е тази, че не винаги има място върху стените на Галерията да бъдат закачени всички творби на галерията, а вън от това, бюстът не притежава ония качества, които да го правят едно значително произведение, за да бъде излагано. Много предмети стоят в списъците и депото на Н.[ационалната] Х.[удожествена] Г.[алерия] само заради тяхната документалност или други качества, без да бъдат значителни като изуство.

В разговор със скулптора Любен Киров, анкетната комисия установи следното:

Любен Киров е правил бюст на Дядо Благоев по натура, през 1921 година, който и именно е бил разпространен в 60-70 партийни организации, по-късно са били унищожени. Той твърди, че Парасчук не е правил никакъв бюст на Дядо Благоев, по натура, още повече като знае, че политически той е бил чужд, ако не враждебен на Партията.

В заключение анкетната комисия е на мнение, че:

1. Изключването на Михаил Парашчук през 1945 година е съвсем основателно. Възстановяването на членството му идва с декларация, каквато пододоха и всички изключени по политически причини членове на Съюза и че никакви заплахи от негова страна не са предизвикали неговото връщане.

2. Изключването му през 1955 година заради антисъюзните му постъпки във връзка с ремонта на картюша на фронтона на Народния театър „Кр. Сарафов" е също основателно. Към тази му постъпка Съюзът е сумирал и всички прояви на Парасчук, като невключване в съюзни инициативи, неучастие в изложби, събрания, срещи, колективни задачи или изпълнения, несработване със съюзни членове, невнасяне на процента за Фонда и систематическо вземане на работа през главата на Съюза.

3. Подписалите петицията архитекти незадълбочено са погледнали на исканията на Михаил Парасчук. Те са се увлекли по неговото и на жена му изложение, които имат единствената цел да го представят като герой, който е преследван и гонен за изключителния му талант, и който следва да бъде удостоен със звание за да прекарва спокойно стариите си. В това тяхно желание те не се свенят да обругаят всички ръководни другари от Съюза.

Анкетната комисия намира, че петицията носи характера на явна клевета към Ръководството на Съюза. Тя обаче е на мнение предвид възрастта на Парашчук и необходимостта, произтичаща от това да се осигурят спокойни дни, последният трябва да се обърне към Ръководството на Съюза с молба и самокритика за неговото досегашно твърдение, да поиска извинение, а съюзното ръководство да му прости и да прояви великодушие.

КОМИСИЯ: 1. подпис
/Петър Петров/
2. подпис
/Ал.[ександър] Стаменов/
3. подпис
/Иван Мандов/

ДОКУМЕНТ № 173

Писмо от Михайло Парашчук до Живко Живков, министър на народната просвета и култура за недостойното отношение на някои лица от СБХ към него. София. 11.12.1959. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 163, л. 10.

ДО ДРУГАРЯ Ж И В К О Ж И В К О В
М[инистъ]-р на Народната просвета и Култура

УВАЖАЕМИ ДРУГАРЮ МИНИСТЪР,

С чувство на дълбока почит и признателност си позволявам да се обърна към Вас с молба не би ли било възможно моя тъй „нашумял" въпрос да се разгледа открито, за да мога да изслушам и отговоря лично на всички досега задкулисни обвинения на представителите на СБХ.

Като политемигрант от 1905 г. живея в чужбина, тук останах с надеждата да си отдъхна в родна славянска страна и да отдам на второто си отечество всичките си знания и опит, но за жалост за известна среда аз бях и си останах нежелания и преследвания от тях и чужденец – средствата за това не се подбираха.

Не ми бе спестено нито едно оскръбление или унижение, достойнството ми накърнявано и намирам, че именно в тази безпримерна жестокост е и тяхното самообвинение.

За хората на Изкуството има друг начин да обезличим някого-този на творческото съревнование, по-достоен от този на интригите и доносите.

Не ми е известно как ще се развият нещата, като имам предвид как умело се превръщат слухове, мнения и лични отношения във „факти" и се изгражда „китайска стена" на изолация.

Мисълта, че Вие, Уважаеми Другарю Министър, може да имате каквито и да е неприятности при изясняване на моя въпрос, ми причинява мъка.

Изминал съм своя тъй дълъг жизнен път, без да има в какво да бъда упрекнат, и Ви моля да ми вярвате, че всичко, каквото съм казал или написал, е самата истина, но тя е неудобна за някои колеги от Съюза, както и за тия, които ги подкрепят.

11.XII.1959 г. ВАШ ПРЕДАН
/М. Парашчук/

ДОКУМЕНТ № 174

Писмо с приложена петиция на видни български архитекти и меценати по изкуствата до министър председателя на НРБ, до Политбюро на ЦК на БКП, до председателя на БАН за присъждане на проф. Михайло Парашчук званието „народен художник". София. 06.05.1961. Копие с автографи. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 167 , л. л. 71-писмо; 75, 76-петиция.

Приложена изпращаме Ви настоящата петиция, с молба за преглед и отговор.

През 1945 год. другарят Георги Димитров, завърнал се в България от Съветския съюз, пожелава де се срещне с проф. Парашчук.

На състоялата се среща в Народното събрание, в присъствието на др. Вълко Червенков, др. Димитров в кабинета си сърдечно приветствува Парашчук; той остава извънредно много зарадван от известието на последния, че двата исторически бюста на дядо Благоев, правени през последните му дни от живота /от натура/ по поръка на др. др. В. Коларов и Г. Димитров от Парашчук, са за-

пазени абсолютно невредими през фашистката власт. Обръщайки се към Червенков др. Димитров завещава:

- Вълко, др. Парашчук е много заслужил пред нашата Партия и Правителство. От каквото има нужда да му се оказва съдействие и помощ.

Този з а в е т на др. Димитров до днес не е изпълнен. Напротив, въпреки, че Парашчук в навечерието на деветосептемврийското въстание от 1923 год. непосредствено помага на Димитров, като го свързва с извънгранични революционери, днес е доведен до най-окаяно състояние. Болен, без всякаква материална подкрепа той е оставен да изживява последните си дни забравен от тези на които преданно е служил.

Независимо от политическите заслуги на Парашчук към днешната власт, приносът му към изкуството е безпорен.

Ние молим да прегледате тук приложените изказвания на едни от най-авторитетните меценати по художествената монументална скулптура и да дадете израз на благодарност на проф. Парашчук.

Предлагаме най-малко, да бъде удовлетворено искането на българските архитекти отразено в писмото на Научно-техническото дружество при М[инистерст]-во на просветата и културата съвместно със секция архитектура при Съюза на научно-техническите д-[ружест]ва в България до Народното събрание, а именно: да се даде заслуженото звание на проф. Парашчук – НАРОДЕН ХУДОЖНИК.

Отговора по приложените – петиция и изказвания, молим да изпратите на пълномощника: Академик проф. Димитър Цолов – Инженерно-строителен институт- София.

ПРИЛОЖЕНИЕ: петиция и изказвания.
София, 6.V.1961 год. ПОДПИСАЛИ ПЕТИЦИЯТА

ДО МИНИСТЪР ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
НА НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ДО ПОЛИТБЮРО НА ЦК НА БКП
ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА БАН
Т у к

П Е Т И Ц И Я

Група граждани, разтревожени от това, че един от най-големите скулптори, художници, творили в продължение на последните 36 години в нашата страна едно изкуство, завидно по своето изпълнение и изящество, е пренебрегнат, оставен в забрава и пълна мизерия да изживява последните си дни питаме:

1. Редно ли е, след като народната власт и правителство дават пълна възможност на всеки талант да проявява своите способности, да е отнето правото на проф. Парашчук да твори монументална скулптура и архитектурна украса, в която област е един от най-вещите измежду нашите скулптори?

2. Народната власт и правителство награждават всеки многозаслужил деятел, допринесъл със своята работа за развоя на изкуството, независимо от какъв род е то. Защо още и до днес не е награден професор Парашчук със звание, отговарящо на неговия принос в областта на монументалната скулптура, като се знае, че той е един от най-плодовитите скулптори, оставил неувяхващи творби с украсата си на великолепните сгради: Народния театър „Кръстю Сарафов" – София, Държавния музикален театър „Стеф.[ан] Македонски", Държавната библиотека „Васил Коларов"[23], Народната банка-София, Ректората „Климент Охридски", Военната академия, Българската академия на науки-

те, моста „Русе-Гюргево”, френската легация, унгарската легация, пощата в гр. Варна, сградата на окръжния народен съвет в Бургас, културния дом в Провадия, Двореца на културата в Димитрово[24], културния дом в Кърджали, Двореца на профсъюзите във Велинград и много други; а също, че е създател на прекрасния скулптурен образ на дядо Благоев – „Благоев-оратор”, правен по натура по поръка на др. Г. Димитров.

3. Нима народната власт и правителство ще оставят този великомъченик на пролетарското движение да изгасне, забравен от тези, за които той е проливал кръвта си по барикадите през революционната 1905 година във Варшава и на които е посветил целият си живот и талант?

ПОДПИСАЛИ:

1. п.....
/Скулптор-засл. художник Ал. Андреев/

2. п.....
/Акад. Проф. Даки Йорданов/
/Ректор на Соф. Държ. Университет/

3. п.....
/Янко Павлов- доцент
И.[нситут за] С.[троително] И.[нженерство]/

4. п.....
/Димитър Караджов – майстор каменоделец/

5. п.....
/Арх. Дубовик –проектант на
Двореца на културата-Димитрово/

6. п.....
/Народен художник – Александър
Миленков – лауреат Дим. награда/

7. п.....
/Арх. Пецо Златев – Директор на
института за проучване и проектиране – Сф.

8. п.....
Арх. Сава Овчаров- проектант на
Българската акад. на науките

9. п.....
[Георги Михайлов] директор на НБВК
/народен представител/

10. п.....
Инж. Мирчо Доков – техн.[ически]
директор на Народния театър „Кръстьо Сарафов”

11. п.....
Арх. [Борис] Русев – проектант
на БИАД и др.

12. п.....
Проф. Арх. Димитър Цолов – Инж.
стр.[оителен] институт - проектант
на БН Банка – София

13.п.....
/Заслужил артист – Борис Михайлов
Лауреат на Димитровска награда

14. п.....
Скулптор Александър Спасов –
майстор каменоделец

15. п.....
Арх. Йордан Йорданов - БАН
/проект. на Окр. Нар. Съвет – Бургас/

16. п.....
Арх. Б.[орис] Капитанов – Инст. П. П.

17. п.....
Скулптор Стоян Донков
Лауреат на Димитровска награда

18. п.....
Проф. Тодор Горанов – ИСИ-
Проект. на Военния клуб – Плевен

19. п.....
Арх. [Иван]Томов – институт за проектиране и
проучване – София

20. п.....
Арх. Асен Захариев - Димитрово

20а п.....
ИСИ Проф. Тодор Златев

21. п.....
Проф. Арсени Лечев – Музикална академия
/Директор на Държ. Музикален театър/

22. п.....
Иванка Николова-директор
Двореца на културата - Димитрово

ДОКУМЕНТ № 175

Изказвания на видни български архитекти и мецанати по изкуствата за проф. Михайло Парашчук, приложени към втората петиция. София. [1961]. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 167, л. л. 77, 78, 79.

И З К А З В А Н И Я
на видни български архитекти и меценати
по изкуствата за проф. Михаил Парашчук

Арх. Сава Овчаров – Ако някои считат, че проф. Парашчук не е скулптор, то какъв е? Но впрочем те са прави – проф. Парашчук в областта на скулптурата, особено на архитектурната скулптура с право може да се нарече АРХИСКУЛПТОР. По-добър в нашата страна и до днес от него няма. За нас не е важно също дали е бил по звание професор или не. Важното е, че в своята област проф. Парашчук е недостигнат в страната ни, най-вещ, всеобхватен и следователно - професор. Той притежава голямата култура и познания на архитекта, и винаги влага нещо свое в художеството си. С него леко и приятно се работи. Подпис

Проф. арх. [Тодор] Горанов - Човекът, който имаше усетът: не е занаятчия. Такъв занаятчия на времето беше Граиф и др., които работеха в нашата страна; На Парашчук давахме само идеята и той я претворяваше художествено, даваше нещо и от себе си. В областта на скулптурата в архитектурата той и до днес е незаменим. Подпис.

Акад. Проф. арх. [Димитър]Цолов – лауреат на Димитровска награда – С идването в страната ни, Парашчук сложи истинското начало на архитектурната скулптура у нас – органично свързана със съдържанието на сградата. Освен паметниците, които Парашчук остави в страната ни, неговата главна заслуга е, че той е и първоучителя в областта на архитектурната скулптура. Големите стилови познания на Парашчук и изобщо богатата му култура очертават правилния път за развитие на архитектурната скулптура. Парашчук е ценен от Българските архитекти, защото той най-добре и най-правилно решаваше възложените му задачи. Благодарение на творческите му качества и технически познания, страната ни се обогати с ценни архитектурно-скулптурни творби. Подпис.

Арх. Йордан Йорданов – БАН – По-добър в архитектурно-скулптурната украса няма. Нашите скулптори в мнозинството си не са излизали извън границата на страната ни и не са запознати основно с архитектурните въпроси, стилове и пр. Преди него предимно са работили за монументалните сгради чужденци: австрийци, италианци, далматинци и др., на които много скъпо им беше заплащано. Някои от работите се изработваха и в чужбина, като напр. за Ал. Невски[25] и др. За нас архитектите беше щастие, че дойде Парашчук. Покрай него се научиха и израстнаха други скулптори, като Шиваров, Любен Димитров и др., но далече по-слаби от него. Много труд и усилия се изискват когато се работи с тях. Така например спомням си за моделите на сградата на читалище-паметник „Георги Димитров” в с. Ковачевци. Проектантът арх. Петър Райков, млад колега идва при мен и ми казва: „Трябва да корегирам скулптора проф. Далчев, виждам не е никак хубава работата му, но не смея да го корегирам – нали е професор! Замолва ме да му дам помощ, отивам с него и ги нарязвам, както аз си зная – какво ме интересува, че бил професор, нали работата му нищо не струва. А с Парашчук е друго, леко се работи, ние говорехме на един и същи език и се разбирахме.” Подпис.

Арх. Иван Васильов – лауреат на Димитровска награда – За мен най-добър беше и си остава Парашчук в областта на архитектурно-скулптурната украса. Той беше пълен с еродиция, творчески замах и с големи творчески архитектурни познания. Подпис.

Арх. [Любен] Константинов - /проектант на Ректората/ По-добър от Парашчук няма, той е виртуоз по украсата на сградите. Всичките други бледнеят. Подпис.

Андрей Николов – Народен художник – добър е, много добър, особено в архитектурната украса..... В украсата на сградите по-добър от него няма. /Изказал се пред арх. Миланов – МПК/ Верно:подпис арх. Ст. Миланов

Арх. [Александър] Дубовик /проектант на Двореца на културата – Димитрово/

Сърдят ми се, че много съм измъчвал скулпторите при възлагането им на украсно-арх.[итектурни] скулпторни елементи. Но виновен ли съм аз, че искам хубава работа, а те не могат да я дадат?! Нищо не разбират, и трябва из основи да ги учиш. Тук нямаше школа за арх.[итектурна] скулптурна украса и всички са бедни в знанията си. Друго е с проф. Парашчук. Той веднага те разбира какво искаш и даже ще ти помогне да си изясниш и окончателно оформиш създадената идея. Подпис.

Проф. Арх. Тодор Златев – Жалко, че наистина нямаме повече скулптори като проф. Парашчук. Кой ли ще го онаследи? Нашите скулптори нямат елементарни познания по архитектурните въпроси, стилове и техника. Те гледат само парите. Има ли повече пари, ще го прави; даже може или не – не е важно. Важно е, криво, ляво нещо да направи, за да вземе парите и толкоз; а нещо да научи из областта на архитектурата – не! Защо ще се затормозва?!... А Парашчук беше друго – въпреки големите му познания и талант в областта на скулптурата той винаги търсеше и влагаше нещо ново. Затова всички бъл.[га]рски архитекти него търсеха и оставаха винаги доволни от вещо изпълнената работа. Подпис.

Арх. Б.[орис] Русев - /проектант на дома на „Бълг[арските] архитекти и инженери в София/. По-добър скулптор от проф. Парашчук в нашата страна няма в областта на монументалната арх.[итектурна] скулптурна украса. Той те разбира направо. Нахвърлиш му само с молив идеята и то неясно, той те разбере и мисълта ти е претворена в дело. Голям майстор, големи познания и идеи, неща с които другите скулптори в нашата страна не могат да се похвалят. Той винаги търсеше нещо ново, което в предишните му работи отсъстваше. Голяма школовка при техническото изпълнение. Така капителите на БИАД са правени, моделирани и отливани на място от изкуствен камък – техника доста трудна. Има усет към художественото и се свързва здраво със стила и характера на сградата. Подпис.

Народен художник Александър Миленков – Безспорен е талантът на проф. Парашчук. Той е скулптор от голяма величина, особено по украсата на сградите. Проф. Парашчук се отличава със своето трудолюбие и с упоритостта си в работата. Аз много харесвам и обичам такива добри и преданни в работата си хора като него. Подпис.

ДОКУМЕНТ № 176

Писмо от арх. Стефан Миланов до Михайло Парашчук с приложени придружително писмо към втората петиция и изказванията на видни български архитекти и меценати до министър председателя на НРБ, до Политбюро на ЦК на БКП, до председателя на БАН за приноса на скулптора за българското изкуство и култура.14.05.1961. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 167, л. 80.

Уважаеми проф. Парашчук

Изпращам Ви по един екземпляр от Петицията и изказванията на видни български архитекги и меценати по изкуството до ръководни обществени и културни дейци – фактори за разрешаване на Вашия въпрос.

С надеждата съм, че в края на краищата истината ще възтържествува и Вие ще получите онова, което нашето общество Ви дължи!

Поздравявам Ви и оставам с най-топли чувства, неизменна почит и обич!....

Ваш само Ваш предан обожател:

подпис. арх. Ст. Миланов

/старши архитект – Стефан М.[иланов] Илиев

– председател на научно-техн.[ическото] дружество в

М[инистерст]-во на просветата и културата/

14.V.1961 г.

София

ДОКУМЕНТ № 177

Писмо от проф. Михайло Парашчук до Живко Живков, зам.[естник] председател на МС и председател на Държавния съвет по въпросите за наука, изкуство и образование с молба за преразглеждане на решението на СБХ за изключването му от съюза, за неговото реабилитиране и възможност да работи. София. 07.1962. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 163, л. л. 11, 12.

Копие

ДО ДРУГАРЯ ЖИВКО ЖИВКОВ
ЗАМЕСТНИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ НА МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ
и ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ДЪРЖАВНИЯ СЪВЕТ
ПО ВЪПРОСИТЕ ЗА НАУКА, ИЗКУСТВО и
ОБРАЗОВАНИЕ

УВАЖАЕМИ ДРУГАРЮ ПРЕДСЕДАТЕЛ,

В 1955 г. Министерството на културата ми възложи /въпреки протеста на СБХ/ реставрацията на скулптурната група на фронтона на Народния театър „Иван Вазов", ценна работа на стар виенски майстор, тъй като смяташе, че само аз бих се справил с трудната задача, защото съм запознат с техниката и съставните елементи, употребявани от виенските майстори. До мен се правеха неудачни опити от представители на СБХ да реставрират групата.

Аз се справих с възложената ми задача и оправдах доверието на Министерството на културата, но заради това бях съден от другарския съд при СБХ.

През 1957 г. поради тежко заболяване, липса на работа и средства бях принуден да се обърна на 16. I. с.[ъщата] г.[одина] към Съюзната каса с молба да ми се отпусне заем за лекуване и прекарване на тежката зима. След 2 седмици, на 31. I. получих известие, че Президиумът на СБХ потвърдил решението на другарския съд отпреди година и половина /1955/ и ме изключват от редовете на Съюза завинаги без право да работя и живея, тъй като работа мога да получа само чрез Съюза по силата на 3-то и 5-то Министерски постановления.

Неднократно правих постъпки в Ц[ентралния] К[омитет] [на Българската Комунистическа Партия], Министерския съвет, Министерството на културата да се ревизира неправилното решение на Съюза, но ми се отговаряше, че само Съюза на художниците е компетентен да реши този въпрос. Това е в разрез с указа на Президиума на Народното събрание за разглеждане на жалбите на трудещите се. Двете петиции на българската културна общественост до Правителството във връзка с моето изключване и заслуги потънаха в кабинета на др. Рубен Аврамов и останаха без отговор.

Моля Ви най-учтиво, като Председател на Държавния съвет по въпросите на науката, изкуството и образование да наредите моят въпрос да се разгледа от комисия, в която да участвуват и представители на нашата културна общественост, което ще доведе до моята пълна реабилитация и ми се даде възможност да работя и се препитавам, за да облекча и съпругата си, която през последните години е принудена да продава покъщнина и лични вещи, за да се грижи за мен.

В пределна възраст творецът дава от себе си най-ценното и завършеното.

София, юли 1962 г.

С дълбока почит подпис
проф. Мих. Парашчук

Участвувал съм в революцията от 1905 г. и сражавал съм се на Варшавските барикади. Групата, в която съм бил, хвърли бомба в каляската на губернатора Скалона.

Аз съм първият лауреат на Международния конкурс за бюст в Париж през 1907 г. и тогава получих предложение да заема катедра в Америка, Китай или Япония.

В списание „Наша култура”, Варшава беше публикувана статия за моя живот и творчество. На 10.XI.1961 г. полското радио предаваше за моя принос в развитието на българо-украинските отношения и култура.

Във вестниците на Съветска Украйна бяха публикувани статии за моето творчество и обществена дейност, бяха четени лекции.

В списание „Україна”, бр. 15 от 1961 г. беше поместен биографичен очерк за мен от сътрудник на А[кадемия] [на] Н[ауките] на УССР.

В Академия на науките на УССР се изготвени материали за монография на моето творчество и живот.

Украинската енциклопедия ме помоли да й изпратя липсващите й материали.

В списание „За синім океаном”, кн. 7, от 1961 г. /орган на прогресивни украинци в САЩ/ 4 страници са посветени на моето творчество и обществена дейност.

Работил съм в Париж, Мюнхен, Варшава, Лвов, Виена и Киев, където се пазят мои работи, но нигде не са ме считали за нежелан „чужденец”, както ме наричат в СБХ.

ДОКУМЕНТ № 178

Изложение от Михайло Парашчук до Осмия конгрес на БКП за несправедливото отношение на ръководството на СБХ към него, за бюстовете на Д. Благоев, изработени от скулптора. София. 08.11.1962. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 164, л. л. 1, 2, 3.

Копие

ДО VIII конгрес на БКП
Комисия за разглеждане на
личните молби на гражданите

И З Л О Ж Е Н И Е

От проф. Михаил Ив. Парашчук, ул. „Венера”, № 6
София

УВАЖАЕМИ ДРУГАРИ,

През 1955 г. Министерство на културата /без съгласието на Съюза на българските художници/ ми възложи реставрацията на скулптурната група на фронтона на Народния театър „Иван Вазов”, намирайки, че само аз ще се справя с тази задача, тъй като познавам техниката и съставните елементи, с които са си служили виенските майстори, още повече че реставрацията трябвало да се извърши на самото място, без да се свалят отделни части-техника доста трудна. Преди мене са правени несполучливи опити от други скулптори да реставрират творбата.

Аз оправдах доверието на Министерството на културата, но бях съден от другарския съд при СБХ. На 16.I.1957 г. поради тежко заболяване и липса на средства бях принуден да се обърна към СБХ да ми се отпусне заем за лекуване и прекарване на тежката зима. На 31 с.[ъщият] м.[есец] се получи отговор, че Президиумът на Съюза потвърдил решението на другарския съд от 1955 г., т. е. отпреди година и половина, и ме изключва завинаги от съюзните редове, без право да работя, защото по силата на 3-о и 5-о Министерски постановления работа се получава само чрез СБХ. Не пропуснаха удобния случай да приключат личните си сметки с болния и без средства колега. Тогава бях на 78 години. Молби за това безпрецедентно жестоко и бездушно отношение към мен

съм подавал до всички надлежни институции, но според установения ред те биваха разглеждани от филиалите на Съюза при тези институции /което е в пълен разрез с Указа за разглеждане молбите на гражданите/ и оставаха без последствие. По моя молба в. „Работническо дело" проведе щателна анкета, но изготвените статии не бяха публикувани по нареждане на някои фактори при Ц[ентралния] К[омитет] [на Българската Комунистическа Партия] – като уронващи авторитета на СБХ. Двете петиции, подадени от българската културна общественост до Министерския съвет и Политбюро във връзка с изключването ми и моите изключителни заслуги към културата на страната също останаха без последствие, без отговор. Решението на Министерството на културата през 1959 г. да бъда удостоен с най-високо звание и Народна пенсия бе също провалено от СБХ. Аз съм революционер от 1905 г. Сражавах се на Варшавските барикади и моята група хвърли бомбите в каляската на губернатора Скалон.

Лауреат съм на Международния конкурс в Париж 1907 г. за бюст – първа награда. Тогава получих предложение да заема катедра в Китай, Япония и САЩ. На българския народ давах с обич в продължение на 36 години своите знания и опит, като само моите нововъведения в строителството създадоха нови специалности и препитание на много трудещи се и също така огромни икономии в страната.

Редно ли е СБХ да е единствено компетентен по въпросите за изобразително изкуство и да разполага с живота и честта на неудобни колеги?

Редно ли е да се игнорира мнението на културната общественост в СССР, Полша и др. страни, където постоянно се пише и говори по радио за моето творчество и дейност, а също така и мнението на елита на културната общественост тук, което навсякъде по света доминира над всякакви съюзи?

Редно ли е на моята преклонна възраст да доказвам и отстоявам своя актив и права?

Редно ли е жена ми да продава всичко, за да може да се грижи за мен, и да живея в една срутена къща, където в дъждовни дни през покрива прониква дъждът в стаите?

Това е само крайно недостойно!

За някои фактори от СБХ партийният билет е папска индулгенция за опрощаване на греховете им. Всичко това се покрива от някои фактори в ЦК, за които становището на СБХ е единствено правилно. В СБХ е традиция посмъртно да се признават, награждават, ревизират грешки и пеят реквиеми... Ако бих склонил бялата си глава, възможно е да проявят известно снизхождение. Дългият си житейски творчески път съм изминал без упрек и компромис. Бих желал да добавя, че също така недостойно се постъпи с единствения от натура бюст на Димитър Благоев, правен от мен в края на 1922 г. по поръка на покойния министър-председател Г. Димитров и предаден по негово нареждане за откупуване в ЦК. Едва тази година по нареждане на ЦК художественият съвет при СБХ го оцени на 1 200 лв., след като български скулптори бяха копирали, разпространявали и т. н. Работих бюста в почти конспиративни условия, покойният Дядо бе крайно изтощен и дишаше с помощта на кислород.[ен] апарат. Първият бюст, т.[ака] н.[аречният] академичен бе точна пластична снимка на Дядо, но аз реших, че за поколенията трябва да оставя този, който с пламенното си красноречие е обаявал и увличал масите и вдъхновен от тази идея, създадох бюста-композиция „Д. Благоев-оратор". Процедурата по определяне на хонорара на тази уникална творба /правен и укриван през полицейския и фашистки режими/ бе една гавра с мен и с паметта на Дядо. Разбира се, за всеки друг на мое място не би се намерило достойна награда.

София, 8 ноември 1962 С уважение

Държа на Ваше разположение всички официални материали във връзка с настоящето ми изложение.

ДОКУМЕНТ № 179

Писмо от СБХ до Михайло Парашчук за приемането на скулптора за редовен член на съюза и за отпускане на пенсия. София. 02.07.1963. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 162, л. 13.

СЪЮЗ НА БЪЛГАРСКИТЕ ХУДОЖНИЦИ – СОФИЯ, УЛ. МОСКОВСКА, 37 – ТЕЛЕФОНИ 84480, 88023

№ 1254 София, 2 юли 1963 г.

До скулптора МИХАИЛ ПАРАСЧУК[26]
Т у к

ДРУГАРЮ ПАРАСЧУК,

Управителния съвет на СБХ в заседанието си от 27 юни 1963 год. реши да Ви приеме за редовен член на Съюза.

Във връзка с това Ви се отпуска ежемесечна помощ /пенсия/ в размер на 75 лева.

Изплащането на помощите става на всяко 10-то число на месеца.

ОТГ.[ОВОРЕН] СЕКРЕТАР: п.
/Иван Радев/

3. ОТЗИВИ ЗА СКУЛПТОРА М. ПАРАШЧУК И НЕГОВОТО ТВОРЧЕСТВО[27]

ДОКУМЕНТ № 180

Статия „Паметникът на Алеко”от д-р Владимир Мумджиев, отпечатана във в. „Алеко Константинов” - юбилеен брой посветен на 40 годишнината от смъртта на писателя. Пазарджик. 05.1937. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 71, л. 3.

ПАМЕТНИКЪТ НА АЛЕКО

По средата на шосето Пазарджик – Пещера, е лобното място на Алеко. Съвършено скромен мраморен паметник, изпочупен от престъпните и невежи ръце на бай Ганювци, подсказва на пътниците, че тук преди четиридесет години е било простреляно ч и с т о т о сърце на Щастливеца.

Няколко години след Европейската война, когато култът към българските планини отново пламна в сърцата на всички туристи и ги подтикна към интензивна творческа и градивна дейност, ние пазарджишките туристи, решихме, че не е достатъчно само да се въодушевяваме от туристическите завети на родоначалника на българския туризъм Алеко Константинов, но е необходимо да направим от неговата личност култ, да внедрим в съзнанието на своите съграждани почит и преклонение пред паметта на нашия безсмъртен учител. Близостта на Алековото лобно място ни даде възможност да превърнем годишнината от неговата смърт, в едно истинско народно поклонение. Така в тоя ден, многохиляден народ от Пазарджик, Пещера и близките села и туристи от всички краища на страната ни се стичат на лобното място, за да отдаде своята почит пред паметта на Алеко.

Масовото посещение на лобното място ни накара още в първата година от основаването на нашия туристически клон „Белмекен", от БТС, да се замислим за построяването на паметник на Алеко, но не в тоя вид, в който е построен днес.

Опитахме се да залесим голата пустинна земя около лобното място, но опитът ни излезе почти несполучлив. С голяма мъка в безводната бяла пръст пуснаха корени десетина акациеви дръвчета. Поради тия лоши почвени условия се изостави проекта да се залеси и целия Дебрущенски баир, над лобното място.

Едва през 1930 г. сериозно се замисля идеята да се построи паметник на Алеко в самия г р а д, в най-красивата му част – остров „Свобода", врязан в коритото на Марица и тънещ в буйна зеленина. За тая цел се образува при клона „Паметник" в който се набираха средства, така че откриването на паметника да съвпадне с 40-годишнината от смъртта на Алеко.

През 1936 г. комисия в състав: кмета на града Г. Кендеров, художникът Георги Манев, учителите-художници П. Топенчарова и Г. Ефтимов, архитект П. Герасимов и наши представители, прегледаха проектите за паметник, представени от арх. К. Т. Мумджиев и след дълго обмисляне се спряха на проекта, по който днес е изграден Алековия паметник.

Паметникът е построен на челната страна на острова, върху площ от 8 метра в диаметър. Той представлява една колона, висока 8,25 м., около която се вие дъгообразно стена. Целият паметник е изработен от бетон и е облицован с бял врачански камък, а стената и обшивката – с бошулски камък. На колоната е поставен барелиефът на Алеко, работен от скулптора Парасчук. Изработката на паметника струва на дружеството ни над 100 000 лева, събрани героично от всички негови членове.

Днес паметникът на нашия учител е осъществен. Построен така близо до неговото лобно място, той е гордост на гр. Пазарджик, радост за нас туристите, че отдадохме достойна почит на нашия безсмъртен Алеко, назидание за следващите поколения, да тачат честно неговите граждански и туристически завети.

Д-р Влад.[имир] Мумджиев
Председател на „Белмекен"

ДОКУМЕНТ № 181

Мнение /част/ на арх. Иван Василев /Васильов/ за Михайло Парашчук, изказано в телефонен разговор с Петко Атанасов. София. 20.09.1957. Чернова. Ръкопис.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 784, л. 7.

ОТ АРХ. ИВ. ВАСИЛЕВ ЗА МИХ. ИВ. ПАРАШЧУК

Един от първите скулптори у нас, който се отдаде на скулптиране модели на скулпторните елементи в архитектурата.

Благодарение на големия му опит, придобит на Запад, и архитектурния му усет, работите му винаги са се включвали в архитектурата без да се отделят от ансамбъла.

.....

Той създаде редица последователи, които разбрали впоследствие, че трябва да опознаят и чувствуват архитектурата, за да.....

20.IX. 1957 по телефона

ДОКУМЕНТ № 182

Характеристика от скулптора Любен Димитров за Михайло Парашчук и неговото творчество, заверена от СБХ. София. [края на 50-те –началото на 60-те год. на XX в.]. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 60, л. л. 1, 2.

ПРЕПИС

МИХАИЛ ПАРАСЧУК

Години наред Михаил Парасчук развива голяма дейност в областта на приложната орнаментална скулптура. Много частни и обществени сгради в София се декорирани от него, а също така – и в провинцията. Парасчук, който добре познава Барока, се е занимавал главно с орнаментална скулптора и в тази област неговите заслуги са безспорни. Благодарение на своя голям опит, той си създава добро сътрудничество с видни наши архитекти, декорира много техни сгради, които днес имат своя принос. Негови са например, главните врати на Съдебната палата, парадните врати на М-[инистерст]во на народната отбрана, а също тъй и хубавият фриз на Военната академия /вътре в залата/ и много други. Всичкият този труд ясно се вижда, че е създаден от познавач на орнаменталната форма и въздействието от тези произведения на приложното изкуство е положително.

В тази редица от творби не е излишно да включим и работата му в Културния дом в гр. Перник, вътрешното оформление на Музикалния театър в София, а също тъй заслужава да се отбележат големите и интересни марки върху старата фасада на несъществуващия сега Алианс Франсез. Добре беше оформена от него и ъгловата сграда на ул. „Денкоглу" и „Белчев", на печатаря Стайков – графичните стилизирани с разбиране и групирани по два, мащабирани добре, даваха галещ материал за човешкото око. Много са обектите, но дали всички трябва да влизат в такава една кратка характеристика?

И все пак, разкошното оформление на парадния вход на Ректората, където камъкът омеква и гирляндите се вият разточително и пищно, е едно от неговите върхни постижения в областта на този жанр. Бързам да завърша, но мостът на дружбата в Русе спира със своите добре оформени два входа.

Парасчук прави и друг род скулптура – пластична. Негов е паметникът на Алеко в гр. Пазарджик. Добре пропорциониран е пиедестала и бронзовата глава на писателя стои върху него в хубава хармония. Приликата е постигната, моделировката – добра и в резултат – един добър паметник. В портретната скулптура Парасчук прави глави и бюстове на изтъкнати общественици, демократи, от които заслужава да се отбележи портретуваният Димитър Благоев, правен от натура, с постигнатата прилика и като документ, имащ важно значение.

Неговата дейност не е чужда и на монументалната скулптура, което се вижда от оформените композиции на фасадата на Академията на науките и фигуралното оформление на един от резалитите на Ректората в София.

Един човек, обичащ изкуството и живеещ с него, направи всичко това, за което се пише тук, с голяма любов и чувство.

Любен Димитров, скулптор
Вярно при СБХ: подпис, печат
/Мара Петрова/

ДОКУМЕНТ № 183

Статия от ст. арх. Стефан Миланов „Скулпторът професор Михаил Парашчук". София. 14.10.1958. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 39, л. л. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

герб на НРБ
МИНИСТЕРСТВО
на
ПРОСВЕТАТА И КУЛТУРАТА

№---
---195…..г.
С О Ф И Я

СКУЛПТОРЪТ ПРОФЕСОР МИХАИЛ ПАРАШЧУК

Скоро ще [се] навършат 80 години откакто се е родил и повече от 36 год. откак твори в нашата страна бележитият скулптор проф. Михаил Парашчук.

Въпреки много известен и ценен всред българската архитектурна среда и всред ценителите на декоративната пластика и арх[итектурна] скулптура, проф. Парашчук за жалост не е популяризиран всред широките маси – трудещи се, у нас.

Малцина знаят неговите неповторими скулптурни образци и прекрасни щукатурни, орнаментни елементи, които красят не една наша обществена сграда и обогатяват нашата архитектура с чудната си пластика и изящество.

Проф. Парашчук е роден на 16.11.1878 год. в с. Варваринци, Западна Украйна. Още малък – 12 годишен той проявява изключителен талант при дърворезбата, при направата на свои и чужди играчки и предмети от дърво. По-късно като ученик в прогимназията, в съседното градче Струсив той е взет за помощник от двамата полски скулптори Кинделски /резбар/ и Станислав Вуйцик / фигуралист/, възпитаник на Виенската академия, които заедно със златаря Ровински украсяват и оформят вътрешността на новостроящата се готическа църква. Таланта на малкия Парашчук като помощник в дърворезбата е високо оценен и скоро след завършване на прогимназиалното си образование Вуйцик го взема за помощник със себе си в гр. Сонч, където се строи новата сграда на градския съвет. Тука между другото Парашчук изработва копие на бюста на кмета на града, който бюст се работи от Вуйцик по поръчка. При едно от посещенията си представителя на градския съвет заедно с други видни личности от града сбъркват статя и влизат при Парашчук. Те остават възхитени от прекрасно предадения образ на кмета, изработен от глина, като смятат това за дело на Вуйцик, а не на неговия ученик, юношата Парашчук. Скоро грешката е изяснена, но Парашчук не е наказан за дързостта си от своя учител, а същият, считайки, че не може повече да е от полза в развитието на високо даровития младеж, го отвежда в гр. Краков и предава на по-даровит от него виенски майстор-скулптор известния Игнат Шопински.

От тук започва извънредно бързият прогрес на талантливия Парашчук. Първоначално помага на Шопински в реставацията на прочутата „Зигмундовска капела" при историческия „Вавел", забележителен със своите архитектурни дворци и замъци.

Успоредно с това Парашчук учи при проф. Барабаш – преподавател в Краковското художествено училище. Но това не задаволява любознателния и неуморен дух на младия Парашчук и ние го виждаме във Виена, където проникновено работи и изучава високо изкуство при майстора Венцел, професор по скулптура във Виенската художествена академия. От Виена отива в гр. Лвов, където постъпва в ателието на професора-скулптор от политехниката Попел, като същевременно взема ек-

стерно диплом за завършено средно образование. В Лвов Парашчук заедно с Попел взима участие в направата на забележителния паметник на полския поет-революционер Адам Мицкевич. От Парашчук е завършека на паметника – високохудожествен йонийски капител, който носи жертвеник с жертвен огън. Това е забележително архитектурно-скулптурно постижение не само за епохата си, но и за днес.

По-късно на времето на един славянски - соколски събор в град Лвов, младият, едва 24 годишен Парашчук е поканен от видния полски меценат по изкуствата Сабин Баранski във Варшава да ръководи прочутите негови ателиета за скулптура и Парашчук става ръководител на скулптури и художници, които, макар по-възрастни от него, дълбоко уважават неговите познания и талат. Все по това време /1902-1905 г.г./ той изработва бюстове и фигури на редица полски и украински писатели, общественици, музиканти и артисти. Със седем самостоятелни фигури и бюста участва в направената обща художествена изложба във Варшава, където всичките му работи биват приети. Между тях личат бюста на Шевченко, на артистите Бридзински, Елена Павловска и забележителната по своето изящество фигура на Бжозовска. От останалите му работи /някои от които изработва по-късно в Лвов/ незабравими остават: образа на украинския новелист [Васил] Стефаник, на чието име има музей в родното му село в Съветска Украйна, бюстовете на великия украински поет-революционер Иван Франко, поета Пачовски, писателя Яцкив, композитора Людкевич, поета Кармански и др., които въпреки изградени от мъртва материя, оживяват пред нас със своята одухотвореност, вярност на израза и пластичност. Повечето от тях понастоящем се пазят в Лвовския музей на изкуствата.

Като бележит художник в областта на скулптурата, Парашчук не остава чужд и към страданието на поробения украински народ, пъшкащ под двойно робство – на Австро-унгарската империя и на руския царизъм. В редица свои фигурални композиции той предава мъката от тежката участ на Украйна и светлата вяра за избавление на родината от робство. Така забележителна по своето съдържание и майсторско изпълнение остава фигуралната композиция на „Поруганият". Като че в младото, мощно, но отпуснато голо тяло на фигурата на приседналият опечален младеж, в наведената му обронена върху гърдите глава и във виждащите се в краката му окови е съсредоточена като във фокус участта на целия поробен, разпокъсан, разграбен и поруган украински народ. Не по-малко живо вълнуваща е фигуралната композиция „Девойка от народа". В бедната селска млада хубава, но умислена девойка особено тъжно състрадалчески действуват извънредно големите очертаващи се под робата боси ходила на краката. В тях авторът предава неволята, бедността, робския стаден живот на украинската жена, на цяла Украйна. А фигуралната група „Танцуващи от народа" допълва горните две композиции от темата „Робство" и превръща същата тематика в една трилогия, с един краен оптимистически завършек: „Каквото и да е, каквото и да става занапред, ние знаем, че украинската душа е жилава и ще устои – скоро украинският народ ще бъде свободен; затова сега играем, свирим и се веселим" – като че ли говорят фигурите. Това личи и в дълбокозамисления, леко усмихващ се лик на цигуларката и в унесения танец на девойката и във веселия оптимистичен образ на играещия старец.

Боец в изкуството, Парашчук не остава такъв само в лоното на своята скулптура, откъдето мимо съзерцава действителността. Като непримирим борец и революционер ние го виждаме и в неговия личен и в обществения му – политически живот. Още 1898 -1899 г. в гр. Лвов Парашчук е избран за секретар на районна социал-демократическа партия, която се бори за освобождаването на Украйна. Впоследствие, прехвърлил се в Полша, във Варшава той е една от дейните фигури на тайната организация за освобождението на Полша и Украйна. Отначало действува прикрито: укрива нелегални, съхранява и прехвърля оръжие, литература и позиви, грижи се за снабдяване с пари, документи, екипировка. Художествените ателиета на Баранski са превърнати в складове за оръжие, пропаганда, храна и убежище на нелегални. Скоро от потаен революционер го виждаме като явен такъв по барикадите на Варшава през революционната – 1905 година. При избухване на въстанието той е в редовете на сражаващите се. Ранен на няколко места в боевете по улиците на Варшава, Парашчук едва успява да се укрие след потушаването на въстанието и избягва в Австрия. Установява

се отново в гр. Лвов, където довършва бюстовете на бележити революционери, а от там заминава за Франция.

В Париж се явявя на приемен изпит в прочутата академия за живопис и скулптура – Жулиен. На изпита е избран направо в курса на завършващите. Учител му е проф. Верле. Скоро завършва курса с пълно отличие и получава „златен медал" за най-добрия. По време на следването си в Париж, Парашчук е приет да работи и специализира в ателието на бележития и мъчнодостъпен художник скулптор Огюст Роден, който има само трима чужденци за свои ученици, между които се нарежда и Парашчук.

От Париж след завършването на висшето си художествено образование Парашчук е ангажиран за професор – преподавател във Института за изящни изкуства в гр. Мюнхен. Тук специализират архитектурна скулптура, бюстове, барелефи, орнаментика, живопис, керамика и др. Освен като преподавател Парашчук работи и в частно ателие. По-забележителни негови творби са: бюста на Пшибишевски, бюста на проф. Мецензефи, професор от Мюнхенската политехника, проф. по медицина Трумпф и други, някои от които му създават име.

Въпреки блестящите перспективи, които се откриват за Парашчук в Германия, той не остава тук, а скоро след дадената амнистия за революционерите от 1905 г. през 1910 год. го виждаме отново в своята поробена Украйна в гр. Киев. Обаче, когато през 1913 г. в навечерието на Първата световна война царските власти започват да прибират революционерите от 1905 г. и да ги затварят, Парашчук е принуден отново да бяга в гр. Лвов – Австрия. Преминал нелегално границата, той е заподозрян като руски шпионин и бива арестуван под заплаха за разстрел, но по застъпничеството на украински депутати от австрийския парламент е освободен, но след това повторно арестуван и с други неблагонадеждни лица изпратен в лагера „Талерхоф" при Залцбург. Избран от своите съотечественици-украинци за техен отговорник, Парашчук се проявява като високохуманен другар и добър организатор. Той се грижи за болните, за майките и кърмачетата; благодарение на големите си връзки издействува права за лагеруващите, храна, подслон и облекло.

След освобождението от лагера Талерхоф отива във Виена, където създава редица бюстове на известни личности като например: на поета Олес, на писателя Черкасенко, [фон М/Н/икола/й/] Василко и др. По-късно той е поканен в лагера на военнопленниците в гр. Ращат да организира и завежда художествените ателиета, за да могат военнопленниците да завършат образованието си по живопис, моделиране, майолика и резба. Така заедно с професорите Симович, баща и син Смал-Стоцки, Лепки, Левицки и др. спомага за завършването на образованието и дипломирането на редица учители, агрономи, скулптори, художници – военнопленници. Под негово ръководство се изработват високохудожествени предмети от дърворезба, бюстове, декоративна украса и майолика / керамика/, като вази, талерки, кани от теракота и пр., художествено украсени с орнаменти, които говорят за цялото богатство на народното творчество. По това време под негово ръководство и лично от него в по-голямата си част е разработена високохудожествената украса по завесата на лагерната сцена. С продадените скъпо платени художествени предмети се подобрява бита на военнопленниците. Би трябвало да се добави, че наред с образованието си последните получаваха и своето народностно оформяне и така те се завърнаха в родината си подготвени да работят за нейното благо.

След завършването на войната проф. Парашчук е изпратен като делегат на Международния червен кръст на Балканите за обследване на пленническите лагери в различните страни. В България идва през 1921 г. През едно от следващите си посещения по покана на видни български архитекти, с които се познава още от Мюнхен, се съгласява да остава у нас за известно време за предаване на своя опит в архитектурно-скулпторната украса. Предлага му се професорска катедра за декоративна пластика в Българската художествена академия, но той отказва да я приеме, тъй като не знае колко време ще остане в България. През 1924 год. Парашчук се оженва за Цветана Пекарева– дъщеря на видния политически деец и основоположник на земеделското движение у нас Йордан Пекарев, като оттогава и до днес остава в пределите на нашата страна, която обиква като своя втора родина.

Забележителен е приносът на проф. Парашчук в развитието на нашата материална култура, отразено в художествената украса на видни обществени и частни сгради, паметници и скулптурни работи.

Голямо старание и майсторство влага проф. Парашчук в последователното изработване на редица монументални скулпторни композиции, барелефи и релефи, както и бюстове на видни наши обществени дейци, хора на науката и изкуството. Така от него е единственият направен от натура по поръчка на Георги Димитров бюст на Димитър Благоев – „Дядо Благоев ораторства". Колко обаятелност, убедителност, воля и интелект лъхат от образа на Дядото, прочут със своето сладкодумие.

Все по това време – в ранното творчество в нашата страна е и барелефа, изработен от Парашчук на видния наш писател Алеко Константинов, направен за паметника му в гр. Пазарджик. Тука като че ли художникът-скулптор е доловил тънкия хумор на големия наш писател, създателят на Бай Ганю, който снизходително се усмихва.

Една от ценните работи на проф. Парашчук е и изграденият от него паметник с релефа на сънародника си – видния украински учен и един от основоположниците на нашия университет проф. Михаил П. Драгоманов.

С не по-малко майсторство е изработен и паметника за падналите за България евреи във войните.

От бюстовете по-забележителни са: на Рад Дедев – първият дипломиран агроном в нашата страна, на общественика Ст. Омарчевски, „детска фигура със свирка", фигурата на железничаря и др. От всяка творба вее живост, искреност, вярност. Особена сила и плам лъха от релефа на Ботев, създаден по фантазия. Тук с неподражаема вярност Парашчук е стилизирал цялата мощ на непримиримия Ботевски дух, на заветния борец и революционер.

В областта на художествената композиционна барелефика проф. Парашчук с особено майсторство се проявява в изработените три броя монументални дъги 11 метра върху немски травертин барелефи, украсяващи и до днес тържествената зала на Военната академия. В тях са отразени три главни момента от историята на България: „Аспарух слиза на българска земя", „Цар Симеон пред стените на Цариград" и „Българските герои отбраняват Шипка". Колко живост, пластичност, опростеност и майсторство е вложил Парашчук в композициите.

Тук, в България Мих. Парашчук участвува непосредствено в разкрасяването на фасадите и интерьора на забележителни обществени сгради, дело на големи български архитекти. Така Парашчук помага на арх. [Иван] Васильов и [арх. Димитър] Цолов в оформяне на външния вид и интерьора на Държавната библиотека „В. Коларов". Той изработва по дадени планове нов вид капители на колоните, които с ясните си стилизирани форми, както и с останалите украсяващи елементи по фасадата спомагат за избистрянето на външния вид на сградата и довеждането на онази класическа чистота, стегнатост и спокойствие, които лъхат от нея. За същата сграда Мих. Парашчук изработва умаления макет от гипс, което говори, че той има архитектурни познания и усет за направата на миниатюрна архитектурна скулптура. С не по-малко вещина проф. Парашчук заедно с проф. Цолов изработва йонийските капители и някои други арх.[итектурни] скулптурни елементи по фасадата на Министерството на народната отбрана, които напълно хармонират с колонадната фасада на Народния театър. Проф. Парашчук изработва и някои арх.[итектурни] скулптурни детайли от вътрешността на същата сграда.

Също така той участвува в изработването на капителите, конзолите, декоративните решетки, оригиналния монументален часовник в голямото хале и др. от интерьора на Българската Народна Банка, дело също на проф. арх. Цолов и арх. Васильов. Малкото украсни орнаментни елементи на банката са също негово дело.

С не по-малко вещина Мих. Парашчук разработва капителите на пиластрите по външната фасада на Партийния дом – Министерския съвет.

Забележителна зрялост, стилови познания и одухотворена пластичност проявява проф. Парашчук при разработването на по-голяма част от фасадната украса на Държавния университет

„Климент Охридски”, дело на арх. Константинов. Богато майсторство, вкус и изящество е отразено в капителите на колоните, в конзолите, в пищната декорация около главните врати, както и в сочния чист пластичен картуш под фронтона на сградата откъм бул. „Руски”.

Също така жив действуващ е картуша под фронтона на сградата на Българската Академия на Науките /арх. Йордан Йорданов/, състоящ се също от мъжка и женска фигура, разположени от двете страни на обвитата с дъбови листа книга – емблемата на науката.

С голяма вещина проф. Парашчук предава замисъла на арх. Дубовик в разработването на външната и вътрешната архитектурна украса на Военната академия в София. От него са богато украсения гипсов таван, фриз, декоративни решетки, баралефи, конзоли, капители и пр. на тържествената зала, представителното фоайе, външния колонаден двор и пр.

С не по-малко богатство, стилност и ефект са разработените под ръководството на същия арх. Дубовик детайли от монументалната сграда на Двореца на културата – Димитрово. От него са всички външни капители, конзоли, украсни елементи под прозорците и балконите, както и на великолепния фриз-листник на рустиката, с който се освежава и развеселява стройната класическа сграда. Разработени са и елементите, капителите, розетките, началото на мраморното стълбище и пр. от интерьора на мраморното фоайе и малък салон от същата сграда.

По идеи на арх. Дубовик, проф. Парашчук моделира и всички украсни елементи по вътрешността на Културния дом – читалище в Провадия, чийто салон блести с богатия си детайл. По проектите на арх. Дубовик са разработени също почти всички украсни елементи на кинотеатър „Роял”- „Културен дом на МВР”, на театър „Георги Димитров”, както и по-голяма част от детайлите на читалище „Георги Сава Раковски” – София.

С архитект Георги Овчаров Проф. Парашчук разработва малкото арх.[итектурни] скулптурни украсни елементи в салона на Държавния музикален театър „Стефан Македонски”, София.

С архитектите Йордан Йорданов и Сава Овчаров той изработва арх.[итектурни] украсни елементи на Търговската палата в Бургас, с арх. Петко Цветков – на Двореца на профсъюзите във Велинград и пр.

Не малко свои работи проф. Парашчук е оставил и в архитектурната украса на някои легации, частни сгради и инженерни съоръжения и др.

Въобще извънредно богата е палитрата на творчеството на скулптора проф. Парашчук. Голям път е изминал той в търсенето и усвояването на формите, за да дойде в България и ни предаде цялото богатство на своя талант и познания, за което българският архитект му е вечно признателен.

Мъчното в архитектурно-скулпурната украса, арх[итектурните] барелефи, арх[итектурната] декорация и пр.[очие] се състои в това, че същите горни арх[итектурни] елементи не се изграждат сами по себе си, както в останалата скулптура, а са неразделно свързани с околната среда, със стила на самата архитектура, с идеята, която архитектът е вложил в своята творба и се стреми да я подчертае. Така, че една посредствена или недобре изработена архитектурна украса стои изолирана, самостоятелна; тя дисхармонира, уврежда цялото архитектурно-ансамблово единство. Една лоша скулптура /архитектурна/ може съвсем да разстрои даден арх[итектурен] образ и напротив, една сполучлива, вярна точно изразена арх.[итектурна] украса обогатява, заживява сградата или арх.[итектурния] ансамбъл, като ни разкрива дълбокото съдържание и замисъл на арх.[итекта] проектант.

Сгради със сполучливо изработени скулптурни елементи радват окото и пълнят душата, докато с несполучливия си скулпт[урен] елемент угрозяват, увреждат и най-сполучливото арх.[итектурно] решение. Затова винаги скулптурната арх.[итектурна] украса е била най-мъчна за скулпторите.

За нашата страна прави чест, че един високо талантлив славянин от братска Украйна работи и твори повече от половината от своя творчески живот у нас, като дава от себе си най-ценното от придобитото от европейската класика и изкуство.

Затова ние с право можем да смятаме, че украинецът Парашчук е наш, български, тъй като считаме за свои видните чужденци, допринесли извънредно много за развитието на следосвобо-

женската ни наука и изкуство украинците Венелин и Драгоманов и чехите-художници Вешин и Мърквичка.

Необходимо е Съюзът на художниците да възстанови името и престижа на проф. Парашчук, като го признае за един измежду първите свои съюзни членове, още повече, че същият е един от основателите на Съюза.

Неободимо е научно-техническият съюз в лицето на ахитектурната секция да признае проф. Мих. Парашчук за свой почетен член, не само за приноса, който той е дал в архитектурното оформление на забележителни наши сгради, но и за нововъведенията, които той е прокарал в нашата строителна техника и керамика, защото той е един от пионерите, които въвеждат и разработват за масово употребление начините за направата на римската и венецианска мозайки, на изкуствения камък, изкуствения мрамор, терановата мазилка. На него е присъдена и грамотата за най-добрият тип българска керемида и първия, който въвежда макета.

Необходимо е Министерството на просветата и културата съвместно с Комитета за културни връзки с чужбина и Българската академия на науките да издадат една пълна монография с всички творби, създадени от проф. Парашчук в нашата страна и в чужбина, която монография, размножена, да се представи на цялата наша общественост, художници, архитекти, скулптори и самодейци за обогатяване на познанията в областта на скулптурата.

Необходимо е също горепосоченото Министерство и ведомства да подготвят и изнесат годишнина за честуване на името и делото на талантливия художник и скулптор, на видния славянин проф. МИХАИЛ ПАРАШЧУК.

София, 14. X. 1958 год.

СТ. АРХИТЕКТ: подп. Ст. Миланов
/член на ръководството на научно-техническото дружество
при М-во на просветата и културата/

ДОКУМЕНТ № 184

Статия „Съдбата на твореца” от Андрий Нименко, публикувана в сп. „Укрїна”, бр. 15, 1961 г. София. Превод. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 41, л. л. 1, 2, 3.

СЪДБАТА НА ТВОРЕЦА

Това беше през 1913 година.

.....

Тъкмо по това време младият и енергичен скулптор Михайло Парашчук се бе завърнал в Киев от чужбина, където бе на специализация в Парижката академия по живопис и скулптура „Жулиен”, както и в ателиетата на прославения Огюст Роден.

Завършил със златен медал, той създава галерия от образи на свои съвременици, известни културни деятели на Украйна и по-специално на композитора Микола Лисенко, писателите Иван Франко, Васил Стефаник, Михайло Яцкив.

Роден в Подолие, село Варваринци, в селско семейство, Парашчук посвещава целия си живот в служба на народа.

Мечтата за освобождение на украинския народ от чуждото потисничество е отразена още в първите значителни работи на скулптора. Неговата сюита „Робство” е работена в периода на революцията 1905-1907 г. г. Мисълта за триумфа на освободения човек той отразява в скулптурната група „Народни танци”. За страданията на западно-украинските трудещи се в Австро-унгарската империя и царска Русия Парашчук говори в двете композиции – „Украински работник” и „Жена-

труженичка”. Младото, някога яко тяло на работника е приведено от непосилна работа. Гордата му глава е наведена до земята, а краката му са оковани. Цялата фигура символизира съдбата на поробения и ограбван от експлоататорите народ.

Не по-малко изразителна е и „Момиче от народа”. Измъчена от тежкия живот, замислена седи бедна селска девойка.

Третата скулптурна група от този цикъл – „Народни танци”, допълвайки по-предишните, претворява сюитата „Робство” в трилогия с оптимистичен край-каквото и да е, каквото и да става, един ден украинският народ ще живее свободно и затова ще танцуваме, ще пеем и ще се веселим – така разказва замисъла си авторът.

Поборник за Истината в изкуството, М. Парашчук не се ограничава само в рамките на своето творчество. Още през 1898-99 г. г. в Лвов той е избран за секретар на районна секция при социалдемократическата партия. По-късно, преместил се във Варшава, той става активен член на тайната организация, целта на която е освобождението на Полша и Западна Украйна от Австро-унгарската монархия. Михайло Иванович укрива нелегални, оръжие, революционна литература и подпомага материално организацията.

През революционните дни на 1905 г. Парашчук е всред революционерите на Варшавските барикади. След разгрома, ранен, той е принуден да емигрира в Австрия. Едва към 1910 г. се завръща в Лвов, където прави бюстовете на някои революционери и скулптурната композиция от мрамор „Майка” – загрижена за съдбата на децата си, родени в тревожните дни на борбата за свобода.

След първата Световна война /1922/ Парашчук е в София. Неговото творчество е изиграло немалка роля в развитието на българската художествена култура, особено в областта на монументално-декоративната скулптура.

Една от най-ценните му работи от този период е паметника на гроба на М. П. Драгоманов с барелефния портрет на известния украински учен и основател на Софийския университет.

В братската страна творецът създава с любов образите на известните дейци – Д. Благоев, Алеко Константинов, Христо Ботев и др.

Създадените от неговите талантливи ръце портрети, барелефи са получили широкото признание както на изкуствоведите, така и на целия български народ.

„За нас – пишат българските творци – е чест и слава, че талантливият син на братска Украйна работи половината от творческия си живот в България, който е дал всичко най-ценно в себе си, придобито от класическото изкуство. Ние с пълно право можем да кажем, че украинецът Парашчук е наш, български. Той е от тези чужденци, които особено уважаваме и които са допринесли извънредно много за нашето развитие.”

Михайло Иванович Парашчук скоро ще посети Родината си и зеленоглавият Киев с радост ще посрещне славния майстор, който получава правата на съветски гражданин.

Това е закономерна равносметка на жизнения и творчески път на талантривия творец.

„Безкрайно съм щастлив – заявява той с гордост, че доживях да видя Украйна свободна и обединена като никога.”

Андрей Нименко
кандидат по изкуствознание

Журнал „Украина”, № 15, 1961 г.

ДОКУМЕНТ № 185

Статия „У Михайла Паращука”от Юрий Крилач, публикувана във в. „Наша култура”, притурка на в.”Наше слово”, бр. 4 (36), 04. 1961 г., Варшава. Укр. ез. Печатно.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1157, л. 1.

Молода щецінська лікарка їде на екскурсію в Софію. Вона сидить в швидкому поїзді і з нетерпінням очікує зустрічі з болгарською столицею, яку знає тільки з оповідань. Але крім туристських зацікавлень, в неї одно мале завдання. На просьбу друзів з Польщі вона має покласти букет квітів на могилі Михайла Драгоманова. Вона роздумує, як знайти цю могилу в чужому незнайомому місті. Та лице її роз”яснюється. Адже в останній хвилині, зовсім випадково, лікарка довідалася, що в Софії проживає старенький скульптор-українець, який 50 років тому робив з натури бюст Івана Франка. Скульптор зветься Михайло Паращук, і до нього молода людина скеровує свої перші кроки.

- Ах, землячка! З Польщі! Який я радий!

Скульптор оживляється, запрошує до кімнати. Через кілька хвилин розмова ведеться як між старими знайомими. І перед очима лікарки, немов на фільмовій стрічці, прокочується історія давноминулих років. Історія одного працьовитого і славного життя.

Михайло Паращук народився 16.11.1878 р. в селі Варваринці на Поділлі. Будучи ще молодим хлопцем він проявляв винятковий хист до скульптури і залюбки різьбив по дереву. Молодим виїжджає в світ. 19-літнім юнаком в Кракові бере участь в реставрації „Зигмунтовської каплиці” на Вавелі, а одночасно тут вчиться. Студії продовжує у Відні, звідки повертається до Львова і вступає в ательє відомого скульптора проф. Попеля. Під його керівництвом створює капітель та жертовник для пам”ятника Адаму Міцкевичу.

Однак, душа митця – це душа людини вразливої не тільки на красу, але і людську недолю. Тому з молодих років скульптор зацікавився революційною діяльністю і вступив у Львові в члени соціал-радикальної партії.

В 1902-1905 роках Паращук працює у Варшаві, де завідує скульптурною майстернею Сабіна Баранського. В цей час дозріває не тільки Паращук-скульптор, але також Паращук-революціонер. Він бореться пліч-о-пліч з польськими друзями, розповсюджує нелегальну літературу і переховує членів організації. В майстерні, якою він завідував, було сховище для зброї. Паращук брав участь в бомбовому замаху на варшавського царського губернатора. Бурхливий 1905 рік зустрічає його на барикадах, на яких скульптор був ранений. Після розгрому повстання митець-революціонер втікає до Львова. Тут він попадає в середовище богемістів-літераторів і художників об”єднаних в товаристві „Молода Муза”, до якого входили Карманський, Бузиновський, В. Масляк, Пачовський, Яцків, Чарнецький і Турянський.

Львівський період – це надзвичайно плодовиті роки в творчості скульптора. Він невтомно творить погруддя багатьох видатних діячів української культури Франка, Стефаника, Яцкова, Карманського, Пачовського, Лисенка і Людкевича.

В 1906 р. Паращук виїжджає в Париж, де з золотою медаллю закінчує Академію мистецтв і працює в ательє славетного скульптора О. Родена.. Згодом митця запрошують на пост професора Художнього інституту в Мюнхені. Однак туга за рідним краєм тягне Пращука на схід. В 1910 р. він вже в Києві, куди зміг виїхати шойно після оголошення амністії царським урядом для тих, які брали участь в революції 1905 року. Та коли, напередодні І світової війни, охранка активізує свою діяльність, митець нелегально втікає до Австрії. На кордоні його арештовують як російського шпигуна і лише інтервенція українських послів в австрійському парламенті рятує його від розстрілу. Все ж таки не минуло його пекло Талергофського концтабору. Вирвавшись звідти Паращук працює у Відні, де творить бюсти Олеся, Лепкого і Черкасенка.

До Болгарії, яка стала його другою Батьківщиною, він приїхав у 1921 р. Як представник Міжнародного Червоного Хреста. Прожиті тут 40 років – це час невтомної праці на полі болгарської культури, на полі українсько-болгарського зближення, яке мало вже гарні традиції.

В Болгарії Паращук створив цілий ряд бюстів визначних болгарських діячів, м.інш., поета П. Яворова, поета-революціонера Х. Ботева, письменника С. Чілінгірова і ученого проф. М. Арнаудова та багатьох інших.

Одночасно він став автором багатьох монументальних споруд у болгарській столиці. З визначніших – Мавзолей Димітрова, ряд театральних залів, будинків культури та інших державних будинків, а також пам"ятник загиблим під час війни євреям. Сліди його плодотворної діяльності зустрічаємо у Варні, Димітрові, Бургасі, Велінграді та всіх більших болгарських містах.

Паращук – видатний майстер барельєфу. Визначні його твори в цій ділянці – це три величезні, 11 м. – завдовжки, барельєфи, які прикрашують Воєнну Академію в Софії. Один з них зветься „Болгарські герої обороняють Шипку". Для нас він цікавий тим, що в 1876-77 роках в боротьбі з турками за визволення Болгарії брало участь багато українців. На горі Шипці в рядах російської армії боровся укр. артист Микола Садовський.

Михайло Паращук є також щирим другом польського народу. Проживаючи довгий час в польському середовищі, він завжди з пошаною ставився до польської культури. Крім співучасті в будові пам"ятника А. Міцкевича у Львові, він створив бюсти письменників Сенкєвича і Пшибишевського. Ділом Паращукових рук є пам"ятник у Варні, збудований на місці, де в 1444 р. в боротьбі з турками згинув польський король Владислав Варненьчик.

Час минає швидко.

Лікарка неспокійно поглядає на годинник. Треба прощатися з митцем і його милою дружиною-болгаркою, що є вірною подругою мистецьких подвигів великого скульптора. Лікарка довго стискає спрацьовану руку митця, руку, яка зуміла не тільки створити мистецькі скульптури, але також твердо стискати зброю на барикадах Варшави. Вона обіцяє багато розказати землякам в Польщі про митця, який тут майже незнаний. На спомин залишає йому „Український календар на 1961 р.", виданий у Варшаві. На лиці митця усміх, в очах сльози. Таким він і залишається в пам"яті лікарки.

ДОКУМЕНТ № 186

Статия „Такава ли участ заслужава скулпторът М. Парашчук" от Косена Панева. София. След 1957. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 49, л. л. 1, 2.

ТАКАВА ЛИ УЧАСТ ЗАСЛУЖАВА СКУЛПТОРЪТ М. ПАРАШЧУК

Дълги години в нашата страна живее и работи скулпторът-украинец Михайл Парашчук. Той е работил архитектурната украса на почти всички наши представителни сгради, като Народната библиотека „В. Коларов", Българската народна банка, Министерството на народната отбрана, Военната академия „Г. С. Раковски", Българската академия на науките, Ректората на Софийския университет, Културния дом на МВР, Музикалния театър „Ст. Македонски", Профсъюзния културен дом „Г. Димитров", украсата на саркофага на Г. Димитров в Мавзолея, кино „Македония", кино-зала „Москва", Дома на техниката, редица домове и чуждестранни легации в София, много представителни сгради в провинцията като дворците на културата в Димитрово и Кърджали и профсъюзния почивен дворец във Велинград, театри, училищни сгради, украсата на моста на дружбата на Дунава и много, много други.

Тук нямаме за цел да даваме оценка на неговото дело като скулптор. Това трябва да бъде направено от други. Ние искаме да разкажем за незавидната участ, в която се намира сега др. М.

Парашчук, благодарение на професионалната ненавист на някои свои колеги от ръководството от Съюза на художниците в България.

Сам един от основателите на този съюз, преследван преди 9 септември 1944 г. като украинец, след тази дата М. Парашчук също не намира покой. Обявен набързо за емигрант-белогвардеец, той бива изключен от Съюза на художниците, за да бъде отново възстановено членството му едва след като М. Парашчук поисква настоятелно да му се докаже обвинението. Срамно е, че и днес в Съюза на художниците съзнателно не разчистват мъглата около М. Парашчук, подхвърлят, че е „случаен човек в изкуството" и други подобни. А този „случаен човек" през 1922 г. прави бюста на Дядото-Димитър Благоев от натура и цели 23 години го укрива с високо гражданско съзнание, за да го предаде след победата на народната власт на ЦК на БКП.

Скулпторът М. Парашчук е украински емигрант от царско време, бил се е на барикадите във Варшава през 1905 г. и участвувал в апарата за разпространение на Ленинската „Искра". Учил се е в Краков, Виена, Мюнхен и Париж при Огюст Роден. В Мюнхен той се сближава с български студенти и когато през 1921 г. идва в България като делегат на Международния червен кръст, за да проучи положението на руските пленници на Балканите, по настояване на своите приятели от Мюнхен, той остава в нашата страна. М. Парашчук обиква България като второ свое отечество и с невероятно трудолюбие работи за издигане на нашата млада архитектурна скулптура. Вместо признателност и защита за всичко това от Съюза на художниците в България, той сега е отново изключен, лишаван от творческа работа и живее в обидна нищета.

Да се изключи човек от организация като Съюза на художниците причини и мотиви винаги могат да се намерят. Но когато този човек е вече на 80 години и е оставил значителна следа в оформяването на монументалните сгради в страната ни, когато въпреки възрастта си желае да работи и учи младите, изключването му може да буди недоумение.

Всички наши големи архитекти, които са работили с М. Парашчук, не могат да изкажат възторга си от неговото голямо разбиране и опит в декоративната скулптура от голямото му чувство за хармония между архитектурата и орнамента.

В годините след освобождението ни от фашизма, когато в страната ни бе подето огромно строителство, архитектите са се опитали да привлекат и други наши скулптори в орнаменталната архитектура. В почти всички случаи тези опити завършвали безуспешно и трябвало да се вика пак М. Парашчук, за да отстранява допуснатите грешки и слабости. Такъв е и случая с Партийния дом.

М. Парашчук е въвел в нашето строителство римските мозайки, изкуствения мрамор и камък и др. Създал е препитание на стотици хора, а днес сам изнемогва, тъй като Съюзът на художниците, възползувайки се от Трето и Пето постановление на Министерския съвет го лишава от всяка работа.

Преди да дойде в страната ни М. Парашчук е работил с успех във фигуралната скулптура и е получил отличия в тази област. Сега от Киев и ЛВОВ негови някогашни колеги се интересуват за него и издирват произведенията му за изготвяне на монография. А у нас, където М. Парашчук е работил повече от 35 години, творчеството му е в пълна неизвестност и умишлено се умаловажава. Досега само по вина на ръководството на Съюза на художниците в България в големите познания и опит на М. Парашчук в архитектурната скулптура няма приемственост и традиция.

В нашето младо изобразително изкуство в миналото са дали принос и други чужденци. Народът ни им е признателен за това. На стария пионер и майстор М. Парашчук трябва също да се отреди заслужено място и се осигурят достойно старините. Съюзът на художниците в България трябва да проучи и направи достояние на народа творчеството на М. Парашчук и да му се създадат условия да работи и учи млади кадри, докато силите му позволяват.

К.[осена] Панева

ДОКУМЕНТ № 187

Статия „Димитър Благоев – Дядо, основателят на партията, мислителят, ораторът" от Косена Панева, публикувана във в. "Димитровско дело" от 11.12.1970 г. София. Копие. Печатно.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 49, л. л. 3, 4.

ДИМИТЪР БЛАГОЕВ-ДЯДО, ОСНОВАТЕЛЯТ НА ПАРТИЯТА,
МИСЛИТЕЛЯТ, ОРАТОРЪТ

На много от редакционните сътрудници сигурно е направило впечатление гипсовият бюст на Димитър Благоев, който се намира в кабинета на др. Тодор Ламбов, завеждащ отдел „Кореспонденти" в редакцията. Той е малко по-дребен от естествена големина, но покорява с умния и дълбок поглед, със силата и благородството на чертите си. От няколко дни в редакцията се намира един бюст на Дядо. Той е по-едър и ни показва основателя на партията в момент на произнасяне на реч. Тук Димитър Благоев е в разцвет на физическа и интелектуална сила-въпреки дълбоките бръчки, които прорязват високото му чело. Погледът е отправен с вяра и оптимизъм далеко в бъдното. От стойката на главата, от изражението на чертите лъха твърдост и сила...

И двата бюста са дело на скулптора Михайло Парашчук, украинец по произход, живял и работил около 40 години в България. През 1922 година М. Парашчук дошъл в България по задача на Международния Червен кръст в Женева. За него България не била чужда страна. Вече двама негови сънародници – Юри Венелин и проф. Михаил Драгоманов, били свързали личните си съдби със съдбата на тази братска славянска страна. М. Парашчук имал тук много приятели –архитекти, инженери, лекари-бивши студенти в Мюнхен, където работел като скулптор. Те настоявали М. Парашчук да остане у нас – страната ни по онова време нямала нито един специалист по архитектурна скулптура. Такова голямо поле за творческа и педагогическа дейност му се предлагало!

Димитър Благоев бил вече изтощен от борбите и непосилния труд за извеждане партията по верен път, от грижата за насъщния на семейството, бил сразен от болестта и годините. Партийното ръководство в лицето на Георги Димитров и Васил Коларов решава образът му да бъде запазен за поколенията и възлага на М. Парашчук да направи скулптурен портрет на Дядо... Знаех за творбата на М. Парашчук само от снимки. Не бях ѝ отдала особено значение сред десетките снимки от други творби на украинеца. А неговото дело в областта на архитектурната скулптура у нас е действително огромно – потонът и дантелените балкони на театър „Роял", сега Театър на въоръжените сили, зала „Алианс", зала „Биад", барелефът на паметника на Алеко Константинов, на острова на Марица в Пазарджик, архитектурната украса на Народната библиотека „Кирил и Методий", от ръкохватките на вратите, решетките пред радиаторите до неповторимите по красотата си капители на колоните.

Особено много бе дал от себе си М. Парашчук след установяването на народната власт. Реставрирането на повредената от бомбардировките украса на Народния театър; дворците на културата в Мадан[28] и Перник, сградата на Института за мелиорация и електрификация на селското стопанство в Русе, домът на културата в Провадия. Когато минавате покрай бялата сграда на Софийския университет, повдигнете нагоре очи. Осем ансамблови фигури, по четири на страничните крила на ректората, показват историята, астрономията, философията и останалите науки. И те са дело на М. Парашчук.

Преди 14 години работата ми в редакцията ме сблъска с мъката на този украинец, който се гордееше, че е живял и работил в страната ни. Вече възрастен, той беше останал без всякакви средства, делото му бе обречено на забрава. Много видни наши представители на изкуството и архитектурата срещнах тогава. Архитектите проф. [Станчо] Белковски, проф. Цолов, Иван Васильов, Иван Ганев и много други говореха с възторг и преклонение пред големия му талант и принос. Незабравима за мен ще остане срещата ми с акад. Тодор Павлов. Тогава той беше председател на БАН.

Научил, че редакцията се занимава със случая с цел М. Парашчук да получи пенсия и обществено признание, той се заинтересува от направеното. Разказах на др. Тодор Павлов каквото вече знаех за М. Парашчук, показах и снимковия материал от творбите му. Той дълго и с голямо внимание разглежда снимките. Най-голям интерес у него предизвиква Д. Благоев.

- Ето, това е Дядо – мъдрецът, основателят на партията, вождът! – възкликна той. – Аз си го спомням, такъв беше той, а не като онзи склерозирал старец, какъвто ни го показват други бюстове!

Тогава и аз с нови очи видях Дядо. Споделих с М. Парашчук възхитата на др. Тодор Павлов. Той много се зарадва-има ли по-голяма награда за художника от разбирането! Тогава М. Парашчук ми разказа как му е позирал Дядо-на легло, с апарат за дишане на гърди. Скулпторът е откраднал просто отделни мигове между дрямката и вътрешната вглъбеност. Тогава М. Парашчук решава да направи и една своя интерпретация – Дядо оратор. Това е бюстът, който ние сега притежаваме.

Косена ПАНЕВА
Завеждащ отдел „Документация"

ДОКУМЕНТ № 188

Статия[29] „Българските скулптори на М. Парашчук" от Дмитро Степовик, публикувана в сп. „Всесвіт", год. 15, 1972, бр. 3. с. 174-178. Киев. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1 а. е. 1199, л. л. 1, 2, 2г, 3, 3г.

БОЛГАРСЬКІ СКУЛЬПТУРИ МИХАЙЛА ПАРАЩУКА

Історія України й Болгарії має багато спільного. Це обумовлено походженням народів обох країн з одного слов`янського кореня, їх сусідством, близькістю культури й історичної долі. У болгарській та українській культурах напрочуд богато однорідних моментів. Вони розвивалися наче в одному руслі, багаті фактами безкорисливої дружби.

Ось кілька прикладів.

Київський чернець-гравер Леонтій Рус, подорожуючи на Афон, осів у Троянському монастирі і 1819 р. заснував першу в Болгарії граверню, поклавши початок розвиткові болгарської гравюри на металі. Все життя присвятив дослідженню історії болгарського народу український вчений Юрій Венелін. Його численні праці, особливо капітальна монографія „Стародавні і сучасні болгари", є й тепер цінним джерелом болгарознавства. Державний лад Болгарії часів князя Бориса I (IX ст.) досліджував історик Михайло Попруженко. Друг Тараса Шевченка, портретист Аполлон Мокрицький навчав живопису майбутніх класиків болгарського мистецтва Станіслава Доспевського та Христо Цокева. Загальновідомий вклад у розвиток болгарської науки і культури – вніс Михайло Драгоманов - з 1889 р.- професор Софійського університету. Неабияку роль в українсько-болгарському єднанні відіграли Іван Франко, Леся Українка, Михайло Старицький, Михайло Павлик, Іван Будкевич та багато інших.

У XX ст. цю традицію продовжували нові митці, серед них – скульптор Михайло Паращук.

Михайло Іванович Паращук (1878-1963) прибув до Болгарії на початку 1920-х років як представник Міжнародного Червоного Хреста цілком зформованим скульптором, що здобув освіту в академіях Відня й Парижа і створив цілий ряд монументальних та станкових скульптур в ательє Львова, Києва, Варшави, Парижа, Відня, Мюнхена. За плечима в нього був досвід праці над проектами пам`ятників Міцкевичу у Львові, Шевченку в Києві, кількох десятків скульптурних портретів.

Не маючи можливості після реакційного перевороту 1923 р. поставити питання про переїзд на Радянську Україну, він на все життя лишився в Болгарії.

Як митець Паращук завжди твердо стояв на реалістичних позиціях і працював у двох напрямках: скульптурного портрета і монументально-декоративної скульптури. Влившись у русло реалістичного мистецтва Болгарії, митець створив цілу галерею образів, неповторних за концепцією і образною характеристикою.

Невдовзі після приїзду до країни скульптор почав працювати над погруддям засновника Комуністичної партії Болгарії Димитра Благова. Ліплений з натури, твір є зразком чіткої цільної характеристики портретованого. Благоєв був чудовим промовцем, його слово полонило маси. Цю рису відтворив митець. Осяяне думкою благородне обличчя, відкриті уста, рішучий погляд. У портреті нема навіть натяку на позу, на зовнішній ефект, бо він чужий був Благоєву – ораторові глибокого переконання.

Це погруддя виконане на замовлення керівництва БКП, особисто Василя Коларова та Георгія Димитрова. Скульптор був присутій на похоронах Благоєва, за що його почала переслідувати цанковська поліція. Протягом тривалих років реакції митець зберігав цей твір удома і передав його ЦК БКП після проголошенни Болгарії Народною Республікою. В листі до Георгія Димитрова з цього привиду М. Паращук писав: „Я щасливий, що виконую це замовлення беспосередньо для Вас. Минуло понад двацять жахливих років, на протязі яких я жодної хвилини не забував свого обов`язку перед Вами і партією – зберегти цю святиню навіть ціною власного життя... Нині передаю її Вам”. (Цитую за матеріалами архіву М. І. Паращука - Д. С.)

Скульптурний портрет Благоєва зберігається в редакції газети „Работническо дело”.

Вмінням передати складний світ переживань Паращук довів свою майстерність вдумливого митця-психолога. Створений ним портрет одного з перших болгарських учених-агрономів Радо Дедева (1932 р.) відзначається міцністю пластичної структури, багатством емоційної характеристики. Це образ вченого-вихідця з болгарських селян. Його поране зморшками чоло, запалі щоки, вольове підборіддя говорять про натуру сильну і працелюбну.

Портрет поета Пейо Яворова вражає великою життєвою переконливістю. Поставивши собі за мету мовою пластики висловити людське переживання, зафіксувати несподіваний порух душі, скульптор об`єктом зображення робить незавершений мімічний вираз. Енергійний ракурс, напівроззулені уста, спрямований вдалину погляд відтворюють порив, мрію.

В портреті Яворова помітний вплив творчості Огюста Родена, в майстерні якого Паращук часто бував, навчаючись у Парижі.

Роденівська концепція пластики вгадується в його увазі до натури й до руху, хоча захоплення пафосом руху в українського скульптора не мало такого полемічного, спрямованого проти академізму характеру, як у Родена.

Натхненням і духовною красою позначений енергійний профіль письменника Алеко Константинова (барельєф для пам`ятника у місті Пазарджику, 1937 р.). Обличчя виліплено сміливо і темпераментно. Чітка силуетність ліній голови й плечей, ретельно опацьована пластика обличчя й зачіски посилюють гру світлотіні. Тлом для барельєфа є овал з променеподібними лініями, які наче створюють сяйво довкола голови. Цей засіб відомий у мистецтві ще з часів античності й Відродження. Застосований у скульптурному портреті, що прикрашає струнký обеліск, він зазвучав по-новому, надавши невеликому за розміром пам”ятникові справжньої монументальності.

Взірцем відданості творчій праці був для Паращука Михайло Драгоманов. В 1930-х роках скульптор вирішив спорудити пам”ятник на його могилі у Софії. Як розповідає дружина скульптора Цвітана Йорданівна, Паращук вклав у цю справу багато енергії й коштів. Він розшукав загублену могилу, викупив посмертну маску.

Створений Паращуком барельєф для пам”ятника Драгоманову (1932 р.) вирішений за класичним взірцем. Профіль Драгоманова пластично виразний, в рисах обличчя втілені натхненність, мудрість і рішучість. У пружному овалі цій голові мовби тісно, тісно думкам, енергії. Згодом Михайло Іванович створив погруддя Драгоманова у гіпсі.

За спогадами Цвітани Йорданівни, М. І. Паращук просив її, щоб після смерті його було поховано поряд з могилою Драгоманова. Заповіт виконано.

Хоч які значні досягнення Паращука-станковіста, він був передусім майстром монументальної скульптури. Цікавий його проект пам"ятника полеглим у боях за волю Болгарії для міста Пловдіва (не здійснений). На невисокому постаменті в центрі павільйона зображено вершника. Кінь летить уперед, стрімким рухом пройнята і постать вершника. Напружене тіло, випростана вперед рука, відчайдушний вираз обличчя. Емоційний лад пам"ятника побудований на контрасті ураганного лету вершника, що символізує борця за світле майбутнє Болгарії, з величаво-монументальними лініями меморіального павільйону.

Ще яскравіше виявився талант монументаліста в жанрі декоративної пластики. Еклектичний характер болгарської мурованої архітектури кінця XIX – початку XX століть позначився й на декоративній пластиці. Лише після першої світової війни почалася творча співпраця між зодчими та скульпторами-декораторами. Важливу роль у цьому процесі відіграв М.Паращук, який, на противагу іншим запрошеним до Болгарії митцям, приділив виняткову увагу історії болгарської культури, тардиціям болгарського мистецтва.

Паращукові рельєфи для військової академії пов"язані з історичним малярством, зокрема, з творами Ніколая Павловича. Рельєф „Аспарух переходить через Дунай" свідчить про те, що скульптор уважно вивчив картини й рисунки Павловича на тему легендарного переходу Аспаруха через Дунай у VII ст.н.е. Специфіка рельєфної скульптури продиктувала Паращукові свою оригінальну композицію. Трактування ж сцени як радісної й урочистої події в обох митців однакове. Як монументаліст Паращук використав засіб, характерний для давньоруського і давньоболгарського мистецтва. За човнами, на яких видно перший ряд воїнів, здіймається ліс списів. Створюється враження маси народу, величезної армії. Праворуч розгорнуто ряд вершників. Вони рівномірно і ритмічно заповнюють фриз, урівноважують сцену на човнах у лівій частині, виділяють центральну постать Аспаруха.

Відомо, що Павлович хотів створити картину про похід царя Симеона на візантійську столицю Цареград. На жаль, цей задум не був здійснений, хоч художник підготував для картини шкіци. Тим цікавішою була Паращукова інтерпретація цієї теми: йдеться про другий фриз для військової академії – „Цар Симеон біля стін Цареграда". На тлі кам"яних мурів і верхівок храмів розгорнута велелюдна сцена. В центрі її три вершники, за ними – військо. Молоді візантійки підносять дарунки Симеонові. Зустрічний рух двох мас людей узгоджений. Ритмічна динаміка болгарського загону наростає, тоді як рух візантійок немовби згасає й завершується жестом жінки, що, впавши навколішки, простягає Симеонові дарунки. Цей твір характеризують точна виваженість пропорцій, продуманість жестів.

Паращук у кожному конкретному випадку по-новому вирішував проблему синтезу архітектури з пластикою. Про це свідчать скульптурна композиція „Наука" й інші алегоричні постаті на фронтоні ректорату Софійського університету імені Климента Охридського, орнамент парадних дверей університету, барельєфи у Народній бібліотеці.

Багато уваги приділяв скульптор декоративно-орнаментальній пластиці, в якій майже завжди відчуваються мотиви барокко і, зокрема, українського барокко. Парадний аркоподібний вхід до монументальної судової палати в Софії оздоблено рельєфним різьбленням по каменю орнаментом, що нагадує виноградну лозу на старовинних українських візерунках. В цьому орнаменті Паращука вражає ретельне опрацювання кожного вигину стебла й листочка, вдале поєднання в рельєфі загострених вгорі елементів з плоскими.

Неабиякою творчою вдачею Паращука є скульптурно-декоративне оздоблення Болгарського народного банку в Софії. Він тут виконав усе – від колон до дверних ручок. Вертикальні й горизонтальні лінії гратованих брам перегукуються з квадратним візерунком підлоги. Поєднання бронзи із світлим тоном зали підкреслює урочистість інтер"єру. Особливо вдалі метафоричні емблеми на

брамах: геральдичні леви при контурних щитах із зображенням колосків, троянд і вітрильного торгового судна.

Благородна праця Михайла Івановича на терені болгарської монументалістики була перервана другою світовою війною. За відмову взяти участь у виставці, спрямованій проти Радянського Союзу, він був виключений із Спілки художників, потрапив до „чорних списків" гестапо. Тільки після 9 вересня 1944 року, коли Болгарія стала вільною, Паращук продовжив творчу працю.

В повоєнні роки творив як монументаліст, поборник синтезу архітектури й скульптури. Порадами й особистою участю Паращук надав допомогу болгарським архітекторам і скульпторам при спорудженні, оздобленні або реставрації таких споруд: мавзолею Георгія Димитрова, Партійного дому, Народної бібліотеки імені Кирила і Мефодія, ректорату Софійського університету, палаців культури в Провадії, Перніку, Димитрово і Кирджалі, будинку відпочинку в Сепаревій Бані. Міст дружби через Дунай в місті Русе був одним з останніх об"єктів, в оздобленні яких брав участь скульптор.

Михайло Іванович Парашук помер 24 грудня 1963 року, віддавши мистецтву 60 років життя, з них 40 років – мистецтву болгарського народу. Його спадщина була органічно пов"язана з кращими реалістичними традиціями світової скульптури.

З розповідей Цвітани Йорданівни постає образ Паращука – людини і патріота. В 1923 р., вже будучи в Болгарії, Паращук взявся активно збирати кошти для допомоги Країні Рад. „Я маю широкі зв"язки з громадськими інституціями – писав він у листі до „Укоопспілки", - і при бажанні всі ці зв"язки можна дуже добре використати для добра нашого населення...Ми підготували грунт для безпосередніх зносин болгарської кооперації з нашою „Укоопспілкою" і російським „Центросоюзом"..."(Цитую за матеріалами архіву М. І. Паращука. – Д.С.).

На столі у Михайла Івановича в його будинку в Софії довгі роки лежала книжечка, оправлена в чорний сап"ян. Небагато людей знали історію цієї книжки – Шевченкового „Кобзаря". Виконуючи свою місію як посланець Чевоного Хреста, Паращук знайшов її на полі бою, серед речей безіменного солдата.

Віра в народ, у перемогу сил миру і соціалізму над силами війни і фашизму вселяла надію в Михайла Івановича і в роки Великої Вітчизняної війни. Не маючи можливості творити і виставляти своїх творів, він пише вірша „Ще прийдеш ти, жаданий день". У вірші звучить глибока віра в прихід „сонячного щасливого дня", віра в перемогу над фашизмом.

Михайло Іванович дочекався цього дня. У листах на Україну, до знайомих та родичів у Львові і в рідному його селі Варваринці Тернопільської області, він писав,що пишається успіхами українського радянського народу.

Болгарський народ віддав належну шану українському митцеві. Яскравим свідченням цього є висока оцінка, дана творчості Паращука академіком Тодором Павловим, архітекторами Димитром Цоловим, Іваном[30] Белковським, Іваном Василовим, Іваном Ганевим, Іллею Хаджійським, художником Ніко Кожухаровим, публіцисткою Косеною Паневою, літературознавцем Петко Атанасовим і багатьма іншими. 1967 року уряд Народної Республіки Болгарії нагородив Паращука посмертно орденом Кирила і Мефодія першого ступеня. До 90-річчя від дня народження скульптора газета „Работническо дело" видрукувала статтю Димитра Методієва, в якій, зокрема, писалося: „Справа Михайла Паращука є одним із символів братерських зв"язків українського і болгарського народів, цінним внеском у культурну спадщину слов"янських народів. І ми, болгари, складаємо йому найглибшу шану і подяку".

Дмитро СТЕПОВИК

ДОКУМЕНТ № 189

Статия „Михайло Парашчук и България” от Косена Панева. София. [1995]. Копие. Машинопис.[31]

ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 139, л. л. 6, 7, 8, 9, 10.

МИХАЙЛО ПАРАШЧУК И БЪЛГАРИЯ

Преди повече от двадесет години при мен като редактор отдел „Писма на читателите” в партийния орган на Българската комунистическа партия в. „Работническо дело” дойде Цветана Пекарева Парашчук. Така се запознах отначало с нея – темпераментната и интелигентна дъщеря на един от основателите през 1899 г. на Българския земеделски народен съюз Йордан Пекарев, а след това и с нейния съпруг – украинския скулптор Михайло Парашчук. Приятелските ми връзки с това семейство продължиха до края на живота на двамата стари хора. Истинско щастие беше човек да е близък с твореца М. Парашчук – една многолика, висококултурна и високохуманна личност, оставила своя ярка диря в културата на нашата страна.

Сред имената на личностите, чиято стогодишнина ЮНЕСКО препоръча да бъде честван, бе и името на украинския скулптор М. Парашчук. Когато той се родил, баща му мужикът Иван, още не се бил завърнал в родното село Варваринци, Тернополския край, от войната отвъд Дунава. В това сякаш има нещо действително символично. През много житейски изпитания през двадесетте години на столетието ни съдбата ще доведе младия скулптор в страната, за чиято свобода се е сражавал бащата – да я обикне, да остане завинаги в нея, да посвети изкуство, знания, опит на нея.

Странно е, че днес толкова малко хора знаят името на този творец. Но може би такъв е жребият на скулптора! Колцина от нас помнят кой е създателят на паметника, покрай който минаваме всеки ден! Талантливата ръка на Парашчук е допринесла десетки обществени сгради в София да очертаят неповторимото в нейния облик, да останат завинаги във фонда на архитектурното ни наследство.

През периода 1920-1940 г. в столицата ни – по думите на специалистите – са изградени най-добрите образци на синтез между архитектура и художествено наследство – Съдебната палата, Университетът „Св. Климент Охридски”, Народната библиотека „Кирил и Методий”, Министерството на народната отбрана и др. На М. Парашчук българските архитекти поверяват монументалната художествена украса на тези сгради. „Парашчук сложи истинското начало на архитектурната скулптура у нас” – отбелязва акад. проф. архитект Цимитър Цолов. „Той беше пълен с ерудиция, творчески замах и големи технически архитектурни познания” – твърди друг голям наш творец в областта на строителството – засл. архитект Иван Васильов. За работата на М. Парашчук в Ректората на Софийския университет и в Народната библиотека проф. Станчо Белковски казва: „Голям майстор на архитектурната скулптура. Той успяваше да постигне пълно единство между архитектура и архитектурна украса – един изключително творчески момент”. По проекти на М. Парашчук са изработени четирите скулптурни композиции на зданието върху сградата на Софийския университет след пристрояването. Всичко, което са оставили ръцете му, вълнува не само със своята пластичност и творческа фантазия. Отличителна черта на неговите творби са проникновението и познаването на историческата материя, на епохата и националните особености.

М. Парашчук е участвал и в художественото оформление на много паметници в страната: бариелефът на паметника на Алеко Константинов на острова на Марица край Пазарджик, полският герб на Мавзолея на Владислав Варненчик край Варна и др. При проектирането на Мавзолея на Георги Димитров М. Парашчук работи неотлъчно до архитект Георги Овчаров, който е оглавявал строителството. Своето преклонение пред революционера и дееца на международното работническо движение скулпторът изразява чрез венеца от дъбови листа, който опасва саркофага.

След народната победа, когато в страната ни се разгръща небивало строителство, макар че е вече в напреднала възраст, виждаме М. Парашчук отново на всички големи строителни обекти. Реставрира колесниците на пострадалата от бомбардировките сграда на Народния театър, кинотеатри, читалища. Десетки са сградите и в провинцията, чиято украса е дело на Парашчук – Домът на миньора в Перник, Дворецът на културата в Кърджали, почивният дом на профсъюзите във Велинград, Висшият институт за механизация и електрификация на селското стопанство в Русе и др. М. Парашчук е и на строителството на Моста на дружбата. Порталите на българския и румънския бряг и орловите глави, които красят моста по цялото му протежение, са изработени по негови проекти.

Михайло Парашчук е една всестранно развита творческа личност – печели конкурс за нов вид керемида, по негови рецептури се изработват изкуствения мрамор и мозайките у нас и досега.

Минали са вече много години. Някои от сградите, архитектурната скулптура, на които е правил М. Парашчук, са реконструирани или усъвременени, но и до днес те пазят от хармонията и изразителността на мотивите, така характерни за неговия творчески стил – Театъра на народната армия (бивше кино „Роял"), културния дом „Георги Димитров", Домът на техниката, зала „Славейков" (бивша „Алианс Франсез"), Музикалният театър „Стефан Македонски", таваните на БИАД и др.

Напуснал родния си край много рано, М. Парашчук учи в Краков, Лвов и Варшава. През революционната 1905 г., увлечен от идеите на социалдемокрацията, той се сражава на барикадите във Варшава. Ранен, успява да избяга в Австро-Унгария. Руското царско правителство издава задочни смъртни присъди за участниците във въстанието.

М. Парашчук е неуморим. Учи и работи над галерия портрети на украински писатели – Т. Шевченко, И. Франко, В. Стефаник и др. В Париж завършва академията „Жулиен". Пред блестящото бъдеще на професор – канят го от Япония и САЩ, той предпочита да остане в Мюнхен, близо до родината си. И когато през 1910 г. в Русия амнистират присъдите от 1905 г. той се установява в Киев. Ала за кратко. Няма спокойствие за хората, които имат досиета в полицията. Отново емиграция. Избухва Първата световна война и М. Парашчук попада във военнопленнически лагер. Огромно число руски войници и офицери са изпратени като пленници в Германия. Между тях има и много украинци. М. Парашчук организира работилници и ателиета за дърворезба, керамика и др. художествени занаяти. В тези лагери възпитава любов към красотата и народното творчество у стотици свои съотечественици.

През 1922[32] г. М. Парашчук пристига в България като пратеник на Международния червен кръст. Тук той намира много приятели – архитекти, инженери и др., учили в Мюнхен, където той имал ателие преди войната. „Ние, българските студенти, често бяхме на трапезата на Михайло Парашчук. Той на всеки беше готов да помогне – на кой със сако, на кой с обувки или пари" – спомня си проф. Димитър Михалчев.

Приятелите на скулптора настояват той да остане у нас. В страната има широко поле за работа и творчество, а няма специалисти, няма никакви традиции в областта на архитектурната скулптура. Отначало М. Парашчук решава да остане за някоя и друга година, но после влиза в семейството на Йордан Пекарев, като се оженва за дъщеря му и остава в България повече от 45[33] години. До смъртта си.

През 1922 г. Димитър Благоев – Дядо е много отпаднал, често и продължително боледува. От ЦК на партията възлагат на М. Парашчук да направи бюст на Дядо. Бюстът е готов само след няколко сеанса. Парашчук е покорен и от силата и достолепието на основателя на партията на тесните социалисти у нас и създава още един скулптурен портрет „Благоев - ораторът"[34]. Поради събитията през 1923 г. двата бюста останат у автора, той ги съхранява повече от двайсет години и след Девети септември ги предава лично на Георги Димитров. Академик Тодор Павлов, когато види „Благоев-ораторът" ще каже: „Това е нашият истински Дядо, внушаващ сила и убедителност, увличащ със словото си народните маси".

Четири десетилетия творчески живот – най-плодотворните М. Парашчук посвети на България, своята втора родина. Направеното от него е навсякъде около нас по фасадите, в концертните зали, в кинотеатрите, в дворците на културата. Но като че ли целокупното му дело, приносът му за издигането на нивото на българската архитектура все още не е заслужило цялостната му оценка.

При едно мое пътуване до Съветската страна преди няколко години посетих Музея на украинското изкуство в Киев. Това беше мое голямо желание, защото знаех, че по искане на ръководството на музея бяха изпратени някои запазени творби на Михайло Парашчук и негов скулптурен автопортрет. В една от залите на музея с вълнение съзрях благородната старческа глава на твореца. Дълго я съзерцавах и ми се струваше, че погледът на присвитите му очи е отправен някъде далече, далече, може би към страната, където протекоха дните на неговата творческа зрялост.

София, януари КОСЕНА ПАНЕВА

Бележки

[1] 0276.III-1. Снимка на държавния герб, изработен от Михайло Парашчук и съобщение за монтирането му над централния вход на Народния театър в София, отпечатани във в. "Дневник" от 01.07. и 08.10.1936 г.; статия и съобщение от в. "Зора" и неуточнен в., изрязани, надписани и подлепени върху листове от чехословашки информационен бюлетин от Михайло Парашчук. София. Прага. Печатно. Ръкопис. Има и фр. ез. 6л. ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 69, 6л.

[2] Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість", Едмонтон – Торонто – Київ. 1994. с. 89 - 96- снимки №№ 58-62. Емине Хакова, Виталий Москаленко „Проф. Михайло Иванович Парашчук украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963)-научно-инвентарен опис на личния архив на проф. М. И. Парашчук ЦДА на Р. Б Ф. 1717К". София, 2007. с. 57 анот. 0285 (ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а.е. 64, 1л.), 0286 (ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 82, 26л.); снимка на Мойсей – в края на книгата - илюстрациите

[3] В същата а. е. има още два подробни спомена – б. д. от Ели Ешкенази – председател на Еврейския научен институт /л.1-8/ и от 14.09.1948 г. на Нисим Самуел Шимон – председател на строителната комисия при Дружество " Бикур Холим" /л. 9-14/, в които, обаче не се споменава за паметника.

[4] Сметки за извършените скулптурни работи от М. Парашчук за Мавзолея и за Музикалния театър ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 130, л. 6.

[5] Вероятно думата е „години", защото паметникът е бил готов 1938 г. Настоящото изложение е машинописно копие без подписа на М. Парашчук.

[6] Още за изработените от М. Парашчук детайли на архитектурната пластика в сградата на Ректората в разширения списък в края на сборника и в ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 145. Бел. Е. Х.

[7] Ръкописни бележки на М. Парашчук - колонка със сумирани цени.

[8] „Заверката за Миланов е моя – инж. Н. Франсъзов" – бележка на Франсъзов по дължина на полето в дясно.

[9] Писмо 6694 от 23.07.1955 г. – ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 130, л. 27. Бел. Е. Х.

[10] Ръкописна бележка на М. Парашчук. Бел. Е. Х.

[11] Договори, писма, молби и др. от и до Михайло Парашчук и РСУ „Местни строежи", София, д-р Вера Златарева, Софийски Народен съд, IV район, I участък, Софийски градски съд /гражданска колегия/ и др. за делото на М. Парашчук за извършените от него ремонтни работи в Народния театър. София. 27.06.1955- 03.02.1959. Оригинали Копия. Машинопис. Ръкопис. ЦДА ф. 1752К, а. е. 396, л. л. 1- 18. – цялата а. е. Тук препечатваме по-голяма част от документите в а. е., защото именно участието на М. Парашчук в ремонта на Народния театър се посочва като една от причините за неговото изключване от СБХ, както и „Той идва в България като представител на Международния червен кръст, позната тогава фашистка организация, хвали се, че е член на Украинската Рада, движи се в дипломатическите среди /показания на Любен Димитров, Иван Антонов и други/. Най-близките му приятели са хора на миналото, нито един прогресивен. Не общува със съюза, страни от колегите си. ..." Док № 172. Вж. по-долу и документите за изключването му. Бел. Е. Х.

[12] Гръб на л. 16 бележка от В. Златарева " Георги Досев Каракашев 20.X.1955 г. инж. Стоян Стоянов Нар. театър." Бел. Е. Х.

[13] По-голямата част от бележките към списъка са дадени в разширения списък на творбите на М. Парашчук в края на сборника.

[14] ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 7, 8, 9, 10, 12 – фактури за получени пари за извършени скулптурни работи на М. Парашчук за сградата на Унгарската легация, за периода 03.10.1949 -17.07.1950 г.

[15] Съдебна палата в София – пропуснат в оригинала на документа

[16] Снимката на фигурата „Момче /дете/ със свирка" се намира във фонда на скулптора – ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 106, 1л.

[17] Вероятно става дума за две скулптори, във фонд 1717К няма снимка на фигура „Момиченце с цветя" нито скулптура „Момче със свирка и момиченце с цветя".

[18] В същата а. е. л. 3, друг вариант на същият картотечен лист в графа 6 – „Съм на свободна практика като скулптор в гр. София от апр. 1921 г.". Вж илюстрациите. Бел. Е. Х.

[19] Подобно „сведение" за М. Парашчук има и в досието му в АМВР ф. 5, оп.3, а. е. 384, л. 20г. в писмо на Христо Христов /08.11.1951 г./ до Мирхан Хамаде в Бейрут „...живея в много интересно семейство, в което съм приет като син. Хазяинът ми Михаил Иванович Парашчук, е голям и с европейска известност скулптор – украинец по произход. Ученик на Роден, и близък на голяма част от големите хора на културата от края на миналия и началото на този век. Много културен и способен човек много видял и много знаещ, същевременно и голям политически деец – борец за независимост на Украйна /националист/, бил е изгнаник, министър в украинското националистическо правителство през 919-20 година." Постът министър се споменава и в „0045.I-5. Съобщение "Скандал между двама чужденци" за инцидент между гръцкия търговски съветник Тайтиклис и „бившия украински министър художника Парашчук", отпечатано във в."Утро" от 14.09.1938. София. Печатно. 2 л. ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 1, 2л." вж. „Емине Хакова Виталий Москаленко „Проф. Михайло Иванович Парашчук украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963)-научно-инвентарен опис на личния архив на проф. М. И. Парашчук ЦДА на Р. Б Ф. 1717К ". София. 2007. с. 29.

[20] Още за анкетата вж. глава VII.

[21] Карлово

[22] Ул. „Солун(ска)"

[23] Народна библиотека „Свети свети Кирил и Методий"

[24] Перник

[25] Храмът „Александър Невски" в София

[26] Името на Парашчук /Паращук – укр. и рус. ез./ в България много често изписват като Парасчук, дори СБХ му изпраща писмата с пощенски плик с марка, на която е изобразена свиня-майка, която кърми прасенцата си. Изглежда за да му изяснят нагледно как се казва и от къде произхожда фамилното му име, нещо като Прасчев /прасе/ в превод. Бел. Е. Х.

[27] В статиите в ГЛАВА I също са поместени отзиви за творчеството на скулптора.

[28] Док. № 466 в сборника – писмо от Цв. Парашчук до Дм. Степовик... „ 2) Дом культуры в Кырджали не в Мадане случайная ошибка – это соседные места." Бел. Е. Х.

[29] Илюстрована. Снимка на бюст на Иван Франко; барелеф на М. Драгоманов на надгробния му паметника; барелеф на Христо Ботев; барелеф „Цар Симеон пред стените на Цариград".

[30] Арх. Станчо Белковски

[31] Тази статия ми беше предадена лично от нейния автор – К. Панева в деня на откриването на изложбата -17 окт. 1995 г. „Михайло Парашчук – живот и творчество – октомври-ноември 1995 г." за съхранение в личния архив на скулптора. Във фонда на скулптора, ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е.139 , л. л. 2-5 е другата и статия за М. Парашчук „Изкуството на твореца живее" вероятно от 1985 г. Книгата на Д. Степовик получих от В. Москаленко на следващия ден след откриването на изложбата, съвпадението на заглавията е случайно. Бел. Е. Х.

[32] М. Парашчук пристига в България на 01.04.1921 г.

[33] Живее в България 42 г. до края на живота си - 24.12.1963 г.

[34] В някои публикации бюстът „Благоев – ораторът" е датиран 1946, годината на предаването на бюста на Г. Димитров. В личния архив на скулптора има снимка само на бюста Д. Благоев – ораторът / в анотацията не е спомената годината на изработване - 1922 г., а годината на предаване на бюста - 1946 г. , а може би годината на изработване на снимката/ - ЦДА ф.1717К, оп. 1, а. е. 86, л.1, 3 /2 екз./ В оп. 3 на ф. 1717К, а. е.7 – в книгата на Д. Степовик „Михайло Парашчук- життя і творчість", Едмонтон –Торонто – Киев. 1994. с. 81- сн. № 49 – бюст на Д. Благоев е датиран 1922, а на стр. 157, 158 - сн. №№ 134, 135 Благоев – ораторът – е датиран 1946. Във фонда на П. Атанасов се съхранява друга снимка на вариант на бюст на Д. Благоев, различен от посочените две снимки на бюста ЦДА, ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1245, 1 л.

Глава четвърта

ОБЩЕСТВЕНО-ПОЛИТИЧЕСКА ДЕЙНОСТ НА М. ПАРАШЧУК

1. УКРАИНСКИ И УКРАИНСКИ КАЗАШКИ ЕМИГРАНТСКИ ОРГАНИЗАЦИИ И КОМИТЕТИ В БЪЛГАРИЯ

ДОКУМЕНТ № 190

Писмо от Украинската колония „Громада" в България до министър-председателя Александър Стамболийски за желанието на украинците да бъдат представлявани от техен украинския пълномощен представител – Васил Драгомирецкий, а не от агенти на Врангел. София. 10.05.1923. Оригинал. Машинопис.[1]
ЦДА ф. 176К, оп. 3, а. е. 1035, л. л. 103, 103г., 104, 104 г.

г. Куневу
18. V. [1]923
отговорено
подпис не се чете

ДО НЕГОВО ПРЕВЪЗХОДИТЕЛСТВО
Господина Министра-Председателя А. Стамболийски
От Украинската колония „ГРОМАДА" в България

Мин[инистерство]то на Външните Работи
Тайна Архива Вх. № 1361
Получено на 19/V/ [1]923

На 11. януари 1918 г. в гр. Киев „Централната Рада", в състав повече от 1 000 депутати от разните украински краища прогласи Украйна за независима и самостоятелна държава. Чрез тоя велик и важен акт украинският народ зае заслужаваното му историческо място между другите народи в света. Украинският народ, като пълноправен господар взе властта в своите ръце в обширната си земя. Тя беше призната като самостоятелна суверенна държава от почти всички държави в света, и беше представена в тия държави чрез своите посланици. България, като най-близка съседка на Украйна, е една от първите, които признаха новата украинска държава и влезе с нея в тясни връзки. Българското правителство прие нашия украински представител г. Драгомирецки, който беше натоваен от Украинското правителство с пълни права и пълномощия.

До украинската колония в България дойде вестта, че агенти на Врангел разпространяват упорити слухове, че никакъв украински народ не съществува и че само Врангел може да представлява всички народи на бившата територия на Царска Русия.

Против такива провокаторски слухове, направени срещу нашата националност, украинската колония в България, от името на 523 нейни членове, решително и категорично протестира. Украинския народ ето вече цели пет години води тежка и упорита кървава борба за самостоятелността на своята Украйна и тури на карта всички свои народни сили. В първите редове на борците за своите народни идеали стои многомилионното украинско селско население и неговото правителство на Украинската Народна Република.

Украинската колония в България, а също и целата украинска многомилионна селска маса не ще допуснат да мачкат нейната света идея за националност и не ще дадат възможност на своите врагове да разбият сплотените и редове, които най-главно имат стремежа за самостоятелност на Украйна, искат честно национално селско правителство, признават правото на собственост, запазване

личността на човека и свободата на слово и печат. Нито един украинец пребиващ в България не би допуснал да бъде под опекунството на каквато и да било друга власт, освен на наш украински представител, който и досега горещо се е застъпвал за нашите интереси.

Ние не можем да вярваме, че родственото нам по идеи българско селско правителство може да се съгласи благодарение на нашите врагове врангеловите агенти, ние да останем без защитата на нашия единствен пълномощен украински представител.

Вярваме, че нашата молба ще бъде приета във внимание.

София. 10. май 1923 год.

Към настоящото ние прилагаме собственоръчните си подписи:

Председател на Украинската колония „Громада" в България:

[Григорий] Крупицький

Секретар: [О. Йосипів] кръгъл печат на колонията

Заместитель председателя .....подп. не се чете

Члени съвета: С. Давиденко, О. Шавик., Г.Чорнота

Граждане:

[Иван]Салівон
[Владимир]Ду[ш]ко
Доброволський
[Григорий С.] Мицик
Михайлик
Д. В. При.
Е. Гуліян
В. Михайловський
А. Садовничий
Юрко Юзик – Полтавченко
Павел Бутко
А. Лемко
Н. Ков[аленко]?
Терещенко
С. Вовк
И. Калесов
И.В. Матяш
П. Руденко
[(О)Панас (Атанас)] Романюк
А. Monsiepa
не се чете
не се чете
О. Нудьга
В. Кушнір
В. Чорний
Хмара
Харченко
[Йосип]Ткаченко
О. Петрицький
Ф. Твердохліб
М.П...ходский
Г. Кабанів
М. Кириченко

И. Богдановський
Д. Лебединовський
Аста...
Мих. Пухальський
В. Журавленко
О. Андрієнко
З. Чумак
Боганець
[Григорий] Зуб
Бай
[Герасим] Вертелецький
Д.[митрий] Майстренко
Дерий
Васюта
Гур"ян
Струків
І. Дубак
Косий
М. Драгунців
Ладоня
А. Палиенко
А. Мит...
Твердохлиб
В. Бойко
В. Кудря
М. Овсяненко
Д. Іван
Шаповал
Р. Петрик
Крячко
С Корне[лиев]
В. Дикун
П. Лисиченко

П. Сохацький	М. Жук
С. Поснов	С. Худко
Хвастівець	Йос. Печений
Казаренко	О. Луценко
П. Лагно	Г. Соломко
К. Дудник	Жумилин
Ив. Пивоварів	В. Деркач
К. Бурлива	М. Колодій
В. Замурко	Хр. С. Сейко
Сидоренко	Кипренко
О. Мизин	З. Грінберг
С. Дорошенко	А. Сребродовний
Т. Коваленко	П. Чеботько
М. Лоза	К. Долоня
Г. Клочко	Б. Андрієвський
П. Кизим	О. Черешько

ДОКУМЕНТ № 191

Програма за украински художествен концерт. София. 21.12.1924. Печатно. Има и укр. ез. ***НА БАН ф. 11К, оп. 5, а. е. 300, л. л.12, 12г., 13.***

УКРАЙНСКИ НАРОДЕН ХОР

НЕДЕЛЯ 21 ДЕКЕМВРИЙ 1924 Г.

*

Х У Д О Ж Е С Т В Е Н
КОНЦЕРТ

*

„СЛАВЯНСКА БЕСЕДА”

СОФИЯ

	I	
1.	До бою.....муз. Бажанский	ХОР
2.	Тихо, тихо.....Арранж. И. Н. Сеславин	
3.	Дощик..... В. Верховінец	
4.	Ой кум до куми....Арранж. И. Н. Сеславин	
5.	Ой щож-то за шум? Арранж. А. Кошиц	
6.	Закувала та сива Зозуля.....П. Ніщинський	
	II	
1.	Місяцю ясний..... Романс из опера „Запорожець за Дунаем”..... Муз. Гулак-Артемовский.....	Концертна певица Г-ца Н. ВОДЕНИЧАРОВА
2.	Садок вишневий.....Муз. Н. Лисенко (присвята Ліді Драгомановій)	
3.	Ой казала мені мати.... Муз. Гулак-Артемовський	
4.	Ой Дніпре, мій Дніпре... Муз. Н. Лисенко	Артист от Народната Опера Г-н А. КРАЕВ
5.	Минають дні ..... Муз. Н. Лисенко	
6.	Гетьмани..... Арія из опери „Галайда” – Н. Лисенко	

7. Хусточка – народна песен- (Перелож.) И. Н. Сеславин 8. Соловейко – романс... Думи и мелодия М. Л. Кропивницкий Муз. С. Заремба 9. Гандзя- народна песен.... Муз. Турула	Артистката от Народната опера Г-ца М. ВАСИЛЕВА
III	
1. Козаченьку куда йдеш?.....Муз. Н. Лисенко 2. Біжить шумить .... Думи и арранж. И. Н. Сеславин 3. Ой летіла горлиця- Муз. Н. Лисенко 4. Из-за гори світ біленький....Арранж. И. Н. Сеславин 5. Стелися барвінку.....Муз. К. Стеценко 6. Та орав мужик....народна песен, Арранж. И. Н. Сеславин	Х О Р
IV	
Украйнски народни танци:	
1. Соло „Гопак” – ще изпълни	Г-н ПОЛТАВЕНКО
2. Народен „КОЗАЧОК” – изпъл- няват украйските артисти:	Г-жа С. П. ЗОРИНА Г-н М. Н. УКРАІНЦІВ.

СОЛИСТИ и ХОР в НАЦИОНАЛНИ УКРАЙНСКИ КОСТЮМИ

Хор под диригенството на известния познавач
на украйнската народна песен
ИВ. Н. СЕСЛАВИН
Аккомпанират: Свободна художница
Е. И. ИВАНОВА и А. П. ЛЮБИМОВ

Начало 8 ч. вечерта

ДОКУМЕНТ № 192

Молба от Украинското дружество „Украинска рада” в България до министъра на вътрешните работи за учредяване на дружеството и за утвръждаване на устава му. София. 14. 01.1926. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 316, л. 23.

До Господина
Министра на Вътрешните Работи

Т у к

М О Л Б А
От Украинското Дружество „Украинска Рада” в България
/”Украинско съвещание”/

Господин Министре,

На Общото ни събрание състояло се на 3 януари т.[ази] г.[одина] в гр. София, на което присъствуваха 72 делегати е бил приет новия устав за учредяване новото дружество под название „Украинска Рада” в България – седалище в София.

И на новото тяло е възложено да се погрижи за утвръждаването на устава от българските власти.

Като прилага към настоящата молба новия устав, Управителното тяло на Украинското дружество „Украинска Рада" има честта най-учтиво да Ви моли, господин Министре, да благоволите и утвърдите настоящия устав.

София, 14. януари 1926 г.

С почитание:
Председател:
Секретар:

ДОКУМЕНТ № 193

Писмо от Дружеството за културно единение на младите славяни в България до председателя на украинското дружество „Украинска Рада" с покана за участие в заседанието на увеселителния комитет на дружеството за провеждането на славянска забава. София. 13. 03. 1926. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 403, л. 2.

Дружество
за
КУЛТУРНО ЕДИНЕНИЕ
на
МЛАДИТЕ СЛАВЯНИ
БЪЛГАРИЯ
№ 151

София 13 март 1926 г.

До Господин
Председателя на Украинската Рада
Тук

Господин Председателю,

Д[ружест]-вото за „КУЛТУРНО ЕДИНЕНИЕ НА МЛАДИТЕ СЛАВЯНИ", съществуващо от шест години, обединило за сега в едно: българи, руси, украинци, поляци, чехи и представители от Хърватско, желаейки да даде по-голяма гласност на своето съществуване и да направи една достойна разгласа на своите идеи за сближение, разбирателство и обединение на славяните, а също и на идеята за създаването на един ВСЕСЛАВЯНСКИ СГОВОР НА МЛАДИТЕ СЛАВЯНИ чрез свикването на един събор в София е решило да даде една славянска забава от славянски музика, песни, танци, носии на 4 АПРИЛ т.[ази] г.[одина] от 3 ½ ч. – 9 ч. вечерта в салона на „ВОЕННИЯ КЛУБ", като за целта Ви замолява да дадете Вашето ценно сътрудничество, като изпратите ваш представител на заседанието на Увеселителния Комитет на Дружеството на 10^2 /вторник/ в 6 ¼ ч. вечерта в салона на Славянското дружество, ул. „Славянска" № 6.

С братски поздрав
П Р Е Д С Е Д А Т Е Л: В. Стефчев
за С Е К Р Е Т А Р: В. А[нев]

ДОКУМЕНТ № 194

Доклад от Григорий Крупицки за украинските организации в България (1920-1927). София. 1926. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 316, л. л. 11, 11г., 12.

З кінця 1920 р. та початку 21 р. українці числено прибувають на терен Болгарії особливо до столиці Софії де групіруються біля нашого представництва. Заходами управляючого Укр. Легацією п. Драгомірецького відкривається укр. притулок «Хата», яка вміщує більше 120 душ, де улаштовують свою кухню, бібліотеку-читальню та маленьку домашню сцену.

При грошовій допомозі Легації відчинили курси українознавства поділені на дві групи: перша для грамотних та маючих середню освіту, а друга для неграмотних. Заснувався аматорський гурток, студентська спілка та культурно-просвітня організація «Українська Громада». Заходами цих всіх організацій були улаштовані концерти, витавки, лекції та ріжні реферати. З великим захопленням святкувались роковини Т. Г. Шевченка та М. Драгоманіва. Кождий рік українці великою сім»єю ходили на могилу М. Драгоманіва служити панахиду, взяли на себе опікування могилою, поставили ограду, пофарбовану національним коліром й доглядали за її добрим виглядом.

Коли було потрібно заманіфестувати, аби показати себе як націю окрему від Росії (тут особливо це потрібно, бо болгари мало відріжняють нас від росіян), всі організації брали живу участь в цьому, як було це під час похорону великого болгарського письменника І. Вазова, де і українці займали першорядне місце, попереду знаменоносець з прапором, по бокам якого два асістенти, а далі по чотирі рядами і то біля 80-ти українців. Росіяне тоді спасували перед нами і з заздрістю дивувались на нашу організованість.

З роками 22 та 23-м та 24 культурна сила зменшується, бо студенти та абітурієнти від»їздять до Подебрад на чехах кінчати своє навчання, а з другого боку болгарська влада під впливом представника С.С.С.Р. Корешкова касує правність нашої легації і тим урізує права нашого представництва. Студспілка прикоротила свою діяльність, аматорський гурток розсіявся, а в «Громаді» виникли непорозуміння і врешті розподіл на дві організації: «Гурток імені М. Драгоманова» та «Вільне козацтво». Не дивлячись на всі ці непорозуміння партійного характеру, українці одержували паси і всі потрібні папери для життя на терені Болгарії від свого представника і були не залежними від російських організацій, бо з скороченням прав Легації захист еміграції перебрав «Комітет допомоги українцям» на чолі з Укр. Легацією п. Драгомірецьким.

1925 рік приносить багато нещасть нашій еміграції: По доносу росіян та підпомогою «Вільного Козацтва» «Гурток імені Драгоманіва» закривається (президія була заарештована і після слідства випущена).

Представник п. Др. їздючи з лекціями «Українська література» по Болгарії тяжко захворює паралічом, лежить безпритомним більше півроку без усяких матеріяльних засобів (средств) і нарешті з великими зусиллями виїздить до Букаресту, а відти до Чехів, передаючи охороняти архів Легації та справи комітета допомоги коменданту Укр.притулка та секретарю комітета, маючи на увазі скоро повернутись до Софії. З його від»їздом еміграція лишилась без захисту з правного боку. «Хата» не маючи ні матеріяльних засобів, ні сильної руки захищаючої її інтереси Б. Владою закрилась.

Еміграція стояла перед ділемою що робити далі? По ініціативі групи емігрантів на чолі з п. проф. Паращук було ухвалено зорганізувати та легалізувати Громадський комітет. Скликані були 3-го січня 1926 р. Загальні збори. Затвердили Статут і вибрали Управу, головою був обраний п. проф. Паращук, який подав до легалізації Б. Владою статута.

Російські кола, які завше слідкують за діяльністю українців, заворушились та почали акцію особисто проти голови Комітету, бо він є більмо в їхньому оці; ріжними провокаційними засобами та доносами з підтримкою «Вільного Козацтва» їм удалось цій організації перешкодить.

ДОКУМЕНТ № 195

Доклад от Григорий Крупицки за дейността на украинските организации в България (1920-1927). София. 1927. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 316, л. л. 15, 15г., 16.

Із Української Громади, яка складалась з членів ріжних партій і політичних переконань, у 1923 році витворилося дві організації І „Гурток імені М. Драгоманіва" та ІІ „Вільне Козацтво". У 1924 році козаки зробили донос на „Гурток" і Рада була заарештована, а організацію Б.[олгарська] Влада закрила.

Після того очередним завданням козаків було здіскредітувати „представництво У.Н.Р." та утворення ніби громадської інституції це-б-то Громадського Комітету, куди б ввійшли ціла укр. еміграція і де-б верховодили козаки, але на жаль останніх український з"їзд вибрав комітет в складі не бажанному козакам. Головою обібр.[ано] Проф. Паращука та секретар Крупицького. Це було в лютім м-ці 1926 року.

Помилившись в розрахунках свого впливу на українців, козаки знов взялися за знайому роботу донести на президію, а особливо на голову п.[ана] проф. Паращука, що це большевик і бол. Влада статута не затвердила і наслідком їх доносів зроблений трус у п.проф. та інших членів Ради. Козакам пошастило за цю провокацію легалізувати свій статут під назвою „Укр.[аїнське] Культурне об"єднання", яке є не що инше як Вільне Козацтво. 3-го Лютого 1927 р. на нараді порішили поновити діяльність „Укр.[аїнської] Громади" та дати статут на затвердження, але і до цього часу Влада статута не затверджує, затим що козацтво зуміло перетягти на свою сторону коменданта Столиці, який стоїть на перешкоді, бо вважає всіх крім Остряничиників – більшовиками. Крім цього козаки займаються пропагандою, аби очернити Уряд У.[країнської] Н.[ародньої]Р.[еспубліки] не тілько перед Б. Владою а й перед малоросами а для цього випускають проклямації як вирізки з нім. часописів то-що.

Визначну ролю займає тут як провокатор Полтавців, а організатори доносів це Гулай та Орлів.

ДОКУМЕНТ № 196

Съобщение на Григорий Крупицки за украинското студенство в България [1920-те гг. на XX в.]. София. Б. д. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 398, л. л. 1, 1г.

Становище
Українського Студентства в Болгарії

При російських емігрантських організаціях в Болгарії заснувався „Союз русских студентов" з метою закінчення вищої освіти за кордоном. Покладалися вони головним чином на обіцянку „Всероссійскаго Союза Городов" клопотатися за них перед закордонними вищими школами про прийом і перед американською Спілкою Християнської Молоді про матер"яльну допомогу російському студентству в формі стипендій.

Спокуса таким легким шляхом дістати вищої освіти була остілько принадною, що багато студентів увійшло в склад Російської Студенської Організації.

Гадаючи, що ми, українські студенти маємо стілько ж шансів на закінчення вищої освіти за кордоном, як і росіяне, і маючи на увазі, що люде, які отримали нижчу і середню освіту в російській школі, занадто молоді і несталі в національному питанні, отримавши вищу освіту завдяки російським організаціям і серед цілком російських студентських кол – будуть відрізаними шматками від українського суспільства – я прийшов до неохідности з"організувати українське студенство в

окрему організацію з метою закінчення вищої освіти в центрах Середньої Європи (Берлін, Прага, Відень і т.п.) під визивом і в суспільстві Українського студентства.

Студентська Спілка в складі 14 чоловіка заклалася при „Культурно-Просвітньому Гуртку". На чолі Спілки стоїть Правління в складі - голови-М. Храпко, писаря – Вс. Пилипченко і члена Правління – Д. Копаниця.

Правління провадить свої зносини з усіма інстітуціями через Посольство У.Н.Р. в Софії, бо поодиноким засобом осягнення своєї мети рахує допомогу свого Уряду в справі прийому її членів до вищих шкіл Центральної Європи і одержання стіпендій як від Союзу Христіянської Молоді, так і від инших організацій.

Спілка має зараз власні курси німецької мови, яку вона студіює передбачаючи можливість закінчення вищої освіти в Німеччині і Австрії.

Членами Спілки подані на ім"я Посольства У.[країнської]Н.[ародньої]Р.[еспубліки] в Софії прохання про прийом їх до університетів і вищих фахових шкіл середньої Європи і одержання стпендій, до прохань додані документи про освітній ценз, а хто їх не має – (зальп-?) свідків.

Прохання мають бути направлені Посольством У.Н.Р. в Софії до відповідних посольств У.Н.Р. в Центральній Європі.

Спілка не має ні реальних данних, ні реальних засобів в справі осягнення своєї мети і користується в своїй роботі непевними інформаціями часописів.

Використовуючи нагоду, Спілка має за честь звернутися до Міністерства Освіти і Міністерства Закордонних справ У.Н.Р. з уклінним проханням допомогти їй в її роботі шляхом певних інформацій відповідних вказівок що до напрямку роботи і допомоги в справі прийому її членів до вищіх шкіл Центральної Європи і отримання стіпендій.

Голова Культурно-Просвітнього гуртка
(потпис) М. Храпко

ДОКУМЕНТ № 197

Бележка от председателя на „Украинската громада (общество)" Васил Филонович за отношението на българската общественост към украинското национално-освободително движение. София. 1920-те гг. на XX в. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 368, л. л. 1, 1г

Відношення Болгарських кол до Українців.

Широкі кола болгарського громадянства або зовсім не поінформовані, або поінформовані занадто мало в справі Українського визвольно-національного руху. Через що відношення до нас, Українських емігрантів, і погляд на справу виробляється з дебільшого от болгарських громадян рівнобіжно з знайомством з цим питанням.

У більшости боротьба за самостійність викликає співчуття, доки болгарин балакає з Вами, не як партійна людина. Позаяк-же в Болгарії дуже розвинена партійна боротьба, всі партійні болгаре, ставлячись до окремого українця з співчуттям, в відношінні до загальної справи керуються партійними поглядами, виробленими їх ватажками.

Так: „земледєльческа" партія, що стоїть зараз у влади, на чолі з прем"єр міністром Стамбулійським, досить прихильно ставиться до У.[країнської]Н.[ародньої]Р.[еспубліки], як до контр большевиків, і цілком байдуже – до національних змагань.

Партія „народняц-ів" Демократів, на чолі з проф. Бобчевим та редактором „Картінної Галерії" Палашевим, цілком негативно ставиться до визвольно-національного руху на Вкраїні, бо вбачають в цьому одну із головних причин роспаду „великої Росії".

Найбільше прихильно до нас ставиться партія „Широких соціалістів", яка складається переважно із болгарської інтелігенції і має в своєму програмі прінціп самовизначення націй. Партія комуністів (тесні соціалісти) в відношінні до нас і нашого руху поділяється на 2 табори: праве крило на чолі з шефом партії Благоєвим співчує визвольному руху, але не співчуває бородьбі з комуною і большевизмом; ліве – ставиться цілком негативно вбачаючи в нас контр-революціонерів. Загалом, відношіння до нас, яко емігрантів, гарне, до нашої справи невиразне.

Погляд на Український визвольно-національний рух виробляється зараз в залежності від інформацій і Українська Громада в Болгарії лічить своїм завданням допомогти позітивному його виявленню.

Голова Громади [Васил] Филонович
Голова К[ультурно]-Просвітнього Гуртка (потпис) М. Храпко

ДОКУМЕНТ № 198

Протокол № 1 от събрание за учредяване на Украинското културно-просветно дружество в България. София. 27.01.1929. Препис. Машинопис
ДА-София ф. 3К, оп. 1, а. е. 278, л. 35 /фирмено дело на д-вото в Софийски областен съд/

Оригинала необгербван
Препис кръгъл печат и гербова марка

П Р О Т О К О Л № 1

Събранието на инициативната група за организацията на Украйнското културно-просветно Д[ружест]-во в България.

Събранието се състояло на 27 януарий 1929 година.

На събранието са присъствували: Ив.[ан] Саливон, Ив.[ан] Ампольстки, Ив.[ан] Коршун, [О] Панас Романюк, Йосип Тригуб, Петро Крещеновски, Борис Цибулски, Грицко Бацман, Герасим Вертелецки, Ив.[ан] Гура, Ив.[ан] Мищенко, Ив.[ан] Мишустин, Васил Шокун, Герасим Маджара, Павло Скрипал, Ив.[ан] Биловус, Юрко Полтавченко, Михайло Паращук.

За председател на събранието бил избран г. Б.[орис] Цибулски и
Секретар----------г. Ю.[рий] Полтавченко

Д Н Е В Е Н Р Е Д

a. Доклад на г.[осподин] Б.[орис] Цибулски за настоящето положение на Украинската емиграция в България и другите държави.
b. Разглеждане статута на дружеството
c. Избиране на настоятелство и контролна комисия на д[ружест]-вото

1. В своя доклад г. Цибулски изясни настоящето неорганизирано положение на Украйнците в България в отношение на културно-просветната деятелност и самоподпомагане и едновременно обърна внимание на работата между Украинската емиграция в другите държави, молещи тукашната емиграция за обединение в културно-просветна организация, за което предложи съставен от него устав.
2. Събранието разгледвайки статута, единодушно го похвали, упълномощавайки г. г.[осподата] Б.[орис] Цибулски и П.[авло] Скрипал да отидат пред Министерството на Вътрешните работи в Царство България, за да бъде утвърден този статут.
3. В настоятелството на Дружеството били избрани:
За председател: г. Б.[орис] Цибулски

За пом.[ощник] председател: г. П.[авло] Скрипал
За секретар: М.[ихайло] Паращук
За касиер: г. Ив.[ан] Саливон
За съветник: Ив.[ан] Амполски
В контролната комисия влезли:
1. Ив.[ан] Биловус
2. П.[етро] Крещанивски
3. Ив.[ан] Коршун
Председател на събранието: /п/ Б.[орис] Цибулски
/печат/ Секретар: /п/ Ю.[рий] Полтавченко

Подписи на присъствуващите: /п/ Ю.[рий] Полтавченко, /п/ О.[панас] Романюк, /п/ Ив.[ан] Коршун, /п/ Г.[рицко] Бацман, /п/ Б.[орис] Цибулски, /п/ Ив.[ан] Саливон, /п/ Ив.[ан] Мишустин, /п/ Г.[ерасим] Вертелецкий, /п/ [Й]о.[сип] Тригуб, /п/ Ив.[ан] Амполски, /п/ В.[асил] Шокун, /п/ М.[ихайло] Парашчук, /п/ И.[ван] Мишченко, /п/ Г.[ерасим] Ма[д]жара, /п/ [Петро] Кресчанивски, /п/ Ив.[ан] Гура, /п/ Ив.[ан] Билоус

Председател: /п/ Б.[орис] Цибулски, секретар: /п/ Ю.[рий] Полтавченко
ВЯРНО С ОРИГИНАЛА: печат
ПРЕДСЕДАТЕЛ: Г.[ригорий] Крупицкий,
СЕКРЕТАР: М.[ихаил] Колесник

ДОКУМЕНТ № 199

Доклад от Михайло Парашчук за Международния комитет за подпомагане на емиграцията при Лигата на нациите, за финансова помощ за организиране на работилници за украински емигранти в България. София. 21. 09. 1932. Копие. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 484, л. л. 1, 2, 3, 4, 5, 6.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 316, л. л. 59, 60, 61, 62, 63, 64 същият доклад, л. 64 с оригинален подпис на М. Парашчук

Міжнародний Комітет ім.Нансена для допомоги еміграції
при Лізі Націй

Світова економічна кріза, шо запанувала останні часи по цілій Европі, не могла не відбитись і на нашій еміграції розкиненій по цілім світі, в тому числі й у Болгарії.

Болгарія, що була одчинила колись широко двері для української еміграції, та й взагалі для всієї еміграції, тепер, внаслідок загальної крізи опинилась сама перед питанням, що робити із своїми безробітними?

Отже українські емігранти, котрі роками сиділи на місцях, на роботі, тепер звільняються масово, коли хто небудь і знайде роботу, то йому не дають дозволу зайняти цю роботу; засобів немає ніяких і таким чином він лишається на вулиці голодний, голий та бездомний.

Російські орґанізації, які мають до розпорядимости доста великі допомогові фонди і підпирають російську еміграцію, - українським орґанізаціям не дають нічого, до українців ставляться вороже і таким чином українські емігранти є засуджені на певну голодну смерть.

Отже, щоби уникнути неминучої катастрофи, перед якою опинилася українська еміграція, Управа культурно просвітного товариства Українська Громада в Софії, від імені всіх українських орґанізацій в Болгарії має честь просити Високий Комісаріят при Лізі Народів уділити їй позику, на зразок російських орґанізацій, в сумі, яка дасть можливість забезпечити українську еміграцію від голодної смерти. Позика ця постепенно буде сплачувана у висоті, яка определиться в залежности від проходів, що дадуть ново орґанізовані підприємства.

Практично акція ця має бути переведена так: у самій Софії орґанізовуються робітні кравецька, шевська і столярська, а також транспортна. Робітні ці мають виготовляти готові одяги, черевики і столярські вироби і всі ці вироби по зниженій ціні продавати у спеціяльно для цієї цілі приготованій крамниці, задовольняючись мінімальними заробітками.

Робітні ці мають старатися через спеціяльно зорґанізований орган приєднувати їм приватні замовлення, а зокрема столярські, приймаючи на увагу великий будівельний Рух, може брати цілі будівлі для виконання дверей, вікон то-що, не ризикуючи нічим, що обезпечує певні заробітки. Що до транспорту, то він представляється так:

Щоби обезпечити певний успіх заробітків і зворот затрачених на це підприємство грошей, треба купити 4-5 каміонів, які при сильному будівельному русі в Софії будуть підвозити будівельні матеріали як пісок, цегла, камінь, вапно, землю і т.д., а в зимі відвозити і привозити ріжні товари на залізницю і від залізниці, а саме: дрова, вугіль, торговельні товари, меблі і т.п. Так орґанізований транспорт обезпечу\ роботу 30-40 чоловікам і ґарантує сплату іитрачених на це підприємство коштів. Між тими 30-40 робітниками є сімейні, так, що в середньоиу забазпечується 80-100 душ еміґрантів.

Окрім згаданих можна ще взяти в аренду ферму, на якій можна виховувати, корови, свині та домашню птицю і т.п.

Для провінції можна з успіхом зорґанізувати:

у Бургасі фабрику-робітню для заготовки паркету, клепок на бочки для солі, ріжного рода риби і т.п.,

Пловдіві, фабрика ґранітових кубіків для мощення вулиць та площ,

Варні риболовство, транспорт по морю і Дунаю та плетення мат із комиша – трощі.

Конкретно, організація усіх цих підприємств переводиться так:

1. у Софії, де українська еміґрація має спеціялістів усіх фахів, от же і кравців, орґанізовується кравецька майстерня, яка має виробляти готові одяги ріжного сорту на продаж, щоби торговельний бік було поставлено на реальний ґрунт, при майстернях мається склеп для продажі готових виробів. Матеріяли купуються у фабриках по фабричних цінах і це дає можливість продавати наші вироби дешево.

При майстернях буде відділ для виробів на замовлення. Клієнтами мають бути в першу чергу емігранти, далі болгарські торговці ґуртові і амбулантні і т.д.

Затрачені суми на таке підприємство ґарантується на 1/2% товаром та інвентарем. Для реалізації цього пляну потрібна сума /100 000/ сто тисяч лева. В так зорґанізованому підприємстві знайдуть роботу десятки еміґрантів, які обезпечують життя своїм робинам та близьким, і безумовний зворот затрачених на ці підприємства коштів.

2/. У Софії має зорганізуватись шевська робітня, в якій также, як і у кравецькій мають вироблятись товари на запас і продаватись у власній крамниці, при якій має бути і відділ для спеціальних замовлень, що має обслуговувати також і еміґрацію, яка замість купувати у чужих фірмах – по зниженій ціні дістане такий товар у своїй крамниці, кооперативі-артілі.

На орґанізацію такої робітні-артілі потрібні кошти в сумі 2000.000 лева. В цій, як і в попередній /кравецькій/ робітні-фабриці знайдуть роботу десятки еміґрантів, які собі і своїй родині забезпечують шматок хліба.

Затрачені суми ґарантуються майже на ¾ товарами та інвентарем, а решта сплатою на рати в міру розвитку самого підприємства.

3/. Деревляні вироби. У Софії організується столярська робітня-фабрика, яка має виробляти найбільш необхідні для щоденних потреб до поправок старої мебелі включно. При цій майстерні-фабриці має бути зорґанізований відділ художнього промислу та будівельний.

Відділ художнього промислу має виробляти ріжні предмети з дерева, глини, металів і т.п. В цьому напрямку роблено вже давніше спроби і вони давали дуже гарні результати. У виробах буде використано мотиви народного мистецтва України, які в цій области мають за собою старе минуле, і гарні традиції.

Дальше при цій же столярні-робітні має бути зорґанізований відділ будівельний, який має брати будівельні роботи як двері, вікна, дошки, паркети і т.д. Столярні.

В цьому напрямку вже було зроблено спроби в маленькому маштабі – по домашньому і вони дали якнайбільш задовольняючі результати. На організацію таких столярських майстерень потрібна сума 250.000 лева, витрати на ці робітні розподіляються так: наєм помешкань, закупно інструментів та матеріялів, платня робітникам і т.д. Витрачена сума ґарантується на 3/4 товаром та інвентарем, а решта із прибутків чистих заробітків, які будуть сплачуватись в міру розвитку підприємства.

4.Каміони грузовики. Маючи невеликий будівельний рух у Софії можуть працювати з запевним успіхом 4-5 каміони-грузовики, які в сезон будівельний возитимуть пісок, камінь, вапно, цеглу і т.п. А зимою дрова, вугіль, ріжні товари дл залізниці, перенос меблів та инше. Так зорганізована артіль із 4-5 ти грузовиків-каміонів /тягарові аута/, забезпечує роботу 30-40 еміґрантам і їх родинам. Ці каміони можуть купити уживані, що коштують значно дешевше і на їх купно потрібні 300-500.000 лева.

Витрачені суми ґарантуються так, як і попередні інвентарем і сплатою на рати від заробітків у висоті в залежности від заробітків. Робота і успіх цього підприємства цілком забезпечені, коли взяти на увагу здібність та витревалисть у праці нашого еміґранта.

5. Паркети і клепки. Бургасу, Пловдіва і Варна. У Бургасі можна зорґанізувати фабрику заготовлення паркетного матеріалу, клепок для ріжного рода бочок, скриньок, залізничних порогів і т.п.

Спроби, які було в цім напрямі зроблено дають запоруку на повний успіх. На обзаведення такої майстерні потрібні кошти в сумі 250.000 лева. Це підприємтсво теж запевняє десяткам української еміґрації шматок хліба, а побіч них їх родинам та близьким. Затрачені суми ґарантуються теж ¾ матеріялами та інвентарем, а решта із заробітків, що мають сплачуватися в міру прибутків від цього підприємства. Успіх підприємства запевний.

6. Ґранітові кубіки. В Пловдіві для допомоги еміґрантам, що мешкають в пловдівському окрузі, можна зорґанізувати фабрику ґранітових кубіків для мощення вулиць та площ і каміння для будівельних цілей.

Ця індустрія там розвинена досить добре і на ній українська еміґрація займає перше місце, але через брак праці та кризу еміґранти були витіснені із цієї области і тепер засуджені на голодну смерть. При фінансовій допомозі еміґрація може таке підприємство зорґанізувати сама і з успіхом конкурувати з иншими підприємствами, обезпечуючи собі та своїм сім»ям певний шматок хліба.

На орґанізацію цього підприємства потрібно суму 150.000 лева, що теж обезпечується більш чим на половину товаром, -виробами і буде сплачуватися від заробітків, які дасть це підприємство.

7. Аріль риболовства та транспорту. У Варні можна зорґанізувати артіль, яка має занятись риболовством та транспортом. Українська еміґрація має певну кількість моряків, які можуть з успіхом занятись риболовством, що ним вони і тепер займаються в дуже обмеженому маштабі. Друга галузь звязана з риболовством – це транпорт по морю і Дунаю хліба, дров, деревляного вугілля і т.п. до Румунії, Царгороду та в самій Болгарії.

До вищезгаданих підприємств у Варні можна ще приєднати плетення мат із трощі /камиша/, які тут вживаються для будівельних цілей.

На орґанізацію цих підприємств потрібно 200.000 лева, які теж ґарантуються товаром та інвентарем.

Подібне підприємство можна ще зорґанізувати у місті Ломі на Дунаю, де вже роблено спроби таких підприємств, але через брак коштів робота була припинена.

Так зорґанізовані підприємства забезпечують сотням і чисячам еміґрантів хліб, спасаючи їх від неминучої голодної смерти з одного і незвичайне облегчення виходу із цієї крізи болгарського робітництва із другого боку.

Добре проведена справа у всіх цих галузях підприємств дає певну гарантію на сплату всіх боргів і забезпечує певний заробіток сотням-тисячам еміґрації; дає певні приходи матеріяльні від цих підприємств, з яких можна буде обезпечити дешеві помешкання, дешеві харчі, медичну допо-

могу і т.д. для тих, що працювати не можуть /старці, каліки, інваліди та инше/. Завідування усіми тими підприємствами переходить до рук Управи Культурно-просвітнього товариства Українська Громада у Софії, що об»єднує біля себе такі організації:
1. Українське культурно-просвітнє товариство ім.[ені]Т.[араса]Шевченка, Варна;
Культурно-просвітнє товариство «Українська Громада». Пловдів;
Українське культурне об»єднання в Бургасі,
Культурно-просвітнє товариство «Українська Громада». Видин,
Українське ґімнастичне товариство у Софії

Союзне Українсько-болгарське товариство у Софії, які й беруть на себе відповідальність за ведення цих підприємств і за сплату боргів, зроблених на ці підприємтсва.

Можливий ще і другий виконавчий орган, який міг би взяти на себе цю відповідальність – складений із представників усіх вище-згаданих організацій. Так складений комітет міг би виконувати свої обов»язки на самих місцях, як контролюючий орган, який узяв би на себе й частину відповідальности перед центральною орґанізацією в Софії і моральний анґажемент що до сплачування боргів.

М. Паращук
Голова Громади в Софії

ДОКУМЕНТ № 200

Рапорт от агент № 466, IV секция на Отделение Държавна сигурност при Дирекция на полицията до началника на Външната политическа служба за украинските емигрантски организации. София. 24.11.1933. Копие. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 824, л. 20, 21, 22, 23, 24. [3]

М. В. Р. Н. З.
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД. ДЪРЖАВНА СИГУРНОСТ
№ 466/IVсекция
24.XI.1933 год.
София

До Господина
Началника на Външната политическа
служба

Т У К

Р А П О Р Т

Донасям Ви, Господин началник, исканите сведения за украинските емигрантски групировки и организации.

Съгласно Брестлитовския мир Украйна бе призната за самостоятелна държава, обединяваща всички свои земи – Велика Украйна, Галицийска Украйна и Подкарпатска такава Буковина. В своя кратък живот Украйна е променила няколко управления, като най-първо бива управлявана от собствен парламент „Централна Рада” /Съвет/ и изхождащото от него правителство. Но тъй като „Централната Рада” и нейното правителство не бяха в състояние да възстановят в скоро време реда, в Украйна стана един преврат, при който Централната Рада биде разпусната, - правителството ликвидирано, а Върховната държавна власт мина в ръцете на избрания от селяните /землевладелци/ хетман П. Скоропадски, който си образува свое правителство. Политиката на хетмана, споделяща възгледа за федерация с Русия /но не и СССР/, не биде удобрена от украинския народ. Започват селски бунтове, в отговор на които хетманското правителство изпраща в селата наказателни отряди. Това още повече раздразнява народа и влошава положението на самия хетман. Членовете на бившата Централна Рада, разпръснати по Украйна, [в]дигат срещу хетмана въстание, начело на което застава С. Петлюра.

Тъкмо по това време стана революцията в Германия и Австро-Унгария. Войските на последните се оттеглят от територията на Украйна. Многобройните хетмански войски още непопълнени с достатъчен кадър, не са могли да се справят с възстанниците: по голяма част от хетманската армия, национално настроена, преминава към възстанниците. При това положение хетман Скоропадски през декември 1918 г. предава властта на Киевското столично общинско управление и заминава с няколко хиляди свои привърженици за Германия.

През това време болшевишките войски нахлуват в Украйна и украинските възстаници с[ъс] С.[имон] Петлюра биват принудени да напуснат столицата Киев и да се оттеглят в провинцията. Започва се една борба не само с болшевиците, но и с руските доброволчески бели отряди, а по-късно и с поляците. Почти цялата украинска галицка армия загива. Пострадва силно и главната украинска армия. Украинските войски с правителството на Украинската Народна Република, начело с С.[имон] Петлюра емигрират в чужди държави.

Украйна загубва своята самостоятелност, като една голяма част от нейната територия се включва в границите на СССР, Полша анексира Галицка Украйна и част от Велика Украйна-Волинска, Холмска и Подолска губернии, Чехия-Подкарпатска Украйна, а Ромъния – Буковина и Бесарабия. Освен живущите в тези области украинци, по настоящем има разпръснати из европейските държави и Америка около 200 000 украински емигранти. Днес украинската емиграция в своето болшинство е сгрупирана в няколко политически организации, от които заслужава да се отбележат:

1. Групата на бившия хетман П. Скоропадски, живущ в Германия. Състои се от бивши землевладелци. Политическата насока – самостоятелна Украйна, [и] възможна федерация с бъдещата /не съветска/ Русия. Ориентация – Германия-Англия. Групата предполага да установи в Украйна една наследствена хетманска власт. Разполага с известни материални средства, но няма дълбоки връзки нито в средите на украинската емиграция, нито в самия народ в Украйна. Все пак е доста активна.

2. Групата на Андрий Левитски - така наречената „УНР" /Украинска Народна Република/. Състои се предимно от емигранти из Велика Украйна. Политическа насока – самостоятелна Украйна, но не целокупна. Ориентация - към страната на Полша и Франция и съюз с Полша. Групата има свое правителство, което заседава – част в[ъв] Варшава, част в Париж. Доста е многобройна и активна, благодарение щедрите субсидии от Полша и Франция. Особени симпатии в средата на емиграцията няма. В поробена Украйна има толкова връзки, колкото и другите политически групировки. Но и там не се ползва с големи симпатии, наопъки, срещу нея има доста силно враждебно настроение, резултат на епичните борби, които Украйна е водила с Полша. Групата на А. Ливицки /УНР/ попада в едно положение, което не и дава друг изход и подписа един договор с Полша, по силата на който Полша за винаги става владетелка на Галиция, а от Велика Украйна получава още Волин, Подолия и част от Киевския окръг, а според добавките към договора – и свободен излаз на Черно море.

Сегашното положение на групата УНР е малко деликатно, защото политическата конюктура се рязко промени. Все пак горепоменатия договор остава и за сега в сила.

3. Групата – „Организация на Украинските националисти" /ОУН/ управлява се от колегия, наричана „Провод", която се намира в Прага. Групата се състои предимно от младежи из Западна Украйна /Галиция/ и само една малка част от емигранти из Велика Украйна. Групата е доста многобройна и активна. Има значителни материални средства. Същата подържа връзки с населението в[ъв] Велика Украйна. Към акцията на УНР е враждебна. Групата не е вземала още открито решение за бъдещото държавно управление в Украйна. Но скритото и намерение е да се постави начало на украинската държава /бъдащата/ шефа на групата – Е.[вген] Коновалец /бивш офицер от австрийската армия/. Групата на ОУН има терористически подотдел – УВО /Украинска военна организация/, който работи изключително в Полша. Затова ОУН и УВО са обявени в Полша за нелегални и се преследват по закона за защита на държавата. Напоследък дейността на ОУН и УВО извика остри критики и всред самата украинска емиграция, поради терора на който поляците подложиха украинското население.

4. Групата УНК /Украинско национално казачество/. Съществува още от 1917 год. По него време тя е имала в Украйна повече от 100 000 членове. Извънредно активна е във Велика Украйна. В емиграцията се състои почти изключително от хората на Велика Украйна. Подържа трайни връзи с Украйна и с емиграцията. Управлява се като военна казашка организация чрез своя Генерален /Вър-

ховен/ съвет и специални административни органи. Има свои представители във всички европейски държави и един генерален представител за Европа, който е и началник на висшите административни органи на УНК. Групата предвижда демократично-републиканско управление, с избран вожд / хетман/ начело. Председател на републиката и парламент /сейм/ с отговорни министри. Групата е безрезервно враждебна на акцията УНР-Полша. Работи доста активно и с определен вече поглед към бъдащото. Има известни сучувствия и стари връзки в Германия с меродавните среди на управляващата сега партия на нац.[ионал] социалистите.

УКРАИНСКИ ГРУПИРОВКИ В БЪЛГАРИЯ

1/ Групата на бившия хетман Скоропадски няма привърженици в България

2/ Групата на А. Левитски има за главна организация – „Украинска Громада /Общество/" с председател [Павло]Скрибал и секретар [Григорий] Крупитски. Подчинени организации на Украинска Громада в София са:

а/ Украинско гимнастическо д-во „Сич";

б/ Дружество за постройка на Украинския дом, отваряне на кооперация и работилници;

в/ Украино-българско д[ружест]-во, начело с [Михайло] Парасчук, проф. [Михаил] Арнаудов и [Стилиян] Чилингиров.

В провинцията:

а/ Украинска Громада – Пловдив, начело с [Юрий] Андриевски

б/ Украинска Громада – Русе, начело с [Якив] Малиновски

Главните функционери на тази група са: [Михайло] Парасчук; [Григорий] Крупицки; [Павло] Скрипал; [Якив] Малиновски; Тимофюк; Блажко; [Иван] Саливон; [Юрий] Полтавченко; [Иван] Мишустин; [Опанас] Романюк; [Юрий] Андриевски и др.

3/ Организация „Провод" на украинските националисти /ОУН/

Организацията в София се състои от отцепници от групата У[краинско] Н[ационално] К[азачество] и работи под името „Украинско Културно Обединение". Начело на Украинското Културно Обединение стои председателя на дружеството [Володимир] Колесниченко. На тази групировка съчувствуват Варненската украинска организация „Имени Тараса Шевченко", начело с [Микола] Крижановски.

Главните функционери на тази група са [Микола /Николай/]Ницкевич /изпратен специално от Провода на украинските националисти – Прага/, [Володимир] Колесниченко, [Петър] Литвиненко, [Иван] Коршун, [Йосип] Ткаченко, [Дмитро, Дмитрий] Майстренко и др.

След украинския конгрес, който се състоя в София на 14 октомври т.[ази] г.[одина] тия две групи се сляха под общ център „Съюз на украинските организации в България".

4/ Украинско национално казачество /УНК/.

Ръководния център е в България и се нарича „Украински Централен Национално-културен Комитет в България". Председател Ф.[едир] Жеребко, п.[омощник] председател [Иван] Орлов, генерален секретар Т.[еодосий] Полтавцев, ковчежник [Микола, /Николай/] Никитюк, съветник [Диомид] Гулай.

Главни организации: а/ „Украинско национално казачество", самоидеен център, който се ръководи от висшия казашки съвет Главните ръководители на който са членовете на управителния съвет на Украинския Централен Национално-Културен Комитет; б/ „Украинско Културно Обединение" начело с [Иван] Орлов и в/ „Украинско Културно Обединение", Бургас.

Главната цел на „Украинското национално казачество" е преди всичко освобождение на Велика Украйна, а след освобождаването и заякчаването на Велика Украйна, териториална ревизия за присъеиняване на други земи, които по настоящем се намират под Полша и Малкото съглашение. За постигането на тая цел „Украинският Централен национално-културен комитет" миналата година командирова в Германия своят председател Феодор Жеребко, който и по настоящем се намира там и е в[ъв] връзка с главните ръководители на германската нац. социалистическа партия.

№ 466 IV секция.

ДОКУМЕНТ № 201

Рапорт от агент № 362 от Отделение „Политическа полиция” в Дирекция на полицията - МВРНЗ до началника на Отделение „Б” за Йосиф Йосифович Малиновски. София. 31.07.1934. Копие. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 696, л. л. 1, 2.

М. В. Р. Н. З.
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД.[ЕЛ] ПОЛИТ.[ИЧЕСКА] ПОЛИЦИЯ
Агент № 362
София, 31 юлий1934 год.

До Господина Началника на
Отделение „Б”
Т У К

Задача: Да се съберат сведения
за лицето Йосиф Йосифович Малиновски

Р А П О Р Т № 10

Донасям Ви, Господин Началник, следното: Йосиф Йосифович Малиновски [4] е роден на 19 март 1900 год. в гр. Одесса, по народност русин, но се пише в[ъв] всички официални документи – поляк. Има нансенов паспорт №6249/3532 от 21.VI.1933 година. Живее на ул. „Раковска” № 175, не работи нищо. Той е председател на украйнското дружество „Украинска Громада”, главен организатор на това дружество и политически представител в България на У. Н. Р. /Украинска Народна Република/. Пристигнал е в България миналата година на мястото на заминалия [Борис] Цибулски. У. Н. Р. се представлява в България от три организации: 1/ Украинска Громада 2/ „Сич” гимнастическо д[ружест]-во, което служи като основа на бъдеща тяхна военна организация, 3/ Организация за постройка на Украински дом. У. Н. Р. има централа в Париж и подцентрала в[ъв] Варшава. Парите, които Малиновски получава за пропаганда и организационни цели се изпращат от Варшава чрез Франко-Българската, Пражко-Българската банки или чрез някои от секретарите на полската легация в София, с която той поддържа редовни връзки. Парите от Варшава се изпращат от [Васил] Филонович, който е представител на У. Н. Р. в Прага и служи за връзка с Централата в Париж, а също така и като главен организатор за Балканските държави. У. Н. Р., в часност „Украинска Громада” има известни връзки с комунистите, твърде вероятно е и част от парите си да получават от тях.?

Понастоящем Малиновски е в[ъв] Варна. На отиване е минал през Русе, където по-рано е ходил, основал и организирал тяхно д[ружест]во. Заминал е за да може да се срещне с известни лица – чужденци, които са в[ъв] Варна. Предполага се, че е в[ъв] Варна представителя на У. Н. Р., който е пристигнал като полски курортист. Вероятно там е генерал [Володимир] Салски /военен министър на групата/ или негов представител. Предполага се също, че там са следните лица, с които Малиновски има връзки: проф. Смал-Стоцкий, Прокопиевич и Токаржевски. Заедно с тях е пристигнал във Варна, вероятно под чуждо [име] полковник Смиенко от полската разузнавателна служба с когото Малиновски води редовна преписка. Даже е показвал тук в София писма от полковник Смиенко.

Член на управителния съвет на д[ружест]-во „Украинска Громада” и личен приятел на Малиновски-Романюк е имал писмо от него, като го е показвал и в което писмо Малиновски пише, че е извънредно много зает във Варна с политическа и организационна работа. Освен за срещите, които той прави във Варна, Малиновски е заминал също да основе тяхна организация.

Заминал е за Варна преди 5-6 дена.

Агент № 362

ДОКУМЕНТ № 202

Рапорт от агент № 362 от Отдел „Държавна сигурност", Дирекция на полицията, МВРНЗ до началника на Отделение „Б" за Петър Ксенофонтович Крешчановски. София. 17.10.1934. Копие. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 697, л. 1.

IV СЕКЦИЯ
До Господина Началника на
Отделение „Б"
Т У К

М. В. Р. Н. З.
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД.[ЕЛ] ПОЛИТ.[ИЧЕСКА] ПОЛИЦИЯ
Агент № 362
София, 17. X.1934 год.

Задача: Да се съберат сведения за лицето
Петър Ксенофонтович Крещановски

Р А П О Р Т № 47

Донасям Ви Господин Началник следното: Лицето Петър Ксенофонтович Крещановски е род.[ен] в град Бехмут-Русия на 29 Юний 1897 година. Женен е и живее с жена си тук в София на ул. Перник № 55.

Дошел е в България заедно с войските на генерал Врангел. Пристига във Варна от където идва направо в София. Приема българско поданство и остава на работа като моделиер в инженерната работилница в София.

През 1924-25 година той е бил в с. Кочериново, където е бил арестуван заедно с много други украинци по съмнение. За горното имам подаден рапорт № 18 и 39.

Петър Ксенофонтович Крещановски е един от най-отявлените привърженици на Украинската организация „Украинска Грамада". Вземал е живо участие в нейния живот и е избран за касиер на същата организация. Много близък човек на Парасчук. Доста се влияе, което се използва от Парасчук за да се прокарат работи желани от него. Приел е поста касиер на Организацията заедно с другите лица защото Парасчук е искал да има временен Управителен съвет, за да може в най-скоро време да нареди хора близки нему. След избиране на постоянния Управителен Съвет на Крещановски ще се даде по голям пост в Организацията.

Агент 362/IV група.

ДОКУМЕНТ № 203

Доклад за украинската емиграция в България от проф. Михайло Парашчук „Доклад про стан української еміграції в Болгарії". София. След 1934. Оригинал Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 415, л. л., 1, 2, 3, 4, 5.

Українська еміґрація в Болгарії складається в своїй більшости із евакуйованої армії Вранґеля та із частин армії У. Н. Р., що опинилась після виходу з України в сусідніх державах – згодом почали переходити до Болгарії і таким чином утворили ці кадри українців, яких ми бачимо зараз згуртованих по ріжних орґанізаціях та гуртках, що нарешті почали проявляти свою політичну фізіономію та займатися культурно-просвітними та громадськими справами.

Еміґрація в Болгарії складається в своїй більшости із бувших старшин та взагалі військових і з людей ріжних фахів: інженерів, урядовців, ріжних техників, учителів то-що. Всієї емїґрації нараховується тепер біля 22 000 душ.

Коли брати нашу еміґрацію в Болгарії територіально, то вона вийдае на 95 % всієї еміґрації, але національно свідомого елементу золишилось у нас дуже мало, а причини для цього були різні. Перед усім винен тому брак людей вишколени політично, котрі зорієнтувавшись у місцевих стосунках моглиб скупчити біля себе ці маси нашої еміґрації та разпочати і повести громадську роботу. Загальне нерозуміння еміґрації свойого положення і неуміння орієнтуватися у ситуації, нерозуміння і недоцінювання цих можливостей, які можна було використати на терені Болгарії з матеріального та правного боку і таким чином пропущено дуже богато можливостей з нашої вини.

Російська еміґрація так як ми не мала ані орґанізаторів, ані громадських діячів, але зате в Болгарії старі політичні традіції, дуже вкорінені в болгарський орґанізм старшого покоління русофілізму і через те вони змогли поставити їхню еміґрантську роботу з практичного боку на реальний ґрунт. Маючи міліони грошей і закон до розпорядимости вони розпочали свою катастрофальну для української справи роботу.

Перед-усім вони почали пристроювати видніших осіб на роботи на служби, давати грошеві допомоги і т. д. і в результаті було те, що ми загубили дуже богато людей, в початках прихильно настроєних для нашої справи. А в результаті стали нашими ворогами. Таким чином ми загубили професора Попруженка, який тепер є нашим ворогом, покійного проф. Завялова /оба ці професори були членами основаного мною Українського Червоного Хреста в Софії [5]/ і багато инших. Дальше починається руйнуюча робота, якої вони від початку до тепер не припиняли.

Коли до того додамо зовнішній та внутрішній бік інтриг плюс доносів і амбіцій українців між собою, то тоді стане цілком ясно, що українці ніякої роботи зробити не могли і сподіватися не було нащо. Інтриги і руйнування у української еміґрації в Болгарії вкорінились так, що вони й досі не припинили, що незвичайно шкодить національній і пляновій роботі.

Перший статут української „Громади" затверджено /заходами автора цього докладу/ **1922 р. 6 вересня** і з того часу починається громадська робота приблизно подібна до тої, яку вела еміґрація в инших державах.

Замість необхідної культурно-просвітньої та орґанізаційної роботи між самою еміґраціею, що привикла до атаманщини за часів революції та війни, замість систематичної, плянової інформаційної та пропаґандивної роботи між болгарським населенням у нашу еміґрацію вкорінилися роздори, доносництва та інтриґи, які не припинаються і до теперь.

Ці страшні у своїх наслідках для нас причини не дали змоги нашій еміґрації а ні зорґанізуватися а ні подумати своєчасно про її забезпечення так матеріяльне як і правне і зайняти в українській еміґрації таке місце, яке їй по праву належиться.

Тут дуже яскраво виявилася політична незрілість та громадська невихованість з одного і цілковитий брак досвідчених, гнучких та передбачливих громадських діячів. Все було проспано і загублено.

Болгарська адміністрація українського руху не підтримувала, але не ставилась вороже і при бажанню й умінню було можна. 1923 року було зроблено державний переворот і на місце А. Стамболійського прийшов А. Цанков, а за ним такі непремиримі вороги українців як А[танас]. Буров, міністр закордонних справ і Ів[ан] Русев, міністр внутрішніх справ. Останній скрізь і завжди переслідував український рух і він у союзі з Росіянами не давав дозволу на ніякі легальні українські орґанізації і наша еміґрація виступала при нагодах, як українська кольонія.

Дня 3. січня 1926 р. скликано зїзд, на який прибуло 72 представники із цілої Болгарії. На цьому зїзді було принято вироблений статут, вибрано управу нової орґанізації під назвою Українського Громадського Комітету, яка мала дбати за матеріальне та правне положення нашої еміґрації в Болгарії. Не так склалось, як думалось. Затверджений статут Українського Громадського Комітету відділом соціального обезпечення при міністерстві внутрішніх справ міністр Русев відтягнув і еміґрація знову залишилася без орґанізації. У місяці лютому /17. II./ 1926 року по довгих заходах та підготовці було скликано перше засідання Українсько-Болгарського товариства, на якому було вибрано і управу – але на томуж засіданні елементи ворожі ідеї У.Н.Р. викликали скандал і перше засідання новонародженого

товариства було і останнім. Запрошені Болгари та ініціятори Українці надовго не мали відваги- особливо проф. Шишманов – повторяти такі засідання і треба було справу починати наново з підходом з иншого боку.

1927 року Остряничникам за їх услуги в наклепах на Громаду поліція затверджує статут /після декларації-ж не проти волі росіян/ і вони починають з другого боку деморалізуючи роботу серед українського громадянства. Щоби їх акції паралізувати, визначніші громадяни входять в контакт з управою болгарського товариства „Юнак", порозуміваються і спільно вирішують заснувати українське ґімнастичне товариство „Сокіл", для якого „Юнак" дав до розпорядимости салю для вправ та зборів /наєм платився/. Куплено шапок в кількости на одну чету, куплено прапор /все це на кошти одного із членів/ і началась робота, але знов не на довго.

Почались традиційні доноси росіян на українців і теж традиційні інтриги своїх-же, які й доконали молоду і з такими жертвами створену орґанізацію.

Аж у 1929 році гострота неприхильности до українців трохи притупилась, і авторові цього доклада при особистій допомозі бувшого міністерства закордонних справ п. Гр.[игора] Василева / мойого приятеля із студенських часів/, який ходив разом з автором до міністра Моллова, що заступав тоді голову ради міністрів А. Ляпчева.

Статут нашої теперішної громади був затверджений 19.VII.1929 р. і громада розпочала свою роботу.

Кількість членів дійшла в короткому часі до сорока кількох і почали думати про вироблення пляну праці на майбутнє, про поширення орґанізації на провінцію і т. д., аж тут знов почались внутрішні тертя, в наслідок яких деякі члени громади усунулись і в результаті громада зменьшувалась, тертя не переставали і так тяглось до весни 1931 року.

В цьому році весною провід громади переходить до рук людей більш енергійних, досвідчених у громадській роботі і орґанізація починає нове, поважне життя.

Число членів громади збільшується, разом із тим збільшується бібліотека, читальня, засновується при громаді бюро праці, яке поклало собі завданням підшукувати своїм членам роботу, підшукується дириґент і засновується театральна і хорова секції, що працюють з досить гарним успіхом, утворюється при громаді суд, секція етична, орґанізується батьківський комітет, який має занятися справою діточого садка та школи і т. д.

Весною ц. р. голова громади обїхав деякі провінціональні центри нашої еміґрації як Варна, Бургас і Пловдів з інформаціями та рефератами. Люде були вдоволені почути живе слово та побачити нову людину. Установлюється тісніший звязок з провінцією, результатом якого є заснування нового товариства /філії громади/ у місті Виден над Дунаєм, до якого примкнули й Кубанці, притягаючи з собою й Донців.

Паралельно з цим управа громади вела постепенно майже конспіративно, свою давно задуману роботу створення Українсько-болгарського товариства, що затвердивши статут вже разпочало свою корисну для нас роботу. Під його фірмою зорґанізовано приїзд проф. Смаль-Стоцького до Софії. Майже так само без шуму без багато балачок повстає нова орґанізація під назвою „українське ґімнастичне товариство Січ", що стоїть в тісному контакті з аналогічним болгарським товариством „Юнак", заключивши з цим товариством умову за братерство українського і болгарського народів, воно обіцяло нашому товариству повну моральну допомогу у всіх відношеннях. Голова громади взяв на себе інформувати про українські справи пресовий відділ міністерства закордонних справ та взагалі преси і тепер дуже часто у всій болгарській пресі пишеться про українські справи. Жаль тілько, що за цієї українкою нема кому слідкувати. /за браком часу/. Теж головою громади було роздано богатьом міністрам та громадським діячам книжку про Україну пана Евена, в гарних палітурах, яка дуже добре виконала свое завдання.

На зовні громада підтримує стосунки із ріжними спорідненими товариствами, висилає привіти, співчуття, улаштовує вечері, вистави; при нагодах нагадує за своє існування – а внутрі – устроює реферати, інформації, панихиди, обхід історичних дат, особ, дбає про добро своїх членів і т. д.

Юридичне і матеріальне становище нашої еміґрації однакове з Росіянами. У звязку з великою економічною крізою становище нашої еміґрації стає дуже важким, майже траґічним. Минула зима була для еміґрації голодною зимою, але її не можна рівняти з цією, що йде тепер, коли еміґрація просто засуджена на голодну смерть. Люде, що були поулаштовувались на які небудь роботи масово звільняються з цих робіт під претекстом, що треба мати наперед дозвіл від міністерства праці, такі дозволи даються дуже важко і то на цілком обмежений час. Колиж Ви такий дозвіл дістанете, то Вам кажуть, що будете принятий на роботу, коли приймете болгарське громадянство, а коли приймете громадянство, все одно звільнять, бо на наше міце чекають кілько безробітних болгар - от же і так і инакше положення безвихідне.

Для еміґрації, особливо нашої в Болгарії наступають дуже важкі часи-страшна траґедія, і тому треба вже тепер думати, щоби цій траґедії, коли не цілком, то хоч частично запобігти.

Паралізувати це нещастя можна тільки так, щоби наша еміґрація могла стати на власні ноги, то є, щоб не була залежна від ніяких роботодавців, що можуть кожну хвилину звільняти кого хочуть, а щоб орґанізувала свої власні підприємства, якіб забезпечували їй шматок хліба.

Як це зробити, про це на другому місці.

ДОКУМЕНТ № 204

Протокол № 25 на Общото събрание на УКПД „Украинска громада (общество) в България" в София за избиране на ново ръководство на дружеството. София. 22.12.1935. Заверен превод. Машинопис.

ДА-София ф. 3К, оп. 1, а. е. 278, л., л. 29, 29 г.

Превод

П Р О Т О К О Л № 25

на общото събрание на Украинското Културно-Просветно Д[ружест]-во
„Украинска Громада"
в България, което се състоя на 22.XII 1935 г. в помещението на Д[ружест]-вото,
София, ул. 11 Август №13.

/продължение/

Присъстваха 24 членове, които са подписали на листа за присъствуващите.

В четири и половина часа, пристъпвайки до разглеждане на 3 т. от дневния ред, събранието поиска от настоятелството на Д[ружест]-вото отчет за дейността му въз основа на параграф 17 от устава на Д[ружест]-вото.

Вместо отчет, председателят на д[ружест]-вото г.[осподин] Гр.[игорий] Крупицкий, прочете колективното заявление от членовете на Д[ружест]-вото от 2. XII. 35 г. с искане от подписаните 13 членове, да се свика общо събрание и своето контра „заявление-характеристика" на лицата, които са подписали заявлението за свикване на събранието.

Събранието изслушвайки го потвърди, че заявлението на г. Гр.[игорий] Крупицкий не е отчет и поиска с болшинство на гласовете отчет за дейността и касовото състояние, съгласно устава.

На това управляващия събранието председател г. А.[танас /Опанас/] Тимофюк и секретаря г. М.[ихаил] Колесник, които през цялото време водеха събранието тенденциозно, отказаха се от своите обязаности като президиум на събранието. Г.[осподин] Тимофюк не довършвайки последната точка от дневния ред /разни/, в която най-напред се повдигна въпроса относително отчета за дейността каза: „Тогава продължавайте събранието без мене".

Тази постъпка извика възмущение в участвуващите в събранието, които с голямо болшинство на присъствуващите повикаха за ръководител на събранието г. Никола Тарабан, като първи кандидат за председател на събранието при откриването му.

Взимайки ръководството на събранието г. [Микола /Никола/] Тарабан, като законен председател на събранието, помоли да се избере секретар, вместо г. Колесник.

С открито гласуване за секретар на събранието се избра г.[осподин] Огиенко с 20 гласа „за" и 3 въздържащи се.

В това време председателя на настоятелството г. Крупицкий и секретаря на д[ружест]-вото г. Колесник, заедно с г. г.[осподата] Паращук, [Павел] Педашенко, Ланкевич, [Павло] Гайдим, Тимофюк, г[оспо]-жите [Цветана] Паращукова и [Мария] Крупицка, всичко 9 души, като опозиция доброволно напуснаха залата на заседанието, а събранието направи нов лист за присъствуващите и продължи своята работа по дневния ред.

По точка 3 „разни" се разгледа: а/ отказване на настоятелството на Д[ружест]-вото да даде отчет за дейността си и демонстративното му напущане на общото събрание.

След кратко разменяне на мисли, събранието с 21 гласа „за" и при два „против" постанови:

1/ Присъединявайки се до колективното заявление на членовете на Д[ружест]-вото от 2.XII.35 г. общото събрание на Украйнското Д[ружест]-во с възмущение изказа пълно недоверие на настоятелството на Д[ружест]-вото и забранявайки му да управлява реши: да пристъпи до избор на ново настоятелство, което да пази, щото новоизбраната контролна комисия да направи основна ревизия на деловодството и касата на старото настоятелство.

2/ Избора на управителните органи се направи с тайно гласуване. За председател на Д[ружест]-вото се дават кандидатурите на г. Яков Малиновски и г. Ал.[ександър] Палиевец. След пресмятане на гласовете за председател на дружеството се избра г. Я. Малиновски, който получи 19 гласа „за", г. Палиевец получи 3 гласа „за", един въздържал се.

С набелязаната листа на кандидатите за членове на настоятелството се избраха:

г. Атанас Романюк – с 20 гласа
г. Гаврил Огиенко - с 15 гласа
г. Михайл Земенко - с 13 "
г. Никола Тарабан - с 12 "
г. Атанас Мишустин - с 12 "
г. Алек.[андр] Палиевец - с 10 "

Г. Тарабан и г. Атанас Мишустин получиха по равно число гласове. Тегли се жребие, което се падна на г. Никола Тарабан.

По такъв начин първите 4 кандидати се обявиха за членове на Д[ружест]-вото, а г. Атанас Мишустин и г. Палиевец за запасни членове на настоятелството.

За контролната комисия с болшинството на гласовете се избраха:

г. Иван Мишустин – 22 гласа
г. Карп Батрак – 21 "
г-жа Цветана Мишустина – с 20 гласа
г. Алекси Труш – 14 гласа
г. Гр.[игорий] Зуб – 13 гласа

Последните двама са запасни членове.

В дружествения съвет влизат:

1. г. Гаврил Огиенко, 2. Петър Келебай 3. Ал.[ександр] Палиевец.

Запасни членове: г. Иван Тканив и Георги Прокопенко.

б/ След обявяване на резултатите от избора на управляващите органи, внася се пропозиция да се изключи г. Михайл Паращук от званието почетен председател.

Обсъждайки този въпрос и вземайки под внимание, че почетното председателствуване е явление противно на устава и че г. Паращук злоупотребявайки с тази титла, внася в укр.[аинския] организационен живот дезорганизация, и със своите не етични постъпки, както искането от представителя на полицията да изведе от заседателната зала на общото събрание на Укр.[аинското] Д[ружест]-во в България, представителите на клоновете г. г.[осподата] Малиновски, Романюк и други украински граждани и членове на д[ружест]-вото, компроментирайки украинската национална идея, събранието единогласно реши да изключи г. Паращук от почетното председателствуване.

Едновременно провъзгласи за почетни членове на Украинското Културно-просветно Д[ружест]-во „Украинска Громада в България" за заслуги пред Украйна: Високо уважаемата г-жа Лидия Шишманова-Драгоманова, високо уважаемия професор Михаил Арнаудов, ректор на държавния университет и писателя г. Стилиян Чилингиров.

в/ Въпросите за коледната елха и Укр.[аинската] вечеринка. Реши се единогласно да се възложи на новоизбраното настоятелство да уреди коледна елха за украинските деца и да се погрижи в най-близко време да уреди украйнска вечеринка.

г/ Въпросът за отношението на Д-вото към Съюза на Украйнските Организации в България. Реши се единогласно да се отменят всички постановления на Д[ружест]-вото и бившето настоятелство по тоя въпрос и занапред Д-[ружест]вото да се счита за действителен член на Съюза, за което веднага да се оведоми настоятелството на Съюза.

д/ Въпроса за членските вноски. С оглед на пълния застой на плащането на членските вноски в продължение на последните години, вземайки под внимание тежкото материално положение на болшинството членове на д[ружест]-вото, събранието единогласно реши: да провери материалното състояние на членовете-длъжници и убеждавайки се в тяхната несъстоятелност, да ликвидира с членските задължения до края на 1935 г. м.[есец] Декември.

От 1 Януари 1936 г. всички членове на Д[ружест]-вото са длъжни да изплащат всеки месечно членските си вноски акуратно. Тия членове, които не се издължат в продължение на три месеца, трябва да подадат мотивирано заявление за продължение на срока, или евентуално освобождение.

След решаване на всички текущи въпроси, събранието единогласно реши, по случай това общо събрание, да поздрави Председателя на Директорията и Главния Атаман на войските на Укр.[аинската] Народна Република и нейното правителство и да му пожелае успех в борбата за Независимостта на Украйнската Държава.

На това в 6, 10 часа вечерта председателя на събранието, поблагодарявайки на участниците за сериозното им отношение към дружествените работи, пожела на новото настоятелство успех в работата и обяви събранието за закрито.

Председател /п./ Н. Тарабан Секретар на събранието /п./ Огиенко.

Вярно с оригинала

Председател: подпис Малиновски Секретар: подпис Г. Огиенко

ДОКУМЕНТ № 205

Декларация от името на 56 души от Украинско общество в България - история на украинските организации и с призив за вземане на мерки за предотвратяване на „зловредното влияние" на Я. Малиновски върху тях. София. [1935]. Заверен препис. Машинопис.
ДА- София ф. 3К, оп. 1, а. е. 278, л. 44.

ОРИГИНАЛА НЕ Е ОБГЕРБВАН Препис

Д Е К Л А Р А Ц И Я

Украинската общественост, организирана и по разни причини не принадлежаща към никоя Украинска организация, на съчувствуюащата на идеята на Украинската Държавна неравна независимост съзнавайки своята мисия, бавно, но систематически работи върху обединение на украинската емиграция в България, и с тази цел още в 1921 година организира първата украинска организация под название „Украинска Громада" в България с утвърден устав.

След това започнаха да се организират и други дружества в София и провинцията, а в 1933 година по инициативата на „Украинска Громада" в България бе свикан първият конгрес, който обедини около себе си десет дружества под название „Съюз на Украинските дружества в България".

В съгласие с националните идеи, местните условия и материалните възможности, украинското общество, запазвайки се физически, морално и национално, създава своето обществено мнение и традиции.

Отделяйки възможното за организацията Украинското Общество излъчваше и излъчва от своята среда-пионери, които мислеха за развитието на тези организации и които безкористно за тези си идеи жертваха своя труд и време.

Украинското Общество /Украинска Громада/ на драго сърце приема Украинските културни тружници от труда, от които наистина има нужда, но с резерва се отнася към пристигащи от странство, никому неизвестни агенти, които се представят за „представители", на които платената дейност твърде вредно се отразява върху развитието на организациите и живота на украинските организации в България.

Единият от такива политически авантюристи, украинското общество вижда в лицето на г. Малиновски, когото лично никой не познава и когото нашите организации имаха небрежността да приемат в своята среда и, още по-лошо, да го изберат в управителното тяло на дружеството.

Прикривайки се под идеята за украинската държавност, той се препоръчва за „официален представител" и повече от две години спекулира с демобилизирани елементи по кръчмите.

От хубаво започнатия Съюз на украинските организации остана още само устава, благодарение на неговата дейност. Мъчно може да се каже кой се крие под маската на този господин, обаче неговият личен живот, както и неговото отношение към организациите и обществото стои под голяма въпросителна: морално тази личност е компроментирана до там, че неговото стоене в организацията и в обществото е нетърпимо.

Въз основа на гореказаното украинското общество упълномощава и моли Управителното тяло на Украинското културно-просветно дружество „Украинско общество" в България да събере по-подробни данни из дейността на тази личност, както в България, така и вън от нея за когото циркулират доста некрасиви слухове и с едно окръжно да се изпратят до всички Украински организации и на Обществото.

Много голяма чест е за тази личност, че обществото е принудено да се занимава с него в печата, но друг начин да се предупреди емиграцията от зловредното влияние на този „представител" няма, а предупреждението е необходимо.

Настоявам, щото тази декларация да бъде разпространена в Българския и Украйнския печат.

ПОДПИСАЛИ: 56 души.

Вярно с оригинала. подпис Г. Крупицкий печат на Софийски областен съд и гербова марка

ДОКУМЕНТ № 206

Учредителен протокол на Украинското културно-просветно дружество „Украинска громада (общество) в България". София. 02.02.1936. Заверен препис. Машинопис. Ръкопис.
ДА - София ф. 3К, оп. 1, а. е. 278, л. 24 /Фирмено дело на дружеството в Софийски градски съд/

Днес на 2 февруарий 1936 г., подписаните Яков Малиновски, Атанас /Опанас/ Романюк, Михаил Земенко, Гаврил Огиенко, Никола Тарабан, Ом. Буряк, Атанас /Опанас/ Мишустин, Цветана Мишустина, Иван Мишустин, Г.[ригорий] Бацман, Владимир Душко, М. Колодий, Александр Палиевец, Ал[екси] Труш, Никола Иванюк, П. Бортник, Антон Рибалка, В. Душко, К.[арп] Батрак, Д. Кузинович, Добрана Кузиновича, Д. Варяница, Владимир Миринчин, всички жители на гр. София, се събрахме, за да учредим едно сдружение с културно-просветна цел.

След размяна на мисли, при което се изказаха всички присъствующи взе се единодушно следното решение:

1/ Да се учреди въпросното сдружение под наименование Украинско културно-просветно дружество „Украинско общество в България".

2/ Да се приеме устава на дружеството в изработената му окончателна форма, утвърден от Министерството на вътрешните работи и народното здраве, с предписание № 1216 от 19 юлий 1929 г.

3/ Да се изберат управителен и контролен съвети на дружеството.

За управителен съвет се избраха:
Председател: Яков Малиновски
Подпредседател: Атанас Романюк
Секретар: Гаврил Огиенко
Касиер: Михаил Земенко
Съветник: Никола Тарабан
Запасни членове: Ат. Мишустин и Ал. Палиевец
За контролен съвет се избраха:
Иван Мишустин, Карп Батрак, Цветана Мишустина.
Запасни членове: Алекси Труш, всички от гр. София

На края се натовари управителния съвет да направи постъпки пред Софийския Областен Съд за вписване на дружеството в специалния регистър за юридическите лица.

гр. София, 2 февруарий 1936 г.

Членове - основатели:

Малиновски
Г. Бацман
Ом. Буряк
А. Рибалка
Оп. Мишустин
М. Колодий
Ат. Романюк
Г. Огиенко
Ив. Мишустин
Мих. Земенко
Мик. Тарабан
Ат. Мишустин
Цв. Мишустина
В. Душко
П. Бортник
Иванюк
Кузинович
Д. Кузиновичова
А. Палиевец
Д. Варяница
Вл. Маринчин

ДОКУМЕНТ № 207

Молба от Управителния съвет на Украинското културно-просветно дружество „Украинска громада (общество) в България" до Софийския областен съд за вписване на дружеството в специалния регистър за юридическите лица. София. 03. 02. 1936. Оригинал. Машинопис. ***ДА - София ф. 3К, оп. 1, а. е. 278, л. 23.***

Вх № 3734
3. II. [1]936 г.

До Почитаемия Софийски Обастен Съд
Т У К

М О Л Б А
От управителния съвет на Украинското
културно-просветно дружество
„Украинско общество в България"
София, ул. „11 август" № 13.
За вписване на Д[ружест]-вото в специалния регистър
за юридическите лица

Господа съдии,

Въз основа на чл.[ен] 10 от закона за юридическите лица, представляваме Ви протокол на учредителното събрание от 2 февруарий 1936 г. и устава на дружеството, подписан от основателите,

с молба да се впише в специалния регистър за юридическите лица при съда Украинското Културно-Просветно Дружество „Украинско Общество в България", с[ъс] седалище в гр. София, след което да ми се издаде удостоверение, че вписването е станало.

При разглеждане на молбата ни, молим да се призоват членовете на управителния съвет:

1/ Яков Малиновски, София, ул. „Веслец", № 22.

2/ Атанас Романюк, София, ул. „Ангел Войвода", № 89

3/ Гаврил Огиенко, София, ул. „Баба Вида", № 11

4/ Михаил Земенко, София, ул. „Цар Самуил", № 87.

5/ Никола (Микола) Тарабан, София, ул. „Фр. Нансен", № 35.

Приложение: препис от утвърдения потокол и от устава

София, 3 февруари 1936 г. С почит:

Як. Малиновски
Ат. Романюк
Гавр. Огиенко
Мих. Земенко
Мик. Тарабан

ДОКУМЕНТ № 208

Молба от настоятелството на УКПД „Украинско общество (громада) в България" до Софийския областен съд за вписването на дружеството в регистрите на фирменото отделение на съда под същото име. София. 25.02.1936. Оригинал. Машинопис.
ДА - София ф. 3К, оп. 1, а. е. 278, л. л. 34, 34 г.

ИВАН АТ. КУЛОВ
АДВОКАТ-СОФИЯ
БЮРО ул. Клементина 7, тел. 18-52
Дом ул. „Славянска" 9а

До Почитаемия
Софийски Областен Съд
Т у к

М О Л Б А
От НАСТОЯТЕЛСТВОТО НА „УКРАИНСКО ОБЩЕСТВО В БЪЛГАРИЯ"
ул. „Бачо Киро" № 7,
ЗА ВСТЪПВАНЕ КАТО ТРЕТО ЛИЦЕ СЪС САМОСТОЯТЕЛНИ ПРАВА
СЪГЛАСНО ЧЛ. 425 от З.[акон] за Г.[ражданските] С.[дружения]
По Ф.[ирмено] Д.[ело] №1/936 година Ф.[ирмено] О.[тделение]

Г О С П О Д А С Ъ Д И И,

Историческа част: I. Украйнското Културно Просветно Дружество „Украинско Общество в България" е учредено през 1929 година и СЪЩЕСТВУВА ДО ДНЕС, с утвърден устав от Министерството В.[ътрешните] Р.[аботи] Н.[ародното] З.[драве] с предписание № 12160 от 19 Юлий 1929 година;

II. Същото дружество, както това се вижда от приложените документи се радва на доверието и подкрепата както на живущата в България Украинска емиграция, така и на сродните нему организации в чужбина.

III. Дружеството ни, през 1934 година, направи постъпки пред фирменото отделение на Софийския Областен Съд, да бъде вписано в регистъра, съгласно разпорежданията на З.[акона] Ю.[ридическите] Л.[ица]. Обаче, поради допуснат дефект-подписите на заявилите не са били заверени пред г. Секретаря на Съда - на заявлението за вписване не е дадено ход и то до днес стои неразгледано от съда и се нахожда в архивата на фирменото отделение.

IV. В дружеството ни, в миналото членуваха и следните господа:

1. ЯКОВ С. МАЛИНОВСКИ;
2. АТАНАС КИР. РОМАНЮК
3. ГАВРИЛ СИМ. ОГИЕНКО и
4. НИКОЛА ДЕМИДОВ ТАРАБАН.

Обаче, за противодружествена, противоуставна и разколническа дейност, същите са изключени от дружеството, както следва:

1. ЯКОВ МАЛИНОВСКИ – с протокол №19 от 28.VIII. 1934 год.;
2. АТАНАС КИР. РОМАНЮК- с протокол № 22 от 25. IX. 1934 година;
3. ГАВРИЛ СИМ. ОГИЕНКО – с протокол № 25 от 22. XII. 1934 [6] година;
4. НИКОЛА ДЕМИДОВ ТАРАБАН- с протокол № 25 от 22. XII. 1935 година.

V. Михаил Ив. Земенко никога не е членувал в дружеството ни.

VI. Верни и последователни в своята разколническа дейност, въпреки наличността на дружеството ни, КОЕТО ПРОДЪЛЖАВА ДА СЪЩЕСТВУВА и ДА ОБЕДИНЯВА В РЕДОВЕТЕ СИ ЧАСТ НА ЖИВУЩАТА В БЪЛГАРИЯ УКРАИНСКА ЕМИГРАЦИЯ, горните господа, заедно с някои още емигранти, нямащи нищо общо с дружеството ни, се събират на 2. II. т. г. и РЕШАВАТ ДА „УЧРЕДЯТ" културно просветно дружество КАТО МУ ДАВАТ ИМЕТО НА НАШЕТО ТАКОВА И КАТО ПРЕПИСВАТ БУКВАЛНО НАШИЯ УСТАВ.

VII. На следния ден, 3 февруари 1936 година, те депозират в Обл.[астния] Съд молба за вписване, съгласно чл. 10 З.[акона] за Ю.[ридическите] Л.[ица] /Вх. № 3734 от 3. II. 936 г./ по повод на която молба е образувано горното производство.

ПРОСИТЕЛЕН ПУНКТ: Поради изложеното по-горе, въз основа на чл. 425 от З.[акона] за Г.[ражданските] С.[дружения] молиме, Почитаемия Съд:

1. ДА ДОПУСНЕ ВСТЪПВАНЕТО НИ, в производството, като трето лице със свои самостоятелни права;

2. ДА ОТКАЖЕ искането от г-да МАЛИНОВСКИ, РОМАНЮК, ОГИЕНКО, ЗЕМЕНКО И ТАРАБАН вписване, като противозаконно;

3. ДА ПОСТАНОВИ ДА БЪДЕ ВПИСАНО в регистрите на фирменото отделение нашето дружество под името „УКРАИНСКО КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНО ДРУЖЕСТВО „УКРАИНСКО ОБЩЕСТВО В БЪЛГАРИЯ", под което име то съществува вече 6 години.

ДОКАЗАТЕЛСТВА: Молиме да ни бъдат допуснати и приети като доказателства:

1. ПРЕПИС ОТ ПРЕВОД на УЧРЕДИТЕЛНИЯ ПРОТОКОЛ на дружеството от 27.I.1929 година;[7]

2. УСТАВА НА ДРУЖЕСТВОТО НИ, утвърден от М. В. Р. Н. З. с предписание № 12160 от 19. Юлий 1929 година.[8]

3. ПРЕПИС-ИЗВЛЕЧЕНИЕ ОТ ПРОТОКОЛИ: №19 от 28.VIII.934 г. № 22 от 25.XI.1934 година и № 25 от 22.XII.1935 година.

4. Приложеното към молбата за вписване /Вх. № 3734 от 3.II.1936 год./ писмо на М. В. Р. Н. З. Под № 2603 /IV.9.-14.II.936 година, от което се вижда, че Почитаемото Министерство е въведено в заблуждение, като дава мнение: „че може да се впише в регистрите на Съда устава на учреденото на 2 февруари 1936 год.-Украинско Културно Просветно Дружество, тъй като то, между другото, било учредено през 1929 година и устава му бил утвърден с № 12160". ОЧЕВИДНО, МНЕНИЕТО НА МИНИСТЕРСТВОТО СЕ ОТНАСЯ ДО УЧРЕДЕНОТО В 1929 ГОДИНА ДРУЖЕСТВО, Т. Е. НАШЕТО, А НЕ НА ОНОВА, КОЕТО Е УЧРЕДЕНО НА 2 ФЕВРУАРИ 1936 ГОДИНА И ЧИЕТО ВПИСВАНЕ СЕ ИСКА ПО ГОРНОТО ПРОИЗВОДСТВО.

5. ПРЕПИС, ПРЕВОД ОТ ЕДНА ДЕКЛАРАЦИЯ, подписана от организираната и неорганизирана Украинска емиграция. В тая декларация се хвърля обилна светлина върху моралния лик на ЯКОВ МАЛИНОВСКИ и неговата разколническа дейност, които емиграцията порицава.

6. ПРЕПИС-ПРЕВОД ОТ ЕДНО ПИСМО, изходящо от г. Малиновски, отправено до нашето Д-во № 154/539 с дата 2 Май 1935 година, от което се вижда, че г. Малиновски кореспондира с едно

съществуващо Украинско Дружество, под име, каквото той сега иска да даде на образуваното от него и компания на 2.II. т. г.

Такива писма, изходящи все от него имаме много и, ако стане нужда, ще ги представим на почитаемия съд.

7. Молиме да се изиска и приложи към настоящето производство цитираната в т. III неразгледана наша молба за вписване, заедно с приложенията и, които се нахождат в архивата на фирменото отделение при съда.

ПРИЛОЖЕНИЯ:

1. Преведен препис от учред. протокол от 27.I.929 г.
2. Един оригинален устав, утвърден от М. В. Р. Н. З. с предписание № 12160 от 19 Юлий 1929 г.;
3. Преведени преписи-извлечения от протоколи №№ 19, 22 / 934 Година[9] и 25/935 година
4. Препис-превод от декларацията на украинската емиграция;
5. Препис- превод от едно писмо № 154/ 539 на г. Малиновски от 2 Май 935 година и
6. Препис от настоящата молба с приложенията и за противната страна.

гр. София
25. февруари 936 година

С почит: Г. Крупицкий
Игор Лонкевич
П. Педашенко
М. Колесник

Приподписал адвокат п. Иван Кулов

ДОКУМЕНТ № 209

Препис-извлечения от протоколи №№ 19 /28.08.1934/, 22 /25.11.1934/ и 25 /22. 12.1935/ на общото събрание на УКПД „Украинска громада (общество)" за изключване на Яков Малиновски, Владимир Душко, Атанас /Опанас/Романюк, Микола Тарабан и Гаврил Огиенко от дружеството. София. [1936]. Заверени преписи. Машинопис.
ДА - София ф. 3К, оп. 1, а. е. 278, л. 43.

Препис-Излечение Оригинала не подлежи на обгербване

П Р О Т О К О Л № 19

На Общо събрание на Украйнското Културно Просветно Д-[ружест]во „Украйнска Громада" в България, състояло се на 28 Август 1934 година в помещението на Дружеството, ул. 11 Август № 13, в град София.

На събранието присъствуваха:.....
.....

Точка 3. г. Крупицки изнася неопровержими факти за зловредната дейност на г. Малиновски, с които наруши дружествения устав, внесе в организацията анархия и разколничество предлага на общото събрание г. Малиновски да се изключи от редовете на Дружеството. Предложението се приема и г. Малиновски бе изключен с[ъс] 17 гласа при 3 въздържали се

.....

На оригинала подписали всички присъствующи.

Вярно с оригинала подпис Г. Крупицкий
кръгъл печат на Софийския областен съд
гербова марка

П Р О Т О К О Л № 22

Препис-Излечение Оригинала не подлежи на обгербване

На общото събрание на Украйнското Културно Просветно Д-[ружест]во „Украйнска Громада" в България, състояло се на 25 Ноември 1934 година в помещението на Дружеството, ул. 11 Август № 13, в град София.

На събранието присъствуваха:.....

.....

Точка 4 от дневния ред: След обясненията на г. г. Душко и Романюк за изключването – решено за изключването 10 гласа, един против, а трима въздържали се.

На оригинала подписали всички присъствующи.

Вярно с оригинала подпис Г. Крупицкий

кръгъл печат на Софийския областен съд

гербова марка

П Р О Т О К О Л № 25

Препис-Излечение Оригинала не подлежи на обгербване

На общото събрание на Украйнското Културно Просветно Д-[ружест]во „Украйнска Громада" в България, състояло се на 22 Декември 1935 година в помещението на Дружеството, ул. 11 Август № 13, в град София.

На събранието присъствуваха:.....

.....

Точка II, п.[араграф] 11 .....

По нататък председателя обявява следната резолюция, която поставя на гласуване да се изпълни решението на общото събрание протокол 23 от 17. III. 935 година съгласно чл. 9 от устава, след известни прения се пристъпи към гласуване с резултат 13 за и 8 против.

По тоя начин г. г. .....ТАРАБАН, ОГИЕНКО и др. се изключват от дружеството и формално.

.....

На оригинала подписали всички присъствующи.

Вярно с оригинала подпис Г. Крупицкий

кръгъл печат на Софийския областен съд

гербова марка

ДОКУМЕНТ № 210

Протокол на Софийския областен съд-Първо гражданско отделение от 26.02.1936 г. по делото за официалното регистриране на УКПД „Украинска громада в България" с председател Яков Малиновски. София. Оригинал. Печатно. Ръкопис.
ДА-София ф. 3К, оп. 1, а. е. 278, л. л. 60, 60г., 61.

П Р О Т О К О Л

гр. София, 26-ий февруари 1936 год.

Софийският областен съд I Гражданско отделение в състав

Председател: Борис Иларионов

Членове: Ал.[ександър] Д. Кушев, М.[илко] Маджаров
доп.[ълнителен] чл.[ен]
Секретар: Никола Анев
и при участието на доп.[ълнителен] зам.[естник] прокурора Д. Табаков
в днешното си съдебно заседание пристъпи към разглеждане
гражданското дело №1 по описа за 1936 година.....

В съдебното заседание, на именното повикване, в 12 часа и 35 минути след обяд се явиха: председателя на управителния съвет на Украинското Културно Просветно Дружество „Украйнско общество в България", Яков Малиновски и съветника Никола Тарабан с повереника по пълномощие, направено пред секретаря на съда, адвоката Кирил Костов, когото съдът прие и членовете на настоятелството на „Украйнско общество в България" – председател Григорий Крупицки, подпредседателя Игор Лонкеевич, касиера Павел Педашенко и секретаря Михаил Колесник с повереника по пълномощие, направено пред секретаря на съда, адвоката Иван Ат. Кулов, когото съдът прие, които са подали молба за встъпване в процеса като трето лице със самостоятелни права.

Съдът даде ход на делото, което се докладва от члена на съда Милко Маджаров.

Адвоката Кирил Костов: Неоснователно е искането да се допусне като трето лице със самостоятелни права някакво друго Украинско Общество в България. Тук няма процес, а има само молба за регистрация

Адвоката Иван Кулов: И аз сам имах колебание по този въпрос, но другояче не може. Аз считам, че трябва да дадете възможност да влезем, защото това е единствения начин за да защитим интересите си. Не е от голямо значение дали ще ги допуснете като трето лице или пък само уважите молбата за неуважаване молбата на Малиновски за регистриране друго Украинско Общество в България. От самия представен устав от Малиновски ще видите, че съществува организацията още от 1929 г., а отцепили се няколко души на 2. II. [19]36 г. учредили организация нова и то със същото название. Настоятелството, обаче на Украинското Общество в България съществува и функционира и е било поискало регистрацията му, но по формални причини стои открит този въпрос. Малиновски е бил изключен още през 1934 г., а другите учредители на някаква нова организация са били изключени на 22.XII.1935 г. Изключени са, защото нямат данни за украинския им произход и те се събрали и образували някаква организация. Понеже нашите са санирали по чл. 11 искат да се приеме тяхната организация. Малиновски, съгласно чл. 11 от закона за юридическите лица е поискал да се регистрира въз основа на същия наш устав. Искани са сведения и мнението на Министерството на Вътрешните Работи и от тук иде цялата мистификация. Министерството отговаря за нашата организация по нашия устав, което е узаконено още през 1929 г., а пък Малиновски иска за регистрацията на ново учредена организация и при това положение Вие бихте ли могли да регистрирате новата организация, която с оглед на данните по делото, няма устав и за нейния устав или по право за нея организация няма мнението на министерството. Нали е от публичен интерес регистрацията на юридическите лица. Министерството не е дало съгласието си за организацията на Малиновски, а за организацията, която съществува и има утвърден устав от министерството. Значи не може да уважите молбата на Малиновски с оглед публичния интерес. Вие ще проверите служебно и по същество с оглед на нашите данни ще отхвърлите молбата на Малиновски. Ако не ни допуснете и не може ни слушате, то прокурора ще даде заключението си с оглед на това, които ние изнасяме и за което Ви представляваме доказателства.

Адвоката Кирил Костов: Положени са били основите на Украинското Общество в България през 1929 г., обаче не бива узаконена организацията - молбата е била оставена без последствие. На 22. XII.1935 г. се свиква общо събрание и понеже настоятелството не е изпълнило задълженията си по устава, когато са били приети за членове редовни и се продължава работата на онези господа избягват и дори вземат книжата на дружеството, но общото събрание избрало ново настояятелство. Искахме книжата и тъжба давахме до прокурора и тогава узнахме, че организацията не била регистрирана. За това се дава молбата за регистрация и ние казваме, че е същия устав и министерството

дава мнението си. Представлявам оригиналния протокол на събранието от 22.XII.1935 г., както и превод от него. Една част от протокола е у тях /сочи представляваните от адвоката Кулов/. Те не могат да участвуват тук. Да се остави молбата им без последствие и се регистрира дружеството.

Адвоката Кулов: Ако не ни допуснете ще имате пред казаното от нас по същество.

Прокурора: Съгласно чл.[ен] ал.[инея] II от Закона за юридическите лица следвало е дружеството да бъде вписано. Спора е там, че няма вписване, но има молба и сега ще се спори има ли приложение ал. II, а при този спор трябва вече съда да ги приеме старите като страна. В учредителния протокол на новообразуваното дружество се казва, че се образува през 1936 г. и приема устав, който е утвърден през 1929 г. Не може преди да е съществувала една организация да има удобрен от по-рано устав. Устава трябва да се изработи устава от събранието, да се разисква, да се гласува и пр. Мнението на министерството се отнася за друго дружество, а не за това по чиято молба е образувало делото. Трябва да се иска мнението на другото дружество, което е подало молба за регистрация по настоящето дело, а не за старото дружество. Без това условие не може да се реши делото и би трябвало да се отложи делото и да се иска мнението на министерството. Самия учредителен протокол казва, че е образувано през 1936 г.

Съдът пред вид наличността на писмото на Министерството на Вътрешните Работи и Народното Здраве, отделение за обществени грижи, под № 2603/IV-9 от 14.II. н.[астоящата] г.[одина] намира искането за отлагане на разглеждането на делото за неоснователно и за това

Определи:

Оставя без последствие искането за отлагане на разглеждането на делото за изискване от Министерството на Вътрешните Работи и Народното Здраве отново мнението за регистрацията на дружеството.

Адвоката Кулов: Аз намирам, че молбата на Малиновски и лицата около него за регистрация на дружеството им следва да се остави без последствие. Трябва физическите лица да бъдат обединени в един устав. Те нямат устав. Устав от 2. II.1936 г., когато са направили някакво събрание, нямат. Къде са изработили и как са приели устав. Представения е наш устав. Нямат устав, нямат и организация, та регистриране не може се допусне. Не може съда да се произнесе за стопанската и просветно идеалната им дейност и цели и какви са средствата. Неоснователно е искането и защото Вътрешното Министерство дава мнение не на организация на Малиновски, а за устава на съществуващата от 1929 г. организация, която няма нищо общо с отцепниците и отцепническата „организация". Малиновски може да отиде до апелативния съд, като му откажете и там да си представи устав от 2. II.[19]36 г. приет и гласуван. Да се остави молбата им без последствие.

Адвоката Кирил Костов: Ние устав можем да вземем изработен от когото и да е. Стига ние да го удобрим. Удобрили сме и сме го приели. Имате и мнението на министерството. Тия хора отсреща нямат никакво участие тук. Те трябваше да си регистрират организацията. Да дадат молба и да си искат регистрация на организацията. Моля да се уважи нашата молба.

Прокурора: Аз намирам, че няма мнение на министерството.

Съдът счете делото за обяснено и обяви, че ще се произнесе в законния срок.

Председателств. чл. п. Борис Иларионов
Членове: п. Ал. Кушев
п. М. Маджаров
п. Секретар: п. Н. Анев

ДОКУМЕНТ № 211

Рапорт от агент № 124 от Отдел „Политическа полиция” при Дирекция на полицията – МВРНЗ до началника на отделение „Б” за Яков С. Малиновски. София. 26.02.1936. Оригинал. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 824, л. 33.

М. В. Р. Н. З.
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД.[ЕЛ] ПОЛИТИЧЕСКА ПОЛИЦИЯ
Агент № 124
26.II.1936 год.

По инициатива
Задача № 67
8.II.1936 г.

До Господина Началника на
Отделение „Б”
Т У К

Р А П О Р Т № 27

Донасям Ви Господин Началник, по сведения от достоверен източник за лицето Яков С. Малиновски се установява в България, идващ от Полша-Варшава още през 1934 год., като най-напред под предлог лекуване прекарал известно време във Варна, след това в Русе и от 14. Октомври 1934 год. е заседнал в София. Притежава полски паспорт, на възраст 37-38 год., не работи нищо, дружи с долнопаднали хора-руснаци повечето, между които и някой си Иван Мищетин, Атанас Мищетин, Карло Батрал, Атанас Романюк, Тарабан и др. Всички тези паднали елементи, които дори за едно шише ракия са способни на всякакви дела.

Малиновски харчи много пари. За едно обикновено почерпване по кръчмите по ул. Гробарска, той плаща по 500-600 лв. Устройвал вечеринки, които свършвали с голям дифицит, както тази на 19. I. -. т.[ази] г.[одина] в славянското д[ружест]во, която той лично на своя сметка е изнесъл.

С идването си в София той е станал член в д[ружест]-во „Украйнска Громада”, обаче за противоорганизационна дейност той бива изключен от същото през м.[есец] Декември 1935 год. Въобще Малиновски се ползува с репутацията на паднал, неморален човек, способен на всичко. В квартирата си на ул. „Веслец” № 22 той имал инсталиран телефон, пишуща машина и някакви си други апарати, неизвестно какви, на които по цяла нощ понякога работил. Като се има пред вид гореизложеното, особенно обстоятелството, че той не работи нищо, а живее доста на широко и носи огнестрелно оръжие, което старателно укривал във вътрешния си джоб на сакото, предположението за него е, че той в България се занимава с много тъмни дела, като не е изключено и шпионаж. Прави впечатление, че много често посещава Полската легация.

В пияно състояние плащайки сметките си, не веднъж се е потупвал по портфейла си, казвайки пред своите близки: „До като е Полша тук, все ще има от какво да се плати.”

Агент 124

ДОКУМЕНТ № 212

Рапорт от агент № 124 от Отдел „Политическа полиция” при Дирекция на полицията – МВРНЗ до началника на отделение „Б” за Яков С. Малиновски. София. 24.04.1936. Оригинал. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 824, л. л. 35, 36.

М. В. Р. Н. З.
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД.[ЕЛ] ПОЛИТ.[ИЧЕСКА] ПОЛИЦИЯ
Агент № 124
24. IV.1936 г.
София

До Господина Началника на
Отделение „Б”
Т У К

Резолюция от Др. А. от 25.04.1936 г.
с нечетлив текст

Р А П О Р Т № 48

Донасям Ви, Господин Началник, по задача № 67 и в допълнение на рапорта ми № 27 от т.[ази] г.[одина] за лицето Яков С.[амуилович] Малиновски, още следното:

Както е известно в София съществуват три Украински организации „Украйнска Грамада”, „Украйнско Културно Обединение” и „Украйнски Нац.[ионален] Комитет”. Целите и задачите на първите две организации са ратуване за постигане на самостоятелна, независима република Украйна, като признават върховното ръководно тяло – избягалото след революцията украйнско правителство, което пребивава във Варшава.

А третата организация - „Украйнски Нац.[ионален] Комитет” преследва същите цели за самостоятелно управление, с тази разлика, че се стреми към монархия, а не република. И те са именно така наречените украйнски монархисти. Известно е, че една част от украйнци, от около 5 милиона души след революцията остана под полско владичество, което упражнява голям терор върху всички по-будни украйнци, които работят за своята самостоятелност.

Поради обстоятелството, че на украйнското правителство, забегнало в Полша-Варшава, не е възможно да защитава своите национални интереси пред О.[бществото] на Н.[ародите], пред страха и гнета от страна на Полската държава, използува организациите в чужбина, включително и тези в България да правят постоянно постъпки пред О.[бществото] на Н.[ародите] за застъпничество и за самостоятелно управление. Тези постоянни петициии, които естествено не са приятни за Полша, са накарали последната да обърне сериозно внимание върху действуващите в чужбина украйнски организации. Специално за България, Полското правителство е успяло да наложи на пребиваващото във Варшава украйнско екс правителство да даде своята препоръка на лицето Яков С.[амуилович] Малиновски до украйнските организации - България-София, като в действителност С.[амуилович] Малиновски е агент на Полското правителство, от което получава директиви за развиване дейност всред емигрантите тук. В самото начало украйнските емигрантски среди са приели радушно по между си С.[амуилович] Малиновски, обаче в последствие те са успели да открият неговата роля на предател и най-позорно са го изгонили от своите среди. След като се вижда, че е открит, започва една явна противоорганизационна дейност, като не подбира начини и средства да може да събере около себе си колкото се може повече хора, с чиято помощ да образува нова организация и разтури съществуващите от по-рано такива. Посредством получаваните от Полската легация средства, които изглежда са доста големи, тъй като той много харчи, успял е да привлече към себе си доста западнали материално и морално украйнци, с които гуляе и ги парично подкрепва, като в замяна на това ги използува за свои агитатори между останалите украйнски емигранти.

Прилагам към настоящия рапорт един препис от една декларация[10] от 56 души украйнски емигранти, в която също се дава една характеристика за лицето Яков С. Малиновски.

Агент № 124.

ДОКУМЕНТ № 213

Писмо от Генералния секретар на Главната Украинска Емиграционна Рада /съвет/ Иларион Косенко до Яков Малиновски за пристигането на делегата на съвета на конгрес на украинците в България. Париж. 02.03.1936. Копие. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 824, л. 34.

Превод от украински

Писмо до г. Малиновски – ул. Чумерна № 27 – София
Висш съвет
за украинска емиграция
Адрес: 42
Тел.: Дантон 80-03.

Париж, 2.III.1936 г.
До г. Я.[ков] Малиновский
София

Почитаеми г. Малиновски,

С това Ви осведомявам, че получих Вашето писмо от 20.II. т.[ази] г.[одина]

Ще го докладвам на Президиума на „Головна Емиграційна Рада" /Висш съвет на украйската емиграция/. Колкото се отнася до пристигането на нашия делегат и до темата на неговия доклад, то по този въпрос е още рано да говорим, понеже това е във връзка с датата на Вашия конгрес.

В[ъв] всеки случай, нашия делегат е готов, плана е подготвен и от наша страна всичко уредено.

Моля дръжте ни във връзка с вашата готовност за конгреса.

/п./ П. Досенко[11]
Генерален секретар

ДОКУМЕНТ № 214

Резолюция на Софийския Областен съд, Първо градско отделение по делото за перегистрирането на УКПД „Украинско общество в България". София. 04.03.1936. Оригинал. Печатно. Ръкопис.
ДА - София ф. 3К, оп. 1, а. е. 278, л. л. 62, 62г.

Р Е З О Л Ю Ц И Я
№ 1038
гр. София, 4 март 1936 г.
В И М Е Т О Н А Н Е Г О В О В Е Л И Ч Е С Т В О
Б О Р И С I I I
Ц А Р Н А Б Ъ Л Г А Р И Т Е

Софийският Областен Съд I гражданско отделение в публично съдебно заседание на 26 февруари през хилядо дедетстотин тридесет и шеста година в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ: чл. Б. Иларионов

ЧЛЕНОВЕ: Ал. Кушев и М. Маджаров, доп.[ълнителния] чл.[ен] при секретаря Н. Анев като разгледа докладваното от допълн.[ителния] чл.[ен] М. Маджаров гражд.[анско] Дело № 1 по описа за 1936 год. на основание чл.[ен] 454 от З[акона] за Гр.[ажданските] С.[ъдилища] и чл.[ен] 12 от закона за Юридическите лица,

Р Е Ш И:

Да се впише в регистъра за юридическите лица при съда сдружението под наименование: „Украйнско Културно-Просветно Дружество"Украинско Общество в България " със седалище гр. София с председател Яков Малиновски, жител на гр. София. Не допуска да се впише в същия регистър сдружение под същото име с председател Григорий Крупицкий от гр. София.

Решението е неокончателно и подлежи на обжалване по въззивен ред пред Софийския Апелативен съд в двенеделен срок от днес,

ПРЕДСЕДАТЕЛ: подп. Б. Иларионов

ЧЛЕНОВЕ: подп. Ал. Кушев и М. Маджаров.

МОТИВИ: Молбата на Украйнското Културно-Просветно Д[ружест]-во „Украинско Общество в България” за вписването му в регистъра за Юридическите лица при съда следва да бъдат уважени по следните съображения: 1/ Постановленията на чл.[ен] 10 от закона за Юридическите лица са спазени и предвидените в него условия са налице. 2/ Видно от представения устав, който отговаря на изискванията на чл.[ен] 9 от същия закон, сдружението има нестопанска /идеална/ цел, и тая цел, както и средствата на същото не са противни на законите, обществения ред и добрите нрави. 3/ Освен това друго сдружение със същото име вписано до сега в регистъра.

Вписването, което съдът допуска, се отнася до горното дружество представлявано от Управителния съвет с председател Яков Малиновски, което единствено е изпълнило разпорежданията на закона за юридическите лица. Искането на едно друго дружество под същото име, представлявано от Управителен съвет с председател Григорий Крупицкий, да се откаже вписването на първото дружество, а да се впише второто, т. е. това представлявано от Управителния съвет с председател Григорий Крупицкий, не почива на Закона и не може да бъде уважено. Законно съставено е дружеството с председател Яков Малиновски, което първо е поискало да бъде вписано в регистъра на юридическите лица, като е спазило и всички предвидени в закона формални изисквания. В случая се касае за вписване на едно новообразувано дружество. При това няма значение, че това ново дружество е възприело устава на едно съществуващо по-рано (от 1929 г.) дружество., което до сега не е било вписвано. Това разбиране на съда намира основание в разпоредбата на чл.[ен] 46 от Закона за юридическите лица, съгласно който съществува преди до влизането на закона в сила юридически лица, за да заслужат това си качество са били длъжни да поискат да бъдат вписани в продължение на едногодишен срок. Този срок вече е изтекъл. Следователно молбата на гореказаното дружество с представител Яков Малиновски трябва да се разглежда като молба на едно ново образувано дружество, което ще следва да бъде вписано в регистъра на юридическите лица. Друго сдружение под същото име не може да се впише.

Председател: подпис
Членове: подписи

ДОКУМЕНТ № 215

Апелативна жалба от УКПД „Украинско общество в България”, София с председател Григорий Крупицки, против решението на Софийския областен съд от 16.03.1936 г. по фирменото дело за регистриране на дружеството с председател Яков Малиновски. София. 16.03.1936. Оригинал. Машинопис.

ДА-София ф. 3К, оп.1, а. е. 278, л. л. 68, 68 г.

Вх. № 9982/17.III.36 г.

ИВАН АТ. КУЛОВ
АДВОКАТ-СОФИЯ
БЮРО ул. Клементина 7, тел. 18-52
Дом ул. „Славянска” 9а

Чрез Почитаемия
Софийски Областен Съд
До Почитаемия
Софийски Апелативен Съд
Тук

кръгли печати на
Софийския областен съд
гербови марки

А П Е Л А Т И В Н А Ж А Л Б А
От УКРАИНСКОТО КУЛТУРНО ПРОСВЕТНО ДРУЖЕСТВО
„УКРАИНСКО ОБЩЕСТВО В БЪЛГАРИЯ”, София,
ул. „Бачо Киро”, № 7
против
РЕШЕНИЕТО НА СОФИЙСКИЯ ОБЛАСТЕН СЪД,
от 4. Март т.[ази] г.[одина]
ПО ФИРМЕНО ДЕЛО № 1/ 936 год.. , Ф[ирмено]. О.[тделение]

Г О С П О Д А С Ъ Д И И,

Не сме доволни от горното решение на Софийския Областен Съд, поради което го обжалваме пред Вас, като Ви молиме да го отмените и вместо него, да постановите друго, с което да наредите ВПИСВАНЕТО НА НАШЕТО ДРУЖЕСТВО в регистъра на юридическите лица при съда, по съображения, които ще бъдат пред Вас, в съдебно заседание, изложени и развити от защитата ни.

Считаме, обаче, за уместно и неизлишно, още сега да изтъкнем следните наши доводи, относно основателността на искането ни:

1. Съгласно разпорежданията на З.[акона] за Ю.[ридическите] Л.[ица], едно дружество, за да добие юридическа личност, необходими са следните предпоставки:

а/ то да бъде съставено от физически лица, хора;

б/ тия физически лица да са се сдружили в името на една идеална, нестопанска цел;

в/ Да е създаден надлежния акт, за основаването на сдружението;

г/ Да е дадено име на това сдружение;

д/ да е изработен устав на същото;

е/ Тоя устав да е утвърден от Министерството на В.[ътрешните] Р.[аботи] Н.[ародното] З.[драве], така образувано, вече дружество, в регистъра на юридическите лица.

ж/ Да е поискано от надлежния ред вписването на това, така образувано вече дружество, в регистъра на юридическите лица.

От данните по делото, както почитаемия Съд сам ще види, групата украйнци, които на 2 февруари т.[ази] г.[одина] са се обособили в дружество и са поискали от съда неговото легализиране, чрез вписването му в регистъра за юридическите лица при същия, е очевидно, че не са на лице изискуемите от Закона за юридическите лица предпоставки.

Защото:

1/ Образуваното на 2 февруари т.[ази] г.[одина], сдружение си е поставило име, каквото носи нашето такова, основано в 1929 година и съществуващо до днес с редовно утвърден устав от М. В. Р. Н. З.

2/ Образуваното на 2 февруари т.[ази] г.[одина] сдружение е ПРИСВОИЛО БЕЗ ИЗМЕНЕНИЕ НАШИЯ УТВЪРДЕН УСТАВ, както се вижда и от приложените към делото екземпляри, които са отпечатани и издадени от нас, а не от тях.

3/ Поисканото от съда и даденото от М. В. Р. Н. З. мнение под № 2603/IV-9 от 14 февруари [1]936 година, поради очевидна грешка, е сметнато от съда, че се отнася до образуваното сдружение на 2 февруари т.[ази] г.[одина], когато В СЪЩНОСТ, ТО СЕ ОТНАСЯ ДО НАШЕТО ДРУЖЕСТВО, тъй като то е което е учредено през 1929 година; то е чийто устав е утвърден от Министерството, с предписание № 12160 от 12 Юлий 1929 година; най-после то е чиято дейност е позната на Министерството на В.[ътрешните] Р.[аботи] и Н.[ародното] З.[драве] като такава, непротиворечаща на съществуващия обществен ред и добрите нрави, както се казва в цитуваното мнение на Министерството от 14 февруари т.[ази] г.[одина]

И, наистина, не е ли повече от очевидно, ЧЕ РЕФЕРЕНЦИИТЕ, КОИТО ДАВА МИНИСТЕРСТВОТО В.[ЪТРЕШНИТЕ] Р.[АБОТИ] И Н.[АРОДНОТО] З.[ДРАВЕ], НЕ МОГАТ ДА СЕ ОТНАСЯТ ДО ЕДНО СДРУЖЕНИЕ, КОЕТО СЕ УЧРЕДЯВА ЕДВА НА 2. II. т.[ази] г.[одина]? Как може едно дружество, основано в 1936 година да има устав, утвърден в 1929 година?

Явно е заблуждението, в което е въведен съда и неправилността на решението, постановено от него.

ДОКАЗАТЕЛСТВА: Молиме, Почитаемия Съд, да допусне, като доказателство по делото, да представим още цялата архива, протоколните книги и кореспонденцията на дружеството ни, от които ще се види, че то е основано в 1929 година; че устава му е утвърден от М. В. Р. Н. З. , с предписание № 12160 от 19 Юлий 1929 година; че някои от членовете на новообразуваното на 2 февруари т. г. дружество, са членували в миналото в нашето такова, от което са изключени поради противодружествена, противоуставна и разколническа дейност, която и сега продължават, целейки разпокъсването на украйнската емиграция в България;

2. Молиме да ни се издаде едно съдебно удостоверение, по силата на което да се снабдим от М. В. Р. Н. З. с друго такова, от което да се вижда, че давайки своето мнение за вписване под № 2603/

IV-9 от 14. II. [1]936 година, Министерството е ИМАЛО ПРЕД ВИД, ИМЕННО, ОСНОВАНОТО В 1929 година НАШЕ ДРУЖЕСТВО, С УТВЪРДЕН С ПРЕДПИСАНИЕ № 12160 от 19 Юлий 1929 година УСТАВ, А НЕ НОВООСНОВАНОТО ТАКОВА НА 2 ФЕВРУАРИ 1936 ГОДИНА.

ПРИЛАГАМЕ : надлежните берии.

гр. София
16. Март 1936 година

С почит:
ПРЕДСЕДАТЕЛ: Г. Крупицкий
ПОДПРЕДСЕДАТЕЛ: И. ЛОНКЕВИЧ
СЕКРЕТАР: М. КОЛЕСНИК
КАСИЕР: П. ГАЙДИМ
СЪВЕТНИК: НЕ СЕ ЧЕТЕ
Приподписал, адвокат: И. КУЛОВ

ДОКУМЕНТ № 216

Удостоверение издадено от Софийския областен съд на УКПД „Украйнско общество в България", София за регистриране на дружеството с председател Яков Малиновски и отхвърляне на апелативната жалба на Гр. Крупицки по повод тази регистрация. София. 19.03.1936. Копие. Машинопис.
ДА - София ф. 3К, оп. 1, а. е. 278, л. 64.

Софийски Областен съд
I-36-V
19.III. [193]6
София

УДОСТОВЕРЕНИЕ

Софийският Областен съд, фирмено отделение дава настоящото на: Настоятелството на Украйнското културно просветно дружество „Украйнско общество в България" – София, въз основа писменна молба от 19.III.1936 год. в удостоверение на това, че съда с резолюция № 1038 от 4.III.1936 год. е утвърдил Украйнското културно просветно дружество „Украйнско общество в България" със седалище София с председател – Яков Малиновски: че украйнското културно просветно дружество „Украйнско общество в България"- София, с председател – Крупицкий, е подало апелативна жалба вх. № 9982 от 17.III1936 г. против това утвръждаване, което не е влезло в законна сила, тъй като последната жалба не е разгледана; и че дружеството украйнско културно-просветно дружество „Украйнско общество в България"- София с председател – Крупицкий, няма зарегистрирано до сега.
ПРЕДСЕДАТЕЛ: п.
ДЕЛОВОДИТЕЛ: п.

ДОКУМЕНТ № 217

Определение на Софийския апелативен съд във връзка с подадената апелативна жалба на УКПД „Украинско общество в България" в София по делото за регистриране на дружеството. София. 20.04.1936. Оригинал. Печатно. Ръкопис.
ДА - София ф. 3К, оп.1, а. е. 278, л. л. 73, 73 г.

С о ф и й с к и а п е л а т и в е н с ъ д

ОПРЕДЕЛЕНИЕ
№ 188

На хилядо деветстотин и тридесет и шеста година месец април ден 20, Соф[ийският] апелативен съд II гражданско отделение, в следующия състав:

п. Председател: Д. [Наденич]
Членове: Св. Найденов, Ат. Илиев
Секретаря: Л. Маджаров
Изслуша доклада на съдията Ат. Илиев
По въпроса за даване ход въззивното гражданско дело № 143/936

Съдът, след изслушване на доклада като взе предвид, че делото е образувано по повод апелативната просба на Украинското Културно Просветно дружество „Украинско общество в България", образувано през 1929 г. с председател на настоятелството Г. Крупицки, че това дружество не е поискало в срока, който чл. 46 от Закона за юридическите лица предвижда, да бъде вписано от надлежния окръжен съд, че в такъв случай то е загубило правната си личност, съгласно цитирания текст-не може да действува пред съд и подадената от него апелативна жалба не може да бъде прегледана,

Определи:

Остава без разглеждане апелативната жалба, вх. № 98[306] от 17.III.1936 г. на Украинското Културно Просветно дружество „Украинско Общество в България" срещу решението на Софийския Областен съд от 4.III.1936 г. по фирм[ено] дело №1/936

Прекратява гр[ажданско] дело № 143/936

Председател: Д. [Наденич]
Членове: Св. Найденов
Ат. Илиев
Секретар: Л. Маджаров

ДОКУМЕНТ № 218

Отговор от УКПД „Украинско общество в България", с председател Я. Малиновски до Софийския Апелативен съд на въззивната жалба, подадена от членовете на УКПД „Украинско общество в България", София с председател Гр. Крупицкий. София. 21. 03.1936. Оригинал. Машинопис.

ДА – София ф. 3К, оп. 1, а. е. 278, л. л. 71, 71г.

Вх. № 10818
23. III.1936 г.

Кирил Костов
А Д В О К А Т
Бюро: ул. „Клементина" № 6
Дом ул. Тетевенска № 48
СОФИЯ

Чрез Софийския Областен Съд
фирмено отделение
за Софийския Апелативен Съд

Кръгли печати на
Софийския областен съд
и гербови марки
Нечетлива резолюция

О Т Г О В О Р

от Украинското културно просветно дружество
„Украинско общество в България"
София, ул. „Веслец" № 22
на въззивната молба подадена по
гражд.[анско] дело № 1/936 год. – фирмено отделение.

Господа съдии,

I. Молим Ви да оставите без разглеждане въззивната жалба подадена срещу решението по гр.[ажданско] д.[ело] №1/936 год. на фирменото отделение при Соф.[ийския] обл.[астен] Съд и прекратите производството досежно тая жалба, защото явно е, от данните по делото, че молба за вписването като юридическа личност на сдружението, което се титулува под нашето име, преди нашата такава за вписването на сдружението ни като юридическа личност няма подадена, при разрешаване на делото също такава, съгласно изискванията на закона - чл.[ен] 10 и 11 от З.[акона] [за] Юр.[идическите] Л.[ица] не се подаде и до сега такава от въззивното „дружество" няма подадена. Ако наистина е имало такова сдружение още от 1929 год., както се изтъква то при липсата на докази от него да е изпълнило императивните разпоредби на чл.[ен] 46 от З.[акона] [за] Юр.[идическите] Л.[ица], то очевидно е, че такова дружество не съществува. А щом това е, несъмнено, така то това сдружение не може да прави каквито и да било възражения пред когото и да било, а още повече да се намесва в производството по вписването на нашето дружество-което с обжалваното решение е надлежно вписано. Прочем то не може и да обжалва решението на съдът, а още повече да е страна по делото, защото това му наместване не се оправдава от никой закон.

II. Нека забележим, че хората, които се явяват да представляват някакво дружество от [1]929 год., че са хора, които наистина някога са ръководили съдбините на същото, но пред вид това, че тяхната дейност е била крайно осъдителна и вредна за целите и интересите на това им сдружение, поради това същите на общото им събрание станало на 22.XII.[1]935 год. са били бламирани и когато им е било поискано да представят книжата на същото и по специално да се отчетат с касата, същите демонстративно са напуснали общото събрание. И последното, както това е видно е продължило своята работа и избрало ново настоятелство, както това е видно от приложения в оригинал и препис от протокола на това събрание /продължението му/ под № 25. Видно е също така от писмото на последното настоятелство, че това решение е било и донесено до знанието на Министъра на Вътрешните работи-отдел социални грижи – препис от което се намира в делото. Така, че явно е, че тия хора, които се явяват да представляват някакво си дружество са хора, които въобще нямат нищо общо с дружеството ни и които представляват само себе си. Че това е така е видно и от новия учредителен протокол на дружеството, от който е видно, че в дружеството ни членуват над 25 души, когато всички други – които се представляват от хората с въззивната жалба не стигат и числото 10.

Що се отнася до това, че ние редовно сме поискали от съдът и същия е признал, че ние отговаряме на изискванията на закона и поради това е узаконил дружеството ни с обжалваното решение е достатъчно да се каже, че са излишни всякакви указания-напътвания, какво трябва да има на лице, за да се счете, че са на лице всички необходими предпоставки за наличността на дружество-като юридич.[еско] лице. Данните са и в делото в това отношение. А те са очебийни, както и това за устава му.

Послужването с устав на несъществуващо дружество с малки допълнения, както е в случая /в[и]ж. чл.[ен] 42. от устава/ това не е пречка за никого. Закона не съдържа запрещения в това отношение, а още повече, че когато хората, които образуват това дружество, са гласували тоя устав втори път, както това е видно от учредителния протокол от 2. II. [1]936 год. заради допълн.[ителен] устав.

Решението на М[инистерст]-вото на Вътрешните работи е ново такова, както това е видно от писмото на същото до съдът. С това, че в това разрешение се казва, че устава веднъж е удобряван може ли да се счете, че това се отнася до старото дружество? или се иска да се подчертае, че образуваното ново дружество с тоя устав следва да се узакони, защото целите и задачите на новото дружество не се различават очевидно, че това се отнася за новото дружество. Заблуждение в съдът няма, а има такова голямо в тия хора, които изглежда не знаят що вършат. Защото искат дружество да регистрират, а за това и никакви доказателства в това отношение не представляват.

Исканите доказателства с въззивната жалба пред вид на казаното вече не следва да бъдат допуснати, защото са без всякакво значение за производството. Това дружество не съществува съгл.[асно] чл.[ен] 46, за това и нещо не може да ангажира.

Наложително е обаче, евентуално, да се задължат тия хора-въззивници – да представят оригиналния протокол на общото събрание от 22.XII.[1]935 год. който се води до тяхното напущане

събранието, за да се види, че това събрание е приело за редовни членове всички тия, които днес представляват законноустановеното дружество /нашето/ и е опростило вноските на неиздължилите се членове, както и вървежа на това събрание до тяхното напущане и заграбване на архива и пр.[очие], както и за тяхното бламиране.

Трябва да забележим, че много от книжата, които се представляват от показаните са с лъжливо съдържание, заради което ще потърсим интервенцията на наказателния съд за това, като за декларацията и пр.[очие] против Малиновски.

Приложение: Един препис от настоящата.

София, 21. III. [1]936 год.

С почитание:
Председател: Малиновски
п. Председател: Ат. Романюк
Секретар: Г. Огиенко
Касиер: М. Земенко
Съветник: М. Тарабан

Приподп. адвокат: К. Костов

ДОКУМЕНТ № 219

Придружително писмо от МВРНЗ, Отделение за обществени грижи до Дирекцията на полицията, служба „Дружества" към преписката на Украинското културно-просветно дружеството „Украинско Общество /громада/ в България" за утвърждаване на устава на дружеството. София. 29.06.1938. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 264К, оп. 6, а. е. 1428, л. 6. /досие /

МИНИСТЕРСТВО
на
ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ И
НАРОДНОТО ЗДРАВЕ
/Отделение за обществени г р и ж и/

№ 4139
29.VI.1938 год.
СОФИЯ

До Дирекия на полицията
/Служба дружества/
Т У К

Дирекция на полицията
Архива....
Вх. № 1718. 25. VI. 1938

Приложена изпраща Ви се преписката на Украинското културно-просветно д-во „Украинско Общество в България" – гр. София – Вх. № 11280/8.VI.1938г....., за да съберете сведения, съгласно чл. 11 и 12 от закона за държавния надзор върху дружествата и сдружаванията за лица от управителния и контролен съвети, както и сведения по чл. 7, буква „б" от същия закон, и дадете мотивирано мнение за утвърждаване и неутвърждаване на устава.

.....
.....

Приложение: преписката
НАЧАЛНИК НА ОТДЕЛЕНИЕТО:
кръгъл печет на министерството /Ал. Янулов/

ДОКУМЕНТ № 220

Рапорт от разузнавач от отделението за Държавна сигурност при Дирекция на полицията при МВРНЗ до Началника на отделение „Б” с характеристики на членовете на управителния съвет на УКПД „Украинска Громада в България”. София. 16.07.1938. Копие. Машинопис. ***ЦДА ф. 264К, оп. 6, а. е. 1428, л. л. 8, 8г.***

М. В. Р. Н. З.
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД.[ЕЛЕНИЕ] ЗА ДЪРЖАВНА СИГУРНОСТ

До Господина
НАЧАЛНИКА
НА ОТДЕЛЕНИЕ „Б”
Т У К

Разузнавач № 4025
16.VII.1938 год.
Задача № 379

Р А П О Р Т № 101

Донасям Ви, Господин Началник, по възложената ми задача, да проуча политическата благонадежност на лицата, влизащи в управителното тяло на украинското културно-просветно д[ружест]-во „Украинско общество в България”, следното:

1/ Председател: НИКОЛАЙ ДЕМИДОВИЧ ТАРАБАН е роден в гр. Полтава – Украйна на 6.V.1897 год. нансенов поданик, неженен, по занятие техник-железар, по настоящем живущ [на] бул. Патриарх Евтимий №12. В политическо отношение той е антиболшевик. Не вли[за] в организации с противодържавни идеи. Председател е на украинското общество в България „УКРАЙНСКА ГРОМАДА”.

2/ Подпредседател: АЛЕКСАНДЪР ФЕОДОРОВИЧ ПАЛИЕВЕЦ е роден гр. Полтава-Украйна на 12.IX.1896 год. нансенов поданик, женен за АНА НИКИФОРОВНА. В България е от 1922 година, по занятие е общ работник, по настоящем живущ в с. Райна Княгиня на ул. Аеропланна № 6. В политическо отношение за него не може да се каже почти нищо, тъй като той е прост човек и почти няма ясно разбиране за политика. Член е на „Украинска Громада” отдавна, като за сега е подпредседател на същото.

3/ Секретар: АТАНАС /АФАНАСИ/ ТРОФИМОВИЧ МИШУСТИН е роден на 22.X.1897 год. в Павловград – Русия, нансенов поданик, женен за българката ЦВЕТАНА ПЕТРОВА от която има едно дете. По настоящем живее на ул. Искър № 58. По занятие е резач. Има дърворезка, с която реже дърва, където му попадне. В България е от 1922 год. В политическо отноение е благонадежден, тъй като е антиболшевик. Секретар е на „Украйнска Громада”. Не се ползва с добро име между познатите си. В политич.[еската] Полиц.[ия] е регистриран в д.[ело] №24463.

4/ Касиер: ВЛАДИМИР ТРОФИМОВИЧ ДУШКО е роден в гр. Новомосковец- Русия на 11. V. 1900 год. нансенов поданик, женен за българка именуваща се СТОЯНКА ПЕТРОВА, по занятие работник, живущ на ул. Априлов № 2. В политическо отношение не се проявява. Членува в „Украинска Громада” отдавна. Благонадежден. В политическата архива е регистриран в досие № 7681. Ползва се с добро име.

5/ Съветник: ГРИГОР ХРИСАНОВИЧ ЗУБ е роден в с. Кориновска – Кубанска област- Русия, на 6.V.1901 год. нансенов поданик, женен за българката ЙОРДАНКА СТАНЕВА СТОЯНОВА от която има две деца. В България е от 1922 година. По настоящем живее на ул. Милин Камък № 15. По занятие е работник-коминочистач. В политическо отношение не се проявява, тъй като има доста слаба култура, въпреки това обаче, той се ползва с добро име и в „Украинска Громада” е съветник.

КОНТРОЛНА КОМИСИЯ

1. ПРЕДСЕДАТЕЛ: ГРИГОР ПРОКОПОВИЧ БАЦМАН е роден в гр. Сенча-Русия, на 30. IX. 1898 година, нансенов поданик, женен за българка, по занятие работник, живущ на ул. Тимок № 17.

По настоящем се намира в доста затруднено положение. В политическо отношение е благонадежден. По убеждение е антиболшевик и не влиза в никакви противодържавни организации.

2. Член: АНАТОЛИЙ ВАСИЛЕВИЧ ТРИПОЛСКИЙ е роден в гр. Переслав-Русия, български поданик, женен за българката ЗОРА ТОДОРОВА. Понастоящем живеят на ул. Чепеларе № 26. По занятие е учител по физическо възпитание в с. Надежда.

В политическо отношение от него може да се очаква много, тъй като той е единствения способен човек между цялото д[ружест]-во „Украинска Громада". Той е полковник от Руската армия. В политическо отношение за него не може да се каже нищо, понеже той не се занимава с такава. В началото на тази година, той е станал член на Украинското Културно Обединение, без да се отписва от Украинска Громада. Това е станало, понеже в „УКО" членуват все по-отбрани украинци, към които спада и ТРИПОЛСКИЙ. Антиболшевик е обаче както казах не се интересува.

3. Член: НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВИЧ БАЙДАК – е роден в гр. Петербург – Русия на 23.VI.1892 година български поданик, женен за българката ЕКАТЕРИНА ИВАНОВА, по занятие е чиновник. Тоже човек със способности, обаче не проявява интерес към живота на украинците. В политическо отношение е антиболшевик. Членувал е в други украински организации.

РАЗУЗНАВАЧ № 4025 /Л. Йорданов/

ДОКУМЕНТ № 221

Протокол на комисията от МВРНЗ за преутвръждаване на устава на УКПД „Украинско Общество в България" София. 10.08.1938. Оригинал Машинопис.
ЦДА ф. 264К, оп.6, а. е. 1428, л. 9. /досие на дружеството/

П Р О Т О К О Л
№.....139
София, ...10.VIII.1938 год.

Определената комисия в състав: Инспектор отделение „А" – Н. Гешев, Инспектор на отделение „В" – В. Шкутов и началник група от отделение „Б" П. Кьостебеков, с[ъс] задача да прегледа всички събрани материали, данни и сведения в[ъв] връзка с изискванията за пререгистриране на всички сдружения и д[ружест]-ва и даде мнение за утвръждаване или не на уставите им, днес разгреда преписката на Украинското Културно – просветно дружество „УКРАЙНСКО ОБЩЕСТВО В БЪЛГАРИЯ". Преценявайки по отделно и съвокупно събраните гласни сведения, досиетата на лицата в Дирекция на полицията и в[ъв] връзка с намерените веществени доказателства, остава на мнение:

Да се преутвърди устава и целия ръководен състав.

.....
.....

М О Т И В И:

От направените проучвания не се установи да има лица в ръководния състав, определени в чл. чл. 11, 12.

КОМИСИЯ
1. подп. Н. Гешев
2. подп. В. Шкутов
3. подп. П. Кьостебеков

ДОКУМЕНТ № 222

Доклад от Дирекцията на полицията, отдел Политическа полиция, IV секция за украинската емиграция в България. София. [1939]. Копие. Печатно.
ЦДА ф. 370К, оп. 6, а. е. 1171, л. л. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13.

УКРАИНСКА ИМИГРАЦИЯ

Появяването на украинската имиграция в България става в същото време и по същите причини, както и руската такава.

Историческите бележки дадени за руската имиграция в доклада важат също и за украинската имиграция.

Украинската имиграция брои в България около 1 200 души, пръснати по градове и села. Поради голямото племенно сходство между руснаци и украинци няма точни данни за техния брой в отделните населени пунктове в България. При общото преброяване през 1926 г. украинските имигранти в България са преброени заедно с руските такива. Въпреки това украинската имиграция организирана в свои организации се счита за съвършено отделна като даже води борба с известни руски националистически организации, които поддържат, че Украйна не съществува и че не може да има украинска имиграция /Украинска Громада е в лоши отношения с военната организация РОВС и води непрекъснато борба с нея./

ЦЕНТЪР НА ИМИГРАЦИЯТА Украинската имиграция в България има свой център в София. В София се намират и централните управления на всички техни организации.

Макар и малка украинската имиграция е организирана в три организации, различавайки се коренно в провеждане на своята политика. Те са следните организации:

1. Украинско национално казачество
2. Украинска громада
3. Украинско културно обединение
4. Украинско гимнастическо д-во „Сич" /Секция на Украинска громада/

УКРАИНСКО НАЦИОНАЛНО КАЗАЧЕСТВО

Украинското национално казачество съществува от 1917 г. По това време [в] Украйна е имала повече от 100 000 члена. Впоследствие след като Украйна попада под властта на болшевиките една част от тях имигрира, а друга остава в Съветска Украйна, като украинското национално казачество загубва голяма част от своите членове.

Украинското национално казачество се управлява като военна организация от своя вожд, главния атаман Жеребко, който понастоящем се намира в Германия и генералния съвет при него. Украинското национално казачество предвижда демократично републиканско управление начело с изборен хетман. Групата е безрезервно враждебна към акцията на Полша и УНР. Предполага се, че Украинското казачество може да има успех защото 9% от украинския народ е със старо-казашки традиции, към които се придържа и самата група.

Политическата ориентация и причини за това на Украинското национално казачество:

Упадъка на Украйна като самостоятелна държава започва към 18 столетие. По това време също почва и разрастването на руската империя за сметка на Украйна, Белорусия, Полша и Кавказ. Русия тогава заема цялото пространство на източна Европа от Бяло до Черно морета. След това започва политиката на Русия, която целеше да унищожи Украйна и да премахне нейното съществуване като самостоятелна единица. Но през 1917 г. украинските казаци вдигнаха възстание с което искаха да покажат на света, че Украйна е самостоятелна държава. Обаче след революцията в Русия Украйна попада под властта на болшевиките и отново загубва своята национална самостоятелност.

Когато Русия унищожаваше своите противници или ги изолираше тя засягаше и границите на великите държави като същевременно ги и заплашваше. Непосредственото спиране на всевъз-

можните изненади от страна на Москва стана през световната война. Срещу Русия бяха АВСТРИЯ, УНГАРИЯ, БЪЛГАРИЯ, ТУРЦИЯ И ГЕРМАНИЯ. Като се има предвид, че зад тези действия стои и е стояла Франция, която се стреми да затвърди всичките неправди придобити от нея по пътя на Версайлския и Ньойския договори, то този въпрос става извънредно спешен в неговото разрешение. Ако разгледаме мисията на Украйна като самостоятелна държава ще видиме, че тя лежи в охраната на Западна Европа от нашествието на комунизма и панславянизъма. В последно време преди 1914 година идеята за възстановяване на Украинската държава е била предмет на оживени разисквания от страна на всички дипломати. Сега Франция пак се занимава с Украинския въпрос, но не му придава противоруски и противополски характер, а противо-австро-германо-български характер / Франция и сега продължава да поддържа Украинската организация „Украинска громада”/.

Сега разрешението на украинския въпрос придобива голямо значение, защото Украйна ще бъде основа на европейското политическо равновесие не само против руския болшевизъм, но също така и против французкия, полския и югославския империализми, които имат една обща политика, защото до това ги довеждат техните интереси в настоящия момент.

По тези причини украинското национално казачество преследвайки УКРАИНСКАТА ДЪРЖАВНА ИДЕЯ се бори не само против болшевишка Русия, а също така и против хегемонията на Франция и нейните спътници, мислейки, че в най-скоро време Украйна ще стане един от най-необходимите членове на Черно-моро-Балкано-Средиземноморския блок /Кавказ, Украйна, Турция, България, Италия, и отчасти Австрия, Унгария, България/. Украинското национално казачество смята, че този блок е единствената възможна комбинация, която може да охранява Европа против катастрофалните изненади, както от страна на Русия, така също и от страна на Франция и нейните съюзници.

Освен това УКРАИНСКОТО НАЦИОНАЛНО КАЗАЧЕСТВО СЕ ПРИДЪРЖА към политиката на ревизионизма от където имат и името си Ревизионисти.

Членове на Украинското национално казачество има доста много в България, които поддържат връзка с[ъс] своите съмишленици, пръснати по цял свят. Те също така, както в България, така и в другите държави, са напълно аполитични и лоялни към държавата. Провеждайки тази политика Украинското казачество е спечелило симпатиите на Германия и Япония, които напълно им съчуствуват и поддържат материално.

Управителният съвет на Украинското национално казачество се състои от следните лица:

a. Главен атаман /вожд/ Жеребко – местопребиваване Германия – Мюнхен.
b. Началник на политическия отдел на националното казачество – Вл. Золотаренко – пребиваване Германия – Мюнхен.

В БЪЛГАРИЯ

Управа на Националния културен комитет

1. Председател – Жеребко /избран за 3 години/
2. Подпредседател - Иван Орлов
3. Съветник - Гулай
4. Ковчежник - Никитюков
5. Генерален секретар – Теодоси Полтавцев

Генерален Казашки съвет на Украинското национално казачество

1. Председател – Орлов
2. Генерален секретар – Теодоси Полтавцев

Членове: Гулай, Жеребко, Мащенко, Тахтай, Йосипов, Усов, Никитюков и Петренко.

ПОЛИТИЧЕСКО ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО

Германия-Мюнхен

Главният атаман Жеребко и политическият секретар и н[ачалник]-к на политическия отдел – Золотаренко.

Австрия – Виена

Д-р Маценко

България – София

Теодоси Полтавцев

Япония-Токио

Представителят сменен и нов не [е] назначен още.

В Полша до преди 5 месеца е бил за политически представител на Украинското национално казачество Волошин, но под натиска на политическото положение той е бил принуден да напусне Полша и да замине за Германия, където се намира понастоящем.

Напоследък вътрешното положение на Украинското нац.[онално] казачество не е добре стабилизирано поради недоразуменията между главния атаман Жеребко и политическия представител Золотаренко, породени от различните техни разбирания по отношение на бъдещата политическа дейност от страна на казачеството.

УКРАИНСКА ГРОМАДА

Украинската организация „Украинска громада" е образувана през 1928 г. от група хора, които признават за свой политически център групата на У. Н. Р. /Украинската Национална Република/ с водач Андрей Левицки /Варшава/. Между членовете на тази организация има много хора бивши членове на съществуващата по-рано в София украинска организация „Имени М. Драгоманова", разтурена през 1925 год. от властта за комунистически тенденции.

Украинска громада в София се сношава, получава инструкции и се поддържа материално и политически от своя център на УНР – Варшава, чрез полската легация или направо от Полша. Секретар на външния отдел на тази група във Варшава е проф. Смаль-Стоцки. Центъра на УНР получава издръжка и необходимите инструкции от Полша, която на свой ред води постоянна политика, необходима както за нея, така и за своята покровителка и съюзница – Франция. В това отношение УНР-Украинска грамада са напълно подчинени на Полша.

Централното управление на УНР се намира в Париж. Глава на УНР и претендент за председател на бъдащата украинска република е Андрей Левицки.

М[инистъ]-р председател – Прокопович

М[инистъ]-р на вътр.[ешните] работи – Токаржевски

М[инистъ]-р на външните работи и представител в Женева по украинските въпроси /поставен от Франция и Полша, заинтересуваните в случая държави/, Шулгин.

Военен министър генерал Салски.

Главен секретар на министерския съвет – професор от Варшавския университет Смал-Стоцки.

Връзка между централата в Париж и клон от Варшава е Филонович – Прага /Чехия/

Групата на А. Левицки /УНР/ се състои предимно от емигранти на Велика Украйна. Те имат следния девиз: „Самостоятелна Украйна, но не единна". Те имат и провеждат политиката на Франция – Полша като в замяна на това се финансират от горните държави. Групата е доста многобройна и активна. Благодарение на умението на водачите й тя се ползува с доста симпатии всред емиграцията. В самата Украйна тя има връзки както всички други украински политически групировки. Доскоро тя се е ползувала и в самата Украйна с големи симпатии, но в последно време се е създало едно враждебно спрямо нея настроение, което се обяснява така:

Както е известно Украйна бе доста дълго време поробена от Полша и е водила ожесточени борби за своята свобода. Тези епични борби са оставили след себе си трайни спомени за безбройните жертви, дадени от украинския народ, а също така една неизкоренима вражда против Полша.

Групата на А. Левицки УНР попада в едно положение, което не и дава друг изход и подписва още през 1920 г. един договор с Полша, според който Полша за винаги остава владетел на Галиция. От Украйна Полша получава още Болин, Подолие и част от Киевския окръг. А също, според добав-

ките към същия договор свободен излаз на Черно море. УНР придобива една територия от останалата Украйна, където трябва да организира „самостоятелна Украйна" под протектората на Полша.

Франция от своя страна подкрепя Полша и УНР в тяхната политика, понеже иска да има един свой силен съюзник в лицето на Полша, когато Полша сполучи да затвърди сегашните си граници и придобие от Украйна земите предвидени в горепоменатия договор, Франция ще бъде спокойна защото се създава една силна държава и голяма съюзница на Франция против Германия.

В този план подкрепян от Франция и Полша вземат участие още Румъния, която си осигурява Добруджа, Буковина и Бесарабия; Чехия, която си осигурява подкарпатска Украйна и Югославия, която запазва своето положение.

Ето защо групата на А. Левицки УНР е против ревизията на мирните договори. Те подкрепяни от Франция и Полша, които имат най-малък интерес да се ревизират мирните договори, всячески се стремят и работят в това направление, като даже и Украинска громада в България открито проповядва запазване на сегашното положение.

Управителен съвет на Украинска Громада:

Председател – д-р Николай Корнелиев

Подпредседател – Дмитрий Майстренко

Секретар – Яков Малиновски /политически представител на УНР за България/

Касиер – Гаврил Огиенко

Съветник – професор Михаил Парашчук

90 % от членовете на Украинска громада са прости хора и са напълно под влиянието на водачите на групата. Посочения по-горе управителен съвет фактически се командва от Михаил Иванович Парашчук, който е и душата на цялата организация. Същият е професор-скулптор, но никак не упражнява професията си. Той е главния представител и проводник на идеите диктувани му чрез УНР от Франция и Полша. Същевременно той е и шпионин на горните държави, като си служи със своите съмишленици и членове на организацията „Украинска громада". Благодарение на натрапчивостта си той си е създал много връзки всред българското общество и чужденците. По нареждане на Полша той дава изчерпателни сведения за руската емиграция в България, нейните организации и техния живот, като най-много се интересува от РОВС-а. За тази си работа той получава от Полша големи суми пари от които и живее. Въобще човек много съмнителен, с тъмно минало и даже опасен за българската държава.

Украинска громада има клуб – читалня на ул. „11 август " № 13. Има клонове в следните градове в България: Варна, Пловдив, Русе, Шумен, Бургас, с. Кочериново и др.

УКРАИНСКО КУЛТУРНО ОБЕДИНЕНИЕ

Украинското културно обединение е организация и съществува като клон от ПРОУН /провод на украинските националисти/, които имат централата си в Прага. От Чехия ПРОУН изпраща свои хора-терористи, членове на тяхната секция УВО /Украинска военна организация/, на които се дължат всички атентати, извършени в последно време в Полша.

ПРОУН – в часност Украинското Културно Обединение провежда политиката на Чехия, която се стреми да запази своята придобивка – Подкарпатска Украйна и увеличи територията си с нови земи. За провеждане на своя политика Чехия поддържа финансово ПРОУН и всички негови поделения.

Украинското културно обединение има свой клуб на ул. „Цар Симеон" № 67. Начело на тази организация стои Владимир Иванович Колисниченко, обаче фактически тя се ръководи от Иван Владимирович Мицкеевич, който е и политически представител на ПРОУН в България. Същият не работи абсолютно нищо и се издържа от парите, изпратени му от Чехия.

Украинското Културно Обединение поддържа връзки с ПРОУН и УВО, от където освен редовно получаваните суми получава и ред книги, от които е образувана библиотеката им, намираща се на ул. „Цар Симеон" № 67.

Тази организация е най-малочислена и не играе почти никаква роля в живота на украинската имиграция в България.

УКРАИНСКО ГИМНАСТИЧЕСКО ДРУЖЕСТВО „СИЧ”

Украинското гимнастическо д-во „СИЧ” е секция на Украинска громада. Под формата на гимнастическо дружество хората от Украинска громада са искали да основат военна организация, което обаче не им се отдава поради липса на хора. За сега членуват в СИЧ само около 20 души, които са също членове и на Украинска громада. Идеен организатор на д[ружест]-вото е Парашчук.

Председател – Гр. Крупицки
Подпредседател - Иван Саливон и
Касиер – Павел Педашенко.

Дружеството не проявява абсолютно никакъв живот и фактически не съществува.

По-рано единствените прояви на живот от страна на „СИЧ” са били ежемесечните доклади и реферати, правени от негови членове по военни въпроси.

Украинската имиграция в България пред вид на това, че представлява от себе си едно меншество и че живее с интересите и живота на руската имиграция, не се различава коренно от нейните прояви.

На много места в провинцията, както и в София украинската имиграция се ползува от училищата, черквите, благотворителността, а даже и пресата на руската имиграция и води нейния културен и економически живот.

ДОКУМЕНТ № 223

Доклад от неуточнено лице от Дирекцията на полицията за украинската емиграция в България. София. [след 09.09.1944 г.]. Копие. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 4, а. е. 798, л. л. 1, 2, 3, 4[12].

Из досието на българската дирекция на
полицията на Украйнските белоемигрантски
организации в България

У К Р А И Н Ц И

В руските емигранти украйнците заемат едно съвършено отделно място, така както те държат за самостоятелно управление, което трябва да съставят в бивша Малорусия /Южна и Югозападна губерния, б.[ивша] царска Русия/.

Украйнската емиграция има течение: дясно и лево:

1. Групата на хетмана СКОРОПАДСКИ, който е бил начело на украйнската република в 1918 г. в периода на германската окопация. СКОРОПАДСКИ е живял в Германия и е имал големи връзки в средите на английските консерватори.

2. Групата на полковник КОНОВАЛЕЦ. Нейна база се явява също Германия, той се занимава с терористически действия. Тези терористически действия по-рано били направлявани против представителите на полските власти в Галиция, единствено, но след сближението на Полша с Германия той приключил своята деятелност и започнал против СССР, занимава се с терор и пропаганда /литературни сказки/. Финансовата помощ той получавал от Германското правителство.

3. „УНОКОТО” /”Украйско национално казашко дружество”/. Начело на тази група стои „Рада” /Върховен съвет/, с председател на тази „рада”. Със свой помощник „маршал”. /б.[ивш] пол-

ковник от руската армия/ ГУЛАЙ. Той има връзки в Германия, движението там се е компроментирало във връзка с постоянните промени в ръководството. В настоящето време главна база в тяхната деятелност се явява България и Чехословакия от части.

4. Група „УНРО" /републиканско народно Украйнско обединение/, сега „петровци". Това е демократическо течение и за това се поддържа от Франция, където се намира техния главен щаб. Подържа се от политиката на Франция, така също подържа групите в Чехословакия, Румъния и Полша. След сближението на Германия с Полша подържката намаляла. Групата „УНРО" сама била силна. Тя имала даже правителство във Франция. Начело на правителството стои г-н [Андрий] Левицки, военен генерал [Володимир] Сальский. Те са имали военна организация, съюз на бившите военни от Украйнската армия.

В периода 1934 г. във връзка с международната обстановка, която внесла известно изменение в политиката на всички групи, те имали в месец май таен конгрес в Прага. В този конгрес било взето решение да се развие деятелност против болшевизма с помощта на Германия. От тогава до настоящия момент в това направление нищо реално не е направено, така с висшегласието на всички групата се свързала с управляващите различни международни комбинации.

УКРАЙНЦИ В БЪЛГАРИЯ

В България има също две украйнски групи: „УНКОТО" и „УНРО". Най-силното течение от тях се явява „УНРО", течението заслужава най-голямо внимание, затова защото неговия състав и някои лица из ръководителите са добра база за агентурата на Г[осударственое] П[олитическое] У[правление].

Начело на Българската отделна организация стои проф. ПАРАЩУК. Той има връзки с двете управления на Полша и на болшевиките чрез ВАГНЕР. Последният е добре известен на българската политическа полиция. В настоящият момент Вагнер се намира в Германия и работи всякога умело по разведупре /разузнавателната служба на Черв.[ената] Армия/ и едновременно сътрудничи в германското илюстровано списание „Дойче Верг".

Организацията „УНРО" съществува в България под име Украйско благотворително дружество, то има отдел в София, Варна, Бургас, Русе, Пловдив. Освен отделите има неголеми групи и представителства.. Единствената най-опасна група се намира в[ъв] Варна.

Центъра на организацията се намира в София. В София на 4-5 XI се състоял конгрес на течението УНРО. На конгреса са присъствували 20 делегата от София, Пловдив, Русе, Варна, Видин и др. и един делегат от украинците от Ромъния. Фамилията на делегата от Румъния е ПРОКОРОВСКИ /бивш руски офицер/. Той е дошъл в България под името Мирчо Добреску с ромънски паспорт. Той се явява като член на помощния комитет на украинците в Румъния. Той принесъл със себе си 50 хил. лева, от които дал част на професор Арнаудов и писателя Чилингиров за украйнската пропаганда. Неголяма сума била разпределена на украйнските организация в Русе, Варна, Пловдив. Прохоров преди да се върне в Румъния посетил Варна.

Малиновски, председател на парижката централа „УНРО" в България крои интриги против професора ПАРАЩУК и на всяка цена иска да получи изгода, щото да заеме неговото място председател на украинската организация в България.

БЛАЖКО, служащ в представителството на заводите „Шкода" в България, стои той начело на военната организация „УНРО"- така наречена „СИЧ".

Официалната фирма „УНРО" – благотворително дружество на УКРАЙНСКА ГРАМАДА с това название.

Помещението на „Грамада" се намира на ул. Веслец № 20 /три стаи/.

КОЛЕСНИЧЕНКО, председател на украйнското културно дружество в България /така наречено „УНРО" –ул. Цар Симеон № 57. На този адрес се намира и помещението на украйнското културно дружество. /шест стаи, плаща месечно за тези стаи 2 500 лв./.

Ние на тази организация давахме голямо внимание, повече от другите, затова защото представляваше опасност за господстуващите порядки. 90% от членовете на организацията са прости хора, които стават членове за това че са родени в Украйна не и от друго и да имат възможност да се събират в клуба за танци и песни и получават морална подкрепа, което биваше рядко. /Начело на организацията стоят, както ние наредихме висши:

1. Така например професор ПАРАЩУК, свързан с полското разузнаване - /ЕКС –официо/, така както полското управление подържаше направление в украйнското движение, освен него свързано с болшевишкия агент Ганс ВАГНЕР, който работеше в РАЗВЕДУПРЕ и частично в германската тайна полиция;

2. МАЛИНОВСКИ като агент на полското разузнаване. Значи организацията от нейните ръководители се използуваше за свои лични интереси. В самата организация освен ПАРАЩУК и МАЛИНОВСКИ имаше много подозрителни лица, които използуваха ръководителите в качество на агенти.

ПОДОЗРИТЕЛНИ ЛИЦА В „УНРО" В БЪЛГАРИЯ

1. Професор ПАРАШЧУК
2. МАЛИНОВСКИ
3. ИВАН ГЛОРИЯ И ЧЕРСКИ /на ъгъла на булевард Дондуков и Раковска под [СА]ЛАМЖИНИЦАТА на Суханов. И двамата американски поданици. На единия жената е чехкиня, а на другия сръбкиня. Те се явяваха като представители на чуждестранни машиностроителни фирми и субсидираха с пари [ЯКОВ] МАЛИНОВСКИ. Тях посрещаше Малиновски.
4. МАРИЯ КРИЖКО /бакалски магазин „ВИТОША" на ъгъла Гладстон с Бел[ч]ев/. Тя получаваше писма от своя мъж от СССР. Тези писма тя предаваше систематически на МАЛИНОВСКИ. В тези писма предполагам се даваха някакви указания. Нея посрещаше също МАЛИНОВСКИ.
5. ВАСИЛИЙ ОРЛЕНКО /б.[ивш] сътрудник на Г[осударственое] П[олитическое] У[правление] в гр. Херсон бакалин на трамвайната спирка „Александровска болница". В неговата квартира се събираха на събрания, на които освен Малиновски биваше ЯКОВ БРАШКОВСКИ /посетил няколко пъти съветското посолство/ МАРИЯ КРЯЩ, двама българи, които беха дошли от Съв.[етския] Съюз и др. Тези събрания няколко пъти се правиха на вила „Анастасия" в Княжево в господин КОРОЦ.
6. КОРОЦ.
7. ЛЕОНИД ПАВЛОВИЧ ЖАЛОБА. Той е дошъл от Франция, където е карал някакви курсове. В компаниите Орленко игаеше първа роля.
8. ТЕРЕНТИЕВ /син/ също посещаваше събранията на ОРЛЕНКО. Събранията биваха в неделя и в четвъртък.
9. Г-жа КАРОЛ, първа помощница на ОРЛЕНКО, умна жена.
10. Дъщерята на КАРОЛ. В Одеса е ходила на специални провокаторски курсове, единствено не е била признавана годна за работа. Живееше във Варна. Тя преди да напусне СССР е била при РУТИС, агент на ГПУ в ХЕРСОН. ТИНЯНСКИЙ, като е дошъл от СССР през 1932 г. с помощта на Орленко, потвръждава, че г[опожи]-ца Карол при РУТИСА никога не е била. Той с Рутиса добре се познава. ОРЛЕНКО в СССР бил свързан с РУТИСА, а следователно ОРЛЕНКО се явяваше агент на Г[осударственое] П[олитическое] У[правление].
11. МАЙСТРЕНКО ДИМИТРИЙ, собственик на дрехарски магазин на ул. Цар Семеон № 67. При него често ходеше един от сътрудниците на полското посолство ЧЕРНЯВСКИЙ /ВЛАДИМИР ФЕОДОРОВИЧ/, който имаше „Ломбард" на ул. „Цар Симеон" и „Цар Борис". МАЙСТРЕНКО играеше в украйнската организация „грамада".

ГРУПА „УНРО" в гр. ВАРНА

От провинциалните групи тя е най-много опасна за господствуващите порядки. Тя е опасна за това, че представлява един от най-големите интересни обекти за болшевишкото внимание.

Съставът на групата е слабо интелегентен. Болшинството са прости хора, почти все руски рибари емигранти от СССР, избягали от там, също се явяват членове на тази група.

Агентурата на Г[осударственое] П[олитическое] У[правление]. обръща особено внимание на тази група. Г[осударственое] П[олитическое] У[правление] използува положението щото:

1. Болшинството от украинската група се явяват рибари, 2. те имат роднини в СССР.

Тези рибари могат да бъдат използувани от агентите на Г[осударственое] П[олитическое] У[правление]., като доброволни сътрудници /за пари/ или под страха за участта на своите роднини в СССР. Тази група може да бъде използувана за провокации. Един от най-много подозрителните се явява Григорий БОНДАР, дошел от СССР 3-4 години назад. В март 1934 г. във Варна е дошъл някой си МИЦКЕЕВИЧ. В квартирата на един от главните организатори на групата имало събрание /квартирата на ДРОБАХА/. Била образувана конспиративна „петорка" под ръководството на ДРОБАХИ. Тази конспиративна група „ОУН" и тя е била длъжна да организира нови петорки. ДРОБАХА поддържа връзки с МИЦКЕЕВИЧ в София, а МИЦКЕЕВИЧ е свързан в Прага. Първата задача, която е била получена от МИЦКЕЕВИЧ е била събиране сведение от руските организации в България. В „петората" влизат: 1/ ДРОБАХА, 2/ ТЕРЕШЧЕНКО, 3/ БОНДАР ГРИГОРИЙ, 4/ ФАСТОВЕЦ, 5/ КОЛЕСНИК.

Малки групи „УНРО" има в Русе, Бургас, Пловдив и Сливен. Освен Сливен тези групи не представляват никакъв интерес.

СЛИВЕН. В тази група са 9 човека. По едно време се говореше, че имат за цел да организират бойни групи, единствено, нищо не са направили до настоящето време и в това направление.

Ние внимателно наблюдаваме всички тези групи и деятелността им в центъра София.

Неотдавна се указа да попаднем на още една подозрителна група украйнска свързана с професор ПАРАЩУК, на която ние обръщаме внимание в последно време. Весникарската будка около аптика-на ъгъла на Булевард Дондуков и Раковска, собственик на будката е украйненеца ЛИТВЕНКО, той е известен като човек, който може за пари всичко да направи. Той е приятел на професор ПАРАЩУК, с който често се среща. В будката ЛИТВЕНКО често е посрещал професор ПАРАЩУК и други негови сътрудници.

„УНОКОТО" /УКРАЙНСКО НАЦИОНАЛНО КАЗАШКО ДРУЖЕСТВО/ - второ украйнско течение, което се намира в България. Начело на това течение стои бившия полковник от руската царска армия, а в настоящото време маршал на украйнската армия маршал ГУЛАЙ. Последният се явява почетен човек. Той е голям националист, бори се искрено за независима Украйна и за него нищо не може да се каже лошо. Тяхната група е доста малочислена в България, една малка група в София и някакво представителство в провинцията. Тя не разполага с такива пари както ПАРАЩУК и неговата организация. Първият център на тази организация е в Германия, където начело стои хетман ПОЛТАВЕЦ-ОСТАНИЦА, който произлиза от истински украйски хетман от XVII век. После на негово място дошъл прокурора Жеребко. В настоящото време след различни интриги бил сменен ЖЕРЕБКО и старши станал вече поменатия ГУЛАЙ. Те са имали връзка с Германия и Япония. Връзките с Германия са подържали чрез някой си ЗОЛОТАРЕНКО, той живее постоянно в Германия и се намира в[ъв] свръзка с германското разузнаване. В октомврий 1943 г. той дошъл в България, бил във Варна и в София. В София е бил във връзка с агента на чуждата политическа служба с ПЕЕВ. В настоящето време той отправил от Германия за ПЕЕВ за дислокацията в Черв.[ената] Армия и други сведения за Съв.[етския] Съюз.

ЖЕРЕБКО през юни дошел от София в Германия. Целта на неговото отиване там е била за среща с началника на японското разузнаване в Европа с полковник ТАНАКИ, с който преднарително се договорил ГУЛАЙ. ТАНАКИ е обещал на организацията „УНОКОТО" настояща помощ в борбата против болшевиките не само на Украйска територия, но и в целия Съв.[етски] съюз. Единствено той дал на организацията задачи, които са били не по силите за нея, а именно организационна база в СССР. Предварително той дал на ГУЛАЙ малка сума пари, която не му стигнала само за една обиколка. /инспекция/ в Пловдив, Ст. Загора, Бургас, Варна, Русе, неизвестно на кои средства той ходил освен 1934 г. в Германия на германски или японски средства.

ЗОЛОТАРЕНКО, за когото ние споменахме вече, в периода на своето пребиваване в България се интересуваше от различните цени на продуктите и се интересуваше как стои екипировката на всеки един войник. От България той отишъл в Берлин на доклад при полковник ТАНАКИ, а после в Мюнхен при ЖЕРЕБКО, който тогава също бил на власт.

Последните сведения, които ние имаме от Берлин дават следната картина на украйнско-японските разговори /преговори/. Думите казани през август 1934 г. /ТАНАКИ в Берлин за „УНОКОТО" съобщил следното:

1/ Японското правителство е готово да даде помощ на „УНОКОТО", но тази помощ ще бъде указана [не] на един път, а постепенно. Подготвителния период ТАНАКИ раздели на три етапа: а/ организация; б/ подготовка; д/ действие против СССР/

В този час се задължават да почнат първия и втория етап. Третия период да настъпи от 1936 год., така щото японците по думите на ТАНАКИ още не са готови.

Вижда се по всичко, че японците са предприели преговор с други украйнски организации с цел да изпитат тяхната сила.

Неуверени, „УНОКОТО", че ще могат да изпълнят своите обязаности към японците. Те нямат нито ръководители нито изпълнители.

Едновременно „УНОКОТО" имат връзки с национал-социалистическата партия в Германия и води преговори за борба против СССР.

Интересен е списъка на болшевишките агенти в България, съставен от ГУЛАЙ от летото 1936 г., където той включва: 1. НЕМАНОВ – София, 2. ГОЙДЕНКО, студент от гр. София, 3. ОСАЧИИ гр. София, 4. ТЕРЕБИНСКАЯ Катя от гр. София, 5. ЛИПОВЕЦКАЯ от гр. София, 6. ПРОЧАЙ от гр. Варна, 7. Крим гр. Варна, 8. ИЯШЕВ гр. Варна, 9. ПОСТАРНАЦКИЙ гр. Перник, 10. ГРИЧИНИН гр. Бургас.

В списъка има лица, които ние подозираме, за едни има допуснати грешки

На това да отбележим, че след това, когато отношенията между Франция и Полша отминали и се заместват с отношенията между Полша и Германия украинци питает голяма надежда /основателно/ на Полша и Германия.

ДОКУМЕНТ № 224

Дознание от Григорий Иванов Васько. София. След 1944. Копие. Машинопис.
АМВР ф. 3, оп. 2, а. е. 860, л. л. 7, 8.

ПРЕПИС

Именувам се ГРИГОРИЙ ИВАНОВ ВАСЬКО, родом село Лучки-Полтавска област, на 1894 година, 12 март, женен, не осъждан, грамотен, сега живущ гр. София, фабрика „Семерджиев" 4 километър, казвам следното:

Аз съм син на един хлебар, учился в началното училище, работих на село. При наступване на първа Европейска война, бех мобилизиран, служих в канцеларии на щаба на полка. По свършване на война, вернах ся в къщи почнах да помагам на баща. Но скоро на Украйна се възродиха различни движения. Почнаха пак мобилизации, различного рода властвующих. Попадам и аз, закараха ме в Киевска област. На Украйна беше почти война. Служих пак при щаба на полка град Черкаси. В 1919 година заболех от тифус и бех откаран в[ъв] вагони в гр. Севастопол. От там мен болен сложиха на един английски параход и откаран в Египет. Отначало поместиха близо пустиня Сахара в лагер, после преведоха в лагер близу гр. Александрия в Египет. Живях в лагер, като бежанец. В 1920 год. англичаните взеха от лагера около 300 човека за охрана на складовете в което число и аз попаднах и служих. В 1922 год. беше нареждане, че всички бежанци трябва да напуснат Египет и всички бежанци бяха прехвърлени на Балкански полуостров. При пристигане в България аз попаднах в гр.

Враца и работих на една мина Плакалница. После пристигнах в София и поступих на работа при Ляпчев, къде изкарах цели 17 години. После поступих на Текстилна фабрика Семерджиев къде работя и до сега.

На пристигане в България бях направлен в един украински дом, на „Гробарска" ул., къде беше общежитие за украинци, които нямаха квартира. Украинско общежитие именуваха „Притулок" с своята организация „Украинска Громада". Бях записан там като член и живях малко. Скоро излезнах на работа и вещи излезох и от Грамада. Като останах да живея в София, почнах да запознах се с украинци. В 1928-1929 год. беше една украинска организация возглавявана от г. Орловим, Колесниченко, Литвиненко, Полтавец и други. Организация беше именувана „Украинско козачество". Възглавеняно шефом Полтавец-Остряница-като хетман. В тая организация не съм членувал. Беше друга организация именуваха - Украинско культур.[но] Обединение. Тук бяха пак тези хора и винаги беше спорове. Едни за козачество, други за украинско обединение. Беше дошло до сами непримирими размери. Почнаха да се съдят едни с други не знам по кои причини. Работа беше там, кои да станат да ръководят. Съд мина без последствия и скоро украинци всички обединиха се в едно Украинско културно обединение. Не помня коя година точно, така близу 1931-1932 год. аз записахся като член. През всичко време до края на нейно съществуване не бях нито на едно събрание, за туй че ми налагаше такава работа. През моето пребиваване знам кои бяха председатели: Колисниченко, И. Орлов, Майстренко, Литвиненко. Те бяха през различни времена. Последен беше Майстренко. В тази организация аз бях като член, никогда не бях секретар или председател. Що се касае до моето кореспондиране от странство ще Ви кажа: Получавах от Америка следните вестници: „Украински голос", „Украински работник", тези вестници получавах още до начало на войната. До война и в время на война от Германия украински вестници от Гетманского Скоропадского течения.

Лично аз не бях в връзки с никоя организация. В преписка беше организация Укр.[аинско] К.[ултурно] Обединение. Организация получавала разни списания и вестници, а така и писма и то се съхранявало в самата организация, т. е. канцелария на клуба. Съхранявани са [от] председател[я]. Архива на организация естествено е у последен председател. Лица, които познавах в клуба не мога да кажа, дали са членове Криворучко и Ницкавис /не знам къде се намират/ тези двама бяха от так називаеми „Националисти". Други М. Бондар /живел на Подуени/ ул. Русалка, Д. Лебедински ул. Кирил и Методий към К. Стоилов, В. Кащенко - Драгоман 4, И. Тахтай Литвиненко - Тулова, Васецкий, Нарижни /няколко мъже/ Казичани, имат фабрика, Гр. Мицик, търговец-Цар Симеон. Друга организация „Украинска Громада" възговления Пр. Паращук и Гр. Крупицкий. В тази организация не съм членувал и не знам за нейните деяния нищо, къде архива и пр.

Сега друга. При преминаване на германци в България не съм имал с тях връзки, не съм даже помислил за Корпус и не съм записван. При отступление на германци имаше единствен случай. Къде аз живея на фабрика близо къщи минава железница /всичко неколко крачки/ на тази линия през нощта пристига ешалон с германци. На сутрин вставам и виждам че германци и една жена. Кога аз отидох на работа, тая жена дошла в къщи да се омие /при ешалон много насъбрали се хора и сигурно некой каза, че живеят руснаци.

Говорих с нея защо бяга, тя казва че е жена на един германец, име не помня, само знам че е от Николаев. За да остане тук в България аз виждах, че тя не се отделяше от мъжа.

След няколко часа бяха снети от вагона германци и пеша заминаха на гара и тая жена замина.

Горното написах саморъчно и се подписах: /п./ Гр. Василев.

ДОКУМЕНТ № 225

Доклад от [Н. Наумов], секретар в П. К. Бюро – Д. С. до началника на отделение „Б” – Д. С. за Михайло Парашчук. София. 10.02.1945. Оригинал. Машинопис.
АМВР ф. 1, оп. 1, а. е. 159, л. л. 16, 17, 18.

Д.[ЪРЖАВНА] Н.[АРОДНА] М.[ИЛИЦИЯ]
Д.[ържавна] С.[игурност] –
„ОТДЕЛЕНИЕ” „Б”
П. К. БЮРО
Секретар
10.II.1945 г.
София

До г. Началника
на отделение „Б” –
Д.[ържавна] С.[игурност]

Т У К

ДОКЛАД

Във връзка с исканите сведения от П. К. Бюро при Д.[ържавна] С.[игурност] за лицето МИХАИЛ ПАРАШЧУК ИВАНОВИЧ, донасям следното:

Роден е във Варваринци - Полша на 16.XI.1878 г., влязъл е в страната през Драгоман – 1921 г. с дипломатически паспорт, издаден от Полша. Регистриран в бюро „Чужденци” под досие № 14749 със срок до 1. I. 1945 г., политическо досие от Дирекцията на полицията № 7375 и политическо досие на Дирекцията на народната милиция - № 75.

През 1919-1920 г. от събраните сведения на полицията Парашчук е бил член на Украинския съвет на народните комисари, а в 1921 г. емигрира в България и от лично от него дадени сведения бил политически емигрант.

През 1928 г. е било образувано белогвардейското д[ружест]-во „УКРАЙНСКА ГРОМАДА”, с председател Парашчук, което д[ружест]-во признава за свой политически център У. Н. Р. /Украинска народна република/, което се е финансирало от полската легация и същевременно е бил представител на румънския ежедневник „ГЕНЕРАЛЕН ЕЖЕГОДНИК ЗА ВЕЛИКА РОМЪНИЯ”.

Парашчук е бил много време представител на У.Н.Р. в България. Главният център на тази организация е бил във Франция-Париж. Тази организация се е поддържала от Полша и от части от Франция. Официално Парашчук не се е явявал като водач на тукашните украинци, а бил почетен председател. Представител, който е ръководил движението е бил КРУПИЦКИ - бивш портиер на хотел София палас.

Главната цел на тази организация е била борба срещу съветската власт, подпомагани от заинтересуваните империалистически страни.

Според сведенията, които събрала полицията за него, той бил един от най-важните и постоянни информатори на полската легация у нас. Бил е в интимни връзки с некогашният полски пълномощен министър Барановски, от когото е получавал известни суми.

Заподозреният е бил, че през 1931-1932 година е бил поддържал връзки с международния шпионин ХАНС ВАГНЕР, който е минавал за журналист. Заподозрение е имало от страна на неговите сънародници и от полицията. С Вагнер е бил интимен приятел.

Имало е съмнение, че Парашчук се е вмъкнал в У. Н. Р. като агент на Г. П. У., а Вагнер, че е бил от разведупра. Това би могло ако е възверно да се провери от съветското разузнаване.

На 4 и 5 ноември 1934 г. в София се е състоял конгрес на У.Н.Р. и делегатът от Румъния – Покровски, който е дойдел в България под фалшивото име Мирчо Добревски е донесъл 50 000 лева, от които по желанието на Парашчук са дали известна част на проф. Арнаудов и писателя Чилингиров, за положеният от тях труд за украинската белогвардейска пропаганда.

През 1931 г. в брой № 22 на белогвардейския вестник „НАША ЖИЗНЬ” е поместена статия – У. Н. Р., в която се оповестява за всестранната подкрепа на У. Н. Р. от страна на Франция, Швейца-

рия, Румъния, Чехия и Полша и за създаването на правителството на У. Н. Р., което е било признато от горепоменатите държави. Целта на правителството на У. Н. Р. е била заедно с другите белогвардейски организации и подпомогнати от казаните вече държави да поведат обща борба против съветският режим, като споменава по този случай за усилената военна подготовка на привържениците на У. Н. Р.

„Министърът" на У.Н.Р. – Шулгин е бил в Париж и е провеждал политика по инструкциите на Ке Д-орсе.

През 1935 г. в София е било образувано „УКРАИНСКО-БЪЛГАРСКО" д[ружест]-во, което издавало списание „УКРАЙНО-БЪЛГАРСКИ ВЕСТИ", чиято цел на списанието е пропаганда за „свободна" Украйна и противоболшевишка пропаганда.

Настоятелството на д[ружест]-вото е имало следният състав – проф. Арнаудов /председател/, Райко Алексиев /Фра Дяволо, собственик на спреният в[естник]-к „Щурец" – и двамата добре познати със своята прогерманска пропаганда/, писателя Чилингиров, д-р Ив. Пенаков и проф. Михаил Парашчук. Парашчук е бил интимен приятел на проф. Арнаудов и Григор Василев, от които е бил подпомаган.

През 1941 г. е бил заподозрян от Р. О., че се е събирал на ул. Николай Николаевич № 37 с лицата – Кьосеиванов – адвокат от София, Карагьозов, началник на канцеларията при Народното събрание, Талис Васил, фабрикант от София, Миладинов Цветан, преводчик от заводите „Херман Гьоринг" в Линц, Георги Попов Проданов от София, София Маркова Бакунин – бивша секретарка на английската лига в България, работила за Англия и Парашчук и са уговаряли съботажни действия при търговеца на марки Хрант Гьоринг Папазян, понеже са били филателисти. Обект на това разузнаване е бил проф. Дончо Костов, тогава директор на земеделския институт.

По-рано Парашчук е живял на ул. 11 Август № 13, където са се помещавали д[ружест]-вото Украинска громада, Украинското гимнастическо д[ружест]-во Сич, Съюза на свободните казаци националисти и украинската кухня – реакционни, белогвардейски организации.

На бул. Дондуков № 81 живее от няколко години. В разговори е заявявал, че германците са непобедими и правото е на тяхна страна. В случай, че руснаците дойдат тук, аз ще избягам в Париж, заявявал той. Приемал е в дома си много германци. Когато Муравиев обяви обезоръжаването, една група суетящи се германци били приети у дома му, преспали там и след това отпратени. След заминаването им се настанила в дома му някаква японска редакция, която е седяла там до скъсването на дипломатическите връзки. След 9.IX.1944 г. един цивилен германец излиза от къщата на Парашчук –Калъпчиев с когото разменят няколко думи и се опътват по бул. Карл Шведски. След известно време Парашчук се връща сам.

Към 15 септември Парашчук изчезва от дома си и на апартамента поставя чужда визитна картичка. Прибрал се след известно време, като обяснил отсъствието си с направена операция на стомаха, което не е известно дали е истина.

Открито е заявявал, че той е представител на правителството на „Независима Украйна", която щеше да бъде създадена от германците.

Човек с тъмно минало. Интересно е защо съветското разузнаване не му е поискало сметка за неговата прогерманска-антисъветска дейност в продължение на толкова години и се проучат причините, които са го накарали да напусне съвета на Украинските народни комисари и да емигрира в България с дипломатически паспорт, издаден от Полша.

Горното донасям за сведение и разпореждане.

[Н. Наумов]
Секретар на П. К. Бюро – Д. С.

ДОКУМЕНТ № 226

Доклад за украинските организации в България от Дмитро Шелудко „Об Украинских организациях в Софии". София. 11. 06.1946. Копие. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1179К, оп. 1, а. е. 22, л. л. 1, 2, 3.

Когда я приехал в Софию в 1927 г. здесь имелись две украинских организации - „Громада" и „Украинское культурное об`единение".

„Громада" возглавлялась тогда Паращуком, а Укр.[аинское] культ.[урное] Об.[`единение] – Орловым и Колесниченко. Последняя организация, по тогдашним заявлениям Орлова – должна была представлять аполитическую культурную организацию, в которую принимались лица независимо от их политических взглядов, „вплоть до самых левых".

О политической физиономии „Громады, от лиц из самой „Громады", насколько мне известно, не было никаких высказываний. Лица из Укр.[аинское] культ.[урное] Об.[`единение] /напр. Колисниченко/ однако говорили о „полонофильском" направлении Громады и о том, что Польское посольство в Софии поддерживало Громаду.

Между обеими организациями, т. е. между руководствами имелось известное соперничество, чтобы привлечь к себе людей, каторых фактически было очень мало. В этой связи каждая говорила, что она больше, т. к. имеет напр.[имер] около 30 членов, а другая может быть только десяток лиц. В действительности, по моему впечатлению, и в одной и в другой организации, кроме руководящих лиц, было мало народу, по десятку лиц, каторые большей частью тоже между собою ничем не были связаны.

Моментом, каторый собирал и связывал украинцев, являлись чествования Шевченко и танцовальные вечеринки. Тогда руководители, каторыми являлись в то время Орлов и Колесниченко, особенно последний, искали украинцев, обходили их и приглашали принять участие в вечеринке.

Таким образом пригласили и меня участвовать в чествовании Шевченко в 1927 г. /или 1928 г./. Я согласился, причем мое участие выразилось в прочтении доклада „Влиянии Шевченка на болгарскую литературу". И позже я участвовал с аналогичными докладами на тему о связи Шевченко с болгарской литературой возрождения. Эти доклады я послал в Академию Наук УССР, где они и были напечатаны в „Записках Исторического отделения". Между отдельными встречами проходили многие месяцы, иногда годы.

Так было до 1930 г., когда я уехал в Кельн.

Когда я вернулся в Болгарию, в 1933 г., отношения между украинцами, т. е. между руководящими лицами, переменилось. Колесниченко и Орлов были в ссоре, Орлов отделился и, как говорили, основал свою собственую организацию. С ним был Гулай и как будто еще одно или два других незаметных лица.

В Украинском культ.[урном] об`единении остался Колесниченко с немногим больше людей. Тогда последний развил большую деятельностю по привлечению в организацию. Приблизительно в то время был привлечен в Укр.[аинское] культ.[урное] об.[единение] Майстренко /торговец/ и еще какие-то торговцы, было нанято помещение как клуб и столовая для Укр. культ. об. Майстренко между тем поссорился с Колесниченко и вышел из Объединения вместе с какими-то торговцами.

В Громаде тоже произошли изменения в том смысле, что на горизонте появился Малиновский, с появлением которого Паращук как будто бы оставил Громаду.

Колесниченко с особенным упорством продолжал усилия для об`единения украинцев около Укр. культ. Об. Он помирился с Орловым и старался помириться с Майстренко и привлечь Паращука.

Именно в это время /приблиз. 1934 г./ Колесниченко и еще кто-то из украинцев несколько раз приходили ко мне с предложением стать председателем „Укр. культ. об.", как человек независимый, не принадлежащий ни к какой групировке. Я согласился. Так как я не был членом организации, Колесниченко это както оформил и тут же на собрании, на котором присутствовало человек 8, меня провозгласили председателем. Общее предложение и мое условие было, чтобы не было ссор.

Колесниченко продолжал делать еще больше усилий чтобы привлечь Орлова, Майстренко, Паращука. Ссоры однако не прекращались и я скоро, через несколько месяцев заявил, что отказываюсь от председательства и членства в организации. Это было принято Колесниченко без каких бы то ни было замечаний и как будто бы с удовлетворением.

Меня и после продолжали приглашать на вечеринки и я ходил на них известное время.

При встречах в Украинском культ. Об. политические вопросы никогда не обсуждались. Усилил для об`единения людей вокруг этой организации проводились Колесниченко под флагом полной аполитичности.

Следует однако заметить, что разногласия и ссоры, которые мне казались тогда личными / из-за того, кто бы верховодил, каждый хотел командовать/, в действительности имели другую подкладку.

С появлением в Громаде Малиновского и в Укр. культ. об. Ницкевича /это было около 1933 г./ стал замечаться политический тон. В разговорах при встречах, по крайней мере в моем присутствии, никогда не говорилось ни о каких политических программах. Однако Громада /Малиновский/ устроила однажды для болгар публичное собрание в „Славянской беседе" в антисоветском духе. После Малиновский изчез и подобных выступлений больше не было.

Относительно политической разслойки в Укр. Культ. Об. можно было судит косвенно – по высказыванию одних о других. Так Майстренко обяснил свое нежелание возвратиться в Укр. Культ. Об. не только ссорой с Колесниченко, а и нежеланием быть в организации, где участвующие лица стоят в зависимости от заграницы. Это могло относиться лишь к Ницкевичу и Колесниченко, а заграничная организация очевидно была украинских националистов.

В этой связи можно поставить и появление в Укр. Культ. Об. украинской газеты, издававшейся, если не ошибаюсь, в Париже, под наименованием „Слово" /а может быть „Украинское слово"/. Об Орлове и Гулае говорили в насмешку, что они составили организацию, в которой они сами и члены и руководители, и которая имела „гетманскую" ориентацию. В 1935 или 1936 гду когда Орлов и Колесниченко снова сошлись, говорилось о разногласиях возникших по поводу того, какие картины повесить в комнате. Дело касалось портретов политических личностей – Орлов и кто был с ним, не хотели, чтобы вывешивались портреты лиц, на каторых настаивал Колесниченко и обратно. Не помню, каких именно лиц касалось дело, но спор имел политическую основу.

Новый момент следует отметить в 1938 или в начале 1939 г. Приехал из-за границы в Укр. Культ. Об. какой-то новый украинец /имени его не помню/. Приблизительно в тоже время я слыхал из уличных встреч, что в Укр. Культ. Об. хотят проверить политическую физиономию украинцев, их политическую установку. Говорилось о создании сплоченной, однородной организации.

С этого момента мои отношения с Украинцами совершено прерываются и мне не известно, каково было их поведение во время войны.

От случайной встречи на улице с Ницкевичем в 1942 г. я узнал, что он ездил в Германию и вернулся обратно. Я хотел его распросить подробное о внутреннем положении в Германии, но он лишь махнул рукой, что-то промылчал и этим разговор кончился.

Также случайно встретил на улице другого украинца, по имени Тахтай. Он разсказал, как его знакомый болгарин, вернувшийся с работ из Германии, был свидетелям уничтожения шестисот украинских детей и подростков, каторых заставляли работать, не давая есть. Тахтай прибавил: „Я хочу чтобы скорее пришли большевики, пусть я буду наказан, но нужно уничтожить этих немецких гадюк". В свое время Тахтай был в Укр. Культ. Об.

Еще позже /весной 1944 г./ встретил также на улице Гулая, который много лет до того был с Орловым, а после с ним поссорился. Он выразился в том смысле, что Гитлер потерял войну и после разсказал, как анекдот, что в Германии есть лица или групы, которые проповедуют, что украинцы – это потомки готов и потому должны считать себя немцами.

11. Июня 1946 года Д. Шелудько
София

ДОКУМЕНТ № 227

Писмо от Дирекцията на Народната милиция, отдел „Административен" до Софийския Околийски съд-фирмено отделение за закриване на УКПД „Украинско общество /громада/ в България" като фашистка организация /съгласно I-во постановление на МС от 06.09.1944 г./. София. 04.10.1950. Оригинал. Машинопис.
ДА-София ф. 3К, оп. 1, а. е. 278, л. 75.

М. В. Р.
Д И Р Е К Ц И Я
на
Н А Р О Д Н А Т А М И Л И Ц И Я
Отдел „АДМИНИСТРАТИВЕН"
№ V-С – 4698
4-Х 1950
СОФИЯ

Т У К ОКОЛИЙСКИ СЪД
фирмено отделение

Резолюция: На др. прокурор
6.Х.1950
подпис не се чете

На № 902/50 год. гр. дело 1/36 год.

Съобщаваме Ви, че Украинското културно-просветно д[ружест]-во е разтурено като фашистка организация, съгласно I-во постановление на Министерския съвет, взето на заседанието му от 6.9.1944 год.

Следва на същото да му се закрие фирменото дело към съда Ви.

НАЧАЛНИК ОТДЕЛ: подп.
/Л. Цветанов/
НАЧАЛНИК ОТДЕЛЕНИЕ
СПЕЦИАЛНО: подп. кръгъл печат на дирекцията
/В. К. ИВАНОВ/

ДОКУМЕНТ № 228

Писмо от Софийския околийски съд до Софийския окръжен съд-фирмено отделение, копие до МФ, служба „Държавни имоти", Дирекция на НМ, отдел „Административен", бюро сдружения за закриване на УКПД „Украинско общество в България", съгласно определение № 558/50год. на Софийския околийски съд – фирмено отделение. София. 25.10.1950. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 264К, оп.6, а. е. 1428, л. 1.

ДИРЕКЦИЯ на НАРОДНАТА МИЛИЦИЯ
ОТДЕЛ АДМИНИСТРАТИВЕН
А
ВХ. № 7262 ДЕЛО №
Получено 27-10-1950 г.

Н. Р. Б.
СОФИЙСКИ ОКОЛИЙСКИ СЪД
№ 1/36
25.Х.1950 г.
С О Ф И Я

До Софийския Окръжен Съд
/фирмено отделение/
копие: МИНИСТЕРСТВО НА ФИНАНСИЙТЕ
СЛУЖБА /ДЪРЖАВНИ ИМОТИ/
Дирекция на Народната Милиция
отдел „Административен"
бюро сдружения

В изпълнение разпоредбите на окръжно № 2185 от 22.XI.1944 г. на Министерството на Правосъдието отдел „Инспекторат", съобщаваме Ви, че сдружението „Украинско култ. просветно д-во"

зарегистрирано по гражданско дело №1/36 година на Софийския окръжен съд фирмено отделение е прекратено съгл. Опред. № 558/50 год. на Софийският Околийски съд-фирмено отделение.

Секретар: подп. не се чете.

ДОКУМЕНТ № 229

Агентурно донесение от агент „Валери" от Управление второ, отдел втори, Отделение „Белоемигранти"до кап. Колев за дейността и връзките на М. Парашчук в украинските организации. София. 11.02.1955. Оригинал. Машинопис.
АМВР ф. 3, оп. 2, а. е. 605[13], л. л. 30, 30г.

Резолюция - Д-р П. Стоянов
Към досие на М. Парашчук
и за изпълнение на мероприятията
14. II. 1955 г. нечетлив подпис

Строго поверително!

Управление II-ро
Отдел II-ри
Отделение „Беломигранти"

Донася аг[ент] „Валери"
Приел писменно кап. Колев
на 11.II.1955 год. в 17 часа
в Я/К „Малина"

А Г Е Н Т У Р Н О Д О Н Е С Е Н И Е

ОТНОСНО: връзките на МИХАИЛ ПАРАСЧУК
и неговата дейност в украинските организации

МИХАИЛ ПАРАСЧУК е начело на украинското сепаратично движение в България от 1928 година. Благодарение на връзките си с поляците и специално с полската легация, с ТАРНОВСКИ, ЗЕМБЖУСКИ и др. той получавал от тях подкрепа за организиране на украинците-емигранти. Негови най-близки съидейници са били ОРЛОВ /който нарочно се казваше ОРЛИВ/ и ходеше демонстративно облечен в украински дрехи. Същия го помня в София до 1939 година, след което чух, че бил заминал за провинцията. Семейство няма. СТОЛЯРЧУК- певец хорист от Народната опера, който и понастоящем е тук и е на служба в операта; КСЕНИЯ СКОРОПАДСКАЯ, женена за инжинер СТОЛНИЦА, учителка по френски език в института за културни връзки с чужбина, дъщеря на последния ХЕТМАН на Украйна, когато Украйна през 1917 год. била окупирана от германците. Симпатизирал и подпомагал украинското дружество и професор ТОТОМЯНЦ, сега покойник. В годините 1937-38 доколкото помня ПАРАСЧУК е търсил съдействието на видния украинец ЕСАУЛЕНКО, фабрикант на кожи, но същия се ориентирал вече към РОВС. МИХАИЛ ПАРАСЧУК е печатил редица статии на тема за свободна Украйна и за братство на украинците с българите в годините от 1936-39 год. във вестниците „Зора", „Слово" и „Мир". В „Зора" той е бил подкрепян от ЙОРДАН БАДЕВ, а в „Мир" от Бързицов и ТАСЕВ. Самият ПАРАСЧУК разполагал с обширна и богата украинска литература и библиотека [14], намираща се преди бомбардировките в къщата му на улицата срещу сегашния полиграфически комбинат Д. Благоев и ъгъла на бул. „Ленин". По едно време т. е. през годините 1937-38 в София украинците са издавали едно циклостилно списание „Самостийник", което после изчезнало. От Варшава и Берлин в София се получавали списания „Самостийник" и „Вилна Украйна". В клуба на украинците са ходили да спорят младорусите ГЕОРГИ ЕРМОЛЕНКО /сега в София/ и ПОЧТАВЕНКО, който е на работа в Кърджали.

София, 11.II.[1]955 година „Валери"

ЗАДАЧИ: Източника да продължава да изучава връзките на ПАРАСЧУК от миналото и понастоящем.

Източника да се срещне с обекта „Сатана" и др. познати му лица, като в разговор с тях да установи какви коментарии ще правят по последната правителствена промена в СССР.

МЕРОПРИЯТИЯ: Да се извърши проверка за ПАРАСЧУК на бившия му адрес срещу полиграфическия комбинат и по-конкретно да се изясни какво е станало с библиотеката, която се е намирала на този адрес.

Да се извърши кабинетна проверка за КСЕНИЯ СКОРОПАДСКАЯ с оглед ползването по ПАРАСЧУК.

Проверка в посочените вестници за [да се] документира антисъветската дейност на ПАРАСЧУК.

Проверка в Нар.[одната] библиотека за в. в.[естниците] „Самостийник" и „Вилна Украина".

ЗАБЕЛЕЖКА: Чрез източника се изясняват повече данни за връзките на ПАРАСЧУК с БЪРЗИЦОВ и ТАСЕВ, а също и връзките между ПАРАСЧУК и ИВ. КОРОЛ.

София, 12. II.955 година НАЧАЛНИК ОТДЕЛЕНИЕ подпис

Капитан Колев

ДОКУМЕНТ № 230

Справка от неуточнено служебно лице от МВР за Михайло Парашчук. София. 02.1955. Копие. Машинопис.

АМВР ф. 3, оп. 2, а. е. 605, л. л. 31, 32.

Строго поверително

С П Р А В К А

==========

ПАРАСЧУК Михаил Иванович, роден през 1878 година в с. Варваринци, Струсовски район, Тернопилска област, украинец, по професия скулптор. През 1932 година завършил е художествено училище в гр. Краков, а през 1908 година се учил в художествената академия в гр. Париж. Владее немски, английски, френски, италиянски, български, хорватски, чешки и сербски езици.

През 1944 година ПАРАСЧУК бе арестуван в България от органите на контраразузнаване на Съветската армия. На предварителен разпит ПАРАСЧУК е показал, че през 1905 година, живеейки в гр. Варшава, той е взел участие в революцията и е бил свързан с ППС. След като организацията на ППС е била разкрита, той избяга от Варшава в гр. Лвов, а след това в Париж, където е живял до 1908 година, като се занимавал със скулптура и се учил във френската академия на искуството.

Намирайки се в Париж, ПАРАСЧУК е бил един от основателите на първата украинска община, в която влизали украинския националист – писателя [ВОЛОДИМИР] ВИННИЧЕНКО, братя БАЧИНСКИ и други.

През 1908 година ПАРАСЧУК заминава за Мюнхен, където се занимавал със скулптура, а през 1913 година заминава за Киев с цел да организира скулптурно ателие. Преди война /1914 г./ той ходеше в гр. Лвов, където е бил интерниран от поляците и австро-унгарците и изпратен в затвор САНОК по обвинението в шпионаж в полза на Русия.

От австро-унгарския съд той е бил осъден на 8 години затвор и изпратен в концлагер ТАЛЛЕРГОФ /Штирия/.

Поради ходатайството на местните украински депутати в австро-унгарския парламент във Виена, той е бил освободен от лагера, след това е живял във Виена и през 1915 година е бил повикан от австрийското правителство в австрийската армия и зачислен в 15-ти пехотни полк като редник.

Скоро от австрийската армия ПАРАСЧУК е бил преместен в украинската националистическа „армия" – сичеви стрелци, откъдето е бил извикан в „СВУ" във Виена, където е завеждал отдел „Изкуство". От Виена е бил преместен в украинския лагер в Германия /Раштот/.

През 1918 година ПАРАСЧУК от Берлин бе изпратен в гр. Талин като секретар на посолството на Украинската Народна Република от Украинската Централна Рада, възглавявана от ПЕТЛЮРА.

Скоро след това правителството на Централната Рада е било свалено и посолството е било затворено. ПАРАСЧУК е подал оставката си и замина за Виена, където отново се свързал с Украйнския Червен Кръст в Женева, който го упълномощи да замине за Балканите за да провери там положението на емиграцията.

През 1921 година ПАРАСЧУК обиколи Румъния, България, Турция, Гърция, Югославия и се посели на постоянно жителство в София.

Живеейки в България, ПАРАСЧУК е бил председател на Украински Червен Кръст /секретар е бил ПОПРУЖЕНКО/.

След като пристига в София ПАРАСЧУК станал е член на националистическата организация „Украйнска громада". От 1926 година той возглавява „Громада" по новия устав, утвърден от българското правителство. Паралелно с това ПАРАСЧУК организовал е в София украйнската спортна организация „СИЧ", в която влизаха до 50 души.

Както показва ПАРАСЧУК, през 1940 година, в момента на окупиране на България от германските войски, последните правеха опити да го арестуват, като го подозираха в сътрудничеството с полското разузнаване, обаче това не им се удаде, защото ПАРАСЧУК е имал близки връзки с атташе по печата при японската легация в София УМЕДА РИОЧИО по молба на който германците не са арестували ПАРАСЧУК.

ДОКУМЕНТ № 231

Писмо от „Украинско общество /громада/ в България", клон Варна до М. Парашчук за организиране на клона. Варна. 22.12 1931. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 267, л. 1.

22/ХП 931 До В. Ш. Пана М. І. Парашука
Варна

Вельмишановний Пане
Михайло Івановичу!

Як я Вам писав, 19/ХП. у нас відбулися збори, на яких ми вирішили заснувати філію Української Громади. До нас приєдналося декілька душ зі старої організації. Збори обрали комісію аби виробити Устав та уповноважили мене звернутися до Вас з проханням вжити заходів, аби зменшити відсоток, який ми мусимо уділяти на користь централі, до 10%.

Будьте ласкаві поклопотатися над цією справою в найближчому часі, аби не затрималася справа організації, а також і надсилки проектів з проханням позики від імені організації (зі штампом і печаткою).

З великою до Вас пошаною
Н. Гу....

ДОКУМЕНТ № 232

Писмо на Иван Литвинив от „Украинско общество /громада/ в България", клон Видин до М. Парашчук за дейността на клона. Видин. 25.05 1934. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 682, л. л. 3, 3г ,4, 4г.

В. Ш. Пане Професоре

...Діло в наший Громаді обстоїть гарно, нас не так багато членів громади, но всі идейні українці, хати ми так і до сегодня не маємо, но і без ней ми сбіраемося, а получаему мной літературу, я и секретарь роздаем желающим читати, даже в Білоградчик посилаем. Недавно ми приобрили новіх

членів громади дуже гарніх. Прислані Вами гроші, 1500 лев есть ціліх, за які прхаю Вас напишіть міні як зними сделать, проводити їх по приходо росходні книжці чи ні, ми получили от министерства внутришніх справ утверджений устав и з ним предпичаніе, що каждого року ми должні представляти у Министерство отчетність за прихід и росхід гршій, за членскі вноски да, а як спитають а віткіля Ви получаете ціх 500 левів на місяць нема страшного нічого, бо тут Росияне дуже базикають що ми продаем Росію и за те получаем гроші, я и за того не посилаю Вам извишеніе офіційне за гроші що получені...

28 цього місяця ми отслужили панахиду по бувшому нашому дорогому водителю українского діла Пана С.[имону]Петлюри, царство небесне йому и нехай останеця їго память для всіх идейних Украінців.

Сь Козаками ми живем дуже гарно, но біда що нема кого посадити в наші общі хаті, кому скажу каждий просе грошей 10 тисяч на обстановку, та деж их узяти и це найвелика причина.

Ну бувайте здорові и щасливі Та і ше раз Вас прохаю вибачайте міні що рідко Вам пишу.

До побачення. Поважаемши Вас

25/У-34 Ів.[ан]Литвинів

Місто Відін

ДОКУМЕНТ № 233

Писмо от УКПД „Украинско общество /громада/ в България", клон Видин до председателя на Международната лига на нациите в Женева за отпускане на паричен заем на дружеството за откриване на потребителна кооперация в града. Видин. 15.[02].1936. Оригинал. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 316, л. 144.

УКРАИНСКО КУЛТУРНО
ПРОСВЕТНО ДРУЖЕСТВО
„УКРАИНСКО ОБЩЕСТВО В БЪЛГАРИЯ"
Клон Видин
УКР. КУЛЬ. ПРОСВ. Т-ВО
„УКР. ГРОМАДА"
№ 28
15.[II]. 1936.

До Господина
Председателя
на Международната
Лига на нациите

В г. Женева

Господин Председателю,

Украйнското Културно-Просветно Дружество в гр. Видин /България/ най-учтиво се обръща към ВАС, с молба да се отпусне един заем от 75 000 лева за упоменатото по горе дружество за откриване на „ПОТРЕБИТЕЛНА КООПЕРАЦИЯ" в града Видин, с[ъс] срок на три години, които ще се задължим да изплащаме по 25 000 лева годишно. Тези пари са необходими в работата и живота на бедните украинци-бежанци в гр. Видин.

С почит
Председател: подпис М. Ващенко
Секретар: подпис М. Ольшанський

Кръгъл печат на дружеството

ДОКУМЕНТ № 234

Писмо от Михаил Вашченко , председател на УКПД „Украинско общество /громада/ в България", клон Видин до Михайло Парашчук за спомените му от 1920 г., за помощта, оказана му от проф. Михайло Парашчук чрез Червения кръст за устройването му в Германия, за дипломатическата служба на М. Парашчук като „полномощен министър в Естония"[15], с покана да посети Видин по време на панаира и др. Видин. 16.08.1941. Оригинал. Машинопис. Укр. ез. ***ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 623, л. л. 16, 16 г.***

16-го Серпеня 1941 г.

Дорогий братку Михайло Іванович!

Вибачте меня за турботу. Давно я Вас бачив в лице і в своій хаті. Питав одного-питав другого на якій адресі живе Михайло Іванович, ніхто міні не міг сказать Вашу точну адресу, а зараз случайно узнав Вашу адресу і рішив потурбувать Вас своєю листівкою, та не знаю, адреса буде вірна чи ні, ну якби не було алеж пишу, авось може попаде. Шановний Михайло Іванович, гора згорою не сходитця, а чоловік с чоловіком муже зустрітця завжде там, де ніколи не чикав і не гадав, така судьба чоловіча написана на роду в його жизні.

Шановний Михайло Іванович, не можу забудь і підкреслить те що зустрічав на дорозі мого біженского життя за кордоном по цілому світові, де приходилось будь голодному, холодному, не спавше, а тут іще треба голодувать і голодні воші. Не можу забуть і ту ласку, що Ви Михайло Іванович, зробили міні свою ласкою в Германіі в 1920 році, де Ви меня пристройіли на йіжу і спанне, в чирвонуму христі, на вулиці „Нойе Кьоніг штрассе" №21, де Ви тоді займали посаду повноважного Міністра за кордонних справ в Германіі, на вулиці „Кюрфюрштен штрассе № 83", од Української Републіки. Ви Михайло Іванович, були уповноважений за повноважний Міністр в Естонску Републіку в місце Таллін, судьба, абож Богові було так угодно, що ми й в Естоніі були вмісці. Ви Михайло Іванович, приіхали в Болгарію я за Вами слідом теж в Болгарію. Я гадаю, Михайло Іванович, що нами руководила і руководить і до цього часу якась неведима сила. Теперь будемо слідить за оцими виликими світовими історічними (виликими) подіями, що нам допринесе ота вилика невидима сила котра нами руководила до цього часу і куди вона доведе.

Шановний Михайло Іванович, я до вас звиртаюсь зараз, як до самого най-ріднішного брата і най ближчого приятеля і щирого українця з котрим можу роздлить усі свої міслі і чуства по світових подій і не залежности нашої поробленої Б А Т Ь К І В Щ И Н И – В И Л И К О Ї Ї Н І видкого незалежно М А Т Е Р І У К Р А Ї Н И !! С Л А В А У К Р А Ї Н Ї !!

Шановний Михайло Іванович, Ви чуете і бачете що світові події і можливо сказать, що дуже страшні, я теж чую, бачу, читаю газети, алеж хочу Вам сказать, що я абсолютно нічого не знаю, що діетця за кордоном відносно українських справ. Най-щиро Вас, Михайло Іванович, прохаю, скажіть міні най-чистосердешно, Ви маете, які небуд звязки за кордоном з нашими діячами, або листи відносно світових подій за визволення нашої батьківщини, як що маете такі, то чиркніть і міні де стілки стрічок, хто в головній управі і де і в якому становищі стоять справи, а то я і другі українці сидимо як на роспутті, або живимо в лісі там де нимае ні одні живої душі.

Теперь, Михайло Іванович, вибачите меня за мое, не скромне, до Вас питання, як Ви гадаете, будете упять зазначені за повноважний Міністр за кордоном чи ні ? Я був би дуже радий щоб мое побажання чув Господь, та і я з вами, ХА ! ХА! ХА! От би було цікаво.

Вибачте, Михайло Іванович, за шутку.

Мабуть годі розвиват философію, та ближе до діла. На цьому я за скінчаю. Михайло Іванович, прохаю Вас приізжайте на Відінский ярмарок, котрий начинаетця 28-го Серпеня цього року, я Вас буду чикать 27-го в середу увечері на станціі.

Я писав і Григорію Івановичу, та приізжайте вмісці то буде веселіше і тоді побалакаемо більше.

Витаю Вас од щирого серця і щоб збулось мое побажання.

З щирою пошаною і кріпко цілю, любящий Вас,

Дяконь Мих. Ст. Ващенко

Адрес ул. „Трайко Китанчев" 3 а.

ДОКУМЕНТ № 235

Писмо на В[асилий] Круглий от „Украинско общество /громада/ в България", клон Сливен до Михайло Парашчук за сливенска колония. Сливен. 04.01.1933. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 670, л. л. 1, 1г. /цялото писмо 1, 1г, 2/

До коханого нашого
Батька професора Паращука

...Поміж-всього я думаю що Вам цікаво знати яке життя сливинської калоній. У нас бачте е само-звані і як-би Вам сказать майчина-должність котрі збирають вєлєтні подарки і от уже два роки діляця лично поміж себе а другі діти виходців они бачуть, цього цє ни повинно бути (придсідателька Гана Олексійовна Лисунова велика проходимка). Цілий місяць збирались на їлку – а бачте організаця „Козацька станиця тоже дае вичиринку й біз гроший дітям подарки на їлці то „дамский кружок" одмінив свое постановлення і хотіли бути вмісці с козаками ну бачте козаки отказали їм бути...

4/I – 933. Сливен В.[асилий] Круглий

ДОКУМЕНТ № 236

Писмо от Сергий Федотович Иванченко, лидер на украинските емигранти във Велико Търново до Михайло Парашчук за живота на колонията. Велико Търново. 08.08.1932. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 655, л. л. 1,1г.

Българска Търговска Банка
ЦЕНТРАЛА В СОФИЯ

клонове:
РУСЕ-ВАРНА-БУРГАС-ПЛОВДИВ-ГАБРОВО-ЛОМ
- ТЪРНОВО-ПОПОВО-ТРЯВНА

КАПИТАЛ НАПЪЛНО ВНЕСЕН:
ЛВ. ЗЛ. 30 000 000.

За депеши: „Търгбанк"
Телефон № 79

Търново.....192 год.

8.VIII. 1932 року
Тирново

До В.[ельми]Ш.[ановного]П.[ана]
Паращука Михайла
Софія

...До діла. Политичне становище Вашого гуртка ми тирновці розділяемо, і як що буде можливим заснувати тут гурток, то тільки на таких підставинах. Ми тут поки що не преставляемо ніякої юредічної організації, через те що в нашому місці дуже трудно знайти постоянну роботу і через те тут люди довго не живуть, і з такими прохожими людьми нічо не можливо зробіти в цьому напрямку. Я Вам писав в своему першому листі, що раніш у нас був, собственно у мене був драматич-

ній гурток під моїм куруванням. Зробіли де кільки постанов, а потім той розпався через-те що більшість поіхала у Францію. Зараз в Тирнові маецся десять чоловік українців. Всякій живе своїм окремим житям. З Севліевом я зараз не маю ніякого звязку, через те що Шевченко перестав міні писати. Був в 28 році гарний гурток в с.[елі] Кочиринові за його не маю ніякої звістки. Мене дуже цікавіт заснування українсько-болгарського гуртка. Таку организацію тут у нас дуже трудно заснувати, через те, що Тирново сам по соби глибока провінція і тутешні люди дивляца на це особливо. З першу я думаю збіть своіх земляків на чисто національному грунті а потім як що він покаже свою жізнеспособність, тоди можем нашу працу і розширим. Я зараз ім даю читати «Тризуб» і те що міні попаде під руки. Відносно п»ес ще можу Вам сказати що маю почти всі старі українські драми й де кілька жартів на 1-2 дії. Міні обіцяли прислати із Львіва де які п»есі, але і до настоящого часу не получів.

Вітаемо Вас і всіх членів гуртка
Бажаемо Вам спільноі праці
За тирновських землякив Ваш Сергій Федотович Іванченко.

ДОКУМЕНТ № 237

Писмо от Михайло Парашчук до директора на Украински национален музей в Лвив Иларион Свенцицки за изпращане на книги и вероятно участие на скулптора в художествена изложба в [Лвив същата година]. София. 20.08 1935. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 566, л. 1.

Софія 20.VШ.935
До В.[ельми] Ш.[ановного] П.[ана] Д[окто]р[а]. І. Свенціцького
Дир.[иректора] Музею у Львові Мохнацького 42

Високоповажний Пане Докторе

Прошу вибачити, що й цим разом зпізнився з відповіддю. Причина – на можу піймати чоловіка, який носив на пошту пакунки з книжками і, у якого залишились і розписки, без яких не можу провірити пошту. З останніми чотирма пакунками вислав я рещту книжок, які ще були у мене залишились – тобто 3 пакунки решти з нижок і один звій – рульон таблиць старих болгарських художніх пам”яток. Чого із ціх чотирьох пакунків Ви не дістали – з листа не видно, і я не можу без згаданих квітків тут провірити. Що ж торкається книжки Ілінського „Кирил і Методій” то по провірці у Акад.[емії] Наук її між книжками не було. (Висланих Вам книжок я не провіряв і через те цілком не знаю що я Вам вислав). Прислали мені її вчора і сьогодні-завтра сам занесу її на пошту. Отже повторяю, що у оставлених тут Вами книжок я вислав все до останнього листка – усього 16 текстів. Щиро дякую за ласкаве запрошення до участи у ретроспекційній виставці, яке постараюсь по змозі використати. Ліді пишу окремо.

З глибокою до Вас пошаною Ваш Потпис

ДОКУМЕНТ № 238

Писмо от директора на Украинския национален музей в Лвив Иларион Свенцицки до Михайло Парашчук за получена от професора научна литература и за експонирани творби на скулптора на художествена изложба в Лвив. Лвив. 08.10.1935. Оригинал. Машинопис. Укр. ез. ***ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 566, л. 2.***

АЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ У ЛЬВОВІ
вул. Мохнацького 42, Тел. 258 – 03, Конто П. К. О 153. 422

MUSEUM NATIONALE UKRAINORUM LEOPOLINESE
Lwów. ul. Mochnackiego 42, Tel. 258-03, Konto P.K.O. 153.422

Ч.663/35 Львів 8 жовтня 1935 р.

Високоповажний Пане Артист!

Посвідчую отсим з подякою одержання книжки Ильинского про Кирила і Методія і доношу Вам, що згідно з письмом Болгарської Академії Наук з 18/2 бр.[ой] Ви одержали для нас з Академії і доси нам не доставили такі книжки:

Български старини – кн. IV, X, XI

Златарски, История на българската държава презъ сръднитъ въкове – т. I- ч. П и т. П.

Сердечно просимо Вас отсі книжки переслати нам і цим робом завершити отсю тяжку для Вас справу приятельського посередництва.

Каталог виставки і звязані з нею деякі статті посилаю окремо для інформації. Дуже жалую, що ми не могли помістити на нашій виставці якої новітньої праці Вашої. Є на ній тільки погруддя Пачовського і Стефаника.

Просимо приняти вислови нашого правдивого поважання

потпис
Директор Національного Музею

ДОКУМЕНТ № 239

Писмо от шефа на украинската дипломатическа мисия във Франция Олександер Шулгин до Михайло Парашчук за размяна на информация. Париж. 09.03.1929. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 575, л. 4.

M I S S I O N
de la
Republique Democratique Ukrainienne
En France

Paris, le 9 березня 1929

До В[ельмишановного] П[ана] ПАРАЩУКА

Вельмишановний Пане,

Вашого листа від 7/П одержав і коли не відповів відразу, то тільки з огляду на моє подорожування. Чекаю обіцяних Вами інформацій про справи Болгарії. Писав Вам приблизно рік назад але відповіді жодної не одержав. З огляду на те що до мене зверталися наші люде з Болгарії за до-

помогою через Лігу Націй, я мусив призначити уповноважну людину, яка-б мені в цьому допомогла. Вибір мій впав, як Вам здається відомо на п.[ана] Цибульського. Його ж я просив подбати про легалізацію відповідного укр.[аїнського] товариства. Як бачу з Вашого листа п. Цибульський звертався до Вас в цій справі за допомогою і з Вашого-ж листа бачу, що Ви пішли йому на зустріч.

Від п. [Григора]Васільєва листа я дійсно одержав і йому відповів. Бюллетень і відповідні видання будуть надсилатися і п. Васільєву і Тим панам, за яких Ви теж згадуєте.

З повагою потпис

ДОКУМЕНТ № 240

Писмо от Михайло Парашчук до шефа на украинската дипломатическа мисия във Франция, Олександер Шулгин за получаване на финансова помощ и за дейността на украински те емигранти в България. София. Март, 1929. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 575, л. 1.

Вельмишановний пане Міністре.

В доповненню до ч. 115 в справі витрат маю додати: отримуючи порівнюючи більшу суму грошей я мав на увазі перш за все пропагандну роботу гуртку й видавництва, яка не тільки тут у Болгарії, але скрізь грає найбільшу ролю, і оживлення взагалі нашої тут діяльности. В тій цілі маюсь на меті із ощадностей створити такий фонд з якогоб можна було вести як я вже казав більш інтензивну роботу взагалі і в міру потреби допомагати в міру потреби (так – В. М.) і Софії і провінції – та всі ці пляни із не від мене залежних причин пропали.

Сподіючись, що допомога продовжиться ми поробили деякі витрати, яких в противному випадку не робили б. Допомоги а також і позики з огляду на загальну бідність та що раз більше безробіття між нашою еміграцією взагалі повернуті не будуть.

Допомоги я не отримував часом по ½ року а далі ці залеглості вирівнювались постепенно і це мені давало причину сподіватись, що справа зміниться, поправится. Тепер же, приглядаючись до справи блище – більше виглядів на те, що наша справа буде ліквідована. Все це результати праці п.[ана] Малиновського, який ледве чи й тепер здає собі справу з того що він наробив.

Крім загальної компромітації нашої справи, розбиття у.н.рівських [українсько-народньореспубліканських] сил він причинився до зміцнення націоналістів, а на днях має приїхати сюди представник гетьмана у Берліні заохочений до цього приїзду рефератами-повідомленнями про розбиття наших сил. Від громади, і громадян я відтягнувся і тепер займаюсь (до певного часу) виключно справами укр.[аїнсько] болгар.[ського] тов.[ариства] яке до речі сказавши в цьому сезоні зробило дуже багато, та все таки ці факти для мене не можуть бути чужими.

Про всю діяльність п.[ана] М.[алиновсь]-ого можна закінчити народньою поговіркою «полиш дурного Богу молитись, а він собі голову розіб»є».

До В.[ельми] Ш.[ановного] п.[ана] З глибокою до Вас пошаною
Міністра з.[акордонних] с.[прав] Мих. Паращук
О. Шульгина Париж

ДОКУМЕНТ № 241

Писмо от Андрий Крижанивский до Михайло Парашчук за размяна на статии и библиография за Тарас Шевченко. Варшава. 26.08.1935. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 555, л. 1.

АНДРІЙ КРИЖАНІВСЬКИЙ
В А Р Ш А В А
СТАРОСЦІНСЬКА 4 м.7
Stuzenska 7 m.4

26 серпня 1935 року.

Високоповажний Пане Професоре!

З доручення Пана Професора Смаль-Стоцького, який перебуває тепер закордоном, позволю собі подякувати Вам за ласкаве надіслання до Українського Наукового Інституту рукопису про Шевченка в болгарські мові.

Рівночасно хочу Вас просити надіслати нам додатково ще бібліографію – Шевченко в болгарській мові і вибір найкращих болгарських перекладів Шевченка, для вміщення їх в нашому томі: Шевченко в чужих мовах.

Ми будемо Вам незмірно вдячні, коли Ви схочете ці справи нам можливо негайно полагодити.

Прошу прийняти запевнення в моїй глибокій до Вас пошані.

Потпис
/А. Крижанівський/

ДОКУМЕНТ № 242

Писмо от Михайло Парашчук до Андрий Крижанивский за размяна на статии и библиография за Тарас Шевченко. София. 09.11. 1935. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 575, л. 2.

Софія 9.XI.935
До В.[исоко] Ш.[ановного] пана Андр. Крижанівського
Варшава
Старосцінська 4, т.3

Високоповажний пане

Дуже прошу вибачити мені, що і тим разом зпізнився із відповіддю із полагодженням справи з перекладами Шевченка на болгарську мову. Спава в тім, що сам усього не в силі зробити. А люде котрі нам симпатизують і для нас працюють – дуже зайняті, і вдобавок літо не були в Софії. Оце причини через які справа затяглась.

Через два-три дні ачи дальше вишлю все що зібрав з проханням, щоби п.[ан] проф.[есор] Смаль-Стоцький написав авторам рукописів та перекладів по кілька слів подяки – це буде одинока нагорода за їх працю для нас. На най-більшу подяку заслуговує ректор університета проф.[есор] Арнаудов, проф.[есор] Ст.Чилінгіров письменник Цанков-Дерижан. Це наші вірні і добре випробувані приятелі і співробітники. Зараз друкуємо чергове ч.[исло] «Укр.[аїнсько]- Болгарських Вістей» яке по виході з друку Вам вишлемо. Дня 3.XI ц.[ього] р.[оку] від.....п.[ані] Шишманової, у якому взяли участь всі наші організації. Цю нагоду було використано для укр.[аїнської] пропаганди.

З глибокою пошаною
потпис

ДОКУМЕНТ № 243

Писмо от Михайло Парашчук до временно изпълняващ длъжността президент на У[краинската] Н[ародна] Р[епублика] Андрий Ливицкий с благодарност за оценката на президента за негова дейност в България. София. 20.11 1932. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 557, л. 3.

До Його Екселенції Пана Президента У.[країнської] Н.[ародньої] Р.[еспубліки]
А. Лівицького
Ваша Екселенціє.

Зворушений до глибини душі увагою до моєї особи, не находжу досить сильних слів подяки за ці ласкаві вислови признання за мою працю, які Ваша Екселенція зволили скирувати на мою адресу.

Прошу дозволити мені тут заявити, що я працював і працюю не для слави, - не із за особистих амбіцій, а для того, що наша справа, справа України вимагає час від мене тут, і від усіх нас деб-ми не-були цієї праці, та щоб ніхто не міг сказати, що не сповнив мойого обовязку. Як українець, як патріот, маючи для цього хоч де-які можливости.

Праця моя тут важка, повна жертв і моральних і матеріальних, но вона мене не лякає; зроблю все, що залежить від мене щоби нашу справу, тут, поставити на таку висоту, на яку вона заслуговує і має права.

Вважаю, що держава, у якій я працюю, в майбутньому може для нас мати більше значіння, чим якаб-то не була друга европейська держава, і на це треба звернути найбільшу увагу.

- тут де-яка можливість, та уміння, а також бажання і то не вичерпна енергія працювати.
- й любов і сімпатії до нашої справи певної частини болгарського народу, і я вважаю, що це дуже, дуже багато.

Все инше не залежить – від мене.

Прошу Вашу екселенцію приняти запевнення глибокої пошани та відданости.

Софія потпис
20.XI.932

ДОКУМЕНТ № 244

Писмо от временно изпълняващия длъжността президент на У[краинската] Н[ародна] Р[епублика] Андрий Ливицкий до Михайло Парашчук с благодарност и с пожелание на успех в патриотичната му дейност. Варшава. 25.10.1932. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 801, л. л. 1, 1г.

PRESIDENT DU DIRECTOIRE
PAR INTERIM
de la
REPUBLIQUE DEMOCRATIQUE UKRAINIENNE

Високоповажний Пане Професоре.

Дуже жалкую, що не міг бачитись з Вами в Варшаві: коли б знав про Ваш приїзд, то зачекав би кілька день зі своїм виїздом.

Мало Вас знаю особисто, але багато чув про Вас од Романа Степановича [Смаль-Стоц/ь/кого], а пізніше від ген.[ерала] Сальського і навіть од Посла Тарнавського. Тому при цій нагоді хочу побажати Вам дальших успіхів в Вашій високо-патріотичній діяльности, а також подякувати Вам за все те, що Ви зробили для нашої справи.

Коли б у Вас Були бажання часом звернутись до мене безпосередньо, то це можливо по такій адресі: «Sedzia Ian Inozarski» (більш нічого) Ul.Wspolna 65, m. 5. Warsawa».

Прикладаю при цьому листа для Пана Міністра Шульгина.

З правдивою повагою

Потпис

25/X 32.

ДОКУМЕНТ № 245

Писмо от членовете на „Украинска Громада в България" в София до Андрий Ливицкий за размириците в организацията и негативната роля на полковник Цибулский. София. Б. д. или [1932 г.] Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 316, л. л. 161, 161г, 162, 162г.

До
Його Екселенції Пана Військового
Міністра Української Народньої
Республіки

Громадян Української Громади в
Болгарії, в м. Софії,

прохання

Ми, усі тут підписані дійсні члени „Укр.[аїнської] Гром.[ади] в Болгарії", стоячи на твердих засадах визволення нашої змученої Батьківщини та її святих національних ідеалів, під проводом Пресвітлого Уряду У.[країнської] Н.[ародньої] Республіки, звертаємось до Вас, Ваша Екселенціє з прихильного Вашого дозволу з таким щирим проханням:

п.[ан] Цибульський, невертаюче втратив свій авторітет яко військовий представник, завдяки своїй непрацездатности в громадській справі і нікчемному інтріганству в громадському житті, в очах всього громадянства, і тим самим розбивав і розбиває загальну справу в Болгарії, та викликає гостру крітику та неповагу до українців з боку Болгарського громадянства.

Щиро прохаємо Вас, Ваша Екселенціє, як свого Військового Проводиря, як Отамана усунути з посади Військового представника в Болгарії п.[ана] Цибульського.

Рішучий захист загальної української справи, вимагає від нас, яко її вірних синів, прохати Вас, Ваша Екселенціє, яко свого рідного Батька, улаштувати, це так болюче питаннє в життю українського громадянства в Болгарії.

Не є виключеним, що п.[ан] Цибульський буде усунутий яко член Громади, на перших Загальних Зборах, - згідно Статута.

Як що загальна Справа вимагає посаду Військового Представника в Болгарії, то щиро прохаємо прислати нам свідому особу – бажано інваліда Армії У.[країнської] Н.[ародньої] Республіки, в другім разі, з Вашого дозвілу, Громада може рекомендувати де кілька старшин війська У.[країнської] Н.[ародньої] Республіки з котрих можна призначити одного для цієї праці; в цьому випадку посада може бути безкоштовна – яко громадський обов»язок.

Не бажаючи винекнення яких будь неприємних та гальмуючих випадків на шляху нашої Національної праці, з якого б боку вони не походили, ми вояки, та старі громадяни Української Народньої Республіки, а також старі члени «Української Громади в Болгарії» з щирою пошаною прохаємо і з великою надією чекаємо Вашого рішучого розпорядження.

Рахуючи що громадські обов»язки стоять вище персональніх – прохаємо вважати це прохання – діскретним.

Ваш коротенький приїзд в Болгарію дав для Громади великі наслідки, - зараз Г[ромад]а має дуже гарну хату для бібліотеки, улаштовується при Г[рома]ді національний хор, істнує «бюро праці» і т.[аке] и.[нше], з кожним днем збільшується кількисть членів Г[рома]ди, між котрими є до-

сить свідомих і освічених громадян, є між новими членами й досить сирий матеріаял – але здібний для оброблення, а тому в цей час вимагається від кожного максімум праці, а поводження і праця п.[ана] Цибульського є лише компромітуючею, а не корисною Українському рухові в Болгарії і лише це примусило нас звернутись до Вас, Ваша Екселенція, за великою допомогою.

З правдивою пошаною
члени „Укр.[аїнської] Громади в Болгарії":

ДОКУМЕНТ № 246

Писмо от ген. Владимир Салский до Михайло Парашчук за предаване на УКПД „Украинска громада в България" библиотека и пари. Варшава. 14.06.1931. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 316, л. 42.

Високоповажний Пане Професоре,
Михайло Івановичу,

При цьому залучаю копію свого листа до Полковника Цибульського про передачу бібліотеки до цілковитої диспозиції Громади.

Рівнож щомісяця він буде передавати Вам, як Голові Громади, гроші на утримання бібліотеки в сумі 2500 левів.

Дуже мене турбує як у Вас далі піде життя. Од всього серця бажаю Високоповажний Михайле Івановичу, аби пощастило Вам обєднати в Громаді всіх українських патріотів, гідно тримати прапор наших визвольних змагань та з успіхом репрезентувати перед чужинцями нашу національну Справу.

Доклав Панові ГОЛОВНОМУ ОТАМАНОВІ про життя української колонії в Софії, зокрема про останні Загальні Збори.

Пан ГОЛОВНИЙ ОТАМАН доручив мені передати Вам успіху в так відповідальній праці, а цілій Громаді розвитку та зміцнення на добро нашої Справи.

Прошу від мене передати громаді сердечний привіт, найліпше побажання і гарячу подяку за ласкаву гостинність.

Буду дуже вдячний Вам, коли в міру змоги будете інформувати мене про життя Громади.

З сердечною повагою і приязню

потпис
Генерального Штабу
Генерал-Хорунжий

ДОКУМЕНТ № 247

Писмо от Жорж де Гасенко до Михайло Парашчук за възможността за откриване на „Украинска национална порцеланова манифактура" в Прага. Прага. 26.01.1924. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 623, л. л. 1, 1г.

Prag, 26 січня 1924
Hotel «Anglicky dvur»

Дорогий Михайло Івановичу,

Отримавши Вашого листа, у мене впав наче камінь з серця. Я страшенно турбувався що Ви не відповіли мені на мій перший лист. Чорт-знає яки думки лізли мені в голову, в зв»язку з Климовськими візитами.

Що до нашої справи з фабрикою, то Goldschaider я залишив в резерві і шукаю щось кращого (капітал і наша ініціятива). Я договорився з одним своїм знайомим чешским фабрикантом з Laun, що він попитається найти нам Sesellochafter`a з грошима в Чехії. П.[ан] Abeles має велики фінансові звязки. Сьогодні я балакав з п.[аном] Бергманом, посол до парляменту і власник газ.[ети] «Role», той дав мені вказівки і послав до «Bund der industriellen». Торгова Палата в Празі страшенно зацікавлена нашою справою. Я думаю, що в Празі я матиму найвигідніші пропозиції. Чешська керамічна індустрія в страшному упадку і я їм дав думку освїжити кров нашою фабрикою (за що ми їм реорганізуємо художній бік «auf etwas exotishes"). Вони ухопились за це. В понеділок буду в «Bund»ї, бачитимему головних тузів порцеляну і кераміки Чехії. Побачим що вийде з цього.

З приводу «Альманаха» робіть як хочете. До Будапешту надішліть список заказів, яки я залишив у Вас і напишить їм Ваші бажання з приводу квитанцій. Адреси Кедровського не міг дістати, бо тї кого я бачив її не знають. Може тут в Празі дістану.

При першій змозі пришліть довіренность. Цими днями чекаю грошей і тодї зможу повернуться навколо взагалі.

Цілую ручки пані Цвітані.

Стискаю руку
Ваш
Потпис

Привіт Вані

P. S. Надсилаю Вам оригінал договору між мною а п.[ан] Abeles до «Дїла»

ДОКУМЕНТ № 248

Писмо от Петро Зленко до Михайло Парашчук с молба за изпращане на информации за живота на украинските емигранти в България и за възможностите за сътрудничество с „Украински Тижден". Прага. 17.01.1937. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 647, л. л. 1, 1г.

УКРАНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ
UKRAJINSKYJ TYŽDEN

редактор видавець
Петро Зленко
RAHA XII, ŠUMAVSKÁ 16
ПРАГА.....17 січня.....1937

Вельмишановний Пане Професоре!

Сердечно дякую за Ваше новорічне привітання та зі свого боку бажаю і Вам найбільших досягнень у всіх Ваших справах в Новім Році.

Я його зустрів у ліжку – хорий. Чому лише тепер можу відповісти на Ваше миле привітання.

Моя подяка і найліпші побажання належать і Українсько-Болгарському Т-[оварист]ву.

Дозвольте через Вас звернутися до Т-[оварист]ва з проханням не відмовити в надсиланні видань Т-[оварист]ва. Буду дуже вдячний за короткі інформації з культурного життя нашої еміграції в Болгарії.

Моє давнє бажання перетворити «Укр.[аїнський] Тиждень» в загальний орган культурного і громадського життя нашої еміграції в цілій Европі. Траба ж було би для того перш за все налагодити передплату і кольпортаж в окремих державах та сіть кореспондентів із різних кутів Світу. Це дало би нам можливість збільшити самий «Укр.[аїнський] Тиждень» зробити його цікавим однаково в Софії, Берліні чи Відні або Римі, як і в Празі.

Що Ви думаєте з цього приводу? Може напишете Ваші зауваги та давсте конкретні вказівки пристосовані до Вашого оточення і життя. Наперед дякую за кожну пораду.

Сердечно Вас здоровлю
потпис

ДОКУМЕНТ № 249

Писмо от Симон Нарижний до Михайло Парашчук за ръкописа му за културно-просветната работа на украинците в България Прага. 22.04.1939. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез. ***ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 705, л. 1.***

22 квітня 1939.

Високоповажний
Пане Професоре!

При цьому надсилаю Вам рукопис про культурну працю українців в Болгарії. Є це розділ загального огляду «Культурно-наукової праці української еміграції в рр. 1919-1938», над яким я тепер працюю. Назва праці визначає і її зміст та мої завдання. В своєму огляді я старався по-можливості не входити в оцінку, особливо праці і діячів з партійною закраскою, але хотів би щоб мій огляд був вичерпуюче повний щодо фактів. Зробити це лише на основі публікацій та тих архівних матеріалів, які мені є приступні як помічникові директора Музею ВБУ* в Празі, не вистачає. Для написання цієї «живої історії» потрібні й свідоцтва живих людей, що її творили. Особливо це торкається праці в Болгарії, бо в Музеї ВБУ болгарські українки скомплятовані далеко неповно. Знаючи Вас, Високоповажаний Пане Професоре, як одного з найактивніших діячів українських в Болгарії, дозволяю собі прохати Вас перечитати мій рукопис і ласкаво подати до нього свої уваги. Буду Вам глибоко вдячний за фактичну коректуру, доповнення, спростування, висновки і взагалі все, що Ви знайдете потрібним зробити, перечитуючи написане. Особливо бажав би мати більше відомостей про окремих діячів українських в Болгарії (персонажів), їхню працю й успіхи, также про українські організації, що провадили там культурно-наукову й просвітню працю, про видання і т.[ак] д.[алі].

Моя книжка має вийти ілюстрована. Був би вдячний Вам за допомогу в справі фотографій до тексту цього болгарського розділу. Мені були б корисні Ваші поради в цій справі, зокрема був би вдячний за фотографії окремих діячів-українців в Болгарії (насамперед прохатиму Вашу світлину) та тих памятних обєктів, що зв»язані з українською культурною працею в Болгарії. Фотографії обов»язуюся повернути назад, або – ще охотніше – зложити в Музеї ВБУ, де вони послужать цінним доповненням музейних колекцій.

За Вашу цінну допомогу наперед висловлюю цим би найбільшу подяку. З правдивою повагою. Потпис.

* Музей ВБУ – Музей визвольної боротьби України (Музей на освободителна борба на Украйна).

Адреса:
Prof.Dr. Symon Nariznyj
Dobrickovice u Prahy Cesky
Або на Музей ВБУ: Ukrajinske Museum. Praha-Nusle II. Horymirova ul.6
Це нова адреса Музею в його власному домі.

ДОКУМЕНТ № 250

Писмо от Мария Омелченко до Михайло Парашчук с молба за помощ за издаването на творби от Якив Кухаренко. Прага. 1927. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 561, л.1.

До Високоповажного пана
Професора
п.[ана] Парашука

Г Р О М А Д А
УКРАЇНЦІВ З КУБАНІ
Комісія для перевидання
Творів
Я. Г. КУХАРЕНКА
1927 р.
Praha XII, Manesova 39
H.Omelčenko.

Високоповажний пане
Професоре!

Від імя Комісії для видання творів Я. Г. Кухаренка, маю за шану звернутись до Вас з проханням – підперти Вашим авторитетним словом до українського суспільства в Болгарії – нашу національно-культурну акцію. Еміграція в Чехословаччині широ відгукнулась на наш заклик і вже ми зібрали підписників на 2000 кор.[ун] ч.[ехословацьких] але це ще мало й ми вважаємо – що брати-українці в інших державах теж щиро допоможуть нам виконати наш загальний обовязок перед забутим письменником, щирим приятелем нашого незабутного генія Т. Г. Шевченка. Просимо не тілько щоб Ви підписались, але Вашим авторітетним словом вплинули а тим і поширили підписку між українцями в Болгарії. Сердечно прошу вибачити мене за турботи. Надіюсь на Вашу прихильність.

З гори уклінно дякую
З великою повагою
Проф.[есор] Марія Омельченко,
Голова Комісії

ДОКУМЕНТ № 251

Пощенска картичка от проф. Вадим Шчербакивский до Михайло Парашчук за намерението му да дойде в София и с молба за съдействие за получаване на българска виза. Прага. 23.06.1936. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 577, л. л. 1, 1г.

Velmysanovnomy
Gospodin Professor
Parascuk
Dundukov 69.
Ul.11 Avgusta №13
Sofia
Bulharsko

Висоповажний Пане Професоре!

В другій половині серпня у Вас в Софії має відбутися IV конгрес славянських географів і етнографів. Я хочу туди приїхати; усі формальности що до членства виконав. Але в Болгарськім по-

сольстві мені не дають візи, кажуть, що для нансенового паса, який є моїм документом, треба спеціальний дозвіл софійської поліції, чи міністерства. Але (консул) каже, що коли секретар конгреса учнів.[ського] профессор Батаклієв, побалакає по телефону, з ким треба, то мені видадуть, чи вишлють дозвіл досить хутко. Я прошу Вас піти до Батаклієва, або може є хто небудь інший, хто може піти і попросити Батаклієва, щоб зробив се. – Їм можна сказати, що я був і у Польщі і у Сербії на II і III конгресах, без жодних перешкод; і в Сербії одержав навіть орден Сави III степені; і маю 60 літ, отже докази очевидні, що шкідливим не буду і не можу бути. Напишіть мені будь-ласка, як нам на Конгресі або ще може перед Конгресом здибатися. – Я хочу приїхати тижнів на 2 раніше, треба і візу так зробить. Я би міг теж і лекції які небудь прочитати для вашої громади. Хтілося би теж і кімнату дешеву мати, бо ми тепер зовсім безгрішні, хоч просто в рай іди. Отже прошу Вас будьте ласкавий і напишіть мені, як справа з можливою кімнатою може стояти, і з візою.

З глибоким поважаннєм – В. Щербаківський

Адреса. Praha-Zizkov.
Dvorakova 9/2
V.Scerbakiskyi
Cechoslovakia

ДОКУМЕНТ № 252

Писмо от Михайло Парашчук до проф. Вадим Шчербакивский за съдействието му за получаване на българска виза и подготовка на реферати за българската публика. София. 15.07.1927. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 577, л. 4.

Софія 15.УІІ.936

До В.[исоко] Ш.[ановного] пана
проф.[есора] В. Щербаківського

Високошановний пане професоре.

Ваші дві картки я отримав своєчасно но на другу не відповів через те, що не знав ще результатів наших тут заходів. Отже що до візи то в поліції справу полагодив і Вам дозволено дати візу на один місяць, а коли треба буде то тут продовжать.

Листа прохання дир.[екції] пол.[ції] під № 42329 з дня 15.УІІ.936 р. завтра передам до міністр.[ерства] з.[акордонних] с.[прав], яке зі свого (боку -В. М.) в той же день пошле відповідне розпорядження болгар.[ському] посольству в Празі. Так що через кілька днів після отримання мого листа навідайтесь до посольства.

Завтра зроблю заходи, щоби Вам видали візу безплатно й ще де-якими полекшами.

Перед Вашим приїздом до Софії постарайтесь повідомити мене коли Ви приїдете і заїзджайте просто до мене, а дальше побачимо.

Ви можливо приготовте два реферати: оден для українців, а другий для болгарських слухачів – про Україну. Вам видніше що і як приготовити. Отже чекаю Вас з нетерпінням, а поки що бажаю Вам всякого добра і до побачення. Вітайте всіх наших приятелів.

З глибокою до Вас пошаною
потпис

ДОКУМЕНТ № 253

Писмо-циркулар от Васил Филонович до ръководителите на украинските емигрантски организации в Белград, София, Истанбул с информация за Втората конференция на Украинска Головна Емиграционна Рада. Прага. 03.07.1933. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 765, л.1.

Редакція
Г У Р Т У Й М О С Я
Непер.[екладний] журн.[ал] військ.[ово]
громад.[ської] думки
ч.[исло] 798
3.VII 1933

До Вельмишановних Панів Панів

В. Андриєвського- Білгород
М. Паращука – Софія
М.[икола] Забел[л]о – Царгород

Високоповажні Панове!

Згідно з проханням Головної Еміграційної Ради від 29.УІ маю повідомити Вас про де-які справи звязані з приїздом представників від укр.[аїнських] організацій на Другу Конференцію.
1. Конференція відбудеться в Чехословаччині, тому візи треба брати до цієї країни.
2. Приїзд делегатів від Югославії, Болгарії та Туреччини має бути наперед повідомлений листом на адресу CHECOSLOVAQUIE Horni Cernosice c.107.
3. В Празі на двірці кожного делегата зустрінути маю я та далі ними заопікуватися, вказавши місто Конференції.
4. Проситься Вас як найскоріше перевести вибори делегатів та призвища останніх подати на мою адресу, якож і взагалі ширші інформації звязані з виборами та Конференцією.
5. Наколи б з якоїсь причини я не міг зустрінути делегата на двірці, просив би останнього повідомити про свій приїзд листівкою-експрес або персонально. В останньому разові треба взяти квіток до ст.[анції] Горні Черношиці на одному з двірців Праги а то: „Вільсоновому" або „Сміхові". Їхати треба 20 хв.илин, тре тя зупинка від „Сміхова". В Черношицях запитати вілу п-ні Руклове ч.107

З правдивою до Вас пошаною потпис

ДОКУМЕНТ № 254

Писмо от Михайло Парашчук до Володимир Иванович Кедровский за възможностите на приемане и устройване на няколоко хиляди украински емигранти в България. София. 14.10.1921. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 551, л. л. 1, 1г, 2, 2г.-цялото писмо

София 14.Х.1921 р.

...справа у Болгарії стоїть так, що вона мала б до 1 ц.[ього] м.[ісяця] розпустити всю свою армію і залишалася тільки не велика частина старшин і дійшло до того, що вони (болгари) видали були заклик до населення – вступати до війська з вільного найму, добровольців зголосилося дуже мало (коло двох тисяч чоловік) і вони були в розпуці, що коли справа в цьому напрямку не зміниться то вони пропадуть бо навіть нема кому обслужити тих коней, які ще залишилися при війську.

Бачачи своє безвихідне положенє вони рішилися тут прийняти кілька тисяч наших людей, що тепер розкинені по всій Болгарії а коли би було замало то впустити певну кількість з инших держав.

З виїздом Стамбулійського за кордон справа зупинилася на стільки, що всі ці пляни на котрі між иншим велику надію мали Кутеповці, т.[о] є.[сть] Врангелівці цілком перемінилося і положення Болгарії значно покращало. Болгарський уряд вступив з Ententою в переговори, котрих наслідок був такий, що розоруженя болгарської армії було відложено на два роки а також плата воєнних довгів відложена на такий же час. Рішення як бачите на стільки вільні, що всякі попередні з цим звязані пректи тепер в більшости відпадають цілком але це ще не значить, що цим справа кінчається.

Можливостей, щоби пристроїти наших людей є досить багато.

Перша з таких можливостей це наприклад лісові артілі на яких люди можуть працювати організованими сотнями. Можна такі артілі створити на деяких фабри ках і на сільських робо-тах. Дальше тут є кілька сот монастирів з землею і інвентарем з котрих болгари думають зробити зразкові господарства і дуже радо віддалити їх у найми на вигідних умовах. Загалом можливостей є дуже багато треба тільки походити коло цього і розуміється такі справи не робляться тут через ніч. Найгірша біда в тім, що тут цілковитий брак людей з ініціятивою і організаційним смислом і для того, щоб це перевести в діло треба би тут залишитися на довший час і то на мій погляд одна людина при солідній постановці справи не змогла б справитися…

ДОКУМЕНТ № 255

Писмо от Володимир Иванович Кедровский до Михайло Парашчук за дейността на украинските политици; украинско-руски взаимооторшения. Виена. 20.11.1921. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.

ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 661, л. л.7, 7г, 8, 8г.-цялото писмо

20 листопада 1921 р.

Дорогий Михайло Івановичу!

Тілько що отримав від Вас листівку. Листа Вашего не мав, очевидно він загинув. Я був занепокоєний, що від Вас нічого немає і учора надіслав п.[ану] Мацієвичу листа з запитом про Вас. Я уже пану Приходькові де що писав. Я не видержав і все таки дістав перепустку до Сербії де пробув з 5 до 18 – нічого втішного немає там. Характризувати можна її просто, як друге видання чорносотенної Росії. Я там дізнався досить цікаві речі, а саме, що у Царьгороді підписаний федеративний договір між росіянами, та псевдо-українцями. З боку росіян в імені групи політичних і громадських діячив підписали: М. І. Горемикин, А.С.Гнусицький, Д. Н. Єрманов, Г. Г. Карпов, С. П. Родзянко, П. В. Скоропадський, а збоку „Українського" в імені національного Комітету голова А. Б. Андрієсевич і члени: В. П. Родзянко, Д. А.Брюхатов, Я. Д. Нога, В. М. Богомолець і Голова У.[країнського] Н.[ароднього] К.[омітету] філії Кримської – П. П.Чубинський і представник Моркотуна, та „Молод.[ої] України" М. С. Лупаков. Цікаво було б дістати капію сего договору, який уложений 1 ½-2 місяця тому, а також установити, яке до ціх груп має відношення Слащев.

Наші добродії з Rabenschtein-а гадали, здається, що мають діло з хлопчиками. Річ у тому, що ними заснований Національний комітет з особ: В. В., Полетики, Бутенка, Полтавця і Гармаша, іменем якого, а також іменем Генеральної Управи Вільних Козаків (організація давно уже померла) підписаний договір зі Слащовим Полтавцем і Гармашем – се було 3 і 6 березня, а з боку Слащова його відпоручники Фон Гомейер, та ф.[он] Праше. Один з сих добродіїв має звязки з Лудендорфом, а другий з большевиками, також, як немає ніякого сумніву, що Гармаш є також болшовицький агент. Копії сих договорів я маю, також. Як і історії переговорів. В. В., як мальчишка попався в руки сих

добродіїв і не знаю, як він викрутиться, сидить досі ще у М. не приїздить. Тепер для мене страшенно потрібно виявити ролю Славцова, бо до него іздив на переговори деріжер сих «договорів», приїхавший з Москви большовик Ельський (Здається Радек). Суть договору з «нашими» та, що Славц.[ов] перекидає по згоді з большовиками бувшу армію Врангеля на Україну, де потім робе повстання проти них разом з генер.[алами] Р.[осійських] Вільних козаків України. Звичайно се на думку Слащова і В. В. удасться тому, що робиться дуже таємно, а большевики уже вірять С.[лащову] і не знають дурні того, що у кожного з них один уповноважений з большовицьким агентом, а проекти їх «таємніших» договорів вироблювалися в Місії Коппа. Відомости даю Вам для інформації. Коли побачу В. В. зло посміюся над ним і поздоровлю його з великим успіхом. Попав в лапки прекрасної компанії: Болшевики – Росіяне – чорносотенці.

Гадаю, що Вам немає чого довго затримуватися у Царьг.[ороді]. Нам дуже важно з»ясувати, чи змогли б Французи, або що доставити де кілька наших біженців на Угорщину, аби там дали згоду їх приняти на роботу. Людей треба рятувати від голоду, а не торгувати їх кровію, як се роблять зазначені мною авантюристи. Буду чекати Вас, а тоді може поїдемо до Будапешту. Зараз ми тут заклали товариство ліги націй і починаємо по троху роботу, віборювання нашої суверенности в Европейській опінії. К. – поїхав учора до Галичини, швидко виїздить і Фед-ик. Там уже є відповідні зв»язки з Україною. До Варшави прибув бувший мій старшина для доручень П. Вербецький (зять Шелухина – скоро приїде сюда), якій з грудня 1919 р. перебував скрізь на Україні. Головне по тім повстанським організаціям, що були мною засновані в 19 р., а у його були до них звязки. Гадаю, що привезе багато цікавого...

ДОКУМЕНТ № 256

Писмо от О[лекса] Семенив до Михайло Парашчук за интереса му към живота на украинските емигранти в България и за плановете на Украинския комитет във Виена да учреди украински граждански емигрантски Център в Прага, обединяващ всички емигрантски украински организации и кръжоци. Виена. 16.12.1922. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 745, л. л. 19, 19г, 20.

LEGATION DE LA REPUBLIQUE D`UKRAINE
A VIENNE

Шановний Голубе!

Щира подяка Вам за лист!

Я вже не раз розпитував про Вас тих хто переїздив Відень з Софії і всі говорили жиє добре та працює. Говорили так само за Вас разом з Кедровським. Можна радіти, що так добре йде там Вам.

Хотілось би почути від Вас за громадську роботу в Софії. Я чув від п.Супруна, що Ви тепер не приймаєте жадної участи, але могли б багато де що зробити для нашої еміграції в Софії через свої звязки з богарами.

Річ така, що наш Комітет плянує утворити центр еміграційний який обєднував би всі громадські організації, гуртки і т.[ак] д.[алі] Центром таким малаб бути Прага, де вже є осідок нашої еміграції. Треба булоб зробити з»їзд і заложити там центр. Там є вже готовий апарат для цего і виходить орган «Нова Україна» де моглиб уміщувати новини з кожного місця де тільки є наша українська організація. Але це трудно все якось йде – причина цьому розпорошена наша еміграція яка по старому все ще далі політикує.

Я посилаю при цьому статут нашого громадського Комітету для Вашого ознайомлення. Як би Ви хотіли серьозно взятися до роботи то з моєї сторони можете числити на помічь. Я переходжу з Посольства на Комітет і є заступником голови цего Комітету. Просто кажучи веду роботу в Коміте-

ті. Але гршей в комітеті нема і він животіє з тих зворотних видатків, які звертає єму Гром.[адський] Комітет в Празі. Через Відень багато прямує тепер емігрантів до Праги і були також з Софії.

Напишіть будь ласка, чи багато є там у Вас добрих людей з яких можна було б утворити щось солідного і чи болгари симпатично віднеслися через Вас до такої організації, а саме головне чи можна числити так само на їх помічь.

Був би Вам вдячний так само за інформації на Балкані. Саме головне. Що робила б наша емігрція на випадок війни. Чи залишалася б далі в Софії, чи мусіла б виїхати.

Від жінки уклін Вам.

Відень
16.XI.22

Щиро здоровлю Вас
Потпис

ДОКУМЕНТ № 257

Писмо от Зенон Кузел до М. Парашчук с молба за помощ в информационно-пропагандната работа на украинците в Германия. Берлин. 10.06.1936. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 823, л. л. 1,1г.

UKRAINISCHES
WISSENSCHAFTLICHES INSTITUT
IN BERLIN

BERLIN, den 10.VI 1936
c 2, breite strasse 36, aufgang 5
tel. E1 berolina 1214

Дорогий Пане Паращук!

Дякую Вам за повідомлення про Свято Петлюри і за ласкаву память. На жаль, само повідомлення прийшло до мене, а таксамо до «Української Громади», запізно так, що не можна було Вам вислати привіту.

Ваші лісти я дістав і тішуся, що Ваша праця поступає вперед. Коли б Вам була потрібна яка літературна поміч, стою Вам радо до розпорядимости. З другого боку прошу допомогти нам в інформативно-пропагандивній праці у Німеччині надсиланням матеріалу, особливо місцевих видань про Україну, які збираю в нашій «Ценр.[альній] Бібліотеці Українознавства», що завдяки добрій допомозі зросла вже до 30.000 томів.

Тимчасом зараз радо помістив би я в «Ukrainische Kulturberichte» невелику статтю про стан українознавства та про українську культурну працю в Болгарії. Може візьметеся за це або доручите кому написати.

В зимовому семестрі хочемо запросити з докладами в німецькій мові кількох славянських учених. Напишіть, хто з болгарських учених, наших прихильників, міг би бути запрошений з таким докладом, очевидно, на українську або українсько-болгарську тему. Доклад відбувся б на Берлінському університеті й ми моглиб прелєкторові звернути до 150 нім.[ецьких] марок і дати тут безплатне приміщення.

Що коло Вас доброго чувати? Напишіть кілька слів.

Щиро здоровлю
Ваш старий
потпис
Berlin – Chbg 5, Snarezstr/46

P. S. Поздоровіть при нагоді
П.[ана] проф.[есора] Арнаудова, ген.[ерела]-кол.[онела]
Йоцова, Орлова й других моїх старих знайомих

ДОКУМЕНТ № 258

Писмо от [д-р Иван] Мирчук до Михайло Парашчук с информация за лекцията на проф. Михаил Арнаудов в Германия за украинско-българските отношения. Берлин. 19.07.1937. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 477, л. л. 3, 3г.

UKRAINISCHES
WISSENSCHAFTLICHES INSTITUT
IN BERLIN

BERLIN, den 19.червня 1937
c2, breite strasse 36, aufgang 5
tel. E1 berolina 1214

До
Високоповажного Пана
Професора Михайла Парашука

В Софії

Високоповажний Пане Професоре!

Отсим дозволю собі від імені Українського Наукового Інституту в Берліні зложити Вам, Високоповажний Пане Професоре,сердечну подяку за усі Ваші заходи і клопоти, що уможливили приїзд проф. М. Арнаудова зі Софії до нас з викладом. Вже лиш одне те, що Його особою зацікавились найвищі урядові чинники, уважаючи Його рівночасно і своїм офіційним гостем – вказує на те,що відповідно на високому рівені поставлені питання нашого національного життя – в даному випадку, здавалобся так маловажне для німецького світа, питання духовних взаємовідносин між українцями і болгарами – можуть не тільки зактуалізувати зацікавлення нашими справами, але, передовсім, таким же тактовним способом, без ніякої плиткої реклями, поширити його серед найбільш впливових сфер.

Виклад проф. Арнаудова відбувся у вівторок в одній із авдиторій берлінського університету. При самозрозумілій чисельній участи берлінської української кольонії, салю виповнили битком також численні німецькі та болгарські гості, представники німецького наукового світа, урядів і преси. Дуже живий і змістовний виклад, пронизаний увесь час найбільшою шляхотною симпатією до нашого народу, викликав незвичайно велике зацікавлення та бурхливі овації для прелєґента.

По викладі уладила українська кольонія комерс, на якім були численно заступлені представники місцевої болгарської кольонії, та представники місцевих урядів і преси, - для вшанування гостя українців – проф. Арнаудова. Підчас комерсу Голова Української Громади в Німеччині п.[ан] Ол. Скоропис-Йолтуховський передав Шановному Гостеві від імені української кольонії ґравіюру Богдана Хмельницького, роботи проф. Масютина, у знак пошани та на щирий спомин. При дружніх промовах та співі українських та болгарських пісень комерс протягнувся до пізньої ночі.

Подаючи все це Високоповажний Пане Професора до Вашого ласкавого відома – хочу з особливим притиском зазначити, що львину частину успіху повищої події мусимо завдячувати Вам особисто, бо тільки завдяки Вашим порадам, ініціятиві і заходам вдалось нам гостити Шановного Прелєґата проф. Арнаудова в Берліні. Тому прошу Вас, Високоповажний Пане Професоре, прийняти ще раз вирази моєї правдивої подяки та

глибокої пошани

потпис
Директор Інституту

ДОКУМЕНТ № 259

Писмо от Евген Бачинский до Михайло Парашчук с молба да му изпрати адресите на проф. Иван Шишманов и Боголюбов, за интереса му към паметника на М. Драгоманов. Женева. 29.08.1926. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 602, л. 1.

REPRESENTANT DE L`EGLISE AUTOCEPHALIQUE ORTIDOXE UKRAINIENNE ET DELEGUE PERMANENT POUR L`EUROPE CENTRALE ET OCCIDENTALE

EDITOR OF « THE ANNUNCIATOR», REVIEW OF THE REPRESENTATION OF ORTODOX AUTOCEPHALIC UKRAINIAN CHURCH ABROAD

Evhen de BATCHINSKY
10, Rue de la Muse, 10

Geneve, le 29 серпня 1926
(Suisse)
№ 297

В[ельми]Ш[ановний] Пан проф.Мих.ПАРАЩУК
Вул.Царь-Освободитель,22
С о ф і я

Дорогий Пане Товаришу!

Випадково десь в газеті знайшов Вашу адресу і пишу оце Вам кілько слів. Та чи пригадаете собі наше перебування в Парижі? Працю в СВУ а перед тим нашу зустрічь в Монакові? Я завше згадував Вас і хтів поновно навязати зносини, аж тепер бачу що доля закинула Вас аж до Болгарії. Що Ви там робите? Чи маете свою студію артистичну рязьбярську чи яким иншим ділом занімаетеся? Напишить мені і будемо в звязку. Як Ваша родина? Донечка певно велика вже дівчинка стала? У мене е також хлопець 14 років і маю з ним багато клопоту. Я живу постійно в Женеві де працюю тяжко як економ на одній фабриці годинників. В вільний час займаюся церковними справами, як офіціальний уповноважений нашої Православної Церкви, та видаю маленький журнал БЛАГОВІСНИК якого останнє число долучаю Вам на перегляд. Здається Ваша дружина православна та й Ви завше інтересувалися нашою прадідівською Церквою аніж польською інтригою Уніею. У всякому разі напишіть як Вам сподобатиметься мое видання. Видаю його я виключно на свої засоби і навіть сам оден і компоную статті. Може мені допоможете?

Ще маю до Вас пару орудок: 1/Подайте мені адресу старого проф.Шишманова і як бувай будете його бачити уклоняйтеся від мене. 2/Чи не моглиб Ви розшукати мені адресу ніякого Боголюбова, українця придніпрянця, чи лікаря чи з лікарського персоналу /а також його приятеля п.Усова/ минулого року вони працювали в санаторіі в Княжево-Софийско та мій лист задресований туди повернувся. Вони обидва Теозофи і це в теозофічній справі я до них і пишу, бо особисто вони мені не відоми. Прикладаю тут цей лист до них і будьте так добрі його передати коли знайдете, а як ні поверніть назад мені.

Напишіть мені ще як справа з памятником проф. Драгоманову, котрим Ви здається займаетеся зараз? Женевський Клюб цікавиться цім питанням.

Я жадною політикою не займаюся, хочь підтримую зносини з усіма напрямами а то в силу свого становища як представника Церкви. Оце і все тим часом. Очикую від Вас скороі відповіді та надіюся що залишемося не лише в добрій переписці але і в приятельських давніших стосунках! Гаразд! Ваш

потпис

ДОКУМЕНТ № 260

Писмо от Дмитро Андриевский до Михайло Парашчук за изпращане на своя сборник с гравюри за изложба на украинско изкуство в София. Брюксел. 16.10.1934. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 593, л.1.

Dmytro ANDRIEWSKY

Bruxelles, le 16 жовтня 1934
18, rue Kindermans – Tel. 48.90.84

Шановний Пане Професоре

У відповідь на ваш лист з 11 б.[увшого] м.[ісяця] повідомляю, що радо надішлю свою збірку гравюр до Софії на виставку укр.[аїнського] мистецтва. Прошу уважати що більшість речей не є моєю власністю, лише поручені мені авторами. Тому я вимушений вимагати солідних гарантій, щоби річі не затримались і не були зіпсуті. Прошу се сказати упорядчикам, і просити таку гарантію в листі мені дати. Найліпше хотів би я мати діло з певними особами, за якими стоять організації, от хоч би Ви та проф. Арнаудов, як представники Укр.[аїнсько] Бол.[гарського] Тов-.[ари]ства.

При тім дозволю собі висловити ще одне побажання, а власне, щоби така імпреза, як виставка не була використовувана ніякою політ.[ичною] групою, бо се викличе не лише у мене але і у других несмак і знеохоту. Коли робити, то робімо загально-укр.[аїнську] справу. Я не питатиму ні Вас ні кого другого про його партійну приналежність, але не хочу, аби мене використовувано для справ мені чужих, а то ї ворожих. Нічого не маю коли само собою особа чи група своєю позитивною працею набуває ваги і престижу. Але не гожуся, коли намагаються той престиж здобути штучно, або за кошт других.

Прошу дарувати мені сі застережіння і в жаднім разі не відносити їх до Вас особисто. Вас я знаю надто мало, щоби мати якісь сумніви. Але я маю доволі прикладів перед очима і то часом з боку моїх політичних приятелів, щоби не поробити застережінь. Часом так би хотілося бичем очистити храм нашої національної справи від торгашів і спекулянтів. Тож і при сій нагоді мушу звернути вашу увагу на сю нашу болячку.

У мене є понад сто гравюр і я можу Вам прислати, коли Ви лише про се мені напишете остаточно.

з правдивою пошаною
потпис

ДОКУМЕНТ № 261

Писмо от Микола Забелло до Михайло Парашчук за обмяна на информация и за живота на украинска емиграция в Турция, за невъзможността украинците от Турция да присъстват на Конгреса за украинската емиграция. Истанбул. 17.08.1932. Оригинал. Ръкопис. Укр.ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 458, л. л. 1, 1г.

До Вис.[око] Шан.[овного] Пана
проф. М. Паращука
В м.[істі] Софії

УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА
НА ТУРЕЧЧИНІ
17го серпня 1932
№ 86.-658

Високоповажний
Пане Професоре,

Ваші чч.[астини] 356 та 377 – одержав. Спасибі за сусідську пропозицію. Дуже радо будемо підтримувати з Вами зв»язок. З м.[істом] Софією ми давно були зв»язані. Листувалися з п.[аном]

полк.[овником] Цибульським. Але він вже переїхав до м.[іста] Рущука, так що рідко включаємося в контакт з Вами. З болгарами в м[істі] Царгороді ми є в дуже добрих приятельських відносинах. Це усе сталося завдяки співчуваючому нам, та нашій справі заступнику болгарського Екзарха Високоповажному Владиці Митрополиту Борису, в котрого ми нерідко буваємо, і котрий і нас не забуває теж.

В церкву Болгарського Екзархату в свій час українцями в Туреччині було зроблено підношення – два українських стилізованих образи – репродукції з праці відомого українського артиста-маляра п. О. Куриласа, вкриті вишиваними українськими рушниками.

Більш докладно про наше життя тут та працю нашу другим разом, - коли буде більш часу, а покі що відповім коротенько на Ваше головне питання.

На Конгрес укр.[аїнської] еміграції з Туреччини ніхто не може їхати з правом повороту...Тут покі що нансеновських пасів немає. Нас же заступатиме на Конгресі буде п.полковник Филонович.

Невже ж в Вашої Громаді немає нашої постійної адреси що Ви пишете по дуже, дуже старим? Тому Ваші листи й блукали по усім поштовим відділам м.[іста] Царгороду. Завше адресуйте лише так: Sotnik Mikola Zabello

Turquie Istanbul, Beyoglu Posta Kutusu (2224)

Покі що бувайте здорові та благополушні

Глибокошануючий Вас

М. Забєлло

P. S. Привітайте все наше громадянство від сусідів.

ДОКУМЕНТ № 262

Писмо от Украинското Културно Обединение в България до председателя на Украинско-българското дружество за желанието му да координира дейността си с тази на Украинско-българското дружество за сближаване на българския и украинския народ. София. 12.10.1926. Оригинал. Машинопис.

НА БАН ф. 11К, оп. 2, а. е. 585, л. 27.

Union Ukrainienne de Culture
en Bulgaria

Украинско Културно Обединение
в България

Українсько Культурно Обеднання
в Болгарії
12 Октомври 1926 р.
№ 11
Ст. Софія
Цар. Асен № 54

ДО ГОСПОДИН ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА
„Украинско-българското дружество”
Столица София
ул. Шипка № 7

Господин Председателю,

Съгласно & 2 от Устава /утвърден от М.В.Р.Н.З. на 18.VI.1926 г. под № 1837/, Дружеството ни, между друго, има за цел и сближение между Българския и Украински народи.

Имайки пред вид, че Украйнско-Българското Дружество преследва същата цел в широк мащаб, Дружеството ни счита за целесъобразно и необходимо да координира напълно своята дейност в това отношение с дейността на Украйнско-Българското Дружество.

Като Ви съобщава гореизложеното, Дружеството ни има надежда да получи в своята дейност от Вас, Господин Председателю, лично и от ръководимото от Вас У.[крайнско]-Б.[лгарско]

Д[ружест]-во пълно съдействие, и моли Ви да приемете и да предадете също и на почитаемото Ви Д[ружест]-во сърдечните ни привети и най-добрите пожелания.

С отлично почитание:

, ПРЕДСЕДАТЕЛ Ив. Орлив кръгъл печат
Секретар Полтав[ец] на дружеството

ДОКУМЕНТ № 263

Писмо от Украинското Културно Обединение в България до Лидия Шишманова с покана за участие в празника Покрова на Света Богородица. София. 12.10.1926. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
НА БАН ф. 11К, оп. 2, а. е. 585, л. 29.

Union Ukrainienne de Culture
en Bulgaria

Украинско Културно Обединение
в България

Українсько Культурно Обеднання
в Болгарії
12 Жовтня 1926 р.
№ 13
Ст. София

До Вш.[ельмишановної] п.[ані] ЛІДІЇ
М.ШИШМАНОВОЇ
Софія, Шипка, 7

Українське Культурне Об"єднання в Болгарії 1/14 Жовтня с.[ього] р.[оку] в день «ПОКРОВА ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ» празнує свій патронний і національний празник і на цю дату в «11/1/2» год.[ини] одслужить в церкві «Св. Седмочисленици» молебен.

Повідомляючи про це, маемо за честь прохати Вас, Високоповажна Пані, бути присутньою на молебні.

З глибоким поваженням:

ГОЛОВА потпис
ПИСАРЬ потпис

ДОКУМЕНТ № 264

Рапорт от агент А. Найденов от Дирекция на полицията – Политическа полиция до началника на отделение „А" за основаването на дружеството Украинско културно обединение; кратки биографични справки за членовете на неговото настоятелство. София. 19. 09.1936. Копие. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 5, а. е. 879, л. л. 10, 11, 12.
" " ф. 5, оп. 3, а. е. 450, л. л. 18, 19, 20.

МВРНЗ
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД.[ЕЛ] ПОЛИТ[ИЧЕСКА] ПОЛИЦИЯ
Агент № 62
19.IX.[1]936 г.
София

До Господина
Началника на отделение „А"
Т У К

Досие Николай Владимиров Ницкевич

Р А П О Р Т

Донасям Ви, Господин Началник, че от направените проучвания по задача № 688 от 16.IX. т.[ази] г.[одина] установих следното:

В България е основано д[ружест]-во УКО /Украинско Културно Обединение/ на украинските националисти, което д[ружест]-во има утвърден устав от М[инистерст]-вото на вътр.[ешните] работи и народното здраве, с № 1837 от 18.VI.1926 година. Канцеларията на д[ружест]-вото се помещава на ул. Ц.[ар] Симеон № 69, където е нает един апартамент с 4 стаи и същевременно същия служи и за ресторант-пансион на членовете на поменатото д[ружест]-во. Ресторанта се завежда от лицето Залуговски, който плаща месечния наем 1200 лв. В същата канцелария се изнасят разни сказки, реферати и др., където се води една културна пропаганда.

Главна цел на УКО е да създават една самостоятелна обединена държава Украйна. Поменатото д[ружест]-во има клонове в градовете: Бургас, Варна и Сливен. В същата организация членуват хора без разлика на политическите им убеждения.

През 1934 г. УКО е избрал ново настоятелство и от направените проучвания на всеки член по отделно на настоятелството установих следното:

1/ Димитър Илич Шелудко [16], председател на УКО, 44 год.[ишен], е родом от гр. Ереклеев – Украйна, български поданик, женен за Елеонора Тренин, жив.[еещ] [на] ул. Росица № 9.

Същият в миналото е завършил в гр. Киев, филология през 1918 г. е бил изпратен за секретар на Украинската легация в София и от нея дата остава в България. Човек високо интелигентен владеещ няколко езика, същия се настанява като кореспондент на чуждестранни фирми и като такъв е работил дълги години. Понастоящем е на работа като кореспондент при един много богат в миналото украинец Юрицин, който е собственик на филмовото ателие Бавария – представителство в гр. Мюнхен. Заплатата на Шелудко е на процент. През 1931-1932 г. същият е бил в Германия в гр. Кьолн като преподавател по украински език в немски университети и през 1933 г. се завръща наново в България. Понастоящем тук през свободното си време се занимава с преводи на разни литературни трудове.

Политическата принадлежност на същия – член е на украинските националисти. Дружи и се движи изключително в техните среди. В България не е членувал в никоя политическа партия.

2/. Александър Стефанович Васецки, подпредседател на УКО, 41 г.[одишен] е родом от гр. Хорол – Полтавска губерния, български поданик, търговец, женен за Анастасия [Нирижний], жив. [еещa] [на] ул. Ц.[ар] Борис № [175]. Същия е дошъл в България през 1922 г. и се настанява на постоянно местожителство в София. Тук се занимава с търговия. Преди няколко години е бил съсобственик на дрехарски магазин „Орел” в гр. Драгоман. Всред руската емиграция не се ползува с добро име. Познават го като непочтен човек. Понастоящем е сътрудник на Чернаевски, които са съсобственици на „Руски ломбард”, находящ се на ул. Ц.[ар] Борис и Ломска. Васецки е човек с малка култура, но материално е добре, подпомага парично организацията с оглед да се издигне в същата.

Политическата принадлежност на същия – член е на украинските нациналисти. Дружи и се движи изключително в техните среди.

3/. Николай Владимиров Ницкевич, секретар на УКО, 30 год.[ишен] е родом от гр. Тучин, Украйна, неженен, нансенов поданик, притежава нансенов паспорт № 10274/1860, издаден от Дирекция на полицията на 1.IV.1905 г. по професия журналист, жив.[еещ] [на] ул. Екзарх Йосиф 11. Същият дошъл в България през 1933 г. от гр. Прага-Чехия. В същия град е завършил инженерство по икономически науки. Тук отначало се е записал да следва в Свободния университет дипломация, но не е завършил. По-късно работил каквато работа му попадне. Бил е като работник в дърводелската работилница на Колесниченко, находяща се на ул. Ц.[ар] Симеон № 30 с надница 50 лв. Понастоящем е кореспондент на „Украинско слово” с[ъс] седалище в Париж. Същевременно продава разни търговски стоки на разни амбулантни търговци. За целта му подпомага парично организацията. Ницкевич е човек високо интелигентен и е познат в емигрантските среди като много добър оратор.

Политическата принадлежност на същия – член на украинските националисти. Поддържа връзки със странстово със запасния полковник Коновалец, шеф на ОУН /Обединените украйнски националисти/. Тук Ницкеевич дружи и се движи изключително в техните среди.

4/. Тихон Паладиев Коваленко, касиер на УКО, 34 г.[одишен] е родом от гр. Гадач-Украйна, женен за Олга Тимофеева, нансенов поданик, притежава и нансенов паспорт № 14737/2059, издаден от Дирекция на полицията, живее на ул. Ц.[ар] Симеон № 8.

Същият дошъл в България през 1922 г., завършил е в гр. Шумен, руската гимназия, след това се записал в Държавния университет и е следвал физико-математическия факултет, но не вземал последния си изпит. След това работил каквото му попадне. Работил и в дърводелската работилница на Колесниченко, находяща се на ул. Ц.[ар] Симеон № 30 с надница 50 лв. Понастоящем работи в една дърводелска работилница с надница 70 лв. в кв. Хаджи Димитър. Всред руската емиграция се ползва с името на честен човек, също е и доста интелигентен.

Политическата принадлежност на Коваленко – член на украинските националисти, движи се и дружи изключително в техните среди.

5/ Владимир Иванов Колесниченко, съветник на УКО, 40 г.[одишен] е родом от гр. Архимовско-Харковска губерния, неженен, по професия дърводелец, нансенов поданик, притежава нансенов паспорт № 002983/678 [?], издаден от Дирекция на полицията през 1935 г., живее на ул. Ц.[ар] Симеон № 44. Същия е дошъл в България през 1922 г. В миналото той е бил народен учител. Отначало тук в България се записва да следва Свободния университет, който не е завършил и след това започва различни временни работи. Напоследък има дърводелска работилница, находяща се на ул. Ц.[ар] Симеон № 30 Между руската емиграция Колесниченко се ползува с името на добър и хуманен човек, който подпомага своите сънародници. Същевременно парично подпомага и организацията. При него са били на работа Ницкеевич, Коваленко, Криворучко, Давиденко и др.

Политическата принадлежност на същия – член е на украинските националисти. Дружи и се движи изключително в техните среди.

Организацията ОУН /Обединени украински националисти/, чийто шеф е зап.[асен] полковник Коновалец с[ъс] седалище Париж. Всички членове на тази организация са антиболшевици. Минават за добри националисти-идеалисти.

Горното Ви донасям – за сведение.

Агент № 62 /п./ А. Найденов

ДОКУМЕНТ № 265

Рапорт от разузнавач Л. Йорданов от Дирекция на полицията – Държавна сигурност до началника на Отделение „Б” с характеристики на членовете на Управителния съвет на Украинското културно обединение. София. 01.07.1938. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 264К, оп.6, а. е. 1424, л. л. 32, 33. /из досието на УКО/

МВРНЗ
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД.[ЕЛ] ДЪРЖАВ.[НА] СИГУРНОСТ
Разузнавач № 4025
1.VII.1938 год.
София

До Господина
НАЧАЛНИКА НА ОТДЕЛЕНИЕ „Б”
Т У К

С мнение за преутвърждаване
подпис 6.VIII.1938 г.

Задача № 335

Р А П О Р Т № 90

Донасям Ви, Господин Началник, по възложената ми задача относно пол.[итическата] благонадежност на лицата, влизащи в управителното тяло на Украйнското културно обединение, следното:

1/ Председател-ВЛАДИМИР ИВАНОВИЧ КОЛИСНИЧЕНКО, род.[ен] в гр. Архимовска – Харковска губерния през 1896 год., неженен, нансенов поданик, в България от 1922 год. В миналото същия е бил учител, и след като дошел в България се е записал в Свободния университет, обаче не го завършва и започва да се занимава с различни работи. След това се е занимавал с дърводелство, от която професия изкарва прехраната си и сега. На ул. Цар Симеон № 30 той има дърводелска работилница. Между руските емигранти се ползува с добро име – на добър и порядъчен човек. Подпомага сънародниците си и организацията. По политическа принадлежност е антиболшевик – националист-идеалист. В архивата на пол.[итическа] полиция има досие 31332.

2/ АЛЕКСАНДЪР СТЕПАНОВИЧ ВАСЕЦКИ, род.[ен] гр. Харол-Полтавска губерния, нансенов поданик, в България е дошел през 1922 г. Бил е собственик на дрехарски магазин, като сега се занимава с търговия. Всред руската емиграция не се ползува с добро име, а с такова на непочтен човек. Материално е добре. Политическата принадлежност на същия е антиболшевик-националист. В архивата на полит.[ическата] полиция е регистриран в досие № 31335.

3/ ЙОСИФ ПЕТРОВИЧ ТКАЧЕНКО, род.[ен] в гр. Катеринослав-Украйна през 1895 год., нансенов поданик, неженен. В България е от 17 години, средното си образование е завършил в Украйна, занимава се с работи из областта на художеството и изкуството. В Украйна имат имоти и в началото на емигрантството си е получавал пари от майка си. Ползува се с добро име. В политическо отношение същия е краен монархист-благонадежден.

4/ АЛЕКСИ МИТРОФАНОВИЧ ТРУШ, род.[ен] в с. Плеское, Мринска губерния-Украйна през 1905 год., основното си образование е получил в селското училище, след като отишел в гр. Нейси и постъпил в класическа гимназия, която завършил през 1922 г. След 4 години той постъпил в[ъв] Военното училище, което завършва и станал взводен командир в червената армия. През 1931 год. той е дезертирал от червената армия, като през Ромъния принудително е дошел в България. Бива установен на местожителство в Горна - Джумая, след което му е било позволено да дойде в София и понастоящем се занимава с резбарство из областта на църковни потреби. Политически той е благонадежден, тъй като е антиболшевик.

5/ ТАТЯНА ПАНТЕЛЕЙМОНОВНА РИБАЛЧЕНКО, род.[ена] в гр. Кривойрог, Херсонска губерния-Украйна през 1914 год., нансенова поданица, дъщеря на Пантелеймон Рибалченко, живуща ул. Сан-Стефано № 5, понастоящем студентка по филология.

Цялото семейство Рибалченко е избягало от Русия през 1931 год., като два месеца са живели в Ромъния и след това са дошли в България. Баща и е свещеник в с. Новоселци с 2 200 лв. заплата, като освен тях взема 300 лв. от фабрика „Изида". Татяна е следвала в Русия - Съветска Украйна-някаква школа. В България завършила школата за чужди езици на рускинята Кузмина. Понастоящем е студентка в Държав.[ния] университет, поддържа се от баща си. Политическата принадлежност на същата – членува в Украйнското културно обединение, където е членка и майка й.

6/ ВАСИЛ КАРПОВИЧ ЯКОВЕНКО, род.[ен] в гр. Екатеринослав – Украйна през 1892 год., нансенов поданик, по занятие работник-църковен резбар, неженен. На ул. Сердика № 42 той има работилница за църковни украшения, живущ [на] ул. Цар Симеон № 66. В Русия същия е завършил техническо училище, подпоручик от руската армия. През 1925/1926 год. той минава в украйнските организации, където е и понастоящем. Ползува се с добро име.

7/. ПЕТЪР ИВАНОВИЧ ЛИТВИНЕНКО, род.[ен] гр. Пирятин-Украйна през 1897 год., нансенов поданик, по занятие дърводелец, неженен. През 1934 г. е бил собственик на будката, находяща се на бул. Дондуков № 57, където е имало сведения, че той е допускал да стават срещи в будката му, обаче това не било доказано.

Известен е като човек, който за пари прави всичко. Бил е приятел на така наречения професор Парашчук**,** който тогава е бил представител на републиканците – украинци. Политически е благонадежден.

8/ ДОНАТ САВИЧ КРИВОРУЧКО, род.[ен] [в] гр. Одеса-Украйна през 1902 год., по занятие работник-гравьор, нансенов поданик, неженен, бивш подпоручик от руската армия, в Русия е завършил гимназия, а когато дошел в България е следвал Свободния университет, без да го завърши. До 1929 год. е членувал в Съюза на руските инвалиди, обаче от тогава той напуска руските организа-

ции и минава в украйнските в групата на инж. НИЦКЕВИЧ, където се числи и сега. Същия работи в работилницата на Яковенко-находяща се на ул. Сердика, № 42. Получава средна заплата дневно около 50 лв. Живее на ул. Веслец № 70-сутерена. Ползува се с добро име. Сътрудничи в Украйнските вестници, където пише антиболшевишки статии.

9/ АЛЕКСИ НИКОЛАЕВИЧ ЗАЛУГОВСКИ, роден [в] Харков-Украйна през 1891 год., нансенов поданик, неженен. В България е от 1924 год. В Украйна е завършил средното си образование, след което е следвал в[във] военна школа. Запасен поручик от руската армия. В начало тук се е занимавал с разни работи, като напоследък бил техник-землемер; за сега е домакин на стола на УКО. Живее на ул. Цар Симеон № 67.

По сведения, на 26 т.[ози] м.[есец], по покана на Колесниченко, УКО е имало заседание в помещението на д[ружест]-вото на ул. Цар Симеон № 69, на което този управителен съвет е бил сменен по причина, че Колесниченко се чувствал болен и искал да има право за поправяне на здравето си. Нов председател е бил избран ПЕТЪР ИВАНОВИЧ ЛИТВИНЕНКО, като останалите членове от управителния съвет са повечето нови членове. През зимата Колесниченко наново ще поеме управлението на УКО, тъй като той е основател на същото д[ружест]-во и е желан от всички членове.

РАЗУЗНАВАЧ № 4025 /Л. Йорданов/

ДОКУМЕНТ № 266

Писмо от председателя на украинското дружество Украинско културно обединение в България до Директора на полицията за избора на ново настоятелство на дружеството и протокол от събранието. София. 26.01.1939. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 264К, оп.6, а. е. 1424, л. л. 30, 31.

Украинско Културно Обединение
в България

Українське Культурне Обеднання
в Болгарії
26. януари 1939 р.
№ 58
Ст.[анция] Софія

До Господина
Директора на полицията
Ст.[анция] София

Господине Комендante,

Настоятелството на „Украинското Културно Обединение в България", София, ул. Цар Симеон № 69, има чест да Ви съобщи, че общо извънредно събрание на поменатата организация се е състояло на 22 януари т.[ази] г.[одина] в помещението на организацията.

В състава на новото настоятелство бяха избрани следните лица:

Председател-Володимир Колесниченко, живущ [на] ул. Цар Симеон № 50, София. Подпредседател Васил Яковенко, ул. Сердика № 40 София. Секретар – Митрофан Зарицкий бул. Драгоман № 2, София. Касиер – Олекса Труш, ул. Подуене № 9. София Съветник – Иван Тахтай ул. Веслец № 4, София. Запасен член – Йосип Ткаченко ул. Свищов № 10, София.

С почитание : кръгъл печат на дружеството

Председател: подпис — В. Колесниченко

Секретар: подпис — Митрофан Зарицкий

Приложение: протокол от общото събрание.

Протокол

на извънредното общо събрание на „Украинското Културно Обединение в България"- София, което се състоя на 22 януари 1939 год. в 5 ч.[аса] сл.[ед] пл.[адне] в помещението на Дружеството, ул. Цар Симеон № 69, София при следния дневен ред:

1. Избор на председателя и секретаря на Събранието.
2. Приемане и изключване на членове.
3. Отчет на Управителния съвет.
4. Избор на новия Управителен съвет.
5. Разпределение на функциите между членовете.
6. План за нататъшна дейност.
7. Въпроса за обединение на всички Украинци.
8. Разни.

Председател на Събранието е избран г. М. Ницкевич, за секретар – г. И. Тахтай.Дневен ред се прие единогласно.

На събранието присъствуват 18 членове и двама имат предадени гласове, и така 20 от общо число 29.

Два нови членове се приемат едногласно:

1. Митрофан Зарицкий, Бул. Драгоман, № 2, тук.
2. Евген Кириченко, ул. Цар Симеон № 69, Тук.

Отчети на Управителния съвет се приемат едногласно след дебати.

Новия Управителен Съвет се избира в следния състав:

Председател: Володимир Колесниченко, ул. Цар Симеон № 50, Тук, едногласно,

Подпредседател: Васил Яковенко, ул. Сердика № 40, Тук, едногласно.

Секретар: Митрофан Зарицкий, Бул. Драгоман, № 2, Тук, едногласно. – 36 809 Нема болни [17]

Съветник: Иван Тахтай, ул. Веслец № [8]4, тук, с повече гласове.

Касиер: О.[лекса] Труш, ул. Подуене № 9, едногласно

Запасен член: Йосип Ткаченко, ул. Свищов № 10, с повече гласове

След обсъждане на по-нататъшната дейност и за начини на обединението, Събранието се закрива в 7 ч. 30 минути.

Председател на събранието М. Ницкевич
Секретар ” ” ” ” ” ” ” ” ” И. Тахтай

ДОКУМЕНТ № 267

Писмо от Председателя на Украинското Културно Обединение до Дирекция на полицията за проведено редовно годишно общо събрание на дружеството. София. 23.04.1940. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА ф. 264К, оп. 6, а. е. 1424, л. 26.

Украйнско Културно Обединение
в България

Українське Культурне Обеднання
в Болгарії
23. IV. 1940 р.
Ст. София

До Почитаемата
Дирекция на Полицията
Тук

Съобщаваме, че на 14 април т. г. имахме редовно годишно общо събрание, на което бе избрано ново настоятелство на дружеството ни в следния състав:

Председател: Димитър С. Майстренко, търговец – ул. Денкоглу № 11.

Подпредседател: Владимир Ив. Колесниченко, столар – ул. Искър № 47.

Касиер: Григори С. Мицик, търговец – ул. Тимок № 36.

Съветник: Евгени В. Кириченко, търговски служащ – ул. Ц. Симеон 69.

Секретар: Григори Ив. Крупицки, чиновник – ул. Неоф. Рилски № 40.

Председател на Проверителен съвет Иван М. Орлов – ул. Кирил и Методи 14.
Членове на пров. Съвет: Петър Ив. Литвиненко-дърводелец-Тулово № 5.
Павел В. Педашенко, стъклар- ул. Четник № 8.
Председател: Д. Майстренко
Секретар: Г. Крупицки

ДОКУМЕНТ № 268

Рапорт от Разузнавач Б. Несторов до началника на отделение „А" с характеристики на членовете на Управителния съвет на Украинското културно обединение. София. 31.07.1940. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 264К, оп. 6, а. е. 1426, л. 16.

МВРНЗ
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД.[ЕЛ] ДЪРЖ.[АВНА] СИГУРНОСТ
РАЗУЗНАВАЧ № 3698
София, 31.VII. [1]940 г.

До Господина
Началника на отделение „А"
Т У К

Р А П О Р Т

Донасям Ви, Господин Началник, по задача № 536 за управителният съвет на културно-просветното д[ружест]-во „Украйнско културно обединение" следното:

1/ Председател ДМИТРИЙ СПИРИДОНОВИЧ МАЙСТРЕНКО, род.[ом] на 11. II. 1890 година в гр. Черкаси, Киевска губерния, украинец, български поданик, търговец – дрехар. Живее в собствения си апартамент на ул. Декоглу 11. Има собствен дрехарски магазин на ул. Ц. Симеон № 81.

Лицето се ползува с добро име. Политически не се проявява.

2/ Подпредседател ВЛАДИМИР ИВАНОВ КОЛЕСНИЧЕНКО, род.[ом] в гр. Архимовск, Харковска губерния, 43 г., по професия дърводелец, нансенов поданик. Има дърводелска работилница на ул. Ц. Симеон 30. Ползува се с добро име. Политически не се проявява. Живее на ул. Искър № 47.

3/ КАСИЕР- ГРИГОРИЙ СИДОРОВИЧ МИЦИК, род.[ом] през 1898 г. в гр. Екатеринослав, украинец, търговец на готови дрехи на ул. Ц. Симеон № 75 „Хижа Мусала". Живее на ул. Тимок № 36. Бълг.[арски] под[аник].

4/ Съветник ЕВГЕНИЙ ВАСИЛЕВИЧ КИРИЧЕНКО, украинец, род.[ом] през 1898 г. в гр. Киев. Търговски служащ в дрехарница „Мусала" на бул. Драгоман № 46. Живее на ул. Ц. Симеон № 206. Нансенов под[аник].

5/ Секретар – ГРИГОРИЙ ИВАНОВИЧ КРУПИЦКИ, род.[ом] гр. Прилуки, 25.I.1890 портиер в хот.[ел] „София-палас". Украинец. Живее на ул. Неофит Рилски № 40. Бълг.[арски] под[аник].

6/ Председател на проверителния съвет – ИВАН НИКОЛАЕВИЧ ОРЛОВ, род.[ом] 1882 г. в Украйна. Украинец. Чиновник в д[ружест]-во „Балкан". Живее на ул. Св. Св. Кирил и Методи № 14. Бълг.[арски] под[аник].

7/ Член на проверителния съвет – ПАВЕЛ ВАСИЛЕВ ПЕДАШЕНКО, украинец, род.[ом] в гр. Полтава, на 4.I.1896 г. Работи в джамджийско ателие. Живее на ул. Четник. № 8. Бълг.[арски] под[аник].

8/ Член на проверителния съвет – ПЕТЪР ИВАНОВ ЛИТВИНЕНКО, род.[ом] в гр. Пирятин през 1897 г., украинец. Дърводелец. Живее на ул. Тулово № 5. Нансенов под[аник].

Всички политически не са се проявявали и се ползуват с добро име.

РАЗУЗНАВАЧ 3698:
/Б. Несторов/

ДОКУМЕНТ № 269

Писмо от председателя на Украинското културно обединение Д. Майстренко до началника на Бюро Дружества при Дирекция на полицията с молба за разрешение за отслужване на панахида, по повод освобождението на Украйна от болшевиките. София. 26.09.1941. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 264К, оп. 6, а. е. 1424, л. 13.

Украинско Културно Обединение
в България

Українське Культурне Обеднання
в Болгарії
26. IX. 1941 р.
№ 31
Софія

До Господина Началника
на
Бюро Дружества
при Дирекция на Полицията
Тук

Господин Началник,

Управителното Тяло на на Украйнско Културно Обединение в България най-учтиво Ви моли, да ни се разреши [18] послучай освобождението на Украйна от болшевишко робство, да бъде отслужена ПАНИХИДА И МОЛЕБЕН в църквата на Св. С. „Кирил и Методий" и в салона на ресторанта „Славянска беседа" скромен чай.

С почитание:

Председател: Д. Майстренко
Секретар Г. Крупицки кръгъл печат на УКО

ДОКУМЕНТ № 270

Рапорт от разузнавач Б. Несторов до началника на отделение „А" за проведена панахида-молебен от УКО по повод освобождението на Украйна от болшевиките. София. 29.09.1941. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 264К, оп. 6, а. е. 1424, л. 11.

МВРНЗ
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД.[ЕЛ] ДЪРЖ.[АВНА] СИГУРНОСТ
Разузнавач № 3963
София, 29. IX. 1941 г.

До Господина
Началника на Отделение „А"
Т У К

Р А П О Р Т

Донасям Ви, Господин Началник, че в изпълнение на заповедтта Ви на 28 того присъствувах на панахидата-молебен в черквата „Св. С. Кирил и Методи", отслужена по почин на Украйнската организация в София поради освобождаването на Украйна от болшевишко робство. Присъствуваха около 70-80 души украинци, а също така и представители на германската, италиянската, японската, унгарската и ромънската легации.

От 17,30 до 19,30 часа в един от салоните на „Славянска беседа" същите се събраха на малка закуска-чай. Поднесоха се приветствия на украйнски, германски и български езици все в дух – национален.

РАЗУЗНАВАЧ № 3963: подп.
/Б. Несторов/

ДОКУМЕНТ № 271

Писмо от Дирекция на националната пропаганда до Дирекция на полицията, Бюро Дружества, копие до Украинското културно обединение за разрешаване на Презвитер Андрей да изнесе сказка на тема „Пътищата на националната украинска църква". София 25.12.1941. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 264К, оп. 6, а. е. 1424, л. 10.

Д И Р Е К Ц И Я Н А Н А Ц И О Н А Л Н А Т А П Р О П А Г А Н Д А

Герб на Царство [ул.] Леге 17 **СОФИЯ** Телефони: 2-13-67, 2-06-39, 2-06-67, 2-06-72
България

==========

ИБ/Н
№ 2326/IV-5

София, 25, декември 1941 год.
До Дирекцията на полицията
Бюро Дружества
Копие: Украинско Културно Обединение
Тук

Разрешава се на Отец Презвитер Андрей да произнесе сказка на тема „Пътищата на националната Украинска църква" в салона на Украинското културно обединение ул. „Цар Симеон", № 69, на 28 декември т.[ази] г.[одина] 17 часа.

кръгъл печет на дирекцията

НАЧАЛНИК НА ОТДЕЛА: подп. не се чете
СЕКРЕТАР НА ДИРЕКЦИЯТА: подп. не се чете

ДОКУМЕНТ № 272

Рапорт от разузнавач Ст. Хайгъров до началника на отделение „А" за проведената сказка на презвитер Андрей на тема „Пътищата на националната Украинска църква". София. 29.12.1941. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 264К, оп. 6, а. е. 1424, л. 9.

МВРНЗ
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД.[ЕЛ] ДЪРЖ.[АВНА] СИГУРНОСТ
Разузнавач № 5009
София, 29. XII. 1941 г.

До Господина
Началника на Отделение „А"
Т У К

Р А П О Р Т

Донасям Ви, Господин Началник, че в изпълнение на заповедтта Ви, на 28 т.[ози] м.[есец] присъствувах на събранието-сказка, устроена от Украинското културно обединение в клубът им на ул. Ц. Симеон № 69, където говори презвитер Андрей, на тема „Пътищата на националната Украинска църква". Не беше проведена политическа или комунистическа тенденция.

Сказката започна в 17 ч. и в 19, 15 ч. завърши. Посетена бе от 15 души.

РАЗУЗНАВАЧ № 5008:
/Ст. Хайгъров/

ДОКУМЕНТ № 273

Заявление от настоятелството на УКО до Дирекция на полицията, Бюро Дружества за получаване на разрешение за провеждане на възпоменателно събрание, посветено на 24 - тата годишнина от обявяването на независимостта на Украйна. София. 09.02.1942. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 264К, оп. 6, а. е. 1424, л. 8[19].

Д И Р Е К Ц И Я
НА НАЦИОНАЛНАТА ПРОПАГАНДА
Вх. № 389/IV от 10.II.1942 г.
гербова марка

До Дирекция на Полицията
Отдел Дружества
Тук

Заявление

от Настоятелството на
Украйнското Културно Обединение
в България
София, ул. Ц. Симеон № 69

Господин Директоре,

Настоятелството на Украинското Културно Обединение в България с настоящето Ви моли да разрешите да се уреди Възпоменателно събрание послучай 24-годишнината от обявяването на НЕЗАВИСИМОСТТА на Украйна, което то урежда в неделя на 15 февруари т.[ази] г.[одина] пр.[еди] пладне в салона на „Славянска беседа".

С почитание:
Председател: подпис Д. Майстренко
Секретар: подпис Гр. Крупицкий

кръгъл печат на УКО
9.II.1942.
София

ДОКУМЕНТ № 274

Покана-програма от УКО за тържествено честване на 24 годишнината от обявяване на независимостта на Украйна. София. 02.1942. Печатно.
ЦДА ф. 264К, оп.6, а. е. 1424, л. л. 6, 7.

22.I.1918-22.I.1942

Украйнското Културно Обединение в България (ст. София)
има чест да Ви покани да почетете с присъствието си
Тържественото възпоменателно утро
което то урежда в **неделя на 15 февруарий т.[ази] г.[одина] от 11 часа** пр.[еди] пл.[адне] в салона на „Славянска Беседа" по случай 24-годишнината от обявяването на
НЕЗАВИСИМОСТТА НА УКРАЙНА
София, февруарий 1942 год.

ОТ НАСТОЯТЕЛСТВОТО

П Р О Г Р А М А

1. ОТКРИВАНЕ НА СЪБРАНИЕТО–г. Д. Майстренко, председател на Организацията
2. НАЦИОНАЛНИ ХИМНИ – Украйнско-Български хор.
3. УКРАЙНСКИЯТ ПРОБЛЕМ- г. Д. Ризов, столичен журналист.
4. УКРАЙНСКАТА МУЗИКА- г-жа Ст. Кимрянова-Столярчук, пианистка

5. УКРАЙНСКАТА ЛИТЕРАТУРА- г. проф. Ем. п.Димитров.
6. УКРАЙНСКИ НАРОДНИ ПЕСНИ И КОМПОЗИЦИИ- г-ца Нели Карова, г. Михаил Люцканов и г. Михаил Столярчук- артисти от Народната Опера.
7. УКРАЙНСКИ КОМПОЗИЦИИ ОТ
НАРОДЕН БОРЧЕСКИ ЕПОС-Украйно-Български хор.

Чело- г. Ангел Борисов от Операта
При рояла–г-жа Ст. Кимрянова-Столярчук, преподав.[ател]
в Държ.[авната] Музик.[ална] Академия
Музик.[ален] Ръководител – г. Ив. М. Орлов
ВХОД СВОБОДЕН

ДОКУМЕНТ № 275

Рапорт от разузнавач Г. Куков до началника на отделение „А" за проведено от УКО тържество, посветено на 24 -тата годишнина от обявяването на независимостта на Украйна. София. 16. 02.1942. Печатно.
ЦДА ф. 264К, оп. 6, а. е. 1424, л. 4.

МВРНЗ
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД.[ЕЛ] ДЪРЖ.[АВНА] СИГУРНОСТ
Разузнавач № 3721
16. II. 1942 г.
София

До Господина
Началника на Отделение „А"
Т У К

Р А П О Р Т

Донасям Ви, Господин Началник, че в изпълнение на заповедта, присъствувах на 15 т.[ози] м.[есец] на възпоменателно утро на Украйнското Културно Обединение, състояло се в салона на Славянска беседа.

На утрото присъствуваха около 300 души, предимно украйнци и техни гости. Програмата се изпълни, тъй както е уповестена в програмата. Завърши към 13, 45 часа без да се поведе какъвто и да е политически елемент.

Разузнавач: подпис
/Г. Куков/

ДОКУМЕНТ № 276

Писмо от председателя на УКО до директора на Народния театър в София с молба за освобождаване от работа М. Столярчук, Ст. Анастасов и Б. Джуров, изпълнители в Народната опера за участието им във възпоменателна вечер-концерт, посветена на Тарас Шевченко. София. 22.04.1942. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 195К, оп. 1, а. е. 790, л. 104.

НАРОДНА ОПЕРА
Вх. № 200/ 25. IV.1942 г.

София, 22 април 1942 г.

Украинско Културно Обединение
в България
София, ул. „Цар Симеон" № 69
№ 149

До
Господина Директора на Народния Театър

Т у к

Господин Директоре,

Поканихме г. г.[осподата] Михаил Столярчук и Ст. Анастасов, хористи в поверената Ви опера, да участвуват в[ъв] възпоминателната ни концертна вечер за украинския национален поет и апостол Тарас Шевченко, която ще се състои на 26 т.[ози] м.[есец] /неделя/ в 20 ч.[аса] и 30 мин.[ути] в големия салон на Военния Клуб.

Поменатите господа ще изпълнят твърде важни за програмата ни номера. Ето защо подписаното настоятелство на Украинското Културно Обединение в България най-почтително Ви моли да освободите г. г.[осподата] Столярчук и Анастасов от задълженията им в операта за да могат да вземат участие в концертната ни вечер. А също така и г. Б. Джуров челист от оперния оркестър.[20]

С почит:
Председател: подпис Д. Майстренко
Секретар: подпис В. Колесниченко

ДОКУМЕНТ № 277

Писмо от Дмитро Майстренко, председател на УКО до Дирекция на националната пропаганда за получаване на разрешение за провеждане на благотворителна вечер, посветена на 128-та годишнина от рождението на Тарас Шевченко. София. 19.04.1942. София. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 264К, оп. 6, а. е. 1424, л. 2.

Українське Культурне Обеднання
в Болгарії
ч. 38
гербова марка

София, 19 април 1942 г.
До Почитаемата дирекция на
Националната Пропаганда
Тук

Дирекция на Полицията
БЮРО ЗА ДРУЖЕСТВА
Вх. № 1470/22.IV.1942

Господа,

Подписаното настоятелство на Украйнското културно обединение в България Ви моли да разрешите да уреди с благотворителна цел възпоменателна вечер за украинският поет и апостол Тарас Шевченко, послучай 128 – та годишнина от рождението му, която ще се състои на 26 април т.[ази] г.[одина] в големия салон на Военния Клуб, в 20 ч. и 30 м.

Тук прилагаме програма на съща вечер. Чистият приход ще бъде в полза на българските и германските войници.

С почит:
Председател: подпис Д. Майстренко
Секретар: подпис В. Колесниченко

ДОКУМЕНТ № 278

Рапорт от разузнавач Б. Несторов до началника на отделение „А”за проведена от УКО шевченкова вечер. София. 27.04.1942. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 264К, оп. 6, а. е. 1424, л. 3.

М.В.Р.Н.З.
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД.[ЕЛ] ДЪРЖ.[АВНА] СИГУРНОСТ
София, 29.IV.1942 г.

До Господина
Началника на Отделение „А”
Т У К

Р А П О Р Т

Донасям Ви, Господин Началник, че на 26 того, присъствувах на Шевченкова вечер, която се състоя в големия салон на Военния клуб, уредена от Украйнското културно обединение в България. В присъствието на около 200-250 души, предимно украинци с изпяването на „Шуми Марица” и Химна на Царя започна възпоменателна вечер. След това г. Професор Емануил п. Димитров говори за живота и творчеството на Тарас Шевченко. Изпълнени бяха хорови песни, дирижирани от Цанко Цанков, също така солови и дуети, изпълнявани от артисти от Народната опера. Възпоменателната вечер завърши към 23 ч. при пълен ред, без да бъде проведен комунистически или политически елемент.

РАЗУЗНАВАЧ № 3963: подпис
/Б. Несторов/

Досие
15.V.1942 г.

ДОКУМЕНТ № 279

Рапорт от началник шесто гр[адско] отделение „Б” до началника на Държавна сигурност за отвеждането на Владимир Иванович Колесниченко /погр. Камениченко/ в Съветския съюз и осъждането му там за контрареволюционна дейност против СССР. София. 03.04.1946. Оригинал. Машинопис.
АМВР Vo 36238 л. 5.

М.[инистерство] [на] В.[ътрешните] Р.[аботи]
Д.[ържавна] Н.[ародна] М.[илиция]-
Д.[ържавна] С.[игурност]
VI гр.[адско] отд.[деление] „Б”
3.IV.[1]946 г.

ДО НАЧАЛНИКА
„ДЪРЖАВНА СИГУРНОСТ”

Архив
Д Д досие

Р А П О Р Т

Донасям Ви Господин Началник:

След 9-ти IX. 1944 год. бе арестуван от Съветските раз.[узнавателни] части белогвардееца ВЛАДИМИР ИВАНОВИЧ КАМЕНИЧЕНКО, който се обвиняваше в контра революционна дейност против С. С. С. Р. затова бе закаран в Съветския съюз и осъден по Съветските закони. Същия притежаваше в София дърводелска работилница на ул. „Цар Симеон” и Дунав. Също така той бе

оставил свои лични вещи в белогвардейката ЕВГЕНИЯ АЛЕКСАНДРОВА СОМЧЕНКО. След като направих справка в Съветското командване дали трябва да се конфискуват останалите вещи на осъдения белогвардеец, който нема никакви наследници ми бе отговорено, че може всичко да се конфискува. След това аз докладвах на своя началник и бе заповядано да се конфискуват останалите вещи. На първо време бяха прибрани по опис всички дърводелски прибори и предадени по опис на домакина на Д.[ържавна] Н.[ародна] М.[илиция].

След това беха прибрани и останалите вещи по опис с[ъс] свидетели и понастоящем се намират в поверената ми VI гр.[адско] отд.[деление] „Б". За това моля да наредите на кого да предадем вещите.

НАЧАЛНИК VI гр.[адско] отд.[еление] „Б" подпис ? Николов

ДОКУМЕНТ № 280

Доклад от полковник Васил Филонович, атаман на „Сич" и председател на „Украинска Громада"в България до Главния Атаман на Армията на Украинската Народна Република. София. 25.07.1921. Копие. Ръкопис.
ЦДА ф.1717К, оп.14, а. е. 373, л. л. 1, 1г., 2, 2г.

Копія.

Отаман Січі
і
Голова Громади
В Болгарії
25/VII 1921 р.
м. Софія

Головному Отаману Військ Української
Народньої Республіки

Доклад

В грудні місяці, прибувши в Болгарію з Кавказу через Крим Царьгород, я найшов незорганізованих українців: старшин і козаків, які тинялись весь час по російським інституціям і жили в російських притулках.

Життя серед росіян страшенно було тяжке, позаяк послідні дуже знущались над кожним з українців, заявлявших про свою національність. Не раз були випадки, коли наших козаків виганяли з таких притулків і не давали абсолютно ніякої допомоги.

Сам я, будучи старшиною Української Армії /4 п.[олк] с.[ічових] с.[трільців]/, лічив своїм обов»язком стати на захист своїх братів і, зібравши біля себе більш свідомих українців, зорганізував «Українську Громаду», в склад якої ввійшли: головою я полковник Филонович, моїм помішником сотн.[ик] Крупицький і членами чот.[овий] Храпко, повстанці старш.[ини] Пухальський і Палагута.

Помешкання ми спочатку свого не мали і праця йшла досить мляво, зібратись же на вулиці або у росіян було не можливо. Треба було подбати про свою власну хату – зробити ж це було занадто тяжко, бо болгари не відокремлювали нас від росіян і одержати від них яку-б-то допомогу майже неможливо. Тоді я пропонував свої послуги нашому представникові в Болгарії: пану Драгомірецькому і при його допомозі руками громади збудували свій притулок. Маючи свою хату справа пішла жвавіше і на протязі п»яти місяців з громади виділились: військова організація «Січ» і «культурно-просвітній гурток» а також при притулку послідній час зорганізували швецьку майстерню, де іде ремонт взуття членів наших організацій.

Заданням наших організацій є об»єднання всіх українців, мешкаючих як у Софії, так і у всій Болгарії, але досягнути своєї мети поки-що нам не удалося, бо за для того, щоб об»єднати українців у провінції, потрібні кошти для поїздок по Болгарії, членам нашої організації – грошей-же ми не маємо і праця кінчається тим, що робим все можливе в межах місця Софії, позаяк сами українці в

провінції, піддаючись впливу росіян, сами не можуть зорганізуватися, наші-ж відозви і заклики до наших земляків не залишили ніяких наслідків.

Об»єднання українців з метою взаімної матеріяльної та трудової допомоги мало між иншим своїм завданням і культурно-просвітню роботу серед громадян, але діло показало, що велетенське завдання не під силу одному членові Ради і потребує зрілої організації з поділом галузів праці між окремими членами культурно-просвітньої Ради.

Загальними зборами Громади було доручено одній особі скласти Раду Культурно-просвітнього гуртка і організувати гурток.

Зараз гурток налічує до 75 членів на чолі з Радою, в склад якої увішли: головою чот.[овий] Храпко і членами: Глушко, Палагута, Тимофіюк, 2122Вийт і Заєць.

Гурток – організація цілком авторитетна, але членами можуть бути тільки люди прихильні до ідей національного руху У.[країнської] Н.[ародньої] Р.[еспубліки].

Гурток заснований з метою підвищення культурного рівня своїх членів шляхом самовиховання і самоосвіти, репрезентування духовних скарбів українського народу і ознайомлення з домаганнями народу українського серед широких кол болгарського громадянства.

Робота гуртка в цей час полягає в улаштуванні спільних читань української літератури, вокально-музично-літературних вечірок, лекцій і т.[ак] д.[алі]. Гурток має початкову школу для не грамотних і курси Українознавства по програмі середньої школи. На курсах читаються лекції по граматиці, історії письменства, історії, географії і етнографії України.

Гурток має свій хор, музики /оркестр струнний/.

В справі поширення своєї діяльности Радою гуртка намічаються в найближчій будучині: 1) ряд екскурсій в околиці м.Софії 2) ряд публичних лекцій, з метою ознайомлення широких кол болгарського громадянства 3) Видання тижневого інформаційного листка для українців, перебуваючих в Болгарії.

Останній час гурток організує студенство з метою відшукування засобів продовження і закінчення освіти.

Гурток має свою книгозбірню за 150 книжок, читальню і авдиторію для лекцій.

Єсть культурно-організаційні сили, єсть бажання і і справу гальмує тільки брак коштів – матеріяльних засобів. Всім працьовникам гуртка необхідно щодня ходити на роботу, робити до7-8 годин вечора і тоді йти на лекції репетиції і т.[ак] д.[алі].

Для поліпшення становища гуртка необхідно мати в розпорядженні Ради кошти і не меньш двох членів утрімувати на кошти гуртка. Гурткові необхідно також яко-мога більше книжок і підручників по всіх галузях науки і містецтва.

Військова організація «Січ» складається з: отамана Січі п.[ана] Филоновича, есаула Хмари і членів ради сотн.[ика] Крупицького і чот.[ового] Храпка.

Завданням Січі є виховання старшини і козаків в національно військовому дусі, але справа з цього боку стоїть в досить тяжкому становищі, позаяк ми зовсім не маємо відповідних підручників. До цього часу приходиться працю обмежати тільки читанням військових лекцій по пам»яти з польової служби, топографії і ін.[ше] за браком-же відповідних статутів зорганізувати старшинські або підстаршинські курси нам до цього часу не вдалося.

Січ складається більшістю з повстанців Катеринославщини а також з старих січовиків /з кошу с.[ічових] с.[трільців] і сіро-жупанників і зопор.[ізького] кошу/. Основним завданням Січі є боротьба за визволення свого народу і зараз, не маючи змоги боротися в рядах нашої регулярної армії, ми поклялися якими-б-то- не було шляхами дістатись на рідний терен в запілья червоних і знов підняти наш прапор визволення. Ми не можемо марно гаяти часу начужині, коли наша Ненька Україна стогне в ярмі червоних окупантів, заливаючись братерською кровію.

Я отаман Січі в Болгарії, командірованний своїми січовиками до Вас Пане Головний Отамане з уклінним проханням допомогти осягнути нашої мети.

Запевняємо Тебе Батько Отамане, що ті вояки, які боролися за визволення безталанної Батьківшини з 1917-го року, не кидаюче з рук багнетів, не будуть в тяжість, а тілько принесуть користь, коли вони перекинуться на рідний терен. Таких людей у нас налічується до 70 душ. Знаюче

матеріяльне тяжке становище нашого Уряду, ми не просимо грошової допомоги, бодай був Ваш Пане Отамане дозвіл і розпорядження тим українським представникам, кордони яких ми будемо переходити, бо без цього дбати про візи ми сами не зможемо. Майже весь час працююче в межах Катеринославщини і Слобожанщини і, знаючи всі шляхи селян, ми певні, що здійснемо свою мету, здобудемо батьківшині волю і вирятуємо її з кайданів.

Заснувавшийся в Софії Тимч.[асовий] Коміт.[ет] Укр.[аїнського] Черв.[оного] Хреста весь час йшов на зустріч нашим організаціям і видавав допомогу: обіди по святам, гроші на ремонт взуття ліків і інше.

Полковник Филонович Василь

ДОКУМЕНТ № 281

Рапорт от разузнавач № 104 /Г. Саваков/– МВРНЗ Дирекция на полицията, Държавна сигурност до началника на Отделение „Б" със сведения за Управителния съвет на украинското дружество „Сич". София. 08.09.1938. Копие. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 4, а. е. 783, л. л. 3, 3г.

МВРНЗ
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
„ДЪРЖАВНА СИГУРНОСТ"
Разузнавач № 104
8.IX.1938 год.
София

До Господина
НАЧАЛНИКА НА ОТДЕЛЕНИЕ „Б"
Т У К

ЗАДАЧА 337

РАПОРТ № 75

Донасям Ви, Господин Началник, следните сведения за лицата, влизащи в Управителното тяло на Украинското гимнастическо дружество „Сич" в София – ул. „Цар Шишман" № 45. *IV стр. Нар. събран. Арестуван* [23]

1. Председател – ГРИГОРИЙ ИВАНОВ КРУПИЦКИ, роден в гр. Прилуки-Полтавска област, женен, жив.[ущ] на ул. „Цар Шишман" № 45 – портиер в х.[отел] „София палас". Ползва се с името на честен и почтен гражданин, който минава за националист. Запасен офицер от Руската царска армия. Между украинците се ползва с много добро име и е много обичан от тях. Преди да бъде избран за председател на дружеството, той е бил главатар на Руските соколи.

2. Подпредседател – ПАВЕЛ ВАСИЛЕВИЧ ПЕДАШЕНКО, роден в гр. Полтава – Русия през 1896 година, български поданик, женен за българка, жив.[ущ] на ул. „Чепино" № 8, по професия майстор джамджия. Същият е бивш капитан от руската царска армия. В България е дошел 1921 год. и е работил като общ работник. По-късно се е специализирал като джамджия и сега е майстор такъв. Ползва с името на честен и почтен човек. Не пиянствува нито води непорочен живот. В политическата архива има досие под № 24466 – проучване.

3. МИХАИЛ АНТОНОВ КОЛЕСНИК, роден гр. Нежина, Черешовски окръг – Украйна през 1903 год. български поданик, по занятие майстор-саламджия при фирмата „Поелс" и Со, жив.[ущ] на ул. „Искър" № 92. Също запасен офицер от руската царска армия. Минава за честен и почтен гражданин. С политика не се занамава.

КОНТРОЛНА КОМИСИЯ

1.ИВАН ДАНАИЛОВ МИЩЕНКО, роден гр. Киев през 1893 год. женен за българка, български поданик, по професия машинист-печатар, живущ на ул. „Веслец" № 4. Ползва се с името на честен порядъчен и почтен човек. В политическата архива има образувано досие под № 30521,

което е образувано във връзка с негови свидетелски показания, които той е дал при разследване на някакво отпечатване на един позив от политически характер на БОЯН СМИЛОВ, в печатницата, в която е работил.

2. ИВАН МИРОНОВИЧ БЕЛАШ, роден в гр. Харел – Полтавска Губерния през 1897 год., български поданик, женен за българка, жив.[ущ] на бул. „Кюстендил" № 110. Много порядъчен човек, известен като честен и много скромен човек. Не се интересува от нищо друго освен от [семейството ?, работата ?-откъснат ъгъл от документа] си.

3. ПЕТЪР КСЕНОФОНТОВИЧ КРЕШЧАНОВСКИ – роден гр. Вахмут-Русия през 1897 год., женен за българка, български поданик, жив[ущ] на ул. „Перник" № 53. Работи като леяр-моделчик в инженерната работилница в София. Ползва се с името на честен и почтен човек. В политическата архива има досие под № 24472, което е образувано през 1924/25 година, когато той е бил в с. Кочериново като работник във фабриката на Балабанови и е бил задържан по съмнение заедно с други украинци, работещи там.

РАЗУЗНАВАЧ №104 /Г. Саваков/

ДОКУМЕНТ № 282

Рапорт от разузнавач Т. Петров от Дирекция на полицията, отдел „Държавна сигурност" до началника на отделение „Б" със сведения за Управителния съвет на украинското гимнастическо дружество „Сич". София. 12.08.1941. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 264К, оп. 6, а. е. 1429, л. 4.
АМВР ф. 5, оп. 4, а. е. 767, л. 1.

М.В.Р.Н.З.
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД.[ЕЛ] ДЪРЖАВНА СИГУРНОСТ
Разузнавач № 813
София, 12. август 1941

До г. Началника на
Отделение „Б"
Т У К

ЗАДАЧА 1067

РАПОРТ 56[25]

Донасям Ви Господин Началник, по възложената задача относно лицата, влизащи в управителното тяло на Украинското просветно д[дружест]-во „Сич" следното:

1. Лицето МИХАИЛ ИВАНОВИЧ ПАРАШЧУК е роден във Варваринци, Полша, сега живущ в София на ул. „Гурко" 46, по народност поляк, бивш полски поданик. По професия лицето е професор – скулптор. Не се ползва с добро име. Уличен е, че същият е агент на руската комунистическа разузнавателна служба. Регистриран е в политическата архива с досие под № 7375. Избран е сега за председател на дружеството.

2. Лицето ПАВЕЛ ВАСИЛЕВ ПЕДАШЕНКО роден в гр. Полтава на 4.I.1896 г., сега живущ на ул. „Четник" № 8, по народност е руснак. Женен е за българка. Бивш капитан от Царската руска армия. По професия лицето е джамджия. Познат като честен и скромен човек, обаче все пак не се ползва с много добро име, като открити прояви не са констатирани. Регистриран е в политическата архива с досие под № 244. Избран е сега за подпредседател и касиер на горното дружество.

3. МИХАИЛ АНТОНОВИЧ КОЛЕСНИК роден в гр. Нежин, Украйна на 11.VIII.1903 г. сега живущ в София, ул. „Христо Ковачев" № 3, по народност е руснак, изт.[очно] православен, български поданик. По професия лицето е работник – месар в кланицата. Между сънародниците си се ползва с име на тих, скромен и честен човек. Открити прояви от политически характер не са констатирани. Сега е избран за секретар в дружеството.

4. ИВАН ИПАТОВ САЛИВОН, роден в гр. Ронни-Полтава на 17.VII.1894 г. сега жив.[ущ] на ул. „Алабин” № 1, по народност руснак, изт.[очно] православен. По професия е общ работник, работеше даже и по постройките. Понастоящем е изпаднал, понеже се е отдал много на пиене, инак е доста разбран и тих човек. Дружи със свои сънародници украинци, без да са констатирани случаи на открити прояви от политически характер. Регистриран е в политическата архива с досие под № 24465. Сега е избран за член в контролния съвет и Управителното тяло на д[ружест]-вото.

5. ПЕТЪР КСЕНОФОНТИЕВ КРЕЩАНОВСКИ, род[ен] в гр. Бехмут-Русия на 29.VII.1897 г. сега жив.[ущ] на ул. „Козлудуй” 49, по народ[ност] е руснак, източно православен бълг.[арски] поданик. По професия лицето е дърводелец-моделиер, работещ в миналото и до скоро в инженерната работилница в София. Той е един от най-дейните украинци, работещ с всички сили за издигане на тяхното украинско д[ружест]-во. Прояви от политически характер не са констатирани. Регистриран е в политическата архива с досие под № 24472. Сега е избран за член в контролния съвет в Управителното тяло на д[ружест]-вото.

6. Лицето ВЛАДИМИР ВАСИЛЕВ 2, роден в гр. Брест-Литовск на 21.II.1892 г. сега живущ на улица „Софроний” № 6, по народност е руснак, изт.[очно] православен, притежаващ нансенов паспорт № 1350/1663 от 08.02.1939 г. По професия лицето е строител-предприемач. Женен е за Елена Аргирова, родена на 06.02.1910 г. Като човек и като работник се ползва с добро име. В политическия живот на страната не взима участие. Сега е избран за член на контролната комисия на управителното тяло на дружеството.

Разузнавач № 813 /Т. Петров/

ДОКУМЕНТ № 283

Рапорт от разузнавач № 813 - Т. Петров от Отдел „Държавна сигурност”, Дирекция на полицията, МВРНЗ до началника на Отделение „Б” за Петър Ксенофонтович Крещчановски. София. 12.08.1941. Препис. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 697, л. 3.

М. В. Р. Н. З.
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД.[ЕЛ] ДЪРЖАВНА СИГУРНОСТ
Разузнавач № 813
София, 12 август1941 год.

До Господина Началника на
Отделение „Б”
Т У К

Задача 1067

Р А П О Р Т

Донасям Ви, Господин Началник, по възложената ми задача относно лицата, влизащи в управителното тяло на украинското просветно д-во „Сич”, следното:

1. .....

2. ПЕТЪР КСЕНОФОНТОВИЧ КРЕЩАНОВСКИ род.[ен] в гр. Бехмут-Русия на 29.VII.1897 год., сега живущ на ул. „Козлудуй” 49, по народност е руснак, изт.[очно] православен, български поданик. По професия лицето е дърводелец-моделиер, работещ в миналото и до скоро в инженерната работилница в София. Той е един от най-дейните украинци работещ с всички сили за издигане на тяхното украинско дружество. Прояви от политически характер не са констатирани. Регистриран е в политическата архива с досие под № 24472. Сега е избран за член в контролния съвет в управителното тяло на д[руже]-ството.

.....

Разузнавач № 813 /Т. Петров/

ДОКУМЕНТ № 284

Сведение от началника на Държавна сигурност, началник отделение „Б" до Министерството на вътрешните работи и народното здраве за Михайло Парашчук. София. 15.08.1941. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 264К, оп.6, а. е. 1429, л. 2.

ПОВЕРИТЕЛНО

До М[инистерст]-вото на вътр[ешните] работи
и нар.[одното] здраве отд.[ел] административно
Т у к

1555

От проучването на лицата, избрани в Управителното тяло на Украинското просветно д-во „Сич", се установи следното:

МИХАИЛ ИВАНОВИЧ ПАРАШЧУК-председател, род в гр. Варваринци-Украйна през 1878 г., по занятие скулптор. В България е дошел през м. август 1921 г. Женен е за българка, дъщерята на Йордан Пекарев, стар партиен деец на Земеделския съюз. Парашчук още с идването си в България е започнал да работи в Общия съюз на земеделските кооперации, а така също бил представител на Украинското движение, наречено „Громада", което се е финансирало от Англия и Франция, а в България се е финансирало от полската легация чрез Парашчук, който същевременно бил и нейн информатор. Като такъв той е бил заподозрян като агент на полското разузнаване. Въобще той е една съмнителна личност, с също така със съмнителни източници за препитание.

Останалите членове нямат политически прояви и не попадат под определението на чл. чл. 11 и 12 от Н. З. Д. Н. Д. С.

Приложение : преписката

НАЧАЛНИК НА Д. СИГУРНОСТ:
НАЧАЛНИК ОТДЕЛЕНИЕ „Г": подпис.

ДОКУМЕНТ № 285

Протокол от проверка на имущественото състояние на Украинското гимнастическо дружество „Сич". София. 01.02.1945. Оригинал. Машинопис.
АМВР ф. 13, оп. 4, а. е. 39, л. 45.

.....

ул. Цар Шишман № 45-София

1. Днес, 1 февруари 1945 г., ние долуподписаните Христо Аргиров и Петър Аргиров, чиновници при Дир.[екция] на Нар[одната] Милиция, в изпълнение заповед № 185 от 17 ноември 1944 г. на Министъра на Вътрешните работи, извършихме проверка на имущественото състояние на горното д[ружест]-во при която установихме следнотоОт проверката, която направихме можахме да се доберем до сведения, че горното д[ружест]-во не е притежавало никакви недвижими имоти, а е ползувало под наем чужди такива.
2. Д[ружест]-вото не е притежавало движими вещи и мобили, а е използувало чужди такива.
3. От направената справка в банките дружеството не притежава никакви влогове.

За гореизложеното се съставя настоящия протокол за верността на който се подписваме.

София, 1 февруари 1945 г.

Съставили протокола: подпис Хр. Аргиров
подпис П. Аргиров

ДОКУМЕНТ № 286

Предложение, утвърдено от началник отдел II, полк. Д. Мурджев до [началника на отделение „Б" за предаване на досието на дружество „Сич" на ДС- Столично управление. София. 20.08.1951. Копие. Машинопис.
АМВР, ф. 5, оп. 4, а. е. 783, л. л. 17, 17 г.

УТВРЪЖДАВАМ: подп. Строго поверително!
/Н-к отдел II-ри Полковник/
/Д. Мурджев/
София, 20.VIII.1951 г.

ПРЕДЛОЖЕНИЕ

За предаване на досието на гимнастическото дружество „СИЧ"
на отдел II на Д[ЪРЖАВНА] С[ИГУРНОСТ]- Столично управление

I. ОБСТАНОВКА

Имайки предвид, че преди 09.09.1944 год. почти повечето от белоемигрантите, намиращи се в страната ни са били организирани в различни антисъветски белоемигрантски организации, съюзи и дружества за да продължат борбата срещу СССР, а така също са възпитавали и подрастващото поколение като са били образувани разни гимнастически дружества, където младото поколение е било възпитавано в антисъветски дух и в борба срещу Съветския съюз. Такова дружество е било гимнастическото дружество „СИЧ", където повечето от членовете са били младежи.

II. СПРАВКА ЗА ДРУЖЕСТВОТО

Това дружество е било образувано през 1936 год. в София и клуба му е бил на ул. „Цар-Шишман" № 45 със председател Григорий Иванов Крупицки, живущ на същия адрес. В дружеството са участвали повечето младежи, които са били възпитавани в борба против Съветския съюз. Известна част от членовете на гимнастическото дружество „СИЧ" през време на Втората световна война са взели дейно участие в борбата против Съветския съюз като са участвали в корпуса в Югославия и едни от тех са избягали с германците и се намират понастоящем в капиталистическите страни, като поддържат писменни връзки с родителите си, а други са се завърнали в страната ни като едни от тех са наказвани от народната ни власт, а други са минали без никакво наказание. Възможно е някой от членовете на това дружество в настоящия момент да се занимават с разузнавателна дейност в полза на чуждо разузнаване. Предвид на това, че щата на отделението ни не е попълнен и не може да разработва всички организации то

ПРЕДЛАГАМ

Досието на гимнастическото дружество „СИЧ" да бъде предадено на Д[ъжавна] С[игурност]- Столично управление за по нататъшното издирване на членовете на същото и за разкриването на лицата, занимаващи се със шпионаж.

10.VIII.1951 година, София.

1. Гл.[авен] и[нспектор] отдел II Ст. Каменов
Съгласни началник отделение V-то Й. Пиперков
Предлага – мл.[адши] разузнавач /подпис не се чете/

ДОКУМЕНТ № 287

Писмо от Гимнастическото дружество „Юнак” до председателя на Гимнастическото дружство „Украински сокол” за присъствие на юнашка среща на дружествата от Софийска юнашка област. 21.06.1928. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 375, л. 1.

„ЗДРАВИ, СИЛНИ, ДРУЖНО ЗА ОТЕЧЕСТВОТО”

ГИМНАСТИЧЕСКО ДРУЖЕСТВО
„ЮНАК”
№ 120
21. юни 1928 г.
Мина „Перник”

До Господина

Председателя на Гимнастическото
Д-во „УКРАИНСКИ СОКОЛ”
В София

Господин Председателю,

Чест ни е да Ви поканим от името на Пернишките юнаци, да присъствувате заедно с членовете на дружеството Ви, на Областната юнашка среща на дружествата на Софийската юнашка област в Перник, от 7-10 юлий т.[ази] г.[одина]

Ще Ви бъдем особено благодарни, ако изнесете с дружеството Ви няколко номера-свободни упражнения уреди и атлетика.

За подробности по идването Ви, молим отнесете се до Областния главатар ю.[нак] К. Абаджиев.

Уверени, че ще ни удостоите с присъствието си, Ви изпращаме юнашкото

ЗДРАВЕЙ,

ГЛАВАТАР: подп. ПРЕДСЕДАТЕЛ: подп.
елипсовиден печат на дружеството СЕКРЕТАР: подп.

ДОКУМЕНТ № 288

Писмо от Съюза на Украинските организации в България до М. Парашчук за присъствие на съвещание по повод 17-та годишнина на Украинската Народна Република. София. 12.01.1935. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 377, л. 1.

СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
В БОЛГАРІЇ
СЪЮЗ НА УКРАИНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ
В БЪЛГАРИЯ
UNION DES ORGANISATIONS UKRAINIENNES
EN BULGARIE
№ 91./475
12.I.1935
София, ул. 11 август №13

До

Вп.[исокоповажного] Пана
проф. М.Парашука, голови
Укр.[аїнського] гімнаст.[ичного]
Т-.[оварист]-ва „Січ”
Софія

Високоповажний
Пане Голово,

Управа С.[оюзу] У.[країнських] О.[рганізацій] в Болгарії має за шану запросити Вас на раду в справі обходу 17 річниці проголошення незалежности Української Народньої Республіки.

Засідання в цій справі відбудеться дня 13 січня ц.[ього] р.[оку] з початком о 10-ій годині ранку.
Голова: подпис Д.[митрий] М.[айстренко]
Секретар: подпис Малинівський

ДОКУМЕНТ № 289

Писмо от Съюза на Украинските организации в България до Украинска Громада във Видин с новогодишен поздрав. София. 01.01.1936. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 377, л. 2.

СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
В БОЛГАРІЇ
СЪЮЗ НА УКРАИНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ
В БЪЛГАРИЯ
UNION DES ORGANISATIONS UKRAINIENNES
EN BULGARIE
№ 626
1 січня 1936
София, ул Веслец № 22

До
Хвальної Управи Української
у Відні

Вельмишановні Панове,

Управа Союзу Українських Організацій в Болгарії, вітає Вас і славне Товариство з нагоди Нового 1936 року й бажає успіху в праці по організації земляцтва та великих свят.

Дай Боже, щоб 16-ий рік поневіряння на чужині був останнім, щоб 1937 р.[ік] пошастило нам зустрічати в рідних оселях, на великій, вільній і щасливій Україні.

Д. Майстренко
голова

Малиновський
Секретар

ДОКУМЕНТ № 290

Писмо от Съюза на Украинските организации в България до Стилиян Чилингиров с благодарност за статията за Тарас Шевченко. София. 25.04.1934. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 108К, оп.2, а. е. 1571, л. 104.

СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
В БОЛГАРІЇ
СЪЮЗ НА УКРАИНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ
В БЪЛГАРИЯ
UNION DES ORGANISATIONS UKRAINIENNES
EN BULGARIE
№ 109
25 вересня 1934
София, ул 11 август № 20

До
Високоповажного Пана
Стиліяна Чілінгірова

Софія, бул.Дондуков 125

Вельмишановний
Пане Чілінгіров,

Управа Союзу Українських Організацій в Болгарії має за шану просити Вас, В[ельми] Ш[ановний] пане Добродію, прийняти вислів нашої сердечної подяки й глибокої до Вас пошани за

Ваш благородний виступ у пресі й на Шевченківськім концерті, дня 16 березня ц.[ього] р.[оку] та за сві ті труди, яких Ви не відмовляли ніколи й не відмовили нам по звеличанню памяти нашого поета мучиника Т.[араса] Г.[ригоровича] Шевченка в 73 роковини його смерти.

Прийміть якнайсердечніші наші побажання й запевнення правдивої до Вас пошани, -

Д. Майстренко — Голова

кръгъл печат на съюза

Я. Малинівський — секретар

ДОКУМЕНТ № 291

Писмо от Дирекция на полицията Отдел Д[ържавна] С[игурност] до МВРНЗ, Отделение за социални грижи със сведения за управителния съвет на Украинското културно-благотворително дружество на бившите военни. София. След 01.02.1932. Препис. Машинопис.

АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 118, л. 2.

На № 1099
. II. 1932 г.

Препис

До М. В. Р. Н. З.
Отд[еление] за социални грижи
Т У К

Съобщава се на министерството, че от събраните сведения за членовете от Управ.[ителното] тяло на Украинското културно-благотворително братство на бившите военни, а именно:

1. БОРИС ЦИБУЛСКИ – бул. „Скобелев” № 63.
2. ДАНАИЛ КУЛИШ- ул. „Искър” № 50.
3. АТАНАС РОМАНЮК- ул. „11 Август” № 40.
4. ПАВЕЛ СКРИПАЛ- ул. „Гладстон” № 57.
5. ГРИГОР БАЦМАН – ул. „11 Август” № 40.

се установи, че същите са привърженици на Петлюра-представител на социал-демократите в Украйна.

Григорий Прокопович Бацман
р[оден] гр. Сентча-Русия на 30.9.1896 г.

ДОКУМЕНТ № 292

Рапорт от агент № 1927 от Дирекция на полицията - МВРНЗ до началника на Вътрешната полицейска служба със сведения за членовете на управителния съвет на Украинското културно-благотворително братство на бившите военни. София. 09.02.1932. Препис. Машинопис.

АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 118, л. 4.

Препис

М. В. Р. Н. З.
Дирекция на полицията
От № 1927-III гр.
9.II.[1]932 г.

Задача № 32
До Господина
Началника на Вътр.[ешната] пол.[ицейска] служба
Т У К

Р А П О Р Т 82

Донасям Ви, Господин Началник, следното:

Събрах подробни сведения за моралната и политическа благонадежност на членовете от Управителното тяло на Украйнското култ.[урно] благотворително братство на бившите военни а именно:

1. БОРИС ЦИБУЛСКИ – бул. „Скобелев” № 63.
2. ДАНАИЛ КУЛИШ- ул. „Искър” № 50.
3. АТАНАС РОМАНЮК- ул. „11 Август” № 40.
4. ПАВЕЛ СКРИПАЛ- ул. „Гладстон” № 57.
5. ГРИГОР БАЦМАН – ул. „11 Август” № 40.

В резултат на което, Ви донасям, че членовете на въпросното братство са отцепници от общата им организация[24] и са избрали горното местожителство, членовете, на което са привърженици на Петлюра-представител на соц.[иал] демократите в Украйна, убит през революцията[25].

Членовете на горното настоятелство са социал-демократи.

Агент 1927.

ДОКУМЕНТ № 293

Заявление от Диомид Гулай до Директора на полицията за получаване на българско гражданство. София. 18.10.1930. Оригинал. Ръкопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 732, л. л. 8, 8г.

гербова
марка
21. X. 1930

М. В. Р. Н. З. Дирекция на полицията
Отдел Държавна Сигурност
Вх. № 5160
Получено 21/X. 1930
Ст[анция] София

До Господина Директора на Полицията

Заявление
От Диомид П. Гулай, украйнски бежанец
живущ по настоящем в ст.[анция] София, улица Ц. Симеон № 26

Господине Директоре,

След като получих редовната виза (на срок от 2 месеца) – на 16 юлий т.[ази] г.[одина] пристигнал съм в България и съм се настанил в ст.[анция] София. Понеже обстоятелствата ме накараха да остана в България за постоянно жителство, своевременно бях подал чрез „Комитета по делата на русските бежанци” в България съответното заявление, което е било препратено до Дирекцията на полицията на 1.IX. т.[ази] г.[одина] под № 1392 т. е. 15 дни преди изтичането на срока. След няколкократно идване в Комитета и неполучаване отговора на своето ходатайство, аз за да осигуря законността на понататъшното си престояване в България, поисках и получих от Комитета на 19.IX. т.[ази] г.[одина] под №1463 служебна справка за своевременното възбуждане на ходатайството си да остана в България. При това там ме посъветваха да чакам спокойно отговора...И аз го чаках до деня, когато ме поканиха да се явя в Дирекцията на полицията където разправих устно и писмено всичките обстоятелства, които ме карат да остана в България.

В допълнение към това моля, да вземете под внимание следното:

1. В България за пръв път дошел бях през 1920 г. и съм живял непрекъснато 8 години т. е. до 19 Декември 1928 г., когато бях заминат за странство. През това време, както и сега, в своите лични симпатии, така и въз основа на политическите си убеждения бях и съм напълно лоялен по отношението на България и братски Български народ.

2. От 18 юний 1926 г. деня на утвръждаването от М.[инистерството] [на] В.[ътрешните] Р.[аботи] и Н.[ародното] З.[драве] на Украинското Културно Обединение в България и до 19.XII.1928 г. т. е. до деня на моето заминаване, бил съм пръв председател на тази организация, като едно лице признато от М.[инистерството] [на] В.[ътрешните] Р.[аботи] и Н.[ародното] З.[драве] за напълно благонадеждно.

3. През всичко това време работили съгласно устава, за здраво национално обединение на украй[нци в] в България и за сближаването с братския български народ. Като има предвид личните ми симпатии, а също и политическите убеждения и цели работя и понататък за развитие и постигане посочените тук проблеми.

4. Положението ми на политически емигрант-бежанец не ми дава никава възможност да [ида] оттук където и да е без непосилни [сили].

Пред вид на гореказаното чест имам да помоля, Господине Директоре да ми се разреши да остана в България за постоянно жителство.

Вярвайки, че в тия тържествено радостни за България дни, моята молба ще бъде взета [под] внимание и разрешена в положителния смисъл благодаря Ви предварително и оставам

С отлично почитание

Д. Гулай

Ст.[анция] София, 18 октомври 1930 г.

ДОКУМЕНТ № 294

Справка за Украинското Национално Казачество от Диомид Гулай. София. 1930. Оригинал. Ръкопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 732, л. 9.

Украинско Национално Казачество

Организацията е създадена в 1917 г. според историческото минало и традициите на Украйна и Украинския 40 милионен народ. Беше вземала участие във възраждането на Украинската държава през 1917-1918 г. г. и е била призната от Държавния глава и Правителството на Свободната Украйнска Държава като един пълноправен политически и държавен фактор от голямо значение. Редови членове освен съчувственици, организацията е имала през онова време над 100 хиляди души. Почти същото положение се е запазило дори и сега въпреки непосилно тежкия болшевишки режим в самата Украйна и разпокъсаността на членовете на организацията в емиграция. Лозунга на У. Н. К. е бил създаване и засилване на една Свободна Великодържавна Суверенна Украйнска Държава с демократическо-исторически принципи на миналото на Украинския Народ.

След завладяването на Украйна от болшевишките узурпатори У. Н. К. продължава да съществува в Украйна, макар и нелегално - а също и пред границите на Украйна-чрез своите ръководни органи и членове-легално и работи за същата велика цел: освобождението и възраждането на една Свободна Великодържавна Суверенна Украинска (Казашка) Държава. При това У. Н. К. придава едно голямо и съществено значение и работи за възродяване на всичките Велики Световни Фактори, които навреме способствуваха за възродяването на Украйна и я признаха за Суверенна Държава. Тук е мястото да се отбележи, че в числото на тия дружески държави (Германия, Австрия, Унгария, Турция) е била и България. Поради това центъра на Организацията (У. Н. К.) подържала постоянни връзки (или се стреми да поддържа) с всички споменати дружески фактори.

По настоящем У. Н. К. със своя Център, работи да прокарва в живота така наречения „Итало-Балкано-Черноморски" блок, в който съответното пълноправно място трябва да заемат освен Украйна-Кавказ (Грузия, Азербейджан, Кубан, Терек, Дон), Италия, Турция, България и Унгария ...

Върховното Управление на У. Н. К. и бъдащата Украйнска Национална Казашка Република съществува и сега в следната конструкция.

1. – Държавния глава- избрания Хетман и Войскови Атаман
2. – Правителството, състоящо се от съответното число на министрите.
3. – Върховен Национален Съвет.
4. – Заместник на Войскови Атаман („Накази Атаман") и
5. – Генерален Казашки Съвет при него.

ДОКУМЕНТ № 295

Писмо от Иван Н. Орлов до Нинов с молба за оказване на помощ на Диомид Гулай. София. 10.02.1931. Оригинал. Ръкопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 732, л. 22.

Иван Н. Орлов 10.2.1931 г.
Журналист

София
ул. „Шипка", 27

Уважаеми Господин Нинов,

Тъй като поради болест на мога да Ви посетя лично, съобщавам Ви с това писмо мнението на Г[осподи]-н Мин.[инистър] Председател[я] относително работата на г.[осподин] Гулай... Г[осподин]-н Мин.[истър] Председател[ят] е на мнение, че тъй като главен източник на известни общи административни наредби относително чужденци, не може да отменява тези наредби в[ъв] всеки отделен случай. Намира, обаче, че това могат по-лесно да направят онези г. г.[оспода] началствующи чиновници, които непосредствено се занимават с тези работи и могат свободно да правят изключения – особено за тия лица, които съществуват сега като емигранти – бежанци (руснаци, украинци, арменци, македонци...). На подробностите (каквито и да е...) в[ъв] всеки отделен случай Г[осподин]-н Мин.[истър] Председател не дава голямо значение...

Сега значи, работата на г. Гулай (според мен....) ще зависи почти изцяло от Вас. Искам да вярвам, че Вие ще влезете в неговото действително тежко положение. И пак повтарям –този човек е истинския приятел на България, още повече, че той е служител на своята национална идея, която го задължава да бъде приятел на България... Защото тази идея предвижда едно пълно приятелско сътрудничество на бъдащата свободна Украйна с братска България в световните работи...

Освен г.[осподин] Гулай, даде заявление за да остане тук и украински бежанец Теодор Жеребко. Резултатът не му е още известен. Много Ви моля – и той да остане тук. За тези двама господа напълно гарантирам.

Ако Ви моля за това-правя го защото съм натоварен да работя за едно по-тясно сближаване между Българското и Украинското общество и да отстранявам всичко, което може да попречи на тая работа. Това е известно и на г.[осподин] Мин.[истър] Председателя - и в това ми помагат мнозина добри българи...

В всеки случай – надявам се.

Най-почтително Ви моля да ме извините за стореното безпокойство и да приемете най-отличните ми към Вас почитания.

п. Ив. Орлов.

ДОКУМЕНТ № 296

Рапорт от агент № 362 от Дирекция на полицията, Политическа полиция до началника на Отделение „Б" със сведения за Диомид Гулай. София. 20.04.1935. Копие. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 732, л. 18.

М. В. Р. Н. З.
Дирекция на полицията
Полит.[ическа] полиция
Агент 362
София 20.IV.1935 год.

До Господина Началника
на Отделение „Б"
Т У К

Р А П О Р Т

Донасям Ви Господин Началник следното: Диомид Павлович Гулай е член на Висшия генера-

лен съвет на Украйнското Национално Казачество. Той е определен от тази организация за министър на външните работи на бъдащата Украйска Република.

Същия на 23. I. т.[ази] г.[одина] замина за Германия с цел да помири техния водач в Мюнхен – Жеребко за генералния им секретар Володимир Золотаренко. Обаче с отиването си той започва да върши всичко на своя глава, без да сондира мнението на Висшия Съвет тук в България за което бива изключен от редовете на организацията и от Съвета. Там се сближава с Полтавец-Острица бивш техен водач и в последствие изключен, с когото започват нова политика.

Пред вид това че се постига известно споразумение между Полша и Германия, Гулай предприема едно пътуване до Чехия и Полша с цел да проучи силата на У. Н. Р. като противна тяхна организация и да всее раздор по между им. Понеже Украинското Казачество се подържаше до сега от Германия, а У. Н. Р. от Полша, той се е опасявал Германия да не прекрати субсидията си спрямо тяхната организация. С отиването си в Полша той ще се старае да компроментира У. Н. Р. и с това да покаже, че има само една силна и голяма организация, а именно Украинското Национално Казачество.

ДОКУМЕНТ № 297

Заявление от Настоятелството на Казашкото културно-благотворително и просветно братство „Съюз на казаците националисти в България" до председателя на Софийския окръжен съд за утвръждаване на устава на дружеството. София. 11.05.1934. Оригинал. Ръкопис.
ДА – София ф. 3К, оп.1, а. е. 272, л. л. 2, 2г.

кръгъл печат на Софийския
окръжен съд и гербови марки

СОФИЙСКИ ОКРЪЖЕН СЪД
Получено на 1. 6. 1934 г.
Входящ № 22304

До Господина Председателя на
Софийския Окръжен Съд
София

Заявление

От Настоятелството на Казашко Културно-благотворително и просветно братство „Союз Козаков Националистов Болгарии" в състав: председател Яков И. Лопух, живущ Духовната семинария-тук, подпредсед.[ател] Серги[й] А. Косоротов, живущ ул. Дунав, 67 – тук, деловодител Иван М. Евсиков живущ ул. Цар Асен 67, тук и касиер Тодор В. Оболенски живущ ул. Климентина, 57- тук.

Господин Председателю,
Най-учтиво Ви молим да утвърдите тук приложения устав на гореспоменатото братство.

Приложение: Устав[26] – 2 екземпляра
Учредителния протокол – 2 екземпляра

С почитание:
печат на дружеството Председател: Я. Лопух
Подпредседател: С. А. Косоротов
Деловодител: И. Евсиков
Касиер: Т. Оболенски

Гръб на документа:
кръгъл печат на Софийски
окръжен съд и гербови марки

Заявявам, че лицата:
Яков И. Лопух, Серг.[ий] А. Косоротов, Иван М. Евсиков и Тодор В. Оболенски живущи в София, подписаха настоящата молба в [присъствие в] съда.

София 1.VI. 1934 г.
Печат на Софийски окръжен съд Секр. подп. нечетлив

ДОКУМЕНТ № 298

Протокол от заседание на инициативна група за организиране на Казашко културно-благотворително и просветно братство „Съюз на казаците националисти в България". София 11.05.1934. Оригинал. Ръкопис.
ДА - София ф. 3К, оп. 1, а. е. 272, л. л. 3, 3г.

кръгъл печат на Софийския
областен съд и гербови марки

Протокол

На 11 май 1934 г. в помещението на Украинска Громада в гр. София в 11 часа преди пл.[адне] инициативната група на казаците националисти в България на брой .... души след избора за председател на събранието Яков И. Лопух и секретар Иван М. Евсиков обсъдиха въпроса за организирането на Съюза на Казаците Националисти в гр. София.

Задачите на Съюза са: запазване на казашкото единство, бит и традиции, за която цел инициативната група пристъпи към изработването на устав. След прочитането на проекто-устава постановиха: Устава на Казашкото културно-благотворително и просветно братство под название „Съюз казаков националистов в Болгарии" да се приеме и който след подписа на управителното тяло, да се представи за утвръждение пред надлежните власти.

При тайно гласоподаване за членове на управителното тяло се избраха следните лица: Председател Яков И. Лопух, подпредседател Сергий А. Косоротов, деловодител Иван М. Евсиков, касиер Тодор В. Оболенски; подгласници Анатолий В. Лаврухин и Михаил Г. Глазков, контролна комисия: Тодор Е. Бабкин, Тодор П. Зинченко и Михаил А. Селиванов.

Председател: Я. Лопух
Секретар: И. Евсиков

1. п. М. Селиванов
2. п. Ан. Лаврухин
3. п. Ф. /Т./ Бабкин
4. п. А. Мелихов
5. п. Д. Краюшкин
6. п. В. Палак
7. п. Т. Оболенский
8. п. М. Глазков
9. п. С. А. Косоротов
10. п. Н. Бондарчук
11. п. не се чете
12. п. И. Юдин
13. п. А. Никишин
14. п. В. Т. Лаврухин
15. п. Н. Т. Чурсин
16. п. не се чете
17. п. не се чете
18. п. не се чете
19. п. И. Кошкин
20. п. Д.Икономов

ДОКУМЕНТ № 299

Молба от Съюза на казаците националисти в България и от Съюза на украинските организации в България до министъра на външните работи и изповеданията на България за организиране на комитет за разпределяне на държавната помощ от 9 мил. лв. от „Руската акция" между емигрантските организации и за пропорционално разпределяне на части за казашката и украинската емиграция. София. 21. 07.1936. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 166К, оп. 3, а. е. 96, л. л. 4, 4г.

гербова марка

К.[ъм] Д.[ело]

ДИРЕКЦИЯ НА ИЗПОВЕДАНИЯТА
Вх. № 39
29.VII.1936 г.

До Господина Министъра на Външните
Работи и на Изповеданията
Т У К

М О Л Б А

От СЪЮЗА НА КАЗАЦИТЕ НАЦИОНАЛИСТИ В БЪЛГАРИЯ -
СОФИЯ ул. „Цар Симеон” № 5
от СЪЮЗА НА УКРАИНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ В БЪЛГАРИЯ -
СОФИЯ ул. „Бачо Киро” № 7

Господин Министре,

От 1921 г. КАЗАЦИ И УКРАИНЦИ в числото на емиграциите на другите народи от бившата Руска държава, са намерили приют в братска България. Въпреки тежкото финансово положение на последната, нейното правителство щедро е отделило значителна сума в помощ на емигрантските деца, на учащите се и на инвалидите. Тази сума е била давана за разпределяне на общоруските комитети, както и днес се дава.

По силата на някои политически тенденции у тези разпределящи комитети, значителна част от емиграцията се оттегли от тях и не се ползва от законното право на участие и в разпределяне и ползване на тези суми.

През всичките тези години, на казаци и украинци, изпаднали в най-безисходно положение, нашите съюзи указваха чрез своите благотворителни културно-просветни братства, по силите си, помощи. В годините на тежката икономическа криза, отразяваща се още повече на казашката и украинската емиграции, благотворителните братства на последните, нямайки достатъчно количество свои членове, които биха били на постоянна работа, не са в сила да помагат на своите сънародници.

При това, увеличение количеството на престарелите емигранти, изтощени от тежка физическа работа, така също и увеличилото се число на децата – в повечето случаи на безработни родители, всичко това влошава положението на нашите емиграции и ни принуждава да молим да обърнете внимание на нашата най-почтителна молба.

Съгласно постановлението на конгресите на пълномощните представители на братствата ни в Царството, упълномощени сме да представим това наше изложение и да молим за справедливо разрешение на въпроса по участието ни в разпределяне държавната помощ от 9 милиона лева, по тъй наречената руска акция.

За най-целесъобразно смятаме: образуване на един нов общ комитет с председател назначен от правителството-лице от български произход – и членове на комитета – пълномощни представители, избрани от сега съществуващите официални емигрантски организации в Царството. Ако тази система ще бъде сметната от българското правителство за неподходяща, то от тази помощна сума биха могли да бъдат пропорционално отделени части за Казашката и Украинската емиграции, които да се разпределят под контрола на правителството.

София
21. юлий 1936 г.

С почит:
ПРЕДСЕДАТЕЛ на Съюза на казаците-националисти
в България
кръгъл печат П[авел] Кудинов
Секретар: М[ихаил] Глазков
ПРЕДСЕДАТЕЛ на Съюза на украинските организации
в България:
кръгъл печат Ат.[анас] /Опанас/ Романюк
Секретар: Я[ков] Малиновски

ДОКУМЕНТ № 300

Протокол от Петър Антонов, служител в Дирекцията на Народната милиция за ликвидация на „Съюза на казаците националисти", София. 27.02.1945. Оригинал. Машинопис.
АМВР ф. 13, оп.4, а. е. 39, л. 20.

П Р О Т О К О Л
за ликвидация на
„СЪЮЗА НА КАЗАЦИТЕ НАЦИОНАЛИСТИ" – СОФИЯ

Днес, 27 февруари 1945 год., долуподписания Петър Антонов чиновник към Дирекцията на Народната Милиция в изпълнение на заповедта № от ..1944 год., пристъпих към преглед на имущественото състояние на горния съюз, при който преглед установих следното:

От сведенията, които събрах от Протодякон Яков Григориев Никишин, София, живущ на ул. „Парчевич" № 32 бивш председател на горния съюз се установи, че съюза е основан през 1938 год. и се е ползувал от сградата на Руското общежитие намиращо се на улица Карл Шведски № 7.

Съюза на Казаците в България не е притежавало свои мебели, а е ползвало тези на Руското общежитие с изключение на

1. една стара етажерка
2. една стара пишуща машина/руски шрифт/ и
3. една влогова книжка от 75 лв.

Книгите на съюза са били унищожени от бомбардировката с унищожение и на Руското общежитие.

За гореизложеното се състави настоящия протокол за вярността на който се подписвам.

София, 27. февруари 1945 год. СЪСТАВИЛ ПРОТОКОЛА: подпис
/Петър Антонов/

Приложение:
Декларация от бившия председател на съюза
Протокола е съставен въз основа на декларацията. подпис

ДОКУМЕНТ № 301

Предложение от младши разузнавач Н. Панев до началника на отдел II полк. Д. Мурджев за предаване досието на „Съюза на казаците националисти" от отдел II на ДС, Столично управление. София. 20 08.1951. Оригинал. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 4, а. е. 798, л. 25.

УТВРЪЖДАВАМ: Ст. Каменов
Н-к II-ри, Полковник
/Д. Мурджев/
София, 20.VIII.1951 год.

Строго поверително!

П Р Е Д Л О Ж Е Н И Е
за предаване на досието на „Съюз казаков националистов в България"
от отдел II-ри на Д[ържавна] С[игурност]- столично управление

I. О Б С Т А Н О В К А

През 1936 год. в България се е образувало белоемигрантското антисъветско дружество „Съюз казаков националистов", на което е бил председател Павел Назаров Кудинов, който през 1938 год.

е бил сменен от председателското място поради това, че бил уличен от полицията, че бил в услуга на съветското разузнаване, за което е бил няколко пъти интернирван и екстернирван. Това дружество се прикривало под формата на културно просветно дружество, като членовете си възпитавало в антисъветски дух и в борба против Съветския съюз. Не е изключено някой от членовете на това дружество понастоящем да са в услуга на някое чуждо разузнаване. Поради това, че щата на отделението ни не е попълнен и отделението ни разработва по важните антисъветски белоемигрантски организации то,

П Р Е Д Л А Г А М:

Досието на антисъветското белоемигрантско дружество „казаков националистов" да бъде предадено на Д[ържавна] С[игурност]- Столично управление за по нататъшното издирване на членовете на същото занимаващи се с разузнавателна дейност в услуга на чуждото разузнаване.

13.VIII.1951 година, София.

1.....подпис.....
/Гл.[авен] и[нспекто]-р
отдел II-ри Ст. Каменов/

ПРЕДЛАГА:....подпис.....
/мл.[адши] разуз.[навач] Н. Панев/

СЪГЛАСНИ:
2.....подпис.....
/Н[ачалник]-к отделение 5-то И. Пиперков

ДОКУМЕНТ № 302

Писмо от МВР, Столично управление на Народната милиция до Софийския околийски съд за закриването на Казашкото културно благотворително и просветно братство „Съюз на казаците националисти в България". София. 21.06.1952. Оригинал. Машинопис.
ДА- София ф. 3К, оп.1, а. е. 272, л. 1.

М.В.Р.
СТОЛИЧНО УПРАВЛЕНИЕ
на НАРОДНАТА МИЛИЦИЯ
5824
21.VI.1952
СОФИЯ

ДО СОФИЙСКИЯ ОКОЛИЙСКИ СЪД
Т У К

На № 430/ 23.V.1952 г.

Съобщаваме Ви, че Казашкото културно благотворително и [просветно] братство, не съществува. При нас след 9.9.[1]944 год. не е водено на отчет. Последното ръководство на казашкото братство не можа да се установи, тъй като лицата зарегистрирани като юридически личности в съда не се указаха да живеят в София.

Д. 677/34

, НАЧАЛНИК СТОЛИЧНО УПРАВЛЕНИЕ НА Н.[АРОДНАТА] М.[ИЛИЦИЯ]: п.
/Подполковник Д. Георгиев/

НАЧАЛНИК ОТДЕЛ АДМИНИСТРАТИВЕН:
кръгъл печат на управлението /Майор Д. Дафинов/

ДОКУМЕНТ № 303

Резолюция на Софийския Околийски Съд за закриване на сдружението „Казашко културно-просветно братство „Съюз на казаците националисти в България", със седалище София. София. 23.07.1952. Оригинал. Печатно. Ръкопис.
ДА-София ф. 3К, оп. 1, а. е. 272, л. 22.

Р Е З О Л Ю Ц И Я

Д. Н. М.

№

Соф. Окр. Съд
не се чете
11. X.952 г.

Гр. София 23. VII. 1952

В И М Е Т О Н А Н А Р О Д А

Софийски Околийски Съд
В публично съдебно заседание на 23.VII.
През хиляда деветстотин петдесет и втора година в състав:
Зам.[естник] Окол.[ийски] Съдия
Председател: К. Генов
Членове –

При секретаря М. Кирова като разгледа
Фирменото дело 677 по описа за [1]934 год.

Р Е Ш И :

ПРЕКРАТЯВА сдружението под наименование Казашко културно и просветно братство „Съюз Козаков Националистов в Болгарии" със седалище гр. София зарегистрирано под № 677/34 на Соф.[ийски] Окр.[ъжен] Съд – Фирмено отделение.

След влизането на решението в законна сила, настоящето решение да се впише в специалния регистър на сдруженията и фондациите.

Да се уведоми Соф.[ийския] Окръжен Съд за настоящото прекратяване на сдружението и Д.[ържавната] Н.[ародна] М.[илиция] – отдел административен

Да се съобщи на М[инистерст]-вото на Комуналното стопанство, служба държавни имоти, да издири и приеме имуществото на сдружението „Казашко култ.[урно] и просветно д[ружест]-во", съгл.[асно] чл. 146 от З.[акона] [за] Л.[ицата] [и] С.[дружения̀та]

Решението подлежи на обжалване пред Соф.[ийския] Окръжен Съд в 7 дневен срок от съобщението, че е изготвено.

Зам.[естник] Окол.[ийски] Съдия: п. 3 съобщения 17.IX.1952 г.

Мотиви: От събраните данни по делото, съдът намира, че са на лице условията на чл. 146, от З.[акона] [за] Л.[ицата] [и] С.[дружения̀та] поради което следва да бъде прекратено сдружението, в какъвто смисъл произнесе решението си

Зам.[естник] Окол.[олийски] Съдия: п.

ДОКУМЕНТ № 304

Писмо от есаул Павел Кудинов, окръжен атаман на свободните казаци в България до Михайло Парашчук с молба за материална помощ от страна на организацията на украинците във Видин [УКПД „Украинска громада в България”] за свободните казаци в града и допускането им в клуба (уголок) на украинците. Гара Александрово, Видинско. 07.05.1931. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 673, л. л. 2, 2 г.

Уважаемый Г. Професор!

В интересах освободительного движения и в интересах единого фронта как-то политического, а равно и вооруженного скованного общим братским союзом Украины, Дона, Кубани, Терека и пр.[очих] порабощенных Москвой народов я обращаюсь к Вам как руководителю старшей и более сильной организации с следующей просьбой: 1) Не имеете-ли Вы возможности оказать братское содействие отыскать хотябы скромные средства, для нужд первой необходимости нашему молодому окружному правлению, создавшемуся на окруж.[ном] с`езде В[ольных]-казаков в Болгарии 15-16 апреля с.[его] г.[ода], на котором мы имели честь видеть присутствие Ваше и Ваших коллег бр.[атьев] Украинцев. Государственная мощь Украины и Казачества-зависит от нашего не растеряемаго союза, было это при условиях мира или войны всеравно. 2) Мне известно, что в г. Видине существует группа украинцев-самостийников, каторая с разрешения с выше, намерена создать свой уголок-украинский, а потому я прошу Вас, разрешить свободный доступ в оной и казакам националистом, прож.[ивающим] и имеющим свою орган.[изацию] в г. Видине.

Я верю в то, что постоянное соприкосновение двух братских организации приследующих одну и ту же цель, будет укреплять веру в успех и вдохновлять друг к другу взаимную веру и любовь.

Покорнейше прошу ответить
С братской приветом
Окружной Атаман В-казаков в Болгарии
Есаул П. Кудинов
Адрес: Гара Александрово Видинского
П. Н. Кудинову.
7.V.[19]31 р.

ДОКУМЕНТ № 305

Писмо от Софийска Вольно-казачая станица „Н. С. Рябовол” до Стилиян Чилингиров, председател на Украинския комитет за подпомагане на гладуващите в Украйна с поздравления за Новата 1935 г. София. 31.12.1934.Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 288, л. 2.

герб
СОФИЙСКАЯ
ВОЛЬНО-КАЗАЧАЯ СТАНИЦА
имени
„Н. С. РЯБОВОЛА”
№ 3155

София, 31.декември 1934 г.
ул. 11 АВГУСТ № 13

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ
Украинского Домачеваго Комитета в Болгарии
Помощи голодающим на Украине
Ст. Чилингирову

Вольно казачья станица в Софии приветствует Вас с Новым 1935 годом и желает Вам успеха в борьбе за изнемогающую Родину.

Станичный атаман: п. М. Глазков
Писарь: п. Лаврухин

ДОКУМЕНТ № 306

Покана-програма от Комитета за подпомагане на украинските бежанци. София. 13.04.1924. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 401, л. л. 1, 1г., 2, 2г.

КОМИТЕТ ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА УКРАИНСКИТЕ БЕЖАНЦИ В БЪЛГАРИЯ
ХУДОЖЕСТВЕНА ВЕЧЕР НА УКРАИНСКАТА НАРОДНА ПЕСЕН „ПОД НЕБОСКЛОНА НА УКРАЙНА”

Снимка на картина „Кобзар”от художник с инициали „Т. Ш”
СОФИЯ, „СЛАВЯНСКА БЕСЕДА”
НЕДЕЛЯ, 13 АПРИЛ 1924 ГОД.

О Т З В У Ц И О Т С Т Р А Н А Т А

I

а) „Заветът” от народния певец на Украйна Тарас Шевченко
б) Украински Кобзари-Бандуристи, изп. Украински „Думи”

II

В Ш И Р О К И Т Е С Т Е П И Н А У К Р А Й Н А

Украински национален хор от 50 души ще изпълни редица Украински народни, исторически, религиозни, чумацки и бурлацки песни:

1. еве та стогне Днипр широкий..
2. Було колись на Вкраіні...
3. Ревут стоглут гори...
4. Бачить же Бог... Коледни
5. Ирод Цар ” ”
6. Бижит, шумит...
7. Тихо, тихо Дунай воду несе...
8. Закувала та сиза зозуля...
9. Гуляв чумак на риночку...

III

У К Р А И Н С К О Т О С Е Л О

У к р а и н с к и я Н а ц и о н а л е н Х о р ще изпълни редица украински народни битови песни:

1. ече вода и сине море...
2. Ой ти Боже милосердний...
3. Ой що-ж то за шум?...
4. Дощик...
5. Из-за гори світ біленкий...
6. Стелится барвінку...
7. Блин (Дівка в сінях стояла)...
8. Ой кум до куми....
9. Киму Кужель

У К Р А И Н С К И Я Н А Р О Д Е Н Т А Н Е Ц

Г-жа С. П. Зорина

Изпълн. Украински артисти:

Г-н М. Н. Украинцев

Хор под диригентството на известния познавач на Украинската народна песен ИВ. Н. СЕСЛАВИН
НАЧАЛО 8 ЧАСА ВЕЧ.[ЕРТА]

гръб на поканата

M-r Marian Melgnewsky
LONDON
Sowiet Delegation
Russian

ДОКУМЕНТ № 307

Писмо от членове на Комитета за събиране помощи за гладуващото население на Украйна /от М. Парашчук/ до министъра на ВРНЗ за изпращане на помощите чрез Международния червен кръст или чрез Българския червен кръст. София. 27.12.1933. Чернова. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 257, л. 1.

До Г-на Мин[ист]ра на вът[решните] [работи] и нар[одното] здраве
Господин Министър,

Относително Комитета за събиране на помощи за гладуващото население в Украина. Неговите членове смятат, че пожертвуванията каквито ще бъдат събрани ще може да се изпращат чрез Международния червен кръст в Женева или при посредство на Българския червен кръст в София.

Комитетът знаейки икономическото положение на страната не си прави илюзии, че моралния си дълг треба да изпълни.

ДОКУМЕНТ № 308

Покана от Комитета по организирането на Украинска благотворителна вечеринка в полза на гладуващите в Украйна. София. 08.01.1934. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 328, л., л. 1г., 2.

Комитет по организирането на
Украинска Вечеринка
В полза на гладуващите в Украйна
==========

П.[ОЧИТАЕМИ] Г.[ОСПОДИНЕ]
Комитетът най-учтиво Ви моли да присъствувате на
Благотворителна Украинска Вечеринка,
Която ще се състои на 8 януари 1934 год. в 9 ч. вечерта в салона на
„Учителската Каса", пл. „Славейков".
Между другите програмни номера ще бъде изпълнена Украйнска битова пиеса.

Комітет по Влаштованню
У к р а ї н с ь к о ї В е ч ї р к и
На користь голодуючим на Україні
==========

В. Ш. П.
Комітет має за шану запрохати Вас вшанувати своєю присутністю
У к р а ї н с ь к у В е ч і р к у,
Прибуток від якої піде голодним на Україні, яка відбудеться 8-го січня 1934 ро 9 год. вечора в салі „Учителльскої Каси" пл. „Славейков".
У програмні N N входить оперета- водевіль під орудою п. Хмари.

ДОКУМЕНТ № 309

Писмо от Михайло Парашчук до министъра на ВРНЗ за начините на събиране на помощи от Комитета за събиране на помощи за гладуващото население в Украйна. София. 05.02.1934. Чернова. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 250, л. 21.

София 5.II.1934 г.
До Г-на министра на Вътрешните работи и
Народното здраве
Тук

Забележка към списъка на
Комитета за събиране на помощи
за гладуващото население в Украйна
(2 допълнение)

1. Ще се събират с помощта на комитета, който ще бъде организиран след разрешението.

Тези комитети ще се отчитат пред председателя на главния комитет в София г. проф. М. Арнаудов.

[Помо]щите ще постъпват или чрез волни пожертвувания, срещу редовно издадени кочани и билети от главния комитет или чрез приходи от сказки и забави, уредени от Комитета.

2. Ще се събират от деня на организирането на комитетите
3. В течение на три месеца.
4. В по-големите градове на България.

п. Парашчук

ДОКУМЕНТ № 310

Информация от Гр. Крупицкий за създаването на Комитет за честване на 9-та годишнина на смъртта на Председателя на Директорията, Главен Атаман на Армията на Украинската Народна Република Симон Петлюра в България и проведена панихида на 26 май. София. 08.06.1935. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 316, л. л. 120, 120г, 121.

9 і Роковини Трагічної
Смерти Голови Директорії Гол.[овного] Отамана
Військ У.Н.Р. Бл.[аженної] Пам.[яті] С.[имона] В.[асильовича] Петлюри
в м. Софії /Болгарія/

Для вшанування памяти Гол. Отам. С. В. Петлюри в цьому році створився з усих Українських організацій в Софії громадянський Комітет, який порішив улаштувати на 9-е червня траурний ранок в салі Словацького Т-оварист-ва. Управа Української Громади в Болгарії, ознакомившись з програмом Комітету, в своєму засіданні ухвалила відслужити Панахиду 26-го травня в помешканні Громади, для чого були запрохані всі Українські організації і Союз Козаків-націоналістів. Хата Громади прийняла святочний вигляд: Великий портрет Петлюри, намальованний нашим Українцем п. Ковалевським був гарно прибраний жовто-блакітними стрічками з траурною стьожкою зверху, біля портрета в чудовій вазі, зробленій теж Українцем п. Шайко, пишаються ріжнобарвні квіти, перед іконою «Покрови» теплиться лампадка, розгорнений прапор схилився перед безсмертним лицарем... О

12-ій годині уже людей зібралась повна хата. Панахида почалась. Служить болгарський п.[ан]-отець з діаконом. Співає хор під дірігентством п. Володіна.

Діакон провозглашає вічну память Отаману Симонові і всим полегшим за Україну – присутні падають на коліна і моляться за спокій душі того, хто не вмер у наших серцях, а жиє і буде жити вовіки.

Після панахиди члени Громади та гості посідали за столи помянути Небіжчика. Першим взяв слово Голова Громади п. Крупицький. Привітавши прибувшого до Софії Голову Січового Т-[оварист]-ва імені Сагайдачного в м. Русе п.полк.[овника] Рекова, подякував всих, хто своєю присутністю вшанував урочисту Панахиду нашого лицаря – Вождя. Коротенько обрисувавши постать Петлюри як національного героя і творця Української Армії, п. Голова звертаючись до портрета сказав: «Улюблений наш вождю! Твоі діла – стали нашими ділами, Твій заповіт – став для нас законом, Твій недовершений чин – буде довершений створеною Тобою Українською Армією. Всі, як оден, повстанемо, щоби остаточно здобути Українську Державу і ця держава буде Тобі, мученику, вічним памятником. Слава Тобі, Отамане, і вічна память!»

Присутні піднялись на ноги і мовчанкою віддали шану найбільшому патріоту,життя своє віддавшому за Україну.

Слово забирає Отаман Софійської Станиці п. Косоротов, який миж другим каже: «Ми козаки-націоналісти, схиляючи своі голови перед памятью найбільшого сина України, висловлюємо братам Українцям своє найщиріше співчуття. Втрата і для Вас і для нас Козаків є велика, але ми віремо, що Україна, яка породила Петлюру, дасть достойного його заступника, котрий поведе і здобуде Вільну – Незалєжну Україну і Козакію!» Українці відповіли славою Козакам.

Далі взяв слово почесний голова Громади п. проф. Паращук. Привітавши гостей від імені Уряду У.[країнської] Н.[ародньої] Р.[еспубліки], висловив своє задоволення спривоу об»єднання козаків з Українцями, яка є запорукою довершення начатого Петлюрою діла. Присутність Козаків на нашому святі і щирі слова п. Отамана свідчять за те, що ті, які ще недавно були проти нас, тепер з нами. Доля Українців і Козаків є однакова, а тому ми мусемо іти рука об руку поки не здобудемо вільних наших земель. Слава Україні! Слава Козакії! Слава їх Урядам!!! Гучне Слава було відповідью присутніх.

Проспівали «Ще не вмерла Україна». Забірає слово гість з м. Рущука Голова Укр-[аїнсько]-го Т-[оварист]-ва п.п.[олковник] Реків. Промовець росказав свої спогади з суспільного життя з Бл.[аженної] П.[ам»яті] Петлюрою під час визвольної боротьби. Про безмежну любовь Небіжчика до Батьківщини і хоробрість його, яка доходила часами до фаталізму, про природні здібности яко організатора і вождя, а також першого повстанця за волю України. Наприкінці п. полк.Реків підняв чарку за теперішнього Головного Отамана А. Лівицького. Присутні відповіли Славою і многоліттям. Проспівали Повстанчий гімн. Радник Т-[оварист]-ва «Січ» п. Мищенко від імені Січі підняв чарку за здоровля першого помішника обох Головних Отаманів п.військового Міністра Генерала Сальського. Гучне Слава і Многі Літа були відповідью присутніх. Проспівали Січовий марш. Забірали слово ще багато панів. п.Голова пішов з шапкою збірати на музей в Парижі. Зібрали 180 левів, чим і закінчилась офіційна частина свята.

Гр. Крупицький
Ул. Царь Сімон ч.33
Софія
8-VII-35 р.

ДОКУМЕНТ № 311

Информация от Михайло Парашчук за проведено честване (академия) по повод на 9-та годишнина от смъртта на Симон Петлюра на 9 юни 1935 година в София и бележки на скулптора за прочетения от него исторически реферат за украинската кауза. София. 09.06.1935. Чернова. Ръкопис. Укр. ез.

ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 330, л. л. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.

Велике свято в річницю смерти С. Петлюри.

У неділю, 9 червня ц.[ього] р.[оку] 1935 о год.11-й перед полуднем в сальоні славянського тов.[ариства] «загально громадський Комітет» складений із представників усього організованого українського громадянства улаштував укадемію в 9-ту річницю смерти голов.[ного] отамана С. Петлюри.

Програма була складена із наступних виступів;

1. Відчинення свята головою «Комітету». Орлів.
2. Біографічний реферат п.Ніцкевича.
3. Деклямації пані Орлової і п. Ніцкевича.
4. Історичний реферат на болгарській мові прочитав п.М. Парашук.
5. Траверний марш Шопена на п»яно виконав проф. Христо Танчев.
6. Укр.[аїнський] хор виконав український і болгарський гимни, і «журавлі», під вмілим керуванням п.Орлова.
7. «привітне слово українцям» сказав від імені козаків націоналістів п.отаман Косоротов.

Обхід смерти голов.[ного] Отамана Петлюри ввійшов в українській еміграції в культ, і дата смерти святкується що року в Церкві Св. Св.Кирила і Мефодія панахидою, на якій п.[ан] о.[тець] Дмитро виголошує високопатріотичні промови, виказавши при цьому велике знання української минувшини; зібрані в церкві перепасилися до церковного сальону, де відчитувались реферати, говорились промови своїми і гостями.

Для того, щоби більше знопуляризувати постать голов.[ного] от.[амана] С. Петлюри між болгарського суспільства ще торік рішено цю сумну річницю відзначити в одному із більш відомих сальонів міста.

Щоби провести ці ухвали в життя - було вибрано на цьому зїзді генеральний Комітет на чолі з Симоном Петлюрою.

Багато зробити цей Комітет не міг, бо для росіян гадка про українізацію військових частин видавалась дикою, яку підтримали й де-які землячки, що йшли врозріз із гадками укр.[аїнського] козацтва та народніх мас. Проте гадка виділення укремих частин в українські полки набирала щораз виразнійших форм і більше свідома частина укр.[аїнського] старшинства почала на власну відповідальність творити укр.[аїнські] військові частини.

Російський уряд рахуючись із безумовною силою 1-го укр.[аїнського] Військового зїзду після довгих вагань в решті решт погодився на українізацію трьох корпусів, але нічого не зробив, щоби допомогти здійсненню цієї згоди.

Значні частини українського козацтва в російській армії чекали наказів української влади но їх не було, одночасно із цим у Київі, почали формуватись такі військові частини; 2-й полк ім.[ені] Гетьмана Полуботка, в Чернігові полк Гетьмана П.[етра] Дорошенка, в Москві «Український запорізький Полк», у Симферополі – 1-ший Симферопільський полк ім.[ені] Гетьмана П. Дорошенка, у Хмільнику Курінь ім.[ені] Т. Шевченка в Умані – український полк ім.[ені] Гонти, у Житомирі укр. Полк ім. Геть. П. Сагайдачного, у Ростові на Дону укр. Полк ім. Гетьмана Полуботка, у Саратові укр. Полк ім. гетьмана Мазепи і т.а[к] д.[алі].

Які не були належно використані компетентною владою і врешті решт не виконавши своїх святих обовязків, почали розкладатись під напором болшевицької агітації.

Після першого через 26 днів відбувся 2-й Всеукраїнський Військовий з»їзд тож дня 18 червня 1917 р. На який прибула не дивлячись на заборону рос.[ійського] командування та бізлічі инших заборон 2300 делегатів, що представляли 1.700.000 узброїного українського війська.

На зїзді переважала гадка, що від росийської демократії очікувати нічого і за майбутнє України треба самим подбати.

Такі рішучі виступи заступало військо а вже най-більше представники Київського та Чернігівського полків.

Підтримуючи постанови 1-го Всеукраїнського Військового зїзду зїзд доручає Українському Генеральному Комітетови виробити доклядний плян про українізацію війська і зробити все можливе для наведення цих ухвал як-най-швидше в життя.

На цьому 2-му Військовому зїзді на допомогу Військовому Генеральному Комітетови вибрано Всеукраїнську раду військових депутатів і розїхались після кількаденних нарад.

Як наслідок 2-го Всеукраїнського Військового зїзду 23 червня 1917 р. був виданий 1-ший універсал Української Центральної Ради, в якому було сказано, що «однині самі будемо творити наше життя» і «хай буде Україна вільною» та на превеликий жаль виконати цей універсал не знайшлося достаточно сили.

На вимоги пп.[анів] Керенського Церетелі та Терещенко прибули до Київа, 16 липня, 23 дні після 1-го було видано II-й універсал У.[країнської] Ц.[ентральної] Р.[ади] в якому говорилося про стирання всякої самостійної акції до скликання Всеросійських установчих зборів, які мають вирішити; про дальшу судьбу Української держави. Після проголошення II-го універсалу авторітет укр.[раїнської] Центральної ради впав значно і піднімати його дальше було дуже важко.

3-й Військовий з»їзд відбувся 2-11 листопада при участи 965 делегатів. Із цих делегатів 630 заявили себе соц.[іал] революціонерами, 100 соц.[іал] демократами 8 болшевиками, 21 укр.[аїнцями] самостійниками. У часі ціго зїзду зайшли дуже важні події в загалом а в Петербурзі з»окрема де 7 листопада большевики повалили тимчасовий російський уряд, а у Київі Укр.[раїнська] Центрально рада закладає Комітет для захисту революції, який не маючи реального грунту для істнування й помер в короткому часі. З другого боку Рада солдат.[ських] і робітничих депутатів зорганізувала 9 листопада воєнно-революційний Комітет до якого вибрано активних російських большевиків, а дальший розвій цих подій відомий.

Після 3-го Військового зїзду українізовані 1-й укр.[аїнський] Корпус (був.[ший] 6 рос.[ійський] корпус) та инші частини не чикаючи наказу самі демобілізувалась під гаслом «до дому». Це були наслідки довгих зїздів та нарад.

20 листопада був виданий III-й універсал У.[країнської] Ц.[ентральної] Р.[ади] яким проголошено, що «віднині Україна стає Українською Народньою Республікою, не відділяючись від рос.[ійської] республіки – великоруському, польському, єврейському й иншим признано національно персональну автономію, і касується кару смерти і т.[ак] д.[алі].

Таким чином отворено широке поле для большецької агітації, підтримуючи їх агітаційний апарат всїми можливими засобами, щоби до краю були розбиті. У Київі хаос, повстанці атакують арсенал і ніхто не знав де свої де чужі і чого він хоче. При такому положенню викликають Петлюру що обороняв лінії входів до Київа. Петлюра прибув зі своїм кошем Слобідської України чорними та червоними гайдамаками біля яких пізнійше об»єдналися наливайківці гордієнківці т.[а] др.[угі] і цими силами було зліквідовано повстання, що обхоплювало й Арсенал.

Набільше висувалась тепер вперед постать Петлюри як вояки. Він не сидів у штабі; у сірій козацькій шинелі та ціпком у руках Петлюра з»являвся завжди там, де треба було дати пораду або підбадьорити козаків, шо йому безумовно завжди вдавалось.

Боями у Київі керував Петлюра, а вони мали тоді велике значіння для України бо якраз тоді велися мирові переговори з осередніми державами; Австро-Угорщиною, Німеччиною, Болгарією та Туреччиною в Бересті і 8-9 лютого 1918 р. в ночи мировий договір було підписано, але 9 лютого У.[країнська] Центральна Рада перед наступом переважаючого ворога – большевиків залишає Київ, і війна з росийським наступом продовжується. У межи часі прибувають на Україну сині та сіра дивізії, які були місцевою владою у Київі та німцями розброєні й розпущені, війна продовжується з перемінним успіхом і до Київа вертається Українська Центральна Рада із своїми старими, не забутьніми соціалістичними ідеями не маючи нічого спільного ані з дійсністю положення ані з українською державністю, виявляючи на кожному кроці свою не здібність справи вчитись з фактичним станом річей.

Незабаром на зміну Укр.[аїнській] Центральній Раді прийшов Гетьман Скоропадський, і Петлюра відійшов так від військового як і від державного керовництва.

Популярність його росла все більше й більше і він став авторитетом для всіх. На одному зїзді хліборобів Петлюра виступив з промовою яка не подобалась росиянам на стільки, що вони рішили Петлюру забити.

Арешт і вбивство Петлюри було доручено майорові Вітачекові, який відводючи його до Лукіянівської тюрми по дорозі мав з ним справитися.

Вітачек пише про це так: коли ми виїхали за місто, запропонував я йому цигарку (Петлюрі). – Взяв, подякував і спокійно запалив. – «Смію запитати, пане ротмістре, куди мене везете?!» - озвався Петлюра до мене. «Д. Лук»янівської вязниці»- відповідаю. – Але по дорозі, очевидно, мене заб»єте? З усмішкою запитав Петлюра. «Ні» - відповів я рішуче і почув тихе:»Дякую».- За не виконання наказу рот.[містр] Вітачек був покараний перенесенням до иншої частини. Час робив своє діло.

На домагання січових стрільців Петлюра зостає на чолі всіх узброєних сил України, вибирається до складу Директорії У.[країнської] Н.[ародньої] Р.[еспубліки]. Ім»я Головного Отамана починає служити по всій Україні. Усі збройні сили почали безумовно виконувати всі його накази. В армію вносится новий дух, нові сили й боєздатність.

Приблизний стан укр[аїнської] армії у першій половині січня 1919 р. був такий;

Російський фронт: (Правобережна Україна).

Сіра дивізія – 5,500 багнетів і 8 гармат.

Чорноморський Кіш - 6,000 багнетів, 350 шабель, 6 гар.[мат]

Запорізький Корпус – 14,000 багнетів, 1,200 шабель, 40 гармат, і 1 броне потяг.

Корпус Січових Стрільців – 9,000 багнетів, 500 шабель, 53 гармат.

Залізна дивізія – 3000 багнетів,

1-й Синьожупанний полк – 1,700 багнетів.

Разом 39,800 багнетів, 1,950 шабель, 86 гармат, 1 бронепотяг.

Польський фронт (Лівобережна Україна)

Володимиро-Волинська група – 4,000 багнетів, 780 шабель, 6 гармат.

Ковельська група – 1,5000 багнетів, 2 гармати.

Росийський фронт

Сарненська група – 2500 багнетів, 600 шабель, 2 бронепотяги, 8 гармат

Коростенська група 2,700 багнетів 330 шабель 2 бронепотяги, 8 гармат

Південно-східний фронт (анархісти, червоні й білі росіяне з антантою).

Південна (одеська група) – 12,000 багнетів, 1,800 шабель, 24 гармати.

Катеринославська група – 4,000 багнетів, 1,500 шабель, 26 гармат.

Резерви і формування:

В Житомирі, Коростені, Рівному, Луцьку, Бердичеві, Жмеринці, Умані, Звенигородці, Катеринославі, - всього біля 55,000 вояків. А всіх військових сил було на Україні – 66,5000 багнетів 6,360 шабель, 160 гармат, 5 бронепотягів та 55,000 вояків у процесі формування; Українська Чорноморська фльота попала до рук Антанти, яка ввесь час воювала проти Української Державности. Уряд Західної У.Н.Р. звернувся до Директорії У.Н.Р. з проханням дати військову допомогу, якої У.Н.Р. не могла дати, і доводилось вибиватись довгий час власними силами. 1919 р. укр[аїнська] Галицька армія була реорганізована в три корпуси, що мали бойову силу до 60000 жовнірів та 60 гармат.

У справу боротьби між поляками та українцями вмішалась Антанта, що вела переговори так поляками як і з українцями, які в оконечному результаті вийшли на не користь українцям у Галичині. На Україні утворюється військовий інспекторат.

Не відповідне ведення державних справ було причиною, що всі спроби патріотично настояного війська не завжди вдавались, не завжди були використані.

Бачив це і зрозумів на 3-му зїзді Симон Петлюра. І через те звернув найбільшу свою увагу на молодь, як не здеморалізований живий елємент. Йдучи наперекір тогочасним кирманичам української держави. Цій молодій армії Петлюра зумів дати душу, оживити її до нового життя, до нових великих завдань, жертв.

ДОКУМЕНТ № 312

Рапорт от разузнавач Ив. Геков от Дирекция на полицията, Отдел Д[ържавна] С[игурност] до началника на Отделение „Б" с характеристики на членовете на управителния съвет на „Украинския Централен Национално-Културен Комитет в България". София. 08.09.1938. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 264К, оп. 6, а. е. 1425, л. 5.

М.В.Р.Н.З.
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД.[ЕЛ] ДЪРЖАВ.[НА] СИГУРНОСТ
Разузнавач № 3843
8.IX.1938 г.
София

До Господина
НАЧАЛНИКА НА ОТДЕЛЕНИЕ „Б"
Т У К

Задача № 380

Р А П О Р Т № 107

Донасям Ви, Господин Началник, по възложената ми задача следното:

Управителния съвет на „Украински Централен Национално-Културен Комитет в България" влизат следните лица:

1. Председател – ИВАН НИКОЛАЕВИЧ ОРЛОВ, чиновник, роден на 23.IX.1879 год. в гр. Ушон-Киевски Окръг Русия, по народност руснак, български поданик, изт.[очно] правосл.[авен], женен, с постоянно местожителство ст.[анция] София ул. Шипка № 27. Същия както в миналото така и сега не се интересува от политическия живот на страната, като не членува в организации с противодържавни идеи. Между познатите си се ползва с добро име, тих скромен и порядъчен човек.

2. Подпредседател – НИКОЛАЙ ТЕОДОСИЕВ НИКИТЮКОВ, учител, роден 19. V. 1878 год. в гр. Каменец Подемска губерния-Русия, по народност руснак, български поданик, ист.[очно] православен, женен, с постоянно местожителство София бул. Яворов № 28. Той е учител в Духовната Соф.[ийска] Семинария и не се интересува от политическия живот на страната. Той не членува в организации с противодържавни идеи. Между познатите си се ползва с много добро име. Тих, скромен, не е пияница и морално е запазен човек.

3. Съветник – ЮРИЙ ЮРИЕВ ФЕОДОРОВ, лекар, род.[ен] на 19.XI.1801 година в с. Ново Усое Перийски окръг, Русия, по народност руснак, български поданик, ист.[очно] правосл.[авен], женен, с постоянно местожителство гр. София, ул. Регентска № 38. Същият в миналото е бил военно-практикуващ лекар, но сега е станал лекар към фонда О. О. , за което си е сменил името на ГЕОРГИ ГЕОРГИЕВ ТОДОРОВ, с което обърнал вниманието на всичките си комшии. ФЕОДОРОВ никога не се е интересувал от политическия живот на страната и не членува в организации с противодържавни идеи. Между познатите си се ползва с добро име, но много обича алкохола, тъй като жена му била голяма кавгаджийка, то комшиите хвъргат вината за това, върху нея.

4. Касиер – ЮРИЙ /ГЕОРГИ/ ПАВЛОВ ПШЕНИЧНИЙ, занаятчия, род.[ен] на 20.IV.1900 година в гр. Севастопол-Русия, по народност руснак, български поданик, ист.[очно] правосл.[авен], женен, с постоянно местожителство гр. София, ул. Ц. Симеон № 63. Същият е химик и има фирма / лаборатория/ за парфюмерия „Ирис" находяща се в домът му. Той не се интересува от политическия живот на страната и не членува в организации с противодържавни идеи. Между познатите си се ползва с добро име. Трудолюбив и примерен човек, но обича много да бохемства.

5. Секретар – МИХАИЛ НИКИФОРОВИЧ СТОЛЯРЧУК, певец род.[ен] на 20.XI.1896 год. в гр. Балта Украйна-Русия, по народност, руснак, български поданик, ист.[очно] православен, женен, с постоянно местожителство София ул. Чепино № 15. Същият е певец в операта. Не се интересува от политическия живот на страната и не членува в организации с противодържавни идеи. Между познатите си се ползва с добро име, но и той обича да бохемства.

РАЗУЗНАВАЧ № 3843 /ИВ. ГЕКОВ/

ДОКУМЕНТ № 313

Писмо от МВРНЗ, началника на отделение Държавна сигурност П. Иванов и завеждащ Бюро „Дружества" Ст. Загоров до Отделение за Обществени грижи към същото министерство с мнение за членовете на управителния съвет на Украинския централен национално-културен комитет и за утвръждаване на устава му. София. 16.09.1938. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 264К, оп.6, а. е. 1425, л. 3.

М.В.Р.Н.З.
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТД.[ЕЛ] ДЪРЖАВНА СИГУРНОСТ
№ 2047-II-Д
София, 16.IX.1938 г.

До Министерството на вътрешните
работи и народното здраве
- Отд.[ел] Обществени грижи
Т У К

На № 4271

Приложена връща Ви се преписката на Украинския централен национално-културен комитет със съобщение, че лицата, влизащи в управителното тяло са политически благонадеждни и с мнение да бъде утвърден устава.

Приложение: преписката

П. Иванов
НАЧАЛНИК Д. СИГУРНОСТ: /п./ ~~Б. Михайлов~~
ЗАВУДУЮЩ БЮРО ДРУЖЕСТВА: /п./ Ст. Загоров

ДОКУМЕНТ № 314

Списък на членовете на управителния съвет на дружеството Украински централен национално-културен комитет в България, София. София. 06.09.1940. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 264К, оп. 6, а. е. 1425, л. 1.

С П И СЪ К
на членовете на Управителния Съвет на Дружеството
УКРАИНСКИ ЦЕНТРАЛЕН НАЦИОНАЛНО-КУЛТУРЕН КОМИТЕТ
в България, София

1. г. ИВАН НИКОЛАЕВ ОРЛОВ - председател, ул. Св. Св. Кирил и Методий, 14.
2. г. НИКОЛА ТЕОДОСИЕВ НИКИТЮК- подпредседател, бул. Яворов, 28.
3. г. ГЕОРГИ ГЕОРГИЕВ ТОДОРОВ- съветник, ул. Регентска, 38.
4. г. ГЕОРГИ ПАВЛОВ ПШЕНИЧНИЙ- касиер, ул. Цар Симеон, 63.
5. г. МИХАИЛ НИКИФОРОВ СТОЛЯРЧУК- секретар, ул. Артилерийска, 34.

ЗАБЕЛЕЖКА: Съгласно устава /&5/ постоянен проверителен съвет няма. Той се избира от общото събрание всеки път, когато става нужда. Други ръководни тела и лица уставът не предвижда.

6 септември 1940 г.
ст. София

ПРЕДСЕДАТЕЛ: подп.
кръгъл печат

2. ОТЗИВИ В БЪЛГАРСКИЯ И УКРАИНСКИЯ ЕМИГРАНТСКИ ПЕРИОДИЧЕН ПЕЧАТ ЗА М. ПАРАШЧУК, ЗА УКРАИНСКИТЕ И УКРАИНСКИТЕ КАЗАШКИ ОРГАНИЗАЦИИ В БЪЛГАРИЯ

ДОКУМЕНТ № 315

Съобщение във в. „Зора” от 26.10.1924 г. за украинския кръжок „Михайло Драгоманов” в София. София. Печатно. Изрезка от вестник[27]
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 339, л. 1.

И украинците не мируват
Вместо с културна работа, политика

Полицията се е натъкнала на една украинска организация в София, която наброявала около 30 души, украински емигранти и *която, под името на културно дружество „Гурток Драгоманов” се е занимавала с политическа пропаганда.*

Следствието се води и от него до сега се е установило, че в организацията влизали 10-15 души от София, 10 души от Перник и 7 от провинцията.

ДОКУМЕНТ № 316

Поздравления от проф. Михайло Парашчук, от името на украинците в София и от проф. Йозеф Пата, Прага до Славянското дружество в България по повод 25 годишния му юбилей, отпечатани в сп. „Славянски глас”, год. XX, бр. 1-2, 1926, с. 68-69. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 341, л. 1.- стр., стр. 68, 69.

Поздравления до Славянското дружество в България
по случай юбилея му

Две поздравления до Славянското д[ружест]-во в България послучай 25-годишния му юбилей-едното от *проф. Йос. Пата, Прага*, другото от *проф. Мих. Паращук,* София - по независещи от редакцията причини останаха необнародвани в юбилейната книга на „Слав.[янски] Глас”. Като се извиняваме за това опущение пред тия отлични почитатели и съчувственици на дейността на Дружеството ни, отбелязваме сега тук на това място техните поздравления.

Д-р Йозеф Пата, добре известен и високоценен у нас чешки славист, пише чрез редактора на изданията ни, д-р Ник.[ола] Бобчев.

Уважавани приятели,

Съжалявам от сърце, че поради причини около насъщния хляб и поради разклатено здраве не мога да участвувам на бележитото тържество на Славянското дружество в България. Пожелавам да бъде то най-сияйно и на Дружеството още по-големи успехи в по-нататъшната му дейност. Духом съм с Вас... Та аз вече 20 години и със слово и с перо работя за България, *като искрен приятел на Българския народ.* От 1916 г. водя български курсове при Чешката техника, а от 1920 при Чешкия Карлов университет. И работата напредва. Вече моите студенти пошат и говорят по български. Имам приготвена за печат българска граматика и голяма българска антология и готвя повременна книжка за България. По край Лужица най-вече мисля за Вас. А сега многая лета и напред!

Г-н Михайло Паращук от името на украинците в София каза на украински език на тържествено юбилейно събрание на Дружеството следното приветствено слово:

Многоуважаемий Господине Председателю,

Днес - в този исторически ден не само за Вас, за Славянското дружество, на чело на което от десетки години стоите Вие, а може смело да се каже - и за цялото славянство е изминал четвърт век неуморна работа за славянската идея.

Знамето на славянското обединение, което Вие твърдо държите във Вашите ръце, трябва и за напред да служи за благото и щастието на всички славянски народи.

От името на украинците в София на мен се падна високата чест да Ви поздравя, високоуважаеми Господин Председателю, с днешния празник и да Ви пожелая да работите още дълги години със същия успех и енергия за славянската идея.

Този наш поздрав и пожелания аз Ви предавам тук от името на всички украинци, които се ръководят от идеята за своя най-голям гений и един от най-големите славянолюбци - Тарас Шевченко, който с помощта на няколко свои другари пръв започва да организира на Украйна Кирило-Методиевите братства, които имаха за цел разпространение идеите за общославянското разбиране и обединение, на които и Вие сте такива предани служители.

Но както Тарас Шевченко не се отказа и до смъртта си, да защитава своите идеи, така също и Украинският народ, при каквито и да е условия, никога няма да се откаже от своите права да бъде, ако такова обединение някога настъпи, равноправен член на Славянското семейство.

При добра воля и неизчерпаема енергия, Славянските народи могат да дойдат до известно споразумение и обединение, но пълно обединение без участието на Украинския народ, като равноправен в това обединение, не може да бъде.

Завършвайки тези няколко поздравителни думи по случай четвъртвековната работа на Славянското дружество в България, аз ще извикам:

Да живее Славянското обединение и равноправие!

Да живее българският народ, който даде на нас украинците гостоприемство в своята прекрасна земя.

ДОКУМЕНТ № 317

Съобщение за изнесена панахида по повод 40 дни от смъртта на Симон Петлюра от украинската колония в София, публикувано в сп. „Тризуб", год. II, бр. 42, 29 авг. 1926, с. 31. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.2, а. е. 342, л. 32.

В Болгарії

- С о ф і я. З нагоди вбивства С. В. Петлюри українська колонія в Софії відправила панахиду в церкві св. Седмочисленици. Служило 7 священників, на аналої поставили портрет Головного Отамана, убраний у квітки та вінок, повитий жовто-блакитніми стрічками та жалобою. Співав український хор. Після панахиди відбулися жалібні збори, які вирішили надіслати листа із співчуттям Родині Покійного. Так само на цих зборах обрали бюро, яке б склало Комітет, по зразку чеського, по Вшануванню пам»яти Головного Отамана. У Комітет увійшли: проф.Паращук, Блажко, Крупицький, Шумейко, Романюк, Полтавців та Колесниченко. Так само постановлено було відслужити панахиду в 40-й день 4-го липня. Не зважаючи на акцію «вільних Козаків Полтавця-Остряниці», які відмовились цього разу взяти участь в святі, панахида все ж відбулася в церкві св.Кирила та Методія.

ДОКУМЕНТ № 318

Съобщение за изнасяне на панахида за две годишнината от смъртта на Симон Петлюра от украинската колония в София, публикувано във в. „Слово", от 30 май 1928 г. София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп.2, а. е. 345, л. л. 1- лист с датата, 2 – съобщението.

Украинската колония в София на 3 юний, неделя, 11 часа след литургия в църквата Св. св. Кирил и Методий ще се отслужи тържествена панихида за трагично загиналия в Париж на 25 май 1926 год. украински национален герой и вожд Симон В. Петлюра.

ДОКУМЕНТ № 319

Съобщение за утвръждаване на устава на Украинското културно-просветно дружество (УКПД) „Украинска Громада-украинско общество в България", публикувано във в. „Свободна реч", от 26 юли 1929 г. София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 345, л. 4[28], 5.

Утвърден устав. На 19 т.[ози] м.[есец] е бил утвърден от министерството на вътрешните работи уставът[29] на Украинското културно-просветно дружество (УКПД) „Украинска Громада"- украинско общество в България. На чело на организацията стоят видни украински деятели. За председател е избран Борис Цибулски (запасен полковник); за подпредседател Павел Скрипал (зап.[асен] интендант), чиновник в банка Комерчиало Италияна е Булгара и за секретар скулпторът проф. Михаил Парасчук.

ДОКУМЕНТ № 320

Кореспонденция от автор с подпис „националист" за произхода, дейността и организациите на украинската емиграция в България, публикувана в сп. „Разбудова нації", год. II, юни-юли 1929, бр. 6-7 /18-19/ , с. с. 246, 247. Прага. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.2, а. е. 346, л. л. 29 г., 30.

Лист з Болгарії

У Болгарії перебуває досить значна кількість української еміґрації; вона складається переважно з був.[ших] військових, що їх доля закинула до армії Денікіна та Врангеля, у складі якої вони й опинилися на еміґрації. Не диво, що більшість з них це „малороси", а то й „чистие русскіе"; одначе за останній час і серед них починає викристалізовуватися почуття національної свідомості та виявлятися стремління до відокремлення від „північного брата".

Еміґрація є розпорошена по цілій Болгарії і переважно знаходиться на ріжних фізичних працях. Оплата праці низька, бо вона стоїть у звязку з низьким культурним станом тубільного населення, яке працює „за хліб". Отже стан української еміґрації під оглядом матеріяльним досить тяжкий, гірший від стану московської еміграції, яка ще й досі використовує старі болгарсько-московські звязки та симпатії старого болгарського громадянства. Щойно в останній час поступова частина болгарського суспільства починає виказувати зацікавлення до української справи.

Правною підставою перебування українських еміґрантів в Болгарії є т.[ак] зв.[ані] Нансеновські паспорти. Інформації московських часописів про то, ніби всі еміґранти автоматично одержують підданство, є неправдиві. Підданство одержати досить тяжко навіть тим еміґрантам,що перебувають на державній службі.

Під оглядом політичним українська еміґрація не виявляє якоїсь більшої активности, тому саме, що її національна свідомість дуже слаба. Тому у відмінности від інших теренів, де перебуває еміґрація, у Болгарії вона нездиференційована на чисельні політичні групи. У р. р. 1923-1926, старався тут захопити ґрунт „гетьман" Полтавець-Остряниця, якому навіть удалося заснувати невелику ґрупу. Але в дану хвилю ця ґрупа, зрозумівши шкідливість акції Остряниці, зірвала з ним та існує самостійно. Ґрупа складається з елєментів, що своїм прямуванням наближаються до націоналістів.

Осередок ґен. Скоропадського також підтримує звязки з окремими еміґрантами, одначе утворити тут свою орґанізацію йому не вдається.

Жадним успіхом в Болгарії не користуються соціялістичні партії, бо тутешня еміґрація має переважно праві інтенції.

Від довшого часу намагається тут закріпити свої впливи ґрупа А. Лівицького. При допомозі уенерівських „емісарів", що наїзджають сюди з Чехії та Румунії, вдалося А. Лівицькому заснувати в Софії „Українську Громаду", яка нараховує біля 20 членів. Одначе вважати цю працю за успіш-

ну, а членів названої Громади за „вірнопідданих уряду УНР" не доводиться. Більшість членів цієї Громади попали під вплив групи А. Лівицького виключно завдяки слабій інформованости в тій шкідливій проти-національній політиці, яку, спираючись на Польщу, ця ґрупа переводить, а також з причини недостачі звязку зі соборницькими українськими політичними орґанізаціями. Як завжди й скрізь, А. Лівицький, у цілі притягнення до себе більшого числа українських еміґрантів, „направо й наліво" оперує обіцянками швидкої війни, інтервенцій, від"їзду до Франції, Канади та всякими іншими „благами". Але наскільки ці обіцянки, зі зрозумілих причин, є не до виконання, настільки успіх його праці у Болгарії все зменшується.

Ґрупа А. Лівицького робить також старання навязати відповідні „дипльоматичні" відносини рівнож із болгарськими урядовими колами, однак без успіху. Причиною цього є її „лояльне" відношення до Румунії, яке, очевидячки, не цілком покривається з лінією болгарської політики.

У своїй праці серед еміґрації уенерівці посуговуються тими самими методами, що на інших теренах. Прикладом цього може послужити орґанізація Зїзду Українських Еміґраційних Орґанізацій, що відбувся у Празі у днях 25-27 червня. Підготовку до цього зїзду в Болгарії переводили відомі уенерівські діячі; п. Геродот в Румунії та п.Филонович з Чехії. Підготовка почалася ще у травні, з додержанням так характерних для „уряду УНР" „громадських" метод: таємно та з ізольованням від неї ширшого громадського загалу. Заміти де-яких еміґрантів про те, чому на зїзд не запрошена ціла низка громадських орґанізацій з ріжних теренів, як також протести в цій справі, звичайно, не мали жадних наслідків...

У Болгарії перебуває значна кількість кубанських козаків. Серед них поволі починає виявлятися національний рух та розуміння української справи. Ми вважалиби за конечне та необхідне відповідну акцію серед кубанців, спрямовану до їх національного усвідомлення.

У кінці червня б.[увшого] року до Софії прибув член Проводу Українських Націоналістів, інж.[енер] Костарів, у цїлях засягнення відповідних інформацій щодо тутешніх відносин та переведення орґанізаційної праці. Є підстави думати, що акція українських націоналістів знайде також в Болгарії відповідний ґрунт та що у скорім часі найбільш усвідомлена, активна та певна частина тутешньої української еміґрації увійде в ряди Орґанізації Українських Націоналістів.

Націоналіст.

ДОКУМЕНТ № 321

Статия от Теодосий Полтавцев „Украинците против белогвардейците – отговор на „Возрождение", отпечатана във в. „Заря", от 14.01.1931. София. Печатно. Изрезка от вестник. ***ЦДА ф. 1717К, оп.2, а. е. 347, л. 1- датата, 2 - съобщението .***

Украинците против белогвардейците
ОТГОВОР НА „ВОЗРОЖДЕНИЕ"

По повод моята бележка в „Заря" бр. 2776 по повод посещението на ген. Миллер в София срещнал в Парижкия руски емигрантски в. „Возрождение" бр. 2087 кореспонденция из София, подписана **Вепен** и озаглавена „Украинские самостийники в Болгарии".

Тази кореспонденция е силно тенденциозна. Дължа да посоча неточните и неверни сведения, които дава.

1. Много грешки г. Вепен, като смята, че украинските националисти (самостийники) емигранти в България са малобройни. Те са достатъчно силни и сплотени, та могат да развият успешна дейност и да привлекат и вниманието на столичния български печат.

2. В Бургас украинската организация никога не е имала на чело България-това може винаги да се провери във вътрешното м[инистерст]во.

3. Украинските организации в България съществуват и действуват самостойно, без да им се налага външно влияние.

4. **Интервенционните замисли** на генерал Миллер и сподвижниците му са известни на цял свят.

5. Изглежда, че г Вепен е специалист по „международно право”... Но неговата тенденциозност ме кара да мисля, че той е последовател на ония „международни прависти”, които много „сполучливо” прилагаха едно особено „международно право” през 1887 год. в България и към България. Ще се касае до **историята на Русия и „Малоросия”**, вярвам, че г. Вепен я знае много добре но... само по цензурираните учебници на Иловайски....**Историята на Украйна**, която бе забранена в царска Русия, г. Вепен не я е знаел, не я знае и никога няма да я научи.

6. Вярно е, че по волята на зла съдба сега съм „перикмахер”, както, по същата зла съдба г. Вепен е станал даже „журналист”. Защото-емигранти сме.... Но в миналото нито аз бях „парихмахер” (а, може би бил съм журналист), нито г. Вепен беше журналист, а може би, бил е един **жандармски генерал**...

7. Наистина в София се състоя едно протестно общо украйнско събрание по повод полските насилия в източна Галиция. Но г. Вепен и тук малко греши. Това събрание стана не по инициатива на украйнката колония, а по инициатива **на Украйнското културно обединение в България.** Събранието наистина бе отворено от председателя на УКО г. **Ив. Н. Орлов**, който предложи и резолюцията. Но събранието бе ръководено от особно бюро, избрано от самото общо събрание, както бе своевременно съобщено в софийския печат.

8. Украйнците, живущи в България, за съжаление, материално са твърде зле. Те развиват своята идейна и организационна работа изключително само със средствата, които добиват от членски вноски и от приходите на познатите за българското общество и печат културно-просветни начинания-концерти, вечеринки и др. под.[обни] Това е...

В[ъв] всеки случай, с[ъс] своята кореспонденция в[ъв] „Возрождение”, г. Вепен направи добра пропаганда на нашата дейност в България в полза на украинската национална идея. От удоволствие му изказваме нашата благодарност.

Теодосий Г. Полтавцев, член на укр.[аинското] нац.[онално] Казачество, бивш ком.[андир] на дивизион от 1-ви конен п.[олк] на укр.[аинската] армия.

ДОКУМЕНТ № 322

Резолюция - проест на членовете на УКПД „Украинска Громада в България” в Пловдив от 29.10.1933 г. към държавното ръководство на СССР против глада в Украйна и СССР, публикувана във в. „Българска независимост” от 10.11.1933. София. Печатно. Изрезка от вестник.

ЦДА ф. 1717К, оп.2, а. е. 345, л. л. 17- дата, 18 - резолюцията.

Р е з о л ю ц и я

Приета на протестно събрание на култ.[урно] просв.[етно] д[ружест]-во „Украинска громада” в град Пловдив, състояла се на 29 октомврий 1933 г.

1. Ние, украинците политически емигранти в град Пловдив, организирани в култ.[урно] просв.[етно] д[ружест]-во „Украинска громада” в Пловдив, изслушали доклада на г-н проф. М. Парашчук за глада и общото неутешително положение в Украйна и други територии на С. С. С. Р., протестираме най-енергично против нечовешките издевателства на червена Москва над измъчените и ограбени народи на Украйна, Кубан, Дон и др.

Протестираме против нарочно създадения от Москва глад, безсмислено колективизиране на човешкия труд, изказваме нашите съчувствия на нашите братя в Украйна и апелираме към всички организирани украинци и към цивилизования свят да се обединят и да помогнат на украинския народ в неговата борба за освобождение от червеното Московско иго.

2. Покрусени от масовото избиване на украинското население от обмислено създадения глад от московските властници, навеждаме глави пред сенките на умрелите наши братя в Украйна от глад и обръщаме внимание на цивилизования свят на това кошмарно положение.

3. Изказваме нашите най-горещи благодарности на Негово Превъзходителство г-н министър председателя на Норвегия и председателя на О.[бществото] [на] Н.[ародите] за гдето издигна своя мощен глас пред Обществото на Народите в защита и помощ на умиращият от глад украински народ.

4. Изказваме нашата най-сърдечна благодарност на Негово Великопреосвещенство Кардинал Иницер във Виена – за гдето е организирал междуконфесиен помощен комитет за спасяване на умиращото от глад население в Украйна.

5. Изказваме нашата безгранична благодарност на българското правителство и благородния български народ за указания на нас, украинските емигранти, сърдечен прием, който ние, лоялни гости, намерихме в тази мила и хубава страна – нашето второ отечество.

6. Изказваме нашата благодарност на украинските представители, а особено на г-н министъра Шулгин и „главната емиграция на Рода”[30] в Париж, за тяхната доблестна защита на гладуващото население в Украйна пред О.[бществото] [на] Н.[ародите]

Председател: И. Кравченко
Секретар: О. Пикало

ДОКУМЕНТ № 323

Илюстрована статия от Васил Филонович „До історії будови памятника на могилі М. Драгоманова в Софиї”, за откриването на паметника на Михайло Драгоманов, изработен от М. Парашчук; списък на украинските организациите и направените от тях парични дарения за неговото изработване, публикувани в сп. „Гуртуймося”, год V, ян. 1933, с. 46-52. Хорни Черношице, Чехия. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 773, л. л. 25г., 26, 26г., 27, 27г., 28, 28г.

До історії будови памятника на могилі М. Драгоманова в Софії[31])

В м. Софії в Болгарії 30. жовтня 1932. року відкритий був памятник на могилі великого українського патріота й ученого професора Михайла Драгоманова.

Відкриття памятника пройшло досить добре і було дійсним українським святом в Болгарії. Ми тут не будемо описувати саме те свято, писалось про це на иншому місці; зараз лише почуваємось до необхідности у звязку зі щасливим доконанням давньої мрії – увінчання могили М.Драгоманова достойним нагробником – пригадати українському громадянству початкову історію будови того нагробного памятника, яка замикає в собі матеріяли, що, на нашу думку, можуть бути цікавими не лише для фахівців-дослідників Драгоманова, а й для ширших українських громадських кіл. Щоби накреслити поступ самої думки про постановку памятника, мусимо пригадати 1921 рік – рік, коли на терен Болгарії масово влилася еміґрація, яка походила з України. Випадково, саме в цьому ж році, доля закинула в Болгарію і автора цих рядків. Картина життя української еміґрації в Болгарії була тоді дуже не втішна – жадного захисту, жадного притулку для тих, хто визнавав себе сином України. Не було тоді і жадної української орґанізації. Так минуло пару місяців – час, за який Українці зуміли організуватись та незабаром приступили і до відбудови своєї хати – свого притулку. Саме на цей час і припадає перша турбота про могилу М. Драгоманова з боку української еміґрації. Знав я та ще де-хто з Українців, про те, що саме в Софії був похований наш великий вчений, і тому то ми й почали розшук його могили. Пригадую собі одну з неділь – пішло нас чимало Українців на місцевий цвинтар шукати могилу М. Драгоманова, але і розшук і запитання ні до чого не довели. Звернулись ми тоді до представника українського посольства п. В. Драгомирецького та просили останнього, аби він нам показав ту могилу. На другу неділю, вже разом з п. Драгомирецьким, знову пішли ми на

цвинтар, і тут нам було вказано „куток", де ніби мала бути Драгоманівська могила. „Отут десь..." почули ми вказівку нашого провідника. Та оте „десь" мало нам допомогло, і ми, розсипавшись в лаву, та тим захопивши цілий кут кладовища, від могили до могили, шукали дороге для нас, Українців, місце останнього спочинку великого українського партріота і вченого. Аж, нарешті, вже майже при самому виході з кладовища, одному з нас пощастило знайти ту саму могилу. Сум охопив всіх нас. За пару кроків від могили стояв водовод, а біля нього болото від води. Час війни і сюди вніс пустку і наложив свою печатку руїни. Могили великого Українця фактично не було, була лише запала яма, в яку низько-низько схилився старий потрісканий та підгнилий дубовий хрест, а на хресті, майже до нерозпізнання старий напис: „Михаилъ Петровичъ Драгомановъ"; але ми скорше догадались, аніж прочитали той напис. Сумніву не було – ми стояли у дорогої нам могили Михайла Драгоманова. Знявши шапки, ми мовчки схилили свої голови, віддавши тим шану і привіт з далеких, рідних, широких степів нашої Батьківщини – Її щирому відданому синові.

Тут-же таки на могилі зародилася думка реставрувати її, а за думкою пішла жвава праця. Скоро яму було засипано, за пару днів обложили могилу дерном, поправили та вирівняли хреста. А за пару тижнів поставила „Українська Громада в Софії" й огорожу, витесану здебільша автором цих рядків.

Не раз приходилось ходити потім на могилу та то барвити огорожу та хреста, то поновляти старі поржавілі вінки. На весні могилу уквітчали барвінком і квітами. Так могила Михайла Драгоманова стала місцем, де майже щодня можна було побачити когось з Українців.

Ясно було для нас, що хоч і виконали ми тоді наш обов"язок, постільки, звичайно, було то в наших силах, але треба було думати і за майбутнє, а то за сталий, добрий і достойний нагробок. Ще тоді-ж в р. р. 1921-22 мені приходилось писати, головним чином до Америки, аби там хтось перебрав на себе ініціятиву по збірці пожертв на памятник. Особливу надію покладав я тоді на гуртки, що мали своїм патроном Михайла Драгоманова та пишалися його іменем. На жаль, не мав я тоді точних адрес, і де-які листи повернулись назад, на другі ж не дістав і відповіди.

Незабаром мені довелось покинути Болгарію та осісти на Чехах. В Болгарії ж утворилась організація „Гурток ім. М. Драгоманова", і він-то вже разом з другими Українцями турбувався час-відчасу могилою. Знову було перефарбовано кимсь огорожу та хреста, підтримувалась і сама могила. Йшли роки. Багато довелось пережити нашим Українцям в Болгарії. За цей час багато Українців в Болгарії вели жваву переписку зі мною, не мало місця уділялося в ній і турботам про могилу але, безперечно, перед вели в цьому „драгоманівці" – а то гурток його імени. Саме тоді наближалося 30-тиліття з дня смерти М. Д-ва. Під впливом листів „драгоманівців" повстала у автора цих заміток знову думка про постанову сталого тривалого надгробка; а ювилей, що наближувався, давав нагоду до доброго і успішного переведення думки в життя. Тепер вже я був певен, що „драгоманівці" в Болгарії приложать, як найбільше зусиль, аби доконати задумане. Надіявся я і на те, що громадянство на Чехах тому допоможе.

Щоби ближче стати до переведення думки в життя, я зпочатку почав наводити інформації про вартість того чи иншого памятника і, маючи на увазі лише забезпечити могилу так, щоб вона і без постійного за нею уходу, пеклування мала пристойний вигляд, рішив поставити на могилі залізну огорожу і положити великий камінь-плиту з граніту. Писав десь я в червні року 1925 п.К-му, що проживав в Софії, аби останній прицінився у майстрів за такий памятник. Далі поширена була справа більше, а я просив через п. Ів. Вонарху „Гурток ім. М. Драгоманова" в Болгарії скласти комітет, який би і перебрав на себе справу постановки памятника.[32] Це моє прохання незабаром було виконане, й я вже 2. листопаду 1925. року дістав офіційний лист за ч.[астину] 1 від «Комітету будови памятника на могилі М. Драгоманова». В цьому листі мене повідомлялося про склад Комітету а то: Голова – Б. Цибульський, члени – Ів. Вонарха-Варнак, Ів. Маслюк, П. Романюк, та Ів. Коршун. Всі вони Були членами «Гуртка ім. М. Драгоманова».

Комітет цей, організувавшись сам, ще тоді мало уявляв, як саме він розпочне свою працю та якими засобами буде оперувати, і тому голова Комітету писав мені та просив поради:»Прошу не відмовити інформувати мене про ті кошти, якими має оперувати Комітет, а також, взагалі, висловить Ваші коментарні думки, котрі торкатимуться справи нашого Комітету.»[33]

От приблизно з цього розпочаті були перші кроки Комітету. Розпочата була зараз же збірка пожертв на памятник серед членів „Гуртка ім. М. Драгоманова", головним чином, в більшому скупченню їх на тартаку Балабанова в с. Кочериново та на копальні Перник. Розпочав підготовку до збірки й я – тут на Чехах. Розпочавши справи з постановкою памятника, ні я особисто, ні комітет не розраховували на якусь значнішу збірку, на яку можна було б поставити добрий, коштовний памятник, тому і малось спочатку на увазі забезпечити лише могилу так – щоб вона і без постійного догляду за нею мала пристойний вигляд; саме тому я й пропонував комітетові свій перший проект нагробка а то, згадану вже, звичайну гранітову плиту та огорожу біля неї.

Так пройшло біля 4-5 місяців. Склад комітету трохи змінився, тому що 2 члена його, а то Ів. Вонарха та Г. Маслюк за цей час від"їхали до Франції. Новими членами вступили М. Колесник та Ю. Полтавченко.

Даючи ті чи інші поради комітетові, я, між иншим, в листі свойому від 5.X.1925. року просив увійти до складу комітету проживаючого в Софії скульптора М. Паращука. Члени комітету були розкидані по Болгарії, і тому справа ця затягнулася – почалось між членами листування – обмін думок; ходило, головне, про те, чи надавати новому членові, не-"драгоманівцю", право рішаючого голосу в комітеті; аж, нарешті, 5. травня 1926. року відбулось засідання комітету, на якому вирішено: „кооптувати в склад комітету на правах члена його мешкаючого в м. Софії проф. скульптора М. Паращука, котрий дуже корисний для справи, яко фахівець руководючий і надзираючий за будовою памятника".[34] Тоді-ж було постановлено звернутися до доньки М. Драгоманова – пані Л. М. Шишманової та порозумітися з нею щодо постановки самого памятника та де-яких деталів на ньому – головне ходило про те, чи має бути на памятникові хрест, чи ні. Того ж таки дня обидві ці постанови були переведені в життя – проф. Паращук дав свою згоду увійти в комітет, а з Лідією Михайловною умовлено було, що вона візьме на себе обов"язок, щодо уреґулювання з болгарським урядом ріжних формальностів, звязаних з постановко памятника. Тут же довідалися, що ще перед В.[еликою] війною в Софії був заклався комітет по будові памятника, який зібрав 1.000 б. левів, але війна не дала змоги перевести в життя цю справу, і гроші було покладено в Софійський Народний Банк. На порушене комітетом питання з приводу релігійних принципів, що мають стосуватися до переконань покійного М. Драгоманова та погляду пані Л. М. Шишиманової, щодо християнських емблєм на памятникові, а також і ритуалу – пані Шишманова приблизно сказала наступне :»Мій покійний батько не був атеїста, він цілком був християнином. Правда, він визнавав, що православіє не задовольняє його душевну сторону; більш досконалости в ученню християнському він знаходив у реформаторстві, а тому і прохав, що коли він помре, то щоб похорон його доконався не православним пан-отцем, а протестанським пастором. Коли мій батько помер, я звернулася до пастора при ґерманській лєґації, але пастор цей відмовився, боючись щоб з цього не вийшло якоїсь наприємности з боку болг. Уряду. Тоді я знайшла болг. пан-отця-протестанта, який і поховав мого батька».[35] Через все це пані Шишманова вважала, що на памятникові хрест, як емблєма християнства, має бути, бо ж і до того він був і є на могилі.

На другий день – 6. травня відбулося засідання комітету вже разом з кооптованим членом п. Пращуком, де його і було обрано скарбником. Комітет, шляхом огляду памятників на кладовищу разом з проф.Паращуком намітив собі, як зразок один з них та доручив п. М. П-кові: "Замовити нагробок по наміченому комітетом зразку, при чім, всановлення архітектурних деталів віддано на компетенцію п. Паращука. Вартість памятника не мала перевищувати суму 15.000 левів".[36] Тим самим комітет відійшов від моєї думки про постановку на могилі лише плити. Який саме нагробок облюбував собі комітет, мені не було відомо. Сталося так, що зараз же по цій постанові комітет одержав від мене листа, в якому я просив, що наколи-б порішили ставити нагробок якийсь инший, то наперед би мене про це повідомили. Лист цей дістав голова комітету вже тоді коли був по за Софією; але ще разом майже зі всіма членами комітету. Постановлено було тут же – 7. травня знов командирувати в Софію 3-х членів а то: п. п. Полтавченка, Коршуна та Колесника, щоби там на місці дорозумітися з рештою членів п. п. Романюком та Паращуком. Сталося так, що ці 3 члена: „винайшли випадково вже готовий нагробок за досить поцінну суму – 10.000 левів та, боячись, щоб нагробок цей не був проданий комусь иншому, а також і того, що приймаючи на увагу протяг часу

на переписку між Чехами і Болгарією установка памятника не встигла б до 22. червня, порішили, не чекаючи Вашої відповіди цілком покладаючись на Вашу згоду, остаточно залишити нагробок за собою, давши для цього завдаток 2.000 левів."[37] Разом з цим листом надіслана мені була і приблизна шкица того, вже купленого, памятника. Шкица цього примітивно-незграбного памятника мене вразила. Для мене ясно було, що такого памятника ні в якому разі не можна було ставити, й я, наражаючись на непорозуміння і невдоволення членів комітету, запротестував проти постановки закупленого вже памятника. Непорозуміння, правда, таки і вийшло, але комітет все-якось повернув свій завдаток назад і відмовився від закупленого нагробка. Я між тим обіцяв надіслати звідсіль проект, випрацьований тут на Чехах фахівцями; і, дійсно, десь в кінці травня чи на початку червня я надіслав проект, випрацьований та виготовлений відомим істориком мистецтва і ґрафіком Др. В. Січинським. Але за той час випрацював свій проект і п. Паращук та такий замовив у майстера.

Між тим йшла збірка пожертв. Надія моя на жертвенність членів „Драгоманівського гуртка в Болгарії" мене не завела – всі радо і з охотою, не дивлячись на матеряльну скруту, прийняли участь в пожертвах, а сам гурток збірав гроші на ту-ж ціль шляхом постановки де-кількох вистав, з яких чистий прибуток записувався на фонд будови памятника. В конечному підрахунку збірка в Болгарії випала так: Укр.[аїнська] колонія на тарктаку Балабанова в с. Качериново – 5.000 б.л., на копальні Перник 1.106 б.л. (в обидвох колоніях були в більшости члени гуртка ім. М. Драгоманова) поодинокі особи в Софії – 230 лева (Див.[ись] звіт К-ту).

Одержавши підписаний лист комітету в Болгарії, я звернувся до Ректорату Українського Педаґоґічного Інституту ім. М. Драгоманова в Празі та просив останній перебрати на себе ініціятиву збору пожертв, але Ректорат на те не згодився, давши згоду лише підтримати цю мою акцію, і на підписному листі зробив свою примітку: «Український Педаґоґічний Інститут ім.М. Драгоманова в Празі підтримує ідею збору пожертв на будування памятника М. Драгоманову, патрону Інституту».[38] Прийшлось збірку переводити самому. Загально вона винесла 3.290 корон чеських. До підписаного були ще дописані мною і передані в загальний фонд комітету – 485. кор.чес., надісланих в свій час, з Болгарії гуртком ім. М. Драгоманова, як членські внески до У.[країнського] В.[іськового] С.[оюзу]; останній же в той час влився до складу «Союзу Вояків Армії УНР», гроші ж Підп.[исний] лист від В. Фи-ча (Филоновича) залишилися у мене на руках, а тому, що належали вони фактично „драгоманівцям", я вважав потрібним внести їх в фонд будови памятника.

До цих зібраних грошей треба додати ще 5.000 б.л. переданих комітету панею Л. М. Драгомановою-Шишмановою, з яких 3.000 б.л. дано було нею п. Паращукові, як нагороду за його працю по керуванню постановою памятника, але п. Парашук відмовився від них в користь загального фонду.[39]

Загально зібрано було комітетом 26.492. б. лева.

Гроші були зібрані, памятник замовлений – все здавалось йшло досить добре, але трапилась несподівана перешкода, і постановка памятника затягнулась на досить довгий час і то тому, що Софійська Мійська Управа, даючи дозвіл на постановку памятника, вимагала переносу могили на инше місце. Здавалось, що-найменьше, дивна вимога – переносити могилу вже після того, як покійний лежить в ній цілих 30 років, а проте Мійська Рада мала рацію, бо по новому розпланованню кладовища та проложенню в ньому алєй, могила М. Драгоманова більшою своєю частиною виходила на одну з таких алєй. Отже треба було або зрівняти могилу із землею, або перенести тлінні останки на инше місце, а на це треба було, зрозуміло, засягнути згоду доньки покійного – Лідії Михайловни. Ця згода після довгих вагань порушити спокій батька, все ж була дана. Остання перешкода була усунена. Памятник був витесаний і готовий до постановки. Западали постанова за постановою комітету про термін закінчення праці постановки самого памятника, яка тепер вже залежала виключно від керуючого постановкою п. М. Парашука, але йшов рік за роком, а памятник все ще не був на могилі. Серпня 12. дня 1930. року на засіданню комітету керуючий працею на могилі:"п. Паращук доложив комітетові, що ним переведені роботи по розкопці могили для перемішення тлінних останків покійного на нове місце, згідно з постановою Софійської Міської Управи. Самий же памятник має бути поставлений між 15-23 вересня 1930. року"[40] На цьому ж засіданні комітету сталася знову зміна в складі його: пан Полтавченко з власного бажання вийшов з комітету, а на його місце увійшов Іван Міщенко.

На жаль, і вересневий термін 1930-го року не був дотриманий, і вже без видимих причин громадянство мусіло чекати ще цілих два роки, аж нарешті, 30. жовтня року 1932. памятник був відкритий. Закінчивши постановку памятника, комітет передав своє право на відкриття памятника Укр.-Болгарському т-ву, що і влаштувало святочне відкриття.

Сам памятник є гранітовий. Уміщений він в головах на могилі. Представляє собою стоячі одна на одній плити розмірів: вишина 190 см., ширина 70-80 см. На передній плиті вміщені тризуб, під ним круглий медальон – посмертна маска М. Драгоманова, а далі напис: Михайло Драгоманів. Під написом висічений хрест і роки народження 1841 і смерти 1895. Крім того, вміщено ще напис „Великому Громадянинові від Української еміграції".[41]

Гадаю, що постановкою памятника не є достатнє хоронена могила. Треба б було додати ще до нього ту чи иншу огорожу, яка б хоронила останнє місце спочинку українського вченого і Великого Громадянина.

З огляду на те, що досі не було публіковано грошевий звіт останній тут подаю за протоколом, надісланим мені К-том будови памятника. М. Драгоманову в Софії.

Справоздання

„Комітету по будові памятника М. Драгоманову" в отриманню і видатках грошей, зібраних на будову памятника-нагробка на могилі М. Драгоманова.

Прибутки.

А. Збірка гршей в Чехословаччині, проведена і переслана Комітету через Пана Филоновича.

1. Укр. Педаґоґіч. Інст. ім. М. Драгоманова..... 500 кч.рон
2. Укр. Гром.[адський] Вид.[авничий] Фонд ..... 300 „
3. Укр. Університет у Празі ..... 100 „
4. Редакція „Нової України" ..... 300 „
5. Центральний Союз Укр.Студентів „Цесус" ..... 100 „
6. Український Комітет у Празі..... 150 „
7. Український Інститут Громадознавства..... 150 „
8. Українська Кооперація „Самопоміч" ..... 50 „
9. Професори Укр. Господ.[арської] Академії в Подєбрадах..... 580 „
10. Українська Студспілка – Брно..... 52,50 „
11. Студенти Укр. Педаґоґіч. Інст. ім. М. Драгоманова..... 86,50 „
12. Українська Академічна Громада в Подєбрадах..... 100 „
13. Через п. Прокопова з Подєбрад ..... 93 „
14. Економічне Т-во в Подєбрадах через п.Осауленка..... 41 „
15. Українська Студентська Кольонія – Пшибрам..... 98 „
16. Українська Академічна Громада – Прага..... 80 „
17. Поодинокі особи ..... 409 „
18. Передані Полк. Филоновичем ..... 485 „

Разом 3775 „

(Три тисячі сімсот сімдесят пять корон чеських
Після розміну їх на болгарську валюту .....15156 лев.
(пятнадцять тисяч сто пятдесят шість левів)

Б. Збірка пожертв в Болгарії.

1. Укр.кольонія в с. Кочериново (тартак Балабанова) ..... 5000 „
2. Укр.кольонія в м. Пернику. (Копальня Перник)..... 1106 „
3. Поодинокі особи в м. Софії ..... 230 „
4. П-ні Л. М. Шишманова-Драгоманова пять тисяч левів, з яких три тисячі дано нею п. Паращукові особисто в нагороду за його працю по керуванню постановкою памятника, від яких грошей п. Паращук відмовився на користь загального фонду5000 „

Всього поступило прибутку .....26492 „

(Двадцять шість тисяч чотириста девяносто два лева)

Видатки.

1. Майстеру каменяреві за будову і постановку памятника на місце ..... 16000 лев.
2. Бронзовий медальон, відлитий з посмертної маски М. Драгоманова ..... 6035 „
3. Цинова труна для відкопаних тлінних останкі М. Драгоманова ..... 800 „
4. Видатки по виплаті ріжних нальогів, зв”язаних з дозволо постановки памятника на цвинтарі ..... 1200 „
5. Видатки зв”язані по поїздках Голови Комітету по справа Комітету ..... 720 „
6. Витрати п-на Филоновича по збірці пожертв в Ч.С.Р. ..... 818 „
7. Дрібні витрати по рахунку п-на Паращука ..... 300 „
8. Поштові витрати по рахунку п-на Коршуна ..... 97 „

Разом .....25970 лев.

(Двадцять пять тисяч девятсот сімдесят левів)

Зістається невитраченими .....522 лев.

Сума ця – 522 лева має бути передана „Комітету по відкриттю і посвяченню памятника М. Драгоманову”

Голова Комітету *Б. Цибульський* (в.р.) Члени *Паращук* (в.р.) *Коршун* (в.р.) *І. Міщенко* (в.р.) *П. Романюк* (в.р.) 1932. р. 18. травня. Софія, Болгарія.

ДОКУМЕНТ № 324

Информации „В България” за проведени тържества от УКПД „Тарас Шевченко” във Варна /стр. 29/ и УКПД „Украинска Громада в Пловдив”/ с. 29-30/. публикувани в сп. „Тризуб”, бр. 6 /364/ 05.02.1933. Париж. Печатно. Укр. ез.

ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 352, л. л. 15, 15г.

В Болгарії

- Загальні збори Українського Товариства «Тарас Шевченко» у Варні відбулися в неділю, 1 січня с.[ього] р.[оку]. Голова Т-ва інж. М. Крижанівський урочисто відкрив збори, вітаючи присутніх з Новим Роком та висловлюючи побажання, щоб у новому році поширилася праця товариства на користь національній справі та на славу Україні. У відповідь на це по салі залунало «Слава Україні»!

Далі п.голова запропонував ушановати пам»ять патрона Т-ва – Т. Шевченка – співом «Заповіту», який і виконали всі присутні разом при піднесеному настрої. Потім збори вшанували вставанням пам»ять члена Т-ва небіжчика полк.Пелехи і заспівали йому «Вічную пам»ять».

У діловій частині засідання було зачитано доклади Ради, Фінансової та Ревізійної комісій, а тако-ж проєкт бюджету Т-ва на біжучий рік. Ревізійна Комісія підкреслила добре поставлену відчітність в Раді Т-ва і запропонувала висловити Раді подяку за проведену працю в минулому році.

Після вирішення де-кількох питань принціпового характеру та біжучих справ збори приступили до вибору нової Ради. На голову Т-ва обрано інж. М. Крижанівського, на заступника голови – п. Г. Бондаря, на секретаря – п. В. Коваленка, на скарбника – п. Й. Борисевича, на радника – п. Г. Горбатенка.

Збори закінчилися співом «Зібралися всі бурлаки» та «Ще не вмерла Україна».

- Ялинка в Українській Громаді в Пловдіві. На перший день Різдвяних свят о 6 год.[ині] вечера, в помешкання Української Громади в Пловдіві, зібралися всі громадяне з своїми дітками, прийшло тако-ж багато болгар та троє донських козаків, із своїми дружинами та дітьми.

Свято почалося співом різдвяних колядок, після чого діти весело танцювали навколо ялинки й весело співали, як пташенята. До дитячого хороводу приєдналися й старші, які, забувши про свої турботи, приспівували своїм діткам у хороводі.

О год.[ині] 9-ій почалися дитячі декламації та співи, після чого роздавалися дітям подарунки по номерах, які виймала з шапки найменша дитина. Де-які маленькі діточки, бачучи, що иншим вже дали подарунки, почали були плакати. Але як прийшла черга на них, то тим більше раділи з подарунків.

Потім всі присутні були запрошені до спільної вечері, перед якою голова Громади прочитав привітання, які Громада одержала з багатьох місць. По зачитанні привітань всі разом заспівали «Ще не вмерла Україна», а голова Громади в короткій промові привітав присутніх із святами та запросив до вечері. Під час вечері співали українські пісні, а після вечері тако-ж співали та танцювали аж до 2-ої години ночі.

К. Л.

ДОКУМЕНТ № 325

Информация „В България” за проведено детско тържество от УКПД „Тарас Шевченко” във Варна публикувано в сп. „Тризуб”, бр. 7(365), от 12.02.1933, /стр. 29-30/. Париж. Печатно. Укр. ез.

ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 352, л. л. 31, 31г.

В Болгарії

- Різдвяні свята у Варні. 6 січня с.[ього] р.[оку] Українське Культурно-Просвітнє Т-во «Тарас Шевченко» у Варні влаштувало спільну для своїх членів кутю, а 9 січня – ялинку для дітей членів та знайомих болгарських діячів – прихильників України.

На кутю українське жіноцтво приготовило ріжні традиційні українські страви, і зібралося на вечерю 25 осіб. Підчас вечері, яку влаштовано було за старими українськими звичаями, співали колядки та ріжні українські пісні.

Розійшлися громадяне пізно, задоволені з проведеного разом часу у спогадах про рідний край, та висловлюючи свою щиру подяку «дідові», якого було обрано на голову підчас святочної вечері.

Ялинку влаштував Жіночий Комітет при Товаристві. Ялинку було вбрано виключно білими іграшками, зірками й т.[ому] п.[одібне], що робило враження снігу. Біля ялинки сяла велика зірка із срібних ниток, ілюмінована елєктричними лампками. Почалося свято співом «Рождество Твоє» в супроводі філармонії, після чого було виконано цікавий програм. Особливу увагу звернула на себе 10-тилітня Оля Юрицина декламацією «Учітеся, брати мої» та чудово виконаним гопаком; до того вбрана вона була в надзвичайно гарне українське національне вбрання. 8-літня Олена Хмара дуже поважно продекламувала «Обідрана по-над Дніпром сиротою плаче». Маруся Голдобина, вдягнута українським хлопцем, мистецьки затанцювала гопак, а потім – у кавказькому одязі – лєзгінку. Але більше всього припав присутнім до серця живий образ «Мати з дитиною» - пані Д. Бондарева з Оленою Юрицинівною в мальовничих національних убраннях.

Усім 30 дітям було роздано жовтоблакитні торбинки з цукерками, горіхами, мандаринами та инш.[им], а дітям членів ще й подарунки від членкінь Товариства. Розходилися всі під вражінням мило проведеного часу в рідному оточенні.

Товариство висловлює щиру подяку паням: С. Німцевій, Д. Бондаревій, А. Голдобиній, В. Стефаниковій, Л. Крижанівській та Л. Юриciній, що не дивлячися на скрутне становище, поклали багато зусиль та праці для влаштовання ялинки, а тако-ж пп.[анам] А. Гомберґові, В. Даневичеві, Н. Муродіанові та В. Голдобинові за зроблені пожертви. Товариство рівно-ж дякує всім, що спричинилися до успіху свята.

ДОКУМЕНТ № 326

Информация „В България” за организирано детско тържество от УКПД „Украинска Громада в България” и УКО в София, публикувано в сп. „Тризуб”, бр. 14(372) от 02.04.1933 г., с. 15. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 352, л. 104.

В Болгарії

- Дитяча ялинка в Софії. Цілий ряд років Українська Громада в Болгарії справляє дитячу ялинку на водохреща 19 січня. У 1933 році це традиційне свято відсвяткувалося більш урочисто, бо софійські українці нарешті дійшли до порозуміння виступати однією сім”єю на загальнонаціональних святах.

Культурне Об”єднання в Болгарії радо відгукнулося на заклик Української Громади, і в помешканні Громади зібралося над 60 дітей, які від 6 до 9 годин веч.[ора] весело бавилися біля гарно прибраної ялинки.

Наташа Рибілківна відкрила свято артистичною декламацією вірша Олеся, який на присутніх справив надзвичайне враження. Надія Толошна в українському вбранні чудово протанцювала під музику гопак, за що була нагороджена бурею оплесків, і танець їй прийшлося повторити ще раз.

Ще раніше було зазначено дітям, що хто вивчить українські вірші, той дістане ліпший подарунок, і діти одно перед другим старалися визначитися, а батьки раділи за них і забули на цю хвилю про злидні і своє вигнання. Одна 4-хлітня дитина не могла вивчити жадного вірша, але вийшла й сказала:»Люблю тата, маму й рідну Україну». Деякі дорослі від цього заплакали.

Дід Мороз обдарував діток жовто-блакитними торбинками з цукерками та ріжними подарунками, і діти задоволені й щасливі розійшлися по домах, а дорослі бавилися ще далеко за північ.

Комісія по влаштуванню ялинки від імени обох орґанізацій приносит щиру подяку всім, хто зпричинився до зактивізування влаштовання традиційного нашого свята.

Такі традиційні свята відограють у нашому еміґраційному житті велику ролю, і бажано було б, щоб вони завше відбувалися одною сім»єю.

Г. Карпилівський.

ДОКУМЕНТ № 327

Информации „В България” за честването от УКПД „Украинска Громада в България” в София и УКО на деня на националната независимост на Украйна - 22 януари /стр. 28/, за честване на рождения ден на Т. Шевченко от украинската колония в София /стр. 29/ публикувани в сп. „Тризуб”, бр. 16-17 (374-5) от 16.04.1933. г. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 352, л. л. 126 г., 127.

В Болгарії

- Свято незалежности в Софії. У неділю 2 січня «Українська громада» разом з «Культурним Об»єднанням» обходили свято державної незалежности та соборности України.

О год.[ині] 11, після служби Божої, до церкви св. св. Кирила та Методія бувші старшини внесли прапор Української Громади і два п.[ан]-отці болгаре відслужили замовлену службу, після якої було піднесено многоліття українському народу та «вічну пам»ять» тим, що життя своє віддали за Україну. Добрий хор під керуванням п.Володина створював святочний настрій.

По скінченні молебствія всі зібралися в салоні при церкві на урочисту академію, яку відкрив голова Громади п. проф. Паращук гарно виголошеною промовою. В промові своїй п.Паращук указав на святість історичної дати 22 січня для українського народу, коли слово «незалежність»пролунало

по всій українській землі, і що цю дату тепер святкують усі українці, де б вони не знаходились, а тако-ж і там, де зерез не можна і думати вільно, - тихенько згадують цю дату, як казав безсмертний Тарас Шевченко, щоб і вітри не чули.

Закінчуючи свою промову, промовець закликав усіх до єдности, до спільної праці, щоби, хоч і ріжними шляхами, дійти до здійснення універсалу, проголошеного 22 січня 1918 року.

Далі, панночка Тетяна Рибальченківна з великим умінням і хистом прочитала вірш, який зворушив присутніх до сліз.

Від Української Громади виступав з рефератом п. Тимофіюк, а від Культурного Об»єднання – п. Шеманський. Обидва референти були заслужено нагороджені оплесками.

Академію закрив голова Культурного об»єднання п. Колесниченко високопатріотичною промовою та побажанням як найскоріше повернутися на самостійну, незалежну Україну.

І. Карпилівський.

- Шевченківське свято в Софії. Українська еміґрація в Софії, як і щороку,відсвяткувала в неділю 12 березня с.[ього] р.[оку] Шевченківські роковини.

У церкві св. св. Кирила й Методія було відслужено панахиду п.[ан]-о.[тцем] Дмитром (болгарський священник, але всі знають його українським), який до присутніх, що зійшлися на цей раз в дуже поважній кількості, сказав гарну, змістовну промову. У своїй промові п.-о. Зауважив що Шевченко, який боровся за визволення свого народу, належить не лише українцям, а є він всеслов»янським, світовим ґенієм. Він належить всім тим народам, які люблять волю.

Після церкви все громадянство зібралося в сусідньому салоні, де відбулася святочна академія, яку відкрив вступним словом п. Колесниченко. Оркестра зіграла «Заповіт» та «Ще не вмерла Україна», після чого почалася програма свята.

Маленька донька одного з членів Громади продекламувала вірш на честь Шевченка, а панна Рибальченківна продекламувала «Минають дні, минають ночі». Потім було зачитано кільки рефератів: п. Крутицький прочитав біоґрафію Шевченка, а п. Коршун – на тему «Пророк національного відродження України», та ще два реферати прочитали п. п. Федорний і Шипонський. Свято пройшло добре і всі були вдоволені.

Закрив свято п.Тимофіюк короткою, але гарною промовою.

Балкан.

ДОКУМЕНТ № 328

Информации „В България” за създадена нова украинска организация в Русе /стр. 11-13/, за дейността на УКПД „Украинска Громада в България” в София под двугодишното ръководство на М. Парашчук /стр. 13/; за проведена украинско-кубанска вечеринка в Пловдив / стр. 13-14/, публикувани в сп. „Тризуб”, бр. 18 (376) от 30 апр. 1933 г. с. 11-14. Париж. Печатно. Укр. ез.

ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 352, л. л. 133, 133г, 134, 134г.

В Болгарії

- Нова українська орґанізація в Рущуку. Ще одна українська орґанізація повстала на терені Болгарії. Тяжко дається ця справа, але все-ж дається. Після семи місяців блукання по ріжних канцеляріях, статут «Українського Культурно-Благодійного Брацтва у м. Рущуку» нарешті затверджено болгарським міністерством внутрішніх справ. З»явилася нова, молода українська орґанізація, і зараз-же взялася до праці.

Тяжкий матеріяльний стан взагалі всіх еміґрантів у Болгарії. Але найбільше відчувають це еміґрании-українці без своїх орґанізацій. Росіяне, що мають свої організації, які сіткою покрили терен Болгарії, все-ж инколи дістають ріжні допомоги в скрутний час. Українці-ж, що не хотять входить до російських орґанізацій, не можуть у своєму тяжкому становищі розраховувати на жадну допомогу.

Тому молоде, новопостале Брацтво, приймаючи на увагу становище наших еміґрантів, зразу ж приступило до виконання одного з своїх завдань, ясно зазначеного в назві організації – завдання благодійного. Жваво й дружнє взялась орґанізація за влаштованє української вечірки з благодійною метою – допомогти безробітнім українцям.

Місцеве болгарське суспільство сердечно відкликнулося на добре діло, і перша українська вечірка в Рущуку за ввесь час перебування нашої тут еміґрації відбулася 25 лютого с.[ього] р.[оку]

Невеликі ще сили молодого українського Брацтва, щоб можна було від нього за такий короткий час його існування багато вимагати. І вечірка не мала якогось визначного, витримано-художнього програму. Де-кільки українських музично-вокальних виконань, гопак – придавали вечірці український характер. Було зорґанізовано лотерею і, як завжди буває на вечірках, де не останню ролю грають танці – фіґурувала пошта, конфеті, серпантин.

Чистого прибутку з вечірки було отримано 2000 левів. З цих грошей отримали допомогу сім чоловік українців з тих, які найбільше в ній мали потребу. Невелика це підтримка, не може вона задовольнити гострої нужди в цей тяжкий час безробіття, але все-ж таки сотня, друга левів хоч на короткий час скрасить де-кому нужденне існування. Але ця мала матеріяльна допомога стає величезною, і не тільки для тих, що цю допомогу отримали, а й для тих, що взяли на себе працю здобути її для инших.

Таку матеріяльну допомогу в першу чергу отримало само Брацтво in corpore. Тільки свої власні сили, добре побажання й власну енергію вложило Брацтво в працю для досягнення шляхетної мети. Надія й віра, з якими орґанізація пішла по шляху виконання доброго діла, не завели, і це зміцнило її ще молодий дух. І чим далі, тим більше він буде кріпнути. Буде гартуватися енергія для дальшої праці Брацтва, згідно з тими завданнями, які зазначено в його статуті і які, як у фокусі, мають сходитися в найвищому завданні – плеканні національно-державної ідеї і відданої любови до своєї батьківщини: як серед своїх членів, так і взагалі серед незрячих братів українців, яких ще так багато розсіяно по всій Болгарії.

Багато праці для влаштування вечірки припало на долю членів Брацтва, але найбільше зпричинився до її успіху голова орґанізації п. полк. Реков, що навіть свою працю, з якої він живе, залишив на де-кільки день перед вечіркою. Умілою, діяльною й енергійною помішницею у нього була його вірна дружина, шановна Таісія Тимофієвна, яка користується спільною симпатією всіх членів Брацтва. Не можна не згадати також праці, яку вложив на влаштування вечірки п.Йосип Мусієнко.

Взагалі-ж, серйозність, відношення до справи, повна відданість ділу, безконечна енергія і свідомість у виконанні своїх обов»язків були тими факторами, що так багато зпричинилися як до влаштування самої вечірки, так і до позитивних її результатів.

Н.

- 12-го березня с.[ього] р.[оку] «Українське Культурно-Благодійне Брацтво у м. Рущуку» відзначило, як день спомину роковин пам»яти народження і смерти українського духовного вождя і народного поета Тараса Григоровича Шевченка. До цього приєднано було і святкування 15-х роковин проголошення незалежности України. Своєчасно відзначити цей день українська орґанізація в Рущуку не мала можливостей з огляду на те, що тільки в лютім місяці дістала від болгарського уряду затверджений свій Статут.

Урочиста академія відбулася в приміщенні однієї із гімназій м. Рущука. Академію відкрив голова Брацтва полк. Реків промовою, в якій зазначив ті моменти в житті українського народа, пам»яти і вшануванню яких присвячено цей день спогадів.

Член орґанізації п. Й. Мусієнко зачитав реферат, присвячений пам»яті великого кобзаря, в якому згадав перед авдіторією про біоґрафичні відомості поета і зазначив ту велику ролю, яку відіграв наш батько Тарас в житті української нації.

Хор, складений з членів своєї орґанізації, виконав «Заповіт», який з увагою, в урочистому піднесенні, присутніми було вислухано стоючи.

Далі слідкували декламації з творів Шевченка в перемішку з вокальними виконаннями хору.

На кінці забрав слово член Брацтва п. Б. Цибульський на тему «В 15-ті роковини проголошення незалежности України». Згадавши цей акт, проголошений 4-м Універсалом, згадавши ту тяжку

політичну тодішню ситуацію, яка не сприяла народу українському міцно і настало цю незалежність затвердити, п. Цибульський зазначив етапи праці, яку наша еміґрація провела і проводить на чужині, щоб бути морально готовими і духовно озброєними на той час, коли Україна знову виборить свою незалежність. Зазначив промовець і ту колосальну працю, яку проводить наш уряд як на полі міжнародньому, популяризуючи ідею української незалежности і прихиляючи симпатії чужинецьких політичних і дипломатичних кол, так і працю по орґанізації своїх власних українських сил, щоб бути готовими на той день, коли Україна покличе своїх дітей міцно зімкнути шеренги для звільнення від ворога. Проголошена «слава» Українській Народній Республіці підхоплена була присутніми і покрита гімном «Ще не вмерла Україна», відспіваним хором разом з усіма.

Незалежний.

- З життя Української Громади в Болгарії. Майже два роки провадила Українська Громада в Болгарії (Софія) свою працю під головуванням проф. п. Паращука, який на належну висоту підняв українську справу серед болгар, використовуючи всі нагоди та можливості в цілях української пропаґанди в Болгарії. Так що тепер, в країні, де й чути не хотіли про ріжницю між росіянами й українцями, маємо цілий ряд болгарських діячів – наших прихильників, які вже самі ведуть далі українську роботу.

За часу головування п. Паращука від орґанізації відійшла була ґрупа в вісім чоловік, яка до останнього часу не приймала ніякої участи в житті Громади. Таке явище гнітило всіх і п. Паращук ужив усіх заходів, щоби ці наші еміґранти повернулися до своєї сім»ї, що й сталося в листопаді місяці мин.[улого] року (після подання заяв, загальні збори Громади прийняли всіх знову до Громади). Щоби вмиротворити цілком орґанізацію п. Паращук думав увести до Управи Громади 2-х чоловік з бувшої опозиції і на загальних зборах 25 грудня м.[инулого] р.[оку] було дообрано до складу Управи пп. Куліша та Огієнка. Але вони відмовилися ввійти до Управи. Вимагаючи, щоби всю Управу було цілком переобрано.

Щоби дати можливість їм себе ліпше виявити в громадській роботі, стара Управа після цього 19 лютого с.[ього] р.[оку] подала до демісії, хоч до нових виборів, які мали відбутися 1 липня, було ще далеко.

На зборах 19 лютого нову Управу було обрано в такому складі: п. Тимофіюк – голова, п. Романюк – заступник голови, п. Маринчин – скарбник, п. Дементюк – радник, п. Огієнко – секретар.

Щасти їм, Боже, в майбутній праці.

Г. Карпилівський.

- Українсько-кубанська вечірка в Пловдіві. В першій половині місяця лютого на помешкання Української Громади в Пловдіві явилася делеґація від кубанців, що мешкають в Пловдіві. І виявила перед Радою Громади бажання влаштувати об»єднану вечірку в помешканні Української Громади.

Рада Громади на своєму засіданні обміркувала цю справу разом з кубанськими представниками й вирішила влаштувати таку вечірку 25 лютого.

Не дивлячись на дуже тяжкий матеріяльний стан, в призначений день кубанські козаки й наші громадяне зібралися на свою вечірку у великому числі, при чому в більшій своїй частині – сімейні.

Вечірку було відкрито співом об»єднаного хору з наших громадян і кубанських козаків українського гімну «Ще не вмерла Україна» та кубанського – «Ой, Кубань, ти наша родіна».

Після забав та українських танців, гостей було запрошено до спільної весері, перед якою представник козаків п. Ілько Скумрій сказав промову, в якій похвалив українську орґанізованість та звернувся до своїх козаків із закликом об»єднуватися за українським прикладом. З наших громадян сказав промову п. Онуфрій Пикало, в якій згадав стару Запорозьку Січ і закликав українських та кубанських козаків об»єднуватися.

Після промов було заспівано «Заповіт» і почалася вечеря, під час якої співали пісні та грала музика. Вечеря в доброму, веселому настрої протяглася до 12 год.[ини], а по вечері до 3 год. ночі були співи, танці й забави.

Кирило Лойко.

ДОКУМЕНТ № 329

Съобщение за открита във Варшава Седма изложба на украинското художническо дружество „Спокий", публикувано във в. „Слово" от 03.01.1934. София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 787, л. 38.

Във Варшава е открита седмата изложба на украинското художническо дружество „Спокий". В изложбата взима участие и българският художник Преслав Кършовски, който от няколко години се намира на спезиализация в Полша. Изложбата е била посетена и от управляващия българската легация г-жа Алтънова.

ДОКУМЕНТ № 330

Информации „В България" за честването от УКПД „Украинска Громада в България" в Пловдив годишнина от смъртта на 359-те от Базар /стр. 14/; на деня на националната независимост на Украйна - 22 януари от Съюза на украинските организации /стр. 14-15/, за проведени детски тържества от УКПД София и Пловдив /стр. 15/, публикувани в сп. „Тризуб", год. X, бр. 6(412), 18.01.1934. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 359, л. л. 7, 8.

В Болгарії

- 359 в П л о в д і в і. 31 грудня мин.[улого] року Українська Громада в Пловдіві обходила річницю трагічної смерти 359 базарських лицарів.

О год.[ині] 10 рано члени Громади на чолі з п. Малинівським, секретарем Союзу Українських Еміґрантських Орґанізацій у Болгарії, якого було запрошено з Софії зачитати реферат, - зібралися в помешканні Громади. Крім членів Товариства прийшли вшанувати пам»ять українських героїв і козаки кубанської станиці, на чолі з заступником отамана.

Всі зібрані о год.[ині] 11 відправилися до церкви на панахиду по св.[ятої] пам.[яті] покійному вождю і голові Української Держави Симону Петлюрі та 359 базарських героях, що життя своє віддали за Україну. Цілу панахиду всі простояли навколюшках, що болгарському населенню дало привід подивляти пошану у українців до тих, що загинули за Україну.

О год.[ині] 3-ій відбулася академія, на якій присутніми були, крім кубанських, тако-ж донські козаки та так звані «малороси».

Відкрив академію голова Громади п. Андрієвський коротким словом про значіння смерти 359 українських вояків під Базаром, після чого п. Малинівський в дуже гарно зачитаному рефераті намалював образ подій, які траґично закінчилися в Базарі розстрілом большевиками 359 полонених українців – учасників Зимового походу.

По закінченні реферату всі присутні встають і перед пам»яттю тих, що загинули схиляють голови. А в нагороду п. Малинівському за реферат довго потім не вгавають на салі оплески. Далі йшли декламації п. К. Лойка, присвячені 359-ти.

Після невеликої перерви слово взяв знову п. Малинівський і зачитав другого рефрерата – «Ставка на хахла». Цей реферат показав орґанізованим в Громаді українцям, що вони вибрали певний шлях, коли, як добрі сини свого народу, пішли слідом за тими, що ведуть визвольну боротьбу під українськими національними прапорами. «Малороси»-ж слухали цей реферат і червоніли від встиду, що до цього часу ще не скинули полуди з очей, та все шукають якоїсь єдности з «старшим братом» москвином та підпирають ріжні ліґи так званих «українських» старшин з їх новим царем Кирилом, яких докладчик схарактризував, як зрадників українського народу. Інші «малороси» синіли від злости, але академія ця скінчилась тим, що на другий день поступило 6 нових заяв про вступ до Української Громади.

- 22 с і ч н я в С о ф і ї. 21 січня с.[ього] р.[оку] Союз Українських Організацій в Болгарії влаштував у Софії молебен і академію з нагоди українського національного свята.

Молебен розпочався о год.[ині] 11.30 в церкві св. св. Кирила і Методія. Відслужило його два болгарських священники, один з яких, - о. Дмитро, виголосив до чисельно зібраного громадянства слово болгарською мовою про значіння в українській історії дня 22 січня. Співав під час молебна хор під керуванням п. Володина.

Після молебна, в салі при церкві, відбулася академія, яку відкрив м.[іський] голова Союзу п. Майстренко короткою промовою, підкреслюючи значіння для українців цього великого дня. Далі п. Малинівський зачитав повний текст IV Універсалу, а п. В. Маринчин виголосив змістовний реферат про історію українських визвольних стремлінь від Переяславського трактату аж до революції 1917 року. Потім п. М. Ніцкевич виголосив реферат про значіння свята незалежности, підкреслюючи самостійницькі та соборницькі стремління українського народу.

На академії було присутніх понад 200 осіб українського та болгарського громадянства м.Софії. Закінчилося свято співом українського національного гімну.

- У к р а ї н с ь к а я л и н к а в С о ф і ї. 19 січня с.[ього] р.[оку] в помешканні клубу Української громади в Софії влаштовано було ялинку для українських дітей. Перед роздачею дарунків діти декламували українською, болгарською та італійською мовами. До найкращих декламаторок треба зарахувати панну Т.[42] Маринчину та панну Валю Рибальченківну, які спромоглися на добре виконання скількинадцяти дуже гарних декламацій. Після офіційної частини вечера всю дітвору при ялинці сфотоґрафовано та роздано дарунки. Роздано було дітям 100 пакетів – 50 із солодощами та 50 – з практичними дарунками, як одіж, взуття, рукавички, матерія, книжки й т.[ак] д.[алі]

Цілий вечір діти весело провели в говорі, сміху та співі.

При цій нагоді слід відмітити, що наші діти, на жаль, в цілковитому занепаді з національного боку. По українськи майже ніхто з них не говорить Вчаться вони в чужих школах, а батьки не звертають належної уваги на їх національне виховання.

На національне-ж виховання наших дітей треба їхнім батькам звернути особливу увагу. Поки-ж що Управа «Української Громади» виписала 50 українських книжечок, частину яких вирішено роздати дітям, а з частини заложити при громадській бібліотеці дитячий відділ.

Цього року ялинка дала, крім моральної користи, ще й матеріяльну піддержку, бо від влаштування вечера Громада мала 889.40 левів чистого прибутку. Чого в попередніх роках, далеко кращих з матеріяльного боку, ніколи не бувало.

Д и т я ч а я л и н к а в П л о в д і в і. На перший день Різдвяних свят заходами Української Громади влаштовано було ялинку для українських дітей. Свято розпочалося о год.[ині] 7 веч[ора] співом українських колядок. Потім діти разом з дідом-Морозом співали й танцювали навколо ялинки. Одна з дівчаток затанцювала гопака під струнну оркестру, а потім кожна дитина що-небудь декламувала задовольняючи діда-Мороза, щоб дав подарунок, що дід-Мороз і зробив після закінчення, наділяючи дітей іграшками.

Після роздачі подарунків була спільна вечеря дітей з дорослими.

ДОКУМЕНТ № 331

Информация за дневния ред на Първия делегатски конгрес на Съюза на украинските организации в България, проведен на 4 и 5 ноември 1934 г. в София, публикувана в „Бюлетень Українтагу", бр. 19, 1934, стр. 3. Букурещ. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 469, л. 6.

БЮЛЕТЕНЬ УКРІНТАГУ
СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У БОЛГАРІЇ

В днях 4 і 5-го листопаду 1934 року в Софії відбувся Перший делегатський З"їзд Союзу Українських Організацій в Болгарії.

Відкрив З"їзд виконуючий обов"язки Голови Союзу п. ДМИТРО МАЙСТРЕНКО.

В своїй привітальній промові він яскраво підкреслив вагу хвилі та всі ті труднощі, в яких доводиться працювати Централі українських організацій в Болгарії.

Далі п. Д. Майстренко закликав делегатів з"їзду до єдности і побажав З"їздові успіху в праці.

На його внесення, З"їзд вшанував вставанням члена відінської громади СЕРГІЯ ЛІТВИНІВА, а також і всіх тих, що полягли у боротьбі за волю України.

Після цього З"їзд прийняв наступний порядок денний:

1/ Відкриття З"їзду та перевірка мандатів.

2/ Вибір Президії З"їзду.

3/ Привітання.

4/ Прийом та виключення членів Союзу.

5/ Звіт з діяльности Управи Союзу.

6/ Грошовий звіт Управи Союзу.

7/ Доклади з місць.

8/ Дискусія над звітами.

9/ Доповідь Ревізійної Комісії та уділення абсолюторії Управі Союзу.

10/ Окремі доповіді:

А/ «Становище на Україні» - доповідь
п. Я. МАЛИНІВСЬКОГО.

Б/ «Міжнародне становище та українська еміграція» - доповідь
п. Проф. ШЕЛУДЬКА.

11/ Резолюції по доповідях.

12/ Вибір Управи Союзу.

13/ Біжучі справи.

14/ Закриття З»їзду.

Для перевірки мандатів у мандатну комісію обрані п. п.: КИРИЛЕНКО, СУЩЕНКО та РОМАНЮК.

Після перевірки мандатів, Комісія оголосила висліди своєї праці, докладаючи зібраним, що на З»їзді заступлені делегатами з правом рішаючого голосу такі організації;

1/ Українська Громада в Софії – 4 делегати.

2/ Гімнастичне Товариства: «Січь» - 2 делегати.

3/ Українська Громада в Пловдіві – 3 делегати.

4/ Культурно-Благодійне Товариства в Русе – 3 делегати.

5/ Комітет рятунку України в Русе – 3 делегати.

6/ Українська Громада в Слівені – 2 делегати.

7/ Українська Громада у Відіні – 2 делегати.

Загалом заступлені сім організацій девятнадцятьма делегатами.

Після затвердження мандатів, З»їзд обірає Президію З»їзду в такому складі: Голова – проф. Д. ШЕЛУДЬКО, Заступник Голови – Д-р М. КОРНІЛІІВ і Секретарями: Г. ОГІЄНКО, та ЮРКО АНДРІЄВСЬКИЙ.

Попросив слова, п. Професор М. ПАРАЩУК – Голова Української Громади в Софії зачитує уступи з привітних листів і протестує проти визнання мандатів Рятункового Комітету в Русе та Української Громади в Слівені.

З»їзд протесту не узгляднює.

Тоді Голова Софійської Громади проф. М. ПАРАЩУК та делегат цієї Громади Педашенко заявляють, що вони участі в З»їзді брати не будуть. До цих заяв приєдналися представники «Січі» панове КРУПИЦЬКИЙ та ПОЛТАВЧЕНКО і представник Української Громади у Відіні п.СУЩЕНКО.

Заступник Голови З»їзду п. Д-р КОРНІЛІІВ солідаризується з делегатами Української Громади в Софії і виходить зі складу Президії З»їзду.

Зложивши ці заяви, всі ці 6 делегатів залишають салю засідань.

ДОКУМЕНТ № 332

Статия за Първия конгрес на Съюза на украинските организации в България, проведен на 4 и 5 ноември 1934 г. в София, публикувана в сп. „Тризуб" бр. 40 (446), год. X, 4 ноем. 1934. с. 1-3. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 359, л. л. 33, 33г, 34.

Союз Українських Орґанізацій у Болгарії має відбути 4-5 листопада с.[ього] р.[оку] перший делєґатський з»їзд після свого заснування. Пройшов довгий період організації у Болгарії окремих Громад і Товариств, а потім і об»єднання їх у одному Союзі. Тепер цей Союз, скликаючи свій перший з»їзд, перегляне на ньому пройдену тяжку путь упертої праці на полі орґанізації та об»єднання нашої еміґрації у Болгарії та зазначить собі шляхи наперед. Поставить Союз перед собою, без сумніву, і нові, ширші завдання, що відповідатимуть його теперішнім збільшеним і зміцненим силам та набутій у попередній праці рутині.

Наша еміґрація, в якій би країні вона не знайшла собі на чужині тимчасовий притулок, має скрізь одні й ті самі завдання у своїй ріжнородній роботі - орґанізація й зміцнення та розвиток своїх сил, приготовлення себе до дальшої служби Україні по повороті на батьківщину, та інформація чужини про стремління українського народу до своєї незалежности і створення по можливості сприятливого відношення чужини до цих віковічних стремлінь українського народу до свободи. Українська еміґрація, що осіла в Болгарії, тако-ж в міру сил своїх виконує ці завдання.

Але, крім того, майже в кожній країні перебування нашої еміґрації життя виставляє перед нею і свої специфічні чисто місцеві завдання, що, не дивлячись на свій місцевий характер, набірають иноді і першорядного, загального значіння.

Коли в цьому відношенні взяти Болгарію і взагалі Балкани, то тут перед нашою еміґрацією стоїть велитенська робота над державно-національним усвідомленням великих українських мас, що належать зараз до російських еміґрантських орґанізацій та опинилися на Балканах, як рештки вранґелівської армії.

Як відомо, бувша вранґелівська армія, що під час своїх операцій головно перебувала на територіях українських або козачих, у великій частині своїй складалася з осіб, що походять з України або з козачих земель. Ці українські й козачі маси ще й досі по інерції тримаються тих, хто вивів їх на еміґрацію. Правда, сильно виявлені в національному смислі українці давно вже вийшли з приналежности до орґанізацій ворогів України, чому ми до певної міри завдячуємо тако-ж і само існування Союзу Українських Організацій у Болгарії. Тако-ж і свідоміші своєї національної окремішности донські й инші козаки позакладали свої національно-козачі організації, що переслідують у своїй роботі національні козачі, а не російські цілі. Але праці над приспішенням і поглибленням цього процесу ще надзвичайно багато. Великої і важливої праці, бо цим зменшились би орґанізовані шереги ворожих нам на еміґрації російських орґанізацій. Що у відповідну хвилю можуть робити спроби першкодити звільненню України, та збільшились би, у свою чергу, шереги українських орґанізованих сил, готових у кожній хвилині до служби своїй батьківщині.

Нелегке це завдання, але можливе для переведення. Переведення його в життя вимагає одначе від існуючих українських орґанізацій у Болгарії, від тамошнього Союзу Українських Орґанізацій в великої орґанізованости, твердости національного духа, моральної сили та дисциплінованости.

Перед лицем великого завдання української еміґрації у Болгарії, - що торкається в однакові мірі тако-ж нашої еміґрації в Югославії, - як і взагалі перед лицем всіх тих головних завдань, що стоять перед українською еміґрацією скрізь, мають зникнути всі дрібні непорозуміння, які иноді зустрічаються скрізь у біжучій праці, в жертву мають бути принесені всі дрібні амбіції, що иноді виходять на поверхню у громадському житті. Дисципліни й порядку бо громадська праця вимагає так само, як і військова служба.

Є такі країни, як Румунія, наприклад, де наша еміґрація являється прикладом орґанізованости й дисциплінованости, що привилися в бігу довгих літ праці. Подібне єднання й можливо більша координація праці й зусиль можливі до осягнення тако-ж і молодшим нашим орґанізаціям в инших країнах.

Треба думати, що й у провідників української еміґрації у Болгарії, як і в цілої української еміґрації в цій країні, почуття с в і д о м о с т и в а ж н о с т и б і ж у ч о ї х в и л і, карности і відвічальности перед тими завданнями, що стоять перед ними до виконання, зпричиняються до того, що й 1-ий делєґатський з»їзд Союзу Українських Орґанізацій у Болгарії, як і сам Союз, працею своєю прислужаться до зміцнення й збільшення українських сил на Балканах, а з»їзд послужить тим трампліном, відбившися від якого наша еміґрація в Болгарії, після періоду свого формування, із збільшеними темпами піде вперед по шляху відданої ідейної служби Україні, спрямованої до здобуття незалежної і вільної Української Держави.

ДОКУМЕНТ № 333

Съобщение за предстоящо отслужване на молебен в София послучай 17 години от провъзгласяването на независимата и единна Украинска държава, публикувано във в. „Мир”, от 18.01.1935. София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 345, л. 19- датата, 22- съобщението.

Украински празник

На 20 т.[ози] м.[есец] 11 ч. в черквата „Св. Кирил и Методий” ще се отслужи молебен послучай 17 години от провъзгласяването на независимата и целокупна Украинска държава. След молебена, в салона при черквата, ще има тържествена академия при участието на украинския национален хор.

ДОКУМЕНТ № 334

Отзив – собствена кореспонденция за съвместното честване на новата 1935 г. от Волноказачая станица „Н. С. Рябовол” и украинците в София, публикувано в сп. „Вольное козачество”, год. VIII, бр. 167, 25.01.1935 г. стр. 18. Париж. Печатно. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 361, л. 10 г.(стр. 18).

В[ольное] К[озачество] в Болгарии
В Софии

В[ольно] - К[азачая] станица в Софии имени Н. С. Рябовола встречала Новый 1935 год вместе с Украинцами. К встрече нового года было приурочено и открытие столовой для вольных казаков и украинцев. Желающих быть на встрече нового года и открытии столовой было больше, чем могло вместить помещение.

К 11 часам вечера стали прибывать гости. К 12 часам все уже были в сборе и, прочитав молитву „Отче Наш”, стали ожидать Нового года. Точно в 12 часов раздался крепостной выстрел. Старый казак председатель казаков Националистов в Софии, Яков Иванович Лопух, поздравил присутствующих с новым 1935 годом. В своей речи он сказал, какой путь пройден и что сделано В. К. и Украинцами для освобождения Украины и Казакии от Московских большевиков. Одновременно подчеркивая и недуги в Казачестве и у Украинцев, выразил надежду, что новый 1935 год устранит эти недуги, ибо этого требует жизнь. В конце своей речи обращаясь к присутствующим, сказал, что если мы и вперед будем так дружны, как сейчас, то путь нам в Незалежну Украину и Вольную

Казакию близок. Выпьем же за тех Украинцев и Казаков, каторые томятся под игом большевиков на Украине и в Казакии. И да поможет Господь Бог скорее вам увидеть незалежну Украину и Вольную Казакию.

После речи Я. И. Лопуха слово было предоставлено почетному председателю Украинской Громады в Болгарии профессору Михайлу Ивановичу Паращуку, каторый в своей речи сказал, что он счастлив, что на его долю выпало присуствовать на настоящем торжестве вольных казаков и украинцев, а еще более счастлив приветствовать собравшихся с новым годом и видеть об`единенными В. К. с Украинцами, без чего невозможны ни свободная Казакия, ни незалежна Украина. Итак, хлопцы об`единнеными усилиями впередь за освобождение наших краев от москалей....

Третьим говорил председатель Союза Украинских Организацией в Болгарии д-р Карнилев, который в теплых словах приветствовал собравшихся с новым годом, пожелавав, чтобы новый год еще больше укрепил в нас нашу веру и надежду в освобождение наших милых родин, ибо к этому уже сделано многое, о чем свидетелствует наше здесь об`единение.

Дальше слово было предоставлено казначею В. К. округа в Болгарии Феодору Василевичу Оболенскому, пану Гр. Ив. Крупитскому, М. Глазкову, библиотекарю украинцев п. Трош. Ивану Федотьевичу Рассказову, п. Солевон и др.

Необходимо особено отметить, что здесь же украинцы поднесли роскошно-художественный адрес своему почетному председателю профессору М. И. Паращуку за его заслуги перед Украинцами. Подносивший названный адрес сечевик Григорий Иванович Крупицкий сказал уважаемому профессору несколько теплых слов, которые расчувствовали не только пана профессора, но и присутствующих, за что он со слезами на глазах благодарил Украинцев и присутствующих за оказанную ему высокую честь, которой он совсем не ожидал. В заключение своих слов пан профессор обещал еще с большей энергией работать за освобождение Украины и Казакии.

А что касается танцев, то и говорить не приходится. Не уседел даже и наш старый казак, „дедо" Лопух, как его называют болгары, дал такую лезгинку, что некоторым из молодых и во сне не снилось.

В такой приятной обстановке незаметно для собравшихся приблизилось 7 часов утра. Под звуки гармоники пана Мишустого, гости покинули помещение клуба и столовой. Садясь кто на трамвай, кто пешком, а кто на такси отправляясь домой, спрашивая друг друга на какое число назначены елка для детей и вечер для взрослых. Заведующий столовой просит не забыть 19 января: елка от 4 часов до 8, а вечер от 9 ч. вечера.

(Соб. кор.)

ДОКУМЕНТ № 335

Информации от кореспондент „Софіянин" „По смерти Михайла Грушевського в Болгарії", публикувани в сп. „Тризуб", бр. 5(459), 03.02.1935, год. XI, с. 6, 7. Париж. Печатно. Укр. ез.

ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 362, л. л. 3г., 4.

По смерти Михайла Грушевського В Болгарії

Вістка про смерть М. Грушевського глибоко зворушила серця української еміграції в Болгарії. Першою появилася вона в «Зорі» наприкінці листопада. 30. XI наспіло до нас «Діло» з обрамованою на чорно передовицею, і майже одночасно появилися замітки про смерть великого українського вченого, академика Грушевського майже в усіх що-денниках болгарських.

«Литературен Глас», тижневик літератури, мистецтва, науки й громадського життя, шо виходить що-середи під редакцією великого прихильника України п. Д. Б. Митова, з 12.XII в ч.253 по-

містив 2-х шпальтову статтю проф. Д. Шелудька – «Знаменитиятъ украйнски ученъ Грушевський почина».

На вістку про смерть першого президента Української Народньої Республіки, 4. XII зібралася Управа Союзу Українських Орґанізацій в Болгарії (Софія) і на своєму жалібному засіданні, присвяченому пам»яті покійного, рішила скликати представників усіх українських і співчуваючих українській ідеї орґанізацій для утворення ширшого орґанізаційного комітету для відзначення події.

Перше засідання визначено було на 7. XII, однак виявилося, що деякі орґанізації, як «Українська Громада» і «націоналістичне» У.[країнське] К.[ультурне] О.[об»єднан]-ня в Софії з-за вузько партикулярних мотивів і особистих амбіцій де-яких управників – своїх представників не прислали. Тоді на спільному засіданні 7. XII рішено запросити до Ш.[ирокого] О.[рганізаційного] К-ту щей поодиноких осіб, як Лідію-Шишманову-Драгоманову, проф. Шелудька, д-ра Ярослава, п. П. Блажка, проф. М. Арнаутова, голову Українсько-Болгарського Т-ва, який радо погодився. Технічні справи по підготовці урочистости доручено було президії Управи СУО [Союзу Українських Орґанізацій] і п. І. Орлову, який заручився згодою участи в жалібній академії славного болгарського хору «Родина».

П а н а х и д а й ж а л і б н а а к а д е м і я. 16.XII.34 р. В Софії, в церкві св. св. Кирила й Методія відслужено панахиду за душу бл.[аженної] пам.[яті] М. Грушевського, а 30-го грудня в салі Слов»янського Т-ва в Софії о год.11.30, при чисельній участі українського і болгарського громадянства відбуто жалібну академію пам»яти Михайла Грушевського. Слід відмітити, що пам»ять покійного звеличали своєю присутністю на академії п.п. уповноважений міністр ЧСР проф. Макса, академик проф. Д-р Ватев, недужа донька М. Драгоманова Лідія Шишманова та інші відні болгарські й українські громадяне.

Академію відкрив чулою промовою п. Ст. Чилінгіров, згадуючи велике всеслов»янське значіння жалібного відзначення смерти М. Грушевського. Змістовний реферат про життя і діяльність М. Грушевського, як найбільшого українського історика, громадського діяча та політика, виголосив проф. Д. Шелудько. З черги промовляв ще п. М. Ніцкевич.

Велике враження зробив на присутніх виступ відомого болгарського хору «Родина», який чудово виконав три відповідних до хвилі співаних точки, за що присутні слушно нагородили співаків бурхливими оплесками.

Шкода лише, що хор братнього нам народу із-за браку часу не зміг розучити «Заповіту», «Журавлів» та українського національного гімну, що входили в проґраму дня. Наша українська мова для болгар, особливо в музиці, трудна – це так, але хочеться вірити, що дальша співпраця переможе і ці перешкоди.

Софіянин

ДОКУМЕНТ № 336

Съобщение на Софийската общо-казашка станица за отменяване на бала с маски, предвиден за 09.03.1935 г. и призив към своите членове да не купуват разпространените в града билети от казаците–самостийници от Софийската казашка станица Казашко културно-просветно и благотворително братство, публикувано във в. „Голос труда”, от 08.03.1935. София. Печатно. Рус. ез. Изрезка от вестник.

ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 375, л. л. 3- обложката, 7- публикацията.

Самостійники зашевелились

В редакціи стало известно о распространеніи самостійниками „поканъ” под оффиціальной маркой Софійской казачьей станицы „Казачье культурно-просветельное, благотворительное братство”. Пріем для самостійников, подавших об утвержденіи устава своей организаціи под названіем „Союз казаков-націоналистов в Болгаріи” с гербом “Вільно казацство” (В. К.) – характерный.

Писать о гнусной роли самостійников по разложенію казачества уже надоело-она всъм ясна.

Думаем, русское общественное мненіе по достоинству оценитъ поступок „представителей" новоявленной „націи". Ниже помещаем сообщеніе по сему поводу Правленія Софійской Казачьей Станицы.

Софійская обще-казачья станица предупреждает русскую колонію и всех станичников, что 9 сего марта она не устраивает никаких маскированных балов и поэтому просит своих членов воздержаться от покупки распространяемых по городу билетов на указанное число. Бал 9 марта устраивается „вольным" казачеством к которому станица не имеет никакого отношенія, о чем и предупреждает своих членов.

Софійская Обще -Казачья Станица

ДОКУМЕНТ № 337

Информации „В България" за честването на Нова година и Коледа от украинските емигранти в София /стр. 15-16/ и Пловдив /стр. 16/, организирани от клоновете на УКПД „Украинска Громада в България" в същите градове, публикувани в сп. „Тризуб", год. XI, бр. 13 (467), 31.03.1935. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.2, а. е. 362, л. л. 15, 15г., 16.

В Болгарії

- З у с т р і ч Н о в о г о Р о к у в С о ф і ї. Проминуло 14 років нашого еміґрантства, а українці в Софії ше не робили зустріч Нового Року разом, бо все якось чудно було його святкувати раніше Різдва. А зараз уся Болгарія празнує по новому стилю, так разом з ними й ми. З наближенням Нового Року в душі кожного еміґранта сильніше горить надія на визволення нашої поневоленої батьківщини, а разом з тим і на кінець нашого поневіряння на чужині.

Зустрічати Новий 1935 Рік зібралися софійські українці в помешканні Українського Клубу. О год.[ині] 10 веч.[ора] почали сходитися члени Української громади в Болгарії, Ґімнастичного Товариства «Січ» та Союзу козаків-націоналістів. За 5 хвилин перед північчу всі посідали за столи й чекали, поки гарматні стріли не повідомлять, що Новий Рік наступив. При першому стрілі піднялися пп.проф. М. Паращук та Яків Лопух і поздоровили всіх присутніх з Новим Роком та побажали щастя, здоров»я й витривалости.

Почалися новорічні промови, які всі майже кінчилися одним побажанням, щоб у цьому році всім нам допоміг Бог побачити рідну землю. Проголошено було тости за світлий уряд УНР, за всіх, хто бореться в ім»я нашої ідеї та за тих, кого катують вороги України.

Рада Української Громади доручила п. Крупицькому передати в цей вечір адресу п.проф. М. Паращукові, в якому п. проф. Паращука проголошується почесним головою орґанізації.

Зустріч Нового Року у веселому настрої затягнулася аж до ранку.

- З ж и т т я У к р а ї н с ь к о ї Г р о м а д и в П л о в д і в і. І в цьому році Громада влаштувала в своєму помешканні ялинку для дітей. Почалося свято співанням хором «Рождество Христове», після чого були танці навколо ялинки. Під час танців на салю ввійшов «Дад-Мороз», який роздав дітям дарунки, після чого діти ще декламували, на радість своїх батьків, одержуючи гучні оплески.

По перерві відбулася братерська вечеря, після якої зачалися співи, танки й декламації дорослих. Всі були дуже задоволені святом і закінчилося воно пізно вночі.

- Свято незалежности відсвяткувала Громада 27 січня с.[ього] р.[оку]. О год.[ині] 11-рано відправлено було молебен з проголошенням многоліття Державі Українській, її вождям, українському вояцтву та Громаді. Після молебня по короткій перерві п. Гергель невеликою промовою відкрив святочну академію. Громадський хор під орудою п. М. Паніна заспівав український та болгарський гімни, після чого інж. Д. Петрюк з»ясував значіння національного свята, а п. Ю. Андрієвський прочи-

тав дуже змістовну доповідь на тему: «17-літні роковини ІУ Універсалу». Після доповіді хор заспівав «Молитву козака» та «Заповіт». Доповідь зворушила багатьох між присутніми і в багатьох на очах були сльози.

- Збори Громади відбулися того-ж дня по обіді. Після звітів Управи Громади та Контрольної Комісії, збори уділили старій Управі абсолюторіум та обрали нову Управу в складі: п. Ю. Андрієвський – голова, п. Г. Горянів – заступник голови, п. Д. Петрюк – секретарь, п. М. Литус – скарбник, п. М. Дудка – радник, п. Б. Кашинський – бібліотекарь, та п. О. Пикало – запасовий член Управи. До Контрольної Комісії ввійшли: п. Г. Бондаренко – голова, та пп. О. Дудка й П. Пацюк – члени.

Голова зборів, п. Петрюк, подякував од імени зборів старій Управі за її корисну працю та побажав новій Управі успіху в роботі. Голова нової Управи з свого боку подякував зборам, за всю Управу, за довір»я й зазначив, що Управа приложить усіх зусиль, щоб виконати свої завдання, а громадян закликав до єдності.

Збори були закриті о год. 4, а ввечері члени Громади, разом з гостями, знову зійшлися на братерській вечері і весело провели вечер, співаючи під час вечері українських пісень.

Управа Громади при цій нагоді висловлює щиру подяку за активну участь у підготовленні свята пп. М. Паніну, що дириґував хором, Д. Потепоху, Є. Кузьмюку та А. Губі.

ДОКУМЕНТ № 338

Информация „В България” за честването на годишнина от рождението на Т. Шевченко от украинските емигранти в Пловдив, организирано от УКПД „Украинска Громада в България” в Пловдив, публикувана в сп. „Тризуб”, год. XI, бр. 15 (469), 14.04.1935, /стр. 14/. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 362, л. 23г.

В Болгарії

- Шевченківське свято в Українській Громаді у Пловдіві відсвятковано 17 березня с.[ього] р.[оку]. В громадській хаті зібралися о год.[ині] 10,30 ранку всі члени Громади, багато гостей, ще неорґанізованих українців, і представників Кубанської станиці на чолі з п. О. Губою. Голова Громади п. Ю. Андрієвський, одкриваючи свято, нагадав короткими словами значіння Шевченкових свят і подякував присутнім, що прийшли спом»янути «не злим, тихим словом» безсмертного співця й пророка України. Як тільки промовець закінчив останні слова, громадський хор під орудою п.Кравченка заспівав «Як умру, то поховайте».

Далі п. Пикало оповів біоґрафію Шевченка, а п. Кашинський виголовис доповідь про Шеченкову творчість та заслуги Шевченка перед українською нацією. Потім хор знову заспівав «Молитву запорожців», після чого розпочалися декламації, п. Петрюк декламував «Кавказ», а п. Кузьмюк – «Іван Підкова». Обох декламаторів присутні нагородили гучними оплесками. На закінчення свята хор заспівав «Ще не вмерла Україна».

ДОКУМЕНТ № 339

Съобщение за организиране на честване на десет годишнината от смъртта на Симон Петлюра от Украинския общогражданси комитет в София, отпечатано във в. „Заря” /05.06.1935/.[43] София. Печатно. –*изрезки от вестници.*
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 345, л. 26 - обложка, 30 – съобщението.

Украинският граждански комитет в София, по случай 10-годишнината от трагическата смърт на Симон В. Петлюра, Главен Атаман на Украинската Народна Република – устройва на 9 юний тази година от 10 и половина часа сутринта в салона на Славянското дружество в България (София, Славянска 6) тържествено възпоменателно събрание, на което се поканват да присъствуват всички украинци и други желающи. Вход свободен.

ДОКУМЕНТ № 340

Информации „В България” за проведени годишни събрания на УКО в Бургас /стр. 25-26/ и на УКПД „Украинска Громада в България” в Сливен /стр. 26/. публикувани в сп. „Тризуб”, год. XI, бр. 23 (477), 09.06.1935. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 362, л. 37.

В Болгарії

- Річні загальні збори Українського Культурного Об”єднання в Бургасі відбулися 13 березня с.[ього] р.[оку]. Орґанізаційний реферат на тему «Підстави орґанізації й обов»язки членів» виголосив представник Союзу Українських Орґанізацій в Болгарії п. Малинівський, який взяв активну участь у зборах. Звіт з діяльності Об»єднання склав б.[увший] заступник голови п. І. Кравець, після чого обрано нову управу, ухвалено ряд постанов та одобрено дотеперішню діяльність Союзу Українських Орґанізацій в Болгарії, членом якого є Об»єднання.

По закінченні зборів одбулося засідання управи, на якому розприділено функції новообраних її членів: п. Аврам Войт – голова, п. Юрко Гусак – містоголова, п. Михайло Григоріїв – секретарь, п. Павло Власенко – скарбник, п. Ілько Кравець – радник.

Слід підкреслити, що УКО в Бургасі має за собою вже майже п»ятирічне існування, однак, на превеликий жаль, в останніх роках воно належної діяльності не виявило. Причин того є чимало. По виїзді з Бургасу б.[увшого] голови Об»єднання п.д-ра М. Корнильєва, по кількох літах лише відбулися оце перші річні загальні збори. Заходами СУО [Союз Українських Організацій] в Болгарії піднято активний елємент у Бургасі і є надія, що новообраній тепер Управі Об»єднання пощастить перемогти всі труднощі, зацікавити земляків орґанізаційним життям і вивести орґанізацію із занепаду.

- Загальні збори Української Громади в Сліві відбулися 17 березня с.[ього] р.[оку]. Збори відкрив короткою промовою Голова Громади п. В. Круглий, а представник СУО в Болгарії п. Малинівський виголосив доповідь на тему «Завдання української політичної еміґрації та підстави її орґанізації».

По затвердженню звіту по діяльности управи уділено їй абсолюторій та обрано нову управу в складі: п. Василь Круглий – голова, п. Я. Петренко – заступник голови, п. М. Деменко – секретарь, п. М. Береза – скарбник, п. М. Колпанович – радник. До Ревізійної Комісії обрано: п. І. Руссо – голова, п. п. О. Полторацька та В. Гаас – члени.

Ухвалено було тако-ж ряд орґанізаційних постанов.

По вичерпанні порядку денного, на бажання зібраних, п. Малинівський зробив доповідь про становище на совітській Україні на підставі найновіших матеріялів.

Головував на зборах п. Я. Петренко, який, закриваючи їх, подякував зібраним за ділове проведення зборів, а секретареві СУО п. Малинівському за доповіді й моральну підтримку.

ДОКУМЕНТ № 341

Информации „В България” за честване на С. Петлюра в София /стр. 13/, организирано от УКПД „Украинска Громада в България” в София и да проведен концерт-вечеринка в Бургас, организиран от Украинското Обединение в града /стр. 13/, публикувани в сп. „Тризуб”, год. XI, бр. 26 (480), 30.06.1935. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 362, л. 63.

В Болгарії

- На пошану пам”яти С. Петлюри в Софії 9 червня с.[ього] р.[оку] одбулося зібрання, на якому проф.М.Паращук виголосив промову.

(«Заря» - 16.VI. с.р.)

- К о н ц е р т – в е ч е р н и ц і в Б у р г а с і орґанізовані заходами Управи Українського Об»єднання в Бурґасі відбулася 11 травня с.[ього] р.[оку] в салі Alliance Francaise. Не дивлячися на матеріяльні труднощі, запрошено було на цей концерт із Софії тако-ж бандуриста п. Ю. Клевчуцького.

Концерт, що складався з трьох частин, зробив на присутніх дуже добре враження. Як українці, так і болгаре із захопленням слухали гру на українському національному інструменті. Надзвичайно симпатичне враження і рясні оплески викликав відділ концерту, в якому виступив Федір Х. На скрипці під акомпанімент бандури.

Концерт-вечерниці попереджено було вступним словом про бандуру п. М. Григорієва болгарською мовою. По закінченні концерту гості бавилися до пізньої ночі.

П р и с у т н і й.

ДОКУМЕНТ № 342

Информации „В България” за честване на десет годишнината от смъртта на С. Петлюра от УКПД „Украинска Громада в България” в София /стр. 13, 14, 15/ и от украинските организации в София /стр. 14, 15/, /, публикувани в сп. „Тризуб”, год. XI, бр. 27 (481), 07.07.1935. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.2, а. е. 362, л. л. 71, 71г., 72.

В Болгарії

- Р і ч н и ц я с м е р т и С. П е т л ю р и в С о ф і ї. 26 травня с.[ього] р.[оку] Управа Української Громади в Болгарії відслужила за спокій душі св.[ітлої] пам.[яті] С. Петлюри панахиду в помешканні Громади. На панахиду було запрошено всі українські орґанізації і Союз Козаків-Націоналістів.

Хата Громади прийняла святочний вигляд. Великий портрет С. Петлюри, намальований п. Ковалевським, було гарно прибрано жовто-блакитними стрічками з жалібною стьожкою зверху. Біля портрету в чудові вазі, зробленій те-ж українцем – п. Шайком, пишаються ріжнобарвні квіти; перед безсмертним лицарем схилився український прапор. Перед образом Покрови теплиться лампадка.

Панахиду болгарський священник із дияконом одправив о год.[ині] 12. А потім одбувся спільний поминальний обід, в якому брали участь тако-ж і гості. Під час обіду сказано було промови, які розпочав голова Громади п. Крупицький. Привітавши прибувшого до Софії на свято голову Січового Товариства ім. Сагайдачного в м. Русе п.полк. Рекова, промовець подякував рівно-ж усім за те, що своєю присутністю на панахиді вшанували пам»ять Головного Отамана. Потім, обрисувавши постать С. Петлюри, як національного героя і творця української армії, так закінчив п.Крупицький свою промову «Улюблений наш вождю! Твої діла і твої заповіти стали для нас законом. Твій недовершений чин буде довершено нами, вояками створеної тобою української армії. Всі як один встанемо, щоб здобути державність Україні, і ця держава буде тобі, мученику, вічним пам»ятником. Слава тобі, отамане, і вічна пам»ять!»

При цих словах присутні встали і оддали шану найбільшому українському патріотові, що життя своє віддав за Україну.

Далі слово бере від козаків отаман Софійської станиці п. Косоротов, який, між иншим, каже:»Ми, козаки-націоналісти, схиляючи свої голови перед пам»ятю найбільшого сина України, висловлюємо братам-українцям своє найщиріше співчуття. Смерть Петлюри і для вас, і для нас, козаків, є велика втрата, але ми віримо, що Україна, яка дала Петлюру, дасть і достойного його заступника, що приведе до здійснення мрій наших. Українці на ці слова козака відповіли «славою».

Потім слово взяв почесний голова Громади п. проф. Паращук. Привітавши гостей від імени уряду УНР, він висловив своє задоволення з приводу єднання козаків з українцями, яке є запорукою довершення розпочатого діла, яке провадив Петлюра. «Присутність козаків на нашому святі, слова п.[ана] отамана свідчать, що козаки з нами. Доля українців і козаків є однакова, а тому ми мусимо йти разом, поки не здобудемо волі нашим землям».

Гучне «слава» було відповіддю присутніх на ці слова. Заспівали «Ще не вмерла Україна», і дальше слово взяв гість із м. Рущука, голова Українського Товариства п. полк. Реків. Промовець розказав свої спогади про С. Петлюру з часів оружної боротьби, про безмежну любов небіжчика до України, про його здібність, як орґанізатора і вождя. Наприкінці своєї промови полк. Реків підняв бокал за теперішнього Головного Отамана Андрія Лівицького.

На цю промову присутні відповіли, крім «слави», ще й многоліттям та заспівали повстанський гімн.

Радник товариста «Січ» п. Мищенко, в імені «Січі» підняв бокал за здоров»я найближчого помішника обох Головних Отаманів – п. військового міністра ґен. Сальського. Гучне «слава» і «многая літа» було відповіддю присутніх. Заспівали після того Січовий марш, а потім ще промовляло багато промовців. Перед закінченням обіду голова Громади зібрав між присутніми пожертви на Українську Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі. Зібрано було 180 левів.

Гр. Карпилівський

- Урочиста академія св. Пам”яти С. Петлюри в Софії. В цьому році українські організації в Софії, щоб більше популяризувати постать покійного Головного Отаман між болгарським суспільством, рішили влаштувати урочисту академію св.пам”яти С. Петлюри в одному з ліпших салонів міста – салоні „Слов”янського Товариства”. Для орґанізації цього свята, яке відбулося 9 червня с.[ього] р.[оку], було з представників усього орґанізованого українського громадянства в Софії – складено спеціяльний Громадський Комітет.

На естраді, по середині, уміщено було гарний портрет С. Петлюри, а з боків розгорнуті український та болгарський прапори.

Академія, при участі болгарського громадянства, відбулася з великим успіхом. Програм академії складався із таких точок:

Відкриття свята головою Комітету п. Орловим, біоґрафічний реферат про С. Петлюру п. Ніцкевича, деламації п. Орлової і п. Крупицького, реферат болгарською мовою про Україну і діяльність С. Петлюри п. Паращука, жалібний марш Шопена на піаніно виконав п. проф. Хрісто Панчев, український хор під керуванням п. Орлова виконав український та болгарський національні гімни і „Журавлі”, слово від імени козаків-націоналістів п. отамана Косоротова, закриття свята головою Комітету п. Орловим.

З нагоди 10-тиліття існування Музею Визвольної Боротьби України у Празі на академії було зроблено збір пожертв на Український Дім у Празі. Зібрано було 230 левів, які й відіслано по призначенню.

Балкан.

ДОКУМЕНТ № 343

Информация „В България” за проведено отчетно-изборно събрание на Украинското културно благотворително братство в Русе публикувана в сп. „Тризуб”, год. XI, бр. 30-31 (484-485), 04.08.1935, с. 20. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.2, а. е. 362, л. 82 г.

В Болгарії

Річні загальні збори Українського Культурно–Благодійного Братства в Русе відбулися в неділю 7 липня с.[ього] р.[оку]. На зборах заслухано було звідомлення з діяльности Управи, після чого обрано нову Управу в такому складі: п. Арсен Декальчук – голова, п. Андрій Кириленко – заступник голови і скарбник, п. Олександер Гавриленко – секретар. До Ревізійної Комісії обрано п. Михайла Мелешова – голова, пп. Коваленка і С. Тарана – члени.

В зборах взяв участь представник С.[оюзу] У.[країнських] О.[рганізацій] в Болгарії п. Малинівський, який в кінцевому слові подякував од Союзу уступаючій Управі за корисну працю та побажав новій Управі успіхів у майбутньому.

Адреса голови Братства: Русе, ул. Неофитъ Рилски, 72.

ДОКУМЕНТ № 344

Съобщение на Украинския общогражданси комитет и Съюза на казаците-националисти в България за честване на празника „Покров Пр. Богородица" в София, публикувано във в. „Зора" от 12.10.1935[44]. София. Печатно, изрезки от вестници.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 375, л. 8, – обложка, л. 10-съобщението .

Украински празник. Украинският общогражданси комитет и Съюзът на казаците-националисти в България утре, неделя, 11 ч. сутринта в черквата „Св. св. Кирил и Методий" ще празнуват традиционния си празник „Покров Пр. Богородици".

ДОКУМЕНТ № 345

Информация „В България" за честване на Свети Покров организирано от УКПД „Украинска Громада в България" във Видин, публикувано в сп. „Тризуб", год. XI, бр. 42 (496), 27.10.1935, /с. 16/. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.2, а. е. 362, л. 16.

В Болгарії

- Свято Покрови в Українській Громаді у Відні. 14 жовтня с.[ього] р.[оку] члени філії у Відні Української Громади в Болгарії святкували традиційне українське свято Покрови. На зборах членів філії п.[арох]-о.[тець] Микола Куколев, що являється почесним членом Громади, відправив молебен у супроводі хору Громади. Після молебня голова Ревізійної Комісії п. Никифор Сущенко пояснив значіння й традицію українського військового свята Покрови, а потім члени філії й гості залишилися на родинного характеру зібранні, з душевним болем споминаючи ті дні, коли це свято стрічали й проводили на рідній Україні.

Повеселилися й поплакали, та всі казали:

- З надією вперед! Хвала Україні!

Секретарь Громади
Науменко

ДОКУМЕНТ № 346

Статия за числеността и организациите на украинската емиграция в България, отпечатана в сп. „Укранський тиждень", год. III, бр. 46, (152), 11. 11. 1935, стр. 3. Прага. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 358, л. л. 14, 14г..

Як працюють українські організації В Болгарії

На таку тему мав у Празі доповідь доц. Г. Омельченко, що поділився своїми враженнями з поїздки до Болгарії літом ц. р. Українці в Болгарії творять біля 90% всієї еміграції з колишньої Росії.

Однак лише незначне число їх свідомі своєї національности та ще меньше число їх активні українці. Загальні тяжкі матеріяльні умови фізично працюючих українців не творять сприятливого ґрунту для організаційної чинности, але ще більш гальмують її ворожі відносини до всього українського росіян, що не зупиняються перед ріжними ексцесами в поборюванню українства та наклепами.

Тим більш заслужена праця цих організацій, що всеж таки переборовши труднощи, розвивають свою культурно-організаційну працю.

У Варні це „Українське Культурне Т-во ім. Шевченка". Має гарну бібліотеку, одержує багато часописів, має власну домівку. Повстало в 1929. р., загартувавшися в боротьбі із 26 російськими організаціями та бойкоті з боку останніх. В тов.[аристві] нині біля 30 членів, що розвинули значну працю та систематично влаштовують реферати, нац.[іональні] свята тощо. Найктивніші члени цього т-ва пп.Дробаха і Терещенко.

Гарно розвиваються товариства у Софії: «Українська Громада» та «Українське Культурне Об»єднання». Старша «Українська Громада» дуже обов»язана своєму почесному голові проф. М. Паращукові, особі надзвичайних організаційних здібностей, великого впливу і звязків серед провідних кол болгарських. Тов.[ариство] має три філії: в Пловдіві, Відіні і Слівені. Головним старанням М. Паращука в Софії повстало «Українсько-Болгарське Т-во», що з»єднує значне число болгарських інтелектуалів та вже і тепер за короткий час багато зробило для популяризації українських проблем. Т-во має свій друкований орган.

В другім осередкові – «Українськім Культурнім Об»єднанню» (філії Пловдів і Варна) В. Колесниченко своєю матеріяльною підтримкою понад 20.000 левів дав ґрунт для розвитку широко замисленої культурної праці.

Обидва т-ва мають їдальні у своїх власних домівках.

Українські організації в Болгарії мають і свій об»єднуючий центр, до якого входять 14 укр. організацій. Є то «Союз українських організацій в Болгарії» (з 1933) в Софії (голова п. Майстренко), а три софійські організації утворили «Український Національний Комітет» (голова Орлов). Завдання Комітету консолідована репрезентаційна акція української еміґрації як цілости.

Доповідь Г. Омельченка влаштували з ініціятиви Т-ва письм.[енників] і журналістів т-во «Єдність» і інші т-ва. Провадив збори інж. А. Галька. В дискусії взяли участь др. Н. Білик, др. Клунний, др. В. Фрищин, проф. Ф. Швець, п. Омелянченкова та др. В. Меринда. Доповідь відмітили як дуже цікаву.

ДОКУМЕНТ № 347

Статия от Я. Малинивский за честване на 70 годишния юбилей на Лидия Шишманова-Драгоманова в София /стр. 8-12/ и „Ліст із Софії", информация от Лидия Шишманова за пребиваването на Мария Омелченко в София /с. 12-13/, публикувани в сп. „Тризуб", год. XI, бр. 46 (500), 24.11.1935. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 780, л. 1.

70-літній ювилей пані
Лідії Шишманової-Драгоманової в Софії.

З листопаду з ініціятиви болгарської секції Міжнародньої Жіночої Ліґи Миру й Свободи відсвятковано 70-ліття з дня народження й 50-ліття публіцистичної і громадської діяльности п. Лідії Михайлівни Шишманової-Драгоманової. З цієї нагоди спеціяльний комітет, зложений з представниць ріжних болгарських жіночих та українських громадських орґанізацій, урядив академію, що відбулася о год.[ині] 10.30 в салоні «Стопанського Учіліща» в Софії. В урочистості взяли участь

представники царського дому п. П. Груєв, п-на Чомакова, уповноважені міністри п. Лабуре (Франція) і п. Макса (Чехословаччина), представники наукового світу, міністерств, українських орґанізацій, письменники, артисти і т.[ак] д.[алі].

Ювілейну урочистість було відкрито короткою, дуже змістовною промовою пані Катерини Каравелової, голови комітету свята, яка, підкресливши заслуги вельмишановної ювилятки, як українки, що своєю ріжноманітною діяльністю принесла багато користі в збагаченні слов»янської культури, зокрема болгарської, привітала її від імені болгарської секції Міжнародньої Жіночої Ліґи Миру й Свободи.

Далі відчитано телеґрафні привітання від Царя Бориса III, княгинь Євдокії і Надії з Євксиноґраду такого змісту:

«Ценейки вашата полувъковна разнообразна дейностъ, въ полето на книжовния, обществения и артистически нашъ животъ, азъ ви пожелавамъ щото провиденито да ви запази и бодра още дълги години, за да продъжавате съ сящата енергия вашето хубаво дъло».

Від міністра просвіти ґенерала Радева привітав пані Л. Шишманову-Драгоманову п. Ат. Ілієв, нач.культурного відділу, що вручив ювилятці Дамський Хрест I ст. за заслуги, яким нагородив її його Величність Царь Борис III.

Серед чисельних привітань і адрес треба відмітити такі, ректора державного університету проф. М. Арнаутова, директора державного театру Вл. Василієва, предсідниці Болгарського Жіночого Союзу пані Димитрани Іванової, пані Д. Габе та ин.[ших]. Від українців у Болгарії п.Іван Орлів прочитав адресу, підписану президією всіх українських орґанізацій, а пані Софія Орлова і п-ні Майстренкова Надія піднесли ювилятці адресу і пишний оздоблений блакиттю кашик жовтих хризантем, що своїм жовто-блакитним кольором викликав правдиве захоплення й овацію присутніх.

Про життя й діяльність пані Драгоманової-Шишманової виголосила вичерпну доповідь п-на П. Попова, секретарка Болгарського Жіночого Союзу. Вона яскраво змалювала великі заслуги ювилятки, що своєю 50-літньою працею на полі літературного, громадського й артистичного життя збагатила скарби слов»янської культури, зокрема болгарської та була душею орґанізаційного життя як болгарського так і всеслов»янського жіноцтва.

Далі представниця орґанізації богарських жінок з вищою освітою привітала п. Шишманову і вручила ювилятці грамоту на свого почесного члена.

Нас, українців, особливо тішило те, що майже у всіх привітаннях та у відповіді ювилятки високодостойна пані Лідія Шишманова передусім фігурувала, як українка, достойна дочка великого вченого і гідного борця за волю українського страждучого народу проф. Михайла Драгоманова, дружини неменше заслуженого вченого, проф. І. Шишманова, щирого приятеля і прихильника української державности, правдивого апостола зближення українського і болгарського народів.

По заслуханні привітань зворушена до сліз ювилятка в коротких словах подякувала присутнім за оказану їй честь, виразно і з гордістю підкресливши свою приналежність до української нації. Дуже миле вражіння викликала скромність ювилятки, яку вона виявила в своєму слові:

- Я – середня собі жінка. Робила і роблю те, що може робити кожна з нас, мої любі сестри. Шаслива тим, що, як українка, зросла і виховалася під впливом творчости мого покійного батька проф. М. Драгоманова, людини виняткових прикмет, та не менше цінного мого чоловіка проф. І. Шишманова...»

Неприємно вразили де-які місця промови росіянки, пані Х, представниці «єдиної неділимої Росії»:

- Чья она? Болгары говорят ихъ. Украинцы считают своей. Мы русскіе, въ правъ назвать нашей. А чья бъ не была, желаемъ вамъ всъм благъ и много радости.

Але ювилятка сама окреслила своє національне «я». Тому претензії москвинки виликали лише здивування. А по-за Тим все творило одну гармонійну цілість, всі тішилися і всі раділи.

На закінчення цього свята 70-літня п. Шишманової виконано невеличку, гарну музичну проґраму, в якій ласкаву участь взяли артисти державної опери, співаки й музики, як панії Мілкова-Золотович, Р. Ковачева, Н. Ковачева, п. Ас. Найденов та ин.

Святочна академія затягнулася далеко за 12-ту годину і відбулася в дуже милій і своєрідній атмосфері, після чого міністр Макса на авті, виповненім квітами та иншими дарунками, відвіз ювилятку додому.

Увечері того-ж самого дня в салоні ресторана Балабанова, так само виповненім по береги прихильниками і представниками ріжних орґанізацій, в цілком приятельській інтимній атмосфері відбувся на честь ювилятки банкет.

* *
*

Народилася п.Лідія Шишманова-Драгоманова 17-го жовтня ст.[арого] ст.[илю] 1865 року в Києві, як найстарша дочка проф. М. Драгоманова. На п»ятому році життя виїхала з батьком закордон, де прожила 3 роки. Рік – в Ґерманії, а два – в Італії (наукова командировка Мих. Драгоманова). На 8 році життя вже володіла мовами: українською, російською, німецькою, французькою і визнавалася в італійській.

Повернувшися з цієї командировки, сім»я М. Драгоманова по двох роках знову мусіла попрощатися з Київом і назавжди кинути рідний край, щоб, виїхавши закордон, працювати там для українського народу, в обороні якого Драгоманів підняв певні політичні, соціяльні й культурні вимоги, домагаючися переустрою тогочасної царської Росії. При таких обставинах 16-літня Лідія Михайлівна залишила Київ, де батьки її жили більше 20-ти літ. Освіту отримує в Женеві, де разом з родиною пробула більше 12-ти років. Тут учиться в ґімназії (Ecole secondaire), вчащає до приватніх професорів, а пізніше поступає в університет (Faculte des lettres). Проходить повний курс порівняльної історії літератури (edouard Rod). Вчащає тако-ж на філософію (Gouard), яку дуже любить, проходить історію мистецтва, стиль і композицію, декламацію. Студіює музику (піяно) в приватній консерваторії, а пізніше у проф. Рутхарта, який згодом стає професором Ляйпціґської консерваторії. Вчилася співу у мадам Сіллем, учениці відомого професора Стокгаузена. Тодішня Драгоманівна мала дуже сильний драматичний мецо-сопран. У п»ятнадцятім році життя захоплюється музикою, виучуючи навіть партитури, співала цілі арії де-яких опер (всі партії). Голос обіймає шкалю від нижнього «ля» до горішнього «до».

Об»їздила зі своїми батьками Швейцарію, Італію, Францію та инші европейські держави.

В році 1889 вийшла заміж за болгарина д-ра Івана Шишманова, професора і великого вченого, громадського й державного діяча. Будучи ще його нареченою в Женеві, перекладала й печатала де-які болгарські оповідання в часописі La Melusine, а переїхавши до Софії помагала своєму чоловікові в його працях.

Тут, у Софії, в її хаті повстало перше музичне товариство, якого стала містоголовою. В її світлиці засновано тако-ж перше т-во плекання мистецтва і багато инших культурних огнищ. Щаслива і життєрадісна пані Шишманова містить в «Българск»ому преглед»і» свої цінні театральні критичні замітки і рецензії, за що тодішнє «Д-во на актьоритъ Сълза и Смъх» призначає їй крісло в салоні «Славянска Беседа". Особисто бере участь у концерті з нагоди відкриття цього сальону. Пізніше співає в воєнному клубі, в царському двірці і дуже часто виступає з ріжних нагод і урочистостей в двірцевих салонах. На протязі двох років була співробітницею офіціозу La Bulgarie, даючи матеріяли з літератури, мистецтва, політики й т.[ак] д.[алі]. Це було за редактора Дюрастеля в 1895-1897 роках. Пізніше стає постійною співробітницею цього орґану, як рецензентка театру й музики. Писала багато в що-денниках «Миръ», «Свободно мнение», «Българска мисъл» та ин. Дописувала до українських часописів – «Діло» та ин.[ших] орґанів української преси, пишучи про Македонію та визвольні рухи поневолених народів.

Видала в Парижі один том Legendes religieuses bulgares, опублікувала багато перекладів на французьку мову болгарських романів і оповідань, як «Нова земля» - Вазова, «Въ недрата на Родопитъ» того-ж автора, «Братя» - Добрі Немирова, «Харитиниятъ гръхъ» - Каменова, багато творів Йор. Йовкова, «Софійськи впечатления» д-ра Шишманова й ин.

Упорядкувала й видала друком понад 1000 сторінок мемуаристики про свого батька М. Драгоманова й І. Шишманова. Останні роки, віддана ідеалам миру, була обрана містоголовою «Ліги Миру і Свободи».

Як есперантка, говорить і свобідно пише цією мовою.

Не дивлючися на свій поважний вік, відірваність від українського національного ґрунту, п. Лідія Шишманова-Драгоманова не перестає цікавитися долею України, її державністю, і, де лише може, працює на користь своєї коханої батьківщини. Живе надією і твердо вірить, що скоро побачить її вільною і незалежною державою.

Відповідаючи на адресу, вручену їй українськими орґанізаціями, високодостойна ювилятка написала:

«Дякую від щирого серця українській орґанізованій еміґрації за дуже дороге для мене привітання. Бажаю всією душею існувати й працювати для блага далекої нещасливої України. Бажаю побачити її скоро вільною. Слава вам і Україні. Лідія Шишманова».

Це не є лише слова. Це справжні святі почування її благородної душі. Хто ближе її знає, хто з нею здибається, той бачить, як не раз загораються її драгоманівські очі... і заливаються слізьми, коли почує, що Україну катує Москва, що українці вмірають з голоду.

Я не раз був свідком таких переживань. Ніколи не забуду випадку, коли Лідія Михайлівна в пориві душевного обурення ще не так давно, на одному дипломатичному банкеті в Софії, демонстративно не подала руки одному большевицькому дипломатові зненавидженої Москви.

Лідія Михайлівна бажає скоро побачити Україну вільною. Бажають цього всі українці та українська еміґрація, яка гордиться нею і бажає їй, достойній дочці великого Драгоманова, сил і витривалости та успіху в праці.

Ми віримо, Лідіє Михайлівно, що «праця єдина з неволі нас вирве», що ваші і наші надії здійсняться і що ми ще побачимо Україну вільною. Слава вам і Україні!

Я. Малинівський

Лист із Софії

Велике враження залишилось у болгарської інтеліґенції в Софії од побуту в столиці Болгарії енерґійної українки п. М. Омельченківної.

За довгі роки, що я живу в Болгарії, на українське питання, навіть на українську національність в болгарських колах дивились як на щось штучне, хоч передвоєнне русофільство в Болгарії і значно зменшилось після війни.

У болгар немає стосунків з українцями, не доходять до них відомості і про те, що робиться на Україні, і тому багато ще є таких серед болгар, що думають, що Україна – це вимисел кількох професорів, головно мого батька.

Багато років я страшно страждала морально від насмішливих поглядів болгар при згадці про Україну, і одвертих насмішливих висловів, на які мої протести не мали жодного впливу. Бо я-ж дочка саме того Драгоманова, що видумав Україну.

Але ті самі болгаре на лєкціях п. Омельченкової, в розмовах з нею побачили інтеліґентну жінку, що виросла на рідній землі. Вона є представницею тої нової інтеліґенції, про яку не можуть уже сказати, що вона знаходиться під впливом якоїсь Австрії чи що.

Щирість і патріотизм пані Омельченкової зробили на болгар сильне враження. Я чула дві доповіді п. Омельченкової – одну в «Слов»янському Товаристві» про слов»янську жіночу пресу, другу в болгарській секції Жіночої Ліґи Миру й Свободи про соціяльну діяльність жінок.

Першу доповідь п. Омельченкова почала по українськи, а потім перейшла на мову болгарську, якою й зробила свою доповідь. Друга доповідь зробила таке враження, що після неї визначні болгарські жінки поздоровляли п. Омельченкову й говорили з нею.

Для мене особисто побут п. Омельченкової в Софії був великим незабутнім празником, а її розмова з болгарами й доповіді були доброю пропаґандою української справи.

Лідія Шишманова-Драгоманова

ДОКУМЕНТ № 348

Съобщение за отслужване на панахида за украинските бойци, паднали за отечеството си под с. Базар (Украйна), отпечатано във в. "Зора"/ 15.12.1935/[45]. София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 345, л. 32- обложка, л. 35- съобщението .

Панихида за падналите за отечеството украинци. Днес, неделя в 11 ч. в черквата „Св. св. Кирил и Методий" ще се отслужи панихида за украинските бойци, паднали геройски за отечеството си под село Базар - Украйна. Украинският комитет в София кани всички украинци и техните приятели да присъствуват.

ДОКУМЕНТ № 349

Съобщение за честване на 75 годишнината от смъртта на Т. Г. Шевченко от УКПД „Украинска Громада (общество) в България" в София, публикувано във в. „Дъга" от 09.03.1936 г.[46] София. Печатно, изрезка от вестник. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 345, л. 40 - обложка, л. 44- съобщението.

75 ГОДИНИ ОТ СМЪРТТА НА ШЕВЧЕНКО

Вчера сутринта по инициатива на Украинското общество, в Столицата се отпразнува 75 годишнината от смъртта на националния поет на Украйна Т. Г. Шевченко. Отслужена бе панихида, след което бяха прочетени реферати от г. Крупицки – председ.[ател] на Украинско общество: „Биография на Шевченко" от г. Тимофюк, член на контролния съвет: „Шевченко като национален будител и поет". Присъствуваха всички украински организации и множество почитатели на Шевченко.

ДОКУМЕНТ № 350

Информация „В България" за организирано детско тържество от УКПД „Украинска Громада в България" в София, публикувано в сп. „Тризуб", бр. 14(518), год. XII от 05.04.1936 г., с. 11. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 365, л. 14.

В Болгарії

З діяльності Української Громади в Болгарії (Софія). 19 січня с.[ього] р.[оку] влаштувала Громада в своєму помешканні ялинку, на якій зібралося до 40 дітей.

Дітей було обдаровано одежою, забавками й солодощами та почастовано було їх вечерею.

Громада складає свою щиру подяку паніям Паращуковій, Крупицькій та Лонкевичевій, що допомогли це дитяче свято влаштувати. Чистого прибутку для Громади це свято дало 160 левів.

- 16 лютого відбулося святочне зібрання Громади з приводу українського національного свята 22 січня. Доповідь одповідну прочитав п. Паращук.

- 8 березня Громада відсвяткувала 75-літню річницю смерти Т. Шевченка. Болгарський священник одслужив панахиду за спокій душі поета, виголосивши вічну пам»ять Тарасові, Симонові та всім, що полягли за Україну. Співав громадський хор.

Святочну академію відкрив п. Паращук, після чого хор заспівав «Заповіт», а п. Крупицький прочитав добре оброблену доповідь про життя Шевченка. Закінчено свято було співом «Ще не вмерла Україна».

На святі присутніми були представники українських орґанізацій, козаки-самостійники, а тако-ж болгари. Під час поминок, що відбулися слідом за тим, промовляли: п. Орлів, п. Паращук, п. Крупицький; од козаків – отаман Союзу козаків-націоналістів п. Кудінов, отаман Софійської станиці п. Косоротов, а від болгар – запасний полковник п. Влаєвський.

Свято відбулося в теплій атмосфері. Про свято було оповіщено в місцевій болгарській пресі; рівно-ж після свята було в тій пресі вміщено теплі згадки як про Т. Шевченка, так і про саме свято.

ДОКУМЕНТ № 351

Съобщение за предстоящо провеждане на възпоменателно тържество в София по повод десет годинината от смъртта на С. Петлюра, организирано от Обединените украински дружества и от Украинско-българското дружество, публикувано във в. „Днес”[47] от 29. 05.1936 г. София. Печатно. Изрезка от вестник. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 354, л. 5 - обложка, 7- съобщението.

Възпоменателно тържество за Петлюра. По случай 10 години от трагичната смърт на главния атаман главнокомандващ и държавен глава на украинската република, обединените украински културно-просветни д[ружест]-ва, заедно с Украйно-българското д[ружест]-во в България, уреждат тържествено събрание в понеделник, Св.[ети] Дух, 01.VI. 6 часа след обед в салона на Славянска беседа. Събранието ще се открие от писателя г. Ст. Чилингиров. Ще говорят за Украйна и Петлюра г. г.[осподата] Мих. Парашчук и Д. Ризов. Ще се изпълни програма с украински песни и декламации. Вход свободен.

ДОКУМЕНТ № 352

Информации за честването на 11 годишнината от смъртта на Симон Петлюра от украинските колонии в София и Пловдив, публикувани в сп. „Тризуб”, год. XII. бр. 25 (575), 27 юни 1937 г. с. 6. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.2, а. е. 366, л. л. 115 г., 116.

ВШАНУВАННЯ СВІТЛОЇ ПАМ”ЯТИ СИМОНА ПЕТЛЮРИ НА 11 РОКОВИНИ ЙОГО СМЕРТИ

В Софії

Українська колонія м.Софії, 30 травня с.[ього] р.[оку], влаштувала панахиду по Головному Отаманові бл.[аженної] п.[ам»яті] С. Петлюрі з нагоди 11 річниці Його трагічної смерти, та по всіх полеглих у боротьбі за волю України – з нагоди 20-ліття з дня відродження українського війська.

В неділю, ще зранку, стало сходитися українське громадянство та гості до «своєї», вже традиційної для українців церкви св. св. Кирила й Методія. Заходами редакції журналу «Гуртуймося», посеред церкви добре було вряджено аналой з поминальним коливом, медом та хлібом, рядом з оповитим широкою національною стрічкою портретом бл. п. С. Петлюри. При досить великій кількості українського громадянства, членів усіх українських софійських орґанізацій та гостей, два болгарські пан-отці відправили службу Божу. Співав парафіяльний хор.

При сумному й величному співі «вічної пам»яти» всі присутні склонили коліна, віддаючи шану своїм національним героям, які за Вкраїну поклали своє життя.

По закінченні панахиди пан-отець Дмитро сказав відповідно до свята своє щире приятельське слово, оцінив у ньому героїчні змагання Українського Народу за свою свободу, урочисто і теплим згадав словом Вождя нашого, що трагічно загинув, та всіх тих, хто життя своє віддав за найвищі ідеали і волю свого народу, за всіх національних українських героїв, що своєю смертю зобов”язали нас не кидати боротьби і які кличуть нас до чину, до зреалізування тієї великої ідеї, за яку вони вмерли.

Після панахиди редакція журн. „Гуртуймося” влаштувала академію. Як в церкві, так і на академії дуже добре було вдекоровано стіл з портретом покійного Головного Отамана на тлі національного прапору з китицями квітів та 5 розами – 5 краплинами крові з ран великого Вождя Нації й найвищого провідника національного війська.

По відкритті академії перше слово було уділено представникові козаків-націоналістів – п. Євсікову, а потім полк. В. Филонович виголосив реферат на тему: „Вождь Українського Народу С. Петлюра та Армія УНР”. Реферат підкреслив велике значіння озброєної сили кожної нації й довше зупинився над формуванням тої сили у нас, українців, у минулому та накреслив шляхи, якими мало б іти воно в прийдешньому.

У Пловдіві

Українська Громада в Пловдіві з нагоди 11 річниці смерти Головного Отамана бл. п. Симона Петлюри та 20-ліття відродження українського війська влаштувала академію.

Академія відбулася в помешканні Громади. На головному місці – портрет покійного Головного Отамана, удекорований зеленню й квітами, серед яких виділяється пять червоних роз.

Голова Громади п. Гергель, відкриваючи академію привітав гостей і членів Громади з урочистим днем, підкреслив значіння його в житті української еміґрації, а потім уділив слово п-ні В. Филонович. Референтка в своєму докладі схарактеризувала постать Симона Петлюри, як Вождя Нації, як втілення великої ідеї визволення з-під гніту московського наїздника й закликала скупчити сили еміґрації для зреалізування заповіту Головного Отамана Симона Петлюри й виборення волі для Українського Народу.

Другий реферат на тему „20 літ Армії УНР” виголосив полк. В. Филонович. Реферат уділив багато місця історичному розвиткові відродження української збройної сили, охарактеризував головні етапи визвольної боротьби Українського Народу і його Армії, зупинився над значінням армії для кожної держави і для українців зокрема, та накреслив і ті шляхи, якими мав би йти розвиток формування нашої збройної сили та закликав до єдности й вірности тим прапорам, під якими боролося українське військо і які несе й досі Уряд УНР.

ДОКУМЕНТ № 353

Информация за честването на 22 януари, годишнина от провъзгласяването на независимостта на Украйна от Украинския обществен комитет и Украинско-българското дружество в София, публикувано в сп. „Гуртуймося”, год. X, ян-март 1938. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 814, л. 17.

ХРОНІКА

Болгарія

Свято 22. січня в Софії. Український Загально-Громадський Комітет у Софії улаштував, разом з Українсько-Болгарським Товариством, 30. січня б.[іжучого] р.[оку] свято проголошення незалежности України. Крім численної участи місцевої української кольонії на це всято прийшло й багато чужинців – як приватних осіб, так і представників від національних та инших орґанізацій.

Свято відкрив короткою промовою відомий болгарський діяч, професор державного університету в Софії п. Ватев, а українсько-болгарський хор, під орудою п. Ів. Орлова, проспівав болгарський та український національний гімн. Потім громадський діяч п. Д. Різов відчитав реферат на тему – «Незалежна Українська Держава». Артисти болгарської народньої опери пані Петрова та п.п.Люцканів та М. Столярчук дуже гарно проспівали декілька українських композицій. Було виконано, між иншим, «Садок вишневий», «Гандзю», «Морозенка», «Гуляли, гуляли», «Закувала», «Де ти бродиш» та инші. Супроводила спів на піяні пані Кімрянова-Столярчук – проф. Державної Музичної Академії.

Свято це пройшло дуже гарно й успіх його напевно заохотить Комітет до дальшої праці.

ДОКУМЕНТ № 354

Информация „В България” за честване на Свети Покров организирано от УКПД „Украинска Громада в България” във Видин, публикувано в сп. „Тризуб”, год. XIV, бр. 49-50 (649-50), 25.12.1938, с. 45. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.2, а. е. 367, л. 55.

В Болгарії

- С в я т о П о к р о в и у В і д і н і. 16 жовтня с.[ього] р.[оку] заходами Українського Культурно Просвітнього Товариства «Українська Громада» у Відіні влаштовано було національне українське військове свято Покрови Божої Матери.

О год.[ині] 11 зранку відслужено було панахиду за всіх славних борців, вождів і вояків, героїв, що загинули від ворожої руки за не від кого незалежну Україну. Потім, після панахиди, відслужено було молебен Покрові Божої Матері за український народ та всіх вождів і вояків, що боряться за визволення славної й великої Матери України.

Після молитви всі громадяни й гості зібрались у помешканні Торговельного Клубу на академію. Всупне слово й доповідь, присвячену цьому дню, про значіння українського свята Покрови Божої Матери виголосив голова Громади Мих. Ващенко. Заступник голови й скарбник Н. Сущенко згадав коротко про те, які були українські звичаї й традиції давніше, як їх трималися наші діди й прадіди та як їх тримаємося ми.

Свято це пройшло з великим успіхом при великій кількості присутніх і скінчилось співом українських пісень. Всі собі взаємно бажали, щоб наступне таке свято святкували ми вже на звільненій і незалежній своїй матері Україні.

М. В.

ДОКУМЕНТ № 355

Статия от М. Ковалевский „Українці в Болгарії”, поместена във в. „Життя”, год. I, бр.26, 07.12.1941, с. 3. Букурещ. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 414, л. 2.

Враження з подорожей.

УКРАЇНЦІ В БОЛГАРІЇ

Життя української еміграції в Болгарії розвивається від довшого часу рівним, добре зорганізованим шляхом. В колах тамошньої української еміграції панує згідна річева атмосфера і тому українці в Болгарії можуть похвалитися досить значним білянсом своєї праці.

Головну ролю відограє в Болгарії У к р а ї н с ь к е К у л ь т у р н е О б”є д н а н н я, яке виконує важливі завдання центральної установи для всіх українців, що живуть в Болгарії. На чолі цієї організації стоїть досвідчений наш громадянин, завдяки якому Українське Культурне Об”єднання розвинулось в загально національну організацію і уникнуло специфічно-емігрантської вузькости. Разом з цим працюють з повною посвятою члени Управи п п. Крупницький. Орлов, Колесниченко і діяльний скарбник організації п. Міцік. Треба додати, що багато запалу і ініціятиви вносить секретар УКО п. Міцкевич. Це є так би мовити актив УКО, який на своїх плечах несе весь тягар праці. А праці є багато – перше всього треба піддержувати звязок з провінціональними організаціями, що існують в Болгарії і з окремими громадянами, інформувати їх про події, помогати їм в ріжних справах і репрезентувати інтереси нашого загалу перед болгарською владою.

В зв”язку з історичними подіями в Україні, провід УКО виявляє ініціятиву і організує по змозі своїх сил допомогу для нашого страдницького народу. УКО заміряє вислати зараз Болгарський Чер-

воний Хрест невеличкий транпорт практичних подарунків для дітей Київа. Також і в инших спробах УКО відгукується на потреби рідного краю.

Єсть розуміється і в Болгарії серед наших людей ще не пережита розпорошеність. Деякі еміграційні групи не приєднались до УКО, як наприклад Українська Громада в Софії. Думаємо, що цю розпорошеність треба ліквідувати. Зробити це тим лекше, що УКО не є організацією партійною, а загальною національною. Кождий хто прийде до гостинної домівки УКО, побачить портрети наших великих небіжчиків – Головного Отамана Війська УНР – Симона Петлюри і Провідника ОУН – полковника Євгена Коновальця. Гарний портрет нашого генія Тараса Шевченка і Золотий Тризуб панує в цій домівці. Тому нема ніяких причин до групового індивідуалізму і всі існуючі в Болгарії українські групи і осередки повинні обєднатись з УКО. Цього вимагає історична хвиля і ті важливі завдання, які стоять перед українським народом.

Окрема згадка належить нашому відомому скульпторові Михайлові Паращукові. Впродовж довгих років він своєю артистичною працею здобув собі визначну позіцію, і то не тільки як артист, але і як громадянин. В багатьох болгарських установах, а між иншими і в Національному Банку можна бачити прекрасні скульптури нашого майстра. П.[ан] Паращук вложив вложив багато праці також в Болгарсько-Українському Товаристві. Це Товариство після довшої перерви при допомозі болгарських приятелів України, серед яких згадаємо професора Арнаудова і відомого публіциста Різова, а також при чинній співпраці всіх наших громадян, має незабаром відновити свою працю.

Варто також згадати, що болгарський Уряд з надзвичайною людяністю трактує справи нашої еміграції. Кожний українець може там працювати і забезпечувати своє існування без жадних перешкод з боку влади.

Річева атмосфера, яка панує серед болгарської суспільности вплинула також і на нашу еміграцію. Кождий працює в своїй ділянці і сповнює свій обовязок. Ці наші враження дають нам підставу сподіватися, що зорганізоване українство в Болгарії і надалі буде зміцнювати свої здобутки аж до тої хвилі коли зможе перенести свій досвід, знання і хист до рідного краю.

М. Ковалевський.

3. УКРАИНСКО-БЪЛГАРСКО ДРУЖЕСТВО С ПРЕДСЕДАТЕЛИ: а) Ив. Шишманов; б) М. Арнаудов

ДОКУМЕНТ № 356

Покана от проф. Иван Шишманов копие до проф. Михайло Парашчук за събрание за учредяване на Украинско-българско дружество. София. 13.02.1926. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 262, л. 1.

Многоуважаемий Господине!

В 1918 година бе основано в София едно културно Украйнско-Българско дружество, което, за жалост, по независими от него причини трябваше да прекрати своята дейност.

Тъй като изменените условия позволяват да се възобнови дружеството, моля Ви, да присъствувате на събранието в Прогимназия „Граф Игнатиев" в сряда 17/II в 6, ½ часа после обяд, което ще се занимае с тоя въпрос.

За инициативната комисия:

подпис Проф. Д-р. И. Шишманов

13./ II. [19]26 г.
София

ДОКУМЕНТ № 357

Протокол на учредителното събрание на Украинско-българското дружество. София. 17.02.1926. Оригинал. Машинопис.
НА БАН ф. 11К, оп. 2, а. е. 58, л. л. 20, 21.

ПРОТОКОЛ
На учредителното събрание на
Украинско-българското дружество

Подписаните, събрани днес, 17 февруарий 1926 год. в помещението на III Софийска прогимназия, Граф Игнатиев, като изслушахме речта на проф. Др. Ив. Д. Шишманов върху нуждата да се работи за сближението на българската и украинската интелигенция в София и в страната, решихме, да се основе едно Украинско-българско дружество с цел, да запознае своите членове с духовната и материалната култура на българския и украински народ в техните взаимоотношения.
София. 17.II.1926 г.

автографи на учредителите /л. 20/
Проф. Др. Ив. Шишманов
Ив.[ан] Николаев
М.[ихаил] Столярчук
В.[ладимир] Колесниченко
Др. Стефан Младенов
И.[ван] Мишченков
Д.[иомид] Гулай
Казимир Хофман
Й.[осиф] Ткаченко
В. Орлов
Г.[ригорий] Крупицкий
С.[тилиян] Чилингиров
В.[асил] Стефчев
Д.[имитър] Страшимиров
Л.[еонора] Дуке
Лидия Шишманова
Елена Поснова
С.[офия] Орлова
М.[ихайло] Парашчук
Н.[икола] Балабанов
И.[ван] М. Орлов
А.[дриана] Будевска- Ганчева
Ц.[ветана] Парашчук
списък с имената на учредителите /л. 21/
Ив. Шишманов
В. Стефчев
Д. Страшимиров
Л. Дуке
Лидия Шишманова
Елена Поснова
С. Орлова
Мих. Парашчук
И. М. Орлов
А. Будевска-Ганчева
Н. Балабанов
Цветана Парашчук
С. Майдачевски
Ив. Николаев
М. Столярчук
В. Колесниченко
Др. Ст. Младенов
И. Мишченков
Д. Гулай
Казимир Хофман
И. Ткаченко
С. Чилингиров
Г. Крупицкий
Дим. Шишманов
О.[панас] Романюк
Г. Мартиновский

ДОКУМЕНТ № 358

Устав на Украинско-българското дружество; подписи на членовете на дружеството. София. 17.02.1926. Копие. Машинопис.
НА БАН ф. 11К, оп. 2, а. е. 58, л. л. 25, 26; л. л. 23, 23г, 24 - ръкопис с подписите на учредителите.

У С Т А В

НА УКРАЙНСКО-БЪЛГАРСКОТО ДРУЖЕСТВО

Ц Е Л

& 1. Основава се в София Украйнско-Българско Дружество с цел, да запознае своите членове с духовната и материалната култура на Българския и Украйнския народ в техните взаимоотношения.

С Р Е Д С Т В А

& 2. Украйнско-българското дружество се издържа:
а/ от доходи от литературни утра, концерти, театрални представления и т. н.
б/ от доброволни пожертвувания

Ч Л Е Н О В Е

& 3. Членовете на Украйнско-българското Дружество са редовни, благодетелни и почетни.

Редовни членове се приемат от настоятелството само по препоръка на двама записани вече членове

За благодетелни членове се провъзгласяват от Общото Годишно Събрание по доклад на настоятелството само лица, които са подарили на дружеството в пари или вещи най-малко 10 хиляди лева.

Почетни членове се избират по същия начин и могат да бъдат само лица с особено големи заслуги за украйнско-българското сближение и взаимно опознаване.

У П Р А В Л Е Н И Е

& 4. Украйско-Българското Дружество се управлява от седмочислено настоятелство:
Един председател българин
Двама подпредседатели /един българин и един украинец/
Двама секретари /един българин, един украинец/
Един касиер
Един член-председател на артистичната секция

Забележка-Артистичната секция се състои най-малко от 4 члена и се избира от настоятелството

С Ъ Б Р А Н И Я

& 5. Украйнско-Българското Дружество има редовни, извънредни и общи годишни събрания.

Редовните събрания се свикват всеки път, когато настоятелството намери за нужно или когато половината от членвете направят писмено предложение.

Общото годишно събрание се свиква ежегодно във втората половина на месец февруарий. В него настоятелството дава отчет за своята деятелност и се избират – ново настоятелство ревизионна комисия от три члена.

П Е Ч А Т И И З Д А Н И Я

& 6. Украйнско-Българското Дружество има печат и свой орган УКРАЙНСКО-БЪЛГАРСКИ ПРЕГЛЕД.

Щом средствата позволяват, ще се пристъпи и към издаването на една специална „УКРАЙНСКО-БЪЛГАРСКА БИБЛИОТЕКА”.

ОБЩИ РАЗПОРЕДБИ

& 7. В случай, че Украйско-Българското Дружество се разтури книжата, печата и имотите му се предават на Министерството на Народното просвещение в България.

ДОКУМЕНТ № 359

Писмо от Народната библиотека и музей „Иван Вазов" до проф. Йордан Иванов с покана за участие в тържеството по повод 25 годишнината от смъртта на проф. М. Драгоманов и поставянето на паметник[48] на гроба му. София. 09.05.1927. Оригинал. Машинопис.
НА БАН ф. 52К, оп. 2, а. е. 178, л. 11.

герб на Царство България
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
и
МУЗЕЙ „ИВАН ВАЗОВ"
9.V.1927 год.
гр. София

До Господин
проф. Йордан Иванов
ул. „Клементина" 45

На 22 т.[ози] м.[есец] по случай 25 години от смъртта на проф. М. Драгоманов на гробищата в София ще стане поставянето на скромния паметник върху гроба му. По този случай група някогашни ученици и слушатели на [учения] се сговориха да вземат участие в това скромно възпоменателно тържество, като се явят в пълен състав на мястото. От тяхна страна един ще произнесе кратка реч и ще възложи венец върху гроба.

Пред вид на това умолявата се да се явите най-късно до 20 т.[ози] м.[есец] в дирекцията на Н[ародната] Библиотека за да бъдете осведомен по въпроса.

От групата.

ДОКУМЕНТ № 360

Протокол от учредително събрание на Украинско-българското дружество в София с председател проф. Михаил Арнаудов. София. 15.02.1932. Чернова. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 268, л. 2.

П Р О Т О К О Л

На учредителното събрание на Украйно-българското дружество
15. II.1932 г.

Днес 15 февр.[уари] 1932 г. приятелите на едно украйно-българското сближение на културна почва се събрахме на заседание в една от залите на университета и след размяна на мисли намерихме, че трябва да се учреди едно Украйно-българско дружество с цел да се съдействува за взаимното опознаване на двата славянски народа, украинци и българи.

Прие се по тоя случай съставения устав и се избраха единодушно за членове на настоятелството:

Председател:	проф. Мих. Арнаудов
Подпредседател:	Стилиян Чилингиров
	Мих. Парашчук
Съветници:	Стоян Омарчевски
	проф. Г. Генов
	д-р. Иван Пенаков и
	Никола Балабанов
Секретар:	Райко Алексиев

ДОКУМЕНТ № 361

Писмо от Научното дружество Т. Шевченко в Лвив до М. Арнаудов, професор в Софийския университет и председател на Украинско-българското дружество в София с благодарност за предстоящото поставяне на паметник на гроба на поета и честване на паметта му с тържествено събрание /академия/. Лвив. [8]. 10. 1932. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
НА БАН ф. 58К, оп.1, а. е. 149, л. л. 1, 1г.

Н А У К О В Е Т О В А Р И С Т В О
імени
Ш Е В Ч Е Н К А
Ул. Чарнецького, ч.26.

Львів, дня в жовтні *1932*

THE UKRAINIAN SCIENTIFIC ASSOSIATION OF T. SHEVCHENKO
Lwow, 26 Carniecki-Street.

SEVCENKO-GESELLSCHAFT DER WISSENSHAFTEN
In Lemberg, Carnieckigasse № 26

SOCIETE SCIENTIFIQUE AU NOM DE CHEVTCHENKO
a Leopol, rue Carniecki № 26

NAUKOWE TOWARZYSTWO IM. SZEWCZENKI
Lwow, ul. Czarnieckiego 26

До
Високоповажного Пана
Михайла А р н а у д о в а
Проф. Університету й голови
Українсько-болгарського Товариства
в С о ф і ї

У відповідь на Ваше запрошення Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові складає Хвальному Українсько-болгарському Товариству й Вам, як його Голові, свою щиру подяку за поставлення памятника на могилі М. Драгоманова й улаштування академій на його честь.

Ім»я М. Драгоманова однаково дороге обом народам – українському й болгарському. Зокрема в історії нашого краю записано воно золотими буквами. Дбаючи загалом про культурне піднесення колишньої австрійської України, дбав він спеціяльно про Галичину та її потреби в царині просвіти й науки, всіма силами змагаючи до того, щоб европеїзувати наш край. Рівночасно був Драгоманов лучником австрійської займанщини з російською, гаряче вставляючися за Галичиною перед своїми земляками на Великій Україні, за що дістав від них назву «Михайла Галицького». Прізвище це як найкраще свідчить про заслуги Драгоманова для нашого краю. Зокрема памятне його імя в історії нашого Товариства як одного з його основників і як автора першого проєкту статуту для нього.

Та обєднуючи своєю особою дві розірвані частини української землі, Драгоманов рівночасно змагав і до культурного обєднання всіх Словян, словом і ділом працюючи для справи словянсько-української взаємности. Та найбільше прислужився він до навязання тривких взаємин саме з братньою Болгарією, де знайшов собі захист, багато потрудився для болгарської науки та культури, а в кінці спочив навіки. Драгоманова також можна назвати справжім лучником обох братніх словянських народів, тому імя його є тепер ніби символом українсько-болгарської приязни.

Нехай же свято, яке Ви влаштували, ще ближче затіснить ті дружні вузли, якими нас звязав Драгоманов. Слава Драгоманову – водночас «Михайлові Галицькому й Болгарському», а Вам честь і дяка велика, що шануєте його заслуги.

Др. Вол. Левицький — Голова

печат

Др. Роман Цегельський — секретар

ДОКУМЕНТ № 362

Молба от Украинско-българското дружество в София до МВР за регистриране на живеещите в България украинци. София. 17.02.1933. Копие с подписи. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 278, л. 2.

УКРАИНСКО-БЪЛГАРСКО ДРУЖЕСТВО
в София
УКРАЇНСЬКО-БОЛГАРСЬКЕ ТОВАРИСТВО
в Софії
SOSIETE UKRAINO-BULGARE
a SOFIA
ул. 11 август № 13

София, 17. февруари 1933 г.

До Господина Министра
на Вътрешните Работи
Тук

П Р О С Б А
От Украйно-Българското Дружество
В София

Господин Министре,

Дружеството ни, основано в 1932 година и утвърдено от повереното Вам Министерство със заповед № 3444 от 22. II.1932 г., преследва чисто културни и хуманни цели. За тяхното пълно и правилно постигане, то има намерение да предприеме една регистрация на украинците из разни градове и селища на България.

Молим Ви за това най учтиво, Господин Министре да ни разрешите предприемането на тази регистрация.

С дълбока почит:
ПРЕДСЕДАТЕЛ: п. Проф. М. Арнаудов
ПОДПРЕДСЕДАТЕЛ: п. Парашчук
Адрес на председателя: София, ул. Добруджа № 8
Професор М. Арнаудов

ДОКУМЕНТ № 363

Удостоверение от Столичното полицейско комендантство до проф. М. Арнаудов, председател на Украинско-българското дружество с разрешение за регистриране на живеещите в България украинци от дружеството. София. 13.04.1933. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 282, л. 1.

М. В. Р. Н. З.
герб на Царство България

гербови марки кръгъл печат
на комендантството

СТОЛИЧНО
ПОЛИЦЕЙСКО КОМЕНДАНТСТВО
№ 4450
13.IV.1933 год.
София

У Д О С Т О В Е Р Е Н И Е

Столичното Полицейско Комендантство дава настоящето на г. Професор М. Арнаудов – Председател на Украйнско-Българско Д[ружест]-во София в удостоверение на това, че съгласно предписанието на Министерството на Вътрешните работи и Народното здраве - Отд.[ел] Социални грижи № 2125 от 24.II. т.[ази] г.[одина] разрешено е да се предприеме регистрация на украинците из разните градове и села на България от страна на Дружеството.

Полицейски Комендант [П. Иванов]
За Секретар [Гр. Стоилов] печат на комендантството

ДОКУМЕНТ № 364

Писмо от Украинския научен институт във Варшава до проф. М. Арнаудов, председател на Украинско-българското дружество с пожелание за успехи на дружеството, желание за сътрудничество с него и за изпратени пет броя издания на института на дружеството. Варшава. 14. 03.1932. Оригинал. Укр. ез.
НА БАН ф. 58К, оп.1, а. е. 151, л. 1.

UKRAINSKI
INSTYTUT NAUKOWY
УКРАЇНСЬКИЙ
НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
warszawa, filtrowa 65
(ul.dantyszka 2 m.1)
№ 808

14 березня 1932 року

До Голови Болгарсько-Українського Товариства
Проф. М. Арнаудова
Софія

Український Науковий Інститут вітає щиро та сердечно Болгарсько-Українське Товариство і бажає успіху та розвою в його діяльности на користь обох заприязнених народів.

Співчуваючи глибоко цілям Товариства, Український Науковий Інститут хотів би в міру своїх скромних засобів допомогти його діяльності.Тому дозволяємо собі уділити до розпорядження Товариства щомісячну допомогу в міру наших засобів.

Рівночасно Інститут має за шану вислати Товариству по 5 примірників своїх видрукованих видань.

Прийміть вирази найглибшої пошани.

Директор Інституту,
Професор О. Лотоцький
Секретар, п.
Професор Р. Смаль-Стоцький

ДОКУМЕНТ № 365

Писмо от Украинско-българското дружество в София до Стилиян Чилингиров с поздравления за приноса му за укрепване на българо-украинските културни връзки [по повод 35 годишната му литературна дейност]. София. [02.04.1933]. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 281, л. 1.

Копие

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ЧИЛИНГИРОВ,

Покрай всички Ваши заслуги, които се изтъкват днес от литературни и културни кръгове в България, Украйно-Българското Дружество иде да подчертае своята гореща благодарност за съдействието, което сте му оказвали всякога, при подържане на крепки духовни връзки между България

и Украйна. Като преводач на Украйнските писатели и като изследовател на влиянието, което е упражнил нашият патриот и поет ШЕВЧЕНКО върху Българските лирици, Вие спечелихте големите симпатии всред украинците в България и в Отечеството им.

Ние Ви приветствуваме от сърце в този тържествен за Вас и за Българската литература час и Ви пожелаваме здраве и бодър дух за да работите все тъй усърдно в пътя на хубавите си творчески постигания и на чистата славянска взаимност, на която Вие сте един от най ревностните пионери.

Председател на Украйно-Българското Дружество: подпис проф. М. Арнаудов
Подпредседател: подпис Парашчук

ДОКУМЕНТ № 366

Писмо от проф. Михаил Арнаудов до Олександер Шулгин във връзка с гостуването му в България и предстоящото честване на Т. Шевченко и Ю. Венелин в София. София. 10.02.1934. Копие на М. Парашчук. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 284, л. л. 1, 1г.

Копіе
София, 10 февруари 1934 г.

Многоуважаеми Г-н Шулгин,

Измина доста време откак бяхте драг гост на София, но все още ни са паметни часовете прекарани в беседа с Вас.

Получих по-късно и някои от Вашите трудове, които четох с голям интерес. За жалост, тъй съм зает с всевъзможни неща, щото нямам време и спокойствие, да Ви пиша, но повярвайте сърцето ми е при Вас и неведнъж се пренасям далеко, там гдето Вие – покорен роб на дълга - се грижите за благото на нещастното си отечество. Желаел съм всякога да имате успехи и радости, свързани с по-добри дни за Украйна. Дано щастието Ви бъде тази година по-голямо! Ние тук в България имаме също нашите грижи и тревоги. И ако е писано на Украйна да възкръсне като феникс и България ще може да дочака по-завидно бъдаще. За украинците има тук много симпатии. Нашето Укр[аинско]-българско дружество ги подържа също тъй живи – доколкото трудните условия позволяват. Имаме намерение да устроим две утра в чест на Шевченко и на Венелин в Академия на науките и това ще бъде скоро. Пожелавам Ви здраве и търпение, да преодолявате стъпките по пътя си и да вървите към великата цел-свобода и народовластие в Украйна.

Стискам Ви приятелски ръката и оставам Ваш предан

М. Арнаудов

P. S. Г-н Паращук, моят отличен приятел, ще Ви разкаже нещо повече, с него сме неразделни и в крепък съюз.

М. А.

ДОКУМЕНТ № 367

Писмо от проф. Михаил Арнаудов до проф. Роман Смал-Стоцкий за връзките между украинския и българския народ; покана до Смал-Стоцкий да посети България и др. София. 10.02.1934. Копие. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 287, л. 1.

София, 10 февруари 1934 Копіе

Многоуважаеми г-н Стоцки,

Използувам случая на Вашия конгрес, за да Ви [предам] чрез общия ни приятел, г-н Паращук, сърдечните си пожелания за успеха на святото народно дело на Украйна и за Вашия личен успех!

Навярно Вие сте много заети в тези тревожни времена, и така си обяснявам, защо не пращате вест за себе си до приятелите си и почитателите си в България.

Тук също сме погълнати много от събитията, които се развиват наблизо и далече и вещаят нови дни за света. Но, каквото и да стане, Украйна и България ще бъдат винаги в хармония на своите въжделения за свобода и национално самоопределение.

Защо при сгоден случай не ни посетите отново? За Вас има тук винаги горещ братски прием и радостни лица. Приемете моя другарски привет! Да преуспявате в начинанията си и да бъдете здрав! Ваш предан

М. Арнаудов

ДОКУМЕНТ № 368

Заявление от Украинско-българското дружество до Дирекция на Обществената обнова за издаване на сп. „Украино-български вести". София. 14.12.1934. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 287, л. 1.

УКРАИНСКО-БЪЛГАРСКО ДРУЖЕСТВО
в София
УКРАЇНСЬКО-БОЛГАРСЬКЕ ТОВАРИСТВО
в Софії
SOSIETE UKRAINO-BULGARE
a SOFIA
№ 299

София, 14. декември [193]4 г.

До Дирекцията
на Обществената обнова
Тук

З А Я В Л Е Н И Е
от Украйнско-българското дружество в София

Господин Директоре,

Нашето дружество, основано в 1932 г. си е поставило за задача да способствува за взаимното опознаване и културните връзки между двата славянски народа, украинския и българския. За постигането на тези задачи, то мисли да предприеме издаването на един двумесечен бюлетин – Украйно-български вести, в който ще се разглеждат литературни, исторически и културни въпроси в един строг научен дух и далеч от всяка политическа тенденция. Редакцията ще се съобразява напълно с изискванията, които обществените и държавните интереси на България налагат. Молим най учтиво да дадете разрешението си за това издание.

С почит:
ПРЕДСЕДАТЕЛ: п. М. Арнаудов
СЕКРЕТАР:

ДОКУМЕНТ № 369

Бележка - отчет на М. Парашчук за дейността на Украинско-българското дружество за 1935-1936 гг. София. 1936. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 130, л. 1г.

Із політичного пляну діяльности Укр.болг. тов. за 1935-1936 р. було виконано;

1. заступником голови тов. Паращуком було прочитано 6 ть рефератів (три в Ломі і Відіні, один на академії С. Петлюри з нагоди 10 тої річниці смерти пок.[ійного] Голов.[овного] Отамана і два в Громаді – в річницю Базару і С. Петлюри).

2. Улаштовано Шевченківську Академію в Сальоні „Слав. Беседи" при переповненій авдіторії святочну академію відчинив і прочитав реферат голов.[а] Тов.[ариства] Ректор проф. М. Арнаудов, співав хор „Гусла" і др.[угі] і деклямував арт.[тист] Трандафілов.

3. з нагоди 75 ліття смерти Шевченка, заходами Укр. бол. Тов. одну із вул. Софії, назвала город.[ська] Управа вул.Шевченка.

4. приготовано Шевченківський збірник до друку, який не був надрукований своєчасно за браком засобів.

5. улаштовано Шевченківський радіовечір, на якому виголосив реферат заст.[упник] Голов.[и] Тов.[ариства] Чилінгіров, деклямував Трандафілов, грав укр. композиції П. Владігеров, співав укр. пісні Діков, аком.[понувала] Прокопова.

ДОКУМЕНТ № 370

Отзив от [М. Парашчук] за сказката на проф. Григорий Омелченко за Ю. Венелин, изнесена по време на гостуването му в България през 1935. София. След 22 09.1935. Печатно. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 311, л. 1.

Сказка за Ю. И. Венелин[49]

На 22 септември т.[ази] г.[одина] в салона на Славянското дружество в София от името на Украйно-българското дружество, г. проф. Гр. Омелченко е държал сказка върху живота и будителската деятелност на Ю. И. Венелин.

Въз основа на сериозно изучените трудове на Венелина и литературата за него, г. Омельченко е дал богат материал за живота и творчеството на Венелина.

Г. Омелченко широко е развил тезата, щото Венелин е бил апостол на правилен научен възглед, че славяните още преди VI стол.[етие] т. е. по-рано отколкото германските народи, са навлезли в Европа. С този възглед Венелин е повлиял много върху някои от руските учени /Погодин, Савелев, Бутков, Чертков и др./

Що се отнася до българите, Венелин е бил пръв, който е признал славянското им произхождение и е информирал за това целият цивилизован славянски и европейски свят.

По това време тази мисъл беше съвсем нова, понеже всеобщо приета беше мисълта на авторитетния Карамзин, който е писал, че българите са от татарско произхождение.

Сказчикът е дал много висока оценка на будителската деятелност на Венелина, въз основа на трудовете на Априлова, Копиловски, Кифалева, Пешакова, Шишманова и въз основа на труд, който е излязъл през 1935 г., на великия български учен проф. Арнаудов.

Венелин благодарение на своите нови, за тези времена възгледи върху славяните въобще и върху славянското произхождение на българите е срещал много неприятели. Руското общество по това време, из... трябва да се направи за Погодина, никак не се е грижило, щото да е материално осигурен, за да има възможност напълно да се [посвети] на научната работа. Венелин е печелил с частните уроци [за да не умре] буквално от глад. /В документа има скъсани участъци/ Бел. Е. Х.

Сказчикът е отбележил, че Венелин, въз основа на [историята] и разликата между украинският и руският език, е писал за съвсем отделният живот на Северната Русия /московска/ независим от живота на Южната Рус, т. е. Украйна.

По това време, когато Русия е била под влиянието на Варязите, Украйна е живяла под българското влияние.

Всичките политически и културни моменти на живота на старата България винаги са влияли върху политическият и културен живот на старата Украйна.

Живота и деятелността на Венелина очакват още изследователи, а неговите трудове издатели.

с. Червена вода
Русенска, а също и Балбунарската околия.

ДОКУМЕНТ № 371

Заявление от Украинско-българското дружество до кмета на София за наименуване на една по-голяма улица в София на името на Т. Шевченко, по повод 120 годишнината от рождението му. София. 20.11.1935. Чернова Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 300, л. л.1, 1г.

УКРАИНСКО-БЪЛГАРСКО ДРУЖЕСТВО
в София
УКРАЇНСЬКО-БОЛГАРСЬКЕ ТОВАРИСТВО
в Софії
SOSIETE UKRAINO-BULGARE
a SOFIA
№ 209
ул. „Дондуков" № 69

София, 20. ноември 1935 г.

До Господин Кмета
на Столичната община

З А Я В Л Е Н И Е
от Украйнско-българското дружество в София

Господин Кмете,

Неотдавна целият славянски свят отпразнува сто и двадесет годишнината от рождението на знаменития украински поет Т.[арас] Шевченко. Тази дата не мина и в България неотбелязана, понеже нигде другаде извън Украйна влиянието на поета не е било тъй силно, както в България.

От песните на Шевченко, пропити с дълбока любов към народа и свободата, са се възхищавали и Любен Каравелов и Иван Вазов и Т.[одор] Влайков и много още писатели народници преди и след нашето освобождение.

Т.[арас] Шевченко е бил често превеждан на български, като любимец на писателите ни и публиката ни и от неговото вдъхновено слово са черпили уроци върху родолюбието и человеколюбието много български поколения.

По силата на всичко казано, нашето дружество намира, че в знак на благодарност и за да засвидетелствуват своята привързаност към братския украйнски народ – столичната община би могла да нарече на името на Т.[арас] Шевченко, една от най новите или по-старите големи Софийски улици.

Това внимание към Украйна би послужило като залог за по-сърдечни и по-трайни връзки между двата тъй близки по съдба и идеали славянски народи.

С голяма почит
ПРЕДСЕДАТЕЛ: М. Арнаудов
ПОДПРЕДСЕДАТЕЛ: М. Парашчук
СЕКРЕТАР: Р. Алексиев
ЧЛЕНОВЕ: Ст. Чилингиров
Ив. Пенаков

ДОКУМЕНТ № 372

Покана от Украинско – българското дружество и дружеството Славянска беседа за тържествено събрание, посветено на 75 годишнината от смъртта на Т. Шевчнко. София. 25.03.1936. Печатно.
НА БАН ф. 58К, оп.1, а. е. 153, л. 1.

Украино-Българското дружество в София и Дружеството „Славянска беседа” имат чест да Ви поканят да почетете с присъствието си

ТЪРЖЕСТВЕНОТО СЪБРАНИЕ

което те уреждат в събота на 25 т.[ози] м.[есец], 20 часа, в салона на „Славянска беседа” послучай 75-годишнината от смъртта на великия славянски поет **Т. Г. ШЕВЧЕНКО**

От Настоятелствата на
Укр.[аинско] -Бълг.[арското] Д[ружест]-во и Слав.[янска] Беседа

П Р О Г Р А М А:

1. **Шевченко и България** – реч от ректора на СОФ.[ИЙСКИЯ] Университет проф. М. Арнаудов;
2. **Украински народни песни-** изпълнява г. Петър Райчев, артист от Нар.[одна] Опера;
3. **Декламации**-български преводи на Шевченко-изпълнява артист от Народния театър г. Вл.[адимир] Трендафилов.
4. **Украински и български народни песни** – изпълнява хор „Гусла” под диригентството на г. Ас.[ен] Димитров;

Вход свободен.

ДОКУМЕНТ № 373

Писмо от Д. Маринов, диригент и Н. Самев, артист до председателя на Украинско-българското дружество в София за поемане на разходите по представянето на оперета „Наталка-Полтавка” от дружеството. София. Преди 18, 19. 04.1936. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 307, л. л. 1, 1г.

До Господин Председателя
На Украйно-българското дружество
Ст.[анция София

Господин Председателю,

По инициатива на група украински приятели на 18 и 19 април 1936 год. се изнесе в София известната украинска оперета „Наталка-Полтавка”. Оперетата можеше да издържи още поне 1-2 спектакъла, понеже между Соф.[ийското] гражданство бе създаден вече известен интерес към нея, но по независещи от групата причини, това не можа да стане. Ние инициаторите обаче решихме да възобновим даването на оперетата, като за нейния по-голям морален и материялен успех потърсим помощта и съдействието на представляваното от Вас дружество. Това правим и от съображение, че изнасянето у нас на една тъй типична национална украинска пиеса, каквато е „Наталка-Полтавка”, влиза в обсега на културната дейност, както на целите и задачите на дружеството.

Затова ние учтиво Ви молим, Господин Председателю, да разрешите предстоящото изнасяне на оперетата да стане от името на дружеството Ви, като то поеме същевременно и първите най-необходими разходи по изнасянето, които не ще надминат сумата 3 000 лв.

Ето разходите:

1 000 лв. капаро за салона (Художествен театър)
200 ” афиши
200 ” на рекламното бюро

500 ” акциз върху билети на сума 10 000 лв.
600 ” гербов налог
500 ” друг непредвиден разход
---
3 000 лв.

Тая сума дружеството ще одържи при предварителната продажба на билетите.

В замяна услугата, която дружеството ще ни укаже ние сме съгласни то да получи следващия му се в случая процент от чистия приход.

Уверени, Господин Председателю, че Вие ще се отнесете благосклонно към нашата молба в очакване на благоприятния Ви отговор, оставаме към Вас

С отлична почит:

Д. Маринов, диригент
Н. Самев, артист

P. S. Отговора, моля изпратете на адрес Никола Самев, Народ.[на] опера

ДОКУМЕНТ № 374

Писмо от Научното дружество „Тарас Шевченко” в Лвив до УС на Украинско-българското дружество в София за организирането на изложбата „Украина в карти и диаграми” по време на Конгреса на славянските географи и етнографи. Лвив. 12.05.1936. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 429, л. л. 1, 2.

Н А У К О В Е Т О В А Р И С Т В О імени Ш Е В Ч Е Н К А
вул. Чарнецького, ч. 26. – Телєфон 253-57

SOCIETE SCIENTIFIQUE DE CHEVTCHENKO a Lwow, 26 rue Carniecki
NAUKOWE TOWARZYSTWO IM. SZEWCZENKI we Lwowie, ul. Czarnieckiego 26
SEVCENKO-GESELLSCHAFT DER WISSENSHAFTEN in Lwow, Carnieckigasse 26
T.SHEVCHENKO SOCIETY OF SCIENCE, Lwow, 26 Carniecki-Street.

Львів, 12 травня *1936*

Світлої Управи
Українсько-болгарського Товариства
в С о ф і ї

Високоповажні Панове!

В часі від 19-29 серпня ц.[ього] р.[оку] відбудеться в Софії IV. Конґрес Словянських Ґеоґрафів і Етноґрафів. В цьому Конґресові візьмуть участь і наші вчені члени Наукового Товариства ім.Шевченка у Львові. Вони виступлять з цілою низкою рефератів. Члени Конґресу дістануть Ґеоґрафічний Збірник, видання Товариства.

Тому що міжнародні зїзди мають і велике пропаґандове значіння, Наукове Товариство ім.Шевченка має думку влаштувати в часі зїзду виставу карт і діяґрам України, випрацювану заходом його дійсного члена Дра Володимира Кубійовича. Вистави цих карт відбулися у Львові і в багатьох провінціональних містах Галичини; крім того в Берліні, а незабаром є думка влаштувати її в Варшаві, в Празі й Римі. На зміст вистави вказує провідник, який долучаємо.

Міркуємо, що влаштування вистави в Софії було би деяким показом і пропаґандою української науки й перед членами Конґресу, й перед болгарським громадянством. Але ж орґанізацією вистави може занятися тільки місцева інституція, якою з природи річі, може бути лише Українсько-

болгарське Товариство в Софії. Тимто дозволяємо собі звернутись до Вас, з пропозицією, перебрати на Себе ласкаво орґанізацію вистави в Софії в часі 15-30.УІІІ.1936. У практиці ми уявляємо собі справу так: Карти привезе до Софії з початку серпня доцент Др. В. Кубійович, який за Вашою допомогою, займеться розвішенням експонатів, виголосить інавґураційний виклад на відкриття вистави, а по виставі експонати відвезе. Українсько-болгарському Товариству припали б такі справи: найти приміщення для експонатів /вони займають 200 м кв. площіні/, найкраще на Університеті, в тому будинку, де відбуватимуться засідання Зїзду, видати провідник по виставі болгарською та французькою мовами [текст ми подали б], порозсилати друковані запрошення до поважніших болгарських установ і осіб та всіх Членів Конґресу і зробити відповідну рекляму в пресі. Перед Тим Ваше Хвальне Товариство порозумілося б із Орґанізаційним Комітетом Зїзду та дістало Його згоду на виставу, хоч фірму виставі давало би Ваше Товариство, та тільки значило б, що вистава відбувається з приводу Конґресу. Для пояснення додаємо, що на чолі Орґанізаційного Комітету стоїть як голова М. Арнаудов, ректор Університету, і І.Батаклиев, профессор ґеоґрафії на софійськім університеті, як головний секретар.

Маємо за шану додати ще, що вистава тішилася великим успіхом в Берліні /її зорґанізував Ґеоґрафічний Інститут берлінського університету і Український Науковий Інститут/ і в Галичині.

В надії, що Товариство не відмовиться всією цією справою занятися, залишаємося з висловом глибокої пошани

За Виділ
Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові

подпис голова | печат | подпис секретар

ДОКУМЕНТ № 375

Писмо от дружеството „Славянска беседа” до Украинско-българското дружество с молба за разгласяване сред членовете му за сказките и концертите, организарани от дружеството и покана за посещението им. София. 27.11.1936. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 305, л. 1.

Д Р У Ж Е С Т В О С Л А В Я Н С К А Б Е С Е Д А – С О Ф И Я

Улица Раковски 172 127 Телефон 202 02
№ 298

София 27 ноември 1936
ДО ПОЧ.[ИТАЕМОТО]
БЪЛГАРО-УКРАЙНСКО ДРУЖЕСТВО
Т У К

ГОСПОДИН ПРЕДСЕДАТЕЛЮ,

Дружеството „СЛАВЯНСКА БЕСЕДА”, което в продължение на повече от половин век е играло първостепенна културна роля в София, изпълнявайки своите задачи – взаимно опознаване на славянските народи в културно отношение – тази година, покрай редовните сказки и издаване списание, посветено на славянските въпроси, отпочна уреждането на низ славянски концерти.

Първите общославянски и вторите български концерти, състояли се на 8 и 22 т.[ози] м.[есец], ще бъдат последвани от чески на 6.XII, от руски на 20.XII от полски на 10.I. и от югославянски на 24.I.1937. През пролетта ще бъде уредена и втора серия от славянски концерти.

Във всички тези концерти участвуват най-добрите наши изпълнители. Цените на местата са много достъпни – 10, 15, 20 и 25 лева.

Дружеството ни, като има пред вид, че целите на Вашето дружество се схождат с нашите, осмелява се да се обърне към Вас да му дадете ценното си съдействие, като разгласите между Вашите членове това наше начинание и ги подканите да подпомогнат, чрез масовото си посещение, делото на общите наши и Ваши цели.

С почит,
кръгъл печет ПРЕДСЕДАТЕЛ: подпис не се чете
СЕКРЕТАР: подпис не се чете

ДОКУМЕНТ № 376

Покана-програма до Стилиян Чилингиров за възпоменателна вечер, посветена на Т. Шевченко, организирана от Задругата на Славянските писатели и публицисти, Задругата на Славянските артисти и музиканти и Сдружението на младите при Славянското дружество в България. София. [02.1938]. Печатно. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 108К, оп.2, а. 1571, л. л. 136, 136г., 137.

ЗАДРУГА НА СЛАВЯНСКИТЕ ПИСАТЕЛИ И ПУБЛИЦИСТИ, ЗАДРУГА НА СЛАВЯНСКИТЕ АРТИСТИ И МУЗИКАНТИ И СДРУЖЕНИЕ НА МЛАДИТЕ ПРИ СЛАВЯНСКОТО Д[РУЖЕСТ]-ВО В БЪЛГАРИЯ

==========

пощенски печат - София [1938] II

До г-н
Щилиян Чилингиров
Карл Шведски – 34
Тук

ЗАДРУГА НА СЛАВЯНСКИТЕ ПИСАТЕЛИ И ПУБЛИЦИСТИ, ЗАДРУГА НА СЛАВЯНСКИТЕ АРТИСТИ И МУЗИКАНТИ И СДРУЖЕНИЕ НА МЛАДИТЕ ПРИ СЛАВЯНСКОТО Д[РУЖЕСТ]-ВО
Ул. Славянска, 6

==========

П. Г.

Настоятелствата на Задругата на Славянските писатели и публицисти, на Задругата на Славянските артисти и музиканти и на Сдружението на младите, всички при Славянското Д[ружест]-во в България, имат чест да Ви поканят да посетите уреждана от тях в събота, 30 април 1938г., в салона на Славянското Д[ружест]- во, Славянска 6, в 8 и половина вечерта

ВЪЗПОМЕНАТЕЛНА ВЕЧЕР

посветена на украйнския поет и възторжен славянин

ТАРАС ШЕВЧЕНКО,

ПРИ ПРОГРАМА:

1. *УКРАЙНО-БЪЛГАРСКИ ХОР изп.[ълнява] „Заповіт" (Завет) на Т. Шевченко (Аранжирано от Ив. Н. Орлов)*
2. *ДИМИТЪР РИЗОВ, публицист, ще говори на тема: „Т. Шевченко-Живот и влиянието на творчеството му върху борческото движение в България преди Освобождението"*
3. *СТИЛИЯН ЧИЛИНГИРОВ, член на Задругата на Славянските писатели и публицисти, участвува с негови преводи от Тарас Шевченко;*
4. *МИХАИЛ СТОЛЯРЧУК, тенор от Операта,*
   СИЯ ПЕТРОВА, сопрано от Операта, и
   МИХАИЛ ЛЮЦКАНОВ, баритон от Операта,
   ще изп.[ълни] украински, български и славянски изобщо нар.[одни] песни и композиции;

5. *СОФИЯ ОРЛОВА ще рецитира от творбите на Т. Шевченко и др. автори;*
6. *СТ. КИМРЯНОВА-СТОЛЯРЧУК, пианистка, лекторка в Държавната Муз.[икална] Академия, настоятел на Задругата на Слав.[янските] артисти и музиканти, ще изпълни * * *;*
7. *ИВ. Н. ОРЛОВ, публицист, общественик и член на пров. Комисия на Сдружението на младите, ще говори – „Т. Шевченко като човек и славянски деец";*
8. *УКРАЙНО-БЪЛГАРСКИ ХОР ще изп.[ълни] украински, български и слав.[янски] народни песни и композиции.*

Акомпанира г-жа СТ. КИМРЯНОВА-СТОЛЯРЧУК.
Музикален ръководител и диригент г. ИВ. Н. ОРЛОВ.
Гардероб задължителен 10 лв.
(Студенти 5 лв.)

ВХОД СВОБОДЕН
От Настоятелството

4. ОТЗИВИ В БЪЛГАРСКИЯ И УКРАИНСКИЯ ЕМИГРАНТСКИ ПЕРИОДИЧЕН ПЕЧАТ ЗА М. ПАРАШЧУК, ЗА УКРАИНСКО-БЪЛГАРСКОТО ДРУЖЕСТВО И БЪЛГАРО-УКРАИНСКИТЕ КУЛТУРНИ ВРЪЗКИ

ДОКУМЕНТ № 377

Отзив от Д. Николов за представянето на украинската мелодрама „Наймичка" от Т. Шевченко, постановка на Общинския театър във Варна в града, публикуван във в. „Варненска поща" от 25.03.1933 г. Варна. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 805, л. 1.

„Наймичка"
от Т. Шевченко

Не злободневна е пиесата „Наймичка", не се налага като „Разбойници" с голям размах, с патос и обществено значение-тихо и тъжно звучи тя на една вечна струна: трагедията на жената.

Именно на жената изобщо, не само на украинката. И тъжният голям поет Шевченко е успял да надхвърли рамките на битовото и да ни даде *човешкото* страдание и *човешкия* копнеж за живот.

Да вземем още първия диалог-на бездетната двойка. По-дълъг е той, отколкото е необходимо за драма, но затова пък тъй добре подчертава тъжното настроение, свързано с подобно положение. То не е само битова сцена-то е тъжна *човешка* съдба през лицето на вечността.

Драмата е напоена и с много поезия и житейска мъдрост, но и прави впечатление с много чисто литературни изрази, неподходящи за тази среда. Трябва да се допусне, че вината е не в автора, а у преводача, за да може селянка да каже: „ще го пазя като зеницата на очите си"; или „ще го гледам като очите си"; или „ще внушиш на родителите си да снемат проклятието си от теб" и пр. Тези езикови чертици не са без значение.

Що се отнася до постановката, ще трябва да подчертаем пълната сполука на режисьора г. Ст. Бъчваров. Лицата са тъй сполучливо подбрани, щото само с това може да се обясни необикновената споеност и гладкост на израза още в първото представление.

Още с първата сцена драмата ни завладя благодарение сполучливата игра на г-н и г-жа Гандеви. Ту ти се смее, ту ставаш много тъжен. И постепенно малката сцена пораства до обобщаващ символ. По-нататък образа на Трохим порастна, задълбочи се и накрай пред нас стоеше мъдро примирен и сдържано скърбящ старец.

Негова сполучлива противоположност даде Ид. Петров в образа на приказлив, лекомислен, малко глупав и малко хитър селянин.

Р. Петрова прави впечатление с това, че решително се справя с всяка роля и макар не подробно, ала всякога ни дава сигурни очертания на съответния образ.

Всички останали бяха тъй добре, у всички се забелязва чувствителен напредък, а Станиславска в тази си роля изцяло попадна в стихията си и даде необикновено вярна и силно прочуствена игра.

Направи впечатление, че и музиката беше много тясно споена с драмата, тъй че и тя много допринесе за създавене необходимото за случая драматично настроение.

Заслужено пиесата беше отлично посетена.

Д. Николов

ДОКУМЕНТ № 378

Съобщение за представянето на украинската мелодрама „Наймичка" от Т. Шевченко от Театралния кръжец при Българската въздържателна федерация в София, публикувано във в. „Дъга", от 18.02.1935 г. София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 805, л. 6 - обложка, л. 8 - съобщението.

Вчера[50], в 10 ч. преди обяд Театралният кръжец при българската въздържателна федерация представи в салона на Кооперативния театър украинската мелодрама „Наймичка" от Т. Шевченко. Участвауваха Цв. Арнаудова, М. Манчева, П. Василева, М. Златева, К. Камбуров, Хр. Стефанов, М. Гочев и хорът при Б. В. Ф. През цялото време публиката с живо любопитство следеше действието и бурно аплодира артистите. Желателно е тази хубава и силно поучителна пиеса да бъде представена и пред учащата се младеж, която има много да се поучи от нея.

ДОКУМЕНТ № 379

Съобщение за честване на 74 годишнината от смъртта на Т. Шевченко, организирано от Украинския общо-граждански комитет в София, публикувано във в. „Зора" /22.03.1935/[51]. София. Печатно. изрезки от вестници.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 375, л. л. 1, 3 - обложка, 4, 6.

Честуване паметта на Шевченко

В неделя, 24 т.[ози] м.[есец], от 8 часа вечерта в салона на Славянското дружество в България (Славянска 6, София) украинския общо-граждански комитет урежда при специална програма тържествено честуване на паметта на украинския поет Тарас Г. Шевченко, по случай 74-та годишнина от смъртта му.

ДОКУМЕНТ № 380

Интервю с пребиваващото в България семейство Мария и Григорий Омелченко, публикувано във в. „Дневник" от 12.09.1935. София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 787, л. л. 1-обложката, 3.

Анкета за живота на бълг.[арската] жена
Впечатленията на г-жа Омелченкова от българската жена. - Проф. Омелченков за българската литература

Пребиваващите в София професор и г-жа Омельченкови бяха любезни да ни приемат и ни запознаят със задачите на тяхната обиколка из славянските страни.

- Дойдох в България - ни заяви г-жа Омелченкова- за да проуча женското движение и женския труд у вас. За целта предприемам една анкета между жените в разните съсловия, за да установя условията, при които е поставена българската жена. Всичко това ще използувам в една монография за славянската жена, в която ще дам почетно място на вашата българка.

Тази книга ще бъде написана на един от европейските езици, за да можем да покажем на европейските държави каква е славянската жена, за която много малко се знае.

- Какви ви са впечатленията от българската жена?

- През време на обиколката, която направих в някои градове, а така също и села на България, констатирах, че в продължение на 50 години вие сте постигнали в културно отношение много повече отколкото много други страни. Особено силно впечатление ми направи интелигентността на българската жена.

Г-н проф. Омельченко от своя страна ни заяви:

- Като професор по литература дойдох в България, за да се запозная с особеностите на българската литература-да изуча монографията на Венелина. През време на моето пребиваване в София можах да се срещна с елита на българската литература – да изуча монографията на Венелина. През време на моето прибиваване в София можах да се срещна с елита на българската литература. Имах вече среща с професор Арнаудов, г. Чилингиров и украинския скулптор Парашчук, който работи за българо-украинското сближение.

При тия мои срещи можах да констатирам, че българската литература е постигнала една завидна висота.

ДОКУМЕНТ № 381

Съобщение за предстояща сказка за Юрий Венелин от проф. Омелченко, организирана от Украинско-българското дружество, публикувана във в. „Слово”- от 21.09.1935.[52] София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп.2, а. е. 787, л. л. 1- обложка, 2.

Столични вести

Сказка за Венелин ще държи от името на Украйно-българското дружество в София г. проф. Омелченко. Сказката ще се състои в салона на Славянското благотворително дружество в неделя, 22 септември 10 ч. пол.[овина] сутринта.

ДОКУМЕНТ № 382

Информации за проведена сказка, посветена на Юрий Венелин от проф. Гр. Омелченко, организирана от Украинско-българското дружество в София, публикувани във в. „Зора”, 24.09.1935 и в. „Мир” от 25.09.1935. София. Печатно. – изрезки от вестници.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 787, л. л. 9 - обложка, 10, 11.

СКАЗКА ЗА Ю. И. ВЕНЕЛИН
Нови сведения за живота и дейността му

В неделя, 22 т.[ози] м.[есец] в салона на Славянското дружество, от името на Украйнско-българското дружество, г. проф. Гр. Омелченко прочете сказка върху живота и будителската деятелност на Ю. И. Венелин.

Въз основа на сериозно изучените трудове на Венелина и литературата за него, г. Омельченко даде богат материал за живота и творчеството му.

Г-н Омелченко широко разви тезата, според която Венелин е бил апостол на правилния научен възгред, че славяните още преди VI стол., т. е. по-рано отколкото германските народи, са навлезли в Европа. С този възглед Венелин е повлиял много върху някои от руските учени (Погодин, Савелев, Бутков, Чертков и др.)

Що се отнася до българите, Венелин е бил пръв, който е признал славянското им произхождение и е информирал за това целия славянски европейски свят.

По това време тази мисъл е била съвсем нова, понеже всеобщо е било прието твърдението на авторитетния за всички Карамзин, който е писал, че българите са от татарско произхождение./ в. „Зора" - л. л. 9, 11/

КУЛТУРЕН ЖИВОТ

Сказка за Венелин

Украйно-българското дружество в София устрои тия дни едно хубаво тържество в чест на Ю. Венелин. Държа сказка проф. Гр. Омельченко, който обрисува личността и делото на Венелин.

Според сказчика, Венелин е един от първите , ако не и пръв, който е потвърдил славянския произход на българите и е осведомил за това целия цивилизуван свят. По онуй време това твърдение е било смело, защото още властвувала теорията на Карамзин за татарския произход на българите.

Сказчикът даде много висока оценка за народополезната дейност на Венелина, въз основа на трудовете на Априлов, Копиловши, Кифалов, Пешаков, Шишманов и въз основа на скоро излезлия труд на проф. Арнаудов.

Новите възгледи на Венелин върху славяните и частно върху славянското произхождение на българите са му създали неприятели. Това му попречило да се благоустрои и трябвало да прекара живота си в лишения, докато умрел като сетен бедняк.

Сказката на професор Омелченко бе посетена от голям брой украинци и софиянци. /в. "Мир" - л. л. 9, 10, /

ДОКУМЕНТ № 383

Съобщение за предстоящо провеждане на сказка на М. Омелченко, публикувано във в. „Слово" от 12.10.1935 г. София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 375, л. 8- обложка, 9- съобщението.

- Славянският женски печат - на тая тема гостуващата у нас украинка г-жа Мария проф. Омельченкова ще държи публична сказка, която Бълг.[арският] женски съюз урежда на 16 т.[ози] м.[есец], сряда в 6 и пол.[оловина] ч.[аса] веч.[ерта] в Славянското д[ружест]-во (на ул. Славянска и Раковски). Г-жа Омельченко ще говори на български език. Вход свободен.

ДОКУМЕНТ № 384

Информация за проведена сказка за украинската музика, организирана от Украинско-българското дружество, публикувана във в. „Заря" от 08.12.1935. София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 787, л. л. 28- обложка, 29.

СКАЗКА ЗА УКРАИНСКАТА МУЗИКА

Украино-българското дружество в България под председателството на **г. проф. Арнаудов** и подпр.[едседателството] на **г. проф. Парасчук** поканиха преди няколко дни **г. Хр. Панчев** да прочете лекция в Държ.[авната] Муз.[икална] Академия върху украинската народна музика.

Г. Панчев отговори на поканата с една лекция на зададената тема, в която разгледа особеностите на укр.[аинската] нар.[одна] музика с оглед на украинската литературна и философска

мисъл, тъй като сказчикът не можеше да отделя литературното, философското и музикалното изказване едно от друго. Даже той се спусна в по-голяма подробност върху великото осмотактие, като наведе паралели из областта на химията: периодичната система, осемте електрона при реакцията и валенциите.

Сказчикът напомни, че великият световен строител е вложил и в душата ни тая привързаност към ритмичността и вечно възвръщане.

Темпераментът на украинци се е отразил и на тяхната музика: крайно жива и крайно тъжна.

Грамофонните демонстрации допълниха хубаво сказката.

Г-н проф. Парасчук, както и украинецът г. Орлов поблагодариха на г. Панчев за сказката му, а г-жа Орлова му поднесе разкошни хризантеми.

ДОКУМЕНТ № 385

Съобщение за честване на 75 годишнината от смъртта на Т. Г. Шевченко от Украинско-българското дружество и от дружеството „Славянска беседа" в София, публикувано във в., „Зора", от 25. 04.1936 г. София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 787, л. л. 30-обложка, 35.

75 годишнината от смъртта на Шевченко

Украйно-българското дружество в София и дружеството „Славянска беседа" уреждат днес тържественото събрание в 8 часа веч.[ерта], в салона на „Славянска беседа", по случай 75-годишнината от смъртта на великия славянски поет Т. Г. Шевченко. Ректорът на Университета г. проф. М. Арнаудов ще говори на тема: „Шевченко и България", г-н П. Райчев ще пее украински нар.[одни] песни, г. Вл.[адимир] Трендафилов ще декламира стихове от Шевченко, а хор „Гусла" ще изпее украински и бълг.[арски] нар.[одни] песни.[53]

ДОКУМЕНТ № 386

Информация за проведено възпоменателно тържество в София по повод десет годишнината от смъртта на С. Петлюра, организирано от Обединените украински дружества и от Украинско-българското дружество, публикувана във в. „Заря" от 14. 06.1936 г. София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 354, л. л. 11-обложка, 12, (13).

Обединените културно-просветни д[ружест]-ва със съдействието на Украинско-българското д[ружест]-во, устоиха в Слав.[янска] беседа тържествено събрание послучай 10 години от трагичната смърт на атамана на украинската република Симон Петлюра. Присъствуваха настоятелството на У[краинско-] Б[ългарското] д[ружест]-во начело с председателя г. професор М. Арнаудов, проф. Ватев, проф. Нурижан, г-жа Л. Шишманова, някои писатели и многобройна отбрана публика. При препълнен салон писателят Ст. Чилингиров държа хубава реч, в която подчерта културно-просветните връзки между България и Украйна. Върху положението в Украйна говори г. Д. Ризов. Г-н проф. Паращук изнесе хубава сказка за твореца на украинската нац.[ионална] армия и борец за нац.[ионална] укр.[аинска] държава Петлюра. Г-жа Шишманова изнесе много хубави спомени за атамана. Г-н Н. Балабанов декламира стихове от Шевченко. Г-жа Орлова декламира на украински. Укр.[аински] нар.[оден] хор изпя няколко песни под диригентсктвото на г. Орлов. Цялата програма бе посрещната с общо задоволство. Иванов.

ДОКУМЕНТ № 387

Информация за открита изложба „Украина в карти и диаграми", организирана от Украинско-българското дружество в дните на IV конгрес на славянските географи и етнографи, публикувана във в. „Заря" от 19.08.1936 г. София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 787, л. л. 77- обложка, 78.

УКРАИНА В КАРТИ И ДИАГРАМИ

Природните богатства на страната, политическата и съдбина

Във връзка с IV конгрес на географите и етнографите в София (салон Аксаков) се откри изложба „Украина в карти и диаграми". Изложбата е уредена от Украинско-българското дружество. Изложени са около 50 карти, които много нагледно представляват територията на Украйна, нейното разделение между четири държави (СССР, Полша, Ромъния, Чехословакия), гъстотата на населението, украинската колонизация в Азия, украинското стопанство и култура. По северните брегове на Черно море са отбелязани многобройните български колонии.

Забележително е значението на Украина, като най-голям земеделски център в Европа, особено що се отнася до продукцията на жито и ечемик. Излишъците на тези продукти в Украина са много големи.

В промишленото отношение също има възможности за значително развитие. Тя притежава големи запаси на каменни въглища в Донецкия басейн и железни руди в Кривий Рог. Отдалечеността на двата центъра един от друг е сравнително малка и именно това създава много благоприятни условия за индустриалното развитие на Украина. Тя има също блогоприятни условия за развитие на химическата индустрия, която и сега е силна. Разкъсаните части на Украина би могли да представляват едно хармонично стопанско цяло в случая на съединението им. Бедна с гори, източната част на Украина има нужда от западно-украинското дърво, също западно-украинският петрол би намерил добро применение в източно-украинските фабрики.

Картите и диаграмите са съставени въз основа на официални данни съветски, полски и чехски. Само за Ромъния липсват по-изчерпателни данни и съставителите на картите са използвали предивоенните данни, австрийските и унгарските.

Систематически наредените карти дават възможност на посетителя да си състави основателно мнение за Украйна и нейният живот. Изложбата ще допринесе много за взаимно опознаване на украинският и българският народ, историческата съдба на които в много отношения си прилича.

ДОКУМЕНТ № 388

Информация за протичането на IV конгрес на славянските географи и етнографи в София; изказвания на участници в конгреса, публикувани във в. „Утро" от 20.08.1936. София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 787, л. л. 77- обложка, 79.

СЛАВЯНСКИТЕ ГЕОГРАФИ И ЕТНОГРАФИ ЗА БЪЛГАРИЯ

Голямата славянска етнографска енциклопедия и България - югославски делегати за сближението с България - българи и украинци се познават най-малко

Между славянските географи и етнографи се намира видният немски славист-етнограф г. проф. Шневайс, от немския университет в Прага. Интересува се живо от нашата етнография. Той ни заяви:

- От две години готвя голяма славянска етнографска етциклопедия, в която заемат широко място българската етнография и разни народни поверия. Г-н проф. Романски сътрудничи за българската част от енциклопедията.

В България съм идвал много пъти. Колкото пъти съм я посещавал, у вас се строи нещо ново. Трябва да заявя, че България стои на предно място между славянските народи по непрестанни строежи и новости във всички области на живота."

Между югославянските делегати има големи поборници на българо-югославянското сближение. Проф. Снидек, Стеф. Танович (от Гевгелий-Македония), проф. Милоевич и проф. Нико Жупанович не веднъж подчертаха пред нас, че те не се чувстват у нас като гости, но като братя. Проф. Снидек ни заяви:

- Нека да градим стъпка по стъпка сближението на нашите две страни. Трябва да засилим повече контакта между учените на двете страни.

Проф. Жупанич от Любляна желае срещите между югославяни и българи да стават по-често, отколкото до сега.

Проф. Кубийович, украинец е направил вече няколко излети из страната. Той ни заяви:

- Констатирах, че много обичаи на вашите селяни и особено мелодиите на селските песни, имат общи неща с тия на украинските селяни. Овчарите у вас живеят точно така, както тия в Украйна.

Бих могъл да посоча още много прилики и общи черти между българи и украинци. Мога да заключа, че българи и украинци имат много общи черти, макар че се познават най-малко по между си от всички славяни.

ДОКУМЕНТ № 389

Съобщение за положен венец на паметника на Васил Левски от украинската делегация на IV конгрес на славянските географи и етнографи, публикувано във в. „Зора" от 22.08.1936. София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 787, л. л. 77- обложка, 80.

Украинската делегация на IV конгрес на географите и етнографите вчера в 7 и пол.[овина] ч.[аса] е положила на паметника на В.[асил] Левски венец с надпис: „На борца за свободата от украинската делегация на IV конгрес на географите и етнографите". От името на украинците реч държал проф. В.[адим] Щербакивский. Присъствуващ при слагането на венеца г. Стилиян Чилингиров отговорил на речта, като благодарил на украинците за проявеното внимание към великия борец за българска свобода.

ДОКУМЕНТ № 390

Мнение на журналист с инициали „Сл. В." за България като страна на конгресния туризъм, публикувано във в. [„Заря"], 30.08.1936. София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 787, л. л. 77 – обложка, 81.

България пред чужденците

Вчера се закри всеславянския конгрес на географите и етнографите. От днес многобройните именити славянски учени заминават в големи екскурзии из страната. Така те ще видят не само столицата, с нейния хубав и чист център, но и нашето село, народа.

И има какво да научат. Все има да им дарим по някой топъл и незабравим спомен. Колко голямо беше въодушевлението преди две години, на световните византолози, когато се намериха всред природата, заобиколени от селяните, посрещани и изпращани с толкова внимание и радост....

Сега това ще видят и славянските географи и етнографи. Още повече те – представителите на братските нам страни.

Ще ни видят и студентите, пристигнали от целия свят. И лошите спомени, ако има такива, ще се стопят пред онова, което ще намерят в народа ни: желанието за м и р между всички.

През средата на септември пак в София, ще се открие конгресът на славянските лекари. В този конгрес ще вземат участие всички славянски страни в това число и Съветска Русия. Славянските лекари има какво да видят у нас: и страшното разпространение на социалните болести, и начина на борбата срещу тях. Също през септември ще заседава славянският туристически конгрес, а малко след лекарския и този на славянските аптекари.

И всички гости все ще отнесат някой добър спомен за един народ, който изнемогва под ударите на една несрета, причинена повече от неговите водачи, отколкото от собствените му грехове. Народът не греши. Чужденците ще видят България такава, каквато е. И ще останат изненадани-преди всичко, няма да видят мечките и вълците, които те са очаквали да срещнат. Те ще си отидат с впечатлението, че са били в една културна страна. Сл. В.

ДОКУМЕНТ № 391

Писмо от Васил Филонович за смъртта на Лидия Шишманова-Драгоманова, публикувано в сп. „Тризуб", год. XIII, бр. 7-8 (557-8), 21.02.1937. с. 32. Париж. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 366, л. 80г.

ЛІДІЯ ШИШМАНОВА-ДРАГОМАНОВА

(Лист із Болгарії)

У неділю 7 лютого ц.[ього] р.[оку] в 2 години ночі померла в Софії – Болгарії Лідія Михайлівна Шишманова-Драгоманова на 71 році свого життя.

Лідія Шишманова – донька великого українського вченого й професора Михайла Драгоманова, народилася в 1865 році в Київі. Разом з батьком мусила, ще малою, еміґрувати до Женеви і довгі роки перебувала по-за межами свого краю.

В Женеві пізнала Лідія Драгоманова, а потім і одружилася з болгарським професором Іваном Шишмановим. За де-який час Шишманови переїздять до Болгарії, а за ними переїздить і сам проф. Михайло Драгоманів.

Проф. М. Драгоманів стає тут, в Софії однім з основоположників Софійського Університету й залишається тут аж до смерти своєї в 1895 році.

В часі відновлення української державности проф. І. Шишманов призначається посланником від Болгарії в Київі і Лідія Михайловна знову повертається до свого Києва та…не на довго. В своїй новій батьківшині – Болгарії Лідія Шишманова стає найщирішою помішницею свого мужа, великого болгарського вченого, громадського діяча і міністра д-ра Івана Шишманова та разом з ним стає вона і сама визначною болгарською публіцисткою і з присущім їй темпераментом виступає вона то з живим словом то з пером, працюючи в багатьох товариствах, пишучи книжки, співробітничаючи в безлічі і чужих-европейських і в болгарських часописів та журналів, популяризуючи і ширячи тим серед болгар здорові думки, громадянську справедливість та художнє виховання.

Лідія Шишманова виховувалася в Швейцарії, дуже добре тому знала культурні умови Заходу і це своє знання переносить вона й передає новій своїй батьківщині – Болгарії. Вона з присущою їй хоробрістю завжди виступала твердо і рішуче у всіх питаннях, які вважала правильними, які вважала справедливими, й тому саме ця її вдача й рішучість, а разом і її високий інтелєктуальний розвиток видвигають її в перші шереги болгарських борців за національну і соціяльну свободу, за право і правду.

Мала Лідія Шишманова ще одну особливість і талант – вона дуже любила музику й була дуже добрим її критиком. Свої критичні замітки про музику передає вона до европейських і болгарських

часописів, а в останні роки музика стає її найулюбленішим заняттям, якому віддавала вона багато часу, не пропускаючи майже ні одного концерту.

Лідія Шишманова, перебуваючи довгі роки в чужому оточенні, серед чужих умов, працюючи для чужої культури, все-ж ніколи не забувала своєї першої батьківщини-України й найщирішою мрією її було побачити її й втішатися її звільненням.

Похорон Л. Шишманової відбувся в столиці Болгарії в Софії. В старій церкві св. Софії при досить численній участі приятелів, офіційних осіб, міністрів та представників чужих держав відбулася заупокійна літургія, а потім і самий похорон на Софійському кладовищі в родиннім склепі Шишманових.

Як в церкві так і на кладовищі виступали з промовами багато болгарських діячів. Від українців попрощав Лідію Драгоманову в останню дорогу інж. В. Филонович.

В. Ф.

ДОКУМЕНТ № 392

Информация за проведено тържествено събрание на украинските културно-просветни дружества в София и Украинско-българското дружество, посветено на 20 годишнината от обявяване на независимостта на Украйна, публикувана във в. „Дневник", от 31.01.1938. София. Печатно. Изрезка от вестник.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 354, л. л. 16, 17- обложка.

Тържествено събрание
ЗА УКРАЙНА

Обединените украински културно-просветни д[ружест]-ва в София заедно с Украинско-българското дружество в България устроиха вчера пр.[еди] обяд в салона на Славянска беседа тържествено събрание, по случай 20 годишнината от обявяването независимостта на Украйна.

Събранието се откри с кратко слово от г. проф. Ст. Ватев. Изпълнени бяха българския нац.[ионален] химн, химна на Царя и украинския национален химн. След това г. Д. Ризов говори върху независимата Украйнска държава. *Въпросът за независимостта на Украйна е не само украински, каза г. Ризов, защото се отнася за свободата на народите. Днес не само украинците, но и други народи са под чуждо робство.* След 200 годишно робство под царска Русия Украйна се освободи през 1918 г. но през 1920 г. отново загуби свободата си".

С. Петрова, Мих. Люцканов, М. Столярчук изпълниха украински народни песни. Украйно-българският хор под диригентството на г. Ив. Орлов изпълни украински народни композиции.

ДОКУМЕНТ № 393

Съобщение за излъчен радиочас по радио София, посветен на украинския поет Тарас Шевченко, борец за независимостта на Украйна, публикувано във в. „Мир" от 28.05.1938. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 354, л. 18 - обложка, 20.

Чествуване на паметта на Шевченко

По почин на украинските културни сдружения и с[ъс] съдействието на Радио София, на 26 т.[ози] м.[есец] Радио София посвети един час в памет на великия украински поет и борец за украинска независимост Тарас Шевченко. Изпълнена бе успешно програма, с участието на българо-украинския хор, дирижиран от г-н Ив. Н. Орлов, артистите от Народната опера: г-ца Сия Петрова, г-н М. Люцканов и М. Столярчук. Акомпанираше г-жа Кулузиянова[54] - Столярчук. Г-н Дим. Ризов говори върху живота на Шевченко и влиянието му върху българското възраждане.

ДОКУМЕНТ № 394

Информация за проведено тържествено събрание в София, посветено на 21 годишнината от независимостта на Украйна, организирано от украинските културни организации в София и Украинско-българското дружество, публикувана във в. „Мир” от 31.01.1939[55]. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 619, л. л. 104- обложка, 106.

Украйнско тържество

Украинските културни организации в София, със съдействието на Украинско-българското дружество уредиха в неделя, 29 т.[ози] м.[есец] в салона на „Слав.[янска] беседа”, тържествено събрание, по случай 21 годишнината от обявяването на независимостта на Украйна.

Тържеството бе открито от г. проф. Ватев. След него г. Дим. Ризов говори върху борбата на украинците за създаването на независима и обединена украйнска държава, в миналото и днес.

Изпълни се концертна програма с участието на украйно българския хор на г. Ив. Орлов.

ДОКУМЕНТ № 395

Мнение на неуточнен автор, подписано „обществеик” за независимостта на Украйна, публикувано във в. „Мир”от 31.01.1939 г. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 619, л. л. 104 - обложка, 107.

Украинският въпрос
Обществеик:

Често и в нашите вестници се занимават с въпроса за Украйна-нейното отделяне от Русия, като самостоятелна държава

Украйна никога те е била самостоятелна, без Русия. Преди Екатерина Велика, когато Украйна бе под владичеството на Полша в разгара на религиозните борби хетманът Богдан Хмелницки води борбата със словото: „Ще вървим под московския Цар! И сега в Киев стои величествения паметник на Хмелницки”.

ДОКУМЕНТ № 396

Съобщение за предстоящо излъчване на радиочас по радио София, посветен на Украйна, публикувано във в. „Мир” от 17.03.[1942]. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 619, л. 162.

Украински час

- Украински час ще бъде предаден по Радио София, днес, 21 ч. с концертна програма, в която участвуват украйно-български хор, дирижиран от г-н [Иван] Орлов, г-ца Нели Карова, г. Мих.[аил] Люцканов и г. Мих.[аил] Столярчук, от Нар.[одната] опера. Г-н проф. Емануил п.[оп] Димитров ще говори върху украинския литературен език, а г-н Д.[имитър] Ризов ще говори върху украинския проблем.

ДОКУМЕНТ № 397

Писмо от Михайло Грушевский до Иван Шишманов за изпратените книги, за политическа ситуация в България и евентуалната възможност за завръщането му в Украйна. 19.12.1922. Виена. Ръкопис. Укр. ез.
НА БАН ф. 11К, оп. 32, а. е. 402, л. л. 4, 4г, 5, 5г., 6, 6г.

Baden b. Wien, SchloSSg.4,
19/XII.922

Високоповажний Іване Дмитрієвичу!

Дякую за адресу і тішусь, що можу нарешті обмінятись відомостями. На Софію, на університет я посилав Вам книги видані за кордоном: коротку історію України на франц. мові і антологію укр. літератури кінчаючи Шевченком, котру я виладив спільно з донькою. Сі книги ані вернулись до мене, ані від Вас не було звістки, і се викликало підозріннє в мині, що мабуть Вас нема в Болгарії. Недавно п. Суровцева оповіла, що бачила Вас в Фрайбургу, так я й написав. Перед кількома тижнями довелось мені в вагоні розговоритися з болгарином-купцем, що живе під Віднем, він мині дуже нагадав Вас виглядом і мовою, і мині живо захотілось поговорити з Вами про події в Болгарії, про котрі я говорив з сим купцем, але він, як чоловік малоінтеліґентний, не міг мені відповідно їх освітити. Коли Вам не прикро на цю тему писати, я дуже проси би Вас пояснити мині значіннє того що діється. Про події біжучі Ви знаєте тільки з газет, я се розумію, але ґрунт і зміст їх, очевидно, Вам добре звісний, а він то мене й цікавить, а не біжучі факти. Наскільки нинішній рух іде дійсно з мас селянських, а не єсть ділом демагоґів, наскільки свідомо селянство своїх завдань, яку програму воно висуває, соціяльну і економічну? Наскільки ексцеси проти інтеліґенції виникають з політичної боротьби й амбіцій провідників, чи мають якийсь глибший підклад в селянстві і наскільки свідомий? Що противставляється дотеперішньому інтеліґентському проводови інше?

Все се мене інтересує як один з епізодів ширшої реакції против соціял-демократії, лібералізму, парламентаризму і т.д., яка являється черговим явищем, і мині хотілось би на цю тему поговорити з Вами хочби й листовно, як двом історикам.

Я, як мабуть Ви чули, під час революції близько зійшовся з укр. Соціял.-револ., які явились, в моїй принаймні уяві, наступниками лівого укр. крила, до якого належав пок.[ійний] Драгоманов. На поч.[атку] 1919 я виїхав як делеґат укр. Партії с.-р.[соціал-революціонерів] на Люцернську конференцію II Інтернац.[іоналу], де мав приємність бачити Лидію Михайловну. Потім делеґація наша рішила відійти від II Інтернац. Ми – себто делеґація – видавали тут партійний орґан «Борітеся-поборете», протягом 2 літ. Я виступив з проєктом орґанізації Укр. Соціол.[огічного] Інституту, і невважаючи на дуже нищі засоби, які мені вдалося роздобути, я не покидаю сього діла; випустив уже 12 книжок його видань, в тім числі книгу «М. Драгоманов і женев.[ський] Соціяліст.[ичний] гурток», книгу при першій можливости Вам пошлю (в тій хвилі не маю її під руками).

Нинішній радян.[ський] Укр. Уряд кілька разів робив мені пропозицію вернутись на Укр.[аїну] і «занятись культурною роботою» - намічав мині місце президента укр.[аїнської] Академії, але товариші мої по делеґації, які їздили торік на Укр., і сього року поїхали знов, інформують мене про ситуацію. І я бачу, що в нинішніх обставинах нема там місця для ніякої активности, не тільки політичної, але навіть і культурної, тож я відложив свій поворот. Оптимісти думають, що все таки ситуація кращає, песімісти думають, що навпаки, вона погіршується і мій поворот відсувається на неозначений час. Останніми часами я працюю над курсом історії укр. літератури. Прошу також і про Ваші пляни і зайняття мене поінформувати.

Моя дружина і донька при сій нагоді просять переказати їх щирі привіти В.[исоко]Поважній Лідії Михаловні. Бажаємо Вам обом всього найкращого в Новім Році.

З високим поважаннєм
М. Грушевський

ДОКУМЕНТ № 398

Писмо от Олександер Шулгин до Л. Шишманова-Драгоманова и Иван Шишманов за глада в Украйна, тежкото положение на украинската емиграция в Полша, за Генуезката конференция и мемуарите на Лидия. 17.08.1922. Висбаден. Ръкопис. Укр. ез.
НА БАН ф. 11К, оп. 5, а. е. 660, л. л.1, 1г, 2.

Gartenstrasse 24 Wiesbaden 17 VIII 1922

Високоповажна Лідія Михайловно
Іване Дмитровичу!

Давно, давно вже хочу Вам написати, а ще більше хотів би з Вами побачитися і поговорити. Як живете? Що думаєте робити далі? Що чути від Дмитра Івановича і взагалі, що діється в Болгарії. В Берліні проїздом до Варшави бачився з Ганною Евген. Ч. І від неї принаймні довідався, що Ви живі і здорові.

Про наші справи краще і не казати: застой і вичікування... Тим часом весь південь України голодує і весь край руйнується і грабується напастниками. На еміграції теж не краще: в Польщі наші бідують страшенно. Акцію нашу закордонну ми продовжуємо до останньої можливости, так і для цього нам бракує...грошей. Працював я в Парижі дуже багато, їздив до Генуї як Голова нашої делегації. Відповідь одна – підождіть. Ми і ждемо і духом не падаємо, вірючи, що все їдно наш час прийде. Але, звичайно, тяжко – 3 іюня я виїхав з Лідією Василівною і Ростіком до Wiesbaden, щоб дешевше жити. Сам побував в Польщі і тепер повернувся сюди і буду наїздити до Парижу. Тут добре, але це курортне місто: довгий час не хотілося б тут залишатися. Маємо на думці взяти в якомусь маленькому університетському місті Німеччини квартирю, щоб, оскільки буде час, попрацювать. Думаємо про Вани, але нам прийшло в голову, чи не можна в Freiburg»у коло Вас пристрітись: нам отак це було б надзвичайно приємно, хоч не довгий час пожити разом з Вами. Як Ваша ласка чи не могли б Ви нам одповісти на такі цілком практичні питання: 1) чи можна найти в Fr. невеличку в 2-3 кімнати мебльовану квартиру з кухнею і за яку ціну. 2) Чи є в Freiburg»у Wahnungsburo, або яка инша інституція де можна одержати відповідні відомости, чи можна з цими інституціями списатись, чи треба приїхати самому. 3) Оскільки мені відомо в Freiburg»у є історичний виділ при університеті, але чи є медічний факультет.

Пансіон нам через.....мало підходить, тим більше, що з Ростиком була кір і він тільки поправився.

А в якому стані знаходяться Ваші мемуари, Лідія Михайловна?! Мене вони дуже цікавлять. На французькій мові, себ то в оригіналі, їх видати трудно, але в українському перекладі це буде легше зробити і коли побачимося то поговоримо.

З Ламушем ми кілька разів бачилися. Він цілком нам відданий чоловік і то, звичайно, дякуючи Вам.

І Лідія Вас і я дуже сердешно Вас вітаємо і сподіваємося, що доля нас знов зведе з Вами.

Щиро відданий О. Шульгин

Бележки

[1] Документът е публикуван в документалния каталог Москаленко В. и Е. Хакова „Украинската емиграция в България след Първата Световна война". София. 2000. с. 44 – анот. № 199 и с. 136 – факсимиле на писмото. Бел. Е. Х.

[2] В текста впоследствие поправено на 16.

[3] Същата а. е. л. 25-29 вариант на същия рапорт с дата 25.11.1933 г.

[4] Вж. и Яков Семьонович Малиновски, Майски

[5] Михайло Парашчук – дек. 1921 г.

[6] Правилно 1935 г.

[7] Вж. Документ № 198.

[8] ДА –София, ф. 3К, оп.1, а. е. 278, л. л. 5-10.

[9] Документ № 209.

[10] Документ № 205.

[11] Правилно Иларион Косенко

[12] Същият документ преведен на руски език –същата а. е. л. л. 5-8

[13] АМВР ф. 3, оп. 2, а. е. 605, л. л. 1-107 - досие на М. Парашчук за периода апр. 1954 г. - ян. 1960 г.

[14] Онази част от бибиотеката и архива на Михайло Парашчук, която семейства Парашчук и Пекареви са успели да запазят, по-късно предадоха на ЦДА. Книгите, архива и периодичните издания се намират в личния му фонд – ЦДА ф. 1717К, оп. 1 и оп. 2. Във втори опис на фонда е запазено „0403.III-1.Писмо-изложение от Михайло Парашчук до неуточнен генерал от МВР за няколкократното ограбване на ателието му - инструменти и материали за работа, документи, архив, колекция сребърни монети, книги, марки и др. с молба за възстановяване на ограбеното му имущество; за възпрепятстване на работата му по изпълнението на вътрешната скулптурна украса на неуточнена сграда, поради посочените кражби; на гърба изрезки от в. "Зора", надписани и подлепени от М. Парашчук. София. 27.03.1945;1941. Оригинал. (по-точно копие, защото оригиналът би следвало да е изпратен в МВР.) Ръкопис. Печатно. 3л. ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 120, 3л.", - „Емине Хакова, Виталий Москаленко „Проф. Михайло Иванович Парашчук украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963)-научно-инвентарен опис на личния архив на проф. М. И. Парашчук ЦДА на Р. Б Ф. 1717К ". София. 2007. с. 70. Впоследствие дали посочените вещи са били върнати на Парашчук не може да се каже, във фонда няма сведения по въпроса, приживе сем. Пекареви също не са споменавали нищо за това. Въпросното писмо се намери между изрезките от вестници във втори опис по време на неговата научно-техническа обработка /2000 г./, след смъртта на г-жа Пекарева. Бел. Е. Х.

[15] Секретар и или съветник в посолството. В българското МВнР няма досие за М. Парашчук като дипломатически служител на Украинската държава или на УНР /не в емиграция/, защото той не служи в украинското посолство в България - София от 1918-1920 г., а в Талин. В наличните документи в българските архиви и в личния фонд на скулптора документите за този период са недостатъчни, няма документи за прослужено време като държавен служител на Украйна или други документи или публикации от това време. Още по въпроса в бележката към рецензията на Е. Хакова в Док. № 562. Бел. Е. Х.

[16] Други публикувани документи за Д. Шелудко в последната глава на настоящия сборник - от неговия личен архив. Бел. Е. Х.

[17] Бележка- ръкопис. Бел. Е. Х.

[18] Л. 12 на същата а. е. исканото разрешение от Дирекцията на полицията. Бел. Е. Х.

[19] Същата а. е. л. 5 исканото разрешение от Дирекция на националната пропаганда

[20] Резолюция на директора – разрешение за участие.

[21] Ръкописна бележка.

[22] Така е в документа, вероятно е „нито води порочен".

[23] № 56 е добавен ръкописно в екз. от ф. 264К

[24] УКПД „Украинска (общество) громада в България"

[25] Петлюра е убит на 25 май 1926 г. в Париж от агент на НКВС Шварцбарт. „Малий словник історії України", Киев, 1997. с. 303-304.

[26] ДА - София ф. 3К, оп.1, а. е. 272 /фирмено дело на дружеството/, л. л. 4-16.

[27] Изрезките от вестници са надписани от Михайло Парашчук

[28] Л. 4 –листа, върху който е подлепена и надписана изрезката.

[29] ДА-София ф. 3К, оп. 1, а. е. 278, /а. е. фирмено дело на УКПД „Украинско общество в България", л. 5-10г. – уставът на дружеството, утвърден с предписание № 12160 на МВРНЗ от 19.07.1929 г.

[30] Главната украинска емиграционна Рада (съвет) в Париж.

[31] Стаття ця оперта на документи, що знаходяться в редакції „Гуртуймося" Ред.[акція].

[32] Лист автора до п. Ів. Вонархи від 5.X.25 р.

[33] Лист голови К-ту від 2.XI.25 р.

[34] Лист К-ту від 9.V.26. ч. 7

[35] Лист К-ту від 9.V.26. ч.7

[36] Лист К-ту від 9.V.26. ч.7

[37] Лист К-ту від 9.V.26. ч.7.

[38] Підп. Лист В. Фи-ча.

[39] Звіт Комітету.
[40] Протокол К-ту ч.3.
[41] Шкіца викрс. Скульп. М. Паращуком
[42] Така е в отпечатания текст – Т. Маринчин, вероятно става въпрос за Владимир Маринчин, на друго място Т. Маринчин не е намерен. Бел. Е. Х.
[43] Съобщения с подобно съдържание са поместени във в. „Слово" от 07.06.1935г., същата а. е. л. 29 и в. „Зора" от 09.06.1935 г., същата а. е. л. 31.
[44] Същото съобщение е отпечатано във в. „Мир" от същата дата, л. 11.
[45] В. „Заря" /15.12.1935/ - л. същата а. е. 33 и в. "Слово" /14.12.1935/ - същата а. е. л. 36 и л. 37 – неуточнен вестник отпечатват същото съобщение. л. 32 обложка
[46] В. в. „Мир" и „Последна поща" от 05, 09, 03. 1936 г. –същата а. е. л. л. 44, 46, 47 отпечатват съобщения по същия повод.
[47] Подобни съобщения са отпечатани във в. в. „Уро", „Слово", „Мир", „Вестник на вестниците" от 28, 29.05; 01.06. 1936, същата а. е. л. л. 5- обложка, 6, 8, 9, 10.
[48] Познатият ни надгробен паметник на Драгоманов, изработен от М. Парашчук е поставен на 30.10.1932 г.
[49] Вж. по-долу част от същата информация, публикувана в печата - Док. № 382. Бел. Е. Х.
[50] На 10. февр., неделя в 1935 г., съобщение за предстоящото представление, публикувано във в. „Дъга" от 08.02.1935 г. – същата а. е. л. 7
[51] Съобщение с подобно съдържание е поместено във в. „Мир" от 23.03.1935 г. същата а. е. л. 3, 5.
[52] Съобщение с подобно съдържание е отпечатано във в. в. „Зора" и „Мир" от същата дата, същата а. е. л. л. 1(обложка), 5, 4. Бележка от М. Парашчук за изпращане на съобщението на 19.09.1935 на вестниците „Мир", „Слово", „Заря", „Зора". л. 1,6.
[53] Подобни съобщения са отпечатани във в. в. „Утро", „Днес", „Дневник", „Заря", „Слово" от 23-26.04.1936 г., същата а. е. л. л. 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37.
[54] Кимрянова-Столярчук
[55] В броя си от 28.01.1939 г. същият вестник помества съобщение за предстоящото честване - същата а. е. л.108.

Глава пета

КОРЕСПОНДЕНЦИЯ НА М. ПАРАШЧУК

ДОКУМЕНТ № 399

Писмо от проф. Михайло Парашчук до проф. Михаил Арнаудов в Берлин за обичта му към България, за отпечатването на сп. „Украино-български вести", за политическата обстановка в страната. София. 08.08.1935. Копие. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 545, л. 2.

8.VIII.[1]935 г.

До г-н проф. М. Арнаудов
Берлин

Мили Батко,

От все сърце благодаря за двете картички и моля извинение, че толкова закъснях с отговора. Вярвам, и напълно съм съгласен, че по-хубава от България няма. Тази хубост и цената може да почувствува само този, който е изгубил своята родина, както например ние украинците, които повече от два века живеем под чуждо иго.

Лично аз толкова обикнах България, че ако утре би се освободило /дай боже/ моето отечество, мъчно бих могъл да кажа къде бих се чувствувал по-добре, поне за първо време, като имам предвид, че понякога в собственото си отечество не можеш да се приспособиш, да [се] почувстваш напълно щастлив и спокоен.

Нашето списание укр.[аинско-] бълг.[арски] вести, за жалост закъсня много поради разни технически причини и ще излезе по всяка вероятност тези дни. Надявам се, че първият опит ще ми послужи за по-нататък.

За промените, каквито станаха тук в управлението няма да пиша, защото Вий в странство обикновено знаете повече отколкото ний тук в страната. Навсякъде много и най-разнообразни слухове едни по-сензационни от другите. Тук Владика Стефан говорил против Царя, К.[имон] Георгиев бил играчка на масоните, Д.[амян] Велчев ще прави република и ще става председател, [В] [Каракулаков] управлявал страната, так ще се прави нов преврат и пр. и пр. Това е една много майсторска болшевишка работа, която се прокарва с цел за да се внесе смут в населението.

На 1 февруари бях на концерт даден от чехословашкия квартет под покровителството на г. Макса. Там срещнах г. министър Стойка, който се нахвърлял върху мене за гдето съм изпратил поздравителна телеграма послучай Добруджанския конгрес, тъй като добруджанци били големи врагове на Ромуния и отсега нататък той ще знае, че и ние украинците също така сме врагове и че той ще вземе мерки срещу нас и ще употреби за това всички средства. Аз му отговорих, че това е акт на вежливост и че този акт няма нищо с държавната им политика в каквато ние не се [месим] но той не искал да чуе. Аз съм враг и туй то. [Чу], повече лично. Всичко хубаво с поздрав Параш[чук].

ДОКУМЕНТ № 400

Писмо от Михаил Арнаудов до Михайло Парашчук с поздравления за 80-тата му годишнина. София. 16.11.1958. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 545, л. л. 7, 8.

София - Княжево 16 ноември 1958

Драги ми и скъпи Михайло,

Истинска радост е за мен да мисля, че си за 80 годишнината от рождението си, същият храбър борец в живота и същото любвеобвилно сърце, което бие в унисон с чувствата на малцината ти верни приятели, един от които съм честит да бъда и аз.

Поднасям ти днес своите честитки, проникнати от неизменна преданост към човека и от адмирация за таланта и делото ти на художник!

Твърдо храня надежда, че е дошло време за признаването на твоите заслуги за милата и мен Украйна и за твоето второ отечество България, което не съумя да оцени – в лицето на коварни и бездарни твои ученици – готовността ти да подпомогнеш неговия културен възход. Дошло е, казвам, време и трябва още малко търпение!

Скърбя, че не съм днес при тебе, за да те прегърна още веднъж крепко, както направих това завчера, и да ти изразя пак своите най-дълбоки симпатии. Ти оставаш завинаги един от най-близките до сърцето ми хора, и моля те да имаш пълно доверие в приятелството ми.

По този случай аз не мога да не мисля и за твоята прекрасна и добра другарка в живота, всякога милата, засмяна и остроумна г-жа Цветана, която също ценя високо и която поздравявам за тихия и вътрешно велик твой празник, както и за предаността й към теб във всички решителни минути и изпитания.

Бъдете здрави за дълги и дълги години, уверени в триумфа на правдата.

Честит Ви Архангеловден на скоро!

Ваш горещ почитател: подпис
М. Арнаудов

ДОКУМЕНТ № 401

Писмо от проф. Михайло Парашчук до проф. Иван Романченко за украинците от Талерхоф, за новооткритите писма на Михайло Драгоманов и за личността М. Арнаудов. София. 20. 09.1958. Оригинал. /Копие или Чернова/. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 565, л. л. 1, 1г., 2.

20.IX 1958

Шановний
тов. Романченко

Вашого листа дістав разом з листом від бібліотеки. Тодіж дістала їх і Університетська бібліотека.

З приводу літнього відпочинку в ріжних установах і підготовки до свята «9 септемврий» (переворот) треба було припинити всякі зустрічі.

18.IX ц.[ього] р.[оку] знов ходив до Директора універ. бібліотеки, який запевнив мене що весь свій апарат пустив в рух і, «що в його силах зробить». На прощание сказав «напишіть Вашим людям, що по можливости все буде зроблено». Через деякий час піду знов – для орієнтації.

З нагоди виведення групи 77 душ українців з лагера «Талергоф», не хотячи Вас турбувати я вислав до доцента Дмітрука листа з проханням помістити у львівській часописи мій привіт оставшим в живих.

Бувший довголітній голова Укр.-болгарського Товариства, (першим був проф.Шишманов) а по смерти Шишманова головою тов. проф.Арнаудов, наражаючись за своє українофільство на всякі неприємности з боку ворогів України.

Цей великій вчений заслуговує бути покликаним до Львова, щоб прочитав кілька лекцій про Венелина, Драгоманова, Шишманова і др. Він може сказати те, чого там мабуть не знають.

А ще краще було б, коли б ми вдвох могли завитати до Вас, бо і я мігби дещо розповісти.

На Візантоложкому Конгресі в Софії, проф.Арнаудов допомагав укр. Делегатам як Іларіон Свенціцький, Щербаківський і др.(вони – це були люди, які політикою не займаються, вони представляли укр.науку як демократи візантологи).

Коротко, що представляє собою проф. Арнаудов.

Змісти привітів посилаю й Вам – для провірки чи буде надрукований так як написано молодий «Україновед». Риючись по архівам як крет в землі відкрив кілька дуже цінних листів Драгоманова і маю намір поділитись змістом цих листів з болгарськими читачами.

Було б доцільним, щоби наші установи підтримували з ним[1] стосунки, і коли це можливо часвід часу давали дещо зробити. Він тільки й того жде. Помилка була, що на сесію Франка, не поїхав той – а другий.

В місцевій пресі він перший почав писати за Франка, з приводу самого Франка, а за ним другі, використовуючи його матеріал. Людина для нас цінна, знає мову, перекладає – заслуговує щоб Львів і Київ підтримували з ним звязок – моглиб деколи висилати підходячу літературу, яку міг би використовувати для місцевої преси – журналів.

ДОКУМЕНТ № 402

Писмо от проф. Иван Романченко до Михайло Парашчук за популяризиране на идеите на Михайло Драгоманов, за издаването на книги за него. Лвив. 03.02.1960. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 565, л. л. 9, 9г.

3 лютого 1960 р. Проф. М. Паращуку
Львів, віл.Ціолковського,
Буд. №6, квю6.

Шановний і дорогий товаришу!

Зрадів дуже Вашому листу. Я вже грішним ділом думав, що можливо Ви чимсь мною незадоволені, за щось на мене образились. Прикро мені було читати, що у Вас там неприємності. Я так само, як і Ви певний, що все буде гаразд. Після дощу буває сонечко, після горя радість. Такий уже закон диалектики життя.

К би там не було, а Ви як майстер, як великий митець увіковічили себе. Увіковічили Ви і своїм безкорисним, людяним, високо гуманним ставленням до Драгоманова, до його смпадщини. Справжніх прихильників Драгоманова не так вже й багато, але вони є, вони дбають про пам"ять цього великого вченого. У нас в Києві повиходили книжки, в яких добрим словом згадується Драгоманов. Правда, ці книжки не про Драгоманова, але говориться в них і про Драгоманова. Моя книжка трохи затримується, мабуть тому, що вона цілком про Драгоманова, який уже трохи позабутий. Молоде покоління виросло без знання Драгоманова. Тому воно зараз вивчає твори Драгоманова. А коли пізнає цього великого гуманіста, то обов"язково полюбить і робитиме все для увічнення пам"яті.

Я, наприклад, все роблю, щоб нагадувати нашій молоді про Драгоманова і не без успіху. Мені люди вдячні і заце і не забувають мене підбарювати на таку корисну справу. Нещодавно я з Москви одержав без всякої нагороди 37 листів Драгоманова до Аксельрода, до Лаврова, до Мальшинського. Один професор з м. Горькогонадіслав мені унікальні видання Драгоманова, про які мало хто й знає. Дехто із львів"ян /Яцків, Карманський та ін./ теж дешо поповнили мої збірники Драгоманова і про Драгоманова. Вам, дорогий професоре, я теж зобов"язаний деякими матеріалами /фото могили, листівки-фото тощо/. Сердечно вдячний. Зрозуміло, що я приватна особа, не Крез. Купувати драгоманівські речі не маю за що. Не можу я, звичайно, Вам, наприклад, заплатити за маску Драгоманова. Не можу, бо не маю чим заплатити. Ви люб"язно згодились передати маску безкоштовно львівській бібліотеці Академії наук.

З Вашого останнього листа довідуюсь, що Ви не знайшли спільної мови з Бібліотекою Академії наук. Виявляється, що трохи і я повинен в тому, що такої згоди не дійшли Ви з бібліотекою АН. Мені помішник представника „Правды" в Софії написав жахливого листа. В ньому повідомлялось, що Ви дуже і дуже хворі, що Ви з ліжка не підіймаєтеся. От я й подумав: раз Ви згодилися маску Др-ва передати бібліотеці, то значить справа лише формальна, щоб її переслати, А поскільки Ви, як мені писали, приковані до ліжка, то я сказав:"Людина дарує маску та ще й буде возиться з нею, тобто, закручувати у вату, вкладати у спеціальний ящик і т. д. Тому я й порадив Директору Бібліотеки Ак.наук попросити представника „Правди" оформить пересилку. Здавалося мені, що я хотів полекшити Вам працю, а вийшло навпаки. Не тільки не полекшив, а спричинився до того, що між Вами і дирекцією Бібліотеки м. Львова вийшло непорозуміння.

Хотів зробити якнайкраще, а зробив гірше. Повірте, що я цього не хотів. І все ж пошився у неприємне становище і перед Вами, бо, виходить увів в оману. І перед Дирекцією Бібліотеки. Якось директор зустрів мене та й каже:"Щось проф.Паращук не відповідає на наш лист?" Директор, мабуть, подумав, що я якийсь брехун, вигадав все від початку до кінця, одурив його з маскою.

Он воно може вийти навіть тоді, коли є добрі наміри. Те, що львівські скульптори Вам не відповідають, то, можливо, цей прикрий факт можна пояснити тим, що у них минулого року була неприємність якась велика. Внаслідок багато з них /керівників/ полетіла з верхів, переміщено на нижчі посади. Нове там правляння, тому мабуть і поклали Ваш лист „під сукно".

Київ Вам і проф. М. Арнаудову і не відповідає і це мене не дивує. Коли президент занятий, то там же у нього великий штат, могли б відповісти. В чому справа – не знаю. Буду в Києві, зайду і можливо довідаюся про що-небудь.

Постараюся підібрати Вам матеріали про групові укр. танці, бандуристів і тоді вишлю.

Тисну Вашу благородну мистецьку руку

Зичу Вам здоров"я

Ваш подпис

ДОКУМЕНТ № 403

Писмо от проф. Михайло Парашчук до проф. Иван Романченко за живота му и за трудностите в работа му в България, за желанието му да се върне в Украйна. София. 15. 06.1963. Копие. Машинопис. Превод от украински на руски език.

ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1991, л. 56.

Копие перевода с укр. на русский язык

15.VI.1963 г.

Уважаемый друг Романченко !

За письмо, в котором Вы сообщаете мне о „прекрасной статье", очевидно в Энциклопедии, сердечно благодарен; и не успел Вам ответить, так тут свалилась пудового веса и книга. Всю свою жизнь отдал украинскому народу, стараясь всеми мерами поддерживать его престиж и слову; хотя далеко не всем и не всегда это нравилось.

В Болгарии ожесточенную борьбу против меня повели русские черносотенцы при поддержке болгарских руссофилов, и даже написали брошюру /сообща/, „что Украины не было и не может быть!"[2]

К этим руссофилом присоединился и Союз болгарских художников, инкриминируя мне украинство. А это все не могло не отразиться на моем благополучии материально и физически.

И вот заметки в советской прессе, в Энциклопедии и др. являются в какой-то мере наградой. Этот год для меня год двойного юбилея: 85 лет со дня рождения и 65 лет творчества. Как видите прожит и пройден немалый путь борьбы за Украину и для Украины.

Теперь я стою на распутьи. Как и где дальше жить. У меня нет никого к кому бы я смог обратиться; родителей давно нет в живых, братья и сестры тоже умерли. Остался только я один – старший сын и брат. Думал написать в мое село Варваринцы, где я родился, но только теперь узнал о том, что мое село присоединено к Никулинцам. Совершено неизвестно, кто там остался из близких и знакомых, и кто мог мне ответить. Одним словом я „агасфер".

Еще раз сердечно благодарю за письма и книгу. Всегда рад получать от Вас письма, новости из моей дорогой Родины. Приветствуйте, пажалуйста, проф. Рудницкого, Лукияновича и др.

Желаю Вам всего харошего и успехов в труде.

С уважением М. Парашчук

ДОКУМЕНТ № 404

Писмо от директора на Лвивската библиотека АН УРСР Е. Иванцив и научния секретар А. Дуркот до Михайло Парашчук с молба за предаването на посмъртна маска на Драгоманов в Лвив и сведения за част от архива на Драгоманов, намиращ се при Людмила Драгоманова. Лвив. 29. 08. 1958. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 828, л. 1.

РМ-УРСР	СМ УССР
АКАДЕМІЯ НАУК УРСР	АКАДЕМИЯ НАУК УССР
БІБЛІОТЕКА	**БИБЛИОТЕКА**
Львів, вул. Стефаника № 2	Львов, ул.Стефаника, № 2

Телефон № 132-92

№ 659 «29» серпня 1958

Проф. Мих. ПАРАШУКУ

Болгарія. Софія, XI, вул.Венера, 6

Шановний професоре!

Львівська біблотека Академії наук УРСР зацікавлена в тому, щоби сконцентрувати всю літературну спадщину М. Драгоманова у Львові. Велика частина автографів Драгоманова, чимало документів, зв»язаних з життям і діяльністю Драгоманова, збережена покійним Михайлом Павликом і зараз перебуває у нашому розпорядженні. Нещодавно президент Болгарської Академії наук академік Тодор Павлов передав в розпорядження Академії наук СРСР дуже цінну частину архіва Драгоманова, та вилучену з родинного архіва І. Д. Шишманова. Проте доля основного архіва Драгоманова, що був у дружини покійного Драгоманова, нам не відома. Коли Ви щось знаєте про цей архів, дуже просимо нас сповістити.

Доцент І.С.Романченко, з яктм Ви листуєтеся, повідомив нас, що у Вас зберігається маска Драгоманова, зроблена Борисом Шацем, що Ви цю маску придбали від Драгоманової-Шишманової. Може Ви згодилися б передати передати цю маску туда, де зберігаєтьмя зараз лідературна спадщина Драгоманова, тобто в розпорядження наших радянських організацій. Просимо повідомити умови, на яких Ви б згодилися передати маску Драгоманова в наше розпорядження.

При цьому додаємо копію нашого листа на і»мя директора Софійської університетської бібліотеки з приводу окремих питань, що торкаються М. П. Драгоманова.

Директор Львівської бібліотеки
АН УРСР подпис (Є.М.ІВАНЦІВ)
Учений секретар
Львівської бібліотеки АН УРСР подпис (А.О.ДУРКОТ)

ДОКУМЕНТ № 405

Писмо от Евген Дукелский до Михайло Парашчук за живота в Швайцария, за българските студенти там, за общи познати от парижката Громада (Михайло Рудницкий, Александр Архипенко). Бюль, Швейцария. 09.04.1963. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 646, л. л. 2, 2.

Х.[вала]В.[севишньому]

Бюль /Швайцария/ 9 квітня 1963

Дорогий мій друже Михайло!

Ваш лист від 5/III б.[іжучого] р.[оку] знайшов мене скоро і я невимовно радий одержуючи від Вас вістку після стількох років що пішли за водою від 1910 року!...

Дуже радий що знаходитеся в здоровлю і не забули старих, давніх приятелів! У мене перед очима Ваша фотосвітлина з порижського ательє де Ви такий моторний і жвавий з борідкою модною виглядаєте... Певне тепер ми обидва старі діди! Ми з дружиною добре живемо на державній пенсії і старечій страховці, маємо прекрасне помешкання з усіма вигодами і головно ніколи не хоруємо, бо від багаьбох років ми обидва вегетаріянці-натуристи! До лікарів не ходимо і ліків жадних не вживаємо. Літом я майже щоденно ходжу чотире години пішки без спочинку, самий бо дружина не має сили ходити мавши колись зопалення він на нозі після того як її подряпала кітка! Це було щось жахливе і тільки завдяки нашій словянській крови не сталося зараження...Але наслідки відчуваються. Що до мене то я все роблю піхотою і ненавиджу авта! Маю сина і двох хлопчиків унуків котрі живуть в Женеві і майже що поробилися швайцарцями, бо тут немає українців або краще на кожне місто «по партії!»...Я теж маю другу жінку, бо та котру Ви може бачили в Парижі вмерла в 1918 році. Шкода що не розшукали свою доню, я пригадую що писали про її народження!...

Тут ми маємо приятельку болгарку Надю Крусеву та вона на жаль зохорувала на туберкульозу, їй зробили операцію і тепер вона доживає віку в санаторії у лижку! Ми іноді ії іздемо провідувати. От і тепер поідемо на Великдень з гостинцями, хоча вона має все що треба і навіть забагато. Але сумує за батьками. Серед кожного народу є і добрі і злі, ми мали колись у себе пансіонерів болгар-студентів і добре на них надивилися...Був один такий що живцем курку роздирав зубами і ів як дикун, а був лікарем і людиною дуже доброю і культурною! А другий студент і доброго роду теж медик десь прокрався і ми його визволили з тюрми за що він нам був довго вдячний, поки десь не зник з обрію...Не забувайте що Болгари це турки але були славянизовані і мають щось азійське в характері! Але я іх волію за сербів напр. А вже з поляками нема і порівнювати!...Слава Богу що їх (поляків) вже немає в Україні а ті хто залишилися вже зукраінізувалися, так мені оповідали ті хто минулим літом іздив до Галичини з ЗДА [З»днані Держави Америки]. Казали що не можна край і пізнати...Як би мав гроші поіхав би подивитися. Хоч у нас вже нікого немає з родичів, всі повмерали або розгубилися так що й не знати де молоде покоління тепер?! Шкода що Ви всетаки не можете переіхати тепер до себе в Галичину? Хоть нікого певно там не залишилося з рідні, а всетаки свій край, хочь в ньому вмерти...

Та невже Вам вже 85 літ? Впрост не хочу віріти!...Може приховуете для почоту?...А зрештою он у нас ще живе в Женеві Олександр Коваленко, котрого Ви напевно собі пригадаете з парижської Громади, це потемкинець! Так йому теж вже 85 літ а ще почувае добре і каже до ста літ житиму!...А як не рахувати Мих. Рудницького зі Львова про котрого була вже мова у нас, нас з тих часів 1910 рр. залишилося відай тільки четверо!...Е ще в Нью Йорку скульптор Александр Архипенко, котрий теж належав до Громади, але я з ним не маю жадної стичности, він тепер міліонер і дере носа високо... Видае себе за «генія». Але я волію Ваші різьби чим його «чотиремірні» нібито...

На цей раз досить. Бажаю Вам добрих свят і не забувайте!

Ваш Евген як мене називали в Парижі «Дукельський Бенжамен»!...

Євген

P. S. Може потребуєте щось для себе? Чи для жінки? Ми маємо і одежи і білизни і «en laine» Як що податок для Вас був би не великий так з приємністю пришлемо, бо Ви тепер не заробляєте і нема чого соромитися!...

ДОКУМЕНТ № 406

Писмо от Васил Касиян до Михайло Парашчук за експониране на бюста на Васил Стефаник, изработен от Парашчук в Лвивския музей на Украинското изкуство и поздравления за рождения му ден. Киев. 09.11.1960. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 659, л. 1.

УКРАЇНСЬКОМУ СКУЛЬПТОРОВІ МИХАЙЛОВІ ПАРАЩУКУ
(Народна [Республіка] Болгарія, Софія, Венера 6.)

ДОРОГИЙ І ВЕЛЬМИШАНОВНИЙ НАШ ЗЕМЛЯЧЕ, ВІДОМИЙ НАШ УКРАЇНСЬКИЙ СКУЛЬПТОРЕ І ДРУЖЕ МИХАЙЛЕ! ДОЗВОЛЬТЕ СЕРДЕЧНО ПРИВІТАТИ І ПОЗДОРОВИТИ ВАС – АВТОРА ПРЕКРАСНИХ ТВОРІВ СКУЛЬПТУРИ З ДНЕМ ВАШОГО НАРОДЖЕННЯ – 16 ЛИСТОПАДА 1960 Р. МЕНІ ПРИЄМНО ВІДМІТИТИ, ЩО ВАШ ТВІР – СКУЛЬПТУРНИЙ БЮСТ ПРОСЛАВЛЕНОГО УКРАЇНСЬКОГО НОВЕЛІСТА ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА, МОГО КРАЯНА, ЕКСПОНУЄТЬСЯ НИНІ У ЛЬВІВСЬКОМУ МУЗЕЇ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА, НАГАДУЮЧИ ВІДВІДУВАЧАМ ПРО ВАС, ПРО НАШУ ЛІДЕРАТУРУ І МИСТЕЦТВО. БАЖАЮ ВАМ ДОБРОГО ЗДОРОВ"Я І ТВОРЧОГО ДОВГОЛІТТЯ. ВІТАЮ ТАКОЖ ПОДРУГУ ВАШОГО ЖИТТЯ ЦВЕТАНУ ЙОРДАНІВНУ ТА БАЖАЮ ВАМ ОБОЇМ ЩАСТЯ І ВСЬОГО НАЙКРАЩОГО В ЖИТТІ.

В. І. Касіян
(ВАСИЛЬ ІЛЛІЧ КАСІЯН)
Народний художник Союзу РСР.
Дійсний член Академії мистецтв Союзу РСР.

Київ, 25. Володимирська 14, квартира 5. 9 листопада 1960 р.

ДОКУМЕНТ № 407

Писмо от Андрий Нименко до Михайло Парашчук с молба да изпрати биографичните си данни за статия в Украинската енциклопения, информация за написана от Нименко монография за скулптора Иван Кавалеридзе. Киев. 12.12.1961. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 710, л. л. 2, 2г.

Вітаю Вас шановний Михайло Іванович. Одержав листа з проханням надіслати журнал „Україну" і зараз пробую знайти в кіосках за минулий час, бо того місяця я поїхав відпочивати на море, та так і не застав журналу коли він вільно продавався як черговий номер.

Тепер ця справа складніша, але я постараюсь дістати в Союздруку і надішлю Вам кілька. Цими днями одержав з Енциклопедії прохання подати відомості про Вас з таких питань (додаю прохання Україн. Енцикл.). Від себе попрошу уточнити такі данні

1. Коли вчились в м.Струсові в Гімназії.
2. в м.Сончі.
3. в м.Кракові у Гната Шопінського (роки)
4. у м.Відні в проф. Венцеля (його ініціали і роки).
5. В які роки праця у А.Попеля.
6. З якого по яке вчився в Родена, в Парижі.
7. Коли працювали у Варшаві.
8. Коли зроблені портрет І.Франка та Т.Шевченка (роки і де зберігалися)
9. Памятник жертвам фашизму (Де і коли).

10. Село де народився,місце, повіт, область.

Прошу дуже терміново надіслати мені відповідь авіо.

Тепер про себе. Живу і працюю, як завжди багато всюди де є змога виявитися як художник. Одержав майстерню у Спілці Художників і готуюсь до роботи з дерева. Написав книгу монографію про нашого видатного українського скудьптора І.П.Кавалерідзе та про пам»ятники Т.Г.Шевченкові за пів століття, де до речі не одна сторінка присвячена і Вам, Михайле Івановичу. Восени їздив у Карпати ходив горами, писав акварелі і тепер вирішую карпатський цикл ліногравюр «Верховино світку ти наш...»

Так що часу на все не вистачає, бо я ще й працюю в Академії наук.

Залишайтеся здорові. Велике привітання Цвітані Іорданівній та вашим болгарським друзям які сприяють Вам.

З повагою подпис

Київ, 12 грудня 1961 р.

ДОКУМЕНТ № 408

Писмо от Анна Парашчук до сина и Михайло Парашчук с информация за дъщеря му Лида. Варваринци. 23. 01. 1930. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 718, л. 2.

Варвариньці. 23.І.1930

Дорогий мій сину Михасю!

Радабим дуже довідатися чи Ти живий, та чи здоров? Прошу Тебе напиши мені кілька слів, бо говорити з тобою неможу, а через письма буду могла вчути кілька слів від Тебе. А може маєш яку картинку свою то пришли мені, нехай ще подивлюсь на тебе. – Я ще здорова на тілько що можу ще в хаті сама обійти. Але робити вже не можу, тому мушу за все платити.

Повідомляю Тебе, що Твоя дочка Ліда, дуже гарна панночка, і сего року приготовляєть ся до симинаряльної матури, що вакаців приїзджає до мене, а часом навіть і дві. Наш Іван оженився 26 жовтня 1924 р. Жінку узяв собі середного образованя, розумна і господиня добра. Маєток також має гарний відповідне помешканя і кілька моргів землі, з фамілії порядної.-

Негнівайся що цей лист отримаєш через руки, спричини тої що я немаю Твої адресе, а ще хотілабим від Тебе хоть одно письмо отримати.

Здоровлю Тя щиро Твоя мама Анна.

Прошу відпиши очікую нетерпеливо!

ДОКУМЕНТ № 409

Писмо от Олена Парашчук до брат и Михайло Парашчук за живот и в САЩ, за техните роднини в Украйна, за украинската емиграция в САЩ, за бюстовете на Б. Лепкий, Т. Шевченко и Ив. Франко. Монт Вермон. 15. 05. 1946. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 719, л. л. 5 , 6, 7.

Mount Vernon, N.Y.
15-го мая 1946 року

Дорогий Михайле,

Лист Твій я одержала пару тижнів тому і мушу признати що був він великою несподіванкою для мене бо був то другий лист з ряду від Тебе за 25 літ. Тако я здивувалась що коперта не була адресована в Болгарії а вже тут в Злучених Державах і хтось кинув сей лист в Seattle Washington State без назвиска адресата на коперті. Щастя що лист дійшов до мене бо міг би також і не дійти і згубитись по дорозі вже тут в Америці. Я зараз догадалась що Ти дав лист комусь хто їхав в Злучені Держави щоб

єго заадресувати до мене. Як вже оно є, лист дійшов і я рада що Ти відгукнувся хоть раз за 25 лїт мого побуту в Америці.

На карточці виглядаєш дуже добре, молодо на свій вік і багато не змінився за ті роки коли я тебе бачила послідний раз в Берліні.

Видко що життя Твоє було задоволяюче і що журба не оставила слідів на Твоїм лиці...

...Питаєш про українців і їх життя в Америці. Цїкавого про них мало і шкода навіть паперу про них писати. Подїлені они на стільки різних партій і так жеруть ся між собою як собаки. Червоні є сильніші бо они вже довгі роки дістають грубі суми грошей на пропаганду а також і тут в Америці їх прихильники попирають їх часопись і тому они сильні і мають ся добре. Радіопрограма є чи не найкраща і найцїкавіша від всїх других укр. радіо програм.

Укр. націоналїсти наскандалили і тепер мусять сидіти тихо бо як будут показувати дальшу прихильність до націїзму то посадят їх в Іванову Хату.

Я в політику не мішаюсь і до жадної партії я нїколи не належала, але читаю всї газети для цїкавости хоть в укр. газетах вісти всї спізнені на 3 днї бо заки наші панки переведут з англ. газети то ми вже про все знаємо з англ. газет і радій.

Питаєш про бюст Лепкого. Правду скажу що я навіть не знаю що з ним се стало. Знаю лише одно, що маємо з ним дуже багато клопоту, возилась і коштує мене перевіз з місця на місце. На початку пробувала єго дати на виставку але нічо з того не вийшло, бо всі інтересовані казали що Лепкий не був такий відомий писатель і нїхто не хотїв купити. Мені здаєся що він очутився в «Свободі». Укр. газета котру видають націоналїсти. Як Ти хочеш то я дам Тобі адресу до Свободи і они Тобі напишуть чи він у них є чи они єго віддали кому іньшому. Якби се був бюст Шевченка або Франка, то яби була єго продала на самім початку і Тобі гроші післала але з Лепким нїчого не вийшло.

Я перепишусь зі Свободою і довідаюсь чи они мають сей бюст то Тобі напишу в слідуючім листі....

... Про решту нашої Родини нїчого не знаю бо нїхто з відти не пише. Як видко не пускають вістей з тих сторін. Хоть би Соня[3] або Лїда[4] написали кілька слів – що ми живі, здорові, але навіть і таких вістей нема вже третій рік. Під час війни я з ними переписувалась через Червоний Хрест і знала де они і як ся мають а тепер ані слова. Ти певно чув від Марусї що Ліда вийшла замуж за Доктора Іванця тому 3-4 роки, а де они лише Бог і они знають як що живі.

Іван певно господарує на мами обійстю але ми з ним від смерти мами не переписуємось. Надїюсь що він не продав тої спадчини яку мама нам всім оставили. Він до того був дуже склонний – не придбати а позбутись і того що осталось. Магда вернула з Америки до села в 1932 році і добре вимучила Маму під їх старість аж они перед часом померли. Магда скитаючись по селї теж померла вже в послїдну війну. Она терпіла на цукрову хоробу і була дуже знищена працею в Америці бо не вміла жити. Як мала спокій то зараз шукала собі клопоту товариства мужів ледачих і на них працювала. Нехай Бог єї простить і най земля буде їй пером.

Питаєш про життя в Америці і як тут люди живуть. Хто має добре ремесло в руках і хто має добру професію то живуть як міліонери. Навіть бідні не голодують бо Америка дбає за всїх і всїм дає однакову змогу до чогось добитись. Але доляри даром не приходят, треба на них тяжко працювати і віддати багато сил і енергії заки людина до чогось добється...

...Напиши дещо за себе як Ти прожив 25 лїт в Софії і як устроїв своє життя з молодою енергічною жінкою?

На тім закінчу і надіюся що обо мої листи вислані разом скоро дітануть ся в твої роки, цїлую Тебе а Твоїй Свитанї шлю привіт, Твоя сестра Олена.

ДОКУМЕНТ № 410

Пощенска картичка от София, първата съпруга на скулптора до Михайло Парашчук за намерението и да посети България с дъщеря им Лида. Лвив. 08.06.1926. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 720, л. л. 1, 1г.

BULGARIA
S.Paraszchuk
Mochnackiego 4 Lwiw

Проф.Михайло Паращукъ
Бульваръ Дондуковъ
София 31

Михайло! Я тобі писала лист в половині червня я адресовала за зворотнім переписом. Адресовала на ул.Царь Освобод.22. Я там писала, що як получу відповідь до 5 липня, то я буду старатися за паспорт і в серпні будемо з Лідой у тебе, а ти постарайся, щоб Ліда вступила у школу в відповідний класс реальної гімназії, або учит. Семінарію, вона перейшла з дуже добрими свідотс.[вом] на 2 р.[ік]. Семинара з болгарской мови не буде для неї важко. Вона вже приватно її трохи вчить. Там в тим листі я писала з яких я причин мушу приїхати, хоч мені дуже се не мило, але мушу їхати не з егоїстичних цілей, а щоб докінчить образованє Ліді, бо діти не є наша власність, а належать суспільству і чім краще ми виховаємо свою дитину, тім кращого чоловіка дадемо суспільству. А ще... прочитай той лист може узнаєш причини і відповідь...Ти запобігав щоб і далі можливість не їхати. Я вже зробила заходи з паспор.[том]. Сказали мені, що це недовго буде. Будь здоров. Може бути і до побачення.
Твоя Софія.

Бележки

1 Вероятно М. Арнаудов. Бел. В. М.
2 Писмо от Иларион Косенко, отговорен секретар на сп. "Тризуб" до М. Парашчук с предложение за отпечатване на съобщение в списанието за предотвратено покушение върху живота на М. Парашчук и Гр. Крупицкий, организирано от руски емигранти в България. Париж. 14.04.1932. Оригинал. Машинопис. Укр. ез. ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 316, л. 57. Бел. Е. Х.
3 Първата съпруга на М. Парашчук. Бел. В. М. Продължение бел. Е. Х. София /Соня/ е живяла в Прешов, гр. в Чехия, където е погребана след смъртта си. Снимка на надгробния и паметник е публикувана в „Бібліографічний та документальний показчик". Державний Архів Тернопільської області, Тернопіль. 1999. с. 28.
4 Дъщерята на М. Парашчук. Бел. В. М.

Глава шеста

ДОКУМЕНТИ НА ЦВЕТАНА ПЕКАРЕВА – ПАРАШЧУК

1. ДОКУМЕНТИ НА ЦВЕТАНА ПЕКАРЕВА – ПАРАШЧУК

ДОКУМЕНТ № 411

Автобиография на Цветана Парашчук. София. 29.05.1963. Копие. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 877, л. 1.

Родилась в гор.[оде] Варне 12.IV.1903 г. отец мой Йордан Н. Пекарев, общественник и основоположник Болгарского земледельческого народного союза. За революционную деятельность и как инициатор и руководитель вооруженного крестьянского мятежа в 1900 г. отец был осужден к смертной казни, успел бежать и после амнистии вернулся на родину. Был журналистом, городским головою, депутатом и первым председателем О.Ф.[1] парламента. Скончался в 1953 г. Мать-дочь помещика из Добруджи, достойная помощница моего отца в его неспокойной жизни общественика, заботилась о семье.

С детства играла на скрипке, проявляя большое дарование к музыке и поэтому мой покойный дядя, имеющий деловые связи с Россией, отвез меня в Москву, чтобы получить еще в начале основательную музыкальную подготовку. Но к сожалению утомительные занятия отразились и ухудшили состояние больного серца и мне пришлось прервать по совету врачей музыкальные занятия; вернулась в Болгарию, закончила екстерна гимназию. Впоследствии вышла замуж за профессора Михайла Ивановича Парашчука. Детей у нас нет – в нашем доме вырас наш племянник Рикардо, который был для нас боле чем сын. В конце 50-го года он уехал в Италию, отбил военную повинность в Удине, поступил на медицинский факультет в Риме и в 1955 году покинул Италию в неизвестном направлении – судя по письмам не мог аклиматизираваться в этой ретроградной стране.

Никогда не принимала участия в политико-общественых кружках и вела жизнь обыкновенной гражданки, поэтому нет материала для более подробной автобиографии.

Свое время и небольшие возможности посвятила вашему выдающемуся художнику, чтобы смягчить суровые условия, в каторых ему пришлось здесь творить.
29. V. 1963 г.

ДОКУМЕНТ № 412

Писмо от Съветското посолство в България до Цветана Парашчук във връзка с молбата ѝ за съветско гражданство. София. Б. д. Оригинал. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 1009, л. 1.

г. София
ул. Венера № 6
Паращук Ц. Й.

Уважаемая Цветана Йордановна!

В связи с Вашим ходатайством о приеме в советское гражданство просим посетить Консульский отдел Посольства СССР в НРБ, комната № 2.
Приемные дни: понедельник, среда, пятница с 8.00- 13.00 часов.

АТТАШЕ ПОСОЛЬСТВА СССР В НР БОЛГАРИИ подпис
/Т. ГАЛАНИН/

ДОКУМЕНТ № 413

Писмо от посолството на СССР в България до Цветана Парашчук с покана да посети посолството във връзка с молбата ѝ за предаване архива на съпруга ѝ в ЦГАМЛИ[2] на УССР. София. 15. 07. 1970. Оригинал. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 1009, л 3.

П О С О Л Ь С Т В О
СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ
Р Е С П У Б Л И К
В НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКЕ
Б О Л Г А Р И И
№ 111
15 июля 1970 года

г. София
ул. Венера, д.[ом] 6
Цветане Паращук

Уважаемая тов.[арищ] Паращук,

В связи с Вашей просьбой о передаче личного архива Вашего супруга - скульптора т. Паращука М. И. Украинскому архиву-музею литературы и искусства убедительно просим Вас посетить Советское посольство в удобное время с 8 до 17 часов, кроме субботы и воскресенья

Советник посольства
СССР в НР Болгарии подпис /Н. Дыхнов/

ДОКУМЕНТ № 414

Изложение от Цветана Парашчук до министъра на вътрешните работи ген. Дико Диков с молба за съдействие за пътуването ѝ в Полша и Украйна. София. 23.06.1966. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1175, л. 1.

До Министъра на Вътрешните работи
Генерал Дико Диков

И З Л О Ж Е Н И Е

От Цветана Михайлова Парашчук, София XI,
ул. „Венера”, № 6

УВАЖАЕМИ ДРУГАРЮ МИНИСТЪР,

В края на м.[есец] май т.[ази] г.[одина] подадох молба да ми се издаде задграничен паспорт, за да замина за Полша, където съм канена от съотечественици на моя покоен съпруг. Независимо от това, че ми е крайно необходима една промяна в обстановката /от две години съм сама/, главната цел е да събера материали за живота и творчеството му във Варшава. Той е бил един от организаторите на революцията от 1905 г. и се е сражавал на Варшавските барикади. 1965 г. бе юбилейна за революцията от 1905 г. и за паметника на великия полски поет А. Мицкевич, построен в Лвов същата година – автори А. Попел, М. Парашчук.

След завръщането ми от Полша предстои да замина за Съветска Украйна във връзка с предаването на музеите неговия архив и творби.

Когато се явих в Бюрото за чужденци /аз съм без гражданство/, др. Началник лично ми заяви, че не ми се разрешава да замина за Полша, а също така и за Украйна.

Повече от странно е такова отношение към съпругата на един изтъкнат културен деятел и общественик като проф. Михайло Парашчук и да ми се пречи да изпълня своя дълг.

Обръщам се към Вас с молба, Другарю Министър, да наредите и ми се даде необходимото разрешение да замина – в живота ми няма постъпки, които биха оправдали този обиден отказ.

Лично ще представя необходимите книжа във връзка с изложението ми.

23.VI.1966 г. С уважение:

ДОКУМЕНТ № 415

Писмо от Тамара Удина до Цветана Парашчук с молба за предаване на музея в Тернопил списък на личните вещи на М. Парашчук. Тернопил. 24.01.1965. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 996, л. 2.

УРСР
Управління культури виконкому Тернопільської обласної Ради
Депутатів трудяших
О Б Л А С Н И Й К Р А Є З Н А В Ч И Й М У З Е Й
м.Тернопіль, вул. Музейна, 17 Телефон 2-97, 10-25

24 січня 1965 р.

МИЛА НАША ЦВЕТАНА ЙОРДАНІВНА!

Ми, працівники Тернопільського обласного краєзнавчого музею передаємо Вам щирий привіт з батьківщини Михайла Івановича.

Вже 1965 рік – нехай несе він щастя і міцне здоров”я. Нехай не буде смутку у Ваших очах.

Пам”ять про Михайла Івановича особливо дорога нам.

Тисячі тернопільчан приносять сво. Шану землякові і талановитому митцю. Але куточок ПАРАЩУКА в нашому музеї занадто бідний – крім фото і літератури ми не маємо нічого.

З великим проханням звертаємось до Вас, мила Цветана Йорданівна. Якщо Ви спроможні, на Ваш погляд, вишліть будь-ласка нашому музею дещо з речових матеріалів Михайла Івановича.

Нехай це буде навіть найиенший різець, яким працював він. Бажано було б, щоб Ви надіслали фото Михайла Івановича останніх років. Дещо з його особистих речей, я маю на увазі записну книжку, капелюх, або те, щоб Ви самі бажали.

Ще до Вас прохання. Порадьте будь ласка, куди краще звернутися у Болгарії, де можна придбати книжки, що видавались болгарським видавництвом про творчість і життєвий шлях Михайла Івановича. Будемо безмірно шасливі одержати пам”ятку про земляка.

Дуже пробачаємось, що потурбували Вас.

З повагою і шаною.

СТ. НАУКОВИЙ ПРАЦІВНИК
ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО
М У З Е Ю

УДІНА Тамара Олексіївна

ДОКУМЕНТ № 416

Списък на скулптурните творби на Михайло Парашчук, предадени като дар от Цветана Парашчук на музея в Тернопил. Тернопил. Ноември-декември. 1968. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 879, л. 6.

С П И С О К

скульптурних творів М. І. ПАРАЩУКА, переданих в дар Паращук Цветаною для Тернопільського історико-краєзнавчого музею.

1. Автопортрет М. Паращука, гіпс.
2. „Вершник" – горельєф, гіпс – 2 штуки (1 – для Варваринець)
3. Іоан Рильський – рельєф, гіпс – 2 штуки (1 – для Варваринець)
4. „Веселий сатир" – консоль, гіпс.

Передала: подпис ПАРАЩУК Ц.Й.

ДОКУМЕНТ № 417

Списък на личните вещи на Михайло Парашчук, предадени от Цветана Парашчук на музея в Тернопил. Тернопил. Ноември-декември.1968. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 879, л. 7.

С П И С О К

меморіальних речей, зв"язаних з ім"ям М. І. ПАРАЩУКА, переданих Тернопільському історико-краєзнавчому музею громадянкою Болгарської Народної Республіки Паращук Цветаною Йорданівною – дружиною скульптора.

5. Чорне пальто
6. Темні штани в полоску
7. „Ластівка" з жилеткою
8. капелюх – котелок
9. Бабочка чорна
10. Біла сорочка нейлонова
11. Лакові туфлі
12. Білий полотняний робочий халат
13. Робочий інструмент скульптора: 2 стеки і циркуль.
14. Несесер бритвений полотняний: 2 бритви, точильний ремінь, мильниця, бритвенний камінь.
15. Тарас Шевченко, Твори, т.ХУ., вид. Варшава-Львів, 1938 р.

Здала: подпис ПАРАЩУК Ц.Й.

ДОКУМЕНТ № 418

Списък на личните вещи на Михайло Парашчук предадени от Цветана Парашчук на музейна зала в село Варваринци. Варваринци. Ноември-декември. 1968. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 879, л. 9.

С П И С О К

меморіальних речей, зв"язаних з ім"ям М. І. ПАРАЩУКА, переданих для музейної кімнати с. Варваринці, громадянкою Болгарської Народної Республіки Цвєтаною Йорданівною ПАРАЩУК – дружиною скульптора.

1. Костюм чорний в полоску
2. Літня куртка світла
3. Штани літні коричневі
4. Сорочка літня коричнева
5. Літні тапочки резинові
6. Туфлі коричневі шкіряні
7. Ложка для черевиків

Здала: подпис Паращук Ц.Й.

ДОКУМЕНТ № 419

Писмо – потвърждение, издадено от Музея на украинското изкуство в Лвив на Цветана Парашчук за дарените от нея скулптурни творби на Михайло Парашчук на музея. Лвив. 26.111968. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 879, л. л. 11, 12.

МУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА
м. Львів
Паращук Цветане Йордановне

№ 4

Дирекція Львівського музею українського мистецтва цим підтверджує отримання цінного дару, згаданого поруч, і висловлює за нього подяку.

Ваше прізвище та дар записані навічно в музейні інвентарні книги.

Директор Музею печат подпис
Г. ЯУЩЕНКО

М. Львів 26 листопада 1968 р.
ЗАВ. ФОНДАМИ ПОЛЯНСЬКИЙ В. О.

Скульптурні твори визначного українського художника Паращука Михайла в кількості 4 шт.:
1. Автопортрет
2. „Вершник" – горельєф
3. Іоан Рильський – консоль.
4. „Веселий сатир" – консоль.
5. Меморіальні речі, зв"язані з ім"ям М. І. Паращука.

ДОКУМЕНТ № 420

Списък на мемориалните вещи на Михайло Парашчук предадени от Цветана Парашчук на музея в Лвив. Лвив. 25.11.1968. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 879, л. 13.

С П И С О К

меморіальних речей, зв"язаних з ім"ям М. І. ПАРАЩУКА, переданих в дар Львівському музею українського мистецтва громадянкою Болгарської Народної Республіки ПАРАЩУК Цвєтаною Йорданівною – дружини скульптора.

1. Куфер-чемодан
2. Чорний капелюх
3. Шалик кольоровий
4. Джемпер сірий
5. Вовняна сорочка (чорна)
6. Шовкова трикотажна сорочка (коричнева)
7. Коричневі туфлі
8. Зимове коричневе пальто
9. Вовняні світлі штани
10. Вовняний світлий піджак
11. Вовняна сорочка (жовта)
12. Білий полотніний робочий халат
13. Робочий кожушок, безрукавка
14. Робочий інструмент скульптора – стеки, 4 штуки
15. Окуляри М. І. Паращука з футляром
16. Годинник скульптора марки „Глоріоза", на звороті гравіровка Травень, 1915 р.
17. Підставка костяна декоративна, ажурна для годинника, 1850 р.
18. Тарас Шевченко, Твори, т. XIV, вид. Варшава-Львів, 1938 р.

Здала: подпис ПАРАЩУК Ц. Й.
Прийняв:
Головний охоронець ЛМУМ подпис ПОЛЯНСЬКИЙ В. О.
26.XI.1968 р.

ДОКУМЕНТ № 421

Списък на скулптурните творби на Михайло Парашчук предадени от Цветана Парашчук на Киевския музей на украинското изобразително изкуство[3]. Киев. 24.12.1968. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 879, л. 4[4].

С П И С О К

скульптурних творів М. І. ПАРАЩУКА, переданих в дар ПАРАЩУК Цвєтаною Йорданівною для Київського музею українського образотворчого мистецтва.

1. Автопортрет М. І. ПАРАЩУКА, гіпс.
2. „Вершник" – горельєф, гіпс.
3. Іоан Рильський – рельєф, гіпс.
4. „Веселий сатир" – консоль, гіпс.

Передала: подпис ПАРАЩУК Ц. Й.

ДОКУМЕНТ № 422

Изложение от Цветана Парашчук до Първи Ленински райсъвет в София за преименуване на ул. „Венера” в София на името на Михайло Парашчук. София. 19.12.1965. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1172, л. 1.

До Изпълкома на I Ленински райсъвет

И З Л О Ж Е Н И Е

От Цветана Михайлова Парашчук
София XI, ул. „Венера”, № 6

Уважаеми другари,

На 24 декември се навършват две години от смъртта на бележития украински скулптор проф. Михайло Парашчук, посветил над 36 години проникновено творчество на българския народ.

От приложения списък на неговите творби се вижда, че почти няма монументална сграда в страната, на която да няма отпечатък на талантливите му ръце, както и голямото число бюстове на наши културни дейци. Автор е и на единствения бюст от натура на Димитър Благоев, правен по поръча на Георги Димитров и Васил Коларов, от който един екземпляр се намира в Градския народен съвет.

За големия принос в нашата култура и строителство предлагам малката улица, на която се намира моята къща, в която той прекара последните си години да носи неговото име като символ на дружбата между двата братски народи-украинския и българския.

С уважение:
/Цветана Парашчук/

Приложение:
Списък на неговите работи
Фотокопие от Украинската съветска енциклопедия
Две фотокопия от посмъртни статии за неговото творчество в украинския печат

ДОКУМЕНТ № 423

Писма от Ленински Районен съвет в София до Цветана Парашчук по повод направеното от нея изложение до съвета за преименуване на ул. „Венера” в София на ул. „Михайло Парашчук”. София. 08.04 и 27. 05. 1966. Преписи. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1172, л. л. 2, 3.

П р е п и с

С. Г. Н. С.
Ленински районен съвет
Отдел „Култура”
8 април 1966 г.
София

До др. Цветана Парашчук
ул. „Венера”, № 6
Т у к

Уведомяваме Ви, че по повод направеното от Вас изложение, ИК на Ленински РНС, след като се обърна към СБХ за мнение по този въпрос, не дава съгласието си за преименуване на ул. „Венера” с предлаганото от Вас име на покойния скулптор Парашчук.

ПРИЛОЖЕНИЕ: списък и др.
АМ/ЕН

ЗА СЕКРЕТАР НА ИК:
/Н. Генов/

Препис

С. Г. Н. С.
Ленински районен съвет
Отдел „Култура”
27 май 1966 г.
София

До др. Цветана Парашчук
ул. „Венера”, № 6
Тук

Уведомяваме Ви, че по повод Вашето възражение за преименуване на ул. „Венера”, на името на покойния Ви съпруг Михайло Парашчук постоянната комисия по култура, след като проучи отново подробно въпроса, намира, че Вашето искане е неоснователно.

АМ/ЕН

НАЧАЛНИК ОТДЕЛ „КУЛТУРА”
/Дим. Първанов/

ДОКУМЕНТ № 424

Възражение от Цветана Парашчук до Изпълкома на Ленински райсъвет в София по повод отказа на съвета да изпълни предложението и за преименуване на ул. „Венера” в ул. „Михайло Парашчук”. София. 06.1966. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1172, л. 5.

Препис

ДО ИЗПЪЛКОМА НА ЛЕНИНСКИ РАЙСЪВЕТ
ТУК

ВЪЗРАЖЕНИЕ
От Цветана Михайлова Парашчук, София, ул. „Венера”, № 6

Към № 533 от 8 април 1966 г., отдел „Култура”

Предложението ми за преименуване на ул. „Венера” се направи от мен по желание на украинската общественост, която счете за редно аз да се обърна към Вас като изразител на тяхното желание.

Странно е, независимо от официалните украински материали, приложени към предложението, които по категоричен и безспорен начин подчертават заслугите на проф. Михайло Парашчук към нашата култура, Изпълкомът сметна за компетентно мнението на СБХ, където някои лица все още не могат да се освободят от култувските си приоми, когато се засягат личните им интереси и амбиции.

Както е известно, чрез СБХ те извършиха престъпление спрямо културата, като години наред държаха в невъзможност да твори единственият у нас скулптор с европейска значимост.

Вашето писмо ще изпратя в Украйна като отговор.

Изпълнявам Вашето желание, изказано при вчерашния ни разговор, и прилагам допълнително и други официални материали, които вярвам, да изяснят, че да се преименува една улица „Венера” (дълга 150 метра) на името на покойния скулптор, е израз на елементарно внимание към

гражданина и художника, посветил на българския народ 36 години творчество, наситено с хармония и красота.

Приложение:

1. Статия, поместена в списанието на писателите на Украйна
2. Фотокопия от изказванията на видни наши културни деятели към една Петиция до правителството – 3 листа
3. Фотокопие от писмо на В. Червенков
4. Фотокопие от благодарствено писмо на ЦКА на БКП
5. Фотокопие от визитна картичка-писмо да Васил Коларов, дадено на Музея В. Коларов.

С уважение:

/Цв. Парашчук/

ПС. Моля материалите да ми се върнат след разглеждането им.

ДОКУМЕНТ № 425

Изложение от Цветана Парашчук до председателя на ИК при СГНС, Георги Петков относно възражението и по повод отказа на райсъвета за преименуване на ул. „Венера" в ул. „Михайло Парашчук". София. 28. 06. 1966. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1172, л. 4.

До Председателя на И[ЗПЪЛНИТЕЛНИЯ]К[ОМИТЕТ]
при С[ОФИЙСКИ] Г[РАДСКИ] Н[АРОДЕН] С[ЪВЕТ]
Другаря Георги Петков
Т у к

И З Л О Ж Е Н И Е

От Цветана Михайлова Парашчук, София XI
ул. „Венера", 6

УВАЖАЕМИ ДРУГАРЮ ПРЕДСЕДАТЕЛ,

На 19.XII.1965 г. се обърнах в ИК на Ленински райсъвет с предложение, на което получих отговор след четири месеца – на 8.IV.1966 година от отдел „Култура" при съвета.

Направих възражение, като приложих допълнителни материали по желание на отдела, и ме се отговори, че предложението ми е неоснователно.

Материалите, които представих от страна на украинската и българската културна общественост, не се покриват с мнението на СБХ, което в подобни случаи се взема, нито да доминира и уронва авторитета на обществеността в Украйна и България.

Отнасям въпроса до Вас с надежда, че ще намери своето правилно и достойно решение – малката /дълга 150 м./ улица „Венера", където се намира скромната ми къща, в която е прекарал последните си години бележитият украински скулптор проф. Михайло Парашчук, посветил на българския народ 36 години проникновено творчество – да носи неговото име.

Той е автор и на единствения бюст от натура на Димитър Благоев, един екземпляр от който се намира в СГНС.

28. юни 1966 г. С уважение

Материалите във връзка с изложението държа на разположение.

ДОКУМЕНТ № 426

Жалба от Цветана Парашчук до Отдел „Архитектура" при СГНС за несъгласието и с проекто плана за застрояване на нейния парцел в кв. „Гео Милев" с четириетажна жилищна сграда. София. 30.03.1967. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 885, л. л. 1, 1г.

[ВХ №] 2164
30.III.1967 г.

ЧРЕЗ ОТДЕЛ
„АРХИТЕКТУРА И БЛАГОУСТРОЙСТВО"
ПРИ ЛЕНИНСКИЯ Р[АЙОНЕН] Н[АРОДЕН] С[ЪВЕТ]
ДО ОТДЕЛ „АРХИТЕКТУРА" ПРИ
С[ОФИЙСКИ] Г[РАДСКИ] Н[АРОДЕН] С[ЪВЕТ]

Ж А Л Б А
от
Цветана Михайлова Парашчук – София,
ул. „Венера" № 6

ДРУГАРИ,

Получих съобщение, с което ми се известява, че е изготвен частичен проектоплан на няколко квартала в местността „Гео Милев", с който се засяга притежавания от мене имот, представляващ парцел 2 в квартал 31, на посочената местност, който се определя за застрояване с четириетажна жилищна сграда. Не съм доволна от посочения проектоплан в частта му, отнасяща се до моя парцел, поради което го обжалвам в тази му част и моля да го отмените поради следните

С Ъ О Б Р А Ж Е Н И Я :

1. Преди всичко бих искала да отбележа, че в никой изработван досега план на квартала ни, в никой парцел не се е предвиждало високо застрояване.

2. И в сегашния проектоплан, освен за моя парцел, за никой друг не се предвижда подобно застрояване. Всички в по-близко и по-далечно съседство с моя парцел имоти са оставени на доизживяване, макар че повечето от намиращите се върху парцелите сгради в момента не се отличават от моята къща и с нищо не я превишават.

3. Всичко това ме кара да мисля, че проектираното застрояване на четириетажна сграда върху моя парцел, се прави не с оглед на някакви императивни от благоустройствено гледище изисквания, но за задоволяване желанието на някои лица да се снабдят по един лек и безболезен за тях начин с добри и на хубаво място жилища. А това не трябва да се допуска и съответните органи би трябвало да парират, а не да допускат подобни домогвания.

4. На авторите на проектоплана не са били известни някои факти, свързани с къщата, която те искат да разрушат, защото в противен случай те не биха си позволили това. А тези факти са:

а. тази къща е била построена и в нея е живял до края на своя живот моят баща Йордан Пекарев – един от основоположниците на Българския земеделски народен съюз. За този, който познава новата история на България името на моя баща и събитията в Шабла и Дуранкулак представляват неразкъсваемо единство, както и всичко, свързано по-нататък с историята на БЗНС. В този дом, който искат да рушат, свързани изцяло с личността и делото на Йордан Пекарев, се намират неговите вещи и съхраняват личните му архиви, които представляват историческа ценност. Заради това и тази къща представлява един паметник на нашата нова история.

б. в тази къща е живял редица години до края на живота си световно известният скулптор проф. Михаил Парашчук – една от националните гордости на Украйна. Автор на единствения от натура бюст на Димитър Благоев през 1922 г., работил в продължение на четиридесет години в България, поставил основите на монументалната архитектура у нас, създал редица неповторими произведения-паметници в областта на скулптурата и монументалната архитектура, моят съпруг проф.

Михаил Парашчук се гордееше с това, което е направил за България и за българското изкуство, макар, че представителите на българското изкуство не винаги бяха коректни и достойни в държането си към него. В този дом, който сега съвсем безотговорно някои с лека ръка искат да разрушат, през цялото време до 9. 9. 1944 г. се съхранява споменатият бюст на Димитър Благоев, за което моят съпруг получи специална благодарност от др. Георги Димитров. В този дом, свързан изцяло с живота и дейността на проф. Михаил Парашчук, се намират както неговите вещи, така и неговите произведения и съоръжения, а също и огромният му личен архив на човек на изкуството и общественик, какъвто той беше до последните дни на своя живот. За неговите сънародници от Украйна, както и за всеки истински ценител на изкуството, този дом представлява светиня.

5. Къщата, която създателите на проектоплана обричат на разрушение, безспорно представлява една историческа ценност и тя трябва да бъде и ще бъде превърната в музей. И това трябва да стане не само за да се съхранят неща, представляващи ценност за нашата нова история, но и за да се изпълни желанието на цялата украинска общественост, която държи домът, в който е живял и починал една от най-светлите личности на нашата нация – проф. Михаил Парашчук, да бъде превърната в музей.

Всъщност с частичното изменение и създаване на обжалвания проектоплан се нарушават всички нормативни разпоредби, налагащи съхраняването и запазването на всички сгради, свързани с историята ни. А къщата, която е предвидено да се руши, безспорно представлява обект, какъвто имат предвид посочените нормативни актове. Така, че и от стриктно юридическо гледище проектоплана е противозаконен и не следва да бъде одобряван.

Допълнително ще представя писмени доказателства, установяващи изложените в жалбата ми обстоятелства.

София, март 30, 1967 С уважение: подпис
Цветана Парашчук

ДОКУМЕНТ № 427

Писмо от СГНС, градски съвет за изкуство и култура до Цветана Парашчук с благодарност за направеното от нея дарение на къща-музей „Д. Благоев” – бюст на Д. Благоев, изработен от М. Парашчук. София. 19. 08. 1971. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 1016, л. 1.

СОФИЙСКИ
ГРАДСКИ НАРОДЕН СЪВЕТ
Г[радски] С[ъвет] за изкуство и култура
№ П-VI-501
19 август 1971 год.
СОФИЯ

До др. ЦВЕТАНА ПАРАШЧУК
ул. „Венера” 6

Уважаема другарко Парашчук,

Градският съвет за изкуство и култура Ви изказва най-сърдечна благодарност за ценния дар, който сте направили на къщата-музей „Димитър Благоев” в София по повод 80 годишнината от Бузлуджанския конгрес – бюст на Димитър Благоев от Вашия покоен съпруг Михаил Парасчук.

Дарението Ви придобива още по-голяма стойност като се има предвид, че това е единственият достигнал до нас скулптурен портрет на Дядо, правен от натура.

Дарението, което Вие правите на музея, ще обогати музейния фонд и несъмнено този бюст ще намери своето място в експозицията на музея.

Като Ви благодарим още веднъж, пожелаваме Ви здраве и бодрост и се надяваме, че и за в бъдеще ще можем да разчитаме на Вашата отзивчивост и съдействие в работата на музея.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА Г[РАДСКИЯ] С[ЪВЕТ ЗА]
И[ЗКУСТВО И] К[УЛТУРА]: Ст. Васев
Кръгъл печат на съвета

2. КОРЕСПОНДЕНЦИЯ НА ЦВЕТАНА ПЕКАРЕВА-ПАРАШЧУК

ДОКУМЕНТ № 428

Писмо от Цветана Парашчук до Митко Григоров по повод оценката на бюста на Д. Благоев от СБХ и за несъгласието ѝ с нея. София. 25. 08. 1962. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1 а. е. 171, л. л. 1, 2, 3.

УВАЖАЕМИ ДРУГАРЮ ГРИГОРОВ,

През 1955 г. Министерството на Културата /без съгласието на Съюза на българските художници/ възложи на моя съпруг реставрацията на скулптурната група на фронтона на Народния театър „Иван Вазов", намирайки, че само той ще се справи с тази задача, тъй като познава техниката и съставните елементи на материалите, с които са работили старите виенски майстори, още повече че реставрацията се извършваше на самото място, без да се свалят отделни елементи. – техника много трудна.

Преди него са правени неуспешни опити от бълг.[арски] скулптори да реставрират творбата.

Той оправда доверието на Министерството на културата, но бе съден от Другарския съд при С[ъюза] [на] Б[ългарските] Х[удожници].

На 16.I.1957 г. поради тежко заболяване, липса на работа и средства бе принуден да се обърне към Съюза с молба да му се отпусне заем от Съюзната каса, за да се лекува и прекара тежките летни месеци.

След две седмици, на 31 с.[ъщия] м.[есец] се получи отговор на молбата – че Президиумът на С[ъюза] [на] Б[ългарските] Х[удожници] е потвърдил решението на Другарския съд от 1955 г., т. е. отпреди година и половина, и го изключва от редовете на Съюза завинаги, без право на работа, тъй като такава се получава само чрез Съюза по силата на 3-5 Министерски постановления.

Тогава той беше на 78 години – не пропуснаха удобния момент да приключат личните си сметки с болния и без средства колега.

През 1959 г. тук се проведе първата Декада на Украинската култура, и много естествено бе да бъде поканен в Деловия президиум и третия украинец, тъй много допринесъл за материалната култура на страната /преди него Венелин и проф. Драгоманов, основател на Софийския университет, също така бе решено от Министерството на културата да бъде удостоен с най-високо звание и народна пенсия/.

Съюзната управа не се посвени да прибегне до най-недостойна провокация и се възползува от авторитета на бившия съветски посланик др. Приходов, за да провали инициативата на Министерството на културата.

С обичайните си клевети и доноси те „осведомиха" Посолството за някакви петна в дейността му тук, и успяха смъртно да наранят душата и стъпчат достойнството на своя колега и той тежко заболя....

Молби за изясняване на тази жестока неправда са отправяни до всички висши инстанции, но според установения парадоксален ред те се разглеждаха от филиалите на С[ъюза] [на] Б[ългарските] Х[удожници] при същите институции, което е в пълен разрез с Указа за разглеждане на молбите на трудещите се.

Защо др. др. Атанас Стойков и Рубен Аврамов забраниха публикуването на статиите във връзка с анкетата, проведена от в.[естник] „Работническо дело", ако те не разкриваха истината, а под предлога, че това уронвало престижа на С[ъюза] [на] Б[ългарските] Х[удожници]?

Защо не се отговори на двете Петиции, отправени от нашата културна общественост до Правителството за проявената неправда и изключителни заслуги на моя съпруг? Те потънаха в кабинета на др. Рубен Аврамов.

Защо се пренебрегва всичко изнесено в съветския печат и други страни за значението на моя съпруг в украинската и българската култура?

Или Управата на СБХ е единствено компетентна по въпросите на изкуството, и че инцидента от 1959 г. може да покрива всички произволи?

Проф. Михайло Парашчук се е сражавал на Варшавските барикади 1905 г. и е бил в групата, хвърлила бомби на каляската на губернатора Скалон.

Той е първи лауреат – златен медал на Международния конкурс за бюст в Париж, Академия „Жулиен" 1907 г. Тогава получава предложение да заеме катедра в САЩ, Япония и Китай.

В неговото творчество и обществена дейност непрекъснато се пише и четат лекции в чужбина, а тук той е „самозванец", „случаен човек в изкуството" и т. н.

Редно ли е на 83 годишна възраст и с неговия актив да обхожда разни институции и търси своите права?

Редно ли е да продавам и последните си вещи, за да се грижа за него?

Редно ли е съзнателно да се покрива една безпрецедентна жестокост и то в социалистическа страна при подкрепата на отговорни фактори?

Или се разчита на неговата възраст, здраве и тежки условия, в които е принуден да живее?

Повод за това писмо ми даде Вашето неправилно отношение към въпроса за заплащане на бюста - по „ценоразписа", представен Ви от С[ъюза] [на] Б[ългарските] Х[удожници], след като художествения съвет при същия заседаваше и се съвещаваше почти една година, за да се стигне до тази гавра с автор и творба.

Не бе редно единствения бюст от натура на „Дядото", работен от скулптор от класа, по поръка на покойния Министър-председател Георги Димитров да се оценява от тия, които са го копирали и използували и които са изхвърлили на улицата неговия автор. Никакви нормативни актове не оправдават подобно процедиране.

А и самият текст на протокола /като че ли става дума за някаква случайна творба/ за гипсовия бюст на Д. Благоев да се плати 1 200 лв. говори много ясно за личното отношение на тези, които са го оценявали.

За хората на изкуството има по-достоен начин да се обезличи конкурент – този на творческото съревнование, но те предпочитат по-лекия – интригите и клеветите.

Макар и в преклонна възраст той е неудобен с изключителните си знания и опит и затова те го отстраниха завинаги от пътя си!

Реших, че е редно да Ви осведомя за някои факти, неизвестни може би на Вас или докладвани с „удобни пояснения".

Истината никога не достига до върховете.

С уважение

/Цветана Парашчук/

София, 25 август 1962 г.

ДОКУМЕНТ № 429

Писмо от Цветана Парашчук до Митко Григоров за отпускане на еднократна помощ на Михайло Парашчук от 100 лв., за провала на решението на Министерството на културата за присъждане на званието „народен художник" и отпускане на народна пенсия на скулптора през 1959 г. София. 06.1963. Копие. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1 а. е. 171, л. л. 10, 11.

УВАЖАЕМИ ДРУГАРЮ ГРИГОРОВ,

Преди известно време счетоводителят при С[ъюза] [на] Б[ългарските] Х[удожници] ми телефонира, че Секретариатът е наредил да се изплати като еднократна помощ сумата от 100 лв. на

Михайло Парашчук във връзка с „неговото изложение". Даде им се възможност за нова гавра с определената цел да нарани и засегне здравето му тъй системно унищожавано от тях години наред. Подир няколко дни той отново заболя.

Докога, другарю Григоров, ще се покрива това безпрецедентно жестоко отношение? Или трябва с всички средства и закрила да се отстоява „авторитета" на С[ъюза] [на] Б[ългарските] Х[удожници], представляван от група самозабравили се художници, за които човешкото достойнство, морал и принципност са абстрактно понятие? Те системно са спъвали правилното решение на въпроса, както и не се спряха пред недостойната провокация през есента на 1959 г. и използуваха авторитета на Съветския посланик, за да провалят решението на М[инистерст]-во на културата за присъждане най-високо звание, и народна пенсия на проф. М. Парашчук.

Нима елитът на българската културна общественост би заангажирал своя авторитет с отправените до Правителството две Петиции за награждаване за неговите изключителни заслуги и ревизиране жестоката неправда от страна на С[ъюза] [на] Б[ългарските] Х[удожници] и на които и до днес не се отговори?

Защо някои от Вашите помощници ревностно изглаждат острите ръбове на грозните деяния на С[ъюза] [на] Б[ългарските] Х[удожници] и те Ви се докладват в изопачена и приемлива форма. Не може един въпрос да се решава без участието и на другата страна, никой няма правото да разполага с честта и живота, и решава съдбата на един творец, към който са само задължени.

Без тяхно съгласие той е знаел своето място в Историята на изкуството, както и в историята на българската култура.

36 годишен актив и принос на проф. Мих.[айло] Парашчук не се нуждае от съчувствие и помощ и не е С[ъюза] [на] Б[ългарските] Х[удожници], който ще определя изразната форма на признателността, която му дължат страната и Правителството.

С изпращане на материалите в С[ъюза] [на] Б[ългарските] Х[удожници] им се дава възможност да повторят процедурата при определяне на хонорара за бюста на Д. Благоев „по ценоразписа", който не се прилага към тях, която продължи една година. Сумата е все още в Съюзната каса.

Обръщам се към Вас с молба да наредите и се върнат в Ц[ентралния]К[омитет] [на] [Българската] [Комунистическа] [Партия] всички материали, изпратени по Ваше нареждане в С[ъюза] [на] Б[ългарските] Х[удожници], за да мога да ги получа.

Нека въпросът остане открит.

През ноември навършва 85 г. и 65 г. творческа дейност – дълъг път, изминат безупречно.

Юни 1963 г. С искрено уважение

/Цв. Парашчук/

ДОКУМЕНТ № 430

Писмо от Цветана Парашчук до Митко Григоров, член на Политбюро и секретар на ЦК на БКП за погребението на съпруга ѝ, за желанието ѝ да преустрои дома на ул. „Венера" 6 в музей на Михайло Парашчук. София. 05. 08. 1964. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1168, л. л. 3, 4.

УВАЖАЕМИ ДРУГАРЮ ГРИГОРОВ,

Месеци изминаха от смъртта на моя съпруг, и дълбоко мълчание продължава да обгръща неговия живот и творчество в страната ни – неоценим принос в нашата и славянската култура.

Съюзът на българските художници посмъртно прояви крайно недостойно, бих казал, вулгарно отношение и незачитане към своята жертва.

Вашето нареждане за погребението не бе изпълнено по установения ред – обичайната за такива случаи кола със съпроводители не бе изпратена, а само камион без ковчег , и то в последния момент,

за да няма поклонение, а некролозите се разлепиха един час преди погребението за да не се узнае от огромното мнозинство негови почитатели и приятели. Това са хора без морал и човешко достойнство.

Не се дадоха никакви данни за живота и творчеството му на скулптора Васил Ганчев, комуто бе възложено да състави и прочете слово на гроба. Искам и пред Вас да изкажа своята благодарност на този тъй коректен и почтен колега, който, въпреки пречките, прочете едно съдържателно и правдиво слово, между редовете на което се чувстваха много недоизказани неща.

В печата нямаше и два реда за смъртта на бележития скулптор, както не се публикуваха изготвените статии – др. Атанас Стойков казал, че няма нареждане от Ц[ентралния] К[омитет на българската комунистическа партия]?

Така той постъпи преди години, когато не позволи публикацията на изготвените анкетни статии от в[естни]-к „Работническо дело" във връзка с изключването на проф. Михайло Парашчук от С[ъюза] [на] Б[ългарските] Х[удожници] завинаги без право да работи – уронвали авторитета на Съюза!

И настъпиха години на глад, студ и боледуване без лекарства. Когато се яви възможност, продадох всичко, стана по-леко, но душата и достойнството на съпруга ми бяха смъртно стъпкани, унижения и оскърбленията бяха извършили непоправимото. Но за Атанас Стойков това не бе от значение, нали трябваше с всички средства да покрива недостойните прояви на Съюза, да не дава гласност на много неща, за да бъдат докладите му приемливи? И да пише хвалебствени статии, които покриваха липсата на истинско творчество.

В[естни]-к „Народна култура" ред години бе форум на взаимни ласкателства на тия, които безнаказано се разпореждаха с честта и живота на неудобни колеги и от които все още се очаква вдъхновено творчество – то се покри с привилегии, звания ордени и награди.

Само с негово съдействие Съюзът можа да наложи оскърбителното решение за приемане, а не възстановяване на моя съпруг като съюзен член и отпускане на временна унизителна помощ, а на виновните в трагедията на украинския художник да бъдат присъдени високи звания и награди.

Големи са заслугите на Атанас Стойков към Съюза на българските художници.

Със свойта сияйна подкупваща усмивка той успява във всичко, но аз видях лицето му без усмивка, и то бе неумолимо жестоко.

Принудена бях да се обърна към Президиума за разрешаване на въпросите, които всъщност бе редно да се повдигат без моята инициатива.

Ако Б[ългарската] И[нвестиционна] Б[анка] ми отпусне необходимия заем, за който правя постъпки, бих могла да стегна къщата, доста порутена, но с голям двор, в която прекарахме последните години и в която живея и сега, да оставя всичко, което е свързано с неговата дейност тук, като мисля, че с това бих изпълнила своя дълг към един живот, изминат с проникновено творчество, достойнство и човечност. Къщата е моя собственост. В тази къща, подредена като музей, младите поколения скулптори и архитекти биха се запознали с ценни пособия по тяхната специалност и липсващи в учебните им инструменти.

Топлите чувства и доверие, които изпитвам към Вас, Уважаеми другарю Григоров, ми позволиха да Ви пиша за някои жестоки факти, които изпепелиха душата ми.

5 август 1964 г. С уважение:

/Цветана Парашчук/

Министър Митко Григоров,
Член на Политбюро,
Секретар на Ц[ентралния] К[омитет] на Б[ългарската] К[омунистическа] П[артия]

ДОКУМЕНТ № 431

Писмо от Цветана Парашчук до Никита Хрушчов, първи секретар на ЦК на КПСС за желанието на Цветана Парашчук да запознае Н. Хрушчов с отношението на СБХ към съпруга ѝ, петициите в негова подкрепа, молбите на сем. Парашчук за съветско гражданство. София. 25. 04. 1964. Превод на рус. ез. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 172, л. 1.

ГЛУБОКОУВАЖАЕМЫЙ ТОВАРИЩ ХРУЩЕВ,

В январе 1962 г. я выслала в канцелярию Вашего кабинета все официальные материалы / петиции культурной общественности к Правительству, доклады, анкеты, журналы и газеты/ в связи с беспрецедентно жестокой травлей со стороны Союза болгарских художников украинского сульптора проф. Михайло Паращука, посвятившего 36 лет своего творчества болгарскому народу.

В 1957 г. его исключили навсегда из Союза болгарских художников лишая его права работать. Наступили годы холода, голода, и болезни без лекарств...Когда стало возможным, я продала все что могла, стало легче, но душа и достоинство Маэстро были смертельно ранены и стоптаны.

И я обратилась к Вам с просьбою заинтересоваться судьбою революционера и художника. Вы мне протянули руку, ибо через некоторое время Посольство формально заинтересовалось вопросом и после долгих переговоров /около 1 ½ лет/ с представителями болгарских властей отправили материалы на рассмотрение в Ц[ентрального] К[омитета] Б[ългарской] К[омунистической] П[артии], а там нашли уместным отправить их для решения в ....Союз художников.

Виновным в трагедии украинского художника присудили высокие звания и ордена, а его вопрос решили посредственно и оскорбительно.

Принцип „о невмешательстве” дал возможность замять и затушевать неудобный вопрос, чтобы не уронить авторитет Союза художников.

Второе прошение о получении нами советское гражданства, поданное в 1961-62 г. было выслано только недавно в Москву – ясно почему.

Все это окончательно подорвало здоровье художника.

Михайло Паращук умер 24 декабря 1963 г. от разрыва сердца.

Несмотря на официальное погребение, в прессе не было и двух строк о его смерти и не опубликовали изготовленные статьи. Союз художников подвел посмертные счеты со своею жертвою.

Это случилось в социалистической стране в то время как на весь мир прозвучал Ваш призыв о защите права и достоинства человека.

В дни чествования памяти Великого Кобзаря, здесь затравлили единственного представителя украинской культуры.

У меня нет более просьб, хочу только сказать Вам правду о „Голгофе” достойного сына Украины.

С глубоким уважением: подпис

София, 25 април 1964 г. /Цветана Паращук/

ДОКУМЕНТ № 432

Изложение от Цветана Парашчук до Георги Трайков, председател на Президиума на Народното събрание с предложение за издаване на монография за М. Парашчук от БАН-Отдел изобразително изкуство, откриване на музей на името на М. Парашчук, наименуване на отдел във ВИИИ „Николай Павлович" на името на скулптора. София. 05.08.1964. Препис. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 173, л. л. 1, 2.

Препис

ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА ПРЕЗИДИУМА
НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ
Другаря ГЕОРГИ ТРАЙКОВ

ИЗЛОЖЕНИЕ

от Цветана Парашчук, София XI, „Венера", 6

УВАЖАЕМИ ДРУГАРЮ ПРЕДСЕДАТЕЛ,

На 24.XII.1963 г. почина моят съпруг, бележит украински скулптор, общественик и революционер, професор Михайло Ив. Парашчук.

На българския народ и култура той посвети 36 години от своето изключително творчество, знания и опит.

Народният театър, Ректоратът, Военната академия, Академията на науките, Народната банка, Дома на културата в Перник и много други монументални сгради в страната отразяват неговото изкуство.

Някои наши изтъкнати скулптори са негови ученици и последователи в областта на архитектурно-монументалната скулптура.

Безпрецедентното, брутално отношение на Съюза на българските художници не позволи приживе, както и посмъртно, неговите големи и неоспорими заслуги в изобразителното изкуство и монументално строителство да станат обществено достояние, като системно не се допускаха очерци, статии, дори и юбилейни /1958-1963 г. г./ в пресата, където намира своето отражение всяка културна проява.

По нареждане на Ц[ентралния] К[омитет] на Б[ългарската] К[омунистическа] П[артия] погребението бе официално. Но Съюзът на българските художници и над мъртвия хвърли своето незачитане и крайно обидно отношение: нямаше поклонение по установения ред, а некролозите се разлепиха един час преди погребението. В печата не се допуснаха и два реда за смъртта на големия син на братска Украйна, толкова много ценен в СССР, Полша и други страни.

Не се публикуваха и изготвените статии. Съюзът на българските художници не позволи никакъв израз на почит към едно дългогодишно изключително творчество- принос за славянската култура.

Изминаха седем месеци от неговата смърт, и дълбоко молчание продължава да обгръща, както и жестокостта, която покрива един изпълнен с проникновено творчество живот.

Като съпруга и българка не мога да отмина това бездушно отношение и се обръщам към Вас, Уважаеми другарю Председател с надеждата, че ще намери достойна изразна форма на почит и признателност към делото на проф. Михайло Парашчук – това го изисква престижът на страната и социалистическия морал, в случая безогледно използувани в името на лични интереси.

Редно е да се издаде монография за неговия живот и многостранно творчество от Отдел Изобразително изкуство при БАН.

Да се нарече на негово име Отделът за Архитектурно-монументална скулптура /чийто основоположник е той/ при Висшия институт „Николай Павлович" или някое училище в тази област.

Къщата, в която живея аз /моя собственост/ да се направи музей на името на Михайло Парашчук – в нея той прекара последните си години.

Така тя ще стане музей на Украйно-българската дружба поради творчеството в България на големия син на Украйна.

Бих желала да ми се окаже съдействие сама да уредя музея, познавайки неговия стил и вкус.

Като израз на признателност за голямото творчество на покойния ми съпруг да ми бъде отпусната пенсия.

За неговото дело ярко говорят приложените материали, към които могат да се прибавят сведения от Главпроект, Научно-техническия съюз и Отдел Изобразително изкуство при БАН.

5 август 1964 г. С уважение: подпис
/Цветана Парашчук/

ДОКУМЕНТ № 433

Писмо от Комитета по Изкуство и Култура до Президиума на Народното събрание, копие до Цветана Парашчук с мнение на КИК по преписката с изложението на Ц. Парашчук за създаване на музей на името на М. Парашчук, написване на монография и др. за ознаменуване на заслугите на скулптора за българската култура; за отпускане на пенсия на Цв. Парашчук. София. 01. 10. 1964. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1169, л. 3.

Препис

КОМИТЕТ
по
КУЛТУРАТА И ИЗКУСТВАТА
№ 3451
1.X.1964 г.
София

ДО
ПРЕЗИДИУМА НА
НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ
ТУК

Копие: ЦВЕТАНА ПАРАШЧУК
ул. „Венера" № 6
ТУК

На № Ц-10145 от 28. VIII.1964 година.

В Комитета по културата се получи изпратената от Вас преписка с изложението на Цветана Парашчук във връзка с дейността на Михайло Парашчук. По повод на това Ви съобщаваме следното:

Въпросът относно творческата дейност на Михайло Парашчук и неговото място в нашето изобразително изкуство е бил поставян и разглеждан през последните години няколко пъти.

Комитетът по културата и Съюзът на българските художници считат, че въпросът за създаване на музей на името на Парашчук засега не може да бъде разрешен. До този момент у нас не са открити къщите-музеи на редица наши най-изтъкнати творци в областта на изобразителното изкуство като Илия Бешков, Андрей Николов, Иван Лазаров, Владимир Димитров-Майстора и др.

Правилно е въпросът за отпускане на пенсия на неговата съпруга Цветана Парашчук да бъде поставен отделно в съответствие с доходите й, като се посочи конкретно каква пенсия иска.

Въпросът за издаване на монография за творчеството на Парашчук от Института за изобразителни изкуства при БАН следва да бъде отнесен към тях.

Предложението да бъде наименуван на името на Парашчук отдел за архитектурно-монументална скулптура при В[исшия] И[нститут] [за] И[зобразително] И[зкуство] „Н[иколай]. Павлович" сега е неприемливо, тъй като по принцип на отделите в институтите не се дават отделни имена.

ПРИЛОЖЕНИЕ: преписката.
ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ:
/А. Будев/
Вярно:
/не се чете/

ДОКУМЕНТ № 434

Изложение от Цветана Парашчук до Георги Трайков, председател на Народното събрание за заслугите на съпруга ѝ към българската култура, недооценяването му от страна на СБХ, за желанието ѝ да помогне за издаването на монография за М. Парашчук от БАН, наименуване на училище и улица на негово име, поставяне на паметна плоча. София. 26. 10. 1964. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1169, л. л. 4, 5.

П р е п и с

ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА ПРЕЗИДИУМА
НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ
Другаря Георги Трайков

И З Л О Ж Е Н И Е

От Цветана Парашчук, София, ул. „Венера", 6

Към преписка № Ц-10145 от 28.VIII.1964 г.

УВАЖАЕМИ ДРУГАРЮ ПРЕДСЕДАТЕЛ,

Отговорът на изложението ми до Вас от 5 август 1964 г., което беше изпратено до Комитета по Културата и изкуството за проучване, не ме задоволява.

Творческата дейност на Михайло Парашчук, високо оценена вън от България и от нашата културна общественост (приложени материали), не е получила явна оценка от СБХ по простата причина, че тя би звучала като обвинителен акт за тяхното безпрецедентно отношение към художника, когото те все пак успяха да отстранят от пътя си.

Не е редно изложението ми, в което е изтъкнато тяхното бездушие, да се разглежда и от СБХ – това е в разрез с Указа на Президиума.

И в случая не се касае за тяхното признание или съдействие по повдигнатите от мен въпроси. Защо на други наши изтъкнати художници не са създадени музеи е въпрос, засягащ нашата общественост, и не може да бъде отговор на моето предложение.

Михайло Парашчук заслужава това зачитане заради цялата си многостранна дейност като творец и като общественик в областта на нашите културни връзки с братска Украйна.

В случая аз предлагам имота си и всичко, което е свързано с неговата дейност тук, без да разчитам на материална компенсация, нещо безпрецедентно за СБХ, което надхвърля всяка представа за проява на дълбока почит към делото на съпруга си на една жена, която не притежава нищо друго, която бе принудена поради тяхното бездушие да продаде през последните години всичко, което имаше, за да обгради съпруга си с необходимите грижи.

Странно е желанието на СБХ да отстоява своята негативна позиция, което е в учудващо противоречие с действителността.

Авторитетът не се накърнява от признание на извършена грешка – в такава постъпка има само достойнство.

Монография, според задължаващите от чужбина и на нашата общественост оценки за творчеството на Михайло Парашчук, следва да бъде написана и издадена от отдел Изобразително изкуство при БАН, като предлагам да ги снабдявам с нужните фактически материали.

Много са начините за увековечаване паметта на изтъкнати деятели в областта на културата – наименование на училище, улици, паметни плочи и т. н.

София, 26.X.1964 С уважение:

/Цветана Парашчук/

ДОКУМЕНТ № 435

Молба от Цветана Парашчук до Георги Трайков, председател на Народното събрание за отпускане на народна пенсия. София. 26.10.1964. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1169, л. 6.

Препис

ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА ПРЕЗИДИУМА
НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ
Другаря Георги Трайков

МОЛБА

От Цветана Парашчук, София, ул. „Венера”, 6

Към преписка № Ц- 10145 от 28.VIII.1964 г.

УВАЖАЕМИ ДРУГАРЮ ПРЕДСЕДАТЕЛ,

В изложението си до Вас от 5 август т.[ази] г.[одина] повдигнах и въпроса да ми бъде отпусната пенсия.

В отговора, който получих от Комитета по културата и изкуството, се казва, че този въпрос следва да бъде отделно поставен, като при това се посочи каква пенсия се иска и какви доходи имам.

Според ранга и заслугите на Михайло Парашчук като бележит творец, следва да получа народна пенсия първа категория, и то е въпрос от компетентността само на Президиума.

Нямам никакви приходи /освен задължения/ и страдам от тежък сърдечен порок, който до известна степен се дължи на тези, които продължават да отричат Истината и чийто морален дълг бе да повдигнат сами този въпрос.

26.X.1964 г. С уважение:

/Цветана Парашчук/

ДОКУМЕНТ № 436

Писмо от Цветана Парашчук до Венелин Коцев, секретар на ЦК на БКП по повод изложението ѝ до Президиума на Народното събрание за ознаменуване на паметта на съпруга ѝ отговора на Комитета по култура по същия въпрос. София. 28.10.1964. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 174, л. л. 8, 9.

Препис

УВАЖАЕМИ ДРУГАРЮ КОЦЕВ,

В изложението ми до Президиума повдигнах въпроси, които се разглеждат и в Отдела Изобразително изкуство при Ц[ентралния] К[омитет] [на Българската комунистическа партия].

Смятам за редно да Ви изпратя препис от възражението ми по отговора на Комитета по културата, или по-точно, от С[ъюза] [на] Б[ългарските] Х[удожници], на който е дадена възможност да използува правото си на вето, от което за съжаление още не е лишен.

Докато в чужбина, предимно в СССР, се пишат непрестанно статии, очерци, печатат се в органа на писателите спомени за Михайло Парашчук, бележития творец и общественик, назовават улици на негово име, тук, в България, на която е посветил над 36 години от творчеството си, странно мълчание продължава да обгръща неговото дело.

Или трябва да се пише, че СБХ е абсолютен.

За себе си говорят в най-суперлативна форма, изготвят се филми за живота на художници и скулптори на „своята класа".

А към коя класа принадлежаха, когато уреждаха и ръководеха антисъветските изложби?

Нали тогава заклеймиха Михайло Парашчук като „болшевик" за отказа му да участва в тях.

Впоследствие, след 9.IX.1944 г., за да оковат ръцета му, го заклеймиха като фашист – него стария революционер, лагерист, осъждан на разстрел.

Партийният билет им помагаше да отстраняват от пътя си всички, които им пречеха, и като индулгенция покриваше недостойните им прояви.

Никога не се примириха с неговата култура, уникални знания и възможности, скромност и достойнство.

Той беше съвършен джентълмен, всякога и при всички обстоятелства.

При личната Ви среща с него имахте възможност да разберете и почувствувате истината и рядкото обаяние на тази личност.

„Те му отнеха радостта в живота и стъпкаха с ботуш името му."

28.X.1964 г. подпис

Цветана Парашчук

ДОКУМЕНТ № 437

Писмо от Цветана Парашчук до Венелин Коцев, секретар на ЦК на БКП за отрицателното отношение на СБХ към скулптора М. Парашчук приживе и след смъртта му, за непубликуваните статии за Парашчук от анкетата на в. „Работническо дело", за намаляване размера на наследствената ѝ пенсия от Рубен Аврамов. София. 17.05.1967. Копие. Превод на рус. ез. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1 а. е. 174, л. л. 31, 32, 33.

Копие

Разве ты извлекал урок только от тех,

Венелин Коцев
Секретарь Ц[ентрального]
К[омитета] Б[олгарской]
К[омунистической] П[артии]

УВАЖАЕМЫ ТОВАРИЩ КОЦЕВ,

Трагедия Михила Паращука не является случайным явлением или инцидентом – она была систематическим преследованием до уничтожения, оно проявлялось во всех случаях, связанных с его именем.

Никогда в никакой стране не уничтожали художника коллеги, вопреки спорам, несогласиям или отрицаниям, они велись на принципиальной основе и являлись импульсивным элементом, но не выражение ненависти и зависти.

Они голодали, но были творцами.

А сегодня, в эту исключительную эпоху, в условиях для творчества, нет искусства, оно представлено пресыщенными, самодовольными художниками, которые все еще (20 лет) ищут новые формы в социалистическом искусстве, подкрепляемые их глашатаями в критике- а для этого необходимо лишь вдохновление.

Речь идет об „официальных" представителях в искусстве, которые создали подавляющую атмосферу в Союзе и не дают дороги молодым, талантливым художникам.

Когда-то Бетховен, вдохновленный „мессией" свободы Наполеоном, создает и посвещает ему свою знаменитую пятую симфонию и отнимает свое посвящение диктатору Наполеону.

Несколько лет тому назад Генчо Узунов из ж. „Стыршел" написал статью „Торгаши в искусстве" и был наказан.

Это был сплоченный коллектив жестокости и алчности, который раздавливал всех „неудобных", не выбирая средств.

После этого издавались посмертно безличные монографии и переименовывались улицы.

Самым брутальным и бесцеремонным образом преследовали Михаила Паращука, монолитную личность в славянском искусстве, с всеобъемлющей культурой и возможностями творить в области всех эпох и стилей, и для кого выше всего было человеческое достоинство.

Только через его они смогли сломить его посредством непрестанных доносов, унижений, оскорблений и исключений без права работать.

Крупные сбережения Михаила Паращука в 1952 г. были исчислены на базе 200:1 – Союз художников заявил, что он случайный человек в искусстве.

Таким образом попал он из центра города в эту довольно разрушенную дачу (живущими студентами бесплатно в течение 13 лет) без удобств и ателье.

Сколько оригиналов бюстов, капителей, орнаментов, проектов находится в бараке за ней защищенные слабо от дождя и влаги.

Хождение по мукам продолжило годы, так как для СБХ это было единственной гарантией уничтожения этого эстета с железной волей.

Наступили длинные периоды голода и холода, трудно было мне привыкнуть искать по целым дням займя и оставлять его самого в этой атмосфере.

Так однажды застала его заснувим в холодной комнате, и дождь через потолок покрывал каплями его измученное лицо.

Когда стало возможным, продала все свое имущество за бесценок, стало легче, но уже было поздно для его смертельно раненного серца.

Нужни были только „два теплые слова" – и он простил бы им все, но они не нашли их в своих волчих душах.

Похороны состоялось не так как распорядился ЦК, а как решил СБХ. В Карлово не были посланы ни машина, ни сопроводители, не состоялось никакого поклонения – был достаточен грузовик без гроба, некрологи были отпечатаны непосредственно перед похоронами, на которых присуствовали трое коллег.

У могилы Михаила Паращука стали на почетную стражу зависть и клевета, против которых человеческое достоинство бессильно.

В прессе не были допущены даже две строки о его смерти, а также приготовленные статьи – по распоряжению Атанаса Стойкова, гранитной опоры Союза. Встречалась я с ним в связи с анкетой газеты „Работническо дело" (по моей просьбе), проведенной тов. тов. Тодор Ламбовым и Косеной Паневой, заведующими отделом „Корреспонденты", когда он не допустил опубликования статей, так как они „роняли" авторитет СБХ. Тогда я видела его лицо без обычайной лучезарной улыбки – оно было неумолимо жестоким.

В последние годы он стремится надеть тогу Петрония - "arbiter elleganciarum", забывая что для этого необходимы врожденные качества и большая культура „Патриция по духу".

И что длинные колонны с цветами из чужих изданий и трудов, которые он имеет свободу помещать в прессе, не возмещают их отсуствие.

В новой истории и культуре Болгарии трое украинцев дали свой большой вклад – Юрий Венелин, историк Михаил Драгоманов один из основателей Софийского университета и Михайло Паращук, посвятивший свяше 36 лет болгарскому изобразительному искусству.

Смерть и время не могут возместить жестокую неправду и требуется снова рассмотреть обстоятельно вопрос.

Этого требует престиж нашей страны и культурной общественности.

Когда ко мне заходят его соотечественники из близких и далеких стран, их аппараты заснимают обстановку, в которой был принужден жить Михайло Паращук.

Я не могу руководиться какими быто ни было соображениями для прикрытия истины, и поэтому накануне первого сьезда культуры написала Вам эти строки с глубокой уверенностью, что они найдут свое отражение, когда Вы найдете для этого возможность.

Когда была опущена посмертно народная пенсия Михаилу Паращуку в размере 120 левов (я получаю половину), комиссия в Президиуме во главе с председателем Рубеном Аврамовым перередактировала указ – считать пенсией по старости и за выслугу лет?

17 мая 1967 г. С уважением Цветана Паращук

Иван Фунев - скульптор
Любомир Далчев " "
Дочо Байрамов – художник
Илия Петров – художник
Дечко Узунов – художник
Мара Цончева – художник
Николай Шмиргела - скулптор
Мара Георгиева " "
Стою Тодоров " "
Атанас Стойков изкуствовед
Рубен Аврамов историк
имена, каторые не забываются

ДОКУМЕНТ № 438

Писмо от Цветана Парашчук до Венелин Коцев, секретар на ЦК на БКП за неосъществените планове на сем. Парашчук да дарят свои имоти на САБ. София. 17.08.1967. Препис. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 903, л. л. 1, 1г.

П р е п и с

УВАЖАЕМИ ДРУГАРЮ К О Ц Е В,

Когато притежавах около 20 дк[а] курортни парцели /Симеоново, Американския колеж/, моят съпруг не веднъж е изказвал желание да подари място за вила на българските архитекти, като спомен

за дългогодишната им съвместна творческа работа, както и за достойното им отношение към него през годините на жестокото преследване, когато отправиха две протестни петиции до правителството /безпрецедентни в нашата история/, независимо от заплахите и неприятностите, които им бяха създадени от страна на СБХ, против произвола на който бяха петициите и който разполагаше с неограничени възможности, включително и тази да пречи ред години за учредяване на Съюз на българските архитекти.

Поради това не можах да изпълня тогава неговото желание.

Впоследствие бях принудена да продам целия си имот.

Мястото, където живея, е най-хубавото в околността – трудно ми е да изкажа чувството, с което им го предавам и изпълнявам своя дълг към този, който тъй силно беше обикнал страната ни и българския народ.

Тук далече от шума на центъра, българските архитекти биха могли да построят ателиетата за проучвания, като им предам и всички негови пособия, които биха пожелали да имат.

Когато се отнася за обществено-културната организация, считам се задължена да Ви уведомя за моята постъпка, че ще я одобрите.

17. август 1967 г.
София

С искрено уважение, подпис
Цветана Парашчук

По предложение на Ц[ентралния] К[омитет] на Б[ългарската] К[омунистическа] П[артия] Съюза на архитектите ми върна имота поради некоректното държание на обособила се група в С[ъюза] [на] А[рхитектите] [в] Б[ългария], която ми предложи веднага след подписване на дарението[5], да се пренеса в някоя стаичка в центъра и др.

Моето уважение към българските архитекти остана неизменно и отношенията ми с[ъс] съюза им също.

От две години имота е отново моя собственост.

ДОКУМЕНТ № 439

Писмо от Цветана Парашчук до Венелин Коцев, първи секретар на ЦК на БКП за провала на награждаването на проф. М. Парашчук на първата Декада на украинската култура в България – 16. 11. 1959 г. Двореца - Баня, Карловско. 19.04.1969. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 174, л. л. 39, 40.

Препис

ЦК НА БКП
ДРУГАРЯ ВЕНЕЛИН КОЦЕВ-
СЕКРЕТАР

УВАЖАЕМИ ДРУГАРЮ КОЦЕВ,

В 1959 г. 16 XI. бе открита тържествено в зала „България" първата Декада на украинската култура. По инициатива на Министъра на просветата в деловия президиум бе поканен Михайло Парашчук, третия след Венелин и Драгоманов, украинец посветил по-голяма част от своята творческа и обществена дейност на българския народ.

След доклада на Министъра за заслугите на тримата украинци, трябваше да обявят и наградите, с които бе удостоен Михайло Парашчук – звание „Народен художник", народна пенсия и орден „Кирил и Методий" – I ст.

Съюзът на художниците несъгласен с това решение, съобщи в съветското посолство, че редом с посланика ще седи „непроверен човек с петна в своята дейност тук". За тях не бе от значение престижа на Правителство и културна общественост.

Михайло Парашчук зае своето място в деловия президиум, но страниците за неговите заслуги не бяха прочетени и наградите не бяха обявени.

Художникът бе публично унизен, оскърбен и смъртно ранен.

По своята безпрецедентна жестокост това напомняше публичната деградация на капитан Драйфус, когато късаха пагоните на неговия мундир, преди да изпратят на каторга оклеветения.

Повод да се върна към трагичното минало и Ви запозная с тази почти неизвестна постъпка на С[ъюза] [на] Б[ългарските] Х[удожници], ми даде две от неговите последни прояви.

Миналата година, бе изпратено протестно писмо, подписано от председателя Дечко Узунов в институции тук, в Киев и Москва, против моята командировка, като жена на „белогвардеец и фашист".

След смъртта на моя съпруг тук, украинската общественост ме помоли да се отбележи, ако е възможно стаята, където е прекарал последните си дни и с разрешение на управата на Двореца на вътрешната страна на вратата бе прикована месингова плочка, която преди известно време е била свалена и изхвърлена.

Тук идват на почивка художници.

Само хора, лишени от човешко достойнство могат да се отнесат така към жена, на която са отнели всичко и разрушили здравето и.

Тежко сърдечно заболяване ми попречи да Ви видя и разкажа какво отражение имаше на Украйна естествения, достоен способ, с който свалихте бариерите на завистта и клеветата. И как цялата общественост – музеи на украинското изкуство, съюзи на художниците, съюзи на писатели и журналисти, научни библиотеки, Комитет за дружба, отбелязаха топло и с гордост юбилейната годишнина на Михайло Парашчук.

Украинците са хора скромни, достойни, беззаветно преданни на страната си и Вие спечелихте тяхното дълбоко уважение и признателност.

19.IV.1969 г. С уважение: подпис
Двореца – Баня Карловско /Цветана Парашчук/

ДОКУМЕНТ № 440

Писмо от Цветана Парашчук до Венелин Коцев, секретар на ЦК на БКП, до Атанас Божков, подпредседател на Комитета по култура и доц. арх. Методи Писарски, председател на Съюза на архитектите в България за недоволството ѝ от свалянето и разрушаването на композицията „девойка и младеж с лавров венец" в Музикалния театър в София и за предстоящо изготвяне на сценарий за научно-популярен филм за скулптора. София. 12. 01.1970. Копие. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 174, л. 50.

Копие

ДО ЦЕНТРАЛНИЯ КОМИТЕТ НА БКП
Другаря Венелин Коцев, секретар
КОМИТЕТА ПО КУЛТУРАТА
Другаря Атанас Божков, подпредседател
СЪЮЗ НА БЪЛГАРСКИТЕ АРХИТЕКТИ
Другаря доцент арх. Методи Писарски, председател

УВАЖАЕМИ ДРУГАРЮ КОЦЕВ,

Във връзка с изготвяне на сценарий за научно-популярен филм, посветен на живота и творчеството на украинския скулптор Михайло Парашчук, се преглеждаха негови работи в София.

Констатира се, че в Музикалния театър са свалени и разрушени двете скулптурни композиции от двете страни над официалните ложи, представляващи девойка и младеж, придържащи голям лавров венец, обграждащ отвора на прожекторите.

Това ме върна към 1955 г., когато Министерството на просветата, капитално строителство, възложи /въпреки протеста на СБХ / реставрацията на голямата скулптурна група на фронтона на Народния театър „Иван Вазов" /реставрирана по-рано несполучливо/ на Михайло Парашчук, виенски възпитаник, запознат с творчеството и техниката на старите виенски майстори, както и със съставните елементи на материалите, употребявани от тях. Михайло Парашчук оправда доверието на Министерството и възстанови скулптурната група за десетилетия, но бе съден от другарския съд при СБХ и изключен завинаги на 76-годишна възраст.

Композициите на Музикалния театър, реконструкцията на който е проектирана от арх. Г.[еорги] Овчаров, са могли да бъдат свалени и разрушени само с разрешение и съдействие на СБХ, който има право на вето при всички случаи, свързани с изобразителното изкуство.

Не са изключени и други подобни изненади.

12.I.1970 С уважение: подпис

/Цветана Парашчук/

ДОКУМЕНТ № 441

Молба от Цветана Парашчук до Съюза на българските архитекти за авторските права на съпруга ѝ върху някои фигури от скулптурната украса на сградите на БАН, Българската индустриална камара - Бургас, БНБ – фигурата на Св. Никола. София. 06.10.1965. Копие. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 159, л. 1.

До Съюза на българските архитекти

Т у к

М О Л Б А

От Цветана Мих. Парашчук, София XI, ул. Венера, 6

Уважаеми другари,

На 23 юли 1927 г. чрез конкурс е било възложено изработването на герба-картуш на Б[ългарската] А[кадемия] [на] Н[ауките] /първа от този род работа у нас/ на покойния скулптор Михайло Парашчук, както и цялото художествено оформяване на сградата и тържествената зала /унищожена от бомбардировките/.

През 1928 г. му възлагат и изработването на скулптурни украси за сградата на Българската индустриална камара в Бургас, работени на място от изкуствен камък.

При построяване сградата на Б[ългарска] Н[ародна] Банка извършва по-голямата част от скулптурните работи, включително и фигурата на Св. Никола.

В отдел Изобразително изкуство при Б[ългарската] А[кадемия] [на] Н[ауките] се правят проучвания в областта на архитектурната монументална скулптура у нас, като приписват първите две работи на К.[ирил] Шиваров, а Св. Никола - на Л.[юбомир] Далчев.

Своевременно са правени възражения от покойния ми съпруг, изкуствоведът Ник.[олай] Труфешев лично е говорил с него и е видял оригиналите /в мащаб/, но досега не е коригирал грешките си, считайки че смъртта може да покрие много нередности.

Обръщам се към Вас, уважаеми другари архитекти, мнозина от които сте работили дълги години с моя съпруг, с молба да ми помогнете да защитя авторското право на художника /става дума за моралната страна/.

Достоверни данни могат да се получат от архитектите Дубовик, Русев и Яковов от Главпроект.

6 октомври 1965 г. С уважение: Цветана Парашчук

ДОКУМЕНТ № 442

Писмо от Съюза на архитектите в България до Цветана Парашчук с приложени мнения на арх. В. Яковов и арх. Ал. Дубовик във връзка с молбата на Цв. Парашчук за авторските права на съпруга и. София. 02.12.1965; 14.11.1965; 29.11.1965. Оригинал. Машинопис. Ръкопис. ***ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 159, л. л. 3, 5.***

С Ъ Ю З Н А А Р Х И Т Е К Т И Т Е В Б Ъ Л Г А Р И Я
ул. „Гурко" № 16 – София

Изх. № 256
2. XII. 1965 г.

До
Др.[угарката] Цветана Мих.[айлова] Парашчук
Тук

По повдигнатия от Вас въпрос относно авторското право на съпруга Ви, скулптора проф. Михаил Ив. Парашчук, върху герба, намиращ се на фронтона на БАН, бул. „Руски" – София, орнаментите в голямата зала, както и върху скулптурната работа на Бълг.[арската] търговска камара в Бургас, Ви изпращаме приложено писменото мнение на членовете на Съюза ни: арх. Дубовик, арх. Яковов, арх. Русев.

, Секретар: подпис
кръгъл печат на САБ / арх. П. Татаров/

МНЕНИЕ

От архитект ВЕСЕЛИН ЯКОВОВ ТОДОРОВ- контролен архитект
в „Главпроект"

В отговор на писмо Изх. № 168 от 20.X.1965 г. на Съюзът на архитектите в България, заявявам, че гербът картуш на сградата на БАН - София, бул. Руски, намиращ се на фронтона на входа за голямата зала, а също и орнаментите-специално голямата розетка в същата зала са работа на скулптора Професор Михаил Парашчук.

През същото време аз работех като архитект в бюрото на архитектите Юрдан Юрданов и Сава Овчаров, които са автори на архитектурния проект и ръководители на строежа.

Също ми е известно, че скулптурните работи на сградата на Българската търговска камара в Бургас са също работи на Михаил Парашчук.

София
14.XI.1965 г.

КОНТРОЛЕН АРХИТЕКТ: подпис
/арх. В. Яковов/

Другари,

Монументалната украса – герба намиращ се върху фронтона на БАН - София, бул. „Руски", орнаментите на същата зала са работи на скулптора проф. Михаил Парашчук

От него е изработена скулптурната работа на Българската търговска камара в Бургас - специално композирана за нейната архитектура.

София
29.XI.1965 г.

Архитект: подпис
/Ал. Дубовик/

ДОКУМЕНТ № 443

Писмо от Цветана Парашчук до Съюза на архитектите в България за подаряване на личния ѝ имот – къща с градина, намиращи се на ул. „Венера" 6 в София на Съюза. София. 08.08.1967. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 911, л. 2.

П р е п и с

ДО СЪЮЗА НА БЪЛГАРСКИТЕ АРХИТЕКТИ
Т У К

УВАЖАЕМИ ДРУГАРИ,

В продължение на дълги години, украинският скулптор проф. Михайло Парашчук /починал на 24.12.1963 г./ е бил ваш незаменим сътрудник и се е радвал на изключителното ви доверие и уважение като творец и човек.

Като израз на дълбокото му уважение към българските архитекти, които бяха и негови най-добри и достойни приятели, позволете ми, в негова памет да ви помоля да приемете в дар моя личен имот: къща с двор – градина 957 м., находящи се на ул. „Венера", 6, квартал „Гео Милев".

В тази къща той прекара последните трагични седем години, след като беше изключен от СБХ без право да работи. Това негово желание не можах да изпълня по-рано, тъй като учредяването на Съюза на българските архитекти стана преди 2-3 години.

Аз нямам наследници или задължения и мога незабавно да ви го предам във ваша собственост.

8 август 1967 г. С уважение, - подпис
С о ф и я /п./ Цветана Парашчук

ДОКУМЕНТ № 444

Писмо от Цветана Парашчук до арх. Георги Стоилов за направеното от нея дарение – къща с двор на САБ. София. [След 08.1968]. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1 а. е. 908, л. л. 7, 8, 9.

УВАЖАЕМИ АРХИТЕКТ СТОИЛОВ,

На 22 август 1967 г. с Указ на Президиума на Народното събрание, проф. Михайло Парашчук бе награден посмъртно с орден Кирил и Методий I ст. за заслуги в българската архитектурна скулптура.

Със същия Указ се освобождаваше от отчуждаване моят имот, където живея.

Аз не се възползувах от това изключително внимание към мен, и го предадох в собственост на Съюза на българските архитекти.

Една част от мотивите са залегнали в нотариалния акт на дарението, но бих желала да поясня, че инициативата за борбата в годините на репресиите бе на младия архитект Стефан Миланов от М[инистерст]-во на просветата – така бяха отправени двете Петиции до Правителството с подписите на видни наши архитекти и общественици.

След провала на определените от Министерството най-високо звание и орден на Михайло Парашчук (С.[ъюзът] [на] Б.[ългарските] Х.[удожници] се противопостави, като прибягна до провокация) архитект Стефан Миланов бе наказан, в Министерството се създаде атмосфера, която го принуди да напусне работата си като инвеститор и председател на Научно-техническото дружество.

2-3 години не можа да си намери работа и се принуди да работи като работник в провинцията и тук, за да помогне на жена си е двете си малки деца.

Неговата идея бе импулсът за проявената доблест на архитекти и общественици.

Този имот съм получила от баща си Йордан Пекарев, основоположник на Б.[ългарския] З.[емеделски] Н.[ароден] С.[ъюз] Не се учудвайте, че улицата, на която се намира Съюзът, не носи неговото име, както и Шабла-Дуранкулак... Той откри първата О.[течествен] Ф.[ронт] (Отечественофронтовска) Камара, за него личното достойнство бе над всичко.

Горните редове написах, за да стане ясна и втората причина, поради която не исках тихата красота на това място да се наруши от жилищни блокове – то е свързано с имената на две исторически личности.

Ц[ентралният] К[омитет] [на] [Българската комунистическа партия] нареди заедно с Указа да се издаде монография за живота и творчеството на Михайло Парашчук. Моля Ви да се спрете на архитекта, който би подпомогнал изкуствоведа в написване на монографията.

При мен идва преди няколко дни представител на Ц[ентралният] К[омитет] [на] [Българската комунистическа партия] за уточняване на тези и други въпроси.

При първото си идване при мен през м. август по нареждане на Съюзната управа във връзка с частичния ремонт, арх. Цветков ми каза, че моят имот „не представлява материален интерес за Съюза".

Прозвуча като плесница, беше много трудно да не реагирам – все едно, че нищо не бе казано. Междувременно се снабдих с основните материали за ремонта и моят майстор започна подготвителната работа. По това време стана водопроводната авария, улицата се превърна в река, която я изрови до канализационните тръби.

През ноември арх. Цветков се яви и акцептира завареното положение, като се зае да набави това, което липсваше, но ремонтът в известно отношение остана незавършен.

В процедирането имаше неща, които силно ме засегнаха, а бях вече болна от тежка сърдечна декомпенсация.

В тази къща живяха без наем 13 години бедни студенти и югославянски емигранти, които се отблагодариха, като рушеха каквото можеха.

Когато обстоятелствата ни принудиха да дойдем да живеем тук, не подобрих обстановката – тя беше блестящ трагичен разказ за отношението към художника.

И всички, които ни навестяваха от чужбина, я зафиксираха с апаратите си.

Още не бе изсъхнало мастилото на подписа ми при нотариуса, архитект Цветков ми заяви пред шофьора и моя гостенка, че за мен е по-добре да отида да живея в някоя „топлофицирана стаичка и кухничка" в центъра.... но че още не е говорил с шефовете си! Не отговорих нищо. Изглежда, че този въпрос се коментира, защото и на майстора е казал същото в присъствие на колегите, с които работи.

Опекун никога не съм имала, освен когато учех като малка в чужбина.

Изглежда, че за някои е много трудно да разберат, че за мен бе дълбока духовна необходимост да изпълня своя дълг към двете имена, които нося (вместо да променя условията, в които живея чрез имота си, за което имах прекрасни възможности) и да се задоволя с дневния си доход от 2, 66 лв. наследствена пенсия.

За да се явя при нотариуса на 23.XII. м.[иналата] г.[одина] се възползувах от претъпкания автобус, рискувайки да получа криза – арх. Цветков, който знаеше състоянието ми и бе уведомен за деня и часа, назначен от Вас, не ми оказа елементарно внимание като домакин на Съюза, да изпрати такси.

Така се помрачи радостта ми от този хубав, тържествен за мен ден, изпълни се само една административна формалност.

Реших, че трябва да Ви кажа как се развиха нещата, не ми е известно как сте бил осведомяван, и с мълчанието си бих оскърбила себе си.

С уважение, Цветана Парашчук.

ДОКУМЕНТ № 445

Писмо от Цветана Парашчук до министъра на културата на Украйна [Бабийчук] за културното наследство на съпруга ѝ и за паметниците на М. Драгоманов и М. Парашчук. София. 24.01.1966. Копие. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 791, л. л. 19, 20; л. 21 – вариант на л. 20.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 897, л. л. 1, 2. /24.01. 1966/

Уважаемый товарищ Министр,

Мне было послано копие письма Министерства культуры УССР к директору снятинского музея М.[арко] Черемшины о наследии скульптора Мих.[айла] Ив. Паращука.

Хотя письмо Министерства культуры не адресовано мне, считала своим долгом ответить лично.

Сухой коммерческой тон письма, обстоятельство, что Министерство проявляет административный интерес, только реагируя на горячее желание украинской общественности приобрести для музеев наследие моего супруга, меня не удивили, имея в виду негативное молчание, каторым при жизни и посмертно некоторые высшие инстанции покрывают жизнь и творчество одного из виднейших представителей украинской культуры последних времен.

Если бы вопрос о творчестве и заслугах профессора Михайла Паращука был поставлен на правдивой плоскости еще несколько лет тому назад, когда в Министерстве рассматривались официальные материалы о беспрецедентной по своей жестокости травле со стороны представителей Союза болгарских художников, то не было бы повода для условий в связи с его наследием.

В любой стране после смерти культурного деятеля первой заинтересованностью официальных кругов является наследие и семья. Звания, привилегии и почетные пенсии присуждаются по заслугам, а не по гражданству и местожительству.

Где бы ни жил Михайло Паращук, он творил как <u>украинский</u> скульптор и если бы не глубоко принципиальный характер художника, он давно бы сделал блестящую карьеру в некоторых странах.

Приложенные мною фотокопии его писем ярко потверждают, что при всякой ситуации, даже смертельно опасной /каким был здесь зловещой 1923 год./, он исполнял свой гражданский долг гуманиста.

До 1944г. ему инкриминировали украинство и заклеймили как агента большевиков за отказ участвовать в антибольшевистских выставках и за то, что своим авторитетом повлиял на большую часть украинской эмиграции не записываться в т.[ак] н.[азываемый] экспедиционный корпус /в бытности здесь Гестапо/.

Те же коллеги после 9.IX.1944 г., опираясь на партийную принадлежнасть, объявили его “фашистом” и началось безподобная травля художника за его талант, опыт и универсальные знания, ибо всегда получал работу конкурсным путем.

И так продолжалось до его уничтожения.

Когда предлагала ему покинуть страну, он отвечал, что в жизни бежал только от царских штыков.

Против зависти и клеветы человеческое достоинство бессилно, но он занял свое почетное место в истории исскуства, 85 лет шел своим путем без упрека и компромисса, и нахожу, что <u>никто и ничто</u> не может быть критерием такой величины.

Во всех странах, где жил Мих. Паращук, он собирал редкие вещи: старинный фарфор, хрусталь, миниатюры, ткани и т.[ак] д.[алее] с определенной целью-передать их в дар украинским музеям, но большая часть была уничтожена бомбардировками.

Нахожу, что не имею права руководиться личными чувствами и сообщаю Вам, что с удовольствием передам все, что у меня есть-личные вещи, ценности, материалы, книги, пособия и скульптуры украинским музеям <u>без всякой материальной компенсации.</u> Этим исполняю свой долг перед художником, так беззаветно любившим свою прекрасную Украину.

Только за несколько бюстов хотела бы получить сумму, определенную Министерством культуры, что даст мне возможность оформить могилу моего супруга и улучшить несколько условия своей повседневности.

Еще в 1959-60 г. должна была выйти в Киеве обширная монография о жизни и творчестве Михайла Паращука. У сотрудника А.Н. УССР, талантливого искусствоведа Андрея Нименко имеется богатый материал для монографии, с каторым он прекрасно справится.

Что касается пересылки наследия, этим следвало бы заняться представителю музея.

София, 24 января 1966 г. С уважением:

/Цветана Парашчук/

ДОКУМЕНТ № 446

Изложение от Цветана Парашчук до председателя на Комитета по култура и изкуство Петър Вутов за авторското право на съпруга ѝ върху герба картуш на фасадата на БАН и скулптурните работи на сградата на Българската търговска банка в Бургас – по повод публикация на Н. Труфешев по същия въпрос. София. 10. 02. 1966. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 159, л. 7.

Копие

ДО
ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
НА КОМИТЕТА ПО
КУЛТУРА И ИЗКУСТВО
Др. ПЕТЪР ВУТОВ

И З Л О Ж Е Н И Е

От Цветана М. Парашчук, София 11, улица „Венера” № 6

Уважаеми другарю ПРЕДСЕДАТЕЛ,

През 1963 г. във в[естни]-к „Народна култура” бе поместена статията на изкуствоведа при БАН Николай Труфешев за скулптора Кирил Шиваров, в която му приписва две работи, които са творби на проф. Михайло Парашчук – герба картуш на фасадата на Академията на науките и скулптурните работи на сградата на Българската търговска банка в гр. Бургас.

Независимо от лично дадените му изчерпателни обяснения от Михайло Парашчук /той почина същата година/ грешката и до днес не е корегирана.

В отдел Изобразително изкуство при БАН се проучват и изготвят материалите по архитектурно монументалната скулптура у нас и се опасявам, че грешките могат да се утвърдят.

Обръщам се към Вас с молба да наредите в отдела при БАН да се изправят сторените грешки.

Прилагам фотокопия от писмото на Съюза на архитектите, както и мненията на архитектите работили дълги години с покойният скулптор и основно запознати с неговото творчество.

София, 10.II.1966 г. С уважение: подпис

Цветана Парашчук

ДОКУМЕНТ № 447

Писмо от Цветана Парашчук до Пьотр Иванович Говдя за желанието ѝ да подари къщата с двора на ул. "Венера" в София на музеите на украинското изкуство, на Съюза на художниците в Киев, Лвив и Тернопил и на Комитета за дружба в памет на Михайло Парашчук. София. 27.07.1969. Копие. Машинопис. Рус. ез. 2л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 900, л. л. 1, 2.
ЦДА ф.1710К, оп. 1, а. е. 1184, л. л. 1, 2.

Копие

Уважаемый Петр Иванович [Говдя],

Свой дом[6] с садом /900 м./ я передаю в дар Музеям украинского искусства и Союзам художников – Киева, Львова и Тернополя – и Комитету дружбы[7] в память Михайло Паращука.

Зная об их тесном контакте с Союзоми писателей и журналистов, уверена что они тоже будут считать его своим домом.

В нем украинская культурная общественность будет иметь непосредственный контакт с болгарской общественностю, и украинский дом на болгарской земле будет символом дружбы двух братских народов – дружбы, которою крепил своим искусством и общественной деятельностью Михайло Паращук.

В этом доме он провел последние семь лет своей жизни – 1956-1963, когда был лишен права работать, он не связан с его творчеством, а только вместил у себя глубокую трагедию художника. Здесь он создал бюст Драгоманова /1959 г./ и сохранился тайно единственный с натуры бюст Д. Благоева, переданный им лично Георгию Димитрову /1946 г./ - одна из его заслуг перед болгарским народом.

Вы можете снести домик и построить новый или пристроить к нему, по вашей идее, выставочный зал и II этаж, где будет несколько его работ рядом с работами украинских художников и небольшая мемориальная доска – это достаточно будет напоминать об одном из виднейших представителей славянской культуры последних времен. Своим талантом, универсальными знаниями во всех областях скульптуры – портреты, архитектурная скульптура, монументальная, орнаментальная, керамика, резьба по дереву – знания архитектора и богатая культура – он был бы гордостью любой страны...

Вы можете создать здесь все удобства для пребывания и встреч, не ожидая гостеприимства переполненных отелей, будете у себя дома.

Необходимо, чтобы сюда приехали представители Музеев и Союзов художников Киева, Львова и Тернополя, Комитета дружбы, и здесь на месте переговорить обо всем, а не письмами, ибо я не уверена в своем серце, а еще так много надо сделать.

Подумайте, прошу Вас, об этом и не откладывайте, после этой кошмарной болезни, в атмосфере неприятностей, во мне произошел резкий душевный и физический перелом.

Еще до моего возвращения, здесь стал известен инцидент с Министерством культуры, каторое проявило небрежное отношение к моему приезду, не считаясь с тем, что моя командировка была оформлена Центральным комитетом БКП, и что на советской визе было указано, что цель поездки Министерство культуры.

Я приняла объяснение, что вышло недоразумение, но никогда не соглашусь с этим.

Ваше и Союза художников письма секретарю Венелину Коцеву, как и альбом Львовского музея с посвящением ему директора Якущенко и сотрудников, имели прекрасное, глубокое отражение.

Вы многое сделали, Петр Иванович. Вашей тактичности, деликатности, не говоря о тонкой дипломатичности Вашего характера, Министерство культуры объязано, что вышло из неудобного положения.

Я все время восхищалось Вашему умению обходить щекотливые темы, избегая встречаться со мною в чувствительные моменты, чтобы создавать впечатление, что все устраивалось само собою.

Вы были замечательны во всем.

София, 27 июля 1969 года

С уважением: подп.
Ц. Паращук

ДОКУМЕНТ № 448

Писмо от Цветана Парашчук до Тодор Живков, първи секретар на ЦК на БКП и председател на Държавния съвет на НРБ с молба да ѝ помогне за предаването на личния архив на съпруга ѝ Михайло Парашчук на Централния държавен архив-музей на литературата и изкуството на УССР при Министерския съвет на УССР в Киев. София. 20.09.1971. Препис. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 914, л. л. 6, 7.

Перевод с болгарского оригинала

Товарищу ТОДОРУ ЖИВКОВУ
Первому секретарю ЦК БКП и
Председателю Государственного совета

Уважаемый товарищ Живков,

В 1968 г. Центральный комитет БКП оформил для меня две командировки - на Украину в связи с юбилейной годовщиной моего покойного супруга, украинского скульптора проф. Михайла Паращука, жившего и творившего в Болгарии около 40 лет, и в Польшу, где он был одним из руководителей восстания 1905 г. и сражался на варшавских баррикадах.

Из-за тяжелого сердечного заболевания моя командировка в Польшу не была реализована.

Во время пребывания на Украине, где я провела два месяца, я имела возможность встретиться со многими представителями культурных учреждений и творческих союзов.

Меня приняли в ЦК КПУ в связи с подаренными мною всеми личными вещами и некоторыми скульптурами моего супруга Украинским музеям.

У меня была встреча и с коллективом вновь учрежденного Центрального государственного архива и музея литературы и искусства при Совете министров.

Товарищи попросили меня передать архив М. Паращука /то, что сохранилась после бомбардировок/.

Я обещала исполнить их просьбу.

Прошлой осенью меня вызвали в Советское посольство в связи с письмом Министерства Иностранных дел УССР Болгарскому министерству иностранных дел по вопросу о получении разрешения на вывоз подаренного мною архива украинского скульптора.

Советское посольство еще не получило ответа по этому вопросу.

Из Комитета по делам культуры и искусства мне сообщили, что комиссия специалистов придет ко мне, с тем чтобы просмотреть то, что я передаю Украинскому архиву-музею-быть может имеются ценности, каторы не дозволено вывозить.

Я отклонила приход такой комиссии, считая, что это лишь формулировка, имеющая своей целью помешаеть мне исполнить свой долг.

В действительности комиссия ставила себе целью провалить открытие залов Михайла Паращука в Украинских музеях и увековечение его имени.

Трагедия украинского скульптора не была случайным явлением или инцидентом, а систематическим преследованием вплоть до уничтожения всего, связанного с его именем, в продолжение ряда лет.

Его два раза исключили навсегда из Союза болгарских художников /СБХ/ - в 1945 и 1957 году.

Союз болгарских художников выразил протест здесь и в Киеве против моего команирования, заявив, что я супруга белогвардейца и фашиста.

Мне выдали 11рублей суточных по самой низкой категории-ведь в Комитете дружбы имеются представители СБХ!

Для них не имело значения, что этим подрывается престиж Центрального комитета БКП, лишь бы унизить и оскорбить Цветану Паращук.

По прибытии в Львов, представитель городского совета, узнав от администрации гостиницы, что отпущенные деньги не покрывают стоимость предоставленного мне номера, заявил, что Цветана Паращук является почетной гостьей города!

А ящики для музеев, каторые были погружены на этот же поезд, с пограничного пункта Вадул Серет были поставлены в ж.-д тупик и отправлены в пограничный пункт Унгены, в 250 км. от Вадул Серета, где были обнаружены через 10 дней – ясно по чьему донесению.

Постоянно говорим и пишем о правах и достоинстве человека, а они систематически попираются личными амбициями.

Благодаря большому активу имени Паращука всюду я была бы окружена известным вниманием, а здесь вынуждена обивать пороги канцелярий и кабинетов, чтобы отстаивать свои права.

Обращаюся к Вам, товарищ Живков, с надеждой, что мне будет оказано содействие, с тем исполнить данное обещание украинской обществености – передать то, что осталась после смерти художника.

София, 20.9.1971 г. С уважением: Цветана Паращук

ДОКУМЕНТ № 449

Писмо от Цветана Парашчук до Института по литература „Тарас Шевченко”- до Елена Шпилевая за книгата ѝ за Т. Шевченко и българската литература и с критика на оценката ѝ за Парашчук като украински емигрант националист и на неговата „фалшифицирана оценка” за творчеството на Шевченко. София. 28.11.1971. Копие. Машинопис. Рус и укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 175, л. л. 1, 2, 3.

Копие

Уважаемие товарищи,

Не имея возможности поместит в пресе, открытое письмо тов. Елене Шпилевой, позволяю себе послать в адрес института Литературы им. Тараса Шевченко, считая что таким образом оно станет достоянием известного круга украинской культурной обществености.

Обойти этот вопрос, было бы компромисом за счет достойнства.

28.XI.1971. С уважением: подп.
София /Цветана Паращук/

Приложение: фотокопие газеты „Димитровско дело” – 11.XII.1970 г.
Копия письма М. Паращука – Г. Димитрову, 1946 г.[8]

Копие

Товарищ Шпилевая,

Из прессы узнала о Вашем награждении орденом „Кирилла и Мефодия” I ст. – не указано за какие заслуги.

Одну из них хочу Вам напомнить.

В 1963 г. вышла Ваша книга – Шевченко и болгарская литература. Она выдержана в менторском стиле прокурора, с янвой тенденцией автора сохранить за собой приоритет над личностью и творчеством гениального Кобзаря.

На стр. 133 есть пассаж:

„Націоналстичні ідеологи типу емігрантів Д. Гаврійского, П. Біціллі, М. Паращука фальсифікували, віповідно до потреб своєї пропаганди, творчість Шевченка, вдавалися до наклепів на

українських радянських діячів культури и літератури, виступали з одвертими погрозами на адресу Радянського Союзу”... написаный с определенной целью оскорбить и заклеймить украинского скульптора.

Вы сознательно оказали услугу некоторым кругам здесь, травивших его долгие годы из-за таланта, знаний и богатой культуры.

Это имело отражение и на Украине.

„Националист” Паращук был одним из руководителей восстания 1905 г. и сражался на Варшавских баррикадах.

„Националист” Парашчук оставил блестящую карьеру в западной Европе и посвятил четыре года пленным /23 000/ в таборе Ращат, среди которых были учителя, студенты, специалисты – устроил мастерские школы для керамики, резьбы и пластики, что бы они могли окончить свое образование.

„Националист” Парашчук как представитель Международного Красного Креста на Балканах создавал комитеты здесь для помощи голодающему населению Советской Украины, в зловещий 1923 год, когда поголовно уничтожали коммунистов и земедельцев.

Поддерживал связь с советским представителем в Вене.

Тогда же сделал единственый с натуры бюст Д. Благоева, по поручению Г. Димитрова и В. Коларова.

„Националист” Паращук не участвовал в антисоветских выставках здесь и пользуясь своим авторитетом, повлиял на болшинство украинцев в Болгарии, что бы не записывались в экспедиционний корпус на Украину который германцы формировали в понятии о подвиге!

В легенде о Христе сказано, что его предали за тридцать серебрянных!

София подп.
28.XI.1971 г. Цветана Паращук

ДОКУМЕНТ № 450

Писмо от Людмила Андреевна Проценко, директор на ЦГАМЛИ УССР /Централен държавен архив-музей на литературата и изкуствата на УССР/ до Цветана Парашчук с благодарност за желанието ѝ да предаде архива и др. материали за живота и творчеството на съпруга ѝ проф. Михайло Парашчук на ръководения от нея архив-музей. Киев. 02.10.1972. Оригинал. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 1018, л. 1.

Уважаемая Цветана Йордановна!

Центральный государственный архив-музей литературы и искусства УССР выражает Вам сердечную благодарность за намерение передать материалы Вашего покойного супруга Михайла Паращука на Украину в архив-музей. Мы ценим Ваше теплое отношение к родине Михаила Ивановича и предпринимаем меры по перевозке его творческого наследства в ЦГАМЛИ УССР.

О сроках возможного приезда в Болгарию предварительно сообщим.

С ГЛУБОКИМ УВАЖЕНИЕМ
ДИРЕКТОР ЦГАМЛИ УССР подпис ПРОЦЕНКО Л. А.

ДОКУМЕНТ № 451

Писмо от Цветана Парашчук до Людмила Андреевна Проценко за разговора ѝ с Александер Митиков, председател на Държавния комитет за архивите на УССР, в присъствието на неговите български колеги за решението им архивът на съпруга ѝ да се предаде на ЦДИА на България, за недоволството на Цветана от това решение и за готовността ѝ да изпрати на Л. Андреевна исканите от нея копия на документи от архива на скулптора. София. 27.03.1973. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез. 1л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 894, л. л. 1, 1г.

Уважаемая Людмила Андреевна

В ноября прошлого года, сюда[9] приехали по приглашению начальника Центрального исторического архива – Александр Георгиевич Митиков и Василий Петрович Боднар.

Они навестили меня вместе с болгарскими коллегами с определенной целью, уговорить меня, передать архив Михайло Паращука болгарскому историческому архиву /по инициативе болгар/.

Все было сказано в вежливой, но обидной форме, ибо после того как Председатель Державного совета разрешил передачу архива украинской обществености, не было места для новых переговоров и ставить вопрос на новой плоскости. Я почувствовала что А. Г. Митиков не был особенно заинтересован архивом особено в той форме, о которой я Вам писала.

Открыто было сказано, что скульптура, майолика /работа его учеников-пленных в германском таборе/ и другие ценности не интересны для музея, каторым заведуете Вы. Мягко сказано это меня глубоко оскорбило, как будто я навязываю свое внимание.

Я подчеркнула, что архив – музей это мемориал и я счела себя обязанной передать все, что связано с деятельности и творчеством скульптора и что я своевременно уведомила и спросила Вас об этом.

Александр Митиков подчеркнул, что хотя Михайло Паращук по национальности украинец, он болгарский скульптор...не слышком ли он поспешил отказатся от него?

Все это тяжело отразилось на состояние сердце и я думала не нужно ли мне пересмотреть свое обещание к Вам!

Но в данном случае я не могу поддавастся личним чувствам, и поэтому прошу Вас написать мне, что Вас конкретно интересует и хотели бы получить для музея.

27. III. 1973

Искрено уважающая Вас
Цветана Паращук

ДОКУМЕНТ № 452

Писмо от д-р Тодоров, директор на Районното санитарно-курортно управление в с. Баня, Карловско до Цветана Парашчук за поставянето на паметна плоча, посветена на М. Парашчук на централния вход на двореца. С. Баня, Карловско. След [12.11 1969]. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 992, л. 2.

МАДАМ ПАРАШЧУК

Имах удоволствието да получа Вашето писмо, от което научавам радостната новина за похвалната инициатива на българската телевизия. На всички материали оставени от Вас е направен опис и се съхраняват под ключ до тогава докато /ако успеем/ да превърнем двореца в музей. Ако не ми беше известно Вашето лично отношение към мен, бележките Ви за съхранението на материалите и че „има неща за които не се прощава" бих приел за обида и бих Ви ги върнал обратно.

Наредил съм и мисля, че скоро ще бъде възстановена металната плочка в стаята. Наред с това съм поръчал и мраморна плоча 50/70 см., която ще бъде сложена на официалния вход на двореца.

Тези неща не ги правя за личното ми уважение към Вас /в което не бива да се съмнявате/, а като уважение към големия талант на проф. Парашчук, пазене проявите на българо-съветската дружба и от загриженост към наследството на бъдещото поколение.

Искам да вярвам, че през едномесечното ми пребиваване в София ще се видим и продължим нашия разговор.

Директор:
/Д-р Тодоров/

ДОКУМЕНТ № 453

Писмо от Величка Филипова, зам. началник на ГУА при МС до Цветана Парашчук с молба за предаване на ГУА биографични документи за баща ѝ Юрдан Пекарев и съпруга ѝ проф. Михайло Парашчук. София. 26.11.1972. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 998, л. л. 1, 2.

Уважаема другарко Парашчук,

Първо искам да Ви се извиня, че нарушавам Вашето спокойствие в неделя, но тъй като статията на др. Димитър Методиев е изрязана от нашия депозит в момента нямам от къде да я прочета, то много Ви моля, ако имате възможност да ми изпратите необходимите биографични материали за Вашия баща, също и материали за Вашия съпруг Парашчук – по Ваша преценка. Много ще Ви бъда благодарна. С това, което ще ми услужите сега, ще Ви върна обратно.

26. XI.1972 г.

С дълбоко уважение
В. Филипова

ДОКУМЕНТ № 454

Писмо от Цветана Парашчук до Петко Атанасов с молба да ѝ изпрати адреса на Петро Кравчук в Канада, за болката на скулптора от раздялата с родината и желанието му да се върне в Украйна. Б. м. след 09.10.1962. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 2213, л. л. 4, 4г.

Драги Петко,

Моля Ви незабавно да ми напишете адреса на Кравчук[10] Канада за да му поблагодари, професора за книгата[11], у [нас] това не става на време разбира се само душевното състояние е причина, то се отразява и на здравето.

До като не се махнем от България, болката няма да утихне, ние понякога се заблуждаваме от временните му настроения, тук всичко напомня трагедията – взел е с себе си книжката от проф. Златарев за Яворов....

Не бива да се очудваме, защото не сме изминали неговия път не сме се радвали и то тъй безмерно и не сме построили живота си върху идеи, забравяйки себе си. Мисля, че той все по-тежко се примирява с нещата, въпреки че физически по-лесно понася, тук промените, защото въздуха е кристално чист и лек, а в отношението към него има толкова грозота от уродливи души. Недейте ходи за карта ну их к черту, доста културно изречение особено за дама, бихте ли ме разбрали колко ги мразя тези убийци! Всичко най-хубаво за новата година.

Ц. Парашчук

ДОКУМЕНТ № 455

Писмо от Цветана Парашчук до Петко Атанасов за отношението на по-близки и по-далечни познати към Парашчук, приживе и след смъртта му. София. След 12.1963. Оригинал. Ръкопис.

ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 2213, л. л. 12, 12г., 13, 13г., 14, 14г., 15, 15 г.

Чух по радиото, когато Евтушенко рецетираше своето стихотворение – Кариерист неочаквано защото бе оповестено за друго това бе в навечерието на неговото деградиране. На всички най-добри пожелания и не се самозабравяйте.

Получих картата от Белокаменная Москва

Ваша приятелка Парашчук

Драги Петко,

Уви пак Ви пиша, за да Ви информирам за нещо, което ако не се лъжа, официално се избягваше като чумата, проказата и т. н.

Снощи снаха ми каза, че преди няколко дена по телевизията говорили за именитите украински учени проф. Драгоманов и Иван Франко /за него най-много/ спомена ми също и за нашия учен проф. И. Шишманов.

Но разбира се нищо повече не можа да ми каже, нали тия въпроси са нещо като китайския, случайно името на Драгоманов за когото толкова често е слушала у нас и обърнало вниманието.

Също са дали и портретите, но само на украинците.

Гледайте Вие чудото стана, до сега той беше „tabu" и дори [Максим] Рилски не посмя да отиде на гроба му, а проф. [Евген] Кирилюк наверно от любопитство и после да клюкарства и злослови по адреса на този, който с такъв риск и любов изрови потъпкания му и загубен прах за да могат филистерите пък и правоверните да се поклонят на гроба му, и да разпънат след това този, на когото бяха задължени да се поклонят до земята. Някога може би така ще идват да се поклонят на втория гроб и какви речи ще държат с коя ли пепел ще си покрият главите, като древните римски оплаквачки.

Наверно писмото, които пратих вчера със фотокопия за Нат.[алия] Вас[илевна Семанюк] ще Ви очаква в Снятин.

Писах на М.[ихайло] Онискив, къде ще бъдете.

Ако не използвате изчерпателно престоя си там, така като се налага от въпроса който ме интересува, а той е от голям интерес и за Вас, защото случая пожела да бъдете десет години в живота на последния[12] велик син на Украйна, а това е за Вас капитал, лихвите на който ще Ви стигнат за блестяща кариера. Бях в ЦК и научих, че Венелин Коцев заминава утре за СССР. Съобщете това на [Андрий] Нименко.

Но това, което не харесвам у Вас е, че си преглътвате често отговорите и мънкате неуверено и то пред него. Разбира се, че не искам невъзможното за Вашия характер, но мисля, че Вие сте почти като мен убеден в бавното му убийство, и отвратен от тъпотата или гъвкавите [истини] на някои там. Те дадоха възможност да го унищожат с[ъс] своята пасивност, и никакви доводи не могат ме разубеди.

А дъжда вали или ръми „двореца" ми е цял подгизнал, преместих се да спя в антрето, горе е опасно и студено. Дано се видите с всички, които ме интересуват, питайте [Тарас] Мигал и [Чапае] дали са получили писмата ми. Спомням си как случайно...

Два дена бе невъзможно да се излезе от проливния дъжд и сърдечната криза, затова продължавам информацията – онзи ден се обади арх. [Стефан] Миланов, бях извънредно изненадана, оказа се, че жена му не е предала нашия разговор и едва се одържах да не си кажа впечатленията от нейните прояви.

Пак щял да ходи в Югославия, то е в[ъв] връзка с постройката на сглобяемите циркове, видял се с арх. [Иван] Томов, зетя на акад. [Димитър] Цолов, и той му казал, че намира писмото им до Президиума много рязко, остава аз да напиша друг вариант, като се придържам към тяхното.

Толкова има да пиша, че това е съвсем излишен ангажимент, но няма как, нали всичко това е в негово име, макар и с неизвестен резултат.

Само украинците, макар и с една чисто формална заинтересуваност за архива, наследството /творческо/, статии и съдбата на съпругата биха ги изкарали от изкуствената летаргия тук - това е позор и за авторитета на укр.[аинската] общественост, който по този оскърбителен начин се засяга. Вие не се засягайте от начина ми да излагам мислите и чувствата си, неговата смърт ме много промени, само неговото дело и тази безпримерна жестокост ме интересува. Не бива нищо да се отминава.

Може би и с мен ще стане нещо неочаквано, но не мога да вегетирам.

Вие знаете, че съм привързана към Вас, но трябва някак си да Ви изтръгна от „хохлацката" Ви упоритост в известно отношение, иначе тя си е на място, думата ми е да не се огъвате, няма защо, Вие сте заел известно място, само ще го бетонирате, а то става не като се приспособявате към посилните.

Искам да ме разберете правилно актива, моралния, който имате в лицето на професора и в негова памят, не може да има никой друг, защото аз неговата жена го акцептирам[13]. И затова никакви компромиси, както той не ги правеше, а за него това бе наистина подвиг.

Радвайте се, починете си и двамата добре, тук Ви очаква хубавия дом и „чифлика". Какво искате повече от един дом в който да разхождате Вашата приятелка?

Ако има украинци от Америка използвайте това обстоятелство!!!

От прозореца виждам две чудни цъфнали рози, на които той толкова много се радваше. Петко не вярвам в Бога! Забравила съм, че за проф. [Иван] Романченко имаше два чифта пантофи, втория за жена му, те бяха по-сетне купени, и бяха в горната стая, ще трябва да ги пратя по пощата, и те са червени, жалко, че проф. [Иван] Романченко ще плаща мито. Не се четат лесно такива писма. Изпращам му писмото, което фотокопирах, Вие сте го прочели, вложих го в[ъв] Вашето писмо за Нат.[алия] Васил.[евна] [Семанюк].

И от него си личи душевното му състояние. Даже аз, която го познавах толкова добре, не допущах такава бездна от мъка! Това не ми дава покой и не виждам защо трябва да живея в един свят жесток, алчен, загубил всички човешки ценности.

Мисля, че най-добре ще бъдете в Снятин в средата на прекрасни сърдечни хора, в тази стилна западноукраинска провинция, където всичко напомня епохата, в която той се е борил и творил.

Земен поклон на неговия любим Лвов и пред паметника на Адам Мицкевич. Гледайте, слушайте, запомняйте, за да ми разкажете всичко.

На Софка[14], на Вас и на всички около Вас най-добри пожелания. Вашата приятелка.

Ц[ветана]

ДОКУМЕНТ № 456

Писмо от Цветана Парашчук до Петко Атанасов за отношението на украински длъжностни лица и познати на Парашчук към него. Баня, Карловско. 24.01.1964. Оригинал. Ръкопис. ***ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 2213, л. л. 17, 17г., 18, 18 г.***

24. I.1964

Ще се върна вероятно сряда надвечер за равнението [на гроба на М. Парашчук] един месец

Драги Петко,

Едва днес мога да Ви пиша – движа се като автомат, душата ми е изпепелена от мъка, още по-голяма от съзнанието, че той бе постепенно убиван от всички и всичко, страдаше мълчаливо и жестоко, а трябваше толкова малко, което би го стоплило, би му върнало доверието в хората.

И последната рана бе нанесена от тия, за които той отдаде целия себе си - украинците. Тези продължителни преговори за покана да посети родината си, го безкрайно и жестоко оскърбиха, ни-

кога няма да повярвам в някакви непреодолими пречки, а просто техният подход е бил неправилен, нерешителен.

Възможно е, че и съюзът е виновен, възможно е те подмолно да са действали, нали там постоянно ходят техни делегации. Не мога да простя и да забравя, пак искам да кажа, че никой освен мен не знаеше бездната на страданията и разочарованията му и никога не мога се освободи от тази мъка, че не се постигна нещо, което би намалило дълбокото огорчение, което разяждаше душата му, за да се стигне до 24.XII.1963 г.

На Украйна трябва да бъдат осведомени, не е загадка както обикновено Вие лаконично се изразявате, а с жестоките факти за всичко трябва да се пише, както и за това как не се допуснаха две думи в печата за смъртта му, всички се спотайваха и свиват рамене.

Ако украинците отминат мълчаливо това, че и със смъртта му си изравняваха тук сметките, ако не намерят изразна форма за гласност на тяхното огорчение и неодобрение аз ще намеря начин да ги засегна жестоко, на никого нищо няма да простя и не съм задължена да се съобразявам с никакви доводи.

Престъплението се извърши и въпреки предупрежденията не се взеха мерки, у мен постепенно нараства в душата ми страхотен протест, защо е необходимо такива неповторими всеотдайни личности да се жертват в името на най-низките страсти на човека.

И на Вас няма да простя, ако не използвате всяка възможност да ги накарате там да разберат, какво престъпление се извърши тук спрямо него, за тях това беше теория, недоразумение, инцидент - освен мен. Вие бяхте най-близо до мъката му и имате задължение към него, защото Ви я доверяваше. И на двама Ви желая добро здраве.

Цветана Парашчук.

ДОКУМЕНТ № 457

Писмо от Цветана Парашчук до Петко Атанасов за проведено тържество в санаториума, посветено на Васил Левски, за отношението „на бели и червени, на българите" към Михайло Парашчук. Баня, Карловско. 24.02.1964. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 2213, л. л. 21, 21г.,22, 22г.

24.II.1964

Драги Петко,

Днешният ден мина много разнообразно – след като накъсах в градината клони от чемшир, които той толкова обичаше и жълти храсти за вазите в стаята му, връщайки се паднах върху стъпалата на терасата и жестоко ударих крака си, който в една секунда се превърна в невиждани подутини, червени, жълти, зелени --.

Едва се довлякох до стаята си събраха се почиващи, лекари и даже един професор, направиха компреси и май, че ги е страх да не получа емболия! Макар, че ми забраниха да се движа вечерях в столовата, където имаше малко тържество в памет на Левски и на нашия тъй скъп професор.

Шофьора Христо млад негов приятел рецитира стихове от Ботев, Смирненски, Вапцаров и откъс от поемата на И. Вазов за В. Левски. Пя много хубави старинни тукашни песни намерихме чуден пелин и черна иноземна бира, пихме ги в старинните дворцови бокали стил „Барок", те се вдигаха за наздравица но в погледите се четяха имената на отсъстващите .... Беше толкова мило топло, истински помен!

Лежа и погледа ми се спира на металическата пластинка върху вратата и понякога като че ли го чувствам да се движи безшумно из стаята.

Снощи при мен спа готвачката, да не съм сама, освен крака ме измъчваше и болния зъб и цяла нощ не съм спала.

Не ми върви, драги Петко, а като си помисля какво ме очаква в София, свят ми се завива.

А трябва да се направи всичко за изясняване на нещата, не бива в никакъв случай мълчание да покрие едно престъпление.

Неговата скъпа памет иска това, което не можа да получи приживе. Много често се спирам на мисълта, че подчертания украински произход, дразни бели и червени, за тях това е едва ли не шовинизъм и отнася се за българите, които са повече руснаци от самите Московци.

Не пропущам случай да запозная с „въпроса" големците партийци, почиващи тук често и които нямат нищо общо с кариеристите такива. Правя го осведомително и изобличаващо и с това лишавам неприятелския лагер от възможността да спекулират с мълчанието.

Драги Петко, пишете в Канада на [Юрий] Косач и [д-р] Перейма, но би било добре да им се приложат статията с надгробното слово. Статията е фотокопирана от Божинов, ако можете, телеграфирайте му да Ви приготви три копия, аз веднага щом ми съобщите ще изпратя парите, и добавете от себе си някоя подробност по истината. Сърдечно Ви поздравявам и двамата.

Ц. Парашчук

ДОКУМЕНТ № 458

Пощенска картичка от Цветана Парашчук до Петко Атанасов за приликите в живота на М. Парашчук и Т. Шевченко и с молба да посети гроба на скулптора. Баня, Карловско. Преди 24.03.1964. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 2213, л. 16.

Драги Петко

Четох всичко писано за Шевченко и си мислех, че и живота на покойния Михайло Ив.[анович] не е бил по-лек, макар и в свободния свят, негови мъчители не бяха царски слуги, а лъжекомунисти, и не по-малко жестоки.

Моля, запалете свещ на 24 –три месеца, на гроба му, аз ще закъснея с 2-3 дена.

На Софка и на Вас само най-доброто желая. Ваша Цв.[етана]

ДОКУМЕНТ № 459

Писмо от Цветана Парашчук до Петко Атанасов за личните ѝ преживявания с Михайло Парашчук, за живота на съпруга ѝ, изпълнен с борба за благото на отечеството му Украйна. Баня, Карловско. 26. 05. 1964. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 2213, л. л. 23, 23г., 24, 24г., 25, 25г., 26, 26г.

26 май 1964
Пак вторник, фатален ден

Драги Петко,

Не съм уверена, че ще намерите време да прочетете писмото ми, но все пак си правя труда да Ви пиша. Нямам особено голямо доверие и се страхувам да не загубите себе си т. е. да не се замае главата след като се откъснахте от делничната обстановка тук.

Вчера получих писмо от Михайло Онискив – Черновицкия Държ.[авен] Ун[иверсит]-ет получил нашето писмо и очаква с нетърпение да отидете при него както сте му обещали /на това сте щедър/ и да Ви помоля да му изпратите нашата книжка за Шевченко. Това не можах да сторя.

Пишел голям очерк за Професора, имал доста материали, но няма някои сведения от мен относно неговата кореспонденция с интелектуалните среди, снимки и т. н.

Божинов ми е „одрал" кожата сега ще трябва направо да изсмуква малкото кръв от сърцето ми.

Това е само за Вас!

Знаете, че понасям съжаления, съчувствия и т.[ем] п.[одобни] прояви на човешката деликатност, особено ако там я проявят. Настроението ми е все на същия градус, като имате пред вид непрестанните дъждове и абсолютната самота. Понякога има дни, когато въртя телефона на непознати за да чуя човешки глас, чужд, безразличен, защото такъв няма да ме засегне или трогне.

Непрекъснато обмислям как да оформя категоричното ми решение, относно това, че никой да не може да се разпорежда с неговия прах, след мен – не ме интересуват нито бъдещи поколения, нито историята – сега когато го няма разбирам, че живота му е бил саможертва, творчество и обществена дейност подвиг! За да се стигне до снизходителното съчувствие на съотечественици, които си прегъваха гърбовете пред Сталин или обстоятелствата, а той бе готов да умре, но с високо вдигната глава.

А с какви рискове е бил заобиколен в какви мизерни условия бе поставен от завистта, под какви заплахи живееше ред години, но винаги горд, никой не можа да го докосне, само това, че наложи авторитета си над мнозинството украинци /освен на прогермани/ и не допусна да влезат в прословутия корпус за Украйна, в който всички се записваха било от умраза към комунисти, било от интерес, само този жест никой не би рискувал да прояви и то във време когато Гестапо беснееше тук. Те не разбират ли, че ако имаше и най-малка грешка в живота му, отдавна би я платил!

Внимавайте да не объркате моите скромни подаръци и колко бих се радвала да се откажете в известни случаи от Вашия лаконизъм защото не сте от Спарта! И да не се свивате пред никого, с това бихте дълбоко оскърбили неговата свята памет. Нали Петко ще ме разберете. Софка на кое небе е?

Ако пишете искам ясни писма. [Евген] Кирилюк и [Симеон] Русакиев са филистери и кариеристи, свързвам ги с атмосферата там. Обърнете внимание, че съм написала писмото съвсем обратно. Прегърнете Милата Наталия Василевна и нека не страда от проявите на моя характер, въпроса се свежда само до този, който тъй щедро се е раздавал цял живот и с такова достойнство понасяше всичко и тъй дълбоко страдаше, че от непоносимата мъка и обида си отиде....

И кажете ѝ моля Ви да не ме нарича Муза, непременно ѝ обяснете моето становище.

Неговата муза са били Украйна и Изкуството, аз съм била само негов единствен безпределно предан приятел, а това бе всичко за него. Такива сладникави прилагателни не ми са по вкуса.

За него бях всичко, живота му с всички хубави и лоши моменти, той не понасяше да не съм около него, той ми искаше прошка на колени за всичко, което трябваше да понеса....

Бях готова да убия всички, които го наскърбяваха, защото никой като мен не знаеше величието на неговата скромност и достойнство и какво прекрасно човешко сърце престана да тупти.

Той беше неповторим стил във всичко даже, когато не беше доволен, когато правеше бележки и когато го ядосвахме. Представяте ли си, че съм в същата обстановка, където всичко е той, всеки стол, всяка книга, че чувствам допира на изящната му ръка, че виждам неуловимо ироничната му усмивка, че си спомням как ме молеше да не оставам дълго след него...

Часът е 9 ½ вечер, дъждът вали, абсолютна тишина и самота. На всички най-добри пожелания.

Ц. Парашчук

Ровех снимките, за да подбера подходящи за Онискив, и ми попаднаха тия от разкопките и поставяне паметника на проф. Драгоманов.

Нима тези господа от Киев не си задават въпроса, какъв подвиг е било в онова време на царскорублофилите, да правиш подобно нещо, все едно, че им хвърляш „ръкавицата" още повече отнася се за великия украинец погребан като анархист и атеист.

Той търпеше всичко и изпълни дълга си, без командировки, кредити без да мисли, че с този си жест слага основите на бъдещата умраза и преследване. Те виждат само надписа, че е поставен от емигранти, нима те ще разберат, че и в това се крие неговата човещина и скромност – нали те са чели писмото на проф. Арнаудов – той подчертава на кого се дължи поставяне на паметника.

Те идват и се поклоняват, а кой запази неговия прах, и даде възможност на украинци и българи да умиват ръцете си като Пилат.

А президента на А. Н. Киев, и до сега не е отговорил /и бившия/ на проф. Арнаудов, ако това не [е] култура !

Нека не безпокоят техните сенки, нека ги оставят спокойно да витаят из тихите гробища, нека не ги оскърбяват с вниманието си.

Вие знаете всичко това много добре. Но само искам с писмото си да Ви помоля неща, които в разговор се забравят.

Дано имате там хубаво време. На всички около Нат.[алия] [Василевна] [Семанюк] най-добри пожелания.

Днес мислех и за това, че за някои има значение Западно Украинския му произход и култура.

.... Ваша приятелка Ц.П.

Непременно питайте дали Т.[арас] [Мигал] и Чайка са получили писмата ми.

ДОКУМЕНТ № 460

Писмо от Цветана Парашчук до Петко Атанасов /част/ за отношението на [българското] военно разузнаване към Парашчук, след пристигането на съветските войски в България през септ. 1944 г., за желанието на скулптора да се предаде на Украйна цялото му имущество. София. [1964]. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 2213, л. л. 29, 29 г.

1. Отношението на военното разузнаване, когато съветските войски дойдоха – само уважение, кола и вечеря.

Главния бе у нас на обяд.

2. Впоследствие от Глав.[ната] Комендатура дадоха охрана, тъй като имаше провокации от белогвар.[дейци] С.[ъюза] [на] Х.[удожниците в] Б.[лгария] и др.

3. Ползваха се от това, че като украинец /до 09.IX./ подчертава антиимпериализма си, а след 09.IX. измислиха антиком.[унизма], в основата е само завистта и че не могат да го стигнат. И за да не им конкурира вечно сковаха ръцете му като го изключиха и оставиха да гладува и боледува.

4. За анкетата Раб.[отническо] дело [как] употребиха всички връзки да се премълчи.

5. Как провалиха инициатива за трите най-високи награди по решение на М[инистъ]-р Ж.[ивко] Живков.

Ще се примирят ли украинците с това, че се унищожава един от най-ценните им представители на изобраз.[ителното] изкуство? И ще се задоволят с това, че не бива да се засяга съюза, където се разпореждат група търгаши?

Въпроса трябва да се повдигне от там, форма винаги ще се намери или ще го оставят да бъде доунищожен?

Трябва да се предаде на Украйна всичко каквото има, нека помислят пак, това е неговото желание.

Той е живял, действал и страдал само заради свободата на отечеството си и днес заплаща дори с живота си това, защото българите червени или бели си остават „Бобчевци" русофили.

Защо [Андрий] Нименко не е издал още монографията?

ДОКУМЕНТ № 461

Писмо от Дмитро Степовик до Цветана Парашчук с благодарност за изпратените му снимки от живота и творчеството на Михайло Парашчук, за творческите ѝ планове, свързани с популяризирането на скулптора и с молба за съдействие в бъдеще. Киев. 24.04.1967. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 907, л. л. 1, 1 г.

Дорогая Цветана Йордановна Паращук!

Вы не можете представить как обрадовали меня многочисленными снимками о жизни и творчестве Михайла Ивановича Паращука. Всё дошло в исправности и целости. За всю работу сердечно благодарю Вас и желаю Вам здоровья и счастья.

В своих надписах на фотографиях Вы несколько раз пишите о том, что в будущем сможете выслать дополнительно некоторые фотоснимки. Благодарю Вас и за это. Я сразу же приступил к работе над одной из статьей о выдающемся художнике. Как только увидит свет сразу же Вышлю Вам 2 экземпляра.

В последующих фотографиях, будьте добры, пишите даты выполнения той или иной скульптурной работы Паращука. Прежде чем писать, мне хотелось бы составить хронологию всеобъемлющего творчества Мих. Ивановича. У нас почти нет никакой литературы о нём. Я знаю только о статье в журнале „Україна" и один из очерков воспоминаний львовского профессора Михайла Рудницкого. Научных трудов совсем нет. Если вы будете иметь возможность, напишите мне библиографию работ о Паращуке в Болгарии. Я написал об этом же Петко К. Атанасову. Творчество М. И. Паращука заинтересовало меня так сильно, что я думаю написать о нём нечто большее, чем одну или две статьи. Но это в недалеком будущем. Возможно, мне прийдется съездить в Вашу чудесную страну.

Буду рад Вас видеть и встретить в Киеве. Когда приедете, будьте добры, сразу позвоните мне по телефону Г- 18-384 /это на работу/ или напишите открыточку домой по адресу:

Киев – 116, улица Довнар – Запольского, 4 кв. 52 Степовику Дмитру

Если в Софии кто-то будет еще справляться о Паращуке от моего имени, скажите, что все в порядке. Дело в том, что когда долго не было ответа, я попросил Лидию Горячко, переводчицу с болгарского на украинский, чтобы она мне посодействовала получить материалы о М. И. Паращуке, так как у нее в Софии много друзей и знакомых. Она сказала мне, что написала двум лицам. Так что возможны запросы.

Примите самые дружеские и сердечные поздравления с днем 1-е мая и пожелания здоровья и счастья.

Ваш Дмитро Степовик
гор. Киев
24.IX.1967.

P. S. На фотографии домика, где М. Ив. провел последние семь лет жизни, Вы пишите, что эти годы были самыми трагическими. Это для меня так загадочно.. Домик очень старый, невзрачный. Почему он здесь жил? Жили ли и Вы вместе с ним в этом доме? Почему не было ателье? Ведь заслуги Мих. Ив. в Болгарии общеизвестны. И еще. Сколько раз был женат М. И. ? Атанасов пишет, что в 1918 г. он (М. И.) женился вторично на дочери Йордана Пекарева. Это Вы, Цветана Йордановна, правда же? Извините, что так сразу много вопросов. Можно не отвечать до встречи.

ДОКУМЕНТ № 462

Писмо от Дмитро Степовик до Цветана Парашчук за двамата украински ученици на Огюст Роден – Леонора Блох и Михайло Парашчук, за изпратения му фотоархив за скулптора, с препоръка към Цв. Парашчук да напише спомени за съпруга си. Киев. 18.05.1968. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 907, л. л. 14, 14г.

18.V.1968.

Дорогая Цветана Йордановна!

Уж очень давно получил Ваше письмо с одной весьма интересной фотографией Михайла Ивановича. Тем с большей радостью пишу Вам это письмо, что смогу к нему приложить газету „Молодь України" за 18.V.1968 со статьей „Двоє з рю д`університе, 182". Статья посвещена двоим ученикам Огюста Родена, выходцам с Украины – Леоноре Блох и Михайлу Паращуку. Я не смог детально (как в журнале „Ранок") описать жизнь М.[ихайла] И.[вановича], поскольку материал предназначался для девичьей страницы „Чайка". Но я и не мог о нем не упомянуть, так как он был в мастерской Rodin`a.

В прошлом году я был во Франции как турист. Если бы я имел больше времени и свободно им распоряжался, то непременно отыскал бы некоторые места в Париже, где бывал М.[ихайло] И.[ванович]. Но и посещение музея Rodin`a было данью памяти нашего великого мастера.

К 90 – летию М.[ихайл] И.[вановича] думаю написать статью о М.[ихайле] И.[вановиче], в один из „толстых" журналов Украины. Могу Вас заверить, что Паращук со временем займет свое выдающееся место в украинском искусстве. Будут о нем не только статьи, но и книги, монографии, воспоминания. Вы бы сделали большое дело, дорогая Цветана Йордановна, если бы попытались написать воспоминания о своем муже. Они не будет похоронены в архивах - можете быть в этом уверены.

Андрию Нименко Ваш привет передал. Он кланяется также и Вам. Оставив работу в газете „Молодь України" в 1967 году, я, как Вы знаете, поступил в аспирантуру Института искуствоведения, фольклора и этнографии Акад.[емии] Наук УССР по отделу изобразительных искусств, то есть туда, где работает Нименко. Так что мы теперь вместе и видимся часто.

Петко Атанасов обещал мне в своем письме библиографию о М.[ихайле] И.[вановиче]. Если будете его видеть, попросите, чтобы выслал, если она готова. Спасибо ему за популяризацию украинской мысли в Болгарии и других странах! Я читаю его материалы в журнале „Наша культура".

Меня заинтересовали его сообщения о жизни Ильи Борщака в Париже и его встречи с академиком Николой Миховым.

Цветана Йордановна! Фотоархив, который Вы мне прислали, будет иметь большое значение для нашей, здесь, в Украине, работе о М.[ихайле] И.[вановиче] Паращуке. Если у Вас будут ещё какие-нибудь фотоснимки и материалы, будьте добры присылать их мне. Репродукции с его работ, личные фото – это все может оказаться необходимым. Если всё будет идти хорошо, в 1969 году смогу выслать или вручить Вам книгу, в которой будет очерк о М. И. Паращуке с иллюстрациями.

Всего Вам наилучшего – здоровья, бодрости, счастья. Высылаю свой портрет, чтобы Вы имели представление, с кем имеете переписку.

Пишите, пожалуйста, на дом.[ашний] адрес. Ваш Дмитро Степовик.

ДОКУМЕНТ № 463

Писмо от Дмитро Степовик до Цветана Парашчук за публикувания му очерк за Парашчук, за научните му интереси, за мнението на В. И. Касиян - основната част от културното наследството на Парашчук да се съхранява в Украйна, а архива в ЦГАМЛИ в Киев. Киев. 23.01.1971. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 907, л. л. 20, 20г.

23.I.1971.
Киев

Многоуважаемая Цветана Йордановна!

Извините, пожалуйста, за задержку с ответом. Мне хотелось, во-первых, вместе с письмом выслать Вам на просмотр и замечания свою новую статью для научного сборника „Українське мистецвознавство" – „Михайло Паращук і українсько-болгарські мистецькі зв`язки", где я рассматриваю творчество нашего выдающеюся скульптора не в публицистическом (как в журнале „Ранок"), а в научном плане и под углом зрения украинско-болгарских художественных связей. Во-вторых, я долгое время не мог связаться со Скобликовым, чтобы попросит его выслать Вам брошуру об изобретенном в Киеве новом пластическом материале (сам материал Ал.[лександр] Скобликов[15], как Вы писали мне от 17.XII.1970, Вам выслал).

Вот почему я не писал.

Скобликов обещал выслать соответствующую информацию. А статьи я ещё не окончил и обещаю Вам выслать рукопись (II экз.) в феврале. Кроме того, в середине этого, 1971 года, выходит моя книжка – очерков, в которой будет снова перепечатан мой очерк о М. И. Паращуке (вариант того, что в „Ранку", но в несколько иной редакции). Книжку эту Вы тоже получите.

Тем времени я хотел бы иметь дополнительные материалы из творческого наследия Михайло Ивановича, о которых писал я Вам в ноябре месяце, прошлого года.

Я также часто вспоминаю о Вас, помню наши разговоры, беседы, вечер в музее Т. Шевченко. Большой привет Вам от Андрея Васильевича Нименко. Он сделал монумент Лесе Украинке, который будет установлен в г. Луцке; издал книгу стихотворений. Для моей статьи он дал письма М. И. к нему, на которые я ссылаюсь. Моим оппонентом при защите диссертации был маэстро и профессор Василий Касиян. В одном из разговоров мы упоминали о Паращуке. Он сказал, что было бы очень хорошо, если бы основное наследие сохранялось на Украине, а документы – в недавно созданном в Киеве архиве – музее литературы и искусства. Кстати директор этого музея-архива Людмила Андреевна Проценко передает Вам сердечный привет.

Маэстро Василю Касияну в январе исполнилось 75 лет. Если Вы хочете его поздравить, то вот Вам адрес" Киев, Владимирская, 14 кв. б. Касиян Василий Ильич. 30 января будет официальное чествование общественностью.

По поводу моей монографии (Украинско-болгарские связи) я обратился и некоторым ученым и художником. Все они откликнулись из Софии, но нужных материалов сообщили мало. Професор Нико[ла] Кожухаров очень высоко оценил творчество Паращука и назвал еще 6 имен украинских мастеров в Болгарии, которые могли бы быть интересные для моей темы: Лазаренко, Сорокин, Коваленко, Коренев, Ващенко, Ростовцев[16].

На этом желаю Вам здоровья и счастья. Пишите, пожалуйста.

Ваш: Дмитро Степовик
УССР, Киев-116
Довнар-Запольского 4 к 52
Дмитро В. Степовик

ДОКУМЕНТ № 464

Писмо от Цветана Парашчук до Дмитро Степовик за живота, творчеството и културното наследство на М. Парашчук, за открит архивен фонд в НБКМ на негово име. София. 11.02.1971. Чернова. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 907, л. л. 22, 23, 24, 25, 26, 26 г.,27, 28, 29.

Дорогой Дмитро Степовик,

Пока что высилаю газету с очеркам Д.[имитра] Методиева, звучащий как реквием с русским переводом.

В газете „Работническо дело", работает жена моего двоюродного брата, заведующая отдел Культуры, я поделилась с ней насчет Вашей работы и она обещала подумать что можно сделать, ибо это очень сложный вопрос /Ее имя Димитрина Пекарева/

Вчера по телефону сообщила, что написали официальное письмо Директорши Народной библиотеки, с просьбою что бы по ее росспоряжению, в библиографском отделе отыскали и сделали извлечение деятельности украинцев в области Искусства.

Прежний директор открыл фонд на имя „проф. Михайло Паращука как культурний деятель Украины и Болгарии"[17].

Это было во время травли и не знаю насколько этот фонд существует, ибо художникам это не нравилось.

Три года тому назад, домонтировали и разрушили прелестную композицию над официальными ложами в Музыкальном театре – у Вас есть фоторепродукция.

Из редакции Работ.[ническо] дело спросили Ваше имя и где работаете, вероятно материал получите в Академии.

Распорядились так же, что бы их кореспонденты в провинции, где есть работы М. Паращука засняли их и доставить в редакцию фоторепродукции. Я не могла это сделать до сих пор, это связано с большими затратами и хлопотами – на месяц послать в „командировку" фотографа. Если все это будет сделано, останетесь довольным. Не удивляйтесь, что сотрудниками Раб.[отническо] дело отнеслись так сочувственно к вопросу – там знакомы документально с трагедией украинского скульптора, они провели анкету тринадцать лет назад...

До конца его жизни остались его верными друзьями и почитателями.

Бюст Д. Благоева находится в музее газеты и недавно в предконгресном намере был прекрасный очерк о М. Паращуке, написаный Косеной Паневой заведующая отдел „Документация" она именно провела анкету. Я Вам вышлю фотокопия газеты с переводом на русский язык. Сведения, которые Вы желаете получить насчет года данной работ, тоже сообщу но надо мне связаться с архитекторами а это тоже не совсем легко в это предконгресное время. Мне очень мешает плохое состояние сердца, но как нибудь справляюсь.

Вышлю Вам фото макеты Народного Банка, Народной библиотеки, церкви Св. Недели и тогда Вам станет ясным как работал Михайло Паращук и насколько многостранными были его знания архитекта и скульптора, основныя знания стилей и богатая культура.

Новововедения в архитектуре, строительстве:

Макеты:

Составные элементи искуственного камня, гранита и мрамора, так и технические употребление

Так же и римовенецианская мозаика и вечная штукатура „Teranova".

До его приезда сюда, материалы выписывались в готовом виде из за границы, так же и специалистов.

Создались на местной почве новые специальности и огромные экономии для государства.

И в области реставрации был незаменимым.

При вечной штукатуре „Teranova” нужно моделировать на самом месте техника трудная и не всем доступная.

Обратите внимание на капитель для колоны на фасаде Народной библиотеки – упрощенный, изящный по его идеи, а так же и капитель для Югославской легации – в народном стиле и современном духе.

Он не ограничивался своей специальностью бол.[гарскиим] знатоком литературы, музыки театра. Этим можно объяснить глубокую сущность его личности.

Ему было не боле 15 лет когда он сделал резные двери в олтаре католического костела в имении графа Х недалеко от села Варваринцы.

Восемь лет спустя он работает на памятнике Мицкевича, кроме самостоятельной работы он помогает в пластике своему проф. Попелю, причем переписывается с сыном Мицкевича, жившим тогда в Париже – от него получал необходимые данные о характере и деятельности великого поэта революционера. Вероятно об этом он ни с кем не делился, из скромности, а мне говорил совсем случайно.

Два раза нарушал договор с Америкой и не поехал туда заработывать милионы на ексцентричных американцев, как это сделал Архипенко[18].

А Михайло Паращук остался в Болгарии ближе к Украине и в 1923 г. создает Комитеты для помощи голодающему населению советской Украины и помогает членам компартии подыскивать заработок – то был зловещий год поголовных арестов, екзекуции коммунистов и т. д.

Такое отношение в такое время граничит с подвигом...

Об этом я узнала из копия его письма советскому представителю за границей, посланые курьером – нашла его среди бумаг, после его смерти. Кажется я Вам послала его текст если нет напишите.

В 1922 г. сделал единственный с натуры бюст Д. Благоева и укрывал его с риском для жизни до 9.IX.1944 г. Часто его вызивали в полиции, задерживали для расспроса насчет бюста.

А когда германцы начали формировать экспедиционный корпус на Украину, то он не думая об опасности, воспользовался своим авторитетам и повлиял на большинство украинцев не записыватся в корпус.

Он был в черном списке Гестапо здесь, каторое помещалось в соседном доме тогда мы жили в центре города.

Вы очень хорошо почувствовали кардинальную черту его характера, как будто его лично знали. Ваша статья в ж[урна]-ле „Ранок” всем исключительно понравилась, фотокопие послала за океаном.

Не было времени и возможности поделитсья с Вами фактами и наблюдениями – в Вашем сознании оформилось бы правдиво ето исключителная личность, ибо о ней недостаточно писать очерки, статьи, монографии, а книгу о жизни посвещенной Украине и Искусству.

Как то ему сказать что его религия Украина, а его бог Шевченко.

Забыла упомянуть что в первый раз его исключили из Союза худ.[ожников] за то что не участвовал в антисоветских выставок а руководители их, стали потом народными и героями соц.[иалистического] труда, а его обвинили тогда в принадлежность к большевизму, а потом стал белогвардейцом и фашистом.

Меня глубоко трогает отношение А. Нименко к Вашей ответственной работе, ибо другой вряд ли бы предоставил Вам письма и другие данные о Паращуке.

Передайте ему сердечный привет и поздравление, что ему возложили построить памятник Лесе Украинке, и прошу после открытия его послать мне фото.

Ведь предстоят большие торжества у Вас по линии ЮНЕСКО, в память великой дочери Украины!

Я часто огорчала Михайло Ив.[ановича] не соглашаясь позировать для бюста, он так и не сделан, но зато „моделировал” из меня украинку.

Будучи в Киеве я виделась с Людмилой Андреевной Проценко, прелестная украинская женщина и мы говорили о передачи архива М. Паращука по ее просьбе, но я ответила только в прошлом году после кошмарной белезни, что с удовольствием передам его в Музей архив литературы и искусства, в память моего мужа.

Ваше Министерство иностранных дел обратилось через Посольство в болгарское М[инистерст]-во иностр.[анных] дел о разрешение вывезти его. Комитет Культуры, где работают представители творческих союзов, делает некаторые попытки мне помешать мотивируясь тем что это наследие представляет интерес для нашей культуры и т. д. ФАРИСЕИ!

Я являюсь собственицей всего, что осталось после художника, и имею право распорядиться им, и я руковожусь в случая его желанием, которые он в разговоре со мной высказал – „было бы хорошо, если все что осталось после бомбардировок нашло свое место на Украине".

Это его подлинные слова!

Я была только два месяца на Украине, но я поняла и почувствовала скромность и принципиальность советских людей, долг к Родине стимулирует их ежедневие, иначе как бы могли востановить за короткий срок все разрушения нашествеником!

А огромные постижения в науке, технике и экономики!

Директора музеев, библиотек и др. нанимали машин приглашая меня к себе или чтобы показать город.

Это меня поразило, ибо здесь все наоборот апартаменты, вилы, луксозные машини и образ жизни, командировка заграничная, обычайные явление для писателей художников, журналистов, артистов, музыкантов.

Если не ошибаюсь Ващенко был художником декоратором в Музыкальном театре, спрошу у моего друга, бывший директор театра, какие постановки он оформлял и т. д.

Ваше письмо получила с большим опозданием /София 11, а не 9/ и не могла поздравить ко дню юбилея дорогого маэстро Касьяна, но напишу ему теплое письмо – один из корифеев укр. искусства а какой он скромный, глубокий, всеотданный, какими бывают только истинно большие люди.

Сердечный привет всем кто еще меня помнить.

Желаю Вам успеха остальное Вы имеете.

11.II.1971. Цв. Паращук

ДОКУМЕНТ № 465

Писмо от Дмитро Степовик до Цветана Пекарева за научните му занимания, за възможностите архива на М. Парашчук да се предаде на Държавния музей – архив за литература и изкуство на УССР в Киев. Киев. 21.02.1971. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 907, л. л. 31, 31г.

Дорогая Цветана Йордановна!

Ваше письмо, интересные факты, содержащиеся в нем, поступили ко мне очень кстати. Я только что закончил статью „Скульптор М. І. Паращук і україно-болгарські мистецькі зв`язки" для упомянутого, в предыдущем моем письме ежегодника „Українське мистецтвознанство" на 1972 год. Ваше письмо от 11.2.[19]71, вместе со статьей Д. Методиева в „Р.[аботническое] Д.[ело]", поможет мне внести в статью, некоторые коррективы, уточнения. Ведь это научная статья и в ней недопустимы вольности, которые могли быть в моём очерке о М.[ихайле] И.[вановиче].

Прошу Вас выразить мою сердечную благодарность сотрудникам „Работнического дела" и лично Димитрине Пекаревой за их желание помочь, мне и другим украинским искусствоведам в сборе новых фоторепродукций скульптурных работ М.[ихайла] И.[вановича]. Разумеется, я с нетерпением буду ждать их. Буду Вам признателен за присыл фотокопии новой статьи о Паращуке в „Работническом деле" (Косены Паневой). Вы не трудитесь, дорогая Цветана Йордановна, относительно перевода: болгарский я сносно понимаю и читаю. Лучше побыстрее вышлите статью, чтобы я смог до сдачи статьи (своей) в издательство сослаться на статью К.[осены] Паневой (или укажите, за какое число газета, то я найду в архиве). Мы здесь, на Украине, рады каждому хорошему слову о

Паращуке в Болгарии, Это и нам поможет в деле установления прочного места скульптора в нашем искусстве... К слову сказать творчество М. И. доболгарского периода нашло отражение в многотомной истории „Історії українського мистецтва", которое в 1970 году было завершено (о Паращуке – том 4, книга 2-я, стр. 96-97, репродуцируются бюсты Стефаника и Благоева, памятник Мицкевичу во Львове).

9 феврале Ученый совет нашего института искусствоведения, фольклора и этнографии имени Рылского АН УССР окончательно утвердил мне тему „Україно-болгарські зв`язки", которую я буду разрабатывать 3 года (1971, 1972, 1973) с целью написания монографии к концу этого срока (т. е. в IV квартале 1973 г.) Большой раздел я запланировал написать о творчестве Паращука. Моя нынешная статья – это так сказать краткое изложение этого будущего раздела.

Я сам настаивал перед руководством Института об утверждением этой темы - главным образом из-за М. И. Паращука.

С Людмилой Андреевной Проценко я знаком. Мы говорили о Вас, о Вашей готовности передать весь архив М.[ихайла] И.[вановича] в возглавляемый Л. А. Проценко „Музей-архів літератури і мистецтва УРСР". Она очень желает чтобы материалы были у нас. Ксати, музей получил все большое здание бурсы на территории Софийского собора (до 1971 г. там был также Исторический архив). На М. И. Паращука открыт специальный фонд, но материалов еще маловато.

Очень жал, что уничтожена барочная композиция в Музыкальном театре. Зачем такое злобное отношение, зачем мстить искусству из-за злобы на автора?

Мне предстоит много хлопотать о научной командировке в Болгарию летом 1972 года месяца на 2-3, ибо туристическое путешествие меня не устроит. Зная, как это трудно у нас, даже не знаю, с чего начинать. Недавно в Киеве была Вера Иларионовна Свенцицкая (приезжала на пленум Союза художников Украины), я расспрашивал о её опыте поездки в Болгарию, в прошлом году. Она рассказала о личных впечатлениях от скульптур. Паращука, как они выгодно отличаются от местной скульптуры. Велела В. И. Вам кланяться.

А. В. Нименко тронут Вашими поздравлениями. Обещал выслать Вам фото памятника Леси Украинки.

Копию письма советскому представителю, написанному М.[ихайлу] И.[вановичу]. Вы мне, Цветана Йордановна, не передавали. Если имеете экземпляр копии-вышлите.

Тем временем я получил письмо от Петко Атанасова и проф. Нико[лая] Кожухарова. Напишу также проф. Атанасу Божкову. Храните, Цветана Йордановна, дневник М. И. Если он (или его копия) окажется в киевском музее-архиве, то он будет источником биографии и интерпретации произведений М. И.

Желаю Вам здоровья и счастья. Пишите.

Ваш Дмитро В. Степовик.

ДОКУМЕНТ № 466

Писмо от Цветана Парашчук до Дмитро Степовик за публикуваните статии от П. Атанасов и Д. Степовик за М. Паращук, за провала на идеята да се присъди научната степен академик на скулптора и за отказа на СБХ да се преименува ул. „Венера" в София на ул. „Михайло Парашчук". София. 05.03.1971. Чернова. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 907, л. л. 37, 38, 39, 40, 40г., 41, 41г.

София, 5.03.1971 г.

Дорогой Дмитро Степовик,

Вероятно Вы в скором времени получите сведения Национальной библиотеки на адрес Академии Наук на Ваше имя так мне сказала Косена Панева по телефону. Я ей передала Вашу благодарность, но думаю что после получения материалов, следует ей лично поблагодарить как и Димитрине Пекаревой.

Насчет фоторепродукций будет немного труднее, ибо надо положиться на експедитивность корреспондентов, но будем надеяться.

Если бы в фонде при библиотеке были хотя бы часть материалов, которые я собираюсь, как я Вам писала, теперь передать, то в библиографском отделе были бы сведения и о нем. Но это не имеет значения ибо Вы располагаете ими достаточно.

Обе сотрудницы Раб.[отническо] дело окончили русскую филологию – знают языка.

Вы спрашиваете в письме насчет дневника М. И. вероятно читали статью Петко Атанасова в „Жовтень" прошлого года,[19] ее на много страниц сократили, сочли вероятно, что не все удобно напечатать.

Я согласно насчет некоторых страниц но то что касалось трагедии Паращука нужно было напечатать, пусть знают что Вам украинцам это известно. Но опасаться было незачем – здесь никто не читает украинских журналов или редко кто.

Вот этим пользуется в Болгарии - украинской щепетильности.

Кроме того официально ничем не отметили юбилейную годовшину как и здесь, когда была на приеме в ЦК в Киеве, зашла речь о том, что бы подходило более всего к его личности, творчества и общественной деятельности – я сказала что по глубокой сущности его личности и особенного предпочитания стиля Барок, к нему подходит звания академика во всех его разновидностях.

Но что то помешало, потому что на мое мнение проф. Федченко[20] сказал, что и они к этому ориентировались.

Болгарские художники не теряли времени, еще до моего приезда в Киев приехали и поддерживали „атмосферу" их представители, они жили в том же отеле, это люди способные на все для них понятие достоинство – абстрактное. Это объясняет все неуспехи впоследствии. В письме не все скажеш, но я пережила все жестоко!

Что касается Вашей переработки статьи в Ранок, Вы упоминаете о некоторых „волностей" я не согласна с Вами, конечно не будете писать о „стареньком професоре" и о том что „нашел свое личное счастье здесь".

Все остальное написано прекрасно оригинально, начинается с действия, а не биографическими данными и как я уже Вам писала – как будто Вы лично знали М. И. долгие годы имели возможность следить за его деятельностю и творчеством.

Я знаю, что в научном труде стиль будет немного иной, более академический, но насколько это возможно сохраните акценты, которые есть почти в каждом пассаже.

Дневник о котором Вы пишете не есть таковой в полном смысле слова а две записные книжечки полные короткими заметками о всеотдайной работе, о тяжелых условий и разнородной „атмосферы" о желании военных и то со стороны украинцев, вмешиваться в культурную и творческую работы. Видимо личность М. И. и постижение всегда вызывали зависть.

Это „тюремная академия" дала ему много творческой радости, и от чувства что исполняет свой долг но все это обошлось дорого ему.[21]

Я дала Петко Атанасову возможность может быть, было бы хорошо обратиться к президенту Академии Наук акад. Ангел Балевски, с просьбою что бы получить извлечение библиографского отдела о связах Украины и Болгарии в области искусства. У нас богатейшая библиотека.

Но это надо Вам написать как сотруднику А.[кадемии] Н.[аук] частным путем это невозможно сделать – откажут и это вполне естественно.

За шесть месяцев до смерти Союз художников анулировал исключение М. И., но отношения не переменил.

Конечно все это не имеет отношение к Вашему труду, но я просто снабжаю Вас данными на будущее.... и то автентичными. Я до отказа объективная.

Я пишу prima vista и поэтому надрасываю в известном безпорядке свои мысли. Ознакомиться с содержанием записных книжек, но думало что если бы на его месте был украинец, какой бы богатый материал собрал за десятилетний контакт с М. И.

Он ему как то сказал „Петко носите в кармане блокнот (даже ему подарил) при случае когда вспоминаю прошлое Вы будете записывать это Вам пригодится."

Но Петко совсем редко это делал...

Бомбардировки уничтожили многое и то что осталось не в порядке - систематизацией заниматься не могу, а помогающих и заботливых друзей, как Вы пишете в Вашей статьи, нет, только украинцы бы могли помочь но их тоже не было. Теперь поздно об этом жалеть.

Я уже устала и кончаю писать. Лишь бы я успела кое как устроить дела.

Всего най- лучшего желает Вам Цветана Парашчук

5. III. 1971

Я обратила внимание Косены Паневой[22] на то что не все восемь фигур на Ректорате моделированы М. И. но она ответила что при анкете она добилась от архитекта проектант правды – что идейное проекты в масштабе М. И. на что скульпторы Фунев, Далчев и Димитров не сумели справиться с работой остается за их счет и их работы выделяются негативно на постройке в стиле Барок (французкий) и что каждой это замечает.

Ее анкетные статьи не были допущены к публикации – как роняющие авторитет Союза художников и поэтому в статье газ.[ете] Димитровское дело она ползуется возможности хотя и прозрачными акцентами сказать правду. Чувствуется волнение и удовлетворение сказать ее через 14 лет.

2) Дом культуры в Кырджали не в Мадане случайная ошибка – это соседные места.

После смерти городской совет уведомил Союза худ.[ожников] что необходимо ул. Венеру переименовать на имя Паращука.

Союз худ.[ожников] ответил что у него „нет достаточно заслуг для этой чести”

ДОКУМЕНТ № 467

Писмо от Дмитро Степовик до Цветана Парашчук с благодарност за изпратените му пакети с материали за скулптора, за пóтреса си от отношението на скулпторите Далчев, Фунев и Димитров към скулптора и за възхищението си от достойното му държание, за посмъртното награждаване на скулптора с орден „Кирил и Методий”, I степен и др. Киев. 18.03.1971. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 907, л. л. 42, 42г.

Київ 18.III.1971.

Україна, Київ – 116
вул. Запольського, 4 к 52/1
Дмитро Степовик

Дорогая Цветана Йордановна!

Одновременно я получил 3 пакета: 1) библиографию по теме „Украинско-болгарские культурные связи” от библиотеки „Кирил и Методий” за подписью зав. сектором „Обслуживане” Й. Първановой; 2) письмо от Вас; 3) бандероль от Вас с новыми документами о Михайле Ивановиче.

Отписал в библиотеку с выражением благодарности, и в часности, К. Паневой и Д. Пекаревой. Будьте добры, и Вы им обоим при случае поблагодарите от меня. В 1972 г. планирую быть в Болгарии и тогда поблагодарю всех лично.

Присланные Вами материалы (газета „Димитровско дело”) за 11.XII.1970 со статьей К. Паневой, письмо М. Паращука Г. Димитрову за 1946 год, Ваше письмо В. Коцеву за 1969 год., 19 апреля, письмо Паращука в Союз художников за 28. II.1945, Записка Илии Хаджийского в Комитет по науке, ис.[скуству] и культуре за 3.III.1959 г.) представляют для меня большую документальную ценность. Я внес новые коррективы в свою статью на основе этих материалов (пока что статья не сдана в печать), а кроме того, больше и глубже узнал о жизни – подвиге М. И. в Болгарии. Меня потрясла записка Хаджийского, где содержится рассказ о том, в каком тоне обращались болгарские скульпторы Фунев, Далчев и Димитров к Паращуку и как достойно он сносил их оскорбления. По – моему нужно отдать должное Болгарской компартии и правительству Болгарии, что оно имело свой взгляд на роль Паращука в болгарском искусстве и что, не послушав завистливых речей, правительство наградило М. И. орденом Кирила и Мефодия.

Спасибо Вам за то, что Вы так страстно отстаиваете дело Михайло Ивановича, беспокоитесь о судьбе его произведений. Думаю, что он займет свое место в украинском, польском и болгарском искусстве.

Многие Вас помнят и сердечно Вам кланяются: П. И. Говдя (он теперь уже не директор музея, а редактор журнала „Образотворче мистецтво"). В. И. Касиян (маэстро читал и рецензировал мою статью о Паращуке), Л. А. Проценко (активно собирает фонд Паращука в архиве) и все киевляне, с которыми Вы встречались. Нименко А. В. сейчас в отпуску на пол-года – создает паметник Леси Украинке для города Луцка (областной центр Волынской области, та жила в детстве Леся).

Я хотел бы, чтобы Вы с помощью К. Паневой (ее статья о скульптурах „Дедушки Благоева" чудесна!) добились сбора фотоснимков всех работ М. И. Понимаете, монография о М. И. будет и нужно уже сейчас думать о сборе полного иллюстративного материала произведений Паращука. К. Панева имеет дело с фотокорреспондентами крупнейшей болгарской газеты и ей, при желании, можно сравнительно легко собрать фотонегатеку.

Еще раз Вам за все спасибо!

Берегите здоровье, будьте счастливы и не забывайте меня.

Ваш Дмитро Степовик

ДОКУМЕНТ № 468

Писмо от Цветана Парашчук до Дмитро Степовик за желанието ѝ да подари архива на М. Парашчук на украински архив и да уреди дома си като „дом на украинско-българската дружба". София. 08.06.1971. Копие. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 907, л. л. 44, 45, 46, 47, 48, 49.

София, 8.VI.1971

Дорогой Дмитро Степовик,

Более месяца идет дождь – достаточная причина для плохого самочуствия и инертности поэтому и не писала, а так много еще нужно сделать, а я одна.

Все еще нельзя выслать архив Михайла Ивановича в музей-архив и этим исполнить свое обещание. Но это будет сделано, несмотря на закулисное противодействие болгарских художников.

При каждой Институции здесь, есть отдел культуры, которым заведуют представители творческих союзов – это дает возможность художникам ставить барьеры мне на дороге.

Им не нравится моя непримиримость, и то что безкомпромисно отстаиваю дело украинского художника.

Это не амбиция с моей стороны лишь отношение к Правде и жестокости этих выскочек. При случае ознакомте с тремя письмами 1) Г. Димитрову, 2) Союзу художников в связи с его исключением и 3) запиской в КНИК арх. [Илия] Хаджийского, - маестро В.[асиль] Касьяна 1) П.[ётр] И. Говдя, 2) проф. [ессора] Макагона 3) и А.[лександра] Скобликова, 4) что бы им стало документально ясным, почему болгарские художники затравили М. Паращука.

У меня был некоторый диалог с проф. Макагоном, каторый критиковал /хотя и дружески/ мое отношение к болгарским художникам.

Они помешали мне исполнить своё решение, передать в собственность моё личное имущество – дом и сад 900 м. в одном из лучших кварталов, украинской культурной общественности – музеям, союзам художников, журналистам, писателям, что бы украинцы имели собственный уголок для контакта с болгарской общественностью.

Конечно дом необходимо перестроить но это второстепенный вопрос.

Прежде чем написать об этом Вашим институциям, я уведомлю об этом ЦК БКП как и Советское посольство – полное одобрение и содействие получила.

Узнав об этом художники, начали подмольную атаку, они специалисти в этом.

Анонимно по телефону звонили мне /в то время я лежала тяжело больная/ и протестовали почему украинцам что они могут здесь сделать и т. д.

Что на этом представительном месте можно построить культурную институцию, поставить мемуриальную доску с именем Паращука, приходили и лично переговаривать незнакомые представители разных отделов, но я не поддалась, ибо уверена была, что получив мое согласие и подпись, они исползуют его для своей цели.

Трудно расказать все их трюки и комбинаций, но не успели в этом и официальным путем.

Они не знали, что Политбюро ЦК БКП освободило мое имущество от плана и я могу его подарить кому захочу.

Что касается передачи архива, они стараются помешать украинцам увековечить имя их жертвы, но конечно официальная мотивировка иная. Меня пригласил в декабре зам.[еститель] председатель Комитета искусства и предложил мне написать украинской обществености, что бы отнеслись в Комитет с предложением сохранить домик, что он доложить об этом в ЦК БКП, и что это будет лучший памятник Михайло Паращуку. Я не восползовалась этим предложением, знаю что случается после меня...

И кроме того, нахожу что моя идея была лучша – дом украино-болгарской дружбы на болгарской земле.

В Киеве формулировали неправильно что передаю в дар Комитета Дружбы?

Покидая страну представитель посольства навестил меня и прощаясь лаконично спросил „почему Комитету Дружбы?”

И я поняла что вопрос провалился из за политических соображений это мое предположение.

В основе легло закулисное вмешательство со стороны здешних „друзей”.

Не нужно забывать, что в Киеве создавались от тех же „друзей” негативная атмосфера, годы подряд.

На Украине – в Львове, Тернополе, Киеве я встречалась с лучшими представителями культурной обществености и я их никогда не забуду, и глубоко их уважаю!

Зайдите как нибудь в Музей имени Шевченко – там увидите прекрасную резную шкатулку, которую я передала музею, работа одного из лучших учеников М. Паращука, в Раштатском таборе.

На днях узнала из прессы, о смерти проф. Никола Кожухарова, прекрасного художника и человека. Он знал долгие годы М. Парашчука и вместе были иссключены в 1945 г.

Когда успею передать все, что у меня есть украинским музеям и архиву, наступить некаторое успокоение...

Передайте прошу Вас маэстро В. Касьяну 1) П. И. Говде 2) Л. А. Проценко 3) Е.[катерина] П. Дорошенко 4) сердечный привет и лучшия пожелания.

И А.[ндрий] Нименко когда будете ему писать.

Вам искренно желаю успеха.

8.VI.1971. Цветана Паращук

История украинской Громады в Ращат 1915-1918 г. т. I – 429 стр.
Написал Омельян Перфецкий
-издана Киев-Лайпциг 1919 г.
Книгу о таборе Талергоф – 260 стр.
Написал Др Василь Маковский
Издана Львов 1934 г.
Обе книги передам в Музей –Архив Киев

1. Васил Касиян – график
2. Петър Говдя – директор на Музея укр. изкуство в Киев
3. Людмила Проценко- директор на Архива за литература и изкуство в Киев
4. Екатерина Дорошенко – директор на Музея Т. Шевченко[23]

ДОКУМЕНТ № 469

Писмо от Цветана Парашчук до Дмитро Степовик за публикуваните очерци на П. Атанасов и Д. Степовик за М. Парашчук в Канада и България. София. 20.06.1973. Чернова. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 907, л. 55.

София. 20.VI.1973.

Дорогой Дмитро Власович,

Долгие месяцы болела и поэтому не писала, да были и неприятные переживания, вроде встречи с А. Митюковым[24] в связи с архивом М. Паращука....

Славянский комитет здесь послал статью Петко Атанасова – „Выдающийся скульптор и друг Болгарии" в Торонто-Канада в редакции газет „Життя и слово" где её напечатали под новым заглавием:

„Михайло Параущк – син України і Болгарії"

Там сказано все..

Вчера мне звонили Косена Панева – „Раб.[отническо] дело" и сказала, что в последней книжки „Пламък" Союза писателей – напечатана Ваша статья о М. Паращуке[25], обещали послать книжку.

Вы трогательно преданный его каузе...

Ваша знакомая звонила и сказала, что Вы приезжаете в юле в связи с изучением болгарского языка. Есть о чем поговорить при встречах.

Передайте самый сердечный привет П. И. Говде, акад. В. Касияну и Л. Проценко, и всем кто помнить меня.

20.VI.1973 г. До свидания

Ц. Паращук

ДОКУМЕНТ № 470

Писмо от Дмитро Степовик до Цветана Парашчук за срещата му с проф. Федченко във връзка с желанието ѝ да предаде културното наследство на съпруга си на музеи и архиви в Украйна. Киев. 28. 08.1973. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 907, л. 56.

Киев. 28.VIII.1973

Многоуважаемая Цветана Йордановна!

Благополучно доехал домой, с чувством благодарности вспоминаю Болгарию, Вас, всех своих новых друзей и другарей. Хочется еще побывать в этой симпатичной стране.

По приезде домой был у проф. Федченко и у одного из его сотрудников, ведающего вопросами искусства. Говорил о посещении Вас, о том, что архив и скульптуры Михайла Ивановича Вы хорошо храните, но желаете все же передать их на Украину.

Вас помнят у нас (по визиту 1968г.) и восхищаются Вами. По вопросу архива сотрудники проф. Федченко обещали позвонить, Дыхнову. Хорошо бы и Вам посетить его.

Жалею что, не взял замечательного „Сатира" – это было бы для меня память о человеке, о котором я написал несколько статей и которого я как искусствовед ставлю очень высоко. Но ничего, надеюсь, что Вы сохраните все наследство М. И. вместе, и оно найдет своего исследователя.

Желаю Вам счастья. Пишите. Поблагодарите Христо [Пекареву], Косену [Паневу] и Петка [Атанасову] за помощь и огромный им всем привет от меня.

С уважением, Дмитро.

ДОКУМЕНТ № 471

Писмо от Цветана Парашчук до Дмитро Степовик за съхраняването на архива на скулптора в нейния дом, докато украинската общественост оцени правдиво заслугите на съпруга ѝ за украинската и българската култура, за готовността ѝ да предаде някои бюстове или творби на Парашчук на украински музеи. София. 08.09.1973. Чернова. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 907, л. л. 58, 58 г.

София. 8.09.1973.

Дорогой Дмитро Власович,

Пока культурная общественость у Вас руководится Шпилевой и сие, я не передам архив М. Паращука ибо зараннее знаю его судьбу.

Пока он будет у меня хранится, что касается творческого наследства то с удовлетворением передам несколько бюстов или другие работы музеям украинского искусства. Копыленко телеграфировол Петко Ат.[анасову] что бы я сообщила М[инистерст]-во Культуры в Киеве копия ему, что согласна это сделать. Но видите ли я никогда не забуду подчеркнутую незаинтересованость моим приездом и оставили меня ждать на вокзале 2 ½ часа пока сопровождающая меня с Тернопольского музея не нашла в отеле Днепро для меня комнату. Личное достойнство ставлено выше всего. Конечно этим обязана кругу в которая вращается Шпилевая. Петко передал Копыленко[26] по телефону, что бы он обратился к первому зам.[аместителю] председателю Комитета Культуры Людмиле Живковой, а она я уверена позаботатся об упаковке и пересылке.

Конечно скульптур надо вылить как Вы сказали. Если Вас пошлют сюда будет хорошо, ибо вы выберете или решите все взять. Здесь есть очень хороший формовщик, но я сомневаюсь что они решатся на такие разходы.

Передам все, но не могу взять на себе разходы для формовщика и специалиста который их уложить в ящиках.

Все передаю в дар музеям.

Постараюсь увидеть Дыхнов и лично поговорю с Людмилой Живковой, ибо она выразила желание прошлом году при встрече сделать копия и для нашего музея.

Я устала от всего пережитого, и Вы видели условия моего ежедневия – елементарные удобства.

Желаю успеха во всем и личного счастья.

Ц. Парашчук

ДОКУМЕНТ № 472

Писмо от Цветана Парашчук до Дмитро Степовик за горещото ѝ желание да изпълни своя дълг и завет на съпруга ѝ като предаде на украински музеи всичките му скулптори; за търсенето на възможности за организиране на тяхното пренасяне. София. 25.09.1973. Чернова. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 907, л. л. 60, 60 г.

София 25.09.1973.
відповів – 16.10.1973[27]

Дорогой Дмитро Власович,

Извините меня, что так поздно отвечаю на Ваши письма, спасибо что Вы говорили с проф. Федченко о моих делах, что касается, что его сотрудник телеграфировал Дыхнову, я с ним еще не говорила по этому вопросу слишком он занят последнее время презжают делегации Ваши, иностранные и т. д.

Скульптуры я передам украинском музеям, но их надо вылить, как мы об этом говорили, а это связано с разходами, здесь прекрасный формовщик и ему я с доверием передам это дело.

С большим удовлетворением передам все скульптуры и этим исполню свой долг и завет М. Паращука.

Очень жаль, что Вы не взяли рельеф бога Дионисия (не сатир) с удовольствием прибавлю и сатира, но кому их можно доверить? Если поеду в Польшу, могу их взять с собою и по дороге оставить директору музея в Львове, а потом Вы как нибудь их заберите. Они Вам будут постоянно напоминать о художнике о котором Вы столько писали ставя его заслужено на пьедестал. 16 ноября исполнится 95 лет его рождения, было бы хорошо если в прессе появится несколько строк как реквием.

Его актив здесь огромный, но болгары не особено благодарный народ.

Я душевно устала и многое мне стало безразличным, не могу делать компромисы с достоинством...

Перед Вами длинная дорога и Вы сумеете занять свое место, имеете все данне на это.

Пишите мне о своих планах, вообще о себе.

Буду радовается Вашим успехам как и в личной жизни.

Сердечний привет всем, кто еще меня помнить.

Будьте счастливы!

25.IX.1973. Цветана Паращук

Ответное письмо отослал 16.10.1973

Д. С.

ДОКУМЕНТ № 473

Писмо от Дмитро Степовик до Цветана Парашчук за организиране на предаването на скулптурните творби и архива на М. Парашчук на украински музеи и архив. Киев. 16.10.1973. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 907, л. л. 62, 62 г.

16. X. 1973

К и е в

Дорогая Цветана Йордановна!

Спасибо Вам за письмо от 25.IX.1973. Радуюсь, что Вы бодры и преисполнены оптимизма. Благодарю Вас за теплые пожелания в мой адрес. Я знаю, что 16 ноября исполняется 95 лет Михайлу Ивановичу, постараюсь заинтересовать редакции юбилейной статьей, чтобы отметить эту дату.

Только что я узнал, что из Общества культурных связей по поручению ЦК КП Украины созванивались с тов.[арищем] Дыховым. Потверждено наше желание получить от Вас архив и скульптуры Михаила Ивановича. Много хорошего говорилось о Вас, как о хранительнице этого наследия и о Вашем неукоснительном выполнении воли мужа и скульптора-Михаила Ивановича Паращука.

Теперь вопрос в том, как это осуществить. Я думаю, что Вам желательно было бы встретиться с представителем нашего Посольства тов.[арищем] Дыховым и обсудить этот вопрос. Поскольку речь идёт о передаче (даре или продаже) важного культурного наследия, то без юридически оформленного Вашего письменного заявления не обойтись. Вы указываете в нем, что выполняя волю Михайла Ивановича, Вы передаете Львовскому или Киевскому музеям (или часть тому и часть другому) украинського искусства такие и такие работы (перечисляете), а также архив. Список сфотографированных мною скульптур я оставил у Петко, но если надо, я могу составить ещё раз и прислать Вам. Если Вы найдёте нужным некоторые скульптуры оставить в Болгарии то, согласовав это с Комитетом по делам культуры, лучше передать их в хранилище фондов Национальной худ. [ожественой] галереи, чем хранить у себя в подвале.

Да, заявление о передаче архива и скульптур на Украину, нужно представить в наше Посольство в Софии или же переслать в Киев, в Министерство культуры УССР (Киев – 1, ул. Свердлова, 2, Министерству культуры Украины).

Что касается вопроса о реставрации и отливе скульптур. Действительно, это дело хлопотливое и дорогое. Думаю, что если музей получит скульптуры в таком виде, в каком они находилось у Вас, то ничего в этом страшного нет. Музей за свой счёт все прекрасно отреставрирует, почистит, отольёт форму. Я знаю, что и в Киевском и во Львовском музеях есть отличные реставрационные мастерские. Так что Вам этим заниматься нет надобности.

Вот несколько моих советов Вам. Хотелось бы ещё к этому добавить, что при отборе работ М. И. для УССР самый большой интерес представляют: все аллегорические и декоративные скульптуры; триптих „Амуры"; рельеф „И. Рылський"; портреты Т. Грабовский, „Драгоманов", „Р. Даскалов", „Мальчик", (сын Зембжуского), „Девочка", „Й. Пекарев", „Д. Благоев", „Г. Делчев", „Р. Дедев", „С. Чилингиров", „М. Арнаудов", „Т. Горанов", „Гасенко", „А. Шульгин", „Старицкий", „Голова девочки" лицо, фрагмент памятника для Пловдива; маски Й. Пекарева и М. Драгоманова.

Я буду Вам очень благодарен, если по пути в Польшу оставите во Львовском музее для меня „Дионисия" и сатира, которых я по своему легкомыслию не взял тогда... Можно оставить у Веры Илларионовны Свенцицкой (я её знаю больше, чем директора, но обезательно сказать, что это для меня).

В следующем письме вышлю фотографии – где мы во дворе, у дома.

Целую Вам руки работящие. Привет Христо и Петко – пусть Вам во всём помогают.

ДОКУМЕНТ № 474

Писмо от Цветана Парашчук до Дмитро Степовик за получено разрешение от председателя на Държавния съвет Тодор Живков за пренасяне на творби на скулптора в Украйна. София. 09.04.1974. Чернова. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 907, л. л. 69, 69 г.

София, 9.04.1974

Дорогой Дмитро Власович,

Возможно, что последние письма не получили ибо ответа нет.

В связи с передачей скульптур М. Паращука украинским музеям, тов.[арищ] Дыхнов не получил писем из М[инистерст]-ва Культуры в Киеве, а без их содействия я не могу справиться с упаковкой и пересылкой.

В 1972 г. председатель Державного совета Тодор Живков постановил – что я могу передать украинцам все, и оформил мою командировку в связи с этим.

Я думаю, что заинтересованые лица при М[инистерст]-ва Культуры вмешались, и ставят барьеры.. Ведь я имела личний контакт с Митюковым и поняла многое, насколько я поняла его жена работает с Шпилевой... Это достаточно.

Все скульптуры я передаю музеям в Киеве и Львове, как они поделятся не знаю.

Если они т. е. проф. Федченко и директора музеев обратятся и к Людмиле Живковой первый заместник председатель Комитета Культуры, то она окажет ценное содействие.

Они это сделают через Советское посольство здесь.

Я очень устала от условий, обстоятельств и славянской медлительности, и больше всего от одиночества - болгаре не украинцы.

Сатиры и Дионисий я оставлю в Львове директор Якущенко[28] 1) прекрасный человек и Вы их получите. А если я должна приехать в Киев с скульптурами, то их лично привезу.

Желаю Вам успеха во всем.

9.IV.1974 Ц. Паращук

Ответное письмо
послал 23.04.1974.
Д. С.[29]

ДОКУМЕНТ № 475

Писмо от Дмитро Степовик до Цветана Парашчук за желанието му да посети Варшава, за липса на развитие по въпроса за архива на съпруга ѝ, с препоръка тя и племенника ѝ Христо да съхранят в дома си скулптурите на М. Парашчук. Киев. 22.08.1974. Оригинал. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 907, л. л. 71, 71г.

г. Киев.
22.VIII.1974.

Многоуважаемая Цветана Йордановна!

Давненько от Вас не было никаких весточек. Как Вы поживаете, как со здоровьем ?

Узнал, что Вы были в Польше этим летом. Надеюсь, что эта поездка, о которой Вы мне говорили в прошлом году, удалась и была для Вас очень приятной. Я узнал о Вашем пребывании в Польше от Вашего друга и почитателя творчества Михаила Ивановича. В середине июля он прислал мне письмо из Щецина – пишет, что Вы были в Щецине и упоминает мои скромные писания о выдающемся скульпторе. К сожалению, он не сообщил обратного адреса и я не смог ответить. При случае поблагодарите его, пожалуйста, от моего имени. Он спрашивает меня, смог бы ли я поехать в П[ольскую] Н[ародную] Р[еспублику], если бы их Культурное общество пригласило меня. Конечно, я бы с удовольствием воспользовался таким приглашением в будущем. В ПНР я ни разу не был. Может быть в Варшаве сохранилось ателье Баранского, в котором работал в начале XX в. Михаил Иванович.

Я продолжаю работать в „болгаристике" по изобразительному искусству. Новая работа-до 1976 года включительно. А рукопись о связах уже в редакции (т. е. в издательстве) в работе. В этом году Софийский университет не приглашал на международные курсы, поэтому (поскольку это наиболее реальная возможность получить научную командировку в Н[ародную] Р[еспублику] Б[олгария]) я не смог приехать и иметь снова радостную встречу с Вами. Не знаю, как будет в 75 году.

Дело с архивом М. И. по-моему заглохло. Очень прошу Вас сохраните скульптуры, надо вынести их из подвала хотя бы в комнату, или заинтересовать Христо, чтобы он взял над ними „опеку", и разместил в своем фешенебельном холостяцком особняке. Помогает ли Вам Петко? Кланяйтесь им обоим, а также Косене. В день 9 сентября поздравьте всех их от меня с праздником 30-летия Освобождения.

С глубоким уважением к Вам
и с приветом от имени мамы, а также
всех знающих Вас киевлян – Дмитро.

ДОКУМЕНТ № 476

Писмо-пощенска картичка от Цветана Паращук до Дмитро Степовик за желанието ѝ да направи дарения на музеите в Киев и Тернопил, за командировката ѝ в Полша и за подарения от нея бюст – автопортрет на М. Парашчук на украинското общество в Шчечин, за огорчението ѝ от пропуснатата възможност да бъде присъдена награда или звание на съпруга ѝ по повод 30-тата годишнина на републиката, за популярността на скулптора в Рим и Полша, и др. София. 03.09.1974. Чернова. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 907, л. л. 73, 74, 75, 76, 76 г.

София, 3. 09.1974 (бел. Д. С.)
Привет Вашей маме.

Дорогой Дмитро Власович,

Украине я передам скульптуры, что касается бумаг, подумаю, ибо у нас там есть некоторые предразсудки и поймут неправильно личность как Михайло Ив. нельзя ставить в „футляре". Я не

могу заниматься упаковкой скульптур, это необходимо чтобы Комитет Культурной связей уладил вопрос с Посольством.

В прошлом году когда Вы мне об этом писали то тов. Дыхнов сказал мне, что никто ему от них не звонил.

А в последнем письме пишете что бы я их убрали из подвала и если возможно устроит их у Христо. Там можно их вместить только где хранится в мансарде старые вещи. Я передаю в дарения Киевскому музея, и кое что в Тернополе. Я подумаю и попробую официально что можно сделать. Повидимому что Вам что-то помешало реализовать первый план, возможно материальные соображения. Они забывают, что второго Паращука нет!

Болгарам ничего на дам, разве это мало, что по всей стране все дворцы культуры и Государственные постройки художественно им оформленны, а в Национальной галереи навалено одно на другое. Хотела бы о многом написать и поговорить но это возможно только лично.

Что касается приглашения на будущей год, я сделаю все, что бы Вы были в списке. Знаю хорошо проректотора университета да и кое кого другого. В Польше все было очень хорошо, Ваш адрес Трухан взял от меня. В его привычке не писать адрес на обратной стороне, сказать откровенно я устала физически и душевно от всего – разве я должна со всеми подробностями справлятся а другие только получать? Выходить, что я занимаюсь рекламой супруга!

Надеюсь, Вы меня правильно поймете. Я взяла с собою и подарки обществу в Щецине автопортрет М. Паращука. Это было возможно только при содействии Димитрия Методиева личний сотрудник Председателя Держ. Совета лучший переводчик Шевченка на болг. язык, за что и есть лауреат им. М. Рылского. Боюсь что трудно разберете мои каракули.. но моя жизнь слишком неспокойна. На Украине я бы совсем иначе жило ибо отношение было бы другое. Привет Ц. П.

Polska – Jzczecin
Miroslaw Truchan
Budiszynske 21/b/7

В связи с юбилейной годовщиной 30 лет болгарской республики присуждались звания и награды но и на этот раз художники проявили свои „чувства" к М. Паращуку, просто забыли что он отдал около 40 лет этой стране исключительного творчества но Бог с ними. Не знаю кто из поэтов сказал: „А Вы на земле проживете как червы слепые, но живут ни сказки про Вас не раскажут, ни песню про Вас не споют"

А в скольких странах о Паращуке знают и пишут?

Из Белгии мне писал Д-р [Володимир] Попович заведует клиникой что в одном из Римских музеев висит большая фотография укр. скульптора рядом с другими художниками и скульпторами. Это значить Европейское если не мировое признание.

Д. Методиеву присудили звание „Народный деятель исскуства и культуры" вполне заслужено он преданный друг Украине и ее культуры. Напишите и поздравьте его, это его глубоко тронет, даже если Вы с ним незнакомы.

Димитрий Методиев

Бул. Ленин 73 София, таким образом у Вас будет еще одна солидная связь, это не мешает.

За лучший перевод Шевченко на болг. язык он лауреат им. Максима Рылского, его жена украинка по дедушке, интересная, интелигентная женщина.

Непременно поезжайте в Щечин, там замечательно компактная украинская общность.

Я рассказала им, что только благодаря содействию Методиева, я могла привезти автопортрет М. И. ибо только Союз Худ. и Комитет Культуры дают разрешение вывезти художественные вещь. И они ему написали благодарственное письмо но так. что, читаеш с глубоким волнением.

Трухан замечательный украинский деятель он поддерживает связь со всеми странами где есть украинцы.

Думаю, что у Вас не хватить смелости упрекать больше меня в молчании после этого письма.

Частями будете дешифрировать..

Иногда вспоминаю компанию Шпилевой и сие. Если я приеду в Киев, то они убегут или пожелают свезти счеты со мною риторические.

Ну время кончать письмо.

Петко и Христо шлет сердечные приветы.

На будущий год почти уверена что увидимся здесь!

Будьте здоровы и желаю успеха в всем в чем я совсем уверена зная Ваши возможности и способности.

3. IX. 1974 Ц. Паращук

P. S. сначала написала открытка а потом письмо, и по разсеяности написала и там и здесь повторяющиеся факты

На это письмо я ответил 29.10.1974 года Д. С. /Бележка на Д. Степовик/

ДОКУМЕНТ № 477

Писмо от Цветана Парашчук до Дмитро Степовик с препоръка за предаването на богатия архив на починалия П. Атанасов, съдържащ документи, свързани с преводаческата и публицистична дейност на Атанасов, отнасяща се за Украйна и българо-украинските връзки на държавни архиви в Украйна. София. 13.09.1975. Копие. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 907, л. л. 83, 83г.

Дорогой Дмитро Власович,

Извините меня за долгое молчание, причин много-состояние серца ухудчилось, атмосфера, скромные без удобств домашные условия и т. д. очень тяжело переживаю смерть лучшего друга семьи Петко Атанасова...

Нужно что бы Ваша общественность официально через Посольство здесь попросила передать ей богатый архив Петко Атанасова, ибо болгары уже протягивают к нему руки из за интереса! Я говорила с его женой, что бы она его не отдавала – она его наследница и собственица.[30] Кроме того он вырос на Украине она его духовная родина и вся его деятельность публициста связана с Украиной и об Украине!

Посылаю Вам экземпляр вспоминания-покажите его проф. Федченко и кому надо по Вашему усмотрению, только боюсь известной халатности какую проявили сказав (по моему вопросу) что связались с советником Н. Дыхновым а в единости этого не было.

Я хочу передать в память М. Паращука украинским музеям – Львова, Тернополя и Киева, все скульптуры художника, этим исполню свой долг к нему. И надо это скорее сделать, а то после меня все уничтожат.

Здешние скульпторы плагиаты, копируют бюст Благоева и строят памятники ему, не краснея. Я очень устала от всего и хочется все бросить!

Против зависти и алчности, человеческое достоинство безсильное!

Письмо вышло совсем грустное...

Христо с двумя друзьями, на своей машине гуляет по Европе, звучит громко правда? Жду с нетерпением его возвращения.

Забыла сказать что Председатель Тодор Живков еще два года тому назад разрешил мне передать Украинской общественности все что связано с творчеством моего супруга!

Вы все еще одинокий?

Привет всем, кто меня помнит, я никогда не забуду время проведенное среди украинских друзей, какие украинцы чудесные люди.

Сердечно желаю успеха во всем.

София 13.IX. 1975 Цветана Паращук

ДОКУМЕНТ № 478

Писмо от Цветана Парашчук до Дмитро Степовик с благодарност и поздравления за издадената му книга – [монографията "Українсько-болгарські мистецькі зв`язки"]. София. [17. 10.]1975. Чернова. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 907, л. л. 84, 84 г., 85, 85г.

Я говорила с Дыхновым передаю его слова

Дорогой Дмитро Власович,

Большое спасибо за книгу-замечательно интересно написана, но трудно себе представить как и где Вы собрали такой документальный материал – поздравляю Вас сердечно за представленный в этом духе труд!

Косена Панева забрала у меня книгу и просить Вы прислать экземпляр с посвящением. Это показывает что рецензия будет напечатана, я горжусь Вами! Косена заведует отделом Документация – как раз для Вашей книги Методиеву тоже пришлете на адрес Димитър Методиев – комплекс Ленин бл. 73. А книгу для Косены пришлите на София. Мое имя ибо она менят квартиру и я ей передам. Что касается Копыленко я ему позвонила – обрадовался и обещал после Нового года позвонить мне, но до сих пор, еще не всретились, вероятно очень занят. Душевно очень устала от всего... Украинская атмосфера не похож на болгарскую! Возможно что одиночество виновато.

Родные есть но мы слишком различные. Я не могу забыть травлю, за травлей большого таланта и человека, а себе присуждают самые высокие звания, копирует работы и богатеют. А архитекты только спрашивают где найти второго Паращука, с кем нам работать? Плохо то что я непримиримая, это Косена меня так называет и она права.

Украинской м-р Культуры обратился через Посольство к болгарскому м-ру Культуры Людмила Живкова что бы украинские музеи получили все скульптуры Паращука. Она молодая культурная женщина, и позовет меня, я уже виделась в прошлом с нею. Главное поможет что бы опаковали все и переслала. Вам най-лучшего Ц. Паращук.

Дорогой Дмитро Власович,

Как Вы могли собрать такой огромной материал для Вашей прекрасной книги – я горжусь Вами. Прошу выслать для Косены Паневой экземпляр на мое имя и адрес, боюсь в редакции „затеряется от любопытства", я говорила с нею вчера и она заинтересовалась, что касается языка если понадобиться я ей помогу. Говорете с ней о рецензии и она напишет тем более книга вышла в самый яркий период болгаро-советской дружбы, она заведует в Раб. дело отдел Документации, а Ваш труд как раз для ее отдела. И Методиеву тоже напишите тепло и пошлете если хотите лично ему: заказным на адрес

Ленинский комплекс блок 73.

На раньше писали бул. Ленин № 73 оказывается это неправильно.

Я поговорю с начальников нашей почтовой станции, а Вы мне напишите номер квитанции заказной и все будет в порядке.

С тов. Копыленко еще не связалась, нездорова я последнее время и физически (сердца) и душевно---

Я уверена что Методиев отнесется как подобает, он только слишком занят!

Но я ему позвоню и скажу что такая книга послана.

Время летит и „дорога" сокращается. Я не ехала, а летела на Варшаву. Побывала на Старе място но украинцы там полонизированы и украинскую речь слышала только в доме одного доктора, а так с утра до вечера пше, пше.

Да позвъня на
Надка за нафта
На Анка

ДОКУМЕНТ № 479

Писмо от Дмитро Степовик до Цветана Парашчук за новоотпечатаната му книга „Українсько-болгарські мистецькі зв'язки", изпратена на Цветана, с одобрение на нейната идея да предаде скулптурите и архива на съпруга ѝ на Лвовския държавен музей на украинското изкуство, съхраняващ ранните творби на скулптора. Киев. 29.11.1975. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1 а. е. 907, л. л. 80, 80 г.

Киев
29.11.1975 г.

Дорогая Цветана Йордановна!

Вы не можете себе представить, как я обрадовался Вашему письму от 17.X.[19]75 года. От самого Нового года Вы не писали – и я думал разное... Может обидились, может нездоровы... Но вот Ваше письмо – большая радость мне. Правда оно принесло и печаль. Нет Петко... Я вспомнил август 73-го года. Встречи с ним. У Вас на вилле и у него на улице Чехова... Славный, добрый был человек, царствие ему небесное. Я узнал о его смерти из „Літературної України". В Софии в Советском Культурном Центре (про Всенародном Болгаро-Советском Обществе) работает представитель УССР Любомир Александрович Копыленко. Он пишет статьи и заметки о Болгарии в нашу печать. И вот из его статьи я узнал о Петко. Было бы неплохо, чтобы Вы с ним установили хорошие отношения по делу о бумагах и п-[роек]тах М.[ихайла] И.[вановича]. Но это по Вашему желанию.

Несколько дней назад я послал Вам только что вышедшую монографию „Українсько-болгарські мистецькі зв'язки". Вы первая в Болгарии, кому я послал это произведение. И это правильно. Потому что идея её написания восходит и трудам и талантам Михайла Ивановича и, конечно, к Вашему обаянию. В связи с этим у меня к Вам большая просьба. Попросите Косену Паневу, чтобы она ознакомилась с текстом и иллюстрациями и написала в своей газете если не рецензию, то хоте бы небольшую информационную заметку о выходе книги. Ведь работа посвящена дружбе наших народов в области художественной культуры на протяжении веков. Если у неё будут сложности с украинским языком, помогите ей по силе своей возможности. О, если бы был жив Петко, это сделал бы он и притом так, как надо! Если будет отзыв, попросите прислать мне 1 екз. газеты и 2 вырезки. Это для меня очень важно. Я не решаюсь послать книгу Д. Методиеву. Я как-то написал ему – поздравил с премией им.[ени] Рылского, но он не ответил: надеюсь, человек большого трудолюбия, таланта и времени нет в обрез.

Я приветствую Ваше созревшее и окончательное решение „передать скульптуры и архив Михайла Ивановича Львовскому музею, где хранятся его самые ранние работы" (я цитирую Ваше письмо). Это правильно и разумно! Вы ошиблись, что книги, о которых идет речь, послали в Щецин: надо было не посылать, а присовокупить к архиву; или же отдать тому, кто действительно (а не мнимо) исследует творчество Михайла Ивановича.

Надеюсь, что будете мне писать чаще – хотя бы вкратце. Попросите Христо, чтобы помогал Вам – Вы достойны многого – и писал мне, когда Вам будет нездоровиться. Пусть пишет по болгарски – пойму.

Я желаю Вам здоровья, счастья. Целую Ваши руки. Дмитро.

ДОКУМЕНТ № 480

Писмо от Михайло Онискив до Цветана Парашчук с молба за изпращане на документи и снимки за съвместната работа на Михайло Парашчук и Огюст Роден, необходими му за написаване на статия, посветена на дружбата между двамата скулптори. Черновци. 20.12.1964. Оригинал. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 714, л. л. 9, 9г.

УССР, г. Черновцы, 20/XII. 1964 г.

Дорогая Цветана Йордановна!

Всем сердцем и душой спасибо Вам за весьма хорошее, волнующее письмо. Оно еще больше укрепляет мой творческий дух. Еще раз – очень благодарен.

Пригодятся мне и эти Ваши воспоминания, которые Вы пригласили. Все это дополняет величественно-разумный образ нашего дорогого Михайла Ивановича. А про него надо обязательно писать. И писать много и хорошо! А я это буду делать. Конечно, без Вашей благородной помочи я – бессилен.

Сейчас я упорно изучаю творчество Родена. У нас в библиотеке есть только одна книжка о его жизни и творческой деятельности. Этого мало. Но для хорошей статьи о дружбе Огюста Родена с Михайлом Ивановичем кое-что даст. И все-таки, Цветана Йордановна, прошу Вас через мясяц-два прислать мне еще некоторы сведения о творческом единении двух великанов скульптуры. Меня интересует вот что: когда начался (месяц и год) и когда кончился период дружбы Михайла Ивановича с Огюстом Роденом, какие свои произведения выполнил Михаил Иванович под влиянием великого француза (назовите их, а если есть возможность (дай бог, что так!!), - высылайте фотокопии этих произведений, если пишите фамилии выдающихся деятелей – обязательно ставтье имя и отчество, дайте мне больше (как можно побольше!) конкретных фактов, примеров об их творческих взаимоотношениях ибо без примера, конкретности – нет души любого материала. Да это Вам, дорогая Цветана Йордановна, и так хорошо известно. Надеюсь, что Вы меня поняли правильно и снова поможете, как всегда.

И еще одно. Найболее главное. Эти материалы можете прислать через два-три месяца. Я подожду. Но вместе с ними пришлите мне, дорогая и родная Цветана Йордановна, все новое и неновое о Паращуке, многие репродукции его творений, фотокопии, письма и прочие. Одним словом, все, что есть под рукой. Это мне пригодится, ибо я думаю серьезно начать работать (в сотрудничестве, соавторстве) с одним моим товарищем) над книгой о Мих.[айле] Ивановиче. Она будет!! И в ней много хороших слов будет сказано и в Ваш адрес. И вообще, если я буду писать статьи о Михайле Паращуке – всегда постараюсь несколько абзацов посвятить Вам – верной и благородной подруге жизни моего земляка.

Пока Вы живы (а Вам жить и жить!) – сделайте мне милость такую. Ибо после Вас, - навред ли кто сможет (схочет!) помочь мне в этом деле.

Жду два месяца. Но пришлите, пожалуйста, много малоизвестного мне материала. Фамилии печатайте на машинке. Это Петко Калушев может, надеюсь сделать. Передайте ему от меня теплый привет и поклон.

А Вам дорогая Цветана Йордановна, солнца, успехов, счастья.

Искренне Ваш Михаил Оныськив.

Черновцы
20.XII.1964.

ДОКУМЕНТ № 481

Писмо от Володимир Попович до Цветана Парашчук с молба да му пише рождената дата на Парашчук и да му изпрати снимки на негови творби, посочени в писмото. Гент, Белгия. 22.05.1966. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 981, л. 2.

Ґент 22.5.1966 р.

Високоповажна Пані,

Звертаюся до Вас з одним проханням, бо Ви є одинока особа, яка може мені в даній справі допомогти.

Я збираю матеріяли про покійного Вашого чоловіка скульптора Михайла Паращука.

Вже зі самою датою нароження маю клопіт, бо знайшов я аж дві: 16.11.1878

16.12.1879

Був би Вам дуже вдячний, коли б Ви могли написати, котра дата є правдива.

Якщоб Ви могли мені прислати кілька фотографій з його творів, був би я за них Вам дуже зобовязаний. Деякі фотографії вже я маю:

1. Фотографія мистця з 1961 р.
2. Три релієфні різьби історичного змісту для Військової Школи.
3. Проєкт різьби для будинку університету.
4. Проєкт різби для прикраси льожі в театрі.
5. Погруддя-портрет В. Стефаника.
6. ” ” Пшибишевського.
7. Три різьби з 1906 р. із циклю „Рабство” /Львівський Музей/
8. Памятник на могилі М. Драгоманова

Ці знимки дістав я через Польщу.

В надії отримати від Вас цінні інформації, щиро Вас здоровлю і остаю з глибокою до Вас повагою.

Подпис Володимир Попович

ДОКУМЕНТ № 482

Писмо от Володимир Попович до Цветана Парашчук с благодарност за изпратените му снимки за живота и творчеството на Михайло Парашчук и за изпратена статия на Попович, „Михайло Паращук”, публикувана в сп. „Нотатки з Мистецтва”. Гент, Белгия. 28.04.1968. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 981, л. 3.

Ґент 28.квітня.[19]68 р.

Високоповажна і Дорога Пані,

Вашу посилку матеріялів – 80 фотографій і писані документи – про життя і мистецьку творчість покійного скульптора Михайла Паращука – я отримав і дуже Вам за неї вдячний. Ці матеряли принесли мені нові відомості про останні тяжкі роки життя мистця, та про різні незаслужені труднощі, які йому роблено, про що я досі точніше не знав. Ці матеріяли зробили на мене сильне враження і я постараюся їх використати для нової праці про мистця.

Перед двома днями я вислав Вам дві відбитки моєї статтї „Михайло Паращук”, яка була надрукована у мистецькому журналі „Нотатки з Мистецтва”. Цю статтю написав я ще у 1966 році на підставі матеріялів, що їх я отримав з Польщі від п. Мирослава [Трухана]. Як мене повідомляв редактор журналу – мистець Петро Мегик – ця стаття мала добрий відгук у читачів.

Очевидно, що тепер, на підставі нових матеріялів і багатої ілюстративної документації з різних періодів творчости скульптора, буде можна опрацювати окрему малу монографію.

Сподіюся, що Ви тепер – коли є краща і тепліша погода - підлікуєте Ваше, трохи втомлене серце, коли будуть сили - відважитеся зробити поїздку бодай на Україну, куди Ви є запрошені.

Я направду зворушений Вашим прикладним ставленням і Вашими численними заходами для збереження памяти покійного Вашого Мужа, а за прислані мені матеріяли я Вам сердечно дякую.

Бажаю Вам якнайскоріше прийти до міцнішого здоровля та діждатися часу, коли про визначного і діяльного скульптора доброго українського патріота Михайла Паращука буде написана вся правда.

Щиро Вас вітаю і остаю з глибокою і вдячною до Вас пошаною.

Подпис Володимир Попович

ДОКУМЕНТ № 483

Писмо от Иван Романченко до Цветана Парашчук за предприемане на някои мерки от в. „Правда", по молба на Романченко за решаване на въпросите за културното наследство на Михайло Парашчук Лвив. 22. 06.1964. Оригинал. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 985, л. 2.

София, IX, Венера 6
ЦВЕТАНЕ П А Р А Щ У К

МНОГОУВАЖАЕМАЯ Ц В Е Т А Н А П А Р А Щ У К!

Я получил Ваше столь любезное и в высшей степени интересное письмо, но не отвечал по причине болезни. Сейчас я уже дома, вышел из больницы и спешу ответить Вам.

Прежде всего позвольте от души поблагодарить за пересланное письмо профессора М. И. Паращука. Оно для меня очень дорогое, яркое доказательство исключительного, доброго, гуманного отношения ко мне Вашего мужа. Я и моя семья тронута особенным вниманием к нам. Оно свойственно только таким прекрасным людям, как был любимый Михаил Иванович. Подарок – это трепетное и чуткое сердце дорогого Михаила Ивановича. Жена и дочь, не говоря уже обо мне и моей внучке, в восторге от подарка. Это замечательная и незабываемая память о славной семье Паращука, т. е. о Михайле Ивановиче и его супруге не менее славной Цветане. СПАСИБО ВАМ!

Теперь об основном. С моей точки зрения проф. М. И. Паращук – виднейший деятель искусства всего славянского народа, всей европейской культуры. О нем должна будет, должна быть проявлена наибольшая забота. Его наследие творческое должно стать достоянием славянской культуры и исскуства. Должна быть проявлена большая забота о семье покойного художника. И если бы все зависело от меня лично, я бы НЕБО ПРИХИЛИВ, как говорят у нас в народе.

Что я сделал покамест? Написал ряд писем выдающимся деятелям Украины, написал два письма в редакции партийно-советских органов. Уже получил и некоторый ответ. Так, мне сообщили, что мое письмо поставлено на обсуждение ПРЕЗИДИУМА АКАДЕМИИ НАУК УССР и на обсуждение СОЮЗА СОВЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ И ХУДОЖНИКОВ. Было вынесено решение обратиться к Министру заграничных дел, чтобы последний вошел в ходатайство к СОВЕТСКОМУ ПОСЛУ В БОЛГАРИИ. Мне известно, что и газета „ПРАВДА" предприняла некоторые шаги по моей просьбе по отношению к наследию профессора М. И. Паращука и его жены – законной наследницы покойного.

Нужно надеяться, что все это не будет гласом вопиющего. Я жду выздоровления академика М. Т. Рыльского. Он уже в скором времени выходит из Кремлевской больницы. На этого большого

человека я возлагаю большие надежды. Он при жизни М. И. Паращука принимал некоторые меры, но не совсем удачно. Теперь он учтет опыт и будет действовать более решительно. Я в этом уверен.

Будем ждать и надеяться на самый благоприятный исход.

Примите, пожалуйста, пожелание Вам от меня и моей семьи доброго здоровья.

С искренним уважением Иван Романченко

Львов, ул.Циолковского, дом 6, кв.6

P.S. Фото мне пригодились. Спасибо за них.

ДОКУМЕНТ № 484

Писмо от Иван Романченко до Цветана Парашчук за творбите (бюстовете на В. Стефаник, Иван Франко и Станислав Людкевич) и личните вещи на Михайло Парашчук, намиращи се в Държавния мезей на украинското изкуство в Лвив, за желанието на ръководствата на музеите от Варваринци и Тернопил да притежават творби и вещи на съпруга и, за отношенията им с общите им познати акад. В. И. Касиян, Андрий Нименко и др. Лвив. 04. 01. 1965. Оригинал. Копие на автора. Машинопис. Рус. ез.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 985, л. л. 9, 9г.

ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 1068, л. л. 1, 1г.

СУПРУГЕ КРУПНЕЙШЕГО ХУДОЖНИКА СЛАВЯНСТВА
ЦВЕТАНЕ ЙОРДАНОВНЕ П А Р А Щ У К

4 января [19]65 года

МНОГОУВАЖАЕМАЯ ЦВЕТАНА ЙОРДАНОВНА!

Получил Ваше письмо и копию Вашего письма академику Касьяну. Совершенно откровенно признаюсь, что прочитав все это загрустил. Во-первых мне досадно, что Вы не получили газет со статьей о Вашем супруге. Одновременно я послал газету и Любимому мной Петку Атанасову. Если и он не получил, то совсем неприятно и неприятно, что это творится с нашей почтой. Если Вы к моменту получения настоящего письма еще не получите пакет из газетами, тогда советую Вам обратиться официально к РЕДАКТОРУ газеты „Вільна Україна” во Львове. Ему писать так: Украина, Львов, Моховая 3, редакция газеты „Вільна Україна” Редактору Леониду Васильевичу СТУПНИЦКОМУ.

В письме /советую посылать письма простые, не заказные и не по авио/. Простые лучше приходят к адресату. В письме сообщите, что я, т. е. проф. Романченко послал мне газету Вашу со статьей о моем муже Паращуке, но я не получила. Мне неудобно вторично к нему обращаться, поэтому я набралась смелости и Вас беспокою. Пожалуйста дайте указание Вашему аппарату прислать мне газету „Вільна Україна”, 1964, 30 декабря /кажется/. Буду Вам признательна.

Халат и костюм в прекрасном состоянии, насколько я разбираюсь уже находится в Государственном музее украинского искусства во Львове /Львов, улица Драгоманова, 42/ Дирекция Музея обещала мне, что сообщат Вам о получении весьма ценных экспонатов от ВАС через Романченко. Сейчас в Музее отчетный период и работники загружены до отказа. Поэтому быть может замедлятся с письмом. В этом Музее хранятся ценности Вашего супруга: БЮСТЫ СТЕФАНИКА, ФРАНКА и живущего сейчас композитора Людкевича и еще что-то, точно не знаю.

К ВАМ обратятся, очевидно, и из Варваринцов и из Тернополя и из Музея. Мне кажется, что не будьте особено щедры. Главное, что сохранить основные ценности для будущей экспозиции, варваринцам можно было бы послать копиифото.

Было бы прекрасно, если бы мне было известно, что имеется из наследия профессора Паращука? Вот если бы я имел опись, тогда мог бы искренне посоветовать, что можно послать, а что следует придержать.

Теперь относительно Вашего письма Касьяну. Уж если Вы прислали мне копию этого документа, следовательно Вы считаете, что мне полезно об этом знать. Не так-ли? Коли так, то на этом основании я хочу высказать несколько замечаний по поводу этого письма. Прежде всего скажу, что мне совершенно понятно Ваше законное негодование по адресу тех, кто суб"ективно или об"ективно, но не способствовал улучшению состояния здоровья профессора Парашчука М. И.... Это негодование и возмущение /тоже совершенно законное/ можна было бы в стократ увеличить, если бы это была для пользы дела. Сейчас это законное и истинное человеческое чувство не принесет и не может принести пользы делу. Академик Касьян милейший человек. Насколько я узнал и Нименко – хороший человек. Быть-может он не тактично вел себя в Болгарии – это другой вопрос. Акад. Касьян, как мне кажется и неба прихилив би, если бы все зависело от него. Поэтому Ваш понятный мне гнев направлен не по адресу. Простите, пожалуйста, за такую прямолинейность мою и откровенность. Ведь мы с Вами нужно полагать – друзья. А друзьям всегда говорят правду без обиды и без ответной реакции на обиду.

Я бы на Вашем месте не обострял взаимоотношений с Касьяном. Повторяю-он милейший человек. Но не все от него зависит. Если нам суждено будет когда –либо встретиться, а я верю, тогда ВАМ расскажу все о том, от кого зависит.

Еще раз прошу прощения за свои советы. Они искренни, пронизаны большой любовью к ВАМ, как верной прекрасной подруге жизни милейшего из милейших Михайла Ивановича. Примите, пажалуйста мое искренее уважение.

Самый низкий уклін Вам от моей сопруги Надежды Тимофеевны. Внучка ВАС целует. Имя Цветана в нашем доме бытует, как светлое и прекрасное выражение самого лучшего, как символ дружбы и уважения.

Ваш Романченко Ив.

Львов, 10, Циолковского 6/6 Романченко Ив.[ан].

ДОКУМЕНТ № 485

Писмо от Иван Романченко до Цветана Парашчук за предадените от Романченко вещи, писма, снимки на Музея на украинското изкуство в Лвив; списък на предадените материали. Лвив. 09.01.1965. Оригинал. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 985, л. л. 10, 10г., 11.

МНОГОУВАЖАЕМАЯ ЦВЕТАНА ЙОРДАНОВНА!

Наконец то я получил КОСТЮМ /тройку/ и халат. Получил и записку от Ан. Нименко. Записка, так сказать, сопроводительная.

Посоветовавшись с товарищами и поклонниками покойного Михайла Ивановича, я решил свой архив, тоесть свою переписку с проф. Паращуком М. И. /письма, фото с дарственными автографами, копии моих писем к Михайлу Ивановичу/ передать во Львовский украинский музей, вернее он называется „Львовский музей украинского искусства". Вместе с этим материалом я передал и личные вещи с плеч Михайла Ивановича /КОСТЮМ И ХАЛАТ/. Копию передачи музейных материалов я при этом ВАМ направляю.

Получил я из с. Варваринцив от учителя письмо, в котором просит меня уделить из экспонатов кое-что для организации в родном селе Михайла Ивановича уголок знатного своего земляка. Тернопольский отдел культуры, тоже просит что-либо и для них дать. Я их посетителей – земляков Михайла Ивановича направляю в музей украинского искусства. Это конечно, активизирует руководителей Музея.

23 декабря в местной газете была напечатана небольшая заметка о Паращуке с автопортретом скульптора. Я послал ВАМ два экземпляра этой газеты и один Петку Атанасову. Петко Калушевич не отвечает почему то, а Вы, очевидно, еще не получили моей бандероли с газетами.

Ваше письмо от 23 декабря я получил только сегодня. Письма, а особено заказные очень долго идут к ВАМ и от ВАС. А по АВИО у нас и не принимают. Лучше всего обычным порядком почтовым.

Жена очень благодарит за перчатки и озабочена тем, чтоб как-то отблагодарить Вам за Ваше теплое, искреннее и дружественное отношение. Спасибо Вам, Цветана Йордановна.

ПРИЛОЖЕНИЕ: копия передачи материалов М. И. Парашчука в МУЗЕЙ УКРАИНСКОГО ИСКУССТВА.

P. S. Фото скульптуры Драгоманова я получил с опозданием, поэтому пришлось поместить автопортрет Михайла Ивановича.

Вы, очевидно, разрешите мне использовать это фото по своему усмотрение в интересах, конечно, популяризации имени великого скульптора Украины Михайла Ивановича Паращука.

Относительно посылки заметки о Паращуке в болгарскую прессу. Думаю, что с этим делом мы опоздали. Во всяком случае я посоветуюсь с Петко Атанасовым. Мне кажется, но я не уверен, что Наталия Семанюк куда то посылала: В ВАРШАВУ И В СОФИЮ. Но не могу с увероностью утверждать.

От души желаю ВАМ полного спокойствия и здоровья крепкого. Пусть всегда ВАС сопутствует Добро и Радость.

Мне очень приятно, что Вы прочитали мою книгу о Драгоманове. Между прочим, там было больше о покойном почитателе Драгоманова-профессоре Паращуке, но сокращено по независящим от меня обстоятельствам.

Будьте здоровы. Всего ВАМ найлучшего.

Подпис Ив. Романч.

С П И С О К

Матеріалів /фото, листи, копії листів, копії статей, особистих речей/ покійного професора Михайла Івановича ПАРАЩУКА

1. Мітинг на могилі Ів. Д. Шишманова. Проф. М. Паращук виголошує промову ./ФОТО/
2. Портрет М. І. Паращука з дарчим підписом
3. Лист М. Паращука до І. Романченка, Автограф. 29.XII.59 року.
4. Два листи М. Паращука до І. Романченка. Автографи. 24.XII.1960, б/д.
5. Записка проф. М. Паращука, Автограф. Б/д.
6. Лист Паращука до Ів. Романченка. Автограф. Б/д. Автограф.
7. Лист Паращука до Ів. Романченка. Автограф. 22.III.1961.
8. Акт смерті М. Паращука. Фото.
9. ФОТО різні /сім/
10. Фотокопії автографів М. Паращука. /три/
11. М. Паращук за працею. Фото.
12. Копії листів І. Романченко до М. Паращука /шість/
13. Копії статті Ів. Романченка про М. Паращука. Надрукована в газ. „Вільна Україна”, 1964, 23 грудня
14. Варіант статті про Паращука
15. Робочий халат з плечей М. Паращука
16. Костюм з плечей проф. Паращука /піджак, штани, жилетка/

що

Названі речі, зберігалися у Ів. Романченка

передав в Український музей національного мистецтва

/Ів. Романченко/

Музею
Прийняв представник Музею українського мистецтва у Львові
9 січня 1965 року
Львів.

ДОКУМЕНТ № 486

Писмо от Иван Романченко до Цветана Парашчук за своето отношение към Парашчук, за враговете и приятелите на скулптора. Лвив. 30.12.1965. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1991, л. л. 112, 112г., 113, 113 г.

Дорогая Цветана Йордановна!

С новым годом! От души желаю всего самого найлучшего: здоровья, спокойствия, счастья.

Из самых лучших побуждений хочу написать Вам несколько моих личные „мнений" или как хотите, так их и квалифицируйте, но выслушайте их без зла.

Мать родная прощает бог знает какие ошибки родного сына. А вот жена никогда не простит даже невинной измены мужа.

Родина-мать не всегда прощает грехи, заблуждения своего заблудившегося сина. Она объясняет, понимает, учитывает, но не прощает. Сколько было больших людей, спотыкающихся, спотыкавшихся...Возьмем для примера Шаляпина. Талант, мировой художник, дар божий. Знает его весь мир. Знает, что он одно время поставил себя вне своей родины. Родина ему не простила, хотя от него не отказывается, чтит его память, но обязательно вспоминает этом и его большой грех.

Професор Михаил Иванович Паращук – большой человек, большой художник, светоч нашего народа...Я лично преклоняюсь перед его талантом, его душой Человека с большой буквы. Но Вы своими последними третя письмами ко мне, а главное фотографией, несколько развеяли мои иллюзии. Скажу откровенно, что я не знал о том, что дорогой Михаил Иванович был так близок к лицам, с каторыми у нас – советских людей – было отношение резко враждебное. Мы всегда думали и думаем, что если враг хвалит, то обязательно нужно задуматься над этим: „а что я такое сделал антинародное, что враг восхищается". И наоборот, если враг чудит следовательно, мне с ним не по дороге.

Воспоминания кубанца – ето похвала нашего врага, следовательно и врага Михайла Ивановича. Следует ли выставляеть на показ эту сомнительную похвалу? Думаю, что не нужно. „Это не актуално", как принято у нас говорить. Мы живем еще в такое время, когда классы существует: в такое время, когда между ними нет примирения. Может быть, когда-то и наступит такое время, когда на это не будут обращать внимание. Но сейчас все эти факты, описанные в статье Гр. Омельченко, ничего положительного не говорят в пользу М. И. Паращука. Поэтому законно стоит вопрос "С тоит ли их /эти "похвалы"/ выставляеть на показ нашему обществу??? Нет сомнения, что враги наши и враги проф. Паращука хватяться за такие документы и начнут порочить честное имя профессора М. И. Паращука.

Мой искрений, дружеский совет – не распространять эти и им подобные документы. Это не значит, что я призываю идеализировать Вашего друга, нашего великого художника Нет! Правда всегда будет и останется правдою. Ее нужно знать! Но эта „правда" может звучить в нежелательном тоне для нас всех почитателей профессора Паращука. И в самом деле. Присланные мне документы, фото находятся в полном противоречии с тем, что написано о проф. Паращуке М. И. в советской энциклопедии (УРЕ). Кому нужно, кому выгодно разбивать это мнение советского органа печати?. Никому не нужно, разве только единомышленникам Гр. Омел.!

Таково мое мнение.

Вы можете с ним не считаться, это Ваше право. Но я на правах давнего корреспондента М. И. Паращука считал своей дружественной обязаностью Вам изложить свои соображения.

С искренним уважением

подпис Ив. Романченко

ДОКУМЕНТ № 487

Писмо от Иван Романченко до Цветана Парашчук за честване на 100 годишнината от рождението на Михайло Парашчук в Украйна и за неговото творческо наследство. Лвив. 13.02.1969. Копие. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 909, л. л. 10, 11.

Копия

УВАЖАЕМАЯ ЦВЕТАНА ЙОРДАНОВНА!

Самые искренные поздравления и добрые пожелания примите от всех наших сотрудников и от меня лично.

Прошу прощения за ответ с опозданием, /был в командировке/. И еще за то, что письмо напечатано на машинке – почерк у меня неважный.

Очень доволен, что Ваша, скажем прямо, утомительная поездка прошла благополучно, если не считать, что мы Вас мучили всякими встречами с обожателями искусства М. Паращука и если не считать, что „порочное" /Ваше выражение/ сердце пошаливало в Киеве – все остальное обошлось добре.

Приятно было узнать из Вашего письма, что Вам понравилась атмосфера теплоты и искренности. Мы иначе не можем при встречах с такой обаятельной женщиной как Вы, Цветана Йордановна. Это даже не относится к обязанности мужчин, а именно потому, что Вы умеете расположить общество, и нас отнюдь далеко не джентльменов, в нужном направлении.

Юбилей Михайла Парашчука продолжается. Читаем ликции, показываем выставку, готовим фотомонтаж для иллюстрации всего сказанного. Ну, а главное – готовим раздел экспозиции о творчестве М. Паращука /будущий музей/.

Произведения выдающего скульптора нашли свое достойное место в экспозиции музея, и мы еще раз благодарим за подарок, которы равен подвигу с Вашей стороны, потому, что его осуществление было исполнением завета Михайла Паращука.

Вам, очевидно, известно о целом ряде статтей в украинских газетах о М. Паращуке, в часности: Д. Степовика „Образ скульптора" – „Літературна Україна" от 27/XII/1968 г., Нины Шевцовой – „Уклін землі рідній" – „Культура і життя" от 30/I.1969 г. и др. „Официальний Киев", как и Львов, Тернополь, Варваринцы будут еще долго жить встречей с Вами, так украсившей юбилей нашего земляка.

Уважаемая Цветана Йордановна! Мы с Вами говорили при всех встечах о конструктивных предложениях о заветном уголке, где жил скульптор по улице носящей имя не Паращука, а Венера, и о многом другом, что бы символом дружбы болгарского и украинского народов, дружбы, которую крепил Паращук всю свою жизнь своим искусством, несмотря на некоторое непонимание этого подвига гражданина и художника. Как все это решается?

Пишите нам как Вы живете, что делаете. Ваша весточка будет напоминать нам о приятных встречах с Вами.

С глубоком уважением думаем о Вас я и все наши сотрудники музея и новые знакомые.

До свидания, до встечи.

Ваш искренне

Львов, 13/II.1969 г.

ДОКУМЕНТ № 488

Писмо от Иван Романченко до Цветана Парашчук за впечатленията му от М. Парашчук и изложбата с негови произведения, за необходимостта от отпечатване на албум с творбите на скулптора. Лвив. 25.08.1969. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 985, л. л. 38, 38 г.

25.VIII.1969 р.
м. Львів

Многоуважаемая Цветана Йордановна!

Спасибо за память и добрые пожелания. Сейчас тружусь над корректурой произведений М. П. Драгоманова. Горю надеждой, не теряю веры в том, что к концу года, или к началу следующего выйдет в свет два тома трудов Мих. Петровича. Составлял примечания и все время думал о славном драгомановие, талантливом художнике Михайле Ивановиче Паращуке. Великий был художник, с большим серцем и широкой душой. Как жалко, нестерпно болезнено, что великий мастер ушел от нас.

Недавно я встретил скульптора Крвавича и упрекнул его в том, что он, говоря о М. Паращука, не счел нужным сказать об идейном родстве талантливого Михаила Ивановича с великим мыслителем Драгомановым. Он, очевидно, анальфабетчик в культуре. Нельзя не признать, что наши львовские художники не обременены знаниями культуры. А вот Михаил Иванович был огромный эрудит, в высшей степени культрный человек. Мои, хоть и не длительные беседы с Вами, обогатили мои знания о М. И. Паращуке. Много мне дала выставка его произведений. Как было бы хорошо, если бы появился в свет альбом произведений М. И. Паращука. Верю, что это осуществится в ближайшее время.

Пишите, как здоровье? Каково настроение? Не забывайте большого поклонника Михайла Ивановича и его славного друга Цветаны Йордановны, раба божьего Иоанна, сына Саввы.

Акад. М. Арнаудов не хочет дать свой отзыв на мою книгу. Почему так он относится ко мне? Чем я его разгневил?

Быть-может Вы ему напишете письмо, в котором попросите академика высказать свое мнение о моей книге. А я потом сниму копии с этого письма к Вам. Как Вы полагаете?

Уклін Вам до земли от всей моей фамилии.

Ваш Ів. Романченко.

ДОКУМЕНТ № 489

Писмо от Иван Романченко до Цветана Парашчук с благодарност за описанието на духовните качества на Михайло Парашчук, според Романченко достойни за включване в монография за скулптора, за безпокойството му от липсата на отговор на писмата му до проф. Арнаудов. Б. д. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 985, л. л. 56, 57, 57г.

Многоуважаемая Цветана Иордановна!

Большое спасибо за письмо, фотографии.Читал и думал: Бывают слова, среди прочих слов, простые слова, - как семья за столом. Вот и Ваши слова простые и в то же время полны философской жизненной правды. Вы описываете внешний и внутренний облик дорогого Михаила Ивановича так просто, задушевно, интимно и обобщенно. Ваше описание Михаила Ивановича дорогой штрих для монографии о проф. М. И. Паращуке.

Ваши сетования философского порядка мне так понятны! Я читал и переживал. Мне казалось, что ко мне вернулась на минуту юность, присела ко мне за стол и беседовала со мной, уже убеленном сединой.

Конечно, все то, что недруги проделывали с художником М. И. Паращуком – ужасное, нечеловеческое. Камни должны выть. Еще Белинский писал, что неряха никогда не простит Вам опрятности, низкопоклонник – благородной гордости, негодяй – честности.

Дорогой Михаил Иванович был кристально честным человеком, но вращался – не по своей охоте в кругу негодяев, подхалимов, бизнесменов в искусстве. Эти типы, естественно, и не давали свободно дышать, творить и жить.

И все же Михаил Иванович жил и творил по велению сердца и ума. Проф. М. И. Рудницкий рассказывал мне, что Михаил Иванович, видя много несправедливости, нечестного…говорил:»Я ищу в людях лучшее. Плохое меня оскорбляет!»

Да, Михаил Иванович был внутренне богатый человек, подлинный художник-гуманист.

Бюст Драгоманов и автопортрет подтверждают эту мысль. Это был гордый Сокол и мудрый человек. Он был создан для того, чтобы делать людяи добро. А еще в Библии сказано, что люди за добро делают зло.

Еше раз спасибо за фотографии. Сегодня у меня предстоит встреча с директором Львівского Музея. Я поговорю с ним по душам.

P. S. Я некогда переписывался с проф. М. Арнаудовым, получил от него книгу. А теперь профессор Арнаудов упорно не отвечает на мои письма. Послал ему книгу о Драгоманове и ни звука. Чем объяснить молчание? Внешне облик его (на фотографии) мне понравился.

P. S. Образцы костюма и халата совершенно совпадают. Нет основания к инакомыслию.

Желательно иметь Вашу фотографию.

Ваш Ів. Романченко

Передают низкий поклон Надежда моя и Надийка моя.

ДОКУМЕНТ № 490

Писмо-пощенска картичка от проф. Иван Романченко до Цветана Парашчук за внесено постановление от ЮНЕСКО за честване на 100 годишния юбилей на проф. Михайло Парашчук. Лвив. 29. 02.1977. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 985, л. 51.

Многоуважаемая Цветана Йордановна!

ЮНЕСКО при ООН вынесло постановление отмечать юбилеи выдающихся деятелей Европы, в том числе столетие проф. М. Паращука и столетие встречи М. Драгоманова с Карлом Марксом в Париже в 1878 г.

Было бы полезно связаться с этой связи с проф. С. Русакиевым и председателем Болг.[олгарского] Комитета дружбы болгарско-советских народов – Цолой Драгойчевой: Каково Ваше мнение. Или б.[ыть] м.[ожет] я ошибаюсь в своем предложении?

С искр.[енним] уваж.[ением] Ив. Раманченко

P. S. Почему не отвечаете на мои письма к Вам. Я послал Вам три письма, а ответа не последовало, почему? Каково здоровье? Пишите.

ДОКУМЕНТ № 491

Писмо от Елизабета Хил до Цветана Парашчук с благодарност за релефа на Св. Иван / Йоан/ Рилски.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 1001, л. л. 1, 1г.

Многоуважаемая г-жа Паращук.

Вы меня до слез тронули Вашим письмом и неожиданным, прекрасным подарком и я Вас от души благодарю за Ваш благородный и щедрый жест по отношению к человеку совершенно Вам незнакомому. Рельеф Св. Йоанна Рылского, работа Вашего покойного супруга Професора Паращука, замечательно предает сильный, одухотворенный лик Святого. Он будет висеть с моими иконами в Кембридже, куда я его благополучно довезла. Молясь Святому Йоанну не забуду помолится за Ваше здравие и заупокой души Вашего супруга. Я не успела Вас поблагодарить до отъезда из Софии осенью, но радуюсь, что дождалась случая вторичного мимолетного приезда в Болгарию, чтоб Вас сердечно поблагодарить и послать Вас маленький подарок на добрую память из Англии.

Искренне,
Елизабета Хилл

[Professor Elizabeth Hill
10 Croft Garden
Cambrige. England.]

3. КОРЕСПОНДЕНЦИЯ НА ПЕТКО АТАНАСОВ С ДРУГИ ЛИЦА, ОТНАСЯЩА СЕ ЗА СЕМ. ПАРАШЧУК

ДОКУМЕНТ № 492

Писмо от Тадеуш Станислав Грабовски, бивш посланик на Полша в България до Петко Атанасов за тежката съдба на семейството му, за невъзможността да напише по-подробни спомени за проф. Иван Шишманов, поради унищожаването на библиотеката и архива му от германците след въстанието във Варшава. Краков. 16. 08.1965. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1923, л. л. 1, 1г.

Prof. Tad.[euzs] Stan.[islaw] Grabovski
Al. Stowackiego 56 m 15
(S. cz. 244/ VII / 65)

Krakow, 16 sierpnia 1965 r.

Многоуважаеми Господин Петко К. Атанасов
София, ул. А. Чехов № 2

Не знам, какво сте си помислили за моето поведение спрямо Вас по отношение на въпроса за пок.[ойния] Проф. Иван Шишманов и вашето писмо върху него – още от май, т. г., на което писмо (заедно с хубавото фото от дома на Проф. Шишманов) – до сега не съм отговорил.

Искам да се извиня пред Вас за така дълго мълчание. Тъкмо в месец май преживях тежки удари на съдбата ми. Моята госпожа, която през миналата зима падна на вледенен тротоар така нещастно, че развали си гръбнак, ребра и – което най-трагично – тилна кост на главата си. Последица от това бе нервно сътресение на нейните очи така, че тя до днес е почти сляпа.

А требва да знаете, че имам вече под моята закрила друга слепа жена, моята етърва[31], удовица на мой покоен брат. (Двамата невинни жертви на съветската жестокост – отвлечени в началото на войната от Лвов в Казанските дивни гори на поселение през 7 години, без никакво основание. Той умре, а тя се върна нещасна в роден град Ярослав (в Малополша)-сляпа! Това беше за време, когато Сталин с Рибентроп стискали си ръцете пред руините на гр. Лвов!)

Вследствие на това аз прекарах тази година три месеци в провинцията, в мой роден град Ярослав, да уредя всички жизнени въпроси и осигуря жизнени условия на моята нещастна етърва, отстранена насила от градските власти из квартирата на мой пок.[оен] брат, от него построена за спестовна каса на гр. Ярослав, където беше през много години директор.

Като се върнах в Краков, намерих Вашето ценно писмо с[ъс] снимката на Шишмановата къща. Много бях трогнат от този скъп за мен подарък и сърдечно Ви за него благодарим.

Що се отнася за моите връзки, спомени и записки отнасящи се до пок.[ойния] проф. Д.[32] Шишманов – за моето нещастие – всички, заедно с голяма, 14-хилядна библиотека беше изгорена от немските вандали след възстанието в[ъв] Варшава, от където едвам с [опасност за] живота успях да избегна.

От пок.[ойния] Проф. Д.[33] Шишманов останали само една „реликвия": неговия прекрасен отговор на издадената от мен в София и в Полша „Ankita bulgarska w apraure polskiej"(1915-1916): където на 136-137 стр. има отговор на проф. Ив. Шишманов п. з. „Wolna Polska dla Kultury wzzechludzkeej". Сигурно ще намерите в София това полско издание, както и българския превод в „Полско-български преглед" от 1915/16 година.

Жалко ми е, че не мога повече да Ви кажа за високо ценен и почитан от мен проф. Шишманов. В моите спомени оставам важно място за проф. Ш.[ишманов], обаче не ми стига време за да ги напиша. Всичко, каквото преживях в мой дълъг живот – на жалост – не подхожда на днешните условия. Цензурата има своите твърди гледища, с които за мене тежко да се сещам.

Приемете моите уважения господин и другар изрази на моето братско почитание.

Т.[адеуш Ст.[анислав] Грабовски

P. S. Извинявам се за мой калпав български език - но много години отсъствието ми от България развали и езика ми!

ДОКУМЕНТ № 493

Писмо от Петко Атанасов до Тадеуш Грабовски за интереса му към спомените на Тадеуш Грабовски за проф. Иван Шишманов и проф. Михайло Парашчук. София. 15.09.1965. Чернова. Копие. Ръкопис. Машинопис.

ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1923, л. л. 3, 4, 5 - копие.

Многоуважеми проф. Грабовски

Получих Вашето писмо от 16 август и Ви благодаря много за вниманието. Разбрах, че голямата Ви библиотека и архива са безвъзвратно загубени. Всички ние - кой повече, кой по-малко сме изпитали на гърба си тежките времена от 30-те, 50-те години. Убеден съм, че въпреки тежкото Ви сегашно положение, Вие сте бодър духом, още повече, че в народна Полша уважават и почитат заслужилите дейци на науката и културата и ще можете да възстановите поне най-важните дати и събития,[34] свързани с Вашите отношения с проф. Ив.[ан] Д.[имитров] Шишманов, Михайло Иванович Парашчук и др. Покойният Михайло Ив.[анович] Парашчук имаше голямо желание да види родния си край, да посети Лвов, Подолието и Киев, ала това не можа да стане и той си отиде дълбоко огорчен. Той често споменаваше за Вас и искаше да издири адреса Ви, за да Ви пише.

Благодаря Ви още веднъж за Вашето любезно писмо и Ви пожелавам всичко най-добро за благото на братския полски народ.

С искрено уважение

P. S. Не знаете ли нещо за съдбата на архива на проф. Мих.[аил] П.[етрович] Драгоманов, който се съхранявал в Украинския научен институт във Варшава?

П.[етко] А.[танасов]

ДОКУМЕНТ № 494

Писмо от Петко Атанасов до Любим [Копиленко], служител в Дома за българо-съветска дружба в София за получено разрешение от Държавния съвет на НРБ за пренасяне на творческото наследство на Михайло Парашчук в Украйна - състоящо се предимно от бюстове на български исторически и културни дейци и с молба от Цветана Парашчук до Л. Копиленко за оказване на съдействие от Л. Живкова и от Съветското посолство за отливането на копия от тях за България. София. 09.10.1973. Копие. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1949, л. 89.

София, 9 октября 1973 г.

Дорогой Любим,

Не знаю, сможем ли мы связаться опять по телефону и поэтому пишу Вам это письмо. Сразу же после разговора с Вами зашел к Цветане Йордановне Паращук. Она сказала мне, что Государственный совет НРБ дал разрешение на вывоз творческого наследия Мих.[айла] Ив.[ановича] Паращука в УССР. Это наследие состоит главным образом из бюстов, преимущественно болгарских деятелей. А так как для нас, болгар следует оставить некаторые из этих скульптур, их нужно будет отлить. Поэтому Цв.[етана] Й.[ордановна] Паращук просит ваше Дружество обратиться по этому вопросу к первому заместителю председателя Комитета культуры и искусства тов.[арищ] Людмиле Живковой, а также к советнику по культурным вопросам при Посольстве в Софии с тем чтобы уладить практически отливку передаваемых бюстов. Она не в состоянии финансировать отливку.

На всякий случай даю Вам телефен Цв.[етаны] Й.[ордановны] Паращук: 72-23-73.

Привет всем домашним, друзьям.

Жму руку

ДОКУМЕНТ № 495

Писмо от Петко Атанасов до Андрий Нименко за съдбата на вдовицата на Михайло Парашчук, Цветана и за неговото културно наследство. София. 30.04.1964. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1973 , л. 1.

Уважаемый Андрей Нименко,

Обращаюсь к Вам от имени друзей и поклонников Михайла Ив. Паращука.

Супруга покойного профессора, как и он сам, довольно гордая женщина и, вероятно,не позволит себе просить у соответствующих властей пенсию. А жить надо. Когда был жив Михайло Иванович, она продавала что только могла, чтобы он не голодовал /а случалось, кажется, и это/ и если бы не ее заботы, профессор наверно не был бы жив давно.

Болгарские умы обыкновенно работают с опозданием и поэтому следовало бы напомнить соответствующим товарищам о том, что болгары обязаны чем то семье покойного скульптора, давшего так много для Болгарии.

В связи с этим мы позволяем себе обратиться к Вам и через Вас к украинским друзьям Михайла Ивановича с просьбой сделать запрос.

Отделу „Изобразително изкуство” при Болгарской академии наук.

Отделу „Изкуство” при ЦК на БКП, тов.[арищ] Венелин Коцев, чтобы Вам в Киев были посланы все материалы в связи со смертью и похоранами М. И. Паращука /что было писано в газетах и что было сказано на похоронах/, а также сведения о судьбе его вдовы.

Кланяйтесь товарищам и колегам

София, 30.IV.1964 Уважающий Вас

ДОКУМЕНТ № 496

Писмо от Андрий Нименко до Петко Атанасов за архива, творби и вещи на М. Парашчук. Киев. 20.11.1964. Препис от препис. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1973, л. 2.

Препис

Писмо на Андрей Нименко, художник-изкуствовед- Киев до
Петко К. Атанасов

Здравствуйте Петко!

Ваше письмо получил. На днях я передал во Львов халат Михайла Ивановича через хорошо знакомого моего товарища из Института.

Наверное И.[ван] С.[авич] Романченко уже сообщил Вам и Цветане Йордановне об этом. Относительно костюма. Я его оставил у своих родных в деревне. И теперь не имею возможности быстро привезти сюда в Киев, так как это за 500 км. В Болгарии не было разговора о передаче костюма в адрес Ивана Сав/в/ича Романченко и потому Ваша просьба застала меня неподготовленным, чтобы ее выполнить.

Вси эти дни по приезде В.[асиля] И.[льича] Касияна из Италии говорили о возможности что-то предпринять с тем, чтобы помочь Цветане Йордановне.

В.[асиль] Касиян поручил мне составить письмо с ходатайством о приобретении, если это будет возможно, художественного наследия Михайла Ивановича, а также издании монографии о нем.

Я сам после отдыха в Болгарии чувствую себя хорошо. Только очень и очень занят. Написал очерк о Болгарии „Здравейте другари”, где выложил все свои симпатии к Софийчанам и благодарность за внимание, которым Вы меня окружали.

Передайте большой привет Цветане Йордановне и напишите, что можно было бы приобрести или получить в Адрес Академии Наук или Союза художников из

1. Архивов /до-болгарского периода/
2. Библиотеки /украиника/
3. Гипсовых отливов /портреты, композиции/
4. Все, что необходимо, должно быть у нас /на Ваше усмотрение/.

С дружеским приветом. Еще раз Вам признателен за внимание.

Киев. 20.XI.1964 г.

Андрій Німенко

мой адрес: Киев, переулок Чекистов 14 кв. 63.

ДОКУМЕНТ № 497

Писмо от проф. Иван Романченко до Петко Атанасов за получени от Архива на БАН брошура и микрофилм; за историята на стихотворението на Драгоманов „Поклик до братів славян"; за маската на Драгоманов от Б. Шатц, съхранявана от Парашчук и за бюста на М. Драгоманов от Парашчук. Лвив. 26.11.1961. Оригинал. Машинопис и ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1991, л. л. 35, 35 г.

Др. Петко Атанасову

26. ноября 1961 г.
м. Львів

Дорогой другарю!

Брошуру „Про українських козаків, татар і турків" получил. Получил и микрофильм из Архива БАН. Очень любезно с их стороны. Конечно, я в первую очередь Вам обязан тому, что получил микрофильм. Завтра иду в Билиотеку к увеличительному аппарату читать этот важный для меня документ. Спасибо сердечное Вам дорогой другарю /очень мне нравится это слово: „другарь"/.

Стихотворением Драгоманова „Поклик до братів славян" Вы меня очень заинтересовали. Это единственое стихотворение Драгоманова. Его история довольно печальна. Молодой ученый М. Драгоманов, как Бисмарковие идеи „Дранг нах Остен" цинично воплощались в подготовку к войне против слав"янких народов, в часности против России. Настоящему потриоту было грустно и горестно наблюдать милитаристические поползновения германских вояк. Это одна сторона дела. Вторая сторона: в Киеве среди реакционной, т. е. националистической части „Старої громади" оживились тенденции ненависти не только к царскому правительству к русской реакции, но вообще к „москалям". Некий А. Чужбинский в угоду этой человекуненавистнической части интеллигенции укр. и написал свою поэзию „Ще не вмерла Україна" Эта песня сейчас взята националистами разных оттенков на свое идейное вооружение. Она дышет ненавистю к русскому братскому народу.

Драгоманов вел упорную борьбу с националистами, в особености с теми, кто не видел в России две России: царскую и народную, кто не видел и две культуры в России: реакционную и переводую, прогресисивную. Драгоманова возмущала узость взглядов националистов. Крайне возмущала Драгоманова и русская дипломатия, не видевашная, что Германия готовится к войне против России. Под влиянием этих событий и появилась книга Драгоманова „Восточная политика Германии и обрусение". Своим острием она нацелена на воинственных вояк Германии и на российских дипломатов с их пагубной политикой. Одновременно с этим появилось и стихотворение, написанное в Германии „Поклик до братів славян". Послал это стихотворение Драгоманов в Киев. Там Михаил Петрович Старицкий передал это стихотворение Драгоманова и опобликовал в первой книге жур. „Правда" /Львов, 1872 г./ под псевдоним ГЕТМАНЕЦЬ. Драгоманов был крайне удивлен и возмущен, что его стихотворение несколько „попорченое", измененое появилось в первом номере журнала „Правда" /1872/. Об этом Драгоманов рассказал в своих блестящих „Австро-руських споминах", Львив, 1889, стр. 57.

В собраниях сочинении Михайла Старицкого и до Октебря и теперь вмешается это стихотворение, как его собственное произведение и врвсе не упоменается подлинный автор –Драгоманов.

Какой то Борис Гомзин[35] написал по поводу этого стихотворения Драгоманова и М. Старицкого специальную исследовательскую статью. Она напечатана в гектографическом сборнике в Праге, в 1932 году под названием ПРАЦІ ВИСОКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ ІМ. МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА у Празі. ДРАГОМАНІВСЬКИЙ ЗБІРНИК ПІД ЗАГАЛЬНОЮ РЕДАКЦІЄЮ ВАСИЛЯ СИМОВИЧА. Прага, 1932, стор. 67-103.

В этой статье сравнивается стихотворение Драгоманова с поезией Михайла Старицкого. Откуда взял текст Борис Гомзин я не знаю? В работе не указываеся. Не исключено, что этот Гомзин читал этот автограф, Драгомановский автограф / ИЛИ это не автограф?/, о котором идет речь в Вашем письме любезном.

Очень интересно знать.

Если будете работать над этой темой, могу Вам поделать всевозможные выписки, если только у вас в Софии нельзя будет достать указанный сборник. Прислать его в Софию нельзя, нет возможности.

Если можно, опишите мне этот автограф или не автограф стихотворения Драгоманова.

Очевидно мне в связи с Вашей находкой придется вносить некоторые изменения в свою работу, которая, как Вам известно, лежит в Издательстве.

О Бюсте Драгоманова ничего не знаю. Насколько мне известно то никакого бюста и не было. Б.[орис] Шатц сделал маску Драгоманова. Она находиться у проф. Мих. Парашчука. А о бюсте ничего никогда не слыхал. Очень интересно будет мне узнать поподробнее об этом.

В всяком случае, свежусь с скульптором и узнаю что либо о бюсте и тогда Вам скажу.

Мне известно, что во Флоренции где-то сохраняется макет паметника Пушкину А. С. [Среди деталей памятника представители разные русского народа, образ русского интеллигента списан с Михаила Драгоманова.]

Привет Вашей незнакомой мне, но близки насколько близки Вас меня, София другу Вашего серца.

Мои [дочери]просили Вас и кланятся и пожелаеть всего най-лучшего.

Ваш Ів. Романчен.

ДОКУМЕНТ № 498

Писмо от Иван Романченко до Петко Атанасов за хубавия прием на книгата на Ив. Романченко и Давид Заславски „Михайло Драгоманов", за получените вещи, кореспонденция и снимки на М. Парашчук, които Романченко е предал в Музея на украинското изкуство в Лвив и за предложението му към земляците на скулптора за подреждане на ъгъл в училището във с. Варваринци, посветен на Парашчук. Лвив. 15.01.1965. Оригинал. Машинопис. Рус. ез. ***ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1991, л. л. 82, 82 г.***

15.I.1965 ПЕТКУ К. АТАНАСОВУ

Львів

Дорогой ПЕТКО АТАНАСОВ!

Получил сегодня Ваше письмо и опечалился. Около месяца тому назад я послал ВАМ ВЫПИСКИ И ВЫРЕЗКИ РЕЦЕНЗИЙ НА „ДРАГОМАНОВА". Болшой пакет вышел. из Вашего письма видно, что Вы не получили этот пакет. Очень жалко. Пропал пакет в дороге. А там были в копиях все рецензии, просимые ВАМИ.

То обстоятельство, что энциклопедия так отозвалася о Драгоманове пусть не тревожит ВАС. Вот теперь, когда появляется все больше и больше сторонников Драгоманова, в том числе и правофланговых этих прихильников, то есть Вы, наш дорогой другарь, то отношение изменится в лучшую сторону.

Приятно мне читать то место из Вашего письма, где говорится о Ваших планах и розысках. ЧЕСТЬ ВАШЕМУ ТРУДУ!

Нового о ВЗАИМООТНОШЕНИЯХ ДР.[РАГОМАНОВА] И МОКРИЕВИЧА я ничего не знаю, кроме того, что и ВАМ известно. Это воспоминания МОКРИЕВИЧА о Драгоманове. Имеется у меня фильм переписки Драгоманова из Кравчинским. Но что там – не знаю. Все у меня времени не хватает добраться до этой переписки и прочитать ее хотя бы. Сейчас занят подготовкой не сокращенного „Драгоманова" для русского перевода. Что из этого выйдет – еще не знаю. Но работаю. О СОЧИНЕНИЯХ ДРАГ.[ОМАНОВА] в двух томах тоже все еще вопрос открыт. Предполагается издание литературно-критических статей в 2-х томах.

ВАШ „Дневник Драгоманова" сейчас у меня. Дали мне четыре дня сроку для написания вступительной части намного пошире, чем у Вас. Я уложусь в свой срок и в понедельник занесу в „Жовтень".

Они, кажется, в спешном порядке пропускают „Дневник”. Спрашиваете Вы, что будет сделано к 70-летию со дня смерти Драгоманова? Мне кажется, что кроме какой-либо статьи /если я или Заславский напишет/ ничего не будет. Дело в том, что как то у нас не принято отмечать даты СМЕРТИ, за исключением круглых /СТО, ДВЕСТИ../ У нас больше уделяется внимание датам рождения. Я одно время хотел выступить ко дню 70-летия со статьей „Драгоманознавство и „драгоманознавство”. Материалом я располагаю солидным по количеству. Но сейчас не знаю, как и будет. Много я мог бы ВАМ сказать, но рука не просится на бумагу. Вернее перо не просится на бумагу на эту тему.

Очень отрадно, я этим горжусь, что вопреки ожиданиям книга наша имеет уже 19 рецензий. Это небывалое явление. И будут еще рецензии. Я послал ВАМ целую стопу копий, в надежде, что Вы прочитаете их и у ВАС появится желание самому откликнуться на эту книгу. А теперь, очевидно, ничего на выйдет. На всякий случай посылаю ВАМ рецензию нашего общего знакомого Владимира Гавриловича Сокуренка.

Вам и Цветане Йордановне я послал газету с заметой о Паращуке. Получил халат и костюм. Пристроил личные вещи Паращука в МУЗЕЙ украинского искусства во Львове. Но чтобы они взяли эти экспонаты я приложил всю переписку Паращука и все фотографии, которые любезно Вы прислали мне и покойный Паращук.

Написал в с. ВАРВАРИНЦИ - родину Паращука письмо и призывал земляков организовать уголок в ШКОЛЕ О СВОЕМ ЗНАТНОМ ЗЕМЛЯКЕ. Молодые поклонники Паращука ухватились за это предложение. Так постепенно, но уверено идет дело к увековечению памяти Паращука.

Приезжал во Львов один товарищ и рассказывал, что КАСИЯН тоже стал более активным и предпринимает меры по отношению к ЦВЕТАНЕ ЙОРДАНОВНЕ. Что он там предпринимает? Не знаю. Очень мне хочется, чтобы Цветана Йордановна обрела покой, чтобы о ней позаботились в КИЕВЕ. Со своей стороны я все делаю, главным образом, активизируя руководящих товарищей. Д. Заславского я тоже уговорил действовать в Москве на СОЮЗ ХУДОЖНИКОВ. Он в тесной дружбе из УЧЕНЫМ СЕКРЕТАРЕМ СОЮЗА ХУДОЖНИКОВ СССР. Хочется верить, очень хочется, что все уладится, но когда?

ЖМУ ВАШУ РУКУ

Уважающий и любящий ВАС

подпис Ів. Романченко

ДОКУМЕНТ № 499

Писмо от Петко Атанасов до Иван Романченко за публикации, посветени на М. Драгоманов, за своята статия за него, за желанието на Цветана Пекарева да продаде бюста на Драгоманов и отлее от бронз автопортрета на Парашчук за поставяне на гроба му и благоустройване на гроба на Драгоманов. София. 21.02.1965. Копие. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1991, л. л. 83, 83 г.

Многоуважаемый и дорогой Иван Саввич,

Большое спасибо Вам за письмо от 24 января.

Ваше сообщение о Евг.[ене] Бачинском очень интересное. Постараюсь каким-нибудь образом узнать его адрес. Спасибо Вам и за сообщение о опубликованных воспоминаниях Гольстейн о Драгоманове. Надеюсь получить фотокопию из Нью-Йорка.

О [д-р] К.[апитон] Юрьеве, вернее о воспоминаний его о М. П. Драгоманове я не знаю, но быть может он и писал о нем. Относительно приглашения Драгоманова в Болгарию. Разумеется в этом главная заслуга д-ра Ив.[вана] Д. Шишманова. Какова же доля в этом – ра [д-р] К.[апитона] Юрьева я не знаю. Но не исключено, что и он участвовал в приглашении, так как был личным знакомым Захария Стоянова, в то время – сторонника Ст.[ефана] Стамболова.

Здесь работает в наших библиотеках историк Мирослав Лабунка из Колумбийского университета. Сказал мне, что кто-то в Соединених штатах пишет труд о Драгоманове. От него узнал, что

Евг.[ен] Бачинский жив и будто собирается стать или уже стал духовным лицом. Обещал снабдить меня сборником о Драгоманове, который вышел несколько лет тому назад на англ.[ийском] языке. От него также узнал, что вышедшея в Канаде Энциклопедия украинознавства на англ.[ийском] языке вышла и на украинском в Париже. Это очень интересно. Наверно буду писать д-р М.[ария] Шерер с просьбой снабдить меня.

Вас, надеюсь, спрашивали из Редации „Жовтня" относительно моего предложения и просьбы „соавторства" публикации Болгарского дневника Михайла Петровича [Драгоманова][36]. Хотя бы и Вы не отказали – это огорчило бы меня.

Передал в Институт литературы статью о Драгоманове, поправленную и дополненную. Обещают печатать. В сокращенном виде послал в Киев – в Исторический институт, Ф. П. Шевченко. Это о связах с Болгарией и болгарский период. Хочется писать о „Драгоманов и Югославия", однако собрал очень мало материала. А быть может не первых порах напишу, использую наличные материалы. Плохо лишь то, что почти нет времени, так как после 8-и часовой работы, в учреждении /я там переводчик и редактор Информационного издания на русском языке/, нет сил заниматься своими делами.

Цветана Йордановна получила пенсию. Ей хочется продать бюст Драгоманова, чтобы отлить бюст – автопортрет Михайла Ивановича [Паращука] и благоустроить его и Драгоманова могилу. В Киеве обещали что-то еще когда был в живых Михайло Иванович, но вероятно, ничего не вышло.

У нас только сейчас наступила настоящая зима - много снегу и радости для детей.

Всего наилучшего желает Вами и всей Вашей семье.

София, 21 февраля 1965

ДОКУМЕНТ № 500

Писмо от Петко Атанасов до Иван Романченко за наследството на Михайло Парашчук. София. 14. 04. 1965. Копие с автограф. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1991, л. 85.

Дорогой Иван Саввич,

В своем письме от 12 марта Вы спрашиваете меня, что можно сделать в отношении помощи Цветане Йордановне? Я не из тех, которые позволяют себе эту щедрость. А и что я мог посоветвовать? Мне просто кажеться, что все это нужно оставить на „самотек", а время покажет как и что необходимо будет сделать. Кстати, даже если Цветана Йордановна предложит соответствующим учреждениям на Украине дом и все наследие Михайла Ивановича, вся ее инициатива останется без последствий, как это случилось с одним украинским художником из румынской Буковины, если не ошибаюсь.

Относительно моей подписи – Вы не поняли меня. Как и прежде как автор и переводчик буду подписываться „Петко Атанасов", включая и в письмах, именно потому что меня знают как Атанасова, а не „Калушева" /как я подписывался до сих пор в письмах/ Одним словом – полная „унификация". Я не прочь, разумеется, чтобы меня „величали" по имени отчеству.

Узнал я из газет о смерти Д. И. Заславского. Жалко старика, каторый сделал не мало для Украины. А и для Вас лично это большая утрата.

Что нового в Львове? Как Ваше здоровье? Берегите себя и не переутомляйтесь. Хотелось бы видеть Вас, дорогой Иван Саввич, в Софии, а и для Вас такая поездка была бы полезной. Мне кажется, что пора Вам ее осуществить. Пишите!

Кланяйтесь всей Вашей симпатичной семье от жены и меня.

Ваш

София, 14 април 1965 подпис П. Атанасов

ДОКУМЕНТ № 501

Писмо от Петко Атанасов до Иван Романченко за значението на М. Драгоманов за Украйна и славянските народи, за възможностите за благоустрояване на гроба му и поставяне на паметна плоча на Софийския университет. София. 15.05.1965. Копие. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА 1710К, оп. 1, а. е. 1991, л. 89.

Дорогой Иван Саввич,

Получил Ваше письмо с копием письма к А[лексей] Е[лисеевич] Засенко, которое спешу возвратить к ней. Ваша инициатива прекрасна и я полностью ее одобряю и присоединяюсь. Хотя бы Ваша „интервенция" была успешной. Мы отмечаем торжественно годовщины Шевченка, называем „великой" Лесю Украинку, ученицу Драгоманова, а не смеем назвать „учителем" самого Драгоманова, не говоря уже о чествовании человека, который сделал для Украины, для всей России и славянства гораздо больше всех других /в сущности фигуру Драгоманова невозможно сравнивать с другими деятелями Украины и не только Украины/. Но дело не только в чествовании. Следовало бы читать и Драгоманова, этого воистину великого мыслителя и заботясь о судьбе народа, претворять в жизнь его советы. Пора вслушаться в голос человека, который предсказывал настоящее еще в начале 80-х годов прошлого столетия.

Дом, в котором жил М. П. Драгоманов, не существует. На его месте давно построено 5-ти[37] или 6-ти этажное здание. Но можно было бы прибить доску на здании Высшей школы, где он преподавал. Пора благоустроить могилу Михайла Петровича. Вы можете быть уверены, что мы выдвинем этот вопрос, но успех его реализации в основном зависит от Киева. Нас тоже, к сожалению, нужно подталкивать и нам нужны „вказівки".

Мне бы очень хотелось знать, дорогой Иван Саввич, что ответит Вам А[лексей] Е[лисеевич] Засенко

Я не забыл о Вашей просьбе относительно д-ра К.[апитон] Юрьева и в скором времени напишу Вам.

София, 15 мая 1965 Ваш

ДОКУМЕНТ № 502

Писмо от Петко Атанасов до Иван Романченко за предстоящо изпращане на очерка му за Михайло Парашчук за публикуване в сп. „Жовтень". София. 07.03.1969. Копие. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1991, л. л. 159, 160.

София, 7 марта 1969 г.

Многоуважаемый Иван Саввич,

Поздравляю Вас от всего сердца с юбилеем и желаю Вам здоровья, сил и вдохновенья в творческой деятельности! Всяких благ желаю и всей Вашей семье!

Несколько дней тому назад закончил очерк о Мих. Ив. Паращуке и русский перевод послал в редакцию „Жовтня". Не знаю как они его встретят, но я должен был сказать, хотя и довольно лаконично, о его трагедии, даже не называя имен. Просил напечатать полностью, но Вы могли бы при наподі сказать редакторам, что они могли бы зачеркнуть имена некаторых украинцев, о которых я упоминаю, в часности парижского периода жизни Михайла Ивановича. Это не так уж важно – можно и без них. Во всяком случае я очень дорожу этой публикацией! Тем более, что перед отъездом в Львов Цветана Йордановна сказала мне, что боюсь писать о Михайле Ивановиче! Это, разумеется,

вздор, так как в самые тяжелые годы для Михайла Ивановича я напечатал первую о нем статью в нашем журнале „Славяни" /к 80-летию в 1958 г./, которая вышла в украинском переводе и в „Вітчизне" и тем самым я, ничуть не преувеличивая, „открыл" скульптора для украинцев, точно так, как „открыл" Ив. Франка и других украинцев для болгар /некоторые из них даже не желали этого/. Но дело было не в страхе, а в том, что я не желал повторять раз сказаное о скульпторе мною, что сделал один автор к юбилею Михайла Ивановича, разукрасив то, что я опубликовал в свое время в „Славянах". А он даже не встречался со скульптором. Но это не важно. Я даже был рад его небольшой статье /очерку/, так как она было пощечиной для тех, которые травили Михайла Ивановича. Так что, если моя большая работа увидит свет в „Жовтне" это будет большим сюрпризом для Цветаны Йордановны, которая не знает что я закончил очерк и предложил его в „Жовтень".

Вот Вам и откровения, которых Вы давно не получили от меня.

Скоро выходит моя большая работа о М. П. Драгоманове. Она лежала в портфеле редакции около пяти лет. Многое можно было бы добавить, сказать иными словами, но не только я в этом виноват. Пошлю Вам оттиск.

Еще раз поздравляю Вас!

подпис П. Атанасов

ДОКУМЕНТ № 503

Писмо от Наталия Семанюк до Петко Атанасов за зала-музей на М. Парашчук в Снятин. 03.01.1965. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1996, л. 300.

У Р С Р

Управління культури виконкому Івано-Франківської обласної Ради депутатів трудящих
СНЯТИНСЬКИЙ ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ М. ЧЕРЕМШИНИ
Івано-Франківська обл., м. Снятин, вул. Леніна 101 Телефон № 0-61

==========

№ 3 3 лютого 1965 г.

ДОРОГОЙ ПЕТКО АТАНАСОВ!

Недавно отримала я листа від Цветани Йорданівної, яка повідомляє, що ті цінні пам"ятки по Івановичу Михайлі, які вона була пороздавала, вже надіслано до Романченка і він віддав їх вже в музей. Справа улаштування кімната-музею проф.Паращукові наладнюється дуже гарно. Почавши від Львівського музею, до його родинного села Варваринець одержуємо дуже гарні відзиви в цій справі.

Зробите добру справу, коли надішлете ТЕЛЕГРАМУ на адресу: КИЇВ, Кірова 4, Комітет по Шевченківських преміях – такого змісту:

„Висуваю на Шевченківську премію монографію Романченка І.С. і Заславського Д. Як найкращий здобуток про болгарського друга Драгоманова Михайла П.[аращука]"

Чим скорше, тим краще.

На всичко добре!
Ваша Наталія Семанюк.

ДОКУМЕНТ № 504

Писмо от Н. Кравцев, инспектор в Управлението на музеите при Министерството на културата на УССР до Наталия Семанюк, директор на Литературно-мемориалния музей "Марко Черемшина" в Снятин с молба да уточни условията за предаването на вещи на Михайло Парашчук в украински музеи. Киев. 05.08.1965. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 25, л. 1.
ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 2065, л. 14

Препис от препис

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР

Київ, Свердлова, 2 Телефон 9-07-71

==========

№ 8. 1128 5 серпеня 1965 р.

ДИРЕКТОРУ СНЯТИНСКОГО
ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНОГО
МУЗЕЮ М. ЧЕРЕМШИНИ

Шановна Наталіе Василівно!

Ваш лист, в якому йдеться про передачу музеям України меморіальних речей професора Паращука Михайла з Софії, нам передав голова Спілки художників УРСР тов. Касіян В. І.

Галина Степанівна, яка нещодавно пішла у відпустку, доручила мені написати Вам особистого листа і взнати про слідуюче. Для розгляду питання про передачу речей проф. Паращука необхідно знати, про які саме речі йде мова, бажано б було мати список іх з детальним описом. Крім того, необхідно знати на яких умовах передаються ці речі: безкоштовно, чи шляхом продажу.

Просимо Вас, шановна Наталіе Василівно, по змозі повідомити ці дані.

З пошаною
Інспектор Управління музеів
Н. Кравцев

ДОКУМЕНТ № 505

Писмо от Петко Атанасов до Наталия Семанюк за последните дни от живота на М. Парашчук. София. 15.02.1967. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1996, л. 337.

София, 15 февруари 1967 г.

Добър ден, многоуважаема Наталия Василевна,

Отдавна не сте се обаждали и ние не знаем как сте, оздравяхте ли, по-добре ли сте?

Неотдавна бях при Цветана Йордановна, от която разбрах, че отново Ви е писала някакви нелепости. Моля Ви, не обръщайте внимание на такива неща. Това е струва ми се мания, от която, за съжаление, тя не може вече да се освободи. Как иначе, може да се обясни нейното държане с мен: след смъртта на Михайло Иванович по нейна молба заминах за Карлово и от там за с. Баня, за да прибера от бившия царски дворец дрехите и вещите на Михайло Иванович; смятам, че изпълних добросъвестно тази задача. Но ето, че вече на няколко пъти Цветана Йордановна ме запитва: „Петко, не намерихте ли в Баня записки на професора?" /Някой й казал, че при престоя си в Двореца Михайло Иванович се занимавал с писмена работа./

При нас е още зима, но пролетта скоро ще започне да чука на вратата. По този случай ние Ви изпращаме нашите най-искрени, топли и сърдечни благопожелания.

София и аз Ви прегръщаме нежно.

Ваш

ДОКУМЕНТ № 506

Писмо от Наталия Семанюк до Петко Атанасов за годишнина на М. Драгоманов, за предстоящо посещение на Цветана Парашчук в Украйна, за предстоящо откриване на музейни зали, посветени на скулптора в музеите в Лвив, Тернопил и Варваринци. София. 01.04.1967. Оригинал. Машинопис. Укр. ез.

ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1996, л. л. 338, 338г., 339, 339г.

СКЪП ПЕТКО АТАНАСОВ

І хоч давно вже не писала я до Вас – важна причина моя тяжка хвороба. Но думками я часто я линула до Вас, як до справжнього щирого друга. Це гарно, що Ви давали все таки о собі знати. Радію, що Ви, Софія і мала Маріца здорові і все коло Вас гарно. Як багато хочеться з Вами поговорити отак по душі, як я була у Вас або навіть, як коротко побували Ви, у нас. Мимо всього цього, що я була хвора, я слідкую за Вашими виступами в пресі, в журналах. Саме коли йшов ювілей Драгоманова я лежала в лікарні в Івано-Франківську. Смутно, що в Болгарії, в Софії пройшов ювілей безслідно. Трудно. Думаю, що з часом повернеться знову сприятливі умови довгождані – і для Драгоманова. Ви, дорогий Петко Атанасов, записались в історії нашої культури золотими буквами. Ви збагатили скарбницю болгарсько-української літератури, за це Вам, зокрема від покуттян – велике спасибі!

Ваше гостювання на Прикарпатті не забувають, ні Прикарпаття, ні Покуттяни. Хочеться мені знати, попри Вашу нову професію, над чим зараз працюєте, зглядно, що готуєте до друку? У Вас стільки роботи, як живеться Вам в новому помешканні, чи маєте трошки городу? Певно, Софія вже садить квіти, а маленька доня допомагає? Що роблять наші старі друзі Мартинов, що до Цвитани Йорданівної я слухаю Вас. Робила старання як могла. Образилася, що міністерство культури взяли мене за посередника до переговорів її приїзду до нас і придбати експонати для кімнат музею у Львові, Тернополі і в селі Варваринцях. Мені це дуже прикро, Але трудно. В останньому листі вона заявила, що не дозволяє більше клопотань робити. А шкода! Шкодую, що коли був п»ятий з»їзд письменників, який мене дуже цікавив, я лежала в Івано-Франківській лікарні. Заходом Христини і партійних керівників помістили мене в обласну партійну лікарню. Там я мала всю належну лікарську опіку. По з»їзді прямо з Києва приїхала мене відвідати Ірина Вільде і привезла з собою вітання від Спілки письменників.

Дуже порадував мене цей п»ятий з»їзд промови Олеся Гончара, Новиченка, і інших Як також теплі слова про мову і культуру Шелеста.

У нас до 50-річчя просто кипить робота. Готуємо новий путівник по музею, видаємо роботу «Черемшина в спогадах і віршах». Олександр Кетков гарно висловився про мої нариси з «Подорожі по Болгарії» і мабуть видавництво «Карпти» видадуть. Хочу присвятити болгарським друзям, яким завдячую свій побут в Болгарії. Ви, один з перших, дорогий Петко Атанасов, чи читали Ви в «Літературній Україні» з лютого 1967 року епізод з побуту в Болгарії? Дивно, що не замаракували Вас, як ініціатора моєї подорожі до Болгарії.

Цими днями приїхав радіовузол з Києва до Снятина і я мала виступ про Черемшину, його героїв життя на Прикарпатті, на Покутті, про наш музей, цей виступ призначений на виставку в наших павільйонах до Монтреалю. Одначе, в квітні місяці поїду на Закарпаття підлікуватись.

Мої всі здорові, Марія Василівна і Ілля Іванович [Семотюки] бавлять внуки: Андрійка, Романа і наймолодшого Надусиного – Святослава. Наші прихильники музею вітають Вас з весною. Маємо в Музею екскурсовода по штату, а справді це науковий працівник. Молода жінка гарно і добре співпрацює. Погідна і обов»язкова – це велика допомога музеєві.

Ну що ж буду кінчати. Дуже мені буде приємно може Вам, яку книжку прислати?

ДОКУМЕНТ № 507

Писмо от Зиновия Франко до П. Атанасов за направените постъпки пред украински висши учреждения за организиране на посещение на М. Парашчук в Украйна по време на тържествата, посветени на 150 годишнината от рождението на Т. Шевченко. Киев. 11.11.1963. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 2247, л. л. 3, 3г., 4, 4г.

Думите на консула: Само покана от офиц[иално] учреждение – А[кадемия на] Н [ауките], Съюз на худ.[ожниците] или ред.[акцията] на „Ист.[ория] на укр.[аинското] изкуст[во]". Не става дума и за финанси. И веднага всичко ще се уреди.[38]

Дорогой тов. Атанасов.

Очень благодарна Вам за письма и присланные фото. Ваше первое письмо прошло уже несколько „инстанций". Я показала его Максиму Фадеевичу Рильскому, а он с ним ходил по высшими инстанциям. Ответ очень расплывчатый. Посоветовали тов.[арищу] Паращуку обратиться в советское посольство и там разрешить все вопросы. Откровенно говоря, это не тот ответ, которого мы ждали. Ну, вобщем, если это не утруднит дорогого нашего Паращука, порекоменуйте ему туда зайти.

Максим Фадеевич очень отзывчиво, я б сказала серечно, отнесся к моей пропозиции пригласить Вас на празднование Т. Шевченко. Сказал, что обсудит этот вопрос с М. Бажаном и надеется, что это удастся сделать. Ориентовно дата празднования 150-летия с дня рождения Т. Шевченко назначена на середину мая 1964 г.

Ваша корреспонденция о вечере Леси Украинки, которую к сожалению не смогла поместить „Літературна Україна" (она дала заметку своего корреспондента) передана у „Вітчизну", в ближайшем номере которого она увидит свет. Кстати, у „Вітчизне" Ваш знакомый Микола Олейник с удоволствием взял Вашу статью и велел передать Вам сердечний привет.

Получила письмо от нашего общего знакомого Миколы Малярчука. Оказывается, он успел уже защитить диссертацию. Если его увидите, поздравте его от меня и моего отца.

Мой отец[39] (чуть не забыла) очень благодарен за подарок. Пришелся по вкусу.

О Болгарии, и в особенности о Софии, о Вас у меня остались самые хорошие воспоминания.

Еще раз за все сердечно благодарю.

11.XI.[19]63 подпис Ваша З. Франко

Бележки

1 Парламент на Отечествения фронт.

2 Централен държавен архив и музей за изкуство и литература на УССР, Киев. Бел. Е. Х.

3 Шевцова, Ніна „Уклін землі рідній” , статия /илюстрована/ за посещението на Цв. Парашчук в Украйна и за направените от нея дарения на творби на съпруга и на музеи в Лвив, Тернопол и Киев, отпечатана във в. „Культура і життя”, бр. 9 (1463), с. 2, 30 січня 1969 р. ,Орган МК УРСР та Республ. Комітет Профспілки Праців Культури. Київ.ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 48, л. 5, 5г. Бел. Е. Х.

4 Същата а. е. л. 5 Акт за приемане-предаване на същите творби, подписани от Цв. Парашчук и Д. О. Горбачов, главен зав. хранилище на музея. Киев. 18.12.1968. Оригинал. Машинопис. Укр. ез. Бел. Е. Х.

5 Къща с двор на ул. „Венера” 6.

6 Месец юли 1997 г., когато почина Й. Пекарева на мястото на къщата на ул. „Венера” 6 вече се строеше многоетажна кооперация. В същия двор се намира и къщата на Пекареви. Вероятно мястото на къщата на сем. Парашчук е било отчуждено или заплатено на Йорданка и Христо Пекареви. Не съм чувала от Й. Пекарева, че зълва и Цветана Парашчук е успяла да изпълни това свое желание - да завещае къщата с двора си на споменатите музеи и Съюза на художниците в Украйна. Бел. Е. Х.

7 УОД – Украинское общество дружбы и культурных связей с зарубежными странами (действало во времена СССР). Бел. В. М.

8 Документ № 115 в настоящия сборник. Бел. Е. Х.

9 В Увода си (на Е. Хакова) в Научно-инвентарния опис на ф. 1717К, стр. 11 за мястото на срещата на представители на архивите на Украйна и България вместо София погрешно съм посочила Киев. Бел. Е. Х.

10 Петро Кравчук, украинец, живеещ в Канада, журналист.

11 “Тарас Шевченко в Канада” – ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 668, л. л. 1, 2.

12 В оригиналите на писмата, думите са подчертани от Цв. Парашчук. Бел. Е. Х.

13 Приемам. Бел. Е. Х.

14 София Карлова Атанасова, съпругата на Петко Атанасов. Бел. Е. Х.

15 Украински скулптор (1929-2005), паметници на Т. Шевченко (Шале-сюр-Люен, Франция), А. Пушкин (Тернопил), В. Вернадски, Н. Гогол (Киев) и др.

16 Творби и архивни документи на тези художници бяха показани в документално-художествените изложби „Руските художници в България” с каталог 1995 г. и „Бялата емиграция в България”, с каталог 1996.

17 През 1958 г. в Българския исторически архив на Народната библиотека “Св. св. Кирил и Методий” е заведено първото постъпление от фотокопия на документи за Михайло Парашчук като архивен фонд № 552 “Михаил Иванович Парасчук” /”Обзор на архивните фондове, колекции и еденични постъпления, съхранявани в Българския Исторически Архив”, кн.VII. София. 1986. стр. 205/. Така също и НИО 1717К, анотация № 1748.V-1б. Писмо от Михайло Парашчук до Георги Михайлов Добрев, директор на НБКМ с благодарност за откриването на архивен фонд на негово име в Народната библиотека “Св. св. Кирил и Методий”. София. 01.1959. Чернова. Ръкопис. 1л. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 559, 1л. През 1984 г. постъплението е предадено на Централния партиен архив. Второ копие от същите документи /20 бр./ са предадени на семейство Парашчук още в процеса на тяхното изработване и се намират в архива му / вж. ф.1717К, оп.1, а. е. № № 24, 44, 62, 149, 167, 489, 549, 621, 766, 828, 829, 830, 887, 909/. В хода на НТО на ф. 1710К „Петко Атанасов”, след внимателно сверяване на двата комплекта копия единият отнесох към фонд 1710К, оп.1, а. е. 1151. При НТО на 1717К, оп. 2 след още една внимателна проверка на описите на бившия Партиен архив се оказа, че друго самостоятелно или присъединено към друг фонд постъпление в бившия Партиен архив за Парашчук няма. Проверката се извърши и от дългогодишни колеги в архива и беше потвърдено от директора на ЦДА Г. Чернев. Е. Х.

18 Александр (Олександер) Архипенко, украински и американски скулптор.

19 Атанасов, Петко. Скулптор Михайло Паращук – „Жовтень” (Львів) 1969, ~ 11 – Д. Ст.

20 Д-р проф. Федченко, Павел Максимович – в то время заведующий Отделом культуры ЦК КП Украины. Он принимал Цветану Паращук. Д. С.

21 Эти 2 дневника находятся с 1984 г. в ЦГИАБ в Софии, фонд 1717 – Д. Ст.

22 Сотрудница газеты „Работническо дело” Д. Ст.

23 Бележки на Дмитро Степовик, направени вероятно при ползването на документите от фонда на Парашчук, след постъпването им в ЦДА.

24 А. Митюков – председатель Государственного комитета УССР по делам архивов. Имел встречу с Цветаной по вопросу передачи архива М. И. в Киев (бел. Д. Степовик). По-горе в документ № 451 в писмото на Цветана Парашчук до Людмила Андреевна Проценко /София, 27.03.1973/ се споменава за тази среща с Митюков, състояла се в София през ноември 1972 г. /Бел. Е. Хакова/. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 894, л. 1, 1г.

25 „Българските скулптури на Михайло Парашчук”- Пламък, 1973, № 10, с. 105-108. /Бел. Д. С./

26 Бел. на Д. Степовик – „Любомир Копыленко – сотрудник Дома дружбы СССР и НРБ в Софии в 1973 г.” /Любим Копиленко - бел. Е./

27 Бележка на Д. Степовик

28 В. Якушченко – директор на Музея за украинско изкуство – Лвов /бел. на Д. Степовик/.

29 Бележка на Д. С. Бел. Е. Х.

30 Личният архив на Петко Атанасов комплектувах за ЦДИА /ЦДА/ през 1982г., като периодично го попълвах с нови материали. Последните постъпления /дарения/ от шест кутии /х 18 см./ получих през 2003 г. и няколко листа опис на речници - 2004 г. Първото (основно) постъпление на фонда беше предадено на ЦДА от съпругата на Атанасов, София.

Научно-техническата обработка на фонда започнах 80-те год., след продължително прекъсване през 2002 г. възстанових работата по фонда и през 2006 г. я завърших. Фондът съдържа 42 кутии /х 18 см. – 7, 47 м./ документи, снимки, периодичен печат, оригинални и печатни статии и преводи на Атанасов, голяма кореспонденция с негови колеги – преводачи, журналисти, писатели, културни дейци от Украйна, Полша, Русия, Сърбия, Канада и др. които са класирани в 2424 а. е. в един опис. Документите и материалите във фонда се отнасят за периода 1884 г. до 2004 г. Описът съдържа подробна историческа справка, схема и библиография. През февр. 2007 г. описът на ф. 1710К е бил утвърден от ЕПК. и директора на ЦДА – същите а. е. със същите номера, с изключение на отчислената последна, съдържаща копие на Документи, снимки и анотации от фонд 1710К са използвани в НИО 1717К и в настоящия сборник. Бел. Е. Х.

[31] Снаха, вдовица

[32] Иван

[33] също

[34] В машинописното копие /л. 5/след събития следва: ...из българския период и по-специално спомените си за проф. Иван Д. Шишманов, проф. Михайло Ив. Паращук и др. Това е извънредно важно за историята на Полша, България и Украйна, която Вие, както разбирам, обичате, както са я обичали и обичат много поляци, между които и известният патриот българофил Мих.[аил] Чайковски /Садък Паша Бел. Е. Х./.

Благодаря Ви още веднъж за любезното писмо и Ви пожелавам крепко здраве и творчески сполуки за благото на полския народ.

С искрено уважение
Петко. К. Атанасов

Не знаете ли нещо за съдбата на Драгомановия архив, който бил откупен на времето от Украинския институт във Варшава? Бел. Е. Х.

[35] Журналист; Гомзин, Борис "България и Украйна", статия за установяването на официални дипломатически отношения между България и Украйна през 1918 г., отпечатана във в. "Светоглас", орган на дружеството на чуждестранните публицисти и писатели в България, год. I, бр. 4, окт. 1936. София. Печатно. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 516, л. л. 5-8.

[36] "Михайло Драгоманов духовност и свобода. Избрани статии, дневник и писма на учения", съставителство и превод Пенка Кънева. София. 2005. с. с. 1-157. Дневникът - с. с. 41-155.; с. с. 39-40 „Българският дневник на Михайло Драгоманов"- бележки на съставителя, последен абзац от бележките „Дневникът " е написан на руски език. Подготвен е за печат от българския литературовед Петко К. Атанасов, който е и автор на бележките към него". За работата на П. Атанасов по пубикуването на същия дневник повече информация в архива на Атанасов ЦДА ф. 1710К, оп. 1. и в подробния опис на фонда. Бел. Е. Х.

[37] Юрчук, Михайло „Дните на Украйна в България ще продължат три месеца", информация за официалното откриване на мемориалната плоча, поставена на къщата, в която проф. М. Драгоманов е живял в София, на ул. „Денкоглу" № 40; текст на плочата „Тук живя и твори от 1889 до 1895 г. изтъкнатият украински учен – историк и общественик, професор в Софийския университет Михайло Драгоманов (1841-1895)"; снимки на официалните лица /В. Москаленко, Иван Стоянов, Стефан Софиянски, Иван Курас, Иван Драч/ и на В. Москаленко, първи секретар в Посолството на Украйна в България, пред плочата, отпечатани в „Украйна прес", частно издание за бизнес, политика, история, култура и спорт, год. II, дек. 1996 г. , бр. 12 (24), с. 6. Бел. Е. Х.

[38] Бележка на Петко Атанасов над текста и в дясно по дължина на първия лист на писмото /л. 3/.

[39] Тарас Иванович Франко – украински писател, син на поета Иван Франко.

Глава седма

ДОКУМЕНТИ И ОТЗИВИ ЗА М. ПАРАШЧУК И АРХИВА МУ В БЪЛГАРСКИЯ И УКРАИНСКИЯ ПЕРИОДИЧЕН ПЕЧАТ, В ИНТЕРНЕТ И ДР., СЛЕД ПОСТЪПВАНЕТО МУ В ЦДА

ДОКУМЕНТ № 508

Писмо от председателя на Общинския съвет за култура в Сливен до Йорданка Пекарева за организиране на изложба на творби на М. Парашчук и с молба за предаване на творбите, съхранявани в дома на Парашчук за експониране в изложбата; протокол-опис на предадените творби. Сливен. 11.11.1982. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 4, л. л. 1, 2.

Др. Пекарева,

Сливенски окръг е побратимен с Тернополска област – Украйна, откъдето е вашият именит роднина МИХАЙЛО ПАРАСЧУК.

Наш представител ни информира, че оставеното от него скулптурно наследство се съхранява от Вас.

На 20.XI.1982 година от Тернопол предстои да пристигне културна делегация на най-високо ниво. Общинският съвет за култура-Сливен желае да уреди изложба на МИХАЙЛО ПАРАСЧУК, което е повод работите му да бъдат реставрирани, консервирани и съхранени.

Общинският съвет за култура изпраща при Вас своите представители:

Сашо Делиминков – зам.[естник] председател на Об[щински] С[ъвет] [за] К[ултура]
Стефан Георгиев – директор на ОЦ на ФФФ
Стефан Кънев – скулптор-преподавател в ССХУ

На които можете да предоставите желаните материали за изложбата.

Освен скулптурните работи, които се съхраняват в неговия дом, най-учтиво Ви молим да отстъпите автопортрета на Парасчук, който ще Ви бъде върнат след закриване на изложбата – до 20.I.1983 година.

Експонатите ще бъдат получени с подробен опис – протокол.

Благодарим Ви за съдействието, което ще ни окажете.

С УВАЖЕНИЕ
ПРЕДСЕДАТЕЛ на Общ[ински]С[ъвет] [за] К[ултура]: подпис
/Кр. Владимирова/

ПРОТОКОЛ-ОПИС

Днес, 11.11.1982 г. упълномощените от Об[щински] С[ъвет] [за] К[ултура]
Сашо Ст. Делиминков – зам.[естник] председ.[седател] [на] Об[щинския] С[ъвет] [за] К[ултура]
Стефан Георгиев – директор на ОЦ на ФФФ
Стефан Кънев – преподавател по скулптура в С[средното] С[пециално] Х[удожествено] У[чилище]

Получихме от Йорданка Пекарева, сродница на Михайло Паращук следните скулптурни фигури на проф. Паращук:

1. Бюст на Д. Благоев – гипс - 2 бр.
2. Автопортрет на Паращук – гипс - 1 бр.
3. Глава на дете – гипс - 1 бр.
4. Бюстове-мъжки портрети – гипс - 4 бр.
5. Капител – гипс - 1 бр.
6. Фризов фрагмент – декоративен – гипс - 1 бр.
7. Декоративни розетки – гипс - 4 бр.
8. Маски – митологични образи – гипс - 2 бр.
9. Калъп на Иван Рилски – гипс - 1 бр.
10. Калъпи на релефи- деца – гипс - 2 бр.
11. Сатир митологичен образ - 1 бр.
12. Глава – релеф на Д. Благоев - 1 бр.
13. Релеф – образа на Яворов - 1 бр.
14. Портрет на Йордан Пекарев - 1 бр.

Протоколът-опис се състави в два еднообразни формуляра /по един за двета страни/

Приел фигурите 1. подпис С. Делиминков
2. подпис С. Георгиев кръгъл печат
3. подпис С. Кънев

Предала съгласно описа : подпис Й. Пекарева

11.11.1982 София

ДОКУМЕНТ № 509

Интервюта на Васил Жукивски с Емине Хакова и Йорданка Пекарева, публикувани в „Укрйна прес" частен вестник за бизнес, политика, история, култура и спорт, год. 1, бр. 4, април 1995 г, с. 6. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 9, л. 3.

Украинецът Парашчук е основоположник на архитектурната скулптура в България

Това име липсва в „Большая советская энциклопедия". Няма го и в „Советский энциклопедический словарь". Макар че е ученик на Роден. В енциклопедическия справочник „Митці Украіни" (Творци на Украйна) за него пише:

„Парашчук Михайло Иванович (16. 11. 1878, с. Варваринци, Тернопилска обл.-24.12.1963, София) - украински скулптор. Получава художествено образование първоначално в Краков. После работи в Лвив под ръководството на А. Попел. През 1910 г. завършва Академията „Жулиен" в Париж, майсторството си усъвършенства при Огюст Роден. От 1911 до 1913 г. живее в Киев. През 1922 г. пристига в София..."

Кой е Парашчук и какво е направил за България? За него няма да говорим ние, украинците. За него и неговото творчество ще говорят документите и българските интелектуалци.(вж. стр. 7)

Тук „У-прес" си позволява от името на свободна Украйна да благодари на две жени - на специалиста –архивист Емине Хакова и на Йорданка Пекарева, снаха на съпругата на Парашчук, направили богатия архив на този изключителен украинец достояние на поколения българи и неговите сънародници.

Емине Хакова: „Обработвах този архив с особено чувство"

Родена е през 1950 г. в Сухиндол, Великотърновско. Завършила е Софийския университет, турска филология. Работила е като журналист[1]. От 1978 г. е в Централния държавен архив като

специалист-архивист. Омъжена. Съпругът и Дженгиз Хаков е проф. д-р, работи в Института по балканистика при БАН. Има дъщеря студентка.

- Как попаднахте на фонда „Парашчук”?

- За него научих от мои колеги. Те са искали да вземат този фонд от жената на Парашчук-Цветана, но не са успели. Когато аз реших да се заема с фонда, Цветана вече беше починала. Наследниците – Иван и Йорданка Пекареви - брат и снаха на Цветана, ми дадоха този фонд. Между другото, бащата на Иван и Цветана е Йордан Пекарев, известен земеделски деец.

Взех само архивните материали и една част от книгите. Скулптурите бяха изпратени в Сливенския музей. Така че през 1983 г. ЦДА се сдоби с фонда на Парашчук. Обработих само тези материали, които са на български език.

- Кой ви помогна да се справите с украинския език?

- Дмитро Степовик-украински изкуствовед, който е поддържал контакти със семейството на Парашчук. Описът на фонда „Парашчук” беше включен в издателския план на архива, но по финансови причини не беше издаден.

Има ли във фонда материали за дейността на украинските просветни дружества в България?

- Да, има. Тази страница от живота на Парашчук е много малко изследвана. А тя представлява интерес и за България и за Украйна. Освен дейността на украинските просветни дружества „Громада” в България, материалите разказват и за българо-украинското дружество, в което са членували такива видни наши дейци, като Михаил Арнаудов, Петко Атанасов[2], Елисъвета Багряна, Райко Алексиев, Панчо Владигеров, Асен Найденов и други. Фондът съдържа над 1100[3] архивни еденици или над 5 700 листа документи (без книгите).

- Архивът дава ли отговор, кой всъщност е Парашчук?

- Да. През 30-те години е един от най-плодовитите и най-талантливи скулптори в България. Ученик е на Роден. Той полага основите на архитектурната скулптура у нас. Неговите композиции украсяват почти всички най-големи обществени сгради в София. Например, Софийския университет, БНБ, Народната бибиотека ”Кирил и Методий”.

- Според вас, защо този човек е почти неизвестен в България?

Всичко се обяснява с отношението на СБХ към Парашчук. През декември 1944 г. и през 1955 г. превратно се тълкува неговата биография и без да е виновен, той е изключен от СБХ и обречен на забвение като творец на българската история на изкуствата.

- Украинското посолство в София проявява голям интерес към Парашчук. Планирате ли съвместни акции?

- Имаме намерение през есента[4] да издадем опис на архивните документи отфонда на Парашчук, да подготвим сборник с документи „Украинската емиграция в България” по материали от същия и други архивни фондове, да организираме изложба. Този архив ми е много скъп, защото го обработвах с някакво особено чувство.

ЙОРДАНКА ПЕКАРЕВА: „СТАРИНИТЕ МУ НЕ БЯХА ХУБАВИ”, ОТПЕЧАТАНО В „УКРАЙНА ПРЕС”

„С Иван Пекарев се оженихме през 1931 г., когато бях 21-годишна. Оттогава познавам Парашчук. С Цветана те живееха на „11 август”, а после се преместиха на „Дондуков”. Там беше ателието му.

Парашчук беше известен, талантлив, с висока култура, с европейско образование. Говореше няколко езика. Михайло и Цветана бяха част от светското общество на София. Парашчук постоянно говореше за Украйна, тъгуваше за нея. Той много помагаше на украинците тук.

През декември 1944 г. Парашчук беше изключен от СБХ. Започнаха неприятностите. Тогава те се преместиха тук, на Слатински редут, в бащината къща. Йордан Пекарев раздели имота си и Цветана получи парцел някъде около Американския колеж. За да създаде сносни условия за работа на мъжа си, тя продаде тази земя. Но живееха трудно. Старините му не бяха хубави. На два пъти

го изключваха от СБХ, мачкаха го, защото ги превъзхождаше. А тези, които го защитаваха бяха безсилни.

Парашчук беше много общителен. С Цветана те нямаха деца и много обичаха моя син Христо. Когато мъжът ми се връщаше от лов, готвех задушен заек. Михайло харесваше нашата кухня.

През 60-та г. със съпруга ми – син на основателя на БЗНС Йордан Пекарев, бяхме изселени в Омуртаг, а Христо (още нямаше 18 години) беше изпратен в Ловеч. Когато се върнахме Парашчук продължаваше да се бори за честта си. Но всичко това взе дните му. Той почина през 1963 г. Цветана си отиде през 1978 г. Тя беше опаковала архива на Михайло в сандъци и искаше да ги изпрати в Украйна. Нямаше вяра на нашите власти. Но не успя. Аз пък повярвах на г-жа Хакова и не съжалявам."[5]

ДОКУМЕНТ № 510

Рецензия „Изложба на Михайло Парашчук в София" от Марияна Ангелова, публикувана в информационния бюлетин на посолството на Украйна в България, год. II, бр. 10, окт. 1995 г., с. 1, 7. София. 10.1995. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 11, л. л. 9, 12.

ИЗЛОЖБА НА МИХАЙЛО ПАРАШЧУК В СОФИЯ

На 17 октомври в сградата на архитектите в България беше открита изложба от произведения на Михайло Парашчук - виден украински скулптор и деец на украинската емиграция, в рамките на програмата на международния форум „Срещи на европейските култури". Изложбата представя творби на майстора, а също така много ценни архивни материали, които разкриват пред посетителите страници от живота и творчеството на изтъкнатия украински творец. Според оценките на познавачи, наследството оставено от него е уникално – в него се сливат културите на европейските народи. Творчеството на Михайло Парашчук принадлежи на световната култура. Украйна е горда с това, че нейн син е посветил целия си живот на високохуманната цел – единение на народите, разбирателство и откритост. Съдбата му е поредица от сложни жизнени ситуации, неочаквани развръзки и епичен край. Роден в Тернопилска област в семейството на бедняк, Михайло Парашчук достига върховете на художественото съвършенство и човешка виталност. Талантлив скулптор, той получава образованието си в най-известните художествени академии в Европа. Краков, Виена, Париж, София са спирките по мъченическия път на М. Парашчук към острова, наречен Украйна.

Той участва в изграждането на паметника на Адам Мицкевич в Лвов, създава бюстове на писателите Иван Франко и Васил Стефаник, на композитора Станислав Людкевич. Вече в София прави бюст на Симон Петлюра – един от ръководителите на Украинската Народна Република (1918), на Гоце Делчев, Стоян Омарчевски, Димитър Благоев и др. Специализира в Парижката академия „Жулиен" при гениалния Огюст Роден. През 1921 г. с мисия на Червения кръст посещава България. От тук до края на живота му неговото творчество е свързано с тази страна. Михайло Парашчук участва в скулптурното оформление практически на всички централни административни сгради на младата българска столица. Обекти в създаването, на които участва Парашчук са: Народната библиотека, Софийския университет, Музикалния театър „Стефан Македонски", зданията на посолствата на Франция, Унгария, Югославия, Военната академия и Народната банка. Сгради във Варна, Бургас, Перник пазят спомена от съприкосновението си с украинския скулптор. Михайло Парашчук намира в България приют, даващ му възможност да реализира своите политически идеи. Той по един уникален начин обединява в творчеството си идеите за украинска независимост и вековния стремеж към славянско единство.

Благодарение на усилията на много специалисти и особено на сътрудничката на ЦДА Емине Хакова, архивът на Парашчук е съхранен за поколенията. На 18 октомври в Дома на архитектите

се състоя дискусия в хода, на която бяха обсъдени актуални въпроси, свързани с наследството, оставено от М. Парашчук – какво е необходимо да се направи, за да могат и украински архивисти да изучат богатия архив, за да могат украински музеи да получат оригинали или копия от уникалните творения на Парашчук, как да се популяризира творчеството му в България и Украйна. Участниците в дискусията отбелязаха, че всички сме длъжни пред М. Парашчук. Неговият живот и творчество са пример за служба на идеята за единение на европейските народи, на идеята за българо-украинска дружба.

Марияна Ангелова

ДОКУМЕНТ № 511

Писмо от посолството на Украйна в България до председателя на ГУА при МС, проф. Стефан Дойнов с молба за подготвяне на копия на документите и материалите от изложбата за Михайло Парашчук за експониране в Украйна. София. 27.02.1996. Оригинал. Машинопис. ***ЦДА ф. 1717К, оп. 4, а. е. 5, л. 1. /частен опис[6] Е. Х./***

ПОСОЛЬСТВО УКРАЇНИ В
РЕПУБЛІЦІ БОЛГАРІЯ

ПОСОЛСТВО НА УКРАЙНА В
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

№ 37/ 27.02.1996 г.

Г-н Гергинов
Г-н Евтимов
№ 27. II.1996 г.
Г-жа Букарева
28. II.1996

ГЛАВНО УПРАВЛЕНИЕ НА АРХИВИТЕ
ПРИ МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ
Вх. № 46-00-04
8.02.1996 г
гр. София

ДО
ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА ГУА
ПРИ МС
ПРОФ. СТЕФАН ДОЙНОВ
СОФИЯ

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ДОЙНОВ,

Съгласно чл. 5 от подписания на 13 ноември 1995 г. Договор за сътрудничество между Главно архивно управление при Министерския съвет на Украйна и Главно управление на архивите при Министерския съвет на Република България, както и от устното договаряне, постигнато между Вас и Вашия колега г-н Б. Иваненко, изложбата „Михайло Парашчук-живот и творчество" ще бъде експонирана в Украйна през периода май-юни 1996 г. в градовете Киев, Лвив и Теребовля.

Обръщам се към Вас по молба на г-н Иваненко и по моя лична молба да направите необходимото и да изпратите до Посолството на Украйна в София във възможно най-кратък срок ксерокс копия и фотокопия на документите, които като съавтори предлагате да бъдат включени в изложбата.

С уважение,
Посланик на Украйна в България подп. А. Воробьов

ДОКУМЕНТ № 512

Писмо от Виталий Москаленко, първи секретар в посолството на Украйна и Емине Хакова до председателя на ГУА при МС, проф. Стефан Дойнов за изпращане на копия на документите от изложбата „Михайло Парашчук-живот и творчество" – 1995 и техния опис за утвърждаване и изпращане в Киев за експониране на изложбата в Украйна. София. 22.03.1996. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 4, а. е. 5, л. л. 2, 3./описът л. 4-22/ /частен опис Е. Х./

Главно Управление на Архивите
при Министерския съвет
Вх. № 92-00-68/ 26.03.1996 г.
гр. София

ДО
ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА ГУА ПРИ МС
ПРОФ. СТЕФАН ДОЙНОВ
ТУК

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ДОЙНОВ,

В отговор на писмото Ви от 8 март 1996 година под № 92 00 68 до мен Емине Хакова, специалист в ЦДА във връзка с подготовката на изложбата „Михайло Парашчук-живот и творчество" за експониране в Украйна, приложено Ви изпращам ксерокс копия и опис на документите, които предлагаме да бъдат изпратени в Киев. Подборът на документите и превода от украински на български език бе направен със съдействието на г-н Виталий Москаленко – к.ф.н., първи секретар и културен аташе в Посолството на Украйна в България. Той е официален консултант на изложбата.

Освен предложените в описа копия на документи, в Украйна вече са изпратени около 50 бр. снимки /копия от оригинала/, предимно на творби на скулптора и негови лични фотографии, които са платени от Посолството на Украйна в София още през м. септември 1995 г. при експониране на изложбата в София.

Уважаеми г-н Дойнов, надяваме се така предложените от нас копия на документи да бъдат одобрени от Вас за експониране в Украйна.

ПРИЛОЖЕНИЯ:

1. 205 бр. ксерокс копия на документи
2. опис на документите

София
22.03.1996 г.

С УВАЖЕНИЕ: подп.
/ Виталий Москаленко/
първи секретар в Посолството
на Украйна в София
подп.
Емине Хакова
специалист в ЦДА

ДОКУМЕНТ № 513

Статия[7] от изкуствоведа Николай Бошев, публикувана в сп. „Изкуство Art Bulgaria", год. IV, бр. 31, 1996 г. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 16, л. 1. / с. 25-28/.

М И Х А Й Л О П А Р А Ш Ч У К

В рамките на проведените от Международната фондация „Европейски форум", под патронажа на Министерството на културата, „Срещи на Европейските култури" на 15 страни в София, бе организирана ретроспективна изложба, посветена на творческата и обществено-политическата дейност на украинския скулптор-емигрант в България, Михайло Парашчук.[8] „За мен най-добър беше и

си остава Парашчук в областта на архитектурно-скулптурната украса. Той беше пълен с ерудиция, творчески замах и с големи технически и архитектурни познания" – пише архитект Иван Васильов[9]. Думите на арх. Сава Овчаров са не по-малко категорични:"... проф. Парашчук в областта на скулптурата, особено на архитектурната скулптура, с право може да се нарече АРХИСКУЛПТОР"[10]. Годината е 1959[11], а поводът за това признание, към което се присъединяват над двадесет български интелектуалци, сред които архитектите Александър Дубовик, Пецо Златев и Димитър Цолов, скулпторите Александър Андреев, Янко Павлов и Стоян Донков, художникът Александър Миленков, реторът на Софийския университет проф. Даки Йорданов и директорът на Държавния музикален театър проф. Арсени Лечев не е юбилейно честване или връчване на заслужена награда за дългогодишна творческа дейност. Поводът е повторното изключване на Михайло Парашчук от Съюза на художниците в България, което до голяма степен предопределя последователното мълчание около неговото име и непознаването или пренебрегването на приноса му в развитието на българската скулптура.

Когато през 1921 г. Михайло Парашчук идва в България, като представител на Международния червен кръст за изследване на положението на военнопленниците от Първата световна война на Балканите, той вече има натрупана солидна творческа биография. Преминал през Краковското художествено училище, където работи при проф. Барабаш и Художествената академия във Виена в класа на проф. Венцел, Парашчук е поканен за помощник от проф. Антон Попел при създаването на паметника на Адам Мицкевич в Лвов (1898 г.). По-късно, по покана на полския меценат Сабин Баранski, ръководи скултурно ателие във Варшава и изработва поредица бюстове на видни украински дейци като Тарас Шевченко, Иван Франко, Станислав Людкевич, Васил Пачовски, Васил Стефаник и др. От края на 1906 г. М. Парашчук е на специализация под ръководството на проф. Верле в Парижката академия „Жулиен", която завършва със златен медал, като същевременно има щастливата възможност да бъде сред малцината приети да работят в ателието на Огюст Роден. Следват години на преподавателска дейност в Мюнхенския институт за изящни изкуства (1908-1911 г.), през които създава бюстовете на полския писател Ст.[танислав] Пшибишевски, на професора по медицина Трумп и др.

В началото на Първата световна война, след което е преживял политическите преследвания като участник в сраженията на Варшавските барикади през 1905 г., арест и принудително заселване в лагера „Талерхоф", близо до Залцбург, поради обвинението, че е руски шпионин, Михайло Парашчук е мобилизиран и последователно работи във военното комендантство и в Украинския червен кръст. През 1915 г. е поканен за преподавател в едно от организираните по инициатива на Съюза за освобождение на Украйна и група украински просветни дейци ателиета в германски лагери за военнопленници. До края на войната в лагера край гр. Ращат М. Парашчук ръководи ателиета и работилници по рисуване, живопис, дърворезба и художествена керамика, даващи възможност на пленените негови сънародници да завършат специално образование. При пристигането си в България Михайло Парашчук получава топъл прием от съмишленици, в лицето на своите познати от Германия – художниците Константин Щъркелов и Александър Миленков, архитектите Тодор Горанов, Димитър Михалчев (на когото прави бюст в Германия) и Сава Огнянов. С тяхното участие в Мюнхен е сформирано първото Украинско-българско дружество. И в София той продължава дейността си за сближаването на двата славянски народа. В Украинско-българското дружество, на което е подпредседател, влизат проф. Михаил Арнаудов, Стилиян Чилингиров, Елисъвета Багряна, Владимир Трендафилов, Петко Стайнов, Панчо Владигеров, Григор Василев, Васил Захариев, Райко Алексиев и др. Заедно организират честване на 37-годишнината от смъртта на Михайло Драгоманов, издаването на списание „Украино-български вести", тържествено честване на 120-годишнината от рождението на Тарас Шевченко (1934 г.), за когото М. Парашчук пише обширна статия „Шевченко художник"[12] и прави специално предаване по Радио София във връзка със 75 – годишнината от смъртта му (1936 г.). Той се включва и в другите организации на украинската емиграция в България – Украинското културно-просветно дружество „Украинска громада в България" и Украинското гимнастическо дружество „Сич". Работата на тези формации, до забраняването им през 1938[13] г., внимателно е наблюдавана от властите и Михайло Парашчук, като радетел за самостоятелна и независима Украйна, попада в досиетата на полицията. Данните съдържащи се в тях често са повърхностни,

противоречиви и дори взаимноизключващи се: „По професия лицето е професор-скулптор. Не се ползва с добро име. Уличен е, че същият е агент на руската комунистическа разузнавателна служба” [14] или „... той е бил заподозрян като агент на полското разузнаване. Въобще той е една съмнителна личност, с също така съмнителни източници на препитание”[15]

Всъщност обвиненията за съмнителност и неустановеност на източниците за препитание са лишени от основание. Михайло Парашчук бързо се включва в българския художествен живот и като член на дружество „Съвременно изкуство” участва в неговата юбилейна изложба през 1933 г. и в IX, X, и XIV общи художествени изложби. През 20-те и началото на 30-те години Парашчук съсредоточава вниманието си върху портрета, създавайки бюстовете на Гоце Делчев (1928 г.) и Пейо Яворов (1925 г.), на министрите Стоян Омарчевски (1921г.), и Райко Даскалов (1922-1923г.), на Данаил Крапчев (ок. 1933 г.), на генералите Данаил Николаев (1926 г.) и Никола Жеков, на текстилния фабрикант [Никола] Командарев и собственика на шоколадови фабрики [Велизар] Пеев. Прави и единствения работен по натура портрет на Димитър Благоев (1922 г.).16 Една част от тези бюстове очертава кръга на неговите обществени и лични контакти в България-проф. Михаил Арнаудов (1925-1926г.), Стилиян Чилингиров (1925-26г.), софийския банкер от френски произход17 Жорж де Гасенко (1924 г.), с когото решават да започнат производство на художествен фаянс, Йордан Пекарев (1945 г.), с чиято дъщеря скулпторът свързва живота си. Другата част е естествен резултат от дълбоко преживяната съпричастност и искрен стремеж към културната и политическата идентичност на Украйна - Симон Петлюра (1936 г.), Александър Шулгин (1933г.) и проф. Михайло Драгоманов, на когото издирва и пренася костите в Централните Софийски гробища и създава надгробния паметник (1932 г.), а по-късно прави бюст (1960 г.). И ако тези многобройни портрети могат да се разгледат като част от общата тенденция, характерна за българската скулптура между двете световни войни – да се изведе на преден план проникването в духовната същност на пресъздадения образ (най-често писатели, артисти и художници), то основният принос на Михайло Парашчук е в една все още не докрай осмислена област – декоративната скулптура.

Липсата на традиции и добре подготвени творци за тази специфична дейност са причините, поради които декоративната украса на новостроящите се български сгради по-трудно избистря своите вътрешно присъщи черти и изостава в темповете си на развитие от кавалетната и монументалната ни скулптура. Михайло Парашчук заедно с Кирил Шиваров, с когото неколкократно работи в колектив, Любен Димитров и в по-малка степен Методи Балалчев и Стефан Пейчев са скулпторите, с най-сериозен принос в тази насока. Отличното познаване на взаимовръзката между архитектура и пластична украса и постигането на тяхното стилово единство са сред качествата, които позволяват на Парашчук пълноценно сътрудничество с архитекта в изграждането на цялостния облик на сградата. Удачното намиране на ключовите точки в нейния силует и овладяните изразни средства, присъщи на пластичното изкуство, допринасят за по-пълното възприемане на архитектурното решение. Именно за това Михайло Парашчук е предпочитан от водещите български архитекти за съвместна работа по декоративната украса на такива представителни обекти като Българската народна банка (с арх. Ив. Васильов и Д. Цолов, 1934-1939 г.), Военната академия (с арх. Ал. Дубовик, 1937-1939 г.), където изработва и три големи релефа на тема „Хан Аспарух преминава Дунава”, „Цар Симеон пред стените на Цариград”, и „Боят на Шипка”, Военното министерство (с арх. Д. Цолов, 1937-1939 г.), Търговско-индустриалната камара в Бургас (с арх. Й. Йорданов, 1929-1930 г.), Съдебната палата, Българската академия на науките и др. Част от сградите, по пластичното оформление, на които е работил М. Парашчук, като къщата-резиденция на Хаджипетрови (с арх. Т. Горанов и арх. Русев, 1928 г.), Сградата на славяните (с арх. С. Овчаров и Й. Йорданов), фасадата на Алианс Франсез (с арх. С. Белковски) или Унгарската легация (с арх. Киш) са унищожени по време на бомбардировките над София през Втората световна война или при по-късните преустройства на столицата.

В областта на монументалната скулптура Михайло Парашчук работи сравнително рядко. Освен споменатият надгробен паметник на М. Драгоманов прави и фигурата за гроба на Надежда Хаджикалчева. През 1937 г. изработва релефен портрет за паметника на Алеко Константинов в Пазарджик. Още по време на пребиваването си в Ращат, в периода 1916-17 г., Парашчук прави два

паметника на загиналите украинци във военните гробища във Вецляр и Ращат. Близко по замисъл решение използва и при работата си над паметника на загиналите евреи в Еврейската болница в София (ок. 1938 г.), който му е поръчан от Милосърдното дружество „Купат-Цедака и Бикур-Холим" и Дружеството на участвалите във войните български евреи.18 Скулпторът избягва шаблонизирането вече решение с изображение на войник в атака и се стреми към насищане на паметника със символичен подтекст – в централната част е разположена фигура на войник, поднасящ венец, а от двете му страни са поместени релефни изображения на Мойсей и Давид, над които са поставени съответно седмосвещник (менора) и печатът на Соломон-шестолъчната звезда. Социално-политическите катаклизми от есента на 1944 г., които се отразяват много силно и върху сферата на изкуството, пряко засягат Михайло Парашчук. На конгреса на Съюза на художниците в България, състоял се през декември 1944 г., е прието „решение на ОФ комитета за прочистване от фашистки елементи"19. Михайло Парашчук, заедно с Константин Щъркелов, Ал. Добринов, Ал. Божинов, Б. Донев, Ст. Баджов, Н. Танев, К. Гърнев, Б. Денев, Г. Атанасов, Ст. Василев и Н. Кожухаров е изключен завинаги от СХБ. Според писмото-известие, изпратено му от Стоян Конаклиев, мотивите за изключването са: „Мих. Парашчук се изключва по пункт 1 завинаги като руски емигрант-белогвардеец и член на Украинската Рада – чисто фашистка организация"20. След предизвикателната от Парашчук анкета, за разследване на необоснованите мотиви на СХБ, решението тихомълком е отменено.

В последвалите години скулпторът продължава успешно да работи по всички големи сгради в София – Народната библиотека (арх. Ив. Васильов и Д. Цолов, 1953 г.), Партийния дом (арх. П. Златев, 1953 г.), страничните крила на Софийския университет (арх. Л. Константинов, 1952 г.), Музикалния театър „Стефан Македонски" (арх. Г. Овчаров, 1951 г.), мавзолея на Г. Димитров. Взема участие и в оформянето на редица сгради в провинцията – Домът на културата в Перник, театралният салон и фоайетата на читалището в Провадия, Домът на културата в Кърджали, Дворецът на профсъюзите във Велинград, Мостът на дружбата в Русе и др.

На 29.07.1955 г. другарският съд в СХБ в състав: председател К.[ръстьо] Попов и членове В.[асилка] Баларев[а], П.[авел] Вълков взема решение, което по-късно е одобрено от Президиума на СХБ, М. Парашчук да бъде изключен от редовете на съюза за „неспазване на колегиалната и професионалната етика и грубо нарушение на съюзния устав и 3 и 5 Министерски постановления"[21]. Поводът за това изключване е, че скулпторът извършва поръчаната му от Министерството на културата реставрация на фронтона на Народния театър, без съгласието на Съюза на художниците. Петицията до Министър-председателя на НРБ и Политбюро на ЦК на БКП, написана в негова защита от видни български интелектуалци през 1959 г. и последвалата анкета[22] на в. „Работническо дело", която така и не получава гласност, са оставени без последствия. Парашчук е принуден да търси разрешение на въпроса с писмо-изложение до VIII конгрес на БКП и дори да подаде молба за съветско гражданство[23]. Въпреки това, до смъртта си през 1963 г., Михайло Парашчук е лишен от правото да работи и практически остава без всякакви средства за съществуване.

За над четиридесет годишното си пребиваване в България М. Парашчук не успява да направи самостоятелна изложба, чрез която да се осъществи сравнително цялостен поглед върху творческата му дейност. Малка част от произведенията му и сега са в неизвестност, а други са недостатъчно популярни. Затова смисълът на осъществената художествено-документална изложба бе както във възможността за докосване до неговите творби, така и в породените от нея размисли за сложната съдба на един артистичен дух, свързал името си с българското изкуство.

MIHAILO PARASHCHUK

The Ukrainian sculptor Mihaylo Parashchuk studies in the Krakow art school; the Vien art akademy and in "Julien" akademy in Paris and after that be teaches in the Munich institute for fine art.

In 1921 Parashchuk arrives in Bulgaria, where he revies a warm welcome by his acquaintances from Germany-the painters K. Shtarkelov and Al. Milenkov, the artist Sava Ognjanov, the architekt T. Goranow and as a result he joined fast in the cultural and artistic life of tfe country.

The cretion of the "Ukraino-Bulgarian association", in which a number of Bulgarian intellektuals take part is also his doing. M. Parashchuk becomes a membre of the "Contemporary Art" associon and participates in its exhibitions. At first he concentrates upon the portraite, creating busts of G. Delchev, P. Yavorov, D. Blagoev, prof. M. Arnaudov and of famous Ukrainians also- Simon Petliura, Al. Shulgin, Mihail Dragomanov. His contributsion to the development of the decorative sculpture is important also. Because of the quality of his work Parashchuk was invited to participate in the decoration of the most personable architektural projekts- the Military academy, the Law Courts, the Ministry of War, Bulgarian National Bank, the Commercial-Industrial Chambre in Bourgas and others.

The political cataklysms after the year 1944 affect M. Parashchuk also. He works upon the building of the Party House, the Sofya University and the National Library but he was also expelled from the Union of Bulgarian Artists two times for being a whiteguard and for "violation of the comradely and professional ethics" and in the last years of his life he was deprived of the right to work.

Nikolay Boshev

ДОКУМЕНТ № 514

Писмо от Йорданка и Христо Пекареви до посланика на Украйна в България Александр Воробьов за направеното от тях дарение на Украйна - бюстовете на С. Петлюра, Ол. Шулгин, Ж. де Гасенко, изработени от М. Парашчук. София. 08.01.1996. Копие с автографи. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 17, л. л. 1, 2.

До
НЕГОВО ПРЕВЪЗХОДИТЕЛСТВО
ИЗВЪНРЕДНИЯ И ПЪЛНОМОЩЕН
ПОСЛАНИК НА УКРАЙНА
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
АЛЕКСАНДР ВОРОБЬОВ

ВАШЕ ПРЕВЪЗХОДИТЕЛСТВО,

Синът ми Христо Пекарев и аз, Йорданка Пекарева сме единствени наследници на скулптора Михайло Парашчук. През 30-те години М. Парашчук изработи бюстовете на Симон Петлюра, Александр Шулгин и Жорж де Гасенко[24], видни исторически личности на Украйна, които нашето семейство старателно схранява близо шестдесет години. Предсмъртното желание на Михайло Парашчук и на неговата съпруга Цветана Пекарева беше тези бюстове да бъдат подарени на родината му Украйна. Едва сега, тридесет и три години след смъртта на скулптора и четири години откакто Украйна е суверенна държава, ние решихме, че е дошло времето да изпълним святото желание на нашите близки. Към тази постъпка ни подтикна и засиленият интерес към живота и творчеството на М. Парашчук от страна на украинската културна и научна общественост, за което лично Вие и оглавяваното от Вас посолство на Украйна в Република България имате голям принос.

Обръщам се към Вас с молба за съдействие пред Министерството на културата на Република България и Националната художествена галерия в София за по-бързото издаване на необходимото разрешение за предаване на споменатите бютове на Украйна, чрез оглавяваното от Вас Посолство.

С най-дълбоко уважение и признателност:

София
08.01.1996 г.

Йорданка Пекарева: подп.
Христо Пекарев: подп.
/Наследници на Михайло и Цветана Пекарева-Парашчук/

Приложение: 1 екз. от писмото до Министерството на културата на Република България по същия повод.

ДОКУМЕНТ № 515

Писмо от посолството на Украйна в България до председателя на ГУА при МС, Стефан Дойнов за публикуването на научно-инвентарния опис на Михайло Парашчук. София. 21. 04. 1996. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 4, а. е. 6 , л. 1./частен опис Е. Х./

ПОСОЛЬСТВО УКРАЇНИ В
РЕПУБЛІЦІ БОЛГАРІЯ

ПОСОЛСТВО НА УКРАЙНА В
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Г-н Гергинов
Моля ти се разпореди се лично
да осигурят необходимото време
на Хакова
Помоли ме лично посланика
25.IV.1996

ДО
ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА ГУА ПРИ МС
Г-Н ПРОФ. С.[ТЕФАН] ДОЙНОВ
СОФИЯ

За г-жа Хакова
15.V.1996 г.

Уважаеми господин Дойнов,

Съгласно подписания Договор за сътрудничество между ГАУ при МС на Украйна и ГУА при МС на Република България и като продължение на работата за популяризиране на живота и творчеството на Михайло Парашчук се обръщаме към Вас с молба за съдействие за издаване на научно-инвентарния опис[25] „Михайло Парашчук и украинската емиграция в България 1918-1944г.г.”

От предварителния разговор с автора на описа г-жа Емине Хакова – специалист в ЦДА се изясни, че след актуализиране и допълване на описа с нови данни, същият може да бъде обнародван. Моля да бъде осигурено необходимото за това работно време, както и за довършване на научно-техническата обработка на ф. 1710К, „Петко Атанасов”, в чието творчество Михайло Парашчук и украинската тема заемат централно място.

С уважение
Посланик на Украйна подпис А[лександр] Воробьов

Г-н Билярски
За изпълнение резолюцията на г-н Дойнов
29.04.1996

ГЛАВНО УПРАВЛЕНИЕ НА АРХИВИТЕ
при МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ
Вх. № 63-12-0946-00-05
25. 04.1996

ДОКУМЕНТ № 516

Служебна бележка за публикуване на научно-инвентарния опис на личния фонд на Михайло Парашчук (бележката е към усъвършенствания първи опис на фонд 1717К). София. 22.08.2004. Оригинал. Машинопис.
ЦДА Дело А, дело Б на фонд 1717К, оп.1, стр. 104.

СЛУЖЕБНА БЕЛЕЖКА
за
ф. 1717К, оп.1 "Парашчук, проф. Михайло Иванович"
украински скулптор и обществено - политически деец
/1878-1963/

Настоящият опис е осъвременен и допълнен опис на ф.1717, опис 1[26], обработван през периода 1984 -1988 г. По този опис беше публикувана монографията на Дмитро Степовик "Михайло Парашчук живот и творчество", документалния каталог "Украинската емиграция в България след Първата световна война", автори и съставители Виталий Москаленко и Емине Хакова, бяха направени изложби придружени с каталози /вж. оп.3/. По-внимателният и задълбочен прочит на документите и възможностите за тяхното публикуване, позволи по-пълното разкриване и допълване на описа. За съжаление откритите и поправени грешки при описването на някои документи, които водят до промяна на мястото на документите в описа, не може да бъде изпълнено, поради използването на описа в научната литература. Подходяща форма на подреждане на описа би била общата схема за целия фонд /описи 1, 2, 3, 4/ с посочване на оригиналните искови данни след всяка анотация, оп. 3 и оп. 4 да се обединят в края на схемата в един раздел /VII/, тъй като това са документи и отзиви за скулптора и за българо-украинските връзки, събрани и приложени към архива на М. Парашчук, след постъпването му в ЦДА. Така направеният научно-инвентарен опис, придружен с необходимите увод, предговор, именен и географски показалци /обединени за четирите описа/, списък на съкращенията, библиография - архивни документи, незползвани в каталозите и описите в оп.3 и оп. 4 и литература, невключена в описите на фонда, при възможност и илюстрации може да се публикува. Като се вземе под внимание гражданството, обществено-политическата, служебната и творческата дейност на М. Парашчук, архивът му, желанието и опитите на сем. Парашчук да пренесе в родината му неговото документално наследство, и съгласно пълномощните, дадени от Йорданка и Христо Пекареви на Виталий Москаленко и Емине Хакова, отпечатването на описа е възможно само с участието на В. Москаленко и с одобрението на Хр. Пекарев.

Приложена е обединената класификационна схема на ф.1717К "проф. Михайло Иванович Парашчук" и проектът за съдържанието на описа за публикуване.

22.08.2004 г.
София

Съставил: подпис
/Емине Хакова/
/старши експерт в ЦДА/

Одобрил: подпис, печат на ЦДА
/Георги Чернев/
/директор на ЦДА/

ДОКУМЕНТ № 517

Препис-извлечение от протокол на Експертно-проверочната комисия на ЦДА – докладна записка на Наташа Димчева за оп. 4, на ф. 1717К и за неговото отчисляване от архива, след публикуването на НИО на личния фонд на М. Парашчук и официалната промоция на книгата. София. 21.11.2007. Препис. Машинопис.
ЦДА протоколи на ЕПК при ЦДА.

Утвръждавам
(Г. Чернев – директор на ЦДА)
Печат на архива

ПРЕПИС-ИЗВЛЕЧЕНИЕ ОТ ПРОТОКОЛ №9/21.11.2007[27]г.

II. 3. Докладна записка от Н. Димчева относно опис 4 на фонд № 1717 „Парашчук".
Н. Димчева: По принцип уважавам труда на колегите си и г-жа Хакова е положила голям труд, но за първи път[28] срещам подобно нещо. Това е драстичен случай. Показвам ви а. е. 1 от т. нар. опис 4 на фонд 1717, която съдържа изцяло копия[29] на разписки за предадени документи и други копия на документи от Дело А – инвентарни описи[30], които така и така, се съхраняват в оригинал в дело А. Същото се касае за всички а. е. с изключение на 2.
Решение на ЕПК: Документите, предложени в опис 4 са копия на служебни документи и като такива не подлежат на описване и съхранение в ЦДА. Да се върнат на г-жа Хакова като се извадят от комплекта копията на инвентарни описи.[31]

Секретар на ЕПК:
/Л. Генчева/

ДОКУМЕНТ № 518

Интервю на Росица Крупева с Илия Пасков, зам. директор на ЦДА, отпечатано във в. „Дворянски вестник", год. II, май 1996 г. София. Печатно.
Личен архив Емине Хакова

„ДАРИТЕЛСТВОТО-ВЪПРОС НА ОТГОВОРНОСТ И ПРЕСТИЖ"
ИНТЕРВЮ С Г-Н ИЛИЯ ПАСКОВ –ЗАМ.ДИРЕКТОР НА ЦЕНТРАЛНИЯ ДЪРЖАВЕН АРХИВ

Г-н Пасков, какво представлява Централният държавен архив и какъв вид информация се съхранява в него?

- Централният държавен архив /ЦДА/ е институция с национално значение, която днес обединява трите бивши централни архива: Централния държавен исторически архив, комплектуващ и обрабоващ документи от периода 1878 - 1944 г., Централния държавен архив на Република България - за документите от 1944 г. до днес, и Централен държавен технически архив – за техническа документация от целия стопанско-технически спектър на българската икономика. С постановление на МС от 29.12.1993 г., тези три архива бяха обединени в ЦДА. В момента в ЦДА работят 178 специалисти – архивисти от всички специалности – историци, филолози, инженери, журналисти и др. Този висококвалифициран професионален състав обработва и пуска в научен оборот събрания документален масив на архива. ЦДА е уникален в системата на българските архиви, тъй като той комплектува както документи от националнните институции в страната /всички министерства и ведомства/, така и лични архиви на дейци на науката, културата, обществено-политическия и стопан-

ския живот на страната от НАЦИОНАЛНО ЗНАЧЕНИЕ. Ако ЦДА проявява интерес към архива на дадена институция или организация или личност, значи тяхната дейност е от национално значение!

От създаването на трите архива, до днес са събрани около 4 000 архивни фонда с няколко стотин милиона документи. ЦДА се гордее с фонда на Монархическия институт /т. н. Царски архив/, документалния масив за национално-освободителното движение, фондовете на държавните институции /Народното събрание и министерствата/ от създаването на Новата българска държава след Освобождението, личните фондове на видни държавници като Константин Стоилов, д-р Васил Радославов, Никола Мушанов, ген. Климент Бояджиев, Тодор Александров, изявени дейци на културата като П. Яворов, Марта Попова, Елена Кирчева, Оксана Иваненко, Елизабет Кларк и др.

Как се обогатява ЦДА? По какъв начин постъпват нови документи?

- Документацията на държавните институции се комплектува ЗАДЪЛЖИТЕЛНО по Закона за държавния архивен фонд, но ЦДА издирва и попълва фондовата си наличност ЧРЕЗ ДАРЕНИЯ или ИЗПЛАЩАНЕ НА ВЪЗНАГРАЖДЕНИЕ, когато става въпрос за лични архиви от национално значение.

Има ли някакви права дарителят на личен архив?

- Дарителят запазва правото да поставя определени условия относно бъдещото използване на предадените от него архивни документи и бъдещото им пускане в научен оборот. Той може да постави ограничение например за сроковете на използване на архива /след 5, 10 или повече години/ или използването на определени документи само с негово съгласие. ПРИ ВСИЧКИ СЛУЧАИ СА ЗАПАЗЕНИ АВТОРСКИТЕ ПРАВА НА ДАРИТЕЛЯ! Публикуването на архивни материали става само със съгласието на дарителя. Днес дарителството е въпрос на отговорност пред историята и личен престиж.

Осигурено ли е добро съхраняване на документите в ЦДА?

- Документите тук се съхраняват при регламентирани за съхраняването на културни ценности и са в съответствие със световните стандарти.

Запазват ли същите права лицата, които са предали лични архиви в ЦДА срещу възнаграждение?

- Ако архивът изплати възнаграждение на лицето, предало документи, това лице вече не може да поставя условия, отнасящи се до използването им, НО АВТОРСКИТЕ МУ ПРАВА СЕ ЗАПАЗВАТ.

Популяризира ли ЦДА уникална документация, която съхранява?

- ЦДА има традиционна практика в популяризирането на архивите, които съхранява: организира изложби по различни поводи, издава документални поредици, документални сборници и др.

Разговора води
Росица КРУПЕВА

ДОКУМЕНТ № 519

Докладна записка от Емине Хакова до председателя на ГУА при МС за разрешаване на достъп в архивохранилището в с. Биримирци на Е. Хакова и В. Москаленко за оглед на архива на М. Парашчук и П. Атанасов. София. 30.05.1996. Оригинал. Машинопис.
Личен архив Емине Хакова

ГЛАВНО УПРАВЛЕНИЕ НА АРХИВИТЕ
при МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ
Вх. № 91-01-45
30.05.1996 г.
София

ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА ГУА ПРИ МС
ЧРЕЗ ДИРЕКТОРА НА ЦДА
Т У К

Д О К Л А Д Н А З А П И С К А
от
ЕМИНЕ ХАКОВА-специалист в ЦДА, отд. „Чуждестранни архиви”

Господин Председател,

Моля да разрешите свободен достъп до архивохранилището на ЦДА в Биримирци на г-н Виталий Москаленко, първи секретар в посолството на Украйна в България, с когото ще направим оглед на архивния фонд 1710К „Петко Атанасов" и допълнителното постъпление към ф. 1635К[32], състоящо се от книги и каталози от библиотеката на Михайло Парашчук. Чрез този оглед г-н Москаленко ще получи информация за количеството и вида на документите на украински език, които са съществена част от посочените фондове, с цел осигуряване от негова страна на компетентен предводач при обработката на документите.

30 май 1996 г.
София

С уважение: подп.
/Е. Хакова/

ДОКУМЕНТ № 520

Писмо от Йорданка и Христо Пекареви до посланика на Украйна в България с благодарност за участието му в популяризирането на живота и творчеството на М. Парашчук и с молба за съдействие за включването на В. Москаленко в авторския екип на каталога „Украинската емиграция в България след Първата световна война". София. 09.08.1996. Оригинал. Машинопис.

Личен архив Емине Хакова

ДО НЕГОВО ПРЕВЪЗХОДИТЕЛСТВО
ИЗВЪНРЕДНИЯ И ПЪЛНОМОЩЕН ПОСЛАНИК
НА УКРАЙНА В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
АЛЕКСАНДР ВОРОБЬОВ

ВАШЕ ПРЕВЪЗХОДИТЕЛСТВО,

С голямо задоволство научихме за плановете да бъде издаден документален каталог „Михайло Парашчук и украинската емиграция в България 1918-1945 г."[33], който ще бъде един, надяваме се не последен реален резултат от сътрудничеството между държавните архиви на Украйна и България.

Като единствени наследници на украинския скулптор Михайло Парашчук, на Вас и на оглавяваното от Вас посолство на Украйна, изказваме дълбоката си благодарност и признателност за усилията, които полагате за популяризирането на живота и творчеството на М. Парашчук тук в България и в родината му Украйна.

Ваше Превъзходителство, ние не се съмняваме, че хората които работят по този каталог са добре подготвени и съвестни специалисти, но ще бъдем още по-спокойни и доволни, ако в този авторски колектив бъде включен и к.ф.н. Виталий Москаленко, първи секретар в оглавяваното от Вас посолство.

За година и половина г-н Виталий Москаленко, показа, че интересът му към живота и творчеството на М. Парашчук е неподправен, траен и научен. За нас участието на г-н В. Москаленко в този каталог, като представител на онази Украйна, за която скулпторът мечтаеше и не можа да доживее, ще бъде гаранция, че документите ще бъдат внимателно и безпристрастно използвани, приносът на М. Парашчук за развитието на украинско-българските връзки най-после всестранно оценен и името му реабилитирано.

Господин Посланик, обръщаме се към Вас с молба да направите достояние на ръководствата на Главно управление на архивите при МС на България и Главно управление при МС на Украйна това наше желание и да съдействате за неговото изпълнение.

9. август 1996 г.
София

уважение,
Йорданка Пекарева: подп.
Христо Пекарев: подп.

ДОКУМЕНТ № 521

Писмо – отговор от председателя на ГУА при МС Стефан Дойнов до посланика на Украйна в България, Александр Воробьов за приемане на предложението на семейство Пекареви за включването на В. Москаленко в авторския екип на каталога „Украинската емиграция в България след Първата световна война". София. 23.10.1996. Копие. Машинопис.
Личен архив Е. Хакова

ГЛАВНО УПРАВЛЕНИЕ
НА АРХИВИТЕ ПРИ
МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ
Наш знак № 46-00-18/23.10.1996
1000 София, ул. „Московска" № 5
телефон: 89 63 09
тел./факс 80 12 82

ДО НЕГОВО ПРЕВЪЗХОДИТЕЛСТВО
ИЗВЪНРЕДНИЯ И ПЪЛНОМОЩЕН
МИНИСТЪР НА УКРАЙНА
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Г-Н АЛЕКСАНДР ВОРОБЬОВ

НА ВАШ № 137, 07.17.1996 г.

ВАШЕ ПРЕВЪЗХОДИТЕЛСТВО,

В отговор на предложението на семейство Пекареви и на Вашето писмо, Ви уведомяваме, че с удоволствие приемаме идеята Ви, г-н Виталий Москаленко, първи секретар в Посолството на Украйна в България да вземе участие в подготовката на каталога „Михайло Парашчук и украинската емиграция в България, 1918-1945г."

С уважение, подп. печат
СТЕФАН ДОЙНОВ
ПРЕДСЕДАТЕЛ
НА ГЛАВНО УПРАВЛЕНИЕ
НА АРХИВИТЕ ПРИ МС

ДОКУМЕНТ № 522

Писмо от Богдан Хаваривский, директор на Областния държавен архив в Тернопил с благодарност за изпратените копия[34] на документи от фонда на Михайло Парашчук за Областния архив и за предстоящото честване на 120-тата годишнина на скулптора в Тернопил. Тернопил. 30.12.1996. Превод - копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 21, л. 11; 9-10 –ориг. укр. ез.

Уважаемая Э. Хакова!

Благодарим за откровенное и искреннее письмо. Рады, что в Болгарии есть люди, которым не безразлична судьба документального наследия великого сына Украины Михайла Паращука. Безгранично признательны Вам за упорный труд, бережное отношение к документам и популяризацию творчества нашего земляка, за отправленные нам ценные материалы о нем.

Мы в Государственном архиве Тернопольской области формируем личний фонд М. Парашчука. Хотим сделать все от нас зависящее, чтобы имя и творчество Михайла Паращука были широко известны на его родине. Надеемся на Вашу помощ и сотрудничество с Вами.

В наших планах на 1997 год.-большая выставка о жизни и творчестве М. Паращука во Львове, Тернополе и Теребовле - центре района, в котором расположено родное село М. Паращука - Варваринцы. На выставке будут экспонироваться документы и материалы, переданные Вами в Главное архивное упавление в Киев. Об этой выставке существует договоренность и с новым руководством ГАУ. На выставку (время проведения еще уточняется) прогласим и Вас. Тернопольская

областная администрация также пригласит на выставку семью Пекаревых, которая положила много сил для сохранения творческого наследия М. Паращука.

Материалы о Вашей плодотворной деятельности и Ваше письмо к нам мы опубликовали в тернопольской прессе (вырезку прилагаем).

По совету г-на Дмитра Степовика, с которым благодаря Вам мы также наладили контакты, из всех материалов фонда нас прежде всего заинтересовали дневник М. Паращука (в двух тетрадях) за 1914-1916 г. г., ксерокопию которого мы хотим иметь у себя в архиве.[35]

С благодарностью примем Ваше приглашение на поездку в Болгарию для ознакомленния с документами М. Паращука. Это очень важно, учитывая, что 1998 год.- год 120-летия нашего великого земляка, и этот юбилей мы планируем широко отметить на Всеукраинском уровне. Дату приезда уточним позднее.

Поскольку мы не имеем адреса семьи Пекаревых, то просим передать им нашу сердечную благодарность. Господину В. Москаленко письмо с благодарностью за его труд по сохранению памяти М. Паращука мы отправили.

Еще раз примите слова благодарности за сохраненные документы, за советы и пожелання, высказанные в Вашем письме к нам.

Счастливого Вам 1997-го и последующих годов.

С уважением, Директор Богдан Хаваривский

ДОКУМЕНТ № 523

Пълномощно от Йорданка Пекарева на Емине Хакова и Виталий Москаленко за отпечатването на каталог и или сборник документи за Михайло Парашчук. София. 06.01.1997. Оригинал. Машинопис.

Лични архиви Пекареви, Емине Хакова, Виталий Москаленко; Архив на Украинското посолство в България; ЦДА „дело А" на ф. 1717К

П Ъ Л Н О М О Щ Н О

Долуподписаната ЙОРАНКА ПЕКАРЕВА, наследница на МИХАЙЛО ПАРАШЧУК и съпругата му ЦВЕТАНА ПАРАШЧУК упълномощавам г-жа ЕМИНЕ ХАКОВА, експерт в Централен държавен архив и г-н ВИТАЛИЙ МОСКАЛЕНКО, първи секретар в посолството на Украйна в България да оказват пълен контрол върху ползването, публикуването и фотокопирането на документи от личния архив на скулптора, предаден от мен като дарение[36] на ЦДА през 1982 г.

От своя страна те се задължавет да съгласуват с мен и сина ми ХРИСТО ПЕКАРЕВ и по между си разрешенията за всички искания за ползване, публикуване и фотокопиране.

Настоящата мярка предприемам с цел предотвратяване на опитите за едностранчиво и непълно представяне на личността и архива на скулптора до отпечатването на документален каталог и или сборник[37] документи, обхващащи по-голяма част от личния архив на М. Парашчук. При посочения вид справочници да участват и г-жа ЕМИНЕ ХАКОВА и г-н ВИТАЛИЙ МОСКАЛЕНКО, като гаранти за изпълнението на моята воля.

Упълномощител: подпис
/Й. Пекарева/
Упълномощени: подпис
/Е. Хакова/
подпис
/В. Москаленко/

София,
6 януари 1997 г.

кръгъл печат
на украинското посолство

7 січня 1997 г. ця довіреність засвідчена
Консулом Посольства України в *Республіці Болгарія*
Довіреність підписана гр. *Й. Пекарева, Е. Хакова та В. Москаленком* у моїй присутності.
Особистість його встановлена, ність перевірена
Зареєстровано за №.....*542*.....
Консульський збір стягнуту *10 $*
Консул подп. кръг. печат на посолството

ДОКУМЕНТ № 524

Благодарствено писмо от посланика на Украйна в България, Александр Воробьов до Антоанета Жекова за дарения от нея автопортрет на Михайло Парашчук на Украйна. София. 24.06.1997. Копие. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 22, л. 1.

ПОСОЛЬСТВО УКРАЇНИ В
РЕПУБЛІЦІ БОЛГАРІЯ

ПОСОЛСТВО НА УКРАЙНА В
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

№ 323/24.06.1997 р.

Посольство України в Республіці Болгарія висловлює щиру подяку панові Георгію Павлову (посмертно) та пані Антоанеті Жековій, як виконавиці його волі, за передачу в подарунок Україні скульптурного зображення автопортрету водатного українського митця Михайла Паращука, для якого Болгарія стала другою батьківщиною.

Цей бюст буде переданий в Україну і посяде гідне місце в Національній галереї України.

Посол України подп. О. К. Воробйов
Кръгъл печат на посолството

ДОКУМЕНТ № 525

Информация от Виталий Москаленко за честването на 119-тата годишнина от рождението на Михайло Парашчук, публикувана в информационния бюлетин на Посолството на Украйна в България „Україна", год. IV, брой 11, 1997, с. 1, 2. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 25.

119-ГОДИШНИНА ОТ РОЖДЕНИЕТО НА МИХАЙЛО ПАРАШЧУК БЕ ОТБЕЛЯЗАНА В СОФИЯ

В София на гроба на известния украински скулптор Михайло Парашчук посолството на Украйна съвместно с Федерацията за приятелство с народите на ОНД, Дружеството „Украйна-България" и Главно управление на архивите към Министерския съвет на Република България проведоха среща по случай 119-годишнината от рождението на твореца.

В словото си пред събралите се Посланикът на Украйна Александър Воробьов отбеляза, че името на Михайло Парашчук е добре познато в България благодарение на неговата над четиридесет годишна творческа дейност. В София, Русе, Варна и други градове на страната той е оставил завършени образци на архитектурна пластика върху стари[38] построени през 20-40-те години на нашия век. Сред тях изпъкват елементите на архитектурното оформление на Софийския университет, Българската академия на науките, Военната академия „Г. С. Раковски", Народната библиотека „Св.

св. Кирил и Методий", и много други административни сгради, които сега са гордост на българската столица.

Личността на М. Парашчук изпъква в средите на украинката емиграция в първата половина на нашето столетие. Той неуморно работеше за утвърждаване на независимостта на Украйна, пророчески виждаше времето, в което украинският народ ще има възможността да строи своя свободна и демократична държава.

Не е случаен фактът, че своя последователен пристан М. Парашчук намери на българска земя, където е погребан до великия украинец Михайло Драгоманов. Братската държава стана за тях не само последен пристан, а и втора майка. Сега това място на Софийските гробища се превърна в място на поклонение, където идват да преклонят глава много украинсики делегации.

През следващата година, в навечерието на 120-годишнината от рождението на Михайло Парашчук, Посолството на Украйна планира съвместно с Главно архивно управление на България да издаде сборник архивни документи[39], посветени на украинската емиграция от 20-40-те години на нашия век. Емине Хакова, главен експерт на управлението[40] разказа за подготовката за издаването на сборника, прочете уникални архивни документи, свързани с водещата роля на М. Парашчук в живота на украинската емиграция.

ДОКУМЕНТ № 526

Интервю на Васил Жукивский с посланика на Украйна в България Александр Воробьов, публикувано в бюлетина „Украйна прес", бр. 11 год. III, ноемв. 1997, с. 7. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 26, л. 4

Олександър Воробьов ще влезе в историята на украинско-българските отношения като първият посланик на суверенна Украйна в София. Той е роден през 1934 г. в Запорижска обл.[аст]. Руснак. Има висше педагогическо и инженерно-техническо образование. Завършва дипломатическа академия. По време на СССР е бил дипломат в България. На 18 май 1993 г. връчва акредитивните си писма на президента Желю Желев като Извънреден и Пълномощен Посланик на Украйна в България. Неотдавна той стана доайен на дипломатическия корпус в България. Женен. Има дъщеря, внук и внучка.

„ОЛЕКСАНДЪР ВОРОБЬОВ, ПОСЛАНИК НА УКРАЙНА: БЪЛГАРИТЕ СА ДОБРИ И ОТЗИВЧИВИ ХОРА"

- Ваше Превъзходителство, какво ви направи най-голямо впечатление, когато дойдохте в България като посланик на Украйна?

- До тогава, може да се каже, 17 години не бях идвал тук. През 70-те години България беше процъфтяваща държава с високо развита промишленост и селско стопанство. Стандартът беше много висок. Но през 1993 г. заварих страната в дълбока икономическа криза. Селото, което преди хранеше две България и което познавах добре, беше съсипано. Това ми направи впечатление. Но най-много ме впечатлиха хората.

- Промени ли се българинът?

- Там е работата, че не. Българинът си остана такъв, какъвто го познавах- добър, отзивчив, искрен, общителен...

- Но малко знаещ за Украйна...

- ....Е, да. Но в това няма нищо странно. Нали всички бяхме руснаци-такава беше политиката. Спомням си, през 1993 г., когато дойдох в България като посланик, цялата информация за Украйна публикувана в българската преса, като че ли се пречупваше през призмата на Русия. А руско-българските отношения тогава не бяха блестящи. Затова нашето посолство най-напред установи контакт с тукашните вестници, радио и телевизия, за да покаже, че Украйна е страна, която има своя

история, култура, език, традиции. Смятам, че успяхме. Сега, четири години по-късно, в България се знае повече за Украйна. Всеки месец излиза нашият бюлетин „Україна", издадохме историята на Украйна от Орест Субтелни, участвахме в изложбата за украинския скулптор Михайло Парашчук, който е живял в България, сега се подготвя каталог за украинската емиграция, основан върху архива на Парашчук. Организирахме изложба на украинската книга и украинското изкуство. Състояха се Дни на Украйна, в България дойдоха украински певци и състави.

Така че, с право мога да твърдя, че информационната завеса около Украйна се разчупи.

- Сега в много градове на България се организират тържества по повод 120 - годишнината от Освобождението. По време на панахидите за загиналите воини свещениците, наред с руските, беларуските опяват и нашите войници.

- Ще ви кажа, че в руската армия, която е освобождавала България, ако не половината, то поне 40% са били украински войници. Цели полкове са били украински – Волински, Чернигивски и други.

- Пане посол, вие дойдохте в София, когато президент беше Желю Желев, а премиер – Любен Беров. Сега държавен глава е Петър Стоянов, смениха се няколко премиери с различна политическа ориентация - Жан Виденов, Стефан Софиянски. В момента премиер е Иван Костов. Всички те еднакво ли възприемат Украйна?

- Между другото, и в Украйна се смениха няколко правителства. Но на вашия въпрос ще отговоря така: има приемственост по отношение към страната ни. Нито президентът Петър Стоянов, нито някой от премиерите подложиха на съмнение важността от сътрудничеството на България с Украйна, камо ли да ревизират основния договор, подписан от първия ни президент Леонид Кравчук и Желю Желев, и създадената правова база. Нещо повече, всеки казваше: „Хайде трябва да засилим нашите отношения!" Друг е въпросът, че това не винаги ставаше. Причините са обективни и субективни и се намират тук, в България и при нас. Например, до 1996 г. стокообменът се увеличаваше с всяка измината година. Но през миналата той рязко спадна. Спомнете си, каква беше ситуацията в България....

- В края на октомври премиерът Костов посети Украйна. Не пожела ли той да отскочи до Кременчук, където навремето е учил за летец?

- Не знам. Поне с мен не е споделял такова желание. Между другото, пан Костов много добре разбира украински език.

Програмата му в Украйна беше много напрегната. Бяха подписани важни документи. Българите, например, се оплакаха, че транзитно преминаващите през Украйна техни стоки се облагат с акциз. Той ще бъде отменен. Споразумяхме се и за въглищата и за газа. По тъй наречената Ямбургска спогодба ние ще връщаме на България по 300 млн. куб. м. годишно в продължение на четири години.

Какво могат да вземат украинците от България като опит?

В края на март 1998 г. при нас за първи път ще се проведат парламентарни избори попропорционално-мажоритарната система, т. е. по партийни листи. В това отношение в България е натрупан богат опит. За нас интерес представляват и някои елементи от банковата реформа. Интересен е и процесът на голямата приватизация.

А какво българите могат да вземат от нас?

От срещите ми с българските политици знам, че има идея за промени в конституцията. Според мен, а и според тях, на преходния етап от тоталитаризъм към демократично общество е нужна здрава изпълнителна власт. Ако Украйна беше парламентарна република, а не президентско-парламентарна, каквато е сега, то не искам да си представям какво щеше да стане. По конституция, нашият президент има големи пълномощия, той отговаря за изпълнителната власт. И на този етап това е правилно.

- Пане посол, вие отдавна сте в България. Успяхте ли да посетите поне най-големите градове?

- Само в един голям град не съм ходил – в Силистра. Но този „грях" ще бъдепоправен в най-скоро време.

- А в кой от тях Украйна се приема най-добре?

- Украйна вече се приема навсякъде, но като че ли най-активните са Варна и Плевен. Там създадоха бизнесцентрове, има условия за работа на нашето консулство. Варна, например, освен с Одеса, установи трайни връзки с Херсон и Миколаив. В Бургас също се планира откриването на център за делови връзки с нашата страна.

- Досега говорихме само за работа. А как почивате?

- За почивка време почти не остава. Желю Желев беше в Украйна през 1994 г., през 1995 г. нашият външен министър Геннадий Удовенко посети България, в началото на 1996 г. председателят на Народното Събрание направи визита в Киев, а през лятото на същата година тогавашният премиер Павло Лазаренко пристигна в София. Това са официалите срещи на най-високо ниво. А неофициалните – в Давос, Страсбург, Брюксел или Ню –Йорк. Да не говорим за работните контакти между министерствата и ведомствата. Всичко изисква подготовка на съответните документи. А това е работа на дипломатите.

- Нима не сте ходили на Витоша?

- Защо, ходих. Много ми харесват Златните мостове, Драгалевци. Имам Тарзан-немска овчарка, която сега е на 1 г. и 5 месеца. Подариха ми я моите български приятели като съвсем малко кученце. Много умно животно и много се имаме! С него често се разхождаме.

- А какво ви допада от българската кухня?

- Бобена чорба, мешана скара и салатите. Много обичам салатите. Аз съм от Южна Украйна и при нас зеленчуците, както и в България, са важен елемент от националната кухня.

- Българите казват, че салатката и ракийката вървят заедно.

- Харесва ми мускатовата ракия. Но предпочитам сухите вина-бяло и червено.

- Посещавате ли ресторанти?

- Рядко. Но когато има някакъв повод, поръчвам маса във „Форум" в НДК. Впрочем, традиционно там нашето посолство дава дипломатически приеми. Няколко пъти бях в „Крим". Обичам малките частни ресторанти-те са уютни и с много добра кухня.

- Някой ден ще ви се наложи да напуснете България. Какво ще отнесете със себе си като спомен?

- Аз обикнах България и се радвам, че като пръв посланик на суверенна Украйна допринесох за сближаването на двете страни. Винаги ще си спомням за българите като добри и отзивчиви хора.

Разговора води
Василий Жукивский

ДОКУМЕНТ № 527

Интервю на Васил Жукивский с Виталий Москаленко, отпечатано в „Украйна прес", от бр. 2, год IV, февруари 1998 г., с. 6 София Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 27, л. 3.

След почти 5-годишен мандат в София украинският дипломат Виталий Москаленко заминава

Виталий Москаленко. Роден е през 1955 г. в Киев. Украинец. Завършва журналистика в Киевския университет „Тарас Шевченко". Работи в украински вестници и списания и научни институти. Кандидат на филологическите науки. Българист. Автор на редица монографии и книгата „Украинско-българските културни връзки през XIX в.". Перфектно владее български език. Женен. Има син.

„ОТИВАМ СИ, ЗА ДА СЕ ВЪРНА СЛЕД ВРЕМЕ”

- Пан Виталий, май не ви се заминава?

- Да, свикнал съм с България. София стана за мене като роден град. Тук съм от лятото на 1993 г. Пет години не са малък срок. А и преди съм идвал в София, когато събирах материали за кандидатската си дисертация, посветена на украинско-българските културни връзки. Тогава съм живял в Студентския град.

- Предполагам, че ще се съгласите с мен: в София е по-спокойно, отколкото в Киев?

- Разбира се. Тя е по-малка, по-уютна. Животът в Киев е много забързан. Най-много ще ми лисват приятелите, Витоша и кафенетата, които са евтини и са на всяка крачка.

- Има ли вероятност пак да се върнете тук?

- Теоретично да. И ми се иска. Сега във външното министерство на Украйна „ще водя”няколко балкански страни, включително и България.

- Това означава ли, че с дипломацията няма да късате?

Определено, не. Но всяка свободна минута ще посвещавам на любимото си занимание – ще продължа да изследвам украинско-българските културни връзки. Тук успях да събера някои материали. Ще пиша докторска дисертация и може би книга.

- За какво, ако не е тайна?

- За украинската емиграция в България през 20-40-те години на XX в. В основата са документите от архива на украинския скулптор проф. Михайло Парашчук, живял в България почти 40 години и направил много за архитектурната украса на основните сгради в центъра на София и други градове на България. Сега се подготвя каталог върху архива на Парашчук Той ще излезе до края на годината, когато ще се бъде отбелязана 120-тата годишнина от рождението на твореца и 35-годишнината от неговата кончина. Освен това, най-вероятно на бул „Дондуков” в София, където известно време е живял и творил Парашчук, ще бъде поставена мемориална плоча. Може би и някоя от софийските улици ще носи неговото име.

Тук бих искал да благодаря на семейство Пекареви-Йорданка (тя трагично почина през август 1997 г.) и нейния син Христо, а също така на Емине Хакова от държавния архив, които запазиха архива на Парашчук и някои негови скулптори.

- Многобройна ли е била нашата диаспора тук?

- Ако говорим за истинските украинци – няколко хиляди души. Те напускат Украйна, бягайки от болшевиките. След Брестския мир през 1918 г. България признава Украйна, София и Киев си разменят дипломатически мисии. Тук е имало наше посолство, излизат украински издания, действат няколко украински дружества - „Українська громада”, „Украинско културно обединение” и др.

- А какво е положението сега?

- Сега украинската диаспора в България – около 2 хил.[яди] души, е разединена, по-точно, тя не е обединена. Една от причините е руският фактор. Впрочем, той е пречил на украинците и през 20-30-те години, а сега-още повече. Руската идея в България е много силна. Руската колония тук винаги е била агресивно настроена спрямо истинските „щирі українці”

Доскоро в България почти никой не ни е различавал от руснаците. Бяхме в един кюп. Едва сега, след като Украйна като независима държава навърши седем години и благодарение на дейността на посолството, българите започват да осъзнават, че украинците са друг народ, друга култура, имат своя, не по-малко от тяхната трагична история.

- Казахте история. Това ли беше причината да издадете в България история на Украйна на български език?

- Много съм щастлив, че посолството го направи. Искрено съм благодарен на спонсорите от фирма „Хронос-Р” и прекрасната преводачка Пенка Кънева. Между другото, това е първият превод на „Украйна. История”, написана от канадския украинец Орест Субтелний, на Балканския полуостров. От началото на 1994 г. издаваме и бюлетин „Україна”, също на български език.

Щастлив съм, че успяхме да открием мемориалната плоча на видния украински учен Михайло Драгоманов на ул. „Денкоглу”, 40 в София, където той е живял и починал в края на XIX в.

- Още няколко думи за украинската диаспора тук. В кой град украинците са най-акивни?

- Аз обиколих цяла България, почти всички бивши окръжни градове. Най-активни са нашите украинци в Плевен, Варна и Велико Търново. Особено в старопрестолния град. Там живеее доайенът на украинската диаспора тук Сергий Юзефович. Срещите ми с него винаги са били вълнуващи и интересни. Имам и приятели сред българите. Ще спомена Иван Гранитски – бивш шеф на БНТ, Иван Лалов – ректор на СУ „Климент Охридски", Лидия Терзийска – украинист, преподавател в същия университет, и много други. Сега в Софийския университет се изучава украинска филология като първа специалност. Това също може само да ни радва.

- Пан Виталий, какво българско ще ви липсва в Киев?

- Най-много „Украйна прес".

- Вие винаги сте имали прекрасно чувство за хумор. А ако говорим сериозно?

- Плодовото кисело мляко, маринованите люти чушки. С тях дори съм се прочул в „Нощен труд".

- А българското сирене?

- Сиренето-не. Обичам шкембе чорба, шопска салата, кебапчета, пържена пастърва, пилешки дробчета. От ракиите най-много ми допада сунгурларската. Ще ми липсва ресторант „Крим", „При художниците", „Китайски ресторант" в Лозен около София, „Горублянското ханче", „Биберонite".

- Заминавате ли от София с чувството, че нещо не сте свършили?

- Да. Не успяхме да изградим паметник на гроба на Михайло Парашчук. Но съм сигурен, че рано или късно ще го направим.

- Благодаря ви, пан Виталий. „Украйна прес" ви пожелава час по-скоро да се завърнете отново тук.

Разговора води
Василий Жукивский

ДОКУМЕНТ № 528

Писмо от Виталий Москаленко до Емине Хакова за цената на паметника на М. Парашчук, за възможностите да се снима документален филм за скулптора и за желанието му да напише документално-художествена повест за него. Киев. 05.03.1998. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.

Личен архив Емине Хакова

Уважаемая Эмине ханум!

Передаю тебе большой привет из Киева и самые искренние пожелания здоровья, счастья, успехов в твоём благородном деле, каторым ты занимаешься с такой потрясающей энергией.

Наилучшие пожелание и поздравления твоему милому семейству - глубоко уважаемому мною г-ну професору Дженгизу и Вашей обаятельной дочери Айлин.

Эми! С этим письмом посылаю тебе аннотации к тем архивном единицам, которые считаю необходимым включить в наш каталог. Очень прошу тебе, если есть еще что-то либо для аннотирования, срочно сообщи мне через Геннадия. Он звонит мне практически через день. Так что я в курсе всех дел, связанных с М. Парашчуком.

Очень здорово, что наконец-то действует Оргкомитет по празднованию 120-летия Паращука. Все идеи (мемориальная доска, наименование улицы и т. д.) замечательны. Дай Бог, чтобы они реализовались. Единственное что смущает – это установление надгробного памятника, который, как сообщил мне Геннадий, будеть стоить 10 тыс. $. Думаю, нет необходимости разгоняться на такой фундаментальный и дорогостоящий проект. Во первых, едва ли удасться оперативно собрать такую сумму денег. Во вторых, сам Паращук, как тебе известно, был весьма скромным человеком. Да и крест на его могиле выглядит довольно органично. Если поставить перед ним (крестом)

небольшой, но оригинальной могильной камень или что-то в этом роде за 1-2 тыс. $. - такой вариант выглядит белее уместным.

Теперь два слова о том, что мне удалось сделать в Киеве. Один из моих однокурсников, некто Сергей Сулименко, ныне частный бизнесмен, уже в течение четырех лет ведет на Украинском национальном телевидении еженедельную передачу о выдающихся украинцах. Когда я рассказал ему о Паращуке, у него возникла идея снять документальную передачу из двух частей (40 мин.) о нашем выдающим скульпторе. Этот проект должен осуществиться накануне 120-летия, когда мы с ним приедем в Софию.

Кроме того, г-н Сулименко показывает свои телевизионные передачи в США, Канаде, Аргентине, Австралии и др. странах, в которых живут украинцы. Так что наши скромные усилия по популяризации творчества Паращука надеюсь приобретут более широкой международный резонанс.

И, пожалуй, самое интересное. С. Сулименко предложил мне написать художествено-документальную повесть о жизни М. Паращука в Болгарии. Он готов издать эту книгу с хорошими иллюстрациями за свой счет, но под заказ Министерства Культуры Украини. Думается, этот проект будет хорошим вкладом в наше общее дело.

Засега това е всичко. Още веднъж желая ти много здраве и успех в твоя благородно работа. Много поздрави на всички приятели и познати (включително г-н Василий Жукивский).

Киев, 5 март 1998 г. С ув[ажение]

ДОКУМЕНТ № 529

Решение на СОС за създаване на Обществет комитет за честване на 120 годишнината от рождението на М. Парашчук. София. 09.03.1998. Копие. Машинопис.
Личен архив Емине Хакова

СТОЛИЧЕН ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

==========

ДО
ЦЕНТРАЛЕН ДЪРЖАВЕН
ИСТОРИЧЕСКИ АРХИВ

С решение № 39, по протокол № 40 от 09.03.1998 г. Столичният общински съвет създава Обществен комитет за честване 120-годишнината от рождението на проф. Михайло Парашчук под почетния патронаж на кмета на град София - г-н Стефан Софиянски.

Моля да определите Ваш представител за участие в Обществения комитет.

Първото заседание на комитета ще се състои на 28 април т. г., вторник, от 14 часа в зала № 2, втори етаж, в сградата на Столична община, ул. „Московска” № 33.

Приложение : копие от решението на СОС

С уважение, подпис и печат на СОС
Антоан Николов
Председател на СОС

София 1000, ул. „Московска” 33, те: 85-21, телекс: 22-670

ДОКУМЕНТ № 530

Докладна записка от Бойко Маринков до СОС с биографична справка за М. Парашчук и проект за решение на СОС за честването на 120 годишнината от рождението на скулптора. София. 03. 1998. Копие. Машинопис. 3 л.
Личен архив Емине Хакова.

ДО СТОЛИЧНИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

Д О К Л А Д Н А З А П И С К А

От Бойко Маринков-общински съветник[41]
Относно: Поставяне на надгробен знак и паметна плоча на проф. Михайло Парашчук

УВАЖАЕМИ ДАМИ И ГОСПОДА ОБЩИНСКИ СЪВЕТНИЦИ,

На 16.11.1998 г. се навършват 120 години от рождението, а на 24.12.1998 г. – 35 години от смъртта на проф. Михайло Парашчук-творец със забележителен принос в областта на архитектурната скулптура и пластика.

Роден през 1878 г. в село Варваринци, Тернополска област, Украйна, Михайло Парашчук учи последователно в училището за изящни изкуства в Краков, Художествената академия „Жулиен" в Париж, преподава в Института за изящни изкуства в Мюнхен и работи в ателието на Огюст Роден.

През 1921 г. Михайло Парашчук пристига в България като представител на Международния Червен кръст. Следващите 42 години от живота му са свързани с България и българската култура. Огромното му по количество и европейско по дух творчество е преди всичко в областта на декоративната скулптура и художественото оформяне на най-престижните сгради в столицата, построени в периода 1920-1955 година. Това са скулптурните групи и вътрешната декоративна пластика на сградата на Българската народна банка (арх. Иван Васильов и арх. Димитър Цолов), монументалната пластика, релефи и колонади на сградата на Военната академия „Г. С. Раковски" (арх. Александър Дубовик), каменната и метална орнаментика на фасадата и вратите на сградата на Съдебната палата (арх. П. Койчев), цялостната декоративна пластика на сградата на Министерството на отбраната (арх. Димитър Цолов), външната орнаментика на Дома на правниците (арх. С.[ава] Овчаров и арх. Й.[ордан] Йорданов), външната декоративна пластика на сградата на „Алианс Франсез" и на Дома на техниката (БИАД).

След 1944 година по проекти на проф. Михайло Парашчук са изпълнени монументално-декоративните елементи на сградата на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий" (арх. Д.[имитър] Цолов и арх. Иван Васильов), колонадите и декоративната пластика на сградата на бившия Партиен дом, цялата декоративна външна и вътрешна пластика на сградата на Музикалния театър „Стефан Македонски" (арх. Георги Овчаров), пластичното оформление и колонадите на новите крила на сградата на Софийския университет „Климент Охридски" (арх. Л. Константинов). Изцяло по проект на проф. Михайло Парашчук е изграден през 1928[42] г. паметника на българските евреи, загинали за България, в София, унищожен през 1943 г. Декоративната скулптура и орнаментика, дело на проф. Михайло Парашчук, днес краси сгради, като Домовете на културата в Перник и Кърджали, бившата Търговско-индустриална камара в Бургас, Пощенската палата във Варна, Моста на дружбата в Русе и други обществени сгради, читалища и училища.

Безспорен е приносът на проф. Михайло Парашчук за българската портретна и монументална скулптура. Негово дело са бюстовете на Пейо Яворов, Цанко Церковски, Стилиян Чилингиров, проф. Михаил Арнаудов, проф. Михаил Драгоманов, Димитър Благоев, генерал Данаил Николаев, генерал Никола Жеков, Данаил Крапчев, Стоян Омарчевски, Йордан Пекарев, Симон Петлюра.

Проф. Михайло Парашчук последователно защитава идеята за свободна и независима Украйна. Той е сред онези украински творци и интелектуалци, които работят активно за сближаването на българския и украинския народи.

Проф. Михайло Парашчук е изключен от Съюза на българските художници през 1957 г. по обвинение, че без съгласието на Управителния съвет на СБХ е приел поръчката на Министерството на културата и е започнал работа по реставрация и възстановяване на фронтона на Народния театър „Иван Вазов". Оскърбен и незаслужено пренебрегнат, той умира на 24.12.1964[43] г.

Съдбата отрежда проф. Михайло Парашчук да бъде погребан в Централните софийски гробища до гроба на проф. Михайло Драгоманов, чиито кости проф. Парашчук сам издирва и препогребва през 1929[44] г.

Уважаеми дами и господа общински съветници,

На основание чл. 22, ал.1, от Закона за местното самоуправление и местната администрация, предлагам Столичният общински съвет да вземе следното

Р Е Ш Е Н И Е

1. Създава Обществен комитет за честване на 120-годишнината от рождението на проф. Михайло Парашчук под почетния патронаж на кмета на град София господин Стефан Софиянски.

2. Определя за членове на Обществения комитет от името на Столичния общински съвет……..

3. От името на Обществения комитет отправя официална покана за участие в него до представители на Главно управление на архивите, Централен държавен архив, Съюз на българските архитекти, Съюз на българските художници, както и към посолството на Украйна в България.

4. Дава съгласие за обявяване на конкурс и изработване на надгробен паметен знак на проф. Михайло Парашчук, който да бъде поставен на гроба му в Централните софийски гробища.

5. Дава съгласие за поставяне на паметна плоча върху сградата, в която е живял проф. Михайло Парашчук, бул. „Дондуков" №…

6. Средствата по проектирането и поставянето на надгробния паметен знак и паметна плоча да бъдат за сметка на Столична община, както и от постъпили дарения по открита специално за целта сметка на Обществения комитет в Общинска банка, АД.

7. Предлага на постоянната комисия по образованието, културата, науката и вероизповедаията при Столичния общински съвет да обсъди и предложи подходяща софийска улица за наименуване на името на проф. Михайло Парашчук.

ПРИЛОЖЕНИЕ:

1. Списък на творбите на проф. Михайло Парашчук.
2. Фотокопия на по-известни негови творби.

Вносител: подп.
/БОЙКО МАРИНКОВ/

ДОКУМЕНТ № 531

Протокол № 40 - решение № 39 на СОС, подписано от председателя на общината Антоан Николов за организиране на Обществен комитет за честване на 120 годишнината от рождението на проф. Михайло Парашчук, за определяне на членовете на комитета, официална покана за участие на представители на държавни институции, съюзи и посолството на Украйна в България в него, за даване на съгласие за обявяване на конкурс за изработване на надгробен паметен знак за поставяне на гроба на скулптора и паметна плоча на сградата на ул. „Дондуков" № 37 – домът в който е живял М. Парашчук. София. 09.03.1998. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 28, л. л. 4, 5.

С Т О Л И Ч Е Н О Б Щ И Н С К И С Ъ В Е Т

П Р О Т О К О Л № 40
09.03.1998 ГОДИНА

Р Е Ш Е Н И Е № 39

По точка 38 от дневния ред – докладна записка от Бойко Маринков – общински съветник, относно поставяне на надгробен паметен знак и паметна плоча на проф. Михайло Парашчук.

На основание чл. 22, ал. 1 от Закона за местното самоуправление и местната администрация, Столичния общински съвет

Р Е Ш И:

1. Създава Обществен комитет за честване на 120-годишнината от рождението на проф. Михайло Парашчук под почетния патронаж на кмета на град София – г-н Стефан Софиянски.

2. Определя за членове на Обществения комитет от името на Столичния общински съвет: Н. Гацев, А. Енгибаров, Б. Маринков.

3. От името на Общинския комитет отправя официална покана за участие в него до представители на Главно управление на архивите, Централен държавен исторически архив, Съюз на българските архитекти, Съюз на българските художници, както и към посолството на Република Украйна в София.

4. Дава съгласие за обявяванена конкурс и изработване на надгробен паметен знак на проф. Михайло Парашчук, който да бъде поставен на гроба му в Централните софийски гробища.

5. Дава съгласие да бъде поставена паметна плоча върху сградата, в която е живял проф. Михайло Парашчук, на бул. „Дондуков" №..

6. Средствата по проектирането и поставянето на надгробния паметен знак и паметната плоча да бъдат събрани от постъпили дарения по откритата специално за целта сметка на Общинския Комитет в Общинска банка, АД.

ПРЕДСЕДАТЕЛ: п.
/Антоан Николов/

ДОКУМЕНТ № 532

Докладна записка от общинските съветници д-р Андреас Енгибаров, Николай Гацев, Бойко Маринков до СОС с предложение за именуване на една улица в София, кв. „Овча купел" на името на проф. Михайло Парашчук. София. 30.09.1998. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 28, л. л. 34, 35.

Вх. № 9300-446/15.10.98.
ДО
СТОЛИЧНИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

ДОКЛАДНА ЗАПИСКА
от д-р Андреас Енгибаров – общински съветник
Николай Гацев - общински съветник
Бойко Маринков - общински съветник
Относно: преименуване на улица в район „Овча купел"

УВАЖАЕМИ КОЛЕГИ ОБЩИНСКИ СЪВЕТНИЦИ,

С решение № 39 от 09.03.1998 г. Столичният общински съвет създаде Обществен комитет за честване на 120-годишнината от рождението на проф. Михайло Парашчук – виден представител на украинската емиграция в България, радетел за независима украинска държава и скулптор, трайно свързан с българската архитектура и изкуство. Комитетът е под почетния патронаж на кмета на София г-н Стефан Софиянски и в него участват общински съветници от СОС, представители на ГУА при МС, Съюзът на художниците в България, Съюзът на архитектите в България, Посолството на Украйна в София и на наследниците на семейство Парашчук.

Общественият комитет откри подписка за набиране на средства за изграждане на надгробен паметник на проф. Михайло Парашчук и паметна плоча на сградата, намираща се на бул. „Дондуков" № 67, в която скулпторът е живял през 20-те, 30-те години.

УВАЖАЕМИ КОЛЕГИ,

На своето заседание от 30 септември т. г. Общественият комитет взе решение да предложи на Столичния общински съвет да именува една от улиците на София на името на проф. Михайло Парашчук. С такава молба се обърна на 08.10.1998 г. към председателя на Столичния общински съвет и Посолството на Украйна в София.

Във връзка с изложението и на основание чл. 21, ал. 1, т. 18 от ЗМСМА, предлагаме Столичният общински съвет да вземе следното решение

РЕШЕНИЕ:
Именува ул. „690" в район „Овча купел" на ул. „Проф. Михайло Парашчук".

ОБЩИНСКИ СЪВЕТНИК: подпис
/д-р Андреас Енгибаров/
ОБЩИНСКИ СЪВЕТНИК: подпис
/Николай Гацев/
ОБЩИНСКИ СЪВЕТНИК: подпис
/Бойко Маринков/

ДОКУМЕНТ № 533

Пълномощно от Боянка Дражева, генерален пълномощник на Христо Пекарев, наследник на семейство Иван и Йорданка Пекареви за Парашчук. София. 08.05.1998. Оригинал. Машинопис.

Лични архиви Пекареви, Емине Хакова, Виталий Москаленко; Архив на Украинско посолство в България; ЦДА „дело А" на ф. 1717К л. л. 1, 1г.

Такса 200 лв.

П Ъ Л Н О М О Щ Н О

Долуподписаната Боянка Кирилова Дражева /данни на личния паспорт/, като пълномощник на Христо Иванов Пекарев, единствен наследник на скулптора Михайло Парашчук, /данни на личния паспорт/ упълномощавам:

Емине Халилова Хакова /данни на личния паспорт/ и Виталий Анатолиевич Москаленко / данни на личния паспорт/ да представляват Христо Иванов Пекарев заедно и поотделно пред български и украински държавни и общински институции и организации, комитети и фирми; обществени комитети и организации, библиотеки, научни институти, творчески съюзи и др. във връзка с популяризирането на живота и творчеството на скулптора Михайло Парашчук.

Пълномощното на Боянка Кирилова Дражева /№ на пълномощното/ е издадено на 27.08.1997 г. в София.

08.05.1998 г. Упълномощител: Б. Дражева
София

Подписаният Кръстев .....II Нотариус
При Втори районен съд удостоверявам че.....
20685 Подпис..... в настоящ.....е положен
на регистъра От Боянка Дражева.....
.....
.....
Вместо такса 200 .....марки.....лева.....
София..... .....

II Нотариус кръгъл печат на Районен съд София Нотариат
Подпис Кръстев 08.05.1998 г.

ДОКУМЕНТ № 534

Споразумение между УС на САБ, гл. счетоводител на САБ и председателя на Обществения комитет за честване на 120 годишнината от рождението на М. Парашчук за разкриване на банкова сметка за събиране на дарения за поставяне на паметна проча на ул. „Дондуков", № /67/ 37, и за паметник на гроба му. София. 02.07.1998. Копие от оригинала. Машинопис.

Личен архив Емине Хакова

С П О Р А З У М Е Н И Е

Днес, 02.07.1998 г. се сключи настоящото споразумение между:

„Съюза на архитектите в България" със седалище гр. София, ул. „Кракра" № 11, представляван от арх. Танко Стефанов Серафимов – председател на УС на САБ и г-жа Анна Кирилова Колева-главен счетоводител на САБ

и

Обществен комитет за честване 120 годишнината от рождението на проф. Михайло Парашчук под почетния патронаж на кмета на град София г-н Стефан Софиянски, представляван от неговия Председател д-р Андреас Енгибаров-секретар на Столичен общински съвет за следното:

1.Съюзът на архитектите в България ще разкрие набирателна сметка за събиране на дарения за поставяне на паметна плоча на дома, в който е живял скулптора и за паметник на гроба му.

РДСК-КЛОН 1 СОФИЯ
С/КА 1000219011
БАНКОВ КОД 30021010

С А Б
Програма „Памет" – Михайло Парашчук

2. Разплащането на набраните средства ще става с подписа на д-р Андреас Енгибаров и арх. Явор Банков-Зам. председател на УС на САБ.

3.САБ ще обяви инициативата на Обществения комитет и набирателната сметка във в-к „Арх и АРТ борса".

С А Б: подп. печат на САБ
арх. Танко Серафимов
Председател на УС на САБ

ОБЩЕСТВЕН КОМИТЕТ: подп.
д-р Андреас Енгибаров
Председател

Г-жа Анна Колева подп.
Гл. счетоводител

ДОКУМЕНТ № 535

Информационен блок от Геннадий Гимюш за предстоящото честване на 120-годишнината от рождението на проф. Михайло Парашчук, публикувана в информационния бюлетин на посолството на Украйна в България „Україна", авг. 1998 г., стр. 13. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 28.

120-годишнината от рождението на проф. Михайло Парашчук

Д-р Андреас Енгибаров:

Приносът на проф. Михайло Парашчук за обогатяването на българската художествена култура и борбата за независима украинска държава му отреждат заслужено място в историята и на двата народа.

Михайло Парашчук (1878-1963)

1878 – Роден на 16 ноември в с. Варваринци, Тернопилско, Украйна
1892 -1896 – Учи в „Училище за изящни изкуства" в Краков
1901 – Ръководи скулптурно ателие във Варшава
1906-1908 – Учи в частната художествена академия „Жулиен" в Париж при проф. Верле. Работи в ателието на Огюст Роден.
1908-1911 – Преподавател в Института за изящни изкуства в Мюнхен
1915-1918 – Участва в Първата световна война. Ръководи ателие по скулптура, керамика и дърворезба към германски военнoплен нически лагер в Ращат.
1921 – Пристига в България като представител на Международния червен кръст.
1922-1957 – Участва самостоятелно и в колектив в проектиране на декоративната пластика на редица сгради (Българска народна банка, Съдебната палата, Ректората на Софийския университет, Военна академия и др.) Членува в Дружество „Съвременно изкуство" и в Съюза на художниците в България (СБХ).

1944 – Изключен от СБХ. През 1945 г. членството му възстановено.
1957 – Повторно изключен от СХБ.
1963 – Умира на 24 декември в с. Баня, Пловдивско.

Във връзка с честването на 120-годишнината от рождението на проф. Михайло Парашчук председателят на Обществения комитет за честването на тази дата д-р Андреас Енгибаров се обърна на 12 май 1998 г. към председателя на дружество „Украйна" Иван Драч с покана за морална и материална подкрепа при реализирането на тези благородни намерения. „Надяваме се - се казва в обръщението си д-р Енгибаров, че Дружеството „Украйна" споделя желанието за отдаване на необходимото уважение и почит към паметта на скулптора Михайло Парашчук, допринесъл толкова много за развитието на българо-украинските връзки".

Съвсем скоро Столичният съвет предстои да гласува решение за преименуване на улица в София на името на проф. Михайло Парашчук. До края на годината предстои да бъде публикуван и документален каталог „Михайло Парашчук и украинската емиграция в България 20-те, 40-те години на XX век", съвместно издание на ГУА при МС и Посолството на Украйна в София.

Д-р Енгибаров споделя идеята на Обществения комитет за отразяване на честването да се снима кратък документален филм за живота и творчеството на скулптора, който може да бъде излъчен по българската телевизия. Но всичко това зависи от даренията, които ще постъпят в банковата сметка, открита за подпомагане на мероприятията, свързани с честването.

Открита е подписка за паметник на проф. Михайло Парашчук

С решение 39 на Столичния общински съвет от 9 март 1998 г. е създаден Обществен комитет за честване на 120 годишнината от рождението на скулптора проф. Михайло Парашчук под почетния патронаж на кмета на София – г-н Стефан Софиянски. В комитета участват представители на Столичния общински съвет, Главното управление на архивите при Министерски съвет, Централния държавен архив, Съюза на архитектите в България, Съюза на художниците в България, Посолството на Украйна в София и наследника на семейство Парашчук. Открита е подписка за събиране на средства, които ще бъдат използвани за построяване на паметна плоча върху сградата, намираща се на бул. „Дондуков", № 67[45] в София, в която скулпторът е живял и за паметник на гроба му.

Проф. Михайло Парашчук е виден представител на украинската емиграция в България, радетел за независима украинска държава и скулптор, който е трайно свързан с българската архитектура и изкуство.

Номерът на банковата сметка е:
1000219011 в РДСК-клон 1,
София,
Банков код 30021010
САБ
Програма „Памет"-Михайло Парашчук.[46]

ДОКУМЕНТ № 536

Интервю на Василий Жукивский с Геннадий Гимюш, отпечатано в „Украйна прес", бр. 10 (46), год IV, октомври 1998 г., с. 12. София Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 30, л. 6 г.

СДС като партия сега няма интерес към Украйна, не вижда своя аналог у нас.

Геннадий Гимюш. Роден е през 1956 г. в гр. Новокузнецк (Сибир). Българин. Завършва Политехническия институт в Кишенеу (Молдова). Инженер-строител. Има второ висше образование

– международни отношения. От 1992 г. живее в Киев. От 1996 г. е на работа в министерството на външните работи на Украйна, отговаря за България и Албания. През февруари 1997 г. е назначен за първи секретар в украинското посолство в София. Владее руски, френски и български език.

Женен е. Има дъщеря и син.

ГЕННАДИЙ ГИМЮШ: БЪЛГАРИТЕ СА ОПТИМИСТИЧЕН НАРОД, ЩЕ СЕ ОПРАВЯТ

- Пане Геннадий, вие сте българин, но роден в Сибир.

- Няма нищо странно. Баща ми е бесарабски българин от село Кирсово – то е в Молдова, близо до молдавско-украинската граница. Предците ми са от Варненско и напускат България в средата на XIX в. А Гимюш по турски значи сребро.

През 1947 г. семейството на баща ми споделя съдбата на десетки хиляди заможни бесарабски българи – НКВД ги изпраща в Сибир. Там през 1950 г. баща ми и майка ми са се оженили, тя е рускиня. Аз съм най-малкият, имам още две сестри.

В Молдова семейството ни се връща четири години след смъртта на Сталин - едва през 1957 г. По ред причини баща ми решава да се настани не в родното си село, а в Кишинеу. Там той построява къща. Всъщност, през живота си татко построява три къщи, като две от тях в Сибир.

- Как се отзовахте в Украйна?

- След като Украйна стана независима мои украински приятели ме поканиха като политолог да работя в един аналитичен център в Киев. После потъпих на работа във външното министерство на Украйна, където се занимавах с България и Албания. От февруари 1997 г. съм в София като първи секретар по политическите въпроси. Моят ресор е осъществяване на връзките с държавните структури на страната – Народното събрание, президенството, с министерството на външните работи, а също така с политическите партии, отговарям за културата, науката, пресата, диаспората и протокола.

- Според мен, по-рано украинското посолство е имало много тесни връзки с БСП.

- Може би защото БСП беше на власт. Но когато през 1997 г. СДС спечели парламентарните избори, се оказа, че ние нямаме необходимите контакти с тази партия. Де-факто трябваше да ги изграждаме от нулата. Според мен, да се контактува предимно с управляващата формация е погрешна практика. Затова сега ние търсим връзки с всички партии, които имат влияние в страната.

- По-рано СДС почти не е проявявал интерес към Украйна.

- Причината е в това, че съюзът не вижда своя аналог у нас. РУХ, например, е силна наша дясноцентриска партия, но със слабо влияние в източните и южните региони на Украйна и в Крим.

Но за сметка на това държавното ръководство на България, включително премиерът Иван Костов, който е лидер на СДС, имат повишен интерес към нашата страна. Между Киев и София съществува стратегическо партньорство, фиксирано с декларацията на президентите на двете страни. На заседанието на ЦЕФТА в Прага Иван Костов, например, е предложил Украйна час по –скоро да бъде приета в тази организация.

- А какъв е интересът към нас от страна на други български партии?

- Засилва се. БСП има стабилни връзки с нашите социалисти. Евролевицата и Българският бизнес блок също търсят контакти с украинските партии. Голяма симпатия и интерес към Украйна проявява Българската либерално-демократическа партия.

- В България сте от година и половина. Какви градове сте посетили, с какви видни българи сте се срещнали?

- Много ми харесва Варна. Бях в Балчик, Каварна, Бургас, Несебър, Пловдив, Русе, Сливен, Стара Загора, Вършец, Козлодуй. Голямо впечатление ми направи експрезидентът Желю Желев. Разговарях с него един час. Той е интелектуалец, идеалист. А сега е времето на прагматиците. Няколко пъти се срещах с видния български скулптор Вежди Рашидов, който безплатно прави паметник на гроба на Михайло Парашчук. Запознах се с Емил Димитров – легендата на българската ес-

трада. С помощта на посолството през май тази година той посети Измаил, където участва в журито на фестивала „Дунавска весна” и Одеса, където изнесе концерт. Познавам и Бисер Киров.

Когато при срещата с българите казвам, че съм от Украйна, реакцията обикновено е такава: „О, Украйна! Та ние сме братя – славяни!” Отношението към украинците тук е много топло. Моите съседи са българи. Станахме много добри приятели. Заедно отбелязвахме украински и български празници, заедно почивахме някъде сред природата. Тук жена ми научи да прави туршии, да панира чушки, много обичам нейната „снежанка”. В същото време българските и приятелки са проявили интерес към украинските вареники, „малосолни” краставички и домати. Когато бях малък, много обичах една манджа на баба ми. Неотдавна подобно ястие опитах в едно българско село.

- Пане Геннадий, вие сте член на организационния комитет, начело с кмета на София Стефан Софиянски, по отбелязване на 120-годишнината от рождението на видния украински скулптор Михайло Парашчук, който е живял в България почти 40 г.

- За приноса на Парашчук към българската архитектура и култура като цяло няма да говоря, защото „Украйна прес” писа достатъчно по въпроса.

Първо, сега с активното участие на Виталий Москаленко се подготвя каталог с работното название „Михайло Парашчук и украинската емиграция в България – 20-40-те години”. Догодина може би ще издадем и сборник документи от архива на Михайло Парашчук. Второ предвижда се една от улиците в София близо до украинското посолство да бъде преименувана на името на Михайло Парашчук. Трето, планира се на гроба на твореца да бъде издигнат паметник, чийто автор, както вече казах е Вежди Рашидов. Четвърто, на улица „Дондуков” 67, където много години е живял Парашчук, ще бъде открита мемориална плоча. В програмата най-дейно участие взима Емине Хакова от ЦДА. Тя е движеща сила на тази идея. Впечатлен съм от нейната настойчивост, енергичност и преданост към делото на Парашчук![47]

- Някакви проблеми имате ли?

- Да, имаме затруднения. За изпълнението на споменатата програма са необходими $ 8-10 хил.[48] По сметката, обявена в „Украйна прес” са преведени само....10 марки. Дарението е от Васил и Валентина Николови от Пловдив. Все пак съм оптимист и вярвам, че необходимата сума ще бъде намерена.

През май тази година с Емине Хакова имахме среща с ръководството на еврейската общност в София. Предложихме да бъде възстановен първият в света паметник на евреите, загинали през Първата световна война. Той е дело на Парашчук и през 1938 г. е бил издигнат в двора на Еврейската болница в София. Паметникът е унищожен през Втората световна война, но са запазени снимки, скици, чертежи. Вероятно реализацията на тази програма ще започне през 1999 г. с помощта на еврейската общност в България, дружество „Шалом” и посолството на Израел[49].

- Пане Геннадий, и последен въпрос: какви официални посещения трябва да очакваме в най-близко време?

- През ноември тази година Надежда Михайлова ще посети Киев. Предвижда се там да бъде подписан договор за корабоплаването във вътрешни води, план за консултации между външните ни министерства, протокол между министерствата на образованието, да бъдат разменени ратификационни грамоти за консулска конвенция, ще се обсъжда въпросът за либерализация на търговията между двете страни. През първото тримесечие на 1999 г. най-сетне в София ще пристигне председателят на Върховната Рада. Това посещение се планира още от 1996 г. Предвижда се през следващата година украинският премиер да посети България, а българският президент да отиде в Киев.

Разговора води Васил Жукивский

ДОКУМЕНТ № 537

Илюстрована статия „Михайло Парашчук. Скулпторът великомъченик”от Бойка Асьова, посветена на 120 годишнината от рождението му, публикувана във в. „Дума”, бр. 266, 23.11.1998, с. 10. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 29.

МИХАЙЛО ПАРАШЧУК

СКУЛПТОРЪТ ВЕЛИКОМЪЧЕНИК

120 години от рождението

Ученикът на Огюст Роден идва
у нас временно и ... остава до края на живота си

Михайло Парашчук е роден на 16 ноември 1878 г. в с. Варваринци, Тернопилска област, тогава в Австро-Унгария, а сега – в Украйна. Полски резбар и фигуралист забелязват неговата дарба и го пращат да се учи в художественото училище в Краков, след което става ученик на проф. Венцел във Виенската художествена академия.

През 1910 г. завършва академията „Жулиен” в Париж. Той е един от тримата чуждестранни ученици на Огюст Роден. Живее в Киев от 1911до 1913г.

В България пристига през 1921 г. Тогава идва в страната ни като пратеник на Международния червен кръст, за да инспектира положението на военнопленниците от Първата световна война.

В България Михайло Парашчук среща старите си познайници от странстването му из Европа Михаил Арнаудов, Сава Огнянов и др. български интелектуалци. Те го скланят да остане и поработи известно време. Той никога не е работил сам, особено когато става дума за представителни обекти, на които са привличани всички големи български скулптори-Кирил Шиваров, Любомир Димитров, Любомир Далчев, Иван Фунев и др.

Парашчук участва в направата на скулптурната украса на сградите на Софийския университет, Българската народна банка, Министерството на отбраната, Военната академия, колоните и входните врати на НБ „Св. св. Кирил и Методий”, Партийния дом, Дома на правниците, Съдебната палата. Участва в една от реставрациите на Н[ародния] Т[еатър] „Иван Вазов”. Дело на Парашчук са и 14-те маски под тавана на Музикалния театър „Стефан Македонски” и двете композиции над официалните ложи, българското хоро върху плафона в залата на кинотеатър „Македония”. Творбите му красят и много сгради из страната. Същинско бижу на пластичното декоративно изкуство са театралният салон и фоайетата на читалището в Провадия, фасадата, фоайетата и малката театрална зала на дома на културата в Перник, домът на културата в Кърджали, почивната станция в Сапарева баня и много други. Художественото оформление на Моста на дружбата Русе-Гюргево-двата портала на българския и румънския бряг и орловите глави по цялата дължина на моста, също е негово.

Огромното творчество на този изключителен творец не се изчерпва с архитектурната украса. Той създава и много хубави според специалисти бюстове на известни дейци на политиката, културата, национално-освободителните борби-Михаил Арнаудов, Гоце Делчев, Райко Даскалов, Данаил Крапчев, Йордан Пекарев, Александър Шулгин – първия украински посланик в България. Художникът не се страхува да направи бюст на Димитър Благоев през мрачната 1923 г. Съхраняван дълги години, той е връчен лично на Георги Димитров след 9 септември 1944 г. След 60-годишен престой в мазе е изваден на бял свят и бюстът на сънародника му Симон Петлюра.

Познати са над двайсет скулпторни портрета, но за повечето от тях се знае по останали снимки.

Михайло Парашчук работи и монументална пластика. Около 1938 г. създава един от много интересните паметници-Паметника на загиналите евреи, който е бил в двора на еврейската

болница. През Втората световна война германците, отстъпвайки, го разрушават и задигат със себе си скулптурата. Този паметник е интересен с това, че се къса от общия вид на войнишките паметници според Николай Бошев. Макар и преди него да има други, наистина човекът, който работи на най-много и на най-големите обекти, е Михайло Парашчук, е мнението на изкуствоведа от НХГ. Той донася европейския опит. Творчеството на Парашчук все още няма достойна оценка и изкуствоведческата наука му е длъжник, твърди Бошев.

Видният украинец на 24 декември 1963 г. на 85 г. Карлово.

Обединяваща и водеща фигура

Михайло Парашчук е обединяваща и водеща личност сред украинците в България през 20-те и 40-те години. Тази най-общо антиболшевишка емиграция, така драматично описана от Булгаков в „Бяг", и в България е твърде различна маса по професия, убеждения, занятия. „Громада" е украинското общество в онези години. По-късно една част от тези хора се приобщават към руските организации, които след 9 септември са закрити, защото се смятало, че изповядват фашизма. Макар и да не е членувал в тях, това е мотивът Парашчук да бъде предложен за изключване от Съюза на българските художници. Вторият опит за изключване от творческата организация, този път заради работата по преки поръчки, успява.

Прочее украинецът, останал да работи за българската култура, е предмет на подозрения не за пръв път. „Лицето Михайло Парашчук е една съмнителна личност със също така съмнителни източници на препитание" – се чете в доклад на тайната полиция от 1941 г.

22-ма български архитекти и художници изпращат (б. р. вероятно през 1958 г.) протестна петиция до министър-председателя, Политбюро и председателя на БАН. В него пише „...един от най-големите скулптори е ...пренебрегнат, оставен в забрава и в пълна мизерия изживява последните си дни. Защо не е награден проф. Парашчук със звание, отговарящо на неговия принос в областта на монументалната скулптура, като се знае, че той е един от най-плодовитите скулптори, оставил неувяхващи творби с украсата си на великолепни сгради... Нима народната власт и правителството ще оставят този великомъченик...да изгасне?"

Членството в СБХ на Михайло Парашчук е възстановено няколко месеца преди смъртта му. Посмъртно е награден с орден „Кирил и Методий" I степен, но си остава неизвестен и в България и в Украйна.

Да измием името на Парашчук

Това е дълг на българската културна общественост. Работил и живял в много страни, човек с огромен културен интелект, доброжелателен по природа и към България, неговият гроб до днес е без име. 120-годишнината от рождението на този забележителен художник и гражданин е повод да се измие прахът от челото му. Към това са насочени и инициативите на Столичната община, Украинския клуб, посолството на Украйна, САБ, ЦДА.

Името на софийската улица „Овча купел" ще бъде сменено с това на именития скулптор. Ще бъде открита паметна плоча на бул. „Княз Дондуков" 67. Вежди Рашидов е почнал работа над паметник, който ще бъде поставен на гроба на Парашчук в Централните софийски гробища. Видният наш съвременник дарява своя труд в памет на именития си колега.

В ЦДА с активното участие на Виталий Москаленко се подготвя каталог „Михайло Парашчук и украинската емиграция в България".

Движеща сила по признание на Геннадий Гимюш, първи секретар на посолството на Украйна, за пълно издирване на архивното наследство е Емине Хакова, специалист архивист.

Номерът на банковата сметка на програма „Памет"-Михайло Па-рашчук, е 1000219011 е РДСК- клон 1, София, банков код 30021010 САБ.

ДОКУМЕНТ № 538

Хронология на живота на Михайло Парашчук, подготвена от Тетяна Печинка, публикувана във в. „Русалка Дністрова", вестник за литература, изкуство, култура, просвета, краезнание, архиви. Специално юбилейно издание, посветено на 120 годишнината от рождението на Михайло Парашчук, ноември 1998 г. бр. 21-22 (124-125), стр. 2. Тернопил. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 21.

ХРОНОЛОГІЯ ЖИТТЯ МИХАЙЛА ПАРАЩУКА

16 листопада 1878 р.	народився у с. Варваринці, нині Теребовлянського району Тернопільської області
1890-1891 р.р.	допомагав польському різьбяреві Кіндельському і фігуралісту Станіславу Вуйцику разом із орнаменталістом Ровинським художньо прикрасити внутрішню частину і фасад Струсівського костьолу
1891 р.	брав участь у спорудженні будинку Ратуші в м. Новий Санч на Лемківщині разом із професором Вуйциком
1893-1896 р.р.	навчався у Краківській Школі Красних Мистецтв (закінчив її екстерном), одночасно працював в ательє знаного віденського скульптора Ігнанція Шопінського, відвідував скульптурні студії професора Барабаша в Краківській Академії, реставрував капелу Сигізмунда в історичному Вавельському замку
1897 р.	опановував мистецтво пластики під орудою професора Венцеля у Віденській Академії Художеств
1898 р.	перевівся до Львівської Політехніки на передостанній курс і брав уроки у професора Антона Попеля та відомого скульптора Плишевського
1899 р.	очолив у Львові одну з соціал-демократичних організацій, працював над розширенням мережі підпільних гуртків
1902-1904 р.р.	відкритий пам"ятник Адаму Міцкевичу у Львові – результат кількарічної спільної праці Антона Попеля і Михайла Паращука
30 жовтня 1904 р.	почав самостійну творчу діяльність у галузі портрета і камерної скульптури (м. Варшава), працював керівником скульптури Великого Варшавського Мистецького Салону (робітня видатного мецената Сабіна Баранського)
Осінь 1904 р.	перша художня виставка Михайла Паращука у Салоні Красних Мистецтв
1905 р.	брав участь у революційному русі проти російського царизму (м.Варшава)
1907 р.	переїхав до Львова, де створив серію скульптурних портретів відомих українських діячів
1907 р.	вступив на завершальний курс приватної Академії Малярства і Скульптури Рудольфа Жюльєна, вчився у професора Шарля Верле, відвідував уроки і кілька місяців працював у майстерні всесвітньовідомого скульптора Огюста Родена
1907 р.	став першим лауреатом Міжнародного конкурсу в Академії (м.Париж) за бюст „Голова дідуся"
Осінь 1908 р.	викладав на кафедрі пластики, орнаментики і кераміки Інституту ужиткового Мистецтва (м. Мюнхен), відкрив власне ательє
1911 р.	повернувся до Києва
1913 р.	таємно перетнув кордон і оселився у Львові
перша половина серпня 1914 р.	заарештований і відправлений у табір для військовополонених Таллєргоф поблизу Зальцбурга пад Грацом (Австрія)
початок 1915 р.	організував втечу і, добравшись до Відня, став цензурувати листи полонених солдатів російської армії в одній військовій комендатурі

друга половина лютого 1915 р.	мобілізований до регулярної армії, що займала позиції вздовж австро-сербського кордону (Лейбніц-Мурек)
кінець 1915 р.	добровільно повернувся у табір військовополонених солдатів царської армії у м.Раштатт (Німеччина), де з кількома однодумцями заснував „тюремну академію" в якій розвивали і виробляли українську художню кераміку (майоліку), скульптуру і дереворізьбярство
1916 р.	створив проекти кількох пом"ятників на могилі загиблих українців у Раштаттському і Ветцларському концтаборах
серпень-вересень 1918 р.	у Ветцларі споруджений пам"ятник жертвам Першої Світової війни
1918 р.	такий самий пам"ятник встановлений на цвинтарі м.Раштатт
березень 1918 р.	закриття Раштаттського табору і переїзд М. Паращука до Києва
1918 р.	вирушив до м. Ревеля (тепер м.Таллін), де став першим секретарем дипломатичної місії УНР в Естонії, згодом – радником посольства УНР у Латвії, потім – Німеччині (м. Берлін)
1920-1921 р.р.	працюючи експертом Міжнародного Червоного Хреста, відвідав Туреччину, Румунію, Югославію, Грецію...
кінець літа 1921 р.	переїхав у Софію (Болгарія), де залишився назавжди
1926 р.	організував з"їзд української еміграції і очолив Малу Раду
1927 р.	одружився із донькою одного із засновників Болгарської Землеробської Народної Спілки Йордана Пекарева – Цвітаною
грудень 1944 р.	М. Паращука виключили зі Спілки Художників Болгарії
31 січня 1957 р.	повторне виключення зі Спілки художників Болгарії із забороною брати будь-які замовлення у сфері монументально-декоративної скульптури
1 липня 1963 р.	відновлення у Спілці художників Болгарії
24 грудня 1963 р.	помер у с. Баня Карлово (округ Пловдів), похований на центральному Софійському цвинтарі
1967 р.	посмертно нагороджений Золотим орденом Кирила та Методія першого ступеня

ДОКУМЕНТ № 539

Статия от Михайло Онискив и Володимир Краснодемский "Ровесник болгарскої волі, страдник нашої долі" /„Връстник на българската свобода"/ посветена на 120 годишнината от рождението на Михайло Парашчук, публикувана във в. "Голос України", газета Верховної Ради України, бр. 224/1974/ 21.11.1998. Киев. Печатно. Укр. ез.

Личен архив Е. Хакова, също и
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 33.

Минуло 120 років з дня народження видатного українського митця Михайла Паращука

РОВЕСНИК БОЛГАРСЬКОЇ ВОЛІ, СТРАДНИК НАШОЇ ДОЛІ

А й справді, непередбачена й примхлива людська доля, мов характер молоденької панянки. Бо хіба міг 13-літній Михайло Паращук, від"їжджаючи з рідного села Варваринці у містечко Новий Санч на Лемківщині допомагати професорові Станіславу Вуйцикові оздоблювати новозбудовану ратушу, навіть подумати, що вже ніколи більше не переступить поріг батьківської хати. Через Краків, Відень, Париж, Мюнхен, Львів, Ревель (тепер Таллін), Ригу, Берлін, Софію проляже його тернистий шлях митця і дипломата, а додому, в Україну, куди думками він повертався до останніх своїх днів, дорога йому була заказана. Комуністичне керівництвр ніяк не могло пробачити

відомому митцеві його недовгу роботу в дипломатичних місіях УНР в Ревелі й Ризі, а також авторство скульптурного портрета Симона Петлюри, виконаного 1936 року на замовлення української імміграції в Польщі. „Усе своє життя я віддів для українського народу, стараючись, де б я не був, підтримувати його престиж і славу, хоч це не всім і не завжди подобалось", - писав Михайло Паращук незадовго до своєї смерті в листі до львівського науковця Івана Романченка. „Панад усе мене вражала гідність, з якою він (М.Паращук. – Авт.) переносив це жорстке до смерті цькування, в основі якого, крім заздрощів та інтриг, було українство. Якийсь десяток років тому відстоювати українську національність вважалося викликом", - то вже з листа дружини скульптора Цвітани Паращук до одного з авторів цієї статті. І справді, ще з молодих літ митець кинув виклик своїй нелегкій долі й, схоже, вийшов переможцем. Принаймні, те достоїнство, з яким він жив і працював, та любов до народу, якого він ніколи не зрікався, просто вражають.

Це він наблизив Ангела натхнення до Міцкевича

Прагнення стати справжнім майстром привели М. Паращука до Відня, у відому Академію художеств, де він опановує мистецтво пластики під опікою професора Венцеля. Однак через нестатки невдовзі він змушений був залишити столицю Австро-Угорської імперії. І за порадою свого навчителя 1898 року переїжджає поближче до батьківського дому, до Львова. Стає студентом Львівської політехніки, потрапляє у групу до професора Антона Попеля, який очолював кафедру композиції та рисунка. І водночас працював над проектом пам"ятника Адамові Міцкевичу, конкурс на який у рік сторіччя від дня народження великого польського поета оголосила міська влада.

Треба було поспішати, бо того-таки року, 22 травня, вже заклали постамент. Основу пам"ятника, аж до самих уступів, споруджували із залізобетону. Фахівці стверджують, що це зроблено вперше на західноукраїнських землях.

Отже, основа – прекрасна. Але де скульптура? Власне, Попель уже мав готову статую поета. Правда, до завершення роботи не вистачало деяких деталей. Зокрема, і такої: з ким має розмовляти Міцкевич, погляд якого звернений догори? Так, з Ангелом у вигляді юнака, який подає співцеві ліру. Але де розмістити крилатого посланця неба – того Попель поки що не знав.

Отож він, М. Паращук, якого професор взяв собі співавтори, мав шукати творчий розв"язок. І не тільки цей. Він мав довершувати композиційний задум. А як, чим? Вирішив сам на сам, бо Попель спочатку згоди на це не давав: колона. Тільки колона! Біла або якогось іншого кольору – вона стрімко підноситься в небо, видовжує пам"ятник. Усе в дусі часу: на землі тісно, пріоритет мають вертикалі! Тим паче, до колони можна „прив"язати" Ангела – і нехай він тішить поета, приносить з висот Боже натхнення. Ідея! Вона могла народитися лише в розбурханій творчій уяві Паращука. Але перед тим митець з багатьма радився, відкинув чимало інших варіантів. Головне – не схибити. Бо Попель мав характер крутий, а в часи депресії міг цілими ночами сидіти за чаркою.

І все-таки із кількарічної спільної праці з"явився дивовижний монумент – один з найвеличніших у світі. За участю сина поета Владислава Міцкевича його урочисто відкрили 30 жовтня 1904 року в центрі Львова, і він досі є мистецькою окрасою древнього українського міста.

У Париж, до Родена

Михайло Паращук окрилений. Його цінують, у нього вірять. Він у полоні нових задумів, багато працює. І тут йому пропонують поїхати на рік-другий у мистецьку столицю світу – Париж. Побачити інших, повчитися в них і, звісно, себе показати. Ще й стипендію Національного музею та одного з його фундаторів – митрополита Андрея Шептицького дали. Сприйняв це із задоволенням, хоча не обійшлося і без тіні зажури. Бо залишав у Львові молоду дружину Софію, яка була в тяжі.

У Парижі М. Паращук вчиться у приватній школі мистецтв, так званій академії Рудольфа Жульєна. І водночас бере уроки і навіть кілька місяців працює у майстерні славетного Огюста Родена. „Ніколи раніше Паращукові не доводилося бачити вчителя, закоханого у виткі, мінливі, округлі форми, - читаємо у монографії Дм. Степовика „Михайло Паращук". – Він (Роден – Авт.) ладен був говорити про них без кінця, не повторюючись. Він уявляв їх, знав куди і як ту форму застосувати. Жодних правил, теорій він не визнавав. Радив наслідувати природу, а не класиків скульптури. Високо цінував самостійність і винахідливість учнів".

Український скульптор вчився у Родена безплатно, бо всановленої стипендії ледве вистачало для того, щоб оплатити житло і студії в академії Жульєна. До речі, всесвітній митець брав за уроки або дуже дорого, або нічого. То вже залежало від того, яке враження справив на нього учень.

Дипломним звітом Паращука в академії Жульєна стала робота-погруддя „Старий". І що характерно, ліпив він її з пам'яті, хіба що мав під рукою шкіци, зроблені в поїзді. А сталося так, що в купе, в якому Паращук повертався в Париж зі Львова, де його дружина народила донечку Ліду, на французько-німецькому пограниччі підсадили сліпого діда. Образ старого буквально вразив митця своїм згустком горя, яке відчувалося і в його поставі, і на незрячому обличчі.

Робота потрапила на виставку в Салоні у знаному Гранд Пале. Роден, який прийшов на відкриття вернісажу, відізвався про „Старого" як про найкращу роботу.

Паращук отримує найвищу нагороду – золоту медаль, і звісно, стає знаменитим. І все-таки, якими були людські і творчі стосунки між Огюстом Роденом і молодим українським скульптором? На те певною мірою дає відповідь Цвітана Паращук, яка 1927 року стала другою дружиною митця, в листі до одного з авторів цієї статті. „Щодо Родена...Я вже Вам повідомляла, - пише пані Цвітана, - що він був нарозхап в аристократів і це його розбестило. Адже отмосфера вишуканості й витонченості в усьому відповідала смакам великого скульптора і треба додати, що жодна з великосвітських красунь не відмовлялася йому позувати.

У ті хвилини він не допускав учнів до себе...Тому в Михайла Івановича з"являлося більше можливостей зайнятися архітектурою і монументальною скульптурою, які Маестро залишилося тільки побіжно довершувати (наскільки учень увійшов у стиль вчителя). Нікому іншому він не довіряв. Чи була між ними дружба – сказати важко, аде довір"я в творчості було, а це - найголовніше".

* * *

Влітку 1921 року нелегка доля закинула М. Паращука у Болгарію, де він невтомно працював і, за влучним висловом тамтешнього журналіста Красимира Друмева, „зробив для болгарської культури більше, ніж самі болгари". „Він не скульптор, а архіскульптор, - додає архітектор Сава Овчаров. – Кращого од нього Болгарія не знає досі".

Наші сусіди доволі часто підкреслюють, що син України є ровесником їхньої волі, адже побачив світ 16 листопада 1878 року, коли їх „роден край"скинув із себе багаторічне османське ярмо. І в тому, як їм видається, було своє знамення. А й справді – доля, фатум, льос...Там, на Балканах, 24 грудня 1963 року відійшов митець на вічний спочинок. Сьогодні Михайло Паращук повертається на рідну землю, яку по-синівськи любив, до якої думками завжди линув. Повертається у назвах вулиць, у численних публікаціях, у вже згадуваній блискучій монографії Дм.Степовика, у музейних вітринах, зокрема, в його рідному селі Варваринцях.

Михайло ОНИСЬКІВ
Володимир КРАСНОДЕМСЬКИЙ
Тернопільська область

ДОКУМЕНТ № 540

Интервю на Михайло Юрчук с оператора на документалния филм на Военна киностудия - София за М. Парашчук „Разрешително за временно пребиваване" - „Димитър Бебенов: Филмът за Парашчук е един безпристрастен документ", публикувано в "Украйна прес", год. IV, бр. 11(47), ноември 1998 г. , с. 13. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 36.

Димитър Бебенов. *Роден е през 1932 г. в Никополско. Операторско майсторство завършва в Москва. От 1962 г. е на работа в БНТ. От 1972 до 1992 г. е оператор във Военната киностудия. В актива му са филмите „Край Сена" (1977 г., оператор и режисьор) – Втора награда за*

операторско майсторство на фестивала във Версай и Първа награда на фестивала в Безансон, „Прегръдка през океана" (1979) – Първа награда на кинофестивала в Ленинград, „Мост", „Българи в Космоса", „Птицата" и десетки други документални ленти. Димитър Бебенов е оператор на филма „Разрешително за временно пребиваване", посветен на Михайло Парашчук.

Женен е Има двама сина и четири внука. Сега е фотограф-художник.

- Пане Бебенов, как и кога се роди идеята за филма на Парашчук?

- Тя дойде от Сливен. А Сливенско и Тернопилска област, където е роден Парашчук, са градове-побратими. Беше 1981 г. Сформира се екип: Георги Драганов- сценарист, Брайко Попов – режисьор, и аз –оператор. Най-напред сценаристът обиколи България – София, Варна, Провадия, Перник, Пазарджик, Русе, местата, свързани с творчеството на Парашчук. После тръгнахме и ние с Брайко Попов. Междувременно установихме връзка с украинския изкуствовед Дмитро Степовик и по негова покана заминахме за Украйна-бяхме в Киев, Лвив, Тернопил и родното село на твореца Варваринци.

- Кога посетихте дома на ул. „Венера" в София, където Парашчук е прекарал последните си дни?

- През февруари 1981 г. Тогава Йорданка Пекарева, роднина на семейството на твореца, показа ателието му. Всичко беше разхвърляно, в прах. Видяхме някакви папки, документи, например членската карта на Парашчук, разрешително за временно пребиваване в България, паничка със застинал гипс. Имах фотоапарат и направих няколко снимки. След месец-два отново бяхме на „Венера", но някои неща вече ги нямаше. Разбрах, че едно момиче, студентка в Англия, е идвала там, искала е да пише за Парашчук...[50]

- Искате да кажете, че някои предмети са липсвали?

- Да. Нали снимах, имам негативи! Тогава казах на Светлин Русев от Съюза на художниците да предприеме нещо – все пак Парашчук е голям творец. Но той ми отговори, че „за него има противоречиви мнения: уж е бил белогвардеец, изключван от Съюза един път, втори път...." Ще говоря със скулптори" – обеща Русев, но нищо не направи. Между другото, Степовик имаше идея да прибере в Украйна всичко, свързано с Парашчук, да направи там музей. Обаче не стана.

- Колко време снимахте филма?

- Почти една година. Заснехме 2-3 хил. м. лента. Но самият филм е 600 м. (две кутии) – стандартни за документално кино 20 мин. Той (пет копия) се пази във Военната киностудия в София. Текстът към филма звучи много актуално и сега. Спомням си, че на художествен съвет искаха да го отхвърлят, казваха за какво толерираме този белогвардеец. Отговорихме, че Парашчук не е белогвардеец, а украински творец, при това доста талантлив, ученик е на Роден. Особено категоричен беше режисьорът Брайко Попов. „Парашчук е голям скулптор, аз поемам цялата отговорност за филма", каза той.

- Защо филмът се казва „Разрешително за временно пребиваване" ?

- Парашчук пристига в България уж временно, но остава до края на дните си. Работното название беше „Скулптор Парашчук".

- Къде показахте филма?

- През 1984 г. на Пловдивския фестивал за документално кино. Ако не бяха филмите за Тодор Живков, щяхме да спечелим първа награда. После лентата беше показана и по Националната телевизия.

- Впечатли ли ви съдбата на Парашчук?

- Разбира се. Той е голям творец, много интересна личност. Продължавам да си задавам въпроса: защо са го спъвали? А може би тъкмо за това, че е велик? Радвам се, че чрез филма се докоснах до неговата съдба. Бих искал нашата лента – един безпристрастен документ, да бъде показан по телевизията сега. Много хора в България нищо не знаят за Парашчук, направил толкова много за нас.

ДОКУМЕНТ № 541

Благодарствено писмо от Христо Пекарев до Борис Тарасюк, министър на външните работи на Украйна по повод откриването на паметника на Михайло Парашчук и програмата за честване на 120-тата годишнина от рождението му. София. 30.12.1998. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 4, а. е. 10, л. 1./Частен опис Е. Х./

До Министъра на Външните работи на Украйна
Г-н Борис Тарасюк
КИЕВ

Уважаеми г-н Министър,

С голямо вълнение и благодарност научих вестта за откриването на паметник на гроба на скулптора проф. Михайло Парашчук /аз съм племенник на Цветана Пекарева – съпруга на скулптора/. Изказвам дълбоката си признателност на Вас, на Украинското посолство в София и на посланика г-н Вячеслав Похвалский за реализирането на този паметник. Може би все още не осъзнаваме напълно значението на този благороден акт. Тридесет и пет години на гроба на скулптора самотно се издигаше железен кръст без име. Само няколко близки приятели и роднини на съпругата му знаеха чий е гробът от дясната страна на гроба на проф. Михайло Драгоманов. С последователната си борба за независима украинска държава и с неуспоримия си талант на скулптор, проф. Михайло Парашчук беше си „спечелил" много и сериозни врагове, както в България, така и в Украина. Многократните опити на негови приятели и близки да реабилитират името и творчеството му завършиха с неуспех. Дори желанието на проф. Михайло Парашчук да посети родината си Украина остана неосъществено.

Искрено се надявам, че с програмата за честване на 120-тата годишнина от рождението и 35-тата годишнина от смъртта на проф. Михайло Парашчук, която се изпълнява под егидата на кмета на София г-н Стефан Софиянски и с активното участие на представители на държавните институции и творчески съюзи от България и Украина, името на скулптора ще бъде изчистено, а заслучите му за българската и украинската култура и история оценени по достойнство.

30 декември 1998 г.
Германия-България

С дълбоко уважение и признателност
ХРИСТО ПЕКАРЕВ -
наследник на семейство Парашчук

ДОКУМЕНТ № 542

Благодарствено писмо от Христо Пекарев до вице президента на Република България Тодор Кавалджиев по повод откриването на паметника на Михайло Парашчук и програмата за честване на 120-тата годишнина от рождението му[51]. София. 30.12.1998. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 4, а. е. 9, л. л. 1, 2. /Частен опис Е. Х./

До Вице президента
на Република България
г-н Тодор Кавалджиев
С О Ф И Я

Уважаеми г-н Вице президент,

С голямо вълнение следях програмата за честването на 120-тата годишнина от рождението и 35-та годишнина от смъртта на скулптора проф. Михайло Парашчук, която се реализираше под егидата на кмета на София г-н Стефан Софиянски.

Като единствен жив наследник на семейство Парашчук /аз съм племенник на Цветана Пекарева – съпруга на скулптора/, изказвам дълбоката си признателност на Вас, г-н Вице президент на България, на Обществения комитет за честването на двете годишнини, на държавните институции и творчески съюзи, представени в този комитет и на Посолството на Украина в София за поставянето на паметна плоча върху дома, в който скулпторът е живял /София, бул. „Дондуков" № 37/, за издигането на паметник на гроба му и за именуването на улица в София на негово име. Може би все още не осъзнаваме напълно значението на този благороден акт. Тридесет и пет години на гроба на скулптора самотно се издигаше железен кръст без име. Само няколко близки приятели и роднини на съпругата му знаеха чий е гробът от дясната страна на гроба на проф. Михайло Драгоманов. С последователната си борба за независима украинска държава и с неуспоримия си талант на скулптор, проф. Михайло Парашчук беше си „спечелил" много и сериозни врагове, както в България, така и в Украина. Многократните опити на негови приятели и близки да реабилитират името и творчеството му завършиха с неуспех. Дори желанието на проф. Михайло Парашчук да посети родината си Украина остана неосъществено.

Убеден съм, че признанието и почитта към личността и творчеството на проф. Михайло Парашчук, изразени по такъв категоричен начин и предстоящото публикуване на личния архив на скулптора ще помогнат за реалното оценяване на приноса на проф. Михайло Парашчук за българската и украинската култура и за развитието на българо-украинските връзки.

30 декември 1998 г.
Германия
България

С дълбоко уважение и признателност
Христо Пекарев –
наследник на сем. Парашчук
подп.

ДОКУМЕНТ № 543

Статия от Кристина Патрашкова, посветена на 120 годишнината от рождението на скулптора М. Парашчук, отпечатана във в. „Монитор", 31. 12.1998 г. , с. 42. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 29.

МИХАЙЛО ПАРАШЧУК НАЙ-ПОСЛЕ РЕАБИЛИТИРАН

Илия Петров, Дечко Узунов и Иван Фунев набеждават ученика на Роден за враг на социализма. Украинецът умира в немилост в България.

Кристина Патрашкова

Надгробен паметник на големия украински скулптор Михайло Парашчук бе открит преди време на Централните софийски гробища. Творбата е дело на Вежди Рашидов.

Откриването му предизвиква смут сред софиянци, повечето от които никога не са чували името Парашчук. Той е автор на скулптурното оформление на някои от най-известните сгради в София, сред които са Народния театър, Народната банка, Народната библиотека, Военната академия, Музикалния театър, Ректората на Софийския университет.

Съдбата му у нас обаче е трагична. Парашчук е съсипан от завистта на някои от най-известните български художници, които го засипват с доноси. Обявяват го за белогвардеец и враг. В крайна сметка се стига до изключването му от Съюза на художниците.

Кой е Михайло Парашчук

Украинецът, който е ученик на гениалния Роден, пристига в България през 1921 г., тъй като се жени за нашенка. Още при завършването на художественото си образование в Париж получава

голямата награда - Златен медал на Академията „Жулиен". Преди да пристигне в страната на Ботев и Левски, работи във Виена, Мюнхен, Краков, където се прославя като уникален творец, реставрирайки дворци и катедрали.

В България талантът на Парашчук първоначално е оценен по достойнство. Той получава отговорни задачи, свързани с украсата на сгради с национално значение. Родната художническа гилдия го набеждава за опасен конкурент. Някои от най-видните и представители започват да го клеветят и унизяват. По едно време дори го обвиняват за фашист и периодично организират срещу него „другарски съд". Атаките стават неудържимо яростни, когато идва време да се построи паметникът на Съветската армия. Българските творци стават особено злостни, притеснени, че поръчката може да получи Парашчук. През цялото време се повтаря

обвинението, че той е прикрит враг.

Самият Парашчук от младини е член на социал-демократическата партия. Активно се включва в революционните събития през 1905 г. и получава тежки рани. Напуска Украйна заради обвинението, че се бори за нейната независимост. Той има смъртна присъда както от царя, така и от сменилите го във властта комунисти.[52] И в родината си Парашчук получава заслужено признание едва неотдавна.

Той е изключен за първи път от СБХ 1945 г. Тихомълком управата на съюза безмълвно възстановява членството му, но парира поръчките, които може да получи. Стига се дори до драстичното отнемане на неговото авторство. Парашчук например прави повечето скулптурни творби за Народната банка, включително и фигурата на св. Никола. Последната творба обаче е преписана на Любомир Далчев.

В началото на 1957 г. Парашчук се разболява тежко и изпада в пълна мизерия.

Тогава се обръща към Съюзната управа с молба да му бъде отпуснат заем за лечение. Вместо да му подаде ръка, президиумът на съюза решава да го изключи за неспазване на дисциплината. Поводът е, че Парашчук е приел възложената му задача от културното министерство реставрация на фронтона на Народния театър, без да се допита до СБХ. През същото време всички останали художници и скулптори в България не са задължени предварително да оформят договорите си пред съюза.

Тежко болен, 78-годишният творец остава едва ли не на улицата, принуден да гладува и постоянно търси заеми. Веднъж съпругата му го открива заспал в студената стая, докато

дъждът се стича по пробития покрив по лицето му.

Освен това, съюзът забранява в печата да се пише и ред за украинския творец. Парашчук умира така, както е живял. На погребението му присъстват само трима негови колеги, не е организирано дори поклонение.

За съжаление, хората, които съсипват живота на Парашчук в България, са някои от най-известните творци, сред които са Иван Фунев, Любомир Далчев, Илия Петров, Дечко Узунов, Николай Шмиргела. За това свидетелстват безбройните доноси и оплаквания, които тези изтъкнати художници пращат постоянно до най-различни отдели в ЦК. Документите се съхраняват и досега в Централния исторически архив и са били изровени преди време от Емине Хакова[53].

За разлика от художниците, по-благосклонни към него са българските архитекти, които правят подписка в негова защита.

Ненадминатият Михаил Арнаудов е сред малкото, които го поздравяват за 80-годишнината му, успокоявайки го, че „триумфът на правдата" рано или късно ще дойде.

Откриването на надгробния му паметник[54] най-после донякъде го реабилитира. Жалкото е, че той си отива от този свят огорчен. А и завистта на българските колеги му пречи да направи още много творби, с които днес можехме да се гордеем.

„Съдбата на Парашчук е потресаваща. Спрямо него е извършено истинско престъпление. Тъжното е, че всичко в държавата се повтаря и днес.

А най-жестоко е, когато бездарници се обединяват срещу таланта", обобщава житието-битието на своя колега авторът на паметника Вежди Рашидов.

ДОКУМЕНТ № 544

Благодарствено писмо от Христо Пекарев до Вежди Рашидов за паметника на Парашчук и за участието му в честването на 120 годишнината от рождението на скулптора. 06.01.1999. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 38 , л. 1.

Уважаеми г-н Вежди Рашидов,

Дълбоко съм впечатлен и развълнуван от доблестната Ви постъпка на творец и гражданин да направите паметник на гроба на скулптора проф. Михайло Парашчук. Като единствен жив наследник[55] на семейство Парашчук /аз съм племенник на Цветана Пекарева – съпруга на скулптора/ Ви изказвам искрената си благодарност за великолепното изпълнение на паметника и за смелите и силните Ви думи, казани за проф. Парашчук като талантлив художник, но за съжаление жертва на завистта и злобата на някои свои колеги и на комунистическите режими в Украйна и България, които не можаха да му простят голямата му любов към украинския народ и последователната му борба за независима украинска държава.

Радвам се, че на 120-та годишнина от рождението му и 35 години от смъртта му името и творчеството на скулптора най-после са реабилитирани.

От сърце съм признателен на Вас г-н Рашидов и на всички, които допринесоха за завръщането на Михайло Парашчук в света на живите. Желая Ви здраве, творческо дълголетие и да се радвате на признанието и уважението на своите съвременници.

6 януари 1999 г.
Германия - България

Христо Пекарев – подп.
наследник на семейство
Михайло и Цветана Парашчук

ДОКУМЕНТ № 545

Писмо от А. Орел, заместник министър на външните работи на Украйна до Христо Пекарев по повод неговото благодарствено писмо до министъра на външните работи на страната. Киев. [03. 1999]. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 4, а. е. 10 , л. л. 2, 3. /Частен опис Е. Х./

Неофициален превод от украински език

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ НА УКРАЙНА

До господин Христо Пекарев

Уважаеми господин Пекарев,

Министерството на външните работи на Украйна е получило писмото Ви с високата оценка на приноса на Посолсвото на Украйна в Република България в отбелязването на 120-тата годишнина от рождението на известния обществен и културен деец, Ваш роднина, славния син на Украйна и България Михайло Парашчук.

Името му заема едно от водещите места сред имената на известните творци, родени в Украйна, една част от живота на които е преминала извън родната земя. След като Украйна получи своята независимост, държавата ни по всякакъв начин се опитва да съдейства за възстановяването на историческата справедливост, връщайки на народа си паметта за тях и отдавайки им съответните почести. Важна роля в този процес има и Съюзът на художниците на Украйна. Статиите за Михайло Парашчук са влезли в издания на енциклопедичен речник „Творците на Украйна".

Високохудожествени произведения на Михайло Парашчук, в часност, портретите на дейците на украинската култура Васил Стефаник, Станислав Людкевич са едни от най-добрите експонати на Музея на украинското изкуство в гр. Лвив. В същия град се намира и паметник на полския поет Адам Мицкевич, създаден от скулптора, заедно с един от неговите учители Антон Попел. Водещо място в Тернопилската картинна галерия заемат скулптурните творби на майстора-портрет на Симон Петлюра и автопортрет на твореца, любезно подарени на Украйна от Вашите роднини.[56]

Важна стъпка по пътя на окончателното признаване на личността на професора Михайло Парашчук в културното развитие на нашите народи, бяха мероприятията в родината на твореца - в Тернопилския край, Киев и Лвив по повод 120-годишнината от рождението на скулптора.

Бихме искали да изкажем своята благодарност за писмото Ви и да Ви пожелаем здраве и всичко най-хубаво.

С уважение,

Заместник министър (подпис) А. Орел.

ДОКУМЕНТ № 546

Благодарствено писмо от Т. Ижевска до Емине Хакова за дългогодишна работа за съхраняване и популяризиране на архива на Михайло Парашчук. София. 03.1999. Копие. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп. 4, а. е. 11, л. 2./Частен опис Е. Х./

Неофициален превод от украински

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ НА УКРАЙНА

**До госпожа Емине Хакова Експерт на
Главно архивно управление на
Министерския Съвет на
Република България**

Уважаема госпожо Емине Хакова!

Изказваме на Вас искрената си благодарност за плодотворната Ви дългогодишна дейност, свързана със съхраняване и популяризиране на творчеството на известния общественик и културен деец Михайло Парашчук.

Днес името на Михайло Парашчук зае водещо място сред имената на творците, родени в Украйна, една част от живота на които е преминала извън родната земя. След като Украйна получи своята независимост, държавата ни по всякакъв начин се опитва да съдейства за възстановяването на историческата справедливост, връщайки на народа си паметта за тях и отдавайки им съответните почести.

Произведенията на Михайло Парашчук се съхраняват в Музея на украинското изкуство в гр. Лвив, а в Тернопилската картинна галерия - портрет на Симон Петлюра, любезно подарен на галерията от родните на твореца. В Лвив се намира и паметникът на полския поет Адам Мицкевич, създаден от скулптора заедно с един от неговите учители Антон Попел.

Важна стъпка по пътя на окончателното признание на личността на професора Михаил Парашчук в културното развитие на нашите две страни бяха мероприятия в родината на твореца и в България по повод 120-годишнината от рождението на скулптора.

Бих искала да Ви пожелая добро здраве, вдъхновение и нови творчески успехи.

С уважение.

Началник Управление
„Културно и хуманитарно сътрудничество” (подп.) Т. И. Ижевска

ДОКУМЕНТ № 547

Съобщение за откраднатото на лъвчето от надгробния паметник на Михайло Парашчук, изработен от Вежди Рашидов, публикувано в бюлетина „Украйна прес" бр. 3(51), год. V, март 1999 г. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 29, л. 139.

От паметника на Парашчук са свили лъвчето на Рашидов

От паметника на известния украински скулптор Михайло Парашчук (1978-1963), погребан на Централните софийски гробища, вандали са откраднали лъвчето. Монументът, който Вежди Рашидов извая безкористно в памет на талантливия украинец, беше поставен през декември 1998 г. Тогава откриването почете и вицепрезидентът на България Тодор Кавалджиев.

Посолството на Украйна е възмутено от вандалския акт, но надежда, че лъвчето ще се намери, почти няма. (У-прес)

ДОКУМЕНТ № 548

Интервю на Васил Жукивский с Микола Ярмолюк, отпечатано в бюлетина „Украйна прес", бр. 4 (52), год V, апр. 1999. с. 12.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 39, л. 6.

МИКОЛА ЯРМОЛЮК: УКРАИНСКИТЕ ВЪЗПИТАНИЦИ СА НАШЕТО ЛОБИ ТУК.

Микола Ярмолюк е интересен събеседник. В украинския клуб, където се събират нашенците, той винаги е в центъра на вниманието. Много е ерудиран. Може да разкаже, например, какъв е бил украинският език на предците ни, да разтълкува каква е разликата и какво е общото между греко-католическата и източно-православната църква. Той е истински украинец. Но не по-малко от родината си обича България. „Имам толкова хубави спомени и преживявания с българите!", казва пан Микола.

- Пане Микола, има ли интерес към България в Украйна?

- Разбира се Особено сред младите. На въпроса, защо сте избрали българистиката, моите студенти обиновено отговарят: „Българите са интересни хора". Искам да кажа, че те вече са имали някаква информация за България и то положителна. Впрочем, у нас винаги са разглеждали България като една приятелска страна, страна с близка култура. Ние, украинците, винаги сме знаели, откъде е дошло писмото и четмото. В Киев, например, има два паметника на братята Св. св. Кирил и Методий.

- Какъв се вижда българският език на вашите студенти?

- Според мен, българският език носи някаква загадъчност. Той е славянски език, но същевременно е друг. Той е най-трудният език сред всички славянски езици. Казват, че имаме много общи думи. Да, но вижте каво е значението им. Да вземем българската дума „година". По украински това е час (60 минути) и се изписва по абсолютно същия начин...

- Пане Микола, кога за първи път посетихте България?

- През 1976 г. Бях преводач във „Влака на дружбата". По-възрастното поколение българи, сигурно, познават тази форма на общуване между бившите соцстрани.

Какво Ви впечатли най-много?

- Абсолютно всичко. Исках да опитам от това, което съм чел. Например крем-карамел, боза, шкембе чорба. Сега понякога влизам в сладкарницата и си купувам една боза. Това ме връща към

много приятни спомени. Сещам се за българските си приятели. Тогава, през 1976 г. един от тях-Марин Илиев, оперен певец от Бургас, ме заведе в Созопол. Въпреки, че беше средата на ноември, останах очарован от града, от морето, от екзотиката...

- След това колко пъти сте идвали тук?

- Много. Бях на стаж, на летни семинари по български език, при подготовката на разговорника. Между другото, писах украинско-българския разговорник през 1990 г. Бурно, епохално време! Приятелите ми от Института по български език ми даваха ключ от архива, казваха, за се заключа, и тръгваха по митингите – пред радиото, пред парламента.

- Сега сте дипломат, отговаряте за културните връзки. Как се разкриват те?

- За голямо съжаление, от 1996-1997 г. г., когато съответно в София и Киев се проведоха Дни на културата, не се състоя нито една голяма акция. Убеден съм, че Украйна трябва да засили своето културно присъствие в България. Радва ме, че тук много хора вече не ни възприемат като част от Русия, вече не ни наричат руснаци. Но трябва да се положат още усилия.

- През март вие посетихте село Знаменосец. Какво Ви впечатли?

- Март мина под знака на Шевченко. Най-голямо впечатление ми направи това, че инициативата да се направят тези тържества идваше от хората, от българите, и ние им помагахме. Да знаете каква вечер, посветена на 185-годишнината от рождението на Кобзар, организира Вълчо Койчев Вълчев – директор на училище в с. Знаменосец и кметът на община Раднево Георги Костов! Това е нещо незабравимо! А Иванка Янкова от Пловдив. Заедно с местната библиотека тя спретна много хубава изложба. В Софийския университет студентите-украинисти изнесоха чудесен рецитал по стиховете на Шевченко, за него говориха нашият посланик Вячеслав Похвалский, доцент Лидия Терзийска, поетът Матей Шопкин. Богата изложба на Шевченковите творби беше организирана и в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий" в София. Там видях женевското издание на Кобзар, с което не могат да се похвалят мнозина украински библиотеки. Посетителите имаха възможност да се запознаят и с графиките на Тарас.

- Доколкото ни е известно, работата по програмата „Михайло Парашчук" продължава.

- Да и нейната движеща сила е Емине Хакова от Централния държавен архив и Виталий Москаленко, мой предшественик. Сега те работят върху каталога „Михайло Парашчук и украинската емиграция в България". Възхитен съм от пани Хакова. Тя като че ли най-добре разбра какво представлява Парашчук – този виден наш скулптор, живял в София над 40 г., и направи всичко възможно не само да го запази за Украйна, но и да го покаже на Украйна. Саможертвата на Емине Хакова заслужава да бъде отбелязана с наша висока държавна награда.

- Успяхте ли да се срещнете с нашата диаспора тук?

- Засега само със софийската и варненската. В края на миналата година в столицата се създаде украински клуб, чийто председател е Иван Дешов. Той организира украинците и това е много добре. Виден представител на нашата диаспора в София е моделиерът Ирина Сардарева. Тя се гордее, че е украинка и работи за украинската кауза.

Украински клуб се създава и във Варна. Там активисти са Таня Ботева, Галя Ненова и други. Добре работи и нашето дружество и в Бургас, чийто лидер е Мариян Горбан. Познавам патриарха на нашата диаспора в България Сергий Юзефович от Велико Търново. Там около него се организират местните украинци.

Разбира се, ще бъде пресилено да кажа, че украинската диаспора в България е като в Полша или Канада. Всички наши емигрантски организации тук, впрочем, както и другите, са били забранени през 1944 г. и възвръщането им няма да е лесна работа.

- Преди няколко години посолството на Украйна направи опит да събере българите, завършили украински ВУЗ-ве...

- Както се казва, по въпроса се работи. Предполагам, че в средата на май такава среща ще се проведе. Те са нашето лоби в България.

Разговора проведе Василь Жукивский

ДОКУМЕНТ № 549

Заповед от председателя на ГУА при МС до Емине Хакова за осигуряване на материали за работа на екипа на БНТ и достъп до архивохранилището за снимане на филма „Камъкът остава", режисьор В. Барков. София. 05.05.1999. Оригинал. Машинопис. 1л.
Личен архив Емине Хакова

ГЛАВНО УПРАВЛЕНИЕ НА АРХИВИТЕ ПРИ МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ

З А П О В Е Д

№ 40
София 05.05.1999 г.

Във връзка с писмо № 631/28.04.1999 г. на БНТ до ГУА при МС и необходимостта от осигуряване на достъп на екип на БНТ в сградата на ГУА при МС на ул. „Московска" № 5.

Н А Р Е Ж ДА М:

1. На 6, 7, 8 май 1999 г. Емине Хакова, експерт в ЦДА да осигури необходимите материали за работа на екипа от БНТ и достъп до архивохранилището на ул. „Московска", № 5[57].

3. След приключване на работата на екипа, БНТ да заплати сумата, предвидена в утвърдената от Министерството на финансите тарифа.

ПРЕДСЕДАТЕЛ: п. печат на ГУА пи МС
П. Колев/

ДОКУМЕНТ № 550

Писмо от Богдан Хаваривский, директор на Тернопилския областен държавен архив до Емине Хакова за честването на 120 годишнината от рождението на Михайло Парашчук. Тернопил. 06.05.1999. Превод – копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 21, л. 42, (л. 40-41 оригиналът на писмото на укр. ез.)

УКРАЙНА
Тернопилска областна държавна администрация
ДЪРЖАВЕН АРХИВ
282000, гр. Тернопил, ул. Сагайдачного, 14
тел. (03522) 224495, факс 228618
06.05.1999 № 131

Уважаема госпожо Емине Хакова,

През ноември 1998 г. в Тернопилска област бяха проведени тържества по случай 120-та годишнина от рождението на именития украински скулптор Михайло Парашчук. Юбилейните акции започнаха на 14 ноември в Тернопилския исторически музей с Академията на изкуствата в чест на Михайло Парашчук. На следващия ден във Варваринци (Теребовлянски район) – родното село на скулптора, се проведе вечер, посветена на Михайло Парашчук. Вечерта, която се състоя в местното училище, се превърна в истински празник – разказите за живота и творчеството на скулптора се редуваха с изпълнения на художествената самодейност. После участниците в празника посетиха бащината къща на Михайло Парашчук. На 16 ноември в Тернополския исторически музей се проведоха две изложби – документално-литературна и художествено-документална. Там за първи път

бяха представени оригинални материали, интересни документи, снимки, които разказват за известния украински скулптор и общественик. Още една изложба на документи, посветена на живота и творчеството на Михайло Парашчук беше организирана в Държавния архив на Тернопилска област Освен това, на 12-та годишнина от рождението на скулптора беше посветен ноемврийският брой на в. „Русалка Днистрова". Няколко публикации за нашия знаменит земляк излязоха на страниците на областните и районните вестници. В навечерието на юбилея издателство „Збруч" пусна книгата на М. Онискив „Михайло Парашчук. История на неговия живот или как той се завръщал в Украйна", а в началото на 1999 г. излезе библиографичен и документален указател „Михайло Парашчук", подготвен от Държавния областен архив и Тернопилската областна научна библиотека. Изпращаме Ви тези две книги в знак на признателност за Вашата къртовска работа по съхранение на наследството и популяризация на творчеството на украинския скулптор.

Посочените акции са ярко свидетелство на голямото уважение, с което се ползва името на украинския творец Михайло Парашчук в Тернопилска област и Украйна като цяло. Но, независимо от всичко, предвид сложното икономическо положение в държавата, тържествата преминаха скромно, без много гости. Затова молим да бъдем извинени, че не намерихме възможност да Ви поканим за отбелязване на 120-та годишнина от рождението на Михайло Парашчук. Още веднъж приемете нашите сърдечни думи на благодарност за Вашата плодотворна работа по умножаване на съкровищницата на украинската култура.

С уважение – Б. Хаваривский

Директор

ДОКУМЕНТ № 551

Изказвания на Емине Хакова, експерт-архивист, скулптора проф. Любомир Димитров, скулптора Вежди Рашидов, Геннадий Гимюш, първи секретар в украинското посолство и на старши арх. Стефан Миланов от документалния филм за живота и творчеството на скулптора Михайло Парашчук „Камъкът остава" на режисьора Васил Барков. София. 1999 г. Видеофилм.

ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 3.

Е. Хакова, експерт в ЦДА

М. Парашчук е роден на 16. ноември 1878 г. в с. Варваринци, Тернопилска област, Украйна. Завършва училище за изящни изкуства в Краков, по-късно ръководи скулптурни ателиета във Варшава, в периода 1906-1908 г. учи в частната художествена академия „Жулиен" в Париж.

В. Рашидов

Личността е много странна и интересна. Той е завършил при Роден...

Е. Хакова

По- късно е преподавател в Института за изящни изкуства в Мюнхен

Ст. арх. Ст. Миланов

Красавец. Беше като Борис Христов с брадичка, с монокъл, беше така силен, едър. Той можеше да работи по 14 часа в денонощието. Беше мъж, мъжествен.

Е. Хакова

1921 г. Михайло Парашчук пристига в България по линията на Украинския – Международния червен кръст за инспектиране на военнопленническите лагери на Балканите.

Проф. Л. Димитров

Този човек на първо време се знаеше, че е дипломатически представител на Украйна, но се оказа, че той всъщност е един добър декоратор.

В. Рашидов

За моя изненада бил е невероятно продуктивен, много талантлив човек и благодарение на Украинското посолство и на ГУА при МС и ЦДА успях да се запозная с каталози, в които беше събран целият Парашчук като творчество, което бе голяма изненада за мене.

Г. Гимюш, първи секретар в Посолство на Украйна в България

Той се смятяше за украински републиканец, но аз мисля, че този човек принадлежи на целия свят като майстор, като скулптор и като човек твърде интелигентен, образован и толерантен към всички хора.

Е. Хакова

Вземане решението да остане в България мисля, че се дължи по-скоро на хубавия кръг приятели, сред българската културна общественост.

Г. Гимюш

Той е направил твърде много за българското пластическо изкуство, но също така и за украинско-българската дружба. Още през 30-те, 40-те и 20-те години той е оглавявал Общество „Громада".

Е. Хакова

В Управителния съвет на Украинско-българското дружество влизат М. Арнаудов – председател на дружеството, Стилиян Чилингиров, Райко Алексиев, Иван Пенаков, Михайло Парашчук. [Членове на дружеството] са Елисъвета Багряна, Владимир Трендафилов и на практика всички известни по това време български културни дейци.

Проф. Л. Димитров

Михайло Парашчук носеше в своето изкуство вече нещо ново.

Е. Хакова

Чувствал се е в България добре, както пише в едно свое писмо до своя приятел М. Арнаудов, че е намерил в България втората си родина, това [писмо е от] 1935 г. „Лично аз толкова обикнах България, че ако утре, би се освободило, дай боже моето отечество, мъчно бих могъл да кажа къде бих се чувствал по-добре, поне за първо време, като имам предвид, че понякога в собственото си отечество не можеш да се приспособиш, да се почувстваш напълно щастлив и спокоен."

В. Рашидов

Изключително прецизен човек, изключителен виртуозен майстор, това е да кажем Паганини на една струна, значи питай Корнеева, той е просто царят на този орнамент, иска страхотно голяма дисциплина, за завиждане, у нас не е имало друг такъв майстор, така прецизно да [извайва].

Проф. Л. Димитров

Тогавашните видни наши архитекти го харесваха много, ангажираха го да декорира едни от най-големите наши на него време монументални постройки.

Ст. арх. Ст. Миланов

Той беше ваятел, чиито образи говореха, бяха живи, действащи, неговите фигури бяха говорящи, не само на хора, животни, но растителност, която той претворяваше в дворците, библиотеката „Кирил и Методий", Министерството на народната отбрана на [Българската Народна] Банка, на Военната академия и много други, [на] които той беше пресъздал външния образ, беше допълнил желанието на архитектите за своя стил.

Проф. Л. Димитров

Много добре помня, когато му се възложи да оформи Софийския университет – Ректората с тази колонада, с тези огромни капители, горе каменните. Аз ходих няколко пъти в ателието му, то беше непосилна работа, но той се справяше. Той получи и задачата да направи една цяла стена в естествена големина, една цяла стена направи на Ректората в естествена големина, за да види проектантът – архитект в действителност как ще му изглежда фасадата с всички пиластри, всички колони, конзоли, гирлянди. Всичко това той го беше направил едно към едно отгоре до долу.

Е. Хакова

Работата е там, че Парашчук много добре се е разбирал с архитестите, защото директно контактувал с тях и взаимно са се допълвали като архитект и художник при оформлението на сградите.

Проф. Л. Димитров

Опитът си той не скриваше, така когато се правеха трите барелефа на фронтона на университета „Климент Охридски", той беше отворил широко вратите на своето ателие. Другите скулптори, на които се разпредели работата Фунев, Далчев, Димитров, гледаха как се конструира един картюш по негов метод. Те извършиха свята работа и то не зле.

Аз имах случая да видя в неговото ателие на „Цар Освободител", на бившата къща на генерал Николаев макета на Съдебната палата. Той беше нещо великолепно. Съдебната палата беше още суров строеж, всичко, което му се изискваше, той го беше направил – чисто, точно, безупречно.

Е. Хакова

Разбира се, големите творци винаги има кой да ги поощрява, кой да ги подкрепя, но в същото време и кой да проявява завистта и злобата си по отношение на тях. И Парашчук не е бил изключение в това отношение, но за тези щрихи от живота му не бих искала да говоря. Не бих искала да говоря затова, защото Парашчук е твърде голям, според мен като човек и като творец, за да се занимаем с тези, които са се опитвали по някакъв начин да му пречат и да очернят името му.

Проф. Л. Димитров

Неговото отношение към хората беше такова, че той ги обезоръжаваше.

Емине Хакова

Аз срещнах Парашчук в един момент, в който на мен също ми беше трудно[58] и знаете ли какво ме порази в този човек. Тази снимка [сн. № ...] съм гледала много дълго време. Въпреки, че е имал доста неприятности в живота си Парашчук е останал един духовно много извисен човек. Това знам и от срещите си с хора, които са се познавали с него.

Арх. Ст. Миланов

Основната му черта беше твърдост, праволинейност, идеализъм.

Проф. Л. Димитров

Аз, малко може би залитам, но ми се струва като се каже незаменим човек бих сложил Парашчук.

Е. Хакова

Някак си, много е бил над обикновените човешки неща. И ме порази това, че въпреки всички перипетии в живота му Парашчук е запазил твоята духовност, не се е поддал на всичко това и не е допуснал да бъде унищожен психически и духовно от всички тия събития, които са се случили около него. Това всъщност ме порази – силата на човека да запази духа си и не допусне да бъде унищожен.

В. Рашидов

Аз съм прям човек, ще го кажа - много сериозно отношение са проявили към него по онова време, така наречените плеада от народни художници наши. За някои от тях бе пълна изненада за мене, че може да има такъв [момент], защото дълбоко съм уважавал някои хора, например имена като Далчев, Фунев, нали бих казал, че аз съм се учил от техни неща и така дето се казва учителите и когато прочетох документацията, доносите до ЦК беше за мен едно - като че ли нещо рухна у мен и остана в мен едно разочарование.

Е. Хакова

Той е бил член на Съюза на художниците в България. 1945 т. е направен опит да бъде изключен от съюза под предлог, че е белогвардеец. В едно свое изложение той по категоричен начин отхвърля това, където подчертава, че винаги е бил украинец републиканец и се е борил последователно за независима украинска държава, република.

Проф. Л. Димитров

Подочувал съм, че е бил изключван от Съюза на художниците, но нямам пълни сведения защо, кога, кой.

Е. Хакова

Вторият опит за изключването му от Съюза на художниците – той не е опит, а е осъществен, е през 1957 г., тъй като си позволява да получи поръчката за реставрацията на Народния театър директно от Министерството на културата, без това да преминава през Съюза на художниците.

Ст. арх. Ст. Миланов

Аз го защитавах лично, защото една неправда се изсипа върху него от Съюза на художниците в България, поради една завист, така че [беше] предпочитан пред всички тях, които получават по-хубави хонорари. Беше преследван.

Проф. Л. Димитров

Не съм забелязал и не съм чул от него някакви така да кажа оплаквания, че някой се дразни от неговата дейност, че някой му завижда.

Ст. арх. Ст. Миланов

Дори, когато му се възложи задачата да реставрира картюша на Народния театър, една класическа творба на една монументална група...

В. Рашидов

У нас завистта е като че ли вродена черта.

Ст. арх. Ст. Миланов

... СБХ искаше 300 хил. лева. По това време с 300[59] хиляди лева за поправката на този картюш се равняваше на един културен дом в провинцията. Той поиска само 30 хиляди лева. За това те го ненавиждаха.

Проф. Л. Димитров

Възможно е да е имало от многото причини, да имало и колегиална завист, затуй, че той материално сравнително беше добре, поръчките го гонеха, връзките му бяха добри с работадателите и възможно е това да е също помогнало да му се сервира тази горчива чаша.

Ст. арх. Ст. Миланов

Дори бяха дошли на скелето горе да му пречат да работи, да го будат отгоре. Докато архитектите се качиха горе, в защита Цолов, Васильов аз да избутаме тълпата, за да работи. Фунев, скулпторът Секул Крумов, скулпторът Станимиров, Любен Димитров, да. Ами той беше в групата срещу него, докато после вече видял грешката си се коригира. Докато някои до края на живота си останаха непримирими врагове.

Проф. Л. Димитров

Между хората на изкуството винаги е имало някакво съперничество, винаги е имало негативни отношения, но не мога да си спомня Парашчук да е бил в някаква ситуация неприятна.

Е. Хакова

Но този човек беше съумял да превърне мъката си по-скоро, разочарованието си, по-скоро в градивна енергия и се е запазил. Това всъщност за мен беше най-силното и най-интересното и в този смисъл, той ми помогна и на мен, защото човек вижда, че друг човек го е направил, значи може човек да обърне дори и най-неприятните си усещания в градивна енергия, да осмисли живота си така, че да не позволи да бъде изпепелен. ..Реставрацията на Народния театър „Кръстьо Сарафов" след пожара, реставрацията на фигуралната група на фронтона на [Народния театър], [Българската] народна банка, библиотеката „Кирил и Методий", Министерството на отбраната, Военната академия, мавзолеят на Георги Димитров, Музикалният театър „Стефан Македонски", Ректората на Софийския университет, разбира се някъде сам, някъде с колектив... За съжаление след 1956 -1957 г. Парашчук почти не е работил, вследствие на всичките тия неприятности около него, не е бил напълно реабилитиран, въпреки че 1967 г. е награден посмъртно с орден „Кирил и Методий".

В. Рашидов

Той сега започва да „живее". Значи аз много исках да върнем на бял свят един умишлено затрит човек. Бих казал думата затрит. Случва се, в живота, не само в България, тези неща се случват по света. Безкрайно много са историите около големите личности, кагато са били забравени. Аз

се радвам, че заедно с помощта на хора от посолството на Украйна връщаме на света един човек, това е по-голямото достойнство, това значи, че нека това да бъде знак за поколенията, защото ако поколенията в тях не си изградят моралните устои, просто свят няма да има, нека да сме наясно.

Е. Хакова

На М. Парашчук гробът стоеше без име и без пометник, до миналата година. Скулпторът, който направи паметника на М. Парашчук е Вежди Рашидов. Той беше много впечатлен от живота му, от съдбата на своя колега и го направи така, с душа.

В. Рашидов

Много би било жалко, ако няма кой да връща име, защото и затова се съгласих да направя това, без да се замисля много, разбира се не се замислих като видях творчеството на Парашчук. Аз съм човек, който не мога толкова, никога не съм правил надгробие, първо, никога не съм се съгласявал, не че не съм имал възможността и това е първото нещо, което без да се замислям, след като видях творчеството му си казах, да това трябва да го направим. Разбира се събрахме малко средства с помощта на Украинското посолство, за да покрием материали и изпълнение.[60] Би било грехота от паметта на един колега да бъде формулата пари, отсъстваше формулата пара, но е интересен фактът и много бих се радвал и внуците ни да постъпват винаги по този начин, защото това е единственият път да имаме някаква история.

За щастие, такъв е животът, понякога дълги години тишина, след това идва някаква съвест човешка, пробужда се някъде нещо, ето Парашчук е отново, улица има кръстена на него, значи да се напомня, че едно кръщаване, да можем да повтаряме едно име, което смятаме за достойно. Дълбоко аз почувствах нуждата, просто прекланяйки се пред паметта на този човек да се извиня от името на най-достойната част на българската интелигенция. Някой беше длъжен да се извини за съдбата на този човек.

Е. Хакова

Може би има някакъв символ в това, че човек като Парашчук- по убеждение, по култура, по контакти, по начин на мислене наистина може да се нарече човек, който като гражданин надхвърля границите на България, на Украйна, но все пак, човек преди да бъде гражданин на света, трябва да бъде гражданин поне на една от двете родини, както казват двете родини на Парашчук – България и Украйна.

Г. Гимюш

Мисля, че напълно закономерно се поставя въпросът за връщането на Парашчук на украинското общество, първо това е човек, роден на украинска територия, второ Украйна само ще спечели от това, че ще предостави украинско гражданство на Парашчук и аз мисля, че това е напълно закономерен процес, защото за известен период той е бил забравен в своята родина по силата на различни причини, бил е забравен и в своята втора родина, България, също поради различни обективни и необективни причини, в това число завист, човешка нечистоплътност, но навярно това би бил един твърде благороден акт и ние сме длъжни да му предоставим украинско гражданство, защото той е велик украинец, който е направил твърде много за Украйна, тук в България и това е задължение на Украйна към нейния син.

Е. Хакова

Това би било действително един жест, който би „успокоил духа” на Парашчук.

ДОКУМЕНТ № 552

Слова на д-р Андреас Енгибаров, председател на Обществения комитет за честване на 120 годишнината от рождението на Парашчук и секретар на Столичния общински съвет, Вячеслав Похвалский, посланик на Украйна в България и на скулптора Вежди Рашидов на откриването и освещаването на надгробния паметник на Михайло Парашчук, заснимани от любителската камера на Людмила Гимюш[61]. София. 23. 12. 1998.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 3.

Свещеникът

Чете молитва за освещаването на паметника

Д-р Ан. Енгибаров

Уважаеми г-н Вицепрезидент на Република България, уважаеми г-н Посланик, драги гости. От името на Столичния Общински Съвет, на неговия председател г-н Антоан Николов, от името на Обществения комитет, който беше създаден за честването на 120 годишнината от рождението на Михайло Парашчук благодаря Ви, че се отзовахте на поканата на Украинското посолство за откриването на този паметник, за възкръсването от забравата на един много достоен, почтен човек, голям художник.

Посланик В. Похвалский

Може би денят не е сполучлив за това необикновено събитие, а може би небесата плачат днес във вида на този сняг за един от най-добрите синове на украинския и няма да се излъжа, ако кажа и на българския народ. Защото най-дългите си години на творчески път ученикът на Огюст Роден и извървял тука. Той е бил един от основателите на българската архитектурна скулптура. И вече след като Украйна стана независима държава и с началото на демократичните промени в България след 1989 г. и благодарение преди всичко на усилията и старанията на г-жа Хакова и на членовете на семейството на Парашчук успяхме да върнем това име наново на многомилионната аудитория в Украйна и България. И този паметник се открива послучай 120 годишнината от рождението на М. Парашчук и 35 годишнината от деня на смъртта на твореца, която е станала на 24 декември 1963 г. Тази скулптура (барелеф бел. Е. Х.) на гроба е портрет на М. Драгоманов, направен от ръцете на М. Парашчук. А изтъкнатият съвременен български скулптор Вежди Рашидов е дарил от все сърце този чудесен скулптурен портрет на нашия земляк на украинския и българския народ. В творчеството на Парашчук символични са били скулптурите на лъвове. Тези лъвове са настанени в Лвив, където е творил Парашчук и в София и в други български градове. Това е един символ между народите, между културите и... От името на посолството на Украйна, от името на нашата държава искам да благодаря на президента, на вицепрезидента на Република България, на Софийския Общински Съвет и също така лично на г-н Рашидов, който ни подари този паметник.

В. Рашидов

Думите не се чуват добре.....това, което искам да кажа покрай паметта на Парашчук е имало разминаване, имало е ситуации, които ...както и възход.... по-скоро аз бих искал пред паметника на този човек да се извиня, за всичко което е било лошо, от името на, разбира се не само от мое име, а на огромна група честни морални български творци и интелигенция и може би участието ми беше точно продиктувано от някакъв морал и чувство за вина пред личността на Парашчук. Приемете моите извинения от името на качествената интелигенция още веднъж...

ДОКУМЕНТ № 553

Интервю на Васил Жукивский с Васил Барков, режисьор на документалния филм „Камъкът остава" за Михайло Парашчук, публикувано в бюлетина „Украйна прес" бр. 6, год V, юни 1999, с. 14. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 40, л. 7.

ВАСИЛ БАРКОВ: ЕДНАКВО СЪМ СВЪРЗАН И С УКРАЙНА, И С БЪЛГАРИЯ.

Васил Барков. Роден е през 1972 г. в с. Суворово (Одеска обл.) – Украйна. Майката и бащата са етнически българи. През 1990-1992 г. следва в Одеския морски университет. Прекъсва и кандидатства на общо основание в НАФТИЗ „Кръстю Сарафов" в София. Приет е да следва кинорежисура в класа на проф. Владислав Икономов. Дипломира се през юни 1999 г. Автор е на два документални филма - „Бесарабия моя любов" и „Камъкът остава" (за Михайло Парашчук)

- Васко, кога разбра, че искаш да бъдеш режисьор?

- Когато следвах в Одеския морски университет. Но преди това исках да бъдаписател или астроном. Дори бях готов да кандидатствам астрономия. Но майка ми като разбра, припадна. Нейното желание беше да ме види тракторист. Баща ми беше такъв, механизатор е големият ми брат. Спешно се събраха всички роднини и след 3-часова „обработка" се отказах от звездите. В морския университет осъзнах, че моряк от мене няма да стане. Вече се бях запалил по киното.

- Колко са българите в Суворово?

- Те са над 95 % от населението на селото. Всички говорят български език, но нелитературен, а архаичен, с примес от някои руски и румънски думи. Аз се гордеех, че съм българин. Предците ми са дошли в Бесарабия от Северна България. Суворово е много красив край.

- Какво си знаел за България, преди да дойдеш тук?

- В съзнанието ми България се е олицетворявала със зеленина, вода и...мъгла. Не знам защо тъкмо мъгла. Но когато през 1992 г. за първи път влязох в България през КПП Русе, ме посрещна именно мъглата.

- А как те прие България ?

- Когато чуха моя български език, казаха, че съм руснак. Обиждах се. Не искахада ме признаят за българин. Говоря за отношението на битово ниво. Иначе на държавно равнище проблеми нямаше. Дори ми позволиха да дойда в София и да кандидатствам във ВИТИЗ на общо основание, защото държавна поръчка за нас, бесарабските българи, за кинорежисура нямаше. Но бях приет, започнах да следвам и след половин година вече нямах никакви проблеми с литературния български език. Сега съм еднакво свързан и с Украйна, и с България.

- Ти току-що се дипломира, но вече имаш два документални филма.

- През 1998 г. заснех „Бесарабия моя любов", а на 20 юни тази година БНТ показавтория ми филм – „Камъкът остава", посветен на живота и творчеството на украинския скулптор Миайло Парашчук, дълбоко свързан с България. Преди не знаех нищо за този творец. Много съм благодарен на Емине Хакова от държавния архив, Геннадий Гимюш от украинското посолство и моя професор Владислав Икономов, които ми помогнаха да открия образа на Парашчук. За мен той е звезда, непостижима личност, от стореното от него трябва само да се възхищаваме. Парашчук е мост между културите на Украйна и България. В Парашчук ме шокира това, че въпреки всичко той се запазва като творец, като човек, не се озлобява, а се издига над грозното в нашия живот. Щастлив съм, че се докоснах до него. Искам да вярвам, че това е само началото**.** Все още не е разкрита личността на Парашчук като лидер на украинската диаспора в България, като радетел за съвременна Украйна.

- Сега да снимаш филм не е лесна работа.

- Добре, че имах спонсори – българо-украинската фирма „Трафосервиз" иМеждународния център по проблемите на малцинствата и културните взаимодействия в София. Без тях нищо нямаше да стане. Трудности имаше и от страна на БНТ. Там сега върви реформа. Но, слава Богу, всичко отмина и „Камъкът остава" е факт. Искам да направя филм за Украйна. Дори имам заглавие – „Небесна синина".

ДОКУМЕНТ № 554

Информация от Василий Жукивский за любителския филм на Людмила Гимюш от откриването на паметника на Михайло Парашчук, публикувана в бюлетина „Украйна прес" бр. 8 (56), год. V, август 1999 г., с. 9. Печатно. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 41, л. 5.

Людмила Гімюш-чарівна дружина першого секретаря нашої амбасади Геннадія Гімюша, подарувала Українському інформаційному центру „Толока" власну відеокасету зйомок відкриття пам`ятника Михайлу Паращуку у грудні 1998 р. До речі, деякі кадри режисер Василь Барков використовував у своєму фільмі про цього видатного скульптора „Камінь зостається".

ДОКУМЕНТ № 555

Информация за откраднването на бюста на Михайло Парашчук от надгробния му паметник, изработен от Вежди Рашидов, публикувана в бюлетина „Украйна прес" бр. 9 (57), год. V, септември 1999 г., с. 1. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 29, л. 147.

ОТНОВО ОСКВЕРНИХА ПАМЕТНИКА НА ПАРАШЧУК

От надгробния паметник на видния украински скулптор Михайло Парашчук неизвестни откраднаха бюста на твореца, научи „У-прес". Монументът е дело на Вежди Рашидов и е издигнат в края на 1998 г. със средствата на софийската община, посолството на Украйна у нас и украинската диаспора. Това е второто посегателство върху паметника. През март тази година някой е свил бронзовото лъвче. Украинското посолство изрази остър протест и настоява злосторниците да бъдат открити и наказани. (У-прес)

ДОКУМЕНТ № 556

Информация за официалното посещение на украинския премиер Виктор Юшченко в България, за поклонението му на гробовете на Михайло Драгоманов и Михайло Парашчук, публикувана в бюлетина „Украйна прес" бр. 7 (67), год. VI, юли 2000 г., с. с. 1, 3. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 45, л. л. 1, 2.

В СОФИЯ ВИКТОР ЮШЧЕНКО ОТИДЕ НА ГРОБА НА ДРАГОМАНОВ И ПАРАШЧУК

Виктор Юшченко стана първият украински премиер, поклонил се на гроба на видните украинци Михайло Драгоманов и Михайло Парашчук. Те са погребани в София на Централните гробища.

В края на юли начело на внушителна делегация Виктор Юшченко направи официално посещение в България. Той беше приет на най-високо ниво. Води преговори с българския си колега Иван Костов, срещна се с президента Петър Стоянов, с шефа на парламента Йордан Соколов и председателя на БНБ Светослав Гаврийски.

Страните се разбраха за природния газ, който Украйна дължи на България, за болградската гимназия, за разчистването на Дунав, за единната тарифа на българските стоки, за участието на Украйна в някои проекти в рамките на Пакта за стабилност. Бяха подписани три меморандума - за сътрудничество в областта на строителството и земеделието и за гимназията в гр. Болгард. На

пресконференцията двамата премиери споделиха, че Украйна и България вървят в една посока – за Европа, и по този път ще си помагат. София обеща да подкрепи Украйна, която кандидатства за Световната търговска организация.

Виктор Юшченко положи венец на гроба на Незнайния войн, посети храм-паметника Александър Невски. Посещението на украинския премиер завърши в Пловдив.

Виктор Юшченко

ЗА ИМОТИТЕ НА УКРАИНЦИТЕ НЕ СМЕ ГОВОРИЛИ

- Много съм ви благодарен за топлия прием, **- заяви Виктор Юшченко.** – Аз също съм доволен от атмосферата на преговорите. – Добрите отношения между нашите страни са добра основа за сътрудничество във всички сфери. С България ние имаме обща цел - интеграция в европейските структури. Но в Европа искат страни с висок стандарт. Затова програмата на нашето правителство се казва „Програма за благосъстояние".

- Г-н премиер, кога Украйна ще възстанови доставките на газ за България по Ямбургската споготба?

- Ние обсъдихме този въпрос. По различни причини доставките бяха временно прекъснати. Но от 1 август тази година те се възстановяват. Имахме проблеми с Русия, която ни обвиняваше, че изнасяме нейния газ. Сега този въпрос е съгласуван с Москва и всичко е наред. До края на годината ще получите 250 млн. куб. м., а през следващата – 300 мил. куб. м. Между другото, решихме с премиера Иван Костов да вземем под личен патронаж 3-5 въпроса от двустранното сътрудничество. Какви ще бъдат те, сега се обсъжда на експертни ниво.

- Може би газа или гимназията в Болград?

- Сигурно. Те са важни въпроси и ще бъде добре да ги контролираме лично.

- Подкрепя ли ви България на международно ниво?

- Разбира се. Например, сега очакваме да бъде приета в Световната търговска организация и много разчитаме на българското рамо. Заедно ще се включим в разчистването на Дунав и може би в някои проекти в рамките на Пакта за стабилност. Освен това, Украйна и България имат изгодно географско положение, което максимално трябва да се използва. През нашите страни минават газопроводи, съобщителни комуникации, международни транспортни коридори.

- Пане Викторе, стана ли дума за имотите, които биха могли да получат украинските организации в България. Те са вече няколко и нито една от тях няма помещение.

- За сега нищо не мога да ви отговоря, Ще кажа само, че Украйна има претенции към имуществото на бившия СССР в чужбина. Водим много тежки преговори с Москва. Същевременно от страна на България имаме разбиране. Ние много искаме да удовлетворим поне някои потребности на украинската диаспора тук. Вероятно заедно с посолството трябва да подготвите съответното писмо до правителството на Украйна.

Васил Жукивский

ДОКУМЕНТ № 557

Изказване от Микола Ярмолюк на пресконференцията, организирана от украинското посолство и дружеството „Мати Украина” за културната дейност на посолството и дружеството; представяне на документалния каталог „Украинската емиграция в България след Първата световна война”. София. След 25.06.2000. Копие. Печатно. с. с. 1, 2.
Личен архив Емине Хакова

Украинско-българска фондация
„МАТИ УКРАИНА”
Република България, гр. София, ул. „Владайска”, № 44 Тел. 52 66 20 Факс 952 00 12
Email: matiukrain@abv/bg Email: toloka@mail.bol.bg.
Обединена Българска Банка клон ОББ „Света София”, сметка № 9017066718

Българо-украинското дружество с идеална цел **„Мати Украина”** в София е регистрирано в Софийския градски съд 25 юни 2000 година и обединява в своите редици около 250 членове, предимно жени. **Главните задачи на дружеството са**: обединяване на украинците, живущи в България, запазване на езика и културните традиции, популяризиране на украинските културни ценности и българо-украински връзки, приобщаване на украинската общност в България към културните традиции на българския народ, укрепване на връзките между членовете на украинската общност в България.

Днес в България по предварителни данни, живеят около 8 хиляди[62] етнически украинци, дошли на тази благодатна земя по различно време и по различни причини. За сега в България има няколко официално зарегистрирани организации и дружества – българо-украинско дружество „Черноморие” във Варна, асоциация на украинците в гр. Бургас и Лясковец, украински клуб „Валентина” в гр. София.

Украинската емиграция в България има своя история, развила се през 20-ия век. Основната вълна на украинци, пристигнали в България съвпада с края на Първата световна война. Голям принос в развитието на българо-украинските връзки има изтъкнатият историк, фолклорист, филолог и общественик професор Михайло Драгоманов, който последните шест години на своя живот от 1889 до 1895 година е преподавател в новосъздалия се Софийски университет „Св. Климент Охридски”. Той е погребан в София. Домът на семейство Иван Шишманов и Лидия (Драгоманова) на ул. Шипка 11, в продължение на много години е център на българо-украинските културни и научно-обществени връзки. Именно там бяха създадени първите украински дружества в България. Голям принос в тази дейност има професор, скулптор Михайло Парашчук, който през 30-те години е председател на украинско-българското дружество.

До 1944 година в България са действали Украинско-културно-просветно дружество „Украинска громада в България”, със своите структури в столицата, градовете Пловдив, Варна, Видин, Русе, Севлиево, Ловеч; Украинско гимнастическо дружество „Сич”, дружество „Украински сокол”, „Украинско културно обединение” (организация на украинските националисти (ОУН), украинско дружество „Хетман Сагайдачни” в Русе и други.

Тогавашните членове на украинските организации са правили своя скромен принос в развитието на науката, културата и стопанството на България, която е станала за тях новата им родина.

Днешните украински организации в България смятат себе си за наследници на своите известни предшественици.

Украинската диаспора в България, благодарение на независимия журналист Василий Жукивский се информира от българо-украински вести „Украйна прес”. Това издание е продължение на една традиция от 20-30 години, когато в София излизат „Ураинско-български преглед”, „Украинско-български вести” и други. Пълна информация за украинските организации и тяхната дейност след

Първата световна война ще можете да намерите в уникалното издание[63] **„Украинската емиграция в България след Първата световна война". Документален каталог**, излязло в София, благодарение труда на Виталий Москаленко и Емине Хакова със съдействието на Главно управление на архивите при Министерския съвет на РБ, Централен държавен архив на Украйна[64] и Посолството на Украйна в Република България.

ДОКУМЕНТ № 558

Писмо от Сергий Юзефович, доайен на украинската диаспора в България до Емине Хакова за дейността му в украинските организации в България през 40-те год. на XX в. София. 07.10.2001. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 19, л. л. 1, 2.

7.X.2001

Уважаема Емине,

Онзи ден получих каталога с Вашия надпис. Сърдечно Ви благодаря. Много научих от него, а най-важното, че моят приятел Володимир Колесниченко беше още жив през 1946 г. (стр. 75)[65]. Аз бях уверен, че той и Майстренко бяха ликвидирани от СМЕРШ. Обвиняваха ги в предателство и шпионаж. На Ваш въпрос, защо ме няма в досиета на Д.[ържавна] С.[игурност] отговарям: пред мен лежи справка на МВР № 32366 от 31.VIII.95 г., от което личи, че съм бил арестуван през май 1945 г., предаден от Д.[ържавна] С.[игурност] на КГБ-СМЕРШ и бях разпитван и измъчван до 10.VIII.1945 г. К.Г.Б.-исти искаха от мен да подпиша документ, в който ръководството на УКО се обвиняваха в предателство и шпионажа. Аз отказах, за което ме измъчваха. В „СМЕРШ" 4 месеца, а след това бях предаден на Д.[ържавна] С.[игурност] Бях в различни лагери. През това време СМЕРШ продължи да ме разследва, обвиняваха ме, че съм член на ОУН и изпратен в България през 1942 г. да работя в УКО. В. Колесниченко също беше член на ОУН. Аз бях наистина изпратен през май 1942 г. от Централата на ОУН в Загреб в София с писмо до В. Колесниченко да му помогна да възстановим УКО. Направихме, което можахме, но нищо не стана. Старите членове на „Громада" и УКО бяха вече изневерени, демобилизирани, загубиха вяра, че ще видят Украйна свободна. Особено след това, когато немците избиха през 1941/42 г. г. в Киев навръх Коледа цвета на украинската интелигенция начело с ОУН. По нашите сведения, тогава загинаха около 45-50 хиляди души. От тогава ОУН започна борба на два фронта: против червените и кафявите. Моята съдба: в началото на 1944 година влюбих се в моята състудентка Иванка. Завърших университет, като ми признаха 7 семестъра от Загребския университет и заминахме с Иванка в Шумен. (Нейният баща полковник Русев там служеше). Когато станаха арестите на нашите от УКО, търсиха и мен, но благородния Колесниченко, не е казал, къде съм. Само на него и Майстренко казах къде съм. Арестуваха ме чак през март 1945 г. в Търново, откъдето е моята Иванка. Моля, да ме извините за нечетливо писмо. Аз завърших Крак[овския] у[ниверсите]т, славистика 1938 г. а после в Белград и Загреб следвах богословския, което завърших в София.

В каталога се споменава името Криворучко, именно той ме предаде на КГБ, че съм от ОУН. Членството в ОУН се наказваше по чл. 58 от 10 год. лагери до разстрел. КГБ-СМЕРШ все пак не успяха да ми докажат, че бях член на ОУН, (нито Колисниченко нито Майстренко не ме издадоха, а предателят Криворучко голословно ме обвини). Завършвайки, още веднъж моля да ме извините за грешките и лош почерк. Сега съм на 86 години, на едно око изобщо не виждам, а другото едва виждам (главкома). .....Мога да Ви кажа още, че аз винаги съм се отнасял с голяма симпатия към турския народ и като филолог и като историк..... Казвам на българите, че имаха голямо щастие, че бяха под турско „робство", а не бяха окупирани от руснаците. Под турците, българи запазиха езика си и културата и вярата. Руснаците биха, ги изцяло унищожили като народ.

Предайте моите поздрави на г-н Хаков. Ваш Юзефович.

ДОКУМЕНТ № 559

Рецензия от Володимир Чорний на документалния каталог „Украинската емиграция в България след Първата световна война", отпечатана в сп. „Проблеми слов` янознавства" /"Problemi slovianoznavstva"/ 2003. бр. 53. с. 291–294.

УКРАИНСКАТА ЕМИГРАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ СЛЕД ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА.

Документален каталог. Автори и съставители к.ф.н. Виталий Москаленко – научен ръководител и Емине Хакова София 2000. 151 с.

Історичний досвід переконливо свідчить, що жоден народ не може тривалий час жити зовсім ізольовано від зовнішнього світу, оскільки населення різних країн пов'язане між собою багатьма видимими і невидимими зв'язками як на суспільному, так і на особистому рівні. В одних випадках ці взаємини здійснюються на багатонаціональній основі, в інших – здебільшого шляхом двосторонньої взаємодії, інтенсивність якої залежить від конкретно-історичних обставин. Упродовж більш ніж тисячоліття доволі активними були українсько-болгарські стосунки. На жаль, досліджені вони дуже слабо. Навіть у тих нечисленних працях, що стосуються цієї проблематики, практично обійдено увагою питання перебування української політичної еміграції в Болгарії в період між двома світовими війнами. Воно й не дивно, бо за часів тоталітаризму (як в СРСР, так і в Болгарії) вивчення подібного роду тем заборонялося. Внаслідок суспільно-політичних змін, що відбулися у 90-х роках минулого століття, в країнах Центрально-Східної Європи появилась можливість досліджувати раніше табуйовані сюжети. Проте ця робота просувається дуже повільно, особливо, коли йдеться про вивчення міжнаціональних громадсько-політичних та культурних зв'язків у переломні епохи. Головна причина такого стану речей полягає в тому, що джерельна база для подібних дослідів надзвичайно розпорошена, а тому її опрацювання вимагає тривалішого часу. Своєрідним проривом у вивчення теми "Українська еміграція в Болгарії після Першої світової війни" став однойменний каталог, виданий у 2000 р. в Софії болгарською мовою.

Ініціаторами, укладачами та авторами передмови і вступної статті є кандидат філологічних наук Віталій Москаленко, в минулому перший секретар Посольства України в Республіці Болгарія, та старший експерт Центрального державного архіву Республіки Болгарія (далі – ЦДА РБ) Еміне Хакова. Наукове керівництво виданням належить В. Москаленку. Пряме відношення до публікації каталогу мали Надзвичайний і Повноважний Посланник України в Республіці Болгарія В'ячеслав Похвальський та керівник головного управління архівів при Раді Міністрів Республіки Болгарія Панто Колев, які виявляли жвавий інтерес до видання, морально і матеріально його стимулювали. За первісним задумом каталог мав бути присвячений персонально Михайлові Паращуку – видатному українському скульпторові та громадському діячеві, який майже половину свого життя (42 роки із 85) прожив у Болгарії. Як митець він, безумовно, має визначні заслуги не тільки перед українською, але й перед болгарською культурою, а як громадський діяч – перед українським національним рухом, оскільки приклав немало зусиль для утвердження української держави у 1917–1921 рр., а після її падіння вів надзвичайно активну роботу серед українців-емігрантів, передусім у Болгарії. 16 листопада 1981 р. виповнювалося 120 років від дня народження М.Паращука, і до ювілею згідно з домовленістю Посольства України в Болгарії з Головним управлінням архівів при Раді Міністрів Республіки Болгарія вирішено було опублікувати каталог документів його особистого архіву, який зберігається у Центральному державному архіві Болгарії.

*

Але, ознайомившись ближче з Фондом 1717к "Проф. Михайло Иванович Паращук" ЦДА РБ, укладачі переконалися, що він містить не лише особисті матеріали скульптора, але й обширний архів та бібліотеку організованої української діаспори в Болгарії періоду між двома світовими війнами. З

огляду на цінність цих документів, вирішено було розширити тему видання і присвятити його усій українській еміграції, а не лише М. Паращукові. Ця обставина спонукала укладачів не обмежуватися Фондом 1717к, а і підняти на "світ Божий" матеріали ще деяких фондів цього та інших болгарських архівів. У рецензованому каталозі описано 1133 справи із 50 фондів, що зберігаються у чотирьох державних архівах, одному родинному та у Національному літературному музеї Болгарії. При цьому варто зазначити, що найповніше діяльність української еміграції та її контакти з болгарською громадськістю відображені у сховищах ЦДА РБ, який представлений в каталозі матеріалами, почерпнутими із 28 фондів, що складає близько 60 % їх загальної кількості.

Каталог укладено за добре продуманою схемою. Він поділений на чотири розділи. Перший із них відображає болгарсько-українські дипломатичні відносини 1918–1919 рр., другий стосується діяльності українських емігрантських організацій у Болгарії, третій присвячено Українсько-болгарському товариству та розвитку наукових і культурних взаємин між представниками обидвох народів у 20–30-ті роки XX ст. До останнього четвертого розділу віднесено матеріали про участь вихідців з України у господарському, культурному та науковому житті Болгарії. Кожен розділ складається з кількох підрозділів, виділених за тематичною, територіальною чи персональною ознакою. У додатку до каталогу вміщено ряд ілюстрацій (по кілька до кожного розділу), які значно розширюють уявлення про епоху, події та людей. Хоч кількісні показники не можуть бути визначальними щодо повноти окремих сторін українсько-болгарських відносин, все ж впадає у вічі та обставина, що 40% описаних в каталозі архівних одиниць (431 із 133) стосується розділу, присвяченого участі емігрантів з України у господарському та культурному житті Болгарії. З нашої точки зору, така диспропорція не виправдана, вона є наслідком того, що укладачі свідомо внесли до каталогу матеріали про тих осіб, які хоч і були українцями, але такими себе не визнавали, або осіб інших національностей, яких з Україною єднало хіба-що місце народження або попереднє (до еміграції) місце праці. І одні, і другі жодної участі в українському національному житті не брали (М. Попруженко, М. Малецький, С. Вілінський, О. Маньковський, Н. Ростовцев), тому вважати їх частиною української еміграції немає підстав. Відчуваючи слабкість своїх позицій в цьому питанні, укладачі при формулюванні назви розділу не вжили терміну "українські емігранти", а назвали цих осіб "емігранти з України".

Друге місце за кількістю описаних архівних справ (165 одиниць) посідає розділ перший, присвячений українсько-болгарським дипломатичним стосункам. За ними ритул (155 одиниць) йде третій розділ, що стосується діяльності Українсько-болгарського товариства та його найактивніших членів. І на останньому місці за кількістю описаних справ (81) опинився розділ, що розкриває діяльність українських емігрантських організацій в Болгарії, тобто той розділ, якому б належало посідати перше місце. Однак, це не стільки вина укладачів, скільки обмежена кількість документів. Але, навіть за наявності деякої диспропорції між розділами, архівні матеріали, описані в каталозі, створюють доволі повне уявлення про різні аспекти життя та діяльності української еміграції в Болгарії у період між двома світовими війнами. Опублікований у каталозі перелік документів зі стислими анотаціями дає змогу усім зацікавленим і, насамперед, науковцям отримати цінну інформацію про наявність у болгарських архівах відповідних матеріалів, що стосуються насамперед українсько-болгарських дипломатичних відносин 1918–1919 рр. та спорадичних контактів представників українських державницьких структур на еміграції з болгарськими урядовими чинниками. У каталозі широко відображена діяльність українських емігрантських організацій і товариств, передусім таких як "Культурне українсько-болгарське товариство" (1918 р.) перейменоване 1926 р. в "Українсько-болгарське товариство", "Українська громада в Болгарії" (заснована 1921 р.) і перейменована 1929 р. на "Українське культурно-освітнє товариство" "Українська громада в Болгарії", "Союз українських організацій (товариств) в Болгарії", "Українське національне об'єднання в Болгарії" та ін. З українських емігрантських діячів у каталозі найповніше представлені імена Михайла Паращука, Олександра Шульгіна, Дмитра Шелудька, Івана Кондратенка, Якова Малиновського. З болгарського боку, як свідчить каталог, найактивніше співпрацювали з українською еміграцією Іван Шишманов, Михайло Арнаудов, Стиліян Чилінгіров та ін.

Характеризуючи це унікальне видання, яке розкриває маловідомі сторінки українсько-болгарських взаємин, процитуємо дуже влучні слова В.Похвальського (див. звернення до читачів на с. 3 каталогу), який пише, що "історія української еміграції в Болгарії періоду між двома світовими війнами – це колосальний пласт людських доль, подій, здобутків і поразок, яких довелося зазнати сотням і тисячам українських діячів, що з різних причин змушені були покинути Батьківщину і знайшли притулок та вирозуміння на благодатній болгарській землі".

Але попри високу оцінку, якої, з нашої точки зору, заслужило рецензоване видання, воно не позбавлене і деяких недоліків, що стосуються передусім оформлення. Зокрема у книжці чомусь відсутній зміст, а є лише кваліфікаційна схема (с. 10–11), яка однак, не може замінити змісту. Поряд з іменним та географічним покажчиками у каталозі мав би бути і предметний, який би містив хоча б перелік різних установ, товариств та спілок. Це набагато полегшило б роботу дослідникові. На жаль, ні у передмові, ні у вступній статті до каталогу нічого не сказано про сьогоднішній стан вивчення питання діяльності української міграції в Болгарії у період між двома світовими війнами. Тут конче треба було згадати хоча б найновіші праці на цю тему
Дмитра Степовика
1
та Вікторії Павленко
2
, написані значною мірою на матеріалах, зафіксованих каталогом. Незважаючи на ці та деякі інші недоліки, рецензований каталог становить велику наукову цінність, оскільки містить ключ до подальшого вивчення українсько-болгарських взаємин 20–30-х років XX ст. З нашої точки зору, каталог повинен би стати відправною точкою для публікації збірника, а радше двох документальних збірників. Один з них мав би бути присвячений українсько-болгарським дипломатичним відносинам 1918–1919 рр., а другий – українській еміграції в Болгарії 20–30-х років XX ст. Потреба у таких публікаціях давно назріла. Поява подібного роду наукових видань стала б реальним виявом українсько-болгарської наукової співпраці. Нарешті, у зв'язку з оглядом каталогу виникає може трохи незвичне як для рецензента питання: а кому власне (якій державі) повинен належати Фонд 1717к "Проф. Михайло Иванович Паращук" ЦДА Республіки Болгарія? Звичайно, особистий архів М. Пращука сформувався в Болгарії. Але, по-перше, М. Паращук ніколи не мав болгарського громадянства, оскільки прагнув, а під кінець життя навіть зробив спробу повернутися на Батьківщину. І хоча його зусилля виявилися марними через небажання української комуністичної влади піти назустріч "націоналістові", все ж немає сумніву в тому, що у випадку задоволення Паращукового прохання, він неминуче перевіз би в Україну свій архів. По-друге, архів М. Паращука містить не тільки його особисті матеріали, але й документи ряду українських емігрантських організацій (товариств), які хоч і діяли на теренах Болгарії, але були складовою частиною українського національного руху. Сподіваємося, що у випадку, коли б Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей звернулась з таким проханням до відповідальних державних органів Республіки Болгарія, то болгарська сторона не сприйняла б це як зазіхання на болгарські культурні надбання. Повернувши Україні матеріали фонду М. Паращука, Болгарія нічого б не втратила, а Україна натомість "розбагатіла б". Здійснення акту передачі зазначеного фонду було б ще одним свідченням дружніх взаємин між Україною та Болгарією.
Володимир ЧОРНІЙ

ДОКУМЕНТ № 560

Документална публикация от Калин Николов „Михайло Парашчук: опит за едно политическо убийство", публикувана в Електронно издателство Liter Net, 22.01.2005. Култура и критика. Ч. IV: Идеологията - начин на употреба. Съст. Албена Вачева, Йордан Ефтимов, Георги Чобанов. Варна: Liter Net, 2004-2006.

МИХАЙЛО ПАРАШЧУК: ОПИТ ЗА ЕДНО ПОЛИТИЧЕСКО УБИЙСТВО[66]

Калин Николов

В памет на майка ми, която превърна реабилитирането на Михайло Парашчук в дело на своя живот, без ни най-малка благодарност от украинската власт - съветска и днешна...

През 1970 година Илия Петров завършва маслен портрет на писателя Вичо Иванов. (Последният за кратко време е учил живопис при Цено Тодоров, но се е отказал, независимо че е запазил приятелство със своя учител, комуто посвещава монография.) Както си спомня съпругата на Илия Петров, художничката Ани Петрова, по време на един разговор между тях темата е малка книжка с особено остроумни, сатирични сентенции, преведена от Вичо Иванов и отпечатана две години по-рано, през 1968 година, от издателство "Профиздат". "Пробил си стената с главата си. Какво ще правиш в съседната килия?" Или "Има ли право людоедът да говори от името на тези, които е изял?" Автор на сентенциите е Станислав Йежи Лец, а книгата е "Невчесани мисли", от която самият автор вижда сигнален брой от четвъртото й полско издание на смъртния си одър). Книгата особено допада на Илия Петров. Допада му, че този великолепен с острото си перо човек не е някакъв циничен хапльо и самонабедил се модернист (в последните години от живота си Петров сякаш има алергия не толкова към подобно изкуство, а към хората които го правят), а е участник в съпротивата, стоял лице в лице със смъртта. Особено силно впечатление му правят няколкото строфи, поместени в предговора:

Внезапно отворих очи,
вървях с песен на уста
през бившето гето!
Милиони живи, убити гледаха в мен,
единствен аз вървях мъртъв
и само собствената ми кръв,
червена от срам,
ме шибаше по лицето.

В разговора между Вичо Иванов и Илия Петров е бил загатнат споменът за първите впечатления на преводача от Лец. А именно моментът, когато той е концлагерист край Тернопол и го отвеждат на разстрел. Лец сам копае гроба си и трескаво мисли вариантите на евентуалното си оцеляване. Следва удар с лопатата по назначения убиец и бягство... И изведнъж Вичо Иванов споменава, че той е разказвал[67] този епизод на живеещия в България украински скулптор Михайло Парашчук, който особено силно се развълнувал. Вълнение, което се обяснява и от факта, че Тернополският концлагер е близо до Лвов, в чийто център е съвместната творба на Парашчук (с А. Попел, под чието ръководство работи) на Адам Мицкевич. И освен това, самият скулптор е роден (на 16.11.1878) в Тернополска област, в несъществуващото вече селце Варваринци...

Името на Парашчук обаче не е измежду приятните за Илия Петров. Като председател на Съюза на художниците Петров е подписал неговото изключване оттам през 1944 година, въпреки че е живял при украинеца известно време без всякакъв наем, приет в дома на Парашчук заради таланта, упоритостта и непресъхващата си работливост.

И така кой е Михайло Иванович Парашчук и каква точно вреда е нанесъл на българската култура, че се налага изключването му от Съюза на художниците през 1944?

Част от отговора се съдържа в един непознат по форма за времето на тоталитарната епоха документ от 8 май 1959 година, подписан от четиринайсет български архитекти. Документ, който ***няма аналог по своята политическа острота и нравствена стойност и обективност*** в България в споменатото време. Не е позната и по-остра позиция на протест срещу една така високо поставена и охранявана творческа организация, каквато е била СБХ в името на **един-единствен човек**!

Става дума за една Петиция, която няколко архитекти адресират до смятания за "независим" Президиум на Народното събрание. Това е документ за правото на Парашчук да бъде творец, да живее като творец, да се отчете стойността на направеното от него. До този момент предоставеният тук текст не е публикуван и дори цитиран в някаква негова част. Позволявам си да го предложа в пълния му вид, за да се споменат имената на неговите автори (освен Стефан Младенов тук са акад. Димитър Цолов, Александър Дубовик, проф. Тодор Горанов, Иван Васильов, арх. Иван Томов, арх. Йордан Иванов, проф. Васил Димов, арх. Йордан Йорданов, Пецо Златев, Сава и Георги Овчарови и др.), проявили безпрецедентна гражданска доблест и колегиална етика. Наред с това, че отразява духа на времето, предложеният текст е и документално свидетелство за дейността и постиженията на Михайло Парашчук.

ДО ПРЕЗИДИУМА НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ
ТУК

Приложена изпращаме Ви ПЕТИЦИЯ, подписана от 14 български архитекти (измежду тях блестят имената на едни от най-видните в нашата страна), с молба да се прегледа и отговори на зададените въпроси.

За да прибегнем към горната петиция, причината се крие само в Съюза на художниците в България, който в лицето на миналата управа, както и в лицето на настоящата такава, направи всичко възможно, за да бъде игнорирана, духовно и физически унищожена една личност, която има извънредно голям принос в изграждането на материалната култура в нашата страна.

Непризнаването на заслугите на известния и много ценен в чужбина и у нас виден украински скулптор, професор Михаил Парашчук от страна на СБХ, е един акт безпрецедентен в историята на нашата културна общественост - и на това позорно, неестествено инсценирано положение от страна на Съюза на българските художници крайно време е да се сложи край.

Другарят Парашчук идва в България преди 36 години[68] и започва да твори едно изкуство, което е овладял на Запад до завидно майсторство. Получил голямата награда - Златният медал на Академия "Жулиен" при завършването на художественото си образование в Париж, талантлив ученик на прочутия Роден, на професорите Верле, Барабаш, Попел, на забележителния Игнат Шопински и други светила на европейската скулптура, Парашчук работи редица години в големите културни центрове като Варшава, Лвов, Виена, Париж, Мюнхен, Краков, Киев и др., което му създава име на бележит скулптор. Измежду неповторимите образи са правените по натура бюстове на Иван Франко, новелиста Стефаник, композитора Людкевич, Пшибишевски, професорите Трумп и Мецензефи и други светила на европейската култура. Твори фигурални композиции, забележителни по своята пластичност и одухотвореност, работи умело по реставрацията на монументални архитектурни сгради: дворци, общински домове, катедрали и пр., като усвоява до съвършенство архитектурно-скулптурната украса и реставраторските похвати. Също участвува в направата на забележителния паметник на Адам Мицкевич в Лвов.

Пристигнал през 1921 г. в България, изостанала в своята материална култура, професор Парашчук е приет с любов от българските архитекти и ценители на изкуството. По това време - 1922 г. - другарите Георги Димитров и Васил Коларов по искане на Партията за увековечаване образа на Димитър Благоев му възлагат да изработи бюста на Дядото. Единият е буквално отражение на по това време извънредно състарения образ на Благоев, другият е умело композиране на Дядото като

оратор - забележителна бюстова композиция. Първата се намира в депото на Националната галерия (по причини неизвестни), втората е безследно изчезнала от ЦК на БКП по вина на Съюза на художниците. За талантливо изработените бюстове проф. Парашчук получава специална благодарност на времето както от Дим. Благоев, така и от Георги Димитров. Впоследствие (1946) др. Г. Димитров повторно благодари на Михайло Парашчук за това, че с риск на живота си и при големи трудности той укрива и запазва двата бюста невредими по време на фашистките издевателства в България.

Обаче проф. Парашчук е посрещнат недружелюбно от българските скулптори, които виждат в негово лице "опасния конкурент" и неведнъж са търсили възможност да го злепоставят, оклеветят, унизят и изключат от редовете на Съюза. (Това настървение срещу проф. Парашчук се чувствува особено след 9.IX.1944 г., когато народната власт и българските архитекти му възлагат отговорни задачи по украсата на сгради от национален мащаб.)

Така, преди 9 септември 1944 г. Михайло Парашчук е оклеветен от членове на Съюза, че е агент на болшевиките, опасен комунист, член на Коминтерна и разкарван по полицията с цел да бъде затворен или екстериран от пределите на страната, а след 9.IX.1944 г. - че е член на "фашистката" Украинска Рада и белогвардеец.

Но истината е, че Михайло Парашчук още от младини е член на социал-демократическата партия и активен участник в революционните събития от 1905 г. За това говорят белезите от раните, получени на Варшавските барикади, за това говорят и делата му до днес - на него дължат с благодарност живота си стотици украинци, които той успява със своя авторитет да убеди да не се поддават на германската пропаганда през време на Втората световна война при вербуването на доброволческите корпуси срещу Съветския съюз.

Разочаровани от това, че след навлизането на Съветската армия в България, независимо от техните доноси, Михайло Парашчук остава невредим, Съюзната управа го изключва завинаги от Съюза на художниците през февруари 1945 г. Препис от решението за това монтирано изключване Ви изпращаме в настоящата петиция. След като Михайло Парашчук поисква доказателства от Съюзната управа за отправените обвинения и заявява, че ще ги даде под съд, същата анулира решението и безмълвно възстановява членството му. Но независимо от това при всеки удобен случай той е оскърбяван, нараняван и унизяван от тях.

В началото на януари 1957 г., поради тежко заболяване и липса на средства, Михайло Парашчук е принуден да се обърне към Съюзната управа с молба да му бъде отпуснат заем за лекуване и прекарване на зимните месеци. В отговор на молбата му Президиумът на Съюза съобщава, че го изключват от Съюзните редове за неспазване на съюзната дисциплина и 3 и 5 Министерско постановление, като с това потвърждават решението на другарския съд от преди година и половина.(юли 1955). Те не се посвениха да изхвърлят на улицата болен колега на 78-годишна възраст. Не е ли това доказателство за истинските причини на тяхното системно нечовешко отношение? Като основа на това изключване послужи обстоятелството, че без благоволението на Съюза Михайло Парашчук прие да направи възложената му от Министерство на културата (Капитално строителство) реставрация на групата на фронтона на Народния театър "Кръстю Сарафов".

Но тук ние, българските архитекти, протестираме, защото, ако горните постановления са валидни за проф. Парашчук, то същите трябва да са валидни и за останалите художници и скулптори в България. А на нас ни е известно, че не един, а много от видните скулптори и художници оформяха своите договори и оферти впоследствие пред СБХ, и ако трябва да се изключва поради тези причини, то едва ли би останал някой съюзен член незасегнат, и освен това изкуството не се създава по назначение, а по конкуренция. А на проф. Парашчук е възлагана работа почти винаги чрез конкурс или е бил предпочитан от архитектите поради своите знания и опит, на което се дължи недоволството и омразата на някои негови колеги. Така че ние всячески искаме да се ревизират горните постановления, които не допринасят за развитието на едно истинско изкуство, а за прокарване на бездарни, лишени от живот композиции и творби и за насаждане и развитие на корупция всред упра-

вителното тяло на СБХ, която корупция застрашава да разяде Съюза отвътре (горното се доказа по набрания материал от "Работническо дело", който анкетира случая по изключването на Парашчук).

Ние, българските архитекти, настояваме за ревизиране на горните постановки и за това, че никъде по света няма архитектурно-скулптурна работа, която да се командва от скулптора, а не от архитекта, чиято замисъл трябва да се превъплъти в материята, и с право той сам избира онзи скулптор или художник, който според него би дал чиста и прецизна работа, която да е в хармония и в дух на търсената от него концепция.

Съвсем неправилно е (ненормално) по горните съображения изключването на проф. Парашчук от СБХ и лишаването му от възможност да твори тогава, когато той би дал най-много, най-ценното, най-зрялото от себе си за нашата страна, още повече че възложената му на времето задача (реставрацията на картуша на "Народния театър") беше от такова естество, че едва ли някой от останалите скулптори би се справил така успешно с работата - никой не владее като него до такова съвършенство техниката по реставрацията и техниката по моделирането с изкуствен камък на място, независимо от способностите на Михайло Парашчук като скулптор-ваятел.

Поради тези причини ние питаме в петицията - редно ли е да бъде изключен завинаги от СБХ проф. Михайло Парашчук заради горното "провинение"?

Редно ли е Съюзът на художниците в България да не признава таланта на Парашчук и неговите заслуги, когато същият е украсил толкова много сгради от национален характер отвън и отвътре - интериора, и ако същите сгради се оголят, нищо не би останало от тях, от техния стил, от тяхното богатство?

Редно ли е Съюзът на художниците в България да не признава художествените заслуги на Михайло Парашчук като творец на художествени елементи и композиции, богати по своето съдържание и изпълнение, като релефи, барелефи, фигурални композиции, бюстове, картуши и др., като например фигуралната композиция на Ректората в София, орнаменталните композиции, капители, фризове и пр. По фасадите както на горната сграда, така и на Двореца на културата в Димитрово, библиотеката "Васил Коларов" в София, Военната академия, БНБ в София и др., фигуралната композиция под фронтона на Академията на науките, трите исторически релефни композиции от мрамор във Военната академия, първият от които "Исперих минава Дунава" може да се сметне като единствен паметник на основателя на българската държава, бюстовете на такива видни българи като Дим. Благоев, ген. Николаев - обединител (също единствен по натура), П. Яворов, Гоце Делчев, Ст. Караджа, главата на Хр. Ботев, Стилиян Чилингиров, барелефите на паметниците на Алеко Константинов в Пазарджик и на проф. Драгоманов в София и много други, изработени в нашата страна, независимо от тези, изработени в чужбина, за които и до днес Парашчук получава благодарствени писма и похвали от меценати на изкуството?

Защо миналото ръководство забрани изнасянето в печата на един напълно лоялен (към СБХ) биографичен очерк по случай 80-годишнината от рождението на Парашчук и 60-годишнина от творчеството му и с какво право?!

Защо миналата и настоящата управа на СБХ спря (забрани) публикацията на събрания изобличителен материал от редакцията на в. "Работническо дело" по неправилното отношение и изключването на проф. Парашчук от Съюза? И с какво право, когато днес е издигнат лозунга за смелата критика?!

И какъв е този парадокс (ако може да ни се отговори) под острата критика и наказание да попадат отговорни партийни другари и другари от правителството, видни артисти, писатели - любимци на публиката, а да остават винаги незасегнати, неопетнени имената на някои магистрати от СБХ, които така или иначе са се провинили? Каквото и да става - те винаги са чисти, винаги невинни, па макар и да са фактически морални и физически убийци на един талант, на един ценен живот, както е случаят с проф. Парашчук!

И докога народната власт и правителството ще търпи безнаказано делата на някои самозабравили се другари от СБХ, които дърпат конците и направляват Съюза така, както тем е угодно, на-

влезли са с жълтите си пипала в ЦК на партията и са подчинили печата под своето влияние, наложили са своето "вето"?! Докога ще стоят неразкулачени професорите Фунев, Далчев, Ил. Петров, скулпторите Ник. Шмиргела, Мара Георгиева и др., които плетат лъжи, хули и интриги, свалят в калта неудобни и нежелани тем скулптори и художници, изключват от Съюза или възстановяват по своему другари, като дават право за някои приближени тем да плуват в доволство и разкош, а други да гинат по улиците от глад и мизерия? Или същите са "незаменими" и Партията и правителството трябва безконечно да ги гали?!

Нашата общественост с право е загрижена за това, което става в СБХ. Надяваше се новата управа да въдвори някакъв ред и справедливост там, но остана разочарована. И до днес СБХ (новата управа) не се е извинила пред проф. Парашчук за всичкото зло, което му е сторено, не е направила опит за възстановяване на неговите права като Съюзен член и не е реабилитирала неговия престиж.

И до днес СБХ не е върнал незаконно отнетата, присвоена (за нас откраднатa) работа на проф. Парашчук, а именно бюста на Дядо Благоев - оратор, която е "заета" от ЦК на партията от Съюза и без да е платена още на Парашчук (от ЦК на БКП), е предадена на някои скулптори за откопирване и лично обогатяване, докато в същото време Михайло Парашчук гладува и изнемогва.

Нима не ще се потърси отговорност от тези другари от СБХ и ЦК, които са извършили това кощунство: най-безотговорно да раздават (продават) бюста на Дядото, който бюст се пазеше от другаря Димитров приживе като зеницата на очите си, като скъпа реликва?

Нима обикновените норми, закони в страната (па било то международни закони) за авторското право не съществуват за СБХ и те всичко безнаказано могат да вършат в страната?

Трябва сурово да бъдат наказани всички провинили се другари от СБХ и покровители от ЦК и Министерството на културата по аферата, създадена с бюста на дядо Благоев и по "аферата Парашчук"!

Наложително е да се възстанови всячески името и престижа на многозаслужилия културен деятел проф. Парашчук, което, от своя страна, ще доведе до повдигане авторитета и престижа на Съюза на художниците в България за радост и удовлетворение на цялата наша културна общественост!

Приложени изпращаме Ви:

1 брой фотокопие от съобщението за първото изключване на Михайло Парашчук от СБХ през 1945 г.

1 брой Петиция, подписана от 14 български архитекти, на която молим да ни се отговори по всяка точка, тъй като според СБХ (миналата и настояща управа) проф. Парашчук "не е никакъв скулптор", той "не е създател на бюста на дядо Благоев по натура", а е само "един самозванец, предприемач и слуга на архитектите", което е една обида за нас, архитектите в България.

София, 8 май 1959 г.

С почит:
Пълномощник на петицията
(Ст. арх. Ст. Миланов)
Председател
на Научно-техническото дружество
при Министерство на Просветата и културата -
Капитално строителство

П.П. Без съмнение и тук, както при Партията ще се намерят другари, които ще се опитат да минират отговорите по Петицията (както досега на всяка крачка помагачите на СБХ слагаха бариери по пътя на извеждането на истината със случая Парашчук на бял свят), но, надяваме се, че справедливостта накрая тук, в Парламента, най-висшестоящия орган в нашата страна, ще възтържествува, въпреки всички пречки и давления от страна на някои фактори, както и тенденции за омаловажаване на този безпрецедентен случай в най-новата история на нашето изкуство и култура.
Пълномощник по петицията: Ст. Миланов

Друга петиция изпращат 22 души, хора на науката и културата, между които тогавашният ректор на университета Даки Йорданов, директорът на Музикалния театър Арсени Лечев, артистът Борис Михайлов, скулпторите Александър Андреев, Янко Павлов (завеждащ Катедрата по декоративна скулптура във ВИАС), Стоян Донков, художникът Александър Миленков...

Би трябвало породилите този скандал, самозабравилите се художници, да бъдат поне смъмрени от органите на властта, че са създали неуютен прецедент в съвместното им съществуване. Нищо подобно... Резултатът и последиците от тези петиции може да бъде видян в монографията на Дмитро Степовик (1994):

В един хубав летен ден на 1982 година бях поканен във вилата на известната живописка и историчка на българското изкуство проф. Мара Цончева, на разговор с двама художници, Героите на социалистическия труд (!) Стоян Сотиров и Николай Шмиргела. Пихме чай, говорехме за дружбата, за нуждата от взаимно познаване едни други. Опитът на българската култура да се пренася в Украина и ценното в украинското изкуство да заживее в България. Чудесна тема.

Мимоходом стигнахме до името на Парашчук. И край с чудния разговор. Нима може 42 години да отдадеш от живота си на България и да има нещо неясно... Двамата герои на труда, утвърждаващи "социалистическия реализъм" в българското изкуство внезапно млъкнаха. Дори престанаха да отпиват от чая си. Деликатната Мара Цончева се позасмя - но само с очи. Изведнъж скулпторът Шмиргела задъхан и почервенял, избълва: "За него няма място в българското изкуство. Няма и няма да има." Другият герой на социалистическия труд учудено го погледна, очевидно не очакващ от Шмиргела подобна нетактичност.

Докато все пак допивахме чая си, Мара Цончева опита да пренесе разговорите сред други теми. Когато Шмиргела и Сотиров си тръгнаха, Цончева ми обясни, че през 40-те и 50-те години в СБХ се оформя върхушка от комунисти, на които са предоставени високи титли. И повече не добави нищо. Всичко бе ясно без думи[69] (Степовик 1994: 184).

Грубото избухване на Шмиргела пред Степовик може да бъде обяснено, ако се проследи предисторията на една статуя на Вапцаров. Въпреки постовете си, скулпторът знае, че пред редица свои колеги той не е толкова много майстор, колкото му се иска.[70] Когато в България пристига Валентин Валев, чудесен скулптор-реалист, художник по сърце и душа (има откупка дори за Третяковската галерия), той се заема да осъществи на дело една творба. Започва да работи при Шмиргела фигура на работник-творец, силно наблегнат върху десния си крак... (Двамата с Парушчук не крият взаимното си уважение един към друг.)

И когато във вестникарска репродукция Парашчук вижда фигурата на поета Вапцаров като работник-поет, подписана от Шмиргела, за твореца с опитно око няма никакво съмнение. По-късно разглежда и оригинала. Тогава за Парашчук вече не съществува колебание кой по-точно е могъл да е автор на тази чудесно пресъздадена форма, стойка, анатомия, дрехи... и така бездарно пришита, третирана глава.[71] Но ако една такава история или дори съмнение у човек, подобен на Шмиргела (горд с принадлежността си към комунистическата партия и нейните най-доверени органи), би го поставило в неудобност от такова свидетелство, или пък той е придобил информация от изпуснати думи, където е замесено името на Парашчук - поведението му ни е познато и логично (номенклатурата умееше да изтрива своите противници от историята, защото мислеше, че самата тя я твори или е в нейната сърцевина).

Този пример ясно показва моралния климат в средите на творците в тоталитарна България. За илюстрация могат да се приведат и редица други епизоди - случайни или не, от живота на Парашчук, които показват неистова омраза към него. Защо той е толкова мразен? Защо в десетки действия негови колеги последователно и напълно целенасочено желаят да го доведат до най-жестока творческа и човешка смърт? И за да не бъда обвинен в излишен патос и пресиленост, ще се позова на още един "показателен" епизод. Архитект Стефан Младенов е известѐн за неприятностите на скулптора по повод реставрацията на фронтона на Народния театър. Той отива на лична среща с Парашчук и заварва ня-

колко скулптори начело с Фунев да клатят дървеното скеле и да крещят "Падни, белогвардейско чучело!"... В центъра на столичния град... И все пак защо...

И още няколко морални и професионални въпроса, които повдига, но и чиито отговори дава съдбата на друг известен творец:

Защо например Ярослав Вешин, за чието присъствие като придворен художник в свитите си се бореха три европейски величия, и който беше личен приятел на австрийския престолонаследник (онзи, чието убийство стартира Първата световна война), рисуваше постоянно за него и други подобни меценати, защо Вешин, чиито творби се репродуцираха по цял свят и името му се нареждаше сред най-популярните от мюнхенската школа, бе изгонен още в първата си преподавателска година от Академията ни? Защо не се отнесоха с респект към тоя зарязал кариерата си славянски благородник, който само заради една покана от Константин Величков бе довел семейството си в страна, където ехидно твърдят, че "чехите са евреите на славянството, чифутите на нашата раса"? Защо тоя Вешин се изказва пред европейската преса, че слага кръст на изкуството си като приема да стане "ведомствен" живописец към Военно министерство и Фердинанд, но пък ще се посвети на младите сили на славянските народи и организира, сякаш е по-истински политик от тогавашните политици, безпрецедентното обединение между художниците на Белград, Загреб, Любляна и София? Защо след като по този начин модерното изкуство крепне и се калява сред тия народи, след като почти всички международни участия на България са чрез това обединение, след като именно то създава име и стойност на родната култура в чужбина, след войните наред с посмъртните изложби на Никола Петров и Август Розентал, никой от тия "благодарни" млади не се сеща за творчеството на също починалия Вешин? Защо още приживе столичните вестници злословят по негов адрес с дописки от същите тия млади негови колеги, заради които чехът бе така страстно воювал, бе чукал на врати, бе организирал да имат работа (старите му колеги го обвиняваха, че е докарал в културата ни социалисти и анархисти, а дворецът ни му плаща със сляпо доверие заплатата)... Защо, докато Алфонс Муха е определил неговото почетно място сред призьорите на Световното изложение за 1900 година в Париж, от София идва телеграма, която гласи, че тамошните награди трябва първо да бъдат съгласувани (!) с българското правителство? И случайно ли Вешин в минути, да го кажем на релаксация, написва една кратка пиеса (запазена в неговия архив) за тази дребна безхарактерност на българските художници, готови срещу една бира да подготвят всяка интрига, да сменят възгледи...

Парашчук може да носи раните си от варшавските барикади[72], но те са зараснали. Раните от българската колегия скулптори имат други качества - живи, разчопляни постоянно, правени с всички видове средства[73]

Независимо от преживяното, неговото творчество оставя траен отпечатък в българското изкуство, за което той не спира да работи до смъртта си. Освен респектиращите сгради, посочени вече в петициите (само в столицата те са 40), той въвежда изработването на макетите, които така дават представа как ще изглеждат проектираните сгради - например така прави мавзолея (Георги Овчаров не го е пускал на повече от три метра от себе си в дните на напрегнатото строителство), Народната банка, Народната библиотека, Министерството на народната отбрана. Въвежда предварително проучване чрез проби на художественото архитектурно оформление на фасадите в действителен мащаб, въвежда художествената украса от изкуствен мрамор (за съжаление Унгарската легация, където е било осъществено това, е разрушена през бомбардировките), въвежда технологията за изработване на изкуствен мрамор, въвежда технологията за изработване на римско-венецианска мозайка от български материали. Това са толкова приложими дейности в строителството, че осигуряват препитание на хиляди хора. Когато се пишат обаче двете петиции, той вече е достатъчно възрастен човек, страда от емфизема пулмонум, увеличение на дробовете, очите му са застрашени от голямото нервно напрежение, но работи в една дъсчена барака, влажна и нехигиенична, защото жилището и ателието му се е наложило да бъдат продадени, за да обезпечи съществуването си. Пренесъл се е в края на София, до Подуянските гробища, в една паянтова къща, някогашна лятна вила, улицата се нарича "Венера" (Вестник "Поглед" ще си позволи шега с дълбоката кал като помества снимка

от нея с текст - богинята или планетата...). Въпреки че е наясно с реакцията им, Парашчук се обръща към СБХ за заем. Писмото му е кратко и изпълнено с дипломатично достойнство. Именно тогава скулпторът научава, че за пореден път е изключен от СБХ (случаят е повод за петицията). Делото е влачено, а после решението не му е съобщено. Така година и половина по-късно му го "обнародват" като по такъв начин той няма юридическо право да го обжалва. Отгоре на всичко, за рождения си ден е бил поздравен "телефонно" (негов израз) от председателя на Съюза Иван Фунев в точно този период. Което Фунев е правил, къде топло - къде протоколно с редовните членове... Че Парашчук се е досетил за действията на споменатите му приятели е очевидно - те го водят член (така знае той), но щом ще получи поръчка, застрашаваща техните интереси, ще притискат обществото с обществения факт на "неговата неколегиалност".

Но едно писмо, направено с най-високохуманно намерение, "обърква" нещата. Стефан Манов, юрист, съдия от т.нар. народен съд, високо ценен и уважаван от регента Венелин Ганев (и двамата най-сърдечни приятели на Парашчук) се обръща към министъра на културата Рубен Аврамов.

Стефан Манов[74]
"Ген. Заимов" № 44,
София, 30 януари 1957 г.
4-42-55
Уважаеми другарю МИНИСТРЕ,

Позволете ми в качеството си на стар общественик да привлека просветеното Ви внимание и да помоля съдействието Ви за една държавна и партийна грижа по повод на следните случаи.

1. На цялата културна общественост в нашата страна е известно името на професор МИХАИЛ АРНАУДОВ. Като съдия-докладчик на Първия върховен народен съд и по воля на този съд аз произнесох между другото и присъдата против професор Арнаудов. В съдебното заседание се установи, че на времето преди 9-ти септември 1944 година, се пръснал слух в с. Долна Баня, Ихтиманско, че в селото ще влезе наша партизанска антифашистка чета. Там е бил настанен някакъв учителски курс, ръководен от професор Арнаудов. Всички се изплашили. Професорът заявил и успокоил смутените курсисти със следните думи: "Няма какво да се тревожите. Ще дойдат и ще ги посрещнем като наши братя!".

В онова време на подобни изявления беше необходим от чужди нам елементи един голям ПАТРИОТИЧЕН КУРАЖ. Тоя кураж характеризира и до днес моралния лик на професор Арнаудов. А при това известна е неговата служба на голям културен работник, който със своето блестящо перо извика на сцената на живота ни прекрасни сенки от възрожденското минало на нашия народ. Професор Арнаудов не е противник на народната власт. Той е един верен син на народа. Всичко това послужи вероятно за важен партиен мотив да се облекчи положението на Арнаудов след кратък престой в затвора, независимо от многото години, предвидени в присъдата му.

Не е ли вече време професор Арнаудов да бъде напълно реабилитиран от народната власт и му се освободи конфискуваното имущество - вилата му и библиотеката му, тъй необходими в неговата вече твърде напреднала възраст.

2. От дълги години у нас живее, като украински емигрант от царско време, УЧЕНИКЪТ НА ОГЮСТ РОДЕН, професор Михаил Парашчук, скулптор, познат по своята работа в средата на културните дейци. Майсторът Парашчук обаче изнемогва в нечувана мизерия и не е търсен за сериозна работа, защото е събрал върху себе си злобата на завистници и самоволието на властни функционери, които го изпращат пред съда да търси законната компенсация за положен труд. А човекът при това през 1905 година е стоял на барикадите във Варшава и е бил в апарата за разпространение на Лениновата "ИСКРА"! Навсякъде другаде досега той е бил надлежно зачитан. У нас, както казах, изнемогва. Стои без телефон, откъснат поради небрежност на пощенската администрация от света, болен и без всякакви средства!!!

Не е ли възможно от името на ръководеното от Вас Министерство на КУЛТУРАТА да се направи нещо за облекчаване на културния работник професор Михайло Парашчук, оценен на времето от самия учител Димитров, но сам лично днес Парашчук, загубен в своята скромност, не е способен да заговори за себе си!?

Изпълнявам един тежък, но приятен обществен дълг...

С приятелски поздрав: Ст. Манов

Естествено, заради името на пишещия, машината се задейства. И именно тогава плановете на СБХ срещу Парашчук излизат наяве. СБХ трябва да вземе решение дали тайно ще прави възможното Парашчук да загива в бедност и чрез отнемане на поръчки, или ще замаже нещата около него. И тези хора, които наистина са извоювали положението си да властват над останалите, избълват омразата си срещу онзи, който се е явявал между тях в съревнование. Нека се съревновава и през новото време, когато творческите съвети вече не са от "буржоазните" инвеститори и специалисти, а са тяхната народна власт.

В това време професор Арнаудов сигурно се е почувствал истински щастлив. Той пише кратко писмо в благодарност на Манов, без въобще да спомене, че е фиксиран там. Арнаудов благодари заради Парашчук.[75]

Др. Манов,

Узнах с голяма радост от Вашето достойно застъпничество за възстановяване на истината около заслугите на скулптора Михаил Парашчук и премахване неправдите, извършени спрямо него от зле заинтересувана страна.

Познавам от много години този високо талантлив син на братска Украйна, установил се в България като във второ свое отечество и приложил силите си за повдигане развитието на нашата художествена култура. С невероятно трудолюбие и с неизменна воля да бъде полезен на младата ни скулптура, той е работил десетилетия наред над важни задачи в нашата обществена и държавна архитектура, оставяйки значителни следи в оформянето на редица монументални сгради в столицата на България.

Човек с най-добро светско възпитание, хуманен във всичките си връзки, Парашчук е печелил приятели и почитатели в нашите културни среди. Стоейки настрана от разприте в организацията на своите колеги, той имаше нещастието да си навлече недоброжелателството и завистта на някои от тях, които искаха да се издигнат незаслужено, преследвайки безогледно користни цели. Така този благороден човек с мирен характер, наместо награда и закрила от организацията на скулпторите и признателност от онези, които му дължаха полезни уроци, беше обречен да боледува на старини и да живее в обидна нищета.

Не се съмнявам обаче, правдата и в неговия случай ще възтържествува накрай, ако върховните блюстители за нея в лицето на Министерството на народната просвета и култура се заемат с основно проучване на съдбата му.

Поздравявам Ви за усилието да спасите доброто име на незаслужено оклеветения и онеправдания културен труженик, комуто България дължи само благодарност за ревността му да подпомогне подйема на нашата самобитна скулптура.

София, 4 март 1957 г. (Подпис)

Такива преписки не трогват "подйетите" от властта си родни труженици от полето на своето самомнение. И запитани от вестник "Работническо дело"[76] защо е бил изключен скулпторът и какви са заслугите му според тях, те изпращат следния отговор:

Михаил Парашчук е работил винаги в разрез със Съюза на художниците - вземал е самостоятелно работа. Не ни е известно каква работа е извършил и с какви качества е тя. Заслугите му като скулптор-декоратор е в реставрацията на фронтона на Народния театър "Кр. Сарафов", която реставрационна работа по мнение на специалисти художници и скулптори не е на високо ниво, а напротив - много сухо и без необходимото майсторство[77]

Подписал го е Заместник-главният секретар Стоян Баев.

Всъщност украинецът е "изключен" много отдавна от СБХ, независимо че вече един път се е наложило да го възстановяват. Но през септември 1952 година той е поканен да направи идейните скици на фигуралните композиции по фасадата на Ректората. Цялото оформление на величествената сграда, един от символите на София, е негово; негово е и предложението Кирил Шиваров да изработи фигурите на двамата ктитори (на снимката от грандиозното откриване двамата с Парашчук са един до друг). Предполага се, че това дело ще бъде крайният венец на умението му. Но Фунев, Далчев, Димитров се намесват чрез СБХ и партията, и се обявяват за нуждата от колектив. Другите органи клекват пред това действие, с оправданието, че времето изисква бързо да се работи, а Парашчук е вече стар човек.

Добре, отговаря той, но как ще работят в единение, когато тримата други не искат моето ръководство под никаква форма.

От СБХ идва веднага заплахата, че ако не приеме, ще го изключат.

Напразни бяха моите обяснения - пише Парашчук до Червенков през 1952 г., базирани на примери и изказвания на големи съветски художници, за необходимите качества на един колектив, за да бъде творчеството му полезно за работата и самото изкуство. В случая амбицията и целта да бъда обезличен и изхвърлен от общата работа бе ръководният елемент.

И така колективът формално ми бе наложен, колектив без ръководител и отговорник, тъй като колегите отказаха да приемат предложението на Председателя на КНИК, щото аз да бъда отговорното лице и заявиха, че всеки ще работи сам за себе си, и това се прие. С течение на времето се оказа, че съм бил прав...[78]

Но едно е да си амбициозен, съвсем друго е да успееш да реализираш амбициите си. Една обща архитектурна среда не може да бъде раздробена на четири самостоятелни парчета, нито бароковата единност да бъде облепена с четири разностилни композиционни решения. И ето още една извадка от същото писмо:

Осем месеца заседаваха и преглеждаха комисии, съставяха се протоколи, с които неизменно се утвърждаваше моята работа, но решението на въпроса се протакваше, стигна се дотам, че председателят на КНИК прибавяше към постоянната комисия нови такива, съставени изключително от приятели или съидейници на колегите, и тези преглеждания напомняха по-скоро митинги, а не преглеждания на художествени творби. Правеха се изказвания, засягащи моето лично достойнство (като това на ректора Кюлявков - "Докога ще търпим този старец и чужденец между нас?"), тъй като достойнството на художника те не можеха да засегнат, това бе над техните възможности и разбирания. За жалост Съюзът и КНИК са нещо като "лавочки" за известни личности, които се налагат по партийна линия или като "лауреати" и намират, че те не бива да бъдат изместени или засенчвани. И вместо да се вдъхновяват от доверието и надеждата, с което правителството ги награждава и отличава, да дадат максимум творчество, това само култивира тяхната завист и дребнавост. В едно от съвместните заседания в КНИК, един от колегите ме апострофира защо не съм дал кандидатурата си за катедра в Академията? Отговорих му, че на времето не приех подобно назначение поради същото отношение към мен, за което сега съжалявам, защото нямаше да има място за подобно "съревнование", тъй като моите студенти отдавна биха ни изместили.

В продължение на тридесет години почти същите хора си служеха със същите средства и тайни доноси за да ме прокудят от страната, но аз вървях по своя трънлив път, подкрепян и разчитайки само на своята дарба и опит, стремейки се към едно - да дам по-голям принос към културното изграждане на моето второ отечество.

(Какъв възхитителен български!)

Времето тече, а колективът не показва нищо добро (Фунев и барок!). Тогава КНИК почва да хитрува - Парашчук да изложи проекта си (отдавна вече реализиран в мащаб 1:5, в големия салон на Академията). Той разбира причините - колективът трябва да откопира своите бъдещи решения. И отказва с повода, че е моделирал глината върху неустойчива дъска, без арматура в глината. Още

повече, предвижда той, през тясната врата на завоя творбата трябва да се вдигне почти хоризонтално, което означава да се свлече самата глина...

Още в самото начало, в мое отсъствие, колегите са се опитвали да убедят един от моите помощници да им отвори вратата на ателието ми, за да видят моята идейна скица - неуспели в това, след известно време правят опит да насилят вратата (аз бях там, но не реагирах). И все пак те успяха да се промъкнат заедно с комисията и да видят моята работа. При всички преглеждания и всички съставени за случая протоколи единодушно одобрената работа бе моята. Предложен бях за отговорник и ръководител на колектива - колегите заявиха, че не се нуждаят от такъв. Защо е тогава този стремеж и настойчивост да видят моята работа?...

В присъствието на арх. Илия Хаджийски, представителя на КНИК, Парашчук в един от тези безконечни художествени съвети е подложен на нечувано предизвикателство. Тримата започват да го наричат "лепач на листенца по таваните на сградите", "а колегата Фунев се приближи до мен, плю три пъти и се провикна: "Ще помниш ти Ив. Фунев, който ще те изключи от Съюза и ще те постави на място". А Любомир Далчев каза: "Остави този незнаен скулптор, когото никога не съм познавал и едва сега виждам колко струва"...

Когато си отидоха, запитах представителя на КНИК, какво означават тези звучни заплювания, да не би да са някакви ориенталски ритуални заклинания от репертоара на мистър Сенко? Обаче той ми отговори, че тук това значи "оплюване".

Що се отнася до Йоцов, явил се да реставрира фронтона на Народния театър, той изглежда е или подставено лице, или се насажда като такова. Може би защото е автор на паметника в Търново на падналите през войните, от който паметник е премахната короната на майка България, му трябва известен престиж пред ръководещите СБХ. Или просто всичко се дължи на случайност, на търсене на работа, но неговата оферта в случая е 48 000 лева, а на Парашчук - 16 000 лева. Още повече Парашчук се свързва с него и му предлага съвместно да поемат работата, но на базата на втората оферта. Йоцов отказва. Държавата в лицето на своите органи и потвърдено от Министерството на културата, дава подкрепата си за договор с Парашчук. А Йоцов го предава на Другарския съд... След което се развиват споменати вече по-горе събития.

Въпреки острите петиции и неприкритата смелост на цяла неслучайна общност хора, СБХ не възстановява Парашчук за свой член и не променя становището си за него (ако бъдем точни, СБХ са обяснили веднъж в ЦК, че са го приели наново за техен член, което освен погазването на честта му е и действие, насочено срещу традициите на организацията - той е измежду нейните учредители). Нещо повече, те разбират, че на подготвяната Декада на украинската наука и изкуство у нас през 1959 година Парашчук ще бъде споменат редом с Юри Венелин и Михайло Драгоманов и сигнализират на съветското посолство. Посланикът Орманов отказва да седне в президиума до непроверен човек, облечен с украинска народна риза и скандално напуска Декадата... Естествено, докато се изясняват обстоятелствата (проверката дали въпросната риза не е символ на петлюровците), обявяването на орден "Кирил и Методий" и пожизнената пенсия се забавя с още четири години, за да ги изпревари смъртта. Така вместо тях до съпругата му Цветана (дъщеря на основателя на Земеделското движение в България Йордан Пекарев) идват изпълнените с най-голяма болка телеграми на великия украински учен акад. Максим Рилски и Академия на науките в Киев, на Лвовския художествен музей, от лвовските художници...

"Той беше роден син на Правдата, която през вековете е майка на Изкуството. Той и служеше с богатото си сърце и могъщ талант, защото Правдата му подари славата на световен творец..." - пише един от украинските вестници.

А само шест месеца преди смъртта си (24.12.1963) по повод изпратения му том на Украинската енциклопедия със статия за него, наред с благодарствените думи за това, той сякаш се обръща към своята първа родина за последен път и го прави открито, смело и изповедно:

Целия си живот отдадох на украинския народ, стараейки се с всичко възможно да поддържам неговия престиж и слава, макар далеч не на всички и всякога това се харесваше.

В България ожесточената борба против мен се поведе от руските черносотници с поддръжката на българските русофили... Към тези русофили се присъедини и Съюзът на българските художници, инкриминирал моето украинство. А това не можеше да не се отрази на моето благополучие материално и физическо. И ето, че отбелязването ми в съветската преса, в Енциклопедията и др., се явява в някаква степен награда. Тази година за мен е двоен юбилей - 85 години от рождението и 65 години на творчество... Но сега самият аз съм на кръстопът. Как и къде оттук нататък да живея. Вече няма никой, към когото да се обърна: родителите ми отдавна ги няма, братята и сестрите ми също починаха. Останах сам - най-големият син и брат. Мислех да напиша до родното си село Варваринци, но сега научих, че то е присъединено с Никулинци. Абсолютно ми е неизвестно кой там е останал измежду близките и познатите и кой би могъл да ми отговори. С една дума аз съм един "Агасфер"....[79]

Сагата по изличаването на всички възможни кодове да бъде запомнен с нещо Парашчук продължава и след смъртта му. Тогава съпругата му, цигуларката Цветана Пекарева-Парашчук, пише, за да припомни, че не само комунистите (според легендата, създадена от тях самите) могат да се държат достойно. Едно от многото й остри писма (помествам само фрагменти) е до Венелин Коцев, секретар на ЦК, главно по въпросите на културата[80]

Нима поука си черпил само от тия, които са те обичали, подпомагали и са се възхищавали от теб? Не ти ли дадоха повече ония, които се опълчиха срещу теб и ти оспориха пътя
Уолт Уитман

УВАЖАЕМИ ДРУГАРЮ КОЦЕВ,

Трагедията на Михайло Парашчук не е случайно явление или инцидент - тя бе резултат на системно преследване до унищожаване, което се проявяваше при всички случаи, свързани с неговото име. Никога в някоя страна не е унищожаван художник от колеги, въпреки спорове, несъгласия или отричания между тях, те са били на принципна почва, като импулсиращ елемент, но не като изява на омраза и завист.Те гладуваха и мръзнеха, но бяха творци.А днес, в тази изключителна епоха и условия за творчество, няма изкуство - то е представено от преситени, самодоволни художници... Това бе един сплотен колектив на жестокостта и алчността, който смазваше всички "неудобни", без да избира средствата.

Най-брутално и безогледно бе преследван Михайло Парашчук, монолитна личност в славянското изкуство, с всеобхватна култура и възможности...Спестяванията на Михайло Парашчук 1952 г. бяха пресметнати 200 : 1, Съюзът заяви, че той е случаен човек в изкуството... Настъпиха години на глад и студ, трудно ми беше да свикна с търсене по цели дни на заеми и да го оставям сам в тази атмосфера. Когато стана възможно, продадох целия си имот на безценица, стана по-леко, но бе вече късно за смъртно раненото му сърце.
Само две топли думи - той би им простил... [81]

БИБЛИОГРАФИЯ

Атанасов 1972: Атанасов, Петко. Делото на скулптора Парашчук. // Лекционна пропаганда. София, 1972 (Цитатът е от записки на Андрей Нименко).
Жукивский б.г.: Жукивский, Васил. Кой е украинецът Михайло Парашчук?. // Българо-украински вести <http://ukrpress.bol.bg/his-ukr-parashchuk03.html> (16.01.2005).
Степовик 1994: Stepovyk, Dmytro Parashchuk: Zhyttia i Tvorchist. // Mykhailo Parashchuk, Sculptor: Life and Work. Toronto-Kyiv: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1994.

© Калин Николов
= = = =

ДОКУМЕНТ № 561

Писмо от посланика на Украйна в България, Виктор Калник до Емине Хакова с благодарност за работата и по обработването на архива на Михайло Парашчук и уверение за оказване на по-нататъшно съдействие в нейната работа, прочетено лично от посланика на промоцията на книгата „Проф. Михайло Иванович Парашчук украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963)-научно-инвентарен опис на личния архив на проф. М. И. Парашчук ЦДА на Р. Б ф. 1717К ", автори Емине Хакова и Виталий Москаленко, на 26. 10. 2007 г. в НДК, София. София. 25. 10.2007. Оригинал. Ръкопис. 1 л.
Личен архив Е. Хакова.

ПОСОЛСТВО НА УКРАЙНА В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Б Л А Г О Д А Р Н О С Т

Уважаема госпожо Хакова,

Посолството на Украйна в Република България Ви изказва искрената си благодарност за Вашата упорита работа в обработването на архивните материали на прочутия украински скулптор М. И. Парашчук, който дълги години е живял и работил в България, а също и за издаването на капиталния труд „Проф. Михайло Иванович Парашчук: украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963)".

Посолството Ви уверява, уважаема госпожо Хакова, в желанието си за по-нататъшно плодотворно сътрудничество и оказването на всяческо съдействие във Вашата дейност.

С дълбоко уважение и най-добри пожелания,

Посланик подп. В.[иктор] Калник

25. октомври 2007 година

ДОКУМЕНТ № 562

Рецензия от Емине Хакова на научно-инвентарния опис на личния архив на проф. Михайло Парашчук, отпечатана в сп. „Архивен преглед", бр. 1-2, 2008 г. София. Печатно.[82]
ЦДА ф. 1717К оп. 4, а. е. 30, л. 1./частен опис Е. Х./

„ПРОФ. МИХАЙЛО ИВАНОВИЧ ПАРАШЧУК-УКРАИНСКИ СКУЛПТОР
И ОБЩЕСТВЕНО-ПОЛИТИЧЕСКИ ДЕЕЦ /1878-1963/ –
НАУЧНО-ИНВЕНТАРЕН ОПИС НА ЛИЧНИЯ МУ АРХИВ. С., 2007."

На 26 октомври 2007 г. в рамките на Седмицата на украинската култура в България, в зала 11 на Народния дворец на културата в София, посланикът на Украйна в България Н.[егово] Пр.[евъзходителство] Виктор Калник официално представи изданието с горното заглавие, чиито съставители са Емине Хакова и Виталий Москаленко. То представлява научно-инвентарен опис на личния архив на проф. Михайло Парашчук, съхраняван в Централния Държавен Архив. На 20 декември с.[ъщата] г.[одина], на честването на шестнадесетата годишнина от установяването на българо-украинските дипломатически отношения, беше направена втора промоция в Украинското посолство в София.

В изданието за пръв път се публикува пълен опис на целия архив и библиотеката, събрани от скулптора и оставени на неговите наследници – ф.1717К, оп.1, оп. 2. Архивът на Михайло Па-

рашчук е бил подготвен за изпращане в Украйна и опитите за пренасянето му продължават докато съпругата му Цветана Парашчук е жива. Тя успява да отнесе в родината му някои копия на документи, творби и вещи на скулптора. На среща в Киев[83] между представители на ГАУ при МС на УССР, ГУА при МС на НРБ и Цветана Парашчук се взема решение, въпреки предпочитанията на семейството, личният архив на скулптора да се предаде на ЦДА на България, защото Михайло Парашчук въпреки, че е украинец по произход е български скулптор.

Цветана Парашчук почива през 1978 г., а през 1983 г. нейните роднини семейство Иван, Йорданка и Христо Пекареви предават фонда за съхранение и обработка в ЦДА. Архивът съдържа оригинални документи и снимки за живота, творчеството и обществено-политическата дейност на скулптора, за дейността на украинските организации в България, украински, български и чуждестранен периодичен печат и литература, подредени в два описа (оп. 1 и оп. 2). Към този архив на Михайло Парашчук са присъединени оп. 3 и оп. 4[84], състоящи се от снимки, каталози, документи от честванията на скулптора, за издигане паметник на гроба му, изработен от В. Рашидов, за поставяне на паметна плоча на сградата на ул. „Дондуков" 37 – София, където е живял, за наименуване на една улица на негово име, от честването на 120-тата годишнина от рождението му, копия от документални филми за скулптора и др. Във фонда има документи и печатни издания от периода 1882 г. до 2006 г. Дължината на фонда е 10,54 м. и 0,54 м.[85] многоекземплярни документи.

Изданието се състои от предговор, увод, класификационна схема, списък на съкращенията, използвани в описа, опис на анотациите по раздели от схемата - биографични документи, служебна дейност, творческа дейност, обществено-политическа дейност, кореспонденция, снимки, документи на съпругата му Цветана Пекарева, отзиви за М. Парашчук, след приемане на архива му в ЦДА, именен показалец, географски показалец, библиография – архивни документи и литература, предимно от българските архиви, резюмета на украински, руски и български[86] език и илюстрации.

Михайло Парашчук е роден на 16. 11. 1878 г. в Украйна. Учи и работи в Краков, Лвив, Варшава, Париж, Виена, Киев. Работи в ателието на Огюст Роден в Париж. Той е професор в Института за изящни изкуства в Мюнхен.

По време на Първата световна война М. Парашчук организира ателиета по рисуване, дърворезба и художествена керамика в един от военнопленническите лагери близо до град Ращат. След края на войната, през 1918 г. М. Парашчук е назначен за първи секретар в дипломатическата мисия на Украинската Народна Република в Ревел[87], Естония. Според някои източници след това той е пълномощен министър на УНР в Берлин.[88] През 1921 г. М. Парашчук, като представител на Международния червен кръст и главен пълномощник на Украинския червен кръст, заминава за Румъния, България, Турция, Гърция и Югославия за оглед на положението на руските и украинските военнопленници. През пролетта на същата година той пристига в България, основава и оглавява Украинския червен кръст. Михайло Парашчук участва в организирането и на Украинския червен кръст в Истанбул.

В предговора на книгата Виталий Москаленко описва много точно причините, които довеждат Парашчук в България „Той е идеен продължител и наследник на делото на Михайло Драгоманов, Леся Украинка, Иван Шишманов, определили демократичния характер на взаимното развитие и обогатяване на двете култури в общоевропейски контекст на границата на XIX и XX век. Михайло Парашчук е мощен притегателен център с многостранната си обществена и творческа дейност, около който се развиват политически, културни, научни връзки между Украйна и България. Както едно време, в 1889 г. Михайло Драгоманов, така през 1921 г. съдбата, под натиска на историческите катаклизми, довежда вече формирания по онова време скулптор, дипломат и общественик в София, където той, подобно на своя известен предшественик, остава завинаги и придобива нова родина.

Михайло Парашчук няма възможност да реализира своя изключително богат творчески потенциал в Украйна, която отново става част от вече съветската империя и отдава цялата си енергия за културно-художественото развитие на България". Извайва образи на български, украински, полски и др. дейци на националното движение, на науката, на културата, на държавници, между които:

Христо Ботев, Стоян Омарчевски, Райко Даскалов, Юрдан Пекарев, Димитър Благоев, Михаил Арнаудов, Михайло Драгоманов, Гоце Делчев, Симон Петлюра, Олександер Шулгин, Жорж де Гасенко, Тадеуш Грабовски, Хенрих Сенкевич и др. Парашчук изработва държавния герб на България за фасадата на Народния театър, за Народното събрание, гербовете за Търговско-индустриалната палата в Бургас и герба на СФРЮ за Югославското посолство в София.

Михайло Парашчук членува в дружествата „Съвременно изкуство" и Съюза на дружествата на художниците в България. Участва със свои творби в общи и юбилейни художествени изложби на „Съвременно изкуство" през 1933, 1940, в XI-та Обща художествена изложба на Съюза на дружествата на художниците в България и др. М. Парашчук е член на Съюза на художниците в България /СХБ/, по-късно СБХ, от което дружество е изключен за пръв път през декември 1944 г. и възстановен през 1945 г. През 1957 г. е изключен за втори път и възстановен през юли 1963 г.

Проф. Михайло Парашчук, изработва сам или заедно с други скулптори скулптурната украса на редица сгради между които: в София - Българската Народна Банка, Ректората на Софийския университет, Народната библиотека "Св. св. Кирил и Методий", Военната академия, Министерството на отбраната, Съдебната палата, Дома на правниците, Партийния дом, унгарската, френската и югославската легации, фигурата на Гутенберг за печатница "Стайков" и др., два пъти участва в реставрирането на Народния театър.; в провинцията – домове на културата в Перник, Кърджали, театрален салон и фоайета в читалището в Провадия, Търговско - индустриалната палата в Бургас, Пощенската палата, Мъжката гимназия и паметната плоча на Владислав Варненчик във Варна, Двореца на Профсъюзите във Велинград, Моста на дружбата и капители в сградата на ВИМЕСС в Русе, паметник на Алеко Константинов с барелеф в Пазарджик, Военния клуб във Враца и др.

Скоро след пристигането си в България, Михайло Парашчук става член на украинската емигрантска организация "Украинска Громада" /„Украинска Рада"/. През периода 1926-1928 той е председател[89] на дружеството. От 1929 г. дружеството официално е регистрирано под името Украинско културно просветно дружество "Украинско общество (Громада) в България". Същата година Парашчук става секретар на дружеството. През периода 1931-1934 г. М. Парашчук е председател, 1935 г. е почетен председател, 1941 г. отново е председател на дружеството. През годините 1926, 1935 и 1941 той оглавява[90] украинското гимнастическо дружество „Сич". Същите организации са закрити през септември 1944 г., съгласно първо постановление на МС от 06.09.1944 г., протокол № 171 за закриване на „всички организации с фашистка и национал-социалистическа идеология". Михайло Парашчук е представител на правителството[91] на Украинската народна република в България, член на Главната украинска емиграционна рада в Париж и кореспондент на украинското сп. "Тризуб", издавано в Политическия център на УНР в Париж. Парашчук членува и в Съюза на украинските журналисти и писатели във Виена.

През 1926 г. М. Парашчук участва в организирането на Украинско-българското дружество, с председател проф. Иван Шишманов, което възобновява дейността на учреденото през 1918 г. едноименно дружество. В 1932 г. Украинско-българското дружество за втори път възстановява дейността си, основава се Украинско-българско дружество с председател проф. Михаил Арнаудов, подпредседатели проф. Михайло Парашчук и Стилиян Чилингиров и секретар Райко Алексиев. Дружеството издава и единствения брой на сп. "Украино-български вести".

Михайло Парашчук е бил австрийски, по-късно полски гражданин, подавал е молби за получаване на българско и съветско гражданство, които са останали неудовлетворени. Има временно софийско жителство. Женен е за дъщерята на известния български земеделски деец Йордан Пекарев – Цветана.

Към края на предговора Виталий Москаленко пише за М. Парашчук „...този изключително, благороден, интелигентен човек, попаднал по волята на обстоятелствата в мелницата на политическите и социални противоречия, е патриот на своята Родина и истински обича и цени народа и културата на България, като винаги си остава привърженик на фундаменталния центризъм, в основата на който вижда общочовешките християнски ценности.

Цялата му обществена дейност, както и демократичният, високоинтелектуален патос на творчеството му са едни от многото елементи, на които се базира днешното ни разбиране за открито общество или онова, което наричаме архитектура на новия европейски дом. В контекста на гореизложеното бих искал да обърна внимание на факта, че ние все още страдаме от комплекса на недооценяване на ролята и значението на такива личности като М. Парашчук, т. е. от състоянието на безразлична забрава и духовна аморфност, от което трябва да се избавим. С примера на живота и творчеството си украинският и в еднаква степен български творец и гражданин (макар че през последните 40 години от живота си М. Парашчук в действителност не е имал никакво гражданство) потвърждава, че последователното служене на определена цел за благото на всички винаги дава своите плодове. И колкото по-мащабна е фигурата, толкова по-необходимо е адекватното възприемане и развитие на начертаните от нея посоки. Именно тази е, по наше мнение, основната задача на архива на проф. М. Парашчук, представен на вниманието на научната и културна общественост."

Михайло Парашчук умира на 24.12.1963. в с. Баня, Карловско[92]. По негово желание е погребан до гроба на Михайло Драгоманов в София. Награден е посмъртно с орден "Кирил и Методий", първа степен.

Научно-инвентарният опис на личния архив на проф. Михайло Парашчук на издателство „Парадигма"[93] е най-пълният справочник от поредицата документални издания по личния архив и за Михайло Парашчук. Той е полезно помагало за изследователите на живота и делото на Михайло Парашчук, на българо-украинските връзки, на архитектурната скулптура в България, на живота на украинската емиграция в България през 20-те – 40-те год. на миналия век. В изпълнение на волята на фондообразувателите, личният фонд на Михайло Парашчук остава закрит за ползване[94] докато публикуваме и документален сборник за скулптора.

Изказвам голямата си благодарност на моя приятел г-н Виталий Москаленко, сега посланик на Украйна в Македония, за участието му в написването и издаването на тази книга за Парашчук, за успешната ни съвместна дейност. През октомври 1995 г. заедно с него осъществихме първата самостоятелна документално-художествена изложба за М. Парашчук, а през 2000 г. документалния каталог „Украинската емиграция в България след Първата световна война". Реализирането на тези идеи от личния архив на скулптора и по архивни документи за него, стана възможно едва след демократичните промени в България, след обявяването на независимостта на Украйна и установяването на дипломатически отношения между двете страни, по инициативата и с участието на Украинското посолство в София и СОС, ГУА при МС, ЦДА, семейство Пекареви, музеи и творчески съюзи и др. в София и Сливен.

Бележки

[1] Петко Калушев Атанасов /1922-1975/ не е членувал в Украинско-българското дружество, той е личен познат на скулптора и съпругата му, писал е статии за него. Личният фонд на Атанасов по това време е в ЦДА, също комплектуван и обработен от мен, грешката е на В. Жукивски. Бел. Е. Х.

[2] По това време от фонда на Парашчук 1717К беше обработен само оп. 1, съдържащ 1030 а. е. от № 1 до № 1041 – с десет неизползвани номера, по-късно - 2000 г. описът беше усъвършенстван, като броят и местата на а. е. беше запазен. Обработката на оп. 2 - предимно печатни издания, съдържащ 1103 а. е. беше окончателно завършена 2004 г. Бел. Е. Х.

[3] Същата есен беше експонирана изложбата „М. Парашчук-живот и творчество" с каталог / София, 1995, с. 1-20/. Издаването на научно-инвентарен опис на фонда на Михайло Парашчук се отложи – решено беше първо да се обработи целия фонд на скулптора и да се довърши обработката на фонда на Петко Атанасов и др. фондове, в които има документи за него и тогава да се отпечата описът. Обичайната практика в ЦДА е архивните фондове, т.е. един фонд да се обработва от един архивист, при необходимост да се ползва помощта на други архивисти за анотиране на документите на чужди езици. В анотирането на оп. 1 участват и други архивисти за анотиране на чуждоезични документи, описите 2, 3, 4 са анотирани изцяло от мен. Научно-инвентарният опис на фонда излезе от печат 2007 г. – „Емине Хакова Виталий Москаленко „Проф. Михайло Иванович Парашчук украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963)-научно-инвентарен опис на личния архив на проф. М. И. Парашчук ЦДА на Р. Б Ф.1717К ". За сборника вж. и пълномощното на Й. Пекарева от 06.01.1997 г. Бел. Е. Х.

[4] Отнася се само за публикувания и след това отчислен от ЦДА опис 4 на ф. 1717К, за разлика от някои публикувани документи и публикации от личния архив на Хакова.

[5] Илюстрована – поместени са снимки на бюстовете на: Стоян Омарчевски, Михаил Драгоманов, Михаил Арнаудов, Данаил Николаев, Йордан Пекарев, на войника от еврейския паметник, автопортрет и декоративен релеф за Министерство на отбраната, съхранявани в личния архив на скулптора. /Бел. Е. Х./

[6] Изложбата (17.10-5.11.1995 г.) бе осъществена от екип в състав: Емине Хакова, специалист в Централен държавен архив, Цветана Кьосева, историк от Музея „България и славянският свят" и Николай Бошев, със съдействието на Посолството на Украйна в Република България. Бел. Н. Бошев

[7] Петиция, подписана от 14 архитекти, срещу изключването на М. Парашчук от СБХ – ЦДА, ф. 1717К, оп.1, а. е. 167, л. 75-79. Бел. Н. Б.

[8] Пак там.

[9] 6.V.1961 г. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 167 , л. л. 71, 75, 76-петиция., 77, 78, 79. Вж. глава III. Док. №№ 174, 175, 176. (Бел. Е. Х.)

[10] Парашчук, М. „Шевченко художник" в. „Литературен глас", бр. 238, с. 2. Бел. Н. Б.

[11] Съгласно Първо Постановление на МС протокол № 171 от 06.09.1944 г. „за разтуряне на организации с фашистка и национал-социалистическа идеология" - вж. по-подробно документите на Фирменото дело и досието на дружеството в Глава Обществено-политическа дейност - Док. № 227 ДА-София ф. 3К, оп. 1, а. е. 278, л. 75. Бел. Е. Х.

[12] ЦДА, ф. 264К, оп. 6, а. е. 1429, л. 4. Рапорт от разузнавач № 813 (Т. Петров) до Дирекция на полицията, 12.08.1941. г. Бел. Н. Б.

[13] ЦДА, ф. 264К, оп. 6, а. е. 1429, л.2 - Бележка от 15.08.1941 г. от Началника на Държавна сигурност и началник отделение „I" от проучването на лицата, избрани в Управителното тяло на Украинското дружество „Сич". Бел. Н. Б.

[14] Вариантите на бюстовете на Д. Благоев се съхраняват в НХГ, инв. № 225, 226 и в къщата - музей „Д. Благоев" в София. Бел. Н. Б.

[15] Жорж (Георгий) де Гасенко – украинец по произход - Бел. Е. Х.

[16] Паметникът се води под № 1493 в архива на войнишките паметници в НИПК. Датиран е 1923-34 г. В книгата си „Михайло Парашчук. Життя и творчість" Едмонтон -Торонто-Київ, 1994 г. Дмитро Степовик посочва 1930 г. за създаване на паметника. В архива на Парашчук е запазено писмо до споменатите еврейски дружества, с дата 11.06.1938 г., в което той им съобщава, че е окончателно готов с работата си над паметника. Бел. Н. Б.

[17] ЦДА ф. 133, оп. 2, а. е. 14, л. 21.Бел. Н. Б.

[18] ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 666, л. 1. Бел. Н. Б.

[19] ЦДА ф. 133, оп. 9, а. е. 51, л. 242-244 и л. 213-217 и ф. 133, оп. 10, а. е. 1, л. 158 протокол № 2 от 31.01.1957. Бел. Н. Б.

[20] В Глава III на настоящия сборник препечатваме три от четирите статии за М. Парашчук от Косена Панева, отговорник и изпълнител на тази анкета, които се съхраняват в неговия личен архив, както и статията на сина и Калин Николов, публикувана в интернет.

[21] ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 1, л. 3-5, 13.07.1959 г. Бел. Н. Б. Молбите за съветско гражданство от 1961 г. са публикувани в глава I Биографични документи на М. Парашчук – Док. № 010 ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 15, л. л. 1-4, копие от молбата от 1959 г. цитирана от Н. Бошев не се намира в посочената а. е., нито на друго място във фонда, скулпторът споменава за нея в молбата си от 14.04.1961 г. в а. е. 15. Бел. Е. Х.

[22] Бюстовете бяха експонирани на изложбата „Михайло Парашчук - живот и творчество" София, окт.-ноем. 1995, а така също и бюстът на Гоце Делчев, до тогава също съхраняван в дома на Пекареви. След изложбата бюстовете се съхраняваха в сградата на Украинското посолство в София. Бел. Е. Х.

[23] „Емине Хакова Виталий Москаленко „Проф. Михайло Иванович Парашчук украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963)-научно-инвентарен опис на личния архив на проф. М. И. Парашчук ЦДА на Р. Б Ф. 1717К ",

София 2007, с. 1- 370 - /за по-кратко НИО 1717К/. Книгата е издадена с безвъзмездния труд на съавторите и спонсорството на В. Москаленко за отпечатването ѝ и с някои безплатни копия на документи и снимки от ЦДА. Бел. Е.Х.

[24] Тогава ЦДИА ф. 1717, оп. 1. Екземпляр от този опис се съхранява в ЦДА в дело „А" на фонда. Същият опис беше усъвършенстван /местата на а. е. и техният брой е запазен/ през 2004 г. Научно-техническата обработка на оп. 2. беше довършена през 2004 г. ; на оп. 3 – 2004, на оп. 4 – 2006 г. По-подробно за съдържанието на описите в рецензията за НИО 1717К в Док. № 562 в същата глава и в НИО1717К. Бел. Е. Х.

[25] Публикуваното тук извлечение от протокола се появи едва на 01.10.2008 г., т. е. почти една година след промоцията на НИО1717К, където е публикуван с одобрението на директора на ЦДА. За отчисляването на оп. 4 не е уведомен никой и това не е отразено в справочниците на архива. Тази е причината рецензията за НИО 1717К в сп. „Архивен преглед" да се отпечата без тази поправка. С отчисляването на оп.4 по същество се преустановява и комплектуването на други документи към фонда на скулптора, съхраняван в ЦДА. Бел. Е. Х.

[26] Логично е по-голяма част от документите-копия да са копия, оригиналите са изпратени по предназначение, други по това време са все още в процес на изпълнение като напр. писмото за изработване на НИО 1717К, оригиналът на което е у мен или принтер копието /оригиналът/ на моя доклад на Българо-украинската конференция, има и такива писма, които не са адресирани до мен или изпратени от мен, но обединяващото е, че се отнасят за Парашчук, неговия архив и за моето и на В. Москаленко участие в изпълнението на дадена задача. Не е изключено, ако някои от тези копия да са единствените запазени, но все пак има и краен резултат – изпълнението на писмата. Подобен е случаят с копията на по-долу публикуваните пълномощни, копия от които има в дело „А " на фонда. В този опис се намира и копие от каталога на недовършената и неекспонирана изложба „М. И. Парашчук - живот, творчество и архив"- анотация 2185.VIII-1. Писмо от Посолството на Украйна в София до ГУА при МС за експониране на документално художествена изложба / по предложение на Олег Охотник, първи секретар в посолството/, посветена на 125-годишнината от рождението и 40 годишнината от смъртта на Михайло Парашчук в изложбената зала "Архиви", писмо – отказ на ГУА за експониране в залата, поради заетост на същата и разрешение за излагане на исканите документи в друга зала; приложен текст за изложбата "Михайло Парашчук – живот и творчество и архив", посветена на 125 годишнината от рождението и 40 годишнината от смъртта на скулптора и 20 години от приемането на архива му в ЦДА/, биобиблиографска справка, анотации на документи и книги, без анотации за творби на скулптора /намиращи се в частни домове и в галерията в Сливен/, изложбата недовършена и нереализирана. /Проект, подбор на документи и изпълнение Е. Хакова/ София. 29.10.2003, 31.10.2003-11.03.2004. Копия. Печатно. ЦДА ф. 1717К, оп.4, а. е. 19.
По-голяма част от документите и снимките в тази изложба са поместени в др. каталози и в настоящия сборник. Наличието на документи-копия във фондовете не е необичайна практика, само за сравнение вж. ЦДА ф. 1318К, „Патриарх Кирил", състоящ се от 1 опис - 6 089 а. е. Болшинството от документите в този фонд са копия, а може би и всичките, оригиналите се съхраняват като фонд в Църковния музей и архив в София. През 80-те год. на миналия век всички а. е. на фонда, съхраняван в ЦДА бяха подокументно анотирани (фиширани). Също за сравнение, фондът на Главното мюфтийство се съхранява в оригинал в ЦДА, малка част от него, отнасяща се предимно за имотите е копирана и се съхранява в мюфтийството. Бел. Е. Х.

[27] Инвентарните описи на ф. 1710К П. Атанасов – оп. 1 и от ф. 1635 К Юрдан Пекарев – оп. оп. 2, 3 /този опис на Е. Х. е само един – оп. 2, състоящ се предимно от периодичен печат и книги – 445 фиша, които предадох на 10.05.2006 г. Опис 4 на ф. 1717К е направен с идеята да се обработи и допълни събраната по-голяма и основна част от информацията за скулптора и при евентуалното пренасяне на оригинала на ф. 1717К в Украйна да се предаде на украинските колеги, а така също и за улеснение за бъдещите изследователи. Е. Х.

[28] Документите в описа се отнасят за работата по публикуването и комплектуването на фонд 1717К, те не представляват служебна тайна, оригиналите на някои писма са предадени от ръководството на ЦДА на Хакова и се съхраняват в дома и. Описът и документите му, както и други документи и снимки от личния архив на Е. Х., извън този опис, отнасящи се за Парашчук, се съхраняват също в дома на Е. Х. Такива писма се намират в личните фондове и се класират като кореспонденция с учреждения и организации, вж. примерните схеми в Методическия кодекс и някои описи на обработени по-големи фондове в ЦДА. Бел. Е. Х.

[29] През 1982-1983 г. в ЦДИА /ЦДА/ беше приета по-голямата част от фондовете на Михайло Парашчук и Юрдан Пекарев. В началото беше обработена документалната част на ф. 1635К, оп.1 „Юрдан Пекарев" /Е. Х./, впоследствие документалната част на ф. 1717К, оп. 1 „Михайло Парашчук" /Е. Х./, по-късно се раздели и отнесе към двата фонда онази част от общия фонд, която се състои предимно от печатни издания и периодичен печат.
Исканият достъп беше разрешен, направи се внимателен оглед на двата фонда. Към тази дата от фонда на Петко Атанасов бяха анотирани около половината документи. При обработването на останалата част от документите и печатните издания в посочените фондове не се наложи да се търси помощта на преводач от украински език. В. Москаленко, к. ф. н. беше консултант на изложбата „Михайло Парашчук живот и творчество" –1995 г. – по инициатива на екипа на изложбата и лично участваше в нейната реализация; научен ръководител и съавтор на каталога „Украинската емиграция в България след Първата световна война" и съавтор и на научно-инвентарнияопис на Михайло Парашчук. Бел. Е. Х.

[30] Работно заглавие на каталога Виталий Москаленко Емине Хакова „Украинската емиграция в България след Първата световна война", София, 2000. с. с. 1-151. Бел. Е. Х.

[31] Копия на документите от фонда на скулптора, експонирани на изложбата „Михайло Парашчук-живот и творчество" 1995 г. в София. Същите копия са използвани в каталога на Областния архив в Тернопил –„МихайлоПаращук. Бібліографчний та документальний показчик" Тернопил, 1999. с. 1-31 /ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 43/. Бел. Е. Х.

[32] В Док. № 512 писмото за изработване на копия за изпращане в Украйна се споменава опис на копията /копие от този опис имам в личния си архив, вероятно същия има и г-н В. Москаленко. От описа е видно, че и двата дневника са

снимани и изпратени, съгласно писмо - Док. № 511. В каталога за М. Парашчук, издаден през 1999 г., фотокопие, от който е отпечатано в НИО 1717К на стр. 13, анотация № 3 е записано „Уривки з щоденника та спогади М. Парашчука 1914-1915; 1916. Укр. мовю. Ксерокоп. Рукоп. Ф. р. 3453.-оп. 1, спр. 8., Арк. 1-8.” Откъсите от дневника, вероятно са от нашето копие, което Украинското посолство в България – В. Москаленко със сигурност е изпратил на ДА- Тернопил. Бел. Е. Х.

[33] Думата дарение не е точна, става дума за безплатно предаване на фонда в ЦДА. При срещите ни с Йорданка Пекарева тя винаги казваше на Виталий Москаленко за Парашчук – „той е Ваш, украинец и архивът му също е Ваш” и разказваше как Цветана Пекарева се е опитвала да го предаде на Украйна, което се потвърждава и от документите във фонда - вж. по-подробно за архива на скулптора в Глава VI. Пекарева съхраняваше фонда в дома си, докато се наложи да постъпи в болница на лечение. За по-голяма сигурност предаде фонда на ЦДА. Надяваше се да се реши въпросът за предаването му на Украйна.

Пълномощното получихме, когато в ЦДА се работеше изложбата „Бялата емиграция” и в екипа настъпиха разногласия - кои лица да се включат в изложбата. Следствие на тези разногласия, станаха два каталога. През м. юли 1997 г. след автомобилна катастрофа Пекарева почина в болница. В Украинското посолство за края на месеца беше планирано малко тържество, на което посланикът на Украйна, г-н Ол. Воробьов искаше да изкаже официална благодарност на Йорданка и Христо Пекареви за тяхното дарение на Украйна - бюстовете на С. Петлюра, Ол. Шулгин, Ж. де Гасенко, изработени от Парашчук и съхранявани у тях повече от 60 години. По- късно тържеството наистина се състоя, но за съжаление без г-жа Пекарева. Бел. Е. Х.

[34] Каталогът за украинската емиграция и настоящият сборник. Изразът „..обхващащи по-голяма част от личния архив на М. Парашчук ”, за съжаление не можем да изпълним точно в този сборник и в каталога, фондът се оказа голям, а в справочниците трябва да покажем документи и от др. фондове, пак със същата цел, но се постарахме да публикуваме по-значими, с по-голямо съдържание и такива, чрез които да отговорим на въпросите, да корегираме някои грешки и допълним образа на скулптора. Освен това да не забравяме и отдавна изказаното желание на г-н Москаленко да напише документално-художествена книга за скулптора. В хода на работата попадах на документи, съдържанието, на които не пожелах да коментирам, но не можах да се откажа от възможността да ви ги покажа и сами да прецените доколко са верни. Бел. Е. Х.

[35] Вероятно сгради. Бел. Е. Х.

[36] В края на 1999 г. с дата 2000 г. излезе от печат каталогът Виталий Москаленко, Емине Хакова „Украинската емиграция в България след Първата световна война”, София, 2000. с. с.1-151. Частна фирма „Мегавижън”, предпечатна подготовка Стефан Димитров. Издаването на сборник документи за М. Парашчук и украинската емиграция след Първата световна война, т. е. настоящият сборник, беше отложено за по-късно, след довършването на научно-техническата обработка на фондовете на М. Парашчук, П. Атанасов и др. фондове, включени в същия каталог и след публикуването на описите на фонда на скулптора – „Емине Хакова Виталий Москаленко „Проф. Михайло Иванович Парашчук украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963)-научно-инвентарен опис на личния архив на проф. М. И. Парашчук ЦДА на Р. Б Ф. 1717К ”, София 2007, с. 1- 370. В хода на подготовката на справочниците бе събрана една част от копията в настоящия сборник. Бел. Е. Х.

[37] Старши експерт в ЦДА.

[38] „Решихме да поставим мемориалната плоча на бул. „Дондуков”, 67, където е живял творецът и да назовем с негово име една улица в столицата”- сподели пред „Украйна прес” Бойко Маринков, общински съветник, който запозна общинарите с делото на Парашчук. Плоча ще бъде поставена и на гроба на скулптора”- информация на В. Жукивски в споменатия бюлетин , бр.3(39), год IV, март 1998 г. с.12.

[39] 1938 г.

[40] 24.12.1963 г.

[41] 11.08.1930 г.

[42] Според новата номерация на улицата № 37.

[43] Информации и статии за създаването на Обществен комитет за честването на двете годишнини, за откритата банкова сметка и за откриването на паметната плоча и паметника на М. Парашчук са публикувани във в. „Дума”, в. „Континент”, в. „Арх & Арт” и др. /ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 29, л. 24, 61, 69 и др./

[44] На заседание на организационния комитет беше взето решение да се говори със скулптора В. Рашидов дали би се съгласил да направи паметника. /Комисията реши да избегне конкурса, който би оскъпил още повече паметника.

Според думите на арх. Я. Банков паметника биха направили скулпторите Георги Чапкънов или Вежди Рашидов. Спряха се на Рашидов/. Тази задача се падна на мен, Е. Хакова. Обадих се на В. Рашидов, представих се, разказах му за комитета, за М. Парашчук и накрая настоятелно го помолих, да направи надгробния паметник на своя колега. Той изслуша всичко с интерес, заинтригува го съдбата на скулптора, но накрая ми каза колебливо, „Г-жо Хакова, не съм правил надгробни паметници, не знам дали ще се получи”. Тогава аз му отговорих „Моля Ви, когато правите този паметник мислете си, че Вашата задача е не само да направите някакъв паметник, а „да върнете към живот” вашия колега, да очистите името му. И моля Ви, направете това в дар на своя колега Парашчук ”. За моя изненада, даже и от собствената ми настойчивост, Вежди отговори „Ами ще трябва да се съберат малко парички за материали и ще стане”. Бях толкова приятно изненадана, успях да кажа само „благодаря Ви много”... Разговорът продължи около десет-петнадесет минути по телефона, преди това не съм го познавала лично. По-късно проведохме срещи в посолството, с посланика, с Г. Гимюш и ... докато се стигне до откриването на паметника, заснето от любителската камера Л. Гимюш и до филма на В. Барков.

От публикуваните в сборника документи и препубликациите за паметника е видно, че има различни мнения, но окончателното решение как да бъде изработен паметникът взеха г-н Рашидов и г-н посланика В. Похвалски. Пред мен, а може би и на друго място В. Жукивски беше изказал мнение, дали не е по-добре паметникът на скулптора да бъде издигнат някъде в центъра на София или в някой парк, за да се вижда от повече хора и да не го окрадат, съгласих се защото М. Парашчук беше направил достатъчно така че, София и още много други градове да изглеждат още по-красиви, с европейски вид, работейки с голямо умение, естетически вкус и пестеливо използвайки материали, пари, труд и време. Но това нямаше да бъде надгробен паметник, за който се е подготвяла и Цветана Пекарева /вж. Док. 026, 027 и др./ и за който споменава В. Москаленко в интервюто, взето от Жукивски „Отивам си, за да се върна след време" / Док. № 527/. А идеята на Жукивски може да бъде осъществена, ако има разрешение от Софийската община или още по-висши инстанции, като МК и др. и желание да се направи и опази, както беше направен паметникът на Т. Шевченко на пл. „Възраждане", от скулптор, който ще изберат В. Жукивский, украинската диаспора и Украинското посолство в България, СОС, МК. В центъра на София има подходящи места, в близост до сградите, по които е работил; сгради, в които се помещават централни учреждения на съвременната българска държава. От направените от скулптора икономии могат да се издигнат още паметници, но той едва ли би го желал, пък и това е решение на живите, той самият е „вграден" в тези сгради и „живее чрез тях", те са неговите паметници... Бел. Е. Х.

[45] Разноските по отпечатването на каталога на изложбата за Парашчук /1995/, каталогът за украинската емиграция в България след Първата световна война /2000/ Фирма „Мегавижън" – София и фирма „Еко прогрес" София /За разлика от издателство ЕСО консулт –Пловдив, изд. Пламен Цанков/ и НИО 1717К /2007/ Издателство „Парадигма" София бяха платени от В. Москаленко, в последната книга участва и моето семейство. Имаме точна сметка на похарчените средства и списък на лицата и учрежденията, на които сме подарили книги. Досега не е поставян въпросът за публикуването на тези данни /както са направили за паметника на М. Драгоманов-имената на дарителите и сумите са публикувани в сп."Тризуб"/.

[46] На среща в Софийската Синагога при Йосиф Леви, председател на Израилтянския духовен съвет, на която присъстваха: проф. Андре Даниел, Геннадий Гимюш, Бойко Маринков и Емине Хакова обсъдихме въпроса за възстановяването на този паметник. В същото време в София се заговори за издигането на паметник, посветен на спасяването на българските евреи през Втората световна война. На срещата стана въпрос дали темите на двата паметника могат да се съчетаят. Тогава аз показах снимки, спомени от архива, единият от които е публикуван в глава III на нашия сборник и обясних, че идеята на двата паметника е различна и според мен не може да се съчетае във възстановения паметник на Парашчук. Освен това споделих, че пълна възстановка на паметника на Парашчук, може би не е най-добият вариант, че по-добре би било да се съчетае - да се вгради идеята на Парашчук в тази на съвременния скулптор или една плоча-барелеф на паметника и подходящ текст ще е достатъчна. Тази моя идея споделяше и Г. Гимюш. След това предадох копия на снимки от паметника и на проф. Андре Даниел, той каза, че ще се опитат да направят паметника с ученици от Художествената академия. По-късно говорихме с Й. Леви, бяхме съседи и често се виждахме на трамвайната спирка, разговорехме в трамвая докато пътувахме за работа. Веднъж стана въпрос пак за паметника, той ми каза „Емине, този паметник е редно да го направи. Вежди, той е най-добрият и той работи паметника на Парашчук, аз отговорих, господин Леви, все пак това решение кой и как да направи паметника най-добре ще бъде да вземете вие и избрания от вас скулптор, от мен имате това, с което мога да ви бъда полезна – с копия от архивните документи и снимки." Г-н Леви като че ли споделяше идеята за нов паметник, а не пълно копие на Парашчуковия. По-късно планът да се направи паметник се забрави, това не ме учуди, идеи винаги е имало, но малко от тях са се реализирали. Всъщност,...подобно на идеята за паметника, тя се развива и стига до болница с паметник... - вж. документите в глава III Творчество. Бел. Е. Х.

[47] Приживе г-жа Пекарева разказваше за този творчески екип, но беше много огорчена, въпреки че е отделила доста време за тях, че им е дала документи за работа и накрая не е успяла да види филма. Копия от този филм направи В. Жукивски, подари на мен, направихме копие и за Хр. Пекарев /след смъртта на Пекарева/, но той така и не пожела да си го получи от мен, заедно с другото копие на филма на В. Барков и каталозите. Същата видеокасета я има и в ЦДА, във ф. 1717К, оп. 3. Бел. Е. Х.

[48] Благодарствени писма от Христо Пекарев са изпратени също до кмета на София, Стефан Софиянски /ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 28, л. 15/ и до председателя на СОС, Антоан Николов /същата а. е. , л. 16/

[49] Никъде в документите на М. Парашчук и в литературата не съм срещала, че Парашчук има друга смъртна присъда, освен тази от 1913 г. когато е осъден като „руски шпионин" и спасен, благодарение на депутати в австрийския парламент /вж. автобиографията, статията на Д. Степовик „Камъкът пее" и биографичните статии в I глава/. След пристигането си в България до края на живота си скулпторът не успява да посети родината си. М. Парашчук подава молба за българско гражданство през 1944, която остава неудовлетворена, през 1947 г. връща полския си паспорт, по искане от полските власти, по-късно през 1959 г. и 1961г. подава две молби за съветско гражданство, които също остават неудовлетворени. Вж. по-подробно в I глава - Биографични документи. Бел. Е. Х.

[50] Паметникът беше официално открит на 22.12.1998, през м. февр. 1999 г. от паметника беше откраднато лъвчето, а през август същата година откраднаха и бюста на Парашчук. Бел. Е. Х.

[51] От деня, в който се запознах със семейство Пекареви до сега не съм чувала Парашчук да има внуци от първата си съпруга, никой не се е опитал да установи връзка с мен, въпреки публикациите за скулптора в интернет. Бел. Е. Х.

[52] От Йорданка и сина и Христо Пекарев и от Антоанета Жекова - вж. Док. № № 514, 524 в същата глава. Бел. Е. Х.

[53] По това време фондът на М. Парашчук се намираше във временното хранилище в подземния етаж на сградата, във филма е показано. По време на ремонта на същото хранилище, фондът на скулптора, както и на П. Атанасов бяха изпратени временно в хранилището в Съдебната палата, след това във временното хранилище на отдела на 4 етаж на

ул. „Московска”, № 5 и за постоянно в едно от хранилищата на Биримирци, след завършването на НТО на описите по отделно. Бел. Е. Х.

[54] По-подробно за офертите и делото за ремонта на Народния театър вж. Глава III Док. № 165 - ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 163, л. л. 1- 7 и Док. №№ 137-148 ЦДА ф. 1752К, оп.1, а. е. 396 – цялата а. е. - делото на Вера Златарева, адвокат на М. Парашчук

[55] За средствата, които са отделени за изработването на паметника нямам точна информация, от изказаните мнения се вижда, че има различия какво точно да се постави на гроба – плоча или паметник, за паричната му стойност- също, но тези думи на скулптора В. Рашидов макар и дискретно категорично отговарят на въпросите. Бел. Е. Х.

[56] Публикуват се за пръв път. На места думите почти не се чуват. Бел. Е. Х.

[57] В сайта на Украинското посолство се посочва, по данни на последното преброяване на населението на България в страната живеят 2489 етнически украинци. Става дума за потомци на емигранти и лица от украински произход. Е. Х.

[58] Официална промоция, на каталога имаше и в клуба на дружеството „Мати Украина” на 27.06.2000 г., тя беше организирана от Украинското посолство в България и дружеството „Мати Украина”. Бел. Е. Х.

[59] Каталогът е изработен със съдействието на ГУА при МС на Р. Б., ЦДА на Р. Б. и Посолството на Украйна в България, използвани са документи от ЦДА на Р. Б и др. държавни и ведомствени български архиви и частни фондове. Бел. Е. Х.

[60] Вероятно става въпрос за анотацията с каталожен № 507, стр. 75 на споменатия каталог. Същият документ е публикуван в Глава IV, Док. № 279 от настоящия сборник.

[61] Предложеният текст е част от по-голям ръкопис, идеята за създаването на който дължа на Радой Ралин.

[62] Самият Вичо Иванов има слабост и проявява засилен интерес към славянските култури. Наред с превода на книгата на Лец, той посвещава чудесни страници на скулптора Иван Мештрович, с когото също се е срещал и познава лично. От изкуствоведска гледна точка интерес представлява информацията за открит от него в сливенската гимназия проект на Мештрович за паметник на Хаджи Димитър. (До този момент издирванията ми, за съжаление, не са дали резултат. Предаден от Иванов на Софийския градски исторически музей, въпросният проект липсва. Въпреки това учили в Сливенската гимназия го помнят - Радой Ралин беше между тях. Независимо от това, че Мештрович предлага да изработи мемориала на Хаджи Димитър напълно безплатно (като поръчителят закупи само материалите), проектът не е реализиран на практика - Сливенската община поставя като условие за конкурса авторът да е родом оттам.)

[63] Михайло Парашчук пристига в България на 01.04.1921 г. Бел. Е. Х.

[64] Същата история съм слушал и записал от самия Степовик в честите ни срещи, когато подготвяше своя ценен труд, но в текста му случилото се е предадено все пак по-меко и по-дипломатично (придавайки мекота на някои от героите, която в изненадания му разказ, веднага след събитието, липсваше...).

[65] Шмиргела беше самодеец като творец. Той се изгражда сам, следващ природната си сила и в редица свои творби постига резултати. Пише хубаво (има разкази), има дори хубава живопис, която е абсолютно неизвестна дори на ценителите, но в пластическия си труд (този труд, който дава основа на представите ни за него) липсата на добра подготовка си казва думата.

[66] Независимо че не е запазено документално свидетелство, датирано от времето на създаване на статуята, залагам професионалната си творческа култура и изкуствоведската си чест, че един обективен сравнителен анализ би дал интересни резултати дали е могъл Шмиргела да бъде сътворителят на подобна статуя. Когато пиша тези редове и като поемам подобна смела отговорност, правя го в памет на тези превъзходни хора, Цветана и Михаил Парашчук, без чието присъствие моето детство и юношество нямаше да са така духовно богати и с подобен пример и цел.

[67] “На Маршалковска и Йеросалимска стоеше моята група, която хвърли бомба в каляската на губернатора Скалон. След експлозията от каляската не остана и следа... Не може да се опише вълнението на народните маси, които бяха изпълнили улици и площади, когато след експлозията започна стрелба и сеч, викове и стенания на ранени... Ние се разпръснахме и аз попаднах на барикадата около черквата “Светия кръст” на площад “Зигизмундова колона”. Тук започна жесток бой с войскови части и ние бяхме разгромени. Спасявайки се от потеря, стигнах една висока желязна ограда, бързо се изкачих на нея, но когато я прехвърлях, едно метално острие се впи под коляното ми и аз увиснах на оградата. Спасиха ме пазачите, които ме укриха. Те дълго ме лекуваха, тъй като се бе появила инфекция и имаше опасност да загубя крака си.” (Атанасов 1972).

[68] В писмо до В. Червенков (1957) Парашчук пише: “Преди години ми бе възложена с конкурс направата на Паметника на падналите във войната евреи. Колегата Фунев се яви в бюрото на Комитета и заплаши евреите с побой, ако ми възложат паметника. И все пак аз го направих, но впоследствие бе задигнат от германците.” Този паметник е много новаторска творба за България - той е поставен в интериор, в някогашната Еврейска болница. Задача да намеря неговото местоположение ми постави през 1989 година Дмитро Степовик. Една седмица ние с най-висшия еврейски свещеник за България обикаляхме и разпитвахме, за да открием свидетелство. Освен че разпознах мястото по снимките на проекта, най-интересното бе, че се откри мраморна плоча с позлатени надписи на паднали чинове, която ползваха, каширана с линолеум, за изстудяване на супите за диабетноболни. Историята на унищожаването на паметника е следната: Гестапо взема болницата за свои цели и творбата е претопена по тяхно нареждане. След 9.IX.1944 година болницата последователно е ту на руски воини, ту на активните борци, ту е ендокринология... Публикациите ми и опитите този паметник да бъде възстановен не намериха подкрепа сред тази общност. И продължава:

“През 1951 година ми се възложи украсата на читалищния салон в кв. “Захарна фабрика” на стойност над шест милиона лева - намесиха се същите колеги, за да се наложат със своя колектив. И аз се отказах да работя, защото знаех какво ще ми струва всичко това.” “Когато чрез конкурс ми бе възложено и направих герба (картуш) на Академията на науките (най-красивият картуш в столицата ни - б.а.), правеха се постъпки да бъда екстерниран...” (Писмото се съхранява в личния архив на автора - К.Н.)

[69] Писмото се съхранява в личния архив на автора - К.Н.

[70] Трябва да се посочи, че висококултурни хора от ранга на академик Арнаудов, обичат скулптора и имат вярна и правдива оценка за творчеството му. Самият Арнаудов познава детайлно Парашчук. Литераторът е вторият председател, след Иван Шишманов, на Украино-българското дружество, основано и действащо най-вече чрез Парашчук, в което членуват стотици членове от много градове на България, между които Венелин Ганев, Елисавета Багряна, Владимир Трендафилов, Петя Герганова, Райко Алексиев, Олга Кирчева, Георги Стаматов, Стилиян Чилингиров, Владимир Полянов, Васил Захариев и т.н.).

[71] 1. Анкетата на в. "Работническо дело" е предизвикана по молба на самия Михайло Парашчук. Вж. Повече по този въпрос Жукивский (б.г.) К. Н. 2. Майката на К. Николов е била отговорник по анкетата /ЦДА ф. 133, оп. 9, а. е. 51, л. л. 228, 229, 230, 231, 232./, може би в архива на К. Н. и по нейни разкази той знае повече неща по случая отколкото Жукивски. В. Жукивски не е разглеждал фонд 1717К / съгласно пълномощните от семейството/, а само отделни документи и снимки и публикации с моя консултация и под мое наблюдение и разбира се изложбата през есента на същата година. Жукивски не е познавал лично сем. Парашчук и до запознаването си с мен през пролетта на 1995 г. няма публикации за скулптора. За анкетата и аз не знам повече от това, което има във фондовете на скулптора, СБХ и Петко Атанасов, нито пък намерих някакви документи във фондовете на бившия Партиен архив. /Бел. Е. Х./

[72] Отговорът е цитиран по машинописно копие, датирано от 27.07.1958 г., съхранявано в личния архив на автора – К. Н.

[73] Машинописно копие на писмото се пази в личния архив на автора - К. Н.

[74] Из писмо, изразяващо желанието на Михайло Парашчук да му бъде позволено да се завърне в Украйна, София, 24.12.1963 г., машинопис.

[75] Тази именита жена пише дори до Хрушчов и не може да се каже, че имаше успех. Но когато за стогодишнината на съпруга й, отбелязана в календара на ЮНЕСКО по идея на канадската общност украински емигранти, тя бе поканена от украинското правителство на посещение в Киев и Лвов, попълва формулярите си за чужбина в графата за гражданство "гражданка на ООН" и българка по националност, в духа на Хартата за правата на човека. Доколкото си спомням, по този повод някакъв генерал разговаря с нея, но тя не промени написаното...и бе пусната да замине така...

[76] Цветана Пекарева-Парашчук добавя хората, преследвали нейния съпруг: Иван Фунев, Любомир Далчев, Дочо Байрамов, Илия Петров, Дечко Узунов, Мара Цончева, Николай Шмиргела, Мара Георгиева, Стою Тодоров (имало е някакво колебание, един път е задраскан), Атанас Стойков, Рубен Аврамов - имена, които не се забравят. Писмото се съхранява в личния архив на автора - К. Н.

[77] Бележките под линия към тази рецензия не са отпечатани в сп. „Архивен преглед", добавени са към повторната и публикация в настоящия сборник от автора на рецензията Е. Хакова.

[78] Срещата се е състояла в София, не в Киев, вж. по-подробно за нея в Глава VI, Док. № 451.

[79] Ф. 1717К, оп. 4 след публикуването на научно-инвентарния опис на фонда е отчислен от ЦДА, което не е било обявено, затова и в рецензията в сп. „Архивен преглед", кн. 1-2, 2008 г. описът е на ЦДА. След отчисляването му той се води като частен опис /опис и документи/ Е. Хакова.

[80] Съдържанието и размерите на научно-инвентарният опис на ф.1717К, "Парашчук, проф. Михайло Иванович" по описи са следните: оп. 1 - 1030 а.е., 9 /девет/ кутии, 1, 62 м. /един метър и шестдесет и два сантиметра/. Неизползвани №№ 133-142, 573, 667, 687, 803, 895, 899 - общо 16 бр. С индекси №№ 548а, 699а, 722а, 831а, 915а – общо 5 бр. Оп. 2 - 1103 / хиляда сто и три/ а. е. /44 /четиридесет и четири/ кутии /7,92 м., /седем метра и деветдесет и два сантиметра/. С индекси № №: 66а, 175а, 175б. Съдържа още 3 кутии / 0, 54 м./ многоекз. печ. издания. Оп. 3 - 67 /шестдесет и седем/ а. е. / 2/две/ кутии/ /0,36 м. /тридесет и шест сантиметра/. Оп. 4 - 30 /тридесет/ архивни еденици, /половин кутия/ дължината на описа е 0,12 м. а. е. №№ 29 и 30 са добавени след публикуването на изданията - а. е. 29 Научно-инвентарният опис на фонда; а. е. 30 – сп. „Архивен преглед" с настоящата рецензия. Неизползваните 10 № № в оп. 1 и същият брой индекси са се получили при разместването на фишовете по преценка на преглеждащия описа - началникът на отдела. В оп. 2 са използвани три индекса лично от мен – това се допуска при големи описи, за да не се преномерират целите.

Личният архив на скурптора – ЦДА ф. 1717К с описи няма цялостно копие, отделни документи са снимани за публикаторски цели. Бел. Е. Х.

[81] Английски

[82] В публикациите си някои украински и български автори пишат, че Парашчук след Ревел /Талин/ е съветник в украинското посолство в Рига /Латвия/, а по-късно министър /вероятно по-точно пълномощен министър /в Берлин /публикацията във в. „Утро" от 14.09.1938 г./. Във фонда на скулптора, за съжаление документите от този период на неговия живот са оскъдни, няма достатъчно документи, издадени от тогавашните украински посолства или от министерството на външните работи на УНР /Украинската държава/ във връзка с работата му като дипломатически служител, нито авторите цитират такива архивни източници от други архиви. Документи за този период са публикувани в глава „Служебна дейност", а сведения за работата на Парашчук се намират в кореспоненцията му с Володимир Кедровски – глава „Обществено-политическа дейност", посланикът, с който Парашчук е работил в Талин и Рига. Парашчук не е служил в украинското посолство в България, поради което за него няма документи в архива на Министерство на външните работи на България. В документите от българското МВР има несъответствия и грешки.

[83] За дипломатическата му служба и за изпращането му на Балканите като главен пълномощник на Украинския червен кръст и пълномощник на Международния червен кръст вж. по-точно глава II и глава IV. на настоящия сборник, както и Степовик, Дмитро „Михайло Паращук - життя і творчість", Едмонтон - Торонто – Киев, както и останалите док. по темата в личния архив на скулптора (вж. НИО 1717К). 1994. с. с. 73-75. ; Уводът към настоящия сборник от В. Москаленко; Док. № 538 Хронология на живота на М. Парашчук от Т. Печинка.

[84] Вж. глава IV Обществено-политическа дейност – документи, доклади, протоколи, кореспонденция и отзиви в печата от ф. 1717К, досиета на органинизациите и досието на скулптора от МВР. В кореспонденцията на М. Парашчук с председатели, секретари и др. лица от клоновете на УКПД „Украинска Громада в България", с лица от центровете на украинската емиграция в Европа се обръщат към него като „голова", т. е. председател или оглавяващ организацията, в информациите в сп. „Тризуб"също. Членският състав на дружеството „Сич" е същият като на УКПД. Във фирменото дело на УКПД историческата справка не е изчерпателна. В докладите се посочва, че той е душата на организацията. Всъщност М. Парашчук и Дм. Шелудко са двамата най-подготвени и бивши дипломатически служители, но за разлика от Шелудко Парашчук не напуска България, с изключение по времето на кратката му командировка. Престоят на Я. Малиновски в България е също кратък и изпълнен с конфликти. Бел. Е. Х.

[85] Също.

[86] В емиграция.

[87] В Карлово, вж по-подробно Глава I – Документ № 13 Писмо от Петко Атанасов до Наталия Семанюк за смъртта и погребението на проф. Михайло Парашчук. София. 31.12.1963. ЦДА ф. 1710К, оп.1, а. е. 1996, л. л. 284, 284г. С. Баня, Карловско се посочва и в др. публикации, включително и мои. Посоченият документ и мястото на издаване на смъртният акт /кат. № 0016. I-2 в НИО 1717К, а така също и ф. 1717К, оп.1, а. е. 20, л. 1, 2./ смятам като достатъчно убедителни доказателства за да поправя тази грешка.

[88] В публикацията в сп. „Архивен преглед" съм допуснала неволна грешка в името на издателството като съм написала „Пилигрим" вместо „Парадигма".

[89] Настоящият сборник.

Глава осма

ДОКУМЕНТИ НА И ОТЗИВИ ЗА ДРУГИ ЛИЦА, ЕМИГРИРАЛИ ОТ УКРАЙНА В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 1918 – 20-ТЕ ГОД. НА XX В.

1. ЕВГЕНИЙ ПЕТРОВИЧ ВАШЧЕНКО /1887-1979/

ДОКУМЕНТ № 563

Автобиография на Евгений Вашченко. София. [1960]. Оригинал. Машинопис и ръкопис.
ЦДА ф. 1032К, оп.1, а. е. 1, л. л. 1, 1г.

ТРУДОВА ДЕЙНОСТ НА ЕВГЕНИ ПЕТРОВ ВАЩЕНКО

Роден съм на 27. I. 1887 г. в гр. Щигри, Курска област, СССР.

Баща ми е бил нотариус. Аз завърших Държавното реално училище и частно училище по живопис и рисуване в Петербург. Ученик съм на художника академик Б. Кустодиев и Е. Лансере.

Като художник работя 50 години, от тях в България около 40 години. От 1907 г. в Петербург – графика, илюстрации, декоративна скулптура и театрална живопис. Сътрудничих в прогресивните органи на печата политико-сатирическото списание „Зрител", вестник „Рус", списание „Беседа" като художник и писател и в театъра в СССР.

В България съм от 1921 г. От същата година започнах да работя като илюстратор, портретист и театрален художник-проектант. 10 години илюстрирах в София списание „Светулка", илюстрирах учебници, рисувах календари, плакати. Участвувах в конкурси много пъти и получавах премии. Около 20 години работих с конкурси календарите на „Червен кръст". /Някои са били похвалени на международните изложби и препечатани/.

Участвувах в конкурси и спечелих премия: по оформяне на локал „Етоал" в София. Работих портрети.

С графика, илюстрации, декоративна скулптура, портрети /живопис/ участвах в изложби на „Независимите", в общите изложби на Съюза на художниците в България, в изложбите на дружеството на руските художници в България.

Портретите ми са в частни колекции. Някои графични скици стари църкви са в Синодалния музей в София.

В Русия участвувах в изложбата на дружеството „Триуголник".

10 години в България бях гимназиален учител по рисуване в гимназия и техническо училище в гр. Луковит и после в гр. София., техническото училище сега „Хр. Ботев".

От 1930 година съм редовен член на Съюза на Българските художници.

Работил съм като театрален художник-проектант в гр. София в Кооперативен оперетен театър, където бях пионер и организатор, после непосредствено в Художествения театър, в Народната опера и сега в Държавния музикален театър „Ст. Македонски", като през цялото време съм бил на щатна служба като проектант, и до сега главен художник-проектант.От 4 юни 1960 г. съм пенсионер.

Освен това като проектант съм работил и работя като гост в гр. София : в Народния театър, в Народната опера, Театъра за селото, Народния театър за младежта, „Трудов фронт", самодейния те-

атър „Г. Димитров” и в провинцията – Варна, Пловдив, Русе, Ст. Загора, Враца, Сливен, Пазарджик, Толбухин, Търново, Габрово, Лом. Работих за в Полша балета „Хайдушка песен”.

За почти 40 години в България съм оформил около 200 пиеси, от тях около 100 в оперетата и Държавния музикален театър „Ст. Македонски”, останалите в Софийски народен театър, Народната опера и др. и в провинцията в народни градски и самодейни театри.

Моите илюстрации, плакати, графика, живопис, и театрални постановки са били многократно отбелязвани с похвални отзиви в пресата, а именно:

В. в. „Мир”, „Заря”, „Днес”, „Зора”, „Утро”, „Литературен глас”, „Творчество”, „Слово”, „Лик”, „Български народен театър”, „Златорог”, „Балкан”, „Бюльгари”, „Ново слово”, „Луковитски новини”, „Ла пароль Бюльгар”, „Нива”, „София”, „Независимост”, „Свободна реч”, „Вестник на жената”, „Народен театър”, „Сцена”, „Радикал”, „Знаме”, „Развигор”, „Дума”, „Изгрев” и след 9.IX.1944 г. в „Литературен фронт”, „Отечествен фронт”, „Театър”, „Музика”, „Работническо дело”, „Театър”, /със списание/, „Българска музика”.

През последните две години постановките: „Хубавата Елена”, и „Ако бях цар”, са похвалени: в гръцката преса /вестник „Етнос” от 11.02.1955 г./ в турския вестник „Йедитепе”, за литература и изкуство; в. „Работническо дело”, бр. 241 от 28.VIII.956 г., „Гласът на Америка”, в Съв. списание „Театър”, а постановката за балета „Шурале” специално от Съветската народна артистка Лепишинска в списание „Българска музика”, бр.9/1950 г.

Сега по време на гастролите в СССР на Държавния музикален театър „Ст. Македонски” много похвални отзиви за моето оформление на българската оперета „Младостта на Маестрото”, „Хубавата Елена”, „Ако бях цар”, са напечатани във: „Вечерний Ленинград”, „Советская культура”, /2 пъти/, „Правда”, „Известия”, „Ленинградская правда”, „Советская музыка”.

Така например „Сов. Култура” от 17.III.1959 г. бр. 35 пише: „Много е направил за успеха на постановката „Младостта на маестрото” художника Е. Ващенко” и пак там на 29.III.1959 г. бр. 38: „За успеха на театъра служат декорациите на художника Е. Ващенко ”Хубавата Елена” и др.”

Бидейки учител в гр. Луковит режисирах и рисувах в самодейния колектив на читалището „Съзнание” безвъзмездно 9 години, за която ми дейност след 9-ти септември в 1945 г. бях провъзгласен за почетен председател на читалището на общо-народно градско събрание с решението портрета ми да бъде закачен в салона на читалището.

В клуба на Съветските граждани в България следвах 4 години кръжоци по История на комунистическите партии, Диалектика, и повишен курс за материалистическа философия, бях отличник и награден.

Почти всички рецензии за миналите години са запазени.

Подпис Ев. Ващенко

ДОКУМЕНТ № 564

Информация от неуточнен автор за живота и творчеството на художника Евгений Вашченко, послучай 75-тата му годишнина и 50 годишна творческа дейност. София. 01. 1962. Копие. Машинопис.

ЦДА ф. 1032К, оп. 1, а. е. 1, л. 2.

Гл.[авен] художник-проектант на Държ.[авния] Музикален театър „Ст. Македонски”

ЕВГЕНИЙ ПЕТРОВ ВАЩЕНКО

По случай 75 годишнината му и 50 годишна творческа дейност, от която 40 години в България като театрален художник и по-специално пионер проектант и орагнизатор на оперетното изкуство в България, илюстратор, портретист и график.

30 години е член на Съюза на българските художници. Участвувал е много пъти на общи изложби с живописни портрети и графика.

Като художник-проектант е оформил общо около 200 пиеси.

В столицата в: ОПЕРЕТЕН КООПЕРАТИВЕН ТЕАТЪР, „ХУДОЖЕСТВЕН ТЕАТЪР" – ДЪРЖАВЕН ОПЕРЕТЕН И МУЗИКАЛЕН ТЕАТЪР, НАРОДЕН ТЕАТЪР „ИВ. ВАЗОВ", НАРОДНА ОПЕРА, „НАРОДЕН ТЕАТЪР ЗА МЛАДЕЖТА", „ТЕАТЪР ЗА СЕЛО", ТЕАТЪР „ТРУДОВ ФРОНТ" И ТЕЛЕВИЗИЯТА.

В провинцията: в Народни и градски театри:

Гр. гр. Плевен, Русе, Пловдив, Враца, Варна, Стара Загора, Пазарджик, Габрово, Видин, Толбухин, Лом, Луковит, Търново и др.

Оформленията и други творби са били много пъти похвалени в българската, съветска и чужда друга преса-общо в 42 органа на печата (Изрезките, в повечето случаи, са запазени).

Представен е за награждаване: от Народния театър „Иван Вазов", Държавния музикален театър „Ст. Македонски", а в 1957 г. и в 1959 г. от Държавния Музикален театър и Съюза на художниците за звание „Заслужил художник".

ДОКУМЕНТ № 565

Статия „Заслужил художник Евгени Ващенко. Юбилейна изложба София'77", и биографична справка от Вера Динова – Русева за каталога на изложбата. София. 1977. Печатно.
ЦДА ф. 1577К, оп. 1, л. л. 80, 80г., 81.

Заслужил художник
ЕВГЕНИ ВАЩЕНКО
Юбилейна изложба София` 77

Далече остана времето, когато съществуваше убеждението, че българската сценография няма свой самобитен облик в миналото, своя дълга художествена традиция. Но заедно с това време като вековни дъбове се повалиха един след друг нейните най-могъщи стволове – Александър Миленков, Иван Пенков, Асен Попов, Георги Каракашев...Остана само той – Евгени Ващенко. Невероятно е, че този 90-годишен сценограф само допреди няколко години беше още твърде деен на българска сцена. Останал сам в своята дълбока старост, той и сега живее само чрез нея – със спомените от своето богато сценографско творчество.

Неспокойна и сложна е житейската съдба на Евгени Петрович. Роден през 1887 г. в Шчигри, Курска област, той завършва училище по живопис и декорация в Петербург при Кустодиев и Лансере. Още в първите си изяви на сценограф попада под влиянието на Майерхолд, в чийто театър работи през 1910 г. като художник-изпълнител. Съветската власт го заварва в Богодухов, Харковска област, където той е сценограф и режисьор на самодеен театър. В нашата страна Ващенко идва през 1921 година. Като учител по рисуване в Луковит той организира читалищния театър, който оборудва с декори и технически нововъведения. Десетте години, в които Евгени Ващенко навлиза в българската сценография, са характерни с остра борба срещу отживелите естетически концепции на натуралистичната театрална живопис. Този обновителен процес е подхранван както от новите схващания на Майерхолд, Вахтангов, Таиров и сценографите на „Мир искусства", така и от немския и скандинавския поетическо-реалистичен, експресионистичен и символистичен театър на Райнхард, Толер, Стринберг и Метерлинк. Един от проводниците на авангардните Мейерхолдови и Вахтангови концепции на българска сцена е именно Евгени Ващенко.

Особено деен е той през 30-те години, когато твори в София и се изявява не само като сценограф, но и като илюстратор на списание „Сетулка". С работата си в Оперетния театър на Сладкаров художникът започва активната си професионална сценографска дейност в столицата. Особено значително обаче за българския театър е тясното му сътрудничество с режисьора Юрий Яковлев на сцената на Народния театър, с когото създава паметните постановки на „Орлето" от Ростан (1934) и „Маскарад" от Лермонтов (1935). Условните, изпълнени с вярна емоционална атмосфера сценографски оформяния носят символично звучене, постигнато чрез колоритното решение и акценти-

рането на дълбоко осмислени детайли. Отличното владеене на стиловете не подвежда художника към педантичното им предаване на сцената, а му помага да борави широко и артистично с техните характерни елементи за постигане на идеята на драматурга и общата постановъчна концепция. Решението към пиесата „Младите години на една кралица" от Вара (1934) в режисурата на Хрисан Цанков е нов негов успех на сцената на Народния театър.

Евгени Ващенко е пръв сценарист на Кооперативния театър в София, където създава редица условни оформяния („Тримата мускетари", „Гаврош"). Постепенно той преминава на сцената на Художествения театър, Народната оперета, Държавния музикален театър „Ст. Македонски". Неоценими са заслугите на Ващенко за развитието на българската оперетна сценография. Той взема дейно участие в решаването на нейните сложни и специфични проблеми в постановките на почти всички български оперетни режисьори - Хитьо Попов, Хрисан Цанков, Коста Наумов. Ще останат в златния фонд на българската оперета сценографските реализации на художника към „Ако бях цар" от Адам, „Птицепродавецът" на Целер, „Веселата вдовица" на Лехар, „Хубавата Елена" на Офенбах, „Златната птица" на Големинов, „Царицата на чардаша" на Калман, в които той показа тънко чувствуване на оперетната музика и усет към специфичността на жанра. Евгени Петрович работи също за Народната опера (балета „Спящата красавица" от Чайковски, „Сорочински панаир" на Мусоргски) и за Народния театър на младежта.

В развитието на индивидуалния стил на Евгени Ващенко след 1944 г. настъпиха значителни промени. При повторението на постановката на „Маскарад" в Народния театър (1946) художникът остана все още верен на старите си разбирания за условно символично решение. Особено нов и оригинален беше той в намирането на изобразителен еквивалент на комедийния жанр в оформянето на „Ревизор" от Гогол в постановката на Н. О. Масалитинов (1947). Но това експресивно решение в стила на гротеската поради настъпващото консервативно разбиране за сценографията в социалистическия театър беше прието вече неодобрително. За Ващенко естествено не беше трудно да се подчини на новите изисквания за точно изобразяване на действителността и да постигне дълбока емоционалност и левитановско чувствуване в предаването на руската природа и оформянето на „Дачници" от Гогол (режисьор Б. Бабочкин) и „В навечерието" от Тургенев (режисьор Ф. Филипов) в Народния театър „Ив. Вазов" през 1952 година.

През 60-те години Евгени Ващенко работеше все още активно за сцените на различните театри, връщайки се отново към онази условност в сценографското решение, която беше характерна за него до края на 40-те години. Днес културната общественост има възможност да се запознае с цялостното му творчество, да усети неговия сценографски талант, да осъзнае значението му за развитието на българската сценография.

Вера Динова-Русева

БИОГРАФИЧНИ ДАННИ

1887	Роден в гр. Шчигри, Курска област, СССР
1–1910	Учи живопис и декорация в Петербург при Борис Кустодиев и Евгени Лансере
1910	Работи като художник-изпълнител в театъра на Всеволод Майерхолд
1919	Работи като сценограф и режисьор на самодейния театър в Богодухов, Харковска област
1921	Идва в България, в Луковит, където организира читалищен театър
1–1930	Учител по рисуване в Луковит Премества се в София, където продължава учителската си дейност. Илюстрира сп. „Светулка". По-късно работи като театрален художник в Оперетния театър, а в Народния театър е гост-художник. Пръв художник-сценограф е на Кооперативния театър, след което преминава към Художествения театър в София, преименуван по-късно в Държавен музикален театър „Ст. Македонски"

1961 Награден е с орден „Кирил и Методий" I степен.

От 1933 г. непрекъснато работи като театрален художник-проектант и е оформил много драматични и оперетни постановки.

2. ПРОФ. СЕРГЕЙ ГРИГОРИЕВИЧ ВИЛИНСКИЙ /1876-1950/

Професор в катедрата по руски език и литература, заместник ректор на Новоросийския университет в Одеса. От 1922 г. емигрант в България. Преподавател в гимназията в Пловдив. По-късно отпътувал за Чехословакия

ДОКУМЕНТ № 566

Писмо от проф. Сергей Вилинский до проф. Васил Златарски за възможното му преместване от Плевен в София като преподавател в Софийския университет, за одеските професори в София. Плевен. 13/26.03.1920. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
НА БАН, ф. 9К, оп. 1, а. е. 2740, л. л. 1, 1г. 2, 2г.

Отговорено на 2 апр. [19]20.
Моля г. Златарски да
Направи възможното
подп. не се чете.

Плевен, 13/26 марта 1920 г.

Глубокоуважаемый коллега,

Пользуясь служебною поездкою въ Софію одного из наших птенцов г. Шевченко, я просил его посетить Васъ и лично получить, для передачи мне, ответъ на мое предидущее письмо от 17 марта. Кроме вопросовъ, изложенныхъ въ томъ письме, у меня есть еще несколько, и я буду очень благодарен, если Вы найдете досугъ ответить мне:

1) судя по газетамъ, въ Софіи жилищный кризисъ, а потому не все беженцы получаютъ разрешение на пріездъ в столицу: очень прошу сообщить, отъ кого и каким порядкомъ получаются такія разрешенія и когда, до приезда или по пріездъ? Въ последнемъ случаъ, я думаю, что полученіе службы в Софіи будет достаточнымъ основаніемъ для предоставленія мнъ разрешенія.

2) Опять-таки изъ газетъ я знаю, что нъкоторые изъ Одесскихъ профессоровъ (Медведевъ, Груздевъ, Ренненкампфъ и другие) уже получили кафедры в Софіи. Я съ подобною же просьбою о кафедръ обратился уже къ Г.[осподину] Министру Нар.[одного] Просвъщенія, прося передать ее въ Совътъ Университета; не обратился непосредственно въ Советъ, такъ какъ въ томъ же прошеніи просил Министра и о другом, - о службъ въ средней школъ, если в Университетъ для меня места не найдется: читал, что кафедра русской лит-ры предоставлена поэту Бунину; впрочемъ, думаю, что если у Васъ нетъ своего спеціалиста, то мы съ г. Бунинымъ могли бы размежеваться: он, конечно, кроме лит-ры XIX-XX въка, ничего другого читать не будетъ, а вся область предидущих въков отойдетъ ко мнъ, как специалисту-ученому, а не поэту. Все же хотелось бы знать, есть ли у меня шансы попасть въ Университетъ и какъ велика будетъ матеріальная сторона моей работы?

3) Не имъю никаких свъдъній о моемъ старшемъ товарище и другъ проф. М. Г. Попруженко: в Софіи ли он?

Приношу глубокое извиненіе въ безпокойствъ, причиняемомъ моею просьбою и заранъе – сердечную благодарность за отвътъ.

Искренне уважающій Васъ
С. Вилинский

ДОКУМЕНТ № 567

Писмо от проф. Сергей Вилинский до проф. Васил Златарски за забраната на общинската администрация в Плевен руските емигранти да ползват библиотеката в града, за провала на инициативата на група преподаватели, между които и проф. Вилинский за откриване курс по нови езици и латински език, за желанието му за преместване в София, за колеги-емигранти. Плевен. 03.08.1920. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
НА БАН, ф. 9К, оп. 1, а. е. 2750, л. л. 1, 1г., 2, 2г., 3, 3г., 4, 4г.

Плевна, 3 авг.1920 г.

Глубокоуважаемый
Василій Николаевичъ [Златарски],

Возвращаясь на прошлой неделе из Софіи въ Плевну я почти готов был примириться с невозможностью перехода в Софію. Но по пріезде в Плевну я столкнулся съ нъкоторыми новыми обстоятельствами, еще болъе затруднившими пребывание здъсь. Во-первых, всъх русскихъ лишили права пользованія книгами общинской библіотеки: и прежде насъ тамъ не очень жаловали и русскимъ книги выдавали только по четвергамъ, тогда какъ остальнымъ гражданамъ во всъ дни недъли. Теперь же какіе-то двое русскихъ допустили некорректность: один залилъ книгу саломъ, другой – разорвалъ другую книгу. Конечно, эта небрежность – дъло гадкое и недопустимое, но едва допустимъ и пріем круговой поруки, наложенный библіотекой на всехъ русскихъ: не ограничиваясь лишеніемъ виновных права читать книги (порча была возмещена удержаніем залога), администрація библіотеки постановила лишить всехъ русскихъ права пользоваться книгами, возвратила всемъ залог и прекратила выдачу. Особенно тяжело это запрещеніе для меня: конечно, я в чужомъ грехъ не повиненъ, но приходится страдать за чужую небрежность, ибо порвалась последняя культурная связь и не то, что работать, а даже и читать нечего, такъ какъ гимназическая (нашей, дъвической гимназіи) библіотека крайне бъдна книгами по исторіи русской лит-ры.

Вторая беда тоже не мала: я говорилъ Вамъ, что я съ группою преподавателей (2 русскихъ, в числе коихъ и я, и несколько болгаръ) затъяли открыть в Плевнъ курсы новыхъ языковъ и латинского. Курсы сначала не были разрешены Министерствомъ, но теперь есть надежда на ихъ разрешеніе, ибо, съ одной стороны, представлено недостававшее раньше заключеніе директора о необходимости открытія Курсовъ в Плевнъ, с другой, д-ръ Донев объщал разрешить их. Въ то же время оказалось, что всерусскій Союзъ городовъ открывает въ Плевнъ такіе же курсы. Правда д-ръ Донев мнъ лично сказалъ, что этому союзу разрешены такіе курсы только въ Софіи, а не в Плевнъ, но факт на-лицо: завтра, 4 авг.[уста], Курсы эти начнут функционировать и именно въ помещеніи мужской гиназіи, где предполагались и наши Курсы. Конечно, никто из насъ-преподавателей приглашенія туда не получилъ: преподаютъ 2 офицерскія жены, которыя там считаются и завъдующими + русскій, получающий на дняхъ назначеніе в Плевна. Думаю, что когда мы откроем свои курсы, то тъ съ нами, педагогами-спеціалистами, конкуренціи не выдержатъ. Но, конечно, слушателей для техъ и этихъ курсов не хватитъ: Плевна, ведь, не так велика, и тъ курсы, открывшись раньше, перехватятъ большинство слушателей. Словомъ, надежда улучшить матеріальное положеніе и мое и моихъ болгарскихъ коллегъ путем открытія Курсовъ весьма проблематична.

Третья бъда уже домашняго характера: по пріезде я застал жену свою совсем больною. Ей вреденъ здешній климатъ, вызывающий малярію, которой она подвержена: теперь малярійныя явленія у нея проявились, кроме общихъ симптомовъ, еще в желудочной области и вотъ уже больше недели она больна, должна лежать в постели.

Словом, в Плевнъ для меня стало не лучше, а хуже, а потому я снова решаюсь безпокоить Васъ и проф.Попруженко просьбами о моем переводе в одну изъ Софійских гимназій. Когда я был въ Министерстве, д-ръ Донев сказал мне, что переводъ этот очень труденъ, но все же ръшительно мне в нем не отказал: онъ не сказал, что переводъ невозможен безусловно, и на мой вопросъ, не надо ли подать прошеніе,ответилъ, что не надо, ибо мое дело он и так помнитъ. И вотъ здесь-то маленькій лучъ надежды дает мнъ смелость напомнить о семъ еще раз. Может быть, найдется хоть какой-либо способъ

перевести меня въ Софію? Напр.[имер], мнъ говорили, будто проф. Погореловъ назначенъ преподавателемъ одной из Софійских гимназій съ откомандированіем для занятій в Народной Библіотекъ: не окажется ли возможным сдълать нъчто подобное и для меня, хотя я все же предпочелъ бы живой педагогический трудъ функции назначенія в гимназіи съ откомандированіем (из Плевны или Софіи) въ Націон[альную]. Библіотку. Или дальше: вослед за мною у г. Донева был г. Жуковскій, преподаватель Плев.[енской] Мужской гимназіи, хлопотавший о разрешеніи организовать лабораторію для изготовленія діапозитивовъ для проэкц.[ионного] Фонаря (в качестве вспомагательнаго учебнаго средства); и вслъд за тъм, как мнъ было сказано о невозможности перевода в Софію, г. Жуковскому было обещано прикомандирование къ 3-ей Софійской гимназии для изготовления діапозитивовъ. Конечно, діапозитивы – хорошее учебное пособіе, но неужели же и мои знанія и мой педагогіческий опыт не могли бы иметь в Софіи примененіе? Помимо преподавания русскаго или латинскаго языка в Гимназіи, я, может быть, мог бы быть полезен, если не в Гимназіи, - то на педагогических курсах: помимо преподавания общей дидактики в педагогических планах женской гимназіи в Россіи, я, напр.[имер], в Университете и В.[ысшях] Ж.[енских] Курсахъ велъ специальные тематическіе и практическіе курсы по методике преподаванія русскаго языка и словесности и, в сущности, при сходствъ дидактическихъ пріемовъ обученія материнскому языку и родной литературъ, мог бы вести курсъ методики преподаванія и болг.[арского] языка и литературы.

В сущности, переходъ в среднее учебное заведеніе в Софію для меня есть самое важное, ибо, если даже в сентябре моя кандидатура будет отвергнута Факультетомъ или Академическимъ Советомъ, я надеюсь найти в Софіи занятіе в виде ли частныхъ уроковъ или службы в Земскомъ Союзъ (кое-что в последнем смысле мнъ обещали), что дастъ мнъ возможность сушествовать матеріально и в то же время не порывать съ наукою. Скажу больше: если бы даже мнъ не удалось получить службу в Гимназіи, но если бы, сверх ожиданія, я в сентябре был избран приватъ-доцентомъ, то и тогда, на самый минимальный оклад, я переехал бы в Софію, так как слишком уже тяжело становится жить здесь.

Кстати, если върны встрътившіеся мнъ на дняхъ въ сборникъ правилъ и уставовъ Мин.[истертсва] Нар.[одного] Просв.[ешения] свъдънія, то кафедра славянской филологіи в Софійском Университете положена при 4 штатныхъ профессурахъ: если у Васъ теперь по ней 5 человък, то, можетъ быть, наличность еше 1-2 приватъ-доцентовъ не покажется загроможденіем. Для примъра укажу, какъ было у насъ в Одессе: кафедры русскаго языка и словесности (у нас она отделена от славяновъдънія, по котрому были 2 профессора – Попруженко и Лукьяновъ) у нас была положена при 2 профессорахъ, на надълъ по этой кафедръ читали 5 человъкъ: штатный профессор – я, внъштатный (за выслугой срока) профессоръ – покойный Мочульскій, штатній доцент – Потапова, приватъ-доцентъ Волковъ и, кроме того, проф.Ляпуновъ ежегодно объявлял по этой же кафедръ курсъ исторіи русскаго языка: 5 вмъсто 2-хъ! Не такъ уже много было бы 6 вмъсто 4-хъ! Впрочемъ, пусть судитъ Факудьтетъ могу ли я быть полезен ему или нетъ. Моя же мечта теперь – хоть какъ-либо попасть в Софію, и моя усердная просьба къ Вамъ: не откажите поддержать предъ д-ромъ Доневымъ ходатайство о моемъ переводъ. Мнъ крайне неловко, стыдно безпокоить Васъ своими назойливыми просьбами, но крайность положенія заставляетъ делать это, темъ болъе, что оканчивается період перемещаній и назначеній учителей и мое дъло, если не будетъ никъм поддержано, рискуетъ погибнуть.

Словомъ в Ваши руки передаю судьбу свою и очень прошу простить, что так много и часто надоъдаю Вамъ.

Съ искренним привътом и уваженіемъ.

С. Вилинский

3. ПРОФ. ВЛАДИМИР ПЕТРОВИЧ ВОРОБЬОВ /1876-1937/

Анатом, академик АН на Украинска ССР, роден в Одеса, завеждащ катедра в Харковския медицински институт, от 1917 до 1921 г. емигрант в България, от 1921 до 1937 г. завещдащ катедра по анатомия в Харковския университет

ДОКУМЕНТ № 568

Рапорт от проф. Владимир Воробьов до Медицинския факултетен съвет на Софийския университет с молба за командироването му в страната и в Италия и Германия за събиране на материали за написване на учебник по анатомия за Медицинския факултет на университета. София. 14. 06.1920. Оригинал. Ръкопис.
ДА - София ф. 994К, оп. 5, а. е. 18, л. л. 2, 2г.

Ф.[акултетен] С.[ъвет] 14.VI.920
Да се ходат.[атайства] за 1 м.[есец] команд.[ировка]
в[ъв] вътр.[ешността] и 1 м.[есец] 20 дни в странство

До Медицинския Факултетен
съвет на Софийския
университет

София
14.I.920 подпис Д.К.

от редовния професор
Владимир П. Воробьов

РА П О Р Т

Пред вид на настъпващата ваканция, аз желая да използувам времето си за научна и педагогична работа т. е. да напиша своите наблюдения, направени през изтеклият семестър върху някои особености на структурата на българите, да съставя учебник по Нормална анатомия за Медицинския фак.[ултет] на Софийския университет.

За тия цели, необходима ми е командировка в[ъв] вътрешността на България в течение на един месец, за необходимите ми антропометрични изследвания и 2) в странство, за 2 (два) месеца, за обследване на библиотеките и лабораториите на университетите в Италия и Германия, за събиране на литература и за научни доклади, които ще направя в анатомическият ежегоден конгрес. Освен това командировката ми в странство може да бъде използувана, за покупка на необходимите, за катедрата апарати и инструменти, като напр.: шприцове за инжектиране на кръвоносната система, прибор за наливане на лимфатичната система, апарат за обезтлъстяване кости, специални стъкла и съдове за препарати и пр.[очие] и пр.[очие].

Предвид на всичкото гореизложено, имам честта, да моля Факултетният Съвет: да ми разреши исканата командировка, и да ходатайствува пред учрежденията, от които зависи исканата командировка. Ако не ми се разреши желаната командировка то моля да ми се разреши отпуска.

София 14 юний 1920 г.

С почитание
професор: подпис

1) 1 500 от фонда
2) за чужбина 1 200 в швейц.[арски франка]
2 800
За 1 м.[есец] и 20 [дни]
бр. мин.[1]

В България, аз желая да изследвам конструкцията на краката на планинското население в участъка между Ново-село и Трявна и между върховете Амбарица и Бузлуджа на Стара – Планина.

В странство – през Agram-Triest – Veneziya да прегледам и да снема копия от моделите, на прочутите с колекциите си университетите в Padua, Boloniya и други и от Италия да замина в Leipzig, Münhen и Berlin за събиране литература и за преговори за получаване на клишета от печатането на български учебник по Анатомия.

За моя сметка, ще ме съпровожда, за помощ на моята работа, моят помощник Крум Д. Доков, за когото моля също да се ходатайствува пред властите. Професор:

ДОКУМЕНТ № 569

Писмо от МНП, Отделение за средните училища и университети до ректора на Софийския университет за разрешаване на проф. Владимир Воробьов едномесечна командировка в България и 1 500 лв. от университетския фонд. София. 31.07.1920. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.

ДА - София ф. 994К, оп. 5, а. е. 18, л. 3.

УНИВЕРСИТЕТ В СОФИЯ
Вх. № 1070
Получено на 2. 8. 1920 г.

МИНИСТЕРСТВО
на
НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ
ОТДЕЛЕНИЕ ЗА СРЕДНИТЕ УЧИЛИЩА
И УНИВЕРСИТЕТА
№ 17705
31.VII.1920 год.
гр. СОФИЯ

До Господина
Ректора на Университета

в гр. София

На № 6 382 от 26.VII. т. г. Разрешава се, Господине Ректоре, на проф. Владимир П. Воробьов да прекара един месец в вътрешността на Царството с научна цел. Одобрява се решението да му се отпуснат за тая цел от университетския фонд 1 500 лева.

Задгранична командировка за сега не се разрешава. Такава ще му се даде при по-благоприятно време.

кръгъл печат на отделението

ГЛАВЕН СЕКРЕТАР: Д-р [Донев]
НАЧАЛНИК НА ОТДЕЛЕНИЕТО: Д-р [Ф. Манолов]

Г-н Декана на Мед. Фак. да съобщи Г-н В. П. Воробйов[2]
2/VIII. подп. не се чете
Домакину да се телегр. На проф. Вороб.
5/VIII920 Д.К.
Телеграфирано, че задграничната командировка не се разрешава
5. VIII.920 Домак. подп. не се чете

ДОКУМЕНТ № 570

Писмо от МНП, Отделение за средните училища и университета, подписано от министър Стоян Омарчевски до ректора на университета с разрешение за изплащане на учебните модели на проф. Владимир Воробьов от специалния кредит за пособия. София. 09.08.1920. Оригинал. Машинопис.
ДА-София ф. 994К, оп. 5, а. е. 18, л. 5.

УНИВЕРСИТЕТ В СОФИЯ
Вх. № 1119
ПОЛУЧЕНО НА 10. VIII. 1920 г.

МИНИСТЕРСТВО
на
НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ
ОТДЕЛЕНИЕ ЗА СРЕДНИТЕ УЧИЛИЩА
И УНИВЕРСИТЕТА
№ 18818
9.VII.1920 год.
гр. СОФИЯ

До Господина
Ректора на Университета

в гр. София

На № 6623 от 4.VIII. т. г.

В отговор на писмото Ви под насрещния номер съобщава Ви се, Господине Ректоре, че университетът може да изплати на професор ВОРОБЬОВА въпросните учебни модели от специалния за целта кредит за пособия.

кръгъл печат на
отделението

М И Н И С Т Ъ Р: подп. Ст. Омарчевски
ГЛАВЕН СЕКРЕТАР: подп. Д-р Ст. Донев
НАЧАЛНИК НА ОТДЕЛЕНИЕТО: Д-р подп. не се чете

За Ректората
Проф. Воробйов
С –я подп.Д.К.
11./IX 920

Резолюции:
Изплатете
му 4 000 лв.
за направените от
него 80 препарата по
50 лева единия
подп. не се чете

ДОКУМЕНТ № 571

Писмо от МНП, Отделение за средните училища и университета, подписано от министър Стоян Омарчевски до ректора на университета за освобождаване от длъжност на проф. Владимир Воробьов. София. 01.12.1921. Оригинал. Машинопис.
ДА-София ф. 994К, оп. 5, а. е. 18, л. 9.

УНИВЕРСИТЕТ В СОФИЯ
Вх. № 2779
ПОЛУЧЕНО НА 1.XIII.1921 г.

МИНИСТЕРСТВО
на
НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ

До Господина
Ректора на Университета

ОТДЕЛЕНИЕ ЗА СРЕДНИТЕ УЧИЛИЩА
И УНИВЕРСИТЕТА
№ 37 424
1.XII.1921 год.
гр. СОФИЯ

в гр. София

На № 8 025

Съобщава Ви се, Господине Ректоре, че от 20. септември редовния професор от медицинския факултет ВЛАДИМИР П. ВОРОБЙОВ се освобождава от длъжност по негово искане.

От реченатa дата на същия няма да се требва заплата.

кръгъл печат
на отделението

М И Н И С Т Ъ Р: подп. Ст. Омарчевски
ГЛАВЕН СЕКРЕТАР: подп. Д-р Ф. Манолов
НАЧАЛНИК НА ОТДЕЛЕНИЕТО: Д-р подп. не се чете

уволнен

4. АННА МИТРОФАНОВНА ВОРОБЬОВА /1898 - 1985/

ДОКУМЕНТ № 572

Справка от Киевския държавен театрален техникум за прослужено време на Анна Воробьова като преподавател в хореографския отдел на техникума за периода септември 1921-15. 01. 1923. Киев. 17. 09 .1923. Заверен препис. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА 1729К, оп. 1, а. е. 22, л. 1.

Препис

У. С. С. Р.
Киевский Государственный
Театральный
Т Е Х Н И К У М
Владимирская 47 – I
17 Сентября 1923 года
№ 374
Гор. Киев

С П Р А В К А

Дана сня справка тов. Воробьовой Анне Митрофановне в том, что она действительно состояла в Киевском Государственом Театральном техникуме в качестве преподавательницы по хореографическом отделу с 1921 г. Сентября месяца по 15-го Января 1923 год.

АДМИНИСТРАТОР: /п./ не се чете
ДЕЛОПРОИЗВОДИТЕЛ: /п./ не се чете

Верно с оригинала при Народната опера- гр. Пловдив – България
Машинописец: В. [Мардиросян]
Кръгъл печат на Народната опера, Пловдив

ДОКУМЕНТ № 573

Изложение от Анна Воробьова, балетмайстор на Пловдивската народна опера до министъра на народната просвета по повод решението на директора на Пловдивската народна опера за освобождаването и от длъжността балетмайстор на операта. София. [1961]. Копие. Машинопис.

ЦДА ф. 1729К, оп. 1, а. е. 2, л. л. 2, 3, 4, 5.

ИЗЛОЖНИЕ ОТ АННА ВОРОБЬОВА, БАЛЕТМАЙСТОР
НА ПЛОВДИВСКАТА НАРОДНА ОПЕРА ДО ДР. МИНИСТЪР
НА НАРОДНАТА ПРОСВЕТА

Т У К

ДРУГАРЮ МИНИСТЪР,

Повод да направя настоящето изложение е разговора, който имах с новоназначения директор на Пловдивската народна опера. На 10 ноември т. г. бях повикана в кабинета на др. Крушевенски на разговор, на който присъствуваше и др. Лолов, бившия директор на Операта, сега диригент на същата. Разговорът не беше дълъг: др. директор ме запита за моя трудов стаж, за моята възраст и пр., след което ми каза, че иска да вземе „Млад балетмайстор" на моето място. Разбира се, аз бях и поразена и озадачена, защото само няколко години преди това, аз бях увещавана между другите и от др. Руслан Райчев, да приема да стана балетмайстор на новосъздалата се Пловдивска опера.

Другарю Министър, считам за необходимо, макар и да прозвучи нескромно, да изложа някои факти за изминатия от мен път на балерина, балетен педагог и балетмайстор.

Моята балетна кариера почна още в моя роден град Киев, като ученичка на световноизвестната БРОНИСЛАВА НИЖИНСКА, в нейната балетна школа. След образуването в Киев на ДЪЖАВЕН ХУДОЖЕСТВЕН ЦЕНТЪРСТУДИЯ, тя стана ръководител на балетния отдел, където аз станах нейн помощник, след нейното заминаване зад граница, аз останах на нейното място, ръководител на същия отдел – от септември 1921 г. до 15 януари 1923 г. /документа за това се намира в моите книжа депозирани в Пловдивската опера/. В същата Центърстудия беше ученик и Серж Лифар, който и след заминаването на Нижинска за Париж, продължи да се занимава вече под моето ръководство. В книгата си „СТРАДНИЕ ГОДИ" Лифар подробно описва постъпването и работата му в центърстудията, където на не едно място пише за мене и ме сочи като свой пръв учител. /Книгата е писана, когато Лифар беше вече главен балетмайстор на Парижката Гранд опера/. Скоро след заминаването на Нижинска, Сергей Лифар беше повикан от нея в Париж, а малко по-късно и мен.

Париж. Бронислава Нижинска е главен балетмайстор на Дягилевия балет. Лифар вече работеше там. Аз, за мое най-голямо нещастие, точно тогава се разболях и неможах да постъпя при Дягилев, за което бях нарочно повикана от Нижинска. По-късно постъпих в театър „Шатле", с който театър пътувахме из цяла Франция. След Франция заминах за Италия и постъпих в балета на Римската опера, ръководен от императорската балерина и балетмайстор ЮЛИЯ СЕДОВА, където бях солобалерина. Със същата опера заминахме на турне из Южна Америка, където спектаклите давахме в най-големите театри с участието на световно известни артисти. Посетихме Аржентина, Бразилия и Урагвай. Турнето продължи половин година при небивал успех. Връщаме се в Италия и аз продължавам да работя в Римската опера. В 1926 г. се омъжвам за скулптора Ал. Занков, с когото през 1927 г. заминахме за България. Въз основа на представените от мен документи аз бях веднага назначена за прима балерина на Соф.[ийската] народна опера. В края на сезона 1927-28 аз получих покана от Нижинска, да постъпя в балета на ИДА РУБИНЩАЙН, където тя и знаменития Леонид Мясин бяха балетмайстори. С балета на Рубинщайн почваме спектаклите си в Парижката Гранд опера. Декорите от Александър Бенуа, балетите, дирижирани от музикалните им автори Равел, Игор Стравински и др. Небивал триумф на балетното изкуство. Балета замина за Лондон /Театър Ковен Гарден/, Брюксел /Театър де ла Моне/, Милано /Театро де ла Скала/, Виена /Щац опера/ и т. н.

и аз участвувам в балета, като соло балерина. След сезона на балета на Ида Рубинщайн постъпвам в Руската опера, в състава на която е и Шаляпин и спектаклите се дават в „Театър Шан-з елизе", а по-късно постъпвах в парижкия оперен театър „Гете лирик", като премиер дансьоз. След това участвувам във втория сезон на балета Ида Рубинщайн. През 1933 г. получавам в Париж заповед за назначението ми за прима балерина в Соф.[ийската] народна опера. След преврата на Дамян Велчев 1934 г. аз съм съкратена от театъра, като „чужденка-рускина". От 1934 г. създавам частна балетна школа, от която излезоха Валя Вербева, Иван Дешев, по-късно станал член на миланската Скала, а по настоящем професор в балетната академия в Холивуд/ /по сведения на баща му/, Коко Тарновски пръв танцьор на Загребската опера, фон Бюлов, прима балерина на Берлинската опера, Елена Воронова, Павел Стоицев и много други. През 1936 г. с учениците от моята школа: Валя Вербева, Тарновски и др. дадох самостоятелен балетен концерт при голям успех.

През 1946 г. бях поканена от др. Драган Кърджиев за балетмайстор в Ст. Загорската народна опера, където създадох балета, и ръководих същия до 1952 г., където поставих всички балети към поставените опери и два самостоятелни балета: „Куклената фея" и „Копелия". По семейни причини бях принудена да напусна операта и дойдох в София, където веднага постъпих във Военен ансамбъл, като лектор по балета.

След това, след образуването на Пловдивската народна опера бях поканена за балетмайстор. Там, трябва да подчертая, работата ми беше извънредно трудна, защото трябваше да работя с почти начинаещи, за изключение на няколко балерини, които бяха приети без мене. Не беше лесно да се правят постановки с малко знаещи и слабо технически подготвени балерини, но въпреки това, дето се казва, не се посрамих! При отсъствие на най-елементарни условия за работа, без определени часове, без зали за занимания, върху паркет, без станки, без отопление и т. н. аз трябваше да създам балет и правя постановки и при такава обстановка, естествено, трудно беше да се мисли за създаване на самостоятелни балетни спектакли. Сега, разбира се, условията значително се подобриха след основно ремонтиране на театъра, но основния и съществен слаб момент все пак остава балетния кадър. Балетни постановки се създават с подготвени балерини и балетисти. Аз трябваше първо да науча тези хора, да ги подготвя технически. Изразходвах огромни сили и търпение и време за подготовка на балет, вместо да се занимавам с преката си хореографска творческа дейност. Условията и балетния материал, с който разполагах, ме заставиха да ограничa своята дейност в педагожки усилия. И сега, след толкова непосилин труд, когато съм успяла до някъде да създам един балетен ансамбъл, лесно е да се каже, че трябва да бъда заменена с „млад балетмайстор"!

Моята работа беше високо оценена от съветските балетмайстори, които посетиха и работиха в нашата страна, изразено съвсем конкретно в едно писмо от съветския балетмайстор Белий, с което ме препоръчва като педагог за балетното училище, писмо което за голямо съжаление, бе загубено в подведомственото Ви министерство, но за съдържанието му се знае от Павел Стоицев, Ана Кръстева, Ева Фичева и др.

Малка ли е моята трагедия, др. Министър, след като дойдох тук от най-големите сцени на Европа, вместо да бъда използувана като балерина, аз бях захвърлена в провинцията, откъсната от семейство и дом, да работя при най-тежки условия, да създам два балета на две оперни театри- Ст. Загорския и Пловдивския и сега да ми се каже: „искам да взема „млад балетмайстор"!

Аз обичам работата си повече от всичко. Никога не съм отсъствала. В целия период на моята работа в театъра, няма нито едно медицинско свидетелство, което много значи.

С един пионер в балетното изкуство, какъвто съм аз, би трябвало да се постъпи по иначе! Когато аз дойдох в България балета беше на нивото на Пешо Радовата танцова гимнастика.

С почит...

ДОКУМЕНТ № 574

Спомен на Валя Вербева за нейната учителка Анна Воробьова. София. 11.04.1985.Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1729К, оп. 1, а. е. 9, л. л. 1, 1г.

КАКВО НОВО В БАЛЕТА?

„Какво ново в балета”? Това са думите, с които посрещна своите ученици и почитатели..... прикованата на леглото си години наред Анна Воробьова, голяма балерина в миналото, балетмайстор и педагог – основоположник на балетите в Стара Загора, Пловдив и Русе.

Живите й, радостни като пролетно безоблачно небе, сини очи, те гледат с необикновена младежка любознателност. Тя ме пита за новите постановки, виждания, търсения, за младите таланти и др.

Воробьова отдавна би умряла, както предричаха лекарите. Но те не са знаели с какъв човек имат работа.

Воробьова духом е млада – по-млада от младите. Балетът живее в нея – както поезията в поета. Крепи я изкуството, което е нейното съществуване. Тя е голям творец, но със скромността и безористието си, с детската си вяра и безпределна чесност, искреност, не е станала дори „заслужила”. Но тя и не е ламтяла за това. Чуждо и беше всичко друго, освен нейното изкуство и чистата голяма идея.

Новаторството й бе разкрепостяването на корпуса, по-голямото извиване, което дава една по-изразителна танцувалност и всичко това логично слято, с вдъхновението, което винаги и винаги бе нейн неотлъчен спътник.

В Съветската балетна енциклопедия В. Консулова пише за Воробьова: „Една от основоположниците на българското балетно изкуство”. Изпълнителка на ролята на Сванилда в първия балетен спектакъл в България - „Копелия” – 1928. Тази дата се смята за рождена дата на българския балет.

Аз обичах да ми разказва за щастливите и години в Киев, когато е била ученичка на известната Бранислава Нижинска. Воробьова и помагала да обучава начинающите. Така станала първа учителка на родения в Киев Сергей Лифар.

Сетне биват привлечени в знаменитата балетна трупа на Дягилев. От 1930 г. Серж Лифар става първи танцьор „Звезда”[3] балет-майстор и педагог в Парижката опера. Там прави над 200 балета, 15 филма, написва 20 книги за балетното изкуство; лауреат е на наградата на френската академия, член кореспондент на Френския институт, Ректор на Университета за балет. Когато отидох при него в Парижката опера – първите му думи бяха: „Как е Воробьова в България?”.

Когато Лифар бе поканен в България да постави „Сюита в бяло”, „Ромео и Жулиета” и „Федра” – веднага посети Воробьова, пожела да я доведем на генералната репетиция. Тя не можеше да ходи. Аз издействувах чрез директорката на Държавното хореографско училище двама ученика да я свалят от V-я етаж на жилището и до колата. Сетне в Операта я настаниха в режисьорската ложа, където Лифар поиска да се фотографира с учителката си. Сетне на приема, на Серж Лифар бяха обещали да проявят загриженост към така уважаваната и обичана учителка, която му е помогнала да стане това, което е станал.

Обичах да слушам за най-най-щастливите й години, когато Воробьова е работила в световноизвестните балетни трупи на Нижинска, Мясин, Ида Рубинщайн.

Но в Париж срещнала българина скулптора Занков, с когото заминала за България. Става прима балерина в Софийската народна опера. Ако не беше дошла в София, не знам дали и аз бих така обикнала Балета.

Когато очакваше първия си син Огнян, подготви концерт с школата си в полза на „Дружеството за безплатните ученически трапезарии”. Сетне се роди и Орлин. Сега синовете и скулпторимного нежно се грижат за майка си, очаквайки всеки час – най-лошото. Голяма беше любовта на Воробьова, като майка тя обичаше всички ни, свързани с Балета.

Нека тези, които са имали щастието да я видят как танцува и работи и тези, които не са го имали, да научат новото, че от балетния свят си отива човек, който до последния си дъх живя, служейки свято на балетното изкуство.

З. а. Валя Вербева
Лауреат на Димитровска награда, ученичка на Анна Воробьова
11.IV.1985 г.

ДОКУМЕНТ № 575

Илюстрирана статия „Влюбена в балета", от Ася Дертлиева за живота и творчеството на Анна Воробьова, публикувана в сп. „Отечество". София. 11. 08. 1987, стр. 30-31.Печатно.
ЦДА ф. 1729К, оп.1, а. е. 14, л. л. 15г., 16.

ВЛЮБЕНА В БАЛЕТА

През 1985 година в София една възрастна жена, прикована от дълго време на легло, дочака своя край... Всеки ще каже старост-нерадост, мъки-страдания... Малцина знаят, че това е краят на известната балерина в Русия, Франция, Италия, Аржентина, Бразилия. Съдбата я довежда в България поради женитбата и със скулптора Александър Занков и тя става една от основоположничките на българския балет. Това е балерината и педагожката Анна Митрофановна Воробьова. Понякога нейни ученици я посещават или и пращат писма: Валя Вербева, Танка Николова, Павел Стоицев, Елена Балтова и др.

Анна Митрофановна Воробьова е родена на 22 октомври 1898 г. в Киев. Изключително музикална, тя учи пиано, но същевременно се насочва към балета. След Октомврийската революция взема уроци от партньора на Анна Павлова – Михаил Мородкин. През 1919 г. постъпва в школата на известната Бронислава Фоминишна Нижинска. Новото, което Нижинска влага, е сливането на музика и танц в едно цяло, умението да се изразява всичко чрез движение. Не случайно нейната школа е наречена „Школа на движенията". Танцувалността, музикалността и изразителността на нейните водещи ученици правят толкова силно впечатление, че през 1921 година тази школа се превръща в първата Държавна балетна школа в Украйна след революцията. Колко Нижинска е ценяла Анна Воробьова личи от факта, че веднага след образуването на Държавната школа тя я поканва за своя помощница. Но Нижинска ръководи тази школа само шест месеца – научила за заболяването на брат си Вацлав Нижински, тя заминава със семейството си в чужбина. Част от школата се разпръсва, част остава под ръководството на Анна Воробьова. Едно удостоверение от Киев говори, че Анна е работила в школата като преподавателка от септември 1921 година до януари 1923 година.

Рядко идват звездните мигове на хората. Още по-рядко те ощастливяват едновременно двама души, както се е случило с Анна Воробьова и Серж Лифар. Педаготът Анна Воробьова среща изключително даровития си ученик и част от неговата слава я озарява и до днес. Серж Лифар, бъдещият световноизвестен балетист, балетмайстор и педагог, една от водещите сили в световното балетно изкуство, има щастието в младежките си години да срещне преподавателка като Анна Воробьова: даровит и всеотдаен педагог, който не жали време и сили. Повярвала още от самото начало в неговия голям талант, тя съумява непрекъснато да го насърчава и да му вдъхва вяра. В своите спомени Лифар пише: „Много съм задължен на Анна Воробьова. Тя с истински ентусиазъм се отнасяше към моята работа, предсказвайки ми голямо бъдеще, за което малко се замислях тогава, и всячески ме ободряваше, когато моят жар бе готов да загасне."

В архива на Анна Воробьова се запазени няколко негови писма, две ксерокопия от съобщения във френската преса за негови награждавания, едното от тях с „Почетния легион" и снимка с автограф.

През 1980 година Лифар е поканен за балетни постановки в Софийската народна опера. В София той бърза да се срещне със своята преподовотелка Анна Воробьова. В спомена си Валя Вербева предава трогателно тези срещи: „Когато Лифар бе поканен в България да представи „Сюита в

бяло", „Ромео и Жулиета" и „Федра", веднага посети Воробьова, пожела да я доведем на генералната репетиция. Тя не можеше да се движи. Издействувах чрез директора на Държавното хореографско училище двама ученици да я свалят от петия етаж на жилището й до колата. Сетне в операта я настанихме в режисьорската ложа, където Лифар поиска да се фотографира с учителката си". Валя Вербева предаде към архива на Воробьова тази снимка. На нея Воробьова е заснета с Лифар и някои нейни български ученици.

Едно изложение на Анна Воробьова до Ромео Райчев ни дава представа за нейния живот и успехи в чужбина: „Преди да дойда в България, бях балерина в Миланската скала, в Рим, където танцувах като солистка. Със състава, в който бях включена, бях в Южна Америка за шест месеца. Следващия сезон бях пак в Рим.

Поради семейна причина – омъжването ми за Александър Занков, скулптор, трябваше да напусна Рим и да дойда в България, където бях назначена като примабалерина в Софийската опера.

През 1927-1928 г. бях извикана отново от моята любима учителка, световноизвестната Бранислава Нижинска, която по това време пребиваваше в Париж. Тогавашният директор на Софийската опера Петър Стойчев неохотно ме пусна, но ми разреши да замина за Париж под формата на командировка с надеждата, че аз скоро ще се върна в България.

С Нижинска и цялата група танцувах в спектакли на парижката „Гранд Опера" (групата на Ида Рубинщайн), в Лондон, Брюксел, Виена, Сан Карло, Миланската скала, Монте Карло и други....В Париж (Театъра на Шанз-Елизе) играх един сезон с Шаляпин".

През 1933 година Воробьова се завръща в България и отново е назначена за примабалерина на Софийската народна опера.

От малкото запазени отзиви можем да съдим, че Анна Воробьова е посрещана възторжено на българска сцена. Ето акво пише за нея Стефан Босилков: „Г-жа А. Воробьова, която пръв път виждаме на нашата сцена, безспорно е добра балерина: музикалност, разбирания линия, пластика, ритъм, всичко е съчетано у нея. Това пролича още с първите стъпки. Същото ще кажем и за балетмайстора г. Анастас Петров. И двамата представляват и са една голяма сила за нашето балетно изкуство."

Валя Вербева оценява високо новото , което Анна Воробьова внася в българския балет: „Новаторството и бе в разкрепостяването на корпуса, което дава една по-изразителна танцувалност и всичко това логично слято с вдъхновението, което винаги бе нейн неотлъчен спътник."

Анна Воробьова участвува в балета „Копелия", първият балетен спектакъл в България, с централната роля на Сванилда. Денят на премиерата (28 февруари 1928 г.) се счита за рождения ден на българския балет.

По семейни и служебни причини през 1934 година Анна Воробьова напуска сцената и се отдава на педагогическа дейност. Създава в началото на 1934 г. своя балетна школа и насочва цялата си енергия, талант и опит към своите ученици, сред които са известните балетисти: Валя Вербева, Павел Стоицев, Никола Тарновски, Елена Воронова... През 1936 г. Воробьова дава самостоятелен балетен концерт с учениците си при голям успех.

Характерен белег за нея като педагог е, че не се задоволява само със заниманията по балет, а се стреми да разшири музикалната и общата култура на своите ученици. Ето какво пише Павел Стоицев по този повод: „Освен практическите занимания тя често ни изнасяше и беседи върху балетното изкуство, музиката и свързващите двете изкуства елементи. Също ни говореше за всички големи балетни изпълнители."

Анна Воробьова е една от създателите на балетите при Старозагорската (1946-1952 г.) и Пловдивската (1953-1961 г.) народна опера, а като гостуващ балетмайтор поставя балетите към някои от оперите, играни в Русенската народна опера. Като пионер в своята област тя се сблъсква с много трудности. Основната е липса на квалифицирани балетисти. При трудни условия за работа създава кадри, като едновременно изпълнява ролята на постановчик, на педагог и на корепетитор. Нейната ученичка от Старозагорската народна опера Танка Николова разказва за всеотдайността, с която е работила: „...тя живееше изцяло с балета и зорко следеше с толяма взискателност и откровеност изпълнението на всеки поотделно. Разказваше увлекателно своите спомени, запознаваше ни с ис-

торията на изкуството и пр.” Освен постановката на всички балети към оперите тя поставя в Старозагорската опера и две самостоятелни балетни постановки - „Куклената фея” и „Копелия”, а в Пловдивската опера – балета „Куклената фея”. Специалистите и нейните приемници признават, че по-нататъшните успехи на старозагорския и плавдивския балет са немислими без основата, която им е дала Анна Воробьова.

Когато за първи път се срещнах с Анна Воробьова, тя беше навършила 85 години. Хубавите и сини очи се оживяваха и я подмладяваха, когато разказваше за детските и юношеските и години, за обиколките си из Европа и Америка, за любовта и женитбата си с Александър Занков. На тя не е желала само със спомените си. Както сподели Валя Вербева, до края на живота си не е престанала да се интересува от новостите в балетното изкуство. Запомних думите, които ми каза преди тръгване: „Всички казват: красотата ще спаси света, красотата ще облагороди хората. А къде можем да открием изключително много красота? – в балетното изкуство.” [4]

5. ПРОФ. ВАСИЛИЙ ВАСИЛИЕВИЧ ЗАВЬЯЛОВ /1873-1930/

ДОКУМЕНТ № 576

Договор между министъра на НП от името на българското правителство и проф. Василий Василиевич Завьялов за преподаване на лекции и водене на упражнения по физиология и физиологична химия и по предмети близки до неговата специалност в Медицинския факултет на Софийския университет за три години. София. 12. 04. 1926. Оригинал. Машинопис. ***ЦДА ф. 177К, оп. 2, а. е. 10, л. л. 84, 84г.***

ДОГОВОР

Между Господина Министра на Народното Просвещение, действуващ от името и за сметка на Българското Правителство, от една страна, и Господина Професора ВАСИЛИЙ ВАСИЛИЕВИЧ ЗАВЬЯЛОВ, действуващ от свое име и за своя сметка, от друга страна, се сключи настоящия договор върху следното:

1. Професор Василий В. Завьялов ще преподава и чете лекции по физиология и физиологична химия в медицинския факултет на Университета в София в продължение на три /три/ години, начиная от 1 март 1926 година.

2. Професор В. В. Завьялов ще чете необходимия минимум лекции и ще води съответните практически упражнения и занятия, предвидени в Закона за народното просвещение, правилника и учебния план на университета.

3. Факултетният съвет с одобрение на Академическия съвет може да възложи на проф. В. В. Завьялова да чете и по предмети близки до неговата специалност /чл. 296, Забележка II. от Закона за народното просвещение/. За тия допълнителни часове той не ще получава особено възнаграждение.

4. Професор Вас. В. Завьялов ще получава заплата като редовен професор – български поданик, от I клас на I-ва категория /първи клас I категория/ и всички припадащи му се добавъчни възнаграждения. В случай на прекратяване на занятията в Университета по някаква причина, получаването на заплатата не престава да тече.

5. Проф. В. В. Завьялов се освобождава от всички даждия, които се изискват от българските държавни чиновници, съгласно действуващите закони в страната.

6. Проф. В. В. Завьялов е длъжен, в случай че иска да напусне длъжността преди изтичане на уговорения в настоящия договор срок, да уведоми Министерството на Народното Просвещение шест месеци по-рано, без да има право да претендира да му се заплати за неизслужено време до изтичане на договорения срок.

7. Ако Министерството на народното просвещение би поискало да освободи от длъжност Проф. В. В. Завьялов преди уговорения срок, то е длъжно да го предупреди три месеци по-рано. В такъв случай Проф. В. В. Завьялов ще получи като обезщетение предварително заплатата за шест /6/ месеци.

8. При случай, че няма желание да се възобнови н[астоящия][5] договор при изтичане на неговия срок или при желание да [има] в него изменение, двете страни са длъжни да предупредят три месеци преди изтичане на срока по договора. Ако това [не е] направено, настоящият договор се смята за възобновен.

9. През време на ваканцията Проф. В. В. Завьялов [може да бъде] командирован в чужбина и вътре в страната с научна цел, [в та]къв случай той получава заплатата си в българска валута [като му] се полагат, дневни. Размерът на последните се определя от [Закона] за държавните служители.

10. Разноските по сключването на настоящия договор с[а за] сметка на Българското правителство.

11. Настоящият договор влиза в сила от 1 март 192[6] година. Той се състави в един екземпляр, който се пази в Ми[нистер]ството на народното просвещение, а заверен препис от него се връчва на г. Професора В. В. Завьялов.

София, 12 април 1926 година
МИНИСТЪР НА НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ: подпис
Н[ИКОЛА]. НАЙДЕНОВ
Подпис на професора: В. Завьялов

ДОКУМЕНТ № 577

Писмо от МС до МНП за одобряване договора на МНП и с разрешение за продължаване с още три години договора на проф. Василий В. Завьялов, професор по физиология и физиологическа химия в Медицинския факултет на Софийския университет. София. 13.04.1926. Оригинал. Машинопис.

ЦДА ф. 177К, оп. 2, а. е. 10, л. 87.

МИНИСТЕРСТВО НА ПРОСВЕЩЕНИЕТО
Получено на 14.IV.1926
входящ № 8949

герб
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ
№ 395
13.IV.1926 год.
СОФИЯ

За Министерството
на НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ

На № 7962 от 6. IV.1925 г.

II-то постановление на Министерския Съвет, взето в заседанието му от 12 април 1926 год., протокол № 25.

„Съгласно чл. 302, алинея VI от Закона за Народното Просвещение, одобрява се договора представен с доклада /№7962/ 6.IV.1926/ на Министерството на Народното Просвещение, и се разрешава да се продължи, с още три години, начиная от 1 март т. г., срокът на договора с г. Василий В. Завьялов, чужд поданик, професор по физиология и физиологическа химия в Медицинския факултет"-

кръгъл печат С Е К Р Е Т А Р: подпис

6. ЮРИЙ ПОРФИРОВИЧ ЗАХАРЧУК /1890-1944/

ДОКУМЕНТ № 578

Писмо от Ст. Стефанов до кмета на София, Владимир Вазов с молба за разпределяне по равно 10 хил. лева дарение между членовете на Пожарната команда с командир Юрий Захарчук и изказване на благодарност лично на командира за потушения пожар в къщата му. София. 10.01.1928. Препис. Машинопис.
ДА-София ф. 1К, оп. 4, а. е. 1220, л. 45.

Касово отделение
1.– Парите да се изпратят до
Инструктора на Пожарната Команда за
Раздаване според волята на дарителя
2. – Да се напише благодарствено писмо
до г. Стефанов
3. – Да се обяви дарът в Столичния Общински вестник –
КМЕТ: /п./ В. Вазов
10.I.1928 г.

Препис

До Господин
Кмета на Столичната Община

ГОСПОДИН КМЕТЕ,

Изпращам Ви сумата 10 000 /десет хиляди/ лева, с молба да наредите да се предаде на висшия и нисш персонал от Пожарната Команда при Столичната Община, които взеха участие при потушаването на пожара станал на 21 Декември 1927 година в домът ми на ул. „Оборище" № 16. Сумата моля да бъде разпределена по равно на всички без разлика на чин и звание.

Ползувам се от случая да поблагодаря чрез Вас на Началника на Пожарната Команда г. Захарчук за проявената от негова страна сръчност, енергия и съобразителност за бързото изгасяване на пожара.

София, 9 Януари 1928 г. С почит: /п./ Ст. Г. Стефанов

Стефан Г. Стефанов,
Оборище № 16.

В е р н о,
Кръгъл печат на Касовото отделение
НАЧАЛНИК НА КАСОВОТО ОТДЕЛЕНИЕ: п. не се чете

ДОКУМЕНТ № 579

Благодарствено писмо от Софийската еврейска община, Синагогално настоятелство до командира на Софийската пожарна команда, Юрий Захарчук за потушения пожар в Еврейското училище на 11.02.1929 г. и с молба за приемане на 2 хил. лева дарение за ползване по негова преценка. София. 14.02.1929. Оригинал. Машинопис.
ДА - София, ф. 1К, оп. 4. а. е. 1220, л. 49.

Вх. № 103
15.II.1929 год.

шестолъчна звезда
Софийска Еврейска Община /на иврид/
Софийска Еврейска община
СинагогалноНастоятелство
№ 989
14.II.1929
Телефон № 613

Господин
Командира Соф.[ийска] Пожарна
Команда
Тук

Считаме за свой приятен дълг от името на Еврейската община и от свое име да Ви изкажем нашите най-гореща благодарност и признателност за проявената от Вас лично и от Вашите хора саможертвеност и умение при изгасяването пожара в Еврейското училище на 11 того.

Ний Ви молим същевременно да приемете приложените тук 2 000 /две хиляди/ лв., които до употребите, както Вий намерите за добре, за подобрения в Вашата команда.

Приемете г-н Командир израза на отличните ни към Вас почитания.

За Соф. Евр. Община,
Председател: подпис не се чете
Секретар: подпис не се чете

Да се разпоредите
Да се раздадат по установения ред
Сумата в мен 2 000
Дом.[акин] подпис не се чете

ДОКУМЕНТ № 580

Писмо от Председателя на XXII – то обикновено Народно събрание, Александър Цанков до командира и инструктор на пожарната команда Юрий Захарчук с благодарност към него и командата за успешно потушения пожар в сградата на Народното събрание на 30.04.1929 г. София. 30.04.1929. Оригинал. Машинопис.
ДА-София, ф. 1К, оп. 4, а. е. 1220, л. 56.

Оригинала не е обгербван. Сл.[ужебен] препис, не подлежи на такси

XXII – то ОБИКНОВЕНО
Н А Р О Д Н О С Ъ Б Р А Н И Е
II редов.[на] сесия
№ 1678
30.IV.1929 год.
СОФИЯ

До Господин Командир
Инструктора на пожарната команда
г. Захарчук

По случай стихийния пожар, който днес в 5 часа преди пладне избухна в Народното събрание, Вие, Господин Командире, и Вашата команда о време се явиха и в непродължително време пожарът бе локализиран и изгасен с най-голяма вещина и с неимоверни смели усилия.

За проявената веина, героизъм и неустрашимост при гасенето на пожара лично от Вас и от подчинените Ви доблестни пожарникари изказвам моята сърдечна благодарност и тая на Бюрото на Камарата.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ: /п./ Ал. Цанков
НАЧАЛНИК НА КАНЦЕЛАРИЯТА: /п./ Св. Стефанов

В Е Р Н О,
Народното събрание,
Секретар: п. не се чете

кръгъл печат на НС

ДОКУМЕНТ № 581

Информация от инж. Г. Венден и Х. Ламб от „Морис”- Лондон за отличните му лични впечатления от пожарната команда на Юрий Захарчук. Лондон. 14.06.1929. Копие. Машинопис.
ДА - София ф. 1К, оп. 4, а. е. 1220, л. 8.

14. юний 1929 год.

След това, което ние присъствувахме и видяхме многобройни демонстрации на пожарните команди, както в Англия, така и зад граница, ние можем да кажем, че ние никога не получихме такова силно впечатление, както от демонстрацията на Софийската градска пожарна команда.

Не само в техническо отношение, както материалната част е последно слово на техниката, но и всички машини се подържат прекрасно. Вътрешната организация е превъзходна.

Командата под ръководството на Господин Захарчук, заедно с пожарникарите, е с великолепни качества и тяхната способност може би е най-добрата в света.

Доказателството на тези наши изявления е, че след тревога, всички пожарни автомобили с всичките пожарникари бяха готови за тръгване след 7 секунди, а конната команда за 15 секунди.

Това е безусловно всемирен рекорд.

Можем само да приветствуваме г. Захарчук.

Приветствуваме г. Кмета на София г. Вазов, за неговия труд, за да достигне такава блестяща пожарна команда.

Поздравляваме началника на пожарната команда г. Захарчук.

Лондон - „Морис”
Инж. Г. Венден и Х. Ламб

ДОКУМЕНТ № 582

Писмо от проф. д-р Стефан Консулов до командира на Столичната пожарна команда, Юрий Захарчук с поздравления за отличната работа на командата и за превъзходството и пред парижките команди. Париж. 04.07.1930. Копие. Машинопис.
ДА – София ф. 1К, оп. 4, а. е. 1220, л. 11.

Париж, 4. 7. [1]930

Уважаемий Господин Захарчук,

Имах случай да наблюдавам тук веднъж упражнение на пожарна команда, след това – гасене на истински пожар и с гордост си спомних за Вашата пожарна команда.

Не можах да се удържа да не Ви изкажа впечатлението ми. Гледал съм упражнения на Вашата команда, видях и тукашната. Каква очебиюща разлика! От бързината, дисциплината и пъргавината в работата на нашата команда, тук няма и помен.

Сжщото видях и при гасенето на пожара-един доста голям пожар. Колите се влачеха една по една през значителни интервали. Сума минути минаха, докато сколасаха да развият червото и да го влечат по улицата, за към крана от където вземаха направо вода. Гледате едни пожарникари се лутат насам – нататък, а други дремят по колите. Не се сещат да наредят махването на публиката, която се пъха на всякъде и пожарникарите се провират между хората.

И сега си обяснявам, защо срещам в вестниците, че тук пожарите все стават значителни, че все дълго трае гасенето им и загубите големи.

С право би могло да се препоръча на Г-да Французите да изпращат от време на време своя команда в София при Вас, за да се научат, какво значи стегнатост, ловкост, бързина в работата. Но не

бих желал Вий да дойдете да ги учите, защото ще Ви изгубим ний, които Ви ценим много, макар да не можем да Ви възнаградим както прилича. Нека нашата признателност, за това което създадохте у нас, Ви бъде морална награда.

След няколко дни тръгвам за България и ще ми бъде много драго при случай да Ви стисна ръката и устно да Ви изкажа своите адмирации, след като можах тук да направя сравнение между работата на Вашата пожарна команда и тукашната.

Моя сърдечен поздрав

Ваш Професор Д-р Ст. Консулов

ДОКУМЕНТ № 583

Писмо от кмета на София, Владимир Вазов до инструктор-командира на Столичната пожарна команда, с поздравление лично до Юрий Захарчук за отличната работа на командата. София. 02.03.1932. Оригинал. Машинопис.
ДА - София ф. 1К, оп. 4, а. е. 1220, л. 28.

герб на София
СТОЛИЧЕН КМЕТ
№ 706

София, 2 март 1932 г.

До инструктора-командир
на Столичната пожарна команда
ЮРИЙ ЗАХАРЧУК
Т У К

Господин Захарчук,

Като столичен кмет, аз имах удоволствието в продължение на повече от пет и половина години да бъда близък свидетел на Вашата прекрасна и полезна дейност по организирането, подготовката и всестранното подобрение на Столичната пожарна команда.

Благодарение на личните Ви качества, неизчерпаема енергия и преданост към пожарното дело, столичната пожарна команда днес е поставена на завидна висота. С свойте бързи, смели и умни действия, доблестните пожарникари, на които Вие давахте винаги личен пример, с бляскъв успех и самопожертвувание се бореха с страшната стихия – пожара и спасяваха от унищожение имота, а често пъти и живота на столичните граждани. С тая своя отлично работа пожарната команда спечели одобрението и признателността не само на Столичното общинско управление и на населението, но тя получи признание и от чужденците, които с възхищение се произнасят за нея.

Като кмет аз се гордея с Вашето дело.

Сега, като напускам кметската си длъжност и се разделям от Вас, аз смятам за мой повелителен дълг да Ви изкажа моята искрена благодарнос и да Ви уверя в моето неизменно към Вас уважение.

кръгъл печат на Столично
Централно Общинско Управление

Столичен кмет В.[ладимир] Вазов

ДОКУМЕНТ № 584

Заповед на столичния кмет д-р Х. Орошаков с изказана похвала и благодарност на Пожарната команда на Юрий Захарчук, след направения и преглед. София. 10.11.1933. Оригинал. Машинопис.
ДА - София 1К, оп. 4, а. е. 1220, л. 30.

герб на София
СТОЛИЧНО ОБЩИНСКО УПРАВЛЕНИЕ
ОТДЕЛЕНИЕ *Административно*
10.XI.1933 год.

Служебен препис
не подлежи на обгербоване

З А П О В Е Д

От доклада, който заведующият службата на Пожарната команда, пом. Кметът Йосифчев ми направи, за прегледа, който на 9 т. м. той е направил на всички строеви и нестроеви чинове от командата, за да изслуша техните жалби и претенции, с голямо удоволствие констатирах, че не било направено нито едно оплакване срещу началството, установения ред и дисциплина в командата.

Липсата на каквото и да е оплакване свидетелствува, че от страна на началствующите лица и по-специално от командира на командата, г. Захарчук и неговите помощници, службата се е водила с любов и грижа за живота и работата на подчинения, че от тяхна страна спрямо подчинените чинове на командата са били установени еднакви и безпристрастни служебни отношения, каквито се изискват от дисциплината и добре разбраните интереси на самата служба и че от страна на началството се полагат всички грижи за усъвършенствуване на командата във всяко отношение за да може тя да отговори напълно на високото си предназначение.

Като констатирах горното и като имам пред вид досегашната служба на чиновете от пожарната команда, които те носят с похвална ревност, саможертвеност и с високо чувство за служебен и обществен дълг, изказвам моята и на Постоянното присъствие ПОХВАЛА И БЛАГОДАРНОСТ.

Заповядвам тая ми заповед да се прочете на всички членове от Пожарната команда.

СТОЛИЧЕН КМЕТ: /п./ Д-р Х. Орошаков

кръгъл

Верно,
Секретар п. не се чете

ДОКУМЕНТ № 585

Декларация от Юрий Захарчук за служебно, семейно и материално положение. София. 15. 11.1938. Оригинал. Печатно. Ръкопис.
АМВР ф. 5, оп.2, а. е. 367, л. л. 2, 2г.

Д Е К Л А Р А Ц И Я

Долуподписаният ***Юрий Порфири Захарчук род. 26. XI. 1890 г.***
Длъжност ***Началник отделение Пожарна команда***
Съгласно III-то постановление на Министерския съвет, от 17.X.1938 г., протокол № 141, давам следните сведения, като зная, че за укриване на истината или за неверни данни или сведения ще бъда уволнен от служба

В Ъ П Р О С И	О Т Г О В О Р И
1. Име, презиме и фамилно име[6]	Юрий Порфири Захарчук
2. Къде е роден	гр. Киев
3. Дата на раждането	1890 г. 26 ноември
4. Номер и дата на личната карта, от где е издадена	Гимназия; Военно на Н. В. Константиновско Училище; I курс Висш Юридически институт – 1920 г.
5. Какви учебни заведения е завършил и кога	Л. К. № 16151от 5.XI.934 г. издадена от Стол. Община – Гражданско отделение
6. Владее ли чужди езици – писмено или само говори и кои	Немски и френски – но слабо
7. Вероизповедание	Източно православно
8. Занятие, което лицето е имало преди да постъпи на служба	Офицер в въздухоплавателната част в чин капитан
9. Какви държавни или общински служби е заемал по-рано, от кога до кога и къде	до 1911 год. гимназия; от 1911 до 1913 г. юнкер и от 6.VIII.1913 год. Офицер Военен – офицер до постъпването на служба в България през 1923 год.
10. Има ли право на пенсия	Да
11. Причините, по които е напуснал по-рано изпълня ваните държавни или общински служби. Да се риложи препис от заповедта за последното уволнение	По демобилизация
12. Име и фамилия на родителите. Живи ли са. Ако живеят при него – кой ги издържа	Умрели
13. Семейно положение: женен, неженен, вдовец, има ли деца и колко	Женен, една дъщеря
14. Име и фамилия на съпругата или съпругът[7]	Зинаида Феодоровна
15. От къде е родом съпругата или съпругът[8]	гр. Ананьев Русия
16. Съпругата или съпругът, заема ли държавна или общинска служба. Ако да - каква, где и от кога	не заема
17. Децата заемат ли държавна или общинска служба. Ако да-каква и где[9]	–
18. Съпругата или съпругът притежават ли недвижими имоти, какви и где[10]	не
19. Какви доходи извън заплатата си има чиновникът и от какви източници са тия доходи	Кольо? Хиляда лева месечно доход от къща. Този доход недостига за погасяването на ипотека 180 000 лв. Цялата къща заложена. От Д-во Балкан. Доход нямаме.
20. Бил ли е последствен или обвиняем по някое дело (Случаи на условно осъждане, реабилитиране, помилване, амнистиране, да се укажат изрично)	не
21.Има ли начет и в какво положение е начетът му	не
22. Отбил ли е военната си и трудова повинност, в кои части и кога.	Да
23. Участвувал ли е във войните, като какъв и в кои части	В Европейската война
24. В какви дружества и сдружения е член; заема ли място в ръководството на някое от тях и какво именно	В Д-во на Запас[ните] офицери не заема ръководно място
25. В какви партийно-политически организации се е числил в миналото	Z
26. Декларация, че днес не участвува в никаква забранена от законите организация	Не участвувам

Гр. *София, 15 ноември 1938 год.*

Подпис на служителя: п.
Подпис и длъжност на неговия началник пред когото е дал декларацията: п.
кръгъл печат на Столичната общинска пожарна команда

ДОКУМЕНТ № 586

Протокол от заседание на Общинската управа на Столичната голяма община, по повод молбата на Алла Захарчук за опрощаване на числящите се на баща и вещи и отпускане на полагащата и се помощ, като наследница на починалия и баща Юрий Захарчук. София. 07.11.1944. Препис от препис. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 2, а. е. 367, л. л. 36, 36г., 37. /Досие на Ю. Захарчук/

Препис от препис

ОБЩИНСКА УПРАВА НА СТОЛИЧНАТА ГОЛЯМА ОБЩИНА

П Р О Т О К О Л № 1 1 6
София, вторник, 7 ноември 1944 г.

В днешното заседание на Общинската управа на Столичната голяма община, свикано по устната покана на вр. Столичен кмет инж. А. Квартирников, присъствуват: вр. Столичен кмет инж. А. Квартирников и пом. Кметовете Хр. К. Стоилов, Ив. Г. Лекарски, Сим. Патев, Л. Сокеров и Петър Иванов.

В заседанието присъствуват и контрольорът по бюджетите и отчетите Ат. Михайлов и главният юристконсулт Т. Буков.

Заседанието се откри от вр. Столичен кмет инж. А. Квартирников в 7 ч. 30 м.

Прочетоха се протоколи №№ 113 и 114/1944 г., които се приеха без изменение

.....

8.

Началникът на отделение Секретариат Д. Динков докладва следната молба от Алла Юриева Захарчук, наследница на бившия пожарен командир при Столичната община Юрий Захарчук от 28.X.1944 г.

„Единствена наследница съм на починалия пожарен командир при поверената Ви община Ю. Захарчук".

„С малко дете съм, стара баба, без съпруг и каквито и да е доходи за препитание.

Имам право да получа от фонд „Взаимопомощ" около 30 000 лв., върху която сума касата при Пожарната команда ми прави възбрана поради следните причини:

„Неиздадени вещи и инвентарни предмети, ползувани лично от покойния:

„Пистолет.....2 броя
„Одеала обикновени.....4 "
„Ботуши гумени..... 1 чифт
„Ботуши кромени.....1 чифт"
„Шинели.....3 броя
„Куртка зимна.....1 "
„Панталон.....1 "
„Престилка работна.....1 "
„Мушама.....1 "
„Рубашка.....1 "

„Известна Ви е честната и безупречна служба на покойния ми баща и не можем да се съмняваме, че описаните вещи са злоупотребени.

Дължа да Ви осветля, че одеала, водещи се на него са били изгубени при пътувания, които той правеше служебно из цялата страна.

А останалите вещи са изчезнали заедно с много частни негови в момента на смъртта, както часовникът му, пръстен и пр.

От друга страна останалите частни негови вещи в квартирата му при Пожарната команда бяха иззети от хора на милицията и О. Ф.

Тези вещи излизат на значително голяма сума, понеже са одеала, килими, обуща, дрехи долни и горни, украшения и пр., а възможно някои от нещата, собственост на службата, да са взети от първите.

Предвид на това, моля Ви, Господин Кмете, да разрешите и се опростят числящите се вещи на покойния ми баща, пожарен командир на Столичната пожарна команда и получа принадлежащата ми се помощ, като негова наследница.

Уверявам Ви, Господин Кмете, че тази малка сума е от голямо значение на семейството ми, останало без никакви средства за препитание".

Върху горното заявление временният началник на противопожарната служба С. Х. Радионов дава следното свое донесение:

„Настоящето при надпис представям обратно на г. Кмета, с донесение, че от разпита на свидетелите шофьори, които са пътували заедно с бившия пожарникар Юрий Захарчук, а именно: Владимир Александров Иванов, Асен Ангелов Петров и Васил Атанасов Тодоров, се установи, че са изгубили през време на пътуванията вещи:

„1. Престилки 4 броя, мушами 1 брой, одеала 2 броя и пистолет 1 брой."

„2. При погребението на покойния командир Юрий Захарчук са употребени следните вещи: куртка зимна 1 брой, панталон 1 брой, ботуши юфтени 1 чифт и шапка зимна 1 брой."

„При това донасям, че изетите вещи на покойния командир от народната милиция на службата не е известно какви и колко са иззети"

Общинската управа на Столичната голяма община

Р Е Ш И:

Да се опростят изброените в горецитираната молба от Алла Юриева Захарчук вещи, числящи се на покойния командир на Столичната пожарна команда Юрий Захарчук, като същите се отчислят от инвентара на същата команда.

.....

След това вр. Столичен кмет инж. А. Квартирников закри заседанието в 9 ч. 30 м.

ВР. СТОЛИЧЕН КМЕТ: /п./ инж. Квартирников
ПОМ. КМЕТОВЕ: /п. п./ Присъствуващите

В е р н о,
СЕКРЕТАР-СТЕНОГРАФ: /п./ Д. Михайлов

В е р н о,
Подсекретар: подпис не се чете

ДОКУМЕНТ № 587

Статия и биографична справка от Росица Крупева „Наричаха Юрий Захарчук рицаря на огнеборската чест", публикувана във в. „Дворянски вестник ", март-апр. 1995, с. 9. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 55, л. 5.

НАРИЧАХА ЮРИЙ ЗАХАРЧУК РИЦАРЯ НА ОГНЕБОРСКАТА ЧЕСТ

**Гостувам в дома на Алла Юриевна Захарчук-Герова,
съпруга на композитора Найден Геров и дъщеря на дворянина
Юрий Порфирович Захарчук-легендарния началник на Софийската
пожарна команда, по повод експозицията на семейния и архив**

Наричали го шеговито Рицаря на о г н е б о р с к а т а ч е с т. Командата му била на първо място в Европа по успешно загасяване на големи пожари. Не случайно на Юрий Захарчук е оказана високата чест да бъде поканен лично в Лондон за коронацията на крал Георг Шести.

Открил го случайно кметът на София при големия пожар в Народния театър през 1923 г., когато г-н Захарчук дал воля на възмущението си от непрофесионализма и некадърността на пожарникарите с яростни ругатни на руско-български. Дни след това той е назначен за командир на Софийската пожарна команда и за главен инспектор на пожарното дело и службите за обществени бедствия към Министерството на вътрешните работи и народното здраве. Първата заповед, която издава, е забрана пожарникарите да участват в политически партии...

Започват с дървени буренца, теглени от коне. Юрий Порфирович сам ги обучава да застават между тегличите на каручките, щом забие камбанката за пожар. По-късно закупуват първите пожарни коли „Рено" и той един месец работи като монтьор в заводите, за да опознае колите.

Семейство Захарчук, както и други руски дворянски семейства, е било в близки отношения с царското семейство. Царицата майка, княгиня Мария-Луиза и малкият Симеончо често гостували в пожарната, където при казармени условия и на войнишка кухня живеело сем. Захарчук. Н. В. Борис III, началникът на пожарната команда Юрий Захарчук и писателят Елин Пелин прекарвали дълги вечери в приятни разговори.

Но на страшния 10 септември 1944 г., когато бащата на Алла Юриевна се застрелва, за да не изтърпи отново униженията на болшевишките карцери, Елин Пелин страхливо извръща глава и отминава търсещата утеха дъщеря. Преди да си отиде от този свят, Юрий Захарчук оставя малка бележка „Не съм участвал в политически партии. Обичах Русия и България. Поздрав на моите другари-пожарникарите!"

„Познаваха го навсякъде, беше любимец и на пожарникарите, и на двореца, и в болницата, където лекуваше последствията от няколко ранявания през войните. Все ми повтаряше: „Дъще, щом си честен, няма срамен труд!" Когато пристигат в Буюкдере (на Босфора), дворянинът Захарчук не се срамува да продава зарзават на количка, докато други белоемигранти, останали без средства, далеч от близките си, се пропиват.

От 1923 до 1944 г. Юрий Захарчук е назначен за командир на Софийската пожарна команда. Войниците го обичат до смърт, защото пръв се хвърля в най-опасното. И командвал не „Напред, юнаци!", а „След мен, юнаци!"

По време на голямата англо-американска бомбардировка на Военна рампа пламнала композиция с патрони и снаряди. Районът бил отцепен, взривът можел да помете цял квартал. Само пожарникарите на легендарния Захарчук били допуснати да гасят огъня. Когато пожарът бил усмирен, успял да се промъкне и небиещ на очи господин с мека шапка и мустаци, който непрекъснато мърморел „Ще ме пуснете, мене не може да не ме пуснете", с едва забележим акцент. Това бил Н. В. цар Борис III, който още тук написал указ де се присвои орден на Юрий Захарчук.

„Майка ми е разказвала – спомня си Алла Юриевна-Герова, - че когато болшевиките арестували баща ми в Русия, войниците от полка му превзели затвора и го освободили. И тук пожарникарите се опитаха да го спасят, но не успяха. На войника, който дошъл да го предупреди, че го търсят, за да го арестуват, той казал „Спокойно! Докато пистолетът е с мен, няма страшно!" Комунистите РАЗРЕШИЛИ да погребат в униформа Юрий П. Захарчук – кавалера на ордена „Белгийска корона", връчен му лично от Леополд III, цар на Белгия, през 1934 г., носителя на „Кавалерски кръст с корона", на „Народен орден за граждански заслуги", на ордените „Св. Александър" – офицерски кръст.

Заради командира на Софийската пожарна команда цар Борис III даже нарушил правилото в мирно време орденът да се дава един път!

Но най-много се гордеел руския дворянин с последния си орден – **„Българска признателност" (имало само трима души, удостоени с него), и все казвал на близките си: „Когато се уволня и се пенсионирам, само този орден ще нося!"**

Росица Крупева

Из справката, издадена от началника на Руската армия в България ген.-лейтенант Ставицки:

Юрий Порфирович ЗАХАРЧУК – роден на 26 ноември 1890 г., от дворяните на Херсонска губерния, православен. Женен за дъщерята на действителен щатски съветник Зинаида Фьодоровна Кацинска, арестувана от ГПУ, успяла да избяга през Румъния в България заедно с дъщеря си.

I. Завършва висш юридически институт и киевското първоразрядно училище. 1914 г. като командващ рота по време на атака е ранен в главата, ръката и крака. 1915 г. е извикан в щаба на главнокомандващия на Югозападния фронт като началник на военнотелеграфна станция. 1917 г. по собствено желание се връща на огневата линия. Поручава ордени за храброст: „Света Анна" – трета и четвърта степен, и „Свети Станислав" – I и III степен. 1917 г. е произведен в щабс-капитан-командир на 26 въздухоплавателен отряд. Ранен по време на полет с балон, 1918 г. постъпва в Доброволческата армия и съпровожда главнокомандващия на Въоръжените сили на Южна Русия на Царицинския фронт. 1920 г. с чин капитан е избран за член на Съда на честта.

II. Огнеборска дейност:

1907 г. е зачислен в Императорската пожарна команда. 1909 г. оранизира пожарна команда в град Ананьев и става нейн командир. 1915 г. организира врангелевската пожарна команда в гр. Житомир и става командир. 1915 г. спасява от пожар казармата на Галицкия полк. 1920 г. организира пожарна команда в Английските лагерни градчета в Тузла и става нейн командир. 1921 г. организира пожарна команда в Буюкдере.

Бележка на Е. Хакова. Посетихме г-жа Алла Захарчук - Герова в дома и през декември 1996 г. заедно с г-н Виталий Москаленко. По това време подготвяхме документалния каталог "Украинската емиграция в България след Първата световна война". В него също са ползвани документи за Юрий Захарчук. Тя беше любезна да ни покаже снимки на баща си, семейния албум, да ни разкаже за него, за последните дни от живота му. Говореше с много любов за своето семейство, за съпруга си, за синовете си. Когато В. Москаленко заговори за Украйна, тя се засмя и ни цитира думите на съпруга си „Но Алла, каква рускиня си ти, ти си украинка! Ето и баща ти!". След няколко дни – на 13 декември, по покана на В. Москаленко, бяхме на голям концерт в Националния дворец на културата /НДК/ в София послучай дните на Украйна в България, с гостуващи артисти, музиканти и танцьори от Украйна. Тя слушаше унесено песните и си спомняше детските години, беше много развълнувана...

7. ПРОФ. ДМИТРИЙ ПАВЛОВИЧ КИШЕНСКИЙ /1858-1931/

ДОКУМЕНТ № 588

Доклад от декана на Медицинския факултет на СУ до Академичния съвет на СУ за поканване на проф. Д. П. Кишенский да заеме катедрата по Обща патология и патологическа анатомия. София. 1925. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 177К, оп. 2, а. е. 100, л. 365.

Препис

Д О К Л А Д

от декана на медицинския факултет за поканване Професор Кишенски да заеме свободната катедра по обща паталогия и паталогическа анатомия.

Факултетният съвет в заседанието си на 20 декември 1924 г. реши да се приеме оставката на проф. Абрамов и въз основа на направените доклади на проф. Манковски и Шапшал да се покани да завземе тази катедра професора Д. П. Кишенски от Прага.

Последният е бивш заслужил /хонорарен/ професор и ректор на Одеския Университет. Заемал е в продължение на 16 години катедрата по паталогическа анатомия при Одеския университет. Преди това проф. Кишенски е бил доцент по същата катедра при Московския университет, гдето е и свършил своето медицинско образование. Професор Кишенски е бил известен като добър преподавател и умел администратор. Той е публикувал множество научни трудове сам и чрез своите ученици.

Моля Академическия Съвет да потвърди това решение на Факултетния съвет да се покани професор Кишенски като чужденец с контракт.

Д Е К А Н: /п. п. / Д-р Т. Петров

кръгъл печат В Я Р Н О

п. Секретар на Университета: Константинов

ДОКУМЕНТ № 589

Писмо от МС до МНП за разрешаване на Софийския университет да покани проф. Д. П. Кишенский, бивш ректор на Одеския университет да заеме катедрата по Обща патология и Патологическа анатомия при Медицинския факултет и за одобряване на проекта на договора с професора. София. 23.02.1925. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 177К, оп. 2, а. е. 100, л. 359.

МИНИСТЕРСТВО НА
НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ
Получено на 23. II. 1925 г.
Изходящ № 3913

МИНИСТЕРСТВО НА ПРОСВЕЩЕНИЕТО
Получено на 23.II.1925
входящ № 3913

герб
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ
№ 308
23.II.1925 год.
СОФИЯ

За Министерството
на НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ

На № 3659
От 19.II.1925 г.

VI-то постановление на Министерския Съвет, взето в заседанието му от 21 февруарий 1925 год., протокол № 15.

„Съгласно VI-та алинея на чл. 302 от Закона за Народното Просвещение, разрешава се на Софийския Университет да покани бившия руски професор и ректор на Одеския Университет, - Д. П. Кишенский, за да заеме катедрата по Обща патология и Патологическа Анатомия при Медицинския факултет, и се одобрява представения (с доклада на Министерството на Народното Просвещение от 19 февруарий тек.[ущата]година под № 3659) договор, който ще се сключи с проф. Д. П. Кишенски".

Приложения към доклада под № 3659 договор се повръща.

С Е К Р Е Т А Р: подпис

8. ИНЖ. ИВАН ЯКОВЛЕВИЧ КОНДРАТЕНКО /1893-1982/

ДОКУМЕНТ № 590

Кратка история от инж. Иван Кондратенко на неговата електромашинна фабрика „Енергия". София. [1933]. Копие. Машинопис.
ЦДА, ф. 120А, оп. 1, а. е. 2, л. л. 1, 2, 3, 4, 5.

К Р А Т К А И С Т О Р И Я

на предприятие „Енергия", електромашинна фабрика
/1921-1933/

Още от най-ранна възраст сме израсли с идея, вложена в нас от постоянна връзка с едро земеделско стопанство, че смисъл на живота и благородна задача на всяко отделно лице се състои изключително в производството на блага и ценности както духовни така и материални.

Вследствие на кървави распри и потресения в страната ни, пречащи на мирния труд, пренесохме се в България, където намерихме благоприятен, макар, че и малко разработен терен за развитието на индустрията.

С малки материални средства, но с твърда воля да създадем едно модерно и отговарящо на нуждите на народа предприятие ние се заловихме за производство на електрически машини и апарати, които по своя квалифицираност дотогава не бяха в България предмет на производството, а се докарваха от странство.

В изпълнение на тази идея на 1 ноември 1921 година основахме предприятие „ЕНЕРГИЯ", която веднага зае изключително благоприятно положение, защото със своята дейност задоволяваше нуждите на пазара. Първоначалният обект беше ремонт и монтаж на електрически машини и апарати.

Това беше само вспомагателен обект, който веднага започна да дава приходите и оборотните средства. С помощ на ремонта се започна организация на производството /фабрични артикули/.

Опитът показа, че ние не можеме да конкурираме европейците в предмети на масовото производство. Със своите скъпи автоматически инсталации и идеална фабрична организация европейците винаги ще бият наше примитивно и скъпо производство.

Предмети на производството ни могат да бъдат по специални артикули, които изискват малко и евтини материали, а повече ръчен /а не машинен/ труд и квалифицирани познания в областта на електротехниката.

Тук ние сме в еднакви условия с европейците. Тази квалифицираност и специалност на работата на предприятието го запази и от местна конкуренция. Няколко опити да организират подобно предприятие от други лица са се завършили с пълен неуспех и понастоящем нашето предприятие остава единствено в елекротехническия бранш.

Период на съществуване на предприятие от 1921 год. до сега може да се смята като подготвителен такъв, през което време фирмата изучи обстойно условия на пазара, разработи в техническо отношение няколко групи артикули, направи ред пробни сполучливи доставки на повече от 1 000 машини и апарати /виж регистъра на готови стоки/ и се подготви напълно като строителка на най-разнообразни оригинални артикули, които се търсят, но не се произвеждат в България.

Ако 10-годишен разумен упорит труд беше насочен изключително в еднообразно производство и условия за пласимента да бяха поне отчасти толкова благоприятни като за други индустрии - материален успех щеше да бъде на яве.

Сега капитала на предприятието е в чертежи и расчети на техническото бюро, в отлично подготвен персонал и в готова за производството организация на работни отделения.

Тази административно-техническа подготовка дава възможност на предриятие да изработи и монтира в срок от 45-60 деня такъв сложен обект като комплектен асансьор с всичката му машинария, железна конструкция и електрическо управление.

Това е първо условие което ни дава право да кажеме:

Няма никаква необходимост да се внасят от странство електрически машини до 20 кв., трансформатори до 100 кв., всички видове реостати, всички видовее и размери прекъсвачи, електрически бор машини, вентилатори, помпи, асансьори, усилватели и въобще всекакви артикули изброени в нашия ценоразпис януарий 1933 год.

Второ условие, което ни дава право да излизаме смело на пазара е това, че при конструкция и изработка на машини и апарати ние гледахме да получиме преди всичко безупречни във всяко отношение стоки без да правиме сметка за това дали сме конкурентни по цена. В това отношение ние спечелихме здрава позиция и никой от г. г. техници или клиенти, които познават нас и наши машини не може да се каже лоша дума за наши произведения.

Ако при всичко това ние на спечелихме още победа в конкуренция с европейските артикули и не се радваме още на материален успех – това се дължи на следните по главни причини:

1. Безмитен внос. Електрически машини имат нищожно вносно мито, а материалите необходими за производство, както динамодрант, месинг изолационни материали и др. са обременени с мито от 15 % до 100 % от стойността им.

По този начин неизвестно по какви съображения държавата покровителствува вноса на готови машини и обременява местното производство.

2. Европейските фабрики, търсейки пазара без да познават психология на търговците от ориента, даваха машини на кредит и на консигнация и пълниха дюкени с неизплатена стока. Естествено е, че никой умен търговец няма да направи поръчка при нас при условие на изплащане: 50% при поръчка, 50% при приемане, когато може да се получи стоката на кредит и то с вероятност по валютни и др. причини с години или да фалира и да не плаща нищо. Нашия опит да даваме на кредит струва ни около 500 000 лева.

3. В стремежа си да реализираме модерно и отговарящо на народните нужди предприятие по-скоро, ние увлекохме се и инвестирахме около 1 000 000 лева чужд капитал получен в форма на банков и търговски кредит от малките банки, като Банка Напредък и Банка Никола Иванов, които през 1929 година капитулираха при първи признаци но криза и хванаха длъжниците си за гуша да им повърнат отпуснатия кредит. Предприятието ни веднага се приспособи към новосъздаденото положение, намали производството си и организира работа така, че от приходите започна да покрива поизводствените си разходи и освен това да изплаща задълженията си.

По този начин предприятието изплати над 1 000 000 лева, изгуби част от инвентаря и целия оборотен капитал, отслабна финансово, обаче, няма да дава.

По този начин от кризата и изпитанието ние се научихме да стопанисваме без кредит, който е абсолютно излишен за добре организирани предприятия и убийствен за лоши и слаби стопанства.

Разпоредбите на закона за ограничението на вноса веднага обърна внимание на г. г. търговци към нашето предприятие.

Предприятие „ЕНЕРГИЯ" в даден случай може да изиграе благотворна роля като индустриално-стопанска еденица.

Цялата му 12 – годишна дейност кристализирана във форма на научно-практическа подготовка и изработка на ред артикули от електротехническия бранш сега може да се използува плодотворно.

Подготвителната работа извършена от „Енергия" ще може да се оцени от обществените фактори именно сега – в момента когато в само 25% е стойност на сурови материали от чуждестранния произход. Предприятие „ЕНЕРГИЯ" е в състояние да задоволи напълно нуждите на пазара, обаче, то се нуждае от вноса на некои материали /според списъка/ които не се произвеждат в страната.

Липса на тези материали ще постави в критично положение както само предприятие – с една група от двадесетина семейства, членове на които редовно си изкарват при нас прехрана – така и клиентелата ни, която вече се задоволява напълно с нашите артикули, в изработка на които ние се стремиме да влагаме модерните методи, научната мисъл комбинирани с нашия конструктивен усет внимание и творчески труд.

ДОКУМЕНТ № 591

Статия от инж. Росен Балканджиев за инж. Иван Кондратенко, посветена на 80 годишнината от рождението му, публикувана в сп. „Електропромишленост и приборостроене", бр. 6, 1973 г., стр. 237. София. Печатно.
ЦДА ф. 120А, оп. 1, а. е. 44, л. 2.

Инж. ИВАН КОНДРАТЕНКО - НА 80 ГОДИНИ

Наскоро един от пионерите на електротехническата промишленост у нас – инж. Иван Яковлевич Кондратенко, навърши 80 години.

Инж. Иван Яковлевич Кондратенко е роден на 8.2.1893 г. в гр. Донбас, СССР. Средно техническо училище завършил през 1913 г. в Таганрок. През 1922 г. открива техническа работилница в гр. София. Започва с производство на прекъсвачи, произвежда звукови уредби за първите у нас кина (пионер в тази област), преминава към производство на прекъсвачи за ниско и високо напрежение, произвежда един от първите български асансьори, които и досега работят безотказно. В тази работилница са се създавали нови кадри за електропромишлеността. В нея са били обучени много работници, както и няколко инженери.

През 1954 г. Кондратенко започва да следва ВМЕИ (тогава Държавна политехника) – София, и през 1961 г. – на 68-годишна възраст, се дипломира. През това време е преподавател в Промишленото техническо училище – София. След завършването на висшето си образование инж. Кондратенко работи в НИПКИЕП. През 1963 г. започва опити за регулиране на скоростта на въртене на асинхронни електродвигатели с помощта на полупроводници. Тази дейност продължава и след пенсионирането си през 1969 г. Автор е на няколко Авторски свидетелства, заявени за патентоване в много напреднали технически страни. Инж. Иван Кондратенко е написал и редица статии в наши и чужди списания.

Със своето трудолюбие, прямота, целенасоченост, взискателност към себе си юбилярът може да служи за пример на младото поколение кадри в електропромишлеността.

Да пожелаем на инж. Кондратенко дълги години живот, много сили и още творчески постижения в областта на електротехническата промишленост, на която той е отдал целия си съзнателен живот.

Инж. Росен Балканджиев

ДОКУМЕНТ № 592

Биография на инж. Иван Яковлевич Кондратенко, написана от сина му инж. Ярослав Иванов Кондратенко. София. 29.02.1985. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 120А, оп. 1, а. е. 26, л. л. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15.

Б И О Г Р А Ф И Я

на електроинженер Иван Яковлевич Кондратенко

Иван Яковлевич Кондратенко е роден на 8. II.1893 г. в селския чифлик на руския селянин Яков Никифорович Кондратенко и жена му Ксения. Чифлика се е намирал някъде по поречието на река Миус между град Таганрог и град Макеевка в район Донбас, Украина, СССР. Най-близо се е намирал хутор /селце/ Карачурино. /Сам Иван Кондратенко дава различни сведения за местонахождението си в различните документи./

Яков и Ксения имали 5 сина /Андрей-живял в хутор Карачурино, Трофим и Павел – живяли в хутор Коньовский, Иван и най-малкия брат Михаил – живяли в България/ и 2 дъщери /Евдокия – живяла в гр. Таганрог и Ефросиния – живяла в гр. Макеевка/.

Към 1910 година, когато всички деца поотрасли и активно помагали в семейното селско стопанство Яков Кондратенко е обработвал големи площи земя и е имал много земеделски машини – модерни плугове, сеялки, косачки, вършачка с локомобил и пр. Като главен механик на тази техника се очертал Иван Кондратенко. Той например устроил динамомашина към вършачката, за осветляване на хармана с електрически лампи при нощна вършидба.

Иван Кондратенко бил изпратен да се учи в гр. Таганрог и завършва Таганрогското техническо училище като електротехник с пълно отличие.

По-късно заминава за Петербург като студент във Висшето техническо училище. Там се увлича в изучаване трудовете на изтъкнатия руски физик и електротехник Б. С. Якоби. В Петроград Иван Кондратенко се запознава с бъдещата си жена - Татяна Анатолиевна Танкова от гр. Курск, която следва руска филология в Бестужевските курсове и по-късно завършва със златен медал. В Петербург Татяна живее в семейството на вуйчо си професор Александър Александрович Байков, който след Октомврийската революция създава съветската черна металургия. Той създава много видове стомани – за железопътни релси, за железни строителни конструкции и пр. За създаване на бронята на прославения съветски танк Т-34 Байков получава Сталинска премия, става по-късно академик в Академията на науките на СССР, Герой на социалистическия труд. След смъртта му през 1946 година в Москва, на негово име се кръщава Института по черна металургия при А. Н., а по-късно един голям морски кораб носи името „Металург Байков”. Татяна Кондратенко се развива като талантлива поетеса и по-късно в България бе известна детска писателка.

Преди Великата социалистическа революция Иван и Татяна Кондратенко се проникват дълбоко от социалистическите идеи и им служат беззаветно до края на живота си.

По време на Първата световна война Иван Кондратенко е мобилизиран в армията и изпратен в авиационната школа в гр. Гатчина, на 45 км. югозападно от Петроград. Там той е бил обучен като военен пилот и получил първия офицерски чин – прапорщик. Иван Кондратенко е бил много способен пилот /имаше орлов нос/ и в съвършенство е владеел полетите на самолетите ФАРМАН.

Към 1920 год. авиационната част в която е служил Ив. Кондратенко е била дислоцирана на едно летище на полуострова Крим. Иван Кондратенко тогава се е занимавал главно със създаването на самолетна фототехника, необходима за аерофотоснимки. Летището се е наричало „Кача”. При наближаването на частите на Червената армия прапорщик Иван Кондратенко получил заповед да пренесе със самолет един офицер в разположението на Червената армия за преговори. По-късно започва евакуацията на Крим, при която Иван и Татьяна Кондратенко попадат на един параход, който е трябвало да стовари части на царската армия в Галиполи, Турция. Кондратенко обаче разбрал това и слезъл с жена си в Цариград.

В Цариград Иван Кондратенко постъпил на работа като електротехник в пивоварната фабрика „БОМОНТЕ-НЕКТАР”, а Татьяна Кондратенко станала пианистка в един ресторант. Понеже нямала пари за шапка си направила нещо като шапка от калъфка на една възглавница.

По-късно Иван Кондратенко бил уведомен от свой приятел от пивоварната фабрика, че турската полиция знае за неговите леви убеждения и за случая, че е прелитал със самолет в разположението на Червената армия в Крим. Надвиснала реална опасност от арест и безпросветен турски затвор. Иван и Татьяна Кондратенко бързо се прехвърлят в България „за да бъдат по-близо до Русия”. В България вече се намира по-малкия брат Михаил Кондратенко, който копае на строителството на железопътни линии.

С един куфар, без пари и други средства Иван и Татьяна започват емигрантския си живот. Ражда им се син, който умира като бебе.

На 1. ноември 1922 г. Иван Кондратенко открива електротехническа работилница в София, която нарича „Земля” /Иван Кондратенко си е селянин/, а по-късно е преименувана в „РУСИЯ” /все пак Иван и Татьяна са патриоти/.

На 17. XII. 1922 г. се ражда синът им Ярослав.

Електротехническата работилница на Иван Кондратенко „Земля”, по-късно „Русия” /гл. снимка № 2 от фотоалбума на Иван Кондратенко/, а още по-късно Електромашинна фабрика „ЕНЕРГИЯ”, Акционерно д-во се е помещавала в сградата на ул. Родопи № 13, на ъгъла с ул. Тетевенска /сега ул. Будапеща/, принадлежаща на софийския шоп бай Ангел /гл. сн. № 62 от фотоалбума/. На горния етаж на тази сграда живее семейството на сина на бай Ангел – поп Димитри, настоятел на софийската църква на св. св. Кирил и Методий, а така също известно време семейството на Иван Кондратенко/ и двете семейства никога не са се оплаквали пред властите срещу шума от машините на работилницата/.

С течение на годините работилницата се е съоръжавала със солиден машинен парк – стругове, щанцмашини, изолационни машини за медни проводници, механически ножовки, преси, бормашини и пр., както и със съответен инструментариум. Качеството на изработваните изделия бе „фабрично”, в индустриалния смисъл на това понятие, в никакъв случай не „занаятчийско”.

На първо време Иван Кондратенко приютява в работилницата си и дава препитание на руски емигранти – инж. Гриша Нахимзон /евреин/, офицера Константин Мозонов, донския казак Гусаков /главен Бобиньор/, Василий Показий, земляка си Самоздра, както и цяла редица други несретници. След това Александър Николаевич Григорович /главен специалист по асансьорите/, Алексей Лазаркевич /брат на художника Вадим Лазаркевич/ и плеада други. През работилницата на Иван Кондратенко, наричан „Майстора” или „Господин инженер”, преминава и придобива свой път в живота и цяла плеада чираци, калфи, работници, майстори, някои от тях впоследствие ръководители на социалистическата българска електропромишленост.

Веднага след създаването на електротехническата и механическа работилница на Иван Кондратенко и съдружие, освен поръчките за ремонти на електрически машини и апарати на българската индустрия започва и собственото производство на най-различни, в това число и на специални електрически машини и апарати, в очудващо широка номенклатура.

В „РОСИЯ” започва серийното производство на малки динамомашини за осветляване с електрически лампи на харманите на вършачките по цяла България /през 1922-1925 г. електричество имаха само някои по-големи градове – земята тънеше в мрак/. След това започна производството на електромотори, анласери, реостати, настолни бормашини, автоматични изключватели, релета, трансформатори, електрически табла и други, които жадно се поглъщат от развиващата се българска индустрия, селско стопанство, занаяти и други стопански и технически дейности.

Иван Кондратенко беше изключително надарен човек и техник, първокласен конструктор, извор на идеи и технически решения, със солидна теоретическа подготовка, интуиция към проблемите и освен това, човек със златни ръце, великолепен изпълнител – работник. Човек със силна воля, твърд характер, трудолюбив и неуморим, той бързо разгръща творческите сили и възможности на трудовия си колектив и действително върши чудеса в техническата област на България. Майсторско свидетелство по електротехнически занаят получава още през 1924 година. Около 1926 г. електротехническата работилница „РОСИЯ” се трансформира в Електромашинна фабрика „ЕНЕРГИЯ”, Акционерно дружество. На изложение в Горна Оряховица фирмата се появява със собствен щанд в павилиона „Електрически машини построени в България”. С това Иван Кондратенко фактически слага основите на българската електротехническа промишленост /гл. снимка № 14/.

В „ЕНЕРГИЯ” се произвежда всичко. Техническата универсалност на Иван Кондратенко е изключителна. Той се справя със всички технически проблеми. Рехеншибера не излиза от ръката му. Бързо чертае необходимите чертежи за производството, които веднага се копират на слънчев хелиограф, намиращ се на улицата пред работилницата и незабавно попадат в ръцете на работниците. Извършват се сложни ремонтни работи на крупни електрически машини, извършва се ком-

плектоване на агрегати. Започва производството на високооборотни полирмашини и шмиргели за галванопластиката, както и цяла редица други основни електрически машини.

Преди 1930 година се появява озвучения филм. Първоначално филмовите ленти се доставят заедно с голями грамофонни плочи, на които е записан звука. Кондратенко построява специални електрически грамофони за кината, които работят синхронно със самата кинопрожекционна машина. Малко по-късно се появява и самия тонфилм, т. е. звука е записан на самата кинолента. Кондратенко построява адаптор за снемане на звуковото изображение от кинолентата посредством фотоклетка, съответните усилвателни уредби и високоговорители и озвучава десятки кина в София и провинцията.

Много години по-късно /вероятно към 1960 г./ Иван Кондратенко построява специален генератор за озвучителните уредби на пътническите влакове на БДЖ.

Построява тонфилмова уредба в киното на царския дворец в София, при което цар Борис III, като добър техник, е помагал на Иван Кондратенко при монтажа. Кондратенко също е бил викан за отстраняване на повреди в електрическата централа на двореца, която се намираше на улица Московска.

Представителите на германските концерни СИМЕНС и АЕГ в София често дават поръчки на „ЕНЕРГИЯ" за направа на специални машини и апарати. Най-често това бяха специални генератори-умформери за захранване на ренгеновите апарати, които се монтираха из цяла България.

След 1930 г. започна и ерата на радиото. Създава се РАДИО СОФИЯ с един малък предавател близо до спирка П. Берон на трамвай № 5. Иван Кондратенко участвува в строителството и пускането на този пръв български предавател. В „ЕНЕРГИЯ" започват да се произвеждат и радиоприемници. Улица Родопи в Драз-махала често се оглася от музиа излъчвана с високоговорители и усилватели от грамофонни плочи и РАДИО СОФИЯ. В Драз-махала прозвучаха и първите алармени електрически сирени, произвеждани в ЕНЕРГИЯ.

Фирмения знак на ЕНЕРГИЯ беше една магнитна стрелка, пресечена от електрическа мълния формираща буквата „Е" и надпис ЕНЕРГИЯ, носен от две разперени крила.

След 1930 година в София започва усилено строителство на многоетажни кооперативни жилищни сгради, за които са необходими пътнически асансьори. Иван Кондратенко и неговите сътрудници създават необходимите асансьорни машини и уредби и монтират около 80 асансьора само в София. Само за новостроящата се Работническа болница са доставени комплект от 14 товарни, пътнически и кухненски асансьора.

Изпълняват се редица специални поръчки. Така например аварийното спускане на защитните бронзови решетки на главната зала на новопостроената Българска Народна Банка в София се извършва с асансьорни машини ЕНЕРГИЯ. Отместването на стъкления покрив на кръглата зала на ресторанта при хотел БЪЛГАРИЯ в София през лятото също така става с асансьорна машина ЕНЕРГИЯ. С малки асансьорни машини, тип „кухненски", се отварят и затварят завесите в редица театри и кина в София.

На Пловдивския панаир /вероятно 1935 година/, ЕНЕРГИЯ монтира в изложбената сграда „Търговско училище" действуващ демонстрационен пътнически асансьор, който обслужва посетителите. Освен това, на покрива на сградата е монтирана електрическа сирена, която прозвучава точно в 12. 00 часа на обяд над панаирния град. Сирената се включва от електрическо табло в изложбения щанд на ЕНЕРГИЯ.

При строителството на новата Опера на ул. Раковски в София след 9. септември 1944 г. възникват технически затруднения в задвижването на въртящата се сцена. Иван Кондратенко открива дефекта, изготвя нови реостати и анласери и постига необходимото плавно въртене на сцената, без да падат артистите върху нея.

През 1936 година Иван Кондратенко изпълнява една голяма и сложна поръчка на СИМЕНС за създаването на специални електрически машини за нови рентгенови апарати. Възникват изключителни техничаски трудности. Кондратенко работи в работилницата ден и нощ, не яде не спи и на-

края се разболява от белодробна туберколоза. Престоява 6 месеца в клиниката на Д-р Хаджииванов във Владая и благодарение на силната си воля и самодисциплина успява напълно да се излекува.

През това време ЕНЕРГИЯ губи управление и скорост. Напускат я редица сътрудници и работници. Същевременно се влошава стопанската конюктура за ЕНЕРГИЯ. Един вносен електромотор АЕГ и СИМЕНС вече струва на българския пазар много по-евтино от продукцията на ЕНЕРГИЯ, която е малосерийна. Някои нечестни клиенти не изплащат доставени от ЕНЕРГИЯ асансьори, тонфилмови уредби и други крупни доставки и изправят предприятието пред критично финансово положение. Работниците провеждат стачка срещу неплатени заплати. ЕНЕРГИЯ влиза в ликвидация. Така не се осъществи мечтата на Иван Кондратенко да създаде колектив по социалистически дух.

През 1937 година Иван Кондратенко поема търговското и техническото представителство на германската фирма ЕДУАРД АЛБОРН от Хилдесхайм, която произвежда супермодерни за онова време автоматизирани многоцилиндрови /до 6 цилиндъра/ амонячни хладилни агрегати и машини и съоръжения за млекарската промишленост. Поема и представителството на фирмата ЩОРЕР, Леонберг, Германия, произвеждаща кланични съоръжения. Представител е и на фирмата за прибори за автоматизация МЕТЦЕНАУЕР+ЮНГ.

Започва под фирамата ЕНЕРГИЯ О. О. Д-во доставката и монтажа със собствени сили на различни хладилни инсталации. По това време в България усилено се изграждат покрити градски хали с хладилници, кланици с хладилници, млекопреработващи предприятия и други обекти на хранителната промишленост.

Доставя хладилните инсталации за следните клиенти: млекопреработвателно заведение на ЯН УНТ край Севлиево, хладилниците в стола на железопътния завод на БДЖ в София, хладилната инсталация и технологическото млекарско оборудване на млекопреработвателното предприятие на БРАТЯ КАРАПЕТКОВИ в Орландовци, София днес, 1984 г. цех ЛУИ ПАСТЬОР на ДСО Млечна промишленост/, хладилната инсталация на експортната кланица Червен брег, хладилната инсталация в градските хали Асеновград, хладилниците на кланицата в Симеоновград, хладилника в гинекологическата клиника на д-р Борис Тричков в София и редица други.

След 1938 година в работата се включва и синът му Ярослав, който още е ученик в средното механо-електротехническо училище в София, но поема чертожната и преводната работа от немски език, а също така работата на хладилен монтьор. През лятото на 1940 г. Ярослав Кондратенко взима участие в монтажа на кланичните съоръжения на експортната кланица Ески Джумая /Търговище/.

През 1943 Ярослав Кондратенко завършва техническо училище и като правоспособен машинен техник и технически ръководител на ЕНЕРГИЯ О. О. Д-во започва монтажана хладилната инсталация в градските хали в Чирпан. /Гл. снимки №№ 80, 81, 82 от фотоалбума[11]/. Междувременно Иван Кондратенко завършва строежа на хладилниците в градските хали на Свиленград. /Гл. сн. № 84/.

Поради извънредно прогресивните технически качества на автоматичните хладилни съоръжения ЕДУАРД АЛБОРН Иван Кондратенко печели търг и се налага над голямата конкуренция. Получава доставките на млекарските и хладилните съоръжения на две крупни млекоцентрали – София и Стара Загора. За съжаление през 1943/1944 година двата влака със съоръженията за тези млекоцентрали изчезват в Югославия, унищожени от сръбските партизани. Непосредствено след 9.IX.1944 г. Иван Кондратенко организира социалистическо предприятие за производство на електротехнически машини, наречено Българска Електротехническа Кооперация – Б.Е.К. /Гл. в фото албума снимки №№ 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104 и обясненията към тях/. Предприятието произвежда серийно силови трифазни трансформатори за електрифицирането на селища и предприятия, маслени, с въздушно охлаждане. По-късно целия обучен от Кондратенко колектив на БЕК преминава към новопостроения Силнотоков завод „Васил Коларов” в София, Илиенци.

Около 1947 г. Иван Кондратенко започва производство на подвижни електропроизводителни агрегати с двигатели вътрешно горене, предназначават се за локално и аварийно електроснабдяване на промишлени предприятия при прекъсване на енергозахранването от електроцентралите в периода на острата енергийна криза по онова време. /Гл. сн. № 105/. Произвежда около 15-20 такива агрегата.

От 1946 г. Иван Кондратенко получава съветско граданство. Взема дейно участие в обществено-политическата работа. Награждаван е с грамоти от Клуба на съветските граждани в България и други организации. Работи в Управлението на съветските имущества в България като главен енергетик, а по-късно и в българо-съветското дружество „СОФБОЛСТРОЙ", също като главен енергетик.

През 1954 година Иван Яковлевич Кондратенко /вече на 61 години/, заедно с Кимон Георгиев, тогава министър на електрификацията на Н. Р. Б. /и той в напреднала възраст/ са записани за редовни студенти /тогава нямаше задочни студенти/ в Електротехническия факултет на Машинно-техническия институт в София /гл. студентска книжка, № 136 от фотоалбума/. /Гл. и сн. №№ 111, 112, 113 от фотоалбума/. Обаче през цялото време на следването си Иван Кондратенко работи. Отначало в ремонтния завод към Силнотоковия завод „Васил Коларов" в Илиянци, а след това като преподавател по практика в Средното промишлено техничаско училище към завода „Васил Коларов" – Илиянци / гл. сн. № 106, 107/.

В това време Иван Кондратенко написва и брошурата „Електрически машини за променлив ток", Държ. Изд. „Техника", София – 1960, предназначена за електромонтьори. /Приложена към документите/.

През 1961 г. Иван Яковлевич Кондратенко завършва Машинно-електротехническия институт по специалността Ел. станции, мрежи и системи като електроинженер. С това той завършва следването си, прекъснато от Първата световна война. Неговата писмена дипломна работа на тема: „Развитие на /подбалкански/ подпланински район „Сливница" в периода от 1960 до 1970 год." предизвиква бурни дискусии и размишления, обаче твърде драстично изпреварваше реялното поясно време.

Вече като дипломиран електроинженер, признат „де юре", Иван Кондратенко постъпва в ЦНИРД – Елпром, създаден от организатора на Е Л П Р О М електоинженер Никола Белопитов, негов стор приятел и съратник. Тук електроинженер Иван Кондратенко отново се развихря с младежки жар. Започва да работи върху проблема за регулирането на оборотите на синхронните електродвигатели посредством тиристори в ротора /Гл. сн. №№ 118 до 124 в фотоалбума/. Там го заварва неговата 80-годишнина /гл. сн. № 125/, при което е признат за един от пионерите на нашата електопромишленост.

На неговата 85-годишнина проф. Иван Попов му казва „Бай Иване стига толкова, отивай да почиваш" и го пенсионира, като му издействува от Държавния съвет сносна пенсия.

Последните 10 години от живота си електроинженер Иван Яковлевич Кондратенко отдаде без остатък на проблема за тиристорното управление на трифазния асинхронен електродвигател и свързаните с това негови последни изобретения /гл. Описа на архивните материали/.

Смъртта прекъсна творческия и жизнен път на електроинженер Иван Яковлевич Кондратенко на 24 януари 1982 година, когато той бе на 89 годишна възраст. Погребан е на софийското гробище „Бакърена фабрика", парцел 25, ред 31, гроб № 12. Така Иван Кондратенко остана пак близо до фабриката /бивша Братя Филипчеви/, от която взе хиляди тона меден проводник, за да го вгради в хилядите свои електрически машини и апарати, произведени в България.

Сега вече може да се каже, че електоинженер Иван Яковлевич Кондратенко беше: голям Работник, голям Инженер голям Гражданин и голям Човек.

София, Красно село
29. февруари. 1984 г.

СЪСТАВИЛ: старши научен сътрудник
хладилен инженер
Ярослав Иванов Кондратенко
подпис

ПРИЛОЖЕНИЯ:

1. Фотоалбум на Ив. Кондратенко
2. Обяснения към фотоалбума
3. Опис на архивните материали и самите материали
4. Фирмена табелка на ЕНЕРГИЯ

9. ПРОФ. ДМИТРИЙ ДМИТРИЕВИЧ КРИЛОВ /1879-1945/

ДОКУМЕНТ № 593

Писмо от МС до МНП за разрешаване на Софийския университет да покани проф. Д. Крилов, бивш професор от Одеския университет да заеме катедрата по Обща патология и Патологическа анатомия при Медицинския факултет. София. 27.03.1925. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 177К, оп. 2, а. е. 100, л. 354.

МИНИСТЕРСТВО НА ПРОСВЕЩЕНИЕТО
Получено на 30.III.1925
входящ № 6711

герб
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ
№ 578
30. III.1925 год.
СОФИЯ

За Министерството
на НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ

На № 6628
27.III.1925 г.

VIII постановление на Министерския Съвет,
взето в заседанието му от 28 март 1925 год. протокол № 29

„Съгласно VI-та алинея на чл. 302 от Закона за Народното Просвещение, разрешава се на Софийския Университет да покани руския професор при Одеския Университет Д. Крилов, за да заеме катедрата по Обща Паталогия и Паталогическа Анатомия при Медицинския Факултет"

10. ВАДИМ ВАДИМОВИЧ ЛАЗАРКЕВИЧ /1895-1963/

ДОКУМЕНТ № 594

Рецензия от Михаил Ковачев „Изложбата на руските художници", публикувана във в. „Днес", бр. 605 (51), ян. 1938 г. София. Печатно.
ЦДА ф. 711К, оп. 1, а. е. 41, л. 1.

ИЗЛОЖБАТА НА РУСКИТЕ ХУДОЖНИЦИ

Бележки и впечатления

На Богоявление се откри в салона „Кооп" третата художествена изложба на руските художници, организирана в „Дружеството на руските художници в България", което съществува от десет години насам. В тая изложба са взели участие с по няколко картини две художнички и дванадесет художници, а именно: *Григори Агаронян, Михаил Блек, Борис Даце, А. Ждановски, Георги Канонов, Николай Кушнаревски, Вадим Лазаркевич, Наталия Разганова, Николай Ростовцев, Юрий Солоневич, Ал. Феодоров, Любов Шатц и Вл. Коренев*. Само трима от тия художници (Г. Агаронян, Н. Ростовцев, Н. Кушнаревски), а така също и двете художнички (Н. Разганова и Л. Шатц), са възпитаници на нашата Художествена акадимия, докато

Другите са учили художеството в своето първо отечество

Не и дума, че руските художници са образовани и даровити артисти, не ще и дума, че техните най-хубави години, които отминаха в емигрантство и изгнаничество, се отразиха крайно благот-

ворно както за творчеството им като културни труженици, така и за престижа на руската живопис, която никога не е загубвала своята славянска привлекателност и своя типичен чар. От десетина години, например, художникът *Вадим Лазаркевич* блескаво прояви своите дарби особено в книгите за децата, които отпечати широко книгоиздателство „Хемус". Не по-малко дарби показа и художникът *Николай Ростовцев*, особено в българската религиозна живопис, гдето той успя с педантична точност да копира стенописни ктиторски изобретения по старите църкви в Софийско, Търновско, Пловдивско, Земен и др. и по този начин

църковният музей при Св. Синод

обогати своята сбирка от български копирни старини. Тия именно дарби ние ги откриваме и у третата изложба на руските художници, гдето Лазаркевич и Ростовцев заемат по едно от първите места н а п ъ л н о з а с л у ж е н о. Но в средата на изложбения салон са поставени също така две хубави творби на скулптора *Григори Агаронян* – „Пегас" (бронз) и глава (мрамор), които още на първия поглед свидетелствуват, че създателят им е един опитен и безспорно, даровит човек в полето на скулптурата, гдето е потребно много нежна ръка и едно сърце с трепетно чувство към красивото и изящното, към ефирната линия на бронза или мрамора, към одухотворяването на хладния камък или студеното желязо. Поне такива са условията, които са ни завещали през

вековете класическите майстори

на Елада и Рим.

Руските художници не могат да бъдат модернисти в изкуството. Не могат да бъдат и реалисти, защото те са по природа романтици. Такива са те и дори в своите най-сериозни увлечения и, поради това, всяко отстъпление от този техен природен закон, в какъвто и да било клон на изкуството, е за лоша сметка на автора. Например, художникът *Борис Даце* е дал много сполучливо избран и сполучливо завършен пейзаж („Есен"). Същото виждаме и у другите художници, които излагат, а именно, у *А. Ждановски* („Шуменската джамия", „Пролет"), у *Георги Канонов* („Пейзаж") у *Александър Феодоров* („Дъбове"). Последната картина е един романтичен пейзаж. Към романтиката на третата изложба на руските художници, обаче ще трябва да прибавим и цветята на *Наталия Разгонова*.

светогорските мотиви

на *Н. Ростовцева* и пейзажите на *Н. Кушнаревски* от Търново. Русите винаги са били силни в романтиката, защото там е било изцяло тяхното божествено царство, което не може никой да им го отнеме, па и те не трябва да го напускат.

Но в изложбата на руските художници има и картини с явна тенденция към модернизъм, който се преплита

в игривите линии на карикатурата

или в хиперболичните бои на декоративния етюд, или, най-после, в отвлечените, или по-право, в загатнатите щрихи на някои скици и илюстрации. Такива са картините на *В. Феодоров* („Ключек"), „Маймуни", „Гротеска"), картините на *В. Лазаркевич* („Вихрушка", „Бар-дама", „Любопитство", „Декамерон", и др.) някои картини на *Ю. Солоневич* („Бог-аромат", „Карикатурите" и др.) и някои от картините на *Л. Шатц* („След нова година", „Параван Диана" и „Танцуващи словачки").

Михаил Ковачев

ДОКУМЕНТ № 595

Писмо от Елена Ненашева до Вадим Лазаркевич за интереса на руските читатели към творчеството на Лазаркевич, за въздействието на творчеството на художника върху деца и възрастни, за готовността и да изпрати на Лазаркевич албуми с изгледи от родината. Москва. 27. 07.1957. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.

ЦДА ф. 711К, оп. 1, а. е. 11, л. л. 1, 1г., 2, 2г.

27. VII.[19]57 г.

Глубокоуважаемый Вадим В.

Бесконечно благодарна за письмо. Простите, что я не ответила сразу. Я его получила только вчера потому что меня не было в Москве. Пришло оно ровно месяц назад. Меня очень перонуло,

что Вы нашли возможности и время ответить, а за Ваше намерение переслать некоторые детские издания, в том числе „Соловей” – сердечно благодарю. Пока я еще ничего не получила. У нас в магазаная детские книжки с Вашими иллюстрациями, а также некаторыя другия художников, сразу распродаются, и очень трудно бывает ия застать.

Ваши иллюстрации производят впечатление не только на детей, но ина взрослые. Мой друг, несмотря на свое солидное звание доцента, хохотала как маленькая, глядя на фигура зайца и лисы в книжке „Заюватa Къщурка”. А мама моей приятельницы причислила Вас к самым почитаемым фигурам в мире искуствства.

Как ето Вам удалось добитсься такого эффекта, что заяц в процессе своия злоключений кажется похудевшим! А какое у него сытое довольное выражение в последней сцене! Совершенно неподражаема картинка, где лиса со всем своим скарбом (включая кофейную мельницу и грамофон!) просится к зайцу. Я не знаю Вашего возраста, но надо обладать большой долей юморе и оптимизма, что бы так воспринимает действительности. Вполне понятны те отзывы, которые даются в печати о Вашая работа.

Еще раз очень Вас благодарю.

Напишите, может быть, Вас интересует что-нибудь из нашия изданий, что-би Вам переслать. Может быть Вас, как художника, интересуют наши картинные галереи и т. н.

С огромным удовольствием выполняю Ваше желание.

Что касается моей прошлогодней бандероли и моего письма, то послани они были по адресу взятому из книжки Николая Марангозова „Пионерски пост”. Я так написала: Издателство на ЦК на ДСНМ „Народна младеж” для тов. Марангозова и тов. Лазаркевич. Очень жаль что это не дошло до Вас. Во всяком случае я постараюсь достать такие-же альбомы и посылать. Это ведь все виды моей Великой Родины.

Примите уверения в глубоком к Вам уважение

Елена Ненашева

ДОКУМЕНТ № 596

Писмо от Ивайло Кораков до Вадим Лазаркевич за възхищението му пред таланта и човека Вадим Лазаркевич, с молба да му разкаже историята на илюстрациите към поемата „Рудничари” от Владимир Русакиев. Копривщица. 18.12.1959. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 711К, оп.1, а. е. 10, л. л. 1, 1г., 2, 2г.

18.XII.1959 г.
Копривщица

Уважаеми Вадим Лазаркевич,

Доста време мина от деня в който се запознах с Вас, хубавия човек и талантлив художник, но ето, че споменът за Вашата отзивчивост, за радушния прием, който ми оказахте тогава, за нашия сърдечен разговор не ме напуска. Сядах да Ви пиша, а пред очите ми се възправяте Вие, такъв един висок, едър, същински Васнецовски богатир (само, че без брада), със светли засмени очи и открито славянско лице, което те кара да се отърсиш веднага от всякакво стеснение. А после в главата ми напира Вашия жив разказ за първите Ви стъпки на попрището на книжната илюстрация в една непозната Вам страна, за срещата Ви с мастития дядо Вазов, за Вашите нестихващи творчески вълнения, породени от най-новите Ви идеи и замисли. Тогава аз Ви слушах внимателно, като малко дете покорено от магията на някаква чудна приказка и си казвах мислено: Така може да говори само този творец, който е влюбен в своето изкуство, който живее с него, творецът по призвание. И смятам, че съм бил прав, защото ако не беше така нима щяха да се появят на бял свят такива бисери в областта на книжната ни илюстрация, като Вашите жизненоправдиви и експресивни илюстрации към „Когато бях малък”, „Книга за джунглите”, „Рудничари”, „Щурчето” и др., тази свидна рожба

на Вашето вдъхновение и безспорен талант. Аз съм далеч от мисълта да правя някаква аналогия или да давам една меродавна преценка на Вашето изкуство. Това наверно ще сторят по-компетентни от мен. Аз само споделям в няма беседа с Вас онова което, мисля, което ме вълнува. А сега искам да поставя няколко въпроса чрез Вас. Погоре споменах Вашите илюстрации към поемата на Вл. Русакиев „Рудничари". Аз ги имам под ръка и неведнъж съм обръщал духовните си очи към тях. За мен те притежават голяма действена сила, по-значителна от тази на авторовия текст, който не се запомня така, както например ангелически нежния образ на скърбящата Мария, понесена от ледения вихър в бялото снежно поле. Аз добре познавам илюстрациите и на Преслав Кършовски към друго издание на същата поема, но според мен те са много по-бледи и безизразни. Обичта ми към тези Ваши работи ме кара да Ви помоля да ми разкажете в едно писмо нещо за творческата история на илюстрациите към „Рудничари". Също така бих желал да науча нещо повече за Вашата работа в момента, за бъдещите Ви творчески планове и намерения. Не Ви задължавам, но ако смятате, че заслужавам отговорите на въпросите, които повдигам пред Вас. Това ще бъде голяма радост за мен, един искрен приятел и ценител на Вашето изкуство. Моля поздравете нарочно Вашия син, макар, че лично не го познавам. На Вас драги Вадим Лазаркевич пожелавам от все сърце крепко здраве, кипяща енергия за работа и много щастливи дни. Доскоро виждане през зимната ваканция. Стискам дружески ръката Ви.

Ваш Ив. Кораков

P. S. Пишете на адрес:
Копривщица, Ивайло Кораков
Същия

ДОКУМЕНТ № 597

Писмо от МПК, Управление на радиоинформацията, главна редакция „Предавания за деца" до Вадим Лазаркевич с предложение за участие в разговор послучай Седмицата на детската книга, на тема илюстрирането на детски книжки. София. 04.1960. Оригинал. Машинопис.

ЦДА ф. 711К, оп. 1, а. е. 14, л. 1.

МИНИСТЕРСТВО НА ПРОСВЕТАТА И КУЛТУРАТА
Управление на радиоинформацията
= =

Т У К – ул. „Росица" № 6
за др. В. Лазаркевич

Др. Лазаркевич,

Главната редакция „Предавания за децата" при Радио София е запланувала на 21 април 60 г. по случай Седмицата на детската книга, разговор с Вас, като известен илюстратор на детски книги.

В тоя десетминутен разговор искаме да заемат своето място и художниците на детски книги, едни от създателите, наравно с писателите, на хубавите книги за българските деца.

Предлагаме нашия разговор с Вас да протече по следната линия:

1. Няколко думи за Седмицата на детската книга, казани от Вас през погледа на художника.
2. Какво Ви насочи към илюстриране на детски книги?
3. Какво от Вашето детство и народното творчество Ви ползува при работата над детските илюстрации?
4. Коя е първата Ви илюстрирана книга? Нещо за работата Ви над нея.
5. Кои други книги сте илюстрирали? Как работите над детските си илюстрации.
6. Каква е моралната награда, освен обществената, за художника на детските книги?
7. Кои книги за деца илюстрирате сега?

8. Какви пожелания имате към бъларските деца, по случай техния и Ваш празник – Седмицата на детската книга.

Като Ви молим Вашето изказване по теми въпроси да получим най-късно в понеделник, 19 април т. г. ние др. Лазаркевич Ви благодарим за отзивчивостта и Ви желаем ползотворна работа в областта на детската илюстрация.

С поздрав,
ГЛАВНА РЕДАКЦИЯ „ПРЕДАВАНИЯ ЗА ДЕЦАТА”
подпис не се чете

ДОКУМЕНТ № 598

Биографичен разказ от Георги Русафов за Вадим Лазаркевич, посветен на 65 годишнината от рождението на художника. София. 1960. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 711К, оп. 1, а. е. 2, л. л. 1, 2, 3, 4, 5.

И ТЕ БЯХА ДЕЦА.....

ОТ КОНЯТ НА ИЛЯ МУРОМЕЦ ДО...УПОРИТОТО МАГАРЕ
ОТ „СВЕТУЛЧОК”
/По случай 65 години от рождението на художника Вадим Лазаркевич/

А т е л и е т о в ъ р х у с е н о в а л а

На стотина километра западно от Киев, проснал каменната си гръд под слънцето на Украинската степ, тъне в зеленина град Белая церков. Древна крепост на запорожките хетмани, тук преди столетия са кънтели на воля буйните песни на неспокойните казаци. Звънтял е свободолюбивият глас на Богдан Хмелницки, зовейки степняните на бунт срещу полските панове поробители. Препускали се подир враговете на татарските си коне и са размахвали кривите си ятагани потомците на Тарас Булба.... Сега из ширните дворове всяка пролет там ухаят белоцветни вишни. В тях се надпяват сладкопойни славеи. На мястото на замлъкналите призивни рогове, из необятната степ разливат сладките си звуци медни кавали и игриви балалайки. Сам накрай града – там дето река Рос, след като пресича от край до край града, разлива изведнъж нашироко водите си из степта – артилерийската казарма, напомня на враговете, че степянина знае да държи в ръцете си не само плуг, но и меч, щом потрябва да защити своята татковина...

Ако през лятото на хиляда деветстотин и първа година можехме да минем край тази казарма, щяхме да зърнем чудна гладка... Наблизо до лятната конюшна, дето на въжените коневръзи пръхтяха охранените артилерийски коне, към синьото небе се издигаха планини от пресовано сено. Върху най-високата от тези планини, събрала в тревистата си снага всичките ухания на киевската степ, като в щъркелово гнездо кажи-речи всяко пладане седяха един войник и едно седемгодишно момченце.

Войникът-истински потомък на Тарас Булба- имаше грамадни бухнали мустаци и опърлено от степните ветрове лице. А момченцето – тънко, високо като трастика – беше с тъмни руси коси, спуснати до раменете му, като на момиченце.

Излегнат на дъхавото сено, притворил леко малко присмехулните си очи срещу слънцето, войникът обикновено разказваше с напевен глас някоя от ония дивни приказки, създадени незнайно кога и незнайно от кого край степните огньове на Украйна:

-...Иля Муромец оседлал коня, метнал се върху него и полетял като хала право срещу дванайсеттях богатира и дванайсеттях звера. Бил се колкото се бил с тях, преди да залезе слънцето юнакът смазал всички като мухи...

Момченцето слушаше прихласнато.

Някъде далече откъм Черниговските гори по чистия небесен лазур пропълзяваха бавно пухкави бели облаци. Преди да се разтопят в нажежената синевина, те добиваха най-причудливи форми. И момченцето виждаше в тях ту Иля Муромец, препуснал коня си; ту богатирите и чудовищата, срещу които летеше юнака; ту страдащият дванайсетоглав змей, когото славният богатир също смазва като муха....

Преди слънцето да се наклони леко към залеза, войникът изведнъж свършваше набързо с приказките. Тогава момченцето пъхаше в мазолестите му ръце парчета въглени и хартия, па се разпореждаше кратко:

- Бърджок, нарисувай ми коня на Иля Муромец!...

И Бърджок – така се казваше войникът, ординарец на артилерийския капитан Лазаркевич, бащата на Вадим, момченцето с дългите коси – започваше да рисува може би за стотен път това лято коня на Муромец. Това беше невиждан и нечуван по света кон!... Понякога той приличаше на хала, с раззината уста, из която се кълбеха като от кратер на вулкан вълма дим. В други дни той приемаше образа на бивол, с огромно туловище и опашка, дълга като Халеевата комета. Трети път наподобяваше камила, с глава, която едва се помещаваше в половината лист. Но всякога – на каквото и да приличаше конят на Иля Муромец – върху челото му трябваше да грее по една голяма звезда.

Тази звезда беше нещо като лична карта на прославения кон.

Имаше ли конят върху челото си звезда, това беше без всякакво съмнение конят на Иля Муромец, ако ще да приличаме и на жаба с подкови. Нямаше ли звезда – нищо не можеше да убеди малкия Вадим, че това е конят на приказния богатир!...

Заниманията в чудесното ателие върху най-високия сеновал завършваха кажи-речи едновременно с угасването на деня. Залезеше ли слънцето, Бърджок се изгубваше бързо като невестулка из безбройните казармени помещения. А Вадим поемаше бавно – без желание – пътя за дома.

Вървеше по широката долина на Рос. Над него в тополите се надпяваха пойни птици. Край пътя шумеше реката. От полето в града се прибираха с песни жетвари. Но момченцето не чуваше нищо от тази дивна симфония на ранната летна вечер. В ушите му продължаваше да ромони само напевният глас на Бърджок. И пред очите му се тълпяха един след друг образите от приказките на сладкодумния мужик...

Препускаха на бесните си коне богатири. Бълваха огън и жупел из безбройните си уста многоглави змейове. Вартяха се на патешките си крака къщичките на Баба Яга. Във вълните на Рос плуваше „чудо-юдо риба кит". И това шествие винаги завършваше с коня на богатира Иля Муромец - с голямата огнена звезда на челото...

Затуй – щом се приберше в къщи – момчето грабваше първата попаднала пред очите му книга и дълго рисуваше вече сам по белите й полета славния кон. Като в рисунките на Бърджок той никога не приличаше два пъти един на друг. Но всякога на челото му грееше неизменната голяма огнена звезда!...

През една зима

Над Белая церков пълзяха бавно последните дни на хиляда деветстотин и трета година. Беше здрава украинска зима. Степта дишаше през безбройните си невидими ноздри студ. От заснеженото поле из улиците на града препускаха като хали виелици. Дърво и камък се пукаше от мраз. И хората – подгонени от зимата- седяха повече по домовете си. Там бъбреха край шумящите самовари. Четяха „Нива" до напалените камини. Дремеха върху широките руски печки...

Отдавна беше забравил пътя за казармата и Вадим, синът на артилерийсия капитан Лазаркевич. Затворен като всички в топлия дом, в началото на зимата той не можеше да си намери място от мъка. Все нещо го теглеше към дъхавите сеновали, върху които сладкодумният мужик Бърджок му беше разказал толкова прекрасни приказки!... Останеше ли сам в стаята си, все му се струваше, че чува призивното цвилене на своите приятели от летния коневръз – белочелият кон Нунций, черната като нощ кобила Клеопатра и буйният жребец Мурат.

Но Вадим не беше от ония момчета, които се оставят дълго да линеят по нещо непостигнато. Затуй – след като потъгува една-две седмици по затрупаната със сняг казарма – момчето взе да се оглежда около себе си. Няма ли нещо интересно тука? И – о, чудо! – тутакси откри, че големият дом на дядо му, в който тогава живееше семейството на капитан Лазаркевич, беше необятен и пълен с потайни кътчета, като същинска Африка... Само колко неизследвани килери имаме! А тавана – ах, едва ли някоя африканска джунгла би могла да скрие в своите пазви повече чудесии от този потънал в паяджина висок таван!... Погледнете например туй кой знае как попаднало тука парче от дебело въже! Не е ли то от кораба, с който е пътувал някога славният мореплавател Робинзон Крузо? А този крив ръждясал ятаган? Охо, никой не може да убеди Димка, че това не е ятагана на Тарас Булба!... Ами какво ли има в този обкован с железни обръчи сандък? Майко мила – книги! И колко много картинки в тях!

На щурм, момчета!...

Когато Вадим приключи изследването на джунглите в стария дядов дом, детската му стая беше натъпкана с такова огромно количество ценни находки, че момчето едва се разминаваше между тях. Край парчето въже „от кораба на Робинзон Крузо" се търкаляше една библия с илюстрации от Густав Доре. До ятагана „на Тарас Булба" бяха натрупани едно върху друго богато илюстрирани немски издания на Валтер Скот и Фенимор Купер. В съседство на един допотопен дъждобран, под който можеха да се подслонят спокойно пет шест души, лежаха подвързани с кожа географски списания. Те бяха пълни със снимки на животни и растения от двете полукълба на земята- от ледовете на Аляска до знойните пясъци на Сахара.

Това богатство плени бързо сърцето на Вадим. И той започна да прекарва всичките си свободни часове в стаята – наведен над книгите, захласнат в картините им. После неусетно премина от наблюдение и съзерцание към творчество.

Но какво творчество беше това, майко мила!...

В началото момчето се задоволяваше само да прекопира на чиста хартия ония картини от романите и списанията, които особено много му харесваха. По-късно откри, че някои илюстрации и снимки са непълни, незавършени – все намираше, че нещо им липсва!... И тутакси Вадим се зае с трескаво усърдие да ги „попълни" и „довърши". Така за кратко време чрез неуморната ръка на момчето под носовете на всички тюлени от географските списания пониквaха огромни черни мустаци, на които би завидял дори Крали Марко. Върху главите на жените се разположиха шапки – цели кошници с пера и цветя. Босите индианци бяха обути с най-новенички ботуши и облечени с офицерски куртки. В ръцете на диваците от Огнена земя се появиха големи пищови, дулата на които бяха толкова широки, че можеха да изхвърлят спокойно и гранатите на най-дългобойните оръдия. И кой знае до края на зимата дали някоя картина щеше да остане без „ретуш" и „добавки", ако по туй време едно друго събитие не беше отвлекло вниманието на усърдния художник в друга посока...

Това стана кажи-речи току пред Нова година.

Тогава – както се беше унесъл да присажда мустаците на мужика Бърджок върху образа на Голият от една картина на Доре – Вадим по-скоро усети, отколкото чу, че вратата на стаята му се открехна. Когато се обърна, вътре беше вече влязъл един от ординарците на баща му. Със загадачни ръкомахания и тайнствен глас той пошепна на момчето:

- Димка, ела бързо!... Чакат те в кухнята!

- Какво има? Кой чака? – скочи веднага на крака Вадим, развълнуван от тайнствения вид на войника.

Ординарецът потули умело усмивката от сините си очи, загърна се с още по-непроницаема загадъчност и добави:

- Един чиновник... държавен чиновник, с ей такава чанта, пълна догоре с пакети! Донесъл е пакет и за тебе!

След тия думи вече нищо не можеше да задържи Вадима в стаята. Той профуча край ординареца и нахълта като вихрушката, която вилнееше навън, в кухнята.

Там – седнал до масата – хрупкаше кисели краставички и се черпеше с водка познатия на Димка квартален пощальон. Но щом видя момчето, грамадният мъж скочи пъргаво на крака. Засука

с два замаха огромните си, покрити все още със скреж мустаци, и застана по войнишки пред Вадима:

- Позволете - ваша милост ли беше Вадим Вадимович Лазаркевич?

- Че аз...аз....- запъна се Вадим, смутен от тържествеността на грамадния мъж. – Аз съм същия....Димка....Вадим Лазаркевич...

- Тогава благоволете да приемете този пакет!

И пощальонът поднесе с мечешки поклон на момчето един широк пакет, обвит в небесносиня хартия, завързан с червена книжна лентичка. Отгоре беше написано името и адреса на Вадим.

- Ама за мене ли е това? – попита все още колебливо момчето.

- Щом стои отгоре твоето име, значи водката е за чичо Захар, а пакета за Димка и.... край! - загуби изведнъж сериозната си тържественост пощальона и седна пак при недопитата чаша водка....

Когато Вадим се прибра в стаята си, първата му работа беше да разтвори с ръстреперани от вълнение ръце пакета. В него беше опакована цялата изтекла годишнина и първата книжка от новата година на популярното по туй време руско списание за деца „Светулчок", заедно с всичките картинни приложения към него.

Това изпълни момчето с неописуема радост. И то се зае тутакси да прелиства и чете една подир друга книжките. Така до вечерта попадна на едно кратко редакционно съобщение, поместено под една забавна история за приключенията на някакво упорито магаре.

Със съобщението редакцията обявяваше конкурс между малките си читатели за най-сполучливите илюстрации към веселата магарешка история.

- Ето работа за мене! – плесна тозчас с ръце Вадим.

И още същия миг грабна молива и започна да рисува първото магаре в своя живот... Това магаре със спокойна съвест можем да наречем „историческо", защото с този дългоух философ се откри нова страница в живота на Вадим Лазаркевич – страницата на личното му творчество.

Тя накара по-късно кадетът Вадим да скъса с военната кариера – традиционна за първородните синове на фамилията Лазаркевич – и да запише в Петроградската художествена академия. Там професорите Самокин и Чистяков помогнаха на даровития младеж да навлезе по-дълбоко в тайните на изобразителното изкуство.

И да го обикне от все сърце!...

Тази страница от своя живот художникът Вадим Лазаркевич още не е прелистил. Ден из ден той създава върху нея нови и нови кума-лиси, заю-баювци, баба-меци, кумчо-вълчовци и разхубавява с тях любимите книжки на българските деца.

И дано този извор, който блика от нея още дълги години разлива свежите си струи по страниците на нашите детски списания и книги!...

ГЕОРГИ РУСАФОВ

ДОКУМЕНТ № 599

Писмо от Ваня Брънакова до Вадим Лазаркевич за възхищението ѝ от творчеството на художника, за желанието ѝ да се запознае с дългия му творчески живот. Пловдив. 10. 04. 1962. Оригинал. Машинопис.

ЦДА ф. 711К, оп. 1, а. е. 7, л. л. 1, 2.

Пловдив, 10 април 1962 г.

Драгий Вадим Лазаркевич,

Дълго мислих дали да Ви пиша кратко писмо, каквото вероятно очаквахте, или по-обширно в което да изкажа дългогодишния си възторг от Вашите прекрасни илюстрации и последните си впечатления от Вас самия, с когото имах щастието да се запозная. От друга страна се страхувах много да не помислите, че Ви лаская тенденциозно, за което щеше да ми бъде много тежко. Аз

обаче смятам, че съм защитена в това отношение, поради обстоятелството, че имам адреса Ви още от 1958 година; тогава когато съвсем не допущах, че съществуват „рововете" около издателствата, както правдиво се изказахте Вие и не разчитах на ничия помощ. Обичам децата, животните и природата, затуй и аз самата посветих своя скромен талант на тях и когато ги виждах рисувани от Вас, така мили и непринудени, изпаднах в захлас като децата. Неможех да се нагледам на това сладко нажилено меченце, а в последната картинка с това сконфузено мече, което обещава, че вече ще слуша, сте неповторим. Наблюдавах свинята, булка и Манго, крадливата лисана и добрата баба меца с мрежичката, шейничката на дядо Мраз, разплаканата Тонка „Африка се смее" и незаменимия „Врабчо самохвалко" и се стремях да разкрия характера на техния създател и успях да си създам за Вас образа на един прекрасен руски човек, с красива необятна душа, която се раздава на тия които най-много заслужават, а именно децата, животните и природата.

Много хора мислят, че рисуването на животните е един от най-лекия раздел на художеството. Аз обаче, със своите скромни познания в тази област, смятам че това мнение е съвсем неправилно. Да нарисуваш един портрет на човек и да му предадеш усмихнатото тъжно или загрижено изражение, вярвам че е по-лесно, защото ежедневно се срещат такива физиономии, но да предадеш тези изражения на животните е трудно, защото никъде не се виждат. Да им се предаде човешки маниери, да ги изправиш на двата им крака като хора и да се направи от тях артисти, които ще играят роли, според текстовете, които ще илюстрирате, е цяло майсторство, а Вие правите това най-добре. Когато през 1958 година за първи път поднесох ръкописа на „Непослушното лисиче" в издателството Български художник, вземах адреса Ви и мислех веднага да Ви посетя, да изкажа възхищението си от Вашето незаменимо творчество и да Ви помоля, ако евентуално приемат книжката, да направите нейните илюстрации. Другарката от издателството, която ми даде телефонния Ви номер, и на която казах че искам също и точния Ви адрес, ме погледна многозначително и каза: „Искате да го посетите в къщи ли?". В този нейн въпрос съзрях като че ли озадачение, че една простосмъртна като мен иска да посети недостъпния Вадим Лазаркевич. Не посмях да дойда. Помислих, че погрешно съм си създала един идеален образ за Вас и че вероятно славата е изиграла своята роля и е направила от прекрасния човек един бездушен манекен. Предполагах даже, че са Ви извели от ателието Ви и са Ви поставили на професорската катедра, за което бих Ви простила. Ако пуснехте четката, за да я поставите и движете чрез ръката на студентите, би било правдиво, защото Вашето изкуство не трябва да умре с Вас. Идвайки при Вас преди няколко дни, преполагах, че ще трябва опипом да разкрия душата Ви и колко голяма беше радостта ми, когато още с запознаването Вие сам се разкрихте пред мен като широк екран, характерно за всички прями и честни натури и разбрах веднага, че копието, което съм си съставила за Вас в съзнанието съвпада напълно с оригинала и че заслужено съм Ви обичала. Нека госпожа Лазаркевич не ревнува от това. Аз обичам у Вас твореца и човека, а от мъдрите съвети и утеха, които ми дадохте, когато бях при Вас, Ви обикнах и като баща. Изненадах се много и страшно възмутих от това което ми казахте за отношенията на някои среди към Вас. Нима ще трябва да се повтарят вековните грешки към талантите, които приживе се огорчават а след смъртта се величаят, но аз от своя страна Ви казвам: горе главата! Вие трябва да обичате и се радвате на живота, заради тези на които сте го посветили, а тези са много, много.

Вадим Лазаркевич, вярвам че ще Ви отегча с това дълго писмо, което нарочно пиша с машина за да стане по-кратко, но желанието ми да беседвам с Вас е безкрайно, па макар и чрез писмо. Ще се стремя посредством едни връзки да се приближа до София заедно с детето си макар и първовременно в някое близко село, в което ще работя като сестра и тогава ще искам да Ви видя пак и да ми разкажете за Вашия дълготворчески живот. Това се налага и за детето ми, което трябва да продължи френския език, за мен на която ми е необходимо спокойствие и за моето скромно творчество, за което се налага да бъда близо до издателствата. В Пловдив имам само една квартира от стая и кухня и то в една антика от турско време, две сестри омъжени и заети всяка с семейството си и нищо друго.

Прекратявам и ще чакам да ми пишете.

Ваня Ал. Брънакова
ул. „4-ти януари" № 38
Пловдив

ДОКУМЕНТ № 600

Статия „Художествената традиция Лазаркевич” от Росица Крупева, публикувана във в. „Дворянски вестник”, бр. март-апр. 1995, с. 5. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 55, л. 3.

ХУДОЖЕСТВЕНАТА ТРАДИЦИЯ ЛАЗАРКЕВИЧ

Поколения български деца са израсли с илюстрациите на художника Вадим Лазаркевич.
Над 500 илюстрирани книги за деца и възрастни! Кое дете не е държало в ръцете си списанията „Детска радост”, „Светулка” или „Детски живот”, затаило дъх и вперило поглед в шарените „страшни” или весели картинки?
Творчеството на Вадим Лазаркевич е познато и обичано в цяла България, името му е така здраво свързано с българската културна традиция и „звучи” така български, че на човек му е трудно да повярва във факта, че всъщност Лазаркевич не е българин.

Вадим Лазаркевич е роден на 28.II.1895 г. в Белая церков – Украйна, **в семейство на потомствени дворяни от литовски произход и традиционна кариера на артилеристи.** Не случайно на семейния герб са нарисувани стрела, полумесец и отдолу два кръстосани топа. Бащата на В. Лазаркенич е завършил първоразрядното Московско военно училище и офицерската артилерийска школа. Той е бил теоретик в областта на артилерията, издал е учебници, а таблиците за стрелба на Лазаркевич са използвани даже и по време на Втората световна война! Сред боевите награди на генерала от запаса Лазаркевич – шеф на артилерийската школа в Новочеркаск, са ордените **„Св. Станислав”, „Св. Анна” и „Св. Владимир”**, като началник на артилерийски мисии при румънската армия му е присъден орден **„Корона на Румъния”** и пожизнена пенсия, от която той се отказва.

Синът, Вадим Лазаркевич, завършва през 1913 г. Втори кадетски корпус в Петербург, но се откъсва от традиционната военна кариера на рода. Постъпва в клас по художествена архитектура в Петербургската академия. 1915 г. е мобилизиран като запасен артилерийски офицер поручик и командир на батарея. Воюва до 1920 г., между атаките рисува епизоди от войната и военния бит. По време на Гражданската война В. Лазаркевич е **в състава на Донската армия.** С тази армия попада през 1920 г. **в Крим,** където след ожесточени сражения тя е изтласкана в морето. Части от армията се евакуират с кораба **„Ел Пидифор”** и отплават към **Цариград и Галиполи.** Един месец корабът стои на Босфора, но там отказват да приемат бежанци и Лазаркевич – баща и синове, се прехвърлят на руски търговски кораб, който ги закарва до Варна. Там също отказват да приемат бежанците и ги изпращат в Бургас. В Бургас те предават оръжието си на френските власти и под натиска на френските военни кораби най-после се съгласяват да ги приемат в **Поморие**. Прехвърлят ги с лодки на пристанището и ги разделят на 4 групи. Около 50 души натоварват оскъдния си багаж на каручки и потеглят за **Несебър**. Отначало ги приютяват в основното училище на града, после ги разпределят по квартири. Вадим Лазаркевич започва да **рисува рекламни табели** за магазини и още първата нарисувана фирма предизвиква сензация. Поръчките нарастват. Семейството се занимава и със земемерна дейност, създава инженерно бюро.

Лазаркевич – баща купува два фотоапарата и става професионален фотограф в Несебър. През лятото, в курортния сезон, има много поръчки. Той прави снимки на старинните несебърски църкви, сътрудничи на археологическия музей, занимава се с консервация на стариите. **Именно на Лазаркевич дължим документирането на атмосферата на старинния Несебър в онези години.** В предговора на книгата си „Месемврийски църкви” – 1932 г., под редакцията на Богдан Филов, се изказва специална благодарност от архитект Рашенов на запасния генерал Лазаркевич за представените фотоматериали. По-късно той си купува къща в Несебър живее там до смъртта си през 1848 г. Синовете се преместват в София. В. Лазаркевич - син спечелва конкурса на издателство „Паскалев” – едно блестящо начало на творческата му кариера.

Росица КРУПЕВА[12]

11. МИХАИЛ МИРОНОВИЧ МАЛЕЦКИЙ /1900-1991/

ДОКУМЕНТ № 601

Творческа автобиография на Михаил Малецки. София. [80-те години на XXв.]. Чернова. Ръкопис.
ЦДА ф. 1892К, оп. 1, а. е. 1, л. л. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 8г., 9, 9г., 10, 11.

Роден съм в гр. Кобеляки, Полтавска област, УССР през 1900 г. Още с ученическите ми години се интересувах много от работа на иконописци техните начини на работа и рецептури и рисувах макар и неопитно още. Пристигайки в България в началото на 1921 г. започнах да работя приложно изкуство /приготвях декорации с шаблони, и даже правех рисувани фирми и др./ изобщо каквато се намери работа от подобен род. При Фриц Улбрих Зибрански започнах да уча. Същата година до 1924 г. през август 1925 година пристигам в София и започвам да се занимавам с икони-като същевременно слушам лекции на проф. Митов, Харалампи Тачев, проф. Мутафов, а през 1930 г. откривам постоянна изложба за приложни и изящни изкуства на [пресечката на] ул.[ците] Алабин и граф Игнатиев, която продължи една година. През 1931 г. работя като художник в Театър Ренесанс и продължавам да работя и иконите. В същото време има конкурс от фирмата Май в Дрезден, нарисуване на икони оригинали за напечатване. По договор нарисувах православни икони 28 броя между които български просветители Кирил и Методий, Иван Рилски и Димитър Солунски, Св. Петка, които бяха разпространени в много страни и в големи количества Нашата църква и до сега се ползва с тези икони. Някои указания в работа на портрети получих и от Петко Стоянов портретист, работил в Съв. съюз до 1924 г. и е бил ученик на Репин.

От Изпитна комисия при Св. Синод по иконописство получих едва в средата на 4-то десетилетие разрешително и за зографисване на храмове. В Комисията е участвувал и Господин Желязков ученик на Репин и може би единствен у нас дипломиран иконописец завършил в Русия академия и отдел по иконописство. Беше много строг в оценка и на изпитите пропускаше само по един – двама души. Имахме дружество по иконописци и резбари в България, членовете бяха проф. Стефан Иванов, Н. Маринов, Баджов, Харалампи Тачев и др. Аз бях един от най-младите. Членувах и в дружеството на Руските художници в България и участвувах в устройвани от д-во изложби, преимуществено с портрети.

Имаме студио и вечери[те] често работихме над моделите.

През този период работих икони, плещеници, хоругви и др., малко отделях време и за портрети. През това четвърто десетилетие получавах съветска литература от Д. Н. Каплик, А. Рыбников, пластическая анатомия Лысенков 1925 г., К. Юон О живописи 1937 г., Елементарный курс ..... С. С. Алексеев 1939 г. и др., за техника на живопис, реставрация и др. и попълвах моите знания с най-нови работи.

Но стават бомбардировки на София и аз се евакуирам в Б. Слатина. През август 1944 г. получавам писмо от министерството на благоустройството да се явя в София да започна реставрация на Руската църква. Никой от специалисти ни не се наемал, а и аз не съм правил такъв сложен и труден обект, паднала 500 кгр. бомба дала доста голями поръжения. Освен това централна неразрушена част била черна от саждите, а тия саждите боя пускаше поради това, че е работено с емулсия в състава на която има и оцет. Кубето бе изместено на 2-3 см. в пояса на прозорците. Иконата Св. Николай Чуд.[отворец] през която водата текла и измивала живописта. Трудна е била задача как да бъдат почистени от прах и саждите без да се изизчисти и живописният слой. Настоявах да се заема с работа и защото Моят стил на работа е подхождал на тези стенописи на професор В. Т. Переминов. Наложи се да се съглася и направихме договор. И веднага започнах работа. Първо да направя копия на стенописи, които всеки момент се очаквало да паднат, а на 8 септември позлатявах вече 11 плочки нови на кубето които бяха пострадали от бомба. Запомних това защото в градинката срещу во-

енният клуб станала престрелка и коршуми удряха в кубето. Едва успях да сляза по един ред дъски. Скоро обьекта бе прехвърлен към дирекция на възстановявание и като мина зима на 12. IV. 45 г. бях поканен да направя договора с дирекцията и ми назначиха вещо лице. Директора на Художествената академия проф. Дечко Узунов, който наблюдавайки как прецизно и старателно честно работих не ми направи нито една забележка. Тук именно започнах работа на научна основа. Целият процес на работа в снимки, анализи на кирпичи мазилка и бои, правене на копии и тяхното възстановявание на новостроената част. Всичко беше свързано с нередности защото София още беше празна. Само една лаборатория намерих да ми направи услуга да правя анализи. Аз се страхувах да не направя некои грешки които правиха преди мен и не документираха обьекта на работата си.[13] Обикновено работех по 16 часа на ден. Имах лампи по 500 свещи небесен цвят, които даваха дневна светлина. / Пет ултравиолетови/ защото те ми помогнаха след почистване от сажди и прах да проявя патината на някои образи, които са работени с емулзионна темпера в състава на която е имало масло или даже възможност и чисти блажни бои неразтворими даже от спирта. Явление както после се убедих подобно както и в иконите от Самарско знаме. Влагата и саждите с серните отложения повлияха на оловната боя и именно тя даде това почернявание. Само че тук послужих с проявяване с лампите. А на иконите от Самарското знаме с лъчите на слънцето. Но за жалост това почерняване пак се връща след известно време. Ако стоят при подобни условия както и по рано църква сияеше. Комисията я прие без една забележка, както се пише в приемателен протокол, по нареждане на Руския патриарх Алекси ми е издадена грамота за изключително добра работа. Но минаха пак 35 години и пак стана също опушване и почернявание. Сега при почистването специалисти от Института по паметници на култура не можаха да се справят и стенописите останали мрачни. Предполагам че това почернявание ще бъде прогресивно. През период 1948-1950 направих стенописи в църква Св. Георги в София. Първата половина на църквата за жалост при препокриване на покрива свалиха киримидите и в течение на една седмица кубетата се пълниха с вода от проливин дъжд и се повреди голяма част от стенописите. Опушени от печките и свещите. Жалко бяха слънчеви. Така каза проф. Ст. Иванов при пристигането си./ През това десетилетие имам направени и доста портрети. Между които на Екзарх Стефан , артистка Душка Ганева, два автопортрета, два на жена ми, на Табакова, портрет майката на скулптора от Пирот и други. За конкурса два оригинала на икони по Св. Иван Рилски по случай хилядолетие /1946/ от смъртта му одобрени от комисия. Участвували художници над 40 души. Напечатани от по малката ми икона.

Идва 1955 година бях поканен да нарисувам копие на иконите от Самарското знаме. Те бяха почерняли и неразбираеми. Не се поддаваха на почистване с никакви средства. Спомних че древните гръцки художници са излагали на слънце картини и те се проявявали така ясно че птиците се събирали да кълват нарисуваните по тях грозде.

Подложих за 15 минути само иконите на слънчевите лъчи и наблюдавах как се проясняваха като фотографии в ваната и станаха като нови свежи. Между ресните на Богоматер имаше надпис която съм прочел като Сомоков произтичаща от корена на думата „сом", а не сим – първородният син на Ноя. Когато написахме в Куйбишев – Пращай ни неговите снимки и че се е казвал „Симаков". Така че на първите две копии е надпис Сомаков. В същото време е направено и копие на знамето на Филип Тотю, а оригинала на Самарското знаме за да се прекрати процеса на тлеене поставихме в рамка между две стъкла херметически затворено докато се реши какво ще се прави с него. Мерки ще се вземат окончателно за неговото запазване. Едновременно ми бе дадена задача да направя мостри за консервация и дублирание на тъкани по метода на Н. Семенович от Ермитаж. След одобрението им от комисията ми бе възложено да реставрирам и дублирам знамето на габровските доброволци от 1885 г. което и до сега редовно се експонира и е в добро състояние. А през Август 1957 год. започнах работа в музея и се сложи началото на първото у нас реставрационно ателие за разни видове експонати при Н.[ационалния] В.[оенно] И.[сторически] М.[узей].

Една от първата ми работа в музея е била укрепвание и дублиране иконите от скъпи опълченски знамена работени от много добри руски художници, те бяха доста повредени скъсани, напукани потъмняли а някои и избелели на някои боите ставаха прозрачни, като на иконата Александър Невски от знамето на 5 опълченска дружина. Най напред силно почерняваше и после прогресивно става

прозрачна. Това което се виждаше как художник работил отначало по ризницата с кафяви контури на плочки после не харесвал и ги покрил с небесен цвят боя, а отгоре скобички. От трите страни на кръста тази боя бе почерняла. По дрехите забележимо боята ставаше прозрачна. Тук именно попаднах на един изключително рядък случай когато оловната бяла боя най напред почернява и след десетки години става прозрачна като лак. Минали 25 години и сега чернотата покрай кръста стана прозрачна. Плочките, които виждахме с рентген сега ясно виждахме с невъоръжено око, а след други 25 години още виждахме вече само плочките.

В направеното тогава копие до сега изменения не настъпиха. Копие на иконите бяха направени и на други няколко опълченски знамена, а старите укрепени. Необходимост да се направят копии се е наложила с цел оригиналите да бъдат пазени в фондовете при необходими климатични условия, а копии да се експонират. Едновременно започна и работа по реставрация и направа на копии на знамена. И от Руската изложба с сюжети от Освободителната война 1877-78 г. успях да нарисувам три копия на картините от Верещагин: пост край горите, от Дмитриев Оренбургски: Скобелев в атаката и превземане на зелените гори.

От следующа друга съветска изложба нарисувах копие от картината на Осенев „Първата дума на съветската власт”(Край будката). От картината на П. Морозов „Хвърковатата чета” съм направил две копии. На портрета на Раковски от сако едно копие, а оригинала дублирах с тюл през който се чете надпис с туш: подарява на Българското читалище „Братска любов” .....Димитри Ценович 1969 октомври 26 от картина на Стоян Венев „Прощаване” едно копие и др. Портрет на Филип Тотю направих с восъчни бои енкаустични. 5-6 години работихме знамена по метода на Н. Семенович. Самарското знаме бе изпратено в Москва през 1962. Го донесе М. П. Рябова, която го е реставрирала. Тя ни показа по-усъвършенствуван вече този метод... Но и той имаше някои недостатъци слабо залепване на дублировъчната материя, ако багрила не са стабилни двете материи не може да овлажнявате и др. и аз търсех некакъв по стабилен начин на работа. Специалистите Р. Сидерс, С. В. Уитенбогарт и И. Леене получили изкуствена смола поливиниловият алкохол и установиха нейното добро качество – обратимост след дълъг период от време тя може пак да се разтваря. Но у тях дублирането на тъкани още не било усъвършенствувано, овлажнявайки с 6-10% разтвор на поливинилалкохола оригинална и дублировъчна материя не даваше здраво залепване, потъмняваше материя и др. В Съветския съюз вече започнаха да добавят в клей п-алкохол и получиха добри резултати при дублирането на картини. Непрекъснато правих разни проби, с желатин, клейстер гумиарабик полиетилен и др. Най добри получих с п-алкохол като приложих пара и направа на филм върху дублировъчна материя. Залепването на двете материи с пара даде изключителна здравина и еластичност, голяма прозрачност на филма, начинът на работата е бърз разтворимост ако е необходимо да се раздублирва след 20 години само една-две минути. Направени по този начин знамена в Н.[ационалния] В.[оенно] И.[сторически] М.[узей] Н. след изминалите 20 години не дадоха никакви изменения. Този метод приложим, освен за разни видове тъкани, за дублиране на акварели, графика, картини, грамоти, писма и др.

С този метод бяха реставрирани плата и колани от саркофага в Плиска от Омуртагово време, от саркофага в Бургас II век три вида плат и консервирана коса от глава на римлянин

от с. Дебнево парчета сърмена тъкан.

от с. Станево лентата

от с. Смочан от I в. тъкан

от Търговище сърмена тъкан от XIV век от Крумово кале

от с. Войвода IV век плат и много други работи.

С реставрация и направа на копия на тъкъни бяха запознати две художнички, три химички и работа в ателие на музея вървеше с бърз темп. Преди 1965 г. се налагаше да направя реставрация на балтона на Раковски повреден от молци. Приложих мъх от подобна материя и п. алкохол. Балтона се експонира и до сега без изменение. На албум-грамотата на капитан Райчо Николов издадена от император Ал. IV-и на акредитивно писмо на Найден Геров направих копие, на разни по съвременни писма също. Реставрирах и такива работи като като лодката на генерал Драгомиров, седлото на

поп Грую, за изложбата 90 г. от Освобождението реставрирах и консервирах експонатите от метал и дърво.

Много десетки знамена са реставрирани от мен и са направени техни копия за Н.[ационалния] В.[оенно] И.[сторически] М.[узей], за музеи на революционно движение в София, Пловдив, Варна, музей на възраждането и рев.[олюционните] борби в Пловдив, музеите [в] Клисура, Брацигово, Ловеч, Троян и други градове. Правени са и възстановки на знамена: като знамето на Хр. Ботев в Н.[ационалния] В.[оенно] И.[сторически] М.[узей], на Левски Карловски таен революц.[ионен] комитет /търсените от мен в течение на 12 години/ и възстановено е почти 100% точност на прилика на дрехите реставрирана е униформа на четник на Бенковски за Пловдив и Клисура с направа на копия на Юрданка Николова и други.

За реставрираните експонати от Н.[ационалния] В.[оенно] И.[сторически] М.[узей] и Националния музей на революционното движение нямам у мен оставени дубликати на разни работи, а упоменавам само някои от тях, а за тези два музея и за Ловеч сам направил най-много работи.

С моят метод по тъкани в ателието на Н.[ационалния] В.[оенно] И.[сторически] М.[узей] и Националния музей на революционното движение нямам у мен оставени дубликати на рестав[рирани] работи, а упоменавам само някои от тях. А за тези два музея и за Ловеч съм направил най-много работи.

С моят метод по тъкани в ателието на Н.[ационалния] В.[оенно] И.[сторически] М.[узей] сега се работи много фино и прецизно изпълнявани от химик реставратор Кръстева и консерватор Мария Петкова. Подготвих и химичка за Института на паметници на култура. Бъдейки като член на реставрац.[ионния] съвет при Н.[ационалния] В.[оенно] И.[сторически] М.[узей] аз ги запознах с най-новите ми постижения за усъвършенствуване на моят метод по реставриране на тъкани.

В последно време съм направил портрети на Бълг.[арския] Патриарх Максим, на четири синодални митрополити, на проф. А. Атанасов хирург и неговата съпруга в къщи колекцията ми портрети на Левски, на Ю.[лия] Вревская и др., цветя, натюрморти, няколко десетки броя. Имам портрети в Съв.[етския] Съюз, Франция, Германия, Чехия и Югославия.

По църквите имам много десетки икони, разпятия, плещеница хоругви и др. без подписи.

Случвало ми се да попадам на интересни работи. Изпращат ми знаме от Нац.[ионалния] музей на рев.[олюционното] движение да го консервирам и ако може да го разчета, открих видима част от една буква и по нейните размери и стил можах в течение на една седмица да открия съдържание на надпис: „този, който не работи не трябва да яде – не трябва да управлява”.

През целият ми живот аз непрекъснато работих с особена любов се увличах да продължавам живота на ценни експонати които бяха обречени на изчезване.

В едно кратко изложение не могат да се разкажат всички подробности за работата ми особено в течение на тези 20 години но за всичките ми реставрации по музеите е оставена пълна документация от където се вижда с подробности и количества за извършена от мен дейност.

Не се съмнявам че и моите следовници ще продължат да работят с същата любов и честно отношение по запазване на музейните ценности които имат важно значение за патриотично[то] възпитание на подрастващите поколения.

По време на съвместна ми работа с млади специалисти моят съвет към тях е бил един – помнете че всяка загубена прашинка от оригинала не можете да върнете с никакви съкровища и скъпоценности на света.

Много от спасените експонати щяха до сега да се погубят, но ето минават тридесет години, а те остават в същото състояние в което бяха направени.

Безкрайно щастлив съм че можах да допринеса с нещо за запазване на тези светини и старините на България и че моят труд е признат от обществеността като полезен.

ДОКУМЕНТ № 602

Биографична справка „Талантлив художник-реставратор” от Димитър Димитров за художника Михаил Малецкий, публикувана в сп. „Гражданска отбрана”, год. VIII, бр. 2, 1978, стр. 12. София Печатно.
ЦДА ф. 1892К, оп.1, а. е. 51, л. л. 91г..

ТАЛАНТЛИВ ХУДОЖНИК-РЕСТАВРАТОР

По време на честването на 70-годишния юбилей на художника Михаил Малецки проф. Георги Богданов с основание го охарактеризира като „основоположник на научната реставрация у нас”. Той посвети своя талант и най-хубавите години от живота си на прераждането и увековечаването на множество картини, бойни знамена, дрехи на бележити личности и на борци за свобода, икони от минали столетия.

Сега годините са понатежали, но работата не прекъсва и спомените бистрят изминатия път. Особено продължителна е работата му по възстановяването на Самарското знаме. Тази национална светиня дължи продължението на живота си благодарение на неговата настойчива намеса. Не помалко значение има и възстановяването на знамената на Карловския таен революционен комитет и на брациговските въстаници от 1876 г., на четата на Бенковски, на лични вещи на народната героиня Йорданка Николова, които трогнали художника с дълбокото естетическо чувство на партизанката и много други.

За неуморната си работа Михаил Малецки е награждаван с орден „Кирил и Методий” – I и II степен, и с много други отличия. Но най-голяма награда за него са оцелелите и съхранени за поколенията стотици експонати, минали през ръцете на художника-реставратор, които днес се съхраняват в Националния военно-исторически музей, в музеите в Пловдив, Ловеч, Стара Загора и на други места, където стотици посетители се срещат със съхранените от него мигове на истината. Във връзка с юбилея от Освобождението на България поместваме спомени на художника за неговата патриотична дейност по спасяването на реликвите на родината.

Димитър Димитров

ДОКУМЕНТ № 603

Спомени от Михаил Малецкий „Спасяване на знамената”, отпечан в сп. „Гражданска отбрана”, год. VIII, бр. 2, 1978, стр. 12, 13. София Печатно.
ЦДА ф. 1892К, оп.1, а. е. 51, л. л. 91г., 92.

СПАСЯВАНЕ НА ЗНАМЕНАТА

Спомени от МИХАИЛ МАЛЕЦКИ

Бойните знамена по време на войната неведнъж са спасявани във вихъра на люти битки, те са повдигали духа на бойците, дарявали са ги с победа. Но има една друга, малко позната на хората битка-спасяването на знамената в мирна обстановка. Тя не е свързана с кръвопролития и човешки жертви, за това спасяване не се говори много, но то е така необходимо, както и в боя. Защото хората и събитията отминават, но остават веществените доказателства за техния подвиг. Те трябва да се съхраняват за възпитанието на поколенията.

У нас преди 9.IX.1944 г. не бяха създадени школи за подготовката на специалисти-реставратори и когато се заех с тази дейност, налагаше се да ползувам опита на различни компетентни източници. Първите ми стъпки бяха в иконографията, чиято технология изискваше умение да се справям и с реставрации на картини, икони, плащеници, хоругви. По-сериозно с реставраторското изкуство

се заех в края на 1944 г., когато Министерството на благоустройството ми възложи да реставрирам и възстановя стенописите в Руската църква „Св. Николай Чудотворец" на булевард „Руски" в София, която беше засегната от бомбардировките.

Справих се с възстановяването на стенописите и през 1955 г. ме поканиха да нарисувам иконите за копие на Самарското знаме, намиращо се в Музея на руско-българската бойна дружба (сега Национален военно-исторически музей). Да си призная, въпреки набрания опит приех с известен страх и съмнение изпълнението на тази задача: ще успея ли да възстановя светинята, за която са загинали толкова хора? Ще предам ли на поколенията знамето, под което геройски са пролели кръвта си хиляди руски воини и български опълченци? Проявих иконите от оригинала, който беше вече потъмнял от времето. Изненадани открихме фамилното име на автора- художник на знамето – Симаков.

Наложи се за кратко време да прекъснем работата, защото незабавно трябваше да направим копие от знамето на четата на Филип Тотю по поръчка на полковник Марин Михов – тогавашен началник на Военно-историческия музей. Той остана доволен от работата ми. Не щеш ли, един ден ме извика в стаята си, по лицето му беше изписана тревога. Какво ли е станало? После разбрах, че не може да намери специалист, който сериозно да се заеме с реставрация и консервация на множеството бойни знамена, които прогресивно се разлагаха и ставаха на прах. Побъбрихме за туй-онуй и през цялото време на разговора се набиваха в очите ми неспокойните пръсти на ръцете му, които сякаш настоятелно търсеха някаква опора. Предчувствувах какво ще каже, но когато ми предложи да започна работа в музея като художник - реставратор, поколебах се: ще се справя ли? Ще оправдая ли доверието? Спомням си, че в първия момент смотолевих някакво извинение, все още нещо ме възпираше с отговора. Опасявах се от изискванията на строгата военна дисциплина. „Помисли добре, казва ми полковник Михов и се усмихва, работата е отговорна, но пък какъв простор за творчество ще имаш!"

След време полковник Михов замина в Съветския съюз и от Ермитажа донесе книга, в която с радост открих статията на Н. Н. Семьонович „Реставрация музейных тканей". Той ми я даде с молба да я проуча и да направя някои проби. Пробите излязоха сполучливи по оценка на комисията, в която влизаха и специалисти химици. Веднага ми беше възложено да реставрирам и дублирам знамето на габровските доброволци от 1885 г.; което беше доста изтляло. Мисля, че го направих добре. Знамето и сега се експонира в музея и се е повредило.

След възстановяването на знамето полковник Михов настоя да започна работа в музея и през август 1957 г. постъпих като реставратор. Тук се поставиха основите на първото у нас реставрационно ателие за разно видове музейни експонати.

Трябва да уточня, че след като изработих копието на Самарското знаме, през 1955 г. с цел да се прекрати процесът на разлагане с механически повреди на оригинала, по мой съвет, той бе поставен между две стъклени плоскости с плътна рамка, за да спре достъпа на въздух и да се запази знамето невредимо, докато се реши въпросът как и къде да бъде реставрирано.

След като започнах работа в музея, първата ми задача бе да дублирам и укрепя иконите от скъпи опълченски знамена, работени от много добри руски художници. Тази работа не търпеше отлагане, защото някои оригинали бяха доста повредени: скъсани, напукани, потъмнели, избелели, на някои боите им бяха станали вече прозрачни. Например поради това, че иконата на Александър Невски от знамето на V опълченска дружина е работена върху мушама от кафяв цвят – слоят на боите постепенно потъмня, стана прозрачен и кафявият цвят на мушамата прозираше. При опитите забелязах изключително рядък случай – оловната бяла боя прогресивно се изменяше в прозрачна. Продължих изследванията си и те дадоха резултат. Оттогава са минали двадесет години и сега ние можем да проследим настъпилите изменения както в оригиналните икони, така и в копията им. В процеса на работата се уверих, че да се въвеждат копия не само на иконите от знамената, но и на самите знамена, е било сторено с благородната цел да се запазят невредими за продължително време самите оригинали. Оригиналите сега се съхраняват във фондовете на музеите и не се допуска местенето им от едно място на друго, тъй като иначе биха се засилили процесите на разлагане от ултравиолетовите и инфрачервените лъчи, от серните отлагания, праха и механическите повреди, които съкращават живота им.

Изработих доста копия на картини със сюжети от Освободителната руско-турска война, копия на ценни грамоти и писма пак със цел да се запазят оригиналите. Работил съм и възстановки на знамена, както знамето на Карловския таен революционен комитет, извезано от Мария Ганева по поръчка на Васил Левски, знамето на четата на Христо Ботев, а също и знамената от по-съвременни революционни събития.

Казах, че започнахме реставрация на знамена по метода на Н. Н. Семенович. Няколко години работихме по неговия начин. Самарското знаме беше изпратено на консервация и реставрация в Съветския съюз и беше изпълнено с изключително умение и майсторство. След реставрацията му у нас дойде специалистката Маргарита П. Рябова, която го е реставрирала. Тя ни запозна по-обширно с метода на Семенович. С този метод бяха спасени доста знамена, въпреки че и той има някои недостатъци: слабо залепване на дублировъчната материя с оригинала.

Имаше и други въпроси за решаване. Поради липса на достатъчно място във фондовете на музея за удобно разполагане на експонатите, знамената се натрупаха едно върху друго и при разместване се получаваха отлепвания на фрагментите. Налагаше се отново да се нанасят поправки на повредените места. Разтревожен за бъдещето на ценностите, аз непрекъснато търсех нови средства за опазването им, правех безброй опити с изкуствена смола, поливинилалкохол, който като обратим и неутрален материал ми даде най-добри резултати. Холанските специалисти Р. Сидерс, С. В. Н. Уитебогард и И. Леене проучили тази смола и установили, че е най-подходяща за тази цел, но у тях дублирането все още не е усъвършенствувано.

В Съветския съюз при реставрация на картини в клей бил добавян поливинил-алкохол, който дал добри резултати. От 1963 г. непрекъснато изпробвах възможностите на тази смола, която все повече ме изненадваше. Приложих пара и направих филм върху дублировъчна материя, като през влажна кърпа леко приглаждах за по-здраво прилепяне. Така материите не се оцветяват, оригиналът не потъмнява и се придава естетически вид на експоната. По-късно това дело беше признато като авторски метод от Института за изобретения и рационализации.

Десетки знамена са реставрирани от мен и са направени техни копия за Националния военно-исторически музей, за музеите на революционното движение в София и Пловдив, Музея на възраждането и революционните борби в Пловдив, музеите в Клисура, Брацигово, Ловеч и други градове. Ще бъда безкрайно щастлив, ако съм допринесъл с нещо за опазване на светините и старините на България. Много от тези знамена щяха да се погубят. Но ето, минаха две десетилетия след реставраторската работа и през това време не са настъпили никакви изменения по тях. Изменения няма и при други мои реставрирани експонати като балтона на Г. С. Раковски, реставрирани през 1965 г. с подпълване на мъх от подобно сукно в изгубените фрагменти. (Подробности виж в статията, публикувана в Известия на Националния военно-исторически музей, том I, 1975 г.)

Реставрирах дрехи не само на възрожденци, е и на редица изтъкнати дейци от този век. Особено ценни за мене са експонатите – лодката на генерал Драгомиров, седлото на поп Грую и други. Много грижи ми създадоха копията на грамотите на капитан Райчо Николов, акредитивното писмо на Найден Геров и много писма за значими събития.

В едно кратко изложение, разбира се, не могат да се разкажат всички подробности по работата ми в течение на тези двадесет години. За всичките ми реставрации по музеите е оставена документация,[14] откъдето се вижда с подробности извършената от мен дейност.

Националият военноисторически музей сега има подготвени от мен специалисти (а и на други няколко места), на които са предоставени възможно най-добри условия за работа в реставрационно ателие. Не се съмнявам, че и моите следовници ще продължат да работят със същата любов и честно отношение по запазване на музейните ценности, които имат важно значение за патриотичното възпитание на народа и на подрастващите поколения. По време на съвместната ми работа с млади специалисти моят съвет кам тях винаги е бил един: помнете, че всяка загубена прашинка от оригинала на експоната не могат да я заменят и най-големите скъпоценности и съкровища по света.

ДОКУМЕНТ № 604

Пощенска картичка от Дмитро Степовик до Михаил Малецкий с поздравление за 88 - та годишнина от рождението му. Киев. 21. 10. 1988. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1892К, оп.1, а. е. 107, л. 5.

Київ, 21.10.1988.

Дорогий Михайле Мироновичу!

Сердечно поздоровляю Вас з 88-річчям від дня народження і бажаю Вам довголіття і доброго здоров`я – як від себе особисто, так і від усіх Ваших земляків – українців і зокрема, полтавців!

Многи поздрави, благодарността и хубави пожелания на супруга Ви Мария и дъщеря Лиза.

Вашият – Дмитро Степовик от Киев.

ДОКУМЕНТ № 605

Статия – творчески портрет „Михаил Малецки дух немирен" от Николай Труфешев, отпечатана в сп. „София", бр. 10, окт. 1990, год. 12., стр. 32, 33. София. Печатно.
ЦДА ф. 1892К, оп. 1, а. е. 23, л. 2.

МИХАИЛ МАЛЕЦКИ ДУХ НЕМИРЕН

Николай Труфешев

Живот, мерен с деветдесет години, е нещо удивително, а ако над пет десетилетия от този живот са отдадени на изкуството, това вече буди благородна завист. Художникът реставратор Михаил Миронов Малецки е останал на тази възраст енергичен, вдъхновен, работоспособен, здравомислещ и оптимист- нещо прекрасно и дай, боже всекиму! Като не броим затрудненията със слуха, този издължен на ръст човек е изпълнен с желание да разказва, да спори, да доказва едно или друго свое схващане за изкуството или за технологията на последното реставраторско постижение. Събеседникът усеща присъствието и на една по детски наивна доброта, доверчивост и душевна чистота, които подкупват. Как е успял да запази такова душевно равновесие в нашия напрегнат свят, е необяснимо. Може би цялостното отдаване на професията, може би дните, прекарани в ателието или в градината в подножието на Витоша, му помагат. Може би това състояние се дължи на всеотдайното присъствие на съпругата му Мария, „Маша", която минута след минута напомня на „Миша" да свърши това или онова, да полее цветята или да устои на даденото обещание да се яви на комисия за приемане на поредното реставрирано знаме реликва...

Обръщението „Миша" напомня за младежките години, когато съдбата праща Малецки от голямата земя на Полтавска област на УССР в България и в София. Стихията на събитията в началото на века го сродяват с българската култура. Тук той намира своето поприще в изобразителното изкуство. Няколко години /1921-1924/ учи живопис при Ф. У. Забрански, посещава в Художествената академия лекции на проф. Антон Митов и проф. Харалампи Тачев. В началото на трийсетте години се бори с кризисната ситуация на десетилетието, създава колекционерски магазин за творби на изкуството и става художник на театър „Ренесанс". От 1955 до 1975 г. е необикновен чиновник в Министерството на отбраната. Истинското си призвание Михаил Малецки намира, когато става реставратор и основател на ателието за реставрация във Военно-историческия музей в София. Започва истински през 1944 г. когато е извикан да реставрира стенописите в пострадалата от бомбардировките руска църква „Св. Николай Чудотворец". Поради специфичната сложност на задачата други специалисти не са намерени. На Малецки е предложено сам да се захване с този важен обект, като основният мотив е, че „Неговият стил на работа като иконописец е подходящ за стенописите

на църквата”. Миша отдавна си създал име като иконописец: с проекти за цветен печат на фирмата „Май”- Дрезден /1930-1936/, с икони за църкви, с копия от живописни картини на известни художници, например „Скобелев в атака” и „Превземането на зелените височини при Плевен” от Д. Оренбургски, картини от Верешчагин, Осенев, Морозов и др. Рисува портрет на екзарх Стефан /1946/, а по-късно и на патриарх Максим. Копира портретите на Юлия Вревска и на граф Игнатиев. Копията му съ тъй прецизни, че трудно биха могли да се различават от оригинала. Само неговата нравственост го предпазва да не спекулира. Паралелно се нижат собствени творби: портрети, натюрмортии, разбира се, икони за църкви, поръчки от Светия синод.

Художникът не е рисувач на образи, „преписани” от други творби, а съвестен изследвач на житието битието на отделния творец, познавач на всички изисквания на църковната догма, вдъхновен претворител на духовната мистика в епохата на светеца и легендата около него. Създава творби и на български светци: Св. Иван Рилски, Св. Св. Кирил и Методий /1930-1936/. Образът на Св. Иван Рилски е печатан в 1946 г. като юбилейна икона по случай хилядагодишнината на светеца. Икони на Малецки има в църкви в София, Варна, Пловдив и др.

В областта на реставрацията е специфичната му творческа изява. Тук той не е само интерпретатор на вече известни методики, рецепти и похвати, а истински творец, решен на рисковани опити и готов на дълголетни проверки. Много радост са му носили успехите при реставрация на различните музейни експонати от текстил, метал, кожа, дърво, хартия, както и на живописни творби, които е съхранил за столетията. Работи като ръководител на ателието за реставрация чак до пенсионирането си, а контактите поддържа дълго след това. През 1950 г., когато получава задачата да реставрира знамето на Филип Тотю и да изработи копия на иконите на Самарското знаме, творческият му дух не мирясва, докато не изработи пет копия на Самарското знаме, последното занесено неотдавна в далечния гр. Мурманск за тържествата по случай честването на братята равноапостоли Св. Св. Кирил и Методий през настоящата година. Заедно със скулптурната композиция на В. Гиновски се споменава и името на Малецки като спасител на оригинала на знамето.

Наистина има на какво да се радва този 90-годишен немирен дух. В 1972 г. получава авторско свидетелство за изобретение на метод за реставрация на тъкани. Чувства се горд с успеха си, не крие тайните си и публикува статии по реставрация в периодичния печат, в „Известия” на Националния военноисторически музей. Вече е готов ръкописът на голямото му изследване по теория и практика на реставраторското изкуство, озаглавено „Спасяване на музейни ценности”. Трудът му с право е оценен като постижение с изключително значение за творческата практика. Той е истинското огледало на извършеното от Малецки досега и отразява неговия опит и желанието му да го предаде на идващите поколения-дар от все сърце.

Стихията на твореца добряк, на съвестния майстор на реставрацията е консервирането на знамена, археологически тъкани, битово облекло от минали епохи, униформи на четници от четата на Г. Бенковски, на сърмени тъкани от средновековни крепости /с. Дебнево-Ловешко, с. Лазар Станево и др./. Колко вълнения и труд са му стрували реставрацията и консервацията например на човешка коса от римски саркофаг от II век! Запазени са благодарение на него знамената реликви на град Клисура от 1876 г., на Троянския революционен комитет от 1875 г., знамето на Брациговския въстанически пункт от 1876 г., на „разбунтуваните варненски жени” и други национални реликви. Задължение и професионален дълг е тяхното запазване.

Би било смешно да се мисли, че само творчески ентусиазъм и безгранично трудолюбие са достатъчни за изпълнение на подобен дълг към родината. Малецки е посветил много от своето време да намери научните основи на професията си. Богатата литература, с която съжителства почти всекидневно, разработки по прилагането на поливинилалкохола и по дублирането на тъкани, публикувани в трудове на чужди, предимно шотландски, автори му помага много. Той търси слаби и силни места в технологията, доразвива свои постановки за рецептите, методиките и прилагания инструментариум. Особено важна е методиката, с която си служи и която проверява десетилетия и чиито резултати търпеливо чака. Да се прави документация на експоната преди и след опита да се създава портрет за сравняване и доказване на резултата, да се препоръчва или да се отрича вече практикуваното е смелост, която той притежава. Консервационният процес е за него свещенодействие. Проверката след

20-30 години е доказателство, което може да радва и да изпълня професионалиста с гордост от успеха му. Например да се запази булчинската рокля или официална рокля от едно –две столетия преди нас е не само любопитна екзотика, но и необходимост за етнографската наука.

Реставрацията на стенописите на Руската църква в София и експонирането на автентичното постижение на В. Перминов бе едно от моралните задължения на Малецки. Със своя труд там той определи почти школа за нова методика. Интерпретира технологията за пресъздаване на живописните творби със свои оригинални хрумвания и благодарение на богатия си житейски опит. Опитът му стана наръчник за начинаещите художници. Ценни са усилията му да си отговори защо се унищожава живописта, разтревожен от прогресивното изчезване на живописния слой в картината. Реален пример е иконата „Александър Невски", чието изображение избеля от знамето на Пета опълченска дружина.

Не тече тихо времето на художника реставратор и днес, когато е вече на 90 години. Продължава да проверява и след 30 години направените предложения за спасяване. Търсен е и от други специалисти; търси го ръководсвото на Духовната академия „К. Охридски" винаги, когато става дума за жури за приемане на творби или за конкурс за реставратори. Малецки има и свои последователи ученици, които с удоволствие следват неговите мъдри съвети.

...Стои Малецки до телевизора. Другите гледат и слушат събитията на деня, той се обръща и търси с кого да сподели новороденатa си мисъл за бароковите влияния в иконата, за ролята на Рембранд в сътворяването на портрета днес, за тенденциите, които авангардизмът има, и голямото значение на класическото разбиране за красота и изкуство изобщо.

12. Д-Р МАРИЯ АЛЕКСАНДРОВНА МАНЬКОВСКА /1899 - /

ДОКУМЕНТ № 606

Доклад от продекана на Медицинския факултет в София до Академичния съвет за назначаването на д-р Мария Маньковска за асистент в Института по хистология и ембриология в София. София. [06. 1924]. Оригинал. Машинопис.
ДА- София ф. 994К, оп. 2, а. е. 289, л. 2.

МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ

ДОКЛАД

До Академическия съвет

от декана на медицинския факултет
за назначението на Д-р М. Манковска
за асистент при института по
хистология и ембриология

Факултетният съвет в заседанието си на 6. VI. 1924 г. по доклад на уредника на института по хистология и ембриология, редовния проф. Д-р А. Манковски, реши да се ходатайствува за назначението на Д-р М. Манковска временно за асистент при казания институт на място вакантно, до като за тая длъжност се яви кандидат българин-лекар.

Кандидатката е родена в гр. Киев, Русия, през 1899 г. Гимназиалното си образование е завършила в гр. Одеса а медицинското си образование е започнала при новоросийския университет в Одеса и го е завършила при Софийския медицински факултет за което притежава диплом за Д-р по медицина.

Въз основа на това факултетния съвет реши да се ходатайствува за назначението на Д-р М. Манковска временно за асистент при института по Хистология и Ембриология на място вакантно, до като за същото място се яви кандидат българин-лекар.

Моля Почитаемият Академически съвет да удобри това решение на Факултетния съвет.

П Р О – Д Е К А Н:
елипсовиден печат на декана на МФ

ДОКУМЕНТ № 607

Писмо от МНП, Отделение за средните и висши училища и университети до Ректора на Софийския държавен университет за уволнението на доброволната асистентка при Медицинския факултет д-р Мария Маньковска. София. 11.06.1929. Оригинал. Машинопис.
ДА - София ф. 994К, оп.2, а. е. 289, л. 42.

УНИВЕРСИТЕТ В СОФИЯ
Вх. № 1482 ДЕЛО № 1/29 г.
ПОЛУЧЕНО НА 11.VI.1929 г.

МИНИСТЕРСТВО
на
НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ
ОТДЕЛЕНИЕ ЗА СРЕДНИТЕ И ВИСШИ
УЧИЛИЩА И УНИВЕРСИТЕТИ
№ 15478
11.VI.1929 год.
ГР. СОФИЯ

До Господина
Ректора на СОФИЙСКИЯ
държавен университет

На № 5760

Изпраща Ви се, Господине Ректоре, препис от заповедта на Министерството под № 1890 от 8 юний т. г. досежно уволнението на доброволната асистентка при медицинския факултет Д-р МАРИЯ МАНЬКОВСКА

ПРИЛОЖЕНИЕ: препис от заповедта
печат на МНП НАЧАЛНИК НА ОТДЕЛЕНИЕТО: подпис не се чете

13. ПРОФ. АЛЕКСАНДР ФЬОДОРОВИЧ МАНЬКОВСКИЙ /1868-1946/

ДОКУМЕНТ № 608

Резюме от отчета на проф. Александр Маньковский за командировката му през 1923 г. София. 1923. Копие. Машинопис.
ДА – София ф. 994К, оп. 5, а. е. 24, л. 2.

КРАТКО РЕЗЮМЕ ОТ ОТЧЕТА НА ПРОФ. А. МАНКОВСКИ[15]
ЗА КОМАНДИРОВКАТА МУ ПРЕЗ 1923 г.

1. Събирането на човешки ембриологически (нормални и патологически) материал е работа мъчна и зависяща от много лица, условия и случайности

2. За да се организира тази работа трябва да се завържат връзки с болниците и перонала им, където има възможност да се получат ембриони. Тези връзки трябва да се подържат чрез неедно-кратни лични свиждания и опътвания

3. Необходимо е да се обикалят всички държавни болници дори и третокласните, понеже често пъти там се получават най-интересни случаи.

4. До сега посетих (някои повторно) следните градове: Видин, Лом-Паланка, Русе, Разград, Шумен, Белоградчик, Берковица, Фердинанд, Враца, Варна, Месемврия, Бургас, Созопол, Н. Загора, Ст. Загора, Пловдив, Кюстендил, Дупница, Радомир, Плевен, Г. Оряховица, Лясковец, Арбанаси, Търново, Казанлък и Шипка.

5. Освен в България (за моя сметка пътувах в Бесарабия (Румъния). Донесох от там няколко екземпляри и получих обещание от лекарите, че ще събират за мен ембриони до бъдещето ми посещение.

6. До сега съм събрал около 150 екземпляра, между които се срещат много редки и ценни в научно отношение

7. Необходимо е съдействието на Факултетния и академически съвети за да довърши организирането на едно ценно научно и учебно учреждение – ембриологически музей.

ДОКУМЕНТ № 609

Писмо от ректора на Софийския университет до проф. д-р Александр Ф. Маньковский за приложено изпращане на грамотата на командирския кръст от царския орден „Св. Александър", с който цар Борис III е наградил професора по предложение на министъра на просвещението за заслуги към българската медицина. София. 25.02.1929. Оригинал. Машинопис.
ДА-София ф. 994К, оп. 5, а. е. 24, л. 42.

М.Н.П.
УНИВЕРСИТЕТ В СОФИЯ
№ 1369
София 25.II.1929 г.

До Господина
Проф. Д-р Ал. Ф. Маньковски
Т У К

Уважаемий Г-н Професоре,

Особено ми е приятно да Ви предам тук приложената грамота на командирския кръст от Царския орден „Св. Александър", с който орден Н. В. Царят, по доклад на Господин Министра на народното просвещение, е благоволил да Ви награди, като сам лично Ви е предал ордена.

Като Ви сърадвам за това Височайше отличие, моля Ви, Уважаемий Г-н Професоре, да ми потвърдите получаването на приложената грамота.

Кръгъл печат на СУ

Р Е К Т О Р: подпис
С Е К Р Е Т А Р: подпис

ДОКУМЕНТ № 610

Благодарствено писмо от проф. Александр Маньковски до ректора на СДУ, проф. Г. Шишков по повод награждаването му с ордена „Св. Александър". София. 26.02.1929. Оригинал. Машинопис.
ДА- София, ф. 994К, оп.2, а. е. 340, л. 129.

До Господина
Ректора на Софийския Университет
г. Професор Г. Шишков
Т у к

Уважаемий Господине Ректоре,

С чувството на дълбоко уважение и признателност приех приложената към любезното Ви писмо под № 1369 от 25 того Грамота на Негово Величество, с която Той ме е удостоил с Височай-

шето си Внимание, като е благоволил да ме награди оценявайки моето скромно и преданно служение на втората alma mater. Като напущам с дълбока скръб и въпреки желанието си делото, на което посветих девет години от края на моя живот, ще остана винаги с дълбока признателност и почит към коронования Ръководител на Българският народ и Неговата страна.

Моля, да приемете, уважаемий Господине Ректоре, моята сърдечна благодарност за изказаното ми от Вас съчувание и – уверенията в най-добрите ми към Вас и уважаемите г. г. членове на професорската колегия чувства на дълбоко уважение, с които оставам.

София, 26.II.1929 г.

РЕДОВЕН ПРОФЕСОР: А. МАНЬКОВСКИЙ

ДОКУМЕНТ № 611

Писмо от декана на Софийския университет до ректора на университета със справка за прослужено време на проф. Александр Маньковски в Медицинския факултет в София. София. 10.12.1940. Копие. Машинопис.
ДА – София ф. 994К, оп. 5, а. е. 24, л. 46.

М. Н. П.
герб
СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ
Д Е К А Н А Т
№ 151

София, 10.XII.1940 год.

До Г. ректора на Университета

По решение на ф. с. от 5.XII. т. г. препращам Ви, Господин Ректоре, отправената до мен молба на г-н проф. Манковски, бивш уредник на Института по хистология и ембриология при Медицинския факултет, с ходатайство да се издаде исканото от г. проф. Манковски удостоверение, защото действително г. проф. Манковски е бил преподавател по хистология и ембриология и известно време и преподавател по анатомия, бил е уредник на Института по хистология и ембриология от 1 март 1920 г. до 15 февруари 1929 г., създал е същия институт и уредил в него един много ценен музей от хистологични и ембриологични препарати. Освен това г. проф. Манковски има заслуги за отпущане на значителни суми на теоретичните катедри при факултета от Рокфелеровата фондация тъкмо при уреждането на факултета.

Д Е К А Н:

14. ПРОФ. АНАТОЛИЙ КОНСТАНТИНОВИЧ МЕДВЕДЕВ /1863-1921/

ДОКУМЕНТ № 612

Писмо от ректора на Софийския университет до министъра на народното просвещение с молба за разпореждане за назначаване на Анатолий Медведев, редовен професор в Новоросийския университет като преподавател по физиологическа химия при Катедрата по физиология в Медицинския факултет на Софийския университет. София 23.07.1920. Чернова. Машинопис.
ДА – София ф. 994К, оп.5, а. е. 17, л. 3.

М.Н.П.
УНИВЕРСИТЕТ В СОФИЯ
№ 6343
София 23. VII.1920 год.
С притурки

До Господина
МИНИСТРА НА НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ
тук

Като прилагам при настоящето си преписи от доклада на декана на медицинския факултет от 17. юний т. г. и тоя на проф. В. Завялов, съгласно решението на съвета на медицинския факултет, одобрено от Академическия съвет с 13 гласа „да" срещу 6 „не" /протокол №17 от 17. юний т. г./, имам чест да Ви помоля, Господине Министре да благоволите да разпоредите потребното за да бъде назначен от деня на заемане на длъжността като преподовател по физиологическа химия при катедрата по Физиология в медицинския факултет на университета редовния професор в Новоросийския университет г-н АНАТОЛИЙ КОНСТАНТИНОВИЧ МЕДВЕДЕВ.

Р Е К Т О Р: подпис
С е к р е т а р: подпис

ДОКУМЕНТ № 613

Писмо от МНП до ректора на Софийския университет с молба за отговор на каква длъжност е назначен проф. Анатолий Медведев; резолюция от длъжностно лице с инициали „СП" до Томов за изпращане на искания отговор за назначаването на проф. Медведев за редовен професор в Медицинския факултет на университета. София. 29; 30. 07. 1920. Оригинал. Машинопис.
ДА – София, ф. 994К, оп. 1, а. е. 17, л. 4.

УНИВЕРСИТЕТ В СОФИЯ
Вх. № 1053
ПОЛУЧЕНО НА 30.VII.1920 г.

МИНИСТЕРСТВО
на
НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ
ОТДЕЛЕНИЕ ЗА СРЕДНИТЕ И ВИСШИ УЧИЛИЩА И УНИВЕРСИТЕТИ
№ 17281
29.VII.1920 год.
ГР. СОФИЯ

До Господина
Ректора на университета

В гр. СОФИЯ

На № 6343 от 23.VII. т. г. Умолявате се Господине Ректоре, да явите, какъв преподавател се назначава проф. АНАТОЛИЙ КОНСТ. МЕДВЕДЕВ – редовен или извънреден професор, или пък доцент и какъв.

Кръгъл печат НАЧАЛНИК НА ОТДЕЛЕНИЕТО, подпис

Резолюция: Томов. Да отговори, че Медведев е редовен професор у Новоросийския Унив.[ерситет] и е избран от Ак.[адемичния] Съвет като такъв с контракт с основна заплата 3 000 лв.

30/VII подп.

15. ПРОФ. ВЕНЕДИКТ АЛЕКСАНДРОВИЧ МЯКОТИН /1867-1937/

ДОКУМЕНТ № 614

Писмо от Българската легация в Париж до Никола Найденов, министър на народното просвещение с препоръки за назначаване на проф. Венедикт А. Мякотин за професор по история в Софийския университет. Париж. 18.02.1927. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 177К, оп. 2, а. е. 65, л. л. 153, 153г.

герб
LÉGATION DE BULGARIE
№ 21 Париж, 18 февруари 1927
Приложение: ----------
ПОВЕРИТЕЛНО

Господине Министре,

Вчера бях сезиран от проф. Венедикт Александрович МЯКОТИН, чийто Cuviculum Vitae прилагам тук, с въпроса не би ли било възможно той да бъде назначен от идната 1927/28 уч. година за професор в Софийския Университет.

Г. професор МЯКОТИН ми е горещо препоръчан от г. г. П. Н. МИЛЮКОВ и Л. НЕМАНОВА и др. техни другари, които ми съобщиха най-поверително, че той бил поканен да отиде професор в БЪЛГАРИЯ или Скопие, но те предпочитат той да дойде в България от идната учебна година.

Като имам пред вид значението на Р. Д. О. /"Республиканская Демократическая Организація"/, на чело на която стои г. П. Н. МИЛЮКОВ и която групира понастоящем всички умерени демократи и радикали от руската емиграция в чужбина, т. е. хората, които ще играят роля в бъдеща Русия, смятам, че приложеното желание на проф. Мякотина да дойде в Соф. университет, като професор, би могло да се вземе от поч. МИНИСТЕРСТВО на НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ и Академическия Съвет на Университета, под най-сериозно внимание. Той би могъл да бъде един ценен преподавател в Историко-Филологическия Факултет.

Проф. МЯКОТИН възнамерява да дойде в България през м. МАЙ т. г. за да направи няколко конференции в София и др. български градове на теми:

„Руско-украйнскія отношенія в XVII и XVIII ст."
и „Славянская политика Россіи в ея пролом" /к 50-летью освобожденіе Болгаріи/.

Тези лекции на проф. Мякотина могат да послужат и като пробни уроци пред нашето общество. Той ще дойде на свои средства, ако се получи отговор, че би могъл да бъде приет за професор от идната уч.[ебна] година.

Като донасям до Ваше знание горното, моля Ви, Господине Министре, да ме уведомите за решението си, в случай че поч.[итаемият] Академически Съвет на университета би се произнесъл благоприятно за приемането на проф. Мякотина.

Приемете, Господине Министре, уверение в моята към Вас почит.

кръгъл печат ПЪЛНОМОЩЕН МИНИСТЪР: п. Б. МОРФОВ

ДОКУМЕНТ № 615

Автобиография на проф. Венедикт А. Мякотин. Париж. 18.02.1927. Заверен препис. Ръкопис. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 177К, оп. 2, а. е. 65, л. л. 154, 154г.

герб
LÉGATION DE BULGARIE

Мякотин Венедикт Александрович родился в 1867 г. В 1888 г. окончил курс в Петербургском университете со степенью кандидата историко-филологическаго факультета и был остовлен при университете для приготовления к занятію профессорской кафедры. В 1891 г. был избран советом Императорскаго Александровскаго Лицея в Петербурге лектором на кафедру русской исторіи в старших (университетских) классах Лицея и занимал эту кафедру до 1901 г. В этот промеждуток времени два года читал в Лицее курс исторіи русскаго права и один год в Военно-Юридической Академіи курс русской исторіи. В 1901 г. был привлечен к дознанію по обвиненію в политической неблагонадежности, арестован и затем в административном порядке выслан из Петербурга в Новгородскую губернію. Вернувшись в Петербург в конце 1904 г., в 1906 – 11 г. г. читал лекциіи по русской исторіи в частных высших учебных заведеніях – на курсах проф. Лесгафта, в Психо-Неврологическом Институте, на Коммерческих курсах. В 1921 г. проживал в Москве, был выбран сперва Московским, затем Ярославским университетом на кафедру русской исторіи, но выборы эти не были утверждены комиссаром народнаго образованія.

С 1893 г. вошел в число сотрудников, а с 1904 г. и в редакцію издававшагося в Петербурге журнала „Русское Богатство" и помещал в этом журнале, помимо публицистических, историческія статьи – по исторіи общественнаго движенія в Россіи и русскаго и украинскаго крестянства, а так же рецензіи на историческія книги. Оставался одним из редакторов этого журнала до окончательного закрития его большевиками в 1918 г. Кроме того, помещал статьи по русской исторіи в некоторых спеціальных журналах и изданіях, м. пр. „Энц. Словарь" Ефрона и Брокгауза.

Болье крупные труды из числа изданных отдельно:
Крестьянскій вопрос в Польше в эпоху ея разделов. С.П.Б. 1889.
Протопоп Авакум. С. П. Б. 1891. (Вышло в 4-х изданіях).
На заре русской общественности. (А. И. Радищев) (3 изданіях).
Из исторіи русского общества. Сборник исторических статей. (2 изданіях 1901 и 1907).
К исторіи Нежинского полка. С. П. Б. 1899. (отзыв о I гом труда А. М. Лазаревского „Описаніе старой Малороссіи", изд. Академіей Наук в отчет о 37-им присужденіи Уваровских премиій и отдельно).
Пушкин и декабристы. Москва 1922 и Берлин 1923.
Очерки соціальной исторіи Украины. Том I. Выпуск I-III. Прага. 1924-5 г. г.

За верность на препис,

печат Първи секретар на Легацията: N.Д. Стоилов

Париж, 18. февруарий 1927

16. ЯКОВ САМУИЛОВИЧ ПЕТРЕНКО /1890-1965/

ДОКУМЕНТ № 616

Удостоверение от МП на Яков Самуилович Петренко за приемане на българско гражданство. София. 22.06.1933. Оригинал. Печатно. Ръкопис.
ЦДА ЧП 1230К, л. 49.

Герб
МИНИСТЕРСТВО
на
ПРАВОСЪДИЕТО
ОТДЕЛЕНИЕ ГРАЖДАНСКО
№ 489
22.VI.1933 година
Гр. СОФИЯ

гербови марки

У Д О С Т О В Е Р Е Н И Е

Министерството на правосъдието дава настоящето на *Яков Сам. Петренко* родом от *с. Ичня, Черниговска губ. Русия*

бивши руски поданик, а сега установен на постоянно местожителство в пределите на царството в *гр. Сливен* в удостоверение на това, че въз основа на чл. 10 от Закона за българското поданство, с Височайши указ от *28.Х. м. г.* под № *1503*, той е приет за
б ъ л г а р с к и п о д а н и к

Началник на отделението: подпис. печат

ДОКУМЕНТ № 617

Заявление от Яков Петренко до председателя на Градския народен съвет в Сливен с молба за издаване на разрешително за гостуване на брат му и племенницата му от гр. Ичня, УССР в България на негови разноски. Сливен. 08.01.1964. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ЧП 1230К, л. 81.[16]

До Другаря Председател на
Г. Н. С. гр. Сливен

ЗАЯВЛЕНИЕ

от Яков Самуилович Петренко от град
Сливен, живущ на ул. „Иван Вазов” № 11.

Другарю Председател,

По народност съм Русин и съм в България от 1922 г. Имам брат в У. С. С. Р. живущ в гр. Ичня, Черниговска област, роден на 4 октомври 1887 година и дъщеря му Людмила Феодоровна Петренко, родена на 3 април 1927 година, които желаят да ми гостуват това лято през месеците Юлий и Август.

Моля нареждането Ви да се издаде необходимото разрешително да ми гостуват – брат ми с дъщеря си, за което поемам ангажимента да им осигуря през време на гостуването им – квартира храна и издръжка, за което Ви предоставям приложена тук декларация.

С почит: Я. Петренко

8. I. 1964 година
Гр. Сливен

ДОКУМЕНТ № 618

Удостоверение за наследниците на починалия Яков С. Петренко. Сливен. 16. 01.1965. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ЧП 1230К, л. 86.

Н. Р. Б.
СЛИВЕНСКИ
ГРАДСКИ НАРОДЕН СЪВЕТ
№ 452
16. I.1965
гр. Сливен

У Д ОС ТО В Е Р Е Н И Е

Градски народен съвет – Сливен удостоверява, че след смъртта на бившия сливенски жител ЯКОВ САМУИЛОВИЧ ПЕТРЕНКО, починал на 14.I.1965 г. акт № 25 за негови законни наследници остават:

1. Съпруга Иванка Атанасова Петренко, родена на 10. III.1904 г., живуша в гр. Сливен, ул. „Иван Вазов" № 11.
2. Датата на раждането е верна с тая в личния паспорт серия ДВ № 122510/7. I.1953 г. от МВР – Сливен.
3. Дъщеря Мария Якова Жекова на 39 г. гр. Сливен кв. Република бл. 36.
4. Дъщеря Надя Якова Петренко[17] на 34 г. живуща в гр. София Западен парк бл. 111.

Други наследници няма.

Приживе починалия е живял под един покрив със съпругата си и се е грижил за нейната издръжка[18]. Съпругата не работи и не получава пенсия не е встъпила във втори законен брак.

Настоящето се издава на наследниците на ЯКОВ САМУИЛОВИЧ ПЕТРЕНКО, за да им послужи пред отдел „Пенсии" за последната пенсия, прехвърляне пенсията на съпругата му. ДЗИ.

Причини за смъртта: бронхопневмония, остра сърдечна съдова слабост.

Зав. сл. „Гр. състояние": подпис
/Н. Инджова/
Деловодител: подпис
/М. Пенчева/

17. ПРОФ. МИХАИЛ ГЕОРГИЕВИЧ ПОПРУЖЕНКО /1866-1944/

ДОКУМЕНТ № 619

Писмо от БАН до проф. Михаил Попруженко за избирането му за дописен член на Историко-филологическия клон на академията. София. 25.06.1933. Оригинал. Машинопис.
НА БАН ф. 61К, оп. 1, а. е. 8, л. л. 1, 1г.

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ
НА НАУКИТЕ
----------о----------
№ 54

София 25 юни 1933 г.

До Господина М. Попруженко
Т У К

Чест ми е да Ви съобщя, че Българската академия на науките Ви избра в общо годишно събрание на 19 юни т. г. за дописен член на Историко-филологическия клон.

Съгласно с наредбите на Академията, дописните членове взимат участие в научната работа на Академията наравно с действителните: четат реферати, преглеждат и оценяват чужди трудове, взимат участие в научните издирвания в страната и се ползуват с право на глас по всички въпроси от научен характер. Те не участвуват само при решаване въпроси от административен характер, не гласуват при избора на управителен съвет, председатели и секретари на клоновете и при избор на нови членове.

Управителният съвет е уверен, че Вие ще подпомагате Академията в изпълнение на нейните научни задачи тъй ревностно и усърдно, както сте работили досега в полета на науката и вън от нея.

Заедно с настоящето Ви изпращаме кн. III от Летописа на Академията, гдето ще намерите всички наредби.

За заседанията на клона и на Академията ще Ви се изплащат специални покани.

С почитание:
С Е К Р Е Т А Р: Проф. М. Кацаров

ДОКУМЕНТ № 620

Писмо от проф. Михаил Попруженко[19] с молба за предаване на неговата благодарност на Академичния съвет по повод провъзгласяването му за почетен доктор на Софийския университет. София. 12.12.1938. Чернова. Машинопис.
НА БАН ф. 61К, оп. 1, а. е. 11, л. 9.

Многоуважаеми г. ректоре!

Точно преди петдесет години започнах да изучавам българското Възраждане и все повече и повече започнах да ценя вътрешния смисъл и характер, защото видях, колко духовни сили, колко национално самосъзнание и народна гордост са влагали в своето дело българите, творци на това движение. Аз разбрах, че историята на българското Възраждане трябва да се изучава и може да служи за образец на другите народи в техните стремежи за устройството на живота им на национални основи.

Едновременно със събирането на материали по историята на българското Възраждане и с тяхното проучване аз изучавах и старобългарската литература и история. Те се оказваха винаги много ценни за правилното разбиране на явленията в политическия и духовен живот на много европейски народи.

Започнал тези проучвания в Русия, аз ги продължавам в България, гдето било угодно на Бога да прекарам късната вечер на моя живот под покрива на Софийския университет, който отдавна стана за мене роден...

Провъзгласяването ми за почетен доктор на Софийския университет е за мене голяма радост и утеха. С това високо отличие университетската колегия показа, че не смята моите трудове излишни и безполезни.

Най-покорно Ви моля, дълбоко уважаеми г. ректоре, да приемете и предадете на Академическия съвет моята сърдечна благодарност.

С дълбоко уважение:

ДОКУМЕНТ № 621

Кратка биография на проф. Михаил Попруженко, по повод провъзгласяването му за почетен доктор на Софийския универитет и неговата седемдесета годишнина, отпечатана в сп. „Просвета", г. IV, 1938, кн. 4, стр. 499-500. София Печатно.
НА БАН ф. 61К, оп. 1, а. е. 12, л. л. 1, 1г.

Проф. М. Г. Попруженко почетен доктор на Софийския университет. Академическият съвет при Софийския университет е провъзгласил за свой почетен доктор известния и многозаслужил професор Михаил Георгиевич Попруженко.

Макар и роден русин (Одеса, 1966 г.) Попруженко принадлежи почти изцяло на българската наука. Той е ученик на Марин Дринов, при когото е взел докторски изпит и под чието влияние насочва интересите си към българската култура и българската история. На 1893 год. той става професор в Одеския университет по славянска филология, а след революцията – от 1920 год. е професор в Софийския университет, гдето чете лекции по руска литература и история.

Заниманията на г. Попруженко с българската история започват още в студетските му години, а се особено засилят след като той става директор на Одеската градска библиотека (1889 г.), в която има богати архивни материали по българското възраждане. Той печата редица статии за Венелина и за положението на българите преди него. Най-значителни от този период в дейността на г. Попруженко са неговите „Очерки по възраждането на българския народ", печатани в „Журнал Министерства Народного Просвещенія".

Г-н Попруженко издаде на 1899 год., в Одеса един труд за С И Н О Д И К А н а Ц А Р Я Б О Р И Л А, който после, значително разширен издаде Българската академия на науките (1928 год.). Същата преиздаде на 1937 год. и труда му за К о з м а П р е з в и т е р, печатан най-напред в Петербург през 1907 год. Под редакцията на г. Попруженко излязоха и двата последни тома от „Архив на Найден Геров".

За всичките му тия големи заслуги към нашата наука, Българската академия на науките, в общото си събрание на 18 юний 1923 год., го избра за свой дописен член. В доклада, прочетен по този случай от проф. Беньо Цонев, е изтъкнато: „Попруженко мисли и чувства като най-добър приятел на българския народ, като същи българин. Това проличава особено в неговите статии по обществено-политически теми, гдето докосва български национални въпроси; тъй още в Одеса пише той пламенни статии, гдето критикува явно и смело руската политика по отношение на България (вж. статиите му: Россія и славяне, Одеса 1913; Славяне и Византія, Виз. Врем., 1917; Завети славянофилов Южн. Слово, 1919, Россія и Болгарія, Одеса 1919 год.), а и у нас неведнъж е бивал той горещ защитник на българската правда" (Вж. Летопис на Българската академия на науките, кн. VI, за годините 1921 и 1922. София., 1924, стр. 72-75).

Г-н Попруженко отдавна работи и над една културна история на българския народ, над съчиненията на Патриарх Евтимия и др. Нека по повод провъзгласяването му за почетен доктор на нашия университет и по повод седемдесетгодишнината му, да му пожелаем здраве и бодрост, за да завърши тия си трудове и още дълги години да ни радва със своето мило присъствие между българските учени...

ДОКУМЕНТ № 622

Писмо от директора на Руската гимназия в София до проф. Михаил Попруженко, един от основателите на гимназията, с поздравления от Педагогическия съвет на гимназията по повод 50 годишната му научна и академическа дейност. София. 16.12.1938. Оригинал. Машинопис. Рус. ез.
НА БАН ф. 61К, оп. 1, а. е. 11, л. 18.

Господину Профессору
Михайлу Георгіевичу
ПОПРУЖЕНКО

16 декабря 1938 года.

Глубокоуважаемый

Г о с п о д и н П р о ф е с о р!

Педагогическій Совет Софійской Русской Гимназіи, в своем заседаніи от 15-того сего декабря, постановил приветствовать Вас по случаю 50-тилетія Вашей научной и академической деятельности и пожелать Вам дальнейшей плодотворной научной работы.

Педагогическій Совет с особенной гордостью и радостью вспоминает, что Вы были одним из основателей нашей Гимназіи и несколько лет работали с нами на благо нашей молодежи, прививая ей любовь к русскому языку и литературе и воспитывая здоровое национальное чувство.

Вместе с тем Педагогическій Совет поздравляет Вас с получением высокого отличия – ДОКТОРА honoris causa СОФИЙСКОГО УНИВЕРСИТЕТА, которым Вы достойно почтены.

С глубоким уваженіем
Директор Гимназіи: подпис Н. Парманин.

ДОКУМЕНТ № 623

Информация за провъзгласяването на проф. Михаил Попруженко за почетен доктор на Софийския университет., публикувано в сп. „Славянски вести", год. IV, бр. 32, 33, 01.01.1939, стр. 2, 3. София. Печатно.
НА БАН ф. 61К, оп.1, а. е. 12, л. л. 3, 3г.

ПРОФ. Д-Р М. ПОПРУЖЕНКО

На 23 ноември т. г. Академическият съвет при държавния университет е одобрил решението на факултетния съвет за провъзгласяването на проф. Попруженко *почетен доктор* на университета.

Такова отличие на професор и учен мъж в нашия университет се дава на почетния член на славянското дружество, проф. *Попруженко* за неговите заслуги към българското славяноведение.

Проф. Михаил Попруженко е русин, роден в Одеса в 1866 г. Баща му бил протоиерей и преподавател в Одеската семинария, гдето следвали и българи, между които е и Васил Друмев. Попруженко свършил Одеския университет през 1888 -1891 г.

Студентският си живот Попруженко прекарал в средата на българите и русите възрожденци. Трудовете на Одеските търговци и ученолюбиви българи, Априлов, Палаузов, малорусите (украинските) като Юрий Венелин и други просветни руси, които обичали българите и проучвали техните старини, внушавали на младия Попруженко любов и вдъхновение да се предаде от душа и сърце на българското езиковедение и историческо минало. На Попруженко въздействувала благоприятно и литературата, особено съчинението „Накануне" от Тургенев, в което българинът Инсаров играе толкова благородна роля. По-късно Попруженко се запознал с Вазов в Одеса и с много български революционери и млади писатели.

Като доцент в Одеския университет, М. Попруженко си поставил за главна задача покрай славяноведението изобщо да се задълбочи особено в българската духовна култура. Въпросът, какво представляват българите на Балкана и наистина ли те са първоотци и носители на славянската книга и просвета по идеите на Кирила и Методия го вълнува живо. Този интерес вдъхновява трудолюбивия професор да подири източници, които му откриват непознат мир.

Дошло време усърдният доцент да закръгли своето филологическо образование със специалност по българско и староцърковно славяноведение.

Ученатa си степен трябвало да завери пред някой именит и признат авторитет в тази област. Упътен бил младият кандидат да се обърне към проф. Марин Дринов в Харков. Така Попруженко се явил пред Дринова, издържал специален изпит и получил степен *доктор* по славянобългарска филология (1899).

Проф. Попруженко заема редовна професорска катедра в Одеса. Посещава разкопките в Плиска в България гдето се запознава с проф. Златарски. През 1920 г. той получава професорско място в Софийския университет.

Проф. Попруженко е написал много трудове за българската писменост и духовна култура, а най-главните му и класически трудове са; „Синодик на цар Борила", „Презвитер Козма", „Материали по възраждането на българския народ" и др.

Като честитят заслуженото отличие, „Славянски вести" благопожелават на проф. д-р Попруженко дълъг и спокоен живот, за да надари българската национална наука и с други ценни трудове.

„Славянски Вести"

ДОКУМЕНТ № 624

Некролог на проф. Михаил Попруженко, отпечатан във в. „Зора", от 06.04.1944[20] г. – изрезка от вестника. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 663, л. 342.

На 29 март почина в София известният руски професор М. Г. Попруженко. От дълги години покойният учен бе редовен преподавател по руска литература в Софийския държавен университет. Още в най-ранните си научни трудове проф. Попруженко се бе посветил с увлечение на проблеми из по-близкото и по-далечно минало на българския народ, на неговия литературен и духовен развой. Старата българска литература остана център на неговите научни занимания.

Проф. Попруженко бе един от малцината учени, които се чувствуваха в тази област като у дома си. Основните негови изследвания върху Презитер Козма и Синодика на Царя Борила ще оставят дълбоки следи в изследванията на старата българска литература. Покойният учен се занимаваше непрекъснато с въпроси на Кирило-Методиевата епоха, както и с проблеми върху литературното творчество на патриарх Евтимий. Заради необикновените му заслуги проф. Попруженко бе провъзгласен за почетен доктор на Софийския университет. Той бе и редовен член на Българската академия на науките. Покойният учен бе тачен от своите колеги и обичан, поради неговия благ характер и добри обноски, от своите студенти.

На погребението на покойния проф. Попруженко, което стана на другия ден след голямата бомбардировка над София, са присъствували и негови колеги, между които г. г. проф. Романски, проф. Кирил Мирчев, Петър Динеков, доцент по литература и др. Маститият учен бе погребан в софийските гробища.

18. ГЕОРГИЙ КОНСТАНТИНОВИЧ РАПОПОРТ /1893-1972/

ДОКУМЕНТ № 625

Протокол на Учредитилното събрание на Дружеството на руските писатели и журналисти. София. 02.11.1930. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1743К, оп. 1, а. е. 22, л. 1.

П Р О Т О К О Л
На Учредителното Събрание на Дружеството на
руските писатели и журналисти в България

Ние долуподписаните: проф. П. М. Бицилли, Г. Ф. Волошин, Н. О. Масалитинов, И. П. Нилов, В. В. Пушкарьова, Ю. К. Рапопорт, Л. Н. Столица, А. М. Феодоров и А. А. Ейлер, като се събрахме на 2 ноеврий 1930 година в „Руското събрание", ул. Московска 11 в София – решихме:

1. за да защитим професионалните интереси на руските писатели и журналисти в България, за да окажем на тях материална подкрепа и за да осъществим различни културно-просветни начинания – да образуваме Дружеството на руските писатели и журналисти в България.

2. В своята дейност Дружеството ще се ръководи от Устава, избран и приет от нас долуподписаните.

3. За представяне на Устава за утвръждение и за ръководство на по-нататъшната му дейност, избрахме Управителния съвет в следния състав:

Председател – А. М. Феодоров
Съветници: - Н. О. Масалитинов
Л. Н. Столица
Касиер - Ю. К. Рапопорт
Секретар - Г. Ф. Волошин

Председател:
Секретар:

ДОКУМЕНТ № 626

Автобиография на Георгий Рапопорт. София. 02.08.1945. Копие. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1743К, оп. 1, а. е. 1, л. л. 1-7.

Я родился 9-22 июля 1893 г. в Киеве. Мой отец был врачем управления Юго-Западных жел. дорог и умер в 1907 г. Моя мать еще до того разошлась с моим отцом, а впоследствием вторично вышла замуж и я с тех пор никогда больше вместе с ней не жил, а возпитывался у моего деда.

Весной 1912 г. я окончил с золотой медалью гимназию, а осенью поступил вольноопределяющимся в 14-й саперный батальон в Киеве. Тогда многие торопились отбыть войнскую повиность, потому что срок службы волноопределяющихся вскоре должен был быть у длинен с 11 месяцев до 2 лет. Летом 1913 г. я закончил службу и выдержал экзамен на „прапорщика запаса". Однако офицерского звания мне не присвоили, потому что как раз в это время вышел царский приказ не производить в офицеры лиц, у каторых отец или дед были евреями. Мой дед со стороны отца родился евреем, и потому я не мог стать офицером. У меня были близкие друзья евреи и я хорошо знал, с какими трудностями им приходилось сталкиваться, но впервые эти ограничительные законы коснулись меня лично.

Практическим результатом этого исключения явилось то, что мне совсем не пришлось принять участия в первой мировой войне, т. к. студентов, отбывших воинскую повинность, но почему либо не удостоенных офицерского звания, вообще не брали в армию, видимо считая их элементом не благонадежным.

Поэтому, поступив осенью 1913 г. на юридический факультет Ленинградского /тогда С. Петербургского/ университета, я и во время войны продолжал учиться.

В 1914 г. я женился на Елене Константиновне Маркович, родом из мест.[ности] Березань, Полтавской губернии.

Тотчас после февральской революции я записался в партию к.[онституционалистов]-д.[демократов]. Две причины побудили меня примкнуть к этой партии: во-первых, я считал, что Россия переживает буржуазно-демократическую революцию и что вопрос о социализме может встать только через десятки лет; во-вторых, кадеты стояли за продолжение войны до полной победы над Германей, что мне представлялось необходимым в интересах России.

В университете образавалась довольно обширная студенческая кадетская группа, в которой меня выбрали зам. председателя. Я был выбран также членом студенческого „Совета старост", а впоследствии и председателем этого союза.

С того же примерно времени, т. е. с весны 1917 г., я стал постоянным сотрудником главного органа кадетской партии, газеты „Речь", где мне поручили вести отдел иностранной информации.

После октябрьской революции возможности легальной политической деятельности для кадет стали быстро сокращаться, а для деятельности нелегальной кадеты были очень мало пригодны. Раза два меня приглашали на „конспиративные" собрания, многолюдные и шумные, где все ограничивалось болтовней.

Этот отход от политической работы позволил мне вернуться к университетским занятиям. Весной 1918 г. я выдержал государственные экзамени и непосредственно затем был оставлен при университете для подготовки к профессуре, по кафедре государственного права.

Через несколько дней после окончания университета мне в последний раз пришлось активно выступить по партийной кадетской линии. Меня выбрали делегатом от петербургской студенческой партийной организации на партсъезд, тайно созванный в Москве. В съезде принимало участие сотни две делегатов, во главе с Новгородцевым, Винавером и пр. /но без Милюкова/. Главной целью было заслушать и одобрить сообщение ЦК партии о том, что он вместе с правым с.[оциал] р.[еволюционерами] и др.[угими] группами заключил соглашение с союзниками, т. е. с Францией, Англией и Америкой о восстановлении восточного фронта, свержении советского правительства и продолжении борьбы с Германией. Ядром восточного фронта должны были явиться чешские легионеры, затем антисоветские русские отряды, а после должна была придти помощь из-за границы.

После коротких прений, в которых я принял участие, решение ЦК было одобрено всеми голосами против двух - моего и еще одного молодого московского доцента, фамилии которого я не помню.

Из моей позиции в данном вопросе не следует однако, будто я тогда уже стал более примирительно относиться к советской власти. Напротив, как и все в нашей среде, я продолжал считать, будто заключив Брестский мир, сов.[етское] правительство предало интересы России, опирается на германцев и потому должно быть возможно скорее свергнуто. Если все же я пошел против ЦК, это было потому, что я считал союзников немногим лучше немцев. В моей речи на съезде я говорил, что иностранцы только разорят Россию и использовав, бросят ее. Помню, что моя речь против интервенции произвела на съезд сильное и неприятное впечатление, главным образом потому, что она исходила от самого молодого делегата, представителя партийной молодежи.

Из Москвы я вернулся в Ленинграде, где пробыл еще несколько недель. В конце июня я вместе с женой выехал на Украину. Как киевлянину, мне легко было получить разрешение на проезд. Цель поездки была – разыскать мать моей жены, от которой очень давно не было известий, Осенью я рассчитывал вернуться и продолжить научную работу в университете. Однако вскоре после нашего отъезда произошли крупные события: убийство Мирбаха, покушение на Ленина, восстания.

Началась полоса массовых репрессий. Газета „Речь”, продолжавшая выходить и при сов.[етской] власти - хотя и под другими названиями - и в которой я все время работал, была окончательно закрыта. Проезд из Украины на север стал почти невозможен. Выехал я из Ленинграда на 2-3 месяца и вот уже 27 лет как мне больше не пришлось его увидеть.

В Киеве у меня было много товарищей и друзей. Не успел я приехать, как мне предложили ответственное и очень хорошо оплачиваемое место заведующего иностранной информацией в Укр.[аинском] телеграфном агентстве. Я его принял при условии, что мне предоставляется полная самостоятельность в работе. Одноко ровно через три дня обещание было нарушено. Очевидно взятый мною курс был слишком явно антинемецким, и мне приставили в виде помощника ярого германофила, украинца-самостийника. В тот же день, несмотря на уговоры остаться, я покинул службу и уехал в деревню, вблизи Киева, где пробыл до конца 1918 г., продолжая научные занятия.

В январе 1919 г. я вернулся вместе с женой в Киев, как раз в те дни, когда там, после гетмана и после петлюровцев установилась советская власть. Через некоторое время я был причислен к Киевскому университету. Перед тем, я короткое время прослужил в Наркомпроде, а затем в Совнархозе, в юристконсультантской части.

Однако в Киеве я занимался не столько наукой или службой, сколько конспиративно-журналистической деятельностью. Через несколько дней по приезде из деревни я встретил моего близкого друга, с которым мы вместе были в гимназии и вместе отбывали военную службу. Но так как у него не было – как у меня – осложнений с предками, он стал офицером, и то время как я мирно учился, от четыре года пробыл на фронте. Он сообщил мне, что является членом офицерского кружка, связанного с Деникиным и предложил работать вместе с ним. Я немедлено и охотно согласился.

В этом согласии не было никакого противоречия с позицией, занятой мною восемью месяцами ранее, на к. д. съезде. Тогда речь шла об иностранной интервенции, что при всех обстоятельствах было мне противно. Теперь же мне предложили работать на „Добровольческую армию”, которая в наших тогдашних наивных представлениях являлась носительницей патриотизма, интернациональных интересов и т. п.

Моя конспиративная работа заключалась в том, что я собирал все выходившие в Киеве газеты /помимо коммунистических газет, тогда еще выходили газеты меньшевиков, левых укр.[аинских] с.[оциал] р.[еволюционеров] и др./ и раз в неделю составлял из этого материала довольно обширную сводку, которую передавал моему приятелю. Другие неизвестные мне люди, отправляли эту сводку, вместе с прочими материялами, на юг, к Деникину.

Я знал, что другие члены организации занимаются разведкой, моя работа однако ограничивалась газетными сводками. К разведке у меня наклонности не было, да мне ни разу и не давали поручений такого рода.

В течение нескольких месяцев я был связан исключительно с моим другам. Лишь незадолго до занятия Киева „добровольцами” он меня познакомил еще с двумя-тремя членами того-же кружка. Все это были очень молодые офицеры, патриотически настроенные и также как и я наивно идеализировавшие белое движение. Мы с ними строили планы, /из которых ничего не вышло/ издавать в Киеве, после прихода „белых”, нашу собственную большую газету, в патриотически-демократическом духе.

В августе 1919 г. Киев был занят войсками Деникина и для меня, как и для моих друзей, начался период тежелых разочарований. В городе пошли погромы, в деревях – грабеж крестьян.

В течение осени 1919 г. я сотрудничал в газете „Объединение”, открывшейся в Киеве, в которой участвовало несколько кадетских журналистов, знакомых мене еще по Ленинграду. Моя деятельность на Деникинскую организацию автоматически прекратилось с приходом белых, однако личные связи с членами этого кружка сохранилась и я продолжал считать себя идейно связанным с ними.

В декабре 1919 г., когда красные подошли к Киеву, я эвакуировался в Одессу, куда до того уехала моя жена. Большую часть пути мне пришлось проделать пешком. Я проходил через разгро-

мленные города и местечки, много разговаривал с крестьянами и видел, с каким непреодолимым недоверием они относятся к „добровольцам", опасаясь возвращения помещиков.

Но последним и самым сильным ударом было сообщение, полученное мною в Одессе, в то время как я лежал там в тифу. Знакомый, приехавший из Новороссийска, привез известие, что под влиянием англичан Деникин отказался от защиты единства России, признал отделение окраин и ради свержания советской власти готовится заключить союз с поляками, румынами и т. п.

Мне стало ясно, что „Добровольческая армия" утратила смысл своего существования. Веры в судьбу русского государства я не потерял, но понял, что будущая Россия пойдет от красных, а не от белых. С этого дня я навсегда перестал считать себя связанным с белым движением.

Но вся же для меня, бывшего до того времени „белым" журналистом, оставаться при красных было невозможно. Приближалась эвакуация Одессы и я получил бумаги на выезд за границу. В назначенный день, еще тяжело больной, вместе с женой и ее матерью /также больной тифом/ мы отправились в одесской порт, где распоряжались англичане, объявившие этот порт „британской территорией".

Там оказалось, что англичане, напуганные приближением красной армии, позорно бежали, бросив на произвол судьбы несколько тысяч своих русских „союзников", каторых они обещали вывезти. Большинству так и не пришлось уехать, но та группа, в которую случайно мы попали, после долгих митарств была подобрана русскими и американскими моряками. Нас посадили на русский корабль и вместо за-границы отправили в Севастополь.

Это был февраль 1920 г., когда в Крым отовсюду собирались остатки „добровольческих" армий. Деникинский период кончался, однако белые генералы не думали прекращать борьбы. Начинался Врангелевский период.

При моих прежних убеждениях, я бы непременно принял в этом участие. Но теперь моя политическая установка коренным образом изменилась. Я сторонился от знакомых политический деятелей, журналистов, офицеров встреченных мною в Крыму, и стремился только к одному: уехать оттуда.

Хотя у меня были университетские документы по которым я, как научный работник, освобождался от мобилизации, все же лишь после долгих хлопот мне удалось получить разрешение на выезд. Но и получив разрешение уехать было не легко, при очень ограниченных средствах, какими я располагал. Все же в конце марта я нашел в Севастопольском порту маленкий болгарский пароход „София", билет на который оказался мне по карману. В апреле этот пароход доставил нас /меня, мою жену и тещу/ в Варну.

За границу я попал не только без денег, но и без всяких вещей, т.[ак] к.[ак] мой багаж погиб в одесском порту. Первые месяцы пришлось очень туго. Осенью 1920 г. меня приняли, мелким служащим, в Болгарский Генеральный Банк. В 1921 г. я перешел на службу в Итальянский и Болгарский Торговый Банк и там оставался на службе до недавнего времени, сперва в Варне а с 1928 г. в Софии. В Итальянском Банке я последовательно занимал должности секретаря варненского отделения, потом секретаря софийского отделения и секретаря правления.

В 1929 г. я развелся с моей первой женой, а в 1930 г. женился на Кире Георгиевне Дарджалиевой, родом из г. Варна, из болгаро-греческой рыбачьей семьи. От первого брака у меня не было детей, от второго брака у меня есть сын, родившийся в 1932 г.

В русской среде в Болгарии я оказался в особом положении. Русские политические и общественные вопросы продолжали составлять главный интерес в моей жизни, однако с белым движением я порвал еще до отъезда за границу, что же касается всяких эмигрантских организаций, для меня с самого начало было ясно, что им не суждено сыграть никакой роли в будущем России. Поэтому я всегда категорически отказывался участвовать в каких-либо эмигрантских союзах, обществах и т.[ому] п.[одобное], даже таких, каторые по своему направлению были мне близки, как „республиканско-демократич.[еское] объединение" Милюкова.

В мае 1925 г., используя летний отпуск, я ездил в Париж. Там попал на публичное собрание „РДО", но вступить в организацию отказался.

Кроме банковской службы, которая к сожалению отнимала большую часть моего времени, я занимался переводами /перевел на французский и немецкий языки важнейшие болгарские законы/ и изредка журналистикой. В 1928-1931 годах я был корреспондентом газеты „Руль", а в 1935-1940 гг.- газеты „Последние новости". Конечно, и та и другая не особено интересовались болгарскими делами, так что моя деятельность обыкновенно сводилась к коротенькой корреспонденции, раз в месяц, а то и реже.

В свободное время я старался, насколько возможно, продолжить научные занятия, и изредка помещал статьи в журналах /"Юридически Архив", „Современные Записки" и др./

В 1935 г. принял болгарское подданство, т.[ак] к.[ак] без этого нельзя было оставаться на службе и вообще нельзя было получить право на труд.

Мысль о возвращении в Россию никогда не оставляла меня. Однако возвращение представлялось мне возможным только в далеком будущем.

Действительно, хотя и отмежевавшись от „белых", я оставался еще очень далек от „красных". Конечно, я не сомневался, что основы будущей России заложены октябрьской революцией, что советскую власть никогда не свергнет и что изменения возможны только путем внутренней мирной эволюции. Но несмотря на это, я еще долгое время продолжал считать русскую революцию буржуазно-демократической, т.[о] е.[есть] представлял себе будущую Россию как огромную крестьянскую республику. Только в 1929-1931 гг., в эпоху первой пятилетки, я поверил, что в Советском Союзе действительно создается новый, до сих пор невиданный социальный строй.

Не менее важным фактором, побудившим меня коренным образом пересмотреть мои взгляды, был мировой экономический кризис. Банковская служба наталкивала меня на экономические проблемы. Я нагледно убеждался в том, что капиталистическая система зашла в тупик. Это побудило менясерьезно заняться политической экономией /которой я раньше мало интересовавался/, а изучение ее привело меня к убеждению в необходимости перехода к коллективистическим формам хозяйства.

Все же после этого перелома в моих социально-экономических взглядах, Советская Россия во многом оставалась для меня далекой и чуждой. Так например я долгое время отрицательно относился к колхозам. Поэтому, когда в день октябрьской годовщины, в 1943 г., Сталин сказал в свой речи: только теперь наши противники поняли, почему колхозы были необходимы – эти слова произвели на меня огромное впечатление. Мне казалось, что они обращены прямо ко мне. Я был долгое время именно таким противником советского правительства, в часности противником колхозов, и только во время войны понял, что без колхозов Россия не смогла бы устоять против врага.

День 22 июня 1941 г. - начало войны - был для меня, как и для многих, тем днем, когда все прежние разномыслия исчезли. Я почувствовал себя теснее, чем когда либо, связанным с моей родиной. Моим желанием стало вернуться туда как можно скорее, непременно до конца войны.

Я знал однако, что эмигранты, возбудившие ходатайство о возвращение в Россию, получили уклончивый ответ. Надо было ждать какого либо случая. В конце 1941 г. мне показалось, что такой случай представился. В знакомом доме я встретился с подполк. С. М. Шоповым, болгарином, выросшим в России, которого до тех пор знал очень мало. Незадолго до войны Шопов ездил в Москву, и по тому, как он рассказывал о своей поездке, я решил, что у него должны быть связи с СССР.

Я побывал у Шопова, и мы с ним объяснились. Он мне признался что собирается под видом служебной командировки уехать в Константинополь, а там перейти на русскую службу и уехать в Россию. Он мне предложил также, под видом банковых дел, поехать в Константинополь и обещал там пустить в ход свои связи, чтобы выхлопотать мне право вернуться в Россию.

Больше года я носился с этим планом, но осуществить его мне не удалось. Шопов уезжал то в Македонию, то во Фракию и так и не мог получить командировки в Константинополь.

Между тем война приняла такой оборот, что появилась надежда на приход русских войск на Балканы.

Весной 1944 г. после бомбардировок Софии, банк в котором я служил эвакуировался в южную Болгарию /село Каменица/. Мне пришлось прожить там более трех месяцев.

6 сентября пришло известие, что Сов. Союз объявил войну Болгарии. В тот же день, вопреки протестам моего банковского начальства, я уехал в Софию, чтобы встретить там Красную армию.

16 сентября в Софии образовался комитет русских эмигрантов отечествено-фронтовского направления. Мне предлагали стать его председателем или членом. Я отказался, так как общественная деятельность в эмигрантской среде по прежнему не привлекла меня.

В моей молодости, мне не пришлось участвовать в первой войне против немцев. Я хотел принять участие во второй Отечественной войне, хотя бы в ее последней фазе.

Попасть в Красную армию оказалось невозможным. Тогда, 18 сент. 1944 г. я поступил переводчиком в болгарскую армию и с небольшим перерывом /в ноября 1944 г./ состою в ней до настоящего времени. Я побывал в сентебре 1944 г. на Македонском фронте, в октябре был в Греции / Фракии/, а 1 декабря получил назначение в штаб 1 Болг. Армии, в отдел „Связи с Сов. командованием". Вместе с армией я побывал в Югославии, Венгрии и Австрии; через меня шла вся секретная переписка по оперативн.[ому] управлению, политуправлению и пр.[очее] много раз мне приходилось бывать в штабе 3 У[краинского] Ф[ронта] и участвовать в переговорах между представителями командования.

2 июля 1945 г. я вернулся в Софию.

ДОКУМЕНТ № 627

Рецензия от неуточнен автор за книгата на Георгий Рапопорт „Освобождението" - книга първа, публикувана в сп. „Пламък", бр. IV, 1960 г., стр. 93. София. Печатно.
ЦДА ф. 1743К, оп. 1, а. е. 52, л. 1.

Георги Рапопорт „ОСВОБОЖДЕНИЕТО", Изд. „Български писател", стр. 508, ц. 15, 50 лв.

Пред нас е първата книга от „Освобождението" на Георги Рапопорт, която издателство „Български писател" пусна наскоро.

Този значителен по обем том обхваща събитията от нашата недалечна история през 1876-1877 година, които доведоха царска Русия до решението да обяви война на Турция, подготовката на войната, преминаването на Дунава при Зимница – Свищов от руската армия до опожаряването на Стара Загора.

Авторът на книгата е събрал с особено старание факти от онова време, свързани с живота на граф Игнатиев, Скобелев, Столетов, Калитин, Гурко, подредил ги е добросъвестно, дал им е белетристичен облик.

Книгата „Освобождението" има безспорно високи познавателни качества и ще завоюва място в нашата литература с историческа тематика.

Рапопорт не е определил жанра на произведението си, макар то явно да носи белези на роман. Той се е опитал да оживи събраните материали чрез похватите на белетриста, като е портретувал и на места индивидуализирал историческите герои, успял е да даде атмосферата на времето и мястото на описаните събития.

Но на автора не са му достигнали сили да предаде напрежението на тези динамични събития – например преминаването на Дунава, боевете на българска земя и пр.

В желанието си да обхване по-пълно историческия момент Рапопорт е пренаситил книгата си с персонаж и случки, които на места задръстват развитието на сюжета. При това различните герои са описани доста еднообразно – оттук и монотонността на произведението. Ако Рапопорт беше очертал по-ярко централните си герои, по-ярка и вълнуваща щеше да бъде и картината на ония важни исторически събития, които родиха за свободен живот един народ, живял петстотин години под робство.

ДОКУМЕНТ № 628

Разговор със сътрудник на в. „Труд” с Георгий Рапопорт за новоотпечатаната книга втора на неговия роман „Освобождение”, публикуван във в. „Труд”, от 26.02.1963 г., бр. 47. София. Печатно.
ЦДА ф. 1743К, оп. 1, а. е. 59, л. 1.

Книга за великата саможертва
Разговор с писателя Георги Рапопорт

Тези дни в навечерието на 85-годишнината от Освобождението на България, излезе от печат втората книга от романа на Георги Рапопорт „Освобождение”. С документална точност и с белетристично умение авторът пресъздава на широко епично платно историческия подвиг на руските богатири и на нашите опълченци, който роди свободата на България. Герои на Рапопорт са исторически личности, имената на които знаем от историята, но основният герой на неговата книга – това е руският народ, и неговата определяща черта-безпримерният му героизъм проявен във великата саможертва за освобождението на поробения брат. На фона на големите събития увлекателно е проследена жизнената съдба на отделни измислени образи, които не само илюстрират мислите, идеите и духа на епохата, но и изпълват книгата с топлота и живот.

Написан с голямо владеене на историческия материал и с един подвижен език, романът на Рапопорт има голяма познавателна стойност и се чете с жив интерес и увлечение.

Наш сътрудник разговаря с автора, за да осведоми читателите за някои подробности около написването на тази полезна книга.

- Много желаех – каза авторът, руснак по произхождение – да допринеса с нещо за дружбата между нашите народи.

Отговаряйки на въпроса за идеята за написването на книгата, той заяви, че тя е замислена не толкова като исторически роман, а като романизована история.

- Белетристиката се яви допълнително – каза авторът - когато започнах работата.

За написването на тази книга Рапопорт е работил 7 години – време през което грижливо е проучил над 200 исторически труда за Освободителната война, много статии, кореспонденции и пр. в нашата Народна библиотека и в библиотеката „Ленин” в Москва, където е прекарал за целта няколко месеца.

- Но никакви описания и документи не могат да заменят онова особено чувство, което се поражда при посещението на местата, където са се водили боевете. Аз съм бил по всички тези места, проучвал съм обелиските върху братските могили, местностите, дислокацията на войските.

Авторът е юрист – специалист по международно право – и това несъмнено му е помогнало да надникне по-дълбоко в онази сложна дипломатическа атмосфера, в която се е подготвяла освободителната война.

Запитан за бъдещите планове, Рапопорт отговори, че подготвя книга на бойното братство между Съветската и Българската армии през Отечествената война, в която той участвува като свръзка между щаба на маршал Толбухин и командуването на Първа българска армия.

ДОКУМЕНТ № 629

Справка от полк. о. з. Петър Хадживанов за Георгий Рапопорт за представяне на книгата му „Освобождението” в ДВИ – Москва за отпечатване. София. 30.04.1965. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1743К, оп. 1, а. е. 17, л. 1.

С П Р А В К А

ГЕОРГИ КОНСТАНТИНОВИЧ РАПОПОРТ

/автор на книгата „Освобождението”, в която се описват съвместните бойни подвизи на българи и руси през 1877-78 год., като историческа основа на руско-българската бойна дружба/ - е участвал в

Отечествената война на България през 1944-1945 год.
Същият е постъпил доброволец в I Българска армия при формирането и през 1944 г. и остана до края на войната. Взе участие във всички походи на армията в Югославия, Унгария, и Австрия срещу фашистка Германия, бе награден с орден „Александър" IV степен с мечове. Беше сътрудник на щаба на армията в секцията „свръзка със Съветското командуване". При най-тежки условия, каквито войната можеше да създаде, винаги с голяма съзнателност и енергия се справяше с поверените му задачи – участвуваше като преводач при най-важни преговори между Командуването на 3 УФ и 1 БА.

След войната същият през 1952 г. бе преподавател във Висшата военна академия „Г. С. Раковски" – София, която напустнал по собствено желание защото постъпи като преподавател във Висшия Икономически Институт „Карл Маркс" – София.

Настоящата справка се дава за педставяне в Държавното Военно Издателство при Министерството на отбраната на СССР- Москва.

Подпис
/П. Хаджииванов/
Полковник от запаса, бивш началник
щаба I Българска армия през Отечествената
война 1944-1945 год.

Подписалият справката Петър Хаджииванов е член на Съюза на научните работници в България и е бил Началник щаба на I-ва Българска армия през Отечествената война.

ОРГ. СЕКРЕТАР НА СЪЮЗА НА
НАУЧНИТЕ РАБОТНИЦИ: подпис

София, 30.IV.1965 г. /Д. Близнаков/

ДОКУМЕНТ № 630

Предложение от Георгий Рапопорт до издателството на Националния съвет на Отечествения фронт за издаване на романа му за Отечествената война. София. 14.12.1967. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1743К, оп. 1, а. е. 93, л. 5.

ГЕОРГИ РАПОПОРТ
ул. „Дунав" № 8, София,
тел. 87-78-68

Вручено Е. Везенкови
15. XII.1967
(вместе 1 [экземпляр на]
„Рамо до рамо")

До Почиаемото
Издателство на Националния съвет
на Отечествения фронт
София

П Р Е Д Л О Ж Е Н И Е

от ГЕОРГИ РАПОПОРТ
ул. „Дунав" № 8, София,
тел. 87-78-68

Уважаеми Другари,

Работя върху роман със сюжет из Отечествената война и предимно за участието на България в нея рамо до рамо със съветските войски от Трети Украински фронт, командуван от маршал Толбухин.

В романа освен исторически лица са въведени и редица измислени, авторови герои, за по-добро фабулиране на романа, а също така и за по-картинно разглеждане в жива разговорна форма /между българи, руси, унгарци, австрийци, пленени германци/ не само на военните събития, но и на редица исторически и политически проблеми, свързани с войната, нейните причини и последици, като разделяне на

Източна и Западна Европа, вековни връзки между славяни и германци и тяхното бъдеще, възможностите и невъзможностите на войни в бъдеще и пр.

Откъс от романа ще излезе към пролетта на 1968 г. в един сборник в Москва, посветен на Великата Отечествена война.

От романа също така живо се интересува и Съветското военно издателство в Москва, където има сериозни изгледи той да бъде включен в предстоящите планове на издателството.

Във връзка с наближаващите четвъртвековни годишнини – 25 години от деветосептемврийската революция в България – 9 септември 1969 год. и 25 години от победата над Хитлерова Германия – май 1970 год., предлагам романът, върху който работя сега, да бъде издаден от Почитаемото Ви издателство.

Надявам се, че в окончателна форма той ще бъде готов към края на 1968 год., което Ви дава възможност още отсега да го имате пред вид в бъдещите си планове.

София, 14 декември 1967 год. С уважение

ДОКУМЕНТ № 631

Предложение от К. Рапопорт до издателство „Български писател" за преиздаване на романа „Освобождението" от Георгий Рапопорт. София 20.06.1976. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1743К, оп. 1, а. е. 68, л. 14.

До Почитаемото Издателство
Издателство „БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ"
СОФИЯ
„6 септември" № 35

П Р Е Д Л О Ж Е Н И Е
от К. РАПОПОРТ
ул. „Цар Симеон" № 60, тел. 83-39-67

За издаване на романа „ОСВОБОЖДЕНИЕТО"
от Георги Рапопорт.

Уважаеми Другари,

Във връзка с предстоящото честуване на 100-годишнината от Освободителната руско-турска война 1877-1879 год. – предлагам на Почитаемото издателство, което ръководите, да бъде издаден в ново издание романът „ОСВОБОЖДЕНИЕТО" от Георги Рапопорт, издаден от Издателството Ви през 1960 и 1963 год. – книга първа и втора – в първо издание.

Мисля, и струва ми се основателно, че за тази забележителна стогодишнина в историята на нашия народ по-обхватна книга за голямото историческо събитие, изградена върху достоверни исторически материали от най-различен произход, няма – и в такъв случай тя ще запълни една празнина в поредицата издания във връзка с всенародното честуване на изключително голямото историческо събитие, което слага основите на Третата българска държава. Още повече, че днес, в сърдечна вечна дружба със съветски[те] народи, тя върви с бързи и уверени крачки към своето светло социалистическо бъдеще, благодарение на великата освободителна мисия на неподимата съветска армия, и във всестранно сътрудничество с великата съветска страна.

При положителен отговор от Ваша страна, в който не бих искала да се съмнявам, в най-кратък срок ще представя бройка от книгата, прегледана и на места основно преработена от автора, покойния ми съпруг, приживе, когато подготвяше книгата за ново издание, но изоставено поради смъртта му.

Сега във връзка със забележителната стогодишнина се удава, искам да вярвам, неоспорима възможност, а и належаща нужда, новото издание да бъде осъществено.

София 20 юни 1976 год. С уважение

19. АЛЕКСАНДР ЛЕОНИДОВИЧ РАТИЕВ /1898-1981/

ДОКУМЕНТ № 632

Писмо от Дом-музей на А. П. Чехов в Ялта, подписано от С. Брагин до Александр Ратиев с благодарност за изпратената негова статия за прототипите в произведенията на А. П. Чехов и за снимките от личния му архив. 22.07.1964. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1577К, оп. 2, а. е. 39, л. л. 1, 1г.

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ОРДЕНА ЛЕНИНА БИБЛИОТЕКА СССР имени В. И. ЛЕНИНА
ДОМ-МУЗЕЙ А. П. ЧЕХОВА В ЯЛТЕ
Ялта, ул. Кирова, 112 Телефон 24-36

22.VII.1964

Дорогой Александр Леонидович,

Весьма Вам признателен за присылку журнала „Язык и литература" с Вашей оригинальной статьей о прототипипах в произведениях Чехова и пять фотографий. Особено ценны для нас фотографии: 1) арх. Л. Шаповалова, снятого с Вашим отцом и 2) Ялтинского извозчика. Конечно, представляют интерес и остальние фотографии, но так сказать, интерес архивного характера.

Вашу статью я показал в редакции „Курортной газеты". Ею заинтересовались и предложили мне подготовить ее к публикации в газете, т. е. сделать небольшие сокращения с тем, чтобы новые факты, которые Вы сообщаете о ялтинских прототипах в повести Чехова были более выпуклыми.

К сожалению, не было времени предварительно познакомить Вас с подготовленным текстом для газеты, но я постараюсь сделать все, чтобы статья не утратила Вашего авторского своеобразия в стиле речи и сохранила Ваши оригинальные мысли, аргументацию.

У нас теперь не пишут статей такого рода так, как совсем не осталось людей, которые могли бы за литературными персонажами Чехова увидеть черточки реальных людей его эпохи, ушедший в прошлое быт.

Поэтому, делая по просьбе редакции сокращения текста, я старался быть максимально осторожен. Не мне судить, насколько мне это удалось. Но прошу Вас не судите строго. Я был сильно прижат временем – приближалась чеховская дата, - 15 июля – день кончины писателя. К этому сроку редакция просила статью.

Газету, опубликовавшую статью, высылаю.

Представляет большой интерес все, что Вы рассказали мне о том, какой след оставил А. П. Чехов в ялтинском быту, в его окружении – Альтшуллер, Бопье, Харкиевич, а также странное совпадение с дамой с собачкой с фамилией Дидерих.

Напишите обо всем этом и для журнала и копию пришлите мне для музея и „Курортной газеты", - только побольше фактов и сопоставлений.

Размерами не стесняте себя.

Благодарю Вас за память и доброе расположение.

Привет супруге. С уважением С. Брагин.

ДОКУМЕНТ № 633

Писмо от С. Брагин до Александр Ратиев за плановете на Ал. Ратиев да подреди и редактира своите записки със спомените си от Ялта. 22.07.1964. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1577К, оп. 2, а. е. 39, л. л. 10, 10г.

26 декабря 1964

Дорогой
Александр Леонидович!

Благодарю Вас и Вашу супругу за поздравление с Новым годом и добрые пожелания.

К сожалению должен огорчить Вас. Я не получал Вашего письма с просьбой передать Ялтинскому Краеведческому музею снимки наводнения в Ялте. Если бы я их получил, то давным-давно выполнил Вашу просьбу и сообщил бы Вам об этой справки на ялтинской почте.

Очень приятно мне было прочесть в Вашем письме те строки, где Вы пишете о своем желании обработать записи своих воспоминаний о Ялте. Думаю, что они будут представлять общий интерес, так как Вы обладаете способностью, свойственной не многим людям, разобраться в своих впечатлениях, найти в них характерное и значительное, котрое представляет непреходящий интерес. Они должны остаться как свидетельство современника. Кто знает, может быть через десятки лет история или литератор в поисках необходимого на материалах о далеком прошлом Ялты, современник Чехову, обратится, например, к комплекту „Курортной газеты".

Позвольте поздравить с Новым годом вас и Вашу супругу и пожелать крепкого здоровья и выполнения задуманного.

Благодарю Вас за память обо мне.

Ваш С. Брагин.

ДОКУМЕНТ № 634

Спомени на Евтим Данчев Петров за Александр Леонидович Ратиев. София. След 1965. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1577К, оп. 2, а. е. 6, л. л. 2, 3, 4, 5.

СПОМЕНИ ЗА АЛЕКСАНДР ЛЕОНИДОВИЧ РАТИЕВ

Познавам Александър Ратиев от 1926 година, когато постъпих на работа в неговата дърводелска работилница. Още веднага ми направи силно впечатление интелигентността му. С идването си в България като емигрант-белогвардеец той се ориентирал да работи към дърводелския бранш, за което чувствувал наклонност. Ратиев нямаше практическа подготовка, но за сметка на това имаше амбицията и желанието да изучи тънкостите на професията, на която се беше посветил и това му помогна бързо да навлезе в дърводелския занаят с цялото му многообразие. В началото той работеше заедно с братя Неделчеви, по народност руснаци по произход българи от Бесарабия. По-големият от тях се казваше Александър, а по-малкия, Димитър, беше строителен инженер. Двамата братя наемаха жилищни кооперации, а на Ратиев възлагаха изработването на дограмата, т. е. вратите и прозорците.

В работата си Ратиев беше много упорит и старателен, а към работниците взискателен и прецизен. Държеше много на качеството и дисциплината. В ежедневната си работа той се учеше и от самите работници без да изпитва неудобство от това, че като работодател не владееше добре занаята. Щом се договореше и приемаше дадена поръчка от клиент той трябваше непременно да я изпълни и предаде в уречения срок. По този начин Ратиев си спечели голям авторитет и доверие сред клиентелата и дърводелския бранш. През 1928-1930 г. той се запозна с медицинската сестра Лиза. Тя работеше в руския „Червен кръст" /болница намираща се на ул. „Искър" и ул. „Чумерна"/. Ратиев сключи брак с нея струва ми се през 1931/32/ година. Имаха едно дете, което кръстиха Леонид. Семейството на Ратиев беше много задружно и мило.

Междувременно, независимо от производствената дейност Ратиев следваше и завърши нашия свободен университет, което много му помогна в практическата работа. След 1930 год. той постепенно се освободи от бялата работа /дограмата/ и премина на мебелната. До края на своята трудова дейност т. е. до пенсионирането си работеше само мебели.

Освен с производствена дейност Ратиев се занимаваше и с научна работа. Основание за такова твърдение ми дава участието му с доклади в дружеството на социолозите. Много добре си спомням как един път той ме покани да присъствувам на обсъждането на негов доклад. В разискванията лично участие взе известният по това време у нас социолог Никола Сакаров. Но това все пак беше второстепенна работа за Ратиев, а основната си оставаше мебелното столарство.

В мебелния бранш на София ателието на Ратиев минаваше за едно от най-реномираните и не случайно неговите клиенти бяха така да се каже от аристокрацията, от най-заможните и управляващи кръгове. Имаше периоди на икономическа криза и някои дърводелски ателиета нямаха работа, но Ратиев не знаеше що е криза, нещо повече, понякога той връщаше клиенти. Това се дължеше главно на качествената му работа, изпипана и с вкус. Освен това той умееше художествено, със скици, да представи пред клиентите как ще изглеждат мебелите в готов вид. Така клиентите винаги бяха сигурни в поръчката си. Ако някой от работниците в процеса на работата допуснеше некачествена работа той забелязваше навреме тези пропуски и караше съответния работник да отстрани нередностите независимо че това оставаше за негова сметка, а не на работника. Ратиев не се лакомеше за голяма печалба като другите занаятчии, които се бяха превърнали в търговци и печалбари. Ако и той като болшинството от тях и използуваше военната конюнктура той можеше да стане един от заможните хора, а той си остана до края на живота скромен труженик без собствено жилище /живееше под наем/. Отношенията на Ратиев към работниците бяха съвсем човешки и културни. Може би влияние оказваха образованието му и вродения му интелект. Сградата в която се движеше също беше културна-това беше преди всичко лекарския екип на руския Червен кръст.

След 9.IX.44 г. при образуването на трудово-производителната кооперация „Народна мебел" той беше един от основателите ѝ и стана главен инженер т. е. технически ръководител . Като такъв остана до пенсионирането си.

След победата на 9.IX1944 г. аз минах на партийна работа и напуснах бранша. Срещах се обаче с работници от предприятието на Ратиев и от разговорите с тях аз разбирах че те го обичат и се възхищават на неговата работоспособност и от качествата му на организатор и ръководител. Може би затова „Народна мебел" беше от първенците в дърводелския бранш след 9.IX.

Бих искал да разкажа и какво знам за родителите на Ратиев. Баща му е бил от княжески род. Като младеж той се влюбва в красива девойка, но тя не била от благородно семейство, а освен това била болна от туберкулоза. Въпреки това той се оженва за нея. За да я лекува решават да сменят климата и напускат Централна Русия и се установяват в Крим, гр. Херсон /или Симферопол/. Тя действително оздравява. Там се ражда Александър и брат му Георги.

Що се отнася до политическите убеждения на Александър Ратиев то те бяха белогвардейски. Той не споделяше нашите идеи, но беше лоялен, не беше злостен.

През периода 1950-1965 г. Ратиев на няколко пъти посещава Москва, Ленинград и други градове на СССР. Казвал ми е, че са му предлагали директорски пост на дървообработващ завод, но той отказал, защото не искал да подхвърлят по негов адрес зад гърба му, че белогвардеец ръководи социалистическо предприятие.

Подпис: Е. Д. Петров
Написал спомените:
Ефтим Данчев Петров, член на БКП
живущ ул. „Стефан Богориди" – 4 – 45-33-10
код 15-17.

ДОКУМЕНТ № 635

Автобиографични бележки на Александр Ратиев. София. След 1967. Копие. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1577К, оп. 1, а. е. 1, л. л. 1, 2, 3, 4.

АВТОБИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ

Ратиева Александра Леонидовича

Родился я в гор. Ялте 1 июня /19.V. ст. ст./ 1898 года. Родители мои оба были глухонемые, потерявшие слух в раннем детстве: отец – вследствие скарлатины, а мать – после тяжелого заболевания сыпным тифом. Оба они родом из гор. Курска и так как в то время только в Москве существовало специальное училище для обучения глухонемых, то оказалось естественным, что их обоих в разное время и поместили туда /Арнольдо-Трятьяковское училище/. Там и свела их судьба.

Мальчик, который оказался старше Веры на два года, узнав, что она тоже курянка, стал ей оказывать покровительство, помогал в учении, защищал от обидчиков и обидчиц. По окончании полного курса обучения Леонид Николаевич, мой отец, осиротев за годы обучения, потеряв отца и мать, уехал к родной тетке в Харьков. Вера же, спустя два года, вернулась к своему отцу в Курск.

Леонид Николаевич, приехавши в Харьков, попал на попечение тетушки Екатерины Ивановны Жиленко, женщины весьма незаурядной. В молодости увлекалась она театром и часто выступала в какой-то харьковской труппе. Себе же на жизнь она зарабатывала тем, что работала ответственным бухгалтером в Харьковском железнодорожном управлении. Когда случилось несчастье с детьми ее сестры, ей пришлось полностью отказаться от личной жизни и целиком посвятить себя заботам о племяннике и племяннице /сестре отца Магдалине/. После училища отец одно время работал переплетчиком, а тетушка заставляла его постоянно пополнять культуру чтением и учебой. Потом он перешел на работу в архитектурное бюро, но получив письмо от Веры, приехал в Курск чтобы сделать официальное предложение через ее родителей.

Вера жила тогда у своего отца – Георгия Александровича Новосильцева. Мой дед в свое время окончил только городское начальное училище, но своим трудом и настойчивостью пополнил свои знания и культуру до степени, каторая давала ему возможность и право чувствовать себе равным не только с рядовыми членами окружающего его общества, но и со многими выдающимися его представителями, с которыми его сталкивала дальнейшая судьба. Доказательством тому служит то, что кажется в 1899 году он был избран Курским Городским головой и оставался на этой почетной должности довольно продолжительное время. Его заботам и попечению обязана Вера хорошему знанию родной литературы и безукоризненному знанию русского языка.

Незадолго до свадьбы однако Вера заболела туберкулезом и, поэтому, ее родители дают согласие на брак с условием, чтобы молодые сразу же уезжали в Крым и приступили к серьезному лечению. Для жительства родители выбрали город Ялту, где были лучшие условия для этого. Там было суждено родиться и мне, совершенно нормально слышащим. Через полтора года родился мой брат Юра, но по несчастью, глухонемым. Так, волею судьбы, и оказался я в семье единственно слышащим, окруженный тремя обездоленными, лишеными слуха.

В Ялте отец открыл фотоателье, а кроме того, вместе со своей женой, вел активную деятельность в Обществе глухонемых. К счастью, в архиве этого общества в Москве сохранились документы – речь моего отца на Всероссийском съезде деятелей по воспитанию и обучению глухонемых и выдержка из речи моей матери, которая была помещена уже в 1967 году в журнале „Жизнь глухих” /№7/.

В доме у нас была обширная библиотека почти всех наших классиков прошлого и нынешного века, которая продолжала все время пополняться главным образом известными приложениями к журналу „Нива”.

Тем временем тетушка отца Екатерина Ивановна тоже переехала в Ялту и, ревниво охраняя свою независимость, жила отдельно, но меня к ней водили часто. Первые годы она часто играла мне что-нибудь на рояле и много рассказывала разных историй из своей жизни и из прочитанного. Не смотря на то, что у меня были повреждены два пальца на правой руке, она пыталась обучать меня

играе на рояле, но увы, я оказался никуда негодным учеником. От нее узнал я и то, что наша семья принадлежит к старинному грузинскому княжескому роду, но это не дает никаких преимуществ, а только накладывает на человека особые обязаности: быть добрым, внимательным, скромным, предупредительным со всеми. Все люди рождаются одинаковыми и уважение и авторитет между другими мы должны заслужить только своими делами, обязаны помагать слабым и младшими и, поэтому, в спорах я должен всегда уступать своему младшему брату, обиженному судьбой. Узнал я от нее и о правилах поведения среди товарищей по школе, о солидарности, дружбе, взаимопомощи и об явлениях отрицательных - бахвальстве, доносничестве, предателях и о коллективном возмездии за это. Таким образом от нее я получил самые первые, необходимые путевки в жизнь, которые запоминались навсегда.

Второй круг людей, судьба которых была наиболее прочно связана с нами, это была семья деда моего Георгия Александровича Новосильцева. Она была многочисленная и расцвет ее приходился на последнюю четверть прошлого века. Сам дед родился в апреле 1845 года в городе Суджа, Курской губернии, где у его отца Александра Яковлевича была торговля сукнами. Георгий был самым младшим из двенадцати братьев, многие из которых умерли не достигнув совершеннолетия, что было естественным для первой половины прошлого века. Другие исчезли, за исключением старшего Павла, обосновавшегося в Ростове на Дону, прочно укоренились в Курске. Семьи их были связаны или общей работой или просто службой в конторе, но с семьей деда все поддерживали хорошие дружеские отношения, ибо он составлял как бы центр их всеобщего притяжения.

В семейной жизни ему не повезло. Первая его супруга, урожденная Медведева /сестра профессора Московского университета, гинеколога Медведева/ умерла молодой во время неудачных родов. По рассказам знавших ее, она была очень красивой. Ее сын Александр еще юношей увлекся революционным движением, смутным сведениям, получил задание на какой-то акт, отказался от него и из страха мести заболел манией преследоания и в конце концов покончил с собой на глазах у своего отца Г. А. Новосильцева - бросился под паровоз к перрону поезда.

Вторая жена Г. А. Новосильцева Елизавета Васильевна урожденная Буренина, была обаятельная, беззаветно любящая детей. Она основала несколько приютов и принимала живое участие в дальнейшей судьбе своих подопечных, но и она погибла в расцвете своих жизненных сил /от рака, на 40-м году жизни/.

Третий раз мой дед женился на моей бывшей воспитательнице Варваре Степановне урожд. Сорокиной, семья которой /мать Мария Сергеевна, сестра София, брат Михаил и племянники/ прочно вошли в быт нашего семейства. Обо всем этом более подробно сказано в моих записках.

ДОКУМЕНТ № 636

Писмо от редакцията на литературното списание „Новый мир” до Александр Ратиев за невъзможността да отпечата неговите спомени „То что сохранила мне память...”[21]. Москва. 13.10.1978. Оригинал. Машинопис. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1577К, оп. 1, а. е. 10, л. 1.

НОВЫЙ
М И Р
Ежемесячный,
Литературно-художественный
и общественно-политический
журнал
----------ооо----------
Москва, Пушкинская пл. 5
Телефон К 9-81-77

13 *Октября* 1978 г.

Многоуважаемый *товарищ*
Ратиев !

Внимательно прочитали и обсудили в отделе Вашу рукопись „То, что сохранила память”.

Многое в ней нам показалось интересным, некоторые зарисовки профессиональны, талантливы. Но планы отдела складываются так, что опубликовать ее мы не сможем. Шлю Вам отзыв нашего рецензента – Г. Степанидина.

Желаю Вам всего доброго.

С искренним уважением

Старший редактор
Отдела прозы
(Н. Долотова)

P. S. Простите, что обращаемся по фамилии, не нашли нигде Вашего имени и отчества. Если у Вас есть новые, оконченные рукописи-присылайте будем рады ознакомится.

ДОКУМЕНТ № 637

Отзив от Г. Степанидин, рецензент на ръкописа на спомените на Александър Ратиев „То що сохранила мне память...". Москва 13.10.1978. Оригинал. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА 1577К, оп. 1, а. е. 10, л. л. 2, 3, 4, 5, 6, 7.

Внутренняя рецензия на рукопись Александра Л. Ратиева
„ТО, ЧТО СОХРАНИЛА МНЕ ПАМЯТЬ..."

Эта рукопись – рукопись старого, много повидавшего и испытавшего в жизни человека. Автор - выходец из очень обеспеченной семьи, он князь. Дед его, Георгий Александрович Новосильцев, был городским головой в Курске. Родители имели прекрасное имение в Ялте. Без всякого сомнения, Ратиева ожидало блестящее будущее в России старой, царской. Но пришла революция, князь Ратиев, как и все представители его сословия, был лишен титулов, состояния, привилегией. Автор не говорит о том, как он прожил жизнь после 1917 года - именно этим годом обрывается повествование - но видно, что он прожил жизнь нелёгкую, был в эмиграции, потом вернулся на Родину. Но обо всём этом автор не говорит: вероятно, это дело будущего.

Он рассказывает нам историю становления, взросления юного князя „наследника всех родных"- от ранного детства /с 1898 года/ до той поры, когда он „вышел в жизнь" /до 1917 года/.

„Стоит только усилием воли сосредоточить внимание на каком-нибудь событии далёкого прошлого, как неожиданно из неведомой и еще неосознанной нами глубины, возникают образы и картины минувшего, и часто предстают они перед нами с такими подробностями, которые в своё время прошли для нас как будто-бы и незамеченными, а теперь, останавливая и сосредоточивая на себе наше внимание, помагают понять, удиветь, почувствовать глубинную логику событий, в своё время определивших и твою собственную судьбу - твои решения и поступки...

Но проходят годы, вымирают поколения, уходят живые свидетели былого, а много так и остаёся невыявленным, незафиксированным. Теперь же, к концу жизни, каждый раз возвращаясь мыслью к прошлому, всё острее ощущаешь, что то, что раньше казалось незначительным, случайным или обыденным, для многих поколений по многим причиннам оставшееся независимым, становится вдвойне любопытным, интересным, а для некоторых в какой-то степени и необходимым...

Вечной и закономерной в нашей человеческой жизни остаётся связь между большим и малым, и именно то, как события и сдвиги, даже грандиозные, отражаются в „малой капле вод", в конечном итоге даже через многие годы оказываются иногда решающими..."

Я не случайно привёл здесь эту большую цитату из авторского вступления. Ибо в ней и основная причина того, что А. Ратиев решил через многие-многие годы решил-таки обратиться к своему детству /и к громадным общественным, политическим событиям, которые происходили в ту пору в России/. Есть в ней и основная цель, которую поставил перед собой автор: показать, как в судьбе одного из „детей России" отразились сама Россия.

Вне всякого сомнения: и причина естествена, понятна; и цель большая, благородная. И потому рукопись эту можно рассматривать только по большому счёту – без скидок на то, что автор уже стар и не имеет большого литературного опыта, имени; без заведомых возражений и предубеждений /ведь его жизнь – жизнь единиц, так может ли в таком случае эта в общем-то нетипичная судьба заинтересовать сегодняшнего читателя сегоднешней России?/

Каковы самые общие – не поверхностные, не приблизительные, а именно общие! – впечатления, которые выносишь, когда прочитаешь рукопись по первому разу, с налёту – как читатель? То, что рукопись написана, вне всякого сомнения, человеком глубоко образованным, эмоционально богатым, думающим и совестливым. Все эти качества А. Ратиева как человека в рукописи проявляются полно, ярко. Это интересно, но бывает, что для написания самобытной, яркой книги одних этих человеческих качеств может и не хватить. Необходимо ещё – и зоркий глаз, цепкая память, богатая душа, умелая рука. Можно сказать, что этими качествами - в разной, конечно, степени – А. Ратиев владеет.

Со страниц рукописи перед читателям предстанут яркие, живописные картины дореволюционной России - старая Ялта, бытовые зарисовки, магазины. Поезда /вокзалы, парки, море. Ялтинская гимназия - нравы, учителя /любимые и нежеланные/, обычаи, игры, забави. Дом Ратиевых – родные, близкие и гувернёры. Дом деда в Курске – другая Россия, тоже обеспеченная, влиятельная, но другая. Для того, чтобы запечатлеть все эти сочные картины быта, жизни старой России - нужен глаз, нужна память. Эти качества, повторяю, у автора есть.

И эти картины, запавшие в память, детали, которые сохранились в ней на всю долгую жизнь, А. Ратиев умело, образно, по-своему передаёт в письме. Письмо А. Ратиева – письмо классическое, традиционное, строгое. Он повествует – вот так было. Без ухищраний, не прибегая к крутым сюжетным поворотам – сама жизнь водит при этом рукой автора. Он лишь рассказывает: было так, как было. И было лично со мной.

И льётся повествование - спокойно, раздумчиво. Но автор не ограничивается лишь повествованием о минувшем, о былом. Его рукопись – это рассказ о пережитом: Эмоциональная насыщеность; стремление тонко, интимно рассказать о душевных переживаниях мальчика, подростка и юноши Саши Ратиева; психологическая напряжённость – там, где в душе Саши происходят какие-то определённые душевные сдвиги, переломы – в этом авторские достоинства как психолога несомненны.

Так что, воспоминания А. Ратиева, несомнено, заслуживают внимания со стороны редакции журнала „Новый мир”. И внимания, думается, пристального. Однако не всё в ней благополучно и прекрасно. Если редакция решит готовить её к напечатанию, то придётся некоторые места в рукописи сократить, выбросить – речь идёт об имеющих место частых повторах, а также о тех частях, где автор увлекается рассказом о своих многочисленных родственниках, гувернёрах, семейных друзьях и приятелях. Очень многое надо будет просто проверить, самым тщательным образом – а рукопись просто-напросто перенасыщена фактами, фамилиями, датами, событиями.

И ещё один момент, пожалуй, самый трудный, тонкий. Автор по ходу рассказывает о самых значительных событиях русской истории того периода, начиная с рабочей демонстрации в Ялте в начале века, восстания на броненосце „Потёмкине” и кончая Октябрьской революцией. Это естественно – без этого рукопись была бы практически лишена какой-либо значимости, интереса. Поначалу А. Ратиев обходится в основном лишь упоминанием о том или ином событии всероссийского либо же городского масшабов – это тоже естественно: мальчик Ратиев не может иметь своё мнение ещё об этих событиях. Либо же рассмотривает их со своих сугубо классовых позицией, с точки зрения мальчика из княжеского рода, из очень обеспеченной семьи. Но проходят годы, мальчик становится юношей, он уже обязан – жизнь заставляет! – высказать своё отношение к событиям, каторые угрожают и дому Романовых, и самому строю Росии, и благополучию Саши Ратиева и его семьи.

Александр Ратиев – с высот дня сегодняшнего, обогащённй опытом и знаниями прожитой многотрудной жизни – выносит /чаще всего, во всяком случае/ приговор той России царю и его приближённым. Именно царь и его преближённые в этом глубоко убеждён А. Ратиев – виновны в этом, что Россия потерпела катастрофу, что она бездарно вела войну с Германией, что её апарат прогнил насквозь. Да, А. Ратиев выносит приговор царю и его свите. Но в то же время он вовсю стремится

обелить в глазах сегодняшнего читателя имущую Россию – в лице его собственных родителей, а также в первую очередь деда Георгия Александровича Новосильцева, Курского городского голову.

Умиление старопатриархальными отношениями между дедом и крестьянами; стремление всякий раз подчеркнуть, что отношение властей к деду было „настороженным", что „его считали либералом" – это приводит к тому, что А. Ратиев – как к должному! – относится и к тому, что Лебяженский комитет к рождеству присылает деду в качестве подарка продукты /на дватцати подводах!/, и к тому, что дед когда на него наложили власти контрибуцию /уже после Октебря, разумеется/, - сбежал из имения и скрылся. „Наглядным примером подражания стоял перед моими глазами весь жизненный путь моего деда/Григория Александровича Новосильцева/ и моего отца /Леонида Николаевича Ратиева/ ", - это слова честные, правдивые, слова представителя своего класса. И А. Ратиев в другом место напишет с печалью: „... но это наводит и на грустные размышления: почему так мало у нас среди власть имущих толковых и инициативных людей?" Грустные размышления...

Как бы ни хотел в иных случаях А. Ратиев осовременить думы и мысли Саши, какие суждения /и осуждения!/ он не вкладывает в его уста, всё равно чувствуется: это уже от ума зеркало, от А. Ратиева – увидавшего, познавшего. Требуется тщательная работа, коррекция, чтобы не проскочили такие, например, фразы: „...После неудачной июльской попытки большевиков захватить власть...", „Самое жуткое, что в наступающем на нас хаосе нельзя отличать работу германских агентов от работы идейных политических фанатиков /читай-большевиков./ На ближайшее время, на ближайшие дни их цели практически совпадают" и т. д.

Думается, что эта вещь написана искренне и талантливо. И человеком – много перевидавшим, пережившим. И если редакция журнала „Новый мир" возмёт на себя многотрудную работу по подготовке этой рукописи к печати, то читатель сможет прочитать интересный и захватывающий документ – своеобразную исповедь ровесника нашего века. Человека, на долю которого так много выпало в жизни.

9 октября 1978 г.
п. /Степанидин/

20. ПРОФ. ГЕОРГИЙ ЕРМОЛАЕВИЧ РЕЙН /1854-1942/

ДОКУМЕНТ № 638

Удостоверение от СДУ за назначаването на руския поданик Георгий Е. Рейн, професор от Киевския университет, за редовен професор по гинекология в Софийския университет. София. 15.10.1920. Чернова /с изходящ № на документа/. Ръкопис.
ДА - София ф. 994К, оп. 2, а. е. 340, л. л. 9, 9г.

№ 8276
15.X.[19]20

Удостоверение

Управата на Университета удостоверява, че руския поданик Георги Ермолаевич Рейн с министерско постановление от 23. VIII. 1920 г. прит.[ежаващ] № 142 е назначен за редовен професор по гинекология и акушерство. Според една от клаузите на договора, сключен между Министра на Нар. Просвещение и него първият се задължава щото да направи възможно щото проф. Г. Е. Рейн да внесе в България без мито своята библиотека, научни помагала и покъщнина и да издействува всички улеснения по приноса на същите вещи до София като приноса на последните остават за сметка на проф. Рейн.

Това удостоверение се издава Г-н проф. Рейн да му послужи пред надлежните митнически и административни власти.

Секретар. Подпис.

ДОКУМЕНТ № 639

Писмо от МНП, Отделение за средните и висшите училища и университета до ректора на СДУ с разрешение за командироването на професорите И. А. Базанов, В. В. Завялов и Г. Е. Рейн за участие в конгреса на руските академически групи в Прага. София. 08.09.1922. Препис. Машинопис.

ДА – София, ф. 994К, оп.2, а. е. 340, л. 44.

МИНИСТЕРСТВО
на
Народното Просвещение
Отдел. за Сред. и Висши
У-ща и Университета
№ 25869
8.IX.1922 год.
гр. София

Препис

До Господина
Ректора на Университета
Т У К

№№ 3842, 3932 и 3933.

Съобщава Ви се, Господине Ректоре, че на професорите: Иван Александрович Базанов, В. В. Завялов и Георги Рейн се разрешава задграничен отпуск от 4 до 11 октомврий т. г. за да вземат участие в конгреса на руските академически групи в Прага, но без заплата, съгласно с чл. 43 от закона за държавните служители.

За Главен Секретар: /под./ Черноколов
За началник на Отделението
Главен Инспектор: Д-р В. А. Манов

кръгъл печат на университета В Е Р Н О,
Секретар на университета: подпис не се чете

ДОКУМЕНТ № 640

Писмо от МНП, Отделение за средните и висшите училища и университета до ректора на СДУ, с нареждане за предаване на проф. Георгий Е. Рейн и на проф. Александр Маньковски ордените и грамотите, с които ги награждава българската държава. София. 22.02.1929. Оригинал. Машинопис.

ДА – София ф. 994К, оп.2, а. е. 340, л. 128.

УНИВЕРСИТЕТ В СОФИЯ
Вх. № 463 дело 1/29
Получено на 22. II. 1929 г.

МИНИСТЕРСТВО
на
НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ
ОТДЕЛЕНИЕ ЗА СРЕДНИТЕ И ВИСШИ УЧИЛИЩА
И УНИВЕРСИТЕТА
№ 4684
22-II.1929 год.

До Господина
Ректора на Софийския държавен
университет

В изпълнение на Височайше одобрения доклад на Г-на Министра на народното просвещение под № 4200 от 18 т. м., Канцеларията на българските ордени вчера изпрати в Министерството, за препращане по принадлежност, големия офицерски кръст от народния орден „За гражданска заслуга" II ст. заедно с[ъс] съответната грамота на бившия професор в медицинския факултет Д-р ГЕОРГИ Е. РЕЙН и грамотата на командирския кръст от Царския орден „Св. Александър" на професора от същия факултет Д-р Ал. Ф. МАНЬКОВСКИ, ордена на който е предаден лично от Негово Величество Царя.

Като Ви се съобщава това, същевременно Ви се изпращат, Господине Ректоре, приложени тук поменатия орден с грамотата на проф. Д-р Г. Е. Рейн и грамотата на проф. Д-р АЛ. Ф. МАНЬКОВСКИ, за да наредите от своя страна да им се предадат в най-скоро време, като за тяхното получаване своевременно уведомите Министерството.

печат на м-вото ПРИЛОЖЕНИЕ: орден и две грамоти
ГЛАВЕН СЕКРЕТАР: подпис
НАЧАЛНИК НА ОТДЕЛЕНИЕТО: подпис

ДОКУМЕНТ № 641

Писмо от проф. Г. Е. Рейн до ректора на СДУ с благодарност за награждаването му с големия офицерски кръст от народния орден „За гражданска заслуга" II степен с грамота. Ница. 09.04.1929. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ДА - София, ф. 994К, оп. 2, а. е. 340, л. 133.

Ницца 9 Апръля 1929 г.

Господину Ректору Софийского Университета
Глубокоуважаемый Господин Ректор,

Имъю честь сообшить Вамъ, что сегодня полученъ мною через Министра Болгаріи во Франціи, при Вашемъ письмъ, Высокій Орденъ и Высочайший Рескрипт Его Величества Царя, которыми Его Величество соизволилъ меня удостоить, по представленіи Министра Народнаго Просвещенія.

Я счастлив видеть въ столь добромъ ко мне вниманіи свидътельство, что связь моя съ Софійским университетомъ, которому я посвятил нъсколько лът труда въ священном делъ преподаванія Болгарскому юношеству, до сихъ пор не порвалась. Съ своей стороны до конца дней своихъ буду помнить, какой сердечный приемъ оказали мнъ члены ученой коллегіи Софійского Университета и мои Болгарскіе слушатели! Онъ доставилъ мне много радости и нравственного удовлетворенія въ моемъ добровольном изгнании изъ моего дорогого Отечества.

Богъ дастъ восстановленная Національная Россія, ставъ во главъ Славянства, съумеет отплатить Болгарскому народу за доброе гостепріимство и сочувствіе, оказанное ея сынам въ тяжелые дни изгнанія.

Прошу Вас, Господин Ректор, принять уверенія въ совершенном къ Вамъ почтении и исренней преданности

Георгій Рейн

21. НИКОЛАЙ ЕВГЕНИЕВИЧ РОСТОВЦЕВ / 1898-1988/

ДОКУМЕНТ № 642

Отзив от автор с инициали „Гш" „Изложбата на руските художници в София", отпечатана в „Църковен вестник", бр. 47, стр. 545, 546, от 20.12.1930 г. София. Печатно.
ЦДА ф. 1809К[22], оп. 1, а. е. 17, л. л. 3, 3г.

Изложбата на руските художници в София

Тя биде открита тези дни в хубавата изложбена галерия на Т. Василев, недалеч от градината пред Военния клуб.

В нея участвуват много художници, но туй няма значение. Изложбата заслужава по-голямо внимание, защото е изложба главно на улегнали, намерили своя път художници. Тя е интересна и с[ъс] своето голямо разнообразие. В нея, може би за пръв път у нас виждаме и специален църковен отдел, застъпен от даровития млад художник *Николай Ростовцев*. В тази изложба са застъпени стилната църковна живопис, декоративната живопис, миниатурната живопис, скулптурата, а наред с работите на религиозната живопис стоят и съвременни творения, пропити от болния модернизъм в изкуството, в които, явно е, окото на художника вижда и предава природните прелести не такива, каквито ги вижда общото, колективното, нормалното око, а разкривени, нецели, сгърчени, страдащи или загадъчни, като видение от един нереален свят.

Между излагащите автори, впечатление правят Н. Ростовцев, Н. Глинский, В. Лазаркевич, Ив. Лазаренко, Петров, Ив. Крилов, Ал. Феодоров и А. Ждановский. За нас най-важен се явява отделът, застъпен от младия и даровит художник *Николай Ростовцев.* Ростовцев е църковен художник. Той е съзнателен, скромен и страстен иконописец. Личи си, че той с увлечение изучава старата икона, безразлично дали тя е общо византийска, дали е българска, руска или гръцка; той твори, но на църковна почва. Неговите работи са изцяло в духа, в стила на православната иконопис; те са плоски, с условен, отвлечен колорит, те са почти в две измерения, а фигурите му са с правилен и изящен, но малко удължен рисунък. Добър художник-реалист, той е добър и в иконографията, защото познава добре формите на мъртвата природа и на човешкото тяло. Изложил е много работи, между които и два портрета. Изложил е работи и на следните църковни сюжети: „Ангелите на божия гняв" (апокалиптичен сюжет), икона св. Иоан Кръстител, Собор св. Архангел, Възкресение Христово и др. В първата – „Ангелите на Божия гняв" имаше седем ангела в две редици, те са всред облаци, в небесата, в тъмния безкрай на всемира; над тях светли лъчи се спущат и губят низко под нозете им, а там долу в кървави пламъци гори и изгаря земята; от двете страни на тази апокалиптична икона (тя е пригодена за стенопис, за голяма храмова стена) художествено са нарисувани подходящите текстове на Апокалипсиса. Св. Иоан Кръстител е изобразен доста сполучливо и в старинния иконографски с ю ж е т като ангел (въз основа на един текст от Св. Писание, дето за св. Иоан Кръстител се казва, че той е пратен като Божий ангел пред лицето на Христа, т. е. като предтеча. Интересен е широкият замах на художника; този замах се чувствува в смелите линии, в крилете, в движението на фигурите.

Н. Глинский е роден художник-декоратор с много тънък усет към декоративното и към изящното изобщо. Той ни е дал руски фигури в японски декоративен стил, прекрасни приказни змейове и пейзажи (вещицата и детето с лодката). Той би могъл да поработи много продуктивно за илюстриране на библейски сюжети. Нашите църковни издатели трябва да го подкрепят и при него да си поръчат някои рисунки за списания, книги и др. т. В своя жанр той е у нас една нова сила, каквито имаме в лицето на проф. В. Захариев, проф. Тачев и др. Неговата картина „св. Ал. Невски" прави силно впечатление.

В. Лазаркевич, учил се в Русия ни е дал не лоши работи, между които прекрасна е миниатюрата „Демон". *Ив. Лазаренко* е добър портретист; двата портрета, които е изложил са мили със своята лека стилизация, убити тонове и живо движение.

Петров, художник-график, е дал, между своите нежни и чисти по линия стилни египетско-гръцки акварели, и редица интересни имитации на старинни ваяния. Приятно впечатление прави неговата рисунка, озаглавена „*Ден на християнизирането*".; тук той ни е дал хубава трисъставна композиция – земята, детето и Христа. Стъпил върху губещия се надолу земен мир, Христос е уловил за ръка едно мило дете и го води по пътя на живота.

Ив. Крилов (председател на дружеството руските художници у нас) е изнесъл най-много работи. Той е любител на снега. Няма негова картина без сняг. И в предаване на снега той е достигнал майсторство. Особено нежно е постигнат слънчевия изгрев, позлатяващ заснежения горен път от Рила. Ще отбележа тук и малката картина „Море", от А. Ждановски, както нежния лунен пейзаж на писателя А. Феодоров.

Изобщо нашите руски художници с тази си изложба доставиха една приятна изненада за софиянци. В изложените работи личи размаха на творческия руски дух. Има опити за работа върху българската действителност. Това ни радва. Радва ни и онуй, което дава на религиозна и църковна почва Н. Ростовцев. Но в изложбата личи и скръбта по пламналата, по горящата родна земя. Не туй ли ни говорят страшните змейове, летящи над чудни градове и хвърлящи върху тях своята смъртоносна сянка? Не за туй ли ни подсещат кукероподобни фигури на модерниста-художник, чието име, за съжаление, не си спомням сега? Не тази ли тиха скръб е подтикнала и младия Н. Ростовцев към сюжета „Ангелите на Божия гняв"?

Завършвайки, дължа да кажа, че изложбата заслужава да бъде посетена от всички наши църковни люде и духовници, които обичат изкуството и в часност църковното изкуство.

Гш.

ДОКУМЕНТ № 643

Свидетелство за самоличност на Николай Ростовцев, издадено от Софийския околийски съдия. София. 16.02.1935. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1809К, оп. 1, а. е. 4, л. 1.

Препис Ориг. не е обгербован
герб. марка печат

СВИДЕТЕЛСТВО
№ 790

Днес на 16 февруари 1935 год. подписаният Т. Пашмаков Софийски Околийски Съдия въз основа на чл. 26, ал. II от Закона за Българското поданство, издадох настоящето свидетелство на Николай Ев. Ростовцев, жител на град София на основание показанията на следните трима свидетели:

1/ Иван Н. Орлов 53 г. русн.[ак] прав.[ославен] жен.[ен] грам.[отен] неос.[ъждан]
2/ Алекси П. Берков 39 г. ” ” ” ” ”
3/ Сергей Г. Моисеев 40 г.” ” ” ” ”

в удостоверение, че той Николай Ев. Ростовцев е роден ва 5. XII.1898 год. в гр. Харков[23], Русия, от родители: баща Евгений Мих. Ростовцев и майка Татиана Ал. Форсандер, непредстави кръщелно свидетелство, понеже го изгубил при бегството си от Русия по време на гражданската война и за това му се издава настоящето за да му послужи за добиване на Българско поданство.

1. Ив. Николаев
С В И Д Е Т Е Л И: 2. Ал. Берков
3. С. Моисеев

печат Соф. Окол. Съдия: Тодор Пашмаков
Верно с ориг.,
Секретар: подпис

ДОКУМЕНТ № 644

Спомени на Николай Ростовцев от посещението му в Света гора през 1937 г. София. Б. д. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1809К, оп. 1, а. е. 6, л. л. 11, 12, 13, 14, 15, 16.

Николай Е. Ростовцев – художник

ТОВА, КОЕТО ВИДЯХА ОЧИТЕ МИ

Спомени от св. Гора при посещението ми през 1937 г.

Ранна септемврийска сутрин. Спокойното море още е обляно с мека лунна светлина, но на изток на фона на зазоряващото небе вече се откроява величествения и тайнствен масив на Атон, а над него, като Витлеемската звезда, гори с бял пламък приказната Зорница.

Тишина. Параходът „Критис" леко плува, наближавайки единственото атонско пристанище Дафни. Само едничко огънче-червеникавата точица на маяка, говори че тук съществува живот. Атон. Колко много говори туй име и колко мисли навява то, особено на оногова, който с нетърпение очаква да стъпи на тая свещена за православния свят земя, люлката на велик духовен подвиг, осеяна с множество големи и малки манастири и манастирчета, с вековна история, вековно изкуство – изключителни места за всеотдайна научна работа.

Ние сме трима: Професор Васил Захариев, историка Михаил Ковачев и аз, като художник-специалист по църковни стенописи. Всеки от нас по своему очаква момента, когато ще може да стъпи вече на тая във всички отношения прославена земя.

Нямам възможност в една кратка статия от специален характер да опиша всичко, което съм видял и почувствувал през времето на моето почти едномесечно пребиваване на тая благословена земя, да разкажа за срещите ми с монасите от различни националности, населяващи редица вековни обители.

Най дълго време престояхме в извънредно кросивият и величествен български манастир Зограф, където бяхме заети с изпълнението на възложената ни работа- всеки по специалността си.

Винаги с най-сърдечна благодарност си спомням за широкото гостоприемство и високохуманни обноски на милите братя на тая преславна, вековна обител начело с крайно симпатичния заместник-игумен – иеродякон Иринарх. Повечето време се занимавах с възложената ми задача да откопирам ред ктиторски портрети от различните стенописи на манастира.

Доколкото ми се простират възможностите, тук искам да опиша моите лични впечатления от стенописите на онези манастири, които можех да посетя. Обаче преди да пиша по въпроса необходимо е, поне накратко, да кажа за развоя на стенописната живопис в Атон.

Първия стенопис е бил направен през 1198 година в съборния храм на Хилендар. След едно преустройство на този храм, споменатия стенопис е бил напълно унищожен.

В 1312 год. е бил частично изографисан съборния храм на „Ватопед", а в 1393 г. – съборния храм на манастира „Св. Павел". И двата стенописа частично са оцелели и до днес.

През XV век честите нападения и грабежи на турците и латиняните значително са попречили на понататъшния развой на живописта в Атонските манастири.

Не избегна злата участ и св. Зографска обител. И тя е била многократно разрушавана, плячкосвана и опожарявана от морски разбойници и латинските нашественици и само през XVI столетие, благодарение на грижите на молдо-влахийския воевода Стефан, манастира постепенно е добил своя сегашен величествен вид.

От XVI век, както казах, настъпва по-спокойно време. Благосъстоянието на манастирите значително се подобрява благодарение на щедрите помощи идещи от православните държави и се започва отново украсяване на манастирските храмове с живопис.

Епископ Порфирий Успенский, вещ искуствод, отрича съществуването на една своя, „от древни времена" – атонска живописна школа. Всички забележителни икони са донесени отвън, от различни страни, а стенописите са извършени не от атонски художници. Само от XVIII век атонските обители се обзавеждат със собствени живописци.

Време е вече да премина към основната тема на статията ми, а именно да предам моите лични впечатления от стенописите на редица манастири, които можах да посетя. – Започвам със Зограф. Най-стария манастирски храм: „Успение на св. Богородица" е построен около 1764 г. Зографските стенописи, най ранните от които са от средата на XVIII век, по рисунъка си и колорита значително се отличават от византийските прообрази, със забележимо влияние на барок, изпълнени прецизно в сравнително светъл колорит.

В началото на XIX век /1801/ е била изографисана съборната църква „Св. Великомъченик Георги". Поради големината на храма живописта се отличава с монументалност, а също така и с прецизно изпълнение. По характера си, тя се доближава до стенописите в църквата „св. Богородица". Разпределението на стенописите е подчинено на общото правило, съществуващо в св. Гора. В ликовете на светиите личи повече индивидуалност, особено в ктиторските образи. Общият тон е по-низък. Преобладават боите охрово-жълти, червеникави и зелени. Фоновете в притвора са ултрамаринени. Трябва да се отбележи приликата на тия стенописи със стенописите в съборната църква на Рилската и Бачковската св. обители. За голямо съжаление имената на художниците, изписали зографските стенописи, не са известни, но се предполага, че те са дошли от България и Македония.

Най-голямо впечатление ми направиха стенописите в Протатския храм, който е главен храм на Карея, изрисуван с майсторската четка на славния Пенселинос от Солун. Тая много редка, наситена с образи, живопис се отличава с изключително майсторство и финес, както по рисунъка си, така и по тона в чисто византийския „палеологовски" стил. Живописта е монументална. Фигурите почти навсякъде са в естествена големина. Ликовете на светиите са величествени, спокойни и светли, а композициите на евангелски теми са изпълнени свободно и запазват цялостна връзка с установения канон. Изображенията са светли върху един тъмен, почти черен фон, което прави силно, мистично впечатление. С не по-малка вещина и финес са изпълнени от Теофан-Критинянина вътрешните стенописи в съборния храм и такива в трапезарията на Лаврата. Особенно силно впечатление ми направиха редица изображения в естествена големина на преподобните /светци-монаси и подвижници/ в трапезарията. Ликовете им – индивидуални светли, освободени от всички земни чувства, без съмнение действуват силно върху духовния растеж на манастирските братя. Колоритът е здържан и крайно фин. Стилът е византийски, характерен за XVI век. Не мога да не отбележа и стенописите направени от православния Захари Зограф в нартиката на лаврския католикон. По характера си, специфичен за художника, те съществено се отличават от старите стенописи в храма. Доста интересно са предадени многобройните сюжети от апокалипсиса. Общия им колорит е светъл. Преобладаващите бои са жълта охра и ултрамариново синя.

Прекрасни са стенописите и в съборния храм на Хилендар от XVI век. Старите от 1198 г. са унищожени при споменатото по-горе преустройство на храма. Общия колорит, поради сиво-гълъбовия фон се отличава от горепоменатите стенописи. Рисунъкът е много фин. Фонът е по светъл от фигурите. Общото впечатление е по-малко мистично.

По-нови са стенописите в параклиса св. Димитър от XVIII век – и са по-посредствени в отношение изпълнението им. Също и в парламента – „Св. Иван Рилски". Тук не е лишен от интерес ктиторският портрет на хаджи Вълчо, брата на прославения Св. Паисий Хилендарски.

Не по-малко са интересни и великолепните стенописи в извънредно величествения „Дохиар", посветен на св. Архангели.

Прави голямо впечатление куполното изображение на Господа Исуса Христа – Пантократор, заобиколен от ангели и архангели. И тук стенописите са направени върху тъмен фон и са творение на художника Фрал-Виотиецът.

За голямо съжаление липса на достатъчно време не ми позволи да посетя „Ватопед" за да видя прославените мозаики и стенописи на тоя грандиозен манастир.

Стенописите в „Ивирон", творение на иеромонаха Маркс от Грузия, носят белег на грузинското стенописно изкуство, тесно свързано, обаче, с традицията на Византия. Онова, което съм видял и в другите старинни манастири, като „Ксеноф", „Каракал" и „Филотей", също е достойно да бъде отбелязано, като едно голямо изкуство в областта на църковната живопис.

Трябва да се каже, че нито в един от посетените от мен манастири аз не съм видял изображението на Бог-Саваот, защото „Бога никтоже виде нигдеже" /Иоан. I. 18/. Винаги в централното кубе се изобразява главата на църквата Исус Христос – Господ Вседържател /Пантократор/.

Поради любезното съдействие на проф. Васил Захариев, за което винаги съм му признателен, можах да посетя и по-главните руски обители. Изнесох и запазих твърде голямо впечатление от духовния живот на монашеското им братство, обаче стенописите в тези манастири са нови и не са достатъчно интересни.

Би следвало да се спомене и за прославените древни и чудотворни икони, ала това не влиза в моята задача.

Завършвайки тия редове, аз не мога да не спомена с чувството на дълбока благодарност и покойния професор Йордан Иванов, който ми спомогна да имам голямата радост от възможността да видя със собствените си очи прославения Атон, вековните му манастири и стенописите им, както и да получа изключителна духовна наслада от общуването ми със скромните, но велики по дух населници на Св. Гора.

ДОКУМЕНТ № 645

Писмо от Постоянния художествен съвет при СБХ до Българската патриаршия „Св. Синод", копие до Варненската и Преславска митрополия за изискването на съвета към художниците Н. Ростовцев и Ал. Сорокин да представят свои проекти за изографисването на църквата „Св. Петка" във Варна пред Държавната комисия. София. 25. 01. 1973. Препис. Машинопис.

ЦДА ф. 1809К, оп. 1, а. е. 74, л. л. 3, 3г.

Препис

СБХ
ПОСТОЯНЕН ХУДОЖЕСТВЕН
С Ъ В Е Т
София, Московска 37.

София, 25.I.1973 год.
ДО БЪЛГАРСКАТА ПАТРИАРШИЯ
Св. СИНОД
КОПИЕ: ВАРНЕНСКА И ПРЕСЛАВСКА
МИТРОПОЛИЯ

На № 1585/31.XII.73[24] г.

Във връзка с изографисването на новостроящите се храмове, както и реставрирането и консервацията на стари такива рисуването на икони и църковни атрибути обикновено се използува един ограничен по брой кадър, който има професионални качества, обаче по стил на изпълнението твърде се отдалечава от българските национални образци в тази насока. От редица години обикновено възлагането на такъв род работа се е насочвало към художниците Николай Ростовцев и Александър Сорокин, които по произход, образование и начин на изографисване провеждат тенденции от чисто руски стил, които ги отдалечават от богатите български традиции и особеностите на българското изографисване на верска тематика. В продължение на 30-40 години тези художници са изписали повече от 30 църкви, които не правят чест на нашите богати национални традиции.

По този повод още миналата година водихме сериозни разговори с митрополит Панкратий, който изрази пълното си съгласие с нашите констатации и доводи и обеща, че ще направи нуждното.

По друг повод, вчера, 24.I.1973 г. на заседанието на Държавната комисия за приложни и изящни изкуства при КИК и СБХ наново се повдигна този проблем, на който като Ваш представител присъст-

вува проф. Васил Иванов Пандурски – директор на църковния музей, който също така изрази съгласието си с навременното повдигане на този кардинален въпрос във връзка с цялостната политика по съхраняването на българските национални традиции в тази област и също така обеща, че ще направи нуждното да донесе това наше разбиране до Вас.

Повод за повторно разискване на този въпрос послужи искането на Варненската и Преславска митрополия да възложи изографисването на храма „Св. Петка" – Варна на Николай Ростовцев и Александър Сорокин. Ние сме убедени, че горните художници не биха могли да се справят резултатно с тази отговорна задача, пак по същите причини, посочени по-горе. До сега в практиката на отделните църковни настоятелства е било сами да си избират по свое разбиране и осмотрение художници като към ПХС, респ. ДК при КИК и СБХ са се обръщали само за уреждане на финансовата страна.

Държавната комисия при КИК и СБХ с новия Правилник ни задължава непременно да изискваме предварително проекти от художниците за цялостното оформяне и изографисване на отделните проекти, които трябва да бъдат съобразени с високите художествени творчески изисквания на църковните канони.

Точно такива изисквания предявяваме в горния случай за изографисване на храма „Св. Петка" в гр. Варна, като художниците представят пред ДК своите проекти съобразени със стиловите изисквания на българската национална църковна живопис.

При разглеждането и обсъждането на същите ще привлечем и специалисти от Св. Синод, а така също и представители на инвеститора.

Ние считаме, че кадри, които биха могли да се заемат с изпълнение на такъв род задачи има и ако е нужно можем да Ви представим списък от изтъкнати художници.

Убедени сме, че ще направите нуждното.

, ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ДК: /п/ не се чете
В Е Р Н О при Варн. и Пресл. Митрополия
кръгъл печат СЕКРЕТАР подпис

ДОКУМЕНТ № 646

Изложение от Николай Ростовцев до Патриарх Максим, председател на Св. Синод на Българската православна църква с молба за мнение по повод решението на Художествения съвет при СБХ за отхвърляне на решението на Св. Синод възлагането на изографията на храма Св. Петка във Варна на него и художника Сорокин. София. 30.01.1973. Копие. Машинопис. ***ЦДА ф. 1809К, оп. 1, а. е. 74, л. л. 4, 5, 6.***

ДО НЕГОВО СВЕТЕЙШЕСТВО
БЪЛГАРСКИ ПАТРИАРХ М А К С И М,
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА СВ. СИНОД НА
БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА

Т УК

И З Л О Ж Е Н И Е

От художника НИКОЛАЙ ЕВГЕНИЕВИЧ РОСТОВЦЕВ,
Живущ в гр. София, ул. „Васка Ненчева" 15.

ВАШЕ СВЕТЕЙШЕСТВО,

Предполагам, че Вие вече сте получили писмото на Художествения съвет при Съюза на българските художници относно зографията на храма св. Петка в гр. Варна.

Не съм запознат със съдържанието му, но по думите на професор Пандурски, който е бил натоварен от страна на Св. Синод да настоява за възлагането на тая работа върху мен и Сорокин, аз се научих, че Художественият съвет не само че не одобрява кандидатурата ми, но реши от сега нататък изобщо да не ми възлага никаква работа, мотивирайки това с ред възражения, а именно: 1. Че работата ми не била изкуство, а само копиране на щампи. 2. Че била правена в руски стил. Че по колорит била вяла. 4. Че вече съм бил възрастен и трябва да отстъпя път на младите. 5. Че преднамерено не желая да работя в български стил и 6. Което е най-интересното, че съм влязъл под кожата на поповете и заради това ми се възлага работа от тях.

За голямо съжаление Съветат не ми позволи да присъствувам на заседанието му, а професор Пандурски, когото познавам добре, не притежава независимо мнение по въпроса и се влияе от изказванията на другите. Според думите му, той се опитвал да се противопостави, изтъквайки моите знания и постижения в областта на църковната живопис, но не успял решително да се наложи.

Председател на Художествения съвет е Марко Бехар, по националност евреин, почтен човек, добър художник – график, но без никакво отношение към православната църковна живопис.

Борис Иванов, главен опонент и обвинител, посредствен художник, не е проявен изкуствовед, но с голямо самомнение, също без пряко отношение към църковното изкуство, но с големи претенции за обширна компетентност.

Другите членове на Съвета също нямат пряко отношение към църковното изкуство и са се държали сравнително пасивно.

Гореспоменатият Борис Иванов настървено ме нападна при приемането на куполната зография в храма св. Неделя и с държанието си възмути другите членове на приемателната комисия. Грубо отричаше достойнствата на работата ми, която Макариополският епископ Николай, член на поменатата комисия нарече „шедьовър" и която прави силно впечатление на всички посетители на храма - българи и чужденци, мнозина от които постоянно фотографират купола и други части на моята работа. Същият Борис Иванов грубо критикуваше възложената ми от Св. Синод работа по проектите за енголпието и кръста, предназначени за подарък на Всеруския патриарх Пимен, предварително одобрени от Св. Синод. И сега той се явява като противник на възлагането ми на варненската работа. По всичко изглежда, че членовете на Съвета погрешно са убедени, че съм спечелил от църковна работа милиони, което нещо ги дразни, ала не вярвам, че биха се съгласили да извършат същата работа срещу същото възнаграждение.

Наистина аз съм възрастен, обаче това не значи, че трябва да бъда лишен от работа, пък и кой може в случая да ме замени?

Много се е говорило и се говори за млада смяна, но с кого разполагат те за въпросната смяна? Обаче аз подготвям вече такава в лицето на художника Димитър Бакалски и двамата сина на художника Господин Георгиев. Трима понастоящем стажуват при мене, като помощници по живопис и орнамент, но и те още не са подготвени за самостоятелна работа.

Работя в мой личен стил, който се основава върху общата православна канонична църковна живопис и повече отразява балканската църковна живопис отколкото руската такава.

Българските стенописи и икони изучих добре, като направих много копия от стенописи за Църковния музей, в който съм прослужил осем години в качеството си на реставратор първа категория. От тях съм вземал хубавото, но не мога да пренебрегна и големите постижения на руската и вселенската иконография.

Що се отнася пък до това, че съм бил влязъл „под кожата на поповете" и че заради това ми се възлага от тях работа, моля Ваше Светейшество да прецените сам подобно недостойно и грубо изказване.

Също не мога да се съглася, че живописта ми била вяла и неизразителна. Смятам, че достатъчно е да се види тя, за да се получи обратното впечатление.

Аз съм художник-творец в моята област, имам установен стил на работа и не мога да го сменям по желанието на другите. Въпросът е за харесване или не, обаче за вкусовете не се спори. Крайно съм обиден от решението на Художествения съвет при С. Б. Х. и не мога да се отнеса спокойно

към подобно решение. До членството на Борис Иванов в Художествения съвет никога не е ставало въпрос за подобно резолюция.

Притежавам протоколи, подписани от художници, назначени от предешния състав на Художествения съвет като вещи лица, взели участие в редица комисии по приемане на мои работи. Тези протоколи удостоверяват само високото качество на творбите ми.

При това положение естествено възниква въпросът: има ли право сегашният състав на Художествения съвет да ме лишава от правото да работя?!

Лично аз окачествявам решението на Художествения съвет като интрига спрямо мен, твърде прозрачно прикрита с нищо неоправдани разсъждения и изказвания.

Иска ми се да вярвам, че Българската православна църква ще се изкаже с авторитетното си мнение по създалото се положение.

Като моля, Ваше Светейшество да приемете израза на дълбокото ми към Вас уважение и осланяйки се на архипастирските Ви молитви, целувам св. Ви десница.

София, 30.I.1973 г. Със синовна преданост:

Художник Н. Ростовцев

ДОКУМЕНТ № 647

Писмо от Варненския и Преславски митрополит Йосиф до Постоянния художествен съвет на СБХ, София, копия до българския патриарх Максим, до председателя на Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове, София и до художника Николай Ростовцев в отговор на писмото на Постоянния съвет на СБХ от 25. 01. 1973 г. до същите институции за несъгласието му с възлагането на изографисването на новостроящи се и консервацията на стари храмове и рисуването на икони и църковни атрибути на художниците Ростовцев и Сорокин. София. 31. 01.1973. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1809К, оп. 1, а. е. 74, л. л. 10, 11, 12, 13, 14.

ВАРНЕНСКА И ПРЕСЛАВСКАДО
М И Т Р О П О Л И Я
0246
31. яну.[ари] 1973
София

СЪЮЗА НА БЪЛГАРСКИТЕ ХУДОЖНИЦИ
ПОСТОЯНЕН ХУДОЖЕСТВЕН СЪВЕТ
С О Ф И Я

Копие: ДО НЕГОВО СВЕТЕЙШЕСТВО
БЪЛГАРСКИЯ ПАТРИАРХ МАКСИМ
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА СВ. СИНОД
С О Ф И Я
ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА КОМИТЕТА ПО
ВЪПРОСИТЕ НА БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА
ЦЪРКВА И РЕЛИГИОЗНИТЕ КУЛТОВЕ – С О Ф И Я

ДО ГОСПОДИНА НИКОЛАЙ РОСТОВЦЕВ – С О Ф И Я

Отговор на писмо от 25.I.1973 г.
До Българската Патриаршия
с копие до Варненската и Преславската Митрополия

П. Г. Г.

В отговор на посоченото Ваше писмо можем да Ви отговорим следното:
1. Напълно сме съгласни с решението Ви да искате, щом като това е задължително проекти от художниците за цялостното оформяне и изографисване на отделните храмове.

Ние ще помолим г-н Ростовцев и г-н Сорокин да изпълнят това задължаващо ги изискване.
2. Изненадани сме, обаче, от следните твърдения в писмата Ви:

а/ Че изографисаните над 30 храма в продължение на 30-40 години от художниците Ростовцев-Сорокин „не правят чест на нашите богати национални традиции",

б/ че по стил на изпълнението работата на тия художници твърде се отличава от българските национални образци,

в/ че тия художници поради своя произход, образование и начин на изографисване провеждат тенденции от чисто руски стил и че тия тенденции ги отдалечават от богатите български традиции и особеностите на българското изографисване на верска тематика и

г/ че въпросните двама художници не биха могли да се справят резултатно с тази отговорна задача.

П. Г. Г.

Намираме за необходимо да изясним нашата изненада във връзка с посочените три Ваши твърдения, започвайки от последното в точка Г): „че горните художници не биха могли да се справят резултатно с тази отговорна задача...", (да изографисат малкия храм „Св. Петка" в гр. Варна.) Това твърдение ни изненада защото: 1) То се прави преди художниците да са представили своите проекти.

Изненадата ни е основателна, защото твърдението звучи като окончателно произнесена присъда.

Та щом като почитаемият съвет е убеден, че тия художници не биха могли да се справят с изографисването на храма „Св. Петка" в гр. Варна, какъв смисъл има настояването: художниците да представят пред Д. К. своите проекти...

Ако ли почитаемия съвет поради тази си убеденост ще лиши тия художници да извършат възложената им задача, в такъв случай недоумението ни ще бъде следното:

Как в продължение на 40 години при изографисани над 30 храма тия художници са имали право да изографисват храмове и като са изографисали толкова храмове как не се намериха през тия тъй дълги години художници в нашата страна да посочат мотивирано и убедително, че тия художници не се справят резултатно с отговорната задача по изографисването на редица наши Катедрали и забележителни храмове, за които едва сега се твърди че, не правят чест на нашите богати национални традиции?

Ние не знаем състава на почитаемия съвет, но допускаме, че уважаваните в този състав художници не са съвсем млади лица и че те не са били чужди на факта, че художниците Ростовцев-Сорокин са изографисали толкова много храмове и катедрали.

П. Г. Г.

Понеже Варненската и Преславската Митрополия не е уведомена, че художниците Ростовцев-Сорокин са лишени от права, ние, както отбелязахме по-горе, ще ги помолим да представят щом като това е задължително пред ДК своите проекти.

Сега за изненадата ни във връзка с твърдението, че изписаните от художниците Ростовцев-Сорокин над 30 църкви „не правят чест на нашите богати национални традиции".

Това наистина ни изненадва и ни принуждава да се чувстваме лично виновен, да виждаме поставени на виновно място образа на блаженопочиналия академик Патриарх Кирил, който позволи на тия двама художници да изографисат Катедралата в българската столица, забележителния храм „Св. Николай Софийски" в столицата, високо представителния храм в столичните гробища, да виждаме на това виновно място Св. Синод на Б. П. Църква в съответния му състав, който позволи да бъде изографисан представителния храм „Св. Иван Рилски", където десетилетия учениците от Софийската духовна семинария гледаха изографията като образец на църковното изкуство, да виждаме на виновното място Св. Синод в съответния му състав през един продължителен период от време за това, че е възложил на г. Ростовцев да рисува икони, които Българската православна църква е поднасяла като дар и благословение на патриарси, папи, владици и кардинали в различните християнски църкви. Лично аз в качеството ми на член на Св. Синод в намален и в пълен състав съм изживявал голямата радост , наблюдавайки възхищението от високото изкуство вложено в поднесе-

ните икони, сътворени от ръцете на вдъхновения художник Ростовцев. На виновното място трябва да виждаме и днешния състав на Св. Синод введно с неговия Председател Патриарх Максим, защото и днес иконите, които Българската православна църква поднася като дар и благословение на патриарси и владици от различни страни на света са изработвани от монахини рускини ученички и следовници в изкуството на художника Ростовцев, да виждаме на това виновно място блаженопочиналия високопросветен Старозагорски митрополит Климент, който разтвори вратите на епархията за тия двама художници, да виждаме на това виновно място и другите архиереи, които разрешиха на Ростовцев-Сорокин да изографисват храмове в епархията им, та броят да надмине тридесет.

На това виновно място, следователно трябва да бъда и аз, сегашния Варненски и Преславски Митрополит Йосиф, защото във Варненска и Преславска епархия през време на моето служение тия художници са изографисвали 1) в международно-курортния гр. Варна забележителната катедрала „Успение Пр. Богородици", строена по проект на руснак в чисто руски църковен стил и с подарен от Русия иконостос с всички икони; 2) Столетната катедрала „Усп. Пр. Богородици" в гр. Търговище и 3) Храмът в град Преслав.

Твърдението, че изографисаните над 30 църкви не правят чест на нашите богати национални традиции се основава според почитаемия съвет и на това, че тия художници са далеч от особеностите на българското изографисване на верска тематика.

Аз наистина не съм запознат теоретично с формулиран строг канон, в който да са посочени българските традиции и особеностите на българското изографисване на верска тема, но като духовно лице от 1918 година, а като Варненски и Преславски митрополит вече 35 години, съм се трудил да бъдат подбирани художници, които имат дълбоко в себе си живия канон за изографисване лицата на светиите по такъв начин, че вярващия християнин да може да пада на колене пред светите образи и в молитва и сълзи да излива тъгата или радостта на сърцето и душата си.

Аз съм убеден, че изкуството да се рисуват образи на светии и композиции от лица и събития от чисто църковен и верско-мистичен характер е годност чрез образование, но е и дарование, то е вътрешен живот и духовно визионерство. Това мое разбиране ме принуждава да търся, да се запознавам и продължително да беседвам с различни наши художници от тази област. В стремежа ми да бъдат изографисани по-големите храмове в епархията така, че да бъдат истински молитвени домове за вярващи и молящи се християни введно с моите сътрудници в епархията, църковните настоятелства и епархийския съвет, сме възложили Шуменската над 120 години забележителна катедрала „Св. Възнесение" да бъде изографисвана от известния наш художник проф. Г. Богданов, Толбухинския просторен храм „Св. Дух" от проф. Н. Кожухаров, историческия храм „Св. Николай" в гр. Варна от известните наши професори Гюдженов и Кожухаров и храмът „Св. Ив. Рилски" в гр. Търговище от проф. Н. Кожухаров. Всички посочени художници се потрудиха да дадат най-доброто, според силите, дарованието и вътрешното си виждане. Към всички ние сме с особена благодарност и признателност, защото човеците християни, за които те рисуваха са предани и във висша степен благодарни. А нали и изкуството е за човека, а не само за канона.!

И накрай относно изненадата ни от намека, че Ростовцев-Сорокин поради руския си произход, образованието и начина на изографисването провеждат тенденции от чисто руски стил...

Като четох тия редове, веднага пред погледа ми се изправи най-величествения храм у нас, а се говори, че и на балканите, храмът паметник и Патриаршеската катедрала „Св. Ал. Невски", където са извършили истински подвиг гениални художници от същия руски произход и са имали свой начин на изографисване, без да са копирали някого.

Ние сме съгласни, че многото руски художници, които са се подвизавали с голяма любов в нашата Родина, както и руснаците из други области на науката и изкуството са отбелязали по някакъв начин своето присъствие своя почерк в създаваното от тях изкуство, но това руско влияние никога не е отнемало от честта на нашите национални традиции.

П. Г. Г.

Лично аз съм с чувство на високо уважение към всеки човек, посветил се на изкуството; със същото чувство съм и към целия състав на почитаемия Художествен съвет и моля да не ми се вменя-

ва във вина тия мои изяснителни бележки, защото въпросите засягат в основа и същина значителна част от отговорното ми служение като Митрополит на Варненската и Преславска Катедра.

Отправяме молба за извинение и към Високопреосвещения Митрополит Панкратий и към уважавания г-н проф. Пандурски, ако биха сметнали, че хвърлям косвено някакъв упрек към тях загдето Митрополит Панкратий като пръв и отговорен помощник на покойния Митрополит Климент не е обърнал о време внимание на своя шеф, когато му е било възлагано да провежда решения, свързани с работата на г. Ростовцев-Сорокин. Г-н проф. Пандурски пък за това, че едва сега е видял слабите страни в работата на Ростовцев-Сорокин.

Намирам, че елементарно задържение беше и на единия и на другия, като отдавнашни служители по ведомството на църквата да споделят по някакъв начин разбиранията си и констатациите, за които се пише в писмото на почитаемия съвет.

П. Г. Г.

Епархийския съвет и мое смирение, при одобряване решението на църковното настоятелство при храм „Св. Петка" в гр. Варна, да бъде възложено на художниците Ростовцев-Сорокин изографисването на храма, имахме пред вид: 1) Задоволството на вярващите богомолци, които редовно посещават изографисаните храмове от тия художници; 2) Възхищението на чужденците – посетители на Варненската Катедрала, които с особено задоволство заснемат образи и композиции в тази Катедрала, 3) радостта на свещениците от изографисаните храмове, 4) нашето лично твърдо убеждение, че тия художници могат да изографисват храмове така, че християните да бъдат подпомагани в молитвения им живот. Мотивите за това наше убеждение се съдържат в настоящия отговор на писмото Ви.

Убедени, че почитаемия съвет ще уважи молбата ни съдържаща се в писмото ни № 1585 от 31.XII.1972 година оставаме с уважение.

+ ВАРНЕНСКИЙ И ПРЕСЛАВСКИЙ подпис
/Д-р Йосиф/

ДОКУМЕНТ № 648

Благодарствено и поздравително писмо от Варненския и Преславски митрополит Йосиф до художника Николай Ростовцев по успешното завършване на цялостното изографисване и орнаментиране на храма „Св. Петка" във Варна. София. 11. 1974. Оригинал. Машинопис.

ЦДА ф. 1809К, оп.1, а. е. 74, л. 29.

ВАРНЕНСКА И ПРЕСЛАВСКА
М И Т Р О П О Л И Я
1071
? XI.1974
София

ДО ГОСПОДИНА
НИКОЛАЙ ЕВГЕНИЕВИЧ РОСТОВЦЕВ
ХУДОЖНИК
Т у к

УВАЖАЕМИЙ ГОСПОДИН РОСТОВЦЕВ,

След благополучното и резултатно завършване на отговорната задача по цялостното изографисване и орнаментиране на храма „Св. Преп. Петка /Епиватска/ Българска" в гр. Варна и след като Вашата цялостна работа бе приета от компетентно жури, определено от Съюза на българските художници, чувствуваме приятен дълг да Ви изкажем своята отческа и чистосърдечна благодарност и адмирация за положения от Вас високоталантлив труд, за голямото Ви усърдие и постоянство и за творческата Ви ревност, с която доведохте до блестящ край това прекрасно дело, което беше отдавнашно желание на нашето архипастирско сърце.

Наред с това ние изказваме голяма благодарност и на благородната Ви и добра съпруга – госпожа Олга Николаевна, която също взе участие в общото дело и се трудеше наред с Вашия творчески колектив. Из глубини души пожелаваме на госпожа Ростовцева пълно възстановяване на силите и здравето и многолетен духовно богат и дружно щастлив живот.

Вам, уважаемий господин Ростовцев, молитствуваме крепко здраве и творчески сили, за да се потрудите още много години и да създадете и други плодове на Вашия несъмнен талант на изтъкнат наш художник – живописец и портретист, да снемете в още много храмове част от славното небе на тържествуващата св. Небесна Църква, които да бъдат озиси в нашия тукашен живот за утоляване жаждата ни по непреходната Божествена вечност.

ЕЙ БУДИ!

Като призоваваме за Ваша закрила Божията благодат, оставаме към Вас с най-висока почит и уважение.

кръгъл печат ВАРНЕНСКИЙ И ПРЕСЛАВСКИЙ подпис
/ Йосиф/

ДОКУМЕНТ № 649

Интервю на Р. Инджиева и М. Гочева с художника Николай Ростовцев „Среща с художника Николай Ростовцев", публикувано във в. „Искра", от 03.07.1976. Казанлък. Печатно.
ЦДА ф. 1809К, оп. 1, а. е. 19, л. 2г.

Среща с художника Николай Ростовцев

Един от най-величествените паметници, издигнати в прослава на освободителите, е Храмът-паметник в село Шипка. Той е построен със средства, събрани от руския народ. От времето на тържественото му откриване през 1902 г. Храмът-паметник се посещава от хиляди български и чуждестранни туристи, които отдават почит на паметта на героите от Освободителната война. Пред погледа на посетителите блестят позлатените куполи, на беломраморни плочи признателната ръка е записала със златни букви имената на хилядите войни, загинали за свободата на България. През 1959 година е направена цялостна реставрация и изписване на Храма. Стенописите са дело на колектив от художници под ръководството на художника Николай Ростовцев.

Интересът към събитията, свързани с реставрацията на Храма-паметник, ни срещна с художника. Посетихме Николай Ростовцев у дома му в София. Посрещна ни възрастен човек, приветлив и гостоприемен. Предадохме му поздрави от Шипка и разговаряхме за творческия път на художника.

- Какво Ви накара да се ориентирате към църковната живопис?

- От малък се увличах от изобразително изкуство. В 1925 година постъпих в Художествената академия в София. Веднъж дадоха конкурсна тема „Благовещение". Явих се и спечелих първа награда. Много обичам тази тема, и сега я рисувам с удоволствие. От тук започна влечението ми към старата балканска и византийска живопис.

- Кои Ваши преподаватели напътствуваха развитието Ви като стенописец?

С особена любов и уважение си спомни художникът за своите учители и насърчители в трудната и многоуважавана професия. Усмивка на признателност премина по лицето му.

- Учих в курса на Борис Митов. Той беше много добър педагог и специалист и благодарение на това завърших с отличен. Комисията, пред която се явих на държавен изпит, се председателствуваше от проф. Иван Гошев. Той отличи работата ми и предложи да направя копия от манастирски и църковни стенописи за музея на Светия Синод. Аз изпълних тази поръчка. През 1944 година на византоложкия конгрес беше дадена висока оценка на тези ми работи. По препоръка на присъствующите на конгреса сръбски учени получих от Югославия поръчка да изготвя копия на стенописите от Драгалевци и Земен. Тези ми работи ме утвърдиха като стенописец.

- А кога започнахте да работите Ваши оригинални стенописи?

- Стенописната си практика започнах през 1937 година. С колектив художници работихме в село Калояново, Пловдивско. Понякога работя сам, понякога с колектив. Работил съм стенописите на катедралата във Варна, църкви в София, Бургас, Стара Загора, Преслав и др.

- Какво ще ни кажете за работата си по Храм-паметник в село Шипка?

- Идейния проект за изписването му направих сам. Основното, от което се ръководих, бе всичко, което се изографиса, да отговаря на целта, за която е построен Храмът. Затова чрез стенописите исках да покажа родствената връзка между два славянски народа, това което ги свързва и задължава един към друг. В комисията, която прие проекта, влизаха: проф. Г. Богданов, проф. В. Захариев и Старозагорският митрополит. Тя следеше изпълнението му и след завършване на работата я прие. Композициите и образите в цял ръст са изработени от мен. Сеферов работеше медалионите, Сорокин – орнаментиката, а К.[арл] Йорданов – стенописите отвън.

Петдесет години вече художникът е на скелето. Влагата, студът, лошото осветление и химикалите са сложили отпечатъка си върху здравето му, но любовта към професията го тласка непрекъснато към работата. Това пролича и от отговора на последния ни въпрос:

- С какво се занимавате сега и какви са бъдещите Ви планове?

- Сега съм на 75 години и продължавам стенописната си работа. Занимавам се и с живопис и смятам, ако имам възможност, да уредя изложба на картините си[25].

Художникът беше така любезен да ни покаже част от творбите си: „Партизанско утро", „Синът на партизанина", „Първи снегове" и други. Завършвайки посещението си пожелаваме на Николай Ростовцев здраве и ползотворна работа. Разговорът с него ни помогна да уточним някои моменти от историята на Храма-паметник, за което му благодарим.

Разговора преведоха
Р. ИНДЖИЕВА и М. ГОЧЕВА

ДОКУМЕНТ № 650

Статия на Д. Степовик „Българските образи на Николай Ростовцев", публикувана във в. „Искра", от 20.11.1985. Киев. Печатно. Укр. език.
ЦДА ф. 1809К, оп. 1, а. е. 22, л. л.77г., 78, 78г., 79.

БОЛГАРСЬКІ ОБРАЗИ МИКОЛИ РОСТОВЦЕВА

У Народній Республіці Болгарії плідно працюють митці різних поколінь – і вкриті сивинами, і зовсім юні, які щойно закінчили Вищий інститут образотворчого мистецтва ім.Н. Павловича або факультет образотворчого мистецтва Велико-Тирновського університету ім.Кирила і Мефодія.

До найстаршого покоління художників належить Микола Євгенович Ростовцев (нар.1898 р.), творчість якого щедро запліднена традиціями як болгарського, так і українського й російського мистецтва. Як митець він повністю сформувався на болгарській землі, але завжди цікавився процесами в образотворчому мистецтві країни своїх батьків – вони були родом з Харкова.

В 1925-1930 роках М. Ростовцев навчався в Софійській Художній академії (нині це згадуваний уже інститут ім. Н. Павловича) у майстерні професора Бориса Митова – сина класика болгарського живопису Антона Митова. В майстерні панувала атмосфера поваги до болгарських художніх традицій, вивчалося мистецтво різних епох – доби Першої і Другої Болгарської держав, п"яти століть османського поневолення, національного відродження, а також нове болгарське мистецтво, що почало розвиватися після 1878 року. На студентській лаві у М. Ростовцева прокидається цікавість до візантійського і суголосного йому південно- та східнослов"янського живопису середніх віків, зростає розуміння досконалості його виражальних засобів. Водночас він приділяє надзвичайно ба-

гато уваги опануванню реалістичного рисунка, академічної композиції, пробує застосовувати різні системи малярського письма – від освячених віками до найсучасніших.

Дипломним твором М. Ростовцева був «Портрет дами з театральним біноклем» (1930), виконаний на рівні сформованого художника: бездоганний за композицією, ефектно виписаний у деталях, соковитий у колориті, глибокий за змістом, зокрема передачею настрою дуже вродливої, але чимось пригніченої або заклопотаної жінки. З таким дипломом можна було розраховувати на часті й щедро оплачувані замовлення верхівки буржуазного суспільства. Одначе М.Ростовцев обрав інший шлях. До цього спричинився головний екзаменатор академії професор Іван Гошев, який ознайомився не тільки із згаданим портретом, а й із проектами монументальних розписів, виконаними у стилі, що нагадував монументальне малярство Болгарії XIII-XIУ століть. Знавець традиції, І. Гошев належно оцінив розуміння М. Ростовцевим не лише зовнішньої привабливості площинного живопису, а й його можливостей глибокого впливу на глядача. Художникові запопонували місце роботи реставратора-копіїста в Софійському археологічному синодальному музеї. На цій скромній посаді М.Ростовцев пропрацював багато років – і до соціалістичної революції в Болгарії 9 вересня 1944 року, і після неї.

Копії стародавніх фресок, виконані М. Ростовцевим у натуральну величину для Софійського археологічного і Велико-Тирновського історичного музеїв, високо оцінили спеціалісти. Одні з них і нині є в експозиціях згаданих музеїв як зразки настінних розписів Другої Болгарської держави, інші (їх переважна більшість) бдайливо зберігаються у фондах. Їздив художник і до Греції, на Афон, де в Зографському монастирі скопіював настінні портрети болгарських ктиторів і донаторів. Ці копії сприяли початкам систематичного вивчення історії давнього болгарського портрета, велику увагу їм приділив відомий історик образотворчого мистецтва Асен Василєв.

Паралельно з виконанням високохудожніх і точних копій, М. Ростовцев багато років займався монументальним живописом, в якому зумів реалізувати свої задуми щодо модернізації стилю балканського передвідродження і пристосування його до сучасних умов. Поступово художник виробив власну манеру письма, в якій основне пластичне навантаження несла в собі лінія. Застосовуючи різноманітну й багату лінійну градацію, митець позбавляє масивності навіть найвеличніші постаті розписів, вони легкі й наче летять в просторі. Середовище в його фресках – це оригінальне поєднання умовних і реальних зображень. Поряд з горами у вигляді архаїчних «лещадок» він часто малює цілком натурні пейзажі, споруди тощо, а в площинному (або дуже неглибокому) просторі добре відчуваються повітряні потоки, об»єм хмар, погойдування віття на деревах. Манера М. Ростовцева заснована на оптимальній мірі співвідношень традиційного й нового, вона, як зазначив художник в одному інтерв»ю, «витлумачує вічні людські проблеми – добра і зла, материнства, людинолюбства, зради. Ці проблеми хвилюють і мене, не кажучи вже про те, що я люблю працювати на великих площинах. Я пишу просто на стіні, відчуваю її, вона мені піддається. Очевидно, тому мене приваблює стінопис».

Але за своє довге творче життя М. Ростовцев багато і плідно працював і в станковому мистецтві. Тут манера його письма була іншою, аніж у монументальній творчості. Вона безпосередніше пов»язана з його академічною освітою і спирається на фундамент реалістичного мистецтва XIX-XX століть. Микола Євгенович прекрасно знає творчість російських майстрів XIX ст., багатьох радянських живописців. Спираючись у своїх пошуках на досвід болгарської класики, він не цурається використовувати все цінне, що дала російська, українська школи малярства й графіки. Глибоко знає він і західне мистецтво, обізнаний з живописом Індії, Китаю. Японії.

Працює Микола Євгенович у жанрах портрета, станкової сюжетної картини і пейзажу. Його портрети доволі різноманітні, але зберігають одну досить традиційну в болгарському мистецтві рису – репрезентованість. Він полюбляє цю рису тому, що не хоче підкреслювати в людях випадкових чи миттєвих станів. Кожний його твір у цьому жанрі приваблює своєю переконливістю. Спокій, рівновага, почуття гідності, замисленість – ось що найчастіше підкреслює в людях М. Ростовцев. Хоч би кого зображав митець (а коло портретованих у нього доволі широке – від селян до вче-

них), він прагне вирізнити розум, інтелігентність, духовність, хоче побачити в людині мислителя. У портретах 30-х років М. Ростовцев зосередив увагу на обличчях. Поглядові, малюнку вуст, поворотові голови він надає особливого значення як виразникам внутрішньої суті людини, порухів її душі. Для зображення кожної особистості митець застосовував інші засоби художньої виразності, міняючи характер мазка або лінії. Одні портрети писалися м»яко, з ніжними півтонами, делікатною грою світла і тіні, з переважанням спокійних і заокруглених ліній. У інших письмо і рисунок твердіші, фарби покладені контрастно, мазок соковитий і насичений. Графічні портрети М.Ростовцева дуже деталізовані й багаті своєю пластикою, точною контурною лінією, тонким і ніжним штрихуванням. Як і в малярських портретах, вирізняється лише обличчя, щоб найкраще окреслити вдачу, настрій, деталі зовнішності.

Митець майже не застосовує засобів художньої виразності, розрахованих на зовнішній ефект, зате постійно заглиблюється у психологію людей, внутрішню зосередженість, прагнення до всього світлого й прекрасного виявлено в «Старому другові», «Портреті Ольги», «Автопортреті у береті», «Портреті Марії» й деяких інших, створених у перші роки після соціалістичної революції 9 вересня 1944 року. У повоєнних творах портретного жанру М. Ростовцев ще більше посилює інтелектуальне й інтелігентне начала в людях, втілюючи швидше спокійну зосередженість і напругу думки, ніж драматичне переживання.

Типовими рисами портетного мистецтва М. Ростовцева останніх років позначений образ професора Асена Василева (1980) – відомого історика мистецтва. Художник змалював, безперечно, сильну особистість, переконаного й вольового вченого. Він тактовно увів до образної структури твору фоновий архітектурний пейзаж, який відіграє тут певну змістовну, а точніше – символічну роль: це знаменита вежа Хреля та інші споруди Рильського монастиря, найвидатнішої пам»ятки архітектури й мистецтва середньовічної Болгарії. А. Василев багато років досліджував цю пам»ятку, одначе митець не ставив собі за мету лише «проілюструвати» нею портрет, радше – утвердити силу й глибину думки героя.

За роки праці в галузі монументального розпису М. Ростовцев виробив непересічну іконографічну «пам»ять» і взагалі нагромадив чималий досвід вивчення історичної іконографії, яку умілло застосовує і в портретному мистецтві, зокрема у своїх портретах історичних діячів. 1935 роком датується один з перших творів цього плану – образ Дмитра Ростовського (Данила Туптала), знамениті «Четьї мінеї» якого справили значний вплив на розвиток житійної прози не лише на Україні і в Росії, а й на Балканах, зокрема в Болгарії. В цій країні образ видатного письменника, українця за походженням, був доволі популярним серед художників XVIII-XIX століть – з огляду на те, що його твори зіграли важливу роль у культурі болгарського національного відродження. Але М. Ростовцев дав власне трактування образові цієї людини. Дмитро Ростовський прогулюється зеленим лугом на тлі Ростова Великого. Довколишній краєвид з рікою, містом і лугом не тільки не вносить зайвого, здавалося б, побутовізму, а навпаки, своєю майже казковою чарівністю посилює натхненність, силу почуття й думки самотнього мандрівника. Постать замисленого Дмитра стрімкою вертикаллю вписується в пейзаж, витриманий у м»яких лініях, що стеляться по обрію, і в напівпрозорих легких тонах. Темне вбрання портретованого хоч і контрастує з тонами пейзажу, одначе не порушує загальної гармонії твору.

У пізніших історичних портретах М. Ростовцев розвивав і збагачував концепцію психологізму. В цьому відношенні цікаві його портрети недавнього часу. Маємо насамперед на увазі портрет Леонардо да Вінчі (1980). Він написаний на основі відомого графічного автопортрета великого італійця, хоча, звісно, зовсім не повторює його в цілій концепції і в деталях. М. Ростовцев дав своє трактування титанічній духовній силі й непохитній волі майстра. Крізь сивину й старечі зморшки пробивається нестримна внутрішня енергія – вона надає обличчю твердості, а поглядові зіркості й відчуття повноти життя.

З плеяди діячів героїчного минулого болгарського народу М. Ростовцев змалював Бачо Кіро – просвітителя й активного борця за визволення країни від османського іга. Образ Бачо Кіро написа-

ний у тому композиційному ключі, який дав можливість митцеві детально виявскравити патріотизм героя. Цьому сприяє пейзажне тло, яке символізує всю Болгарію. У постаті Бачо Кіро, який у глибокій задумі сидить на балконі, нема, здавалося б, нічого героїчного. Він одягнений за модою XIX ст., усе, що оточує його, свідчить про матеріальний достаток. Але в поєднанні із глибоким хвилюванням і переживанням героя все це здається таким хистким і ілюзорним.

Працює М.Ростовцев і в станковій багатоперсонажній картині, але вона займає в його творчості порівняно скромне місце. Одну з картин присвятив він зустрічі в болгарській родині радянського бійця. Полотно написане 1945 року і відбиває актуальну тоді тему зустрічі Радянської Армії в Болгарії. Митець трактує цю тему в побутовому плані, як сімейну сцену. Колорит полотна спокійний, побудований на поєднанні барв червоно-коричневого з теплими відтінками блакитного і зеленавого. Світло спокійно вливається знадвору в отвір дверей, окреслюючи кожну постать і водночас символізуючи теплоту усієї сцени.

Подіям воєнного часу, зокрема партизанському рухові у Болгарії, присвячена картина «Партизанський ранок». У полотнах «Страждання В»єтнаму» й «Жах війни» митець зробив спробу передати своє ставлення до імперіалістичної агресії, засудити війну з усіма її нелюдськими епізодами. Картини з життя болгарських трудівників пронизані симпатією й повагою, вони несуть у собі елементи образності й виражальності болгарського живопису кінця XIX – початку XX століть з його виразними етнографічними мотивами, поетичністю, розлогими пейзажними фонами. Ці риси досить відчутні в картинах М. Ростовцева «Бабуся Мара», «Початок жнив» та в інших. Митець не вважає консерватизмом звертання до традиція побутового живопису, бачачи в ньому джерело демократичного мистецтва, корисний урок для сучасних митців. Будь-які шукання нового, на думку М. Ростовцева, повинні відштовхуватися від традицій, враховуючи вироблені народом критерії прекрасного.

Говорячи про творчість М. Ростовцева, не можна не згадати і його пейзажів. В його збірці нараховуються сотні картин, акварелей, малюнків олівцем. Розглядаючи їх, часом важко впевнитися, який вид пейзажу йому вдався найкраще. І в рівнинному, і в гірському, і в морському, і в архітектурному пейзажі є цікаві знахідки, розмаїті композиційні й колористичні вирішення. М.Ростовцев уміє побачити в природі головне для неї, показове і характерне. Більшість його пейзажів мають у собі своєрідне «імпресіо» - відчуття короткочасного перехідного стану в природі. А що такі стани звичайно пов»язані з характером освітлення місцевості, то в основу образного ладу своїх картин він кладе світлотіньові градації. Колорит його пейзажів стриманий і формується барвами й відтінками одного тону. Великого значення надає митець небу – воно дає часом настрій усій картині. Пишуться пейзажі соковито, здебільшого крупним мазком, який утворює складні колористичні й світлотіньові переливи.

Пейзажі М. Ростовцева за настроєм тихі, небуремні. Вони в основному безлюдні, одначе близька присутність людей завжди відчувається. Вже самим своїм обжитим або окультуреним виглядом природа свідчить, що людина поряд. У морських пейзажав то там, то тут спочивають на піску човни, сохнуть рибальські сіті, десь на обрії промайне вітрило. У позаміських ландшафтах серед, здалося б, незайманої зеленої трави непомітною змійкою в»ється стежина або в затінку причаївся туристичний намет. І, звичайно ж, дихають творчою працею людей міські пейзажі художника, який чи не найбільше любить малювати тихі куточки невеличких містечок, де зберігається дух середніх віків або доби болгарського національного відродження.

Микола Євгенович Ростовцев робить свою подвижницьку справу на ниві болгарського мистецтва спокійно, щоденною розміреною працею. Зрештою, так і творяться добрі, потрібні людям справи.

ДОКУМЕНТ № 651

Спомени на Николай Ростовцев „Случаи из моей жизни". София. 1986. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1809К, оп. 1, а. е. 6, л. л. 5, 6, 7, 8, 9, 10.

Случаи из моей жизни

Н. Ростовцев

Нет мой дорогой, я глубоко верю, что жизнь каждого человека отмечена судьбой. Некоторые называют это роком. Одному дана долгая жизнь, другой прощается с нею в свои лучшие годы; умирают дети. Одних жизнь балует, других казнит. Счастливые, несчастные; умные, глупые. Кажущие достойными страдают, недостойные благоденствуют.

Калейдоскоп существований!

Существуют жизни серенькие, другие протекают заметно.

Свою жизнь сугубо серенькой не назову. Как у всех смертных было в ней хорошее и плохое.

Я должен отметить, что некоторые в ней случаи, явно говорили о покровительстве надо мною неба.

Я несколько раз находился на волоске от гибели, но протянутая надо мной рука моего ангела хранителя меня спасала.

Таких случаев было много. О некоторых из них, теперь, в приближающемся конце моей жизни (мне исполнилось 88 лет), я невольно думаю и за которые смиренно благодарю милостивого Создателя.

1) Эти особые случаи хочу здесь отметить. Однажды юношей 15 лет, в поезде я приближался к станции Челябинск. Мне предстояла пересадка на другой поезд, по другой линии. Даже в те далекие времена ст.Челябинск была большой, узловой станцией. Подъездные перроны начинались издалека. Мне показалось, что поезд уже приблизился к вокзалу и замедлил ход. Чтобы скорее успеть снабдиться плацкартой на другой поезд, я выпрыгнул из вагона, ударился о фонарный столб и рикошетом полетел под, еще быстро движущийся, поезд. Чудом задержался на самом отвесном крае перрона; ступеньки вагонов проходили надо мной, моя фуражка слетела под колеса. Раздался свисток. Поезд остановился. Кондуктор бросился меня поднимать. Я отделался, лишь, легкими царапинами и повреждением одежды; фуражку перерезали колеса вагона. По чуду, я остался цел.

2) Прошли года, я закончил кадетский корпус., кавалерийское у-ще, стал молодым кавалерийским офицером. Наступил исторический 1917 г. Пришла великая Октябрьская революция. Наступила гражданская война. Я оказался в стане белых на юге России. Был два раза ранен. Об одном ранении стоит упомянуть, что сделаю ниже.

3) Подставлял под пули голову, испытывая судьбу, переболел всеми видами тифа. Чуть не умер от гнойного плеврита. Всегда стремился на фронт. Тыла не уважал. Был фронтовым строевым офицером. Участвовал в интересных кавалерийских делах, кавалерийских атаках. Об одной из них хочу разсказать. В ней мне пришлось участвовать в качестве командира взвода.

Мы внезапно атаковали роту неприятельской пехоты. Крича ура каръером неслись вперед. Я был хорошо, заметно одет. Был впереди, был хорошей целью. Неприятельская рота не открывала огонь, но когда мы приблизились на 150-200 шагов, красный пулеметчик открыл огонь. Первая пулеметная очередь лягла точно перед нами, вторая просвистела над нашими головами. Третьей не последовало. Что то случилось с пулеметом. Пулеметчик вскочил, вскинул карабин и начал целиться в меня. Оставалось каких нибудь 100 шагов до цели. Я продолжал нестись вперед. Какое то странное чувство безпечности владело мной. Вдруг пулеметчик бросил карабин и поднял руки. За ним подняли руки вся рота, сдаваясь в плен. Я распорядился отвести пленных в тыл. Стояла страшная жара. Я до сих пор жалею, что не поинтересовался узнать что заставило замолчать пулемет,

почему был отброшен карабин. Смерть посмотрела мне в глаза, но прошла мимо. Я опять остался цел. Могло быть иначе.

4) Вечер. Бой утихал, но его вражеские прощальные пули еще продолжали изредка петь. Я устал после боя и присел отдохнуть опершись спиною и головою о стену белой хаты. Невдалеке собрались разговаривая офицеры полка. Вдруг я явно услышал, что кто-то позвал меня с их стороны, по имени. Я повернулся, чтобы узнать, кто меня зовет и в этот момент в место на котором при отдыхе находилась моя голова впилась пуля. Выяснилось, что никто меня не звал; мне это только показалось. Но почти в этот момент шальной, залетной, вражеской полей в среде разговаривающих офицеров был убит наповал юный, полный жизни, однополчанин офицер. Почему же погиб он а не я? Вы должны согласиться, что это не слепой случай а заранее судьбой, намеченное, котрое можно почувствовать, но еще не знать таинственную его сущность.

5) Зима. Мы отходили. Заняли опушку леса, залегли цепью. Красные, заняв противоположную опушку леса, остановились и открыли сильный ружейный огонь. Я решил проверить себя, не лег, а остался стоять во весь рост. На месте на котром должен был лечь я, лег унтер офицер, присланный для связи. Бой шел дотемна. Унтер офицер, легший на мое место, которое должен был занять я, был убит. И на этот раз судьба милостиво отнеслась ко мне. Я рисковал, но стался цел.

6) И еще один показательный случай в Крыму.

Мы оставили село, которое заняли красные. Они нас не преследовали. Мы отошли на хорошо видимое расстояние и заняли возвышенность не далеко от села. К нам прибыло пополнение из тыла. Не обращая большого внимания на противника мы слезли с коней. Сгруппировались и занялись разговорами. На краю села появился вражеский броневик, на котрого мы не обратили серьезного внимания. Ротмистр Ан.Шилейко спросил есть ли у меня в баклажке вода? Я протянул руку к луке седла, чтобы снять баклажку с водой. Вдруг раздалась очередь с красного броневика и шальная пуля впилась в протянутую мою руку и частично вышли наружу.

Я просил врача ее вынуть и перевязать руку, чтобы остаться в строю. Руку он перевязал но отказался вынуть пулю, отправил в тыл в госпиталь.

Интересно, что пуля пощадила кости моей руки, но что заставило меня задуматься? Моя голова находилась а 25-30 сантиметрах от места поражения. Пострадала рука, а могла пострадать голова.

Были и другие случаи и все они заставляют думать о чудесно протянутой над моей головой хранящей меня руке.

По чуду осталась здоровой моя правая рука, рука художника монументальной церковной живописи, расписавшего более 20 ти храмов в Болгарии лично, или в качестве руководителя художников, помощников и в качестве главного исполнителя, проектанта живописи.

Главные храмы мною расписанные:

1) Варненский каф. собор.
2) Св. Неделя – София.
3) Храм-Памятник. Г. Шипка.

Другие – большие, городские храмы.[26]

22. ПРОФ. АЛЕКСАНДР МИХАЙЛОВИЧ ЧЕРЕВКОВ /1863-1926/

ДОКУМЕНТ № 652

Писмо от МС до МНП за удължаване на договорите с редовните професори-чужденци в Медицинския факултет - Александр Черевков и д-р Александр Маньковски. София. 30.03.1926. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 177К, оп.2, а. е. 12, л. 3.

МИНИТЕРСТВО НА НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ
ПОЛУЧЕНО НА 31. III. 1926 г.
ВХОДЯЩ № 7824

герб
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ
№ 351
30.III.1926 год.
София

За Министерството
на Народното Просвещение

На № 5535
от 16.III.1926 г.

VII-то постановление на Министерския Съвет
взето на заседанието му от 29 март
1926 год., потокол № 21.

„Съгласно чл. 302, алинея VI от Закона за народното просвещение, одобряват се двата договора представени с доклад /№ 5535 /16.III. 1926/ на Министерството на Народното Просвещение и се разрешава да се продължи, с още три години, срокът на договорите с редовните професори-чужденци в Медицинския факултет, Д-р Александр Ф. Маньковски и Александр М. Черевков, начиная: за първия от 1 Март т. г. , а за втория от 1 Декемврий 1925 г.”

Кръгъл печат на МС С Е К Р Е Т А Р: подпис не се чете

ДОКУМЕНТ № 653

Некролог на проф. Александр Михайлович Черевков от проф. Александр Маньковский. София. 26.04.1926. Оригинал. Машинопис.
ДА-София ф. 994К, оп. 5, а. е. 24, л. л. 15, 15г., 16, 16г., 17, 18.

ПРОФЕСОР А. М. ЧЕРЕВКОВ
/Некролог/

На 26 април 1926 г. Медицинския факултет при Софийския университет загуби своя редовен професор в катедрата за Физиология А. М. Черевков, 63 годишен.

А. М. Черевков се помина скоропостижно от една атака на angina pectoris, от която той страдаше отдавна вече. В последно време припадъците на тази болест бяха станали по чести под влиянието на усиления труд и вълненията, които покойния преживяваше при приготвянето за печат своя обширен труд „Ръководство по физиология на човека”.

Отнасяйки се добросъвестно кам своите професорски задължения, покойния не манкираше с лекциите си и практическите упражнения със студентите и отдаваше на това дело по голямата част от своят работен ден и за написването на започнатото „Ръководство по физиологията” той посвещаваше времето си за почивка и работеше нощно време. Ако към това се притурят вълненията, които той преживяваше, опасявайки се, че могат да се срещнат препятствия в печатането на трудът му, ще бъде напълно разбрано онова силно влияние, което оказаха върху неговото болно сърцдце всички тези обстоятелства.

Скоро преди неговата смърт той особено силно беше развълнуван от такова едно препятствие, отдалечаващо срока на напечатването на неговото „Ръководство". Това вълнение се отрази фатално върху него; то е предизвикало акутната сърдечна атака вследствие на която той почина. Със своето „Ръководство" преведено на български език Проф. А. М. Черевков искаше да облекчи на студентите медици изучаването на една от най-важните за него дисциплини и знаейки от своите слушатели студенти, с какво нетърпение те чакат това ръководство, той напрягаше всичките си сили за да завърши час по-скоро и да напечати този учебник. С пълно убеждение може да се каже, че този научен труд беше причина на смъртта на Проф. А. М. Черевков. И тъй може да се каже, че проф. А. М. Черевков почина при изпълнението на научния и служебния си дълг със смъртта на истинските труженици на науката!

Чувствителната и способна за всяко благородно дело учаща се младеж оцени заслугите на покойния по един много трогателен начин. Масово събрани на погребението му студентите-медици и студентки от всичките курсове затрупаха ковчега на проф. Черевков с живи цветя и многобройни венци и от руската черква, където беше опето тялото до самия гроб те носиха на ръце техният учител.

Покойният е завършил своето висше образование в 1886 г. в Харковския университет получил диплома на „лекар с отличие" /medicus cum laude/.

През 1888 г. той издържава специален изпит за учебната степен „доктор по медицина" и през същата година започва да работи научно във физиологическия институт на Харковския Университет под ръководството и наблюдението на Проф. В. Данилевски. Покойния разправяше нееднократно, че той още като студент обичал физиологията и от III курс вече е избрал тази специялност за по нататъшната си научна кариера. И действително, до каква степен той се е интересувал от своя предмет и го е обичал, доказват не само неговите печатни трудове в тази област, но и факта, че скоро преди да почине той се е готвил да отиде на конгресите на Физиолозите в Стокхолм. За характеристика на покойния интересно е да се отбележи, че той предполагаше да извърши това научно пътуване изключително на своя лична сметка, без да се обръща към факултетния съвет, с молба да му се даде една командировка или парично пособие, което Академическия съвет обикновено дава от Университетския фонд в подобни случаи.

В 1893 г. след публична защита на дисертация той бил удостоен от Медицинския факултет при Харковския Университет със звание Доктор по медицина. В 1894 г. получава званието приват доцент при катедрата по физиология на човека в същия университет и от м. септември 1894 г. до м. октомврий 1895 г. той е бил командирован в странство с научна цел. Първата половина от времето прекарано в странство той е работил в лабораторията на физиолога Rudolph Heidenhain в Бреслав, а втората половина в Сорбоната в Париж във Физиологическия институт на проф. Arture Dastre. Същевременно, обаче той е слушал лекции по бактериология, четени от професори Илия Мечников и Roux в Institut Pasteur. След завръщането си в Харков той представи отчета за занятията си в странство от една страна на Медицинския факултет, от друга на М-ството на Народното Просвещение и на Харковското Медицинско д-во, при което е бил на служба, от 1887 г. В това д-во А. М. Черевков в течение на 20 години е бил уредник на института за антирабически прививки и се е занимавал с изучаване на бактериологията под ръководството на проф. В. К. Высокович. В 1895 г. той почнал да чете лекции по физиология при Медицинския факултет в Харковския университет. В 1902 г. по конкурс той е бил избран от Медицинския факултет на Харковския университет за Професор по медицинска химия. През 1909 г. е работил в Прага при професора по физиология Мареш и в същата година е бил избран по конкурс на катедрата по физиология в Харковския Медицински факултет и е бил утвърден в тая длъжност от Министъра на Народното Просвещение. Във време на революцията през 1917 г. той прекращава своята професорска деятелност.

Ето списъка на най-главните научни трудове на покойния:

1/ Предупреждающій водобоязнь метод Louis Pasteurça мерьі и гарантіи успешности способа леченія. 1888г.

2/ О вліяніи больших полушарій головного мозга на деятельность сердца и сосудистой системьы. 1893 г. Около 200 печат. страниц с рисунками в тексте и диаграмами кривых пульса и кровянаго давленія.

3/ Руководство к изученію практической и теоретической бактеріологіи /совместно с Копенгагенским Профессором Salomons`еном 1894 г. Около 400 страниц с многими рисунками в тексте.

4/ Uber den Einflüss Blutentiehungen auf den Lymphstrom in ductus Thoracicus 1894.

5/ „Sur le ferment amylotique du seng" 1895.

6/ „О жизнеспособности бактерій брюшнаго тифа в стерилизованой и сырой воде" 1902.

7/ „О распределеніи яда Hidrophbiae по органам и тканям животных" 1905.

8/ О вліяніи введения в кровъ щелочей и кислот на virufixe 1906.

9/ Руководство к изученію нормальной физіологіи человека в двух частях 1907 г.

10/ Второе издание этого „Руководства" значительно переработанное 1914. Свьіше 800 страниц с 400 рисунками в тексте.

11/ „Руководство по нормальной физиологіи человека", преведено и на български език повече от 1 000 страници. Завършено в 1926 г. обаче, не е напечатано, вследствие на внезапната смърт на автора.

В течение на повече от тригодишната си служба в Софийския университет Проф. Черевков в отношенията си към обкръжаващите лица се показа истински джентлемен, при това извънредно скромен, добър, имащ винаги желанието да не бъде за никого в тяжест и да не причини не само неприятност, но дори и неудоволствия.

Онези лица, които го познаваха от близо, ценяха високо неговите високи качества: честност, правдивост, благородство и отзивчивост. Като руски поданик той беше истински патриот, горещо любящ родината си и тъгуващ при мисълта, че не може да се върне скоро в нея. По своите убеждения той беше твърд, непоколебим, враждебен на опортюнизма, партизанин на законността и реда.

Ето какво писа за него един от неговите приятели скоро след смъртта му: „Професор Черевков не можа да понася мръсния, пошл[ия] и грубия режим на болшевизма. И въпреки неговата много напреднала възраст той се евакуира в края на 1920 г. заедно с Донския кадетски корпус в Египет, променявайки званието си на професор срещу скромната деятелност на старши лекар и преподавател по естествени науки в корпуса. С енергия той се е грижел за деца захвърлени от съдбата в Ливийската пустиня. От неговото наблюдение не се укри нито обществения живот, нито растенията, нито влечугите, които децата изгнаници му донасяха, искайки от него обяснения. От неговата наблюдателност не се укри също и гъбичката разяждаща палатките, за борба с която гъбичка той представи на англичаните един подробен доклад.

Подържайки навсякъде достойнството на един руски учен, не покланяйки се низко без подобострастие, покойния Александр Михайлович Черевков скромно вършеше неговото дело и заслужи и между чужденците доверие и любов. А за кадетите той се явяваше като един незаменим ръководител; той ги е придружавал в всички техни екскурзии и им е давал ценни сведения по ботаниката и фауната на новата за децата страна.

През последните три години покойния заемаше катедрата по физиология в Софийския университет. Верен на принципите си, влагайки цялата си душа в повереното му дело, Александр Михайлович не щадеше своето здраве и, имайки желание да помогне на учащите се български студенти, предприе да издаде за тях един учебник по физиология на български език.

Бързайки да даде част по скоро на учениците си едно ценно ръководство, той окончателно преуморява сърцето си и смъртта го прибира в надвечерието напечатването на учения му труд. Многобройните венци възложени върху гроба на покойния от студентите на всички курсове и от българските професори доказаха, че той в България заслужи любовта и уважението, които той заслужаваше винаги и навсякъде и като професор и като човек".

Към тези безискуствени топли думи на един руски човек едва ли може да се прибави много за да се покаже, каква светла личност беше покойния професор А. М. Черевков.

Забележка: Евакуирания в Египет Донски кадетски корпус намирал се под покровителството и материално попечение на английските военни власти. Те поместиха кадетите с техния преподавателски персонал в палатки в началото на Ливийската пустиня.

23. ПРОФ. ИЛЯ ФЬОДОРОВИЧ ШАПШАЛ /1878-1949/

ДОКУМЕНТ № 654

Доклад от проф. д-р Александър Станишев до декана на Медицинския факултет при Софийския университет за кандидатурата на проф. д-р Иля Фьодорович Шапшал за редовен професор по анатомия и предложение от д-р Станишев за назначаването му на тази длъжност. София. 18.09.1933. Оригинал. Машинопис.
ДА - София ф. 994К, оп. 5, а. е. 26, л. л. 20, 21, 22, 37, 38, 39.

До Господина Декана
на Медицинския Факултет
Т у к

Д О К Л А Д

Върху кандидатурата на г. Проф.
Д-р ИЛИЯ ШАПШАЛ за редовен
професор по Анатомия на човека
от ред. Проф. Д-р Ал. Станишев

Въз основа на решението на Факултетния Съвет от 25 септ. т. г. чест имам да Ви представя този ми доклад върху кандидатурата на г. Проф. Илия Шапшал.

% Curiculum vitae: Проф. Д-р Илия Тодоров Шапшал е с източно православно вероизповедание, роден в г. Петерсбург на 26 януарий 1878 г. След като завършил 6-а класическа гимназия, постъпил като студент в естествено-историческия отдел при физикоматематическия факултет на Петроградския Университет. След като завършил този факултет, Шапшал постъпил като студент по медицина в Одеския Университет и на 1909 г. завършил с[ъс] звание „Лекар".

Като студент в[ъв] физикоматематическия факултет той работил специално в лабораториите на г. г. Професорите Догиел и Шевяков, в резултат на която работа написал дисертация „Нервните краища на склерата на окото".

През 1902/903 уч. година той работил специално по хистология в Парижския Университет. Като студент медик в Одеса се отдал специално на изучаването на Анатомията в института на Проф. Баутев под ръководството на Баутев. Като такъв Шапшал е вземал участие в обучението на студентите като приготовлявал препарати за лекциите и музея и помагал при практическите упражнения в секционните зали. След завършването на медицината той бил назначен за редовен асистент по анатомия при Проф. Батуев, а скоро след това е бил назначен и като прозектор по анатомия в[ъв] Висшия Медицински Женски Институт. През 1910 г. Шапшал взема участие с[ъс] свои препарати в научния отдел на Одеската изложба и бил награден с „Почетен диплом" за точност, изящност и демонстративност на препаратите". През 1915 г. е назначен за прозектор по анатомия и в Университета. През май 1917 г. получава звание „Доктор по медицина", а през август същата година е избран за частен доцент по анатомия. След смъртта на Проф. Батуев факултетния съвет натоварва г. Шапшал да чете лекциите по нормална анатомия. От 1913 до 1917 г. чете лекции по анатомия в зъболекарската школа, а от 1917 г. покрай казаното до тук той е вече и Проф. по нормална анатомия във Физикоматематическия Факултет на Висшите Женски курсове.

През 1920 г. напуща Русия и заема пост на Проф. по Анатомия в Белград до ноември 1923 г. от която дата до сега беше редовен професор с контракт и Директор на катедрата по анатомия при Софийския Медицински факултет

Проф. Шапшал е член на Интернационалната Асоциация на Анатомите. От 31 Август т. г. Проф. Шапшал е български поданик.

Проф. Д-р Ил. Шапшал има следните научни трудове:

1. – Случай на вродена симетрична олигодактилия на четирите крайника. – на руски език / Рускій врач №№ 4 и 5, 1909 г. СПБ./

2. – Към въпроса за положението на сляпото черво.- доклад, четен в дружеството на руските лекари в Одеса през 1913 г. Напечатан в трудовете на Дружеството през същата година.

3. - Към въпроса за вените на черепната основа. – Дисертация за степен „Доктор по медицината" /Одеса, 1917./

4. - Анатомия на човека от Проф. Батуев- Превел на сръбски, преработил и допълнил Д-р Илия Шапшал, професор на Белградския Университет, Нови Сад.

5. - Анатомия на човека – част първа. Университетска библиотека № 58, София, 1926.

6. - Анатомия на човека – част втора. Университетска библиотека № 66, София 1927 г.

7. - Анатомия на човека – част трета. Университетска библиотека № 99, София 1930 г.

8. - Към казуистиката на положението на колон сигмоидеум – На немски език.

З А К Л Ю Ч Е Н И Е

От изложените до тук явствува, че г. Проф. Шапшал още като млад студент се отдал на чистата научна дейност. Преди да следва медицина, той завършва естествено-исторически факултет на Петроградския Университет и още тук се отдава по специално на изучавания в областта на зоологията и на издирвания в микроскопичната анатомия, в резултат на което е написал труда си „Нервните краища в склерата на окото". След завършването на физико-математическия факултет следва медицина в Одеса. И тук веднага се отдава на специално изучаване на анатомията. Още като студент той работи под ръководството на анатома Проф. Батуев, същевременно той взема участие в преподаването като приготовлява анатомични препарати за лекциите и музея и помага в практическите занятия на студентите в секционните зали. След завършването и на медицинския факултет през 1909 г. той е бил задържан от г. Проф. Батуев като редовен асистент по анатомия и като помощник просектор при същата катедра на Одеския Медицински Факултет. От 1909 г. нататък г. Шапшал постепенно минава през всичките степени на академическата кариера: през 1910 г. едновременно с Университетската си служба е назначен Просектор по Анатомия в Женския Медицински факултет – Одеса. През тази година той е награден с „Почетен диплом за точност, изящност и демонстративност на препаратите". През 1915 г. повишен е и за Просектор по Анатомия в Университета.

През август 1915 г. е назначен за частен доцент по Анатомия при Медицинския Факултет на Одеския Университет. През това време освен в Университета той чете лекции по анатомия и в Зъболекарския Институт. През 1917 г. е назначен и като Професор по Анатомия в[във] Висшите Женски курсове като води преподаването и занятията по Анатомия в[във] Физико-математическия факултет. След смъртта на Проф. Батуев в 1927 г. Медицинския Факултет при Одеския Университет е възложил на г. Проф. Шапшал да чете лекции по Анатомия. Обаче през 1920 г. Проф. Шапшал е бил заставен да напусне Русия и през 1921 г. е бил ангажиран като Професор по Анатомия в Белградския Универитет. През ноември 1923 г. по доклад и гореща препоръка на бившия Проректор на Одеския Университет и редовен Професор на нашия факултет г. Проф. Манковский г. Проф. Шапшал биде ангажиран за редовен Професор по Анатомия и Уредник на Анатомическия Институт при нашия Факултет. Тук г. Проф. Шапшал работи вече цели 10 години и ние всички преподаватели при Софийския Медицински Факултет имахме възможността да преценим г. Проф. Шапшал като анатом и като преподавател. През тези 10 години г. Проф. Шапшал прояви завидно трудолюбие: той доуреди нашия Анатомически Институт до най-голяма степен, каквато може да се достигне с нашите скромни материални средства, четеше лекции по 8 часа седмично и ръководеше практическите упражнения /18 часа седмично/ Проф. Шапшал чете на български език увлекателно с хубава дикция и с известния на всички ни негов дидактически талант. Неговите лекции са били винаги с удоволствие

и масово посещавани. Особен труд за усъвършенстването на нашите студенти Проф. Шапшал полагаше с[ъс] своите непрекъснати колоквиуми. Тази дейност на Проф. Шапшал има за резултат отлично подготвени по анатомия студенти и лекари. Не един път ми са изказвани похвали от чуждестранни професори върху отличната подготовка по анатомия на нашите възпитаници, които отивали на специализация при професори. През същия този период Проф. Шапшал създаде с голям труд е учебника по Анатомия в три части /1674 страници/, всяка от които би трябвало да бъде разглеждана като отделен самостоятелен труд. За качествата и оригиналността на този учебник се изказах погоре, а за третата му част така ласкаво се произнася в своята рецензия невропатологът ред. Проф. Трошин от Прага. Голяма заслуга към българската медицинска наука допринесе Шапшал с[ъс] създаването на българската анатомическа номенклатура, за която така ласкаво се произнася г. Проф. Младенов в своята рецензия в „Родна Реч". Освен тези три части на Учебника по анатомия Проф. Шапал е публикувал още други 3 научни работи на руски език, 1 на немски и 1 превод на сръбски език на учебника на неговия учител Проф. Батуев, допълнен и преработен от Шапшал. Всички тези научни трудове се отличават с[ъс] своята точност и методичност в изложението и са ценни с[ъс] своите приноси. Известно ни е, че Проф. Шапшал би приготвил и публикувал много повече научни трудове, темите на които отчасти са разработени, ако той не беше ангажирал всичкото свое време през първите години в подготовка на преподаването и на обучението в Анатомическия Институт на нашия Факултет, а последните години за създаването на учебник по Анатомия.

Поради известната нам отлична и дългогодишна научна и преподавателска анатомична дейност, за която дейност Медицинския Факултет дължи благодарност на г. Проф. Шапшал, препоръчвам на г. Шапшал, който е вече български поданик, да бъде преизбран и преназначен за редовен Професор по Анатомия, както той беше до сега цели 10 години подред редовен Професор по Анатомия и Директор на Анатомическия Институт с контракт.

София 18.IX. 33 г. подпис Д-р Ал. Станишев

24. ДМИТРИЙ /ДМИТРО/ ИЛИЧ ШЕЛУДКО
/1892-1963/

ДОКУМЕНТ № 655

Удостоверение, издадено от МП на Дмитрий Шелудко, руски поданик с разрешение за установяване на постоянно местожителство в България. София. 02.11.1921. Оригинал. Машинопис.

ЦДА, ф. 1040К, оп. 2, а. е. 218, л. 1.

МИНИСТЕРСТВО
на
ПРАВОСЪДИЕТО
ОТДЕЛЕНИЕ ГРАЖДАНСКО
№ 10084
2.XI.1921 г.
г. София

УДОСТОВЕРЕНИЕ

Министерството на Правосъдието дава настоящето на Димитър Шелудко, родом от гр. Ерклиев, /Русия/, Руски поданик, живущ в София в удостоверение на това, че въз основа на чл. чл. 9 п. 2 и 10 от закона за българското поданство с Царски Указ от 31 октомври т. година под № 74 му е разрешено да се установи на постоянно местожителство в ЦАРСТВОТО.

печат и. д. Началник на отделението: подпис

ДОКУМЕНТ № 656

Статия от Д. Шелудко „Няколко бележки за влиянието на Шевченко върху българските поети", публикувана в сп. „Слънце", год. 1921, I свръзка, III годишнина, кн. 4-5, с. 297. София . Б. д. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1179К, оп. 1, а. е. 4, л. л. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

Д. ШЕЛУДКО: Няколко бележки за влиянието на Шевченко върху българските поети.

I

Любен Каравелов е не само преводач на Шевченка. В стиховете си той се намира изобщо под извънредно силното влияние на украинския поет. Именно, в много случаи той било заема идеята на това или онова Шевченково стихотворение, било обсебва някой отделен художествен мотив или образ, който му служи като изходна точка на развитие на собствените му положения, било си служи с Шевченковите музикални и поетични форми. Да разгледаме тези заимствувани елементи в стихотворенията на Каравелов, следвайки реда на изданието им от 1905 година.

Началото на стихотворението

„Преминават годините" А младото расте, цъвти,
Старото белее, За да остарее"

е отзвук на Шевченковите встъпления, като „Минують дни, минують ночи, минае лито. Шелестить пошовкле листя" или „Минули лита молодии...", или пък из средата на стихотворенията „Миняють дни минае лито, настала осинь. Шелестить пошовкле листя" /„Невольник", ч. III/, „Минулися мои дни и ночи" /"Заросли шляхи тернами"/ или „Так день – и тиждень так минае " /"А. О. Казачковському"/. У самия Каравелов друго едно стихотворение започва по същия начин:

Минуват дни и години
Преминува младость" ....т. н.

В стихотворението „Останала България" стиховете:

Деца мои, деца мои,
Сирачета жални,
Полуживи, окъсани,
Мършави и гладни,
Що стоите, що чекате?"

са очевидно отзвук на:

„Сини мои, сини мои
Чом ви не велики" /"Гайдамаки, Гонта и Умани"/;

Във формално отношение те напомнят също:

Думи мои, думи мои На що стали на папери
Лихо мени з вами! Сумними рядами? /Думи мои, думи мои /

Началото на стихотворението

Родила е мене В хубав день пролетен
Мойта мила майка В зелена градинка"

напомня Шевченковото

Породила мати сина
В зелений диброви /"Сова"/

Стихотворението

„Учете се, мои птички, И своята малка глава
Пишете, четете С разум напълнете", и т. н.

Е подражение на Шевченковото

„Учитеся, брати мои, чжому научайтесь, -
Думайте, читайте, Свого не цурайтесь /До мертвих и живих..."/

На друго място Каравелов просто превежда тези стихове /”Учете се братя мои”/. Също Каравеловото „Кога умра, не копай ме” е свободно подражание на Шевченковото „Як умру то поховайте”. Доста е да се сравняват двете стихотворения, за да се убеди човек в това.

У Л. Каравелов:	У Шевченко:
Закопай ме край Дунава	Як умру то поховайте
В лозята свищовски,	Мене на могили
Дето цъвтят цветя, треви	Серед степу широкого
Всякакви овошки.	На Вкраини милий;
Кога вейне тихи ветрец,	Щоб лани широкополи
Кога шумти Дунав	И Днипро и кручи
То тогава аз ще кажа	Було видно- було чути,
и т. н.	Як реве ревучий!”

В края на това стихотворение стои:

„А пък честьта на човека
Цял день е пияна”.

Идеята за съдбата, която цял день пиянствува, е взета у Шевченка:

„Де та доля питається?
Чито в шинках з багачами?”
„Ой на гори ромен цвите”/.

По съдържание, стихотворението „Някога и сега” е възхваляване историческото минало в противовес на сегашното. Същата идея намираме в „Иван Пидкова”, както и във всъплението на „Гайдамаки” у Шевченка; при това, първият стих и в трите случая си прилича:

У Каравелова – „Беше време, добро време”, в „Иван Пидкова” – „Було колись – на Вкраини”, във стъплението – „Була колись шляхетчина.”

В края на „Някога и сега”:

Хей, ти брате българине,
Трепни, събуди се,

Очевидно, е реминисценция на Шевченковото:

Поховайте, та вставайте,
Кайдани порвите /”Заповит”/

Също такава идеализация на историческото минало и противопоставянето на тъжното сегашно виждаме и в „Самоил”. / Началото:

Било време българинът
Бил е господарин/.

Това стихотворение аз смятам също да е подражание на „Иван Пидкова”, ср. Стих. 3-4.:

Було колись, Запорожци
Вмили панувати!

Във втората част на стихотворението „Самоил”:

Минало се, отишло е	Остали са само мъки,
Това старо време,	Само тежко време

и по-долу: Днеска стоят натрупани
Български гробове
се отражава Шевченковото:

Минулося: остались	Де лягло спочивати
Могили по полю!	Казацьке биле тило /”Иван
Високии ти могили	Пидкова” стих. 7-11/

Стихотворението

Не очеквай, синко,	Не търси ти, синко,
Бащиното злато,	Момиче богато
Че вов него има	Защо е горчиво
Твърде много блато!	Женино дукато! и т. н.

и по синтактичен строеж и по съдържание напомня доста стиховете на Шевченко:

Не женися на багатий, Бо не будеш спати,
Бо виже не в зхати, Оженись на вольнии воли,
Не жинися на убогий На казацький доли; и т. д.

под чието влияние очевидно е и написано.

Също очевидно подражание на „Не женися на багатий, бо вижень з хати" е и

„Я не вземай момиченце,
Дебел чорбаджия"

с тази само разлика, че тук Шевченковите съображения за ценността на ли ната свобода са заменени с национални – предлага се да се избира не „турски кеседжия", и не „гръцки капсамунин", а „българченце".

Каравелов, като превежда „На що мени чорни брови" /Защо ми са черни вежди/, остава под влияние на това стихотворение и в други свои стихотворения: „Тънки вежди, черни очи", „Черни очи, бяло лице" и „Вити вежди, черни очи". Колкото се отнася до първите две, то в тях лирическият мотив на Шевченко за вехнещата без обич хубост е сменен с обществено-политическата идея за робството под гърци и турци. В третото пък стихотворение е взет от Шевченко само първия стих.

Стихотворението „Моминска молитва" по съдържание е близко към откъслека из „Черниця Марьяна", IV.

Оддай мене, моя мамо,- Нехай старий бурлакуе
Та не за старого, - Гроши заробляе.
Оддай мене, мое серце, А молодой мене любить
Та за молодого! Доли не шукае

Каравелов взема из стихотворението на Шевченка идеята: момата да предпочита младия „юнак" пред богатството.

Стихотворението „Българино, Българино" напомня стиховете „Украино, ненько моя, ненько" и т. н. /"Тарасова нич"/. На края „Хайде, брате, пробуди се II па повдигни глава" очевидно е отзвук на цитираното вече : „Поховайте, та вставайте II кайдани порвите" /"Заповит"/.

По повод началото на стихотворението:

Съдбо моя невернице, В чужда земя, в чужда къща
Де си ме довела Ти си ме въвела и т. н.

Трябва да се каже, че тази жалба към съдбата, захвърлила поета в чужда земя, се среща много често у Шевченка. Напр.:

„Та бо, доля приборкала II миж людьми чужими" /Н. Маркевичу/ или „А до то – Московщина II кругом чужи люде" /"До Основьяненка"/ или още „И вирис я на чужини II и сивию в чужому краю /И вирис я на чужини"/ и в много други. Затова аз смятам това начало на стихотв. на Каравелова за отзвук на мотивите на Шевченка.

Идеята на стихотворението „Земио моя, Българио, що си нажалена" – скръбта на отечеството по повод нищожеството и неверността на чадата му е взета у Шевченка:

Зажурилась Украина Гине слава, батькивщина,
Як мала дитина Немае де дитись...
Нихто ии не рятуе Виростають некращени
Козачество гине

„Тарасова нич", ст. 43 и сл.

Стихотворението „Няма добро на тоя свят, II няма нищо право" с началото си напомня трагичните заключения на Шевченка – „Нема правди, не виросла II кривда повивае" /„Гайдамаки", епилог/.

Най-после, стихотворението „Ветрец вее откъм север, II люлее върбите" в началото си очевидно е повторение на Шевченковото

По диброви витер вие Край дороги гне тополю
Гуляе по полу, До самого долу

/"Тополя"/

А краят на това стихотворение:

„Не земайте, момиченца, У тях няма за нас добро,
Гръцките светии, С тях не можем ние”

е подражание на Шевченковите стихове:

„Кохайтеся чорнобриви, Бо москали чужи люде
Та не з москалями, Роблят лихо с вами
/„Катерина”/

В заключение трябва да се каже, че Каравелов, очевидно, много внимателно е чел целия „Кобзарь”, откъдето заема ту встъплението, ту външната форма, ту основната идея. При това, той използува тези заети елементи доста еднообразно: отделните стихове, поетическите встъпления или идеите на Шевченка му служат почти винаги само като отправна точка или като форма за израз на политически, обществени или пък национални идеи. Като резултат на това, превъзходството на Шевченковите стихове гине у Каравелова почти безследно – у него остава само тенденциозна реторика, безвкусно подправена с чужди поетически средства.

II

Ж и н з и ф о в повече от Каравелов е превеждал Шевченко, обаче в оригиналните му стихотворения почти няма дири от украинския поет. Само поемата „Кървава кошуля” свидетелствува за това, как добре Жинзифов е познавал и разбирал „Кобзаря” на Шевченко. Трябва да се отбележи, преди всичко това, че Жинзифов е чел „Кобзаря” безусловно на украински. За това свидетелствува не само извънредната близост на преводите му с оригинала, но и това, че преведеното от него „Послание славном Шафарику” /”Общ труд”, 1868, кн. III/не е съществувало тогава в руски превод. Колкото за минуват дни, минуват нощи, /”Читалище”, год. I, кн. 15, 1871/, макар и да е имало тогава руски превод на това стихотворение, обаче, съпоставени текстът на Жинзифова с украинския и руския текстове, не остава никакво съмнение в това, че Жинзифов е имал на ръка само украинския текст, който е и следвал. В песента „Там, зад тая стена”, печатана в „Свобода”, 1869 г., също не е била още преведена на руски език, тъй като руският превод на „Гамалия”, където се намира тази песен, е печатан за пръв път в 1889 г., в третото издание на Кобзарь на руски/, има несполучливо обсебени украинизми, - напр. стихът „реви, скели ламай” е преведен „Рикай, кърши скели” /скеля по укр.[аински] значи скала./

От преведените песни може да се вади заключение за това, кое издание е притежавал Жинзифов. Песните, поместени в „Новобългарска сбирка”, очевидно, са преведени от изданието от 1860 г./ /Песента „Тече вона път в сине море” преведена в сбирката от Жинзифов , е печатана за пръв път в това издание/. По-сетнешните преводи на Жинзифова /напр. „И ден се мина, и нощ се мина” – „Читалище”, год. I, кн. 15, 1871 г./ сочат направо изданието от 1867 г., дето украинският текст „И ден иде, и нич иде” е бил печатан за пръв път.

Да проследим дирите на Шевченкова инспирация в непреводните произведения на Жинзифова. Поместените в „Братски труд” произведения на Жинзифова са чужди на Шевченко. Може би, само „Гусляр” /”Бр. труд”, кн. IV, 1862/ има някой отек от Шевченка, именно в редуването на стихове от различна дължина, както и в идеята да се обърне гусларът към момите и момците и да пее пред народа. У Шевченка имаше същото положение в „Черниця Марьяна” и „Тарасова нич”. Изобщо, в началото на писателската си дейност Жинзифов, макар и да превежда Шевченка, не е пропит съвсем от музата му. Другояче стои работата в „Кървава кошуля”, печатана в 1870 г. Очевидно, Жинзифов е напреднал по това време в изучаването на Шевченка; аз поставям това във връзка с появата на едно по-пълно издание на „Кобзаря” през 1867 г. Ще отбележа сега Шевченковите елементи в „Кървава кошуля”.

Поемата започва с разказ, отправен към момите, който съдържа изображение на историческото минало на България. Също така в „Тарасова нич” на Шевченка кобзарът разказва на момите и момците за историческото минало на Украйна. По-нататък отделни стихове и мотиви:

В „Кървава кошуля” – И отдавна то е било
У нас в България /ст. 27-28/
У Шевченко – Давно колись те диялось
У нас на Вкраини /”Утоплена”/
„Кърв. кошуля” – Що помина не се връщат
Назад, о девойки /ст. 35-36/
У Шевченко – Було колись, минулося
Не вернеться знову /”Н. Маркевичу”/
или – То що було - минулося
И знову не буде! /„Невольник”, епилог/
„Кърв. кошуля” – Няма краля, няма бана
Гиздави, го няма /ст. 37 -38/
У Шевченко – Нема Гонти, нема йому
Хреста, ни могили /”Гайдамаки”, епилог/
или – Нема сичи, пропав и той,
Хто всим верховодив /”До Основьяненка”/
Стиховете: Ала враг да земит, моми,
Ум, перо ми клето,
Че то искат да приказват
С вас за тъги, мъки /ст. 39-42/

са очевидно отзвук на Шевченко:

Оттаке то не здивуйтесь,
Ще вороном крячу
/”Невольник”, епилог/

Стиховете: „Мене млади сиромаха”
Скитник без рода /ст. 49-50/ напомнят:
„Яко то тяжко блукать в свити
Сироти без роду” /”Гайдамаки”, встъплен./

Стиховете 51 и следните изобразяват минали бедствия на българите под турско иго, както в „Тарасова нич” у Шевченка са изобразени бедствията на Украйна под полско владичество.

По-нататък, ст. 73 и сл.:

„Клета ви съдбина моми // Клета ви година, // Що вас майка е родила” са отзвук на Шевченковите стихове:

„Проклятий час, годинонька, // Що ти народилась”
/”Катерина”, гл. II/

Ст. 89-90 – „Що е било, как е било, // Нек сега забравим”

съответствуват на:

„Минулося! // А те що минуло, // Не сгадуйте, пани-брати”
/”Гайдамаки” в Чигирини/.

Музикално-словесната инструментовка на Жинзифовия стих –

„Вървят със стомни с вода пълни” /”Кърв. Кошуля” стр. 22, изд. 1899 г./

е много близка до тая на Шевченковия стих: „Пливе човен, води повен” /”Човен”/ И други подобни се срещат у него на всяка крачка, тъй че в дадения случай не може да се отрече известна връзка между двамата поети.

Лирическото отстъпление:

„И я някога си, моми // Жеден бях и страден”

близко напомня:

„Таким и я колись-то був” /”Гайдамаки”, „Ярема”.

Преходът в края на първа глава от „Кърв. кошуля”:

„Нека, моми, ви докажа
Свойат тъжен приказ”

е очевидно, отзвук на също такъв превод в „Гайдамаки”:

„А ноки що
До корчми вернуся /”Ярема ”/

В началото на втората част:

„Никой не я питат
Тамо защо седит”

имаме отзвук из „На що мени чорни брови”:

„Нема кому роспитати,
Чого очи плачуть”

и малко по-долу:

„Никой не я питат, моми,
Не ще и да знаит”.

У Шевченко същото стихотворение:

„Нихто його не питае
Не знае, не чуе”.

Цялото начало на втората част на „Кървава кошуля”, което съдържа жалба за изоставеността на скърбяща жена, и по форма и по съдържание е, очевидно, подражание на цитираното от Шевченко стихотворение „На що мени чорни брови”.

По-тататък у Жинзифова следва описание на вечер, тишина, успокоение на хората и забрава на дневните грижи. Същата картина е и у Шевченка в стихотворението „Солнце заходит: гори черниют”.

Ще съпоставя специално Жинзифовото:

„Сичко нощ покрила
И планини и долини”

с Шевченковото: „Чорни поле и гай и гори”.

Стиховете:

Ако вам ви паднит тежко Не са, братя, те от злоба
От те мои думи, А от братско сърдце /ст. 27-28, изд. 1899/ са реминисценция на Шевченковата „Марьяна”, където поетът, оправдавайки се, заявява, че разказът му не е от завист, но от жалост към страдащите.

По-нататък още веднъж срещаме „Не сърдете се на мене, скитника без рода” – мотив, който се повтаря у Шевченка едва ли не десетки пъти /”Сирота без роду” и т. н./

Жалбите на останалата сама майка /стр. 35, изд. 1899 г./, че не ще има кой да я закопае:

Кой ще, Боже, мене стара
В хладен гроб отпусне?
Кой ще, Боже, при смъртта ми
Очи да заклопат –

Точно предават Шевченковите:

А хтож мою головоньку Хто заплаче надо мною
Без тебе сховае Як ридна дитина /”Катерина”/

Сравни също: А хто мене поховае
На чужому поли
Хто заплаче надо мною /”Гайдамаки/, „Гонта в Умани”.

Стиховете:

Ако да бях знала, чедо В той ден клети, черни,
Че зло ще го найдит Да бях знала, да бях знала...
Него нямаше да пушам /стр. 37-38 изд. 1899 г./

са подражание на следните стихове у Шевченка:

„Як би знала що покине Була б не пустила
Була б не любила;
Як-би знала, що закине Як би знала!” /”Тополя”/

Най-после, стихът: „Мина се ден, и нощ мина” /стр. 38/ е превод на стиха „и ден иде и нич иде...”
/Стихотворение с такова заглавие/.

В заключение трябва да се каже, че Жинзифов много внимателно, не по-малко от Каравелова, е всмукал произведенията на Шевченка, че той в процеса на творчеството си се намирал под постоянното влияние на теми, образи, дори изрази на автора на „Кобзарь”. Необходимо е, при това, да се забележи, че дори общата концепция на „Кървава кошуля”, сантиментално-състрадателното отношение към героинята, авторските отстъпления, общият лиричен тон – всичко това е резултат на влиянието на Шевченковата муза.

Жинзифов се е интересувал много от Шевченка, обаче, изглежда, че интересът му е бил само естетичен. Служебното му положение в Москва, близостта му към славянофилските, а също и към високопоставените кръгове изключват мисълта, Жинзифов да е бил дотолкова либерален, щото да споделя политическите идеали на украйнофилите и на Шевченка. Наопъки, из отношенията му към Русия се вижда, че той по-скоро би трябвало да бъде враждебен към украинското национално движение. В. „День”, 1861 год., бр. 8, четем заявлението му, че „без русите делото на славяните е невъзможно”, и още: „Русия, като християнска държава, и то православна, като единствена свободна представителка на славяните ”.... и т. н. Тези заявления имат такъв силен дъх на московско славянофилство, те са тъй много различни от начина на мислене на Чернишевски, Добролюбов, Л. Каравелов – на приятелите на украинското дело, щото е невъзможно да се предполага, че Жинзифов е могъл да бъде благосклонен към национализма на украйнофилите.

III

Петко Славейков е само превел 4 стихотворения от Шевченко, други дири у него от внимание към украинската поезия няма. Стихотворението му „Честь” /част от стихотворението на Шевченка „Минают дни”/ е преведено от руски, именно от превода на Ал. Плещеева – „Дума”, печатан на няколко пъти в различни издания, започвайки от сборника на Гербеля „Поэзия славян”, който съдържа между другото, отдел за българска поезия, съставен от Жинзифов, и който Славейков не може да е нямал. Колкото за другите три стихотворения, печатани в „Периодическо списание”, т. 15 /”Мисли мои”, „Гъдулар” и „Сирота девойче”/, те са печатани заедно и то в същия ред, в който стоят в старите издания на „Кобзарь”. Това ни кара да мислим, че Славейков ще е имал на ръка „Кобзаря”, но какъв – украински или руски? Доста трудно е да се разреши този въпрос, защото тези стихотворения са доста свободен превод, еднакво далечен както от украинския, тъй и от руските преводи. Аз съм наклонен да мисля, след като сравних текстовете, че той е имал на ръка и украинския текст, макар при това мъчно допустимо да е, щото Славейков да не и разполагал също или с руския превод, или с човек, който да му е обяснявал украинския текст.

ДОКУМЕНТ № 657

Писмо от Началника на Отделение „Гражданско”, при МП до директора на полицията с молба за събиране на сведения за Дмитрий Шелудько по повод молбата му за българско поданство. София. 21.03.1927. Оригинал. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 450, л. 1.

Тв. Бързо
До Господина
Директора на полицията

Т у к

МИНИСТЕРСТВО
на
ПРАВОСЪДИЕТО
ОТДЕЛЕНИЕ ГРАЖДАНСКО
№ 2561
21.III.1927 г.
г. София

Задача № 14
22-III-1927 г.
ОДв-о Външна
Да се съберат сведения
и предоставят в М-вото
на правосъдието
22./IIIподп.

М.В.Р.Н.З. ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
О т д е л Д. Б.
Вх. № 831 V Дело №
Получено на 23. III. 1927

Димитрий Ил. Шелудко, живущ в София, ул. „Росица” № 3, е подал в министерството молба, с която моли да бъде приет за български поданик.

По повод на това, умолявате се, Г-не Директоре, да разпоредите да се съберат необходимите съгласно чл. 25, ал. II от Закона за българското поданство сведения за същия, да се попълни с тях приложения въпросник и последствия надлежно подписан и подпечатан, да се повърне своевремно в министерството.

Досие печат. Началник на отделението: подпис

ДОКУМЕНТ № 658

Автобиографична справка на Дмитрий Шелудко. София. Б. д. Оригинал. Машинопис. ***ЦДА ф. 1179К, оп. 1, а. е. 1, л. 3.***

Димитрий Ильич Шелудько

Род. 21 сентября 1892 г. в с. Ираклееве, Полтавской губ., Золотоншского уезда, от родителей крестьян.

Учился в гимназии и в Киевском университете /филологический факультет, романское отделение/, который кончил в 1915 г. Был оставлен при университете и командирован в Петроград для продолжения научных занятий. В Петрограде в 1915-1917 г. В начале 1918 г. вернулся в Киев, где читал пробные лекции по романской филологии.

Летом 1918 г. чиновник в назначенное в Болгарию украинское посольство /гетманское/ и в июле 1928 год, прибыл в Софию, в качестве чиновника этого посольства. В София до начала 1920 г. Весной 1920 года от правился в Гале /Германия/, где записался в университет для усовершенствования в филологии. В 1922 году поступил чиновником в Торговое представительство СССР в Берлине, где служил до 1926 года. В 1923 году уволен из Торгового представительства по сокращению. В 1927 г. живу в Берлине, работая над филологическими трудами в Берлинской государственной библиотеке, потом в том же году переезжаю в Софию, где жило мое семейство. Принимая болгарское подданство, проявляя тяжкую несознательност. Работаю как частный чиновник при торговой фирме Никола Димитров, как асистент по романской филологии, где продолжаю заниматься научной работой. После прихода Гитлера в 1933 г. оставляю Германию и возвращаюсь в Софию. Заканчиваю некаторые филологические труды и поступаю на службу как чиновник в Дирекцию табачной монополии, а затем в Дирекцию внешней торговли /1935-1937 г./. Затем чиновник частной фирмы Николы Джебарова /1937-1942 г./, Димитър Станков, [ул.] Мария Луиза, а с ноября 1944 г. чиновник при Министерства пропаганды.

В Софии был членом Украинского Культурного Общества и короткое время председателем его. /вероятно в 1934 году/.

В СССР остались отец, мать, два брата и две сестры, которые померли - последним помер брат Василий приблиз. в 1934 году.

ДОКУМЕНТ № 659

Рапорт от агент на Дирекция на полицията до началника на Отделение „А” – характеристика на Дмитрий Шелудько. София. 24.12.1934. Оригинал. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 450, л. 6.

М. В. Р. Н. З.
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
Агент № 2353
24.XII.1934 г.
София

До господина
Началника на Отделение „А”

Т У К

Р А П О Р Т

Донасям Ви, Господин Началник следното:

От събраните сведения за лицето Димитър Шелудко, се установи следното: Димитър Шелудко, доктор по философия, 42 год., роден в Ерклеев, Украйна, български поданик, женен за дъщерята на д-р Тренен, живущ ул. Росица № 3. До идването си в България е бил доцент в Киевския университет. В 1918 г. бил изпратен за първи секретар на украинската легация в София, която служба заема до закриване на легацията. Установявайки се в България, отдал се на научна работа, но скоро след това отива в Германия като асистент на един професор евреин в Кьолнския университет, където остава до изгонването на евреите от Германия. Връща се отново в България и продължава да се занимава с наука. Пиши статии в разни литературни списания и вестници, държи сказки, превежда научни книги и изработва един план за международна обмена на научни книги между нашата и чуждестранни библиотеки. По настоящем работи в едно немско дружество, находящо се на ул. Левски 11, като чуждестранен кореспондент, за което му помага обстоятелството, че говори много добре френски, немски, италиански, ромънски, полски, украински и български езици. Активно участие в разните руски формации не взима, въпреки че, това му е било предлагано няколко пъти. Член е на д-во „Украинска Грамада” и е председател на българо-украинското Дружество. В приятелски връзки е с много нашите професори, а особено с г. професор Арнаудов, който е повдигал няколко пъти въпроса за влизането му в нашия университет. Ползува се с името на честен, и искрен човек, който отдава много малко внимание на всичко извън неговата наука и семейство.

АГЕНТ № 2353

ДОКУМЕНТ № 660

Рапорт от агент на Държавна сигурност до началника на Отделение „А” – характеристика на Дмитрий Шелудько. София. 10.08.1938. Оригинал. Машинопис.
АМВР ф. 5, оп. 3, а. е. 450, л. 21.

М. В. Р. Н. З.
ДИРЕКЦИЯ НА ПОЛИЦИЯТА
ОТДЕЛ ДЪРЖ. СИГУРНОСТ
РАЗУЗНАВАЧ: № 2579
10/VIII.1938 г.
София

До господина
Началника на Отделение „А”

Т У К

Р А П О Р Т

Донасям Ви, Господин Началник, че от проучванията ми по настоящата задача се установява следното: лицето ДИМИТРИЙ ИЛИЧ ШЕЛУДЬКО е роден в гр. Ерклеев-Украйна на 21/IX.1892 год., а живущ на ул. „Росица” № 9, гр. София. Български поданик, женен за НОРА ИОАКИМ ШЕЛУДЬКО, род. в гр. Сливен. Същия е работил в фирмите: А. Е. Г., МАРТИНОВ-ОБРЕТЕНОВ, а по

настоящем работи в представителството на радио „ВАЛВО” на НИКОЛА ДЖЕБАРОВ на ул. „Кн. Мария Луиза”, като кореспондент с странство. Завършил по филология. Издавал свои трудове в академията на науките в София. Преди няколко години е бил в Германия, където по сведения е бил асистент при някой си Германски професор. След завръщането си от Германия в разговор с ОРЛОВ, същия се е изказал благоприятно за властта и управата между своите познати Украинци минава за голям националист и преди няколко години е бил председател на У. К. О. /Украинска културна организация/, която е поделение на Украинската Национална организация и която ратува за освобождението на Украйна от Поляци, Чехи и С. С. С. Ф. Р. и образуването и в самостоятелна държава. Същата организация храни известна надежда, че в даден момент Германия може да и помогне и за това имат добро настроение към същата. ДИМИТРИЙ ИЛИЧ ШЕЛУДЬКО не е членувал в никоя друга организация и от събраните сведения не се установи да е враждебно настроен против Германия, като да е говорил или писал против същата, било в организацията или отделно. Преди няколко дена си е правил операция на гърлото и по настоящем е на легло.

Разузнавач: № 2579
/М. Томов/

ДОКУМЕНТ № 661

Справка от Дмитрий Шелудко. София 30 юли 1945. Копие. Печатно.
ЦДА ф. 1040К, оп. 2, а. е. 216, л. 2.

1. Димитър Илиев Шелудко, София, Иван Асен II, № 12.
2. Информатор от 23 ноември. 1944 г. – в руската секция /по наст. Мобилизиран/
3. Секцията представлява бюро за преводи от български на руски.

Материалът се дава в готов вид, на сътрудниците не остава нищо друго той да бъде добре преведен на руски.

Секцията е започнала работата си след моето назначаване.

Усилията бяха насочени към подобрение на преводите, при което се постигнати благоприятни резултати. Пречки съзнателни или несъзнателни не са били срещнати.

4. Проявено беше усърдие в ограничителните рамки на предварително определените размери на работата.
5. Установено е, че при постигнатата вече опитност досегашната работа може да върви и от по-малко хора, респективно същия персонал може да бъде използуван и за преводи на информационни материали от руски на български, която работа действително се нагажда.

С покачване на опитността на преводачите работата се върши по-бързо и се създава възможност за използване на същия персонал за информация от руски на български.

Работата може и би трябвало да се подобри в редакционно отношение. До сега прегледът на българският печат се състои в преводи на цели статии от български вестници, понякога само с някои съкратявания в текста. Понеже статиите са често пъти много разводнени /Изгрев, Зем. Знаме и Народ/, в превода повторенията, реторически празноти и усуквания личат още по-ярко.

По-добре би било прегледът на печата да се прави по-рационално: с уводна обща забележка, за какво се говори в днешния печат. След това съществените статии да се превеждат изцяло, а разводнените текстове и литературни упражнения да се съкратяват изцяло, като се предава сбито съдържанието им и изцяло да се превеждат само съществените части.

Така ще се икономиса хартията, матриците, преписването и т. д., а читателят ще има голямото предимство да получи по-пълна информация за целия печат, при което ще загуби по-малко време за четенето. Така се правят прегледите на печата в странство. Тази реформа ще се приветствува несъмнено от читателите.

София, 30 юлий 1945 г. Д. Шелудко

ДОКУМЕНТ № 662

Автобиография на Дмитро Шелудко. София. След 1946. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1179К, оп.1, а. е. 1, л. л. 1, 2.

А В Т О Б И О Г Р А Ф И Я

Димитър Илиев Шелудко, София, Иван Асен II, № 12

Роден съм на 21 септември 1892 г. в с. Ираклиев, Полтавска губерния, Русия, от родители средни селяни земеделци. Завърших със стипендия гимназия и Университет, Киев, специалност романска филология.

Женен, член на БКП от ноември 1944 г., член на Съюза на научните работници в България, на ЕОПО в квартала, на Българо-съветското дружество.

Родителите, братята, сестрите са починали.

След завършване на Университета в 1915 г. бях оставен при университета за подготовка към научна кариера по романска филология. През лятото 1918 г. заминах за София с украинската легация /Хетманска/., като чиновник на същата, с намерение да продължа заниманията си по романска филология на Запад. В 1919 г. се ожених за сегашната ми жена и с отваряне на границите в началото на 1920 г. заминах за Хале, Германия, където работих при университета през 1920-1922 г. От 1922-1926 г. – чиновник при Съветското торгпредство в Берлин, продължавах и научните си занимания до 1928 г., през която година се завърнах в София, където беше семейството ми; тук служих като чиновник, кореспондент, при търговски фирми /Никола Димитров, Мартинов и Обретенов/. В 1930 г. получих покана за асистент по романска филология при университета в Кьолн, където и работих до началото на 1933 г. и след идването на Хитлер на власт напуснах Германия и отново се завърнах в София и служих като чиновник при частни търговски фирми, а от 1935 до 1937 г. в Държавния тютюнев монопол и Експортния институт, а от 1938 до 1944 г. при частни фирми – Никола Джебаров, Тевекелиев, Братя Станкови – все като чиновник кореспондент. След 9 септември 1944 г. бях чиновник в министерството на информацията, от юни 1945 до началото на 1946 г. – мобилизиран като преводач в специална част. Тогава тежко заболях от миокардит със сърдечна декомпенсация с последващо дългогодишно боледуване в къщи и с болнично лекуване, при пълна загуба на работоспособност. Понастоящем се оправих малко при спазване на болничен режим и инжекции.

Идейното ми просветление започна едвам в 1939 г. в светлината на ужасите на Втората световна война и под влиянието на най-близкото обкръжение, взело участие в антифашистката борба, особено след започването на хитлеристката агресия против Съветския Съюз. След 9 септември 1944 г. бях удостоен да бъда приет за член в БКП – в партйната група квартал Иван Асен II- БКП. Не съм членувал до встъпването ми в БКП през 1944 г. в други политически партии и не есъм вземал участие в политическия живот. По моите политически разбирания, обаче бях далече от великите политически и социални събития в Съветския Съюз.

След 9 септември 1944 г. бях блоков отговорник в квартала по провеждането на политически, изборни и стопански акции на партията.

В научните си занимания за съжаление бях допуснал прояви на формализъм, за които бях строго и справедливо порицаван от критиката, за което си вземах бележка, като се стремя чрез изучаване на класиците на Марксизма-Ленинизма да избистя ума си. Званието комунист носих и нося с трепет....

ДОКУМЕНТ № 663

Статия от Дмитро Шелудко „Об украинской литературе и ее связей с болгарской литературей в творчестве Д. И. Шелудко". София. 05.07.1950. Оригинал. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1179К, оп. 1, а. е. 46, л. л. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

„Об украинской литературе и ее связей с
болгарской литературей в творчестве Д. И. Шелудко"

Л. Каравелов и Украйна

Из биографии Д. И. Шелудько узнаем, что он закончил историко-филологический факультет, отдел романской филологии в городе Киев в 1915 г., затем два года специализировал романскую филологию в Ленинградском университете, после чего в 1917-8 гг. возвратился в Киев и провел свои вступительные лекции.

Когда в 1917 г. он приехал в Болгарию в качестве культурного аташе при украинском посольстве в Софии, он свободные часы использовал для прилежного изучения румынского языка, продолжая таким образом работать в поле романистики. Но в скором времени он занялся другим важным вопросом, именно начал изучать связи между болгарским и украинским народным творчеством и естественно подошел к вопросу о близости украинского и болгарското языков, к литературным связям мужду украинским и болгарским народов к вопросу и близости и сродстве этих двух славянских языков, к сходству их исторической судьбы – вековной рабство, многовековный турецкий /респек.тивно татарский гнет, и наконец отражение всех этих обстоятелств на фольклор и на творчество отдельных болгарских писателей в годы до освобождения Болгарии от турецкого ига.

Занимаясь усидчиво всеми этими вопросами и попутно изучая сродственный украинскому болгарский язык. Шелудко в скором времени добрался до некоторых крайне интересных рукописей Л. Каравелова и в 1920 году в сборнике в честь Проф. Ив. Д. Шишманова вышла на болгарском языке его статья „Любен Каравелов и Украина".

В первой же вступительной фразе дана основная тема.

Любен Каравелов был не только переводчиком Шевченка и Марко Вовчок, но и хорошим знатоком украинского фольклора и украинской литературы; более того-он был сторонником украинского национального движения.

В первом же абзаце он направляет внимание читателя на терминологию, именно что Л. Каравелов в большинстве случаев говоря об Украине, употребляет термины „украинский", „Украина" в то время как официальные термины в то время были Малороссия, Малороссы. Дальше в своей статье Шелудько богато иллюстрирует это обстоятельство цитатами из „Записок о южной Руси" Кулиша. Вечеров на хуторе близ Диканьки Гоголя, а также насыщенных национальной тенденцией статьей журнала „Основа", защищающего идею и права южнорусской т. е. украинской народности.

„Внимание Л. Каравелова к этим книгам едва ли можно объяснить лишь чисто научным интересом. Годы, которые Каравелов провел в Москве, это годы ожесточенных споров в журналистике по вопросу о том возможна ли украинская литература или нет. Эти споры проводятся так сказать на глазах у Каравелова, потому что ведутся на страницах „Дня", „Современника", „Русского вестника", „Дела" – журналов хорошо известных Каравелову..."

„И в то время как часть журналистов со „Современником" во главе признает за украинской литературой право существования и развития, другая часть гораздо более сдержанна и даже, как например Катковский „Русский вестник", полностью отрицает это право".

Каравелов до того внимательно относился к своему чтению украинских книг, что в одном библиографическом листке отметил отзыв Погодина о книге Кулиша „Записки о южной Руси" и Срезневского о сочинении Костомарова „Об историческом значении русской народной поэзии".

И еще: иногда Л. Каравелов употребляет термин Южнорусский в смысле украинский; например о загадках он пишет „Южнорусские загадки", в „Страницах из страданий..." он пишет „у южнорусов".

Дальше Шелудко отмечает, что в „Памятниках Каравелова имеются цитаты из украинских песень, написанных тремя различными орфографиями", т. е. составляя свои „Памятники" Каравелов имел перед собой по меньшей мере три сборника народных украинских песень /в трех различных орфографиях/. Шелудко предполагал, что цитированная Каравеловым книга Закревского „Старосветский бандуриста" послужила Каравелову также образцом по распределению материала: 1/ Малорусские песни с примечаниями, 2/ пословицы и поговорки и 3/ словарь малорусских слов. У Каравелова первый том Памятников содержит болгарские пословицы, во втором – рукописном томе мы находим песни с примечаниями, и наконец в рукописи остались собранные остальные материалы.

У Каравелова чтение книг на украинском языке представляется до некоторой степени и в том, что он описывает народные обычаи в календарном порядке.

В виду того, что как отмечает в свой статье Шелудко, московской период жизни Л. Каравелова слабо изучен, известно только, что, к тому времени когда Каравелов приехал в Москву, Шевченко уже возвратился из ссылки и его имя стало очень популярным, (его переводят Мей, Плещеев, Н. Гербель, Н. Вейнберг и другие. Эти переводы печатаются /1857-1861 гг./, Шевченко находится в центре всеобщего внимания. Данные о том, состоялось ли личное знакомство Л. Каравелова с Шевченко не имеются, но в своем дневнике Шевченко отмечает, что на его встречах с москвичанами затрагивался и обсуждался славянский вопрос. Нельзя утверждать, что Л. Каравелов в эти годы познакомился лично с Шевченко, тем более, что последний пробыл только короткое время в Москве. Каравелов был однако хорошо знаком с Аксаковыми, а у Аксаковых украинский поэт был весьма радушно принят и возможность личного знакомства существует.

И еще один факт – П. Г. Прыжков /осужденный в 1871 г. как революционер/ был большим знатоком украинской истории, народной поэзии, фольклора и вообще украинской литературы. Он оставил исследование „Малороссия в истории литературы с XI по XVII в." /1869 г./ В рукописи третей части Памятников народного быта болгар чередуются рука Прыжова и рука Каравелова и то в таком порядке Каравелов записывает болгарский текст песень и делает некоторые замечания – главным образом о быте, а Прыжов параллелно пишет перевод на русском и добавляет сравнительные примечания, цитируя также часто украинские книги. Отсюда Шелудко заключает, что руководителем Каравелова в его украинских студиях был именно Прыжов.

Дальше Шелудко считает, что на вопрос знал ли Л. Каравелов украинский следует ответить в положительном смысле. Многочисленные цитаты из стихотворного и прозаического украинского текста в I-вом томе Памятников, указания Малороссийского сборника Мордовцева, из „Записок об южной Руси Кулиша" указывает безусловно на то, что „Каравелов читал по украински". И дальше Шелудко пишет буквально следующее: „Л. Каравелов был не только почитателем Шевченка, но еще почитателем украинского, не переведенного на русский Шевченка". И дальше следует пассаж, в котором Шелудко подробно аргументирует это свое утверждение.

В заключении он считает, что Каравелов читал довольно много книг на украинском и читал их внимательно. Более того – его украинский материал для чтения состоялся из произведений украинофилов... Что же касается его личных отношений, то укажем на его близость с П. Г. Прыжовым – солидным знатоком украинского вопроса. „Все это в целом заставляет нас прямо считать, что Л. Каравелов не только был хорошо знаком с украинским движением, но и сочувствовал ему". Дальше Шелудко, базируясь на том, что человека узнают по его друзьям, пишет: „Как известно, Л. Каравелов благоговел перед Чернышевским, Добролюбовым и Герценом. Каковы же были в то время их взгляды?" „Чернышевский и Добролюбов заявили в Современнике, что признают украинскую литературу и украинское национальное движение, и заявили это безоговорочно"... „малорусская литература настолько развилась, что может обойтись и без нашего великорусского одобрения". „Имея теперь поэта как Шевченко, малорусская литература не нуждается ни в чьей благосклонности"..... и немного позже /в „Современнике", 1861 г. в октябре /Чернышевский возражая Ламанскому в Дне... пишет: „Белороссов 13 милионов. Однако им не делают чести, считать их язык отличительной чертой их

народности, говоря, что этот язык только”племенная особенность”. Если народ, насчитывающий 13 миллионов, не считается достойным иметь свою неприкосновенную народностность, то примет ли наше славянофильство во внимание каких то болгар и сербов.....словенов и чехов, каторые несравнимо малочисленней”....”Пусть образованные люди среди этих племен рассудят сами, кто в сущности их любит, те ли, которые, как наши славянофилы льстят и хвастают, или те, которые их предостерегают?”

Что же касается Герцена, то в Колоколе /№ 34/ он поместил очень благоприятную для украинского дела заметку и позже в № 61 статью под заглавием „Украина”, написанную... Костомаровым. Эта статья заканчивается следущим образом: „В будущем славянском союзе, а мы в него верим и надеемся на него, наша Южная Россия составит отдельное гражданское целое, на всем пространстве которого народ говорит на южнорусском языке”.

Однако начиная с 1863 г., одновременно с польским восстанием начинается преследование и украинского движения. Шелудко подробно цитирует „Русский вестник”, „Московские ведомости”, „День” и другие газеты.. Результатом всех этих статей является указ от 1876 г., которым запрещается ввоз и печатание украинских книг.

Во главе врагов украинского национального движения стоял Катков со своим „Русским вестником” ... По этому поводу Каравелов в газете „Свобода” от 1. января 1871 г. заявляет: „Мы в праве не сочувствовать панславизму, осужденном самыми добросовестными русскими, как Чернышевским, Пыпиным и др”.... Указывая на неискренность русской славянской политики, он продолжает: „Зачем нам славянская монархия, когда и в ней людей бьют как и в Турции...” Немного дальше Шелудко продолжает: „Для нашей темы будет не без значения отметить крайне враждебное отношение Каравелова к славянофилам, в которых он усматривает врагов свободы вообще и свободы славянских национальностей в часности”. В газете „Независимость” № 40 от 1873 года он пишет ”Каждый уже знает, что „православные и христолюбивые наши братя славяно-филы, которые сегодня защищают с такой энергией и которые постоянно говорят о правдолюбии и братолюбии, еще в 1861 году продавали своих единородных крестьян как скот... Когда Александр II освободил народ от этого безчеловечного рабства, то против него больше всего вооружались... которые сердились главным образом те кто роптали на то, что это правительство не освобождает Иерусалим от мусульман!”.

Полемизируя.....с газетой „Голос” /1874 г. № 178/....Каравелов /возражая Макушеву/ предлагает следующий план организации славянства: чехи и поляки составят одно целое, сербы и болгары – другое, а русские, белоруссы и украинцы – третье.

Свою статью Шелудко заканчивает еще одной цитатой, ясно показывающей точку зрения Каравелова по украинскому вопросу, и убеждающей нас в том, что он был последовательным в своей идее о самоопределении славянских народностей, и не делал исключения для украинского народа. В № 36 за 1874 г. газета „Независимость”, обсуждая возможность России завоевать Балканский полуостров, Каравелов говорит /в № 36 за 1874 г.: „Вообще славянские племена в состоянии объединить лишь та всемогущая сила, которая называется национальной, общественной и личной свободой. Если Россия надумает подчинить население Балканского полуострова и Западной Австрии на тех же условиях, при которых подчинены Польша, Мало-Россия, Грузия и Кавказские племена, то этим она умножит число своих недругов, каторые рано или поздно произведут одну из тех революций, которые обыкновенно гибельны главным образом убийственны для властвующего племени.” И дальше: „Славянское братство осуществится только, когда каждое славянское племя будет свободно и независимо”. Так что Л. Каравелов представляет себе положение украинского народа в России как положение завоеванного и порабощенного другой народностью народ, какими тогда были поляки или кавказкие народы. Различаясь в этом пункте коренным образом как от русской великодержавной точки зрения так и от точки зрения славянофильства, он отражает в данном случае взгляды украинофилов и предстает истинным другом украинского национального движения.

Резюмирую вкратце сказанное выше. Л. Каравелов не имел нигде случая высказаться прямо по украинскому вопросу, однако косвенные обстоятельства – его внимание к украинской и украи-

нофильской литературе, его личные связи, его радикальные политические взгляды и в особености его восхищение теми русскими деятелями, которые были приверженцами украинского вопроса, ненависть к реакционному, русификаторскому славянофильству и его ясные позиции по вопросу о самоопределении всех славянских народностей, наконец оценка положения Украины, порабощенной Россией- все эта заставляет меня думать, что он не только переводил Шевченка, но и разделял его политические и национальные идеалы.

25. ПРОФ. АЛЕКСЕЙ ЕРАСТОВИЧ ЯНИШЕВСКИЙ /1873-1939/

ДОКУМЕНТ № 664

Писмо от МНП, Отделение Бюджетно-контролно до проф. Алексей Ерастович, Янишевский[27] за освобождаването му от длъжността професор в Софийския университет, преподавател по нервни болести. София. 09.08.1933. Препис. Машинопис. Ръкопис.
ДА- София ф. 994К, оп. 5, а. е. 23, л. 21.

Препис

герб
МИНИСТЕРСТВО
на
НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ
ОТДЕЛЕНИЕ БЮДЖЕТНО-КОНТРОЛНО
№ 8356
9.VIII.1933 год.
гр. София

До Господина

Професор А. Е. ЯНИШЕВСКИ
ул. Славянска 48
Т у к

Господине Професоре,

Вий сте назначен да четете лекции по нервни болести в медицинския факултет на университета, като водите и съответните практически упражнения и занятия. Според сключения на времето договор между Вас и държавата, договореният срок е изтекъл на 1 юлий 1931 година. За да можехте през нов промеждутък от 3 години време да продължите работата си в университета, трябваше, съгласно последната алинея на чл. 5, от закона за държавните служители, отново Народното събрание да даде своето разрешение. Такова разрешение Народното събрание не е дало. Вий следователно сте продължили да работите без всякакъв договор. Текстът в чл. 8 на договора Ви, какво ако не бъде анулиран, той се смята възобновен, като противоречащ на закона за държавните служители, е недействителен.

Чл. 302 от сега действующия закон за народното просвещение, който съответствува на стария чл. 309 от същия закон, с чл. 5 от закона за държавните служители е отменен. Но и по текста на чл. 302 от закона за народното просвещение, за да можехте да продължите работата си в университета и след изтичане на договорения Ви срок, 1.VII.1931 година, трябваше да има решение от Министерския съвет. Такова решение също няма. И от тази гледна точка, текстът в чл. 8, в договора Ви, какво, ако договора Ви не бъде анулиран, той се смята възобновен, като противоречащ на този член от закона, е също недействителен.

Чл. 2 от сега действуващия закон за народното просвещение, който съответствува на стария член 302 от закона за народното просвещение, за да можете да продължите работата си в университета и след изтичане на договорения Ви срок, 1.VII.1931 година, трябваше да има решение от Министерския съвет. Такова решение също няма. И от тази гледна точка, текстът в чл. 8 на договора

Ви, какво, ако договора Ви не бъде анулиран, той се смята възобновен, като противоречащ на този член от закона, а също недействителен.

Както виждате, тезата, която защищавате, какво, срокът на договора Ви изтичал на 1.VII. 1934 година, не е в съгласие с текста на законите в страната.

Другият въпрос, който повдигате, не ми е възможно да разисквам. Имам съзнанието, че освобождаването Ви от длъжност, при дадените условия, ще се отрази неблагоприятно за Вас, но от друга страна мен ми е твърде неудобно да влизам в препирня с Академическия съвет при университета, който е поискал Вашето освобождаване от длъжност.

М И Н И С Т Ъ Р: п. Д-р Бояджиев
ГЛАВЕН СЕКРЕТАР: п. Д-р Манолов
НАЧАЛНИК НА ОТДЕЛЕНИЕТО: п. Ц. Костов
Вярно
кръгъл печат
Контрольор по [?] подпис не се чете

ДОКУМЕНТ № 665

Заявление от проф. Алексей Янишевский до Съвета на Медицинския факултет при СУ за недоволството си от решението на министъра на НП за преждевременното прекратяване на договора му. София. 23. 09.1933. Оригинал. Машинопис.
ДА – София ф. 994К, оп. 5, а. е. 23, л. л. 29, 29 г., 30.

До Съвета на Медицинския Факултет

герб
КЛИНИКА ПО НЕРВНИ БОЛЕСТИ
При СОФ. УНИВЕРСИТЕТ
№ 101
23.IX. 1933 г.

З А Я В Л Е Н И Е
От Професор А. Е. Янишевски

Обръщам се към уважаемия Съвет на Медицинския факултет по повод на съвършено неочаквания и непонятен обрат, който получи въпроса за моя договор.

Това, което е известно на Факултета, произлезе на основание писмото на г. Ректора от 24 август т. г., узнавайки, че на 1.VII.1933 год. изтича срока на моя договор и да се реши въпроса за нов договор. Факултетът реши да бъде подновен договора ми не за една година, както се предлагаше от г. Ректора, а за три години. Обаче, Академическия Съвет не потвърди това решение.

След това биде подадено от мен заявление до Факултетния Съвет, където указвах, че срокът на моя договор завършва не тази година, а на 1 юлий 1934 год. Факултетният Съвет реши да ходатайства пред Академическия Съвет за проверка на това положение. Академическият Съвет, обаче, остана на старото си решение.

Неочаквано на 14. VI. т. г. г. Министъра на Народното Просвещение ме уведоми, че съгласно точка 7 от моя договор ме предупреждава, че след три месеца трябва да напусна заетата от мен длъжност.

В отговор на това, с заявление до г. Министъра, аз посочих, че Факултетния и Академичен Съвети разглеждаха въпроса за нов договор, изхождайки от положението, че срока на стария договор е изтекъл. Ако г. Министъра счита договора за валиден до 1. юлий 1934 год., то кои са подбудите за да приложи в изпълнение точка 7 от него, още повече, че приложението на тази точка влече за себе си

принудително напускане на професорската длъжност и с това ми се нанася морална вреда, толкова чувствителна, че в същност аз трябва да прекъсна службата си само с половин година по-рано от указания срок на моя договор и то след 12-годишното ми служение при Факултета.

В заявлението си молих г. Министъра да отмени своето решение и да ми даде възможност да си дослужа до края на срока от договора ми.

В отговор на това ми заявление аз получих от г. Министъра ново писмо от 9 август т. г. под № 8356.

В писмото г. Министъра категорично потвръждава валидността на договора ми до 1. VII.1934 год. Той пише: „Между Вас и Държавата, сключеният договор на 1.VII.1931 година, нов договор не е подписван. Поради това и въз основа на чл. 8 на същия договор, той се смята възобновен за още три години, т. е. до 1.VII.1934 г.”

Относно пък обстоятелството, че той, г. Министра, е приложил по отношение на мен точка 7 от договора, то той, макар и да признава, че с досрочното ми освобождаване от длъжността ми се нанася морална вреда, обаче извършил е това не по своя инициатива, както се вижда от следния пасаж на писмото му: „Имам съзнанието, че освобождаването Ви от длъжност, при дадените условия, ще се отрази неблагоприятно за Вас, но от друга страна мен ми е твърде неудобно да влизам в препирня с Академическия Съвет при Университета, който е поискал освобождаване от длъжност. ”

Отнасям се до уважаемия Съвет на Медицинския Факултет с молба да се разясни създалото се недоразумение, като се вземе пред вид, че въпроса е бил подигнат за разглеждане при предположението, че срока на договора ми е бил изтекъл. Ако сам г. Министра, който и носи моралната и юридическа отговорност по това дело, признава, че срока на договора ми продължава до 1. юлий 1934 г., моля това да ходатайствате...*изрязан текст при преписване на машина на оригиналния документ.*

нието на г. Министра на Народното Просвещение, взето въз основа на точка 7 от договора, понеже въпроса за досрочното ми освобождаване от длъжност не се слагал.

Вярвам, че Медицинския Съвет, който ме избра за още три години и изказа своята благодарност за 12-годишната ми деятелност в качеството на негов член, съвсем не е имал предвид да ме изгони из своята колегия преди завършване на договора, както това се разбира от писмото на г. Министра.

ПРИЛАГАМ: Писмо от г. Ректора от 24.IV.933 г. под № 3037, писмо от г. Министра от 9.VIII.933 г. № 8356 и извлечение от протокола на Академическия Съвет под № 26/1933 год.

София, 21 септемврий 1934 год. Подпис: Проф. А. Янишевский

26. ЛЕОНИД ХОДКЕВИЧ

ДОКУМЕНТ № 666

Интервю на Любослава Русева с Леонид Ходкевич, председател на Съюза на белогвардейците и техните потомци, публикувано във в. „Новинар”, от 27 май 1998 г., с. 7. София. Печатно.

Личен архив Емине Хакова 1 л.

Леонид Ходкевич, председател на Съюза на белогвардейците и техните потомци:

БЕЛОЕМИГРАНТИТЕ СА ТРЕТО ПО ГОЛЕМИНА МАЛЦИНСТВО В БЪЛГАРИЯ

„Съветските” руснаци не са етническа група. Това са снахите на ония българи, които имаха възможност да изпратят синовете си да учат в Москва. Рускините използваха брачното ложе като транспортно средство за Запад”

Леонид Ходкевич е роден през 1930 г. в семейството на австрийка и руски царски офицер. Баща му участвал в Първата световна война и Гражданската война в Русия в армиите на Корнилов, Деникин и Врангел. Ходкевич е инженер-химик. Женен, с две дъщери.

- Г-н Ходкевич, в декларация до президента поискахте белогвардейците да получат статут на етническо малцинство. Как ще се уреди въпросът?

- При преброяването през декември 1992 г. стана ясно, че етническите руснаци са 18 хиляди. Ние смятаме, че по същество сме към 50 хиляди, защото някои от нас не са се записали като руснаци, а като българи. В момента сме точно толкова, колкото сме дошли през 1920 г. Това означава, че сме третото по големина малцинство след циганите[28] и турците[29] и трябва да бъдем признати за такова.

Приехме с радост подписването на Рамковата конвенция за защита правата на малцинствата от президента Стоянов, а сега предстои нейното ратифициране от Народното събрание. Тревожи ни това, че преди ратификацията е необходима дискусия, каквато сега не се води. Самата конвенция не е публикувана и хората имат грешна представа за нея. Говори се например, че национални малцинства са тези, които са дошли с територията си навремето, както са българите в Западните покрайнини. Но това не е вярно, защото в документа нищо не пише за територии.

Твърди се, че всяко голямо малцинство може да поиска автономия. Това не е записано в конвенцията. В същото време се крие, че малцинството може да си учреди политическа партия.

- Но последното противоречи на чл. 11 от българската конституция.

- Да – противоречи. Но кое е по-важно-международните съглашения или местната конституция? Тя може да се поправи!

- За какви права ще претендирате като малцинство?

- Всяко малцинство трябва да има лоби в парламента, каквото българската колония от 10 хиляди души примерно има в Казахстан. В Унгария българите пък са 6 000 и вече поставят въпроса за квота в парламента.

- Националният етнически съвет запознат ли е с исканията ви?

- Този съвет е един мъртвороден казионен орган, от който нямаме нужда.

Научихме за създаването му от „Държавен вестник". Аз мисля, че първо трябваше да поканят всички етнически групи и да представят програмата си, трябваше да поканят представител на всяко малцинство с право на глас. Иначе излиза, че държавният чиновник ще си взима заплатата, а няма да върши никаква работа.

- Тогава?

- Заедно с останалите малцинства създадохме Съвет на етносите, в който са представени евреи, роми, арменци и др. При нас са и арумъните, които живеят основно във Видин. Един много любопитен етнос от 3 хиляди души, говорещи арумънски, който кореспондира с ретророманския. Това е четвъртият официален език в Швейцария, а го говори само един процент от населението.

Уведомихме за създаването на съвета президента и парламента, но не получихме отговор. Защо? Целта ни е богатството от народи тук да се съхрани в неговия цвят и всеки в този съвет да идва със своите идеи.

- Имате ли вече конкретни предложения?

- Сега например всеки говори, че циганите не учат, че са крадливи и мързеливи. Ние имаме идея как да върнем циганчетата в училище. Например може да се направи училище само по футбол или по танци и музика. Между двете полувремена и ючеците някоя от народилите се фондации ще им дава по един сандвич и ще им говори за азбука, история, математика. Нека видим дали ще бягат тогава. Ами циганите след 50 години ще бъдат половината от българското население. Ако не ги приобщим днес, сигурно те няма да ни приобщят утре.

Много от малцинствата днес са срам за България. Те живеят в неподходящи условия. Нека президентът си направи джокинга в циганската махала, за да види какво нещастие е да живееш в мизерия и да си никой!

- Приемате ли в съюза си руснаци, заселили се тук в по-късни години?

- В съюза може да членува всеки. Но се е случвало да отказваме членство на наследници на белогвардейци. Не приехме един човек, защото през 1942 г. баща му е бил в руския охранителен корпус, който служеше в немската армия. Този корпус окупира Югославия и воюва срещу сръбските партизани. Ние сме против руснаците, които са били колаборанти с немците и не приемаме фашисти, комунисти и всякакви „-исти".

- А „съветски" руснаци?

- Те не са етническа група. Това са снахите на ония българи, които имаха възможност да пратят синовете си да учат в Москва. Рускините използваха брачното ложе като транспортно средство на Запад, както каза Богомил Райнов. Сега си имат собствено дружество.

- Къде има най-много белогвардейци?

- Белогвардейците пристигат тук след революцията. По същото време България е победена и няма войска. На нейната територия пристигат 50 хиляди души, въоръжени до зъби. Франция е настояла те да бъдат приети тук, при условие че командващите им бъдат разпилени. Най-много наши хора има в Плевен, Стара Загора, Бургас, Варна. С приемането на белогвардейците се намаляват част от репарациите, които изплаща България. Така че гостоприемството не е било само от любов към братушките.

- Върнахте ли си имотите?

- Не. Съдим бившето Българо-съветско дружество, сега Федерация за дружба с народите на ОНД. То се е настанило в нашия дом на бул. „Евлоги Георгиев" и взема милиони от нашата собственост. Съдим и руското посолство за това, че се е настанило в нашия почивен дом в Панчерево.

- Кога е отнета тази собственост?

- На два пъти. Първият на 6 септеври 1944 г., три дни преди Девети.. Българското правителство тогава решава да забрани всички руски организации и отнеме имотите им.

През 1954 г. си построихме други имоти в София, Панчерево, Варна, Пловдив. Но две години по-късно съветското правителство реши да ни изпрати в целините. 10 000 от нашите заминаха за СССР. На тези, които останаха, съветското посолство заяви: „Щом държите повече на България и не се връщате в Русия, ще ви отнемем руските имоти и ще ги подарим на българите."

Сега се съдим за имотите, които сме създали след 9 септември. Имаме си нотариални актове и сме съдебно регистрирани. Въпросът за старите имоти ще отнесем до Европейския съд.[30]

Бележки

[1] Продължение на резолюцията на председателя на Факултетния съвет Бел. Е. Х.

[2] Резолюции. Бел. Е. Х.

[3] Най-висшата степен в балетната иерархия /Бел. В. Вербева/

[4] След този документ трябваше да публикуваме документи на Александр Карлович Ерошенко-Гльокке и на сина му Сергей Ерошенко, намиращи се в частичното постъпление ЦДА ЧП 1231 Александр Карлович Ерошенко-Гльокке – 1 тв. папка /409л./. Върху папката с документите С. Ерошенко лично е написал желанието си документите му да бъдат предадени на близките му в Украйна, посочен е последният адрес, на който се намират „Моля предайте на братовчед ми в Украина, съпругата му или синовете му, ако можете или дойдат в България на посещение. Адреса е: последния адрес на братовчед ми в Украина (бувш Украина (СССР) Днепропетровска обл. гр. Никополь-322913. п/т Ленина – 1/7-Гордиенко, Глеб Николаевич, сопруга: Алла Дмитриевна - сыновья: Сергей и Олег.)". По тази причина предпочетохме да не публикуваме документи от постъплението. Бел. Е. Х.

[5] Допълването на думите се наложи защото в оригинала краят на листа е плътно залепен за следващия лист и части от договора не се виждат. Бел. Е. Х.

[6] Бележката е изрязана неволно при копиране на документа; вероятно тя се отнася за имена на жени – фамилно име по баща или на съпруга. Бел. Е. Х.

[7] Попълва се само от женените (омъжените)

[8] Също

[9] Също

[10] Също

[11] В личния архив на инж. Иван Кондратенко /ЦДА ф. 120А, оп. 1, а. е. 223, л. л. 1-62/. Бел. Е. Х.

[12] С Крупева се запознах по време на подготовката и представянето на документално-художествената изложба „Бялата емиграция в България" и изработването на каталога към нея. По-късно, когато излезе от печат и каталога "Украинска емиграция в България след Първата световна война", тя ми предложи да участвам в една научна конференция в Ростов на Дон, посветена на казаците (по памет мисля, че беше през 2006 г.) – получила покана за участие. Аз бях твърде заета с довършването на обработката на ф. 1710К „П. Атанасов". Освен това темата за казаците за мен беше само част от работата ми по споменатите теми за емиграцията, пък и исках да отпечатаме НИО на Парашчук и да го представим лично или задочно първо в Украйна. Учтиво отказах и благодарих, по нейна молба направихме копие от анотациите в украинския каталог, отнасящи се за украинските казаци – нямах свободен каталог, а тя каза, че ще изпрати тези копия, вероятно на организаторите. По време на работата по двата каталога се натъкнахме и на много документи за руските казаци в България, даже в архива направихме среща с фондообразуватели, между които имаше и казаци. Както вече казах в бележките си, бях съкратена на 09.05.2006 г. Не съм се интересувала дали колегите са организирали нещо след това. Събитията в източна Украйна ми припомниха тези документи, публикации в печата и литература и събитията от този период, даже идеите за Казакия от 30-тте год. на XX в. Бел. Е. Х.

[13] Работата по реставрирането на Руската църква е описана, направени са снимки на фрагменти от стенописите, които са запазени в личния архив на художника - ЦДА ф. 1892К, оп. 1, а. е.–ци 42, 126. В процеса на комплектуване на фонда /1988 -1991 г. г./ по молба на сем. Михаил и Мария Малецки се срещнахме с тогавашния председател на ГУА при МС проф. Дойно Дойнов за обсъждане на възможностите за подготовка (от специалист изкуствовед или реставратор) и отпечатване на неговото методическо ръководство за реставриране на музейни ценности. Проф. Д. Дойнов, бивш колега на художника от Военно-историческия музей, добре познаваше работата на М. Малецки и имаше най-добро желание да помогне, но по негово мнение по това време ГУА при МС не беше в състояние професионално и финансово да осигури този проект. Бел. Е. Х.

[14] Личният архив на художника /ЦДА ф. 1892К/ комплектувах през периода 1988-1991 със съдействието на Д. Степовик, ЦДА ф. 1892К. Научно-техническата обработка на фонда беше направена от Искра Славова през 2007 г. Фондът съдържа един опис с 142 а. е. Документално-художествени изложби с документи от архива на М. Малецки – „ Михаил Малецки". София (1992). , „Руските художници в България" (1995), „Бялата емиграция в България" (1996), анотации на документи от фонда на художника са включени в документалния каталог Москаленко, Виталий и Емине Хакова „Украинската емиграция в България след Първата световна война" (2000), а във фонда на М. Парашчук в оп. оп. 3, 4 се съхраняват диплянки, плакати и каталози от споменатите изложби. Бел. Е. Х.

[15] Професор по хистология от Новоросийския (Одеския) университет, редовен професор по хистология и ембриология в Медицинския факултет на Софийския университет. Служебно досие на проф. Ал. Маньковски. София. 06.02.1920-10.12.1940. Оригинали. Копия. Ръкопис. Машинопис. ДА – София ф. 994К, оп. 5, а. е. 24. Още документи за трудовата биография на професора във фонда на МНП, а така също и анотациите в документалния каталог Виталий Москаленко и Емине Хакова „Украинската емиграция в България след Първата световна война", , кат. №№ 991, 992, 993, 994, 995, съответно – ЦДА ф.177К, оп.1, а. е. 589, л. 95; ЦДА ф. 177К, оп.2, а. е. 67, л. 165; ЦДА ф. 177К, оп. 2, а. е.12, л. л. 2-8; ЦДА ф. 177К, оп. 2, а. е.108, л. л. 198-199; ЦДА ф. 177К, оп. 2, а. е.180, л. л. 26-29. Бел. Е. Х.

[16] ЧП – Частичното постъпление 1230К Яков Самуилович Петренко съдържа 99 номерирани листа. Документите са от биографичен характер, има спомени за войнишките му години по време на Първата световна война. Поради малкото количество документи, инвентарен опис на постъплението не е направен. Бел. Е. Х.

[17] Художник приложник, съпруга на скулптора Христо Танев. Бел. Е. Х.

[18] Работил е като помощник машинист. Бел. Е. Х.

[19] Станчев, Михаил „М. Г. Попруженко - страницы жизни и творчества", статия за живота, творчеството и архива на руския, украински и български учен, отпечатана в„Болгарский ежегодник", томI, стр.122-135. Харков. 1994г. Бел. Е.Х.

[20] Информацията е изрезка от вестник, подлепена и надписана от М. Парашчук. Бел. Е. Х.

[21] Спомените са отпечатани през 1999 от Издателството на Софийския университет „Кл. Охридски"- „Князь Александр Ратиев „То что сохранила мне память...мемуары". том I-IV Белая эмиграция в Болгарии 1918-1945", съставители Г. Рупчева, Л. Любенова, Ц. Кьосева и Н. Дачева. София. 1999. с. 1-685. Бел. Е. Х.

[22] Личният фонд на художника Н. Ростовцев – ЦДА ф. 1809К е комплектуван със съдействието на украинския изкуствовед Дмитро Степовик. Фонд 1809К, оп. 1, а. е. 1-184 - ; неизползван № 137. /Той се състои от 1 оп. – 183 а. е., обработена част 0,41 м. и афиш от художествена изложба; обхваща периода 1892-1975; като допълнително постъпление след обработката на фонда е присъединен афишът от художествената изложба с картини на художника, състояла се през 2003, автор Аделина Филева, изкуствовед. Личният архив на художника е комплектуван, обработен (обработката е завършена 2000 г.) и използван в документални изложби с каталози от Емине Хакова - „Николай Ростовцев", декември 1992 колектив – януари 1993 г. в София; "Руски художници в България", колектив, София. март-апр. 1995; "Бялата емиграция в България", колектив. София. 1996; „Украинската емиграция в Бълария след Първата световна война". София. 2000. По-малка част от архива на художника е предадена в Музея „България и славянския свят" – София, филиал на НИМ, постъплението е обработено, има опис. Бел. Е. Х.

[23] Някои автори в публикациите си за място на раждане на художника посочват гр. Сувалки, Русия /полски град до литовската граница/ – Цв. Кьосева в каталога „Руски художници в България" и Аделина Филева в статията си „Николай Ростовцев-житейска и творческа съдба", поместена в сборник статии и доклади „Бялата емиграция в България", София, 2001. Такова е мнението и на съпругата на сина му. Бел. Е. Х.

[24] 31.XII. 1972 г.

[25] Художествени и документално художествени изложби за Николай Ростовцев:
- документална изложба „Николай Ростовцев", организирана от Музей „България и славянският свят" –филиал на Националния исторически музей, Централен държавен исторически архив, Асоциация „Художествена колекция", съставители Емине Хакова, Татяна Димитрова, Цветана Кьосева, състояла се през декември 1992 – януари 1993 г. в София; има печатна диплянка и плакат. Бел. Е. Х.
- документално-художествената изложба "Руски художници в България"- Цветана Кьосева, Татяна Димитрова и Емине Хакова, организатори-Музей "България и славянският свят", филиал на Националния исторически музей, Руски културно-информационен център, ГУА при МС, ЦДА, Федерация за приятелство с народите на Русия и ОНД, Съюз на потомците на руските дворяни в България . София. март-апр. 1995; има печатен каталог и плакат. Бел. Е. Х.
- документално-художествена изложба "Бялата емиграция в България", авторски колектив с научен ръководител Ганка Рупчева и служители на ЦДА, НИМ, ДА- София, НА БАН, АМВнР, ЦВА, НЛМ, МБСС, Руски културно-информационен център и др. София. 1996; има печатен каталог и плакат. Бел. Е. Х.
- художествена изложба „Николай Ростовцев" организатори семейство Ростовцеви, София. 20.02.-02.03.2003; има печатна диплянка и плакат. Бел. Е. Х.
- изложба – картини, архивни документи, книги „Руската емиграция в България 1878-2006" - НБКМ, София. 29.03.2006 г. Бел. Е. Х.
- художествена изложба – творби на художника, организирана от семейството му. София 15.-19. 11. 2011. Бел. Е. Х.
- художествена изложба – картини и църковни ескизи от Н. Ростовцев. Организатори: семейството на художника, Аделина Филева, директор на Градската художествена галерия, София, К. Гогов, художник, Пл. Георгиев, организатор. София, зала „Райко Алексиев", 14.10-29.10.2013 г., с плакат. Изложбата е отразена в столични вестници и БНТ. Бел. Е. Х.

[26] Списъци, съставени от Н. Ростовцев на храмове, чиито стенописи са изработени от него. ЦДА ф. 1809К, оп. 1 а. е. 82, л. л. 1, 3, 4, 5, 5г., 6, 6г. Бел. Е. Х.

[27] Професор от Одеския университет в катедрата по невропатология и психиатрия. Завьялов, проф. Василий В. „В Медицинскій Факультет Софийскаго университета", доклад за работата и научната дейност на проф. Янишевский и препоръки за неговото назначаване за професор в Софийския университет. София. 27.12.1921. Оригинал. Машинопис. Рус. ез**.** ДА-София Ф. 994К, оп.5, а. е. 23, л. 16, 16г., 17, 17г. Бел. Е. Х.

[28] За по-точна информация вж. данните за броя на населението в България в сведенията на Националния институт по статистика за преброяванията на населението на България, публикувани в интернет.

[29] Също.

[30] Документите на лицата, които са включени в тази глава имат лични архивни фондове, служебни или полицейски досиета, т. е. такива за които има повече документи, снимки и публикации в централните български архиви. Те са пристигнали в България по същото време, както и М. Парашчук и имат пряка или косвена връзка с него или с организациите на украинските и руските емигранти в България и са живяли или работили в Украйна до идването си в България. Повече имена, макар и не с такова богато документално наследство ще намерите в документалните каталози Москаленко, В. и Е. Хакова „Украинската емиграция в България след Първата световна война", София 2000 и „Бялата емиграция в България". София, 1996, в които ще прочетете анотации на документи, снимки и др. на лицата от нашия сборник. Последното интервю в тази глава е „нова страница", но не и последна в отношенията между емигрантите и техните потомци от една страна и българската държава; между тях и тяхната първа родина и между тях самите. От документите в МВРНЗ /МВР/ виждаме, че всички емигранти от пределите на бившата Руска империя в България нерядко наричат погрешно „белоемигранти" или руснаци, напр. като М. Парашчук, който не е нито руснак, поляк, белоемигрант, националист, фашист или комунист, а украинец, републиканец, социалдемократ, последно с гражданство ООН, бивш

дипломатически служител /представител/ /секретар, съветник/ в посолства на Украинската държава /П. Скоропадски/, на УНР /С. Петлюра/ и на УНР в емиграция /А. Ливицкий/, както и генерален пълномощник на Украинския червен кръст и пълномощник на Международния червен кръст за инспектиране на военнопленническите лагери на Балканите след Първата световна война, скулптор. Вж. и писмото на „Украинска Громада" до министър председателя Ал. Стамболийски в глава IV и другите документи и доклади за украинската емиграция. Нашата задача е да покажем какво са съхранили архивите за тези емигранти, „да дадем думата" на фондообразувателите и на документалните свидетелства от тяхното време. Понякога те опровергават писаното за тях или оставят някои нерешени въпроси за следващите поколения. Впрочем същото подчертава и г-н Ходкевич. Публикуваният сборник няма претенциите да им налага един или друг личен избор, той е един опит за запознаване на по-широк кръг от заинтересовани читатели с някои по-интересни, по-характерни документи по темата, те са по-скоро ключ към нея или допълване на познатото, отколкото стремеж към цялостно представяне на наличните документи или запознаване с цялото житие битие на тези хора. Във връзка с имотите, въпреки, че такива документи се намират рядко в личните и посочените учрежденски фондове, могат да се намерят някои косвени сведения за тях и за наследниците им.

Използваните в сборника и каталозите фондове имат научно-техническа обработка, /с изключение на ф 1710К „Петко Атанасов", който е частично технически обработен вж. бел. към Документ № 477/ и могат да се ползват от читателите по установения в архивите регламент. Технически неномерираните а. е. при необходимост се номерират непосредствено преди ползване от читателите за срок, определен от ръководството. Бел. Е. Х.

СПИСЪК НА СКУЛПТУРНИТЕ ТВОРБИ НА ПРОФ. МИХАЙЛО ПАРАШЧУК[1]

ДО ПРИСТИГАНЕТО МУ В БЪЛГАРИЯ

СГРАДИ

КРАКОВ-ВАВЕЛ /1893-1896/

1. Участва в реставрирането на /Сигизмундовата/ Зигмундовата капела във Вавел, под ръководството на скулптора Игнаций Шопински /1893-1896/

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 1, л. л. 3, 4, 5, 6, 7.

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994.с. 10.

ЛВИВ /1905-1906/

1. Държавния театър за опера и балет "Иван Франко". /1905-1906/

- вътрешната архитектурна пластика, колони с капители и пиластри

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев. 1994. с. 29

Илюстрован албум "Архитектура Украинской ССР", том първи, отговорен редактор В. И. Заболотный; Государственное издательство Литературы по сроительству и архитектуре, снимка на главната фасада на Държавния театър за опера и балет "Иван Франко" в Лвив - Москва. 1954. Печатно. Рус. ез. 1-167стр.;1л.

ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 80, 1л. /л. 83/

2. Лвивския държавен университет "Иван Франко /1905-1906/.

- капители за университетската библиотека

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев. 1994. с. 29.

Федорук, Володимир "Невтомні трудівники науки", статия със снимка на Лвивския държавен университет "Иван Франко", отпечатана в сп. "За синім океаном", літературно-художній та політично-громадський журнал, год. III, бр. 6/10.1961. Ню Йорк. Печатно. Укр. ез. 1-32 стр.;1л.

ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 83, 1л.

БЮСТОВЕ, ПАМЕТНИЦИ И ДР.

ВАРШАВА /1901-1905/

1. Портрет на Тарас Шевченко – галванопластика. /1904/.

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість" Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 9, сн. № 3.

2. Бюст на Бридзински [1904].

Док. № 183. Статия от ст. арх. Стефан Миланов „Скулпторът професор Михаил Парашчук". София. 14.10.1958. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 39, л. л. 2-10.

3. Бюст на Елена Павловска [1904].

Док. № 183. Статия от ст. арх. Стефан Миланов „Скулпторът професор Михаил Парашчук". София. 14.10.1958. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 39, л. л. 2-10.
Док. № 030. Статия „Камъкът пее"от Дмитро Степовик за Михайло Парашчук. София. 1967. Копие. Превод П. Атанасов. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 45, л. 14.

4. Фигура на Бжозовска [1904].

Док. № 183. Статия от ст. арх. Стефан Миланов „Скулпторът професор Михаил Парашчук". София. 14.10.1958. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 39, л. л. 2-10.

ЛВИВ /1905-1906/; /1913/

1. Паметник на Адам Мицкевич. Антон Попель, М. Парашчук. Бронз, гранит. 1905. - капител и жертвеник /М. Парашчук/

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 79, л. л. 1-8.- снимки
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с.с. 13, 14, 15. - снимки № № 4, 5, 6.
Москаленко В. и Е. Хакова „Украинска емиграция в България след Първата Световна война", София 2000, с. 144 – снимка
Хакова Е. и В. Москаленко „Проф. Михайло Иванович Парашчук украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963)-научно-инвентарен опис на личния архив на проф. М. И. Парашчук ЦДА на Р. Б Ф. 1717К ". София, 2007. с. 358 – снимка

2. Бюст на Иван Франко - от натура, гипс /1906/ [1913].

Док. № 001. Автобиография и автобиографични бележки на Михайло Парашчук. София. 13.07.1959. Копие. Ръкопис. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 1, л. 3-7.
Док. №188. Илюстрована статия „Българските скулптори на М. Парашчук" от Дмитро Степовик, публикувана в сп. „Всесвіт", год. 15, 1972, бр. 3. с. 174-178. Киев. Печатно. Укр. ез. – снимка на творбата
ЦДА ф. 1710К, оп. 1 а. е. 1199, л. 2 (с. 175)
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 48. – без снимка /1913/

3. Бюст на Васил Стефаник - от натура, гипс /1906/.

Лвивски държавен музей на украинското изкуство
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 103 , л. л. 8, 9 – снимки
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 21 – снимка, различна поза на другите от а. е. 103.

4. Бюст на Михаил Яцкив - от натура, гипс /1906/.

Лвивски държавен музей на украинското изкуство
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 103 , л. 4 - снимка
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 22, 23.- снимки № № 9, 10 с текст

5. Бюст на Петр Кармански – от натура, гипс /1906/.

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 24.- снимка № 13.

6. Бюст на Станислав Людкевич – от натура, гипс /1906/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е., 103 , л. 3. л. - снимка

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 24.- снимка №14.

Лвивски държавен музей на украинското изкуство

7. Бюст на Василь Пачовски – гипс /1906/.

Лвивски държавен музей на украинското изкуство

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 103 , л. 2 . - снимка

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 23.- снимка № № 11, 12.

8. Фигура „Девойката”, гипс /1906/.

Лвивски държавен музей на украинското изкуство

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 103 , л. 7.- снимка

9. Фигура на жена - „Самотна” /„Седяща мома”/, гипс /1906/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 103 , л. 5– снимка

Лвивски държавен музей на украинското изкуство

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 34.- снимка на същата фигура.

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 34., 37- снимки № № 20, 23.

10. Фигура „Размисъл” /”Правда ”/, гипс /1906/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 103 , л. 37 . л.- 10- снимка

Лвивски държавен музей на украинското изкуство

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 37- снимка № 21.

11. Фигура „Цигуларка”, гипс /1906/.

Лвивски държавен музей на украинското изкуство

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 103 , л. 6 - снимка

12. Бюст на Микола Лисенко [1906] [1912].

Док. № 030. Статия „Камъкът пее”от Дмитро Степовик за Михайло Парашчук. София. 1967. Копие. Превод П. Атанасов. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 45, л. л. 13-18.

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 48. – без снимка

13. Бюст на Семашко [1906].

ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 45, л. 14.- Док.№ 30 в сборника

14. Бюст на Карницки [1906]

ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 45, л. 14.- Док.№ 30 в сборника

15. Фигура „Украински селянин”, /„Танц”; „Танцьор”/ гипс /1906/7/.

Лвивски държавен музей на украинското изкуство

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 103 , л. 1.- снимка

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 34.- снимка № 18.

16. Бюст на Адам Коцка, мрамор /1907/.[2]

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 27.- снимка №15 и с. 28

17. Фигура „Въглищар”, гипс /1907/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 105, л.1. - снимка

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 34.- снимка №19.

18. Бюст на Лвовския митрополит Шептицки, основател на музея в Лвив /Б. д./

Док. № 151- списък на творбите, бележки на Цв. Парашчук

ПАРИЖ /1906-1908/

1. Бюст на старец /1908/.

„След завършване на гимназията аз продължих специалното си образование в Краков, Виена, Мюнхен и Париж. В тоя последен град след завършване на известната художествена академия Жулиен на обявен конкурс между двадесет души състезателиза изработен **бюст** аз получих ПЪРВА НАГРАДА. Благодарение на тоя отбелязан успех като негов ученик аз можах да вляза в ателието на световния и недостъпен за тая цел гигант на френската скулптура ОГЮСТ Р О Д Е Н."

Док. № 165 в сборника. Изложение от Михайло Парашчук до заместник министър председателя и министър на Просветата и културата, копие до ЦК на БКП и РСУ „Местни строежи" за повторното му изключването от СХБ. София. 06.02.1957. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 163, л. л. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

„.... Михайло бяга от Варшава в Париж. В тази световна столица на изкуството жаждата за знания взема връх над всичко друго. Без да губи време, той се записва чрез конкурс в академията за живопис и скулптура „Жулиен" и бива приет направо в последния курс. Негов учител бил проф. Верле. При завършване на академията, за конкурсната работа – **бюст на старец**, Парашчук получава златен медал. (Той разнасял скъпия за него бюст из цяла Европа и накрая го донесъл Киев – днес съдбата на творбата е неизвестна)."

Док. № 30 в сборника. Статия „Камъкът пее"от Дмитро Степовик за Михайло Парашчук. София. 1967. Копие. Превод П. Атанасов. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 45, л. л. 13, 14, 15, 16, 17, 18.

МЮНХЕН /1908-1910/

1. Фигура „Старият", гипс, бронз /1908/.

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 37- снимка № 22.

2. Бюст на Станислав Пшибишевский, бронз, мрамор /1909/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 97, л. л.1-4 - снимки
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 44.- снимки № № 24, 25.

3. Фигура „Безутешна", бронз /1909/.

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 44.- снимка № 26.

4. Бюст на д-р Трумп /1909/.

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 45. – няма снимка

5. Бюст на арх. барон Мецензеф /1909/.

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто- Киев 1994. с. 45. – няма снимка

6. Бюст на съпругата на украинския оперен певец Модест Менцински, мрамор /1909/.

Степовик, Дмитро „Камъкът пее", статия...Док № 030
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 45, л. л. 13, 14, 15, 16, 17, 18.
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 45. – няма снимка

7. Фигурална композиция „Посля", гипс /1910/.

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 45, 49. – текст и снимка № 27.

8. Фигурална композиция „Майчинство", ? /1910/.

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 45 - без снимка

9. Бюст на проф. [Димитър] Михалчев, [гипс] [1910].

Списък на творбите на Михайло Парашчук /Док. 151 в глава Творчество/
ЦДА ф.1717К , оп. 1, а. е. 61, л. 13.

КИЕВ /1910 - 1913/

1. Бюст на Тарас Шевченко /1911/.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто- Киев 1994. с. 48. – няма снимка
  Портрет (барелеф) на Тарас Шевченко, теракота /1934, вариант на 1911 г./
- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 104, 105. – снимка № 82.

2. Бюст на Володимир Антонович /1913/.

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 48. – без снимка

ВИЕНА /1914/

1. Бюст на Спиридон Черкасенко /19[14].

Миланов, ст. арх. Стефан „Скулпторът Михаил Парашчук”, София. 14.10.1958. Оригинал. Машинопис. Ръкопис. – без снимка
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 39, л. 6.
Док. №183 от настоящия сборник – без снимка

2. Бюст на Олександр Олес /19[14].

Миланов, ст. арх. Стефан „Скулпторът Михаил Парашчук”, София. 14.10.1958. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.- без снимка
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 39, л. 6. Док. №183 от настоящия сборник – без снимка

3. Барелеф Лъвове за камина, глина /1914/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 75, л. 2– снимка
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто- Киев 1994. с. 55. – снимка № 29 - същата

РАЩАТ /1915-1918/

1. Бюст на Богдан Лепки, бронз /1915/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 102, л. л. 6, 7 - снимка
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 57, сн. № 30.

2. Паметник на загиналите украинци в лагера за военнопленници в Ращат, глина, Варовик. /1916-1918/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 81, л. 1.
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто- Киев 1994. с. с. 67, 68, 69- текст снимки № № 41, 42, 43.

3. Паметник на загиналите украинци в лагера за военнопленници във Вецляр, глина, Варовик. /1916-1918/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 81, л. 5.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 294, 1л.
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто- Киев 1994. с. с. 67, 68, 69 - текст, снимки № № 40, 44.

4. Завеса за самодейния лагерен театър в Ращат – проект М. Парашчук и Богдан Лепки / плат и рисунка/ - изработена от учениците на Парашчук. /1917/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 190, л. л. 1, 2.

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 65 - текст снимка № 39.

БЪЛГАРИЯ

СГРАДИ

СОФИЯ

1. Реставрация на Народния театър „Кръстю Сарафов" /след пожара/ - арх. проф. Мартин Дюлфер /1923-1929/1928/; /1936/ и /1955/.

След пожарът в Народния театър „Кръстю Сарафов" и по избор на самия германски професор ДЮЛФЕР, ангажиран за възстановяване на театъра, **на мене беше възложено цялата скулптурна работа на Народния театър „Кръстю Сарафов"**.

Док. № 165 в настоящия сборник. Изложение от Михайло Парашчук до заместник министър председателя и министър на Просветата и културата, копие до ЦК на БКП и РСУ „Местни строежи" за повторното му изключването от СХБ. София. 06.02.1957.

Копие. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 163, л. л. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

- държавен герб /1936/

- Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К" с., анот. 0276 Снимка на държавния герб, изработен от Михайло Парашчук и съобщение за монтирането му над централния вход на Народния театър в София, отпечатани във в. "Дневник" от 01.07. и 08.10.1936 г.; статия и съобщение от в. "Зора" и неуточнен в., изрязани, надписани и подлепени върху листове от чехословашки информационен бюлетин от Михайло Парашчук.

София. Прага. Печатно. Ръкопис. Има и фр. ез. 6л.

ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 69, л. л. 1, 3, 4.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 149 – същата снимка №130, но не за Министерство на отбраната; същата снимка на титулната страница. Снимка № 20 в илюстрациите.
- **пълен ремонт на фигурите на фронтона над главния вход на Народния театър София, запълване на всички пукнатини, почистване и бронзиране на всички фигури /1955/**

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 1, л. 6. Док. № 1 в настоящия сборник

ЦДА ф. 1752К, оп.1, а. е. 396, л. 5. Док. № 138 в настоящия сборник

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість", Едмонтон – Торонто – Киев.1994. с. с.185-187, сн. №№ 161-162.

2. Драгалевски манастир, гипс /20-те год. на XX в./

- барелеф лъвове за камина

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 75, л. л. 1, 3.- снимка

Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К" с. 53, анот. № 0252

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 117. – и снимка № 96.

3. Шоколадова фабрика на Велизар Пеев /1924/.

- **барелеф "Берачи на какао"- глина, макет, проект** /л. л. 6, 7 /– същата снимка Д. С. № 95
- **барелеф „Козлета"- глина, макет, проект** /л. л. 3, 4, 5/- същата снимка Д. С. № 97

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 110, л. л. 3, 4, 5, 6, 7.

- Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К" с. 57, анот. № 0284

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с.117, 118. – същите снимки № 95 – берачи на какао, № 97 - козлета

4. **Дом на правниците, арх. Сава Овчаров и арх. Йордан Йорданов. /1926/.**
   - **кръгли медалиони на източната фасада /4 бр./ – от ляво на дясно везните на Темида; ръка, стиснала меча на правосъдието; глава на Темида с превръзка на очите; книга с лъв на корицата и листа около нея - Кодекса**
   - **картуш идентичен в лявата и дясната страна на фасадата**
   - Труфешев, Н. „Монументалните изкуства и архитектура в България”, С. 1968. , с. 137; снимка с текст с. 108 - сн. 97 и прилож.; с. 109.
   - Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България. София. 50-те, 60-те год. на XX в. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
     ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 61, л. 2; Док. № 151 от настоящия сборник
5. **Къща-резиденция Хаджипетрови, арх. проф. Тодор Горанов, арх. Г. [еорги] Русев /модернизиран Ренесанс/. На мястото на ВИТИЗ, разрушена през бомбардировките. /1928/**
   Док. № 151 от настоящия сборник /списък на творбите му/
   ЦДА ф.1717К , оп. 1, а. е. 61, л. 1.
6. **Съдебна палата, арх. П.[енчо] Койчев, арх. Г.[еорги] Русев, арх. Г. Папазов, арх. Н. [икола] Лазаров, П.[етър] Загорски /1929-1942/**
   - вратата на централния вход /метал/
   - Труфешев, Н. „Монументалните изкуства и архитектура в България”, С. 1968. , с.с. 128, 129, 134.
   - **каменната рамка на вратата на главния вход**
     /сн. № 152 по Н. Труфешев- работа на К. Шиваров, по Д. Степовик – същата снимка – работа на К. Шиваров и М. Парашчук /същата снимка ф. 1717К, оп.1 а. е. 70, л. 41. /
   - Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 125-127. Снимки № № 101, 102, 103, 104, 105.
7. **Банка „Български кредит”, арх. [Борис] Капитанов. /след 1934/**
   - **композиция картуш и капители – мрамор.**
8. **Печатница „Стайков”, арх. проф. Тодор Горанов, арх. Г.[еорги] Русев /1935/.**
   - **капители**
   - **фигурата на Гутенберг, поставена на фасадата на печатницата, камък**
     ЦДА ф.1717К , оп. 1, а. е. 61, л. 1. Док. № 151 от настоящия сборник
     ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 104, 1л.- снимка на фигурата
   - **фасадна украса на сградата на печатница „Гутенберг”** - Стайков
   - Труфешев, Н. „Монументалните изкуства и архитектура в България”, С. 1968. , с. 108, сн. № 95.
   - Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К” с. 78
     Анотация № 0467.III-3. Съобщение за откриване на новопостроената сграда на печатницата на Ст. М. Стайков в София на ул. “Денкоглу”, над входа, на която е поставена статуята на Гутенберг, изработена от “руския скулптор Михаил Паратчук” и “Украинския национален съюз-отказът на българското правителство да признае съюза”, съобщение, отпечатани във в. “Последна поща” от 11.01.1927, изрязани, надписани и подлепени от Михайло Парашчук върху лист от чехословашки информационен бюлетин. София. Прага. Печатно. Ръкопис. Фр. ез. 3л.
     ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 130, 3л.
   - **скулптурна фигура на Й. Гутенберг, камък /1944/ - вж. датата по-горе**
     “Стайков” на ул. “Денкоглу”, София, Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 112. – същата снимка № 94.
9. **Българска Народна Банка, арх. проф. Димитър Цолов и арх. Иван Васильов /модернизиран ренесанс./1935-1939/.**
   - Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К” с.54, анот. № 0256

Редакционна статия "Бъдещата сграда на БНБ", **снимки на мястото на бъдещия строеж и макета на сградата на БНБ**, изработен от Михайло Парашчук, отпечатани във **в. "Вестник на вестниците" от 29.04.1935-**изрезка от вестник, подлепена върху чехословашки информационен бюлетин /бр. 56/34 08.03.1934. Прага. Фр. ез./.
София. Печатно. 2л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 67, л. л.1, 2.

- Същата книга с. 54, анотация № 0255.Снимки на вътрешната архитектурна пластика на сградата на БНБ в София, изработена от Михайло Парашчук - **колони с капители и решетки за радиатори, пано в памет на загиналите през войните от 1912-1913 и 1915-1918 г г.служители на банката; решетка; зодиакален часовник /макет/; лъвче за стълбищата - вариант; за фасадата - фигура на св. Никола - модел, гипс; макет на сградата на БНБ, изработен от скулптора** и снимка на М. Парашчук с арх. Цолов, арх. Иван Васильов и [предприемача] на строежа пред **макета на банката**.
София.1934.-1939. 7/11, 11/17 и др.см. 16л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 64, 16л.
- **ръкохватка на декоративна метална врата на главния вход на БНБ /сн. 128/**
- **декоративен мотив от решетъчна врата на БНБ, символизираща корабоплаването /сн. 129/**
- **фрагмент от декоративно оформена метална врата на главния вход на БНБ /сн. 130/**
- **кът от хола на втория етаж в БНБ. Мраморни капители и метална радиаторна решетка (бронз) /сн. 131/**
- **колони с мраморни капители от хола на втория етаж в БНБ /сн. 132/**
- **завършек на парапети от вътрешното стълбище на БНБ с лъвче /сн. 133/**
- **декоративна решетка на вентилационната уредба в оперативната зала на БНБ / мушелталк/ /сн. 134/**
- **зодиакален часовник /стр. 118/**
- **мемориално табло /стр. 118/**
- Труфешев, Н. „Монументалните изкуства и архитектура в България", С. 1968. , с.120, 121, 122, текст към илюстрациите в книгата – № № 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134.
- **фигура на Св. Никола /проект на М. Парашчук за фасадата на БНБ/**
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 131- сн. №№ 109, 110
Още за БНБ в същата книга стр. 130-142.- снимки №№ 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121.

10. Военна академия, арх. Ал. [ександър] Дубовик /модерен Ренесанс/ /1937-1939/.
Писмо от М. Парашчук до Българско акционерно дружество „Циклоп", София за съгласието му да изпълни скулптурни работи за Военната академия в София:
- **герб от врачански камък**, заедно с модела, изработен по указание на зав. архитекта, за завършена работа 20 000 лв.
- **две фигури х 260 [см] високи от врачански камък** при горните условия 2 бр.х 35 000 лв.
Б. д. Чернова. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 60.
- **барелефи:**[3]
- Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К" с., анот. №№ 0259, 0396, 1830, 2154
0259.III-1. Снимки на пана - **барелефи "Аспарух преминава Дунава"/л. , "Опълченците на Шипка" и "Симеон пред стените на Цариград"**, изработени от Михайло Парашчук за фоайето на Военната академия в София и снимка на **пластична композиция "Конник в бой с митично чудовище"**- макет, изработен от М. Парашчук. София. 1939. 6/17, 8/29 и др. см. 6л.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 65, 6л.

0396.III-1. Писмо от Джулио Ридлер /Giulio Riedler/ до Михайло Парашчук за изпълнение на **скулптурни орнаменти за Военната академия**, **гипсов модел за Министерството на войната**, **бюст на дьо Мартен** /De Martin/ и др. Карара., Италия. 20.06.1940.Оригинал. Машинопис. Нем. ез. 2л.
ЦДА ф.1717К, оп.1, а. е. 738, 2л. Илюстрация № 29 в сборника.
1830.V-2б. Писмо от Антонио де Мартен до Михайло Парашчук за **съвместна им работа по скулптурната украса на Военната академия.** София. 30.08.1940.
Оригинал. Ръкопис. Нем. ез. 1л.
ЦДА ф.1717К, оп.1, а. е. 691, 1л. – илюстр. № 30 в сборника
2154.VIII-1. Писмо от и до Панто Колев, председател на ГУА при МС до министъра на отбраната на Република България с молба за допускане в сградата на министерството и във Военната академия на екип от ГУА при МС под ръководството на полк. ст. н. с. д-р Момчил Йонов за разглеждане и фотографиране на релефите, изработени от Михайло Парашчук и фигурите в министерството /в екипа са включени Венцеслав Велчев, заместник председател на ГУА при МС, Емине Хакова, специалист в ЦДА, изпълнител на документалния каталог с работно заглавие "Михайло Парашчук и украинската емиграция в България 1918-1945"/"Украинска емиграция в България след Първата световна война"/, к.ф.н. Виталий Москаленко, първи секретар в посолството на Украйна и съавтор и научен ръководител на каталога, ген.майор Михайло Гайдук, военен аташе в посолството на Украйна в София, полк. Валерий Михалский, старши помощник военен аташе в същото посолство и възпитаник на академията и с молба за допускане на Емине Хакова в Централния военен архив във В. Търново, Военния фотоархив и Националния военно-исторически архив за издирване и копиране на документи за М. Парашчук; положителен отговор на министерството с молба да се изпрати списък на лицата от екипа, които ще посетят двете сгради. /Резултат от писмата – посещение в академията на Венцеслав Велчев и Емине Хакова и разглеждане на **парадната зала, скулптурната украса,** на която също е изработена от М. Парашчук, без разглеждане на релефите в академията и работите на скулптора в МНО; няма потвърждение за Е. Хакова за работа по темата във Военния архив/.
София. 07.10.1997-08.10.1997. Копие. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.4, а. е. 13

- **трите монументални, дълги по 11 метра барелефи, *украсяващи тържествената зала* на Военната академия в София. В тях са отразени важни исторически моменти: слизането на хан Аспарух, основателя на българската държава на българска земя, цар Симеон пред стените на Истанбул и отбраната от българските опълченци на връх Шипка по време на Руско-турската война /1877-1878/**
- Друмев, Красимир „Втората родина на Михайло Парашчук", статия - Док. № 031 в настоящия сборник
- **три броя монументални дъги 11 метра върху немски травертин барелефи, *украсяващи и до днес тържествената зала на Военната академия*. В тях са отразени три главни момента от историята на България: „Аспарух слиза на българска земя", „Цар Симеон пред стените на Цариград" и „Българските герои отбраняват Шипка"**
- Миланов, арх. Стефан „Скулпторът професор Михайло Парашчук", статия – Док. №183 в настоящия сборник
- **релефи по сюжети от българската история *във входното антре на Военната академия „Г. С. Раковски", разположени над петте врати,* единият от които – „Аспарух минава Дунава" – може да се смята за единствен паметник на основателя на българската държава; за направата на втория релеф – „Цар Симеон пред стените на Цариград" скулпторът е ходил специално в Истанбул; не по-малко ценен е третият релеф – „Отбраната на Шипка".**
- **оригиналнен плафон във вид на розета с 12 фигури на войни.**

- **за украсата на таванския фриз във фоайето за киносалона Михайло Парашчук е използувал украински мотив – препускащ на кон запорожки казак с копие.**
- Атанасов, Петко „Бележит скулптор и приятел на България", очерк – Док. № 032 в глава III на настоящия сборник
- **барелефи –** ***същите барелефи – във вестибюла на Военната академия***
- **колонади с капители за фасадата на Академията,** светлосив мрамор
- **конник с копие,** мрамор
- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с.с. 143, снимки № 122, 123; с. с. 144, 145, 146, 147, 148, 149. – сн. №№ 124, 125, 126, 127, 128, 129 и погрешно 130.
- **релефи** ***във вестибюла, изработени от травертин по сюжети от българската история***
- Труфешев, Н. „Монументалните изкуства и архитектура в България", С. 1968. , с.114, 115
  „С голяма вещина проф. Парашчук предава замисъла на арх. Дубовик в разработването на **външната и вътрешната архитектурна украса на Военната академия в София.**
  От него са **богато украсения гипсов таван, фриз, декоративни решетки, баралефи, конзоли, капители и пр. на тържествената зала, представителното фоайе, външния колонаден двор и пр."**
  Док. № 183 в сборника. Статия от ст. арх. Стефан Миланов „Скулпторът професор Михаил Парашчук". София. 14.10.1958. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
  ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 39, л. л. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.
  Хакова, Е., Н. Бошев, Цв. Кьосева „Каталог от документално-художествената изложба „Михайло Парашчук –живот и творчество", октомври- ноември 1995 г.- снимки на барелефите „Хан Аспарух преминава Дунава" и „Цар Симеон пред стените на Цариград".
  Снимки на централната сграда на Академията и в нейния сайт в интернет.

11. Кино-театър „Македония", арх. А. [лександър] Дубовик /30-те, 40-те год на XX в./.

- **плафонът в залата на кинотеатъра с изобразеното върху него българско хоро**
  Док. № 032. Статия от Петко Атанасов „Бележит скулптор и приятел на България", отпечатана в сп. „Лекционна пропаганда", год 1972, бр. 6, стр. 22-27. София. Печатно.
  ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 40, л. 41. /стр. стр. 22, 23, 24, 25, 26, 27/.
  ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 200, л. л.1, 2.
  Труфешев, Н. „Монументалните изкуства и архитектура в България", С. 1968. , стр. 137.

12. Къщата на Тевекеллиев, [бронз] /30- те год. на XX в./

- **скулптура на лъв за стълбището**
  ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 111, л. л.1-3- снимка 3 екз.
  Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К" с. 58 анот. № 0295
  Хакова, Е., Н. Бошев, Цв. Кьосева „Каталог от документално-художествената изложба „Михайло Парашчук –живот и творчество", октомври- ноември 1995 г.
- анот. № 27 и същата снимка на творбата

13. Театър „Трудов фронт" /Драматичен театър „София"/, арх. [Борис] Шангов /украсата

- **български стил/ /30-те -40-те год. на XX в./**
  „В **български стил е изработена фигуралната композиция над сцената** на театър „Трудов фронт" (сега Драматичен театър „София") - **девойка с национална носия, момък с гъдулка и лък.**
  Док. № 032 в сборника. Статия от Петко Атанасов „Бележит скулптор и приятел на България", отпечатана в сп. „Лекционна пропаганда", год 1972, бр. 6, стр. 22-27. София. Печатно.
  ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 40, л. 41. /стр. стр. 22, 23, 24, 25, 26, 27/.
  ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 200, л. л.1, 2.

14. БИАД-дом на техниците, арх. проф. [Тодор] Горанов и арх. Б. [орис] Русев /модерен Ренесанс/ /30- 40-те год. на XX в. /.

„Така **капителите на БИАД са правени, моделирани и отливани на място от изкуствен камък – техника доста трудна**" – изказване на арх. Б.[орис] Русев
Док. № 175 в сборника. Изказвания на видни български архитекти и мецанати по изкуствата за проф. Михайло Парашчук, приложени към втората петиция. София. [1961]. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 167, л. л. 77, 78, 79.

- **таваните на БИАД и др.**
Док. 189. Статия „Михайло Парашчук и България" от Косена Панева. София. [1995]. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 139, л. 8.

15. **Сграда /Домът/ на славяните /срещу „Славянска беседа"/, арх. [Георги] Овчаров и Йорд. [ан] Йорданов [30-те, 40-те год. на XX в.], разрушена от бомбардировките.**
Док. № 032 в сборника Статия от Петко Атанасов „Бележит скулптор и приятел на България", отпечатана в сп. „Лекционна пропаганда", год 1972, бр. 6, стр. 22-27. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 40, л. 41. /стр. стр. 22, 23, 24, 25, 26, 27/.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 200, л. л.1, 2.

16. **Къща на д-р Стамболиев /Романски стил/, арх. [Петър] Златев и арх. [Димитър] Коев. [30-те, 40-те год. на XX в.].**
- **Оформление на къщата** /ул. „Граф Игнатиев", срещу Търговската банка./
Док. № 151 в списъка. Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България. София. 50-те, 60-те год. на XX в. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф.1717К , оп. 1, а. е. 61, л. л. 1, 2, 3, 7, 13.
Док. № 032 в сборника. Статия от Петко Атанасов „Бележит скулптор и приятел на България", отпечатана в сп. „Лекционна пропаганда", год 1972, бр. 6, стр. 22-27. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 40, л. 41. /стр. стр. 22, 23, 24, 25, 26, 27/.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 200, л. л.1, 2.

17. **Къща на Ал. [лександър] Чапрашиков на бул. „Евлоги Георгиев" – оформление арх. Ив. [ан] Васильов и арх. Дим. [итър] Цолов/ [30-те, 40-те год. на XX в.].**
Док. № 151 в списъка. Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България. София. 50-те, 60-те год. на XX в. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф.1717К , оп. 1, а. е. 61, л. л. 1, 2, 3, 7, 13.

18. **Министерство на Народната отбрана, арх. проф. Д. [имитър] Цолов /стил Ренесанс/ /1939-1940/.**
- **парадните врати**
Док. № 182. Характеристика от скулптора Любен Димитров за Михайло Парашчук и неговото творчество, заверена от СБХ. София. [края на 50-те –началото на 60-те год. на XX в.]. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 60, л. л. 1, 2.
Анот. 0396 /НИО 1717К/ вж. по-горе същата анотация за Военната академия
- **релефите на вестибюла, от травертин – по сюжети от българската история**
Труфешев, Н. „Монументалните изкуства и архитектура в България", С. 1968. , с.114,
- **лъв за врата, гипс**
- **декоративна вставка /украса/**
- **лъв с корона за решетка**
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с.147 /сним. 127, 128/; с.148 /сн. 129/; с. с. 147-150
Анот. 0258 НИО 1717К.Снимки на подпрозоречен фриз за фасадата на МНО /л.1, 13, 14/ изработена от Михайло Парашчук през [1939], снимки на фигури на лъв /2 варианта - л. 8 -11/ и снимки на апликация /лъв/ /л.2-7/. София. 1939 и б.д. 8/13, 12/18 см. 14 л.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 66, л. 1-14.

- парадно стълбище с две лъвчета на парапета

- коридорите

- вратата на тържествената зала, обградена с две двойки мраморни колони в кафяво, подпиращи тавана с бели елинистични капители

Жукивски, Васил „Един ваятел на парадното стълбище", илюстрована статия, отпечатана в сп. „Български войн", бр. 8, 2005 (883), год. LXIV, с.с. 30-31.[4]

19. Алианс Франсез, арх. проф. [Станчо] Белковски /1940-1941/. /зала „Славейков"/ / преустроен след бомбардировките 1943-1944/.

Анот. № 0365. НИО 1717К. Писмо от Строителното акционерно дружество "Н. Релла & Неффе" до Михайло Парашчук с покана за посещение в бюрото за уточняване на някои въпроси по работата му в Алианс Франсез; [скици от Михайло Парашчук].
София. 27.04.1925. Оригинал. Ръкопис. 1л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 816, 1л.

- фрагменти – лъвове, гипс.

- фрагменти – факел, птица, листа, пчела - гипс

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 150-152 – сн. 132.

20. [Народно събрание] /преди 09.09.1944 г./

- герб – проект

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 115, 6. – снимка № 33 в илюстрациите.

21. Театър „Роял", арх. А.[лександър] Дубовик /стил Ренесанс/, /Театър „Българска армия"/. /1947/.

Фактура от Строителна дирекция ГДИВС- София за направа

- **4 бр. капители за театър „Роял" „Република"** – 60 000 получени от М. Парашчук. София 08.08.1947. Оригинал. Бланка . Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 3.
- **маска за театър „Роял" /Зевс/, гипс, /1947/**
- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 158, 159 – снимка № 137.
- **маска на Дионисий за [театър „Роял"], гипс, [1947][5]**
- **маска „Комедия" за театър „Роял", гипс[6]**

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 161 – снимка № 139.

„По идеи на арх. Дубовик, проф. Парашчук моделира и всички украсни елементи по вътрешността на Културния дом – читалище в Провадия, чийто салон блести с богатия си детайл. **По проектите на арх. Дубовик са разработени също почти всички украсни елементи** на кинотеатър „Роял"- „Културен дом на МВР"

Док. № 183. Статия от ст. арх. Стефан Миланов „Скулпторът професор Михаил Парашчук". София. 14.10.1958. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 39, л. л. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

22. Югославска легация, арх. [Ст] Газикалович /от СФРЮ/ /1947/.

Фактура от Строителна дирекция ГДИВС-София за направа на

- орнаментови гипсови работи на стойност 220 000 лв. от М. Парашчук. София. 14.07.1947. Оригинал. Бланка. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 145, л. 2.

- капител на колони – камък

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 160, 161 – сн. № 138.

- розета, резба от камък

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 162-163 – снимка № 141.

23. Работнически театър, /бивш „Ренесанс”/, арх. Петко Цветков, Карл Кандулков, Стоян Ламбрев. /1947/.

Док. № 118 в настоящия сборник. Списък на скулптурните работи и цените им заРаботническия театър /бивш „Ренесанс”/ от Михайло Парашчук. София. 24.07.1947. Чернова. Машинопис. Ръкопис.

ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 130, л. 5.

Док. № 119 в настоящия сборник. Писмо от ЦК на ОРПС в България до скулпторите Михайло Парашчук, Любен Димитров, Александър Занков, архитектите Петко Цветков, Карл Кандулков, Стоян Ламбрев и Киряк Атанасов за среща и уточняване на скулптурите и срока за тяхното изработване за бившия театър „Ренесанс”. София. 26.07.1947. Оригинал. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. 4.

24. Френска легация, арх. проф. [Петър] Златев и арх. [Димитър] Коев /стил френски барок/ /1947-1948/.

- Работена на място, първа от този род – „теранова”.

Док. № 151. Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България. София. 50-те, 60-те год. на XX в. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.

ЦДА ф. 1717К , оп. 1, а. е. 61, л. л. 1, 2, 3, 7, 13.

25. Читалище „Георги Сава Раковски”, арх. Александър Дубовик [40-те- 50-те год. на XX в.]

Док. № 172 в сборника. Протокол на анкетната комисията при СХБ във връзка с петицията на 14 –те български архитекти до Президиума на Народното събрание по повод изключването на Михайло Парашчук от съюза. София. След 11.06.1959. Оригинал. Машинопис.

ЦДА ф. 133, оп. 9, а. е. 51, л. л. 213, 214, 215, 216, 217.

По идеи на арх. Дубовик, проф. Парашчук моделира…… **както и по-голяма част от детайлите на читалище „Георги Сава Раковски” – София.**

Док. № 183 в сборника. Статия от ст. арх. Стефан Миланов „Скулпторът професор Михаил Парашчук”. София. 14.10.1958. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 39, л. л. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

26. Унгарска легация, арх. Парак и арх. Киш /стил Виенски барок/, /1949-1950/ /разрушена през бомбардировката 1943-1944/.

Фактури от Релла & Нефе А. Д., издадени на М. Парашчук за получени парични суми за извършени от него скулптурни работи за Унгарската легация за периода – апр. 1949 - ян. 1950 г. София. Оригинали. Ръкопис. ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л.5, 6, 7, 8, 9, 10, 12. 18.04.1949г. /л.5/

- за изработени **10 м. прави стъпъла от изкуствен камък** 21 000 лв.
- **10 м. цокли от изкуствен камък** 30 000 лв.

10.06.1949 г. /л. 6/

- за направа на **един гипсов модел-капител, който да послужи за образец за дялане на камък**- получена сума с чек 50 000 лв.

03.10.1949 г. /л.7/

- за **направа на 50 т. м. парапет за балкона от изкуствен камък с корниз** 2 500 лв.
- **10 т. м. (л. м.) профилен цокъл от изкуствен камък** 70 000 лв.
- **10 п. к. стъпала профилирани от изкуствен камък** 35 000 лв.

25.11.1949 г. /л. 8/

- **224 п. м. облицовка на стени от изкуствен камък дебел 5 см.**
- **1455 т. п. цокъл от изкуствен камък висок 10 см.** 106 000 лв.

работата приета /л. 9/

- 8, 80 п. м. цокъл 65 см. 61 600 лв.
- 10, 80 п. м. цокъл 25 см. 25 272 лв.
Общо 86 872 лв.

7.01 /02/.1950 г. /л. 10/

- 102 м. цокъл облицовка от изкуствен камък – 38 000 лв.
Работата приета 7.01.1950

17.07.1950 г. /л. 12/

- 4, 46 п. м. стъпала от изкуствен камък – 16 600 лв.
- 4, 85 п. м. парапет от изкуствен камък 24 250 лв.
40 850 лв.

„Художествени украси като тази на двореца на Унгарската легация от изкуствен мрамор / непознат досега тук/ за жалост разрушена от бомбардировките.”[7]-
Док. № 129 в настоящия сборник. Изложение от Михайло Парашчук до Вълко Червенков, министър председател на НРБ относно изпълнението на фигуралните композиции за централната фасада на СУ „Кл. Охридски”, по идеи и проекти на Парашчук, за неговия принос и нововъведения в областта на българската архитектура и архитектурна скулптура. София. 14.08.1953. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 153, л. л. 2, 3, 4, 5.

27. Профсъюзен дом с киносалон „Георги Димитров”, арх. Петко Цветков, /модернизиран Ренесанс/. /1949/.

„По проектите на арх. Дубовик са разработени и моделирани от М. Парашчук също **почти всички украсни елементи** ....на театър „Георги Димитров”....”, „Още с влизането в профсъюзния дом „Георги Димитров” в София, правят впечатление **фоайетата в партера и на първия етаж, където всичко учудва със своята съразмерност и липса на каквато и да било претрупаност.** За оригиналното творчество на художника говорят както **шестте маски – сатири, поставени под таванските рамки като своеобразни подпори на същите, така и момченцето[8] с релефно вчесаната коса и свирка в ръце, подпряло десния балкон в кино-залата.**

Док. № 183. Статия от ст. арх. Стефан Миланов „Скулпторът професор Михаил Парашчук”. София. 14.10.1958. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 39, л. л. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

- скулптурна фигура “Дете със свирка”, гипс.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 106, 1л.- снимка
- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 164, 165. – същата фигура и снимка № 144 /„Дете с хармоника – алегория музика”/
Труфешев, Н. „Монументалните изкуства и архитектура в България”, С. 1968. , с. 136.;

28. Българска Академия на Науките, арх. Сава Овчаров и арх. Йордан Йорданов /стил барок/. 1949.

- картуш-емблема и парадната зала, разрушена от бомбардировките.
Док. № 151. Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България. София. 50-те, 60-те год. на XX в. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К , оп. 1, а. е. 61, л. л. 1, 2, 3, 7, 13.
Бележка – проект за възлагане на М. Парашчук изработване на
- рамки от поповски розов гранит,
- капители и бази от бял мрамор за БАН, с ориентировъчна цена около 700 000 лв., срок за изработване края на 1949 г. София. 21.06.1949. Чернова. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 61.

29. Мавзолей „Георги Димитров”, арх. Георги Овчаров[9] и арх. Р. [ачо] Рибаров /1949-1953/.

Фактура, издадена от МВР на М. Парашчук за извършени от него **скулптурни работи за мавзолея на Георги Димитров**. София. 10.11.1950-16.12.1953. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. л. 15, 26, 39, 41, 54, 57, 99. :

10.11.1950 г. /л. 15/

- за 80 000 лв.

30.03.1951 г. /л.26/

- гипсов фестон от лаврови листа за трибуните

- гипсов фестон от дъбови листа за бюстовете на В. Коларов, Дим. Благоев и др. – 70 000 лв.

05. 07.1951 г. /л. 39/

- работа по първия етап по макета на мавзолея 100 000 лв.

12.07.1951 г. /л. 41/

- за завършена работа по макета на мавзолея – втори етаж 100 000 лв.

22.10.1951 г. /л. 54/

- за направа на една звезда за вътрешната украса на мавзолея 35 000 лв.

07.12.1951 г. /л. 57/

- за гипсови решетки на тавана във II бл. за 59 175 лв.

- един гипсов завършек на кубета 22 000 лв.

81 175 лв.

16.12.1953 г. /л. 99/

- за модели украса на саркофага на Г. Димитров 10 000 лв.

- Още за работите на М. Парашчук – Док. № № 122, 123 в глава „Творческа дейност”;
Анот. № 0391.III-1. НИО 1717К Протоколи, писма, договори, бордера и др. от и до Михайло Парашчук и строителни дружества, организации, БНБ, дружества и др. за изработване и приемане на творби на проф. Парашчук в сградите на: в София - Народния театър, Театър “Ренесанс”, Държавния музикален театър, Подуенска популярна банка, Държавната политехника, Музей на революционното движение, “Профиздат”; **мавзолей на Георги Димитров** и Паметник на загиналите във войните за България български евреи - в София; Дом на културата - Перник; извлечение от плана за дейността на Украинско-българското дружество за 1935-1936 г. /л.1г./. София. 25.08.1936 - 31.03.1956. Оригинал. Чернова. Препис. Бланка. Машинопис. Ръкопис. 31л.
ЦДА ф.1717К, оп.1, а. е. 130, 31л.
Анот. № 0261.III-1. Снимки на **макети-проект** на мавзолея на Георги Димитров и на пластичната украса на саркофага, изработени от Михайло Парашчук. София. 1950-1953. София. 3/9, 6/18, 13/17 см. др. 16 л.
ЦДА ф.1717К, оп.1, а. е. 68, 16л.

- проект /макет/ на мавзолея
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 165-166 – снимка № 146.
Труфешев, Н. „Монументалните изкуства и архитектура в България”, С. 1968. , с.158,
- на стр. 158 от книгата си в описанието на мавзолея Н. Труфешев не споменава името на М. Парашчук като изпълнител на скулптурните работи в мавзолея.

30. Национален музей на революционното движение в България в София /1950/.

- балустри

- балустри малки

- цокъл

- гипсови рамки

- конзоли

- корнизи – по- подробно в Док. 120, 121:

Док. № 120 в сборника. Писмо от Михайло Парашчук до Директора на Музея на съпротивата (на революционното движение), София със списък на изработените от скулптора скулптурни работи за музея. София. 18.08.1950. Копие. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. 12.
Док. № 121 в списъка. Протокол на комисия за преглед и оценка на изработените от Михайло Парашчук пластични детайли за Националния музей на революционното движение в София. София. 05.09.1950. Заверен препис. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. 11.
Фактура от Националния музей на революционното движение в България, издадена на М. Парашчук за извършени скулптурни работи от М. Парашчук в музея. София. 13.09.1950. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л.14:

13.09.1950 г. /л. 14/

- завършеци на знамената по петстотин [лв.] броя, получени общо

25 000 лв.

31. Ректората на Софийския държавен университет, арх. Л. [юбен] Константинов /стил френски барок/ /1950-1954/.

Анот. № 0267. НИО 1717К. Снимки на макети и проекти на архитектурна пластика за фасадата и снимки на фасадата на Ректората на Софийския университет, изработена от Михайло Парашчук през периода 1951-1953; ~~л. 41-снимка на орнаменти за входната врата на Съдебната палата~~.[10] Хелиографни копия. Паус. 9/10, 12/18 см. и др.
док. 64–гръб-писмо от СХБ до проф. Михайло Парашчук с покана за присъствие на открито партийно събрание на съюза с доклад на Иван Гецов на тема "Партийността в изкуството и буржоазната теория за аполитичността". София. 23.08.1952. Копие. Циклостил. Машинопис. 72л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 70, 72л.
Анот. № 0266. НИО 1717К. Снимка на фрагменти от архитектурната пластика за сградата на Ректората на Софийския университет, изработена от Михайло Парашчук. София. 1951-1953. 3/3,5см. 1л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 78, 1л.
Фактури, издадени от СОВБОЛСТРОЙ на М. Парашчук за получени пари за извършени скулптурни работи по сградата на Ректората за периода 14.07.1950- 25.08.1954. София. Оригинали. Копия . Ръкопис. Следват фактурите по листове.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. л. 11, 13, 16, 17, 24, 25, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 42,43, 53, 56, 62.63, 64, 66, 68, 72, 74, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 84, 86, 87, 89, 90, 91, 92, 93, 107:

- гипсов модел парапет (комплект) на главното стълбище на Ректората – ф. 1717К, оп.1 а. е. 145[11], л. 11
- гипсови модели за новата сграда на постройката на „Ректората" – дъбови
- герлянди, щикове, конзола [капандури], орнаменти за кубето, корнизи, парапет – ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 13.
- гипсов модел за оформяне на главната връзка – врати на новата сграда със стария Ректорат ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 16.
- гипсови калъпи за украса кубето (бакърените листа) 16 бр.- ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л.17.
- четвъртити колони 1 бр., модел розетки, розетки за купола 63 бр. - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 24.
- гипсов модел за оформяне връзката между хола и коридора – III и IV бл. от цяла рамка, колона с капител и корекция на самото място - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 25.
- гипсов модел за оформяне на връзката между хола и коридора III и IV бл. от цяла колона и цяла рамка монтаж и корекция на самото място - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 29.

- 1. за направен парапет (гипсов модел) за IV бл.
- **2. гипсов модел на ½ врата, рамка [гибел] II ст. IV бл**. ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 30.
- **1. модел ½ рамка врата с гибел III ст**. IVбл.
- **2. началото прехода от цяла ръкохватка от приземието за партера** - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 31.
- **1. гипсов модел начало на парапета от партера за сутерена 1 бр.**
- **2. конзоли към купола 2 бр**. - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 32.
- **½ ръкохватка към цяла ръкохватка** - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 33.
- **гипсови капители за хола II етаж**, IV бл. –3 бр. - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 34.
- **модел за колоните пред голямата аудитория (с капител)** 1 бр. - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 36.
- **гипсови украси за тавана в купола IVбл. над входа гибела и две конзоли** - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 37.
- **орнаментна решетка за прозорците в кубета IV бл.** /л. 38/
- **гипсови решетки пред кръглите прозорци IV бл. 4 бр.** - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 42.
- **гипсови решетки за кубетата /хортшпук/ IV и I бл. – 8 бр.** ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 43.
- **гипсови решетки 1 м.** - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 53.
- **гипсови решетки на тавана във II бл. и един гипсов завършек на кубета**- ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 56.
- **гипсови модели за южната фасада на Ректората** - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 62.
- **част от гипсовите модели за фасадата на Ректората**- ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 63, 64, 66.
- **четири броя [барс] без монтаж и почистване** - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 68.
- **гипсов макет на южната фасада** ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 72.
- **работи по гипсов модел за постройката на Ректората** ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 74.
- **гипсов модел естествена големина за фасадата на Ректората** - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 76.
- **гипсов модел естествена големина за постройката на Ректората** - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 78.
- **за извършени гипсови проби и макет за фасадата към бул. „Руски”** - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 79.
- **част от гипсов модел за резалита I бл.** - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 80.
- **части от гипсов макет върху резалита** - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 81, 82, 83, 85.
- **нови елементи за централната част за постройката на Ректората** - ф. 1717К, оп.1, а. е.145, л. 84.
- **гипсови елементи и монтиране за фасадата на централната част на Ректората** – ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 86.
- **част от гипсов макет на централната част на Ректората** - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 87.
- **корегиране на гипсов макет, капители и конзоли от резалита на строежа на Ректората** - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 89.
- **извършени елементи по гипсовите макети за централната част на постройката на Ректората.** – ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 90.
- **извършени елементи по гипсовия макет на централната част на постройката на Ректората** - ф.1717К, оп.1, а. е. 145, л. 91, 92, 93.
- **фигурални композиции за Ректората** - ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 107.
- **монтаж на един модел на композиция на мястото на фронтона на розалита на бул. „Толбухин” -** ф. 1717К, оп.1, а. е. 154, л. ?

„Една от последните ми значителни работи са и повечето от скулптурните работи на грандиозното здание на Ректората в София.” -

Док. № 165 в настоящия сборник. Изложение от Михайло Парашчук до заместник министър председателя и министър на Просветата и културата, копие до ЦК на БКП и РСУ

„Местни строежи” за повторното му изключването от СХБ. София. 06.02.1957. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 163, л. л. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

- част от главната фасада на Ректората - картуши

- пластична украса на главната фасада на Ректората /без фигурите на Христо и Евлоги Георгиеви/- пак там № 205.

- фронтон на южното крило на университета с картуш – пак там № 206.

- пластична украса на врата от главния вход на Ректората – пак там 207.

Труфешев, Н. „Монументалните изкуства и архитектура в България”, С. 1968. с. с. 173, 174, 175- сн. №№ 205, 206, 207, текст към илюстрациите в книгата –№ 105[12]
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 168-173- сн. сн. № 150, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 158, 160.
„Софийския университет, повдигнете нагоре очи. Осем ансамблови фигури, по четири на страничните крила на ректората, показват историята, астрономията, философията и останалите науки. И те са дело на М. Парашчук.”
Док. № 187 в настоящия сборник. Статия „Димитър Благоев – Дядо, основателят на партията, мислителят, ораторът” от Косена Панева, публикувана във в. “Димитровско дело” от 11.12.1970 г. София. Копие. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 49, л. л. 3, 4.
Още документи и публикации за работата на М. Парашчук по изработване на скулптурната украса на Ректората в глава „Творческа дейност”
Хакова, Е., Н. Бошев, Цв. Кьосева „Каталог от документално-художествената изложба „Михайло Парашчук –живот и творчество”, октомври-ноември 1995 г. - снимка на главния вход на Ректората– /цветна, специална за каталога от Виктор Гилтяй – художник на изложбата/.

32. Музикален театър „Стефан Македонски”, арх. Г.[еорги] Овчаров /1951/.

Фактури за получени пари от М. Парашчук за изработени скулптурни работи за Музикалния театър. София. 29.08.1951 – Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 45,

29.08.1951 г. /л. 45/

- гипсови фестони окончателно монтирани на самото място

14 бр. х 20 000 лв.

13.09.1951 г. /л. 50/

- гипсови малки глави, окончателно монтирани на самото място

14 бр. х 20 000 лв. 280 000 лв.

10.11.1951 г. /л. 55/

- две фигурални групи по две фигури от гипс, направени и монтирани на самото място в завършен вид

2 х 160 000 лв. = 3 200 000 лв.

Док. № 124 в настоящия сборник. Протокол на комисия от Комитета за наука, изкуство и култура за възлагане на Михайло Парашчук изработването на 14 бр. маски и 14 бр. фестони за Държавния музикален театър в София. София. 16. 08.1951. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. 14.
Док. № 125 в настоящия сборник. Протокол на комисията на КНИК, за приемане на възложените за изработване на Михайло Парашчук две групи по две фигури от гипс за над министерските ложи в Държавния музикален театър, София.
София. 17.10.1951. Заверено копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1 а. е. 130, л. 17.

33. Сградата на финансовите служители на ул. „Алабин”, 52 /1951-1952/.

Фактури, издадени от Коопстройобединение на Михайло Парашчук за извършени скулптурни работи в сградата на финансовите служители на ул. „Алабин”, 52. София. 18.02. 1951 – 20.09.1952. Оригинали. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. л. 18, 19, 22, 23, 40, 48, 49, 52:
1951г. /л. 18/:

- конзоли дъбови листа		100 х 1, 240 =	124 000 лв.
- гипсови вентилационни решетки		28 бр. х 3 455 =	96 740 лв.
		19.01.1951 /л. 19/:	
- конзоли в купола горе 32/14	за	1 бр.	110 041 лв.
- конзоли в купола долу	за	1 бр.	140 019 лв.
- конзоли за големия салон	35/17	1 бр.	152 779 лв.
- розетки за балкона	20/20	1 бр.	81 015 лв.
- фриз на балкона		1 м. л.	1 237 лв.
- парапет на балкона		1 м. л.	59 880 лв.
- решетки за балкона		1 м. л.	502 436 лв.
- решетки под балкона		1 м. л.	8 158 лв.
- решетки за тавана		1 бр.	306 265 лв.
- рамки около сцена		1 л. м.	8 158 лв.
- капелюра над сцена		1 бр.	
		26.01.1951 /л. 22/:	
- конзоли сложен профил			33 936 лв.
- решетки дъговидни криволинейни			69 343 лв.
- решетки плоски			9 186 лв.
			112 465 лв.
		18.02.1951 /л. 23/:	
- конзоли сложни профилирани		90 бр. х 1 527 =	137 430 лв.
		11.07.1951 г. /л. 40/	
- капелури над сцената		58 бр.х 1 014 лв. =	58 612 лв.
- рамки на сцената		13м. х 3 547 лв. =	46 111 лв.
			104 723 лв.
		01.09.1951 г. /48/	
- гипсова украса на салона			50 000 лв.
		13.09.1951 г./л. 49/	
- гипсови решетки			
- ребра на сцената		44 бр.х 3 063 =	134 772 лв.
- фриз на балкона		12, 65 м х 1 237 =	15 648 лв.
- розетки		20 бр. х 810 =	16 200 лв.
- перли под балкона		12, 65 м. х 599 =	7 564 лв.
			174 184 лв.
		20.09.1951 г. /л. 52/	
- извършена гипсова работа в салона, протокол, отделна сметка			
		26 263 лв.	

34. Народна библиотека, арх. проф. Димитър Цолов и арх. Иван Васильов /модернизиран Ренесанс/. /1951-1953/.

Хакова Е. и В. Москаленко НИО 1717К Анотация № 0268. Снимки на колони с капители, фриз и подпрозоречен парапет[13] за фасадата на Народната библиотека “Св. Св. Кирил и Методий” в София, изработени от Михайло Парашчук; пощенска картичка - общ изглед на фасадата на библиотеката.София. 1951-1953. 8/12, 12/18 см. 6 л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 71, 6л.

Фактура за получени пари от М. Парашчук за изпълнени скулптурни работи на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий". София. В периода 1952-1954. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 44.

1952-1954 г. /л. 44/

- стара гранитна обработена плоча дебела 0,15 см. от 1, 13 кв. м.

3 800 лв.

архитектурната украса на Народната библиотека „Кирил и Методий"

- ръкохватките на вратите

- решетките пред радиаторите

- капители на колоните;

- фасадата на НБКМ – снимка № 209
Труфешев, Н. „Монументалните изкуства и архитектура в България", С. 1968. , с. 177- сн. 209

- капители на колоните на главната фасада
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с.с. 167 – 169 – сн. № 147

35. Партийния дом, арх. Петър Златев, /1951-1953/.

12**.** Партийния дом, арх. [Петър Златев] **/капител фасада/**
Док. № 151 в сборника. Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България. София. 50-те, 60-те год. на XX в. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф.1717К , оп. 1, а. е. 61, л. л. 1, 2, 3, 7, 13.

- „С не по-малко вещина Мих. Парашчук разработва **капителите на пиластрите по външната фасада на Партийния дом**"[14].
Док. № 183. Статия от ст. арх. Стефан Миланов „Скулпторът професор Михаил Парашчук". София. 14.10.1958. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 39, л. л. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

- „модернизираните капители на пиластрите, които красят Партийния дом от юг, север и изток".
Док. № 032 в сборника. Статия от Петко Атанасов „Бележит скулптор и приятел на България", отпечатана в сп. „Лекционна пропаганда", год 1972, бр. 6, стр. 22-27. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 40, л. 41. /стр. стр. 22, 23, 24, 25, 26, 27/.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 200, л. л.1, 2.
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість", Едмонтон – Торонто – Киев. 1994. с. 168, 169; сн. № 148
Труфешев, Николай „Монументалните изкуства и архитектура в България", монография, София. 1968, с. с.158-160 , сн. 185 и приложенията в края на книгата.

36. Механо-техникум „Сталин", София /Софийска техническа гимназия/ /1951-1953/.

Писмо от Държавното строително обединение - Трети район, София до Михайло Парашчук за приемане на предложението му за изработване на **гипсов модел на картуш за механотехникума "Сталин**" в София. София. 22.04.1953. Оригинал. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 151, 1л.

37. Сграда Профиздат, София /1953-1954/.

Док. № 136 в сборника. Договор между Михайло Парашчук и Държавно Строително Обединение – градско I строителен район за изработването на **скулптурни емблеми (един картуш и един релеф)** за сградата на „Профиздат София." София. 17.08.1953. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. л. 19, 19г.
Сметка, издадена от ДСУ I Стройрайон обект Профиздат на М. Парашчук за

- проучване и направа на проекта –скица

- 115 картуша за обект Профиздат- заплащане една четвърт от общата стойност.

София. 1954. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 108.

38. Училище „Никола Вапцаров" арх. Ал. [ександър] Дубовик /50-те год. на XX в./.

- Училище „Никола Вапцаров" **/рамка на сцената/,** арх. Ал.[ександър] Дубовик
Док. № 151 в сборника. Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България. София. 50-те, 60-те год. на XX в. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф.1717К , оп. 1, а. е. 61, л. л. 1, 2, 3, 7, 13.

39. Зала на театър-кабаре на бул. „Сталин", арх. [Борис] Капитанов [50-те год. на XX в.]

Док. № 151 в списъка. Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България. София. 50-те, 60-те год. на XX в. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф.1717К , оп. 1, а. е. 61, л. л. 1, 2, 3, 7, 13.

40. Барелеф – Конник за неуточнена сграда /20-те год. на XX в./

41. Барелеф - Конник с девойка – за неуточнена сграда. /20-те год. на XX в./

Хакова Е. и В. Москаленко НИО 1717К Анотация 0284. Снимки на макети на барелефи "Конник" и "Конник с девойка", изработени от Михайло Парашчук. София. 20-те год. на XX в. 9/13, 12/18 см. 7л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 110, 7л.

42. Лъв с корона, гипс – за неуточнена сграда /преди 09.09.1944/.

Хакова Е. и В. Москаленко НИО 1717К Анотация № 0258. Снимки на подпрозоречен фриз за фасадата на МНО /л.1, 13, 14/ изработена от Михайло Парашчук през [1939], снимки на фигури на лъв /2 варианта - л.8 -11/ и
снимки на апликация – лъв с корона /л. л. 2-7/. София. 1939 и б. д. 8/13, 12/18 см. 14 л.
ЦДА ф.1717К, оп.1, а. е. 66, 14л.
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 151 – същата снимка № 133 лъв с корона

43. Герб – лъв, изправен на два крака с петолъчка над главата, около него в кръг житни класове /прилича на националния герб на НРБ/, гипс – за неуточнена сграда /09.09.1944/.

Хакова Е. и В. Москаленко НИО 1717К Анотация № 0275. Снимки на макети на гербове за сградите на: Народното събрание, Народния театър, Търговско- индустриалната палата в Бургас; **лъв с петолъчка /09.09.1944//л. 1/,** лъв с корона /л.2/, изработени от Михайло Парашчук. София. 1928, 1936, 1944, 1953 и др. 6/7, 8/12, 11/16см. 6л.
ЦДА ф.1717К, оп.1, а. е. 115, 6л.

44. Лъв, изправен на два крака с корона над главата, гипс /б. д. /

Вж. горната анотация - НИО 1717К Анотация № 0275.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 115, л. 2.

БУРГАС

1. Търговско-индустриална камара /изкуствен камък/, арх. Георги Овчаров и арх. Йордан Йорданов /1928 - 1930 г./.

Фактура за получени пари от М. Парашчук за изработване
- порталите на Камарната и борсовата палата в Бургас - аванс 40 000 лв. [Бургас]. 29.12.1928. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 5.
Удостоверение, издадено от Търговско-индустриалната палата в Бургас на М. Парашчук за изработени от него скулптурни украшения за сградата на Камарната и Борсова палата, за одобряването и приемането им от приемателна комисия. Бургас. 24.04.1930. Оригинал. Машинопис.
- фигурална група, картуши, медалиони с емблеми и главни портали, на стойност за около 250 000 лв.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 125, л. 1.
Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К" с., Анот. № 0373. и Писма от Бургаската търговско-индустриална камара до Михайло Парашчук за изплащане на извършените скулптурни работи в сградата на камарата –

- скулптурни работи и два портала

- модели за конзоли и розетки. Бургас. 28.01.1929-24.04.1930. Оригинал. Машинопис. Печатно. 3л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 116, 3л. - Анот. 0371 НИО 1717К и

- кръгъл медалион – сърп и житни класове – снимка л. 4

- кръгъл медалион - зъбчато колело, чук, наковалня – снимка л. 5 – на гърба „София 15.IX 928" – почерк на М. П. – вероятно същите медалиони или проекти за същата сграда Хакова Е. и В. Москаленко НИО 1717К Анотация № 0275. Снимки на макети на гербове за сградите на: Народното събрание, Народния театър, Търговско-индустриалната палата в Бургас **/кръгъл медалион/ - сърп и житн класове – л. 4/**; лъв с петолъчка /09.09.1944/ /л. 1/, лъв с корона /л. 2/, изработени от Михайло Парашчук. София. 1928, 1936, 1944,1953 и др. 6/7, 8/12, 11/16см. 6л.
ЦДА ф.1717К, оп.1, а. е. 115, 6л.
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 121 – снимка № 100 на **фасадата на камарата –** същата снимка ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 63, л.1 – публикувана в каталога за украинската емиграция стр. 144 и в НИО 1717К, Анотация № 0254.

2. „Сградата на окръжния народен съвет в Бургас"...??

Док. № 174 в сборника. Писмо с приложена петиция на видни български архитекти и меценати по изкуствата до министър председателя на НРБ, до Политбюро на ЦК на БКП, до председателя на БАН за присъждане на проф. Михайло Парашчук званието „народен художник". София. 06.05.1961. Копие с автографи. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 167 , л. л. 71-писмо; 75, 76-петиция.

ВАРНА

1. Пощенска палата, арх. [Ангел] Момов /20-те год. на XX в./

Анот. № 0253 в „Хакова, Е. и В. Москаленко НИО" - 1717К. Снимки на макети-скулптурна композиция - барелеф за Централната поща във Варна, изработени от Михайло Парашчук. Варна. 20-те год. на XX в. 9/14, 12/15 см. 9 л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 76, 9л.
Док. № 174 в сборника. Писмо с приложена петиция на видни български архитекти и меценати по изкуствата до министър председателя на НРБ, до Политбюро на ЦК на БКП, до председателя на БАН за присъждане на проф. Михайло Парашчук званието „народен художник". София. 06.05.1961. Копие с автографи. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 167 , л. л. 71-писмо; 75, 76-петиция.

- барелеф – алегория телеграф, гипс

- барелеф – алегория пощальони /вестоносци, писмоносци/ /същите снимки във ф. 1717К, оп.1, а. е. 76, 9 л./
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с.119 сн. № № 98, 99.

2. Университета /1948/.

Фактура за получена парична сума от 150 000 лв. от М. Парашчук за изработени **два гипсови макета.** 08.09.1948. Оригинали. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 4.

3. Мъжката гимназия, арх. [Борис] Капитанов /1953/.

Анот. № 0270. в „Хакова, Е. и В. Москаленко НИО” - 1717К Скици на шаблони на архитектурни детайли в Мъжката гимназия във Варна, изработени от Михайло Парашчук през юни 1953 г. и бележки на Михайло Парашчук върху тях. София. Хелиографно копие. 3л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 72, 3л.
Фактура, издадена от Стройобединение, Варна на Михайло Парашчук за получени пари за изработена скулптурна украса за [Мъжката гимназия във Варна]. Варна. 30.11.1953. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 98:

30.11.1953 г. /л. 98/

- за изпълнени 4 бр. модели [капители] за гр. Сталин /Варна/ 3 500 лв.

ВЕЛИНГРАД

1. Дворец на профсъюзите, арх. Петко Цветков /1952/.

Фактури, издадени от ТПВК „ТВОРЕЦ”-София на Михайло Парашчук за извършени скулптурни работи за почивната станция ОРПС Велинград. София. 05.05.1952- 01.07.1952. Оригинали. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 145, л. 69, 71, 73:

05.05.1952 г. /л. 69/

- за направа на 101 бр. розалити и монтиране на самото място в почивната станция
х 388 лв. = 77 888 лв.

05. 1952 г. /л. 71/

- за направа модели калъпи, отливка и монтаж на място със собствени режийни разноски
32 бр. х 13 500 = 112 000 лв.

- розетки 2 бр. х 380 = 760 лв.
112 760лв.

01.07.1952 г. /л. 73/

- за направа на:

- един брой капител за колона х 1 200 лв.
- един брой капител за пиластър и розета х 1 000 лв.
- модел за резба х 320 лв.
2 520 лв.

Док. № 174 в сборника. Писмо с приложена петиция на видни български архитекти и меценати по изкуствата до министър председателя на НРБ, до Политбюро на ЦК на БКП, до председателя на БАН за присъждане на проф. Михайло Парашчук званието„народен художник”. София. 06.05.1961. Копие с автографи. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 167 , л. л. 71-писмо; 75, 76-петиция.

ВРАЦА

1. Военен клуб, арх. проф. [Тодор] Горанов и арх. Русев. / /

Док. № 151 в сборника. Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България. София. 50-те, 60-те год. на XX в. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф.1717К , оп. 1, а. е. 61, л. л. 1, 2, 3, 7, 13.

КЪРДЖАЛИ

1. Дом на културата, Совболстрой. /1952-1953/.

Фактури, издадени от СОВБОЛСТРОЙ, Стройуправление, Кърджали на Михайло Парашчук за изработена от него скулптурна украса на Дома на културата. Кърджали. 24.11.1952 – 22.12.1953. Оригинали. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 88, 97:

24.11.1952 г. /л. 88/

- според договора от 02. 05.1952 възстановяване на модела	500 лв.
- направа 4 бр. капители х 4 200 лв. =	16 800 лв.
- направа 4 бр. бази х 2 000 лв. =	8 000 лв.
Всичко /в оригин. 25 000 лв./=	25 300 лв.

09.11.1953 г. /л. 97/ /вероятно вариант на горната фактура/

- според договора от 02.05.1952 г. възстановяване модели	500 лв.
- направа 4 бр. капители	16 800 лв.
- 4 бази х 2 000 лв.	8 000 лв.
	25 300 лв.
- ДОД 12%	3 036 лв.
- получени	8 000 лв.
- удържани по протокол	4 000 лв.
- отбив	1 500 лв.
	8 836 лв.

22.12.1953 г. /л.138/

- Писмо от М. Парашчук до [Стройуправлението] за уреждане на остатъка от вземанията му. „...дома на културата в Кърджали, където въпреки наложеното на нашите архитекти през 50-те години официално направление, **Михайло Парашчук изпъква със своята творческа фантазия, където няма да намерите нито една готова форма, никакви шаблони на занаятчийското украшателство."**

Док. № 032 в сборника. Статия от Петко Атанасов „Бележит скулптор и приятел на България", отпечатана в сп. „Лекционна пропаганда", год 1972, бр. 6, стр. 22-27. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 40, л. 41. /стр. стр. 22, 23, 24, 25, 26, 27/.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 200, л. л.1, 2.

ПЕРНИК

1. Дом на културата, арх. Ал. [ександър] Дубовик /1954/[15].

Док. № 131 в сборника. Списък-приложение № 1 от Комисията на ДСУ-София с цените и сроковете за изработването на всички детайли за гипсови модели за фасадата и вътрешността на Двореца на културата в Перник; ръкописни бележки на М. Парашчук. София. 21.07.1954. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. л. 23, 23г.
Док. № 132 в сборника. Протокол на комисия за приемане на възложените допълнителни скулптурни работи на Михайло Парашчук за Двореца на културата в Перник. София. 20.04.1954. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 130, л. 22.
Док. № 133 в сборника. Протокол на комисия за приемане на скулптурни работи на Михайло Парашчук за Двореца на културата в Перник. София. 04.10.1955. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. 28.
Док. № 134 в сборника. Протокол на комисия за приемане на скулптурни работи на Михайло Парашчук за Двореца на културата в Перник. София. 24.10.1955. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.

ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 130, л. 29.
Док. № 135 в сборника. Писмо от министерството на културата до Михайло Парашчук за уреждане на сметните отношения между него и ДСУ-София за изработената от скулптора пластична украса за Двореца на културата в Перник. София. 31.03.1956. Препис. Машинопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. 30.

- **фасада, фоайета и малка, театрална зала**

Сметка, издадена от ДСО- София за извършени скулптурни работи от М. Парашчук за сградата на Дома на културата в Перник. София. 21.07.-08.09.1954. Оригинали. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 145, л. л. 103, 104, 105, 106.:

21.07.1954 г. /л. 103/

- **извършени гипсови модели** за Двореца на културата по т. т. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 – получена сумата 9 700 лв.

27.07.1954 г. /л. 104/

- гипсов модел розета	Ø 30 [см.]	200 лв.
- капител за фасадата на партера		4 800 лв.
		5 000 лв.

08.09.1954 г. /л. 105/

- за направа проучване на гипсови модели за Двореца на културата – Перник

- розета	200 лв.
- орнамент за греда	600 лв.
- конзола главен корниз	800 лв.
- конзола дълга	800 лв.
- конзола къса	700 лв.
- физлиповец	1 600 лв.
	4 700 лв.

08.09.1954 г. /л. 106/

- за проучване и направа на гипсови модели за Двореца на културата:

- капител за колона	750 лв.
- капител пиластър	500 лв.
	1 250 лв.

С не по-малко богатство, стилност и ефект са разработените под ръководството на същия арх. Дубовик детайли от монументалната сграда на Двореца на културата – Димитрово. От него са **всички външни капители, конзоли, украсни елементи под прозорците и балконите, както и на великолепния фриз-листник на рустиката, с който се освежава и развеселява стройната класическа сграда. Разработени са и елементите, капителите, розетките, началото на мраморното стълбище и пр. От интерьора на мраморното фоайе и малък салон от същата сграда.**
Док. № 183 в сборника. Статия от ст. арх. Стефан Миланов „Скулпторът професор Михаил Парашчук". София. 14.10.1958. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 39, л. л. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість", Едмонтон – Торонто – Киев.1994. с.170, сн. № 149 – фасада

ПРОВАДИЯ

1. **Театрален салон и фоайе при читалището, арх. Ал. [ександър] Дубовик / /**

„От обектите в провинцията привлича вниманието **украсата на театралния салон и фоайетата** на читалището в Провадия – същинско бижу на пластическото декоративно изкуство, което би задоволило вкуса и на най-претенциозния ценител."

Док. № 032 в сборника. Статия от Петко Атанасов „Бележит скулптор и приятел на България", отпечатана в сп. „Лекционна пропаганда", год 1972, бр. 6, стр. 22-27. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 40, л. 41. /стр. стр. 22, 23, 24, 25, 26, 27/.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 200, л. л.1, 2.
„По идеи на арх. Дубовик, проф. Парашчук **моделира и всички украсни елементи по вътрешността на Културния дом – читалище в Провадия, чийто салон блести с богатия си детайл."**
Док. № 183 в сборника. Статия от ст. арх. Стефан Миланов „Скулпторът професор Михаил Парашчук". София. 14.10.1958. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 39, л. л. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

РУСЕ

1. Моста на дружбата, инж. [П] Андреев-СССР и арх. Г. [еорги] Овчаров /1952-1954/.

- стилизирана орлова глава

Анотация № 0274. Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К"... Снимка на стилизирана орлова глава, изработена от Михайло Парашчук за Моста на дружбата Русе – Гюргево през 1955 г. София. 9/12 см. 1л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 74, 1л.;
Сметки за получени пари от М. Парашчук за проучване и направа на **скулптурна украса за обект 889 /вероятно за Моста на дружбата/**. София 08.01-18.02.1954. Оригинали. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. л. 100, 101, 102.:

08.01.1954 г. /л. 100/.

- за проучване и направа на един модел капител 12 000 лв.

30.01.1954 г. /л. 101/

- за проучване и направа на един модел конзола от гипс 12 000 лв.

18. 02.1954 г. /л. 102/.

- за проучване и направа на модела от гипс орлова глава и конзола

12 000 лв.

„...дома на културата в Кърджали, където въпреки наложеното на нашите архитекти през 50-те години официално направление, Михайло Парашчук изпъква със своята творческа фантазия, където няма да намерите нито една готова форма, никакви шаблони на занаятчийското украшателство. Същото важи и за художественото оформяне на Моста на Дружбата Русе-Гюргево – двата портала на българския и на румънския бряг и орловите глави по цялата дължина на моста са дело на златните ръце на украинеца Парашчук."
Док. № 032 в сборника. Статия от Петко Атанасов „Бележит скулптор и приятел на България", отпечатана в сп. „Лекционна пропаганда", год 1972, бр. 6, стр. 22-27. София. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 40, л. 41. /стр. стр. 22, 23, 24, 25, 26, 27/.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 200, л. л.1, 2.
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук-життя і творчість", Едмонтон – Торонто – Киев.1994. с. 174, 178,180 - сн. № № 156, 159;
Статия в УИКИПЕДИЯ- интернет за Моста на дружбата /Дунав мост/.

2. Техникум за механизация на селското стопанство, арх. Ив.[ан] Томов / /

Оформя с арх. Томов техникума за механизация на селското стопанство в Русе

- капители

ЦДА ф.1717К , оп. 1, а. е. 61, л. 7. - Документ № 151

3. Русе. Факултета, /ВИМЕСС/ арх. Ив. [ан] Томов

САПАРЕВА БАНЯ

1. Почивна станция, арх. Квартирников./1952/.

Фактури, издадени от СОВБОЛСТРОЙ, Почивен дом Сапарева баня за получени пари от Михайло Парашчук за изработена скулптурна украса на дома. София. 11.03. – 05.1952. Оригинали. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 145, л. 65, 67, 70 :

11.03.1952 г. /л. 65/

- част от гипсовите модели и база 100 000 лв.

[04-05.1952 г.] /л. 67/

- 4 бр. капители без монтаж и почистване 100 000 лв.

[05. 1952 г.] /л. 70/

- гипсови модели,
- 4 бр. капители,
- 4 бр. бази от изкуствен камък, изработени на чисто и монтирани на мястото 35 600 лв.

2. Пощ[енската] станция в Сапарева баня, арх. Квартирникова. / /

Док. № 151 в сборника. Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България. София. 50-те, 60-те год. на XX в. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф.1717К , оп. 1, а. е. 61, л. л. 1, 2, 3, 7, 13.

СТАРА ЗАГОРА

1. Гимназия, арх. [Борис] Капитанов / /.

Док. № 169 в сборника. Петиция на 14 български архитекти лично до Вълко Червенков, зам.[естник] председател на МС за приноса на проф. Михайло Парашчук за развитието на българското изкуство. София. 30.10.1958. Копие. Машинопис.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1154, л. л. 14, 15, 16.

ХАСКОВО

1. Гимназия, арх. [Борис] Капитанов / /.

Документ № 151 в сборника. Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България. София. 50-те, 60-те год. на XX в. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
ЦДА ф.1717К , оп. 1, а. е. 61, л. л. 1, 2, 3, 7, 13.

БЮСТОВЕ, ПАМЕТНИЦИ, ФИГУРИ И МАСКИ

СОФИЯ

1. Бюст на Стоян Омарчевски, от натура, гипс /1921/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 95, л. 1-4.- снимка
- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто- Киев 1994. с. 83. – същата снимка № 50
- Москаленко В. и Е. Хакова „Украинска емиграция в България след Първата Световна война” , София 2000 /за по-кратко „Украинска емиграция”, каталог/, с. 143 – същата снимка
- Хакова Е. и В. Москаленко „Проф. Михайло Иванович Парашчук украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963)-научно-инвентарен опис на личния архи на

проф. М. И. Парашчук ЦДА на Р. Б Ф. 1717К ". София, 2007. с.360 /за по-кратко „НИО 1717К"/– същата снимка

2. Бюст на Димитър Благоев, единствен от натура, гипс /1922/.

ЦДА ф. 1710К, оп. 1 а. е. 1245, л. 1.- снимка[16] № 49 в илюстрациите

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с.81. – снимка № 49 – друг вариант на същия бюст

3. Бюст на Димитър Благоев, от натура, гипс /1922/ .

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 86, л. л. 1, 3. – снимка № 48 в илюстрациите

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с.158- сн. № 135 . – същата снимка; с. 157 – снимка № 134. на същия бюст с М. Парашчук.
- Москаленко В. и Е. Хакова „Украинска емиграция в България след Първата световна война", София 2000, с. 143 – същата снимка
- Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К" с.361 – същата снимка

Док. № 187 в сборника. Статия „Димитър Благоев – Дядо, основателят на партията, мислителят, ораторът" от Косена Панева, публикувана във в. "Димитровско дело" от 11.12.1970 г. София. Копие. Печатно.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 49, л. л. 3, 4.

4. Бюст на Жорж де /Георгий/ Гасенко, гипс. /1924/.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 83 . – снимка № 51.

5. Бюст на Гоце Делчев, гипс /1924/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 89, л. л.1- 4.- снимка

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 86 . – същата снимка № 52.

Москаленко В. и Е. Хакова „Украинска емиграция", каталог, с. 143 – същата снимка Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К" с. 360 – същата снимка

6. Бюст на Оник Ованесян, гипс /1924/ - от натура.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 100, 101 – текст и снимка № 73.

7. Бюст на [Никола] Командарев, от натура, гипс /1924/.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 102, 103. – снимка № 81 и текст.

8. Бюст на Пею Яворов, гипс /1925/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 101, л. 1-3. снимка

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 86 . – същата снимка № 53.

9. Бюст на Велизар Пеев, гипс /1925/ - от натура.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 98, 99 – снимка № 68.

10. Цанко Церковски, от натура, гипс /преди 1926/.

Док. № 032 в сборника Статия от Петко Атанасов „Бележит скулптор и приятел на България", отпечатана в сп. „Лекционна пропаганда", год 1972, бр. 6, стр. 22-27. София. Печатно.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 40, л. 41. /стр. стр. 22, 23, 24, 25, 26, 27/.

ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 200, л. л.1, 2.

4. Цанко Церковски, от натура. Б.[ивш] министър и писател

Док. № 151 в сборника. Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България. София. 50-те, 60-те год. на XX в. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.

ЦДА ф.1717К , оп. 1, а. е. 61, л. л. 1, 2, 3, 7, 13.

11. Стилиян Чилингиров, от натура, гипс /1926/.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 100, 101 – текст и снимка № 74.

12. Бюст на Тадеуш Грабовски, от натура, гипс /1929/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 87, л. л.1-7. снимка
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 65, л.1.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 98. – същата снимка № 63.

13. Бюст на ген. Никола Жеков, от натура, гипс. [20-те год на XX в.].

Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България ; Док. № 151 в сборника
ЦДА ф. 1717К , оп. 1, а. е. 61, л. 3.

14. Бюст на Рад Дедев, от натура, гипс /30-те години на XX в./.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 88, л. л.1-5.- снимка

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 102. – същата снимка № 77.

15. Бюст на ген. Данаил Николаев, от натура, гипс /1930-те години на XX в./.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 94, л. л.1-3.- снимка

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 98. – същата снимка № 65

16. Бюст на Юрдан Пекарев, от натура, гипс /30-те години на XX век./

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 96, л. 1- снимка

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 102 . – снимка № 78.
- Бошев, Николай „Михайло Парашчук”, илюстрована статия, публикувана в сп. „Изкуство Art Bulgaria”, бр. 31, 1996 г. , с. с. 25-28 – /снимка на бюста, датирана 1945 г., с. 27/
- Хакова Е. и В. Москаленко „Проф. Михайло Иванович Парашчук украински скулптор и обществено-политически деец (1878-1963)-научно-инвентарен опис на личния архив на проф. М. И. Парашчук ЦДА на Р. Б Ф. 1717К ”. София, 2007. с.360 – същата снимка

17. Надгробен паметник с цяла фигура на Надежда Хаджикалчева - проект, гипс /30-те год. на XX в./

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 108, л. л.1-4. - снимка

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 98-99. – същата снимка № 67.

18. Бюст на Райко Даскалов, гипс /?/, /1931/.

Анотация 0378.III-1**.** Заявление от Михайло Парашчук до Постоянното присъствие на БЗНС за откупуване на бюста на Райко Даскалов, изработен от скулптора...София. 15.12.1931.
ЦДА ф.1717К, оп.1, а. е. 127, л.1, - публикувана в - Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К” с.66. Няма снимка

19. Бюст на проф. Михаил Арнаудов, от натура, гипс /1932/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 85, л. л. 1-7.- снимка

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 102 . – същата снимка № 79.
- Бошев, Николай, цитирана статия, с. 26 същата снимка, датирана 1925-1926 г.
- Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К” с.360 – същата снимка и на стр. 79 анотации №№
- 0472.III-3. Каталог на XI-та обща художествена изложба на Съюза на дружествата на художниците в България /СДХБ/, между изложените творби и бюст на проф. Михаил Арнаудов **и бюст на [Алфред] Демайо**, изработени от Михайло Парашчук, член на Дружество “Съвременно изкуство”; автограф на скултора. София. [1937]. Печатно. 1л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 193, 1л.
- 0474.III-3. Снимка на бюст на проф. Михаил Арнаудов, изработен от Михайло Парашчук и съобщение за изнесена сказка от М. Арнаудов в Русе по покана на православните

християнски братства в града, отпечатани във в. "Зора" от 28.01.1938 г., изрязани, надписани и подлепени от Михайло Парашчук върху лист от чехословашки информационен бюлетин. София. Прага. Печатно. Ръкопис. Укр. и фр. ез. –ци. 2л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 73, 2л.

20. Бюст на Демайо /30-те год на XX в./.

- НИО 1717К, цитирана по-горе анотация 0472.

21. Триптих „Амури" /3 отделни барелефи/, /1930-те. год. на XX в. / .

Док. № 152 в сборника. Списък, съставен от Дмитро Степовик на скулптурните творби на Михайло Парашчук, намиращи се в къщата на ул. „Венера", 6. София. Преди 1982. Копие. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 793, л. л. 100, 101.

22. Бюст на Олександер Шулгин, гипс /1932/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 99, л. 1.- снимка

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 106, 107 – същата снимка № 84.
- Москаленко В. и Е. Хакова „Украинска емиграция", каталог, с. 143 – същата снимка
- Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К" с.361 – същата снимка

23. Надгробен паметник с барелеф – глава на проф. Михайло Драгоманов, бронз /1932/[17]

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 90, л. л. 1- 9.- снимки
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 106, 188. – снимки №№ 86, 168, 169

- Москаленко В. и Е. Хакова „Украинска емиграция", каталог с. 143 – същата снимка
- Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К" с. 361 снимка /ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 90, л. 8/.

24. Бюст на Данаил Крапчев, гипс /преди 31.12.1933[18] /.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 93, л.1- снимка

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 98, 99. – същата снимка № 69.

25. Портрет (барелеф) на Тарас Шевченко, теракота /1934, вариант на 1911 г./

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 104, 105. – снимка № 82.

26. Глава на Владек Зембжуски, гипс /1935/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 107, л. 1-6.- снимка

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 98. – същата снимка № 64.

27. Бюст на Ст. М. Стайков, от натура, гипс, бронз[19] /1935/

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 100. – снимка № 71 – според автора Георги Стайков
- Док. № 111 в сборника - заключение на вещите лица за приемане на бронзовата отливка на бюста на Стайков, изработена от Михайло Парашчук. София. 02.12.1935. Копие. Машинопис.
  ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 128, л. 1.; във ф. 1717К липсва снимка на бюста.

28. Бюст на арх. Тодор Горанов, гипс, /1935/.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 100, 101. – текст и снимка № 75.

29. Бюст на Симон Петлюра, гипс, бронз /1936/ .

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 102, л. л. 4, 5.- снимка
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 68, 1л.

- Хакова, Е., Н. Бошев, Цв. Кьосева „Каталог от документално-художествената изложба „Михайло Парашчук –живот и творчество", октомври- ноември 1995 г.
- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с.105. – снимка № 83.

- Москаленко В. и Е. Хакова „Украинска емиграция”, каталог, с. 143 – снимка
- Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К” с. 361 снимка.

30. Бюст на проф. Вадим Шчербакивский, от натура, гипс /1936/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 100, л. л. 1-4- снимка

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с.109. – снимка № 90.

31. Бюст на арх. Иван Ганев, гипс /1937/.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 100. – снимка № 70.

32. Бюст на Владислав Барановски, от натура, гипс /1937/

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 100. – снимка № 72

33. Антонио де Мартен – /1937-1940/

0396.III-1. Писмо от Джулио Ридлер /Giulio Riedler/ до Михайло Парашчук за изпълнение на скулптурни орнаменти за Военната академия, гипсов модел за Министерството на войната, **бюст на дьо Мартен** /De Martin/ и др. Карара., Италия. 20.06.1940.Оригинал. Машинопис. Нем. ез. 2л.

ЦДА ф.1717К, оп.1, а. е. 738, 2л.

34. Бюст на Лаура Бенучи /дъщеря/, от натура, гипс /1938/.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 98. – снимка № 66 ; с. 197 – снимка № 179 на бюстове, изработени от скулптора, между които и същият бюст на Л. Бенучи – третият от ляво на дясно

35. Паметник на загиналите в Балканските и Първата световна война евреи, издигнат в Еврейската болница, глина, бронз /1938/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 82, л. л. 1-26.- снимки

ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 64, л. 1 – снимка на Давид

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 130, л. 3- писмо за приемане на готовия паметник 1938г.- Док. № 113 в настоящия сборника

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 93, 94, 95, 96. – снимки № № № 58, 59, 60, 61, 62.
- Москаленко В. и Е. Хакова„Украинска емиграция”, с. 144 – снимка на М. Парашчук пред фигурата на войника от същия паметник
- Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К” с. 361 – снимка на Мойсей

36. Стилизирана глава на Христо Ботев, гипс /1940/.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 109. – снимка № 92.

37. Глава на сатир, гипс /40-те год. на XX в./.

Док. № 42 в същата глава – Списък на творбите на М. Парашчук, съхранявани в дома на ул. „Венера”, 6, изготвен от Д. Степовик

Док. 508 в сборника. Писмо от председателя на Общинския съвет за култура в Сливен до Йорданка Пекарева за организиране на изложба на творби на М. Парашчук и с молба за предаване на творбите, съхранявани в дома на Парашчук за експониране в изложбата; протокол-опис на предадените творби. Сливен. 11.11.1982. Копие. Машинопис.

ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 4, л. л. 1, 2.

№ 161 в каталога на изложбата /частно притежание/

Хакова, Е., Н. Бошев, Цв. Кьосева „Каталог от документално-художествената изложба

38. Автопортрет /бюст, глава/ на Михайло Парашчук, гипс, бронз /1942/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 84, л. л.1- 21л. – снимки - варианти

ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 76, л. 1.- снимка

- Цв. Кьосева, Татяна Димитрова, Емине Хакова „Руски художници в България”- каталог от документално-художествена изложба. София. 1995. с. 13

- Хакова, Е., Н. Бошев, Цв. Кьосева Каталог „Михайло Парашчук –живот и творчество”, каталог на документално-художествената изложба. София. октомври- ноември 1995 г., корица-лице – нова снимка на варианта от бронз – цветна, специална за каталога, от Виктор Гилтяй, фотограф на изложбата.
- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 109. – снимка на гипсовия бюст № 91.
- Москаленко В. и Е. Хакова „Украинска емиграция в България след Първата световна война”, София 2000, с. 143 – снимка на бронзовия бюст

39. Бюст на Риучио Умеда, гипс /1944/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 102, л. 1-3.-снимка

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 149. – снимка № 131.

40. Релеф на Св. Иван Рилски, гипс /1946/.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 158, 159 – снимка № 136.

41. Стилизирана сова /бухал/, гипс /1948/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 112, л. 2.- снимка

Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 163. – същата снимка № 142.

„Михайло Парашчук-живот и творчество”, каталог на документално- художествената изложба. София. Окт.-ноември. 1995. Същата снимка на творбата.

42. Скулптурна композиция “Жена и дете-плодородие”, гипс /1949/ - вариант на скулптурата му “Майчинство”/1910/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 109, 1л. - снимка

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 164, 165. – същата снимка № 143

43. Посмъртна маска на арх. Георги Овчаров, гипс /1953/.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 186, 187. – снимка № 166.

44. Посмъртна маска на Юрдан Пекарев, гипс /1953/.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 186, 187. – снимка № 165.

45. Бюст на Михайло Драгоманов, гипс /1959/.

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 90, л. 6.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. 190. – същата снимка № 170 /година на изработване на бюста 1961/
- Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К”с. 361 – същата снимка /година на изработване на бюста 1959 – по списъка на Д. Ст./
- Степовик, Д. „Камъкът пее”, статия /Документ № 30 в настоящата глава/ - „През 1960 г., малко преди да почине Парашчук направи бюст на Михаил Драгоманов...”
  ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 45, л. л. 14-18.
- Атанасов, Петко „Бележит скулптор и приятел на България”, очерк за М. Парашчук, - Глава I, Док. № 32 „На 12 септември [1959] той започна да работи бюста на Мих. Драгоманов. Този бюст, моделиран вече в разклатено здраве, беше същинска мъка за ваятеля. Той беше и неговата „лебедова песен”.

46. Бюст на Александр Довженко, гипс, /след 1959/ - недовършен, последен.

- Атанасов, Петко „Бележит скулптор и приятел на България”, очерк за М. Парашчук, глава I, док. 32.

47. Посмъртна маска на Михайло Драгоманов – повторна отливка от М. Парашчук/1961/ от маската отлята от Б. Шатц /1895/, гипс.

- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість”, Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 186, 187 - сн. № 167.

48. Бюст на Стефан Караджа, гипс /Б. д./

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 91, л.1.- снимка

49. Фигура на момиченце с цветя /?/ [20]

Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България - Док. № 151 в сборника
ЦДА ф. 1717К , оп. 1, а. е. 61, л. 3**.**

50. Бюст на [Хенрих] Сенкевич, /?/ [21]

Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България –Док. № 151 в сборника
ЦДА ф. 1717К , оп. 1, а. е. 61, л. 3.

51. Бюст на Тарас Шевченко /?/ [22]**/изчезнал/**

Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България – Док. № 151 в сборника
ЦДА ф. 1717К , оп. 1, а. е. 61, л. 3.

52. Релеф „Детски фигури”, гипс /?/

- „Михайло Парашчук-живот и творчество”, каталог на документално- художествената изложба. София. Окт.-ноември. 1995. Списък на изложените творби. Частно притежание.

53. Рак, гипс /б. д./

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 112. л. 1.

54. Стилизирани лъв, корона, колело с крила на птица /от долу на горе/, гипс /б. д./

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 112, л. 4. – снимка

55. Овен, гипс /б. д./

ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 112, л. 3.
Анот. № 0317 в НИО 1717К Снимки на скулптурни фигури на животни - стилизирана сова, рак, лъв, глава на овен, изработени от Михайло Парашчук= София. 1948 и б.д. 4л. – отнася се за горните фигури и за совата по-горе в списъка
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 112, 4л.

56. Проф. Старицки / б. д./

Док. № 473. в сборника. Писмо от Дмитро Степовик до Цветана Парашчук за организиране на предаването на скулптурните творби и архива на М. Парашчук наукраински музеи и архив. Киев. 16.10.1973. Оригинал. Ръкопис. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 907, л. л. 62, 62 г.

57. Маска на момче, гипс /б. д.

Док. № 152 в сборника. Списък, съставен от Дмитро Степовик на скулптурните творби на Михайло Парашчук, намиращи се в къщата на ул. „Венера”, 6. София. Преди 1982. Копие. Машинопис. Укр. ез.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 793, л. л. 100, 101.

58. Бюст на млад мъж (неуточнен), гипс /б. д./

ЦДА, ф. 1717К, оп. 1, а. е. 86 л. л. 1, 3 – снимка /снимката е надписана „Frank”, но бюстът не е на Иван Франко, прилича на Д. Благоев, но не е един от двата познати бюста на Дядото, вероятно е на друго лице), по тези причини е класиран внеподходящи а. е., същият е експониран и публикуван в „Михайло Парашчук-живот и творчество”, каталог на документално-художествената изложба. София. Окт.-ноември. 1995.- кат. № 11 (ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 98 а, л.1 (по-късно снимката е преместена в а. е. 86 – снимки на бюст на Д. Благоев). Бел. Е. Х.

ВАРНА

1. Паметна плоча на Владислав Варненчик, арх. Антон Франгя /1924/.

Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България / Док. № 151 в сборника
ЦДА ф. 1717К , оп. 1, а. е. 61, л. 2.

Анотация № 0466 в Хакова Е. и В. Москаленко НИО 1717К Франгя, Антон "Откриване възпоменателния камък на Владиславовата могила", статия отпечатана в сп. "Полско-български преглед" бр. 22/186/ 15.11.1924. Печатно. Има док на пол. ез. 6л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 129, 6л.
„ Идеята, която варненското археологическо д-во имаше още от началото на съществуването си: да се постави възпоенателен камък върху могилата на полесражението от 1444 г., дето през 1856 г. е бил веднъж вече поставен подобен паметник и после срутен от някаква завислива ръка – се осъществи най-сетне на 9 т. м. послучай 480 годишнината от смъртта на полско-унгарския герой и на падналите заедно с него рицари. Министърът на благоустройството, г. Стоенчев, достави от държавните кариери в околността на Владая два гранитни блока. Полската и унгарска легация дадоха от своя страна художествената обработка на камъка, като повериха изпълнението на проекта на известния в България украински скулптор г. М. Парашчук.
...Два блока, украсяващи днес една от могилите при четвърти километър в дясно от пътя за Добрич, наречена Мурад тепе, съединени, представляват една неправилна пирамида, в размер близу 1 ½ куб. м. на фронтовата страна – полския орел, от ляво – герба на Унгария, а отдолу – българския лев. В средата под кръста латинския надпис, по-долу български:

унгарския герб † полски орел
LADISLAUS VARNENSIS "
ВЛАДИСЛАВ ЯГЕЛОНСКИ
ПОЛСКИ И УНГАРСКИ КРАЛ

ПАДНАЛ ТУК НА	герб на	НОЕМВРИ 1444 год. ЗА
ЕДНО С ХРИСТИЯНС-	царство	КОТО РИЦАРСТВО ЗА
ВЯРА И ЗА СВОБО-	България	ДАТА НА БЪЛГАРИЯ

Същата а. е. /ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 129, л. 4 – стр. 179/ - цитат от статията на арх. Антон Франгя, бивши полски консул във Варна - ръководител на проекта.

ПАЗАРДЖИК

1. Паметник на Алеко Константинов, с барелеф, бронз /1937/.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 92, 2л. пощенска картичка и снимка
- Док. № 180 Статия „Паметникът на Алеко"от д-р Владимир Мумджиев, отпечатана във в. „Алеко Константинов" - юбилеен брой посветен на 40 годишнината от смъртта на писателя. Пазарджик. 05.1937. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 71, л. 3.
Док. № 180 в сборника. Статия „Паметникът на Алеко"от д-р Владимир Мумджиев, отпечатана във в. „Алеко Константинов" - юбилеен брой посветен на 40 годишнината от смъртта на писателя. Пазарджик. 05.1937. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 71, л. 3.
- Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 100. 101– текст и снимка на барелефа № 76; с. 110 – снимка на паметника № 93

2. Войнишки паметник в с. Хаджиево, Пазарджишко - проект, гипс (пластилин) /1949-1950/.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 83, л.л. 2, 3. - снимка
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 164. 165– текст и същата снимка № 145.

ПЛОВДИВ

1. Паметник на Съединението – макет /1936/.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 70, 1л. – снимка

2. Паметник на Съединението - скица, /1936/.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 47, л.1 - снимка
3. Паметник на българския войник - проект, макет /1941/.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 80, 4л.- снимка на паметника
Степовик, Дмитро „Михайло Паращук життя і творчість", Едмонтон-Торонто-Киев 1994. с. с. 108, 109– текст и същата снимка № 89; с. 102 – снимка № 80 – главата на войника /гипс/

СКИЦИ И РИСУНКИ

1. Анотация № 0318. Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К"... Бележник със скици на Михайло Парашчук на мъже, жени, мъже в кафене, фигури на лъв, пейзажи от Карпатите, скица на фигурата на войника от паметника във Вецляр, скица на Рикардо Пекарев, украински национални мотиви и др., негови бележки /л. л.1, 3-26/; пейзаж "Спомен от Франкфурт на Одер 1914-1919" /л.2/. 20-год. на XX в. Оригинал. Молив. Акварел. 26л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 119, 26л.
2. Анотация № 0319. Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К"...**.** Албум с рисунки на Михайло Парашчук. Ращат. 10, 12.04.1915. Молив. Акварел. 6л.
ЦДА ф.1717К, оп.2, а. е. 289, 6л.
3. Анотация № 0320 Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К"... Скици на [Михайло Парашчук] - пейзажи, колона под капител и фигура на лъв. [Ращат]. [1917]. Оригинал. Туш. Молив. 4л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 290, 4л.
4. Анотация № 0321. Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К"... Тетрадка със скици на Михайло Парашчук - предмети, животни, мотиви за украса и украинския герб; бележки на Михайло Парашчук. Ращат. 1918. Молив-черен и цветен. Укр. ез. 19л.
ЦДА ф.1717К, оп.2, а. е. 291, 19л.
5. Анотация № 0322. Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К"... Скици на цар Иван Асен II и царица Теодора, скици за паметници /2 бр./, скица на човешка глава - скулптура, скица на решетка - парапет със самолетна перка; план - скица на селище на брега на р. Днепър /Киев/, изработени от Михайло Парашчук. София. Б. д. Оригинал. Паус. Молив. 6л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 116, 6л.
6. Анотация № 0323. Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К"... Скици от Михайло Парашчук на хан Крум, цар Симеон, цар Иван Александър, цар Калоян, цар Константин Асен. София. 02.01.1941. Молив. 1л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 51, 1л.
7. Анотация № 0324. Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К"... Скица на седяща жена от Михайло Парашчук. София. Б. д. Оригинал. Молив. 1л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 117, 1л.
8. Анотация № 0325. Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К"... Скици на мъж /л. 2, 3, 4, 5, 6/, скица на къщи и хора - улица /л.1/, изработени от Михайло Парашчук. [София]. Б. д. Оригинал. Молив. 6л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 118, 6л.
9. Анотация № 0326. Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К"... Тетрадка със скици на Михайло Парашчук и три народни песни, преписани от него. с. Белащица, Пловдивско. Б. д. Оригинал. Молив. Укр. ез. 5л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 120, 5л.
10. Анотация № 0327. Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К"... Скица на паметник на Симон Петлюра от Михайло Парашчук с негов автограф. София. 1926. Молив. Оригинал. Ръкопис. Укр. ез.1л.
ЦДА ф.1717К, оп.2, а. е. 46, 1л.

НОВОВЪВЕДЕНИЯ В МАТЕРИАЛНАТА КУЛТУРА НА СТРАНАТА:
/Ръкописни бележки на Цв. Пекарева/

1. Макети необходими в архитектурата
2. Съставни елементи и техническо изпълнение на:
   - Римо венецианска мозайка
   - Изкуствен гранит, мрамор, камък
     /до тогава материалите са внасяни готови от чужбина и специалисти изписвали отвън вечната мазилка „Teranowa”/
     /Създал с това нови занаяти и огромни икономии в строителството/
     Док. № 151 в сборника. Списък на творбите на Михайло Парашчук, изработени в България-София. 50-те, 60-те год. на XX в. Оригинал. Машинопис. Ръкопис.
     ЦДА ф.1717К , оп. 1, а. е. 61, л. л. 1, 2, 3, 7, 13.

Съставил Е. Хакова

Бележки

[1] Оригиналните списъци на М. Парашчук и Дмитро Степовик са публикувани в Глава III на настоящия сборник – Документи №№ 151, 152. Списъкът, който поместваме тук е изработен по списъци, документи, снимки, фактури, договори, протоколи, публикации в научния и периодичен печат и др., по- значимите от които посочваме след творбата. Най-богатият източник е личният архив на М. Парашчук, който са използвали Н. Труфешев, Д. Степовик, П. Атанасов и др. автори. След постъпването на архива в ЦДА са публикувани илюстровани каталози, научно-инвентарен опис на фонда, документални филми, статии, книгата на Д. Степовик и настоящия сборник. За някои творби не се намериха снимки или други по-убедителни сведения, освен споменаванията в писма. Други са в неизвестност или заличени, без да са документирани или са загубени, унищожени, въпреки, че скулпторът е в списъка на 200 български художници и скулптори, чиито творби са национална ценност и не могат да се изнасят в чужбина без специалното разрешение на Министерството на културата /„София. Галериите – програма и карта”, София. 9/1995. с. 22-23./

[2] В автобиографията си – Док. № 001, М. Парашчук пише, че остава в Лвив до края на 1906 г., където изработва бюстовете и фигурите, съхранявани в Лвивския държавен музей на украинското изкуство, след което заминава за Париж, а Дм. Степовик датира някои от тези творби от 1907 г. и 1908 г. като изработени в Лвив.

[3] Във фонда на скулптора ЦДА ф. 1717К, оп. 1, 2, 3, 4 –последният частен опис Е. Хакова, са запазени и др. публикации за Военната академия и за Министерство на отбраната.

[4] По думите на автора В. Жукивски, той не е посетил сградата, статията е написана по други публикувани материали, които той не посочва. Бел. Е. Х.

[5] Копия от маската се намират в частни колекции.

[6] Също

[7] Думи на Парашчук в посоченото изложение. От фактурите за получени пари за извършени от М. Парашчук скулптурни работи в Унгарската легация за периода 1949-1950 г. се вижда, че става въпрос вероятно за ремонтни работи или М. П. е работил и по новата сграда, преди тя да пострада от бомбардировките през 1943-1944 г.

[8] Пак там с. 164, сн. № 144 Снимка на скулптурна фигура “Дете със свирка”, изработена от Михайло Парашчук. София. 1949. 8/12 см. 1л. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 106, 1л.

[9] Разрушен август 1999 г. съобщение, публикувано в „Украйна прес”, бр. 8, год V, авг. 1999 г. , с.1.

[10] Снимката съм класирана грешно в а. е. за снимки и хелиографни копия за Ректората. Бел. Е. Х.

[11] Ф. 1717К, оп.1, а. е. 145 съдържа фактури за изплатени на М. Парашчук парични суми за изпълнени от него скулптурни работи – посочени са отделните елементи от пластичната украса на сградите. В списъка точно са цитирани изпълнените скулптурни работи.

[12] Същите и др. снимки, публикувани в книгите на Н. Труфешев и Дмитро Степовик се намират в личния фонд на М. Парашчук ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 70, 72л.- вж. по-горе цитирана анотация.

[13] Подпрозоречен декоративен релеф – два лъва, застанали срещуположно придържат книга, проект, изработен вероятно за НБКМ, Военната академия или сграда, която е строена за учебно заведение или библиотека. Вж. сн. № 30 в илюстрациите.

[14] Сградата беше основно ремонтирана след пожара на 26, 27 авг. 1990 г. Сега се ползва от Народното събрание и от ЦДА.

[15] Пожар на 18.12.2004 г.

[16] За изработнето на двата бюста на Д. Благоев в Глава III Док. № 117 „Изложение от Михайло Парашчук до секретаря на ЦК на БКП, Митко Григоров".ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 157, л. л. 1-3. А така също и Док. № 187 статията на К. Панева „Димитър Благоев – Дядо, основателят на партията, мислителят, ораторът", публикувана във в. "Димитровско дело". ЦДА ф.1717К, оп. 1, а. е. 49, л. л. 3, 4. Вероятно между Косена Панева и Д. Степовик има различие по въпроса кой от двата бюста е Д. Благоев-ораторът. Д. Степовик в книгата си под снимките и на двата бюста /с. с. 81 и 158/ пише „Благоев говори". Според мен № 3 по списъка е бюстът „Благоев-ораторът /говори/". Във фонд 1717К няма снимка на другия бюст, цитираният тук е от фонда на Петко Атанасов – ф. 1710К. Бел. Е. Х.

[17] Барелефът на М. Драгоманов, изработен от М. Парашчук изчезна – откраднат или прибран от неизвестни лица през септ. 2007 г. /според БУВести грешно 2008г./ Преди да бъде откраднат, барелефът беше боядисан с жълта бронзова боя. През септ. 2009г. скулпторът В. Рашидов направи репродукция на барелефа от камък, който е монтиран на мястото на оригиналния. „В София се проведе традиционна конференция за Драгоманов", информационен блок, изготвен от В. Жукивски, отпечатан в интернет бюлетина „Украински вести -Болгарські вести". 09.2009 г. Бел. Е. Х.

[18] Хакова Е. и В. Москаленко „НИО 1717К", с. 78 - 0468.III-3. "VII Обща художествена изложба", илюстрована статия - отзив от автор с инициали И. Б., снимка на бюст на Данаил Крапчев ("Една глава") изработен от Михайло Парашчук, отпечатана във в. "Зора" от 18.09.1933. София. Печатно. ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 66, 4л. А така също и 0469.III-3. Каталог от юбилейната изложба на Дружеството "Съвременно изкуство –1903-1933"- състояла се от 31.12.1933 до 14.01.1934 г. в София; списък на членовете на дружеството към края на 1933 г., между които и проф. Михайло Парашчук; списък на творбите, участвали в изложбата, между които бюст на Пшебишевски и бюст на Данаил Крапчев от М. Парашчук. София. 1933. Печатно. 1л. ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 192, л. 1. ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 114, л.1, 2 Д. Степовик в книгата си, цитирана по-горе, датира бюста 1935 г.

[19] Док. № 111 на настоящия сборник – заключение на вещите лица за приемане на бронзовата отливка на бюста... ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 128, л. 1. Бел. Е. Х.

[20] Не е намерена снимка на творбата.

[21] Не е намерена снимка на творбата.

[22] Творбата е изчезнала /По бел. на М. П.- бел. Е. Х./

Р Е З Ю М Е

У збірнику архівних документів відображене життя, творчість, а також багатопланова громадська й політична діяльність видатного українського і болгарського скульптора Михайла Паращука.

Представлені маловідомі матеріали біографічного характеру про ранні періоди життя і творчості у Львові, Кракові, Варшаві, Мюнхені та Парижі (майстерня О. Родена). Документи про перебування у таборах військовополонених Талергоф, Вецляр і Раштадт; про дипломатичну діяльність на посту представника Української Народньої Республіки у Прибалтиці; про роботу в якості уповноваженого Українського Червоного Хреста на Балканах на початку ХХ століття.

Найбільша частина документів стосується плідної творчої діяльності М. Паращука в Болгарії у 20-60 рр. минулого віку, яка багато в чому визначила сучасний архітектурний вигляд Софії та інших болгарських міст. Широко представлена діяльність української еміграції в Болгарії того часу, активним учасником й одним з провідників якої був художник.

До збірника також увійшли документи про митців, професорів, вчених, які емігрували з території України після 1918 року й залишили помітний слід в науці та культурі Болгарії.

Збірник розрахований на широкий загал істориків, філологів, студентів і всіх, хто цікавиться українсько-болгарськими історичними, культурними та науковими зв'язками в європейському контексті.

Р Е З Ю М Е

В сборнике архивных документов отражены жизнь, творчество, а также многоплановая общественная и политическая деятельность выдающегося украинского и болгарского скульптора Михаила Паращука.

Представлены малоизвестные материалы биографического характера о раннем периоде жизни и творчества во Львове, Кракове, Варшаве, Мюнхене и Париже (мастерская О. Родена). Документы о пребывании в лагерях военнопленных Талергоф, Вецляр и Раштадт; о дипломатической деятельности на посту представителя Украинской Народной Республики в Прибалтике; о работе в качестве уполномоченного Украинского Красного Креста на Балканах в начале ХХ века.

Наибольшая часть документов отображает плодотворную творческую деятельность М. Паращука в Болгарии в 20-60 гг. прошлого века, которая во многом определила современный архитектурный облик Софии и других болгарских городов. Широко представлена деятельность украинской эмиграции в Болгарии того времени, активным участником и одним из лидеров которой был художник.

В сборник также включены документы о деятелях культуры и науки, эмигрировавших с территории Украины после 1918 года, которые оставили заметный след в общественной жизни Болгарии.

Сборник предназначен для широкой аудитории историков, филологов, студентов и всех, кто интересуется украинско-болгарскими историческими, культурными и научными связями в европейском контексте.

S U M M A R Y

This collection of archival documents describes life, creativity and multifaceted social and political activities of a prominent Ukrainian and Bulgarian sculptor Mykhailo Parashchuk.

A little known biographical material about his early life and work in Lviv, Krakow, Warsaw, Munich and Paris (Auguste Rodin's workshop) is presented in this book. It contains documents about his staying in prisoner-of-war camps Talerhof, Vetslyar and Rashtadt, his diplomatic activity as a representative of the Ukrainian National Republic in the Baltics and a work as an authorized Ukrainian Red Cross representative in the Balkans in the early twentieth century.

Most of the documents highlight a fruitful creative activity of M. Parashchuk in Bulgaria during 20-60s of the twentieth century which has largely determined the modern architectural look of Sofia and other Bulgarian cities. The activities of the Ukrainian emigration in Bulgaria an active member and one of the leaders of which was an artist at that time are widely represented.

The collection also includes the documents about artists, professors, scientists who emigrated from Ukraine after 1918 and left its mark in the science and culture of Bulgaria.

The collection is intended for a wide audience of historians, linguists, students and anyone who is interested in the Ukrainian-Bulgarian historical, cultural and scientific relations in the European context.

БИБЛИОГРАФИЯ
И ПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА И АРХИВНИ ФОНДОВЕ

Глава първа

Документите, публикациите и библиографията във ф. 1717К, описи 1-4 Михайло Иванович Парашчук, ф. 1710К, оп. 1 Петко Калушев Атанасов.

Глава втора

Архивните фондове, от които са публикувани документи в сборника.

"Державний центр Української Народньої Республіки в екзилі ", статті і матеріяли", зредагували Любомир Р. Вильнар і Наталія Пазуняк; Інститут дослідження модерної історії України; Фундація ім. С. Петлюри в США, Видавництво "Веселка", Фундація родини Фещенко-Чопівських Філядельфія- Київ-Вашингтон. 1993.стр. 1-493.

"Малий словник історії України", колектив авторів, Головний редактор Світлана Головко; Рекомендовано Міністерством освіти України. "Либідь". Київ. 1997. стр. 1-462.

Д о б р и я н о в, Т о д о р "Българо-съветски дипломатически отношения 1918-1934. Документи. Международни отношения-1972.№1 С. 141.

П а н а й о т о в, П а н а й о т "Българо-съветски отношения и връзки. 1917-1923." София. 1982.

"Иван Шишманов. Дневник 1879 - 1927". Подготвили за печат Ива Бурилкова и Цочо Билярски. Издателски комплекс "Синева". София. 2003. 1-349 стр.

М о с к а л е н к о, В. А. "Нещо за историята, Украйна, България, ect….", предговор към "Украина История" от Орест Субтелни в превод на Пенка Кънева. София. 1995. Печатно. 1 – 632 стр.,1л.

П е н ч и к о в, К. "Българо-украински дипломатически отношения 1918-1919г." Българо- украински връзки през вековете. Научни изследвания. София. 1983. с. 255.

С у б т е л ь н и й, О р е с т "Україна. Історія"; видання трете, перероблене і доповнене; "Либідь". Київ. 1993. стр. 1-717.

Глава трета

Архивните фондове, от които са публикувани документи в сборника.

"Енциклопедия България", том 5. Издателство БАН. София. 1986. стр. 71.

"Енциклопедия на изобразителните изкуства, БАН, том II. София. 1987. стр. 322.

О н и с ь к і в, М и х а й л о "Михайло Парашчук - історія його життя або як він повертався в Україну", илюстрована студія і "Що я не сказав про М. Паращука у книжці, йому присвяченій" статия, отпечатана във в. "Вільне життя" от 14.11.1998. Тернопіль. 1998. Печатно. Копие. Укр. ез. 1 – 108 стр., 3 л.

П о п о в и ч, В л а д и м и р "Михайло Парашчук – 1878-1963", биографична статия със снимки на творби на скулптора-бюст на Васил Стефаник /1906/, "Робиня" от цикъла "Робство" /1906/, барелефи за Военната академия в София "Боят на Шипка", "Цар Симеон пред вратите на Цариград", надгробния паметник на Михайло Драгоманов, декоративна пластика за фасадата на Ректората на СУ "Кл. Охридски" /1950/; Накладом Відділу ОМУА у Філядеьлфії. 1967. Печатно. Укр. ез. 1- 15 стр. 1 л.

С т е п о в и к, Д. В. "Болгарське образотворче мистецтво 1878-1978", статия за творчеството на Михайло Парашчук и снимки на негови творби- бюст на Михайло Драгоманов-1959; бюст на арх. Ганев-1937; бюст на Димитър Благоев-1922 г.; "Глава на момче"- 1920г.; АН УССР Институт Искусствоведения фольклора и этнографии им. М. Ф. Рылського, Видавництво "Наукова думка". Киев. 1978. Печатно. Укр. ез.1 – 256 стр.1л.

С т е п о в и к, Д м и т р о “Українська мистецька класика. Болгаристика; Бібліографічний покажчик; с бележки от автора за Михайло Парашчук и Михаил Ростовцев; Добровільне товариство любителів книги Української РСР, Секція книгознавства Сумський клуб екслібристів та любителів графіки. Київ. 1988. Печатно. Укр. ез. стр. 1-58. 1л.

С т е п о в и к, Д м и т р о “Скульптор Михайло Парашчук, життя і творчість”, монография; със специална страница с посвещение на ГУА при МС и ЦДИА на България и на Емине и Дженгиз Хакови от автора. Видавництво Канадського Інституту Українських Студій Альбертський Університет, Едмонтон – Торонто - Київ.1994. Печатно. Укр. ез. 1 – 230 стр.1л.

Т р у ф е ш е в, Н и к о л а й К. “Монументалните изкуства и архитектурата в България”, монография ; Техника. София. 1968. стр. 1-275, 3 приложения.

ЦДА ф. 133 Съюз на българските художници

Глава четвърта

Архивните фондове, от които са публикувани документи в сборника и анотации в каталога за украинската емиграция с автори и съставители В. Москаленко и Е. Хакова.София, 2000.

“Бялата емиграция в България”, материали от научна конференция. София. 23 и 24 септември 1999 г.; Институт по история на БАН; ИК “Гутенберг”, София. 2001. стр. 1-455.

Д а с к а л о в, Д о н ч о “Бялата емиграция в България”, монография, Университетско издателство “Св. Климент Охридски”. София. 1997. стр. 1-181.

Д о ц е н к о, О л е к с а н д р “Літопис Української революції – Матеріяли и документи до історії Української революції 1917-1922 том II, кн.4 /печат на УКО в България-София и автограф на Шиманський/; 1917-1923 том II книга 5 /печат на УКО в България-София/, монография. Киев-Лвив. 1923, 1924. Печатно. Укр. и пол. ез.-ци. 1-365стр., 1-404стр.;

К ь о с е в а, Ц в е т а н а “Руската емиграция в България”, монография; Международен център по проблемите на малцинствата и културните взаимодействия. София. 2002. стр. 1-591.

P o d a n ý, V á c l a v a H a n a B a r v í k o v á & k o l e k t i v “Ruská a ukrajinská emigrace v Československé republice 1918-1938”, přeled archivní fondů a sbírek uložených v České republice. Prāce z dějin České Akademie véd studia historiae Akademiae Scientia rum Bohemicae, Archiv Academie véd České republiky. Praha. 1996. стр. 1-106.

П а в л е н к о, В і к т о р і я “Українсько-болгарські взаємини 1918-1939 рр.”, монография. Інститут Історії України НАН України 1995.Київ. Посвещение на Серий Страшнюк от автора. Ксерокопие.

П а н ч е в, Д и м и т ъ р П. “Български периодичен печат 1844-1944”, анотиран библиографски указател, 3 тома; Издателство “Наука и изкуство”. София. 1962, 1966, 1969.

П і с к у н, В а л е н т и н а “Українська еміграція у Туреччині /20-ті роки XX ст./”, статия, стр.225-230; Дмитро Степовик “Туреччина й ісламський світ в українській гравюрі XVII столітті”статия стр.317-320, отпечатани в “Україна – Туреччина: минуле, сучасне та майбутне”, /”Ukrayna - Tü rkiye: Geçmiş ve gelecek”/, /”Ukraine and Turkey: Past, Present and Futur”/, збірник наукових праць; Посольство Туреччини в Україні, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології, Центр українознавства, Іститут міжнародних відносин, Інститут археографії та джерелознавства імені Михайла Грушевського НАН України; стр. 225-230. Київ. 2004. 629стр.

С е р к е д ж и е в а, полк. Н. Историческа справка за дейността на белоемигрантите и техните организации в България /1921-1944г./- част II Украински организации /с.с. 101-115/. АМВР. София 06.02.1970.

S l á d e k, Z. , L. Běloševská a kolektiv autorů k dějinam ruské a ukrajinské emigrace v Československé Republice (1918-1939). Документы к истории русской и украинской эмиграции в Чехословацкой Республике (1918-1939). Slovanský ùstav AVČR Euroslavica. Praha.1998. стр. 1-337.

С п а с о в, Л ю д м и л "Врангеловата армия в България 1919-1923", монография, Университетско издателство "Св. Кл. Охридски". София. 1999. 1-243стр.

С т а н ч е в, М и х а и л "Д-р Кръстьо Раковски-държавник, политик, дипломат", монография. Академично издателство "Марин Дринов". София. 2004. с.1-314.

Глава шеста

ЦДА.ф.1635К "Юрдан Николов Пекарев" описи 1-3., ф. 1717К, описи 1-4.

Глава седма

Каталог и плакати от документално-художествената изложба "Михайло Парашчук - живот и творчество" авторски екип Емине Хакова, Николай Бошев, Цветана Кьосева, консултант Виталий Москаленко, организирана от Посолството на Украйна в София, ГУА при МС, ЦДА, Музей "България и славянският свят", филиал на НИМ, Художествена галерия, Сливен, Националната художествена галерия, Международна фондация "Европейски форум", Съюза на архитектите в България и фамилия Пекареви. София. окт-ноем. 1995. Оригинал. Печатно. 15л.

"Михайло Паращук"- бібліографічний та документальний покажчик; Державний Архів Тернопільської області, Тернопільска Державна областна універсальна наукова бібліотека. 1999. Печатно. Укр. ез. 1 –31 стр., 1л.

К о ц е в а, О л е н а, В а с и л Ж у к и в с к и „Украинската диаспора в България", статия, отпечатана в сп. „Европа", двумесечно издание за култура и социална политика, София, бр.1, 2014, с. 24-25. /Броят е посветен на Украйна и българо-украинските връзки, съдържа статии от министъра на ВнР, А. Дешчиця, украинския посланик Микола Балтажи, Пламен Бобоков, почетен консул на Украйна в България и др./

М о с к а л е н к о, В и т а л и й и Е м и н е Х а к о в а "Украинска емиграция в България след Първата световна война", документален каталог, издание на ГУА при МС, ЦДА и посолството на Украйна в България. София. 2000. Печатно. стр. 1-151. 1л.

Х а к о в а, Е м и н е и В и т а л и й М о с к а л е н к о НИО /описи и документален фонд/

Х а к о в а, Е м и н е Инвентарен опис 1710К /опис и документален фонд/

Х а к о в а, Е м и н е Инвентарен опис Юрдан Пекарев 1635К /описи и документален фонд/

Ж у к и в с к и й, В а с и л "Следа. Един ваятел на парадното стълбище", илюстрована статия /снимки на скулптора, на централния вход на СУ и на колона с капител от НБКМ/ отпечатана в сп. "Български войн", издание на Министерството на отбраната, год. LXVI, бр.8, 2005г. София. Печатно. Стр. 1-52.

Глава осма

Документите и публикациите в личните фондове на Евгений Петрович Вашченко, Анна Митрофановна Воробьова, Юрий Порфирович Захарчук., инж. Иван Яковлевич Кондратенко, Вадим Вадимович Лазаркевич, Михаил Миронович Малецкий, Яков Самойлович Петренко, Проф. Мхаил Георгиевич Попруженко, Георгий Константинович Рапопорт, Александр Леонидович Ратиев, Николай Евгениевич Ростовцев, Дмитрий /Дмитро/ Илич Шелудько.

Белая эмиграция в Болгарии 1918-1945, том первый "Князь Александр Ратиев. То, что сохранила мне памят", спомени, съставители Ганка Рупчева, Лизбет Любенова, Цветана Кьосева, Нина Дачева. Издателство СУ Св. Кирила Охридского. София. 1999. стр. 1-684.

С т а н ч е в, М и х а и л Г. "М. Г. Попруженко-страницы жизни и творчества", статия /122-135 стр./ отпечатана в "Болгарский ежегодник", том I. Межрепубликанская научная ассоциация болгаристов. Украинский научный центр. "Наука искусство". НАНУ. Харьков. 1944. стр. 1-287.

ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ

А

Абрамов, проф. 588[1].
Авакум, протопоп 615.
Аврамов, Рубен 163, 165, 177, 428, 437, 560.
Агаронян, Григорий 594.
Агата /Agathe/, г-ца 084.
Адам, Адолф Шарл 565.
Адіасевич, Олександер 093.
Аксельрод 402.
Аладжем, Нисим 114.
Алборн, Едуард 592.
Александр IV, руски император 601
Александров, Тодор 518.
Алексеев, С. С. 601.
Алексиев, Райко /Щурец/ 005, 225, 360, 371, 509, 513, 551, 562.
Алекси, руски патриарх 601.
Алкалай, полк. 114.
Алтшулер /Альтшуллер/ 632.
Алтъм Баев 052.
Алтънова, 329.
Амполский /Ампольсский/, Иван 198.
Анастасов, проф. Ст. 276.
Ангелова, Марияна 510.
Ангел, бай 592.
Ангелов, Божан 033.
Ангелов, Е. 062.
Андреев, Александър 174, 513, 560.
Андреев, арх. П. 169.
Андреев, инж. П. 151.
Андрей, презвитер 271, 272.
Андрієвський, Б. 190.
Андрієвський, В. 253.
Андриевски /Андрієвський/, Дмитро 260.
Андриевски /Андрієвський/, Юрий /Юрко, Георгий/ 200, 330, 331, 337, 338.
Андрієнко, О. 190.
Андріясевич, А. Б. 255.
Анев, В. 193.
Анев, Никола 210, 214.
Антовт, цар 155.
Антонов, Иван 172.
Антонов, Петър 300.
Антонович, Дмитро 041.
Априлов, Васил 155, 370, 382, 623.
Арахангел, св. 642.
Аргирова, Елена 282.
Аргиров, Петър 285.
Аргиров, Христо 285.
Арнаудова, Цветана 378.
Арнаудов, проф. Михаил 005, 010, 013, 017, 018, 020, 032, 041, 151, 152, 163, 167, 185, 200, 204, 223, 225, 242, 257, 258, 260, 309, 335, 347, 355, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 374, 380, 382, 384, 385, 386, 399, 400, 401, 402, 459, 488, 489, 509, 513, 530, 537, 543, 551, 559, 560, 562, 659.
Архипенко, Александр /Олександр/ 405, 464.
Аспарух, хан 013, 030, 031, 032, 183, 188, 513.
Асьова, Бойка 537.
Атанасова, Е. 004.
Атанасова, София /Софка/ 455, 458, 459.
Атанасов, Георги 158, 160, 513.
Атанасов, Кирияк 119.
Атанасов, Петко Калушев 008, 009, 013, 014, 015, 017, 019, 020, 022, 023, 026, 027, 028, 029, 030, 032, 102, 150, 181, 188, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 465, 466, 469, 470, 471, 473, 475, 477, 479, 480, 484, 485, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 505, 506, 507, 509, 515, 519, 560.
Атанасов, проф. А. 601.

Б

Бабийчук, 445.
Бабкин, Тодор /Фьодор/ Е. 298.
Бабочкин, Б. 565.
Багаров 079, 084.
Багряна, Елисъвета 509, 513, 551.
Бадев, Йордан 229.
Баджов, Ст. 158, 513, 601.
Баев, Стоян 560.
Бажан, Микола 507.
Бажанский 191.
Базанов, проф. Иван Александрович 639.
Бай[дак] вж. Байдак, Николай Николаевич
Байдак, Николай Николаевич 190, 220.
Байдак, Екатерина Иванова 220.
Байков, проф. Александър Александрович 592.
Байрамов, Дочо 437.

[1] А) Цифрите след имената са поредните №№ на документите в сборника и или анотациите над тях, в които те се срещат един или повече пъти.

Б) Неразчетените докрай поне по едно име от подписите не са включени в показалеца.

В) В покалеца не са включени имената от бележките към документите в края на всяка глава.

Бакалски, Димитър 646.
Бакунин, София Маркова 225.
Балабанова 046.
Балабанови 281, 323. Кочерин.
Балабанов, Никола 077, 105, 357, 347, 360, 386.
Балалчев, Методи 513.
Баламезов, Тихон Г.. 054, 069, 080.
Баларева, Василка /Васка/ 162, 513.
Балевски, акад. Ангел 466.
Балкан /псевдоним/ 327, 342.
Балканджиев, инж. Росен 591.
Балтаджиев, арх. Христо 124, 125.
Балтова, Елена 575.
Барабаш, проф. 001, 170, 183, 513, 538, 560.
Барановски, Владислав 032, 151, 152, 225.
Баранski/й/, Сабин 001, 032, 183, 185, 475, 513, 538.
Барков, Васил 549, 551, 553, 554.
Барухов, арх. 114.
Басанов, д-р Борис 114.
Батаклиев, проф. И. 251, 374.
Батрак, Карп /Карло Батрал/ 204, 206, 211.
Батуев, проф. 654.
Бачинска-Парашчук, Анна 002, 408.
Бачинский /братя–неуточнен брой; вероятно Евген и Иван/ 230.
Бачинський, Евген 041, 259, 499.
Бачинський, Иван /Іван/ 041.
Башев, Иван 171.
Бацман, Григор/ий/ /Грицко/ Прокопович 198, 206, 220, 291, 292.
Бебенов, Димитър 540.
Белаш, Иван Миронович 281.
Белашов, Лука В. 102.
Белинский, Висарион Григориевич 489.
Белковски, арх. Станчо 114, 151, 187, 188, 189, 513.
Белопитов, Никола 592.
Бенковски, Георги 601, 602, 605.
Бенуа, Александър 573.
Бенучи, Лаура 032, 151.
Береза, М. 340.
Берков, Ал. 643.
Беров, проф. Любен 526.
Берчак, Володимир 019.
Бетховен, Лудвиг ван 013, 032, 153, 437.
Бехар, Марко 646.
Бешков, Илия 433.
Бжозовска 183.
Bijan 084.
Білик, Н. 346.
Биловус, Иван 198.
Билярски, Цочо 515.
Бирюков 012.
Бицилли, проф. Петр 449, 625.
Благоев, Димитър 001, 015, 030, 031, 032, 033, 034, 115, 116, 117, 151, 152, 159, 165, 169, 170, 171, 172, 174, 178, 182, 183, 184, 186, 187, 188, 189, 229, 422, 425, 426, 427, 428, 429, 447, 449, 464, 465, 477, 508, 510, 513, 530, 537, 560, 562.
Блажко, П. 200, 223, 317, 335.
Блек, Михаил 594.
Близнаков, Д. 629.
Блох, Леонора 462.
Бобровски, ген. майор Борис 050.
Бобчев, д-р Никола 316.
Бобчев, проф. Стефан 197.
Боганец 190.
Богданов, проф. Георги 158, 160, 602, 647, 649.
Богдановский /Богдановський/, И. 190.
Боголюбов, 259.
Богомолец, Вадим 093, 255.
Богорский, дякон 154.
Богун, М. 041.
Боднар, Василий Петрович 451.
Божинов, ? 457, 459.
Божинов, Александър 158, 513.
Божков, Атанас 440, 465.
Бойко, В. 190.
Бондар, Григорий 223, 324.
Бондарева, Д. 325.
Бондаренко, Г. 337.
Бондар, М. 234.
Бондарчук, Н. 298.
Боневски, Петко 140.
Бопье 632.
Борил, цар 621, 624.
Борис, митрополит 261.
Борис I, княз 043,188.
Борис III, цар 013, 347, 587, 592, 609.
Борисевич, Й. 324.
Борисов, Ангел 274.
Бортник, П. 206.
Боршчак /Борщак/, Илко /Илья/ 462.
Босолов, арх. Стоян 128, 162, 172.
Ботева, Таня 548.
Ботев, Христо 013, 019, 030, 031, 032, 041, 151, 153, 169, 170, 183, 184, 185, 457, 543, 560, 562, 601, 603.
Бошев, Николай 513, 537.
Бояджиев, арх. Иван 145, 147.
Бояджиев, ген. Климент 518.
Бояджиев, д-р Д. 664.
Брагин, С. 632, 633.
Браунер, Александр А. 007.
Брашковски, Яков 223.

Бриддзински 183.
Брокхауз 615.
Брънкова /Брън/а/кова, Ваня Ал. 599.
Брюлов, проф. Карол, 154.
Брюхатов, Д. А. 255.
Будев, Ангел 168, 433.
Будевска, Адриана вж. Ганчева-Будевска, Адриана
Будкевич, Іван 188.
Буздалин 067.
Бузиновський, В. 185.
Букарева, Лидия 511.
Буков, Т. 586.
Булба, Тарас 598.
Бунин, Иван Александрович 566.
Бурдел, Антоан 001.
Буренина, Елизавета Василевна 635.
Бурлива, К. 190.
Буров, Атанас 203.
Буряк, Ом.[елян] 206.
Бутенко 255.
Бутков, 370, 382.
Бутко/в/, Павел 190.
Бърджок, 598.
Бързицов, Христо Димитров 229.
Бъчваров, Недялко 122.
Бъчваров, Стоян 377.
Бюлов, фон 573.

В

Вагнер, Ханс 005, 007, 223, 225.
Вазов, Владимир 578, 581, 583.
Вазов, Иван 080, 094, 194, 347, 371, 457, 596, 623.
Валев, Валентин 560.
Валеревский 001.
Вальдманов, Др. 110.
Вапцаров, Никола 019, 457, 560.
Вара, С. 565.
Варненчик /Варненьчик/, Владислав 032, 151, 185, 189, 562.
Варяница, Д. 206.
Васев, Ст. 427.
Васецкий, Александър Степ/ф/анович 224, 264, 265.
Василева, М. 191.
Василева, П. 378.
Василев /Василиев/, Асен 650.
Василев, Владимир 347.
Василев, Григор 203, 225, 239, 513.
Василев, Крум 024.
Василев, проф. Марин 172.
Василев, Стоян 158, 160, 513.
Василев, Т. 642.
Василиев, М. 104.
Василко, фон М/Н/икола/й/ 183.
Васильов /Василиов/, арх. Иван 032, 151, 165, 175, 181, 183, 187, 188, 189, 513, 530, 551, 560.
Васько /Василев/, Григорий 224.
Васюта 190.
Ватев, проф. д-р Ст. 335, 353, 386, 392, 394.
Вахтангов, Евгений Багратионович 565.
Вачева, Албена 560.
Вашченко /Ващенко/, Евгени Петрович 463, 563, 564, 565.
Вашченко /Ващенко/, Михаил 233, 234, 354.
Везенков, Е. 630.
Венев, Стоян 160, 601.
Вейнберг, Н. 663.
Величков, Константин 560.
Велчев, Дамян 399, 573.
Венедиков, Петко 142, 144.
Венелин, Юрий 013, 015, 018, 021, 031, 032, 043, 155, 183, 187, 188, 366, 370, 380, 381, 382, 401, 428, 437, 439, 560, 621, 623.
Венецианов, 154.
Венден, Г. 581.
Венцель, проф. 001, 030, 032, 183, 407, 513, 537, 538, 539.
Вепен 321.
Вербева, Валя 573, 574, 575.
Вербецький, П. 255.
Верешчагин /Верещагин/, Василий Василиевич 601, 605.
Верле, проф. Шарл 001, 030, 032, 170, 183, 513, 535, 538, 539, 560.
Вертелецький, Герасим 190, 198.
Верховінец, В. 191.
Веселовский /Веселовський/, Сергій 092, 093.
Вешин, Ярослав 171, 183, 560.
Виденов, Жан 526.
Війт 280.
Вилинский, Сергий /Сергей/ Григориевич 559, 566, 567.
Винавер 626.
Винниченко /Вінниченко/, Володимир 027, 041, 043, 083, 084, 230.
Винчи, Леонардо да 650.
Вітачек, майор 311.
Вишински, Иван 155.
Владигеров, Панчо 369, 509, 513.
Владимир 155.
Владимир, Велики княз св. 043, 048, 155.
Владимирова, Кр. 508.
Влаевски / Влаєвський/, полк. о. з. 350.

Влайков, Тодор 032, 041, 371.
Власенко, Павло 340.
Вовк, С. 190.
Вовчок, Марко /Вилинска, Мария Алек-Сандро/и/вна/ 043, 155, 663.
Воденичарова, Н. 191.
Воденичаров, арх. Иван 122.
Войт, Аврам 340.
Волков 043.
Волков, доц. 567.
Волков, Л. М. 007.
Володин 327, 330.
Волошин 222.
Волошин, Г. Ф. 625.
Вонарх-Варнак, Ів. 323.
Воробьова, Анна Митрофановна 572, 573, 574, 575.
Воробьов, Александр 511, 514, 515, 520, 521, 524, 525, 526.
Воробьов, проф. Владимир 568, 569, 570, 571.
Воронова, Елена 573, 575.
Врангел, ген. Петр 064, 065, 066, 067, 101, 190, 202, 254, 255, 320, 666.
Вревская, Юлия 601, 605.
Вуйцик /Вуйцек/, Станислав 001, 030, 032, 183, 538, 539.
Вутов, Петър 446.
Высокович, проф. В. К. 653.
Вълев, Валентин 171.
Вълков, Павел 162, 513.
Вълчанов, Иван Петров 158, 160.
Вълчев, Вълчо Койчев 548.
Вълчо, хаджи 644.

Г

Гаас, В. 340.
Габе, Дора 347.
Габровски, Никола 033.
Гаврийски, Д. 449.
Гаврийски, Светослав 556.
Гавриленко, Олександер 343.
Газикалович, арх. Ст. 151.
Гайдим, Павло 204, 215.
Галанин, Т. 412.
Галька /Галько/, А. 346.
Гандев 377.
Гандева, г-жа 377.
Ганев 109.
Ганева, Душка 601.
Ганева, Мария 603.
Ганев, арх. Иван 152, 187, 188.
Ганев, Венелин 560.
Ганна, Евген 398.
Ганчева-Будевска, Адриана 086, 357.
Ганчев, Васил 013, 172, 430.
Гармаш 255.
Гасенко, Жорж /Георгий / де 152, 247, 513, 514, 562.
Гацев, Николай 531, 532.
Геков, Ив. 312.
Ге, Николай 171.
Генов, К. 303.
Генов, Н. 423.
Генов, проф. Г. 360.
Генчева, Любов 517.
Георгиева, Мара 170, 172, 437, 560.
Георгиев, Господин 646.
Георгиев, Кимон 399, 592.
Георгиев, подполк. Д. 302.
Георгиев, Стефан 508.
Георг VI крал 587.
Герасимов, арх. П. 180.
Герасимов, проф. Александр Михайлович 126.
Гербел 656.
Гергель, Иван 337, 352.
Гергинов, Кръстьо 511, 515.
Гери /Хери/, [Маврикий] 096, 098.
Геркмін, Ліон 037.
Геров, Найден 587, 601, 603.
Геродот /Херодот/ Дмитро 320.
Гершон, д-р Хаил 114.
Гешев, Н. 221.
Гимюш, Генадий 528, 535, 536, 537, 551, 553, 554.
Гимюш, Людмила 552, 554.
Гиновски, В. 605.
Глазков, Михаил Г. 298, 299, 305, 334.
Глински/й/, Николай 160, 642.
Глория Иван 223.
Глушко 280,
Гнусицький, А.С. 255.
Говдя, Пьотр Иванович 447, 468.
Гогол, Николай О. 043, 565, 663.
Гойденко 223.
Голдобина, Маруся 325.
Голдобиній, А. 325.
Голдобинов, В. 325.
Големинов, Марин Петров 565.
Гольстейн 499.
Гомберґові, А. 325.
Гомзин, Борис 497.
Гомейер, фон 255.
Горанов, арх. проф. Тодор 032, 151, 152, 169, 174, 175, 513, 560.
Горбан, Мариян 548.
Горбатенка, Г. 324.

Горемикин, М. І. 255.
Горянив /Горянів/, Гнат 337.
Горячко, Лидия 461.
Гочева, М 649.
Гочев, М. 378.
Гошев, проф. Иван 649, 650.
Грабовски, Павло 013, 015, 032.
Грабовски, проф. Тадеуш Станислав 032, 151, 152, 473, 492, 493, 562.
Граиф 175.
Гранитски, Иван 527.
Грашнов, Марин 123.
Гребинка, 154.
Греков 012.
Григоріїв, Михайло 340, 341.
Григорович, Александър Николаевич 592.
Григорович, Васил 154.
Григоров, Митко 116, 428, 429, 430.
Грінберг, З. 190.
Гричинин 223.
Груев, ген. 048.
Грує́в, П. 347.
Груздев, проф. Викториан Сергеевич 566.
Грушевский, Михайло 043, 335, 397.
Грую, поп 601, 603.
Гръбчев, полк. Димитър 123.
Грънчаров, В. 121.
Губ, А.[.лекса /ей/] О[лекса/ей/] 337, 338.
Гулай, Диомид П. 195, 200, 221, 222, 223, 226, 293, 294, 295, 296, 357.
Гулак-Артемовски, Семён Степанович 191.
Гуліян, Е. 190.
Гура, Иван 198.
Гурко, ген. Йосиф В. 627.
Гур”ян 190.
Гусаков, 592.
Гусак, Юрко 340.
Гутенберг, Йохан 032, 151, 562.
Гълъбов, Ф. 050.
Гърнев, Кочо 158, 513.
Гюдженов, проф. Димитър 158, 160, 647.

Д

Давид 513.
Давиденко, С. 190, 264.
Давидов, д-р Д. 114.
Далчев, проф. Любомир 126, 127, 129, 130, 170, 172, 175, 437, 441, 466, 467, 537, 543, 551, 560.
Дамянов, Райко 123.
Даневичев, В. 325.
Данилевски, проф. В. 653.
Данчев, арх. 114.
Данчев, Ефтим 634.
Дарджалиева, Кира Георгиевна 626.
Даскалов, Райко 152, 513, 537, 562.
Дафинов, майор Д. 302.
Даце, Борис 594.
Дедев, Рад 032, 151, 152, 183, 188.
Декальчук, Арсен 343.
Делиминков, Сашо Ст. 508.
Делчев, Гоце 032, 152, 170, 473, 510, 513, 537, 560, 562.
Дельвиг, Сергій 037.
Демайо, Алфред 114.
Деменко, М. 340.
Дементюк, Владимир Василев 328.
Денев, Борис 158, 513.
Деникин, А. И. 067, 076, 320, 626, 666.
Дерий 190.
Деркач, В. 190.
Дертлиева, Ася 575.
Дешев, Иван 573.
Дешов, Иван 548.
Джебаров, Никола 658, 660, 662.
Джиков, инж. Алекси Ал. 133, 134.
Джуров, Б. 276.
Дзвигова, г-жа 084.
Диков/ Діков/, 369.
Диков, ген. Дико 414.
Дикун, В. 190.
Димитров, Асен 372.
Димитров, Б. 004.
Димитров, Георги 001, 030, 031, 032, 034, 115, 116, 117, 122, 123, 129, 151, 163, 165, 170, 172, 174, 178, 183, 186, 187, 188, 189, 422, 426, 428, 447, 449, 467, 468, 513, 537, 551, 560.
Димитров, Димитър 602.
Димитров, Емил 536.
Димитров, Любомир /Любен/ 119, 126, 127, 129, 130, 158, 160, 172, 175, 182, 466, 467, 513, 537, 551, 560.
Димитров - Майстора, Владимир 433.
Димитров, Никола 658, 662.
Димитър, Св. 644.
Димов, инж. проф. Васил 138, 144, 147, 148, 149, 560.
Димчева, Наташа 517.
Динеков, доц. Петър 624.
Динков, Д. 586.
Динова-Русева, Вера 565.
Дионисий 472, 474.
Дмитриев, Оренбургски 601, 605.
Дмитри/й/ /Димитър/ отец 311, 327, 330, 352.
Дмитрук, доц. 401.
Добревски /Добреску/, Мирчо - псевдоним на Прокоровски 223, 225.

Добринов, Александър 158, 513.
Доброволский, 190.
Добролюбов, Николай Александрович 656, 663.
Довженко, Александр 013, 015, 032.
Догиел, проф. 654.
Додул, Йоаний 048.
Дойнов, проф. Стефан 511, 512, 515, 521.
Доков, инж. Мирчо 174.
Доков, Крум Д. 568.
Долапчиев, проф. Никола Георгиев 105.
Долоня, К. 190.
Долотова, Н. 636.
Домбчевски, /Домбчевський/, д-р Роман 036.
Донев, Бочо 158, 513.
Донев, Георги 142, 143.
Донев, д-р Ст. 567, 569, 570.
Донков, Стоян 174, 513, 560.
Донцов, Дмитро 084.
Доре, Густав 598.
Дорошенко, Володимир 041.
Дошеренко, Екатерина П. 468.
Дорошенко, П.[етро] 311.
Дорошенко, С. 190.
Доспевски, Станислав 188.
Драганов, Георги 540.
Драгойчева, Цола 490.
Драгоманова, Людмила 015, 404, 557.
Драгоманов, Михаил /Мика/ Свитозарович 079.
Драгоманов, Михайло /Михаил/ Петрович 008, 013, 014, 015, 016, 017, 018, 021, 026, 027, 029, 030, 031, 032, 033, 041, 043, 075, 077, 079, 089, 090, 150, 151, 152, 153, 155, 169, 170, 183, 184, 185, 187, 188, 194, 259, 323, 335, 347, 359, 361, 391, 397, 401, 402, 404, 428, 437, 439, 445, 447, 455, 459, 473, 481, 485, 488, 489, 490, 493, 497, 498, 499, 501, 502, 503, 506, 513, 525, 527, 530, 541, 542, 552, 556, 557, 560, 562.
Драгоманов, Свитозар /Зоря/ 079, 080, 084.
Драгомирецки/й/ /Драгомирецький/, Васил 038, 048, 049, 050, 061, 078, 080, 086, 087, 089, 090, 190, 194, 323.
Драгомиров, ген. 601, 603.
Драгунців, М. 190.
Дражева, Боянка Кирилова 533.
Драйфус, кап. 171, 439.
Драч, Иван 535.
Дринов, Марин 621, 623.
Дробаха, 223, 346.
Друмев, Васил 623.
Друмев, Красимир 031, 539.
Дубак, І. 190.
Дубовик, арх. Александър 131, 132, 133, 134, 151, 169, 174, 175, 183, 441, 442, 513, 530, 560.
Дуганова 172.
Дудко, О. 337.
Дудник, К. 190.
Дудулов, Атанас 111.
Дуке, Леонора 357.
Дукелски/й/ /Дукельський/, Євген 405.
Дупаринов, Спас 067, 068, 069, 070.
Дуркот, А. 404.
Душко, Владимир 190, 206, 209, 220.
Душко, Стоянка Петрова 220.
Дыхнов, Н. 413, 470, 471, 472, 473, 474, 476, 477, 478.
Дюкмеджиев, Любен 171.
Дюлфер, арх. проф. 151, 165.
Дягилев, 573, 574.

Е

Евдокия, княгиня 048, 347.
Евен 203.
Евсиков /Євсіков/, Иван М. 297, 298.
Евтимий, патриарх български 621, 624.
Евтимов 511.
Евтимов /Ефтимов/, Георги 158, 180.
Евтимов /Ефтимов/, Йордан 560.
Евтушенко, Евгений Александрович 455.
Ейлер, А. А. 625.
Екатерина Велика, руска императрица 395.
Енгелхарт /Енгелгарт/– Дитерко 154.
Енгибаров, д-р Андреас 531, 532, 534, 535, 552.
Енджеевич, Ежи 022.
Енев, Р. 024.
Елин Пелин /Димитър Стоянов/ 587.
Елияс, Жак 114.
Епелбаум, д-р 114.
Єрманов, Д. Н. 255.
Ермоленко, Георги 229.
Єрмощенко 067.
Есауленко 229.
Ефрон, 615.
Ефремов, Сергей Александрович 043.
Ешкенази-Алфандари, Ели 114.

Ж

Жалоба, Леонид Павлович 223.
Ждановски, Андрей 594, 642.
Жекова, Антоанета 524.
Жекова, Мария Якова 618.
Жеков, ген. Никола 041, 151, 513, 530.
Желев, д-р Желю 526.
Желязков, Господин 601.
Желязков, д-р 105.
Жеребко, Федир /Фьодор, Теодор/ 200, 222, 223, 295, 296.

Живкова, Людмила 471, 474, 478, 494.
Живков, Живко 173, 177, 460.
Живков, Тодор 448, 474, 477, 540.
Жиленко, Екатерина Ивановна 635.
Жинзифов, Райко 043, 155, 656.
Житецкій, Павел Игнатьевич 043.
Жук, Андрій 041.
Жукивски/й/, Василь /Василий/ /Тарас Булба/ / Иван Котуш/ 509, 526, 527, 528, 536, 548, 553, 554, 556, 557, 560.
Жук, М. 190.
Жуковски 154.
Жуковский 567.
Жулиен, Рудолф 538, 539.
Жумилин 190.
Жупанович, проф. Нико 388.
Журавленко, В. 190.

З

Забєлло /Забелло/, Микола 253.
Забрански, Ф. У. 605.
Завялов, /Завьялов/ проф. Василь Василиевич 095, 096, 097, 098, 203, 576, 577, 612, 639.
Загоров, Ст. 313.
Загороднюк, Владимир 026.
Заєць 280.
Залески, Богдан 155.
Залуговски, Алекси Николаевич 007, 264, 265.
Замурко, В. 190.
Занков, Александър 119, 172, 573, 574, 575.
Занков, Огнян 574.
Занков, Орлин 574.
Заремба, С. 191.
Заржалов /Завджалов/?, Димитър М. 007.
Зарицкий, Митрофан 266.
Заславски, Давид 014, 498, 500.
Затонський 067.
Захариев, арх. Асен 174.
Захариев, проф. Васил 158, 160, 513, 642, 644, 649.
Захарчук-Герова, Алла Юриевна 586, 587.
Захарчук, Зинаида Феодоровна 585.
Захарчук, Юрий 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587.
Зембжуски, [Владек] 151.
Зембжуски, Владислав 229.
Земенко, Михаил 204, 206, 207, 208, 218.
Зибрански, Фриц Улбрих 601.
Зинченко,Тодор П. 298.
Златарева, д-р Вера 141, 142, 144, 145, 147, 149.
Златаров, проф. Асен 105, 454.
Златарски, проф. Васил 566, 567, 623.
Златева, М. 378.
Златев, арх. Васил 124, 125.
Златев, арх. Петър /Пецо/ 151, 174, 513, 560.
Златев, арх. Тодор 169, 174, 175.
Зленко, Петро 248.
Зограф, Захари 644.
Золотаренко, Владимир 222, 223, 296.
Зорина, С. П. 191, 306.
Зоря вж. Драгоманов, Свитозар.
Зуб, Григорий Хрисанович 190, 204, 220.

И

Иван, Войвода 154.
Іван, Д. 190.
Иван, Дякон 155.
Иваненко, Борис 511.
Иваненко, Оксана 518.
Іванців, Є. М. 404.
Иваничук, Роман 015, 019.
Іванов, А. 067.
Иванова, Димитрана /Димитрина/ 347.
Иванова, Екатерина И. 191, 220.
Иванов, арх. Йордан 143, 162, 165, 560.
Иванов, 010.
Иванов 386.
Иванов, Борис 646.
Иванов, Вичо 560.
Иванов, В. К. 227.
Иванов, Владимир Александров 586.
Иванов, д-р Иван 114.
Иванов, Н. 125.
Ивановна, Екатерина 635.
Иванов, Никола 590.
Иванов, П. 313, 363.
Иванов, Петър 586.
Иванов, проф. Стефан 601.
Иванов, проф.; акад. Юрдан /Йордан/ 033, 359, 644.
Иванченко, Сергий Федотович 236.
Иванюк, /Микола/ Никола / 206.
Игнатиев, граф 605, 627.
Игор 043.
Ижевска, Т. 546.
Израел, д-р Исак 114.
Икономов, Д. 298.
Икономов, проф. Владислав 553.
Иларионов, Борис 210, 214.
Илиев, арх. Стефан Миланов вж. Миланов, арх. Стефан
Илиев, Ат. 217, 347.
Илиев, Марин 548.
Ильинский 238.
Инджиева, Р. 649.
Инджова, Н. 618.

Иницер, кардинал 322.
Иоан, Екзарх 155.
Иоан, Кръстител 642.
Иоан, Малага 155.
Иринарх, иеродякон 644.
Исус Христос 153, 171, 449, 642, 644.
Иширков, Анастас 033.
Ияшев 223.

Й
Йовков, Йордан 347.
Йорданов, арх. Йордан 151, 169, 174, 175, 183, 513, 530, 560.
Йорданов, Карл 649.
Йорданов, Л. 220, 265.
Йорданов, Лазар 158.
Йорданов, проф. Даки 174, 513, 560.
Йосипів /Йосипов/, О. 190, 222.
Йосиф, д-р, митрополит варненски и преславски 647, 648.
Йосифчев 584.
Йоцов, ген. полк. 257.
Йоцов, Светослав 161, 162, 165, 168, 172, 560.

К
Кабанив, Г. 190.
Кавалджиев, Тодор 542, 547.
Кавалерідзе, І. П. 407.
Каган /Кахан/, Микола 026, 027, 029.
Кадийски, Борис 131.
Казаренко /Назаренко/ 190.
Казасов, Димо 032.
Калесов, И. 190.
Калинов, арх. К. 128.
Калитин, 627.
Калман, Имре 565.
Калник, Виктор 561.
Калушев, Петко вж. Петко Атанасов
Калфов, подп. 048.
Калъпчиев 225.
Калъчев, Ари 158, 160.
Камбуров, К. 378.
Каменова, Анна /Анна Михайлова Стаменова (Маджарова)/ 347.
Каменов, К[амен] 158.
Каменов, Ст. 286, 301.
Кандулков, арх. Карл 119.
Капитанов, арх. Борис 013, 151, 169, 174.
Каплик, Д. Н. 601.
Каравелова, Екатерина 347.
Каравелов, Любен 043, 155, 347, 371, 656, 663.
Карагьозов 225.
Караджа, Стефан 030, 032, 151, 170, 560.
Караджов, Димитър 174.
Каракашев, Георги 138, 565.
Каракашев, д-р 114.
[Каракулаков], [В.] 399.
Карамзин, /Каразин, В. Н./ 370, 382.
Карамихайлов, д-р 114.
Карапанов, 138.
Карапетрови, братя 592.
Кареев /Карвев/, доц. 045, 046.
Карманский, 001, 170, 183, 185, 402.
Карницки 030.
Карова, Нели 274, 396.
Карол, г-ца 223.
Карол, г-жа 223.
Карпилівський, Гр. 326, 328, 342.
Карпилівський, І. 327.
Карпински 019.
Карпов, Г. Г., 255.
Касиян /Касіян/ /Касьян/, Васил Иванович / Илич/ 008, 011, 021, 406, 463, 467, 468, 469, 484, 496, 498, 504.
Катков 663.
Кацаров, проф. М. 619.
Кацарски, Никола 013.
Кацинска, Зинаида Феодоровна 587.
Кашинський, Б. 337, 338.
Кашински/й/, [П.] 110.
Кащенко, В. 224.
Квартирников, арх. 151.
Квартирников, инж. А. 586.
Кедровський, Володимир /Волдемар/ 091. 110, 247, 254, 255, 256.
Келебай, Петър 204.
Кендеров, Г. 180.
Керенський, А. Ф. 311.
Кетков, Олександр 506.
Кизим, П. 190.
Кимрянова-Столярчук, Ст., 274, 353, 376, 393.
Кинделски/й/ /Киндельски/й/ 001, 032, 183, 538.
Кипренко 190.
Киприян, митрополит 155.
Кирил, акад. патриарх български 647.
Кириленко, Андрій 331, 343.
Кирил, княз преславски 048, 330.
Кирил, Св. 071, 548, 601, 605, 623.
Кирилюк, Евген 455, 459.
Кириченко, Евген/ий/ Василевич 266, 267, 268.
Кириченко, М. 190.
Киркиш 067.
Киро, Бачо 650.
Киров, Бисер 536.
Киров, Любен 111, 172.
Киров, М. 303.

Кирчева, Елена 518.
Киселинчев, Пандо 172.
Кифалев /Кифалов/, 370, 382.
Киш, арх. 151, 513.
Кишенский /Кишенський/, проф. Д. П. 588, 589.
Кларк, Елизабет 518.
Клевчуцький, Ю. 341.
Климент, Старозагорски митрополит 647.
Клинчаров, 116.
Клочко, Г. 190.
Клунний 346.
Кобилянска, Олга 019.
Ковалевски/й/ /Ковалевський/, М. 310, 342, 355.
Коваленко, Ст. 463.
Коваленко 343.
Коваленко, Олександр 405.
Коваленко, В. 324.
Коваленко, Тихон Паладиев 190, 264.
Ковачева, Н. 347.
Ковачева, Р. 347.
Ковачев, Марин 142, 143, 144, 147, 148, 149.
Ковачев, Михаил 594, 644.
Коев, арх. [Димитър] 151.
Кожухаров, арх. Д. 128.
Кожухаров, проф. Никола 158, 160, 188, 463, 465, 468, 513, 647.
Козловський 035.
Козма, презвитер 624.
Койчев, арх. П. 530.
Кокашвели, д-р М. 114.
Коларов, Васил 001, 032, 034, 102, 116, 170, 172, 174, 187, 188, 422, 424, 449, 560.
Колева, Анна Кирилова 534.
Колев, кап. 229.
Колев, Панто 549, 559.
Колесник, Михаил Антонович 198, 204, 208, 210, 215, 223, 281, 282, 323.
Колесниченко, Володимир Иванов 200, 222, 223, 224, 226, 264, 265, 266, 267, 268, 276, 277, 279, 317, 327, 346, 355, 357, 558.
Колодій /Колодий/, М. 190, 206.
Колпанович, М. 340.
Командарев, Никола 151, 152, 513.
Кон 067.
Конаклиев, Стоян 160, 513.
Кондратенко, Андрей 592.
Кондратенко, Евдокия 592.
Кондратенко, Ефросиния 592.
Кондратенко, инж. Иван Яковлевич 559, 590, 591, 592.
Кондратенко, инж. Ярослав Иванов 592.
Кондратенко, Ксения 592.
Кондратенко, Михаил 592.
Кондратенко, Павел 592.
Кондратенко, Татяна /Татьяна/ 592.
Кондратенко, Трофим 592.
Кондратенко, Яков Никифорович 592.
Коновалец, Евген 200, 223, 264, 355.
Кононов /Канонов/, Георги 594.
Константинов 109.
Константинов, Алеко Ив. 018, 030, 031, 032, 151, 169, 170, 180, 183, 184, 187, 188, 189, 513, 560, 562.
Константинов, арх. Любен 031, 032, 128, 151, 169, 175, 183, 513, 530.
Константинов, 588.
Консулова, В. 574.
Консулов, д-р Стефан 582.
Конфино, Моис 114.
Копаниця, Д. 196.
Копиленко, /Копыленко/ Любим /Любомир/ Александрович 471, 478, 479, 494.
Копиловски 370.
Кораков, Ивайло 596.
Коренев, Владимир 463, 594.
Корешков, 194.
Корнелиев, С. 190.
Корнелиев /Корнілів/, д-р Николай М.[икола] 222, 331, 340.
Корнилов, 666.
Корол, Ив. 229.
Коротенко, /Коротенько/ 310.
Короц 223.
Корш 043.
Коршун, Иван 198, 200, 323, 327.
Косач, Юрий 009, 457.
Косенко, Іларион /Х/Иларион / 213.
Косий 190.
Косоротов, Сергий, А. 297, 298, 310, 311, 342, 350.
Костарів, инж. 320.
Костов, Георги 548.
Костов, Иван 526, 536, 556.
Костов, Кирил 210, 218.
Костов, проф. Дончо 225.
Костов, Ц. 664.
Костомаров, Микола 043, 155, 663.
Костурков, Стоян Пенчев 072.
Котляревски, Иван 043, 155.
Коцев 080.
Коцев, Венелин 023, 102, 436, 437, 438, 439, 440, 447, 455, 467, 495, 560.
Коцеви 084.
Коцюбинський, Михайло 043.
Кошиц, А.191.

Кошиц, поп 154.
Кравець, Ілько 340.
Кравченко, И. 322, 338.
Кравчук, Леонид 526.
Кравчук, Петро 454.
Краев, А. 191.
Крапчев, Данаил 152, 513, 530, 537.
Краснодемский, Володимир 539.
Краюшкин, Д. 298.
Крвавич, 488.
Крез 402.
Кретиен, ген. 057.
Крешчановски/й/ /Крещенивски/ /Крешчанивський/, Петър /Петро/ Ксенофонтович 198, 202, 281, 282, 283.
Кривинюк 079.
Криворучко, Донат Савич 224, 264, 558.
Крижанівськiй, Л. 325.
Крижановский /Крижанівський/, Андрий 241, 242.
Крижановский /Крижанівський/, Микола /Никола/ инж. 200, 324.
Крижко, Мария 223.
Крилач, Юрий 185.
Крилов, Иван 642.
Крилов, проф. Дмитрий Дмитриевич 593.
Кропивницький, М. Л. 191.
Круглий, Василь /Василий/ 235, 340.
Крумов, Секул 013, 551.
Крупева, Росица 518, 587, 600.
Крупицка, Мария 204.
Крупицький, Григорий Иванович 039, 190, 194, 195, 196, 198, 200, 204, 205, 208, 209, 210, 214, 215, 216, 217, 218, 222, 224, 225, 234, 267, 268, 269, 273, 280, 281, 286, 310, 317, 331, 334, 337, 342, 349, 350, 357.
Крусева, Надя 405.
Крушевенски, 573.
Кръстев 533.
Кръстева 601.
Кръстева, Ана 573.
Крячко /Крачко/ 190.
Крящ, Мария 223.
Кубийович /Кубійович/, Володимир 374, 388.
Кудинов, Павел Назаров 299, 301, 304, 350.
Кудря, В. 190.
Кузел, Зенон 257.
Кузиновича /Кузиновичова/, Добрана 206.
Кузинович, Д. 206.
Кузмина 265.
Кузьмюк, Є. 337, 338.
Кузнецов, 067.
Куков, Г. 275.
Куколев, отец Микола 345.
Кулиш /Кулвш/, 154, 663.
Кулиш, Данаил 291, 292, 328.
Кулов, Иван Ат. 208, 210, 215.
Кунин, 155.
Кунчев, 114.
Купър, Фенимор 598.
Курилас, О. 261.
Кустодиев, Борис 563, 565.
Кутепов, ген. Ал. 067.
Кухаренко, Яків Г. 250.
Кушев, Александър Д. 210, 214.
Кушнаревски, Николай 594.
Кушнір, В. 190.
Кънева, Пенка 527.
Кънев, Стефан 508.
Кърджиев, Драган 573.
Кършовски, Преслав 329, 596.
Кьосеиванов 225.
Кьостебеков, П. 221.
Кюлявков, [Крум] 560.

Л

Лабунка, Мирослав 499.
Лабуре 347.
Лавров 402.
Лавровский 043.
Лаврухин, Анатолий В. 298, 305.
Лагно, П. 190.
Ладоня 190.
Лазаревский, А. М. 615.
Лазаренко, Иван 642, 643.
Лазаренко, Павло 526.
Лазаркевич, Алексей 592, 600.
Лазаркевич, Вадим /баща/ 598, 600.
Лазаркевич, Вадим Вадимович 592, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 642.
Лазаркевич, г-жа 599.
Лазаров, проф. Иван 172, 433.
Лалов, Иван 527.
Ламански 663.
Ламбов, Тодор 171, 187, 437.
Ламбрев, арх. Стоян 119.
Ламб, Х. 581.
Ланкевич, 204.
Лансере, Е. 563, 565.
Лапо-Данилевскій 043.
Лебединовський /Лебедински/, Д. 190, 224.
Леви, Рафаел 114.
Левитски/Левицький/Ливицкий/Лівицький/, Андрий 041, 200, 222, 223, 243, 244, 245, 310, 320, 342.
Левицки, Михайло /Михаил/ 068, 069, 070, 183.

Левицький, Володимир 361.
Левски, Васил 013, 032, 041, 172, 389, 457, 543, 601, 603.
Леене, И. 601, 603.
Лекарски, Ив. Г. 586.
Лемко, А. 190.
Лепински 079.
Лепишинска 563.
Лепкий, Богдан 030, 183, 185, 409.
Лермонтов, 565.
Лехар, Франц 565.
Лец, Станислав Йежи 560.
Лечев, Арсени 174, 513, 560.
Либарски /Lubarsky/ 075.
Ликовски, Николай 034.
Лиля 079
Липовецкая 223.
Лисенко, Микола /Никола/ 030, 043, 184, 185, 191.
Лисиченко, П. 190.
Лисунова, Гана Олексійовна 235.
Литвенко 223.
Литвиненко, Петър /Петро/ Иванович 200, 224, 265, 267, 268.
Литвинів /Литвинов/, Ів.[ан] /Иван/ 232.
Літвинів /Литвинов/, Сергій 331.
Литус, М. 337.
Лифар, Серж /Сергей/ /Сергий/573, 574, 575.
Личев, Митю Върб[анов] 137, 141, 165.
Лоза, М. 190.
Лойко, Кирило 328, 330.
Лолов, Васил 573.
Лонкевич /Лонкеевич/, Игор 208, 210, 215, 350.
Лопух, Яков /Яків/ Иванович 297, 298, 334, 337.
Лотоцький, проф. О. 364.
Лудендорф 255.
Луканов, Карло 116.
Loucachevytch, D. /Лукашевич, Д./ 091.
Лукиянович 403.
Лукьянов, проф. 567.
Лупаков, М. С. 255.
Луценко, О. 190.
Лысенков 601.
Любимов, А. П. 191.
Людкевич, Станислав 001, 030, 032, 170, 183, 185, 484, 510, 513, 545, 560.
Люцканов, Михаил 274, 353, 376, 392, 393, 396.
Ляпунов, проф. 567.
Ляпчев, Андрей 048, 203, 224.

М

Магда 409.
Магдалина 635.
Маджара, Герасим 198.
Маджаров, Л. 217.
Маджаров, Милко 210, 214.
Мазуренко, братя /братя - няма сведения за имената и броя / 041.
Майдачевски, С. 357.
Майерхолд, Всеволод 565.
Майснер 083.
Майстренкова, Надія 347.
Майстренко, Дмитрий /Дмитро/ Спиридонович 190, 200, 222, 223, 224, 226, 267, 268, 269, 273, 274, 276, 277, 288, 289, 290, 330, 331, 346, 558.
Макагон /Макахон/, проф. 468.
Маковский д-р Василь 001, 468.
Макса, проф. Прокоп 335, 347, 399.
Максим, патриарх български 601, 605, 646, 647.
Малецка, Лиза /Елизавета/ 604.
Малецка, Мария 604, 605.
Малецки, Михаил Миронович 559, 601, 602, 603, 604, 605.
Малинивский /Малиновський/, Йосиф /Малінівський, Йосиф/ вж. Яков Мали-новски
Малінівський, Мар`ян 041.
Малинивский /Малиновський/, Яков /Малінівський, Яків/ 200, 201, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 222, 223, 226, 240, 288, 289, 290, 299, 330, 331, 340, 343, 347, 559.
Малинова, г-жа 052.
Малинов, Александър 042.
Мальшинський 402.
Малярчук, Микола 507.
Мандов, Иван 121, 172.
Мандрика, Микита 093.
Манев 160.
Манев, Георги 180.
Манев, Иван 158.
Манил, 001.
Манов, д-р В. А. 639.
Манов, Стефан 163, 167, 560.
Манолов, д-р Ф. 569, 571, 664.
Манолов, полк. 063.
Манковска /Маньковска/, д-р Мария 606, 607.
Манковски, /Маньковский/, проф. Александр / Олександр/ Фьодорович 559, 588, 606, 608, 609, 610, 611, 640, 652, 653, 654.
Манчева, М. 378.
Марангозов, Николай 595.
[Мардиросян], В. 572.
Маринков, Бойко 530, 531, 532.
Маринов, В. 146.
Маринов, Д. 373.

Маринов, Н. 601.
Маринчин, Владимир 039, 206, 328, 330.
Маринчин, Т. 330 /вероятно Владимир Маринчин/.
Мария-Луиза, княгиня 587.
Мария /Св. Богородица/ 153.
Маркевич, Н. 656.
Марков, ген-лейтенант 048.
Маркович, Елена Константиновна 626.
Маркс, Карл 490.
Маркс, иеромонах 644.
Мартинов 660, 662.
Мартинов 506.
Мартиновский, Г. 357.
Мартович, Лесь 019.
Маруся 410.
Масалитинов, Николай Осипович 565, 625.
Маслюк, Ів. 323.
Маслюк, Г. 323.
Масляк, В. 185.
Масютин, проф. 258.
Матев, д-р 114.
Матяш, И. В. 190.
Махно, Нестор 067.
Маценко, д-р 222.
Мацієвич 255.
Мащенко 222.
Меворах, д-р Л. 114.
Мегалински 106.
Мегик, Петро 482.
Медведев, Анатолий Константинович 566, 612, 613, 635.
Мезан /Мезаж/, д-р Самуил 114.
Мелешов, Михаил 343.
Мелихов, А. 298.
Менцински /й/, Модест 030.
Меринда, В. 346.
Методиев, Димитър 188, 453, 464, 465, 476, 478, 479.
Методий, Св. 071, 548, 601, 605, 623.
Мецензеф/и/, барон 001, 170, 183, 560.
Мешулам, Аврам 114.
Мешулам, Морено д-р 114.
Мешулам, Райна 114.
Мигал, Тарас 455, 459.
Мизин, О. 190.
Миз, Роман 029.
Миклошич 043.
Миладинов, Цветан 225.
Миланов, арх. Стефан 012, 013, 131, 132, 133, 134, 135, 169, 170, 175, 176, 183, 444, 455, 551, 560.
Миленков, Александър 032, 174, 175, 513, 560, 565.
Милетич, Люба 046.
Милкова-Золотович, Мария 347.
Миллер, ген. 321.
Милоевич, проф. 388.
Милюков, П. Н. 614, 626.
Минчев, Минчо 024, 025.
Мирчев, проф. Кирил 624.
Митиков, /Митюков/ Олександер Георгиевич 451, 469, 474.
Митов, Борис 649, 650.
Митов, ген. майор 051, 052.
Митов, Д. Б. 335.
Митов, проф. Антон 601, 605, 650.
Мирчук, д-р Иван 258.
Михаил 635.
Михайлик 190.
Михайлова, Надежда 536.
Михайлов, Атанас 586.
Михайлов, Б. 313.
Михайлов, Борис 174, 560.
Михайлов, Георги 174.
Михайлов, Д. 586.
Михайлов, Михаил 131.
Михайловський, В. 190.
Михалчев, проф. Димитър 151, 189, 513.
Михов, акад. д-р Никола В. 032, 462.
Михов, инж. Тодор 013.
Михов, полк. Марин 603.
Мицкевич, Адам 001, 030, 032, 165, 170, 183, 414, 455, 464, 465, 510, 513, 538, 539, 545, 546, 560.
Мицкевич, Владислав 539.
Мицкеевич, Иван 222, 223, 355.
Мицик /Міцік/, Григорий Сидорович 190, 224, 267, 268.
Мишустин / Мищетин/, Атанас /Опанас, Афанасий/ 204, 206, 211, 220.
Мишустина, Цветана Петрова 204, 206, 220.
Мишустин / Мищетин/, Иван 198, 200, 204, 206, 211.
Мишченко /Мищенко/, Иван /Іван/ Данаилов 198, 281, 310, 323, 342, 357.
Младенов, арх. Стефан 143, 560.
Младенов, д-р; акад Стефан 357, 654.
Мозонов, Константин 592.
Моисеев /Мойсеев/, С. 643.
Мойсей 513.
Мокриевич, Владимир Дебагорий 498.
Мокрицький, Аполлон 188.
Моллов, Владимир Димитров 203.
Моллов, проф. Васил 114.
Момов, арх. [Ангел] 151.
Monsiepa, A. 190.

Мордовцев 663.
Мородин, Михаил 575.
Морозов, Петър 601, 605.
Морфова, Христина 105.
Морфов, Богдан Василев 614.
Москаленко, Виталий Анатолиевич 512, 516, 519, 520, 521, 522, 523, 525, 527, 528, 533, 536, 537, 548, 556, 557, 559, 561, 562, 587.
Мочулський, проф. Константин Василевич 567.
Мумджиев, арх. К. Т. 180.
Мумджиев, д-р Владимир 180.
Мусієнко, Йосип /ф/ 328.
Мускур, Йосип 028, 029.
Муравиев, Констинтин 225.
Мурджев, Д. 286, 301.
Муродіанові, Н. 325.
Муромец, Иля 598.
Мусоргски, Модест 565.
Мутафов, проф. 601.
Муха, Алфонс 560.
Мухина, Вера 171.
Мушанов, Никола 518.
Мърквичка, Иван 171, 183.
Мякотин, проф. Венедикт Александрович 614, 615.
Мясин, Леонид 573, 574.

Н

Надежда, княгиня 048, 347.
[Наденич], Д. 217.
Найденов, А. 264.
Найденов, Асен 347, 509.
Найденов, Никола Димитров 576, 614.
Найденов, Св. 217.
Налисник, Юлиян 076, 077.
Наполеон 437.
Нарижни 224.
[Нарижний, /Нирижний/], Анастасия 264.
Нарижни, Симон 249.
Натан, Жак 125.
Науменко, М. 345.
Наумов, Коста 565.
Наумов, Н. 225.
Наухайм 081.
Нахимзон, инж. Гриша 592.
Невски. св. Александр 601.
Неделчев, Александър 634.
Неделчев, Димитър 634.
Неманов 223.
Неманов, Л. 614.
Немиров, Добри 347.
Ненашева, Елена 595.
Ненова, Галя 548.
Нестор, Летописец 043.
Несторов, Б. 268, 270, 278.
Нижинска, Бронислава Фоминишна 573, 574, 575.
Нижински, Вацлав 575.
Никита, великомъченик 154.
Никитюк/ов/,Никола/й/ /Микола/ Теодосиев 200, 222, 312, 314.
Никишин, А. 298.
Никишин, протодякон Яков Григориев 300.
Николаев, ген. [Данаил] 151, 152, 170, 513, 530, 551, 560.
Николаев, Ив.[ан] 357, 643.
Николаевна, Олга 648.
Николай, епископ Макариополски 646.
Никола/й/, Св. /Чудотворец /441, 543, 601.
Николова, Валентина 536.
Николова, Иванка 174.
Николов, Андрей 032, 111, 175, 433.
Николов, Антоан 529, 531, 552.
Николова, Танка 575.
Николова, Йо/Ю/рданка601, 602.
Николов, 279.
Николов, Васил 536.
Николов, Д. 377.
Николов, инж. Благой 131.
Николов, Йордан 161, 162.
Николов, Калин 560.
Николов, Райчо 601, 603.
Нилов, И. П. 625.
Нименко, Андрий 016, 021, 184, 407, 445, 455, 460, 462, 463, 464, 465, 467, 468, 484, 485, 495, 496, 560.
Німцевій, С. 325.
Нина /вероятно съпругата на Свитозар Драгоманов/ 079
Нинов 295.
Ницкевич /Ницкеевич/ /Ницкавис/, Микола /Никола/ /Николай/ Владимиров 200, 224, 226, 264, 265, 266, 311, 330, 335.
Ніщинський, П. 191.
Новгородцев 626.
Новосилцева /Александрова Новосилцева/, Вера Георгиевна 635.
Новосилцев, Александр Яковлевич 635.
Новосилцев /Новосильцев/, Георгий Алек-сандрович 635, 637.
Нога, Я. Д. 255.
Ноздрачев-Разумев, А. К. 007.
Ной 601.
Нурижан, проф. Жорж 386.

О
Оболенский, Тодор /Феодор/ Василевич 297, 298, 334.
Обретенов 660, 662.
Ованесов, Оник 151, 152.
Овсяненко, М. 190.
Овчаров, арх. Георги 122, 123, 124, 125, 128, 151, 152, 183, 189, 440, 513, 530, 560.
Овчаров, арх. Сава 031, 151, 169, 174, 175, 183, 442, 513, 530, 539, 560.
Огиенко, /Огієнко/ Гаврил Симеонович 204, 206, 207, 208, 209, 218, 222, 328, 331.
Огнянов, Сава 032, 513, 537.
Оксана [от сем. Шишманови] 079.
Олга, княгиня 043.
Олга 046.
Олег, княз 043.
Олейник, Микола 507.
Олесь, Олександр 001, 030, 032, 043, 183, 185, 326.
Ольшанський, М. 233.
Омарчевски, Стоян 151, 183, 360, 510, 513, 530, 562, 570, 571.
Омелченко /Омельченко/, проф. Григорий 041, 346, 370, 380, 381, 382, 486.
Омелченко/ва/ /Омельченкова/ /Омелянченко/, проф. Мария 250, 346, 347, 380, 383.
Онипко 041.
Ониским, Михайло 455, 459, 480, 539, 550.
Ораховац, г-жа 084.
Органов, Николай 012.
Орел, А. 545.
Орленко, Василий 223.
Орлова, София 347, 357, 376, 384, 386.
Орлов, В. 357.
Орлов /Орлів/, Иван Николаевич 195, 200, 222, 224, 226, 229, 257, 262, 267, 268, 274, 295, 311, 312, 314, 321, 335, 342, 346, 347, 350, 353, 355, 357, 376, 384, 392, 393, 394, 396, 643, 660.
Орошаков, д-р Х. 584.
Осачий 223.
Осенев, 601, 605.
Осипов, Микола 032.
Основаненко /Основянска/, Квитка 043, 155, 656.
Остоич, Димитър 138.
Отживолски, арх. 165.
Офенбах 565.

П
Павленко, Виктория 559.
Павлик, Михаил/о/ 013, 015, 032, 188, 404.
Павлова Анна 575.
Павлов, акад. Тодор 187, 188, 189, 404.
Павлов, Борис 138, 140.
Павлов, Георги 524.
Павлович, Николай 188, 650.
Павлов, проф. 105.
Павловска, Елена 030, 183.
Павлов, Янко 174, 513, 560.
Павлычко /Павличко/, Дмитро 015.
Паганини /Паганіні/, Николо 013, 032, 153, 552.
Палагута 280.
Палак, В. 298.
Пандурски, проф. Васил Иванов 645, 646, 647.
Панева, Косена 171, 172, 186, 187, 188, 189, 437, 464, 465, 466, 467, 469, 470, 478, 479.
Панижел, Самуел 114.
Панин, М. 337.
Панкратий, митрополит 645, 647.
Панов, Костадин 136.
Панов, С. 025.
Панчев, Христо 342, 384.
Палазов, д-р 107.
Палиевец, Александр Феодорович 204, 206, 220.
Палиевец, Анна Никифоровна 220.
Палиенко, А. 190.
Папазян, Хрант Гьоринг 225.
Парак, арх. 151.
Парашчук, Анна вж. Бачинска-Парашчук, Анна [Парашчук], Иван 409.
Парашчук, Иван /баща/002, 189.
Парашчук, Иван 408.
Парашчук, Лида /Лидия/ [Дворкова], 408, 409, 410.
Парашчук, проф. Михайло Иванович[2]
Парашчук, Олена 409.
Парашчук, София /Соня/ 153, 409, 410.
Парашчук, Цветана Йорданова /Юрдановна/ вж. бел. под линия
Парманин, Н. 622.
Парчевич, Петър 043, 155.
Пасков, Илия 518.
Пастушенко, Аркадий 015.
Пастьор, Луи 592.
Пата, проф. Йозеф /Йосиф/ 316.
Патев, Сим. 586.
Патрашкова, Кристина 543.
Паунов, Кирил 138.
Пацюк, П. 337.
Пачовский /Пачовський/, Васил/ъ/ 183, 185, 238, 513.

[2] Имената на Михайло Парашчук и Цветана Пекарева-Парашчук не се посочват в показалеца поради честото им споменаване в документите.

Пашмаков, Т. 643.
Педашенко, Павел Василев 204, 208, 210, 222, 267, 268, 281, 282, 331.
Пеев 223.
Пеев, арх. В. 128.
Пеев, Велизар 041, 151, 152, 513.
Пейчев, Стефан 513.
Пекарева, Димитрина 464, 467.
Пекарева, Йорданка 508, 509, 514, 520, 523, 527, 533, 540.
Пекарев, Иван 509, 533.
Пекареви, сем. /Иван и Йорданка - съпрузи/ 509, 533.
Пекареви, сем. /Йорданка и Христо – майка и син/514, 516, 520, 521, 523, 527, 533, 562.
Пекарев, Христо 470, 473, 475, 476, 477, 479, 509, 514, 516, 520, 521, 522, 523, 527, 533, 541 542, 544, 545, 562.
Пекарев, Юрдан /Йордан/ 007, 019, 030, 032, 151, 152, 159, 165, 183, 189, 284, 411, 426, 444, 453, 461, 473, 508, 509, 513, 530, 537, 538, 560, 562.
Пенаков, проф. д-р Иван 005, 225, 360, 371, 551.
Пенков, проф. Иван 120, 121, 565.
Пенселинос 644.
Пенчева, М. 618.
Перейма, д-р 457.
Пер/е/минов, проф. Василий Т. 601, 605.
Перфецкий, Омельян 468.
Петка, Св. 601.
Петкова, Мария 601.
Петков, Георги 024, 425.
Петлюра, Симон 067, 084, 200, 230, 232, 257, 291, 292, 310, 311, 317, 318, 330, 339, 341, 342, 351, 352, 355, 369, 386, 510, 513, 514, 530, 537, 539, 545, 546, 562.
Петренко, Иванка Атанасова 618.
Петренко, Людмила Феодоровна 617.
Петренко, Надя Якова 618.
Петренко, Яков Самуилович 222, 340, 616, 617, 618.
Петрик, Р. 190.
Петров, 642.
Петрова, Ани 560.
Петрова, Мара 182.
Петрова, Р. 377.
Петров, Асен Ангелов 586.
Петрова, Сия 353, 376, 392, 393.
Петров, д-р Т. 588.
Петров, Евтим Данчев 634.
Петров, Ид. 377.
Петров, Илия 160, 170, 437, 543, 560.
Петров, Любен 164.
Петров, Никола 560.
Петров, Петър 172.
Петровський, Г. 067.
Петров, Т. 282, 283.
Петроний 437.
Петрюк, інж. Д. 337, 338.
Печений, Йос. 190.
Печинка, Тетяна 538.
Пешаков 370, 382.
Пешев, Димитър Йосифов 071.
Пешев, Владимир 013.
Пивоварів, Ив. 190.
Пизанти, д-р 114.
Пикало, Онуфрій 322, 328, 337, 338.
Пилипченко, Вс. 196.
Пилсудски, Йосиф /Йозеф/ 155.
Пилц 032.
Пимен, патриарх всеруски 646.
Пиперков, Й. 286, 301.
Писарски, доц. арх. Методи 440.
Плещеев, Ал. 656, 663.
Плишевский /Плышевски/ 001, 538.
Погодин 370, 382, 663.
Погорелов, проф. 567.
Показий, Василий 592.
Полетик 255.
Полтавенко 191.
Полтавец 255.
Полтавец-Остряница /Останица/, хетман 223, 224, 255, 296, 320.
Полтавцев /Полтавців/, Теодосий 195, 200, 222, 224, 317, 321.
Полтавченко, Юрий /Юрко/ вж. Юзик-Полтавченко, Юрий /Юрко/
Полторацька, О. 340
Поляков 067.
Полянський, В. О. 419, 420.
Понтий/ски/, Пилат 171.
Попдимитров /п. Димитров/, проф. Емануил 274, 278, 396.
Попель, Антон проф. 001, 030, 032, 165, 170, 183, 185, 407, 414, 464, 509, 513, 538, 539, 545, 546, 560.
Попова, Марта 518.
Попова, П. 347.
Попов, Асен 565.
Попов, Брайко 540.
Попов, Георги 225.
Попов, Димитър 024.
Попов, д-р 105.
Попович, д-р Володимир 476, 481, 482.
Попов, Кръстю 162, 513.
Попов, проф. Иван 592.

Попов, Седеф 140.
Поповски, Лазар 105.
Попов, Хитьо 565.
Попруженко, проф. Михайло /Михаил/ 095, 096, 097, 098, 099, 101, 188, 203, 230, 559, 566, 567, 619, 620, 621, 622, 623, 624.
Поснова, Елена 190, 357.
Поснов, С. 190.
Постарнацкий 223.
Потапов, доц. 567.
Потебня 043.
Потепох, Д. 337.
Похвалский, Вячеслав 541, 548, 552, 559.
Праше, фон 255.
Приходько, В. 037, 092, 093, 255.
Приходов, 010, 012, 021, 428.
Проданов, Георги 225.
Прокопова, Людмила 105, 370.
Прокопенко, Георги 204.
Прокопович, 222.
Прокоровски 223.
Проценко, Людмила Андреевна 450, 451, 463, 464, 465, 467, 468, 469.
Прочай 223.
Прыжков, П. Г. 663.
Пухальський, Мих. 190, 280.
Пушкарьова, В. В. 625.
Пушкин, Александър Сергеевич 155, 497, 615.
Пшеничний, Юрий /Георги/ Павлов 312, 314.
Пшибишевский, 001, 030, 032, 170, 183, 185, 481, 513, 560.
Първанова, Й. 467.
Първанов, Димитър 423.

Р

Равел, Морис 573.
Радев, Г. 046, 050.
Радев, ген. 347.
Радев, Иван 179.
Радионов, С. Х. 586.
Радищев /Радишчев/, А. И. 615.
Радославов, д-р Васил 518.
Разгонова, Наталия 594.
Разколников, Фьодор 032, 105.
Райнов, Богомил 666.
Райчев, Петър 072, 372, 385.
Райчев, Ромео 575.
Райчев, Руслан 573.
Раковски, Георги 041, 601, 603.
Рамаданов, Петър 172.
Рапопорт, Георгий Константинович 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631.
Рассказов, Иван Федотьевич 334.
Ратиев, Александр Леонидович 632, 633, 634, 635, 636, 637.
Ратиева, Лиза 634.
Ратиев, Георгий Леонидович 634, 635.
Ратиев /Леонидов Ратиев/, Леонид Александрович 634
Ратиев, Леонид Николаевич 635, 637.
Рашидов, Вежди 536, 537, 543, 544, 547, 551, 552, 555, 562.
Рейн, проф. Георгий Ермолаевич 638, 639, 640, 641.
Реков /Реків/, полк. Александр /Олександр/ 310, 328, 342.
Ренненкампф, проф. Владимир Николаевич 566.
Репин, Иля Ефимович 601.
Рибалка, Антон 206, 208.
Рибалченко, Пантелеймон 265.
Рибальченківна, Валя 330.
Рибалченко, Татяна Пантелеймоновна /Тетяна Рибальченківна/ 265, 327.
Рибентроп, Йаким фон 492.
Рибников /Рыбников/, А. 601.
Ризов, арх. Васил 132.
Ризов, Димитър 274, 351, 376, 386, 392, 393, 394, 396.
Рикардо 411.
Рилски /Рылс/ь/ки/, Максим, Фадеевич 021, 455, 465, 476, 479, 483, 491, 507, 560.
Рилски, Св. Иван /Іоан, Йоан/ 032, 152, 416, 419, 491, 508, 601, 605.
Ровинский, /Ровинськи/й/ 183, 538.
Роден, Огюст 001, 015, 030, 031, 032, 163, 170, 183, 184, 185, 186, 188, 407, 462, 480, 509, 510, 513, 530, 535, 537, 538, 539, 540, 543, 551, 552, 560, 562.
Родзянко, В. П. 255.
Родзянко, С. П. 255.
Родцевич-Плотницький, Леонтій 093.
Розентал, Август 560.
Ройнинг, Варвара 154.
Ройнинг, княз 154.
Романови 637.
Романски, проф. 388, 624.
Романченко, Надежда Тимофеевна 484, 489.
Романченко, проф. Иван Савич 014, 015, 016, 150, 401, 402, 403, 404, 455, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 539.
Романюк, Опанас /Панас, Атанас/ 190, 198, 200, 201, 204, 206, 207, 208, 209, 211, 218, 291, 292, 299, 317, 323, 328, 331, 357.
Ростан 565.

Ростик 398.
Ростовски, Дмитро 650.
Ростовцев, Евгени Мих. 643.
Ростовцев, Николай /Микола/й/ Евгениевич 160, 463, 559, 594, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651.
Рубинщайн, Ида 573, 575.
Руденко, П. 190.
Рудницький, проф. Михаил /Михайло/ 403, 405, 461, 489.
Рудченко 043.
Рузвелт, Елионор 010.
Русакиев, Владимир 596.
Русакиев, д-р Симеон 033, 459, 490.
Русафов, Георги 598.
Русева, Вера-Динова 565.
Русева, Любослава 666.
Русев, арх. [Борис] 151, 169, 174, 175, 441, 442, 513.
Русев, арх. [Георги] 151.
Русев, Иван 203.
Русев, полк. 558.
Русев, Светлин 540.
Рус, Леонтій 188.
Руссо, І. 340.
Рутхарт, проф. 347.
Рябова, Маргарита П. 601, 603.

С

Саваков, Г. 281.
Савелев 370, 382.
Савинков, Борис 067.
Савуль, 110.
Садовничий, А. 190.
Садовский /Садовський/, Микола 185.
Сакаров, Никола 634.
Саливон /Салівон/, Иван Ипатов 190, 198, 200, 222, 282, 334.
Салский /Салський/, ген. Володимир 201, 222, 223, 244, 246, 342.
Самев, Н. 373.
Самоздра 592.
Самокин, проф. 598.
Сапунджиев, Г. 130.
Сарафов 049.
Сардарева, Ирина 548.
Свенцицка, Вера Илариоповна 465, 473.
Свенцицкий /Свенцицький/, проф. Иларион / Илларион, Іларіон, Хиларион/ 032, 237, 238, 401.
Светослав Ярославович, княз Черниковски 043, 155.
Седова, Юлия 573.
Сейко, Хр. С. 190.
Селиванов, Михаил А. 298.
Семанюк, Наталия Василевна 008, 009, 011, 013, 014, 019, 022, 455, 459, 485, 503, 504, 505, 506.
Семашко 030.
Семенив, О[лекса] 256.
Семенович /Семьонович/, Н. Н. 601, 603.
Семо, Санто 114.
[Семотюк], Андрій 506.
Семотюк, Ілля Іванович 506.
Семотюк, Мария Василівна 506.
[Семотюк] Роман 506.
[Семотюк], Святослав [по бащина фамилия на майка му Надя] 506.
Сенкевич, Хенрих 030, 032, 151, 185, 562.
Серафимов, арх. Танко Стефанов 534.
Сергеевна, Мария 635.
Сеславин, Иван Н. 191, 306.
Сеферов, [Самуил, Сули] 649.
Сигизмунд 538.
Сидерс, Р. 601, 603.
Сидоренко 190.
Сикора, Петро 050, 061, 074, 075, 076, 085, 088.
Симаков, 603.
Симеон Велики, цар 031, 048, 155, 188.
Симеон /Симеончо/ /Сакскобурготски/, княз 587.
Сіллем, мадам 347.
Січинський, В. 323.
Скалон 010, 030, 177, 178, 428.
Скобелев, Георгий Антонович 601, 627.
Скобликов, Александр 463, 468.
Скоропадская, Ксения 229.
Скоропадский /Скоропадськи/й/, хетман Павло 042, 044, 047, 067, 081, 159, 200, 223, 224, 255, 311, 320.
Скоропис – Йолтуховський, Ол. 041, 258.
Скот, Валтер 598.
Скрипал, Павло /Павел/ 198, 200, 291, 292, 319.
Скрипник 067.
Скумрій, Ілько 328.
Славейков, Петко Рачов 043, 155, 656.
Славинский /Славинський/, М. 045.
Слащов 255.
Смаль-Стоцкий /Стоцький/, проф. Роман Степанович 183, 201, 203, 222, 241, 242, 244, 364, 367.
Смаль-Стоцкий /Стоцький/, проф. Степан 183.
Смиенко, полк. 201.
Смиляниц, Милое 032.
Смирненски, Христо 019, 457.
Снидек, проф. 388.
Сокеров, Л. 586.
Соколов, Йордан 556.

Сокуренко, Владимир Гаврилович 150, 498.
Солнцева, Юлия 032.
Соломко, Г. 190.
Солоневич, Юрий 594.
Солунски, Димитър 601.
Сомченко, Евгения Александровна 279.
Сорокина, Варвара Степановна 635.
Сорокин, Александр 463, 645, 646, 647, 649.
Сотиров, Димитър 124, 125.
Сотиров, Стоян 560.
София 635.
Софіянин 335.
Софиянски, Стефан 526, 529, 530, 531, 532, 534, 535, 536, 541, 542.
Сохацький, П. 190.
Сошенко 154.
Спасов, Александър 174.
Спасов, П. 004.
Сребродовний, А. 190.
Стайков, Ст. М. 032, 111, 151, 152, 182.
Стайнов, Петко 513.
Сталин, Йосиф 459, 492, 536, 626.
Стамболиев, д-р 032, 151.
Стамболийски /Стамбулійський/, Александър 064, 065, 068, 069, 152, 190, 197, 203, 254.
Стамболов, Стефан 015, 499.
Стаменов, Александър 172.
Станиславска 377.
Станишев, проф. д-р Александър 654.
Станкови, братя 662.
Станков, Димитър /единият от двамата братя Станкови/ 658.
Старицький, Михайло 152, 188, 497.
Степанидин, Г. 636, 637.
Степовик, Дмитро /Дмитрий/ 030, 152, 188, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 487, 509, 516, 522, 539, 540, 559, 560, 604, 650.
Стефан, владика 399.
Стефан, екзарх български 601, 605.
Стефаник, Васил/ъ/ 001, 019, 032, 170, 183, 184, 185, 189, 238, 325, 406, 465, 481, 484, 510, 513, 545, 560.
Стефаниковій, В. 325.
Стефан, молдо-влахийски войвода 644.
Стефанов, арх. Сава 124, 125.
Стефанов, инж. Запрян 137, 141, 143, 165.
Стефанов, Св. 580.
Стефанов, Стефан Г. 578.
Стефанов, Хр. 378.
Стефчев, Васил 193, 357.
Стеценко, К. 191.
Стоилов, арх. Георги 444.
Стоилов, Гр. 363.
Стоилов, Константин 518.
Стоилов, Н. Д. 615.
Стоилов, Хр. К. 586.
Стоицев, Павел 573, 575.
Стойка, 399.
Стойков, Атанас 171, 428, 430, 437.
Сток/г/хаузен, проф. 347.
Столетов, ген. 627.
Столица, Л. Н. 625.
Столница, инж. 229.
Столярчук, Михаил Никифорович 229, 274, 276, 312, 314, 353, 357, 376, 392, 393, 396.
Стоянова-Зуб, Йорданка Станева 220.
Стоянов, д-р П. 229.
Стоянов, Захари 019, 499.
Стоянов, инж. Стоян 138, 140, 143.
Стоянов, Петко 601.
Стоянов, Петър 526, 556, 666.
Стравински, Игор 573.
Страшимиров, Димитър 087, 357.
Струків 190.
Струпницкий, Леонид Василевич 484.
Субтелни, Орест 526, 527.
Судьбинин 001.
Сулименко, Сергей 528.
Супрун 256.
Суровцева, 397.
Сущенко /Сушченко/, Никифор 331, 345, 354.
Сърмабожов, Ст.[оян] 158.

Т

Таджер, полк. Аврам 114.
Табакова 601.
Табаков, Д. 210.
Таиров 565.
Талис, Васил 225.
Танаки 223.
Танев, Никола 158, 513.
Танев, Ст. Д. 105.
Танкова, Татяна Анатолиевна вж. Кондратенко, Татяна Анатолиевна
Танович, Стефан 388.
Танчев, проф. Христо 311.
Тарабан, М/Н/икола/й/ 204, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 218, 220.
Таран, С. 343.
Тарасюк, Борис 541.
Тарновски Тарновс/ъ/ки /Тарнавський/, Адам 007, 154, 229, 244.
Тарновски, Никола /Коко/ 573, 575.
Тасев 229.
Тасев, ген. майор 060.

Татаров, арх. П. 442.
Тахтай, Иван 222, 224, 226, 266.
Тачев, Харалампи 601, 605, 642.
Твердохлиб, Ф. 190.
Тевекелиев 662.
Темелков, А. 138.
Темида 172.
Теодоров/а/, мадам 084.
Теодоров, проф. 105.
Теодоров, Теодор 084.
Теофан, Критинянин 644.
Теребинская, Катя 223.
Терентиев 223.
Терешченко, /Терещенко/ 190, 223, 311, 346.
Терзийска, Лидия 527, 548, 556.
Тимошенко, И. 102.
Тимофеева, Олга 264.
Тимофієвна, Таісія 328.
Тимофюк /Тимофіюк/, А.[танас /Опанас/] 200, 204, 280, 327, 328, 349.
Тинянский 223.
Тканив, Иван 204.
Ткаченко, Йосип/ф/ Петрович 190, 200, 265, 266, 357.
Тодорова, Зора 220.
Тодоров, Борис 140.
Тодоров, Васил Атанасов 586.
Тодоров, Веселин Яковов 441, 442.
Тодоров, Георги Георгиев 312, 314.
Тодоров, д-р 452.
Тодоров, Петко Ю. 019.
Тодоров, Стою 437.
Тодоров, Цено 560.
Токаржевски 201, 222.
Токаржевський-Карашевич, І. 093.
Толбухин, маршал 628, 630.
Толошна, Надія 326.
Томов 613.
Томов, арх. Иван 151, 169, 174, 455, 560.
Томов, М. 660.
Топалов, Кирил 158.
Топенчарова, П. 180.
Тотомянц, проф. 229.
Тотю, Филип 601, 603, 605.
Тошев 079.
Трайков, Георги 024, 025, 432, 434, 435.
Трендафилов, Владимир 369, 372, 385, 513, 551.
Тренин, Елеонора Иоаким /Нора Шелудко/ 264, 660.
Трени/е/н, д-р 659.
Тригуб, Йосип 198.
Триполский, Анатолий Василевич 220.
Трифонов, Юрдан 033.
Трифунов, В. 121.
Тричков, д-р Борис 592.
Трумп, проф. д-р 001, 170, 183, 513, 560.
Трухан, Мирослав 029, 476, 482.
Труфешев, Николай 013, 441, 446, 605.
Труш, Алекси /Олекса/ Митрофанович 204, 206, 265, 266.
Труш, Ариадна /Рада/ 084.
Труш, Иван 084.
Тургенев, Иван 565, 623.
Турула, проф. 035.
Турула 191.
Турянс/ь/кий 185.
Туптала, Данило 650.
Тютюнник, Юрко 067.

У

Угаров, Григор 067.
Удина, Тамара 415.
Удовенко, Генадий 526.
Узунов, Генчо 437.
Узунов, Дечко 437, 439, 543, 601.
Уитенбогарт, С. В. 601, 603.
Украинка /Українка/, Леся /Лариса Косач/ 027, 032, 043, 188, 463, 464, 465, 467, 501, 507, 562.
Украинцев, /Українців/, М. Н. 191, 306.
Умеда, Риучио 007, 032, 151, 230.
Умиастовски, Влодзимерз 006.
Уолтман, Уолт 437.
Усов, 222, 259.
Успенский, епископ Порфирий 644.

Ф

Фастовец, 223.
Фахри, Давид 114.
Федорний 327.
Федченко, проф. 466, 470, 472, 474, 477.
Федькович 043.
Фелзен, фон 083.
Феодоров, Александр 594, 642.
Феодоров, А. М. 625.
Феодоров, В. 594.
Феодоров, Юрий Юриев /Георги Георгиев Феодоров/ 312.
Фердинанд I, цар 042, 047, 048, 065, 560.
Филипова, Величка 453.
Филипов, Филип 565.
Филипчеви, братя 592.
Филонович, инж. Василь 197, 201, 222, 253, 261, 280, 320, 323, 352, 391.
Фичева, Ева 573.
Форсандер, Татиана Ал. 643.
Фортунатов 043.

Фрал – Виотиецът 644.
Франко, Зиновия 507.
Франко, Иван 001, 013, 015, 030, 032, 043, 150, 153, 170, 183, 184, 185, 188, 189, 401, 407, 409, 455, 484, 502, 510, 513, 560.
Франсъзов, инж. Никола Иванов 131, 134.
Фридман 046.
Фрищин, В. 346.
Фунев, проф. Иван 123, 126, 127, 129, 130, 165, 170, 437, 466, 467, 537, 543, 551, 560.

Х
Хаваривский, Богдан 522, 550.
Х..., Федір 341.
Хаджииванов, д-р 592.
Хаджииванов, полк. Петър 629.
Хаджийски, арх. Илия 124, 125, 126, 127, 128, 131, 188, 467, 468, 560.
Хаджикалчева, Надежда 032, 151, 513.
Хаджипетрови 032, 151, 513.
Хаикевич, д-р Лев 155.
Хайгъров, Ст. 272.
Хакова, Айлин 528.
Хакова, Емине 155, 509, 510, 512, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 525, 527, 528, 529, 530, 533, 534, 536, 537, 539, 543, 546, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 556, 557, 558, 559, 561, 562, 587, 666.
Хаков, проф. дин Дженгиз 509, 528, 558.
Ханартол, Георги 155.
Харкиевич 632.
Харченко 190.
Хвастівець 190.
Хвърчилков, инж. Н. 135.
Херцен 033, 663.
Хилендарски, Паисий 013, 032, 644.
Хилл, Елизабета 491.
Хитлер /Гитлер/, Адолф 226, 658, 662.
Хмара 190, 280, 308.
Хмара, Олена 325.
Хмелницкий /Хмельницкий/, хетман Богдан 043, 154, 155, 258, 395, 598.
Ходкевич, Леонид 666.
Холодний, Іль(ко) Ів.(анович) 101.
Хофман, Казимир 357.
Храпко, Микола 196, 197, 280.
Христо 457.
Хрушчов, Никита Сергеевич 431.
Худко, С. 190.

Ц
Цамблак, митрополит Григорий 043, 155.
Цанкарски, майор М. 007.
Цанков, Александър 203, 580.
Цанков-Дерижан, Хрисан 242, 565.
Цанков, Константин Люцканов 065, 066.
Цанков, Цанко 278.
Цветанов, Л. 227.
Цветков, Александър 146.
Цветков, арх. Петко 027, 119, 151, 169, 183, 444.
Цегельський, др. Роман 361.
Целер 565.
Ценов, ген. 052.
Ценович, Димитри 601.
Церетелі 311.
Церковски, Цанко 030, 032, 151, 530.
Циба, Володимир Миколаевич 011.
Цибул/ь/ский, Борис 039, 198, 201, 239, 245, 246, 261, 291, 292, 319, 323, 328.
Цокев, Христо 188.
Цолов, арх. Димитър 031, 032, 151, 169, 174, 175, 183, 187, 188, 189, 455, 513, 530, 551, 560.
Цонев, проф. Беньо 621.
Цончева, Мара 437, 560.

Ч
Чайковски, Петр Илич 565.
Чапрашиков, 151, 172.
Чарнецький, 185.
Чеботько, П. 190.
Червенков, Вълко 001, 116, 129, 130, 166, 169, 171, 174, 424, 560.
Черевков, д-р Александр Михайлович 652, 653.
Черемшина, Марко 019, 445, 504, 506.
Черешько, О. 190.
Черкасенко, 001, 030, 183, 185.
Чернев, Георги 516, 517.
Чернишевски /Чернышевский/, Николай Гаврилович 656, 663.
Чернявский /Чернаевски/, Владимир Феодорович 223, 264.
Черноколов, 639.
Черски, 223.
Чертков, проф. Александр Дмитриевич 370, 382.
Чехов, Антон Павлович 632, 633.
Чилингиров, Стилиян /Щилиян/ 005, 032, 041, 086, 151, 152, 170, 200, 204, 223, 225, 242, 290, 305, 335, 351, 357, 360, 365, 369, 371, 376, 380, 386, 389, 513, 530, 551, 559, 560, 562.
Чистяков, проф. 598.
Чобанов, Георги 560.
Чомаков 347.
Чорний, В. 190.
Чорний, Володимир 559.

Чубинський, П. П. 255.
Чужбинский, А. 497.
Чуковски, Васил 154.
Чумак, З. 190.
Чурсин, Н. Т. 298.

Ш
Шайко, 310, 342.
Шаляпин, Борис Феодорович худ. 486.
Шаляпин, Фьодор 573, 575.
Шамблак, митрополит вж. Цамблак, митрополит Григорий
Шангов, арх. [Борис] 151.
Шаповал 190.
Шаповалов, арх. Л. 632.
Шапшал, проф. Иля Феодорович /Илия Тодоров/ 588, 654.
Шатц, Борис 152, 404, 497.
Шатц, Любов 594.
Шафарик, Павел Йосиф 043.
Шахматов 043.
Шашкевич 043.
Швець, проф. Ф. 346.
Шевцова, Нина 487.
Шевченко, Бойка 154.
Шевченко, Григорий 154.
Шевченко, Тарас 013, 015, 016, 022, 030, 032, 043, 086, 151, 153, 154, 155, 183, 188, 189, 194, 226, 236, 241, 242, 250, 276, 277, 278, 290, 306, 316, 327, 338, 349, 350, 355, 361, 365, 366, 369, 371, 372, 374, 376, 377, 378, 379, 385, 386, 393, 397, 407, 409, 417, 420, 449, 458, 459, 463, 464, 468, 476, 499, 507, 513, 548, 566, 656, 663.
Шевяков, проф. 654.
Шекерджийски, инж. 114.
Шелест 506.
Шелудко, Василий 658.
Шелудко /Шелудько/, Дмитрий /Дмитро/ 028, 059, 061, 226, 264, 331, 335, 559, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663.
Шелухин 255.
Шеманський 327.
Шептицки, Андрей митрополит 151, 539.
Шерер, Мария 499.
Шиваров, Кирил 172, 175, 441, 446, 513, 537, 560.
Шилейко, Ан. 651.
Шимон, Нисим 114.
Шипонський 327.
Шифяев, 154.
Шишков, Ив. Д. 004.
Шишков, проф. Г. 610.
Шишманова-Драгоманова, Лидия 032, 079, 083, 084, 090, 150, 152, 191, 204, 242, 263, 323, 335, 347, 357, 386, 391, 398, 404, 557.
Шишманов, Димитър /Мика/ 030, 046, 076, 079, 080, 082, 084, 088, 089, 090, 150, 357, 398.
Шишманов, проф. Иван 017, 018, 030, 032, 033, 041, 042, 043, 044, 045, 046, 071, 072, 074, 075, 078, 079, 080, 081, 082, 083, 084, 085, 086, 087, 089, 090, 155, 203, 259, 347, 356, 357, 370, 382, 391, 397, 398, 401, 404, 455, 485, 492, 493, 499, 557, 559, 562, 663.
Шкутов, В. 221.
Шмиргела, Николай 170, 171, 437, 543, 560.
Шокун, Васил 198.
Шопен, Фредерик 311, 342.
Шопински /Шопінські/, Игнат /Ігнанці/ 001, 165, 170, 183, 407, 560.
Шопкин, Матей 548.
Шопов, подполк. С. М. 626.
Шопов, полк. 060.
Шостакович, Дмитрий 171.
Шпилевая, Елена 449, 471, 474, 476.
Шулга, /Шульга/, Федир Григорович. 048, 049, 050, 059, 084, 095, 096, 097, 098, 099, 101.
Шулгин /Шульгин/, Александ/е/р/ /Олександер/, Яковлевич 041, 045, 046, 047, 048, 050, 051, 052, 076, 079, 152, 155, 222, 225, 239, 240, 244, 322, 366, 398, 513, 514, 537, 559, 562.
[Шульгина], Лідія Василівна 398
Шумейко 317.
Шчербакивский, Шчербакивський /Шчербаковски/й/, проф. Вадим 151, 251, 252, 389, 401.

Щ
Щъркелов, Константин 032, 158, 513.

Ю
Юдин, И. 298.
[Юзефович], Иванка 558.
Юзефович, Сергий 527, 548, 558.
Юзик-Полтавченко, Юрий /Юрко/ 190, 198, 200, 323, 331.
Юон, К. 601.
Юрицин 264.
Юрицина, Оля 325.
Юриціній, Л. 325.
Юркевич, 041.
Юрчук, Михайло 540.
Юрьев, д-р Капитон 499, 501.
Юшченко, Виктор 556.

Я

Яворов, Пею 030, 032, 151, 170, 185, 188, 454, 508, 513, 518, 530, 560.
Якоби, Б. С. 592.
Яковенко, Васил Карпович 265, 266.
Яковлев, Юрий 565.
Яковов, арх. Веселин вж. Тодоров, Веселин Яковов.
Якушченко/Якущенко/, Георгий Данилович 419, 447, 474.
Янишевски, проф. Алексей Ерастович 664, 665.
Янкова, Иванка 548.
Янулов, Ал. 219.
Ярмолюк, Микола 548, 557.
Ярослав, д-р 335.
Ярослав, княз 155.
Яценков, Володимир Феодорович 008.
Яцкив, 001, 030, 183, 184, 402.

ГЕОГРАФСКИ ПОКАЗАЛЕЦ

А

Австралия 528
Австро–Унгария /Австро-Унгарска империя / монархия/ /Австро-Угорщина/; Австрия 031, 032, 041, 155, 156, 165, 183, 184, 185, 189, 196, 200, 222, 294, 311, 347, 537, 538, 539, 626, 629, 663.
Аграм /Agram/, гр. в Харватия 568.
Азербейджан 294.
Азия 387.
Албания 536.
Александрово, гара Видинско /гр. Димово, обл. Монтана/ 304.
Амбарица, връх в Централна Стара планина 568.
Америка вж. САЩ.
Америка /Южна и Северна/ 043, 200.
Америка /Южна / 573, 575.
Ананьев, гр. в Украйна 585.
Англия /Великобритания/ 200, 225, 284, 491, 540, 581, 626.
Арбанаси с., обл. Ловеч 608.
Аржентина /Аргентина/ 528, 573, 575.
Армения 105.
Архимовск, гр. в Украйна 264, 265, 268.
Атон /Афон/, Гърция 155, 188, 644, 650.
Африка 598.

Б

Баден, гр. 397.
Базар, с. в Житомирска обл. Украйна 330, 348, 369.
Балкани вж. Балкански полуостров
Балкански полуостров 001, 018, 030, 031, 032, 093, 094, 095, 097, 101, 102, 165, 183, 186, 201, 224, 230, 256, 332, 449, 459, 513, 527, 539, 551, 623, 626, 647, 650, 663.
Балта, гр. в Украйна 312.
Балчик, гр. в обл. Варна 536.
Баня, гр. в обл. Пловдив 013, 030, 032, 439, 452, 456, 457, 458, 459, 505, 535, 538, 562.
Безансон, гр. във Франция 540.
Белая Церковь, гр. в Украйна 598, 600.
Белград, гр. 061, 065, 066, 253, 558, 560, 654.
Белоградчик /Білоградчик/, гр.обл. Монтана 232, 608.
Белорусия 105, 155, 222.
Бердичеві, гр. в Житомирска обл. Украйна 311.
Березань, гр. Полтавска обл. Украйна 626.
Берковица, гр. обл. Монтана 608.
Берлин /Berlin/ /Берлін/, гр. 032, 035, 041, 075, 083, 084, 091, 104, 196, 223, 229, 230, 240, 248, 257, 258, 374, 398, 399, 409, 538, 539, 562, 615, 658, 662.
Берн, гр. 084.
Бесарабия, обл. в Украйна 200, 222, 553, 608, 634.
Бехмут /Бахмут/ /Вахмут/ гр. в Русия 202, 281, 282, 283.
Биримирци, с. обл. София 519.
Благоевград /Горна Джумая/, гр. 265.
Богодухов, гр. в Харковска обл., Украйна 565.
Божурище, с. в обл. София 007.
Болград, гр. в Одеска обл. Украйна 556.
Болоня /Boloniya/, гр. в Италия 568.
Бразилия 043, 573, 575.
Брацигово, гр. в обл. Пловдив 601, 603.
Бреслав, гр. вж. Вроцлав
Брест-Литовск, гр. 043, 084, 282.
Брюксел, гр. 260, 526, 573, 575.
Бугуслав, с. в Киевска обл. Украйна 154.
Будапеща, гр. 028, 043, 247, 255.
Бузлуджа, връх в Стара планина 568.
Буковина, геог. обл. 043, 200, 222, 500.
Букурещ / Bucarest/, гр. 037, 331, 355.
Бургас, гр. 032, 041, 100, 151, 156, 169, 174, 183, 185, 199, 200, 203, 222, 223, 236, 264, 321, 340, 341, 441, 442, 446, 510, 513, 526, 530, 536, 548, 557, 562, 600, 601, 608, 649, 666.
Буюкдере /Büyükdere/ квартал на Босфора 587.
България[1]
Бюл, гр. в Швейцария 405.
Бяла Слатина гр. в обл. Монтана 601.
Бяло море 222.

В

Вавел – Краков, гр. в Полша 001, 030, 032, 183, 185.
Варваринци, с. Тернопилско /Полша/ /Украйна/ 001, 002, 003, 004, 007, 030, 031, 032, 183, 184, 185, 188, 189, 225, 230, 282, 284, 403, 408, 418, 464, 484, 485, 487, 498, 506, 509, 522, 530, 535, 537, 538, 539, 540, 550, 551, 560.
Варна, гр. 032, 041, 051, 059, 060, 070, 083, 084, 100, 151, 155, 174, 185, 189, 199, 201, 202, 203, 211, 222, 223, 231, 236, 264, 324, 325, 346, 377, 411, 510, 525, 526, 527, 530, 536, 540, 548, 557,

560, 562, 563, 564, 600, 601, 605, 608, 626, 628, 645, 646, 647, 648, 649, 666.
Варшава, гр. 001, 010, 021, 028, 030, 031, 032, 092, 153, 154, 156, 157, 163, 165, 170, 172, 174, 177, 178, 183, 184, 185, 186, 188, 189, 200, 201, 211, 212, 222, 229, 230, 241, 242, 244, 246, 255, 329, 364, 374, 398, 407, 414, 417, 420, 475, 478, 485, 492, 493, 513, 535, 538, 551, 560, 562.
Велико Търново /Търново/; В. Търновско (район, окръг, област) 043, 236, 527, 548, 558, 560, 563, 564, 594, 608.
Велинград, гр. 032, 151, 169, 174, 183, 186, 189, 513, 562.
Венеция, гр. /Veneziya/ 568.
Версай, гр. 540.
Вецляр /Ветцлар/, гр. и лагер за военнопленници 001, 513, 538.
Видин, /Виден/ /Відін/ гр. 061, 199, 203, 223, 232, 233, 234, 289, 304, 331, 345, 346, 354, 369, 557, 564, 608, 666.
Виена, гр. /Вена/ /Відень/ 001, 010, 032, 041, 043, 062, 063, 075, 076, 079, 087, 110, 154, 157, 165, 170, 177, 183, 185, 186, 188, 196, 222, 230, 248, 255, 256, 322, 397, 510, 513, 538, 539, 543, 560, 562, 573, 575.
Византия 043, 155, 644.
Вилшани, с. в [Черкаска] обл. Украйна 154.
Винница, гр. в Украйна 080, 083, 084.
Висбаден, гр. 398.
Витоша, планина 526, 527, 605.
Владая с., обл. София 592.
Войвода, с., обл. Шумен 601.
Волин /Волын, Болин/, Волинско обл. в северозападна Украйна 043, 088, 200, 222.
Враца, гр. 013, 032, 151, 224, 562, 563, 564, 608.
Вроцлав /Бреслав/, гр. 653.
Вършец, гр. обл. Монтана 536.

Г
Габрово, гр. 236, 563, 564.
Гадач, гр. Полтавска обл. Украйна 264.
Галиполи о-в 592, 600.
Галиция /Галичіна/, геогр. обл. в Украйна 032, 043, 200, 222, 223. 255, 311, 321, 361, 374, 405.
Гатчина, гр. в Русия 592.
Гент, гр. Белгия 482.
Генуа /Генуї/, гр. 398.
Германия /Германія, Німеччина/ 001, 032, 065, 075, 081, 155, 156, 172, 183, 189, 196, 200, 222, 223, 224, 226, 230, 234, 257, 258, 264, 294, 296, 311, 347, 497, 513, 541, 542, 544, 568, 592, 601, 626, 629, 630, 637, 658, 659, 660, 662.
Германска Демократична Република /ГДР/ 034.
Горна Баня, кв. София 052.
Горна Джумая, вж. гр. Благоевград
Горна Оряховица, гр. 592, 608.
Горни Черношици, гр. в Украйна 253.
Грац, гр. в Австрия 538.
Грузия, 294, 644, 663.
Гърция 041, 102, 230, 538, 594, 562, 626, 650.
Гюргево, гр. в Румъния 032, 174, 537.

Д
Давос, гр. 526.
Дебнево, с. , в обл. Ловеч 601, 605.
Димитрово, гр. вж. гр. Перник
Днепър, р. 191, 306, 656.
Добрич, /Толбухин/ гр. 563, 564.
Добруджа, геогр. обл. 043, 222, 411.
Долна баня, гр. в обл. София 163, 560.
Донбас, гр. в Украйна 591, 592.
Дон (р.; област) 294, 322.
Драгалевци кв. на София 526, 649.
Драгоман, гр. в обл. София 007, 225, 264.
Дунав/а//Дунай/, р. 155, 186, 188, 189, 199, 306, 556, 627, 656.
Дупница, гр. 608.
Дуранкулак, с. в обл. Варна 426, 444.

Е
Европа 030, 032, 199, 200, 222, 223, 248, 370, 382, 387, 477, 490, 510, 537, 556, 573, 575, 587.
Европа /Западна/ 031, 104, 222, 449, 630.
Европа /Източна/ 222, 559, 630.
Европа /Централна/ 102, 196.
Египет 224, 653.
Екатеринослав /Катеринослав/ /Днепропетровск//Екатеринославско обл./, гр. в Украйна 43, 265, 268, 280, 311.
Елада вж. Гърция
Ереклеев, /Ерклиев/ /Ираклеев/ и др., гр. в Украйна 264, 655, 658, 659, 660, 662.
Ески Джумая гр. вж. гр. Търговище
Естония 007, 038, 234, 538, 562.

Ж
Женева, гр. 043, 098, 101, 187, 222, 230, 233, 259, 307, 347, 391, 405.
Житомир, гр. 311, 587.
Жмеринці, гр. Винницка обл. Украйна 311.

[2] За имената България, София, Украйна, Украинска държава, УНР, УССР /преди СССР/, /в СССР/, /УРСР/ в показалеца не са посочени №№ на документите, в които се срещат, поради честото им споменаване в тях.

З
Загреб, гр. 558, 560.
Залцбург /Зальцбург/, гр. 030, 183, 513, 538.
Запорожска /Запоріжска/ обл. в Украйна 526.
Звенигород, гр. в Русия 311.
Земен с.; гр. /Белово/ обл. София 594, 649.
Зимница, с. обл. Ст. Загора 627.
Златните мостове, местност на пл. Витоша 526.

И
Ивано-Франкивск, гр.; обл. /ІваноФранківськ/ 503, 506.
Израел 536.
Илиенци, кв. на София 592.
Индия 650.
Истанбул, гр. 031, 032, 037, 076, 092, 093, 101, 155, 188, 199, 253, 255, 261, 562, 280, 592, 600, 626.
Италия 007, 084, 154, 165, 222, 294, 347, 411, 412, 496, 568, 573, 575.
Ичня, гр. Черниговска обл., Украйна 616, 617.

Й
Йена, гр. 043.

К
Каварна, гр. обл. Добрич 536.
Кавказ 155, 222, 280, 294.
Казанлък, гр. 608, 649.
Казахстан 666.
Казичене /Казичани/, с. в обл. София 224.
Калояново, с. в обл. Пловдив 649.
Каменец, гр. Подолська обл., Украйна 312.
Каменица, с. в обл. София 626.
Канада 043, 320, 454, 457, 469, 499, 528, 548.
Карачурино с. в Донецка обл. 592.
Карея 644.
Карлово, гр. в обл. Пловдив 013, 172, 437, 505, 537, 538.
Карпати, пл. 043, 407.
Карпатска Рус 155.
Кембридж, гр 491.
Кереливка, с. /с. Шевченкове/ в Черкаска обл. Украйна 154.
Киев /Київ/, гр. 001, 008, 010, 011, 018, 021, 030, 032, 033, 041, 043, 044, 045, 046, 047, 053, 054, 071, 072, 073, 079, 080, 081, 082, 083, 084, 107, 154, 155, 156, 157, 165, 170, 177, 183, 184, 186, 188, 189, 190, 200, 230, 264, 268, 281, 311, 347, 355, 391, 395, 401, 402, 406, 407, 421, 439, 445, 447, 448, 450, 459, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 470, 471, 473, 474, 475, 476, 477, 479, 487, 493, 495, 496, 497, 498, 499, 501, 503, 504, 506, 507, 509, 511, 512, 522, 526, 527, 528, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 545, 548, 558, 560, 562, 572, 573, 574, 575, 585, 598, 604, 606, 626, 638, 650, 658, 659, 662, 663.
Кирсово, с. в Молдова 536.
Китай 010, 177, 178, 428, 650.
Кишинеу, гр. /Кишинев/ 536.
Клисура, гр. в обл. Пловдив 601, 603, 605.
Княжево, кв. на София 017, 020, 223, 259.
Кобеляки, с. Полтавска обл. в Украйна 601.
Козлудуй, гр. в обл. Монтана 536.
Константинопол/ь/ вж. Истанбул
Коньовский, с. ? 592.
Конювица, квартал в София 114.
Копривщица, гр. в обл. София 596.
Кориновска, с. Кубанска обл., ? Русия 220.
Коростен, гр. Житомирска обл. Украйна 311.
Кочериново, с. обл. София 202, 222, 236, 281, 323.
Краков, гр. 001, 032, 041, 043, 152, 165, 170, 183, 185, 186, 189, 230, 407, 492, 509, 510, 513, 530, 535, 537, 539, 543, 551, 560, 562.
[Крива] Паланка, гр. в [Македония] 608.
Кривойрог, гр. Херсонска обл., Украйна 265, 387.
Крим 064, 103, 155, 223, 255, 280, 536, 592, 600, 626, 634, 651.
Кубан, р. Русия и Сев. Кавказ 250, 294, 304, 322, 328.
Куйбишев, гр. 601
Курск, гр. 592, 635, 637.
Кьолн, гр. 225, 264, 662.
Кърджали, гр. 032, 052, 151, 169, 174, 186, 189, 229, 466, 513, 530, 537, 562.
Кюстендил, гр. 172, 608.

Л
Лазар Станево с. в обл. Ловеч 605.
Лайпциг, /Leipzig/, гр. 043, 468, 568.
Латвия 538.
Лвов /Львов, Львів, Лвив/, гр. 001, 010, 013, 014, 015, 016, 019, 023, 030, 032, 034, 043, 150, 155, 156, 157, 165, 170, 177, 183, 184, 185, 186, 188, 189, 229, 230, 237, 238, 361, 374, 401, 402, 404, 405, 410, 414, 417, 419, 420, 447, 455, 465, 468, 472, 474, 477, 479, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 490, 492, 493, 496, 497, 498, 500, 502, 506, 509, 510, 511, 513, 522, 538, 539, 540, 545, 546, 552, 560, 562.
Левскиград, гр. вж. гр. Карлово
Лейбніц-Мурек, гр. 538.
Ленинград, гр. вж. гр. Санкт Петербург
Леонберг, гр. Германия 592.

Ловеч, гр. 032, 509, 557, 601, 602, 603.
Лозен с. обл. София 527
Лом, гр. обл. Монтана 007, 061, 199, 369, 563, 564, 608,
Лондон, гр. 573, 575, 581, 587.
Лужица, обл. в Германия, Полша и Северна Чехия 316
Луковит, гр. обл. Ловеч 563, 564, 565.
Луцьк, гр. в Украйна 311, 463, 467.
Лучки, с. Полтавска област, Украйна 224.
Любляна, гр. 388, 560.
Лясковец, гр.обл. Ловеч 557, 608.

М
Мадан, гр. обл. Пловдив 187, 466.
Македония 347, 562, 626, 644.
Макеевка гр., Донецка обл. Украйна 592.
Марица, р. 180, 187, 189.
Месемврия вж. Несебър
Миколаив, /Николаев/, гр. Николаевска обл. Украйна 526.
Миус, р. в Украйна и Русия 592.
Монако, гр. 259.
Монтана, гр. 608.
Монт Вермонт, гр. САЩ 409.
Моринци, /Моринце/ с. в Черкаска обл. Украйна 154.
Москва, гр. 008, 010, 032, 043, 064, 065, 099, 105, 107, 171, 255, 304, 311, 322, 347, 402, 411, 431, 439, 455, 498, 540, 556, 592, 595, 601, 615, 626, 628, 629, 630, 634, 635, 636, 656, 663, 666.
Мурек, гр. Австрия 538.
Мюнхен /Münhen/, гр. 001, 010, 018, 030, 031, 032, 041, 151, 157, 165, 170, 177, 183, 185, 186, 187, 188, 189, 222, 223, 230, 264, 296, 513, 530, 535, 538, 539, 543, 551, 560, 562.

Н
Наги Тибава, гр. в Задкарпатска обл. в Украйна 043.
Надежда, с. Софийска обл. 220.
Нежина, /Нежин/ гр. в Черкаска обл. Украйна 281, 282.
Нейси ???, гр. в Украйна 265
Несебър, гр. обл. Бургас 536, 600, 608.
Никулинци, с. присъдинено към с. Варваринци 560.
Ница, гр. 641.
Нова Загора, гр. обл. Бургас 608.
Нови Сад, гр. в Сърбия 654.
[Нови] Сонч, /Нови Санч/ гр. в Полша 030, 183, 407, 538, 539.
Новокузнецк, гр. в Русия 536.
Новомосковец, гр. в Русия 220.
Ново село, с. обл. Ловеч 568.
Новоселци, с. обл. Видин 265.
Ново Усое, с. Перийски окръг,?Русия 312.
Новочеркаск , гр. в Ростовска обл. в Русия 600.
Норвегия 322.
Ню Йорк, гр. 405, 499, 526.

О
Одеса, гр. 070, 080, 083, 084, 106, 107, 201, 223, 265, 526, 536, 565, 566, 567, 568, 606, 621, 623, 626, 654.
Омуртаг, гр. в обл. Разград 509.
ОНД 525, 666.
Орландовци, кв. на София 592.
Орхание гр. /Ботевград/ гр. 052.
Охрид, гр. 043.

П
Павловград, гр. Днепропетровска обл. 220.
Падуа /Padua/, гр. в Италия 568.
Пазарджик, гр. в обл. Пловдив 030, 031, 032, 151, 170, 180, 182, 183, 187, 188, 189, 513, 540, 560, 562, 563, 564.
Панчерево, с. Софийска обл. 666.
Париж, гр. 001, 007, 010, 030, 031, 032, 039, 041, 157, 165, 170, 177, 178, 183, 185, 186, 188, 189, 200, 201, 213, 222, 225, 226, 230, 239, 240, 259, 264, 310, 317, 318, 320, 322, 324, 325, 326, 327, 328, 330, 332, 334, 335, 337, 338, 340, 341, 342, 343, 345, 347, 350, 352, 354, 391, 398, 405, 407, 428, 462, 464, 490, 499, 509, 510, 513, 530, 535, 537, 538, 539, 540, 543, 551, 560, 562, 573, 574, 575, 582, 614, 615, 626, 653, 654.
Переслав, гр. в обл. ? 220.
Перник , гр. в обл. София 032, 131, 132, 133, 134, 135, 151, 169, 170, 174, 175, 182, 183, 186, 187, 188, 189, 223, 287, 315, 323, 432, 510, 513, 530, 537, 540, 560, 562.
Петроград, гр. вж. гр. Санкт Петербург
Пещера, гр. обл. Пловдив 180.
Пирот, гр. 601.
Пирятин, гр. в Полтавска обл., Украйна 265, 268.
Плевен, гр., Сърбия 174, 526, 527, 564, 566, 567, 605, 608, 666.
Плеское, с. Мринска губерния, Украйна 265.
Плиска, гр. обл. Варна 601, 623.
Пловдив, гр.; Пловдивско (район, окръг, област) 114, 155, 188, 199, 200, 222, 223, 236, 322, 324, 328, 330, 331, 337, 338, 346, 352, 473, 535, 536, 538, 548, 556, 557, 563, 564, 566, 572, 573, 574, 594, 599, 601, 602, 603, 605, 608, 666.

Подебради, /Подєбрад/ гр. Чехия 323.
Подолие, гр; Подолско и Подолска губерния - Югозападна Украйна 001, 010, 032, 043, 157, 165, 184, 200, 222, 493.
Покуттяни с. ? 506.
Полтава, гр.; Полтавска обл. Украйна 043, 220, 268, 281, 282, 605.
Полша, /Польша, Польща, Полска Народна Република /ПНР/ 002, 003, 006, 007, 010, 016, 028, 029, 043, 075, 102, 151, 155, 165, 178, 183, 184, 185, 199, 200, 211, 212, 222, 223, 225, 251, 256, 282, 296, 329, 387, 395, 398, 414, 432, 448, 472, 473, 475, 476, 481, 482, 492, 493, 539, 548, 563, 615, 663.
Поморие, гр. обл. Бургас 600.
Попово, гр. обл. в Разград 236.
Прага, гр. 028, 032, 043, 067, 068, 069, 070, 102, 110, 156, 196, 200, 201, 222, 223, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 256, 264, 316, 320, 323, 342, 346, 374, 388, 397, 497, 536, 588, 615, 639, 653, 654.
Преслав /Переславец/, гр. в обл. Варна 155, 647, 649.
Прикарпаття, регион, Івано-Франк. обл., Украйна 506.
Прилуки, гр. в Черниговска обл., Украйна 268, 281.
Припет, р. в Украйна 043.
Провадия, гр., обл. Варна 032, 151, 169, 174, 183, 187, 513, 537, 540, 562.
Пряшив /Пряшев, Прешов/, гр. в Чехия. 027.

Р

Раднево, гр. обл. Хасково 548.
Радомир, гр. обл. София 608.
Разград, гр. 608.
Ращат /Раштат/, гр. 001, 030, 032, 035, 183, 230, 449, 468, 513, 535, 538, 562.
Ревел /Rewal/ , гр. вж. гр.Талин
Рівно, гр. в Ровенска обл., Украйна 311.
Рига, гр. 539.
Рила, планина 642.
Рим, гр. 248, 374, 411, 575, 594.
Ронни, ? гр. в Полтавска обл. Украйна 282.
Рос, р. в Русия 598.
Ростов на Дон, гр. в Русия 311, 635.
Румъния /Ромъния, Румуния, Румыния/ 028, 037, 041, 043, 061, 084, 099, 155, 199, 200, 222, 223, 225, 230, 262, 265, 320, 332, 387, 538, 562, 587, 608.
Русе /Рущук, Русчук/, гр. и околия 032, 107, 109, 151, 155, 174, 182, 187, 188, 189, 200, 201, 211, 222, 223, 236, 261, 310, 328, 331, 342, 343, 370, 513, 525, 530, 536, 537, 540, 553, 557, 562, 563, 564, 574, 608.
Русия /РСФР/ /Съветска Русия - преди и в СССР/ 060, 064, 065, 080, 082, 102, 105, 106, 107, 155**,** 200, 222, 232, 265, 346, 390, 395, 526, 548, 556, 563, 575, 592, 614, 643, 650, 654.
Русия /Русия; Руска федерация / 200, 526, 548, 556.
Русия /Царска Русия/ 032, 043, 052, 150, 155, 159, 184, 189, 190, 222, 223, 230, 231, 255, 265, 321, 347, 370, 392, 395, 411, 497, 567, 587, 601, 615, 620, 627, 634, 642, 647, 663, 666.
Русия, Южна 587, 651, 663.

С

Санкт Петер/с/бург, гр. 092, 099, 105, 107, 154, 220, 311, 540, 563, 565, 592, 600, 615, 621, 626, 634, 654, 658.
Сапарева баня, гр. обл. София 032, 151, 169, 188, 537.
Света гора, Гърция 644.
Свищов, гр. обл. Ловеч 043, 627.
Севастопол, гр. 224, 312, 626.
Севлиево, гр., обл. Ловеч 557, 592.
Сен/т/ча, гр. Полтавска обл., Украйна 220, 291.
Сеатъл, щат Вашингтон 409.
Сибир 536.
Силистра, гр. обл. Разград 526.
Симеоново, кв. на София 438.
Симферопол/ь/, гр. 311, 634.
Скопие, гр. 614.
Сливен, гр. 032, 223, 235, 264, 331, 340, 346, 508, 536, 540, 562, 563, 616, 617, 618, 660.
Смочан, с. обл. Ловеч 601.
Снятин, гр. Івано-Франкивска обл., Украйна 008, 455, 503, 504, 506.
Созопол, гр., обл. Бургас 548, 608.
Солун, гр. 043, 644.
Сремски Карловци, гр. в Сърбия 066.
Ставрополь/щини/, гр. в Русия 041.
Станево, с. обл. Монтана 601.
Стара Загора, гр. 151, 169, 223, 536, 563, 564, 574, 592, 602, 608, 627, 649, 666.
Стокхолм, гр. 653.
Страсбург, гр. 526.
Струсив, с. Тернопилска обл., Украйна 183, 407.
Суворово, с. в Одеска обл. 553.
Суджа, гр. в Курска обл., Украйна. 635.
Сухиндол, гр. обл. Ловеч 509.
Съветски съюз /СССР, (Съветска Русия в значение на СССР)/ 007, 008, 010, 011, 012, 031, 032, 034, 104, 107, 126, 151, 159, 165, 170, 174, 178, 189, 200, 223, 229, 279, 286, 301, 322, 387, 412,

413, 432, 436, 449, 455, 498, 526, 556, 559, 560, 563, 601, 603, 626, 629, 632, 634, 658, 662, 666.
Съединени Американски Щати /САЩ/ 010, 043, 177, 178, 189, 200, 224, 323, 405, 409, 428, 455, 464, 499, 528, 575, 626.
Сърбия 065, 084, 251, 255.

Т
Таврия, област в Крим 109.
Таганрок, гр. в Ростовска обл., Русия 591, 592.
Талерхоф, /Таллерхоф, Таллергоф/ лагер за военнопленници 001, 030, 041, 183, 230, 401, 468, 513, 538.
Талин, гр. 007, 038, 041, 230, 538, 539, 562.
Теребовля, гр. в Тернопольска обл.; Теребовлянски район, Украина 511, 522, 538.
Терек, р. в Русия 294, 304.
Тернопиль, /Тернополь/, гр. в Украйна; Тернополска /Тернопилска, Тернопильська/ област (край) 030, 034, 415, 416, 417, 447, 468, 476, 477, 484, 487, 506, 508, 510, 522, 539, 540, 545, 550, 560.
Толбухин, гр. вж. Добрич, гр.
Торонто, гр. 028, 469.
Тракия /Фракия/ (Гърция) 626.
Триест /Triest/, гр. 568.
Троян, гр., обл. Ловеч 601.
Трявна, гр. обл. Ловеч 236, 568.
Тузла, гр. в Босна 587.
Турция /Туреччині/ 041, 091, 092, 093, 102, 222, 230, 253, 261, 294, 311, 538, 562, 592, 627, 663.
Тучин, гр. в Ривненска /Ровненска/ обл. Украйна 264.
Търговище, гр. обл. Монтана 592, 601, 647.

У
Умані, гр. в Черкаска обл., Украйна 311, 656.
Унгария, 222, 294, 510, 626, 629, 666.
Уругвай 573.
Ушон, с.? Киевски окръг 312.

Ф
Фердинанд, гр. вж. Монтана
Фрайбург /Freiburg /, гр. в Германия 397, 398.
Фрайщат, лагер за военнопленници 036.
Франция 007, 155, 156, 183, 200, 222, 223, 225, 236, 239, 240, 284, 320, 323, 347, 462, 510, 573, 575, 601, 626, 666.

Х
Хале, /Гале/ гр. Германия 658, 662.
Хар/ь/ков, гр. в Украйна; Харковска губерния (област), Харковско 043, 264, 265, 268, 623, 635, 643, 650, 653.
Хорол /Харол/, гр. Полтавска обл. Украйна, 264, 265.
Хасково, гр. 151.
Херсон, гр. в Украйна и Херсонска губерния / област/ 043, 223, 526, 587, 634.
Хилдесхайм, гр. в Германия 592.
Хилендар 644.
Хлипнивка с. в [Черкаска] обл. в Украйна 154.
Холивуд 573.
Хърватско /Хърватска/ 193.

Ц
Цариград, /Царьгород/ вж. Истанбул.

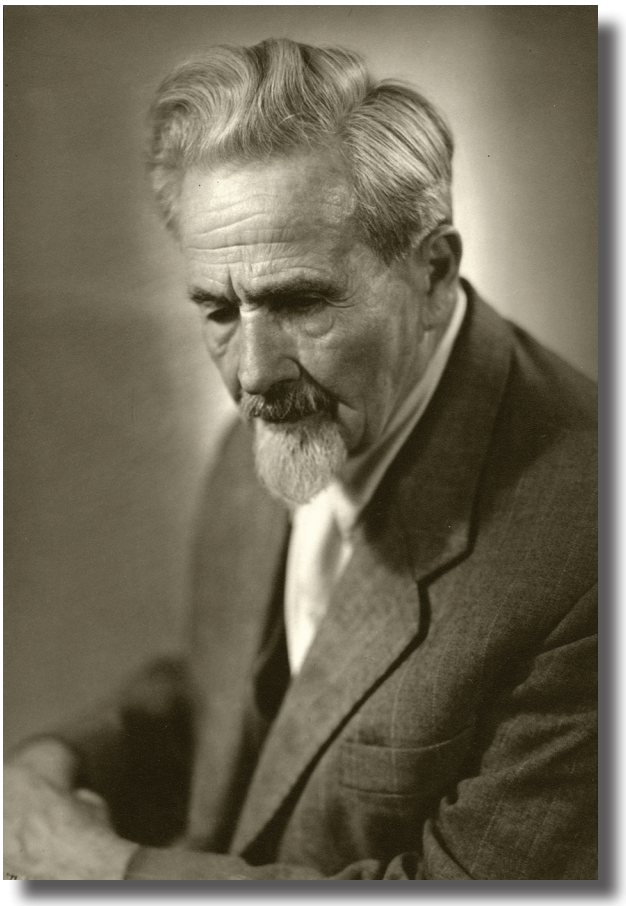
Ч
Черкаси, гр. в Украйна 224, 268.
Черновци, гр. в Буковина, Украйна 480.
Черно море 043, 100, 103, 155, 200, 222, 387.
Черношице /Хорни Черношице/, гр. в Чехия 323.
Чехословакия /Чехия/, Чехословашко 028, 155, 200, 223, 225, 250, 253, 296, 320, 323, 347, 387, 566, 601.
Чирпан, гр. обл. Хасково 592.

Ш
Шабла, Варненска обл. 426, 444.
Швейцария 033, 043, 076, 079, 080, 083, 084, 150, 155, 225, 347, 405, 666.
Шипка /връх/ 031.
Шипка, /село, град/ 608, 649, 651.
Щтирія /Щирия/, гр. в Австрия 001, 041, 230.
Шумен, гр. 051, 052, 222, 264, 558, 608.
Шчигри /Щигри/, гр., Курска обл. в Русия 563, 565.
Шчечин /Щецин/, гр. в Полша 475, 476.

Ю
Югославия 028, 032, 041, 065, 091, 222, 230, 253, 286, 332, 455, 510, 538, 562, 592, 601, 626, 629, 649, 666.

Я
Ялта, гр. 632, 633, 635, 637.
Ярослав, гр. в Русия 492.
Япония 010, 177, 178, 189, 222, 223, 428, 650.

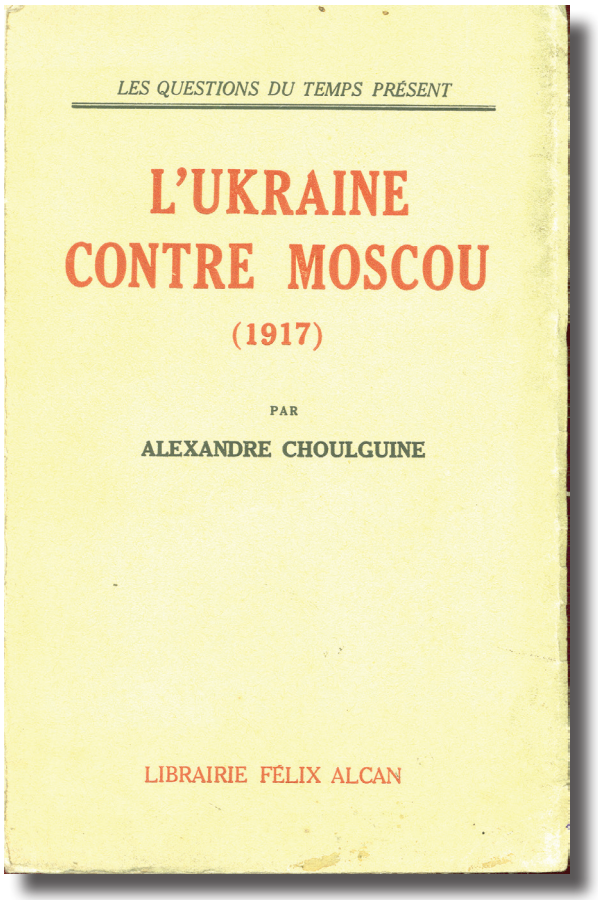
ГЛАВА ПЪРВА



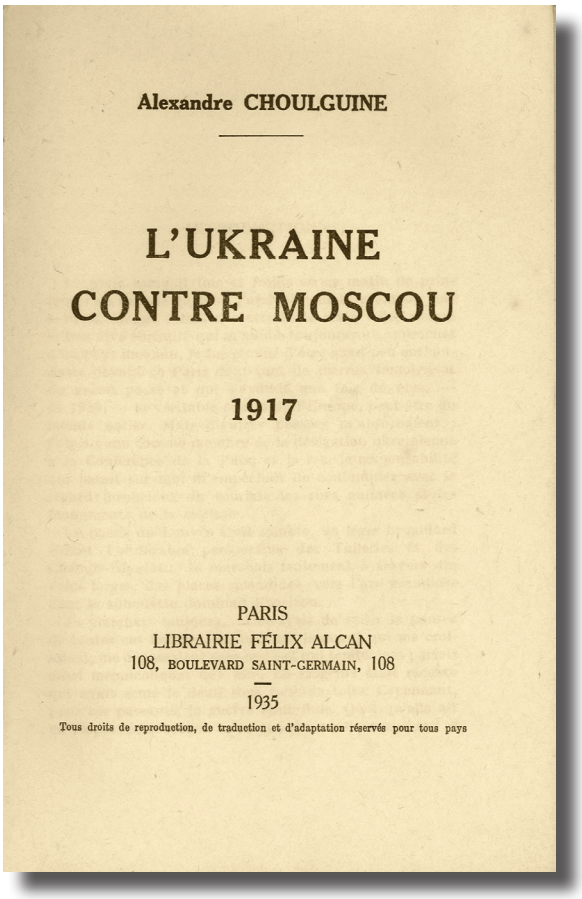
1. Михайло Парашчук. София. 1960.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 832, л. 68.



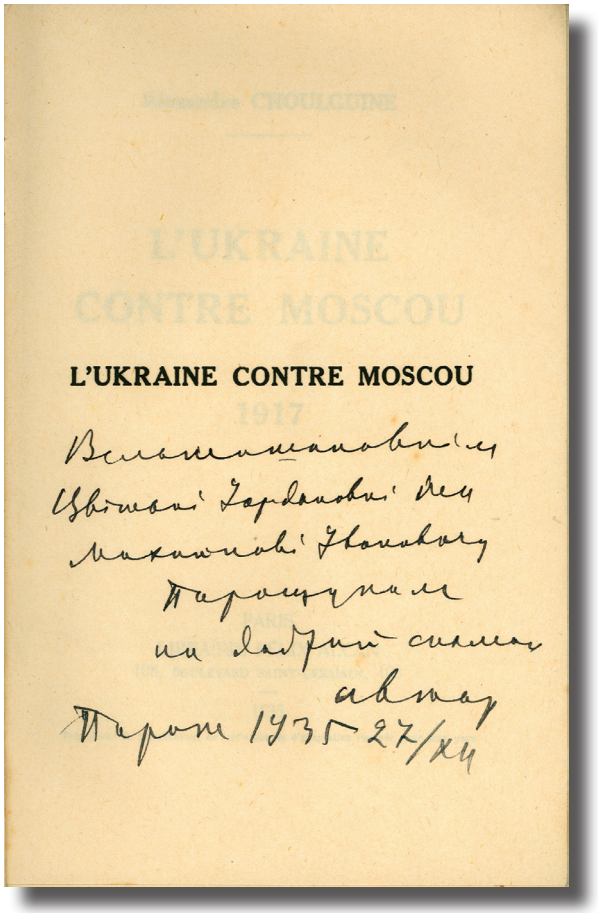
2. Дружески шарж на Михайло Прашчук от художника Александър Добринов. София. 02.09.1943. Оригинал. Молив.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 55, л.1



3. Choulguine, Alexandre "L'Ukraine contre Moscou-1917", монография; Libraire Félix Alcan. Париж. 1935.
Фр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 31, л. 1.



4. Титулна страница на кинигата. Париж.1935. Фр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 31, л. 1.

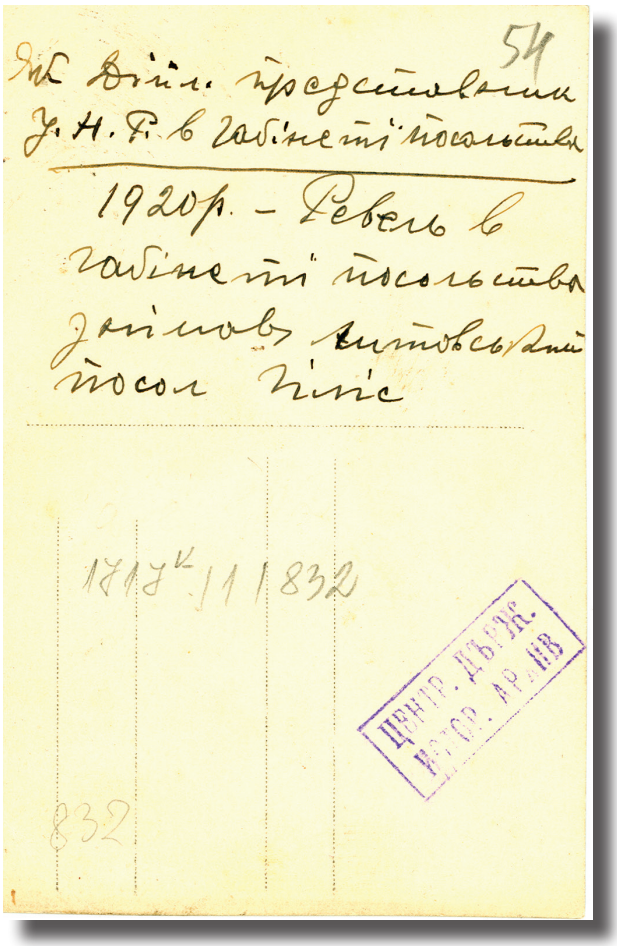


5. Посвещение на Михайло Парашчук от автора Олександер Шулгин. Париж. 27.12.1935. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 31, л. 1.

ГЛАВА ВТОРА



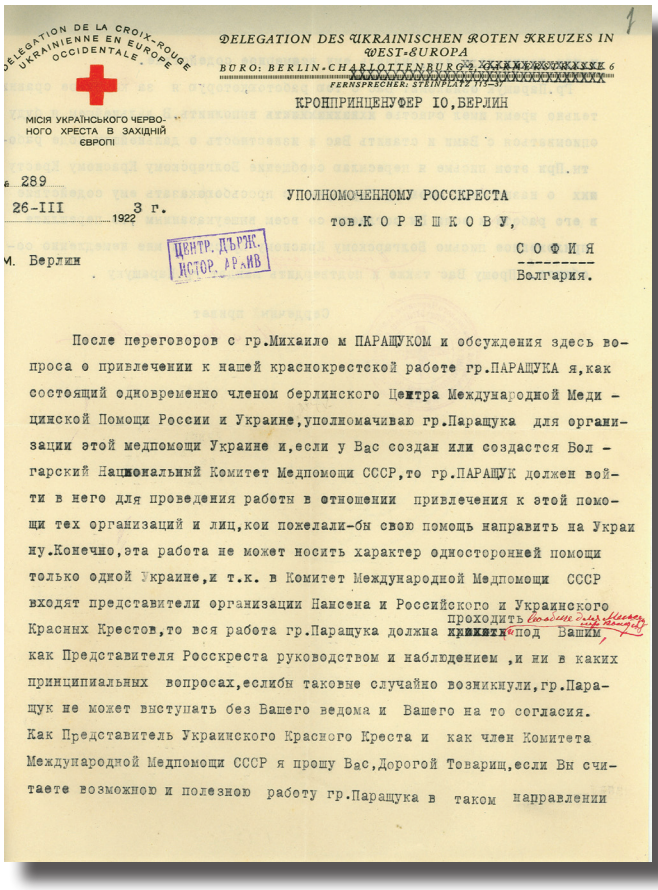
6. Михайло Парашчук в посолството на УНР в Ревел. 1920.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 832, л. 54.



7. Михайло Парашчук в посолството на УНР в Ревел – текст на гърба на снимката. 1920. Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.1, а. е. 832, л. 54 г.



8. Олександер Шулгин, посланик /извънреден пратеник и пълномощен министър на Украинската държава в България/. Б. м. Б. д. [30-те год. на XX в.]



DELEGATION DES UKRAINISCHEN ROTEN KREUZES IN WEST-EUROPA
BURO: BERLIN-CHARLOTTENBURG 2 [redacted] 6
FERNSPRECHER: STEINPLATZ 7173-77

МІСІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ

№ 289
26-III 1923 г.

КРОНПРИНЦЕНУФЕР 10, БЕРЛИН

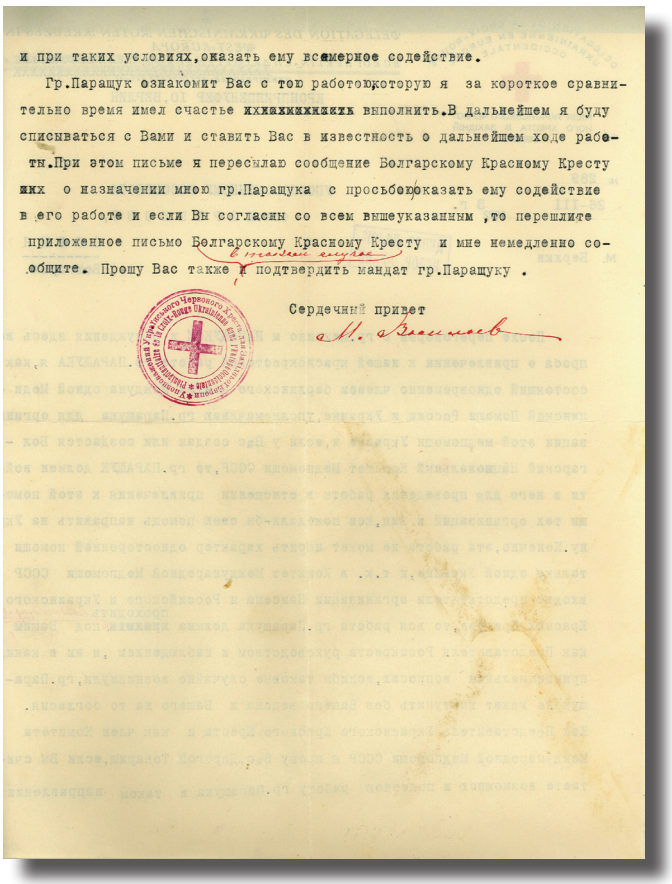
УПОЛНОМОЧЕННОМУ РОССКРЕСТА
тов. К О Р Е Ш К О В У,
С О Ф И Я
Болгария.

ЦЕНТР. ДЪРЖ. ИСТОР. АРХИВ

М. Берлин

После переговоров с гр.Михаило м ПАРАЩУКОМ и обсуждения здесь вопроса о привлечении к нашей краснокрестской работе гр.ПАРАЩУКА я,как состоящий одновременно членом берлинского Центра Международной Меди - цинской Помощи России и Украине,уполномачиваю гр.Паращука для организации этой медпомощи Украине и,если у Вас создан или создастся Бол - гарский Национальный Комитет Медпомощи СССР,то гр.ПАРАЩУК должен войти в него для проведения работы в отношении привлечения к этой помощи тех организаций и лиц,кои пожелали-бы свою помощь направить на Украи ну.Конечно,эта работа не может носить характер односторонней помощи только одной Украине,и т.к. в Комитет Международной Медпомощи СССР входят представители организации Нансена и Российского и Украинского Красных Крестов,то вся работа гр.Паращука должна проходить [redacted] под Вашим как Представителя Росскреста руководством и наблюдением ,и ни в каких принципиальных вопросах,еслибы таковые случайно возникнули,гр.Паращук не может выступать без Вашего ведома и Вашего на то согласия. Как Представитель Украинского Красного Креста и как член Комитета Международной Медпомощи СССР я прошу Вас,Дорогой Товарищ,если Вы считаете возможною и полезною работу гр.Паращука в таком направлении

9. Писмо от Мисията на Украинския червен кръст в Западна Европа в Берлин, подписано от М. Василев, представител на Украинския червен кръст и член на Берлинския център за международна медицинска помощ за Русия и Украйна до И. Корешков, пълномощник на Руския червен кръст в София за упълномощаването на Михайло Парашчук да организира медицинската помощ от България за Украйна и с молба за съдействие в неговата работа. Берлин. 26. 03.1923. Оригинал. Машинопис. Рус. ез.
ЦДА, ф. 1717К, оп.1, а. е. 259, л. 1.



и при таких условиях,оказать ему всемерное содействие.

Гр.Паращук ознакомит Вас с той работой,которую я за короткое сравнительно время имел счастье [redacted] выполнить.В дальнейшем я буду списываться с Вами и ставить Вас в известность о дальнейшем ходе работ.При этом письме я пересылаю сообщение Болгарскому Красному Кресту [redacted] о назначении мною гр.Паращука с просьбой оказать ему содействие в его работе и если Вы согласны со всем вышеуказанным ,то перешлите приложенное письмо Болгарскому Красному Кресту и мне немедленно сообщите. Прошу Вас также и подтвердить мандат гр.Паращуку .

Сердечный привет

М. Василев

10. Продължение на писмото на Мисията на Украинския червен кръст.
ЦДА, ф. 1717К, оп.1, а. е. 259, л. 1г.

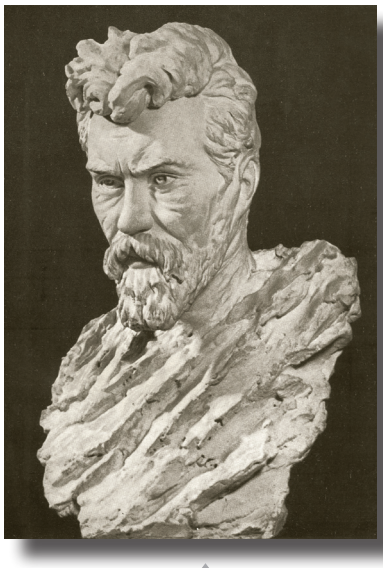
ГЛАВА ТРЕТА



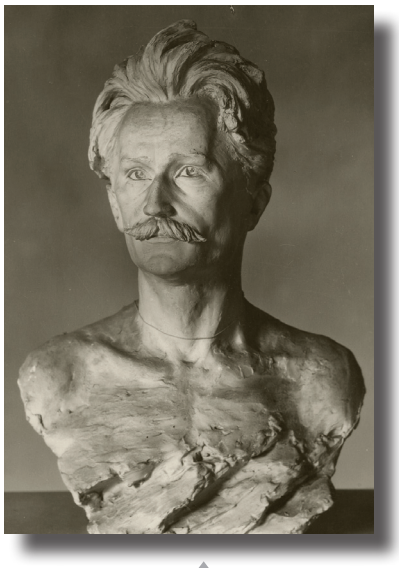
11. Главната фасада на Държавния театър за опера и балет “Иван Франко” в Лвив – (вътрешната архитектурна пластика, колони с капители и пиластри е изработена от Михайло Парашчук), публикация в Илюстрован албум “Архитектура Украинской ССР”, том първи, отговорен редактор В. И. Заболотный; Государственное издательство Литературы по сроительству и архитектуре. Москва. 1954. Печатно.
Рус. ез. 1-167стр.;1л.
ЦДА, ф. 1717К, оп. 2, а. е. 80, л. 1.



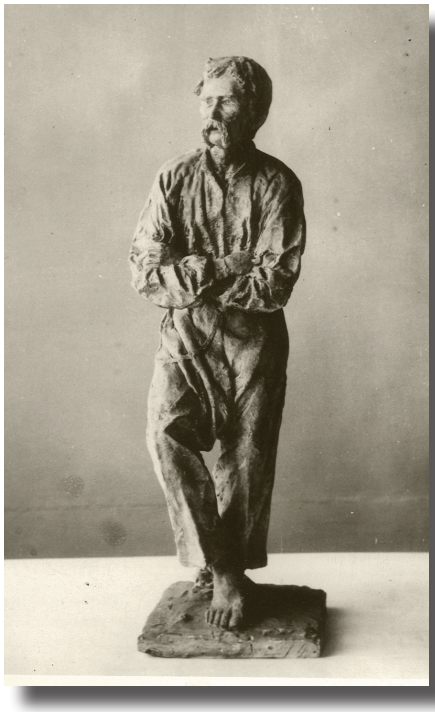
12. Главната фасада на Държавния университет „Иван Франко” в Лвив, (в сградата има пластична украса, изработена от Михайло Парашчук).
Снимка интернет



13. Бюст на Васил Стефаник, изработен от Михайло Парашчук през периода 1905-1907, (публикуван в албум на Лвовския държавен музей на украинското изкуство - подарен на скулптора с посвещение от колектива на музея – Георгий Якушченко, директор, Вера Свенцицка и др. Лвов. 1962. 16.11.1968. Печатно. Ръкопис. Укр., рус. и англ. ез.) *ЦДА, ф. 1717К, оп. 2, а. е. 98, л. 1- стр. 84.*



14. Бюст на Васил Пачовски, изработен от Михайло Парашчук, съхраняван в Лвивския държавен музей на украинското изкуство. Лвив. 1905-1907. *ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 103, л.2.*



15. Фигура на танцьор, изработена от Михайло Парашчук, съхранявана в Лвивския държавен музей на украинското изкуство. Лвив. 1905-1907. *ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 103, л.1*



16. Фигура на цигуларка, изработена от Михайло Парашчук, съхранявана в Лвивския държавен музей на украинското изкуство. Лвив. 1905-1907. *ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 103, л. 6.*



17. Паметник, посветен на загиналите украинци в лагера за военнопленници в Ращат, изработен от Михайло Парашчук през периода 1916-1918. Ращат.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 81, л. 1.



18. Паметник, посветен на загиналите украинци в лагера за военнопленници във Вецляр, изработен от Михайло Парашчук през периода 1916-1918. Вецляр.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 81, л. 5.



20. Държавният герб на България, изработен от Михайло Парашчук, монтиран на фасадата на Народния театър. София. 1936.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 115, л. 3.



19. Главна фасада на Народния театър „Иван Вазов", София, в реставрирането на който Михайло Парашчук участва през 1928 – цялостно реставриране и 1955 – на фронтона на главната фасада. София.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 77, л. 1.



21. Макет-скулптурна композиция - барелеф за Централната поща във Варна, изработен от Михайло Парашчук . Варна. 20-те год. на XX в.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 76, л. 5.



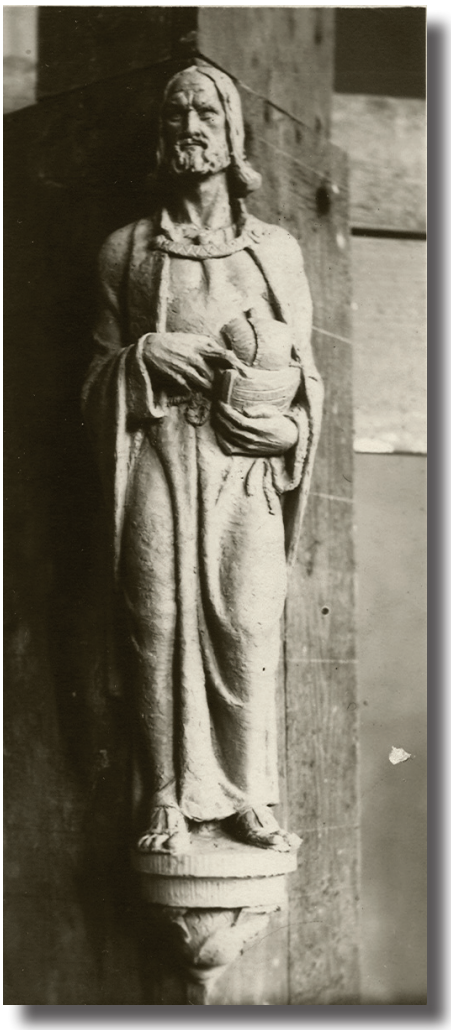
22. Макет-скулптурна композиция – барелеф (вариант) за Централната поща във Варна, изработен от Михайло Парашчук . Варна. 20-те год. на XX в.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 76, л. 9.



24. Вътрешната архитектурна пластика на сградата на БНБ в София, изработена от Михайло Парашчук – мемориална стена, посветена на загиналите в Балканските и Първата световна война банкови служители. София. 1934-1939.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 64, л. 16.

23. Вътрешната архитектурна пластика на сградата на БНБ в София, изработена от Михайло Парашчук - колони с капители и решетки за радиатори. София. 1934-1939.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 64, л. 4.





25. Фигура на Св. Никола, покровител на банкерите, изработена от Михайло Парашчук за фасадата на БНБ. София. 1934-1939.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 64, л. 15.



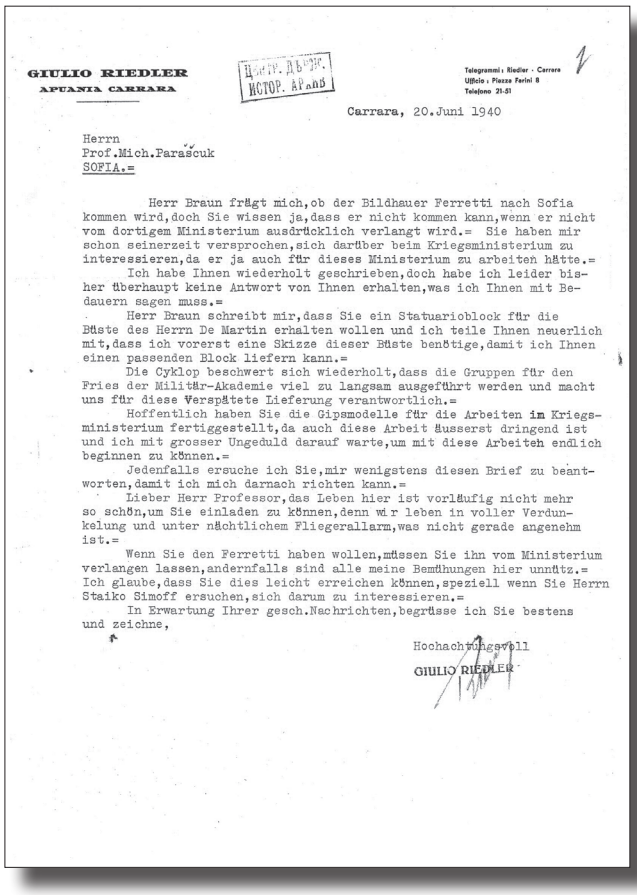
26. Барелеф “Хан Аспарух преминава Дунава”, изработен от Михайло Парашчук за Военната академия в София. 1939.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 65, л. 2



27. Барелеф “Опълченците на Шипка”, изработен от Михайло Парашчук за Военната академия в София. 1939.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 65, л. 3.



28. Барелеф “Цар Симеон пред стените на Цариград”, изработен от Михайло Парашчук за Военната академия в София. 1939.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 65, л. 5.



GIULIO RIEDLER
APUANIA CARRARA

ЦЕНТР. ДЪРЖ. ИСТОР. АРХИВ

Telegramm: Riedler - Carrara
Ufficio: Piazza Farini 8
Telefono 21-51

Carrara, 20.Juni 1940

Herrn
Prof.Mich.Parascuk
SOFIA.=

Herr Braun frägt mich,ob der Bildhauer Ferretti nach Sofia kommen wird,doch Sie wissen ja,dass er nicht kommen kann,wenn er nicht vom dortigem Ministerium ausdrücklich verlangt wird.= Sie haben mir schon seinerzeit versprochen,sich darüber beim Kriegsministerium zu interessieren,da er ja auch für dieses Ministerium zu arbeiten hätte.=

Ich habe Ihnen wiederholt geschrieben,doch habe ich leider bisher überhaupt keine Antwort von Ihnen erhalten,was ich Ihnen mit Bedauern sagen muss.=

Herr Braun schreibt mir,dass Sie ein Statuarioblock für die Büste des Herrn De Martin erhalten wollen und ich teile Ihnen neuerlich mit,dass ich vorerst eine Skizze dieser Büste benötige,damit ich Ihnen einen passenden Block liefern kann.=

Die Cyklop beschwert sich wiederholt,dass die Gruppen für den Fries der Militär-Akademie viel zu langsam ausgeführt werden und macht uns für diese Verspätete Lieferung verantwortlich.=

Hoffentlich haben Sie die Gipsmodelle für die Arbeiten im Kriegsministerium fertiggestellt,da auch diese Arbeit äusserst dringend ist und ich mit grosser Ungeduld darauf warte,um mit diese Arbeiten endlich beginnen zu können.=

Jedenfalls ersuche ich Sie,mir wenigstens diesen Brief zu beantworten,damit ich mich darnach richten kann.=

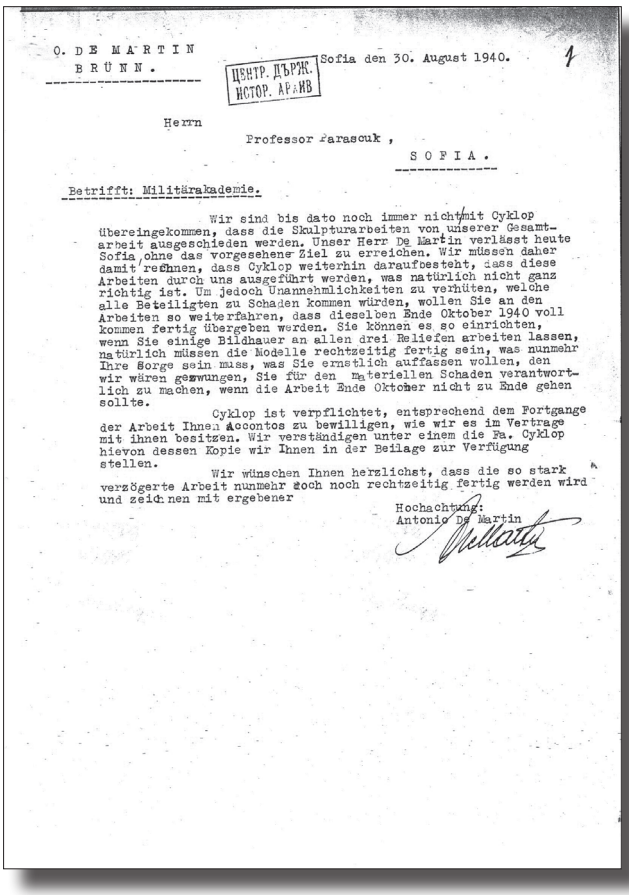
Lieber Herr Professor,das Leben hier ist vorläufig nicht mehr so schön,um Sie einladen zu können,denn wir leben in voller Verdunkelung und unter nächtlichem Fliegerallarm,was nicht gerade angenehm ist.=

Wenn Sie den Ferretti haben wollen,müssen Sie ihn vom Ministerium verlangen lassen,andernfalls sind alle meine Bemühungen hier unnütz.= Ich glaube,dass Sie dies leicht erreichen können,speziell wenn Sie Herrn Staiko Simoff ersuchen,sich darum zu interessieren.=

In Erwartung Ihrer gesch.Nachrichten,begrüsse ich Sie bestens und zeichne,

Hochachtungsvoll
GIULIO RIEDLER

29. Писмо от Джулио Ридлер /Giulio Riedler/ до Михайло Парашчук за изпълнение на скулптурни орнаменти за Военната академия, гипсов модел за Министерството на войната, бюст на дьо Мартен /De Martin/ и др. Карара., Италия. 20.06.1940.Оригинал. Машинопис. Нем. ез. 2л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 738, л. 1



O. DE MARTIN
BRÜNN.

ЦЕНТР. ДЪРЖ. ИСТОР. АРХИВ

Sofia den 30. August 1940.

Herrn
Professor Parascouk,
SOFIA.

Betrifft: Militärakademie.

Wir sind bis dato noch immer nicht mit Cyklop übereingekommen, dass die Skulpturarbeiten von unserer Gesamtarbeit ausgeschieden werden. Unser Herr De Martin verlässt heute Sofia, ohne das vorgesehene Ziel zu erreichen. Wir müssen daher damit rechnen, dass Cyklop weiterhin daraufbesteht, dass diese Arbeiten durch uns ausgeführt werden, was natürlich nicht ganz richtig ist. Um jedoch Unannehmlichkeiten zu verhüten, welche alle Beteiligten zu Schaden kommen würden, wollen Sie an den Arbeiten so weiterfahren, dass dieselben Ende Oktober 1940 voll kommen fertig übergeben werden. Sie können es so einrichten, wenn Sie einige Bildhauer an allen drei Reliefen arbeiten lassen, natürlich müssen die Modelle rechtzeitig fertig sein, was nunmehr Ihre Sorge sein muss, was Sie ernstlich auffassen wollen, den wir wären gezwungen, Sie für den materiellen Schaden verantwortlich zu machen, wenn die Arbeit Ende Oktober nicht zu Ende gehen sollte.

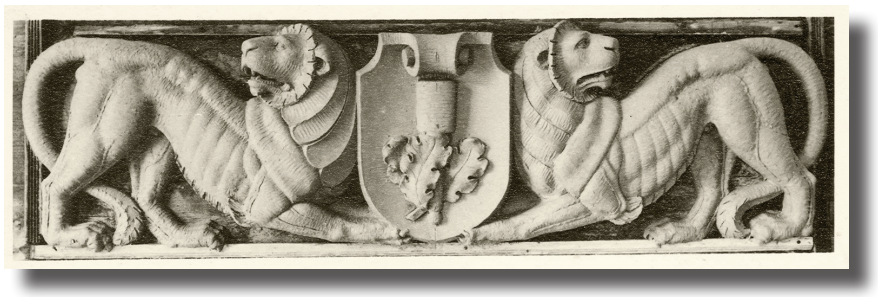
Cyklop ist verpflichtet, entsprechend dem Fortgange der Arbeit Ihnen Accontos zu bewilligen, wie wir es im Vertrage mit ihnen besitzen. Wir verständigen unter einem die Fa. Cyklop hievon dessen Kopie wir Ihnen in der Beilage zur Verfügung stellen.

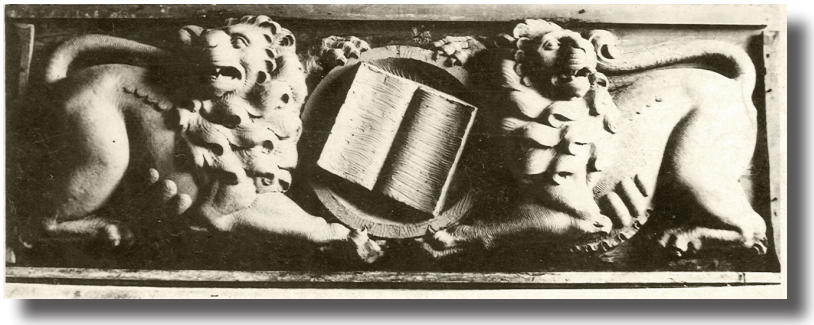
Wir wünschen Ihnen herzlichst, dass die so stark verzögerte Arbeit nunmehr doch noch rechtzeitig fertig werden wird und zeichnen mit ergebener

Hochachtung:
Antonio De Martin

30. Писмо от Антонио де Мартен до Михайло Парашчук за съвместна им работа по скулптурната украса на Военната академия. София. 30.08.1940. Оригинал. Ръкопис. Нем. ез. 1л.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 691, л. 1.

31. Барелеф – подпрозоречен, изработен от Михайло Парашчук за фасадата на Министерството на отбраната. София. 1939.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 66, л.1.





32. Барелеф – подпрозоречен, изработен от Михайло Парашчук за фасадата на неуточнена сграда, вероятно учебно заведение или вариант на предходния барелеф № 31. София. Б. д.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 71, л. 3

34. Барелеф - пластична украса за сградата на Югославското посолство в София, изработена от Михайло Парашчук . София. 1947.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 67, л. 1.





33. Герб за сградата на Народното събрание, изработен от Михайло Парашчук. София. Преди 09.09.1944 г.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 115, л. 6.



35. Макет-проект на мавзолея на Георги Димитров, изработен от Михайло Парашчук. София. 1950-1953.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 68. л. 14.



36. Фасадата на Ректората на Софийския университет, южно крило - изработена от М. Парашчук. София. 1951-1953.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 70. л. 35.



37. Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий” – София - общ изглед на фасадата. 1951-1953
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 71. л. 1.



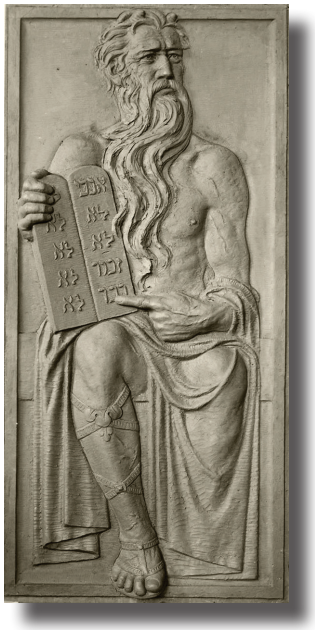
38. Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий” – София - датайли от скулптурната украса на главната фасада, изработени от М. Парашчук. 1951-1953.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 71. л. 4.



39. Стилизирана орлова глава, изработена от Михайло Парашчук за Моста на дружбата Русе - Гюргево през 1954 г.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 74. л. 1.



40. Проект на паметника на евреите, загинали за България в Балканските и Първата световна война, изработен от Михайло Парашчук. София. 1930.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 82, л. 26.



43. Фигура на пророк Мойсей фрагмент от паметника на евреите, изработен от М. Парашчук. София. 1930.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 82, л.16.



44. Фигура на войника, фрагмент от паметника на евреите, изработен от М. Парашчук. София. 1930.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 82, л.3.



45. Фигура на цар Давид фрагмент от паметника на евреите, изработен от М. Парашчук. София 1930.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 82, л. 23.



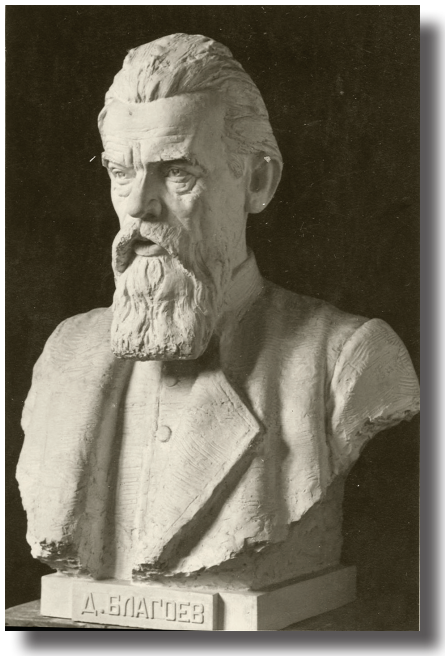
42. Друг вариант на паметника.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 82, л.24.



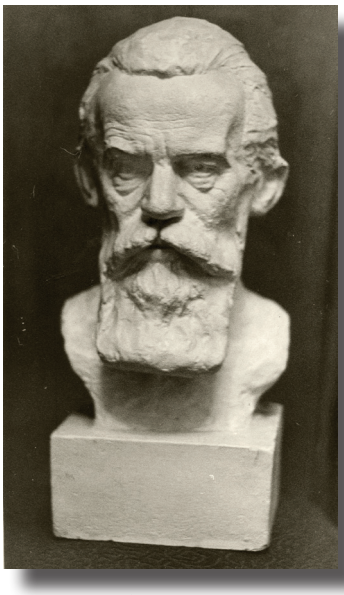
41. Вариант на паметника
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 82, л.14.



47. Паметник на Алеко Константинов в Пазарджик, изработен от М. Парашчук. Пазарджик. 1937.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 92, л. 2.



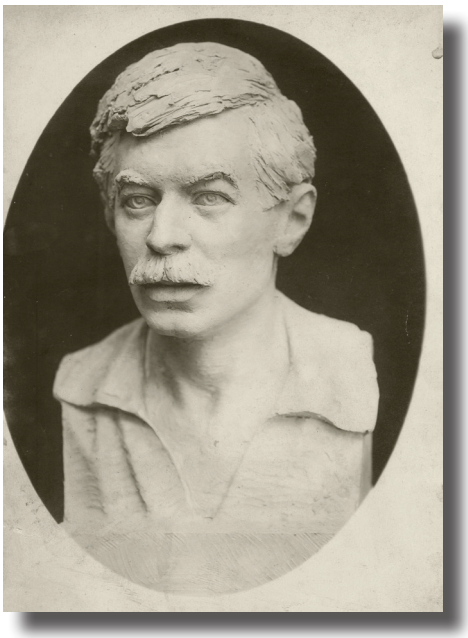
48. Бюст на Димитър Благоев, изработен от М. Парашчук. София 1923.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 86, л. 1.



49. Бюст на Димитър Благоев, изработен от М. Парашчук. София 1923.
ЦДА ф. 1710К, оп. 1, а. е. 1245, л. 1.



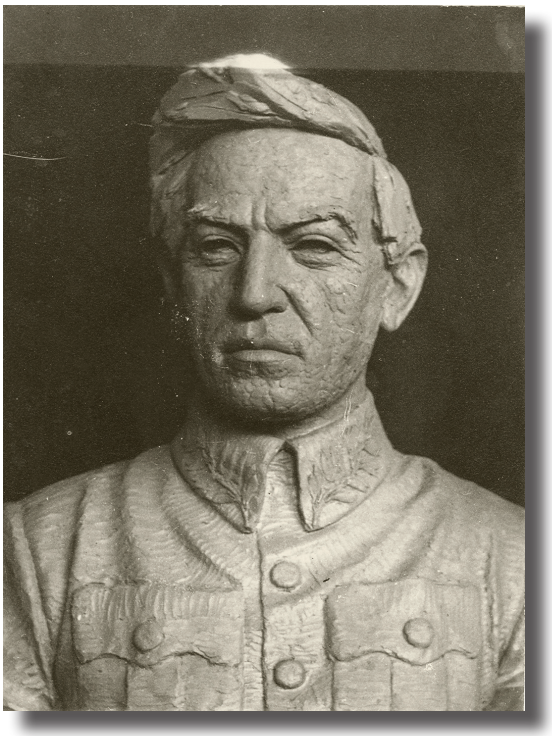
46. Надгробен паметник на Михайло Драгоманов, изработен от М. Парашчук. 1932.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 90, л. 8.



50. Бюст на Пейо Кр. Яворов, изработен от Михайло Прашчук и програма за яворово утро, организирано от арменците в България. София. 1925. Печатно.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 101, л. 1-3.



53. Бюст на Стефан Караджа, изработен от Михайло Парашчук. София. 1930-те год. на XX в.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 91, л. 1.



52. Бюст на Симон Петлюра, изработен от Михайло Парашчук. София. 1936.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 102, л. 4.

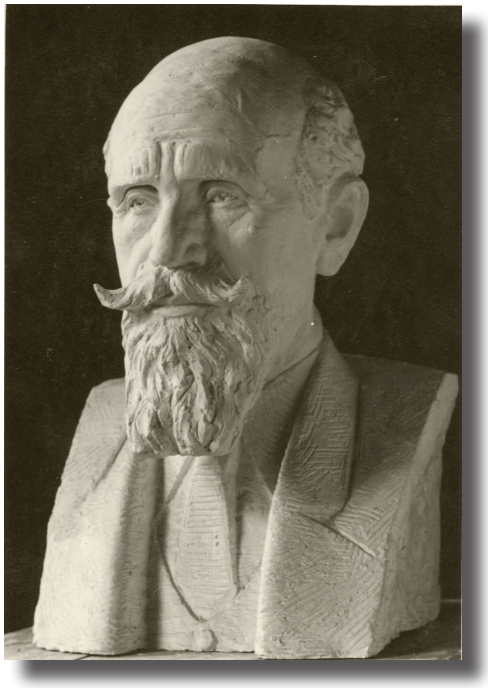


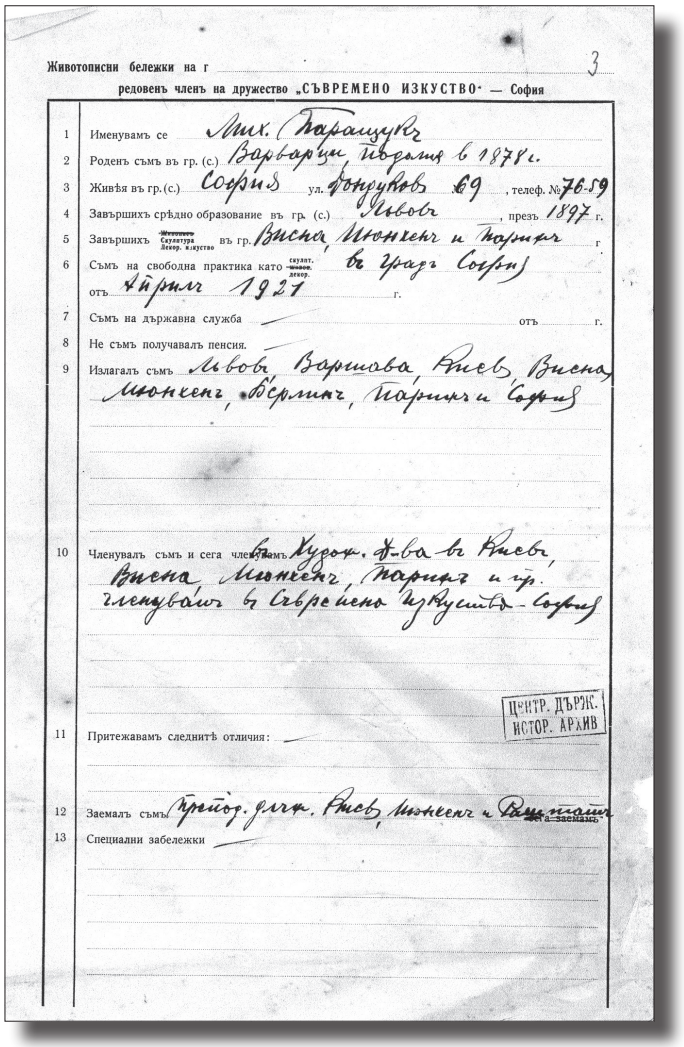
51. Бюст на Михаил Арнаудов, изработен от Михайло Парашчук. София. 1932.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 85, л. 7



55. Група бюстове, изработени от Михайло Парашчук – ген. Данаил Николаев, Тадеуш Грабовски, Данаил Крапчев, Стилиян Чилингиров, на стената - неуточнен. София. 1930-те год. на XX в.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 102, л. 8.

54. Бюст на Юрдан Пекарев, изработен от Михайло Парашчук. София. 1930-те год. на XX в.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 96, л. 1.





Животописни бележки на г. ... 3

редовенъ членъ на дружество „СЪВРЕМЕНО ИЗКУСТВО" — София

1 Именувамъ се Мих. Парашчукъ
2 Роденъ съмъ въ гр. (с.) Варвариця, Подолия в 1878 г.
3 Живѣя въ гр. (с.) София ул. Фондуковъ 69, телеф. № 76-59
4 Завършихъ срѣдно образование въ гр. (с.) Львовъ, презъ 1897 г.
5 Завършихъ Живопись Скулптура Декор. изкуство въ гр. Виена, Мюнхенъ и Парижъ г.
6 Съмъ на свободна практика като скулпт. живопис. декор. въ гр. София
отъ Април 1927 г.
7 Съмъ на държавна служба ... отъ ... г.
8 Не съмъ получавалъ пенсия.
9 Излагалъ съмъ Львовъ, Варшава, Кіевъ, Виена, Мюнхенъ, Берлинъ, Парижъ и София
10 Членувалъ съмъ и сега членувамъ Куроп. изв. въ Кіевъ, Виена Мюнхенъ, Парижъ и гр. членувамъ въ Съвременно изкуство - София
11 Притежавамъ следнитѣ отличия: —
12 Заемалъ съмъ Професор. длъжн. Кіевъ, Мюнхенъ и Варшава
13 Специални забележки —

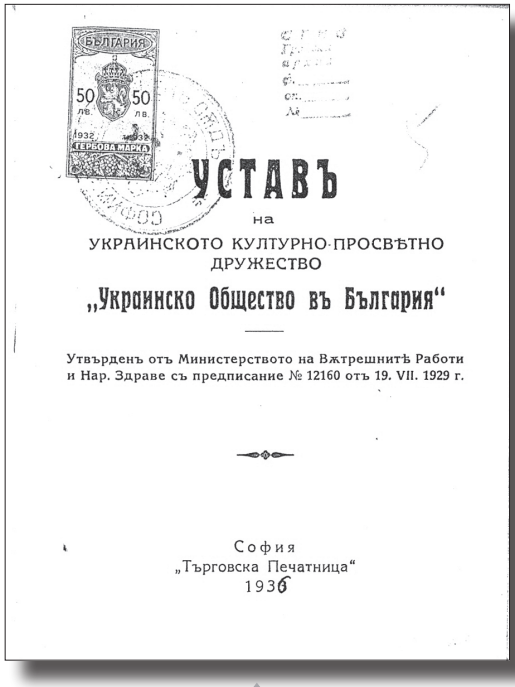
ЦЕНТР. ДЪРЖ. ИСТОР. АРХИВ

56. Картотечен лист на дружество „Съвременно изкуство", попълнен от Михайло Парашчук, член на дружеството. София. 04.10.1937.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 2, л. 3.

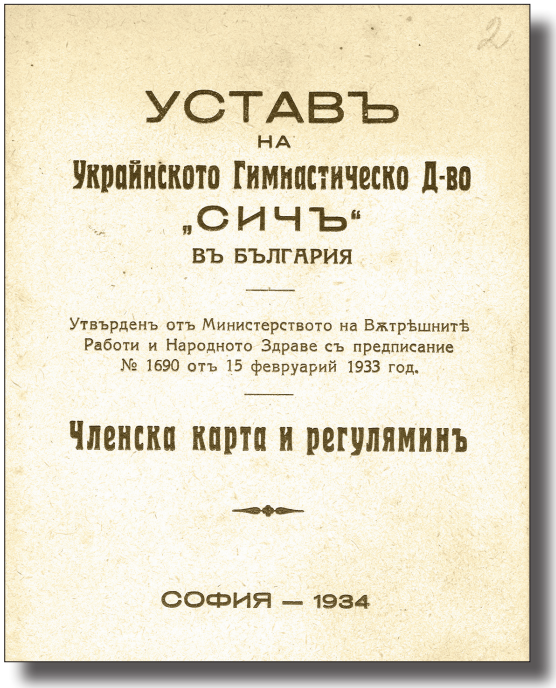
ГЛАВА ЧЕТВЪРТА



58. Членове на УКПД „Украинска Громада в България” в София. 1932.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 840, л. 4.



57. Устав на УКПД „Украинска Громада в България” в София. 1929.
ЦДА-София ф. 3К, оп. 1, а. е. 278, л. 5-10. /фирмено дело на д-вото в Софийски областен съд/



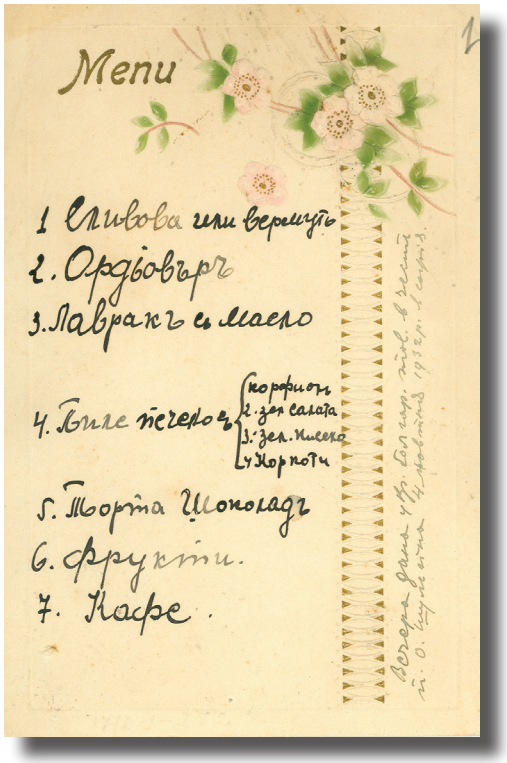
59. Устав на украинското гимнастическо дружество „Сич” в България, утвърден 1933 г. София. 1934.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 329, л. 2.

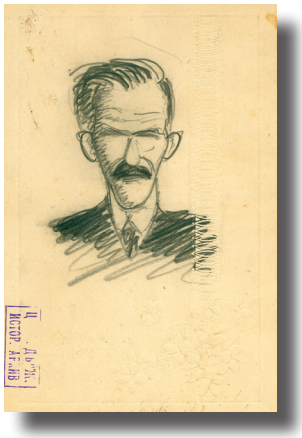


60. Членове на Управителния съвет на Украинско-българското дружество - от ляво на дясно Райко Алексиев, проф. Михайло Парашчук-подпредседател, Стилиян Чилингиров, проф. Михаил Арнаудов - председател, д-р Иван Пенаков. София. 1932.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 850, л. 1.

61. Тържествено откриване на паметника на Михайло Драгоманов, изработен от Михайло Парашчук, между присъстващите – проф. Михайло Парашчук, проф. Олександер Шулгин, проф. Михаил Арнаудов, Лидия Шишманова, Цветана Парашчук и членове на УКПД „Украинска Громада в България", София и Украинско-българското дружество. София. 30.10.1932.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 836, л. 4.







63. Скица на Олександер Шулгин, нарисувана от Михайло Парашчук на гърба на илюстрована картичка-меню от вечерята с Ол. Шулгин. София. 04.10.1932. Молив.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 272, л. 1г.

62. Илюстрована картичка с менюто от вечерята, дадена в чест на Олександер Шулгин от Украинско-българското дружество в София;. София. 04.10.1932. Оригинал. Ръкопис.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 272, л. 1.

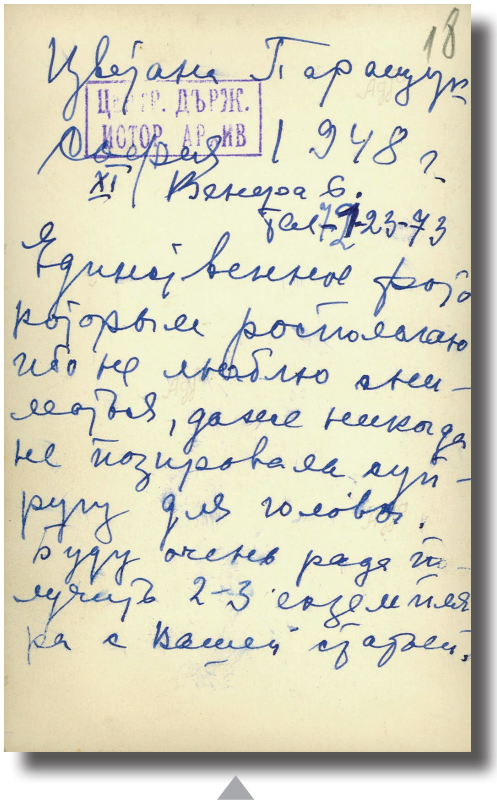
ГЛАВА ШЕСТА



64. Михайло Парашчук и дъщеря му Лидия. Берлин. Б. д.
ЦДА ф. 1717К, оп. 2, а. е. 1064, л. 1.



65. Цветана Пекарева-Парашчук. София. 11.1948.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 1022, л. 18.



66. Бележка на Цветана Парашчук – гръб на снимката. София. 1948; вероятно бележката е с по-късна дата. Рус. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп. 1, а. е. 1022, л. 18 г.

ГЛАВА СЕДМА



67. Монографията на Дмитро Степовик „ Скулптор Михайло Паращук життя і творчість”. Едмонтон-Торонто- Київ. 1994.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 7, л. 1.



68. Каталог на документално-художествената изложба „Михайло Парашчук – живот и творчество – октомври-ноември 1995 г.”. София.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 12, л. 6.



69. Хакова, Е, Н. Бошев, Цв. Кьосева, консултант В. Москаленко; фотограф В. Гилтяй. Каталог на документално-художествената изложба „Михайло Парашчук – живот и творчество – октомври-ноември 1995 г.” – гръб на корицата. София.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 12, л. 14.



70. Тържествено откриване на паметната плоча на Михайло Парашчук на ул. „Дондуков”, № 37 в София, от ляво на дясно Михаил Станчев, съветник в посолството на Украйна, Вячеслав Похвалски, посланик на Украйна в България, Стефан Софиянски, кмет на София, Андреас Енгибаров, общински съветник. 16.11.1998.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 35, л. 8.



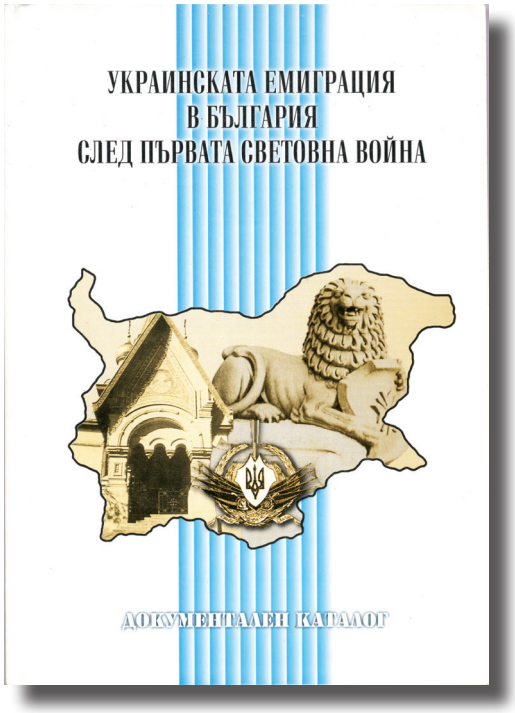
72. Надгробен паметник на Михайло Парашчук, изработен от Вежди Рашидов – бюст на Михайло Парашчук - бронз. София. 12. 1998.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е.29.



71. Надгробен паметник на Михайло Парашчук, изработен от Вежди Рашидов - бронзови фигури. София. 12. 1998.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е.29, л.31.



73. Документален каталог „Михайло Паращук” – бібліографічний та документальний показчик; Държавний Аріхів Тернопльскоїобласті, 1999. (В каталога са публикувани анотации на копия на документи и снимки от изложбата за Михайло Парашчук в София през окт.- ноев.1995 г.). Укр. ез.
ЦДА ф. 1717К, оп.3, а. е. 43, л. 1.



74. Москаленко, В., Хакова Е. Документален каталог „Украинска емиграция в България след Първата световна война”. София. 2000. с. 1-151.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 44, л.1.



75. Коста Цонев, Ахмет Доган, Вадим Рашидов със скулптурата „Глава на Михайло Парашчук”- бронз от Вежди Рашидов. София. 19.02.2002.
ЦДА ф. 1717К, оп. 3, а. е. 48, л. 2.



76. Емине Хакова с Научно-инвентарния опис на Михайло Парашчук в деня на официалната промоция на книгата – 26.10.2007. София.
Снимка Българо-украински вести, интернет бюлетин, В. Жукивски



77. Откриване на паметника на Тарас Шевченко в Скопие, в дясно от паметника посланика на Украйна в Македония, Виталий Москаленко. Скопие. [2008]
Снимка, сайт на Украинското посолство в Македония.



78. Паметната плоча посолството на УНР в София, ул. „Хан Крум" 11, София. 22.04.2008.
Снимка Българо-украински вести, интернет бюлетин, В. Жукивски

79. Надгробен паметник на Михайло Парашчук, изработен от Вежди Рашидов - каменни фигури. София. 04. 2009.
Снимка Българо-украински вести, интернет бюлетин, В. Жукивски



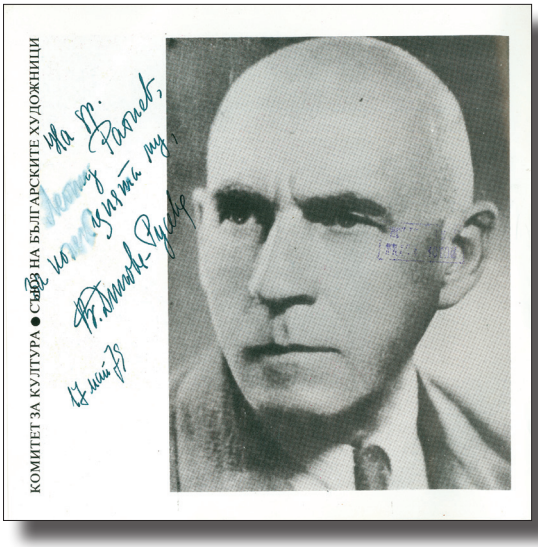


80. Паметника на Шевченко в София, открит през м. април 2009.
Снимка Българо-украински вести, интернет бюлетин, В. Жукивски



81. Поклонение на паметника на М. Драгоманов – служители на Украинското посолство и от украинската диаспора в България (третият от дясно на ляво Виталий Пейчев, секретар в посолството по въпросите на културата и правата на човека); барелеф на М. Драгоманов от камък, изработен от В. Рашидов. София. 30.09.2009.
Снимка Българо-украински вести, интернет бюлетин, В. Жукивски

ГЛАВА ОСМА



82. Каталог от юбилейната изложба на художника Евгений Вашченко - снимка на художника. София. 1977.
ЦДА ф. 1577К, оп.1, а. е. 32, л. 79.



83. Каталог от юбилейната изложба на художника Евгений Вашченко – биографична справка за художника (пълен текст на справката Док. № 565). София. 1977.
ЦДА ф. 1577К, оп.1, а. е. 32, л. 80.



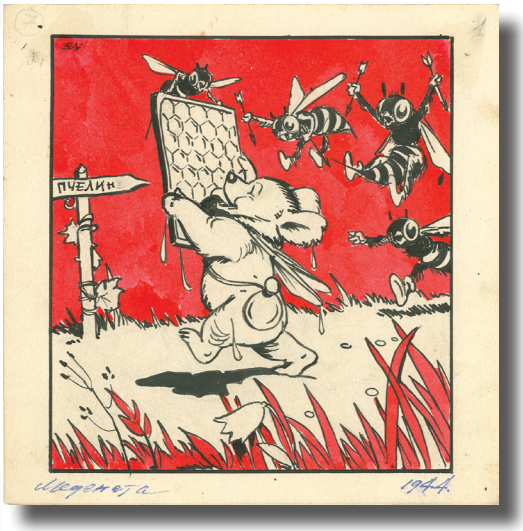
84. Скица от Евгени Вашченко на театрален костюм за балерина в операта „Синята мазурка" от Франц Лехар. София. 1946.
ЦДА ф. 1032К, оп.1, а. е.17, л. 3.



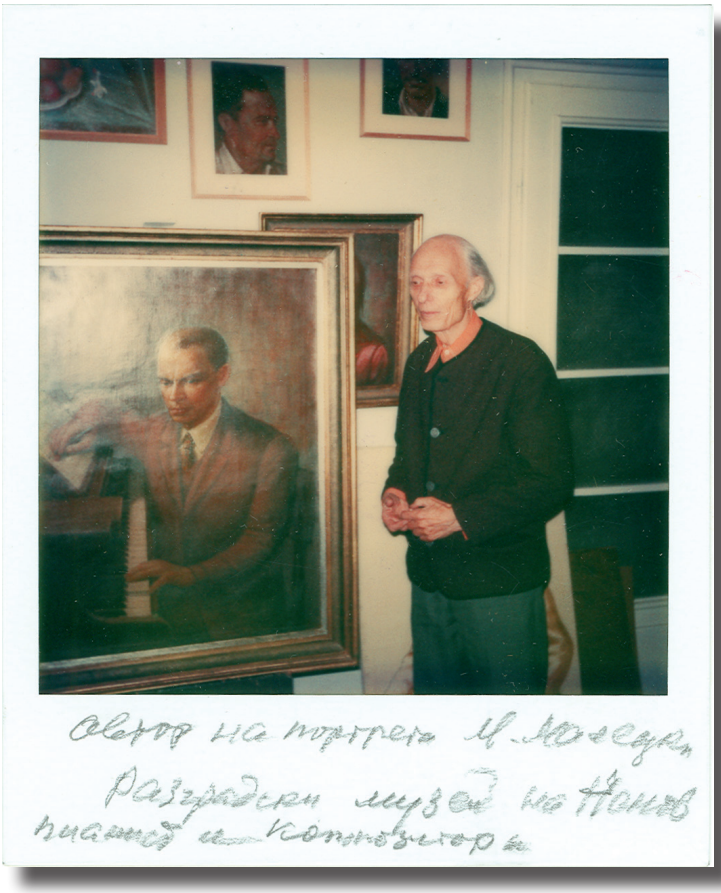
85. Анна М. Воробьова в сценичен костюм. Рим. 1926.
ЦДА ф. 1729К, оп.1, а. е. 18, л. 10.



86. Художника Вадим Лазаркевич в своя кабинет. София. 1938.
ЦДА ф.711К, оп.1, а. е. 42, л. 2.



87. Илюстрация от Вадим Лазаркевич на детската книжка „Меденатa питка". София. 50-те год. на XX в.
ЦДА ф.711К, оп.1, а. е. 24, л. 1.



88. Художникът Михаил Малецки пред неговата творба – портрет на композитора и пианиста проф. Димитър Ненов. София.1951.
ЦДА ф.1892К, оп.1, а. е. 94, л. 22.



89. Икона на Кирил и Методий, рисувана от Михаил Малецки. София.
ЦДА ф.1892К, оп.1, а. е. 26.



90. Проф. Михаил Попруженко в работния си кабинет. Одеса. 1899.
НАБАН ф. 61К, оп. 2, а. е. 24.



91. Художниците Николай Ростовцев, Александр Сорокин и съпругата на Н. Ростовцев –